

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

· ΚΑΙ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'

ΤΟΜΟΣ Κ'

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ 1939

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΖΑΪΤΤΑ 1948

(ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ COMMISSION INTERNATIONALE DES ARTS POPULAIRES ET TRADITIONS

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ "ΠΟΛΥΒΙΟΤΕΧΝΙΚΗΣ,"

1955

ΙΔΡΥΤΗΣ, ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚΔΟΤΗΣ
ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ : ΛΕΥΚΑΔΟΣ 32 (ΚΥΨΕΛΗ) - ΤΗΛΕΦ. 83-967

Τὸ «ΑΡΧΕΙΟΝ τοῦ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ καὶ
ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ» ἀπὸ τοῦ 1953 (τόμος ΙΗ΄)
ἀποτελεῖ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Ἑταιρείας Θρακικῶν
Μελετῶν, ὅφ' ἧς καὶ ἐπιχορηγεῖται ἡ ἔκδοσις του.

Ο ΑΠΟ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ ΟΙΚΟΥΜ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Α΄
Ο ΕΚ ΔΗΜΗΤΣΑΝΗΣ, ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΚΑΤΑΛΕΓΟΜΕΝΟΣ (1466—1472, 1488—1490)

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν μετὰ τὴν Ἑλωσιν πατριαρχῶν Κων)πόλεως ἑβδομος ἀναγράφεται ὁ ἀγιώτατος καὶ ἀσκητικώτατος Διονύσιος Α΄. Οὗτος ἐγεννήθη πρὸ τοῦ ἔτους 1410 εἰς τὴν πελοποννησιακὴν πόλιν Δημητσάναν, ὅπου, ὡς ἦτο φυσικόν, ἐπαιδεύθη εἰς τὰ ἐγκύκλια γράμματα καὶ πιθανώτατα ἐγνώρισε τὸ πρῶτον καὶ ἠγάπησε τὸν μοναχικὸν βίον, διατρέψας εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ἰδρυθεῖσαν, ἀκμάζουσαν δ' ἔκτοτε μονὴν τοῦ Φιλοσόφου¹⁾. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποίαν οἰκογένειαν ἀνήκειν, οὔτε τι σχετικὸν πρὸς τὸν παιδικὸν βίον τοῦ ἀνδρός, καθόσον εἰς τὰς ἐν Δημητσάνῃ περιωθεῖσας γραφὰς πηγὰς οὐδαμῶς ἀναφέρεται οὗτος, διότι ὅλαι εἶναι μεταγενέστεραι. Ἐπειδὴ, ἐν τούτοις, ὁ Διονύσιος συνεδέθη στενότητα πρὸς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ περίπυστον μονὴν τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, γενόμενος δευτέρος αὐτῆς κτίτωρ, ἡ δὲ μονὴ αὕτη τοῖς ἐπομένους αἰῶνας ἐλλύθη ἐκ νεότητός των κληρικῶν ἐπιφανεῖς, μέλη τῆς ἐν Δημητσάνῃ οἰκογενείας Λαμπαρδοπούλου²⁾, γενάρχης τῆς ὁποίας θεωρεῖται ὁ καὶ τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου ἰδρυτής, εἰκάζομεν διὰ τοῦτο, ὅτι ἴσως καὶ ὁ Διονύσιος ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς οἰκογενείας προήρχετο, ἔξ ἧς καὶ οἱ μητροπολίται Δράμας Ἀθανάσιος, Σερρῶν Θεοφάνης, ὁ εἶτα Παλ. Πατρῶν, καὶ Νικομηδείας Νεόφυτος, ὁ ἀπὸ Δράμας, οἱ ὅποιοι εἰς τὴν Εἰκοσιφοίνισσαν συνέχισαν τὴν ἐκ παραδόσεως κληροδοτηθεῖσαν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ Διονυσίου, ἦτοι τῆς μεγάλης οἰκογενείας των.

Ἐκ νεαρῆς ἡλικίας ὁ Διονύσιος ἐγκαταλίπων τὴν γενέτειραν αὐτοῦ ἤλθεν εἰς βασιλεύουσιν καὶ ἀσπασθεῖς τὸν μοναχικὸν βίον ἐγκατεβίωσεν εἰς τὴν περιφανῆ μονὴν τῶν Μαγγάνων. Ἐνταῦθα συνδεθεῖς μετὰ τοῦ σοφοῦ Μάρκου τοῦ Ἐδγενικοῦ, ἐδιδάχθη παρ' αὐτοῦ τὰ ἱερὰ γράμματα καὶ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, ἀνατραφεὶς εὐσεβῶς καὶ ἑναρέτως. Ἡ ἀναστροφή τοῦ Διονυσίου μετὰ τοῦ περιβοήτου ἀνδρός ἔθεσεν ἀκλονήτους βάσεις τῆς περαι-

1) Τὴν περὶ τῆς Δημητσάνης καὶ τῆς Σχολῆς αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν περὶ τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου σχετικὴν βιβλιογραφίαν βλ. ἐπὶ Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, «Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Κ' (1950), σελ. 209 κέξ.—Περὶ τοῦ αὐτοῦ, Κατάλογος τῶν χειρογράφων καδίκων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Σχολῆς Δημητσάνης, αὐτόθι, τόμ. ΚΒ' (1952), σελ. 183—186.

2) Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ὁ Στασινὸς τῆς Ἐλωσας καὶ ἡ οἰκογένεια Λαμπαρδοπούλου τῆς Δημητσάνης, «Ἑλληνικά», τόμ. ΙΓ' (1953), σ. 129 κέξ., 138 κέξ., 153 κέξ.

τέρω σταδιοδρομίας αὐτοῦ, διότι προσέφερεν εἰς αὐτὸν πλοῦσια πνευματικὰ ἐφόδια, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη ὁ ἐνάρετος βίος ποῦ τὸν χαρακτηρίζει ἔκτοτε. Ὁ Μᾶρκος, γενόμενος τὸ 1437 μητροπολίτης Ἐφέσου, ἐξηκολούθησε τὴν προστασίαν πρὸς τὸν ὑποτακτικόν του, χειροτονήσας αὐτὸν διάκονον καὶ ἱερομόναχον, ἄγοντα πλέον ἡλικίαν περίπου ἐτῶν τριάκοντα, ἂν μὴ περισσότερον ¹⁾).

Οἱ χρονογράφοι ἀναφέρουν ὅτι ὁ Διονύσιος διέπρηνεν ἐπ' ἀρετῇ, παραμένων πάντοτε πλησίον τοῦ σοφοῦ γέροντός του, ὁ ὁποῖος τὴν φήμην αὐτοῦ ὀφείλει, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν σθεναρὰν κατὰ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν στάσιν του κατὰ τὴν ἐν Φλωρεντία συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον. Διὰ τοῦτο ὁ Διονύσιος ὄχι μόνον ἐν ζωῇ ἐτίμα τὸν σοφὸν πνευματικὸν αὐτοῦ πατέρα, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγκατέλιπε μέχρι τῶν ἐσχάτων στιγμῶν του, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου (1444; ²⁾), ὑπερηφάνως ἀνέφερεν ὅτι ἐχρημάτισεν ὑποτακτικός του. Οὕτως εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 18 κώδικα τῆς μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης, ἀνήκοντα εἰς τὸν Διονύσιον, ἀπαντᾷ ἐν τέλει τὸ ἰδιόχειρον τοῦτο σημείωμά του: *† Διονύσιου ἱερομονάχου καὶ δούλου τοῦ μακαρίτου Ἐφέσου, κυροῦ Μάρκου* ³⁾).

Εἰς τὸν Διονύσιον πιθανώτατα ἀνῆκε καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 192 ἰδιόγρα-

1) Κατὰ Γεδεών, ὁ Διονύσιος ἐγεννήθη τὰ πρῶτα ἔτη τῆς 15ης ἑκατ., ὑπέδω δὲ τὸ μοναχικὸν τριβάνιον πρὸ τοῦ 1437, ὅτε ὁ Μᾶρκος Εὐγενικός ἐχειροτονήθη μητρ. Ἐφέσου. Ἐπομένως θὰ ἦτο εἰκοσαετής ἐλθὼν εἰς βασιλεύουσαν, ἐφ' ἱκανὰ δὲ ἔτη διέτριβεν εἰς τὴν μονὴν Μαγγάνων, καθ' ἣ κατὰ τὸν Χρονογράφον ὁ Μᾶρκος «ἀνέθρεψεν αὐτόν, τὸν ἔμαθε τὰ ἱερά γράμματα καὶ τὸν ἐδίδαξε τὴν μοναχικὴν πολιτείαν τῆς καλοηρικῆς». Μ. Ι. Γ ε δ ε ὦ ν, Κανὼν εἰς τὸν Ἅγιον Διονύσιον, πατριάρχην Κων) πόλεως, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. ΚΔ' (1904), σελ. 326. Ὑπολογίζει δηλ. ὁ Γεδεών ὅτι γεννηθεὶς περὶ τὸ 1400—1405, ἦλθεν εἰς Κων)πολιν ὁ Διονύσιος περὶ τὸ 1420—1425, παρμένειν ὡς δόκιμος εἰς τὴν μονὴν Μαγγάνων μέχρι τοῦ 1437, δηλ. περὶ τὰ 15 ἔτη, μεθ' ὃ ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ ἱερομόναχος. Ἄλλ' ὁ Διονύσιος, ζῶν μέχρι τοῦ 1492, ἂν ἡ ἀπομνηστικὴ Γεδεών γίνῃ δεκτὴ, ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν 90 περίπου ἐτῶν, τὸ β' κληθεὶς δὲ εἰς τὸν οἰκ. θρόνον τὸ 1488 εὗρισκετο εἰς ἡλικίαν ἄνω τῶν 85 ἐτῶν, ὁπότε θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ κρατήσῃ τὸ βάρος τῆς πατριαρχείας. Διὰ τοῦτο πιθανώτερον φαίνεται ἡμῖν, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐγεννήθη πέντε ἔτη βραδύτερον, δηλ. μεταξὺ 1405—1410, μετέβη εἰς Κων)πολιν εἰς ἡλικίαν μικροτέραν τῶν 20 ἐτῶν, περὶ τὸ ἔτος 1425, ἔζησε δ' ἐν συνόλῳ ὑπὲρ τὰ 85 ἔτη, ἀποθανὼν ὡς φαίνεται τὸ 1492. Εἰς ἡλικίαν περίπου 25 ἐτῶν Κύριλλος ὁ Λαυριώτης θεωρεῖ τὸν Διονύσιον διάκονον. Ἄν ἡ εἴδησις ἔχη σπέρμα ἀληθείας, ἀφοῦ διάκονος ἐχειροτονήθη μετὰ τὸ ἔτος 1437 καὶ ἦτο τότε 25 ἐτῶν, θὰ ἐγεννήθη μετὰ τὸ ἔτος 1412. Δὲν θεωροῦμεν ὅμως τὴν εἴδησιν τοῦ ἐμμέτρου χρονικοῦ Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου ὡς αὐθεντικὴν (Μ. Ι. Γ ε δ ε ὦ ν, Κυρίλλου Λαυριώτου πατριαρχικὸν χρονικὸν νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενον, «Ἀθήναιον», τόμ. ΣΤ' (1877), σελ. 20—21, στ. 153.

2) Κ υ ρ. Γ. Μ α μ ὦ ν η, Μᾶρκος Εὐγενικός, Βίος καὶ ἔργον, Ἀθήναι 1954, σελ. 31—32 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας»).

3) Α. Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ - Κ ε ρ α μ ἔ ω ς, Ἐκθέσεις παλαιογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Περιοδικὸν Φιλολογικὸν Συλλόγου Κων)πόλεως, Παράρτ. τόμ. ΙΖ' (1886), σελ. 47, ὑποσ. 1.

φος θεωρούμενος τοῦ Εὐγενικοῦ κώδιξ τῆς αὐτῆς μονῆς, εἰς ἣν ἐγκατεβίωσεν ὁ ἀνὴρ μετὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν αὐτοῦ πατριαρχεῖαν. Ὁ κώδιξ περιεῖχε συγγραφὰς τοῦ Ἐφέσου, τοῦτον δ' ἔλθων εἰς τὴν μονὴν ἔφερεν ἴσως μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Διονύσιος, ὅστις πιθανῶς εἶχεν ἀντιγράψει τὰ ἔργα τοῦ διδασκάλου του, ἀλλ' ὁ κώδιξ δὲν σώζεται πλέον ¹⁾).

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὸν Διονύσιον Α΄ κατέταξεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων, ἀμείβουσα τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου τοῦ ἀνδρός. Τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ γνωρίζομεν κυριώτατα ἐκ τῶν χρονογράφων, οἱ πλείστοι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν καὶ σύγχρονοι ἢ σχεδὸν σύγχρονοι αὐτοῦ. Εἶναι οὗτοι : Μανουὴλ ὁ Μαλαξός ²⁾, Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλάς ³⁾, ὁ μητροπολίτης Μονεμβασίας ψευδο-Δωροθέος ⁴⁾ Ματθαῖος ὁ Κιγα-

1) Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ἐνθ' ἄνωγ., σελ. 47. Πρὸς Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἀμιρούτζεα, «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΝΖ' (1953), σελ. 67—68.

2) Ὁ Ναυπλιεύς οὗτος νοτάριος τῆς μητροπόλεως Θηβῶν, εἰς τὴν γραφίδα τοῦ ὁποίου ὀφείλομεν τὸν γνωστὸν νομοκάνονα καὶ ἄλλα τινὰ ἡσσοносᾶς ἔργα, εἶναι σύγχρονος τῶν γεγονότων ποῦ περιγράφει εἰς τὴν χρονογραφίαν αὐτοῦ καὶ ἀξιόπιστος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀποβαίνει ἀξιόλογος πηγὴ. Ἡ *Πατριαρχικὴ Κων* πύλεως *ἱστορία ἀπὸ τοῦ ἀνθ' ἔως τοῦ ἀφθ' ἔτους Χριστοῦ* τοῦ Μαλαξοῦ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ἐν τῇ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου *Turcograeciae*, ἐκδ. Βασιλείας 1598, σελ. 107—184. Τὸ ἔργον ἐπανεξεδόθη εἰς τὴν σειρὰν τῆς Βυζαντινῆς τῆς Βόννης. Τὴν περὶ τοῦ ἀνδρός, τοῦ ἔργου καὶ τῶν συναφῶν προβλημάτων σχετικὴν βιογραφίαν βλ. ὑπὸ Κ. Ἀμάντου, Τρεῖς ἄγνωστοι κώδικες τοῦ Χρονογράφου, «Ἑλληνικά», τόμ. Α' (1928), σελ. 45—46, σημ. 1. Πρόσθετος : Δ. Σ. Γκίνη, Ἐπὶ τοῦ νομοκάνονος τοῦ Μαλαξοῦ, «Ἑλληνικά», τόμ. Ζ' (1934), σελ. 99 κέξ., τόμ. Η' (1935), σελ. 29 κέξ. Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. ΙΓ', σελ. 396 κέξ. — Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, Ὁ νομοκάνων Μανουὴλ Μαλαξοῦ, ἐν Ἀθήναις 1916, σσ. 88, κλπ.

3) Ὁ ἐπίσης Ναυπλιεύς οὗτος Πρωτονόταριος καὶ δικαιοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας συνέγραψεν ὡσαύτως αἰτήσει τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου πλὴν ἄλλων ἔργων ἀξιολόγων, ἐκδοθέντων ἐν πολλοῖς καὶ διὰ τοῦ τύπου, *Ἱστορίαν Πολιτικὴν Κων* πύλεως *ἀπὸ τοῦ ατθ' ἔως τοῦ ἀφθ' ἔτους Χριστοῦ*, περιλαμβανομένην εἰς τὴν *Turcograeciam*, σελ. 1—43. Τὸ ἔργον ἐπανεξεδόθη ὡσαύτως εἰς τὴν σειρὰν τῆς Βόννης. Περὶ τοῦ ἀνδρός βλ. πρὸ πάντων Ἐμ. Λεγράνδ, Notice biographique sur Jean et Théodose Zygomalas, Paris 1889. — Κ. Δυοβουνιώτου, Θεοδόσιος Ζυγομαλάς, «Θεολογία», τόμ. Α' (1923), σελ. 18 κέξ., 141 κέξ. — Π. Ζεργλέντου, Παραλειπόμενα τοῦ οἴκου Ζυγομαλά. — Β. Α. Μυστακίδου, Ἀνέκδοτα ἐκ Τυβίγγης, Παχυμέρης Γεώργιος, πρωτεύδικος καὶ δικαιοφύλαξ, Ζυγομαλάς Θεοδόσιος, πρωτονόταριος καὶ δικαιοφύλαξ καὶ Μαρτίνος ὁ Κρούσιος, «Ἐναίσιμα Χρυσοστ. Παπαδοπούλου», Ἀθήναι 1931, σ. 214 κέξ.

4) Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ψευδωνύμως τὸ ἄλλως συντόμως *χρονογρᾶφος* καλούμενον ἐντῦφημα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας, ἐπανειλημμένως δ' ἐκδοθὲν ἔργον, ἐπιγραφόμενον : *Βιβλίον ἱστορικόν, περιέχον ἐν συνόψει διαφόρους καὶ ἐξόχους ἱστορίας, ἀρχόμενον ἀπὸ κτίσεως κόσμου, μέχρι τῆς ἀλώσεως Κων* πύλεως *καὶ τῶν ἀκολούθων σουλτάνων, συλλεχθὲν*

λας¹⁾, Φίλιππος δ Κύριος²⁾, Ἀθαν. Κομνηνός—Υψηλάντης³⁾ καὶ ὁ παρὰ Σάθφ Ἀνώνυμος⁴⁾. Εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ παρόντος μελετήματος τὰς πλείστας τῶν εἰδήσεων ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὰς ἐν λόγῳ χρονογραφίας⁵⁾,

μὲν ἐκ διαφόρων ἀκριβῶν ἱστοριῶν καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταφρασθὲν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Μονεμβασίας κυρίου Λωροθέου. Αἱ παραπομπαὶ ἐνταυθα γίνονται εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Βενετίας 1798. Περὶ τοῦ συγγραφῆος τοῦ βιβλίου πολλαὶ ἐγράφησαν εἰκασίαι, τὸ πρόβλημα δὲ φαίνεται ὅτι ἀντιμετώπισεν ἐπιτυχῶς ὁ μακαρίτης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βουκουρεστίου καθηγητῆς Δημοσφ. Ροῦσσος, (Studii istorice Greco-Române, τόμ. Α', Bucuresti 1939. Βιβλιοκρισία Ν. Γ. Σβορώνου, «Ἑλληνικά», τόμ. ΙΑ' (1939), σελ. 272—274). Περβλ. Ἀ δ. Ι. Ἀ δ α μ α ν τ ῖ ο υ, Τὰ Χρονικά τοῦ Μορέως. Συμβολαὶ εἰς τὴν φραγκοβυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. ΣΤ' (1901—1906), σελ. 550—556.

1) Ὁ ἐκ τῆς ἐν Κύπρῳ οἰκογενείας Cigala=Τζιγάλα προερχόμενος λόγιος κληρικὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὃ ὡς ἐφημέριος τῆς ἐν Βενετία Ἑλλην. Κοινότητος ὑπηρετήσας, συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων λαϊκῶν βιβλίων καὶ χρονογραφίαν, ὑπὸ τὸν τίτλον *Νέα σύνοψις διαφόρων ἱστοριῶν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ (1637)*. Τὸ ἔργον περιέχεται εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βενεδικτίνου δὸν Ἀνσέλμου Badurii, Imperium orientale, Paris 1712, σελ. 215 κέξ. D. R u s s o, ἐνθ' ἀνωτέρω.

2) Ὁ ἐκ Κύπρου πρωτονοτάριος οὔτος τῆς Μ. Ἐκκλησίας συνέγραψε κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα *Χρονικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδοθὲν τὸ 1679 ὑπὸ Ν. Βλαγκάρδου, ὑπὸ τοῦ Α. Βανδουρίου δ' ἐκ νέου εἰς τὸ σημειωθὲν ἐν τῇ προηγουμένῃ σημειώσει ἔργον, σελ. 235 κέξ. Λατινιστὶ ἐπανεξεδόθη τὸ ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον *Chronicon Ecclesiae Graecae*, ἐν Λευφίᾳ καὶ Φραγκφούρτῃ 1687, μετὰ σημειώσεων καὶ σχολίων ὑπὸ Ἐρ. Ἰλαρίου.

3) Κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ζήσας ὡς ἱατρὸς καὶ πολιτικὸς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ὁ Ἀθ. Κομνηνός—Υψηλάντης συνέγραψεν ἔργον ἱστορικὸν εἰς δώδεκα βιβλία. Τούτου περισσώθῃ χειρόγραφον ἐν Σινῶ, ἐξ οὗ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Συναίτου ἀρχιμανδριτοῦ Γερμανοῦ Ἀφθονίδου, ἐν Κων)πόλει 1870, τὸ ἔργον *Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Πολιτικῶν τῶν εἰς δώδεκα βιβλίον Η', Θ' καὶ Γ', ἧτοι τὰ μετὰ τὴν Ἀλωσιν (1453—1789)*. Ἄν καὶ αἱ εἰδήσεις τοῦ Ὑψηλάντου εἶναι κατὰ τὸ πλείστον πολῦτοι, ἐν τούτοις τὸ ἔργον δὲν θεωρεῖται ἀπηλλαγμένον ἀνακριβειῶν.

4) Κ. Ν. Σάθφ, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Ζ', ἐν Παρισίοις 1894, σελ. 581 κέξ. Ἡ ἔκθεσις χρονικὴ τοῦ ἀνωλύμου συγγραφῆος, ἂν καὶ δὲν διαφέρει κατὰ πολὺ τοῦ χρονογραφικοῦ ἔργου, ὅμως καίτοι σύντομος εἶναι ὀπωπῆποτε ἐνδιαφέρουσα πηγὴ τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἀρχομένη ἀπὸ τῶν χρόνων Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ φθάνουσα μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας.

5) Ἡ ἐν τῇ ἐκδεδομένῃ ἀκολουθίᾳ τοῦ πατριάρχου περιλαμβανομένη βιογραφία αὐτοῦ, μεταπλασθεῖσα ἐκ τῆς πατρ. ἱστορίας τοῦ Μαλαξοῦ, μικρὰν ἀξίαν ἔχει (Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, ΠΦΣΚ, ἀρχαιολ. παράρτ. τόμ. ΙΖ' (1886), σελ. 15), ὃ δὲ λόγιος Συναίτης Ἰλαρίων, ὃ ἀναλοβὼν τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς, χαρακτηρίζει ἀσυνάρτητον τὸ ἱστορικὸν μέρος.—Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χρονογράφων, ἀλλὰ συντομώτατα καὶ ἀτελέστατα εἶναι συντεταγμένον τὸ σχετικὸν ἀρθρίδιον ἐν τῇ ἡμίτελει «Θρησκευτικῆ καὶ Χριστιανικῆ Ἑγκυκλοπαιδεία», τόμ. Β' (1937), στ. 1342—1343.—Περβλ. Β. Α. Μυστακίδου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας

συμπληρωματικῶς χρησιμοποιοῦντες τὰ ἐκ τῆς ἰδίας ἐρεῦνης νέα στοιχεῖα.

Κατὰ τὰς πικρὰς ἡμέρας τῆς Ἀλώσεως τῆς Κ(ων)πόλεως ὁ Διονύσιος ἦτο μετῆλιξ καὶ εὐρίσκετο μετὰ τοῦ δοκιμαζομένου Γένους. Εἰς τὴν γενικὴν ἀναταραχὴν παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν ὀγκουμένων ρευμάτων τῆς ὀθωμανικῆς θυέλλης, εὐρέθη μετ' ἄλλων χριστιανῶν ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ αἰχμάλωτος εἰς Ἀδριανούπολιν ¹⁾. Τὰς συνθήκας καὶ τὰ δεινὰ τῆς αἰχμαλωσίας δὲν γνωρίζομεν. Πάντως δὲν παρέμεινε ἐπὶ πολὺ αἰχμάλωτος, διότι ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ τινος ἄρχοντος, Κ υ ρ ῖ τ ζ η ²⁾ ὀνομαζομένου, ἐπανῆλθε ταχέως εἰς Κ(ων)πολιν. Κατὰ τὰς κρίσιμους ὥρας ταύτας τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Κ(ων)πόλεως εἶναι ἡ περισυλλογὴ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἔθνους, μετὰ τὴν ἀνεπανόρθωτον συμφορὰν, καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἀπόψεων τῶν ἀνθροπικῶν. Τοῦς οἰκάκας τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου διευθύνων ὁ πολὺς Γεννάδιος Σ χ ο λ ἄ ρ ι ο ς (1454—1456) ἐπιδιώκει τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χρηστῶν καὶ δεδοκιμασμένων ἀνδρῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν. Γνωρίζων ἀσφαλῶς ἐκ τῶν προτέρων τὸν ἐνάρετον Διονύσιον καὶ κατ' ἀξίαν ἐκτιμῶν ἐχειροτόνησεν αὐτὸν μητροπολίτην Φιλιππουπόλεως. Τὰ λεγόμενα εἰς τὴν ἀφελῆ διήγησιν τοῦ Μαλαξοῦ, ὅτι ἀπὸ τὴν καλὴν ἀρετὴν ὅπου εἶχεν αὐτὸς ὁ κύριος Διονύσιος ἐγενε μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως, χειροτονηθεὶς παρὰ τοῦ πατριάρχου Σχολαρίου, μαρτυροῦν ἀκριβῶς τὴν ἰδιαίτουσαν σημασίαν τῆς ἐκλογῆς του, ἕνεκα τῆς μεμαρτυρημένης προσωπικῆς του ἀξίας, πρὸς δὲ ἐξαιροῦν τὴν ἀσφαλῶς ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν παλαιότεραν καὶ στενοτέραν γνωριμίαν.

Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. IB' (1936), σελ. 222—224 (ἐκ τῶν καταλειφθεισῶν σημειώσεων τοῦ ἀνδρός).—Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ ὄ μ ο υ Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἀρχιεπισκ. Ἀθηνῶν, Ἡ ἐξωτερικὴ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας Κ(ων)πόλεως ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, «Θεολογία», τόμ. Κ' (1949), σελ. 8—9 —S. V a i l h é, L'eglise de Constantinople, εἰς τὸ «Dictionnaire de la Theologie catholique», τόμ. III β', σελ. 1310, 1420.

1) Μ. Μ α λ α ξ ο ὕ, Πατριαρχικὴ Κ(ων)πόλεως ἱστορία..., Turcograecia, σ. 127.—Δ ω ρ ο θ ἔ ο υ Μονεμβασίας, Βιβλίον ἱστορικόν..., σελ. 423—424, κλπ.

2) Μ. Μ α λ α ξ ο ὕ, ἔνθ' ἀνωτ., κλπ. Ὑπὸ Μ. Γ ε δ ε ὄ ν, ἔνθ' ἀνωτ., σελ. 326, ἀναφέρεται ὅτι, κατὰ τὴν Ἀλωσιν ὁ Διονύσιος πρὸ τῶν ἀπειλουμένων κινδύνων διεσώθη εἰς Ἀδριανούπολιν παρὰ τινι τῶν Ἑλλήνων εὐπατριδῶν, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Κ(ων)πολιν. Πάντως δὲν γνωρίζομεν ποῖός τις ὑπῆρξεν ὁ ἐλευθερώσας τὸν Διονύσιον ἄρχων Κυρίτζης. Ὅπωςδῆποτε δὲν ἤμπορεῖ νὰ ταυτισθῆ οὗτος, ὡς ὑπετέθη, πρὸς τὸν γνωστὸν Κυρίτζην τὸν Καστοριανόν, τὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἀπαντῶντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Καστορίας, διότι ἀπέχει ἀπ' αὐτοῦ δύο ὀλοκλήρους αἰῶνας. Ἀρχιμ. Γ ε ρ μ α ν ο ὕ Χ ρ η σ τ ῖ δ ο υ, Αἱ ἐκκλησίαι τῆς Καστορίας, «Γρ. Παλαμάς», τόμ. ΣΤ' (1922), σελ. 170.—Σχετικὰς περὶ τοῦ ἀρχοντος Δημητρίου Κυρίτζη καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γεωργίου Κυρίτζη, ἐμπόρου ἐν Σμύρνῃ, εἰδήσεις βλ. ἐπὶ Γ. Π. Κ ο υ ρ ν ο ὕ τ ο υ, Σχολεῖα τῆς τουρκοκρατουμένης Καστορίας, «Γέ. ρ α ς Ἀντωνίου Κεραμοπούλλου», Ἀθήναι 1953, σελ. 444 κέξ.

Εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως ὁ Διονύσιος παρέμεινεν ἑννέα ὄλα ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων θὰ ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρον νὰ ἐγνωρίζαμεν, πῶς ἐποίμανεν αὐτήν. Ἀτυχῶς ὁμως δὲν εἶναι γνωστὰ τὰ τῆς δράσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἄλλοτε ἀκμάζουσαν καὶ ἤδη ὑπὸ Βουλγαρικὴν δεσποτείαν καὶ ὄνομα τελοῦσαν ἑλληνικὴν πόλιν ¹⁾. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι ἡ προσωπικὴ αἴγλη τοῦ ἐναρέτους καὶ θεοφιλῶς βιοῦντος παιδιόθεν ἀνδρὸς μάλιστα τώρα ἐξηκολούθει ἐκτεινομένη καὶ ἐκτιμωμένη. Ἐνεκα ταύτης ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν οἰκουμένικόν θρόνον, εἰς διαδοχὴν Συμεῶν τοῦ Τραπεζουντίου περὶ τὰ τέλη τοῦ 1466 ἢ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1467, ὑπὸ συνθήκας τὰς ὁποίας περιβάλλει θρόλος καὶ σύγχυσις. Τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ ζητήματος ἐπιβάλλουσα ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, ἀγει εἰς τὴν βάσανον τῶν ὑπὸ τῶν χρονογράφων παραδιδωμένων, διὰ μικρᾶς ἀναδρομῆς εἰς τὰ τοῦ πατριαρχείου πράγματα κατὰ τὴν περιόδον ταύτην.

Τὸν πρῶτον μετὰ τὴν Ἀλωσιν πατριάρχην Κων)πόλεως Γεννάδιον τὸν Σχολάριον ἀκολουθοῦν πατριάρχαι Ἰσιδωρος Β' ὁ Ξανθόπουλος (1456—1462), Σωφρόνιος Α' Συρόπουλος (1463—1464), Ἰωάσαφ Α' Κόκκις (1464—1466), Μᾶρκος Β' Ξυλοκαράβης (1466) ²⁾. Ὁ τελευταῖος οὗτος μετ' ὀλιγόμηνον πατριαρχεῖαν ἐπαύθη ἢ ἐξηναγκάσθη εἰς παραίτησιν, θῦμα γενόμενος τῶν ἀξιοματούχων τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν ³⁾. Καὶ ὁ μὲν Μᾶρκος δὲν κατεβιάσθη ἀδιαμαρτυρητῶς τοῦ θρόνου, ἡσυχάζων μάλιστα ἐν Κων)πόλει ἔγραφε πρὸς διαφόρους ἀρχιερεῖς, προτείνων τὴν σύγ-

1) Εἰς τὸν κατάλογον τῶν μητροπολιτῶν τῆς οἰκείας μητροπόλεως ἀναγράφεται ὁ Διονύσιος ἄνευ εἰδήσεων, ἐλλείπει προφανῶς σχετικῶν πηγῶν. — Γ. Τ σ ο υ κ α λ ᾶ, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη 1851, σελ. 82 (παράρτημα). — Μ. Σ τ α μ ο ὄ λ η, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Θράκης, «Θρακικά», τόμ. ΙΔ' (1940), σελ. 182. — Μ. L e q u i e n, Oriens Christianus, τόμ. Ι, Παρίσιοι 1760, σελ. 315. — Μ υ ρ τ. Ἀ π ο σ τ ο λ ῖ δ ο υ, Ἡ ἱερά τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολις καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς, «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Ἐθναροῦ», τόμ. Δ' (1937—38), σελ. 10—11. — Β. Α. Μ υ σ τ α κ ῖ δ ο υ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐπετηρὴς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. ΙΒ' (1936), σελ. 222—224. — Μητροπ. Ἀμασίας Ἀ ν θ ῖ μ ο υ Ἀ λ ε ξ ο ὄ ὀ δ ο υ, Χρονολογικὸς πίναξ..., «Πανελληνιον Ἀστικῶμα Ἐθν. Ἐκατονταετηρίδος», τόμ. Α', σελ. 217 (ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Νεολόγου» Κων)πόλεως).

2) Μ α ν. Γ ε δ ε ὠ ν, Πατριαρχικοὶ πίνακες, εἰδήσεις ἱστορικαί, βιογραφικαὶ περὶ τῶν πατριαρχῶν Κων)πόλεως [ἐν Κων)πόλει 1885—1890], σελ. 471 κέξ. — Μητρο. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὗ, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς καταλόγους Κων)πόλεως ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ ἔξης, «Ὁρθοδοξία» Κων)πόλεως, τόμ. Η' (1933), σελ. 279 κέξ. Ζ α χ α ρ ῖ ο υ Μ α θ ᾶ, Κατάλογος ἱστορικῶς τῶν πρώτων ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐφεξῆς πατριαρχῶν, ἐν Ναυπλίῳ 1837, σελ. 155 κέξ.

3) Δ ω ρ ο θ ῆ ο υ Μ ο ν ε μ β α σ ῖ α ς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 423. — Μ α ν. Γ ε δ ε ὠ ν, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 431—432. — Μητροπ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο ὗ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 314—315. — Χ ρ υ σ ο σ τ ὄ μ ο υ Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 8—9.

κλησιν μεγάλης Συνόδου πρὸς ἐξέτασιν τῶν παραπόνων του, διὰ τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην ἀδικίαν ¹⁾. Τὸ γεγονός ὁμως ἐθεώρησαν ὡς εὐκαιρίαν οἱ ἐν Κων)πόλει Τραπεζούντιοι, διὰ νὰ ἐπιβάλουν ὡς πατριάρχην τὸν συμπατριώτην των ἱερομόναχον Συμεών. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, πλὴν ἰσχυρῶν προσώπων ποὺ διέθετον εἰς τὸ Σεράγιον, συνεκέντρωσαν οἱ Τραπεζούντιοι ποσὸν χιλίων φλωρίων καὶ τὸ προσέφερον εἰς τὸν Σουλτάνον, πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ αἰτήματός των, ζητούντες τὴν ἐπέμβασιν αὐτοῦ. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἐπέτυχον πρὸς στιγμὴν ²⁾.

Ἡ προκειμένη ἐπέμβασις τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς ἔκτοτε γίνεται μόνιμος κατάστασις, ἥ δὲ προσφορὰ τοῦ δώρου ἐγκαινισθεῖσα ὑπὸ τῶν Τραπεζούντιων ἀποτελεῖ ἐφεξῆς νόμιμον δικαίωμα τῆς Πύλης καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα **π ε σ κ ε σ ι ο ν** ³⁾.

Ἐπὶ τὴν πρίσιν τοῦ Μάρκου Ξυλοκαράβη, συγκληθεῖσα ἐν Κ)πόλει Σύν-

1) Ἄ θ. Κομνηνοῦ - Ὑψηλάντου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 19. Πρὸβ. λοιποὺς χρονολόγους, ὡς ἀνωτέρω. — Μ. Ι. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 481—482. — Μελετίου, μητρ. Ἀθηνῶν, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ἔκδοσις πλουτισθεῖσα κλπ. ὑπὸ Γ. Βενδότου, τόμ. Γ', ἐν Βιέννῃ 1784, σελ. 331.

2) Ὁ Γεδεών, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 482, δὲν ἀναγράφει τὸν Συμεών ὡς διάδοχον τοῦ Μάρκου Ξυλοκαράβη, ὡς ἐὰν ὁ θρόνος παρέμεινεν ἐπὶ ὀλοκλήρους μῆνας κενὸς ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ τελευταίου μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Διονυσίου. Ἀντιθέτως ὁμως δέχεται τὴν ἐκλογὴν τοῦ Συμεών εἰς ἄλλο δημοσίευσμά του, σύγχρονον. Μ. Ι. Γεδεών, Τινὰ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς τῶν κάτω χρόνων ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, «Ἐκκλ. Ἀλήθ.», τόμ. Α' (1883—84), σελ. 252—254. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὁμως, ὅτι τῇ ἐπεμβάσει τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας ἐξελέγη ὁ Συμεών. Περὶ τούτου πείθουν οἱ χρονολογικοὶ κατάλογοι διαφόρων συντακτῶν. Ὅπως ἡ ἀκριβὴς θεωρουμένη ἀναγραφὴ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 286 κώδικι τῆς μονῆς Ἰβήρων Ἀγ. Ὁρους, 16ου αἰῶνος, σημειοῖ τὸν Συμεών τὸ πρῶτον ἀνεληθόντα μετὰ τὸν Μᾶρκον (Μ. Ι. Γεδεών, Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. ΚΣΓ' (1906), σελ. 366, σημ. 1). — Ἐπίσης εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ διακόνου Παγκρατίου Δημάρη συνταχθέντα κατάλογον τῶν πατριαρχῶν, τὸν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κεραμέως θεωρούμενον ὡς ἀκριβέστερον ὅλον χρονολογικῶς, καίτοι δὲν εἶναι, ὁ Συμεών τάσσεται διαδεχθεὶς Μᾶρκον τὸν Ξυλοκαράβην κατὰ τὴν α' πατριαρχεῖαν του, Διονύσιον δὲ τὸν Α' κατὰ τὸν β'. Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Συμβολαὶ εἰς τὴν χρονολογίαν καὶ ἱστορίαν τῶν μεταγενεστέρων πατριαρχῶν Κων)πόλεως, «Ἐκκλ. Ἀλήθ.», τόμ. Δ' (1883—84), σελ. 398. Πρὸβ. Κ. Δυοβουνιώτου, Συνοπτικὴ διήγησις τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν πατριαρχευσάντων, ὑπὸ πατριάρχου Κων)πόλεως Καλλινίκου Γ', «Περὸς Σύνδεσμος», ἔτ. ΙΑ', φ. 261, (15 Μαρτίου 1916), σελ. 8.

3) Β. Κ. Στεφανίδου, Ὁ πατριάρχης Κων)πόλεως Ραφαὴλ δ' Α' καὶ τὸ πατριαρχικὸν πεσκέσιον, «Ν. Ποιμὴν», τόμ. Α' (1919), σελ. 333—339. — Κ. Μ. Κούμα, Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἕως τῶν ἡμερῶν μας, τόμ. Ζ', ἐν Βιέννῃ 1831, σελ. 436—437. — Χρυσ. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 9—10. — Ἡ ἀπόφαις τοῦ Β. Στεφανίδου, ὅτι τὸ πεσκέσιον εἰσῆχθη τὸ 1474 κατὰ τὴν πρῶτην πατριαρχεῖαν τοῦ Διονυσίου Α', εἶναι ὀπωσόητος.

οδος πρὸς ἐξέτασιν ἐκκλησιαστικῶν τινῶν ζητημάτων, ἐπελήφθη καὶ τῆς ἐξετάσεως τῶν παραπόνων του. Ἐνῶ λοιπὸν ἐνεφανίσθη ὁ αὐτὸς πρῶην πατριάρχης κύριος Μάρκος, βωῶντα ὅτι ἀδίκως καὶ παρανόμως τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀντὶ νὰ ἐπιτύχη τὸ ποθοῦμενον ἐγένετο μεγάλη σύγκυσις καὶ σκάνδαλα (Μαλαξὸς). Τῆς Συνόδου μετείχε καὶ ὁ Φιλιππουπόλεως Διονύσιος, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν αὐτὸν χρονολόγρον, συνεδέετο στενῶς μὲ μεγάλην καὶ πολλήν φιλίαν πνευματικὴν μετὰ τῆς κυρα Μάρως τῆς μητρονίᾳς τοῦ Σουλτάνου, ἡ ὁποία ἐτίμα καὶ ἀγάπα αὐτόν, τὸν κύριον Διονύσιον, ὡς πνευματικὸν πατέραν αὐτῆς. Ἡ χριστιανὴ αὕτη Μαρία καὶ κοινότερον κυρὰ Μάρω, μητρονία τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Β', ἦτο θυγάτηρ τοῦ δεσπότη τῆς Σεργίας Γεωργίου Α' τοῦ Βούλκου καὶ ἔλαβε σύζυγον Μουράτ τὸν Β' περὶ τὰ τέλη τοῦ 1435 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1436, μετὰ τὸν θάνατον δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρός της κατέφυγεν εἰς τὸν πρόγονόν της Μεχμέτ Β', συμπαραλαβοῦσα καὶ τὴν ἀνεψιάν της Κραλίτζαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε σύζυγον ὁ Μεχμέτ¹⁾. Ἰσχύουσα ἡ Μαρία καὶ τιμωμένη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου ἐπροστάτευε τοὺς χριστιανούς. Ἦδη βλέπουσα τὰ δημιουργηθέντα ἔκτροπα εἰς τὴν Σύνοδον καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἰς δύο μερίδας φανατικῶν ὁπαδῶν, μίαν μὲν ὑπὲρ Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη, τὴν δ' ἄλλην ὑπὲρ Συμεῶν τοῦ Τραπεζούντιου, ἔτι δὲ γνωρίζουσα ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν, ὡς παραδίδεται, τὸν Φιλιππουπόλεως καὶ ἐκτιμῶσα ἰδιαζόντως αὐτόν, ἀναπτύσσει πρωτοβουλίαν καὶ ἐξ ἰδίων προσφέρει εἰς τὸν Σουλτάνον δύο χιλιάδας χρυσῆ φλωρία, μὲ τὴν ἀξίωσιν νὰ δώσῃ ἐντολὴν νὰ ἐκλεγῇ πατριάρχης ὁ προστατευόμενός της, ἐκλείψουν δὲ οὕτω τὰ σκάνδαλα καὶ ἡ ταραχὴ.

Ὁ Σουλτάνος βλέπων ἐκκλητικὸς τὸ ἀπροσδόκητον δῶρον, φερόμενον ἐντὸς ἀργυροῦ δίσκου ὑπὸ τῆς μητρονίᾳς του, ἠρώτησεν αὐτήν : — *τί ταῦτα, ὦ μήτηρ* ; Καὶ ἐκεῖνη ἀπήντησεν : — *Ἐχω ἕναν καλόγηρον ἐδικόν μου καὶ παρακαλῶ τὴν βασιλείαν σου νὰ τὸν ἐκάμω πατριάρχην*. Ἐλαβεν ὁ Σουλτάνος τὸν χρυσὸν καὶ εἶπε : — *κάμε, μητέρα μου, ἐκεῖνο ὁποῦ θέλεις*. Καὶ ἀποστείλας ὄρισμὸν παρήγγειλε καὶ ἔβγαλαν τὸν κύριον Συμεῶν ἐκ τοῦ θρόνου καὶ ἐκ τῆς πατριαρχικῆς τιμῆς καὶ ἀξίας. Κατόπιν αὐτῶν, Μάρκος ὁ Ξυλοκαράβης ἔλαβε πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ προεδρικῶς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, ὅπου μετ' οὐ πολὺν καιρὸν ἀπέθανε, Συμεῶν δὲ ὁ Τραπεζούντιος μετέβη εἰς τὴν θρακικὴν Στενήμαχον²⁾ ; Δύο λοιπὸν διαφερομένων, ἐπιλέγει ὁ Ζυγομαλᾶς, ὁ τρίτος γενήσεται πρῶτος.

ἐσφαλμένη, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1472 ὁ Συμεῶν διεδέχθη τὸν Διονύσιον, γενόμενος τὸ β' πατριάρχης.

1) Σ κ α ρ λ. Δ. τοῦ Β υ ζ α ν τ ῖ ο υ, Ἡ Κωνσταντινούπολις, τόμ. Α', Ἀθήνησιν 1890, σελ. 389—390 ὑποσ.

2) Μ. Μ α λ α ξ ο ῦ, Πατριαρχικὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱστορία ..., Τουρκογραε-

Ψηφισθεῖς, μετὰ τὰ γενόμενα, Διονύσιος ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως καὶ λαβὼν τὸ μικρὸν καὶ μέγα μήνυμα μετὰ τὸν ἑσπερινόν, ἐκάθισεν εἰς τὸν ὑψηλότατον πατριαρχικὸν μέγalon θρόνον (Μαλαξός), ὡς Διονύσιος ὁ Α΄. Ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ τοῦ πατριάρχου, ὄρισμῳ τοῦ κρατοῦντος, ἐνέχει τὴν εἰς τὰ πράγματα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἀνάμειξιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Οὕτω καθιερώθη δι' ἱερᾶς διαταγῆς ἢ σάκρας τοῦ Σουλτάνου ἢ ἐνέργεια τῶν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἀρμοδιότητά τῆς Ἐκκλησίας ἀναγομένων ¹⁾.

Ἀσαφῆς παραμένει ἡ ἀκριβὴς χρονολογία, καθ' ἣν ἔλαβον χώραν τὰ ἀνωτέρω. Ὡς εἶδομεν, Μᾶρκος ὁ Ξυλοκαράβης κατεβιβάσθη τοῦ θρόνου τὸ 1466. Ἀποτυχὼν εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἀποκαταστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τὴν προεδρίαν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνῃ τοῦτο, ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἀθωωθῆ, διότι ἐπὶ Διονυσίου τοῦ Α΄, ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1467, σφίζεται ἡ καθαιρέσις τοῦ τρισκαταράτου Μάρκου τοῦ Ξυλοκαράβη καὶ τῶν δύο σταυροφόρων ἐν τῇ γενομένῃ συνόδῳ ἐν Κ)πόλει ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου, ἐν μηνί Ἰανουαρίῳ εἰς τὰς 18 τοῦ ἔτους, 500 τοῦ οὐ ²⁾. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ καταδίκη τοῦ Ξυλοκαράβη, παραπονουμένου διὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀδικίαν, δὲν φαίνεται ἐκ τῶν πραγμάτων δικαιολογημένη, ὥστε ν' ἀποτελέσῃ τὸ πρώτιστον μέλημα τοῦ νέου πατριάρχου. Βεβαίως τοιούτων ἐκπλήξεων δὲν εἶναι ἄμοιρος ἡ πατριαρχικὴ ἱστορία καὶ πιθανῶς ὁ Διονύσιος ἔξετέλεσεν ἀποφασίν τῆς τελευταίας τῶν ἀρχιερέων Συνόδου, ἀφοῦ μάλιστα μετ' οὐ πολὺ ἀπῆλλαξεν ὁ ἴδιος τὸν ἀτυχῆ πατριάρχη τὸν βάρους τῆς καθαιρέσεως. Ὅπως δὲποτε, ἡ μνημονευθεῖσα καθαιρέσις παρέχει ἡμῖν τὴν σαφῆ ἔνδειξιν τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας, καθ' ἣν ὁ Διονύσιος ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Αὕτη συμπύπτει πρὸς τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1467, ἢ πιθανώτερον πρὸς τὰς τελευταίας τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1466 ³⁾. Βέβαιον εἶναι ὅτι καὶ ὁ Συμεὼν καθηρέθη, ὑπὸ τοῦ Διονυσίου βεβαίως, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τὸ κείμενον τῆς συνοδικῆς πράξεως.

cia, σελ. 126—127. — Θεοδ. Ζυγομαλά, Ἱστορία πολιτικῆ Κων)πόλεως ..., αὐτόφθι, σελ. 22—23.—Δωροθέου Μονεμβασίας, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 423.— Ἀθ. Κομνηνοῦ—Ψηλάνατοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 19—20.—Ἀνω νόμου, Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας Κων)πόλεως κατὰ τὴν πρώτην καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ Ἀλώσεως Κων)πόλεως ὑπὸ Μωάμεθ Β', «Ἀθήναιον», τόμ. Δ' (1875) σελ. 409—410.

1) Μ. Ι. Γεδεών, Τινὰ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς τῶν κάτω χρόνων Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, «Ἐκκλησιαστ. Ἀλήθεια», τόμ. Δ' (1883—84), σελ. 252—253.

2) L. Petit, Déposition du Patriarche Marc Xylocarabi, «Revue de l' Orient Chretien», τόμ. VIII (1903), σελ. 144—149.—Πρβλ. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Μᾶρκος Ξυλοκαράβης, πατριάρχης οἰκουμενικὸς καὶ εἴτα πρόεδρος Ἀχρίδων, «Βυζαντινὰ Χρονικά» Πειρουπόλεως, τόμ. X (1903), σελ. 413—415.

3) Μητρ. Σάρδων Γεργανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 345.

Τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὁ Διονύσιος ἐτίμησεν ἐπὶ ἐξαετίαν ὀλόκληρον, διατηρήσας αὐτὸν μέχρι τοῦ 1472, καίτοι καὶ ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἄσυμφωνία ἐπικρατεῖ μεταξύ τῶν χρονογράφων ¹⁾. Ἐπὶ πλέον ἢ περίσους εἶναι σκοτεινὴ καὶ ἐλλείπουσιν αἱ εἰδήσεις διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιτελεσθὲν ἔργον. Ἐκ τῶν περιωθέντων ἐγγράφων ἢ ἄλλων νύξων γνωρίζομεν, ὅτι ὑπὸ τοῦ Διονυσίου ἀπελύθησαν αἱ ἀκόλουθοι πράξεις, πλὴν τῆς ἤδη μνημονευθείσης καθαιρέσεως καὶ τῆς ἐπικολουθησάσης ἀποκαταστάσεως Μάρκου τοῦ Ευλοκαράβη, ὡς καὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Σιμεῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1467 ἀπελύθη σιγίλλιον, δι' οὗ ρυθμίζεται τὸ ἔνοριακὸν δίκαιον τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου καὶ δι' αὐτῆς ἐπισκοπῆς αὐτῆς Μαγνησίας τῆς ὑπὸ Σιπύλῳ ²⁾. Ἡ ἐν λόγῳ συνοδικὴ πράξις, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ μακαρίτης Κεραμεύς, κατ' ἀντίγραφον τοῦ Αἰμ. Legrand, εὑρίσκεται συνεσταχωμένη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 689 χειρόγραφον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ³⁾. Ἀδήλου ἔτους συνοδικὴ ἀπόφασις περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἐλεημονήτριας εἰς τὴν νῆσον Κῶν ⁴⁾ προσγράφεται εἰς τὸν Διονύσιον.

Ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ Διονύσιος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον καὶ ἡ ἀπλωθεῖσα φήμη περὶ τῆς μεγάλης ἀρετῆς αὐτοῦ, ἐπέσυραν ἐναντίον τοῦ τὸν θρόνον τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἐνεργῶς ἀναμειγνυομένων εἰς τὰ πράγματα τοῦ πατριαρχείου κληρικῶν, οἱ ὅποιοι ἐπλάσαν δεινὴν συκοφαντίαν κατ' αὐτοῦ, φροντίσαντες νὰ λάβῃ τοιαύτην ἔκτασιν, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ σκάνδαλον. Τὸ πρᾶγμα δὲν

1) Οὗτως, ὁ Κομνηνός—Υψηλάντης (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 19, 22—23), θέτει τὴν πατριαρχίαν μεταξύ τῶν ἐτῶν 1476—1482. Ὁ Παγκράτιος Δημάσης θεωρεῖ (Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεύς, Συμβολὴ εἰς τὴν χρονολογίαν καὶ ἱστορίαν τῶν μεταγενεστέρων πατριαρχῶν Κωνιπόλεως, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 398) μεταξύ τῶν ἐτῶν 1462—1470.—Πρὸς τοῦτον συμφωνεῖ καὶ Καλλίνικος ὁ Γ', οἰκουμ. πατριάρχης (Κ. Δουβουνιώτης, ἐν τῷ «Ἱερῷ Συνδέσμῳ», ἔτ. ΙΑ' φ. 261 (15 Μαρτ. 1916), σελ. 8). Κυρίλλος ὁ Λαυριώτης ἀναφέρει τὰ 1474—1480 (Μ. Ι. Γεδεών, Κυρίλλου Λαυριώτου πατριαρχικὸν χρονικὸν νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενον, «Ἀθήναιον», τόμ. ΣΓ' (1877), σελ. 20—21).—Λούκας ὁ Καταβολᾶνος 1462—1469 ἢ ἀρχὰς 1470 (Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεύς, ἐν τῷ ΠΦΣΚ, παράρτ. ΙΖ' τόμου, σελ. 18—49).—Ζαχ. Μαθᾶς (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 166—167) 1472—1478 κλπ.—Μελέτιος ὁ μητροπ. Ἀθηναῖος (ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 332) ὁρίζει τὴν πατριαρχίαν ἐξαετῆ ἀορίστως.

2) Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεύς, Μαγνησία ἢ ὑπὸ Σιπύλῳ καὶ αἱ μητροπόλεις Ἐφέσου καὶ Σμύρνης, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας», τόμ. Β' (1885—1889), σελ. 652—654.

3) Η. Ομότι, Inventaire sommaire des manuscrits de la Bibliothèque Nationale Grecs, Μέρ. ΙΙ, Παρίσιοι 1888, σελ. 300.

4) Περὶ τῆς ἀποφάσεως ταύτης πληροφορεῖ σημεῖωμα τοῦ ἔτους 1557, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 11 χειρογράφῳ τοῦ ἐν Κωνιπόλει Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου, καθ' ὃ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Διονυσίου ἐπεκύρωσε βραδύτερον ὁ πατρ. Ἰωάσαφ. Δημ. Μ. Σάργου. Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ ἐν Κωνιπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζ. Σπουδῶν», τόμ. Η' (1935), σελ. 159. Πρβλ. Α. Παπαδόπουλος—Κεραμεύς, ἐν ΠΦΣΚ, παράρτ. τόμ. Κ'—ΚΒ' (1892), σελ. 95β.

ἦτο βεβαίως εὐκολον, διότι ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς ἦτο ἀνεπίληπτος. Διὰ τοῦτο ἐπενόησαν σατανικῶς κατηγορίαν, τὴν ὁποίαν συνεδύσααν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων αἰχμαλωσίαν τοῦ πατριάρχου, διαδίδοντες ὅτι εἰς χεῖρας αὐτῶν ὁ θεωρούμενος εὐσεβὴς Διονύσιος ἐτούρκευσε καὶ περιετιμήθη. Ἀνασκευὴ τοιαύτης κατηγορίας ἦτο δύσκολος. Ἐν τούτοις ἡ εὐρεία διάδοσις αὐτῆς, ἡ συγκίνησις τοῦ πλήθους καὶ ἡ ἀποχαλίνωσις τῶν συκοφαντῶν ᾠδήγησε τὸν Διονύσιον ἀμυνόμενον εἰς ἀποφασιστικὴν καὶ ἀποστομωτικὴν στάσιν. Ὁ ἐκ τῶν χρονογράφων Μ. Μαλαξός, ὁ περισσότερον ἐμπεριστατωμένως καὶ ἐν τῇ ἀφελείᾳ τῆς διηγήσεως παραστατικῶς ἐκθέτων τὰ γεγονότα, τὰ ὅποια, ὅσον καὶ ἂν ἔχουν μορφὴν ἀνεκδοτολογίας, ὅμως περιλείουσιν μέγα ἐνδιαφέρον, περιγράφει διὰ τῶν ἑξῆς τὰ διατρέξαντα :

Ἐσυνήχθη περὶ τῆς τοιαύτης κατηγορίας σύνοδος μεγάλη ἀρχιερέων... Καὶ καθίσαντες ἐν τῷ ἱερῷ κριτηρίῳ μετὰ καὶ τῶν τιμιωτάτων κληρικῶν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, συνηγμένων καὶ τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ πλήθους τοῦ κοινοῦ λαοῦ καὶ ὡς ἐκάθισεν ἡ ἱερὰ σύνοδος, ἦλθαν ἔμπροσθεν οἱ ἔλεγκοι αὐτοῦ τοῦ πατριάρχου...., ὁ δὲ πατριάρχης ὤμνυε μετὰ φρικτῶν ὄρκων, ὅτι τὰ ὅσα λέγουσιν δὲν εἶναι ἀληθινά, μόνον ἀδικία καὶ συκοφαντία ἐναι. Ἀμὴ αὐτοὶ δὲν ἔστερξαν τοὺς ὄρκους αὐτοῦ, μόνον περισσότερως ἐβόουν ὅτι περιτετμημένοι, ἐναι. Ἀκούοντα καὶ ἡ σύνοδος ταῦτα ἐθαύμαζε. Καὶ τινὲς μὲν ἐπίστευαν τοῦτο καὶ τινὲς δὲν τὸ ἐπίστευαν. Ὁ δὲ πατριάρχης βλέποντα τοὺς ἐλέγχους καὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, ὅτι θέλουν νὰ τὸν κατακυριεύσουν μὲ τὰ ψέματα, δὲν εἶχε τί νὰ κάμῃ διὰ νὰ φανῆ ἡ ἀλήθεια.....Καὶ εἶτι ἐσηκώθη καὶ ἐσταμάτησεν ὀρθὸς μέσα εἰς τὸ μέσον τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ καὶ ἐσήκωσε τίς ἄκρες τῶν ρονχῶν αὐτοῦ, ὅπου ἐφόριε καὶ ἔδειξε τὴν σάρκα αὐτοῦ εἰς ὄλον τὸν λαὸν ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, δεξιὰ καὶ ζεσθὰ καθὼς ἐκαθεζόντιζαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ὄλος ὁ λαός. Καὶ ὡς εἶδον τὴν καθαρότητα καὶ παρθενίαν αὐτοῦ, ὄλοι ἐξεπλάγησαν καὶ ἐθαύμασαν, διότι δὲν ἦτο σαρκὸς σημεῖον εἰς αὐτόν, ἤγουν τοῦ αὐλοῦ, εἰ μὴ μόνον ὀλίγον κομμάτι τομάρι. Καὶ τῆς ὥρας ἡ σύνοδος ἔδραμαν καὶ κατεφίλησαν τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ οἱ κατήγοροι ὅπου τὸν ἔλεγχαν πολλὰ ἐπιτροπιάσθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς χριστιανούς πολλα ὑβρίσθησαν καὶ ὠνειδίσθησαν. Ἐπεσαν δὲ εἰς τοὺς πόδας τοῦ πατριάρχου νὰ τοὺς συγχωρήσῃ. Ἀμὴ δὲν ἠθέλησε νὰ τοὺς συγχωρήσῃ, μόνον ἐσταμάτησε μὲ παρορησίαν, ἔβαλεν ἐπιτραχήλιον καὶ ὠμοφόριον καὶ ἀφώρτισεν αὐτοὺς ὄλους, ὅπου ἐσυνέργησαν καὶ κατεσκευάσαν αὐτοῦ ταύτην τὴν συκοφαντίαν. Καὶ μετὰ τοῦτο ἔγραψε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὁ κόσμος ὄλος ἐπαράκालον αὐτόν νὰ διαμείνῃ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ¹⁾...

1) Turcogræcia, σελ. 128-129.—Καίτοι σύντομος, ἀρκούντως ζωηρὰ εἶναι καὶ τοῦ Ζηγομαλά (αὐτόθι, σελ. 23) ἡ λογιώτερον γεγραμμένη περιγραφή, καθ' ἣν ὁ Διο-

Κατατροπώσας τοὺς συκοφάντας ὁ πατριάρχης καὶ ἀποδείξας τὴν ἐναντίον του κατηγορίαν σκευωρίαν, καίτοι παρεκάλουν αὐτὸν νὰ ἑξακολουθῇ ποιμαίνων τὸν λαόν, δὲν ἠθέλησε. Ἡ δικαία αὐτοῦ ὀργὴ τὸν ὠδήγησεν εἰς ἐκφώνησιν δεινοῦ ἀφορισμοῦ κατὰ τῶν συκοφαντῶν. Ἐν τάχει συνέταξε τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν καὶ ἐγκατέλιπε τὴν βασιλεύουσαν μὲ ὄλον του τὸν βίον καὶ μὲ ἄλλα πράγματα ὅπου εἶχε (Μαλαξὸς ¹), τὰ ὁποῖα φέρων ἐγκατέστη εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Παγγαίου, πλησίον τῆς Δράμας κειμένην μονὴν Παναγίας τῆς Ἀχειροποιήτου, ἄλλως Εἰκοσιφοινίσσης ἢ καὶ Κοσινίτζας ἐπιλεγομένης. Τοῦτο ἐγένετο, ὡς φαίνεται, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1471 ἢ ἀρχὰς 1472.

Εἰς τὴν ἑπιμετρον περιγραφὴν τοῦ γεγονότος ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Λαυριώτου, ἀναφέρονται καίτοι ἄτεχνα τὰ ἐνδιαφέροντα ταῦτα :

Ὅθεν δὴ συνηθροίσθηκε Σύνοδος ὡς μερίστη

*αὐτὸς δὲ ἐφανέρωσε τὰ κρύφια του μέλη,
ὅτι οὐδόλως γέγονε μηδέποτε τοιοῦτος.*

*Ὑπάρχων δὲ διάκονος, ὡς εἰκοσιπεντούτης
τοὺς θεῖους ἐπεκαλέσατο μερίστους Ἀποστόλους,
ἵνα τοῦτον λυτρώσῃσι πολέμου τῆς πορνείας.*

*Ὅθεν τοῦτον ἐλέησαν, φανέντες τούτῳ ὄναρ,
μαράναντες, ξηράναντες, τὰ κρύφια του μέλη... ²).*

Δὲν δυνάμεθα βεβαίως ν' ἀναζητήσωμεν ὑπὸ τοὺς ἀφελεῖς στίχους τοῦτους ἱστορικὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εἶναι ὀπωροδήποτε χαρακτηριστικοί, διότι ἀπυχοῦν τὴν ἀγαθὴν φήμην καὶ τὴν πεποίθησιν τοῦ λαοῦ περὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ συμπληροῦν τὰ ὑπὸ τῶν χρονογράφων παραδιδόμενα ³).

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Διονυσίου, εἰς τὸν οἰκουμένικόν θρόνον

νύσιος ἐπανατείνας τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτοῦ, ἔδειξε πᾶσι τὰς σάρκας αὐτοῦ καὶ ἰδόντες ἐθαύμασαν! Ἄλλ' ἔδειξεν ἑαυτὸν ὑπὸ τῆς ἀσκήσεως ὡς ἄσαρκον (εἰπεῖν), καθαρὸν τε καὶ παρθένον. Ἐφάνη γάρ τι μόνον δέρμα, σημεῖον ἀπεριτμήτου ἀνδρός. Δισχυθέντες οὖν οἱ εἰπόντες, πεπτώκασιν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, τοῦ συγχωρῆσαι τὴν ἀδικίαν...—Πρβλ. καὶ Φιλίππου Κυπρίου, Χρονικόν, σελ. 352—354.—Γιάννη Βλαχογιάννη, Πατριάρχης Κατηγορούμενος Διονύσιος ὁ ἀπὸ Φιλίππουπόλεως (1467-1472), ἐφημ. Ἀθηνῶν «Πρωτὰ» 1 Ἰανουαρίου 1932.

1) Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Διονύσιος εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ τῶν οἰκονομιῶν του ἰδίαν περιουσίαν, ὑπὸ πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος γραμμάτων βεβαιούμενον, δὲν εἶναι ἀνευ σημασίας, διότι τεκμηριοῦτὰ παραδιδόμενα, ὅτι ἀπέβη δευτερός κτίτωρ τῆς Μονῆς, μεθ' ἧς ἔκτοτε συνεδέθη, ὡς θὰ ἴδωμεν.

2) Μ. Ι. Γεδεών, Κυρίλλου Λαυριώτου πατριαρχικὸν χρονικὸν νῦν πρῶτον ἐκδιδόμενον, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 20-21, στ. 151 κέξ.

3) Ἐναντι τῶν μετὰ δέους καὶ εὐλαβείας ἀσχοληθέντων περὶ τὸν ἅγιον ἄνδρα, δὲν ἔλλειψαν καὶ οἱ ἀσθενεῖς ἀντειπόντες, ὅτι π. χ. ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὁ πα-

ἐκλήθη Συμεών ὁ Τραπεζούντιος τὸ β' (1472—1474). Οὗτος, ὡς γνωστόν, καὶ τρίτην φορὰν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον βραδύτερον (1482—1486), διαδεχθεὶς Μάξιμον τὸν Γ'. Αἱ εἰς τὸν Διονύσιον προσγραφόμεναι δύο πατριαρχικαὶ πράξεις, ἡ μὲν ὑπὸ χρονολογίαν 10 Ὀκτωβρίου 1474, δι' ἧς ἀθωοῦται καὶ ἀποκαθίσταται ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀδελφός πατριάρχης ¹⁾ καὶ ἕτερα ἀχρονολόγητος, δι' ἧς καθαιρεῖται ὁ πρόεδρος Ἡρακλείας Γαλακτίων, μετὰ δύο σταυροφόρων κληρικῶν ²⁾, προφανῶς δὲν ἀνήκουν εἰς αὐτόν. Ὁ τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1474 ἀθωοούμενος πατριάρχης δὲν εἶναι ἄλλος ἢ ὁ Συμεών. Εἰς τὴν πράξιν ἀναφέρεται, ὅτι συνεκροτήθη Σύνοδος, ἀπειλῇ τοῦ κρατούντος, δύο ἐκπρόσωποι τοῦ ὁποίου ἐκ τῆς αὐτῆς αὐτοῦ παρεκάθισαν μετὰ τῶν ἀρχιερέων, ὅτι ὁ ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἐξωσθεὶς πατριάρχης ἀνακαλεῖται, καταβάλλων δύο χιλιάδας φλωριῶν κλπ. Ταῦτα πάντα ἀρμολογῶν ἀναντιρρήτως εἰς Συμεών τὸν Τραπεζούντιον καὶ χρονολογικῶς πρέπει νὰ συμπίπτουν πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον, διότι εὐλογώτερον θὰ ἦτο νὰ ἀπελύθη ἢ πράξις συγχρόνως μὲ τὴν ἀνάκλησιν ἐκείνου εἰς αὐτόν ³⁾. Ἐπομένως ἔτος 6983 δηλ. 1474, ὅτε ὁ Συμεών ἐπιπτεν ἐκ τοῦ θρόνου, δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς πράξεως. Εἶναι ἴσως 6981 ἔτος, ἦτοι 1472 σωτήριοιον, ὅτε ὁ Συμεών διεδέχθη Διονύσιον τὸν Α', πιθανώτερον δὲ εἶναι ἔτος 6991, ἀπὸ Χριστοῦ 1482, τῆς ἰνδικτιῶνος α' ἐκκλησιάζσεως ὡς ἡ', ὅτε ὁ Συμεών διεδέχθη Μάξιμον τὸν Γ', τὸ γ' πατριαρχεύσας.

Τὸν Συμεών, μετὰ τὴν β' πατριαρχεῖαν, διεδέχθη Ραφαὴλ Α' ὁ Σέρβος (1475—1476), τοῦτον δὲ Μάξιμος Γ' ὁ Πελοποννήσιος, ὁ ἐκκλησιάρχης (1476—1482), μεθ' ὃν τὸ γ' ἀνῆλθεν ὁ Συμεών (1482—1486), εἶτα δὲ Νή-

τριάρχης ἀπὸ μόνας τὰς τύψεις τοῦ συνειδότος, διότι ἀνωμάλως καὶ ἐπιβατικῶς ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἠξήθη ἐκ' αὐτοῦ ἡ δωροφορία κλπ. Μ. Δ. Χ α μ ο υ δ ο π ο ὕ λ ο υ), Γραπτῶν μνημείων περιουσαγωγῇ, «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια», τόμ. Α' (1880—81), σελ. 66.—Ζ α χ. Μ α θ ἁ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 167.

1) Ἐπ. Ι. Σ τ α μ α τ ι ἄ δ ο υ, Ἐκκλησιαστικά σύλλεκτα, ἐν Σάμω 1891, σελ. 14—16, ἔνθα κακῶς ἡ πράξις θεωρεῖται ὡς ἀθώως τοῦ Διονυσίου, ἐνθ' εἶναι τοῦ Συμεών.—Πρβλ. Μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο Ὡ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 320.

2) Μ. Ι. Γ ε δ ε Ὡ ν, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 483—494.—Ἐπ. Ι. Σ τ α μ α τ ι ἄ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 14 κέξ., 17 κέξ.—Πρβλ. καὶ μητρ. Σάρδεων Γ ε ρ μ α ν ο Ὡ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 316—317 καὶ ὑποσ. 33, 34, 35, ἐν συνδυασμῷ πρὸς γράμμα τοῦ πατρ. Συμεών, ἐκδεδομένον ὑπὸ Ἐπ. Σ τ α μ α τ ι ἄ δ ο υ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 22 κέξ.

3) Ἡ παρέμβασις τῶν Τραπεζούντιων ὑπὲρ τοῦ Συμεών, τὸ πρῶτον ἦδη μετὰ τὴν πῶσιν Μάρκου τοῦ Ευλοκαράβη (1466) καὶ ἡ προσφορὰ τῶν 1000 χρυσῶν καθιέρωσε τὸ πεσκέσιον. Ὁ ὑπὸ τῆς κερκ-Μάρως διπλασιασμός τῶν 1000 χρυσῶν εἰς 2000 ὑπὲρ τοῦ Διονυσίου, τὸ ἠξήση. Τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν πράξιν τοῦ 6983 περὶ καταβολῆς 2000 χρυσῶν ἀνάγονται εἰς τὴν β' πατριαρχεῖαν τοῦ Συμεών. Οὕτως αἱ ἀπόψεις τοῦ Β. Κ. Σ τ ε φ α ν ἰ ὶ δ ο υ, «Νέος Ποιμὴν», τόμ. Α' (1919), σελ. 333 κέξ. εἶναι ἐσφαλμέναι.—Πρβλ. Ἀγωνίου, Ἐκθεσις χρονική, παρὰ Κ. Σ ἄ θ α, Μεσαιωνικῆ Βιβλιοθήκη, τόμ. Ζ', σελ. 583.

φων ὁ Β' ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης (1486—1489), πατριάρχης ἐκ τῶν διαπρεπέστερων, πελοποννήσιος τὴν πατρίδα καὶ βιβλιογράφος ἔξοχος. Ἡ ἔναντι τοῦ ἐγερθέντος ζητήματος τῆς περιουσίας Συμεῶν τοῦ Τραπεζουντίου στάσις τοῦ Νήφωνος κατέστησε τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ψυχράς. Καὶ ὁ μὲν Νήφων κατέληξεν εἰς τὴν πρὸ τῆς Σωζοπόλεως μονὴν τοῦ Προδρομοῦ, συνεκλήθη δὲ Σύνοδος ἀρχιερέων, κληρικῶν καὶ ἀρχόντων καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ, κατὰ φοβερὰν ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου. Μέσα εἰς τὴν σύγκυσιν τῶν πνευμάτων καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον, ἐνεθυμήθησαν τὸν Διονύσιον, ὡς δυνάμενον νὰ συμβιβάσῃ τὰ διεστῶτα. Καὶ ἔκαμαν ἄρτζι τοῦ Σουλτάνου—λέγει ὁ Μαλαξὸς—καὶ ἔδωκεν ὄρισμὸν καὶ τὸν ἔφεραν στατικῶς, ὅπου δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ, διότι ἦτον καὶ πολλὰ γέροντας. Ἡ ἀφίξις τοῦ σεβασμίου τούτου γέροντος ἐσήμανε πράγματι αἰθρίαν διὰ τὸ κλυδωνιζόμενον σκάφος. Ἐλθόντος αὐτοῦ—προσθέτει πάλιν ὁ Μαλαξὸς—ἔδραμον ἀρχιερεῖς καὶ κληρικοὶ καὶ πᾶσα ἱερωμένος, ἄρχοντες καὶ ὁ κοινὸς λαὸς καὶ ἐπροσκήνησαν αὐτὸν καὶ εὐχὴν καὶ εὐλογίαν παρ' αὐτοῦ ἔλαβον. Καὶ ἦτον μεγάλη εἰρήνη καὶ ὁμόνοια εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν¹⁾.

Ἡ δευτέρα εἰς τὸν οἰκοῦμ. θρόνον ἀνοδος Διονυσίου τοῦ Α' ἐγένετο τὸ ἔτος 1488 καὶ παρετάθη ἐπὶ 2 1/2 ἔτη, καίτοι ἀσυμφωνία τις παρατηρεῖται εἰς τὰς χρονολογίας μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων. Ἄλλ' ἐν προκειμένῳ ἔχομεν τὸ συνοδικὸν ψήφισμα, δι' οὗ ἀνεκλήθη ὁ γηραιὸς πατριάρχης, ἐκ τοῦ ὁποῦοι πολλὰ διδάσκόμεθα, καίτοι παρεδόθη εἰς τινα σημεῖα ἔλλιπῶς τὸ ἀρχαιοπρεπῶς συντεταγμένον τοῦτο ἔγγραφο. Ἐν ἀρχῇ ἀκροθιγῶς ἀναφέρεται τὸ ψήφισμα εἰς ἀνωμαλίας τοῦ Πατριαρχείου καὶ ταραχὰς ἀρχιερέων μετὰ τὴν Ἄλωσιν, ἀνατρέχον ἀσαφῶς ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου Α' τοῦ Συροπούλου (1463-1464) μέχρι Ραφαὴλ τοῦ Τριβολοῦ (1475-1476), ὃν ἀναιδέστατον ἀποκαλεῖ, διότι ἐνῶ οἱ πρὸ αὐτοῦ συγγνώμης ἔτυχον παρὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἐκεῖνος ἀνῆλθε βιαίως.

Ἀκολούθως ὁ λόγος στρέφεται πρὸς τὸν Διονύσιον, περὶ τοῦ ὁποῦοι ἀναφέρεται ὅτι εὐρέθη μέσα εἰς τὰς ζάλας καὶ ταραχὰς, ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ

1) Turcogræcia, σελ. 141. Πρὸβλ. καὶ Θ. Ζυγομαλάς, αὐτόθι, σελ. 39.—
Δ ω ρ ο θ έ ο υ Μ ο ν ε μ β α σ ί α ς, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 431. Κύριλλος ὁ Λαυριώτης
εἰς τὴν ἐκ νέου πρόσκλησιν τοῦ Διονυσίου ἀφιερῶν τοὺς στίχους τούτους :

*Ὅθεν ὁ κληρὸς παρενθύς, δυνάμει τοῦ Σουλτάνου
μὲ τιμὴν προσεκάλεσε καὶ μὲ φιλοφροσύνην
Διονύσιον τὸν πρῶην, τὸν ἄριστον ἐκεῖνον.
Ὅτος ὡς ἀνὴρ ἄριστος πάλιν πατριαρχεῦσας
ὡς κάλλιστα καὶ πρῶός τε νουθετῶν καὶ διδάσκων
εἰς ἔτη δύο ἡμῖν παρετήσατο μόνος
διὰ τὸ γῆρας τὸ βαθὺ καὶ τὴν ἀδυναμίαν
καὶ ἀπελθὼν ἠσύχασεν...*

«Ἀθήναιον», τόμ. ΣΤ' (1877), σελ. 24, στ. 245 κἄξ.

ἐξώσθη βίᾳ τῆς ἔξω χειρός, συνοδικῶς καταδικασθεὶς κατὰ τὰ κρατοῦντα κατ' ἔθος. Ἐξ ὅσων εἶδομεν ὁμοῦς ὁ Διονύσιος οὔτε ἐξώσθη, οὔτε συνοδικῶς καταδικάσθη, ἀλλ' οἰκειοθελῶς παρητήθη, παρὰ τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις νὰ μείνῃ. Τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα εἶναι ἐντελῶς ἀνεξήγητα, ἐκτὸς ἐὰν μὲ τὴν ἄνοδον τοῦ Συμεῶν κατεδικάσθη, πρᾶγμα ὅλος ἀπίθανον, διότι θὰ εἶχε φροντίσει νὰ ἀρθῆ βραδύτερον ἢ ἄδικος καταδικῆ. Ἦδη πληροφοροῦμεθα ἐκ τῆς παρουσίας συνοδικῆς πράξεως, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Νήφωνος τοῦ Β' καὶ δὴ μετὰ τὴν ἔξωσιν αὐτοῦ, ἐντολῇ τοῦ κρατοῦντος εἶχε συγκληθῆ Ἱσίδωρος, ὁ δὲ Διονύσιος εὐρίσκειτο εἰς Κ)πολιν, πρὸς βοήθειαν τῆς Ἐκκλησίας. Τότε ἡ Σύνοδος ἔκρινε δίκαιον ν' ἀποκατασταθῆ οὕτως εἰς τὸν θρόνον ἀφ' οὗ προεξεβλήθη, καὶ περιέβαλεν αὐτὸν μὲ τὰς ὑψίστας ἐξουσίας, ἀφοῦ διέλυσε πᾶν ὅ,τι ἐκ μικροφυχίας συνέβη κατὰ τὸ παρελθόν. Ἴδου τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο συνοδικὸν ψήφισμα, ὡς περιεσώθη 1).

Μηνὶ Ἰουλίῳ, ἰνδικτικῶνος ε' τοῦ ἔτους 6996, ὁ παναγιώτατος δεσπότης ὁ οἰκουμηνικός πατριάρχης Διονύσιος εἰς τὸν ὑψηλὸν πατριαρχικὸν αὐθις ἀνήχθη θρόνον, ἐν ᾧ καὶ καὶ αἱ συνοδικαὶ πράξεις ἤρξαντο καταστρῶνυσθαι ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι.

Πολλὰ τῶν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ ὁ ἔσσει ῥέων καὶ πολὺς μεταποιεῖν καὶ οἶον μεταπλάττειν εἶωθε χρόνος· ἐπειδὴ τῶν ἀνθρωπίνων ὀλίγα ἔστιν ἄπερ τὸ μόνιμον κέκτηται, ρευστὰ καθάπαξ ὄντα. Τῆς γὰρ πασῶν ἀνωτάτης οὐσίας ἔνι, τῆς θεότητος, τὸ πάγιον ἐξ αἰδίου ἰδρῦσθαι, τὸ ἀμετάβλητον εἰς ὅ ἅπαν φυσικῶς κερτημένῃς, ἐπομένως δὲ κατὰ τινα μετοχὴν ὑψηλοτέρας ἐννοίας καὶ ἥς αὕτη δίδωσιν ἄθλον ἀρετῆς τοῖς ὅσιως βιοῦσι τῶν ἀνθρώπων. Τοῦθ' οὕτω ἐπικρίτως ἀνομολογουμένου, οὐ δεῖ λοιπὸν ἐπὶ τοσοῦτω θαμβεῖσθαι, εἰ συμβῆ καινότερόν τι καὶ ἀνέλπιστον συμβῆναι, εἴτ' ἄρα τοῖς ἐν κόσμῳ κατάρχουσιν, εἴτ' ἄλλως καὶ εἰς αὐτὰ δὴ ἄπερ ἀνήκει καὶ τὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἔχει. Καὶ ὅτι μὲν καὶ πάλαι καὶ νῦν τινα τῶν εἰωθότων ταύτην ταράττειν ἀλλεπαλλήλως τε καὶ ἀπενκταίως, ταῦτα συνέβη μυριάκις ὡς καὶ νῦν τὰ τοιαῦτα συμβαίνει, οὐ δέον τινὰς ἀγνοεῖν, τῶν πραγμάτων αὐτῶν θαμὰ σχεδὸν καὶ ὀσημέροι τοῦτο βοῶντων· ὅτι δὲ τινα τῶν τοιούτων, τὰ μὲν αὐτῶν κατ' οἰκονομίαν ἴσως θειοτέραν, τὰ δὲ κατὰ παραχώρησιν γίνεται, οἱ καθ' ἡμᾶς τῆς εὐσεβείας ἡγεμόνες, δι' ὧν πνευματικινῆτος διεξίασι γράψαντες ἀρκούντως, οἶμαι, δηλοποιούσι. Πλήν, ὡς ἔφημεν, οὐ...δοκεῖ καὶ διαφόρως συμβαίνει τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασιν· ἀλλ' οὖν γε ὡσεὶ τι δοκίμιον εὐσεβείας καὶ ἔκτισιν ἀμαρτιῶν τάχα τὰς τοιαύτας καιρικὰς μεταβολὰς ἡμᾶς δέχεσθαι χρὴ... πολλὰ τούτων τοιγαροῦν οὕτως ἐχόντων, οὐκ ὀλίγ' ἄττα τῇ καθολικῇ ταύτῃ

1) Ἐπ. Σταματιάδου, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 31—34.—Μητρ. Σάρδεων Γεοργιαννοῦ, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 347.

ἐκκλησίᾳ ἀλλεπάλληλα...ταραχώδη καὶ ἐπιζήμια, ὅτι μάλιστα μετὰ τὴν
 ἄλωσιν τῆς πόλεως ταύτης ἤδη συνέβη. Καὶ ὅπως μὲν ταῦτα ἐπῆλθον καὶ
 25 δι' ὧν ὀργάνων, οὐ τοῦ παρόντος καταλέγειν καιροῦ· πλὴν τοῦτο καὶ μό-
 νον ἐπειδή...καὶ τινὰ εὐλογα δῆθεν τῶν ἐκκλημάτων ἦσαν παρὰ τῶν τὰ
 τοιαῦτα κεινηκότων ἀρχιερέων τε καὶ πατριαρχῶν κατ' ἀλλήλων...τὸν
 ἀγιώτατον ἐν πατριαρχαῖς κύρ Σωφρόνιον δῆλα δὴ, ἀλλ' οὐκ ἔδει τοσοῦτω
 ἀκαίρως ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τῶν πραγμάτων κινεῖν ταῦτα...δι' ὧν οὐκ
 30 ἦν δέον καθοπλιζέσθαι φεῦ, κατ' ἀλλήλων. Ὅμως μὲν οὖν, ἐπεὶ οἱ πρὸς
 ἀλλήλους διαφερόμενοι ἀρχιερεῖς νόμιμοι ἦσαν καὶ πατριαρχαὶ πρὸς πα-
 τριαρχας, οἱ πάντες γὰρ οὗτοι τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ χρήσιμοι πολυειδῶς
 καὶ διὰ τοῦτο δεκτοὶ ὑπῆρξαν, ἐνὸς μόνου τῶν τοιούτων, Ραφαὴλ ἐκείνου
 35 προσέβαλε βίας ἄνευ γὰρ, μόνου καὶ τούτου προφανῶς ὄντος κατεγνωσμέ-
 νου καὶ ἀποβλήτου, οἱ λοιποὶ συγγνώμης ἔτυχον πρότερον παρὰ τῆς τοῦ
 Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὡς καὶ νῦν ἐφ' ὁμοίῳ τρόπῳ παρ' ἡμῶν. Τοίνυν ἐν
 ταῖς τοιαύταις ταραχαῖς τε καὶ ζάλαις ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς καὶ ὁ ἀγιώτα-
 τος πατριαρχὴς κύρ Διονύσιος εὐρεθεὶς καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τότε
 40 ἔξωσθεὶς βίᾳ τῆς ἔξω χειρὸς καὶ μετὰ τοῦτο καὶ συνοδικῶς καταδικασθεὶς,
 ὡς ἔθος ἐν τοῖς τοιούτοις συμβαίνει, μηδὲ παρὰ τινος ἐναχθεὶς εἰς τι τῶν
 ἀπηγορευμένων τοῖς θεοῖς κανόσι, ἀλλ' ὅτι ἔκτοτε καθ' ἑαυτὸν ἰδιάζων,
 δεήσει καὶ Θεῷ προσανέχων. Πρὸ καιροῦ ἤδη τοῦ πατριαρχοῦ κύρ Νή-
 φωνος, καὶ αὐτοῦ δευτέρου τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἔξωσθέντος, δι' αἰ-
 45 τίας ἃς ὁ κρατῶν προ...καὶ πολλὰ καμόντος αὐτοῦ καὶ πολλοὺς ἄλλους εἰς
 τὸ ἀντεισαχθῆναι τῷ θρόνῳ καὶ μὴ ἰσχύσαντος τοῦτο, ἡμῶν τε συναχθέν-
 των προσταγῇ τοῦ κρατοῦντος εἰς τὸ ἐπισκέψασθαι τὴν μητέρα ἡμῶν ταύ-
 την, τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἕτερον ποιμένα καὶ πατριαρχὴν ἀπο-
 καταστήσαι καὶ ἵνα μὴ εἰς χεῖρον καὶ ἀφανισμόν τέλειον τὰ ἐκκλησιαστικά
 50 προχωρήσῃ τῇ περισσοτέρᾳ ἀναβολῇ τοῦ πράγματος τούτου, ἤδη λοιπὸν
 καὶ τοῦ ἀγιωτάτου πατριαρχοῦ κύρ Διονυσίου...ἐνθάδε παραγεγονότος εἰς
 βοήθειαν τῆς Ἐκκλησίας, ὄρισμῳ τοῦ κρατοῦντος, καὶ μετὰ τοῦτο περὶ
 πατριαρχοῦ συζητήσεως γενομένης, συνοδικῶς ἐκρίθη παρ' ἡμῶν πάσαις
 ψήφοις δίκαιον εἶναι δι' αἰτίας, τῷ κοινῷ τῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἀπαδού-
 55 σαις, ἵνα καὶ αὐθις ὁ ἀγιώτατος πατριαρχὴς κύρ Διονύσιος ἐπανέλθῃ εἰς
 τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τοῦτον, ἀφ' οὗ προεξεβλήθη, εἰς τὸ ποιμαίνειν εἰς
 τέλος νὰ λογικὰ τοῦ Θεοῦ πρόβατα. Δι' ὃ καὶ αὐτὴ ἡ προτέρα δοθεῖσα
 τούτῳ ἄδεια, παρὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ νῦν παρ' ἡμῶν ἀνακαινίζεται εἰς
 τὸ ἔχειν ἅπασαν ἄδειαν, συνοδικῇ ψήφῳ, ὥστε πράττειν ἀκωλύτως ἅπαντα
 60 τὰ τῷ οἰκουμένικῳ πατριαρχῇ ἀνήκοντα, ἱεροτελεστίας δῆλα δὴ, προσέτι
 δυνάμει τῆς ἁγίας Τριάδος διαλυσάμενοι καὶ τι ἄρα ἐκ μικροψυχίας ἐν τῇ
 ἐκβολῇ τούτου συνέβη. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω διώρισται παρ' ἡμῶν καὶ ἐντε-

τύπεται, ἔτι δὲ ἀποφαινόμεθα διὰ τοῦ παρόντος ψηφίσματος, ἵνα ἕάν τις φανῇ τῶν ἐνταῦθα ἢ ἀλλαχοῦ ὄντων ἱερωμένων ἢ λαϊκῶν ἐναντιωθείς τῇ 65 συνοδικῇ ταύτῃ πράξει μετὰ τὴν ἐν τῷ πατριαρχεῖῳ ἀποκατάστασιν τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κυρ Διονυσίου καὶ οὐκ ἐθελήσῃ στέρξαι τοῦτον καθολικὸν καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχη, εἰ μὲν ἱερωμένος εἴη, ἵνα εἴη πάσης ἱεροπραξίας ἀργός, μέχρις οὗ τῷ διαληφθέντι ἀγιωτάτῳ πατριάρχει κυρ Διονυσίῳ διαλλαγῇ, εἰ δὲ λαϊκός ἐστιν, ὁποῖος ἄρα καὶ εἴη ὁ γε τοι- 70 οὔτος, ἵνα μὲν ὑπὸ βίας ἀλύτου ἀφορισμοῦ, μέχρις οὗτου καὶ οὗτος διαλλαγῇ τῷ ἀγιωτάτῳ πατριάρχει. Καὶ εἰς ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν συνοδικὸν ψήφισμα καὶ ὑπεγράφη παρ' ἡμῶν, ἐν ἔτει, ϚϞϚς [=1488].

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ πάσης Ἀσίας Δανιήλ, ἔχων τὴν γνώμην καὶ τοῦ Χαλκηδόνος καὶ τοῦ Μιτυλήνης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Σεργῶν Μανασῆς, ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἡρακλείας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μελενίκων καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Σάρδεων Γεράσιμος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Μεσημβρίας Δοσίθεος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Περιθεωρίου Ματθαῖος.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ζιχνῶν Παχώμιος, ἔχων καὶ τὴν τοῦ Δαρίσσης καὶ τοῦ Δράμας.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης πρῶν Σουγδαίας καὶ πρόεδρος Νικαίας Θεοφάνης.

Ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης Ἰονίου Ἀμφιλόχιος.

Ἡ δευτέρα πατριαρχεῖα τοῦ Διονυσίου, εἴτε συνέβη νὰ ἔλθῃ πισθεῖς κατὰ τοὺς χρονογράφους, εἴτε εὗρέθη εἰς Κ)πολιν καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐξελέγη, συγκατανεύοντος ἢ ὀρίζοντος τοῦ κρατούντος ¹⁾, κατὰ τὸ συνοδ. ψήφισμα, ἐπανεφέρει τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν. Ἀναφέρεται ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐγένοντο μεγάλοι σεισμοί. Τότε ὁ τέλειος εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ πεπαιδευμένος τὴν καλογορευκὴν, ὁποῦ δὲν ἦτον ἄλλος ὡσὺν αὐτόν, ὁ ἀσκητικώτατος πατριάρχης, ποῦ ἐνήστευε πολλὰ καὶ ὄλην τὴν νύκτα ἦταν ἀγρυπνος εἰς προσευχὴν, αὐτὸς ποῦ παρ' ὄλην τὴν ἡλικίαν του ὅταν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς τίποτε ὑπόθεσιν τῆς Ἐκκλησίας, ποτὲ δὲν ἐκαβαλίκευε, μόνον πεζὸς ἐπήγαγε, περιήροχο ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν καὶ ἔκαμνε λιτανεῖας καὶ δεήσεις (Μαλαξὸς ²⁾). Δωρόθεος ὁ Μονεμβασίας ³⁾ ἀναφέρει, ὅτι τὰ εἰσοδήματα ἦσαν εἰς χεῖρας τοῦ Διονυσίου. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι ὁ πα-

1) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι περὶ οὗτον δὲν ἀναφέρεται κατὰ τὴν δευτέραν ἄνοδον τοῦ Διονυσίου. Καὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ προσεφέρθη πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἀφοῦ κατ' ἐντολήν αὐτοῦ ἐξελέγη καὶ ἀνεκλήθη διωτάζων ὁ γηραιὸς Διονύσιος.

2) Туркогрѣція, σελ. 141—142.

3) Ἐγθ' ἀνωτ., σελ. 481.

τριαρχος ἀφήρεσε τὴν διαχείρισιν ἀπὸ τοὺς κληρικούς, τοὺς διοικούντας τὰ κοινὰ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, πρῶτος αὐτὸς τοιμήσας νὰ θίξῃ τοὺς πανισχύρους ὀφφικιοῦχος *)).

Γράμματα ἀπολυθέντα ὑπὸ τοῦ Διονυσίου· κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ πατριαρχεῖαν ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς. Σιγίλλιον ὑπὲρ τῆς μονῆς Προδρομοῦ Σωζοπόλεως, ἀπολυθὲν κατὰ Μάιον τοῦ ἔτους 1482, κατὰ τὸν ἐκδότην *), μᾶλλον ὁμως τοῦ ἔτους 1488, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν πραγμάτων. Τὸ 1490 ἀπελύθη συνοδικὴ πρᾶξις τοῦ Διονυσίου, δι' ἧς προάγεται εἰς μητροπολίτην Λαρίσης ὁ ἐπίσκοπος Βησσαρίων, ὅστις δὲν εἶναι ὁ κτίτωρ τῆς περιφήμου μονῆς Δουσίκου, ὁ καὶ καθαιγιασθεὶς καὶ μεγάλως ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἡλείῳ τιμώμενος *). Ἐτέρα ὁμοία πρᾶξις, δι' ἧς ἀνεκηρύχθη μητροπολίτης Βεροῖας Μεθόδιος, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ του, ἀναφέρεται δὲ ἀποκειμένη εἰς μονὴν Βατοπεδίου τοῦ Ἀγ. Ὁρους *).

Βεβαρυμένος ὑπὸ τοῦ γήρατος ὁ πατριαρχος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ φέρῃ τὸ βάρος τῆς διοικήσεως τῆς Μ. Ἐκκλησίας, παρητήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1490 καὶ ἀπεσύρθη ἐκ νέου εἰς τὴν μονὴν τῆς μετανοίας αὐτοῦ, τὴν Κοσινίτζαν. Ἡ ἐγκατάστασις καὶ ἡ παραμονὴ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν γειραρὰν ταύτην μονήν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδελεχὴς μέριμνα συνέδεσαν αὐτὸν ἀρρήκτως πρὸς τὸ

1) Πρβλ. καὶ Μ. Γ. Γεωργίου, Πατρ. Πίνακες, σελ. 490—491.—Τοῦ αὐτοῦ, Τινὰ περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς τῶν κάτω χρόνων ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», τόμ. Α' (1883—84), σελ. 253.

2) Γ. Σακκελίωρος, Ἰωάννου Ε' καὶ Ἰωάννου Ζ' τῶν Παλαιολόγων χρυσόβουλλον καὶ ἀργυρόβουλλον, περὶ τῆς κατὰ τὴν Σωζόπολιν μονῆς Προδρομοῦ, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. Β' (1885—1889), σελ. 619—621. Ὁ Σακκελίωρος ἐνόμισεν ὅτι τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἀπελύθη κατὰ τὴν α' πατριαρχεῖαν τοῦ Διονυσίου, παραταθεῖσαν μέχρι τοῦ 1482. Ἀλλὰ τὸ ἔγγραφο ἐκδίδεται ἐκ κώδικος νεωτέρου καὶ ὡς πρὸς τὴν χρονολογίαν εἶναι ὅπως ὅποτε ἡμαρτημένον, ἀφοῦ ὅτε ἡ ἰνδικτιὼν ζ' ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἔτος 690 (=1482), ὅπερ ὀφείλει νὰ εἶναι 1488—90 καὶ μᾶλλον 1488, τὸ α' ἔτος τῆς β' πατριαρχείας τοῦ Διονυσίου, πρὸς ὃ θ' ἰνδικτιὼν ἀντιστοιχεῖ.

3) Γ. Σακκελίωρος, Σιγίλλιον πατριαρχικόν, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. Β' (1885—89), σελ. 15—20. Τὸ ἔγγραφο ἐκ δωρεᾶς Π. Λάμπρου ἀπόκειται εἰς τὴν Ἱστορικὴν καὶ Ἐθνολογικὴν Ἑταιρείαν, ἐξ αὐτοῦ δ' ἐλήφθη καὶ τὸ ἐνταῦθα παρατιθέμενον πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πατριαρχου. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ ἰνδικτιὼν η' δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἔτος 698 (=1490). Ἐσφαλμένα εἶναι καὶ αἱ ὑπὸ τοῦ Σακκελίωρος σημειούμεναι χρονολογίαι τῶν δύο πατριαρχειῶν τοῦ Διονυσίου, 1472—78, 1490—93. Ὡς πρὸς τὸν ἅγιον Βησσαρίωνα βλ. Ν. Α. Βέη, Ἡ ἀρχεπίσκος κητορικὴ Διαθήκη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Βησσαρίωνος, μητροπολίτου Λαρίσης, ἰδρυτοῦ τῆς μονῆς Μεγάλων Πυλῶν, Ἀθῆναι 1949, σελ. 3 κἑξ.

4) V. Langlois, Le mont Athos, σελ. 42.—Εὐλογίου Κουρίλα, Λαυριώτου, Ὁ κατάλογος τῶν ἐπισήμων Ἀθωνικῶν ἐγγράφων τοῦ Οὐσπένσκη, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. ΙΗ' (1935), σελ. 73, 105.

ιερόν ἴδρουμα, ὥστε νὰ θεωρῆται νέος τῆς μονῆς κτίτωρ. Ζωηρῶς διατηρουμένη παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι τὸ πρῶτον ἐκεῖ ἐγκαταστάς ὁ Διονύσιος ὑπέριξε ὡς ἔσχατος δούλος μεταξὺ τῶν μοναχῶν, ἐπὶ τριετίαν δόλοκληρον δὲ δὲν εἶχεν ἀποκαλύψει τὴν ταυτότητά του καὶ μόνον ὅταν ἐξητοῦντο ἐκ Κων)πόλεως πληροφοροίαι περὶ αὐτοῦ, πιθανῶς ἐπὶ τοῦ ἐπιβάτου Ραφαὴλ τοῦ Σέροβου, ἠναγκάσθη νὰ προῖξη τοῦτο ¹⁾. Ὁ Ραφαὴλ οὗτος μάλιστα, ἐμπαθῶς κινούμενος ὑπέβριλεν ἕξ αἰτίας τοῦ Διονυσίου τὴν μονὴν εἰς πειρασμούς καὶ κινδύνους διαλύσεως. Ἔνεκα τούτου ὁ Διονύσιος μετέβη εἰς Κων)πολιν, ἵνα ἐπικαλεσθῆ τὴν παρέμβασιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὑπὲρ τῆς μονῆς, μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τοῦ Ραφαὴλ ἤξωσεν ἀπὸ τὸν διάδοχόν του νὰ κατοχυρώσῃ τὴν μονήν, δι' ἃ καὶ ἀπελύθη ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Γ΄, κατὰ Ἰούνιον τοῦ ἔτους 6985 (=1477), σιγίλλιον ὑπὲρ αὐτῆς, ἐνθα διαλαμβάνονται αὐθεντικῶς τὰ ἀνωτέρω ²⁾. Εἰς μεταγενέστερον συνοδικὸν γράμμα ὑπὸ τοῦ πατρ. Μητροφάνους, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1567, ὑπὲρ τῆς ἰδίας μονῆς ἀπολυθέντος, ἀναφέρεται ὅτι ὑπὲρ αὐτῆς ἀπελύθη προηγουμένως ὁμοιον ὑπὸ τοῦ πατρ. Διονυσίου Α΄, μὴ διασωθέν ³⁾. Μᾶλλον ὁμοιωσ πρόκειται περὶ τοῦ μνημονευθέντος ἤδη σιγίλλιου τοῦ Μαξίμου Β΄ τὸ 1477, ὅπου ἀναφέρεται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Διονυσίου.

Περὶ τοῦ ἐν γένει βίου, ὃν ὁ Διονύσιος ἔζησεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ στηριχθῆ τις ἐπὶ εἰκασιῶν, διὰ νὰ συναγάγῃ ὅτι ὑπῆρξεν ἀσκητικὸς, ἀμειπτος, πρότυπον μοναχικῆς πολιτείας. Τὸν ἀγιώτατον ἄνδρα σκιαγραφοῦν δι' ὀλίγων μὲν, ἀλλὰ παραστασιακῶν καὶ πειστικῶν ἐκφράσεων οἱ χρονογράφοι, κοσμοῦντες αὐτὸν ἀνεπιφυλάκτως δι' ἐπιθέτων οὐχὶ κενῶν περιεχομένου. Χάριν τῆς ἱερᾶς σκῆτης, ἣ ὁποία ἀνεκούφισεν αὐτὸν κατὰ τὰ ἔσχατα ἔτη τῆς ζωῆς του, διέθεσε πάσας τὰς οἰκονομίας του καὶ ἐποίησεν ἀνακτίσεις καὶ καλλιεργίας οὐκ ὀλίγας (Ζυγομαλᾶς). Διὰ τοῦτο καὶ κ τ ἰ τ ω ρ τῆς μονῆς νέος ἐπωνομάσθη καὶ θεωρεῖται ἔκτοτε. Καὶ ὅταν ἡ ἀγία Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀγίων, ἡ ἀγία μονὴ τῆς Ἀχειροποιήτου ⁴⁾ ἐδέχθη τὴν τιμὴν τῆς λατρείας αὐτοῦ, ἔχουσα τὸ

1) Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ, ΠΦΣΚ, Ἀρχαιολ. Παράρτ. τόμ. ΙΖ' (1886), σελ. 18—19, σημ. 1.

2) Αὐτόφθι, σελ. 18—20. Προηγουμένως εἶχεν ἀπολυθῆ ὁμοιον σιγίλλιον ὑπὸ τοῦ πατρ. Συμεῶν τοῦ Τραπεζουντίου, κατὰ τὸ ἔτος 1474. Αὐτόφθι, σελ. 17—18.

3) Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως, ἐνθ' ἄνωτ., ΠΦΣΜ, παράρτ. τόμ. ΙΖ', σελ. 20. Τὴν εἰδησιν θεωρεῖ ἀσφαλῆ καὶ ὁ Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 433—434, ἐσφαλμένως παραπέμπων εἰς Μαυρογορδάτειον Βιβλιοθήκην Κεραμέως, σελ. 1β'.

4) Τὴν περὶ τῆς μονῆς σχετικὴν βιβλιογραφίαν βλ. ὑπὸ Ι. Παπαδοπούλου, Τινὰ περὶ τῆς ἱερᾶς μονῆς τῆς Ἀχειροποιήτου τῆς ἐπιλεγομένης Εἰκοσιφοινίσσης, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Ε' (1928), σελ. 379 κέξ.

σκήνωμά του ¹⁾, φυλάσσομενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1788 ἐντὸς ἀργυροῦ κιβωτίου λεπτοτάτης τέχνης, ὅπερ ἐκόσμησεν ὁ ἄλλοθεν ἀγνωστος χρυσοκόμος Γεώργιος ²⁾. Τεμάχιον μόνον τῶν ἁγίων λειψάνων ἐδόθη τὸ 1881 εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Σκήτην τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου ³⁾.

Ὁ θάνατος εὔρε τὸν ἅγιον ἄνδρα διαρκοῦντος τοῦ ἔτους 1492, ἢ εὐθὺς μετ' αὐτό ⁴⁾, εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν, ὑπὲρ τὰ 85 ἔτη γεγονότα. Τὰ κατὰ τὴν ἁγιοποίησιν αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν. Ὡς γνωστόν, ὑπὸ τὸν ὄρον ἀ ν α κ ή ρ υ ξ ι ς ἁγίου νοεῖται ἡ δι' ἐπισήμου καὶ αὐθεντικῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως ἁγιοποίησις μαρτυρήσαντος ἢ ἐναρέτως βιώσαντος ἀνδρός, μετὰ προηγουμένην πιστοποιήσιν τοῦ μαρτυρίου, ἢ βεβαίωσιν ἀξιοπίστων μαρτύρων περὶ τοῦ ἐναρέτου βίου καὶ τῶν τυχόν θαυμάτων αὐτοῦ. Ἡ ἀνακήρυξις αὕτη εἶναι ὁ ἄλλως λεγόμενος κ α ν ο ν ι σ μ ό ς ⁵⁾. Εἶναι δυνατόν ὅμως καὶ πρὸ τῆς τοιαύτης ἐπισήμου διαδικασίας ἢ καὶ ἀνευ αὐτῆς, ἡ ἀγιότης τοῦ βίου ἐνὸς χριστιανοῦ ὁσίου νὰ ἔχη τόσον ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τὴν κοινὴν συνείδησιν, ὥστε οὗτος νὰ τιμᾶται αὐθορμήτως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου ⁶⁾. Ἐν δεῖγμα τῆς τιμῆς ποῦ ἔτρεφεν ὁ λαὸς πρὸς αὐτὸν εἶναι, ὅτι εἰς προσευχὴν τοῦ Διονυσίου ἀπεδόθη θαῦμα τῆς Παναγίας Παρθένου, διὰ τῆς χάριτος τῆς ὁποίας ἀνέβλυσεν ὕδωρ εἰς τὴν μονὴν τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν μοναζόντων.

1) Εὐστρατίου Ἰω. Δράκου, Ἱστορία τῆς Εἰκοσιφοινίσσης μονῆς ἐπὶ τοῦ Παγγαίου καὶ ἀγιολογία τῆς Λέσβου, ἐν Δράμα 1923, σελ. 3, 8—9.—Εὐαγ. Γ. Στρατή, Ἱστορία τῆς πόλεως Σερρών ἀπὸ τῶν ἀρχαιστάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ δρασῆς τῆς ἐν αὐτῇ Ἑλληνικῆς Κοινότητος κατὰ τοὺς μετὰ τὴν Ἰωάννου αἰῶνας, μέρ. Α', ἐν Κων/πόλει 1909, σελ. 89.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Δράμα καὶ ἡ Δράβηρος, Σέρροι 1924, σελ. 33.—Αξάροῦ Χαρυσιάδη, Ἡ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δράμας ἱερὰ μονὴ τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, «Μακεδ. Ἡμερ.», τ. Δ' (1911), σ. 229.

2) Κ. Ζησίου, Μακεδονίας χριστιανικὰ μνημεῖα, ἐν Ἀθήναις 1914, σ. 70-71.

3) Μ. Ι. Γεδεώ, Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον πατριάρχην Κων/πόλεως. «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια», τόμ. ΚΔ' (1904), σελ. 325. Ἐπ' ἐσχάτων τμήμα τοῦ ἁγίου λειψάνου τοῦ πατριάρχου ἀπέκτησε καὶ ἡ γενέτειρα αὐτοῦ Δημητσάνα.

4) Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 18, ὑποσ. 1. Ὁ μακαρίτης Κεραμεὺς ἀναφέρει, ὅτι ἐν τέλει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 249 κώδικος τῆς μονῆς ταύτης ἀνέγνωσεν ἰδιόχειρον ἀφιερωτικὴν σημείωσιν τοῦ Διονυσίου, ἀναγομένην εἰς τὸ ἔτος 1492, δὲν ἐκδίδει ὅμως αὐτήν.

5) Χρυσόστομου Παπαδοπούλου, ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν, Περὶ τῆς ἀνακήρυξεως ἁγίων ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, μετ' ἐπιμέτρον περὶ τοῦ πολέμου τῶν λατίνων κατὰ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Ἀθήναι 1934, σελ. 4 κέξ., 15 κέξ.—Πρόχειρον παράδειγμα ἡ ἀνακήρυξις ἁγίου Γερασίμου τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀσκήσαντος. Βλ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ὁ ἅγιος Γερασίμος «ὁ νέος», ἀσκητῆς Κεφαλληνίας, «Θεολογία», τόμ. ΙΗ' (1940), σελ. 7 κέξ., ἰδίᾳ σελ. 18 κέξ.

6) Ἀμ. Σ. Ἀλιβιζάτου, Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἁγίων ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, «Θεολογία», τόμ. ΙΘ' (1941—1948), σ. 18 κέξ. Παράδειγμα τοιαύτης ἀναγνώσεως εἶναι ἡ ἁγία Φιλοθέη ἡ Ἀθηναία.

Τρανή ὅμως μαρτυρία τῆς δόξης τοῦ Διονυσίου εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐποιήθησαν πρὸς τιμὴν του ὑπὸ ἄνδρὸς συγχρόνου του, Μανουὴλ τοῦ Κορινθίου, κανὼν καὶ προσόμοια. Ὁ Μανουὴλ οὗτος, γνωστὸς Μ. Ρήτωρ τῆς Μ. Ἐκκλησίας¹⁾, ὑπηρετήσας εἰς τὸ Πατριαρχεῖον κατὰ τὴν β' πατριαρχεῖαν Διονυσίου τοῦ Α', ἐγνωρίσεν αὐτὸν ἐκ τοῦ συνέργου, ἔξετίμα μεγάλως τὴν ἀρετὴν καὶ ἀγιότητα αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο παρεκινήθη νὰ ὑμνήσῃ αὐτάς. Οὕτως ἀπέβη ἀξιόπιστος πηγὴ εἰδήσεων καὶ ἀπηχίσεων τῆς ἀξίας τοῦ ἁγίου²⁾.

Μία ἀκόμη ἐπίσημος ἀναγνώρισις τῆς ἀγιότητος τοῦ Διονυσίου εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1488 συνταχθεῖσα συνοδικὴ πράξις τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον, ὑπογεγραμμένη ἀπὸ διαπροπεῖς ἱεράρχας. Ἐν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου ἠκολούθησεν ἐπίσημος πράξις «κανονισμοῦ» αὐτοῦ, δὲν εἶναι γνωστὸν. Πάντως τοιαύτη πράξις πρέπει νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν πατριάρχην Ἰωακείμ Α' (τὸ α' 1498—1502), τὸν ἀπὸ Δράμας, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἀνάστημα τοῦ Διονυσίου, ὡς πιστεύεται³⁾.

Εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 1118 φ. 20 ἀγιορειτικὸν κώδικα τῆς Μονῆς Μ. Λαύρας περιέχεται «κανὼν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου πατριάρχου Κ)πόλεως τοῦ ἐν τῇ ἱερῇ καὶ σεβασίᾳ μονῇ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κοσιφοινίσσης ἀσκήσαντος, ποιηθεὶς παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις ταπεινοῦ πρωτοσυγκέλλου Χρυσάνθου» φέρων δ' ἀκροστιχίδα Διονύσιον ἡμῶν πότῳ Χρυσάνθος⁴⁾. Τὸ ἔργον τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει Ξάνθης πρωτοσυγκέλλου Χρυσάνθου παρεδόθη καὶ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 303 κώδικος τῆς μονῆς Εἰκοσιφοινίσσης⁵⁾. Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐξεδόθη δὲς, ἀφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου Κ)πόλεως, διαταγῇ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου Ε' πρὸς τὸν πεκαυμένον Κρητὰ ἱερομόναχον Ἰλαρίωνα τὸν Σιναίτην⁶⁾, ὁ ὁποῖος διώρθωσεν ἕξ

1) Μ. Ι. Γ ε δ ε ὦ ν, Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ἐν Κων)πόλει 1883, σελ. 36 κέξ.—Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Μανουὴλ ὁ Κορινθίος καὶ ἐν ὁμινογραφικὸν αὐτοῦ πονημάτιον, Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», τόμ. 5' (1902), σελ. 71 κέξ.—Κ. Οἰκονόμου τοῦ ἕξ Οἰκονόμων, Τὰ σωζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, τόμ. Α', Ἀθήνησι 1862, σελ. 562 κέξ.

2) Μ. Ι. Γ ε δ ε ὦ ν, Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον, πατριάρχην Κων)πόλεως, ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 326—327.

3) Μ. Ι. Γ ε δ ε ὦ ν, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 498, κλπ.

4) Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Μητρ. πρ. Λεοντοπόλεως, Ἀγιορειτικῶν κωδίκων σημεῖα, «Γρ. Παλαμᾶς», τόμ. Α' (1917), σελ. 617. — Τοῦ αὐτοῦ, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Μεγάλης Λαύρας τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, Παρίσι 1925, σελ. 178—179.

5) Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἐκθεσις παλαιογραφικῶν ἐρευνῶν..., ΠΦΣΚ, παράρτ. ΙΖ' τόμ., σελ. 14—15.—Μ. Γ ε δ ε ὦ ν, «Ἐκκλ. Ἀλήθ.», Δ', σελ. 229, σημ. 15.

6) Κωνσταντίου Α', τοῦ ἀπὸ Σιναίου πατρ. Κων)πόλεως, Βιογραφία

αὐτῆς ὅσα ἦσαν δεκτικὰ διορθώσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ πλείεστα παρήλλαξεν, ἐπιδιορθώσας τὸν Παρακλητικὸν Κανὸνα καὶ προσθέσας μελωδήματα, ὡς λέγει, εὐλαβῶς ἀφιερῶν πρὸς τὸν ἔθνομάρτυρα πατριάρχη, πρὸς ὃν προσφωνεῖ τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1819 1). Τὸ β' ἐξεδόθη ἀφ' ἑτέρου ἢ ἀκολουθία ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐλαμινῶνα Λαζαρίδου, τὸ 1863, ἐν Κ)πόλει, περιέχουσα σελ. 32 2).

Ὁ κανὼν καὶ τὰ προσόμοια εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον τοῦ Μανουὴλ Κορινθίου περιεσώθησαν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 512 κώδικος τῆς μονῆς Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, τοῦ 16ου αἰῶνος 3), ὁπόθεν ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Μανουὴλ Γεδεῶν μετ' ἀξιολόγων σχολίων. Ὁ ποιητὴς τοῦ κανόνος, πλὴν τῶν ἐπαίνων καὶ ὕμνων ποῦ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸν ἐνάρετον βίον τοῦ ἱεράρχου, καὶ ἱστορικὰς εἰδήσεις χρησιμωτάτας περικλείει εἰς τὰς ἑννέα ᾠδὰς αὐτοῦ, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἂνὰ τέσσαρα ἢ τρία περιέχει τροπάρια εἰς τὸν ἅγιον μετὰ τοῦ θεοτοκίου. Ἡ πρώτη ᾠδὴ εἶναι ἓν εἶδος προλόγου τοῦ βίου κανόνος, σύμφωνος πρὸς τὴν ἀκροστιχίδα: τὸν ἱεράρχην Διονύσιον ἄδω· Μανουήλ. Τὸν πατριάρχη φαντάζεται ὁ ποιητὴς περιβεβλημένον τὴν αἴγλην τῆς τρισηλίου θεότητος, ἐπιλεγέντα ἐκ βρεφικῆς ἡλικίας διὰ τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας καὶ ἀναδειχθέντα πυρσὸν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν διὰ τὸ κάλλος τῶν ἀρετῶν καλῶς ἐποίμανεν, ἀποβάς σελτὸς ναδὸς τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος.

Εἰς τὴν τρίτην ᾠδὴν ὁ ποιητὴς ὑπογραμμίζει τὴν ἐνάρετον καὶ θεϊαν πολιτείαν τοῦ ἁγίου, ὅστις ζήσας ἄσρακος, κλαύσας πολὺ, τηρήσας τὴν ἀγνεΐαν

καὶ συγγραφαὶ αἱ ἐλάσσονες ἐκκλησιαστικαὶ καὶ φιλολογικαὶ καὶ τινες ἐπιστολαὶ αὐτοῦ ὑπὸ Δ. Μ. Ἀριστοκλέους, ἐν Κων)πόλει 1866, σελ. 163. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἔγραψεν ὁ ἄλλοτε γραμματεὺς τῆς ἐνταῦθα Βουλγαρικῆς πρεσβείας Ν. Τ ρ ἄ κ ι ω φ, εἰς τὴν ἐφημ. «Ἐλεύθερον Βῆμα» τοῦ ἔτους 1936 (τὴν ἀκριβῆ παραπομπὴν δὲν ἔχομεν πρόχειρον).

1) Ὁ πλήρης τίτλος τῆς ἐκδόσεως εἶναι: *Περιγραφή τοῦ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Δράμας καὶ Φιλίππων ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τῆς ἐπονομαζομένης Κοσμοτίσεως καὶ τοῦ γενομένου θαύματος εἰς τὴν ἐν αὐτῇ ἱεράν καὶ θαυματοργὸν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος, ἐν ἣ προσετέθη καὶ Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὴν Θεοτόκον ἐπ' αὐτῷ τῷ θαύματι.* Ἐτι δὲ πλήρης ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἅτινα συνηρανίσθησαν ἐκ παλαιῶν ἀντιγράφων, διορθώθησαν καὶ ἀνεπληρώθησαν παρὰ τοῦ Πανοσιολογιτάτου Κυρίου Ἱλαρίωνος Συναΐτου τοῦ Κρητός, ἀφιερῶθησαν δὲ τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ Τρισεβδάτῳ ἡμῶν Δεσπότη, τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῳ Κυρίῳ Κυρίῳ Γρηγορίῳ. Ἐξεδόθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τοῦ Γένους Τυπογραφίας, αωιδ'. Περιέχει σελίδας 34, ἦτοι σ. 1—2 προσφώνησις Ἱλαρίωνος Συναΐτου τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῳ Γρηγορίῳ Ε', σελ. 3—18 Περιγραφή μονῆς Εἰκοσιφοίνισσης, σελ. 19—33 ἢ Ἀκολουθία τοῦ Ἁγ. Διονυσίου καὶ σελ. 34 ἐπιφώνησις Ἱλαρίωνος Συναΐτου τῷ προηγουμένῳ τῆς μονῆς Νεκταρίῳ.

2) Μ. Ι. Γ ε δ ε ῶ ν, Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον, πατριάρχη Κ)πόλεως, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 327.

3) Σ π. Π. Α ά μ π ρ ο υ, Κατάλογος ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὁρους ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμ. Β', ἐν Κανταβρυγίᾳ 1900, σελ. 160.

Πατριάρχης Διονύσιος δ Α'

του ως λαμπάδα, περιεβλήθη τὸ ἀρη-
τον κάλλος καὶ κατηξιάθη τοῦ χοροῦ
τῶν ἀγγέλων. Σαφῶς ὑπαινίσσεται ἐδῶ
τὸν χριστιανικὸν βίον τοῦ πατριάρχου
καὶ τὴν κατατρόκωσιν τῶν συκοφαν-
τῶν. Τὸ ἀκολουθοῦν κάθισμα τονίζει
τὴν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἴσοδον τοῦ
Διονυσίου εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ
τὴν ἀνοδὸν τοῦ μέχρι τοῦ ὑψίστου φέγ-
γους τῆς ἱεραρχίας. Ἡ τετάρτη ᾠδὴ
εἶναι σάλπισμα ἐγεργήριον πρὸς τοὺς
πιστοὺς, καλουμένους ἐπὶ τῇ μνήμῃ
τοῦ ἱεράρχου εἰς πανέορτον συγκέντρω-
σιν. Εἰς τὴν πέμπτην ᾠδὴν ἑξαιρεται τὸ
ἄκακον καὶ πρᾶν τοῦ χαρακτήρος τοῦ
ἁγίου, ἢ μίμησις τοῦ θεοῦ Μάρκου
τοῦ Εὐγενικοῦ, τῶν ναμάτων καὶ διδα-
χῶν τοῦ ὁποίου μετασχὼν ὁ Διονύσιος
ἐφθασε τὴν δόξαν του.

Τὸ πρῶτον τροπᾶριον τῆς ἑκτῆς ᾠ-
δῆς σαφῶς ἀναφέρει τὸ εἰς δόξαν τῆς
Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ Διονυσίου συστηθὲν
τέμενος, ὅπου συνέρονται κατὰ τὴν ἡ-
μέραν τῆς μνήμης του οἱ φοιτηταί.
Πρόκειται διὰ τὴν Μονὴν τῆς Εἰκοσι-
φοινίσσης, ἢ ὁποία κατὰ τὸ τρίτον
τροπᾶριον τῆς αὐτῆς ᾠδῆς κατέχει τὸ
σεπτὸν του σκήνος ὡς ὄλβον. Ἡ ἐβδό-
μη ᾠδὴ παρακολουθεῖ τὸν πατριάρχην
εἰς τοὺς σὺρανοὺς, ἐν μέσῳ τῶν χορῶν
τῶν δικαίων, εὐλογοῦντα τὸν Θεόν. Εἰς
τὴν ὄγδόην ᾠδὴν ἐπαναφέρων τὸν λό-
γον ὁ ποιητὴς εἰς τὴν μονὴν τῆς με-
τανοίας τοῦ ἁγίου, τονίζει ὅτι ὑπῆρξε
δι' αὐτὴν μέγιστος ἀστήρ, τὴν ἐληύθη-
σε δι' ἀγώνων καὶ προεκάλεσε· θαῦμα
τῆς Παναγίας διὰ τῆς προσευχῆς του,
ζητήσας καὶ ἐπιτυχῶν τὴν ἀνάβυσιν ὕ-
δατος. Ἄρωμα εὐωδίας εἶναι ἡ ἐνάτη
ᾠδὴ διὰ τὸν Διονύσιον, ἀνθίσαντα ὡς
ρόδον εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου διὰ
τῶν ἀρετῶν καὶ διὰ τῆς ἀσάρχου πο-
λιτείας του. Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου
πατριάρχου δὲν ἀναγράφει ἡμέραν τῆς
μνήμης αὐτοῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι αὕτη
εἶναι ἡ 23 Νοεμβρίου 1).

1) Μητρὸ Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 347.

Διονύσιος ἐλθὼν εὐ εὐ χ ε π ἴ σ κ ο
πρ ο σ κ ω γ γ ῶ ν τ ῆ μ ο ν ὀ γ ε ο σ η ε
εὐ μ η ς κ α ῖ ο ἰ κ ο ν μ μ ο ἰ κ ο ς π ῆ ρ α ρ χ :

Πανομοίωτον ὑπογραφῆς Διονυσίου

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Εἰς τὸ Κύριε ἐκέκραξα ἰστώμεν Στίχ. στ' καὶ ψάλλομεν στιχηρὰ προσ-
όμοια τοῦ Ἁγίου γ' διπλοῦντες αὐτά.

Ἦχος α'. Τῶν οὐρανίων Ταγμαίων

Δικαίων μνήμην τιμᾶσθαι πέφυκε δίκαιον, τιμᾶσθω οὖν σὺν τούτοις, ὡς
τοιοῦτος τυγχάνων, ὁ μέγας Ἱεράρχης καὶ μοναστιῶν τὸ σεπτὸν ἐγκαλλώπι-
σμα καὶ ἀρετῆς τῆς γνησίας τὸ ἀκραιφνὲς ἐκμαγεῖον Διονύσιος.

Δεῦτε Φιλίππων τὰ πλήθη χορείαν στήσασθε, Ἱεραρχῶν τὸ κλέος ἐτη-
σίοις ἐν ὕμνοις, παιδρῶς ἀνευφημοῦντες καὶ γὰρ ὑμῖν τὰς ἰάσεις παρέχεται
καὶ τῶν δεινῶν ἐκλυτροῦται καὶ πειρασμῶν, ταῖς πρὸς Κύριον δεήσῃσι.

Μονῆ σεμνύεται ὄντως Εἰκοσιφοίνισσα, ἐν ἑαυτῇ τηροῦσα τὴν σωρὸν
τῶν λειψάνων τοῦ θεοῦ Ἱεράρχου καὶ ἐξ αὐτῆς τοῖς πιστοῖς διανεμούσα παν-
τοδαπὰς τὰς ἰάσεις καὶ ψυχικῶν μολυσμάτων θείαν κάθαρσιν.

Δόξα. Ἦχος πλ. δ'

Τῆς τρισηλίου Θεότητος τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τὸν νοῦν ἐλλαμπόμενος, πά-
τερ, τῶν γραφῶν εἰσέδυσ τὸν γνόφον, καὶ ὑπερφυῶς ἐμυήθης τὰ ἄσρητα,
ὄθεν καὶ ἀπταιστως τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομῶν, τοῖς μὲν πιστοῖς
ἐγένου τῶν ὀρθῶν δογμάτων εἰσηγητὴς ἀκαταίσχυντος, τοῖς δ' ἀπίστοις πέ-
λεκυς δέξυς, πρόρριζον ἐκτέμνων πᾶσαν τῶν σαπρῶν διδαγμάτων ὀθνεῖαν
ἀναβλάστησιν. Καὶ οὕτω τὴν πίστιν τηρήσας καὶ τὸν δρόμον τελέσας, ὡς
ἀριστεὺς γενναϊότατος, ἔτυχες τοῦ τέλους, οὐ ἐπόθεις καὶ τὰ βραβεῖα ἀλείψ-
φας, ἃ σοὶ κατ' ἀξίαν τῶν πόνων ἐν οὐρανοῖς ἐναπέκειτο. Καὶ νῦν παριστά-
μενος τῷ Θρόνῳ τοῦ Παντιάνκτου Θεοῦ, ἐκτενῶς ἰκέτευε, ἵνα ρυσθῶμεν πάν-
των τῶν ἐπαπειλουμένων δεινῶν καὶ τῆς μελλούσης ἀπαλλαγῶμεν κολάσεως,
ταῖς ἱεραῖς μεσιτεῖαις σου.

Καὶ νῦν. Ὁ Βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν.

Ἔσσοδος. Φῶς Ἰλαρόν. Τὸ προκείμενον τῆς ἡμέρας.

Εἰς τὴν Διτὴν. Ἦχος α'

Κρειττόνων, πάτερ, καὶ θειοτέρων ἐκ βρέφους ἐφιέμενος, πατρίδα καὶ
φύντας καταλιπὼν ἐπὶ τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων ἔδραμες, καὶ Μάρκῳ τῷ
θειοτάτῳ πατρὶ συνόμιλος γενόμενος, σοφίας ἱερᾶς ἀπεμάξω σωτήριανά-
ματα, οἷς αὐτὸς ποτισθεὶς καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπεδαφιλεύσω ὑετὸν θεογονώσιας
οὐράνιον, πᾶσαν δὲ τὴν ἐν ἐκείνῳ ἀρετὴν εἰς σεαυτὸν μεταρμοσάμενος καὶ
καλλιεργήσας ἀρίστη φερεπονία, καρπὸν ἀπέδωκας πολλαπλάσιον, πολλοὺς
ἐκκαλέσας εἰς τὴν τῆς ἀρετῆς μίμησιν. Οἷς καὶ συναγάλλει ἐν οὐρανοῖς, ὑπερ
ἡμῶν πρεσβεύων πρὸς Κύριον.

Ὁ αὐτὸς

Ἵνα σοὶ, πάτερ, πολυανθῆς πλεχθεῖη ὁ στέφανος καὶ λαμπρότερα ἀπο-
δοθεῖη τὰ γέγρα, οὐδὲ μαρτυρικῶν παλαισμάτων ἐστέρησαι, ἀλλ' ἐν μέσῳ τυ-

ράνων τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας καὶ μυρία ὑπενεγκῶν κολαστήρια, στίγμα-
σιν ἀθλητικοῖς τὸ καρτερικὸν σῶμα τὸ σαυτοῦ καθωρόσας. Καὶ πράγματι
μὲν ὁμολογητὴς ἐξηματίσας, τῇ δὲ διαθέσει μάρτυς ἀνωμολόγησαι. Εἰ γὰρ
καὶ ἐκ μέσων τῶν σκαμμάτων θεία δυνάμει ἀνήρπασαι καὶ ζῶν διεσώθης,
ἀλλ' οὕτω τῇ προνοίᾳ ἔδοξε, ἵν' ὡς ἐν χωνευτηρίῳ τοῖς μαρτυρικοῖς ἄθλοις
δοκιμασθεῖς, παράδειγμα γένοιο τοῖς ἀδυνατωτέροις καὶ περὶ τὴν πίστιν
ὀκλάζουσιν, οὗς καὶ ἐνίσχυσας, καὶ φέρειν ἔπεισας τὰ δεινά, ἵν' εὐσεβῶς βιώ-
σαντες τῆς οὐρανοῦ τύχοιεν μακαριότητος.

Ὁ αὐτὸς

Οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη, οὐδ' ἀρετὴ ἀγνοηθῆ-
ναι, ἡλίου φαεινότερον διαλάμπουσα, ἐντεῦθεν καὶ σὺ πάτερ περιέκρυβες μὲν
σεαυτὸν καὶ λαθεῖν ἐπειρῶ, καὶ τὴν φήμην ἀπειργες, ἀλλ' οὐκ ἦν τῆς σῆς
ἀρετῆς τὸ κρυβῆναι, οὐδὲ τῶν φιλοκάλων τὸ ἀγνοῆσαι θησαυρὸν ἐγκρυπτό-
μενον. Ἔδει μὲν οὖν τὸν λύχνον τεθῆναι ἐπὶ τῆς λυχνίας, ἵνα τοὺς δεομένους
φωτὸς καταυγάξοι. Ταύτης δὲ τῆς χάριτος ἡ Φιλίππου πόλις εὐμοιρήσασα,
σὲ ἱεράρχην ἐκληρώσατο καὶ ταῖς ἀπὸ σοῦ λαμπηδόσι καταυγασθεῖσα τὸ ἐπι-
κείμενον ἀπεσεῖσατο σκότος καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν ἀσεβῶν οὐκ ἐπαύσατο κα-
θορῶσα τὸ τῆς θεογνωσίας φῶς, ταῖς τῶν ὀρθοδόξων ψυχαῖς ἐπιλάμπων. Καὶ
γέγονας φωστήρ, ἐν καιροῖς ἀπαιτοῦσι τὴν ἔλλαμψιν.

Δόξα. Ἦχος ὁ αὐτὸς

Εἴπερ ἀναφαίρετός ἐστιν ὁ τῆς ἀρετῆς πλοῦτος, καὶ ἐν σμικρῷ τυγχάνει
ἀχώρητος. Οὐ γὰρ ἔχει φύσιν ἐναλοκεῖμενος μένειν ἄγονος, ἀλλὰ θαμὰ καρ-
ποφορεῖ καὶ ὑπερεκχεῖται, τοῖς χρόνοις συμπληθυνόμενος καὶ φοιτᾷ ἕκαστα-
χοῦ, ὑπερεξαίρων τὸν ἔχοντα. Ἐντεῦθεν, πάτερ, καὶ τῶν σῶν ἀρετῶν τὸ πο-
λύγονον, οὐχ οἷα τε ἦν κατασχεῖν καὶ κρατῆσαι μοῖρα χθονὸς Θρακικῆς
ἄσημος, ἀλλ' ὑπερεκχυθὲν καὶ εἰς αὐτὰ εἰσήλασε τὰ ἀνάτορα, καὶ ἐξεθάμ-
βησε βασιλεῖς καὶ τεθηπέναι κατηνάγκασε. Δεινὸν ἠγησάμενοι, εἰ τοσοῦτος
ἀρετῆς ὄλβος ὑπὸ τὸν μόδιον κρύπτοιο, ἐπὶ τὴν σκοπιάν σε ἀνήγαγον, τὸν
οἰκουμενικὸν θρόνον διέπειν, θεοφιλῶς σοι ἐμπιστευσάμενοι καὶ δεικνῦναι
πᾶσιν, οἷον εἶναι δεῖ τὸν ψυχᾶς ἀνθρώπων διοικεῖν ἀναδεξάμενον. Τότε
ἠγήσω ἀρετῆς ἠνεῶχθαί σοι στάδιον. Καὶ γενναίως ἀποδυσάμενος εἰς αὐτὸ
ἀγῶνα λαμπρὸν ἠγωνίσω καὶ πάντας ἀντικειμένους κατεπάλασας. Καὶ στεφα-
νηφόρος ἀναδειχθεῖς, ἐξηλθες ἐναντίον πάντων, σὺν κρότοις εὐφημούμενος.

Καὶ νῦν. Ὁ αὐτὸς

Τῇ πρεσβείᾳ, Κύριε, πάντων τῶν ἁγίων καὶ τῆς Θεοτόκου, τὴν σὴν εἰ-
ρήνην δὸς ἡμῖν καὶ ἐλέησον ἡμᾶς, ὡς ὁ μόνος οἰκτίρων.

Εἰς τὸν Στίχον. Στιχηρὰ προσόμοια. Ἦχος πλ. α'.

Χαίροις ἀσκητικῶν ἀληθῶς

Χαίροις ἱεραρχούντων κανῶν καὶ μοναζόντων τὸ λαμπρὸν ἐγκαλλώπι-
σμα. Καὶ γὰρ λαὸν σὺ ποιμάνσας καὶ πρὸς νομὰς ἀγαθὰς ὀδηγήσας τοῦτον

ὑπεχώρησας ἐχθρῶν τὴν δυσμένειαν ἀπελέγξας σαφέτατα, ἐπ' ὅμων δ' ἄρας τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου σου, ἠκολούθησας ταῖς αὐτοῦ θείαις ἴχνεσιν, ἀμειπτον, ἀκηλίδωτον, τηρήσας τὸ σκήνωμα, ἐν ᾧ σαφῶς καταικίησας πηγὴν θαυμάτων ἀνέδειξε Χριστός, ὃν δυσώπει ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι τὸ μέγα ἔλεος.

Στίχος. Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν

Εὐρέ σου τὴν ψυχὴν, ἀληθῶς, τὸ θεῖον πνεῦμα ἱερὸν καταγώνιον, καὶ οὕτως ἐν σοὶ σκηνώσαν, λογίων θείου πηγὴν, καὶ διδαγμάτων σὲ ἀναδείκνυσι, σοφοῖς σου ἐν λόγοις ψυχᾶς ἀνθρώπων ποτίζοντα, καὶ ἀσεβείας πᾶσαν λύπην ἐκπλύνοντα, τῶν εὐσεβῶν δὲ τὰς ἀρούρας ἀρδεύοντα' ὅθεν ἀποδεδώκασι καρπὸν πολλαπλασίον τὴν ζωιτῶν σωτηρίαν καὶ τὴν τῶν ἄλλων ὠφέλειαν, μεθ' ὧν συγχορεύεις, εὐφροινόμενος ἀπύστως ἐν οὐρανίαις σκηναῖς.

Στίχος. Στόμα δικαίου μελετήσει σοφίαν

Πάτερ, ἐν οὐρανοῖς ὁμιλῶν χοροῖς Ἄγγέλων, ἱερῆ Διονύσιε, ταῖς ἴσιν ἐνδιαυγάξει παρὰ Θεοῦ ἀστραπαῖς, ὡς τὴν τούτων ὄντως μιμησάμενος ζῶν τὴν οὐράνιον, ἐπὶ γῆς τρισμακάριε, ὡς γὰρ Ἄγγελος ἐπὶ γῆς πεπολίτευσαι καὶ ἐν σώματι ἠγωνίσω ὡς ἄσαρκος. Ὅθεν καὶ κατηξίωσαι ὄραν τὸ ἀθάτον, καὶ σὺν Ἄγγέλοις κραυγάζειν ἕμνον Θεῷ τὸν τρισάγιον. Αὐτὸν οὖν δυσώπει, ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν δοθῆναι τὸ μέγα ἔλεος.

Δόξα. Ἦχος πλ. α'

Ὅσιε Πάτερ, σὺ τὸ λογικὸν ποιμνιον δοθροδόξως ἐποίμανας καὶ πρὸς νομᾶς σωτηρίου, ταῖς σοφαῖς διδασκαλίαις ταῖς σαυτοῦ, καθωδήγησας. Εἶτα τὸν σταυρὸν ἐπ' ὅμων ἀράμενης ἐχώρησας κατὰ τοῦ ἀλάστορος καὶ τὴν ἀσκητικὴν ὁδεύσας ὁδόν, ἀρετῆ συνῆψας ἀρετήν, ἱεραρχία τὸν μοναδικὸν κοσμήσας βίον. Ἰδρωσί δ' ἀσκητικαῖς πάντα ἀποπλύνεις ψυχῆς μολυσμόν, καὶ τὴν σάρκα νεκρώσας, ὡς ἄγγελος ἐπολιτεύσω ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τὸν χοῦν τῷ χοῖ καταλιπὼν, πρὸς οὐρανὸν ἀπέπτης τοῖς ἀγγέλοις συνεσόμενος, οἷς καὶ συμπαριστάμενος τῇ ἀπροσίτῳ θεότητι πρέσβευε ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Καὶ νῦν. Θεοτοκίον

Μακαρίζομέν σε, Θεοτόκε Παρθένε.

Ἀπολυτίκιον. Ἦχος πλ. δ'

Ὁρθοδοξίας ὁδηγέ, εὐσεβείας διδάσκαλε καὶ σεμνότητος, τῆς οἰκουμένης ὁ φωστήρ, τῶν μοναζόντων θεόπνευστον ἐγκαλλώπισμα, Διονύσιε σοφέ, ταῖς διδασκαλαῖς σου πάντας ἐφώτισας, λύρα τοῦ πνεύματος' πρέσβευε Χριστῷ τῷ Θεῷ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Θεοτοκίον. Ὁ δι' ἡμᾶς γεννηθεῖς.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΟΡΘΡΟΝ

Μετὰ τὴν α' Στιχολογίαν. Κάθισμα.

Ἦχ. α'. Τὸν τάφον σου Σωτῆρ

Ἀγάλλεται φαιδρῶς μοναστῶν ἡ χορεία, γεραίρουσα σεπτῶς τοὺς ἀγῶ-
νάς σου μάκαρ, οὗς ἔτλης, πανσοῖδιμε, λειτουργῶν τῷ Λεσπότη σου. Σὺ κα-
τήσχυνας παρανομοῦντων τὰ πλήθη καὶ ἐξήλεγξας τὴν κατὰ σοῦ λοιδορίαν,
ὡς ὄλωσ ἀνύπαρκτον.

Θεοτοκίον

Μητέρα σε Θεοῦ ἐπιστάμεθα πάντες, Παρθένον ἀληθῶς καὶ μετὰ τόκον
φανεῖσαν, οἱ πόθῳ καταφεύγοντες πρὸς τὴν σὴν ἀγαθότητα, σὲ γὰρ ἔχομεν
ἁμαρτωλοὶ προστάσιαν, σὲ κεκτήμεθα ἐν πειρασμοῖς σωτηρίαν, τὴν μόνην
πανάμωμον.

Μετὰ τὴν β' Στιχολογίαν. Κάθισμα

Ἦχ. δ'. Κατεπλάγη Ἰωσήφ

Κατησχύνθησαν τρανῶς τῶν ἀνομοῦντων ἡ πληθὺς καὶ ἠδέσθησαν λαμ-
πρῶς τὸ περιὸν τῆς ἀρετῆς, τῆς ἐνοικούσης σοι πάτερ ἀνυποκρίτως. Οἶδε γὰρ
ἐχθρὸς ἀνδρῶν τιμᾶν ἀρετὴν, δείκνυσι δ' αὐτὸ τὸ ἐπὶ σοὶ γεγονός. Καὶ γὰρ
ἐχθροὶ πεσόντες προσεκύνησαν καὶ ἀληθῶς ὁμογόγησαν ἡμαρτηκέναι ἐφ' οἷς
κατεῖπον, καὶ συγγνώμην ἤτήσαντο.

Θεοτοκίον

Κατεπλάγησαν, Ἀγνή, πάντες Ἀγγέλων οἱ χοροὶ τὸ μυστήριον τῆς σῆς
κυοφορίας τὸ φοικτόν, πῶς ὁ τὰ πάντα συνέχων νεύματι μόνῳ ἀγκάλαις ὡς
βροτὸς ταῖς σαῖς συνέχεται καὶ δέχεται ἀρχὴν ὁ προαιώνιος καὶ γαλουχεῖται
σύμπυσαν ὁ τρέφων πνοῇ ἀφάτω χρησιμότητι καὶ σὲ ὡς ὄντως Θεοῦ μητέρα,
εὐφημοῦντες δοξάζομεν.

Μετὰ τὸν πολυέλεον. Κάθισμα

Ἦχ. πλ. α' Τὸν συνάναρχον λόγον

Τῶν ἐχθρῶν τὰς παγίδας ἀποσεισάμενος καὶ ἡσύχιον βίον, πάτερ, ἐλό-
μενος, τρικυμίας χαλεπὰς κατεπράυνας, καταπαλαίσας τῆς σαρκὸς τὴν ἀκάθε-
κτον δομὴν καὶ λόγῳ καθυποτάξας καὶ ὤφθης ἐν πᾶσι, πάτερ κανὼν ἀκρι-
βῆς τῆς σῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς.

Θεοτοκίον

Τῆς ψυχῆς μου τὰ πάθη τὰ πολυώδυνα καὶ σαρκὸς μου τὰς νόσους ἐν
τάχει ἴσαι, τὰς τοῦ νοός μου ἐκτροπὰς στῆσον. Πανάμωμε, καὶ ἐν γαλήνῃ
λογισμῶν εὐχὰς προσφέρειν καθαρὰς, τῷ βιαιεῖ τῶν ἀπάντων ἀξίωσον, Θεο-
τόκε, καὶ ἐξαιτεῖσθαι πνευματῶν ἀφῆσιν.

Οἱ ἀναβαθμοί, τὸ α' ἀντίφωνον τοῦ δ' ἤχου

Προκείμενον ἤχος δ'

Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν.

Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη.

Τὸ πᾶσα πνοή. Τὸ Εὐαγγέλιον (Ἰω. 10, 1—9)

Ἐξ ἡ δόξα, ταῖς τοῦ Ἱεραρχοῦ. Καὶ νῦν, ταῖς τῆς Θεοτόκου.

Εἰς τὸ Ἐλέησόν με ὁ Θεός. Ἰδιόμελον, ἤχος πλ. Β'.

Ὅσπερ πάτερ, εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος τῶν κατορθωμάτων σου, διὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς εὖρες μισθὸν τῶν καμάτων σου, τῶν δαιμόνων ὄλεσας τὰς φάλαγγας, τῶν Ἀγγέλων ἐφθασας τὰ τάγματα, ὧν τὸν βίον ἀμέμπτως ἐξήλωσας. Παρορησίαν ἔχων πρὸς Θεόν, εἰρήνην αἰτησαι ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ὁ Κανὼν τῆς Θεοτόκου εἰς σί' καὶ τοῦ ἁγίου εἰς η'.

οὐ ἢ ἀκροστιχίς, πλὴν τῶν θεοτοκίων.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ ΥΜΝΩ ΠΟΘΩ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ

Ῥδὴ α' ἤχος πλ. δ'. Ἀρματηλάτην Φαραῶ.

Δεῦτε συμφώνως ἱερέων, τάγματα καὶ μοναζόντων πληθὺς, Διονυσίου πάντες, ὕμνοις καταστήρωμεν τὴν ὄντως θεοκόσμητον κορυφὴν ἀνυμνοῦντες τὸν τοῦτον οὕτω δοξάσαντα, ὡς αὐτοῦ θεράποντα, Κύριον.

Ἱεραρχούντων ἱερὸν νῦν καύχημα, καὶ ἱερέων χαρὰ, δόξα μοναζόντων, εὐσεβῶν ἑδραῖωμα, σὺ ἀνεδειχθῆς ἔνδοξε, Διονύσιε πάτερ, πιστὸς φανείς τῷ Δεσπότῃ σου, ὡς καλὸς ποιμὴν καὶ οὐκ ἕμισθος.

Ὁ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου, ἔνδοξε, λόθος ἐν ψυχῇ σου καὶ καρδίᾳ τέττηται, διότι ἁσμένως, Ὅσπερ, παριδὼν θρόνον πάτερ τὴν ἡσυχίαν ἀπήλειπας, ἔνθα καὶ πεπλούτηκας θαύμασι.

Παρθενομητορ Μαριάμ Θεόνημφε καὶ ὀδηγήτρια, τῶν ἐπὶ σὲ πόθῳ προστρέχόντων, Δέσποινα, καὶ τῇ σεπτῇ εἰκόνι σου εὐλαβῶς προσπιπτόντων τῇ ἀχρωμάτῳ ὀδήγησον θεῖον εἰς λιμένα τοὺς σὲ μεγαλύνοντας.

Ῥδὴ γ'. Ὁ στερεώσας κατ' ἀρχῆς

Νοσοῦντας, πάτερ, καλεπῶς ἡμᾶς κατ' ἀμφὶ καὶ πᾶσι τοῖς τοῦ βίου χαλεποῖς κακουμένους ἴασαι λυτρούμενος, πρεσβείαις σου, ἀοίδιμε, ὅπως οἱ πάντες ἅμα τὸν σὲ δοξάσαντα δοξάσωμεν.

Ἐπεὶ ἡμῶν τῶν ταπεινῶν παρακαλεῖν μὴ ἐλλίπης, Διονύσιε παμμάκαρ, τοὺς πάντας λυτρωθῆναι τοῦ λοιμοῦ, ὀργῆς, θυμοῦ καὶ μᾶστιγος, ὅπως σὲ κατὰ χρέος, ὡς εἰς εὐεργέτην, μακαρίζωμεν.

Σὺ, ὡς θεράπων τοῦ Θεοῦ, καὶ θεῖος ἱερομύστης τῷ σῶ θρόνῳ διαπρέφας ὁσίως, ὑποδείγμασι σοφοῖς καὶ θείαις εἰσηγήσεσιν, εἶδ' ὡς Ἡλίας ἄλλος ὁδοὺς ἐρήμους διώδευσας.

Μαρία μήτηρ τοῦ Θεοῦ, τῶν σεβομένων σου πόθῳ τὴν εἰκόνα τὴν σεπτὴν τε καὶ ταύτην κηρυττόντων ἀληθῶς εἶναι ἀχειροποίητον, τοῖς χεῖλεσι δὸς χάριν, τοῦ μεγαλύνειν καὶ δοξάζειν σε:

Κάθισμα ἤχος β'. Τὰ ἄνω ξητῶν

Τὸν θρόνον, σοφέ, τοῦ Πρωτοκλήτου εἴληφας, καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ὁμοτρόπως ἐξήλωσας καὶ γὰρ ὡς ἀποτυχὼν τοῦ τρόπου τῆς ἐκχύσεως, διὰ τὸν

πόθον Χριστοῦ, τοῦ σοῦ αἵματος τὴν σάρκα ἐνέκρωσας τῇ ἀσκήσει σου.

Θείας γεγόναμεν κοινωνοὶ φύσεως, διὰ σοῦ Θεοτόκε ἀειπάρθενε. Θεὸν γὰρ ἡμῖν σεσαρκωμένον τέτοκας, διὸ κατὰ χρέος σὲ πάντες εὐσεβῶς μεγαλύνομεν.

Ῥοδή δ'. Σὺ μου ἰσχύς, Κύριε

Ἱεροργῶν τῷ πάντων κτίστη, οὐκ ἔλειπες ὑπὲρ πάντων φέρων τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐν καθαρότητι ψυχῆς καὶ καρδίας, ὡς ἄλλος ὄντως Ἀπόστολος. Ἀλλὰ καὶ νῦν, ὡς βλέπων καθαρῶς θεῖαν δόξαν, τοὺς τιμῶντάς σε σῶζε πρεσβείαις σου.

Ὅλη ἡ γῆ ἡ τῶν Φιλίππων ἀγάλλεται, ὡς θεόθεν λαχοῦσα κειμήλιον καὶ θησαυρὸν θείων δωρεῶν τὴν λάρανακα, πάτερ, τῶν σῶν λειψάνων καὶ τέρεται, ἐν ταύτῃ καὶ δοξάζει, τὸν Σωτῆρα βοῶσα, τῷ ἔλεει σου δόξα φιλάνθρωπε.

Νῦν ἀληθῶς τῶν ὀρθοδόξων τὸ σύστημα συναθροίζει ἡ σωρὸς ἡ πάντιμος τῶν ἱερῶν σου πανευλαβῶς ἐνθέων λειψάνων, ἁγιασμὸν ἀναβλύζουσα καὶ χάριν ἱαμάτων ἡμῖν πᾶσι δωρεῖται, πατέρων πάτερ Διονύσιε.

Σὺ μου ἀγνή, ὕμνησις, σύ μου καὶ καύχημα, σύ μου λιμὴν, σύ μου καὶ προπύργιον, σύ μου ἡ ἔλπις καὶ καταφυγή, σὺ δὲ καὶ προστάτις ἐμοῦ καὶ πάντων τῶν εὐσεβῶν, διὸ σου τὴν εἰκόνα εὐλαβεῖα καὶ πόθῳ προσκυνῶ καὶ τιμῶ παμμακάριστε.

Ῥοδή ε'. Ἴνα τί με ἀπόσω

Ἵπερθαύμαστος ὄντως τοῦ σοῦ Ἱεράρχου, ὃ πάτερ ἔνδοξε, βιοτὴ ἐφάνη, πενιχρῶ καὶ ἀδήλω προσχήματι, ἦν περ παραδόξως, πόθῳ τρωθεὶς τῷ τοῦ Δεσπότη καρτερῶς καὶ γενναίως διήνυσας.

Μέγα καύχημα ὄντως τῆς Μακεδονίας καὶ φύλαξ ἀκοίμητος πέφυκας, φυλάτιων τὸν σὸν λαὸν ἐκ παντοίων δεινῶν, περισώζεις δ' ὠσαύτως ἐκ τῆς ἀκριδὸς καὶ βροῦχου τὰς ἀμπέλους, τὰς τούτων ἀρούρας τε.

Νέμει, πάτερ, πλουσίως ρεῖθρα ἱαμάτων ἡ κῆρα ἡ πάντιμος σοῦ τοῦ Ἱεράρχου καὶ Ὁσίου τοῖς πόθῳ προστρέχουσι τῷ σεπτῷ ναῶ σου καὶ εὐλαβῶς ἠσπαζομένοις αὐτήν, ὡς θεῖον αὐτῶν φυλακτήριον.

Θεοτόκε Παρθένε, Ἄνασσα, σύ με ὀδήγησον εἰς ὄδον εὐθεΐαν πρὸς τὰς τρίβους Κυρίου καὶ εὐθύνον πρὸς δικαιοσύνην, τὰς ἐκτροπὰς τῶν λογισμῶν μου καὶ ψυχῆς τὰς ἐννοίας χαρίτων σου.

Ῥοδή σι' Ἰλάσθητί μοι, Σωτῆρ

ᾨράσιμα ἀληθῶς σὲ ἔχει Βίκοσιφοίνισσα, καὶ γὰρ ποτὲ ἐν αὐτῇ δόσιος διήνυσας τὸν βίον σου ἔνδοξε, ἦν περ καὶ σεπτῷ σου λειψάνῳ, πάτερ, κατεκόσμησας.

Παντοίων, μάκαρ, δεινῶν ἡμᾶς ἀεὶ ἐκλυτρούμενος, μὴ διαλείπης καὶ νῦν ποιεῖσθαι ἐκτενέστερον Θεῷ τὰς ἐντεύξεις, ὑπὲρ τῶν ἐκ πόθου προσκυνούντων σου τὰ λείψανα.

Ὁ λυτρωτῆς μου Θεὸς σέ, πάτερ, ἐμοὶ δωδῶρηται ἐν νόσοις παντοδαπαῖς ἰατρὸν πανάριστον, εὐχαριστῶς κράζει σοὶ γῆ τῶν Μακεδόνων, ὡς πενήτων ἀντιλήπτοσι.

Σωτήρα καὶ λυτρωτὴν ἡμῖν, Παρθένε, γεγέννηκας, λυτρούμενον τῶν παθῶν τοὺς σέ μακαρίζοντας, τὴν δὲ ἀχειρότευκτον καὶ σελτὴν εἰκόνα προσκυνοῦντές σου σωζόμεθα.

Κοντάκιον. Ἦχος δ' Ἐπεφάνης σήμερον

Βίον, πάτερ, ἄυλον ἐξηκοημένος, ἐν σαρκὶ ὡς ἄσαρκος ἐπολιτεύσω ἐπὶ γῆς· ὅθεν Ἀγγέλοις ὁμόσκηνος, ἐναπεδείχθης, σοφὲ Διονύσιε.

Ὁ Οἶκος

Οὐ δύναται τις, πάτερ, τοὺς ἀγῶνάς σου ἐξεῖπειν κατ' ἀξίαν, οὐδὲ τὰ παλαίσματα ἱκανῶς ἐξυμνήσαι. Σὺ γὰρ ἀρχὴν βίου τὴν ἀρετὴν προσησάμενος καὶ τὴν κατ' αὐτὴν στενὴν ὁδὸν οὐδενὸς ἤτιον ἐγένου, ὅσοι τὸν ἀγῶνα τοῦτον τὸν καλὸν ἠγωνίσαντο. Πάσας δ' ὑπερβάς τὰς δυσχωρίας καὶ ἐν μέσῳ ὑπερηδησάς, ἐπὶ τὴν κορυφὴν ἀνέδραμες, οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ' ἢ τὴν ἐν οὐρανῷ πολιτείαν διανοούμενος, τὴν δὲ σάρκα πιέσας καὶ τῇ Δεσποίνῃ καθυποτάξας ψυχῇ καὶ ὅλος ἐνθους γενόμενος, ἀπέπτης πρὸς οὐρανόν, καὶ πλατεῖαν εὖρος τῶν ἀγαθῶν τὴν κατάσχεσιν, καὶ τοῖς Ἀγγέλοις συναγαλλόμενος, μέμνησο καὶ ἡμῶν σοφὲ Διονύσιε.

Τῷ αὐτῷ μηνὶ Νοεμβρίῳ κγ' μνήμη τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ, Πατριάρχου Κωνσταντινίου Πόλεως, τοῦ ὕστερον ἀσκήσαντος ἐν τῇ ἱερᾷ Μονῇ τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, οὗ πατεὶς Δημητρίανα.

«Διπλοῦν ὁ Χριστὸς σὴ κάρη βάλλει στέφος,

«Διπλῆ αὐτ' ἀσκήσαντος ἐν κόσμῳ, πάτερ.

«Ἀρχιερόν, ἡδ' ὁσίων κλέος ὄντα σ' αἰδῶ.

ᾠδὴ ζ' Θεοῦ συγκατάβασιν

Θεοῦ συγκατάβασιν ἐν διανοίᾳ σου ἔχων πάντοτε, ἐμιμήσω τὴν τούτου πτωχίαν ἅπασαν καὶ ταπεινώσιν καὶ σὺν Ἀγγέλοις γηθόμενος ἀπολαμβάνεις αὐτοῦ τῶν ὑπὲρ νοῦν δωρεῶν.

ᾠδὰς παννυχίους σοὶ ἐξάδει, μάκαρ, Εἰκοσιφοινίσσης Μονή, διὰ παντὸς γὰρ γεραίρει τῶν θαυμάτων σου τὸ ἀένναον, ἣν φρουρῶν πάσης βλάβης ἀπάλλαξον, σὲ γὰρ προβάλλει μεσίτην πρὸς Κύριον.

Χαρίτας σοὶ πάντοτε τῆς ἄχρωμάτου καὶ θείας εἰκόνης Μονῆ καυχωμένη κηρύττει, ὡς ἐντροφῶσα αἰεὶ τῶν θαυμάτων σου. Διὸ καὶ χαίρει βοῶσα πρὸς Κύριον, εὐλογητὸς ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν.

Θεοῦ καταβάσεως πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σὺ εἶ τὸ ὄργανον. Διὰ τοῦτο καὶ γλῶσσαι τῶν γηγενῶν ἀπάντων σὲ μέλπουσι καὶ μεγαλύνουσι, κόρη σεβόμενοι σοῦ τὴν εἰκόνα, ὡς αὐτῆς σου ἀντίτυπον.

ᾠδὴ η' Ἐπιπλασίως κάμινον

Ῥῶσιν ἐκχέεις πάντοτε τοῖς ἐν πίστει προστρέχουσι τῇ παντίμῳ κάρη καὶ

σεπτοῖς λειψάνοις σου, παθῶν τε τὰ κύματα κατακοιμίζεις, πρεσβείαις ταῖς σαῖς τῶν τῷ λυτρωτῇ ἀπὸ ψυχῆς ἐκβοώντων, οἱ παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαοὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἦδωρ τῇ γῇ αἰτούμενοι εὐσεβεῖς λιτανεύουσι, τὴν σὴν θεῖαν κάραν μετ' αἰδοῦς προάγοντες, ἀκριδὸς τὰ νέφη δὲ διασκεδάσσονται παντελῶς καὶ πᾶσα ἄλλη νόσος ἐκδιώκεται, μάκαρ, ἧ πίστει παρεστῶτες εὐσεβῶς μελωδοῦμεν, λαοὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Σωτήρα πάντων εὐρηκέ σε ὁ δῆμος ὀξύτατον τῆς Μακεδονίας, ὡς αἰὶ προσφέροντα θερμὰς ἰκεσίας σου Θεῷ τῶν πάντων δημιουργῶ, ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει μελωδούντων ἀπαύστως, οἱ παῖδες εὐλογεῖτε, ἱερεῖς ἀνυμνεῖτε, λαὸς ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἀνεπαφεῖς συντήρησον, ἱερὲ Διονύσιε, σοῦ θερμαῖς πρεσβείαις, τοῦ λοιμοῦ καὶ τῶν συμφορῶν, βαρβάρων τε κακώσεως, πυρός, μαχαίρας καὶ μάστιγος, τοὺς ἐν σοὶ ἐκ πάθου τὴν ἐλπίδα θεμένους καὶ πίστει μελωδοῦντας, ἱερεῖς εὐλογεῖτε, λαὸς ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Φύλαττε, παναμώμητε, τὴν σὴν ποιμνὴν ἀλώβητον ἐξ ἐχθρῶν ἀπάντων, ὄρατῶν τε καὶ νοητῶν. Ἐν σοὶ γὰρ καὶ πέποιθε καὶ διὰ σοῦ σεμνύνεται, ὡς τὴν σὴν εἰκόνα θησαυρὸν κεκτημένη, ἧ καὶ παρισταμένη μεγαλύνει βοῶσα, βροτοὶ ὑμολογεῖτε τὴν πάντων σωτηρίαν.

Ῥδὴ θ'. Ἐφριξε πᾶσα ἀκοή

Νεύρωσον πάντα μου τὸν νοῦν καὶ διάνοιαν πρὸς θεῖαν ἀγάπησιν, ταῖς σαῖς πρὸς Κύριον πρεσβείαις, δέομαι, πάτερ Ὅσιε, ὅπως αἰὶ χαρμονικῶς ὑμῶ τὸν Σωτήρᾶ μου, ἀνακηρύττων σε σωτηρίας τῆς ἡμῆς ἀντιλήπτωρα.

Θῦμα εὐῶδες Θεῷ γέγονας δι' ἀρετῆς πάτερ Ὅσιε, ὡς ἱερὸς αὐτῷ. Διὸ μὴ παύση καθικετεύων αὐτόν, ὅπως ρυσθῇ τῶν συμφορῶν, ὀργῆς καὶ κακώσεως ἐπερχομένων ἐχθρῶν, ἧ τιμῶσα σε θεῖα τῆς Παρθένου Μονῆ.

Ὅλην σου, πάτερ, τὴν ζωὴν ἐν πραότητι καρδίας ἀνέδραμες, ὡς μιμητῆς αὐτοῦ τοῦ σοῦ Δεσπότη καὶ Διδασκάλου Χριστοῦ. Διὸ τὴν γῆν ὡς ἀληθῶς τῶν πραγμῶν εἴληφας, ἀλλὰ δυσώπει αἰὶ, λυτρωθῆναι τῶν παθῶν τοὺς τιμῶντάς σε.

Σωτήρ μου φάνηθι, σοφὲ Διονύσιε, καὶ θεῖα ἀντίληψις ἐν τῷ τοῦ βίου αἰὲ ἀστάτῳ κλύδωνι κινδυνεύοντος καὶ ἐν καιρῷ μοι παραστάς θανάτου εἰσάγαγε εἰς τὸν Παράδεισον καὶ πρεσβείαις σου ἐκεῖ με κατάταξον.

Ρῦσαί με, Δέσποινα ἀγνή, τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἀνόρθωσον ἐνδυναμοῦσά με αἰὲ ἔμμένειν ἄτρεπτον, ἄσειστον, ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, καὶ πράττειν τὸ θέλημα τοῦ σοῦ Υἱοῦ καὶ ὀρθῶς βιοτεῦναι σὺ τὸν τρόπον μοι φώρησαι.

Ἔτερος κανὼν ὑπὸ Μανουῆλ τοῦ Μεγάλου Ρήτορος, οὗ ἡ ἀκροστιχίς: ΤΟΝ ΙΕΡΑΡΧΗΝ ΔΙΟΝΥΣΙΟΝ ΑΔΩ· ΜΑΝΟΥΗΛ.

Ῥδὴ α' Ἦχ. β'. Δεῦτε λαοὶ

Τῇ φωταυγεῖ τῆς τρισηλίου θεότητος ἀγλήν νῦν παριστάμενος, παμμά-

καρ, χάριν μοι τὰς εὐχὰς σου παράσχου, ὅπως ἀνευφημήσω τὴν θείαν μνήμην σου.

Ὁ προειδὼς τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας σου ἐκ βρέφους σε προσήκατο βλαστόν, ὡς ἔνθεον διὸ καὶ χαριτώσας αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ πυρσὸν ἀνέδειξε.

Ναὸς σεπτὸς τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος, παμμάκαρ Διονύσιε, ἀρετῶν κάλλεσιν ἐξημάτισας· ὅθεν Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν καλῶς ἐποίμανας·

Ἰδοὺ φωναί τῶν προφητῶν πέρας ἔλαβον, σοῦ τετοκυίας, πάνανγε, Χριστὸν τὸν Κύριον, ὃν σταθηρὰν εἰρήνην δοῦναι τῇ Ἐκκλησίᾳ· δυσώπει πάντοτε.

Ῥοὴ γ'. Στερέωσον

Ἐλεύφρανας Θεόν, τῇ ἐναρέτῳ σου καὶ θείᾳ, πανένδοξε, πολιτείᾳ· ὡς γὰρ ἄσαρκος ἐβίωσας καὶ χοροῦ τῶν ἀγγέλων κατηξίωσαι.

Ροῇ τῇ τῶν δακρύων σου ἐλάμπρυνας νοὸς σου κινήσεις καὶ νῶ τῷ πρώτῳ, Διονύσιε, συνέδησας· ὅθεν νῦν ἐντροφᾶς ταῖς θείαις λάμπουσιν.

Ἀνῆλθες πρὸς τὸ φέγγος τὸ ἀκρότατον, τηρήσας λαμπάδα τῆς σῆς ἀγνίας, σοφέ, ἄσβεστον ἐν χάρισι καὶ τρανῶς καθορᾶς κάλλος τὸ ἄρητον.

Ρευστὴν φύσιν ὁ κτίστης προσλαβόμενος προῆλθε, παρθένε, ἐκ σοῦ ἀφύρτως Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος καὶ τὴν σύμπασαν κτίσιν γὰρ κατεφώτισε.

Κάθισμα. Ὁ ὑψωθείς

Ἐκ Βρέφους μάκαρ, τῷ Θεῷ ὠκειώθης, καθύπερ πάλαι Σαμουὴλ ὁ προφήτης καὶ ὡς θαλλὸς ἐμφυτευθὴς ταῖς θείαις αὐλαῖς ἀρετῶν ἐπηύξησας ταῖς ἀρδεΐαις, θεόφρον· καὶ τελείαν ἔφθασας ἡλικίαν, ἐν ἧπερ ἱεραρχείας φέγγει ἀγασθεὶς τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ κατεφώτισας.

Ῥοὴ δ'. Εἰσακήκοα, Κύριε, τὴν ἀκοήν

Χαρμοσύνως ἐμνήσωμεν τὴν τοῦ πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου, οἱ πιστοί, πανέορτον μνήμην ἕσμασιν.

Ἡ φαιδρά σου καὶ πάντιμος μνήμη πιστοῦς εὐφραίνουσα ἐπέστη καὶ θεοῦ πρὸς δόξαν πάντας κείνηνε.

Νουνεχῶς πάντα σκύβαλα τὰ ἐπὶ γῆς, ὡς ὁ Παῦλος ἠγήσω· καὶ Χριστόν, τὴν ὄντως ζωὴν, ἐκέρδησας,

Δός μοι χεῖρα τῷ δούλῳ σου καὶ συμφορᾶς ἀπάλλαξον καὶ λύπης, ὅπως ἀνυμῶ σε, κόρη, σωζόμενος.

Ῥοὴ ε'. Ὁ τοῦ φωτὸς χορηγὸς

Ἰλύος τῆς κοσμικῆς ἐπαναστήσεως σου τὸν νοῦν, ἐνδοξε, καὶ ἀρετῶν πόνοὺς ἐκκαθάρας συνῆψας τῷ θεῷ, οὗ νῦν κατοπιεύεις τὸ κάλλος τὸ ἄρητον.

Ὁ τῆς εἰρήνης δοτὴρ ἐν τῇ ψυχῇ σου εἰσελθὼν ὠκνησε καὶ τοῖς πιστοῖς ἄκακον καὶ πρᾶον δέδειχεν ἀληθῶς· ὅθεν τῶν πρᾶτων τὴν γῆν κατεσκήνωσας.

Ναμάτων καὶ διδαχῶν Μάρκου τοῦ θείου μετασχὼν γέγονας τῆς ἀρετῆς φοιτητῆς ἐκείνου καὶ μιμητῆς λαμπρὸς· ὅθεν καὶ τῆς δόξης τῆς ἰσῆς ἐπέτυχες.

Ἵπὸ τὴν σὴν κραταιάν, Παρθένε, σκέλην πεφευγῶς δέομαι· σὼν οἱ-

κτιρωῶν· μή με κάλυψάτω νέφος τῶν πειρασμῶν· ἀλλὰ τούτων πάντων ρυ-
σθεῖν, τῇ σῇ χάριτι.

Ῥοδὴ στ'. Ἄβυσσος ἁμαρτημάτων

Σήμερον ἐν τῷ τεμένει, ὅπερ συνέστησας· μάκαρ, εἰς δόξαν τῆς μόνης
πανάνγου, συνῆλθον ὑμνοῦντές σου οἱ φοιτηταὶ τὴν ὑπέριμον μνήμην.

Ἰλαθὶ ἡμῖν σοὶς δούλοις, παντάναξ μόνε οἰκτίρμον, ταῖς λιταῖς τοῦ σοῦ
ἱεράρχου, τοῦ ἔργου δολάσαντος ἐπὶ τῆς γῆς ὄνομά σου τὸ θεῖον.

Ὅντως σου ἡ σεβασμία ποιμνη, θεόφρον κατέχει τὸ σεπτόν σου σκῆνος
ὡς ὄλβον· καὶ γὰρ σκευὸς δέδειχας τῶν ἀρετῶν, Διονύσιε, θεῖον.

Νόων σε πανυπερτέραν, ὡς Λόγου θεοῦ Μητέρα καθομολογοῦντες, Παρ-
θένε, δεόμεθα οἰκτιρον καὶ συμφορᾶς ἡμᾶς ρύσου παντοίας.

Κοντάκιον. Ἠχ. πλ. β'. Τὰ ἄνω ζητῶν

Καθάρας τὸν νοῦν ἐκ κοσμικῆς συγχύσεως πρὸς θεῖαν, σοφέ, ἀγάπην
ἀνεπέρωσας καὶ νοῖ συνέδησας τῷ ἀκροτάτῳ· οὐ ταῖς μεθέξεσι, Διονύσιε,
νῦν ἔλλαμπόμενος μὴ παύση πρεσβεύειν ὑπὲρ πάντων ἡμῶν.

Ῥοδὴ ζ'. Εἰκότος χερσῆς

Ἀρρήτου χαρᾶς καὶ ἐλλάμψεως, παμμάκαρ Διονύσιε, ἐν οὐρανῷ ἀξίως
γῦν τετύχηκας, ὡς ἐπὶ γῆς βιωσάμενος ζωὴν πενθαλέην καὶ κραζῶν διετέ-
λεις τῷ κτίσῃ σου· εὐλόγητός εἰ ὁ θεός, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Δικαίων χοροὶ σέ, θεόφρον Διονύσιε, δεξάμενοι, πατριαρχῶν σκηναί τε
ἐπευφράνθησαν· καὶ σὺν ἀγγέλοις γηθόμενοι ὕμνον τῷ τῶν ὄλων δεσπότῃ
ἐπεκοτίησαν ψάλλοντες· εὐλόγητός εἰ ὁ θεός ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν.

Ὡς σιγήλ φωτὸς τοῦ ἀδύτου, Δέσποινα, ἐκλάμπρυνον τὴν ζοφωθεῖσαν
πάθει καρδίαν μου καὶ θεῖαν χάριν μοι ἐμπνευσον μέλπειν καὶ ὑμνεῖν ἀνε-
δότως, Κόρη ἀγνή, θεοδόξαστε, τὸν ὑπὲρ ἔννοιαν ἐκ σοῦ σωματωθέντα θεόν.

Ῥοδὴ η'. Κάμινος ποτὲ

Μέγιστος ἀστήρ ἀναφανεὶς ἐν ποιμνῇ, ἦν συνεστήσω τοῖς ἀγῶσί σου
δοσίως ἐληύξησας Θεομήτορος τῇ χάριτι· ἢ καὶ σεπταῖς πρεσβείαις σου ὕδωρ
αὐτῇ παρέσχεν εἰς τῶν ἐνότων παράκλησιν.

Ἄνωθεν Χριστοῦ τὴν Ἐκκλησίαν σκέποις, ταῖς σαῖς λιταῖς ἀνεπηρέα-
στον καὶ πάντῃ ἀκλόνητον· κληρον θεῖον καὶ λαὸν πιστόν, τέκνα τῆς διδα-
χῆς τῆς σῆς ἀνώτερον τήρει βλάβης τοῦ δυσμενοῦς, Διονύσιε.

Νέκρωσον, ἀγνή, παθῶν μου τὰς κινήσεις καὶ τὴν ψυχὴν μου ἀναζώω-
σον, τῇ θεῖα σου χάριτι, καὶ φαντάζεσθαι ἀξίωσον τὴν νοητὴν λαμπρότητα,
ἧς ὑπάρχει ὁ σὸς Υἱὸς καὶ θεὸς ἡμῶν.

Ῥοδὴ θ'. Ἡ τῶν πρὸ ἡλίου

Ὅλος διανοία ἐξέστης πρὸς θεόν, πάτερ, καὶ σώματι ἐπισυνῶν ταῖς νοη-
ταῖς μεθέξεσιν ἐν ἀύλῳ νοῖ, παμμάκαρ, ἐνετύγχανες· διὸ καθάπερ ἄσσοκος
ἐν τῷδε βίῳ πεπολίτευσαι.

Ἦλην τὴν γηίνην, παμμάκαρ διασχῶν πρὸς τὴν ἀκήρατον πανευκλεῶς,

σοφέ, νῦν ἀνελήλυθας, ἔνθα νόων χοροὶ φόβῳ θεῷ παρίστανται· μεθ' ὧν νῦν, Διονύσιε, ὕμνον ἐπάδεις τὸν τρισάγιον.

Ἦνθησας, ὡς ῥόδον, ἐν ταῖς αὐλαῖς Κυρίου, Διονύσιε, καὶ ἀρετῶν καρποὺς ἐπευωδίασας, ἱεράρχα, τὰς τῶν πιστῶν ψυχὰς καὶ πρὸς τὴν αἴνεσιν θεοῦ τῶν ὄλων ἡγείρας. Ὅθεν πιστῶς σε μακαρίζομεν.

Λάμπρον μοι ἀκτῖνα ἐκ τῶν ἀμέτρων, Δέσποινα, χαρίτων σου καὶ φωταυγῇ τὸν νοῦν μου ἐναπέρογασαι, ὀδηγοῦσα πρὸς νοητὴν τῆς Τριάδος κατάληψιν· ἵνα μέλω ἐν ἕσμασι τὴν ὑπὲρ νοῦν κυοφορίαν σου.

Ἐξαποστειλάριον. Ἀπόστολοι ἐκ περάτων

Τὸν μέγαν ἐν Ἱεράρχαις καὶ μοναζόντων τὸ κλέος, Πελοποννήσου τὸν γόνον καὶ Μακεδόνων προστάτην, τὸν Διονύσιον πάντες ἀνευφημήσωμεν ὕμνοις.

Χρυσοπλοκάτατε πύργε καὶ δωδεκάτειχε πόλις, ἡλιοστάλακτε θρόνε, καθέδρα τοῦ βασιλέως, ἀκατανόητον θαῦμα, πῶς γαλουχεῖς τὸν δεσπότην ;

Ἐτερον Μανουὴλ τοῦ Μ. Ρήτορος. Φῶς ἀναλλοίωτον

Φῶς τὸ τρισήλιον, μάκαρ, τὸν νοῦν σου περιεστράψαν ὄλον εἰργάσατο θεῖον, ἐπιποθοῦντα τὰ ἄνω ὧν, Διονύσιε, νῦν ἀπολαύων ὑπὲρ ἡμῶν Χριστὸν ἐκδυσώπει.

Εἰς τοὺς Αἴνους ἱσιῶμεν σίχ. σι'.

Ἦχ. δ'. Ὡς γενναῖον ἐν μάρτυρι

Τὸν ἰσαγγελον βίον σου καὶ Ἀγγέλων τὰ τάγματα, πάτερ, ἐξεπλήγησαν, Διονύσιε, καὶ εἰς Σιών τὴν οὐράνιον συμπολίτην ἔνδοξον, ὡς ὁμότροπον αὐτοῖς, γεγηθότες ἐδέξαντο καὶ συνόμιλον, ταῖς αὐτῶν ἱεραῖς χοροστασίαις, ἐγκατέστησαν ἀξίως, ἱερουργεῖ παμμακάριστε.

Τὸ τρισσὸν τῆς θεότητος ἐπὶ γῆς ἐδογματίσας καὶ τὸν ὕμνον, ὅσιε, τὸν τρισάγιον, νῦν ἐκλαλεῖν κατηξίωσαι καὶ βλέπειν ὡς ἕγγιστα, τρισυπόστατον αὐγὴν, τρισηλίου θεότητος, ἣν ἰκέτετε, λυτρωθῆναι σοὺς δούλους ἐκ κινδύνων, πολλαχῶς ἐπερχομένων, θαυματουργεῖ Διονύσιε.

Τῇ σοφῇ τῶν λειψάνων σου οἱ πιστοὶ παριστάμενοι, ἐτησίους ἕσμασι σὲ γεραίρομεν καὶ σοῦ ἰκέται γινόμεθα, ρυσθῆναι δεόμενοι ἐκ πάντοιων ἀλλεινῶν καὶ μελλούσης κολάσεως, ταῖς πρεσβείαις σου. Σὺ γάρ, πάτερ, προστάτης ἡμῶν πέλεις καὶ ἐν σοὶ τῆς σωτηρίας τὴν προσδοκίαν ἐθέμεθα.

Ἐτερα γ' Μανουὴλ τοῦ Μ. Ρήτορος

Ἦχ. α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων

Τῶν κοσμικῶν μελημάτων ἀπαναστὰς νουεχῶς, τῷ Χριστῷ φκειώθης ἐκ νεότητος, μάκαρ, καὶ αὐτοῦ φύλαξ ὄφθης καὶ ἐντολῶν τῶν σεπτῶν, Διονύσιε. Ὅθεν φωτὸς ἠξιώθης τοῦ νοητοῦ ἀπολαύειν τῆς μεθέξεως.

Ἀγγελικῶς βιοτεύσας ἐν γῇ πανόλβιε, ἀγγέλων ἠξιώθης ταῖς χορείαις συνεῖναι καὶ δέχεσθαι ἀμέσως θεῖαν αὐγὴν ἐκ τοῦ πάντων δεσπύζοντος· ἥς ἐν μεθέξει γενέσθαι σοὺς ὕμνητάς, ἱεράρχα καθικέτετε.

Δίκαιος, ἄμεμπτος, πάτερ ὀφθεῖς καὶ ἄκακος ἐν γῆ τῇ τῶν προέων κα-
τεσκήνωσας φέγγει τῆς ἀκτίστου Τριάδος διηνεκῶς πυρσευόμενος, ἔνδοξε·
οὐπερ μετόχους ἀνάδειξον καὶ ἡμᾶς ταῖς εὐχαῖς σου, Διονύσιε.

Δόξα, ἤχ. πλ. α'

Σαλπίσσωμεν ἐν σάλπιγγι ἁσμάτων, χορεύσωμεν ἔορτια, καὶ σκιοτήσω-
μεν ἀγαλλόμενοι, ἐν τῇ πανσέλιφ πανηγύρει τοῦ Ἱεράρχου ἡμῶν. Βασιλεῖς
καὶ ἄρχοντες συντρεχέτωσαν καὶ τοῦ Ποιμενάρχου κροτήσωμεν τὴν μνήμην,
ὡς ἀξίως λάμπαντος, ἐν καιροῖς δεομένοις, διδασκαλίας συντόνου τῆς πί-
στεως. Ποιμένες καὶ διδάσκαλοι τὸν τῆς σεπτῆς Τριάδος ἄγνον ἱερομόστην
συνελθόντες εὐφημήσωμεν, οἱ φιλόσοφοι τὸν σοφόν, οἱ ἱερεῖς τὸν ποιμένα,
οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸν προστάτην, οἱ πένητες τὸν πλουτιστήν, οἱ ἐν θλίψει τὸν
παραμυθοῦντα, τὸν συνοδίτην οἱ ὁδοιπόροι, οἱ ἐν θαλάσῃ τὸν κυβερνήτην
οἱ πάντες τὸν πανταχοῦ θεριῶς προφθάνοντα, θεῖον ἀρχιεράρχην ἐγκωμιά-
ζοντες, οὕτως εἴπωμεν· πανάγιε Διδάσκαλε, σπεῦσον ἔξελεῖν τοὺς πιστούς, ἐκ
τῶν τοῦ βίου σκανδάλων, καὶ ρῦσαι κολάσεων τῶν αἰώνιων ἡμᾶς.

Καὶ νῦν. Μακαρίζομέν σε, Θεοτόκε Παρθένε

Δοξολογία Μεγάλη. Ἀπόλυσις.

Εἰς τὴν Λειτουργίαν, Τὰ Τύπικα, οἱ Μακαρισμοί. Ἀπόστολος (Ἐβρ.
7,26). Εὐαγγέλιον (Ἰω. 10,9-16).

Μεγαλυνάριον

Δεῦτε Μακεδόνων πλήθη πιστῶν καὶ Γορτυνίας, εὐφημεῖτε πανευλα-
βῶς τὸν θεῖον ποιμένα, τὸν Μέγαν Πατριάρχην καὶ ὁδηγόν, τὸν κλεινὸν
Διονύσιον.

Κοινωνικόν. Εἰς μνημόσυνον αἰώνιον.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ ¹⁾

Στὴν προηγούμενη μελέτη μας γιὰ τὸ Καταστατικὸ τῆς Δημογεροντίας Διδυμοτείχου, γράψαμε ὅτι ἀπ' τὰ 1868, ἀπὸ τότε δηλ. ποὺ ἔφυγεν ὁ Μητροπολίτης Μελέτιος Καβάσιλας γιὰ τὴν Κρήτη, μέχρι τὸ 1874, δηλ. μέχρι τότε ποὺ ξαναγύρισε, δὲν ἔχουμε γραπτὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Δημογεροντίας.

Ἀναδιφώντας ὁμως τελευταῖα τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, βρήκαμε τὸν κώδικα ἐξερχομένων ἐγγράφων τῶν ἐτῶν 1869—1873. Στὰ χρόνια ἐποῦτα ἀρχιεράτευσεν στὸ Διδυμοτεῖχον ὁ Ἀδριανουπολίτης Διονύσιος, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἔγινε καὶ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κώδικς αὐτὸς ἔχει διαστάσεις 16×12 καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ 55 φύλλα, γραμμένα, τρία φύλλα στὸ τέλος κοιμμένα καὶ ἓνα λευκὸ. Στὸ πρῶτο φύλλο ὑπάρχει καταχωρισμένον πρακτικὸν τῆς Δημογεροντίας, ποὺ ἔχει ὡς ἐξῆς :

«Σήμερον 27ην Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ ἐνάτου Σωτηρίου ἔτους, ἡμέραν πέμπτην τῆς ἑβδομάδος, συνελθόντες ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει οἱ ὑποφαινόμενοι Πρόκριτοί τε τῆς Πόλεως ταύτης, καὶ οἱ ἐκ τῶν συντεχνιῶν καὶ λοιπῶν κατοίκων τῆς Πόλεως ταύτης Προϊστάμενοι εἰς ἐκλογὴν προσώπων καταλλήλων μελλόντων νὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς ἄκρι τοῦδε Κυρίου Δημογέροντος ὀκειοθελῶς παραιτηθέντας, κοινῇ καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ ἐνώπιον τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, ἐξελέξαντο ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐφοροδημογεροντία, τοὺς ἐφεξῆς ἐντιμοτάτους Κυρίους :

Γρηγόριον Εὐσταθίου, Βασίλειον Χ' Νικολάου, Βασίλειον Νικολάου, Βασίλειον Ν. Ζενῆ, [ὄνομα σβυσμένο μὲ μελάνιν] Χ' Χρῆστον Χ' Γιάννη, Χριστόδουλον Πρωτοψάλτην, Χ' Δημήτριον Ἀναγνώστου, Δημητράκη Ζάχογλου, Σταύρον Ἀναγνώστου, Γεώργιον Σ. Βλαχόπουλον, Γεώργιον Χ' Βλάσου Δράγγην, ὧν τὰ χρῆα κανονίζονται ἐν τοῖς ἐφεξῆς ὅροις :

Α'. Ὑποχρεοῦνται οἱ διορισθέντες Κύριοι ἐφοροδημογέροντες νὰ συνέρχωνται ἐν τῷ προσδιορισθέντι δωματίῳ τῆς Μητροπόλεως δις τῆς ἑβδομάδος, ἀνὰ τετάρτην καὶ πᾶρασκευὴν, κατὰ τὴν προσδιορισθησομένην παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων ὥραν, ὅπως συσκέπτονται, ὑπὸ τὴν προεδρείαν ἡμῶν ἢ τοῦ ἡμετέρου ἀρχιδιακόνου περὶ ὑποθέσεων ἀφορουσῶν τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, θρησκευτικὰ τε καὶ ἰδιωτικὰ καθ' ὅσον ἐπιτρέπεται, ὅπως προνοῶσι περὶ τῆς προόδου καὶ διατηρήσεως τῶν κοινωφελῶν καταστημάτων τῆς ἐπαρχίας καὶ ἰδίως τῆς πόλεως ταύτης, ὅπως διαλύωσι τὰς διαφορὰς ἀνδρογύνων, καὶ ἄλλων τοιοῦτου εἴδους ὑποθέσεων, ὅπως ἀποφασίζωσι καὶ εἰσπράττωσι τὰ παρ' ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἐνδιαφερομένων προσδιοριζόμενα πρὸς

1) Βλ. Ἀρχ. Θρ. Θησ. τόμ. ΙΗ' σ. 209 κ. ἐξ.

ὀφέλειαν τῶν κοινῶν καταστημάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐκπαιδευτικῶν χρηματικά ποσά, κατὰ τὸν περὶ τούτου Πατριαρχικὸν Κανονισμόν, καταγραφόμενα τακτικῶς ἐν ἰδιαίτερω κώδικι, ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν ἡμῶν, καὶ ἐνὶ λόγῳ, ὅπως ἀσχολῶνται εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς ἡμετέρας θρησκείας καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἡμετέρου Ἐθνους.

Β'. Οἱ προσδιοριζόμενοι Κύριοι Ἐφοροδημογέροντες ὑποχρεοῦνται νὰ παρενδύσκωνται εἰς τὰς προσδιορισμένας ἡμέρας τε καὶ ὥρας, ἐκτὸς κατεπευγούσης ἐνὸς ἐκάστου ἀνάγκης, καὶ νὰ δικάζωσιν ἀμερολήπτως καὶ εὐσυνειδήτως πᾶσαν ὑπόθεσιν, καταχωρουμένην ὡς ἀνωτέρω εἴρηται τῷ Κώδικι τῆς Ἐφοροδημογεροντίας.

Γ'. Πᾶσα συνέλευσις τῆς Ἐφοροδημογεροντίας θεωρεῖται πλήρης ὅταν σύγκεται τοῦλάχιστον ἐκ τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν αὐτῆς, ὡς καὶ πᾶσα πράξις αὐτῆς θεωρεῖται ἔγκυρος, ὅταν ὑπογράφηται τοῦλάχιστον παρὰ τῶν μελῶν τῶν δύο τρίτων τῆς Ἐφοροδημογεροντίας καὶ ἐπικυροῦται παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος.

Δ'. Ἐν περιπτώσει σπουδαίας τινὸς ὑποθέσεως, προσκαλοῦνται καὶ οἱ προσδιορισθέντες κύριοι Πρόκριτοι τῆς Πόλεως ταύτης, καὶ τότε ἐνώπιον τῆς ἡμῶν ταπεινότητος συνεργάζονται οἱ κύριοι Πρόκριτοι καὶ οἱ Ἐφοροδημογέροντες καὶ ἀποφασίζεται τὸ δίκαιον, καταγραφόμενον ἐπίσης ἐν τῷ κώδικι τῆς Ἐφοροδημογεροντίας καὶ ἐπικυρούμενον παρ' ὄλων ἢ τοῦλάχιστον παρὰ τῶν δύο τρίτων τῶν Προκρίτων καὶ τῶν Ἐφοροδημογερόντων, τῇ ἡμετέρῃ ἔγκρισει καὶ ἐπιβεβαιώσει.

Ε'. Ἰδιαίτερον ἔργον τῆς ἐφορείας προσδιορίζεται τὸ νὰ ἐπιτηρῶσι τὰ ἐκπαιδευτικά τῆς πόλεως ταύτης Καταστήματα τακτικῶς ἀνὰ πᾶσαν ἑβδομάδα, τὸ νὰ φροντίζωσι περὶ εὐρέσεως καὶ ἀυξήσεως τῶν πόρων καὶ κεφαλαίων τῶν ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων, τὸ νὰ προνοῶσι περὶ τῆς καλῆς διατηρήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων, καὶ τῶν ἀναγκαιούτων ἐν αὐτοῖς, τὸ νὰ πληρῶνωσι τακτικῶς τοὺς προσδιορισμένους μισθοὺς τῶν Διδασκάλων, καὶ ἐν γένει τὸ νὰ ἀσχολῶνται παντὶ σθένει διὰ τὴν κλήν διατήρησιν καὶ προαγωγὴν τῶν Σχολείων καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς νεολαίας.

Στ'. Ἐν ἰδιαίτερω προσθέτῳ ἄρθρῳ καταγραφῆσονται τὰ ὀνόματα τοῦ τε ταμίου καὶ γραμματέως τῆς Ἐφοροδημογεροντίας, προσδιοριζομένων παρ' αὐτῶν τῶν ἰδίων τῇ ἡμετέρῃ ἔγκρισει καὶ ἐπιβεβαιώσει.

Ζ'. Χρέος ἰδιαζόντως τῆς Ἐφοροδημογεροντίας ἔσται τὸ νὰ ἐξελέγῃ εὐσυνειδήτως τοὺς ἡσμοὺς τῆς πρώην δημογεροντίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὄλων τῶν κοινωφελῶν καταστημάτων καὶ νὰ καταστρώνῃ αὐτοὺς εἰς ἰδιαίτεροὺς κώδικας, ἐπικυρωθησομένους παρ' ἡμῶν, ὡς καὶ νὰ προβῇ μετὰ τῶν κυρίων προκρίτων εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἰδίων ἢ τὴν ἀντικατάστασιν ὄλων ἢ μέρους αὐτῶν τῶν ἐπιτρόπων τῶν Ἐκκλησιῶν.

Η'. Ἐν ὁλόκληρον ἔτος ἀπὸ τῆς σήμερον προσδιορίζεται ὁ χρόνος,

καθ' ὃν ὑποχρεοῦνται [οἱ] κύριοι Ἐφοροδημογέροντες ὅπως ἐκτελῶσι τὰ ἐν-
διαλαμβανόμενα ἐν τῇ παρουσίᾳ πράξει χρέη. Ἐν τέλει δὲ τοῦ ἔτους ὑπο-
χρεοῦνται νὰ δώσωσι λησὸν τῶν πράξεων των κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο καὶ
τότε γενικῆς Συνελεύσεως συγκροτηθησομένης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς ἡμῶν
ταπεινότητος, ληφθήσεται πρόνοια πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν προσώπων, ἢ
ἀποκατάστασιν τῶν ἰδίων ἐπὶ ἐν ἔτι ἔτος.

Θ'. Ἐκ τῶν Κυρίων Ἐφοροδημογερόντων προσδιορίζονται ἰδιαζόν-
τως ἔφοροι οἱ Κύριοι Βασίλειος Χ'' Νικολάου, Σταῦρος Ἀγαγνώστου, Βα-
σίλειος Ν. Ζενῆς, Γεώργιος Σ. Βλαχόπουλος, Γεώργιος Χ'' Βλάσου, Χ''
Χρηστος Χ'' Γιάννη.

Γ'. Ἡ παρούσα πράξις κοινῇ γνώμῃ καὶ ἀποφάσει γενομένη ἀνεγνώ-
σθη ἐνώπιον πάντων, ἀνεκρίθη, κατεστρώθη ἐν τῷ παρόντι κώδικι τῆς Ἐ-
φοροδημογεροντίας, ὑλεγράφη παρὰ τῶν ὑποφαινομένων, καὶ ἀρχιερατικῶς
ἐπιβεβαιώθη παρ' ἡμῶν εἰς διηνεκῆ ἔνδειξιν.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 27 Μαρτίου 1869

ἔπονται εἰς τὴν ὀπισθεν σελίδα αἱ ὑπογραφαί.

Οἱ κύριοι Πρόκριτοι, νικολακίς διμιτρίς, Χ'' νικολάκις Βογιαζόγλου,
σταύρις Γ. βλάχογλου, διμιτρώς σταυρι, ἐγὼ χρῆστος Ἀδαμίδης, μοσχὸς Χ''
βινετις, μαλέος ραγίου, Νηκολάκις Αποστόλου, Χ'' Γιάννης Μόσχου, Γιοβάν-
τσο Πάντσο, Πρόκριτοι τῶν συντεχνιῶν. Χ'' μανόλις [δυσανάγνωστος], νη-
κολάκις τοαργιρι, βασιλις παλας, Χ'' βλάσιος, Χ'' Γεωργίου, κοσταντις,
Χ'' αλαζογλος, διμιτρώς θεοδορου, κωστας Χ'' Νηκολάου, Χ'' ἀπουστόλις θα-
νασης του δημου, Στογιάνης Βούλκου, Ἀριστείδης Γαρίλης.

Οἱ πρώτες ἐνέργειαι τῆς Δημογεροντίας ἦταν : Πρῶτα—πρῶτα στίς 28
Μαρτίου πῆρεν ἀπόφασις γιὰ τὴν ἴδρουση Ἐπαρχιακῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς
μὲ ἔδρα τὸ Διδυμοτεῖχον. Ὑστερα φρόντισε γιὰ τὴν τοποθέτησιν Ἑλληνοδι-
δασκάλου καὶ γιὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν πόρων συντηρήσεως τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ
Ἑλληνοδιδασκάλου. Θεώρησε τοὺς λογαριασμοὺς τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐκ-
κλησιῶν τῆς πόλεως Ἀγίου Ἀθανασίου, Παναγίας καὶ Χριστοῦ καὶ διώ-
ρισε καινούργιους ἐπιτρόπους καὶ στίς τρεῖς ἐκκλησίας.

Ἡ φροντίδα γιὰ τὴ συντήρησιν τῶν Σχολείων καὶ Ἐπαρχιακῆς Ἑλλη-
νικῆς Σχολῆς ἀπασχόλησε τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν καὶ τὸν ἐπόμενον χρόνον.
Γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ὄλων τῶν ζητημάτων πῆρεν ἀποφάσεις καὶ μάλιστα
γιὰ τὴν εὔρεσιν τῶν ἀναγκαίων οἰκονομικῶν πόρων. Διώρισε δασκάλου στὸ
νεόδμητο παρθεναγωγεῖο τῆς πόλεως. Θεώρησε τοὺς λογαριασμοὺς διαχειρί-
σεως τῆς Πρωτοσυγκελίας, τοὺς σχετικοὺς μὲ τὶς προσόδους τοῦ σχολείου
καὶ διώρισε νέους ἐφόρους τῶν Σχολείων γιὰ τὸ 1871. Ἡ πράξις τοῦ διο-
ρισμοῦ τῶν νέων ἐφόρων ἔχει ὡς ἑξῆς :

† Ὁ Διδυμοτεῖχου Διονύσιος ἐπιβεβαιοῖ. Θεωρηθέντων σήμερον τῶν
λογαριασμῶν τῆς πρωτοσυγκελίας, ἀφορώντων τὰς προσόδους τῶν ἐνταῦθα

σχολείων καὶ ἀποσυρθέντων τῶν ἄχρι τοῦδε ἐφόρων, κοινῇ γνώμῃ, ἀποφάσει καὶ ἐκλογῇ, ἐξελέγησαν διὰ τὸ νέον ἐλευσάμενον ἔτος ἑφοροὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων οἱ κύριοι Δημήτριος Ζάχογλους, Βασίλειος Ν. Ἀλγιαννάκης καὶ Δημήτριος Μπρίκογλους, πρόεδρος δὲ τῆς ἑφορίας ταύτης ὁ Ἀρχιμανδρίτης κύριος Προκόπιος. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 18ῃ Δεκεμβρίου 1870.

νικολάκις διμιτρι, Χ'' νικόλας Δ Βογιαζογλους, σταυρίς Γ βλάχογλου, ργιώρις εὔσταθίου, Χ'' γιανις μιχου, νικόλαος πα'' σιμεόν, εγο δραγωγης τοῦ τσοτζου, μιχαλακι [δυσανάνγνωστο], Γιοβάντσο Πάντσο, μοσχος Χ'' βινετι μαρτη, νυκολακις το αργιρι, χριστόδουλος πρωτοψάλτης, θανασις του δημου, μαλέος ραγιο μάρτης, Στέργιος Χ'' Βλάσιος.

Στις 20 Δεκεμβρίου 1870 ἔληξεν ἡ θητεία τῆς Ἐφοροδημογεροντίας καὶ ἔγιναν ἐκλογές γιά τήν ἀνάδειξη νέας. Ἡ σχετικὴ πράξις μὲ τὰ δνόματα τῶν νέων Δημογερόντων ἔχει ὡς ἑξῆς :

† Ὁ Διδυμοτείχου Διονύσιος ἐπιβεβαιοῖ. Σήμερον τὴν εἰκοστὴν Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους, ἡμέραν Κυριακὴν, γενικῆς συνελεύσεως ἐν τῇ Ἱερῷ Μητροπόλει συγκροτηθείσης τῶν προκρίτων καὶ τῶν προισταμένων τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου ἁγίου Διδυμοτείχου κυρίου κυρίου Διονυσοῦ, καὶ συσκέψεως γενομένης ἐμβριθοῦς περὶ ἐκλογῆς νέων δημογερόντων, διαδεξομένων τοὺς μέχρι τοῦδε, κατὰ τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ κανονισμοὺς, καὶ ὧν χρέος ἔσται τὸ συνέχεσθαι ἐν τῇ Ἱερῷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου, κατὰ τὰς ὁρισμένας ἡμέρας, καὶ συσκέπτεσθαι καὶ συνεργάζεσθαι περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας ταύτης, προσκαλοῦντος, ἐν ἀναγκαίαις περιστάσεσι, καὶ τοὺς προισταμένους καὶ προκρίτους τοῦ ἔθνους, ἐξελέγησαν καὶ διωρίσθησαν παμψηφεὶ οἱ ἑφεξῆς κύριοι: Μόσχος Χ'' Βενέτης, Μιχαὴλ Πέγιογλους, Γρηγόριος Εὔσταθίου, Χατοῦ Παναγιώτης Σταμάτης, Δημήτριος Θεοδώρου, Δράγγης Στόγιου, Ἀριστείδης Γ. Γαρίλλης καὶ Χατοῦ Ἀποστολάκης Χατοῦ Πούλιογλου. Ἐφ' ᾧ καὶ κατεχωρήθη ἡ πρᾶξις αὕτη ἐν τῷ παρόντι ἱερῷ Κώδικι, ὅπως ἀπὸ τῆς αἰῆς τοῦ προσεχοῦς μηνὸς καὶ νέου ἔτους ἔναρξιν ποιήσονται τῶν κοινωφελῶν αὐτῶν προσπαθειῶν καὶ ἐργασιῶν ἐν εὐσυνειδησίᾳ, χριστιανικῷ καὶ πατριωτικῷ ζήλῳ καὶ ἀκριβῇ ἀμεροληψίᾳ καὶ ὑπηρετήσῃσι τῇ πατρίδι ἐπὶ ἐν ἔτος.

νικολάκις διμιτριου, Χ'' νικολάκις Δ Βογιαζογλου, Χ'' Δ Πουλιόγλου, [δυσανάνγνωστο], Χ'' γιάνις μίχου, νικῶλαος π''α σιμεόν, Στέργιος Χ'' Βλάσιος, διμιτρακις ζάχογλους, Χριστόδουλος πρωτοψάλτης, σταυρίς Γ. Βλάχογλου, διμητρίως σταυρι, παρσαχάλις πάβλι, νικολάκις το αργιρι, μαλεος ράγιος μάρτης, νικόλα.

Ἀκολούθησε καὶ πάλιν θεώρηση τῶν λογαριασμῶν τῆς ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως καὶ τῆς πρωτοσυγκελίας καὶ ἐκλογὴ νέων ἐπιτρόπων γιά τὸ 1871.

Χαρακτηριστική άκόμα είναι κ' ἡ παρακάτω πράξη γιὰ τὴ φύλαξη τῆς σφραγίδος τῆς πόλεως :

«Σήμερον τὴν εἴην Ἰανουαρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου ἔτους, κοινῇ ἐγκρίσει, τὰ τέσσαρα τμήματα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς σφραγίδος ἐδόθησαν εἰς τοὺς κυρίους Δημογερόντας Μιχαλάκην Πέγιογλου, Δημήτριον Θεοδώρου, Χ' Παναγιώτην Σταμάτη καὶ Χ'' Ἀποστόλην Χ'' Πούλιογλου τὸ δὲ κλειδίον αὐτῆς καὶ ἡ μικρὰ ἐθνικὴ σφραγὶς μένουσι τῷ ἀρχιερατικῷ ἐπιτρόπῳ ἀγίῳ Ἀρχιμανδρίτῃ κυρίῳ Προκοπίῳ.

Βεβαιοῖ Δ (ιονύσιος)

Ἦστερα πάλι ἀπὸ ἓνα χρόνον ἐγίνε νέα ἐκλογή Δημογερόντων, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν παρακάτω πράξη :

«Σήμερον κθ' εἰσοστὴν ἐνάτην Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου ἔτους, ἡμέραν τετάρτην, γενικῆς συνελεύσεως ἐν τῇ Ἱερῷ Μητροπόλει συγκροτηθείσης τῶν προκρίτων καὶ τῶν προϊσταμένων τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Πανοσιωτάτου Ἀγίου Ἀρχιμανδρίτου Κυρίου Προκοπίου, καὶ συσκέψεως γενομένης ἐμβριθοῦς περὶ ἐκλογῆς νέων Δημογερόντων, διαδεξομένων τοὺς μέχρι τοῦδε, κατὰ τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ κανονισμούς, καὶ ὧν χρέος ἔσεται τὸ συνέχεσθαι ἐν τῇ Ἱερῷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, κατὰ τὰς ὁρισμέναις ἡμέρας, καὶ συσκέπεσθαι καὶ συνεργάζεσθαι περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων τῆς πόλεως καὶ ἐπαρχίας ταύτης, προσκαλοῦντες ἐν ἀναγκαίαις περιστάσεσι καὶ τοὺς προϊσταμένους καὶ προκρίτους τοῦ ἔθνους ἐξελέγησαν καὶ διωρῆσθησαν εὐχαρίστως καὶ παμψηφεὶ οἱ ἐφεξῆς Κύριοι: Νικόλαος Δ. Τζανῆς, Χ' Νικόλαος Βογιατζιλόγους, Γιοβάντζιος, Νικόλαος πα' Συμεών, Μόσχος Χ'' Βενέτης, Μαλέας Ράγιου, Χ'' Χρηῆστος Ἀδαμίδης, Πασχάλης Παύλου καὶ Δημήτριος Ζάχογλους, γραμματεὺς δὲ ὁ Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης ἐφ' ᾧ καὶ κατεχωρήθη ἡ πράξις αὕτη ἐν τῷ παρόντι Ἱερῷ κώδικι, ὅπως ἀπὸ τῆς α' τοῦ προσεχοῦς μηνὸς καὶ νέου ἔτους ἕναρξιν ποιήσονται τῶν κοινωφελῶν αὐτῶν προσπαθειῶν καὶ ἐργασιῶν ἐν εὐσυνειδησίᾳ, χριστιανικῷ καὶ πατριωτικῷ ζήλῳ, καὶ ἀκριβῆ ἀμεροληψίᾳ καὶ ὑπηρετήσωσι τῇ πατρίδι ἐπὶ ἓν ἔτος.

διμήτριος σταύρι, Βασίλης Ν: Ἀγλιανάκι, Χ'' Διμήτριος..... θάνασις τουκάσ..... θεορὸς του ζλατίνι, στεργίους κουμάνι, γεστοράς του σταμπόλι, βασιλῖος του Χα'' πουλιογλου, σταύρις Γ. βλόχογλου, μιχαλακι βεβεονο, εγου δραγνις βεβεονο, διμιτρος θεοδορου, Νικόλα, Χ'' Διμιμητρις...., εγο βασιλις καλας, νηκολακς;...., διμιτρι.

Τὴν ἴδια ἡμερομηνία ἐγίνε κ' ἡ ἐκλογή τῶν Σχολικῶν ἐφόρων, καθὼς φαίνεται ἀπ' τὴν παρακάτω πράξη :

«Θεωρηθέντων σήμερον τῶν λογαριασμῶν τῆς Πρωτοσυγκελίας ἀφορώντων τὰς προσόδους καὶ δαπάναις τῶν ἐνταῦθα Σχολείων καὶ ἀποσυρθέντων

τῶν ἄχρι τοῦδε ἐφόρων, κοινῇ γνώμῃ, ἀποφάσει καί ἐκλογῇ ἐξελέγησαν διά τὸ προσεχές ἔτος ἑφοροὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων οἱ κύριοι Δημήτριος Σ. Μπρίκογλου, Σταῦρος Γ. Βλάχογλου καί Χ' Χρῆστος Χ' Γιάννη, πρόεδρος δὲ τῆς ἐφορίας ταύτης ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Ἀρχιμανδρίτης Προκόπιος. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 29ῃ 10)βρίου 1874

Χ" Νικόλα Βωγιατζόγλου, [Γιοβαντς Πάντσος], μαλέος θάγιο, μοσχο Χ" Βινετι, διμιτράκις ζάχουγλους, νηκολακις μομιζις, νικολάκις διμιτριου, μιχαλακις..., εγο δραγνις βεβειου, νικολαος πα'σιμεόν, [δυσανάγνωστο], Πάσχάλη Πάβλι.

Υ. Γ. Ὑπὸ τῶν αὐτῶν συνεδριαζόντων προσώπων ἐνεκρίθησαν ὁμοφώνως καί ἐξελέγησαν ὡς ἑφοροὶ τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων τῆς πόλεως ταύτης καί οἱ Κύριοι Εὐστάθιος Καβάσιλας καί Σταῦρος Ἀναγνώστου.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 31 10)βρίου 1871

Ἄλλη πράξις ἢ εἰδήσις γιά τήν Ἐφοροδημογεροντία τοῦ 1872—73 δὲν ἔχομε. Τὸ 1873 ὁ Μητροπολίτης Διονύσιος προήχθη στὸν θρόνον Ἀδριανουπόλεως, τὸν διεδέχθη δὲ στὴ Μητρόπολη Διδυμοτείχου ὁ Ἰκονίου Σωφρόνιος, σύμφωνα μὲ τὴν ἑξῆς ἰδιόγραφη πληροφορία τοῦ ἴδιου :

Τῇ 21 Μαΐου τοῦ 1873 σωτηρίου ἔτους Συνοδικῇ διαγνώσει ἐκπύτου γενομένου τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως κυρίου Κυρίλλου, δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας προήχθη εἰς τὸν χρεεύσαντα θρόνον ὁ τέως ἅγιος Διδυμοτείχου Κύριος Διονύσιος, ὃν διεδέξατο ὁ Μητροπολίτης Ἰκονίου Κύριος Σωφρόνιος. Εἴ τι δ' ἐπίσημον ἔγγραφον ἐπὶ τῆς Ἀρχιερατείας τῆς Α. Σεβ. καταχωρεῖται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἑξῆς εἰς παράστασιν μόνιμον.

Ὁ Σωφρόνιος ἔμεινε μόνον ἓνα χρόνον Μητροπολίτης στὸ Διδυμοτεῖχο καί ἐλάχιστα ἔγγραφα δικά του βρίσκονται στὸν κώδικα. Ἔτσι δὲν πρόλαβε νὰ ἐνδιαφεροθῇ γιά τὰ ζητήματα τῆς Ἐφοροδημογεροντίας. Ὁ Μελέτιος Καβάσιλας μᾶς πληροφορεῖ ἰδιόχειρα, ὅτι ὁ Σωφρόνιος μετατέθηκε ἀπὸ τὴ Μητρόπολη Διδυμοτείχου στὴν Κρήτη ὕστερα ἀπὸ παράπονα τῶν κατοίκων τῆς πόλεως στὰ Πατριαρχεῖα, πὺν θ' ἀφοροῦσαν ἀσφαλῶς τῇ διαγωγῇ του. Ἔτσι ξαναγύρισε στὸ Διδυμοτεῖχο ὁ Μελέτιος κι ἔμεινε ἀπ' τὰ 1874—78.

Εἶναι εὐτύχημα ὅτι ἀπὸ τοὺς δύο αὐτοὺς Μητροπολίτας, δηλ. τὸν Μελέτιο καί τὸν Διονύσιο, ἔχομε τὴν ὁργάνωσι τῆς Δημογεροντίας τῆς πόλεως καί τὴν ἰδιόχειρον καταγραφὴν τοῦ κανονισμοῦ τῆς στοὺς κώδικες. Κι' εἶναι ἡ μόνη γραπτὴ μαρτυρία, πὺν σώζεται ὡς τὰ σήμερα. Μποροῦμε βέβαια νὰ ὑποθέσουμε ὅτι mutatis mutandis μὲ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ λειτουργοῦσεν ὁ θεσμός καί πὺν μπροστά. Τὸ ὅτι ὅμως λείπουν οἱ γραπτὲς μαρτυρίαι καί, τὸ πὺν σπουδαῖο, τὰ πρόσωπα, πὺν κινοῦσαν τὸ θεσμὸν σὲ δράσι, εἶναι μεγάλο ἀτύχημα. Ἐκεῖ πὺν ἡ Δημογεροντία πρόσφερον ὑπηρεσίαις ἀνεκτίμηταις ἀπὸ κάθε ἀποψη δὲν εἶναι μόνον ὅτι ἔδινε στὸν ὑπόδουλο λαὸ τὴν αἰσθησι κάποιαις πολιτικῆς αὐτοτέλειαις, ἀλλὰ τὸ κυριώτερον ὅτι φρόντιζε γιά τὴν ὁργάνωσι

τῆς Παιδείας του. Στὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα θὰ προσθέσουμε κι ἡμεῖς ἀργότερα τὶς πληροφορίες μας, ὅπως μᾶς τὶς παρέχουν οἱ γραπτὲς μαρτυρίες. Ἄλλὰ πρὶν ἅπ' ὅλα θέλουμε νὰ τονίσουμε, ὅτι κι ἂν μοναδικὸς σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Δημογεροντίας σ' ἐκεῖνα τὰ δίσεχτα χρόνια ἦταν ἡ συνδάλισις τῆς σπύθιας τῆς Παιδείας, πρέλει νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι πρόσφεραν τόσα στὸ ὑπόδουλο Γένος, ὅσα οἱ κατοπινοὶ πολυτελεῖς ὀργανισμοὶ δὲν μπόρεσαν νὰ προσφέρουν. Καὶ μόνον ἅπ' τὴν ἀπόψη αὐτὴν ὁ θεσμὸς τῆς Δημογεροντίας ἀξίζει τὸ θαυμασμὸ μας, γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρουμε τὶς ἄλλες.

Στὰ χρόνια τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Σωφρονίου, ποὺ διαδέχτηκε τὸν Διονύσιο, ἀνασυντάχθηκε ἄλλιν ὁ θεσμὸς τῆς Δημογεροντίας, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸν παρακάτω κανονισμό, ποὺ βρίσκεται χειρόγραφος στὸν Κώδικα τοῦ 1862 μέχρι 1887. Ὁ κανονισμὸς ἔχει ἡμερομηνία 17 Ὀκτωβρίου 1873 καὶ εἶναι γραμμένος σὲ δυὸ φύλλα χαρτιοῦ κολλημένα ἀνάμεσα στὶς σελίδες 22 καὶ 23 τοῦ ἴδιου Κώδικος.

«Προτροπῇ καὶ ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος τοῦ Ἁγίου Διδυμοτείου ἀναδιοργανίζεται ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ Δημογεροντία, συνισταμένη ἐκ μελῶν ὅσα ἂν ἡ κοινότης διὰ πλειονοψηφίας ἐκλέξη. Καθήκοντα δὲ αὐτῆς ἔσονται : Α'. Τὸ νὰ συνέρχωνται τακτικῶς κατὰ πᾶσαν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν, καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Σεβ. νὰ συσκέπτονται : α') περὶ τῆς προαγωγῆς τῶν κοινῶν καταστημάτων. β') πρὸς δικαίαν διεξαγωγὴν καὶ διεκπεραίωσιν πασῶν τῶν προσπιπτουσῶν ἀγωγῶν καὶ δικῶν τῶν τε πολιτῶν καὶ τῶν χωρικῶν.

Β'. Εἰς τὰς καθαρῶς πνευματικὰς ὑποθέσεις οὐδέποτε ἀναμιγνύονται. Ἡ διεξαγωγὴ αὐτῶν ἀπόκειται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Αὐτοῦ Σεβ. ἢ εἰς τὸν ἐπίτροπον Αὐτῆς.

Γ'. Ἡ Δημογεροντία διὰ τοῦ γραμματέως αὐτῆς συντάττει καὶ καταστρώνει ἐν ἰδιαιτέρῳ καταστίχῳ τὰς κατὰ πλειονοψηφίαν πράξεις καὶ ἀποφάσεις αὐτῆς, ἃς τινὰς καὶ ὑπογράφει ἰδιοχείρως, συντάττει δὲ καὶ τιμολόγιον, καὶ συνελεῖα τούτου ἐξ ἐκάστης παρουσιαζομένης δίκης ἢ ἀγωγῆς λαμβάνει ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ Ἑλλ. Σχολείου καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου τὸ ἀνάλογον τίμημα.

Δ'. Τὰ οὕτω συναγόμενα χρήματα παραδίδωσι κατὰ μῆνα ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὴν συσταθεσομένην Ἐφορείαν τῶν Σχολείων. Κρατεῖ δὲ ἀκριβὲς κατὰ στίχον τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων, καὶ ἐν τέλει ἐκάστου ἔτους καθυποβάλλει τὸν ἰσολογισμὸν εἰς τὴν γενικὴν τῆς κοινότητος συνέλευσιν πρὸς ἔγκρισιν καὶ ὑπογραφήν.

Ε'. Οἱ Δημογέροντες διορίζονται ἐπὶ ἐν ἔτος· μεθ' ὃ ἐὰν ἐγκριθῶσιν ὑπὸ τῆς κοινότητος δύνανται νὰ διορισθῶσι καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

ΣΤ'. Οἱ διορισθέντες Δημογέροντες ὀφείλουσι κατὰ τὰς ὁρισμένας ἡμέρας καὶ ὥρας νὰ παρευρίσκωνται ἀπροφασίστως εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν πρὸς ἐξάσκησιν τῶν ἰδίων καθηκόντων, ἐκτὸς σωματικῆς ἀσθενείας, ἢ ἀπου-

σίας εις τὰ χωρία, ἢ ἄλλης δεδικοιοιογημένης αἰτίας. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει παραδέχεται τὰ ὑπὸ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ προαποφασισθέντα καὶ συνυπογράφει τὰ πρακτικά.

Ζ'. Ὁ χωρὶς δεδικοιοιογημένης αἰτίας μὴ παρευρισκόμενος εἰς τὰς τακτικὰς συνεδριάσεις Δημογέρον, συμβουλευόμενος ἀπαξ καὶ δίς, καὶ ἔπειτα ἐπιπληττόμενος, εἴαν καὶ οὕτω μὴ διορθωθῇ ἀντικαθίσταται διὰ καταλληλοτέρου προσώπου.

Η'. Ὑποθέσεις, ἀναγόμεναι εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Δημογεροντίας, οὐδαμῶς ἄλλοθι θεωροῦνται, ἀλλ' ἢ μόνον ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει.

Θ'. Ὁ Ἀρχιερεὺς δικαιοματικῶς Πρόεδρος ὢν τῆς Δημογεροντίας, δύναται νὰ συγκαλέσῃ τὰ μέλη καὶ εἰς ἐκτάκτους συνεδριάσεις.

Ι'. Οἱ ἐκλεχθῆσόμενοι Δημογέροντες διαβεβαιοῦσιν ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῆς ἐκλογικῆς συνελεύσεως, ὅτι θέλουσι διατηρεῖ τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα, καὶ ὅτι δὲν θέλουσι θεωρεῖ κατὰ χάριν τὰς δίκας, καὶ ὑπογράφουσι τὸν παρόντα Κανονισμόν.

Κοινῆς συσκέψεως γενομένης ἐνεκρίθη παμψηφεί ἵνα ἡ Δημογεροντία ἀπαρτίζεται ἐξ ἐπτὰ μελῶν. Ὡς τοιοῦτοι δὲ ἐξελέγησαν οἱ κ. κ.

Χ'' Χρῆστος Ἀδαμίδης, Χ'' Γιάννης Μίχου, Νικολάκης Τζανίδης, Νικολάκης πα'' Συμεών, Βασίλειος Χ'' Νικολάου, Ἀριστείδης Γαρίλης, Βακάλης Δημήτριος, οἵτινες καὶ ἀποδεξάμενοι τὴν ἐκλογὴν ὑπογράφουσι τὸν παρόντα κανονισμόν εἰς παράστασιν μόνιμον. [Ἐν Διδυμοτείχῳ 1873 Ὀκτωβρίου 17]. [ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφῆς τῶν παραπάνω]

Ὡσαύτως δὲ ἐξελέγησαν παμψηφεί καὶ διορίσθησαν ὡς ἐπίτροποι καὶ ἔφοροι τῶν Ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων οἱ κ. κ. Εὐστάθιος Καβάσιλας, Σταῦρος Ἀναγνώστου καὶ Χα'' Κωνσταντῖνος Τσαβδάρης, οἵτινες καὶ ἀποδεξάμενοι τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολήν, ἰδιοχείρως ὑπογράφουσι.

[Ἐν Διδυμοτείχῳ 1873 Ὀκτωβρίου 17]

[Ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφῆς τῶν παραπάνω]

Σταύρις Γ. Βλάχογλου, Χριστόδουλος Ψάλτης, Χα'' Βλάσιος Χα'' γεργίου, Χα'' σταβρις Θεοχαρι, Γεώργιος Χ'' Βλάσιος, Βασίλειος Ν. Τζενῆς, Χ'' μιχαήλους Χ'' στέρ, διμιτρης πακάλης, θανάσις κωσίου, Κωνσταντῖνος ἀγγελίδης, ζῖσις τοῦ γιάνη, χρηστοδουλος πάβλι, νικολακίς..., ναλατι διμιτρι παλας βασιλις, Χ'' απουστολις, διμιτριος σταύρι, Γιοβάντσο [βουλυ. γραφή], γριγώρις εὐσταθίου, διμιτρος θεοδορου, σταύρις διμιτριού, παναγιου. αθανασ, εγο ο δραγνης, γιοργις πασκαλι, κοσταντινος τομας..., στεργιου..., Γεωργιος Ι. Βλαχόπουλος, γιοργις στουγιου, Δημήτριος Μιχαήλ, Χρῆστος πα'' λάμπου, πασκαλης πάβλη, Ναικουλις βλα..., Χ'' χρῆστος Χ'' Ἰωάννου, Ἀναστάσιος Μόσχου, Γιωργάκης στόγιου, Θανάσις σταμπολους.

Ἡ σπουδαιότερη καινοτομία, ποὺ βρίσκεται στὸν παραπάνω κανονισμό, εἶναι ἡ ἐκλογὴ τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας ἀπ' τὰ μέλη τῆς κοινότη-

τος Διδυμοτείχου κατὰ πλειόψηφια. Δὲν καθορίζεται βέβαια, ἂν ἡ ψηφοφορία εἶναι μυστική μὲ ψηφοδέλτιο ἢ φανερὴ μὲ ἐπιδιοκίμασία. Εὐκολο ὅμως εἶναι νὰ καταλάβουμε, ὅτι γινόταν φανερὰ μὲ ἐπιδιοκίμασία, γιατί, ἂν ἦταν γραφτὴ μὲ ψηφοδέλτιο, ἔπρεπε νὰ γίνῃ μνεία σὲ ξεχωριστὸ πρακτικόν. Ἄλλωστε καὶ οἱ γραμματικὲς γνώσεις τῶν ψηφοφόρων δὲν ἐπέτρεπαν τέτοιου εἴδους ἔκλογή. Γιατί, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν, ἦταν εὐκολο νὰ ἐπικρατοῦν οἱ λίγοι ἔγγράμματοι καὶ νὰ παίρουν τὶς τιμητικὰς αὐτὲς θέσεις. Ἡ κατὰ πλειοψηφία ἔκλογὴ φανερώνει τὸ νέο φιλελεύθερο πνεῦμα τῆς ἐποχῆς.

Δεύτερη σοβαρὴ παραχώρησις στοὺς Δημογέροντες, εἶναι τὸ δικαίωμα, πού τοὺς δίδεται, ὄχι μόνο ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα τῆς Κοινότητος, ἀλλὰ καὶ νὰ δικάζουν τὶς ἀστικὰς ὑποθέσεις καὶ διαφορὰς τῶν συμπολιτῶν τους. Καὶ στὰ προηγούμενα παλαιότερα χρόνια ὅλες αὐτὲς οἱ ὑποθέσεις δικαζόταν ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη μπροστὰ στοὺς διωρισμένους Δημογέροντες. Ἄλλὰ τὴ βαρῦτητα στὴν ἀπόφασιν καὶ γενικὰ στὴ διεξαγωγὴ αὐτῶν τῶν ὑποθέσεων τὴν εἶχε πάντα ὁ Μητροπολίτης. Τώρα ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πνευματικὰ, σ' ὅλα τ' ἄλλα παίρνει μέρος ἐνεργῶ καὶ ἡ Δημογεροντία.

Ἄλλη ἐπίσης ἀξιόλογη διάταξις βρίσκεται στὴν παράγραφον Δ'. Μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς, πού καθορίζεται γιὰ ἕνα χρόνον, ἀπαιτεῖται ἔγκρισιν τῆς γενικῆς συνελύσεως τῆς Κοινότητος γιὰ τὰ πεπραγμένα καὶ μάλιστα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ διαχείρισιν. Ξαναζῆ, λοιπόν, κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἀρχὴ τῶν εὐθύνων τοῦ ἀρχαίου ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος.

Σπουδαία ἐπίσης διάταξις εἶναι καὶ αὐτὴ πού βρίσκεται στὴν παράγραφον Η'. Σύμφωνα μ' αὐτὴν οἱ ἀποφάσεις τῆς Δημογεροντίας θεωροῦνται τελεσιδικαὲς καὶ δὲν ἐφεσιβάλλονται παρὰ μόνο στὸν Μητροπολίτη, πού εἶναι καὶ Πρόεδρος τῆς. Μὲ αὐτὴ τὴ διάταξιν ἡ Δημογεροντία ἀποκτὰ οὐσιαστικὸ κύρος καὶ γίνεται τὸ σπουδαιότερον ὄργανον στὴ διακυβέρνησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Ἔτσι ἐπιβάλλεται ὡς πολιτικὸς καὶ δικαστικὸς θεσμὸς στὴ συνείδησιν τοῦ λαοῦ, πού τὴν σέβεται καὶ τὴν ὑπολήπτεται. Πλάι, λοιπόν, στὴν αἴγλη τοῦ Μητροπολίτη, πού εἶναι ὁ πνευματικὸς ἀρχηγὸς καὶ κυρίαρχος τῆς ἐπαρχίας, στέκεται ἡ Δημογεροντία, ὡς ἀρχὴ πολιτικὴ, πού μπορεῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὴ θέλησὴ τῆς γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ καὶ πού μὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν, πού τῆς δίνεται, ὀδηγεῖ τὸ λαὸ στὴν εὐημερίαν.

Στὴν σελ. 23, πού ἔχει τὴν ἐπιγραφή: Εἰς δόξαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀειπαρθένου Αὐτοῦ Μητρὸς βρίσκεται ἡ ἐπικύρωσις τῶν Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων, πού ἐκλέχτηκαν.

Ἐτοῦ Σεβασμιωτάτου Ἁγίου Διδυμοτείχου Κ. Κ. Σωφρονίου τὴν ἰδ' Ὀκτωβρίου 1873. ἀφικομένου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν θεόσωστον Αὐτοῦ Ἐπαρχίαν καὶ πρῶτον σχόντος μέλημα τὸν διορισμὸν Δημογεροντίας καὶ Ἐφορίας, γενικῆς συγκαλεσθείσης συνελύσεως, ἐξελέγησαν τὰ πρὸς τοῦτο

κατάλληλα πρόσωπα, ὧν αἱ ἐπίσημαι πράξεις εἰς παράστασιν μόνιμον καταστρώννυνται ἐν τῷ καταστίχῳ τῷδε:

«Σήμερον τὴν 17ην Ὀκτωβρίου τοῦ χιλιοστοῦ διακοσιοστοῦ ἑβδομηκοσιπῦ τρίτου σωτηρίου ἔτους ἡμέραν τετάρτην γενικῆς συνελεύσεως συγκροτηθείσης ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει τῶν προκρίτων καὶ προΐσταμένων τῶν διαφόρων συνοικιῶν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἁγίου Διδυμοτείχου Κυρίου Κυρίου Σωφρονίου, καὶ ἐμβριβοῦς συσκέψεως γενομένης περὶ ἐκλογῆς καὶ ἀποκαταστάσεως καταλλήλων προσώπων ἀναδεχομένων τὰ καθήκοντα τῆς Δημογεροντίας τῆς πόλεως ταύτης, κατὰ τὸν ἐπὶ τούτῳ συνταχθέντα καὶ υπογραφέντα κανονισμόν, κοινῇ ψήφῳ καὶ ὁμογνώμονι ἐκλογῇ ἐξελέγησαν καὶ διωρίσθησαν οἱ Κύριοι Χ' Χρῆστος Ἀδαμίδης, Χ' Γιάννης Μίχου Νικολάκης, Δ. Τζιανίδης, Νικολάκης πα' Συμεῶν, Βασίλειος Χ' Νικολάου, Ἀριστείδης Γαρίλης καὶ Δημήτριος Βακάλης, οἵτινες καὶ ἀπὸ τοῦδε ἄρξονται τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἐν πάσῃ εὐσυνειδησίᾳ καὶ ἀμεροληψίᾳ ὑπὲρ τῶν κοινῇ συμφερόντων' ἐφ' ᾧ καὶ ἐγένετο ἡ παροῦσα προᾶξις ταῖς υπογραφαῖς ἀπάντων κατακεχυρωμένη.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 17ῃ Ὀκτωβρίου 1873

σταυροὶς Γ. Βλάχογλου, Ε. Καβάσιλας, Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης, δαηηλάκος κοστατήνου, διμιτριος σταυρι, Χατζη σταυρι Γιοβάντσο, γριγόρις εἰσταθίου, σταυρους διμιτράκι. Υ. Γ. Ἐπίσης ἐνεκρίθη ὅπως τὰ τέσσαρα τεμάχια τῆς Δημογεροντικῆς σφραγίδος δοθῶσιν εἰς Γεώργιος Χ' Βλασιδης, Βασίλειος Ν Ζενῆς, Χ' Βλάσιος Χ' α γεοργίου, εγο ο δραγωνης, κοσταντινος ο μαρτις, Γ. Ι. Βλαχόπουλος, Πασχάλης Παύλι, Χ' Χρῆστος Χ' Ἰωάννου, Δημήτριος Μηχαίλ, Χ' αποστολις, Θανασις σταμπολους, Παλας βασιλις, ... διμιτρι, Κωνσταντίνος Σταύρου, Χα' σταυρος, Χρήστους πα' λάμπου, Χρηστοδουλος, Νακουλις βλαντου, ... Μόσχου, Χ' τζιάνκος, Σ. Α. Ἀναγνῆς, Χ' μηχαηλης Χ' στερ, Θανάσις κα.... Κωσταντίνος ἀγγελίδις, ζῖσις τοῦ γιάνη, στέργιους τὸ κούγιογλου, Γεωργάκης Σταθίου, διμιτρος Θεοδορα, τοῦς Κ. Χ' Χρηστον, Ἀδαμίδης Χ' Γιάννην, Μίχου, Νικολάκην Δημητρίου καὶ Νικολάκην παπάζογλου, ... γιοργις πασκάλι, γιοργις στουγιου καὶ ἀνά ἐν ἐκάστῳ ἐνεχειρίσθησαν αὐθωρεί. † Ὁ Διδυμοτείχου Σωφρόνιος ὑποβεβαιοί.

Στὴν σελ. 29 τοῦ ἴδιου Κώδικος: Ἀρχὴ τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Δημογεροντίας μετὰ τὴν ἀπὸ μέρους τοῦ Σεβ, Κυριάρχου ἡμῶν Κυρίου Σωφρονίου ἀποστολὴν πληρεξουσίου αὐτοῦ ἐπιτρόπου.

1877. 8βρίου 20 φθάσαντος σὺν Θεῷ ἐνταῦθα εἰς Διδυμοτείχον τοῦ αἰδεσιμολογιωτάτου οἰκονόμου πα' Γεωργίου Ν. Εὐέλπιδος ὡς ἄρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου καὶ ἐκ τοῦ κοιμισθέντος παρ' αὐτοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ γράμματος τῆς εἰδήσεως καὶ ἐκ τοῦ παραινετικοῦ καὶ πατρικοῦ γράμματος τοῦ Σεβαστοῦ Κυριάρχου ἡμῶν Κυρίου Σωφρονίου ἐπισήμως ἀναγνωρισθέντος καὶ παρ' ἡμῶν τῶν Δημογερόντων ὡς τοιοῦτου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν

αὐτοῦ συνελθόντες εἰς ἕκτακτον συνεδρίασιν κατὰ τὴν 23ην ὀβρίου 1877 ἐθέσαμεν τοὺς ὅρους καθ' οὓς γενήσονται αἱ ἐφεξῆς τῆς Δημογεροντίας συνεδριάσεις ἐπὶ δὲ οἱ ὅροι οὗτοι οἱ ἑξῆς :

α'. Δις τῆς ἑβδομάδος κατὰ πᾶσαν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν θὰ συνερχόμεθα εἰς συνεδριάσεις ἐν τακταῖς ὥραις διχα προσκλήσεως.

β'. Ὅσάκις ἡ χρεία τὸ καλῆ θὰ συνερχόμεθα εἰς ἕκτακτον συνεδρίασιν διὰ προσκλήσεως τοῦ ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ συσκεπτόμεθα συζητοῦμεν καὶ ἀποφασίζομεν. Πρῶτίστα μὲν περὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως ἡμῶν ἰδία ἢ καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐν γένει ὑποθέσεων, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ὅσαι ἐκάστοτε παρουσιασθῆσονται.

γ'. Θὰ θέτομεν ὑπὸ συζήτησιν τὰς ὑποθέσεις κατὰ τὴν τάξιν τῆς χρονολογίας καθ' ἣν παρουσιάζονται εἰς τὴν Μητρόπολιν.

δ'. Ἐν πάσῃ συνεδριάσει ἡ ληφθεῖσα ὑπ' ὄψιν ὑπόθεσις θέλει λαμβάνει ἐν τέλος καὶ θέλει καταχυροῦσθαι.

ε'. Οἱ παρουσιάσαντες δημογέροντες ὅσοι καὶ ἂν ᾧσι θὰ θεωροῦνται ἀρκετοὶ πρὸς ἀπαρτίαν καὶ ἡ συνεδρίασις θὰ θεωρῆται τελεία καὶ τὸ πρακτικὸν αὐτῆς ἔγκυρον.

στ'. Τὸ πρακτικὸν ἐκάστης συνεδριάσεως καταχωρηθὲν εἰς τὸν Κώδικα θέλει ὑπογράφεσθαι παρὰ τῶν παρόντων δημογερόντων· ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τῆς ἀμέσως ἐπομένης συνεδριάσεως ἀφοῦ ἀναγνωσθῆ ἔτι ἀπαξ θέλει ὑπογραφῆ καὶ παρὰ τῶν ἀπαλειφθέντων ἐν τῇ προηγουμένη συνεδριάσει καὶ ἐπομένως θέλει ἐκχυροῦσθαι τῇ ὑπογραφῇ τοῦ Ἐπιτρόπου.

ζ'. Ὁ ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος ὡς πρόεδρος τῆς Δημογεροντίας θέλει προτείνει τὰ κατὰ τὴν τάξιν των συζητητέα εἰς πᾶσαν συνεδρίασιν· θὰ ἐπιτηρῆ τὴν εὐταξίαν διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως· θέλει δίδωσι τὸν λόγον τῷ αἰτήσαντι καὶ θέλει ἐπιβάλλει σιωπὴν τῷ παρεκτρεπομένῳ καὶ πέραν τοῦ δέοντος λέγοντι.

η'. Τὴν διάλυσιν τῆς συνεδριάσεως καθὼς καὶ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς μόνος πρόεδρος θὰ σημαίῃ διὰ τῆς τριπλῆς κρούσεως τοῦ κώδωνος, καὶ οὔτε πρὶν τῆς ἐνάρξεως τῆς συνεδριάσεως ὅσα λέγονται ὡς ἐξώδικα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπίσημα, οὔτε πρὶν τῆς διαλύσεως τῆς συνεδριάσεως δύναται κανεὶς νὰ ἀποχωρήσῃ. Ἐξαιροῦνται αἱ περιστάσεις καθ' ἃς ἡ ὀλομέλεια καὶ ὁ πρόεδρος θέλουσι τὸ ἐπιτρέψει.

Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίασιν προσκληθέντος τοῦ κυρίου Παύλιου γλου διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὸν λογαριασμὸν τῶν κοινῶν χρημάτων, αἴτινα ὡς ταμίης διεχειρίσθη, δὲν παρουσίασε, προφάσει ἀσθενείας, καὶ ἀπέστειλε ἀπλῶς τὸ κατὰ στίχον. Ἐπειδὴ ἄνευ αὐτοῦ τοῦ προσώπου ἦτο ἀδύνατον νὰ θεωρηθῆ ὁ λογαριασμὸς, ἀνεβλήθη ἡ ὑπόθεσις διὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν.

(Συνέχεια σὲ ἄλλη σελίδα τοῦ τόμου)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΗΘΩΝ ΚΑΙ ΕΘΙΜΩΝ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

§ 1) Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον πάντες οἱ Θραῶκες τὰ αὐτὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἔχον, καίπερ πολλαπλᾶ ὀνόματα κατὰ τόπους φέροντες «πλὴν Γετείων Τραυσῶν καὶ τῶν κατύπερθε Κρησιωναίων οἰκούντων» ¹⁾. Ταῦτα δὲ ἦσαν ὄντως βάρβαρα καὶ ἄγρια, διατηρηθέντα τοιαῦτα καὶ βραδύτερον ἐπὶ αἰῶνας παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν φύλων καὶ μεθ' ὅλην τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐκπολιτιστικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπίδρασιν διὰ τε τῶν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Θράκης Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ²⁾ καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κατακτίσεως τῆς χώρας αὐτῶν ³⁾. Ἐν αὐτοῖς τοῖς χρόνοις τῆς ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ὑποταγῆς αὐτῶν ⁴⁾ οἱ πλείστοι τῶν Θρακῶν ἔζων πλάνητες ἄνευ πολιτισμοῦ ἢ νόμων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Μαρκελλίνου, «vagantesque sine cultu vel legibus» ⁵⁾.

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Θρακῶν ἦσαν ἀρχαῖοτάτα καὶ διατηρήθησαν ἀναλλοίωτα διὰ τῶν αἰῶνων ἕνεκα τῆς σιασιμότητος αὐτῶν ἢ τῆς βραδείας προσόδου ἐν τῷ πολιτισμῷ, πολλὰ ὅμως πάντως προῆλθον καὶ ἐξ ἀναμειξεως τῶν Θρακικῶν μετὰ βαρβαρικῶν ἀπὸ βορρᾶ καὶ δυσμῶν καὶ Ἀσιατικῶν ἀπ' ἀνατολῶν στοιχείων ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς τοποθεσίας τῆς χώρας, κειμένης μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας· ἐξ οὗ καὶ εἰς τὴν Θράκην συχναὶ μεταναστεύσεις καὶ ἐποικισμοὶ βαρβάρων φύλων, καίπερ συγγενῶν τοῖς Θραξί ⁶⁾ καὶ ἢ μετ' αὐτῶν κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην ἐπιμειξία τῶν Θρακῶν.

Αἱ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Θρακῶν περιωθεῖσαι ἡμῖν εἰδήσεις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων δὲν εἶναι πλούσιαι, διότι δυστυχῶς τὰ ἔργα τῶν γενικῶς καὶ μερικῶς γραψάντων περὶ Θρακῶν ἀπώλοντο, οἷον τὰ Θρακικὰ τοῦ Μενδησιῦ Θρασύλλου, ἡ Θρακῶν Πολιτεία τοῦ Ποντικῦ Ἡρακλείδου, τὰ Θρακικὰ τοῦ Κλειτωνύμου, τὰ περὶ Θρακίων πολισμάτων τοῦ Κυμαίου Ἐφόρου, τὰ Γετικὰ τοῦ Ναξίου Κρίτωνος καὶ ἄλλα. Ἐκ τούτου αἱ εἰδήσεις ἡμῶν περιορίζονται εἰς τὰς πρώτας καὶ παλαιοτάτας περὶ αὐτῶν

1) Ἡροδότου, V, 33.

2) Αἱ ἐπὶ τῶν παραλίω τῆς Θράκης Ἑλλην. ἀποικίαι ἦσαν πολλαὶ καὶ πυκναὶ διηκουσαι ἀπὸ Στυμμῶνος μέχρις Ἰστρου ἠρξάντο δὲ αἷται ἰδρυόμεναι ἀπὸ τοῦ 7ου μὲν π. Χ. αἰῶνος ἤδη ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἀπὸ τοῦ 7ου δὲ ἐν τῷ Εὐξείνῳ. Τινὲς τούτων ἰδρύθησαν ἐπὶ θέσεων οἰκηθεῖσων πρόφην ὑπὸ Θρακῶν, ἀπελαθέντων ἢ συναπομεινάντων σὺν τοῖς ἀποικοῖς καὶ ἀφομοιωθέντων.

3) Οἱ Μακεδόνες ἐπέβαλον τὴν ἐπικυριαρχίαν των ἐπὶ τοῦ Θραῶκος ὀριστικῶς ἀπὸ τοῦ 342 π. Χ. μετὰ μακρὰν καὶ ἐπίπονον ἐσπ. στρατείαν τοῦ Φιλίππου II.

4) Ἡ Θράκη ἐγένετο Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (provincia Romana) ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου τῷ 46 μ. Χ.

5) Marcellini Am. XXVII, 4.

6) Πρβλ. Kiepert, Lehrbuch der alten Geographie, σελ. 329.

τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, ὅστις συνέλεξε, ὅτι ἠδύναντο ἀκριβές ¹⁾, εἰς τὰς τοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις ὡς σύμμαχος καὶ ξένος τοῦ βασιλέως τῶν Θρακῶν Σεύθου II ἐγγῶρῖσεν ἐξ αὐτοψίας τοὺς Θρακίας καὶ ἐσπούδασε τὰ ἔθιμα αὐτῶν καὶ αὐτὰ τὰ αὐλικὰ ²⁾, καὶ εἰς τὰς ἀπαντήσας σποράδην παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις συγγραφεῦσι Διοδώρῳ, Στράβωνι, Πλουτάρχῳ, Πλινίῳ, Ἀθηναίῳ, Πομπωνίῳ, Μέλα, Μαρκελλίνῳ, καὶ ἄλλοις, πρὸς δὲ καὶ εἰς τὰς περὶ Γετῶν καὶ Λακῶν τοῦ ποιητοῦ Ὀβιδίου, ὅστις διῆλθε τὰ τελευταῖα τοῦ βίου του ἔτη παρ' αὐτοῖς ἐξόριστος ὢν ἐν τοῖς Τόμοις τῆς Μοισίας ³⁾.

Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα ὅτι ἠδυνήθημεν νὰ συλλέξωμεν περὶ αὐτῶν παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι :

§ 2) Οἱ ἀθανατίζοντες Γέται ἐνόμιζον ὅτι δὲν ἀποθνήσκουσιν, ἀλλ' ὅτι μεταβαίνουν μετὰ θάνατον πρὸς τὸν Θεὸν τῶν Ζάμολεξιν ⁴⁾, τὸν κατὰ τὴν γλῶσσάν των καλούμενον Γεβελέξιν, μεθ' οὗ ἐπεκοινώνουν κατὰ τόνδε τὸν τρόπον. Καθ' ἐκάστην πενταετίαν ἔπεμπον πρὸς αὐτὸν ἄγγελον διὰ κλήρου ἐκλεγέντα διαβιβάζοντες δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Θεὸν τὰς παραγγελίας των· ἡ δὲ ἀπάνθρωπος ἀποστολὴ ἐγένετο φρικωδῶς. Ἰσταντὶ τινες αὐτῶν κρατοῦντες τρία ἀκόντια ὀρθά· ἄλλοι δὲ λαβόντες τὸν πεμπόμενον ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν καὶ ἀνακινήσαντες μετέωρον ἔρριπτον ἐπὶ τὰς λόγχας· καὶ ἂν μὲν οὗτος ἀπέθνησκε διατρυπηθεὶς ὑπὸ τῶν λογγῶν, ἐνομίζετο ὅτι ὁ Θεὸς ἦτο αὐτοῖς ἕλεως· εἰ δὲ μή, αἴτιος τούτου ἐνομίζετο αὐτὸς ὁ ἄγγελος, ὃν ὁ Θεὸς δὲν ἐδέχετο ἕνεκα τῆς κακίας αὐτοῦ καὶ τότε ἔπεμπον ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ⁵⁾. Τοῦτο τὸ ἔθος οὐδαμῶς διέφερε τῶν πρὸς τοὺς ἐπιχωρίους θεοὺς ἀνθρωποθυσιῶν, αἵτινες, ὡς φαίνεται, ἦσαν συνήθεις καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Ὁ Ἡρόδοτος ἀφηγεῖται ⁶⁾ ὅτι οἱ Ἀψίνθιοι συλλαβόντες τὸν φρούραρχον τῆς Σηστοῦ, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν (480 π. Χ.) Οἰόβαζον στρατηγὸν Πέρσην, ἐκφυγόντα μετ' ἄλλων εἰς τὴν χώραν των, τοὺς μὲν ὀπαδοὺς τοῦ στρατηγοῦ ἐφόνευσαν κατ' ἄλλον τρόπον, αὐτὸν δὲ «ἐθύσιασαν Πλειστοδώρῳ ἐπιχωρίῳ θεῷ τῷ σφειτέρῳ», ἐκδικούμενοι τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην σὺλησιν τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἥρωος Πρωτεσιλάου, τοῦ κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.

1) Ἡροδότου, V, 3—9.

2) Ξενοφῶντος, Κ. Ἄν. VII, 2, 16 καὶ ἐξῆς καὶ VII, 3, 4, 5, 6, 7.

3) Ὁ Ὀβίδιος ἐξωρίσθη ἐκ Ρώμης εἰς Τόμους (σημ. Κωνοπάνταν) ὑπὸ τοῦ Ἀγούστου ἀρχομένου τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος.

4) Ζάμολεξιν κατὰ μεταγραμματισμὸν ἐκ τοῦ Ζάμολεξιν· ἐκ τοῦ θρακικοῦ ζαλμὸς καὶ σαλμὸς=δέρμα, δορά : «ἦν δὲ τῷ Πυθαγόρῳ καὶ ἕτερον μειράκιον, ὃ ἐκ Θράκης ἐκπέσαστο, φ Ζάμολεξιν ἦν ὄνομα, ἐπεὶ γεννηθέντι αὐτῷ δορὰ ἄρκτου ἐπεβλήθη· τὴν γὰρ δορὰν οἱ Θρακῆες ζαλμὸν καλοῦσι. Πορφύριου, βίος Πυθαγόρα, 13. Περβλ. καὶ Σαλμοδυσσός—Σαλμυθησός, κατὰ τὰ σύνθετα ὀνόματα: Ἀβροξέλιμς, Ἐβροξέλιμς—Ἐβροξέλιμς. Θέμα ζαλμ- καὶ ζελμ-, ὡσπερ βαλ- καὶ βελ-.

5) Ἡροδότου, IV, 94.

6) Τοῦ αὐτοῦ, IX, 119.

πεσόντος. Διὰ τοῦ αἵματος δὲ τοῦ θύματος, ὅπερ ἐξέφραεν εἰς ἀγγεῖον, ἐρ-
ράντιζον τὸ ἀγάλμα τοῦ θεοῦ των.

Ὁ Ἡρόδοτος δὲν παραδίδει ἡμῖν, τίς ἦτο ὁ ἐπιχώριος τῶν Ἀψινθίων
Θρακῶν θεὸς Πλειστόδωρος καὶ ὁ σφέτερος τρόπος τῆς πρὸς αὐτὸν θυσίας·
εἰκάζεται ὅμως ὅτι ὁ μὲν θεὸς ἦτο αὐτὸς ὁ Ἄρης, ὁ δὲ τρόπος τῆς θυσίας
ἦτο ὁ ὑπὸ τοῦ ἐφροῦ Ἰεσοφῶντος λεγόμενος *συνήθης* ¹⁾, διότι ὁ λήσταρχος
Ἰπλόθους, ὅστις ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ τῷ θεῷ τὴν Ἀνθειαν ἦτο Περίνθιος,
ἡ δὲ Πέρινθος ἦτο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀψινθίων. «Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἰπλόθου
τὸν ληστὴν ἐκείνης μὲν τῆς νυκτὸς ἔμειναν εὐχούμενοι, τῇ δὲ ἐξῆς περὶ τὴν
θυσίαν ἐγίνοντο. Παρασκευάζετο δὲ πάντα καὶ ἀγάλματα τοῦ Ἄρεως καὶ
καὶ στεφανώματα· ἔδει δὲ τὴν θυσίαν γενέσθαι *τρόπῳ τῷ συνήθει*. Τὸ μέ-
λλον ἱερεῖον θύεσθαι, εἴτε *ἄνθρωπος* εἴτε βόσκημα εἶη, κρεμάσαντες ἐκ δέν-
δρου καὶ διαστάντες ἠκόντιζον· καὶ ὁπόσοι μὲν ἐπέτυχον, τούτων ὁ θεὸς ἐδό-
κει δέχεσθαι τὴν θυσίαν· ὁπόσοι δὲ ἀπέτυχον, αὐθις ἐξιλάσκοντο· ἔδει δὲ
τὴν Ἀνθειαν οὕτως ἱερουργηθῆναι» ²⁾).

Ὁσαύτως ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδομάντων Σίθων «αἰσθόμενος τὸν τ' ἔρωτα
καὶ τὴν ἐπιβουλὴν τῆς θυγατρὸς, μάλα μεγάλην πυρὰν νήσας καὶ ἐπιθεῖς τὸν
Δρύαντα ᾗτο *συνεπισφάζειν* καὶ τὴν Παλλήνην» ἦτο δὲ ὁ Δρύας μνηστῆρ
τῆς Παλλήνης, ὅστις ἀγωνισάμενος ἄρματι πρὸς τὸν ἀντίπαλον Κλεῖτον ἐφό-
νευσεν αὐτὸν δι' ἀπάτης καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἐρώσης αὐτοῦ Παλλήνης ³⁾).

Ἄλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἐπιστήμοις κατ' αὐτοὺς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους
ἦτο ἡ ἀνθρωποθυσία εἰθισμένη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς ἐκ τῶν πολ-
λῶν γυναικῶν αὐτοῦ ἐξελέγετο ὑπ' αὐτῶν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν οἰκείων τοῦ
ἀποθανόντος ἡ διατελέσασα μᾶλλον προσφιλὴς αὐτῷ· ἐγκωμισθεῖσα δὲ
ὑπὸ τε τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν *ἐσφίζετο* ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀνδρὸς
ὑπὸ τοῦ οἰκειοτάτου αὐτῆς τιμῆς ἕνεκα καὶ συνεθάπτετο τῷ ἀνδρὶ. Αἱ ἄλλαι
γυναῖκες ὑπελάμβανον ἑαυτὰς προσβεβλημένας καὶ δυστυχεῖς, διότι δὲν προε-
τιμήθησαν διὰ τὴν ἐπὶ τῷ προαποθανόντι ἀνδρὶ σφαγὴν ⁴⁾. Ἡ τοιαύτη θυ-
σία τῆς προσφιλοῦς γυναικὸς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς ἐπεβεβαιώθη καὶ
ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ἐπὶ χωμάτων—τύμβων ⁵⁾. Περὶ τῶν παρὰ τότε
θραξίν ἀνθρωποθυσιῶν ποιεῖται μείαν καὶ ὁ Πορφύριος ⁶⁾.

Τὸ βάρβαρον καὶ ἀπάνθρωπον τοῦτο ἔθος, λείψανον προφανῶς τοῦ
πρωτογόνου τῶν Ἀρίων πολιτισμοῦ, διότι ὑπῆρχε καὶ παρὰ τῆς Ἑλληνισ-
τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τε τῆς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας

1) *Ἰεσοφ. Ἐφροῦ*, ἐν τῷ ἐρωτικῷ λόγῳ «τὰ κατ' Ἀνθειαν καὶ Ἀβροχόμην».

2) Ἴδὲ καὶ *Beschreibung*. Περὶ τῆς ἐν Θράκῃ λατρείας τοῦ Ἄρεως, βουλγαριστί,
Bull. de la société τὸμ. XIV—XV, ἔτ. 1937, σελ. 71.

3) *Παρθενίου*, Γ' ἐρωτικῶν λόγων. 4) *Ἡρόδοτου*, V, 5.

5) Ἴδὲ *Kazarow g*, Bull. de la société archéol. Bulg. τὸμ. V, ἔτ. 1915, σ. 16.

6) *Πορφυρίου*, Περὶ ἀποχῆς ἐμφύχων, II, 56,

ἐν Αὐλίδι τῇ Ἀρτέμιδι κατὰ τὸν ἐπὶ Τροίαν πλοῦν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς θυσίας δώδεκα νεαρῶν Τρώων ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἐπὶ τῆς νεκρικῆς πυρᾶς τοῦ φίλου του Πατρόκλου ¹⁾, δηλοῖ τὴν ἐν τῷ πολιτισμῷ στασιμότητα τῶν Θρακῶν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Εἴθιστο δ' ὡσαύτως παρὰ τοῖς Σκύθαις ²⁾ καὶ τοῖς Γερμανικοῖς ἀρχαίοις φύλοις ³⁾. Ἦσαν δὲ αἱ ἀνθρωποθυσίαι πᾶσαι ἐξίλαστήριοι.

§ 3) Παρὰ τοῖς Τραυσοῖς ἔθος ἦτο νὰ περικυκλῶσι τὸ νεογέννητον βρέφος καὶ νὰ κλαίωσιν ἀριθμοῦντες τὰς ἀνθρωπίνους δυστυχίας, ἃς ὀφείλει ὁ ἀνθρώπος νὰ ὑποστῇ ἐλθὼν εἰς τὴν ζωὴν, παίζοντες δὲ καὶ διασκεδάζοντες νὰ θάπτωσι τὸν ἀποθνήσκοντα ἐπιλέγοντες τὰ κακά, ὧν ἀπῆλλάγη ἀνταλλάξας τὴν ζωὴν πρὸς τὴν αἰωνίαν εὐδαιμονίαν ⁴⁾.

Κατὰ τὰς ταφὰς τῶν ἐπισήμων ἐπὶ *τρεῖς ἡμέρας* προέκειτο ὁ νεκρός, ὃν πρότερον ἔκλειον καὶ εἶτα ἔσφαζον διάφορα ἱερεῖα καὶ εὐωχοῦντο περὶ αὐτόν· τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν ἔθαπτον ἢ κατακαύσαντες ἐπὶ πυρᾶς ἢ κατορύξαντες, κατόπιν δὲ συνεσώρευον ἐπ' αὐτοῦ χῶμα, ὅθεν τὰ καθ' ὅλην τὴν Θράκην *χώματα* (tumuli), καὶ ἐτέλουν ποικίλους ἀγῶνας ὀρίζοντες μέγιστα ἄθλα ⁵⁾. Ἐν γένει δὲ ἐπὶ τοῦ τάφου παντὸς μετὰ τὴν ταφὴν ἐξέπινον πολὺν οἶνον καὶ ἐτέλουν ἵπποδρομίας ⁶⁾. Κατὰ δὲ τὸν Πομπώνιον Μέλαν οἱ βουλόμενοι νὰ συζητηθῶσι τὰς χήρας τοῦ ἀποθανόντος κατέθετον ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅπλα καὶ χρήματα καὶ παρεκάλουν τὴν ψυχὴν τοῦ νεκροῦ ἢ νὰ δεχθῇ τὴν ἀξίαν τῆς γυναικὸς εἰς χρήματα, ἐξίλειουμένη οὕτω διὰ τὴν στέρησιν τῆς γυναικὸς ἢ νὰ μονομαχήσῃ πρὸς τὸν προτιθέμενον νὰ λάβῃ γυναῖκα τὴν χήραν, ἐὰν εἶναι δυνατὸν ⁷⁾.

Οὕτω αἱ τῶν Θρακῶν ταφαὶ ἀκολουθοῦμεναι ὑπὸ θρήνων, δώρων, θυσιῶν καὶ ἀγῶνων ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὰς τῶν Ἑλλήνων τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ὡς περιγράφει αὐτοὺς ὁ θεῖος Ὅμηρος ἐν τῇ κηδείᾳ τοῦ Πατρόκλου ⁸⁾, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν στενὴν τῶν δύο ἔθνῶν συγγένειαν ⁹⁾ καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὴν ἀθανάσιαν τῆς ψυχῆς, ἣτις παρισταμένη ἄνωθεν ἠυφραίνεται ἐπὶ τοῖς τελουμένοις. Ἡ δὲ τοῦ νεκροῦ πρόθεσις ¹⁰⁾ καὶ ἡ μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ εὐωχία, τὸ λεγόμενον *περίδειπνον* ¹¹⁾, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀποθανόντος εἰθίζοντο παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς

1) Ὅμηρον, Ἰλ. Ψ, 181.

2) Ἡροδότου, IV, 71.

3) Taciti, de situ, moribus et populis Germaniae, IX. Στράβωνος, VII, 2, 3 περὶ Κίμβρων. Προκοπίου, περὶ Γότθων, πολ. II, 14, 15, 25, 26.

4) Ἡροδότου, V, 4

5) Ἀντόθι, V, 8.

6) Ξενοφώντος ἑλλην. III, 2, 5.

7) Pomponii Melae, II, 2.

8) Ὅμηρον Ἰλ. Ψ, καὶ ἐξῆς. Ἴδὲ καὶ E, Pernice, ἐν τῇ Einleitung in die Altertumswissenschaft, τόμ. II, ἐκδ. 3, ἐτ. 1922, σελ. 61—62.

9) Ἴδὲ Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά τ. I, 1928, σ. 70 κἑξ. Περὶ Θρακῶν § 7.

10) Πολυδεύκου, VII, 65.

11) Ἀρτεμιδώρου, ἐνηρ. V, 82.

χρόνους. Καὶ σήμερον δ' ἐπι πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος προσφέρεται οἶνος ὑπὸ τῶν οἰκείων τοῦ ἀποθανόντος μετὰ τὴν κήδευσιν. Ἄλλὰ καὶ κατόπιν διετέλουν ὡς οἱ Ἕλληνες πολλαπλῶς τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ νεκροῦ ἐν ὠρισμέναις τοῦ ἔτους ἡμέραις διὰ θυσιῶν καὶ ἐστιάσεων, ἃς ἐτέλουν ἐπὶ τοῦ τάφου ¹⁾. Πλεῖστα ἐπιτάφια τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων ἀνάφλυφα ἀνευρέθησαν παριστῶνται τοιαῦτα ἐπιτάφια δεῖπνα ²⁾. Πρὸς δὲ καὶ Λατινικὴ τις ἐπιγραφή ³⁾ μαρτυρεῖ περὶ τούτου. Δύο Θραῖκες ὁ Bithus Jauzigis Maser καὶ ὁ Tauzies Bithi Rufus κληροδοτοῦσι τῷ θιάσῳ τοῦ Τασιβαστηνοῦ Διονύσου τριακόσια δηνάρια, ὅπως ἐκ τοῦ εισοδήματος αὐτῶν κατ' ἔτος ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἀνθεστηρίων (Rosalia) ⁴⁾ παρασκευάζεται ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν δεῖπνον πρὸς μνημόσυνον.

§ 4) Ἡ πολυγαμία συνειθίζετο κατὰ τὸν Ἡρόδοτον παρὰ τοῖς πρὸς βορρᾶν τῶν Κρηστωναίων οἰκοῦσι Θραῖ. ⁵⁾ Φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο διαδεδομένη παρ' ἅπασιν εἰσαχθεῖσα κατὰ τὸν Ἀρριανὸν πρὸς πολυτεκνίαν : «ἔθος ἦν Θραῖ πολλὰς ἔχειν γυναῖκας ὡς ἂν ἐκ πολλῶν πολλοὺς ἔχοιεν παῖδας καὶ τὰ ἔθως αὐτοῖς γενέσθαι φασὶν ἀπὸ βασιλέως αὐτῶν Δολόγκου, ᾧ παῖδες πολλοὶ ἐκ πολλῶν γυναικῶν ἐγένοντο» ⁶⁾. Πάντως ὅμως τοῦτο συνέβαινε παρὰ τοῖς ἐπισήμοις καὶ τοῖς πλουσίοις, οἵτινες ἠδύναντο νὰ διατρέφωσι πολλὰς γυναῖκας, οἱ δὲ πενέστεροι ἤρκοῦντο εἰς ὀλίγας.

Περὶ τῆς πολυγαμίας τῶν Θρακῶν μαρτυρεῖ καὶ ὁ κωμικὸς Μένανδρος παρὰ Στράβωνι : ⁷⁾

1) Πρβλ. τὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησι *τρίτα*, ἡ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὴν ταφήν τοῦ ἀποθανόντος τελούμενη θυσία, *ἐννατα*, ἡ κατὰ τὴν ἐνάτην καὶ *τριακάς*, ἡ κατὰ τὴν τριακοστὴν πρὸς δὲ ἡ κατ' ἔτος γινομένη, ἐν ἣ ἡμέρᾳ ἐτελεῦθησεν ὁ ἀποθανών. Ἴδε, *Θεοδ. Βενιζέλου*, περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ἀθήναι, ἔτ. 1873, σελ. 307 § 410.

2) Ἴδε *Heures*, sur la culte de Bacchus Tasibastenus καὶ *Tomaschek*, Brumalia und Rosalia.

3) CIL, III, ἀρ. 703.

4) Τὰ Rosalia ἦσαν ἰταλικὴ ἑορτὴ κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Μαΐου ἑορταζομένη. Κατ' αὐτὴν ἐκάστη οἰκογένεια, ὥσπερ παρ' ἡμῖν νῦν κατὰ τὸ Σάββατον τῶν ψυχῶν, ἐπεσκέπτετο τοὺς τάφους τῶν οἰκείων καὶ τῶν συγγενῶν, ἐκόσμιε αὐτοὺς δι' ἀνθέων, ἰδίως ρόδων, καὶ ἔδιδε δεῖπνον ἐπ' αὐτῶν, οὗ οἱ μετέχοντες ἦσαν ἐστεμμένοι διὰ ρόδων. Τοῦτο τὸ ἔθος μετενεχθὲν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀποίκων εἰς τὴν Θρακίαν κατὰ τὸν *Perdrizet* (Ἴδε, *Bull. de corresp. Hellenique*, τόμ. XXIV, ἔτ. 1900, σελ. 299) μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς Ἰθαγενεῖς καὶ συνεδέθη μετὰ τῆς παλαιᾶς αὐτῶν λατρείας τῶν ψυχῶν, ἣτις ἦτο ἀνέκαθεν συνδεδεμένη μετὰ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. Ἦτο δὲ ἐν Θρακίᾳ ἡ τῶν ψυχῶν λατρεία μίαν δημοφιλῆς ἕνεκα τῆς τοῦ Διονύσου. (Ἴδε καὶ *Rhode*, *Psyche*, ἔκδ. 3, II, 32).

5) Ἡρόδοτου, V, 5.

6) Ἀρριανοῦ, fr. 27 *Hist. Grec.* τ. III, σ. 594.—*Ἐδοταθίου* ἐκ Διονυσ. 140.

7) *Στράβωνος*, VII, 3, 4.

«Πάντες μὲν οἱ Θράκες, μάλιστα δ' οἱ Γέται
 .....οὐ σφόδρα ἐγκρατεῖς ἔσμεν.
 Γαμῆ γὰρ ἡμῶν οὐδὲ εἷς, εἰ μὴ δέκ' ἢ
 ἑνδεκα γυναῖκας, δώδεκά τε ἢ πλείους τινές.
 Ἄν τέτταρας δ' ἢ πέντε γεγαμηκῶς τύχη,
 καταστροφῆς τις ἀνυμέναιος, ἄθλιος,
 ἀνυμφος οὗτος ἐπεκαλεῖτ' ἐν τοῖς ἐκεῖ».

Καὶ ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός : 1) «γαμῆ ἕκαστος τρεῖς καὶ τέσσαρας,
 εἰσι δὲ οἱ καὶ τριάκοντα...καὶ ἐκ περισσίας οἱ γάμοι». Καὶ ὁ Εὐριπίδης : 2)
 «Εἰ δ' ἀμφὶ Θράκην χιόνι τὴν κατάρρητον
 τύραννον ἔσχες ἄνδρα, ἴν' ἐν μέρει λέχος
 δίδωσι πολλαῖς εἰς ἀνὴρ κινούμενος».

Ἐπιτρέποντες ἀπόλυτον ἐλευθερίαν εἰς τὰς παρθένους, αἵτινες ἠδύνατο
 κατ' ἀρέσκειαν ἢ ἐπὶ μισθῷ νὰ συνέρχωνται μετ' οἰουδήποτε, ἀπῆλθον παρὰ
 τῶν γυναικῶν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν καὶ ἐφύλασσαν αὐτὰς ἰσχυρῶς : «τὰς
 παρθένους οὐ φυλάσσουν, ἀλλ' ἔωσι τοῖσιν αὐταὶ βούλονται. ἀνδράσι μεί-
 γεσθαι· τὰς δὲ γυναῖκας ἰσχυρῶς φυλάσσουν» 3). Τοῦτο δέ, διότι καὶ ἀντὶ
 πολλῶν χρημάτων ἐξηγόραζον αὐτὰς παρὰ τῶν γονέων, ὡς παρὰ τοῖς προί-
 στορικοῖς Ἕλλησι κατὰ τὸν Ὅμηρον 4). Οὕτω ὁ βασιλεὺς Σεύθης θέλων νὰ
 εὐαρεστήσῃ τῷ Ξενοφῶντι προθυμεῖται νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ
 ἐξαγοράζων αὐτήν : «Σοὶ δέ, ὦ Ξενοφῶν, καὶ θυγατέρα δώσω καὶ εἰ τις σοὶ
 ἔστι θυγάτηρ, ὦνήσομαι αὐτὴν *Θρακίῳ νόμῳ*» 5). Ἡ τῶν γυναικῶν δὲ ἀξία
 ἐξηγητᾶτο κυρίως ἐκ τοῦ κάλλους καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν αὐτῶν· ὅθεν ἀντὶ πολ-
 λῶν χρημάτων ἐξεδίδοντο αἱ εὐεδεῖς, αἵτινες εἶχον ὑποχρέωσιν ἐκ τῆς προί-
 κός των νὰ συνεισφέρωσι πρὸς προικοδοτήσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῶν δυ-
 σειδῶν κατὰ τὸν Πομπώνιον Μέλαν 6), αἵτινες παρ' οὐδενὸς ἐζητοῦντο εἰς
 γάμον. Ἐκ τούτου, ἐὰν ἡ γυνὴ ὑπέφερε παρὰ τῷ ἀνδρὶ, ἠδύνατο οἱ γονεῖς
 τῆς ἀποτίνοντες τὰ ληφθέντα χρήματα (ἔδνα) νὰ διαλύσωσι τὸν γάμον· ἄλ-
 λως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς περιήρχετο αὐτῆ ὡς κτῆμα εἰς τοὺς κληρο-
 νόμους αὐτοῦ : «κἂν δυσχεραίνῃ τις, οἱ γονεῖς ἀποδόντες ὃ ἔλαβον, ἀπεκομί-
 σαντο τὴν θυγατέρα· τιμὴν γὰρ λαμβάνοντες συνάπτουσιν αὐτάς. Καὶ ἀποθα-
 νάντος τοῦ ἀνδρὸς, ὥσπερ τᾶλλα, οὕτω καὶ τὰς γυναῖκας κληρονομοῦσιν» 7).

1) *Fragm. Hist. Grec.* τόμ. II, σελ. 220.

2) *Εὐριπίδου*, Ἄνδρομ. 215 κέξ.

3) *Ἡροδότου*. V, 6.

4) *Ὅμηρον* Ἰλ. Α, 244, II, 178 καὶ 190.—Ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος ἡ γυνὴ ἔφερεν εἰς τὸν ἄνδρα τὴν προίκα, παλαιότερον δὲ κατ' *Ἀριστοτέλην*, Πολιτ. II, 8, «εἰδηροφοροῦντό τε οἱ Ἕλληνες καὶ τὰς γυναῖκας ἑνωοῦντο παρ' ἄλλήλων».

5) *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἄν. VII, 2, 28.

6) *Pomponii Melae*, II, 2.

7) *Ἡρακλείδου Ποντικοῦ*, *Fragm. Histor. Gr.* τόμ. II, σελ. 220. Καὶ ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ προσηγεύετο ὡσαύτως ἡ ἀγορὰ τῶν ἐν ὄρα γάμου παρθένων κατὰ τὴν

Ἡ τῆς γυναικὸς θέσις παρὰ τοῖς Θραξίν ἦτο λίαν ταπεινή, διότι ἡ γυνὴ διηγεκῶς εἰργάζετο δίκην ἀνδραπόδου ἢ ὑπόζυγιον : «καὶ ὡς θεραπαίνας χρῶνται...καὶ ἐκ περιόδου σύνεισιν αὐταῖς· καὶ (ἐκάστη) λούει καὶ διακονεῖ· καὶ πλείσται μετὰ τὴν χοῆσιν χαμαὶ κοίμῳνται : 1). Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πλάτων : «πότερον ἦν Θραῖκες ταῖς γυναιξὶ χρῶνται καὶ πολλὰ ἕτερα γένη γεωργεῖν τε καὶ βουκολεῖν καὶ ποιμαίνειν καὶ διακονεῖν μηδὲν διαφερόντως τῶν δούλων ;» 2) Ἡ εὐτέλεια δὲ αὕτη τῆς ὑπηρετούσης ἢ μᾶλλον δουλευούσης γυναικὸς παρὰ τοῖς Θραξὶ φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Γετῶν Ὀμώλης διέταξε τοὺς ἠτιηθέντας ὑπὸ τῶν Βασταρῶν ὑπηκόους του πρὸς ἄλλαις ποιναῖς καὶ νὰ ὑπηρετῶσι τὰς γυναικᾶς των, ὡς πρότερον ὑπηρετοῦντο ὑπ' αὐτῶν, μέχρις οὗ ἀποπλύνωσι διὰ νίκης τὸ αἰσχος τῆς ἠτιησῶντων 3).

§ 5. Ὁ στιγματισμὸς τοῦ γυμνοῦ σώματος παρὰ τοῖς Θραξίν ἐνομιζέτο εὐγενές, τὸ δὲ ἄστικτον ἀγενές 4). Ὁ Στράβων ὀνομάζει τοὺς Θραῖκας καταστικτοὺς, ὡσπερ καὶ τοὺς Ἰάπυδας καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς 5). Ὑπελαμβάνετο δὲ συνήθως ὁ στιγματισμὸς ὡς κόσμημα καὶ ἐξετελεῖτο ὑπὸ γυναικῶν δι' αἰχμηρῶν ὀργάνων, βελονῶν, πεφυρακτωμένων, ἐγχαρραττωμένων ἐπὶ τοῦ σώματος διαφόρων ποικιλμάτων καὶ ζωγραφημάτων, ἅτινα καθίσταντο ἀνεξίτηλα δι' ἐπιχύσεως ἐγχρώμου τινὸς ὕλης ἐπ' αὐτά. Δίων ὁ Χρυσόστομος λέγει 6), ὅτι αἱ ἐλευθεραὶ Θραῖσσαι εἶναι μετὰ στιγμάτων καὶ ὅτι ὄσφ πλείονα καὶ ποιικιλώτερα ἔχουσι τὰ στίγματα, τοσοῦτω εὐγενέστεραι καὶ ἔξ εὐγενεστέρων καταγόμεναι ὑπολαμβάνονται. Ἀγνώστου δ' ἡμῖν ἀρχαίου ποιητοῦ στίχος φέρεται : «τοῖς Θραξὶ κόσμος τὰς κόρας στίζεσθαι». Τετραστικὸν δ' ἐπίγραμμα μνημονεύει ρητῶς ὅτι αἱ Βιστονίδες εἶχον στικτοὺς τοὺς βραχίονας :

«Καλλιόπης Ὀρφῆα καὶ Οἰάγροιο θανόντα
ἔκλαυσαν Ἐανθαὶ μυρία Βιστονίδες,
στικτοὺς δ' ἠμάξαντο βραχίονας, ἀμφιμελαῖνη
δευόμεναι σποδιῇ Θρηϊκίον πλόκαμον.» 7)

μαρτυρίαν τοῦ *Αἰλιανῶ*. Ποικ. ἰστορ. IV, 10. Τὸ ἔθος τῆς ἀγορᾶς τῆς νύμφης ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον ἐστὶ παρὰ τισιν ἔθνεσιν. Οὕτω ἐν τῇ Μογγολίᾳ ὁ ἀνὴρ ἀγοράζει τὴν σύζυγον ἀντὶ μισθοῦ καταβαλλομένου τῷ πατρὶ ἢ ἐλλείψει τούτου τοῖς οἰκείοις. Ὡσαύτως ἀγοράζεται ἡ σύζυγος παρὰ τοῖς λαοῖς τοῦ Καυκάσου, ἐν τῇ Κίνᾳ καὶ τῇ Ἰνδοκίνα, ὅπου παλαιότερον ἐδικαιοῦτο ὁ ἀνὴρ καὶ νὰ πωλῆσῃ τὴν σύζυγόν του. (Ἴδε *Dareste*, *Nouvelles études d'histoire du droit*, σελ. 238, 268, 291 κτλ.). Ὡσαύτως τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς Φελλάχοις τῆς Αἰγύπτου νῦν καὶ τοῖς Ἀθιγγάνοις. Ἴδε, καὶ *Σπ. Σακελαριάδου*, Πόλεις καὶ θέσμια Θρακίας, σελ. 240.

1) *Ἡρακλείδου Ποντικοῦ*, αὐτόθι.

2) *Πλάτωνος*, νόμ. VII, 805.

3) *Justin*, XXXII, 3, 16.

4) *Ἡροδότου*, V, 6.

5) *Στράβωνος*, VII, 5, 4.

6) *Δίωνος Χρυσόστομου*, II, σελ. 231.

7) *Παλατ. Ἀνθολ.*, VII, 10.

Κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον ¹⁾ ἐστίζοντο παρὰ μὲν τοῖς Θραξίν οἱ εὐγενεῖς παῖδες, παρὰ δὲ τοῖς Γέταις οἱ δοῦλοι. Ἐκ ταύτης τῆς εἰδήσεως συμπεραίνει ὁ Hirt ²⁾, ὅτι οἱ Γέται βραδύτερον ἐπῆλθον εἰς τὴν Μοισίαν καὶ ὑπεδούλωσαν τοὺς οἰκοῦντας πρότερον τὴν χώραν Θραῶνας, οἵτινες διεφύλαξαν τὰ παλαιὰ των ἥθη. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν ὄμως Κλέαρχον ³⁾, ὅτε οἱ Σκυθῆται ἐπέδραμον τὴν Θράκην, αἱ Σκυθίδες ἔστιξαν πρὸς ὄνειδος τὰ σώματα τῶν Θρασσῶν «περόναις γραφῆν ἐνεῖσαι», μετὰ χρόνον δὲ αὐταὶ αὐταὶ οἱ Θραῶσαι, ὅπως ἐξαφανίσωσι τὸ ὄνειδος, συνεπλήρωσαν τὸν στιγματισμὸν τοῦ σώματος καὶ μετέβαλον αὐτὸν ἀπ' ὄνειδος καὶ ὕβρεως εἰς κόσμον : «πολλοῖς ἔτεσιν ὕστερον αἱ ὕβρισθεῖσαι τῶν Θρακῶν γυναῖκες ἰδίως ἐξηλείψαντο τὴν συμφορὰν, προσαναγραψάμεναι τὰ λοιπὰ τοῦ χρωτός, ἢ ὁ τῆς ὕβρεως καὶ τῆς αἰσχύνης ἐπ' αὐταῖς χαρακτῆρ εἰς ποικιλίαν καταριθμηθεῖς κόσμου προσηγορίᾳ τοῦνειδος ἐξελείψη» ⁴⁾. Κατὰ δὲ τὸν Φανοκλέα οἱ Βίστονες ἔστιζον τὰς γυναῖκας των πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ στυγεροῦ ἐγκλήματος αὐτῶν, δηλαδὴ τοῦ φόνου τοῦ αἰοῖδοῦ Ὁρφέως, τιμωροῦντες διὰ τοῦ στιγματισμοῦ αὐτάς :

» Ἄς ἀλόχους ἔστιζον, ἢ ἐν χροῖ σήματ' ἔχουσαι
κυνάεα στυγεροῦ μὴ λελάθοντο φόνου».

Τοῦτο βεβαιοῖ καὶ ὁ σοφὸς Πλούταρχος : «οὐδὲ γὰρ Θραῶνας ἐπαινοῦμεν ὅτι στίζουσιν ἄχρι νῦν τιμωροῦντες τῷ Ὁρφεῖ τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας» ⁵⁾. Ἐκ τούτου εἰκάζεται ὅτι οἱ Βίστονες ἄνδρες δὲν ἔστιζοντο. Ἐν γένει δὲ φαίνεται ὅτι ὁ στιγματισμὸς δὲν ἦτο συνήθης παρὰ πᾶσι τοῖς Θρακικοῖς φύλοις. Ἐγένετο δὲ ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ. Ὁ Perdrizet νομίζει ὅτι οὗτος πρὸς τῷ διακόσμῳ εἶχε καὶ θρησκευτικὴν τινα σημασίαν ⁶⁾.

§ 6) Παρὰ τοῖς Θραξίν ὑπῆρχον δύο κοινωνικαὶ τάξεις, ἡ τοῦ πολλοῦ λαοῦ καὶ ἡ τῶν εὐγενῶν, οὗς ὁ μὲν Θουκυδίδης ⁷⁾ *γενναίους*, ὁ δὲ Ἡρόδοτος ⁸⁾ *εὐδαίμονας* ὀνομάζει. Οὗτοι ὡς γνήσιοι Θραῶνες ἐπωνομάζοντο κατὰ τὸ Ἡσύχιον καὶ *ζιβυθίδες*, «αἱ Θραῶσαι ἢ Θραῶνες γνήσιοι» ⁹⁾. Παρὰ τοῖς συγγενέσι τῶν Θρακῶν Δακοῖς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δίωνος Κασσίου ¹⁰⁾, οἱ εὐγενεῖς διεκρίνοντο τοῦ πολλοῦ λαοῦ καὶ δι' ἑξωτερικῶν σημείων, διότι

1) Ἀρτεμίδωρον, Ἄνειροκρ. I, 8.

2) Hirt, Indogermanen, I, 129, II, 460.—Ὁ στιγματισμὸς, ἔθος τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων, δὲν ἐξέλιπεν ἀκόμη ἐντελῶς οὔτε ἀφ' ἡμῶν οὔτε ἀπὸ λαῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων, οἷον τῶν Ἀγγλων, τῶν Γερμανῶν, τῶν Γάλλων καὶ ἄλλων.

3) Κλέαρχον, Fragm. 8, Hist. Graec. τόμ. II, σελ. 306.

4) Ἀθηναίου, Δειπνοσοφ. XII, 521.

5) Πλούταρχον, Ἡθικ. τόμ. IV, περὶ τῶν πρὸς τοῦ θεοῦ βραδέως τιμωρομένων, XII.

6) Revue des études anciennes, τόμ. XII, σελ. 286 κέξῆς.

7) Θουκυδίδου, II, 97.

8) Ἡροδότου, V, 8.

9) Πρβλ. Tomaschek, Die alten Thraker, σ. 387 καὶ Rösler, Thracia, σ. 110.

10) Δ. Κασσίου, III, 194.

οὗτος μὲν ἔτρεφε κόμην, ἐκεῖνοι δ' ἔφερον πύλους· οὕτω λ. χ. Οἱ ἐπὶ Δακεβάλου πρὸς Τραϊανὸν πεμφθέντες πρέσβεις ἦσαν *πιλοφόροι* : «οὗτοι γὰρ εἰσὶ παρ' αὐτοῖς οἱ τιμιώτεροι», οἱ δὲ πεμφέντες πρότερον ἦσαν *κομηταὶ* «εὐτελέστεροι δοκοῦντες παρ' αὐτοῖς εἶναι»¹⁾. Εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἀνῆκον ἀεῖποτε οἱ βασιλεῖς, οἱ ἡγεμόνες (παραδυναστεύοντες κατὰ τὸν Θουκυδίδην)²⁾ καὶ οἱ ἱερεῖς. Οἱ εὐγενεῖς ἀπετέλουν τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν παραδυναστευόντων, ἔζων δὲ ἐν τοῖς κτήμασί των, ἀπερ' ἐκαλλίεργον διὰ δούλων· διότι αὐτοί, ὡς οἱ Γερμανοί, καὶ οἱ Κέλται, ἀπεστρέφοντο τὴν γεωργίαν καὶ τὰς τέχνας νομίζοντες τιμὴν τὴν ἀεργίαν, μέγα δ' ὄνειδος τὴν κατεργασίαν τῆς γῆς³⁾. Στρατευόμενοι ἀπετέλουν τὰ ἱππικὰ τάγματα καὶ ἔργον κάλλιστον ὑπελάμβανον τὸ ἀπὸ τοῦ πολέμου ζῆν⁴⁾, ὅπερ ἐπιβιβαιοῦται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Σεύθου τῶν Ὀδρουσῶν πρὸς τὸν Ξενοφῶντα εἰρημένων⁵⁾. Ἡ πρὸς τὸν πόλεμον δ' αὐτῶν κλίσις καὶ ὑπόληψις φαίνεται καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρουσῶν Τήρου I : «ὀπότε σχολάζοι καὶ μὴ στρατεύοιτο τῶν ὑποκόμων ὀλεσθαι μηδὲν διαφέρειν»⁶⁾. Ὁ πολὺς ὄμωσ λαὸς φαίνεται ὅτι ἠσχολεῖτο περὶ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὰς βαναύσους τέχνας καὶ ἀπετέλει ἐν πολέμῳ τὸν πεζὸν στρατόν.

Μεγάλη δ' ἦτο ἡ πρὸς τὴν ληστείαν ροπὴ πάντων τῶν Θρακῶν⁷⁾, οὐ-
τινος ἕνεκα ἀπέφυγον τὴν Ἰδρουσιν πόλεων καὶ μεγάλων ἐν γένει συνοικι-
σμῶν προτιμῶντες τὸν νομαδικὸν βίον. Χάριν δὲ τῆς ληστείας κατὰ τὰς
στρατείας ἠκολούθουν καὶ ἐθελοντικά τάγματα⁸⁾. Ἐπακολούθημα τῆς τοι-
αύτης ροπῆς ἦσαν αἱ ἀδιάλειπτοι αὐτῶν *ἐπιδρομαὶ* πρὸς ἀρπαγὴν καὶ δῆψο-
σιν ξένων χωρῶν, ὧν πικρὰν πείραν οἱ ἐπὶ τῆς Θράκης Ἕλληνες ἀποικοὶ
καὶ ἰδίως οἱ ἐπὶ τῆς Χερσονήσου⁹⁾, ἧς τὸν ἰσθμὸν ἐπὶ τέλους εἰτείχισαν
πρὸς προφύλαξιν¹⁰⁾, ἢ παρὰ τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν, τοῖς ἐπισήμοις καὶ πᾶσιν
ἐν γένει εἰθισμένη *δαροδοκία*, ἧτις ἐξίκετο εἰς ἀπερίγραπτον βαθμὸν καὶ ἧς
ἀνευ οὐδεμίας πρᾶξις συνετελεῖτο, διότι κατὰ τὸν Θουκυδίδην¹¹⁾ κατήντησε
παρ' αὐτοῖς νόμος τὸ «λαμβάνειν μᾶλλον ἢ διδόναι καὶ αἴσχιον ἦν αἰτηθέντα
μὴ δοῦναι ἢ αἰτήσαντα μὴ τυχεῖν», οἱ συνεχεῖς *ἐμφύλιοι ληστρικοὶ πόλεμοι*,

1) *Πέτρον πατριμίον*, Ἐκλογ. ἱστορ. δ', σελ 125, ἐκδ. Βόννης.

2) *Θουκυδίδου*, II, 97, 3.

3) Πρβλ. καὶ *Εὐσταθίου*, Παρεκβολαὶ εἰς Διον. περιήγ. 322.

4) *Ἡροδότου*, V, 6.

5) *Ξενοφάντος* K. Ἄν. VII, 2, 32—35.

6) *Πλουτάρχου*, Ἠθικά τόμ. II, ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν.

7) *Ἡροδότου*, V, 6. *Ξενοφάντος* K. Ἄν. VII, 5, 12. *Kurtii Ruffi*, III, 10, 10.

Στράβωνος, VII, 5, 33.

8) *Θουκυδίδου*, II, 96, 2. *Ξενοφάντος* K. Ἄν. VII, 4, 21.

9) *Ξενοφάντος* K. Ἄν. I, 1, 9. Ἐλλην. III, 2, 8.

10) *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐλλην. III, 2, 10. *Διοδώρου*, XIV, 38, 7.

11) *Θουκυδίδου*, II, 97, 7.

ἐξ ὧν προῆλθεν ἡ πολιτικὴ αὐτῶν ἀδυναμία, ἡ μισθοφορὰ αὐτῶν παρὰ τοῖς ἑλληνικοῖς στρατοῖς καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ ἡ καθ' ὁμίλους βραδύτερον μεταφορὰ αὐτῶν ὡς μονομάχων εἰς τὴν Ρώμην.

Ἐκ τούτου οὐδέποτε ἐγένετο δυνατόν νὰ υποβληθῶσιν εἰς συστηματικὴν τινα πειθαρχίαν καὶ πλεῖστοι ἦσαν ἐκάστοτε αἱ τοπικαὶ αὐτῶν στάσεις κατὰ τε τῶν Μακεδόνων καὶ βραδύτερον κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ δὲ ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Εὐξείνου Πόντου οἰκοῦντες ἔζων καὶ ἄλλο τῆς πειρατείας ληστεύοντες τὰ ἐξοκέλλοντα εἰς τὰς βραχῶδεις ἀκτὰς αὐτῶν πλοῖα. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ναυαγίων ἐπέλιπτον κατ' ἀλλήλων καὶ ἐφρονεῦντο διένειμαν τὴν παραλίαν διὰ στηλῶν εἰς τμήματα ἀνήκοντα εἰς ἐκάστους. Ἡ λεία δέ, ὡς φαίνεται, ἦτο ἀφθονος, διότι οἱ περὶ τὸν Ξενοφῶντα εὗρον ἐκεῖ πολλὰς κλίνας, πολλὰ κιβώτια, πολλὰς βίβλους γεγραμμένας καὶ ἄλλα πολλὰ, «ὄσα ἐν ξυλίνοις τείχεσι ναύκληροι ἄγουσιν»¹⁾.

§ 7) Ἡ Θράκη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦτο ἀνεξάντλητος πηγὴ δούλων ἐξασκουμένης ἐλευθέρως τῆς δουλεμπορίας. Ὁ Ἡρόδοτος ἀφηγεῖται ὅτι ἐν γένει αὐτοὶ οἱ Θράκες ἐπώλουν τὰ τέκνα τῶν «ἐπ' ἐξαγωγῇ»²⁾, ὅθεν κατήντησε τὸ ἐθνικὸν αὐτῶν ὄνομα Θραῶ καὶ Θραῶσσα συνώνυμον τῷ *δοῦλος*. Ἡ τῶν τέκνων πώλησις φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο μόνον Θρακικὸν ἔθος, ἀλλ ἀρχαιότερον ἦτο καὶ ἑλληνικόν. Ἐν αὐτῇ τῇ Ἀττικῇ ἐπετρέπετο πρὸ τοῦ Σόλωνος οἱ γονεῖς νὰ πωλῶσι τὰ τέκνα τῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν πιστωτῶν τῶν καὶ ἐξόφλησιν τοῦ πρὸς αὐτοὺς χρέους τῶν : «Πολλοὶ δὲ καὶ παῖδας ἰδίους ἠναγκάζοντο πωλεῖν, οὐδεὶς γὰρ νόμος ἐκώλυεν... ἔτι δὲ οὔτε θυγατέρα πωλεῖν οὔτ' ἀδελφάς, πλὴν ἂν μὴ λάβῃ παρθένον ἀνδρὶ συγγεγεννημένην»³⁾, δηλ. ἐπετρέπετο νὰ πωλῶσι καὶ τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἀδελφάς, ἐὰν αὐταὶ ἐρχόμεναι εἰς γάμον κοινωνίαν δὲν ἦσαν παρθέναι. Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν⁴⁾ ἀπαντᾷ ἡ δουλοπρασία. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ξενοφῶντος συνήθης ἦτο ἡ ἐξαγωγή ἀνδραπόδων τῆς Θράκης⁵⁾. Τὸ ὑλὸ τῶν Ἑλλήνων εἰσαγόμενον ἄλλας εἰς τὴν μεσόγειον ἀντηλλάσσετο δι' ἀνδραπόδων κατὰ τὸν Πολυδεύκην : «τῶν Θρακῶν οἱ μεσόγειοι ἄλλων ἀντικατηλλάσσοντο τοὺς οἰκέτας». Ὁθεν κατὰ τὸν Σουΐδαν ἡ λέξις *ἁλώνητος* κατήντησε σημαίνουσα *βάρβαρος* : «οἱ γὰρ Θραῶκες ἀνδράποδα ἄλλων ἀπεδίδοντο» καὶ κατὰ τὸν Ἡσύχιον *ἁλώνητοι* ἐκαλοῦντο οἱ οἰκέται, οὓς «ἄλλας λαμβάνοντες οἱ Θραῶκες ἀνδράποδα ἐδίδοσαν» καὶ ἐν ἀποσπάσματι τοῦ κωμικοῦ Μενάνδρου φέρεται : «Θραῶ εὐγενὴς εἶ πρὸς ἄλλας ἠγορασμένος».

Ἡ ἐμπορία τῶν Θρακῶν ἀνδραπόδων δι' ἄλλας ἐγένετο διὰ τῶν παρευξεινοπονητῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, διότι ἐκεῖ ἐν τοῖς μεταξὺ Ἀγγιάλου

1) *Ξενοφῶντος* K. Ἀν. VII, 5, 13 κέξης.

2) *Ἡροδότου*. V, 6.

3) *Πλουτάρχου*, Σόλωνος, XIII.

4) *Ὀμήρου*, Ὀδύσ. O, 483.

5) *Ξενοφῶντος* K. Ἀν. VII, 7, 53.

6) *Πολυδεύκου*, VII, 14.

καὶ Μεσημβρίας παραλίους ἐγίνετο, ὅπως καὶ σήμερον, ἡ ἀλατοσυλλογή. Ἐν Ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος λήγοντος ¹⁾ ἀναφέρονται τρεῖς Θραῖσαι καὶ δύο Θραῖκες ὡς ἀνδρόποδα, Ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ κωμωδίᾳ τὰ ἐθνικὰ ὀνόματα *Γέτης* καὶ *Δῶος* ²⁾ συνεθίζονται ὡς ὀνόματα δούλων. Ἐν Δελφικαῖς ὠσαύτως ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσι κατὰ τὸν δεῦτερον π. Χ. αἰῶνα Θραῖκες δούλοι, οἵτινες ἀπελευθεροῦνται ³⁾. Ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἐπὶ τῶν χρόνων ἤδη τῆς δημοκρατίας ὑπάρχουσι Θραῖκες δούλοι, ἐξ ὧν ἐξελέγοντο οἱ *μορομάχοι* (*gladiatores*). Πασίγνωστος δὲ τυγχάνει ὁ γενναῖος καὶ στρατηγικὸς Σπάρτακος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατησάντων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ δούλων, ὅστις ἐν τῷ καλουμένῳ *δουλικῷ πολέμῳ* (*bellum servile* 73—71 π. Χ.) ἐτρομοκράτησε τὴν κραταιὰν Ρώμην ⁴⁾. Διότι παρασκευάσας ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν στρατὸν ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Ρωμαίους, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ κατορθώσῃ μέγα τι, διότι τὰ ἄγρια καὶ ἄτακτα ὑπ' αὐτὸν στίφη ἦσαν ἀνεπίδεκτα πειθαρχίας· διὸ ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ Κράσσου ἐν Ἀπουλίᾳ καὶ ἀπέθανεν ἡρωικῶς μαχόμενος.

§ 8). Τροφὴ τῶν Θρακῶν ἦτο *ἄρτοι ζυμίται* ⁵⁾, παρασκευαζόμενοι ἐκ σίτου ἢ ἐκ μελίνης, ἐξ οὗ ὁ Ξενοφῶν ὀνομάζει τοὺς Θυνοὺς *μελινοφάγους* ⁶⁾, *καρποί, χόρτα κηπαῖα*, ἰδίως σκόροδα, ὅθεν ὁ Ἡσύχιος ὀνομάζει αὐτοὺς *σκορδοφάγους*, φυλασσόμενοι ἐν *σιροῖς* ⁷⁾· πρὸς δὲ τὸ γάλα, ὁ *τυρός*, τὸ *βούτυρον*, τὸ *μέλι* καὶ τὸ *κρέας* τῶν θρεμμάτων καὶ θηραμάτων, ὅπερ κατὰ τὸν Tomaschek ⁸⁾ ἐκαλεῖτο *γέντον*. Οἱ Στράβων λέγει ὅτι οἱ Μοισοὶ κατὰ τὸν Πασειδώνιον ἀπεῖχον τῆς κρεωφαγίας δι' εὐσέβειαν, «μέλιτι δὲ χρῆσθαι καὶ γάλακι καὶ τυρῷ ζῶντας καθ' ἡσυχίαν» ⁹⁾. Τὸ μέλι ἠγύραζον παρὰ Σκυθῶν μετακομίζοντες αὐτὸ ἐκ τῆς Σκυθίας. ¹⁰⁾ Ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κότυος παρασκευασθέντι συμποσίῳ πρὸς τιμὴν τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ἴφικράτους φαίνεται ὅτι τὸ κύριον ἕδισμα ἦτο τὸ βούτυρον, διότι οἱ Θραῖκες ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ περιγράφοντος τὸ συμπόσιον ποιητοῦ Ἀλεξανδρίδου *βουτυροφά-*

1) Dittenberg, CIG, I, ἀρ. 35.

2) Στράβωνος, VII, 3, 12.—*Δῶος*, ἀντι τοῦ μεταγενεστέρου *Δανός*· πρβλ. *Γραῖος* Γραῖα) ἀντι τοῦ *Γραικός*—*Graecus*. Ἴδε Kretschmer, Einleitung κτλ. σελ. 214.

3) Calderini, la manomissione e la condizione dei liberti in Grecia, σ. 204.

4) Ἀππιανού, ἐμφύλ. α' 76—120. Πλουτάρχου, βίοι Κράσσου καὶ Πομπηίου.

5) Ξενοφώντος, Κ. Ἄν. VII, 3, 21. 6) Ἀντόθι, VII, 5, 12.

7) Οἱ *σιροὶ* ἦσαν κατὰ τὸν Οὐάρωνα (*de rebus rust.* I, 57) σιταποθῆκαι ὑπόγειοι ἢ πιθανώτερον κατὰ τὸ μέγα ἐτυμολογικὸν ἀγγεῖα ἐπιτήθεια εἰς ἀπόθεσιν πυρῶν καὶ ἄλλων ὕσπεριων, ἦτοι μεγάλοι κεράμειοι πίθοι (*dolia*), καταχωσμένοι συνήθως ἐν τῇ γῇ ἐντὸς ὑπογείων καὶ χωροῦντες ὑπὲρ τὰ 300 χιλιόγραμμα, οἱοὶ εὗρισκονται πολλαχοῦ τῆς χώρας.

8) Tomaschek, die alten Thraker, II, 1, 8. *Γέντον* κατὰ τὸν *Ἐδασάθιον* (Παρεμβολῆ 918, 29) ἐκαλεῖτο τὸ κρέας, κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον ἐν τῷ πληθ. τὰ *γέντια* ἐκαλοῦντο τὰ ἐντόσθια, ἐγκατα, σπλάγγνα. Οὕτω δὲ ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλησι (*Röfller*, Thracia, 107). Πιθανῶς ἐκ τῆς λ. *ἐντια*, ὅθεν *ἐντεγα* (=ἐντόσθια).

9) Στράβωνος, VII, 3, 3. 10) Αἰλιανού, περὶ φοῦ. II, 58.

ροι ¹⁾). Οἱ Βισάλται ἔπιναν τὸ γάλα πεπηγὸς, ἀνάμεικτον μεθ' ἵππειου αἵματος κατὰ τὸν Βεργίλιον ²⁾).

«Bisaltae quo more solent...

et lac concretum cum sanguine potant equino».

Οἱ παρὰ τῇ θαλάσῃ, τοῖς ποταμοῖς καὶ ταῖς λίμναις οἰκοῦντες ἔτρεφοντο καὶ δι' ἰχθύων. Οἱ δὲ παρὰ ταῖς λίμναις Κερκινίτιδι καὶ Πρασιάδι ἔτρεφον καὶ τοὺς ἵππους δι' ἰχθύων ³⁾). Κατὰ τὴν ἐν ποταμοῖς ὄλιειαν μεταχειρίζοντο μονόξυλα ἀκάτια ⁴⁾, ἐν δὲ τῷ κάτω Ἰστροφ καὶ σχεδιάς καὶ πλοῖα διδασθέντες τὴν κατασκευὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων. Τοὺς δ' ἐν Στρουμόνι ἐγγέλεις συνελάμβανον ἀναμένοντες τὴν ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀνέμων θόλωσιν τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ποταμοῦ ἀφθόνου πηλοῦ ⁵⁾. Τῶν εὐγενῶν ὅμως κυρία τροφή ἦτο τὸ κρέας τῶν θηραμάτων, διότι ἡ θήρα παρ' αὐτοῖς μετὰ τὸν πόλεμον ἦτο ἡ μόνη ἀπασχόλησις καὶ ἦσαν δεινοὶ θηραταὶ ἀφ' ἵππου, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἀνευρισκομένων ἐκαστοτε τοῦ Θρακὸς ἵππεως ἀναγλύφων, ἐν οἷς θηρώμενα ζῶα παρίστανται ἀγριοῖχοιροι, ἔλαφοι καὶ λέοντες ⁶⁾. Ἐν τισὶ δὲ τόποις ἡ τῶν πτηνῶν θήρα ἐγένετο δι' ἱεράκων, ἐχόντων μέγεθος ἀετοῦ καὶ ὄντων ἡμερωτάτων καὶ φιλανθρωποτάτων. «Ἀκούω δὲ ὅτι ἐν τῇ Θρακῇ καὶ ἀνθρώποις εἰσὶ σύνθηροι ἐν ταῖς ἐλείοις ἀγραις καὶ ὁ τρόπος· οἱ μὲν ἀνθρώποι τὰ δίκτυα ἀπλώσαντες ἡσυχάζουσιν· οἱ δὲ ἱεράκες ὑπερπετόμενοι καὶ φοβοῦσι τοὺς ὄρνεις καὶ συνωθοῦσιν εἰς τὰς τῶν δικτύων περιβολάς. Τῶν οὖν ἡσημένων οἱ Θραῖκες μέρος ἀποκρίνουσι καὶ ἐκείνοις καὶ ἔχουσιν αὐτοὺς πιστούς· μὴ δράσαντες δὲ τοῦτο ἑαυτοὺς τῶν συμμάχων ἐστέρησαν» ⁷⁾).

§ 9) Ἡ τῶν Θρακῶν πολυποσία ἦτο ἐπιβόητος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. «Πάντες οἱ Θραῖκες πολυπόται», λέγει ὁ Θεόφραστος ⁸⁾, καὶ «τόγε μὴν ὑπὲρ τῶν Θρακῶν, ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ διαβεβόηται καὶ διατεθρύληται ὡς εἰσὶ πλεῖν δεινότετοι» προσθέτει ὁ Αἰλιανὸς ⁹⁾. Καὶ ὁ Πλάτων φιλοπότους αὐτοὺς καλεῖ, «Θραῖκες φιλόποτοι» ¹⁰⁾. Ἐνεκα τούτου ἡ ἀμπελοργία ἡμαρξεν ἐν ἀπάσῃ τῇ χώρᾳ οὕσα ἐν τιμῇ καὶ ἡ τοῦ Διονύσου λατρεία ἦτο παλαιὰ καὶ δημοφιλής. Ὁ οἶνος ἐλέγετο *ζεῖλα* ἢ *ζίλα* ¹¹⁾. Ἐπινον δὲ χανδὸν κατὰ τὸν

1) Ἀθηναίου, Δαιτυν. IV, 131.

2) Vergilii, Geogr. III, 461.

3) Αἰλιανοῦ, περὶ φ. ξ. XV, 25.

4) Ἀρριανοῦ, Ἀλ. Ἀν. I, 3, 6.

5) Ἀριστοτέλους, ἱστορ. ζῴων, VIII, 4, 5.

6) Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, Ὁ Θραῖξ ἵππεύς, ἐν τῷ Ἀρχ. Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησ., τόμ. V, ἔτ. 1939, σελ. 12, § 5.

7) Αἰλιανοῦ, ἐνθ' ἀνωτ. II, 42. Πρβλ. καὶ Ἀριστοτέλους, ἱστ. ζῴων IX, 36: «Ἐν δὲ Θρακῇ τῇ καλουμένῃ ποτὲ Κεδριπόλεως ἐν τῷ ἔλει θηρεῦουσιν οἱ ἀνθρώποι τὰ ὄρνιθια κοινή μετὰ ἱεράκων».

8) Θεοφράστου, I, 34.

9) Αἰλιανοῦ, ἐνθ' ἀνωτ. III, 15.

10) Πλάτ. Νόμ. I, 637.

11) Ἑνυχίου, I, 1585, πρβλ. καὶ Φωτίου, 51, 20. Ὁ Rosler (Thracia, 109) σχετίζει τὴν λέξιν τῇ Σανσκριτικῇ *hala*, *hiluka*, ἑλληνιστὶ *χάλις* (δ) = ὁ ἀκρατος οἶνος

ποιητὴν Καλλιμάχον : «Καὶ γὰρ ὁ Θρηκίην μὲν ἀνήγατο χανδὸν ἄμυστιν
ζωροποτεῖν, δλίγω, δ' ἦδετο κισσυβίω»¹⁾.

Ὁ οἶνος ὡς παρὰ τοῖς Σκύθαις ἀείποτε ἐπίνετο ἀκρατος, οὐ μόνον ὑπὸ
τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν : «Σκύθαι δὲ καὶ Θραῖκες ἀκράτω
παντάπασι χρώμενοι, γυναϊκῆς τε καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν ἱματίων καταχέυ-
μενοι καλὸν καὶ εὐδαιμον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύειν νενομίκασι»²⁾. Καὶ ὁ Ἀ-
θήναιος μνημονεύει «τὴν τῶν Θρακῶν ἀκρατοποσίαν»³⁾, ἐνῶ παρὰ τοῖς Ἑλ-
λησιν ἐγένετο χρῆσις ἀκράτου οἴνου μόνον εἰς τὰς θυσίας, βάρβαρον δὲ καὶ
ἐπιβλαβές εἰς τὴν ὑγίειαν τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ νοῦ ἐνομίζετο τὸ ἀκρατο-
ποτεῖν⁴⁾. Πᾶσα συνάντησις ἀλλήλων μετὰ τὸν εἰθισμένον ἀσπασμὸν ἐστέφετο
διὰ προπόσεως οἴνου ἐντὸς κεράτων⁵⁾, ἅπερ συνήθως ἦσαν κατασκευασμένα ἐν
εἶδει ἐκπομάτων ἐκ τῶν κεράτων τῶν ὑπὸ τῶν εὐγενῶν θηρωμένων ταύρων⁶⁾.

Μὴ ἀκούμενοι δὲ εἰς τὸν ἐκ τῆς μέθης οἶνον μετεχειρίζοντο καὶ ναρ-
κατικά, ὅπως καρῶνται καὶ βαθέως ὑπνώττωσι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλου-
τάρχου : «Γενῶνται δ' ἐν αὐτῷ (τῷ Ἐβρω) βοτάνη παρόμοιος ὀριγάνῳ, ἧς
τὰ ἄκρα δρεψάμενοι Θραῖκες ἐπιτιθέασι πυρὶ μετὰ τὸν κόρον τῆς δημοτεια-
κῆς τροφῆς καὶ τὴν ἀναφερομένην ἀναθυμίασιν δεχόμενοι ταῖς ἀναπνοαῖς
καρσύνονται καὶ εἰς βαθὺν ὕπνον καταφέρονται»⁷⁾. Εἰς τὰς μάχας ἐπορευόντο
μεθύοντες : Τοῦτο τὸ ἔθος παρέμεινεν αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ σπαραγμοῦ τοῦ Ὀρ-
φέως κατὰ τὸν Πausανίαν : «Τὰς δὲ γυναϊκᾶς φασὶ τῶν Θρακῶν ἐπιβουλεύ-
ειν μὲν αὐτῷ θάνατον, ὅτι σφῶν τοὺς ἀνδρας ἀκολουθεῖν ἔπεισεν αὐτῷ πλα-
νωμένῳ, φόβῳ δὲ τῶν ἀνδρῶν οὐ τολμᾷν ὥς δὲ ἐνεφορήσαντο οἴνου, ἔξερ-
γάζονται τὸ τόλμημα καὶ τοῖς ἀνδράσιν ἀπὸ τούτου κατέστη μεθυσκομένοις
εἰς τὰς μάχας χωρεῖν»⁸⁾. Ἐξαίρεσιν παρὰ τοῖς Θραξίν ἀπετέλεσε μόνον ὁ
βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν Κότυς II, ὅστις κατὰ τὸν Διόδωρον «ἦν καὶ νήπιτης
καὶ σφόδρον καθ' ὑπερβολὴν, ἔτι δὲ τὸ μέγιστον, πάντων τῶν ἐν Θραξί πα-
ρακολουθούντων κακῶν ἀλλοτριώτατος»⁹⁾, ὅπερ ἐπιβεβαίωσι καὶ ὁ Πολύβιος
λέγων : «ἀνήρ ἦν καὶ καθ' ἐπιφάνειαν ἀξιόλογος καὶ πρὸς τὰς πολεμικὰς χρείας
διαφέρων ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν πάντα μᾶλλον ἢ Θραῖς καὶ γὰρ νή-
πιτης ὑπῆρχε καὶ προάττητα κατὰ βάθος ὑπέφαινεν ἐλευθέριον»¹⁰⁾. Πλὴν τοῦ
οἴνου οἱ Θραῖκες ἔπινον καὶ ζύθον, ὃν ἐκάλουν βρύτον¹¹⁾ κατασκευάζοντες ἐκ

κατὰ τὸ μέγα Ἑτυμολογικὸν καὶ ἐπίθετον τοῦ Βάκχου (πιθανῶς ἐκ τοῦ χαλάω, ὡς
Κυπαῖος ἐκ τοῦ λύω). Πιθανώτερον ὅμως φαίνεται μοι νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸ ρῆμα
ζέω, ζείω (=ἀναβράζω, χοχλάζω) ἕνεκα τῆς ἐν τῷ οἴνῳ γινομένης βράσεως.

1) Ἀθηναίου, Δειπν. XI, 477.

2) Πλάτωνος, ἐνθα ἀνωτ.

3) Ἀθηναίου, Δειπν. XII, 534.

4) Πλάτωνος, ἐνθα ἀνωτ.

5) Ξενοφάντος, Κ. Ἀν. VII, 2, 23.

6) Varronis, de agric. II, 1, 5.

7) Πλουτάρχου, ἠθικά, περὶ ποταμῶν, III, Ἐβρος, 3.

8) Πausανίου, XI, 30, 5.

9) Διόδωρον, XXX, 3.

10) Πολύβιον, fr. XXVIII, 10. Κότυς ὁ II ἐβασίλευσεν 168—162 π. X.

11) Ἀθηναίου, Δειπν. X, 147. Τῆς αὐτῆς ρίζης τῷ ἑλληνικῷ βρύττα ἢ βρόττα,

κρηθῶν, καρπῶν καὶ ριζῶν. Ἔπινον δ' αὐτὸν ἐξ ἀγγείων διὰ σωλήνων· «ὡσπερ παρ' αὐλῶ βρούτον ἢ Θρηξὶ ἀνήρ ἢ Φροῦξ ἔβρουζε, κύβδα δ' ἦν πανευμένη»¹⁾).

§ 10) Τὰ τῶν Θρακῶν ἐπίσημα δεῖπνα καὶ συμπόσια συνίσταντο κατὰ Ξενοφῶντα²⁾ ἐξ ἄρτων μεγάλων ζυμιτῶν καὶ κρεάτων τετεμαχισμένων καὶ ἐμπεπυρρημένων αὐτοῖς, κομιζομένων ἐπὶ τριπόδων. Λαμβάνων ἕκαστος τοὺς ἄρτους ἐκ τῶν παρακειμένων αὐτῶ τραπέζων διέκλα κατὰ μικρὸν καὶ συνέριπτε μετὰ τῶν κρεάτων εἰς ὄντινα τῶν παρακαθημένων ἐβούλετο εἰς δήλωσιν εὐνοίας, καταλείπων ἑαυτῷ ὅσον ἐνόμιζεν ἱκανόν, ὅπως χορτασθῆ. Διαρκούντος τοῦ δείπνου οἱ οἰνοχόοι περιέφερον κέρατα πλήρη οἴνου προσφέροντες πᾶσι. Προχωροῦντος τοῦ πότου ἐγίνοντο αἱ προπόσεις. Ἐκαστος λαμβάνων κέρας πλήρες οἴνου προέπινεν ὑπὲρ τοῦ ξενίζοντος προσφέρων ἄμα καὶ δῶρον πολυτίμον, ὅπερ συμπαρουσίαζε καὶ ἠγκωμιάζεν, οἶον ἵππον, δοῦλον, ἔκπωμα ἐκ πολυτίμου μετάλλου, τάπητα, ἱμάτιον καὶ τὰ τοιαῦτα· μεθ' ὃ ἀνιστάμενος ὁ ξενίζων συνεξέπινεν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κέρατος καὶ κατέχυνε τὸ ὑπόλοιπον. Μετὰ τὴν τῶν δῶρων προσφορὰν ἠκολούθουν μετ' ἀκράτου οἰνοποσίας χοροὶ καὶ θούρια ἄσματα πρὸς αὐλοὺς καὶ σάλπιγγας, κατεσκευασμένας ἐκ κεράτων καὶ βοείων δερμάτων· ἐκλείετο δὲ τὸ συμπόσιον ὑπὸ τῶν γελωτοποιῶν, οἵτινες διὰ τῶν παιδιῶν ἠῦφραινον τοὺς συνδαιτημόνας. Μεθ' ὅλην δὲ τὴν συνεχῆ καὶ ἄκρατον οἰνοποσίαν οὐδεὶς ἐφαίνετο μεθύων· τοσοῦτον ἐκ συνθηθείας ἀντεῖχον εἰς τὸν οἶνον.

Παρὰ τοῦ Διοδώρου³⁾ μανθάνομεν περὶ τῶν βασιλικῶν τῶν Γετῶν δεῖπνων· διότι περιγράφει ἡμῖν τὸ δεῖπνον, ὅπερ παρέθηκεν ὁ τῶν Γετῶν βασιλεὺς Δρομιχαίτης εἰς τὸν αἰχμάλωτόν του Λυσίμαχον, ἕνα τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Θέλων νὰ διδάξῃ αὐτὸν τὸ ἄλογον καὶ τὸ ἄδικον τῆς κατὰ τῶν ἐνδεῶν Γετῶν ἐκστρατείας του, συντελέσας θυσίαν παρέλαβεν αὐτὸν μετὰ τῆς βασιλικῆς του ἀκολουθίας καὶ τοὺς ἐπισημοτάτους τῶν Γετῶν εἰς ἐστίασιν. Καὶ τοῖς μὲν Μακεδόσι παρεσκεύασε τὰ πάντα πολυτελεῶς καὶ βασιλικῶς, ὡς ἦτο αὐτοῖς ἔθος, ἑαυτῷ δὲ καὶ τοῖς Θραξὶ παρέθηκε τὸ σύνθητες αὐτοῖς δεῖπνον, ἦτοι ἔστρωσεν «ἑαυτῷ καὶ τοῖς φίλοις εὐτελεῖ σιβάδα... τοῖς δὲ Θραξὶ (παρέθηκε) λάχανα καὶ κρέας μετριῶς ἐσκευασμένα ἐπὶ σαγίδος εὐτελοῦς ἐπικειμένης αὐτοῖς τῆς τραπέζης· τὸ δὲ τελευταῖον (ἐνέχει τὸν οἶνον) τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ ἐν κεράτινοις καὶ ξυλ'νοῖς (ἐκπώμασι)· προβαίνοντος δὲ τοῦ πότου πληρῶσαι τὸ μέγιστον τῶν κεράτων καὶ

ὅπερ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (II, 56) ἐσήμαινε τὰ ἐκπίσματα τῶν σταφυλῶν καὶ τῶν ἐλαιῶν. Πρβλ. τὸ Λατινικὸν *defructium*, τὸ Ἰρλανδικὸν *bruthe*, τὸ Ἀγγλικὸν *brott*, τὸ Γερμανικὸν *brauen-Debran*.

1) Ἀρχιλόχου, fr. 24, Anthol. Eyr. Hiller, ἐκδ. Teubner Αἰψίας.

2) Ξενοφῶντος, Κ. Ἄν. VII, 3, 21 καὶ ἐξῆς.

3) Διοδώρου, XXI, 12, 3. Πρβλ. καὶ Στράβωνος, VII, 3, 8.

προσαγορεύσας τὸν Λυσίμαχον ἠρώτησε, πότερον κτλ...».

Ἐπὶ τὸ κωμικώτερον δὲ περιγράφει ὁ κωμικὸς Ἀλεξανδρίδης ἐν ἀποσπάσματι παρ' Ἀθηναίῳ διασωθέντι ¹⁾ τὸ δεῖπνον, ὅπερ παρέθηκεν ὁ τῶν Ὀδρουσῶν βασιλεὺς Κότυς πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ αὐτοῦ γαμβροῦ στρατηγοῦ Ἰφικράτους ²⁾, καθ' ὃ τὰ πάντα ἐγένοντο «βουβουκαλόσασυλα». Τὸ δεῖπνον παρετέθη ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὅπου ὑπεστρώθησαν σιτώματα ἀλουργῆ καὶ δοραὶ ἀρκτων· μετέσχον δ' αὐτοῦ ἄνδρες πολλοὶ βουτυροφάγοι καὶ αὐχμηροκόμοι· οἱ λέβητες ἦσαν χαλκοὶ καὶ εὐμεγέθεις· ὁ δὲ Κότυς περιεζωσμένος ἐλάμβανε τὸν ζωμὸν ἐντὸς χρυσοῦς χοῦς καὶ ἐδοκίμαζε τὸν ἐν τοῖς κρατήρεσιν οἶνον πρὶν ἢ πῖωσιν οἱ ἄλλοι. Ἦκολούθησαν δ' εἶτα ἄσματα ποικίλα ἀνευ τάξεως καὶ ἀμονίας.

Ἐν τῷ συμποσίῳ ἐνίοτε ἐγίνοντο καὶ παιδιαί, αἵτινες παλλάκις κατέληγον εἰς τὸν θάνατον συνδαιτημόνος τινός. Ἐκ τούτων ὁ Ἀθηναῖος περιγράφει μίαν : «Σέλευκος δὲ Θρακῶν φησὶ τινὰς ἐν τοῖς συμποσίοις παίζειν βρόχον ἠρτήσαντας ἕκ τινος ὕψους, πρὸς ὃν κατὰ κάθετον ὑποτίθεσθαι λίθον εὐπερίτρεπτον τοῖς ἐπιβαίνουσι· διαλαγχάνειν οὖν αὐτοὺς καὶ τὸν λαχόντα ἔχοντα δρεπάνιον ἐπιβαίνειν τῷ λίθῳ καὶ τὸν τράχηλον εἰς τὸν βρόχον ἐπιθέναι· παρερχόμενον δὲ ἄλλον ἐγείρειν τὸν λίθον· καὶ ὁ κρεμάμενος ὑποτρέχοντος τοῦ λίθου, εἰ μὴ ταχὺ φθάσας ἀποτέμῃ τῷ δρεπάνῳ τὸν βρόχον, τεθνήκε, καὶ οἱ ἄλλοι γελῶσι παιδιὰν ἔχοντες τὸν ἐκείνου θάνατον» ³⁾.

Ἐσαύτως ἠκολούθουν καὶ ἐθνικοὶ χοροὶ, οἵτινες ἦσαν ἔνοπλοι ὁμοιάζοντες πρὸς μονομαχίαν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης· ὁ Ξενοφῶν περιγράφει αὐτούς : ⁴⁾ «Ἀνέστησαν πρῶτον Θραῖκες καὶ πρὸς αὐτὸν ὠρχήσαντό τε σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ ἤλλοντο ὑψηλά τε καὶ κούφως καὶ ταῖς μαχαίραις ἐχρῶντο· τέλος δὲ ὁ ἕτερος τὸν ἕτερον παῖει, ὡς πᾶσι δοκεῖν πεπληγῆναι τὸν ἄνθρωπον· ὁ δ' ἔπεσε τεχνικῶς πως. Καὶ ὁ μὲν σκυλεύσας τὰ ὅπλα τοῦ ἑτέρου ἔφηε ἄδων Σιτάλκαν. ἄλλοι δὲ τῶν Θρακῶν τὸν ἕτερον ἐξέφερον ὡς τεθνεῶτα· ἦν δ' οὐδὲν πεπονθῶς». Οὗτος ὁ χορὸς, κατ' ἔξοχὴν ἐθνικός, ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν Πολυδεύκην ⁵⁾ καὶ τὸν Ἀθηναῖον ⁶⁾ *κολαβρισμός*.

Οἱ ἐνόπλιοι χοροὶ ἢ ὀρχήσεις ἦσαν συνήθεις καὶ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι καὶ ἰδίως τοῖς Δωριεῦσιν. Οἱ Κούρητες ἐν Κρήτῃ τὸ πάλαι ὠρχοῦντο κρούοντες τὰ ξίφη πρὸς τὰς ἀσπίδας καὶ πηδῶντες προσομοίως πρὸς τοὺς Θραῖκας, ὡς

1) Ἀθηναίου, Δειπν. IV, 131.

2) Κότυς I, υἱὸς καὶ διαδοχὸς τοῦ Σεύθου II ἐβασίλευσε 382—358 π. X. Ἦτο μέθυρος, ὤμος, αἰμοχαρὴς καὶ οργίλος οὔτε θεοῦς οὔτε ἀνθρώπους σεβόμενος κατὰ τὴν μέθην, ἀλλὰ καὶ λίαν πονηρὸς καὶ δόλιος πολιτικός.

3) Ἀθηναίου, Δειπν. IV, 131.

4) Ξενοφώντος, Κ. Ἀν. VI, 1, 5—6.

5) Πολυδεύκου, IV, 100.

6) Ἀθηναίου, Δειπν. XIV, 627. Ἦ *κολαβρισμός*, κόλαβρος δὲ ἡ συνοδεύουσα τὸ ὄρχημα φῶδι, αὐτόθι, XV, 679.

δηλοῦσι παλαιαὶ γραφαὶ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Λουκιανοῦ : «ἐνόπλιος δὲ αὐτῶν ἢ ὄρχησις ἦν, τὰ ξίφη μεταξὺ κροτούντων πρὸς τὰς ἀσπίδας καὶ πηδῶντων ἐνθεόν τι καὶ πολεμικόν» ¹⁾. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς ὀρχήσεως προῆλθεν ἡ ὀνομαστὴ πυρρίχη, τὸ κάλλιστον προγύμνασμα πολέμου τῶν τε Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ἦν πάνυ καλῶς περιγράφει ὁ θεῖος Πλάτων : «τὴν πολεμικὴν δὲ δὴ τούτων, ἄλλην οὖσαν τῆς εἰρηλικῆς, πυρρίχην ἂν τις ὀρθῶς προσαγορεύοι, τὰς τε εὐλαβείας πασῶν πληγῶν καὶ βολῶν ἐκνεύσει καὶ ὑπέξει πάση καὶ ἐκπηδήσει ἐν ὕψει καὶ ξὺν ταπεινώσει μιμουμένην, καὶ τὰς ταύταις ἐναντίας, τὰς ἐπὶ τὰ δραστικά φερομένας αὐ σχήματα ἔν τε ταῖς τῶν τόξων βολαῖς καὶ ἀκοντίων καὶ πασῶν πληγῶν μιμήματα ἐπιχειρούσας μιμεῖσθαι» ²⁾.

§ 11) Αἱ τῶν Θρακῶν κατοικίαι ἦσαν διάφοροι κατὰ φύλα καὶ κατὰ τόπους. Οἱ περὶ τὴν Κερκινίτιδα καὶ Πρασιάδα λίμνην οἰκοῦντες εἶχον τὰς καλύβας τῶν ἐν αὐτῇ τῇ λίμνῃ ἐπὶ πασσάλων ³⁾ καὶ ἐτρέφοντο αὐτοὶ τε καὶ τὰ ζῷα αὐτῶν δι' ἰχθύων τῆς λίμνης ⁴⁾. Οἱ Λακοί, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Τριανείου στήλης ἀναγλύφων παραστάσεων, εἶχον ξυλίνας οἰκίας μετ' εὐπρεποῦς ὄψεως καὶ ὠχρωμένους πόλεις. Ἄλλ' αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς τοὺς χρόνους τῆς ρωμαιοκρατίας, ὅποτε ἀναμφιβόλως ἐκτίζοντο ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν καὶ τὴν ἐπίβλεψιν ξένων ἀρχιτεκτόνων, πιθανῶς δὲ καὶ διὰ ξένων ἐργατῶν διότι ἐπὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου αἱ πόλεις αὐτῶν ἦσαν κάκιστα τετελειωμένα καὶ εὐκόλως ἠλίσκοντο, ὅθεν καὶ ἐγκατελείποντο ὑπὸ τῶν ἐνοικούντων ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐχθροῦ ⁵⁾. Οἱ Βησσοὶ κατοικοῦν ἐν σπηλαίαις καὶ καλύβαις : «Βησσοὶ δέ, οἵπερ τὸ πλεόν τοῦ ὄρους νέμονται τοῦ Αἴμου καὶ ὑπὸ τῶν ληστῶν ληστὰι προσαγορεύονται καλυβίται τε καὶ λυπρόβιοι» ⁶⁾. Ἐν τοῖς οἰκήμασι τῶν δὲ συνέκειλον κατὰ τὸν Τάκτιον ⁷⁾ τοὺς τε ἵππους καὶ τὰ ποιμνία τῶν κατὰ τὸ βάρβαρόν των ἔθος. Κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Ρωμαίους ὑστατόν των ἀγῶνα εἰσεκόμισαν ἅπαντα τὰ ζῷά των, ἀγέλας καὶ ποιμνία σὺν ταῖς οἰκογενείαις των ἐπὶ τὸ σπήλαιον Κεῖριν, μέγιστον καὶ ὀχυρότατον ⁸⁾. Οἱ Θύνοι εἶχον περὶ τὰς εὐτελεῖς των οἰκίας αὐτὰς περιπεφραγμένας διὰ μεγάλων σταυρῶν, ὅπως, μανδριζῶνται ἐν αὐταῖς αἱ ἀγέλαι καὶ τὰ ποιμνία των ⁹⁾. Οἱ ἡγεμόνες ὅμως αὐτῶν χάσιν ἀσφαλείας ἔζων ἐντὸς πύργων, οἵτινες ἐκαλοῦντο *τύρσεις*.

Οἰκοῦντες οἱ Θραῖκες κατὰ κόμας καὶ ἐπὶ μεμονωμένων τὸ πλεῖστον ὕψωματων ἀπέφευγον τὴν ἴδρυσιν μεγάλων συνοικισμῶν καὶ πόλεων. Τούτων τῶν

1) Λουκιανοῦ, περὶ ὀρχήσ. 8. Περὶ βλ. καὶ Στράβωνος, X, 3, 11.

2) Πλάτωνος, νόμ. VII, 815.

3) Ἡροδότου, V, 16. *Αἰσχύλου*, Πέρσ. 869.

4) Ἴδε ἀνωτέρω § 8.

5) Ἀρριανοῦ, Ἄλ. Ἄν. I, 1, 14. Στράβωνος, VII, 3, 8.

6) Στράβωνος, VII, 5, 12.

7) Taciti. an, IV, 49.

8) Δ. Κασίου, I, I, 26.

9) Ξενοφῶντος, Κ. Ἄν. VII, 4, 14.

κωμῶν πλείστα ὀνόματα περιεσώθησαν ἀπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ἐν στρατιωτικαῖς ¹⁾ καὶ ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, αἱ θέσεις ὅμως αὐτῶν πλὴν ἐλαχίστων ἐν τῷ παρόντι εἶναι ἀκαθόριστοι. Ὅθεν αἱ καθαρῶς Θρακικαὶ πόλεις εἶναι ἐλάχισται, ὧν σπουδαιότερα ἦτο ἡ Βιζύη, ἥτις ἀπὸ τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος διετελέσεν ἔδρα τῶν συμμαχῶν τοῖς Ρωμαίοις βασιλέων τῶν Ὀδρουσῶν. Ἦσαν δὲ αὗται ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἤδη χρόνων περιτετειχισμένοι διὰ συμμετρικῶν ὀγκολίθων ἀνευ ἀμμοκονίας συνδεδεμένων (πρβλ. τὰ ἐν Ἑλλάδι λεγόμενα Πελασγικὰ τείχη). Λείψανα τοιούτων τειχῶν σώζονται ἐν Φιλιππουπόλει (Κενδρισφ—Εὐμολπιάδι) ἐπὶ τοῦ βορείου χείλους τῆς ἀκροπόλεως τῆς, ἐπὶ τῆς Ροδόπης οὐ μακρὰν τοῦ Χασκόβου, ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ εἴ ποῦ ἀλλαοῦ. Ἐκαλοῦντο δὲ αἱ πόλεις των *βορία* ²⁾ ἢ *μβρία* (*bria*), *βρέα* ³⁾ καὶ *λέβα* ⁴⁾. Τοιαῦται μνημονεύονται ἡ *Μεσημβρία* ⁵⁾, ἡ *Πολυνοβρία* ἢ *Πολυμβρία* ⁶⁾, ἡ *Σηλυβρία* ⁷⁾ ἢ *Βρουτοβρία* ⁸⁾, ἡ *Μενεβρία* ⁹⁾ ἢ μετέπειτα *Μεσημβρία* ¹⁰⁾ ἢ *Ἀλαιβρία* ¹¹⁾ καὶ εἴ τις ἄλλη καὶ ἡ *Ἀβρολέβα* παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ. Ὡσαύτως ἡ πόλις ἐδηλοῦτο διὰ τῆς λέξεως (*dama*) ἐκ τῆς ῥίλης *δέμ*, πρβλ. *δόμος-domus*), ὡς τεκμαίρεται ἐκ τῆς θρακικῆς ὀνομασίας *Uscudama* τῆς Ὀρεσιάδος ¹²⁾ (Ἄδριανουπόλεως).

Ἡ κόμη παρὰ τοῖς Λακοῖς ἐκαλεῖτο *dava*, πρὸς ὃ φαίνεται ὅτι συγγενεὶ τὸ θρακικὸν *deva-δέβα* ¹³⁾. Ὄνόματα κωμῶν εἰς *δάβα* ληγόντων ἀπαντῶσι πολλὰ παρὰ Προκοπίῳ ¹⁴⁾, οἷον: *Αἰάδαβα*, *Κοιμέδαβα*, *Βοργάδαβα*, *Σικίδαβα*, καὶ ἄλλα, ὡς καὶ *Ζάλαδαπα*, *Βούρδαπα* (δαίπα—δάβα), πρὸς δὲ εἰς *δέβα*, *Κοιμούδεβα*, *Ζικίδαβα*, *Ζιουσίδεδα*. Τούτων ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ κατὰ τὸν ἕκτον μ. Χ. αἰῶνα μνημονεύμενον δις ὑπὸ τοῦ *Jordanes Pulvudeva* ¹⁵⁾, ὡς παλαιὰ Θρακικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλιππουπόλεως ὀνομασία, εἰς ἣν οἱ Βούλγαροι ἀνάγουσι τὴν παρ' αὐτοῖς ἐκκολαφθεῖσαν ἐπὶ τὸ βουλγαρι-

1) *Heuzeu*, Bull. municipale, ἔτ. 1876, σελ. 36 καὶ ἔξης. — *Dumont - Homolle*, Melanges κτλ. σελ. 178.

2) *Στράβωνος*, VII, 6, 2. 3) *Rofler*, Tracia, 107. 4) *Ἡσυχίου*, II, 437.

5) *Ἡροδότου*, IV, 99 καὶ *Στράβωνος*, VII, 6, 1.

6) Αὐτόθι καὶ *Στεφάνου Βυζαντίου*, ἐν τῇ λ.

7) *Ξενοφῶντος* Ἑλλ. I, 1, 21.—*Ἡροδότου*, VI, 33.—*Στράβωνος*, ἐνθα ἀνωτ.

8) *Στ. Βυζαντίου*, ἐν τῇ λ.

9) Αὐτόθι ἐν τῇ λ. καὶ *Στράβωνα*, VII, 6, 1.

10) *Slornik* Σοφίας, ἔτ. 1895, σελ. 336 ἐν ἐπιγραφῇ.

11) Αὐτόθι, ἔτ. 1894, σελ. 99 ἐν ἐπιγραφῇ.

12) Τὸ πρῶτον συνθετικὸν τῆς λέξεως *Uscus* πρβλ. *Descus*, ποταμὸς παρὰ τῇ Σερδικῇ, *Plinii*, histinat. II, 26, *Σικίος*, *Ἡροδότου*, IV, 49, *Ὀσκίος*, *Θουκνιδίου*, II, 96

13) *Robler*, ἐνθα ἀνωτ. 115.

14) *Προκοπίου*, περὶ κτισμάτων, IV.

15) *Jordanes*, Romana, ἔκδ. Mommsen, σελ. 28, 16.

κώτερον καὶ ἐν χρήσει οὖσαν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὀνομασίαν τῆς πόλεως *Πλόβδηφ*.

Ἰδίως ἕμως ἢ κώμη ἐκαλεῖτο *πάρος* ἢ *πάρα* (ἦ) ἢ *παρον* (τὸ) ἢ *πάρα* (τά), ὅπερ κατὰ τὸν *Tomaschek* καὶ τὸν *Röfler* ¹⁾ σημαίνει κυρίως ἀγορά, κατ' ἄλλους γένος—φυλὴ (πρβλ. τὸ ἰλλυρικὸν *phara*) καὶ κατὰ τὸν *Pauli* πόρος. Πρὸς ὀποστήριξιν τῆς τελευταίας σημασίας ὁ *Seure* ²⁾ ἐπάγεται τὰς παρὰ πόροις ποταμῶν ἰδρυμένας πόλεις: *Δρυζουπάρα* παρὰ τῷ Ἐργίνῳ, *Βησσαπάρα* παρὰ τῷ Ἐβρω, *Βηλαιδίπαρα* ὠσαύτως, *Βιγαράρα* παρὰ τῷ Οἴσκῳ, *Σκαπτοπάρα* παρὰ παροποιάμῳ τοῦ Σιουμόνος, *Σπινόπαρα* παρὰ τῷ Σιουμόνι, *Τραμπιράρα* (Τραϊανόπολις) παρὰ τῷ Ἐβρω, *Μοντζίπαρα* παρὰ τῷ Ἀξιῳ. Ἀνάλογόν τι πρὸς τὸ *Βόσπορος* (μέγας πόρος κατὰ *Fick*). Τὰ εἰς *πάρα* ἀπαντῶντα ὀνόματα εἶναι πλείωσια, οἷον τὰ παρὰ *Προκοπίῳ* ³⁾: *Δαρδάπαρα*, *Βρίπαρον*, *Χεσδοῦπαρα*, *Μοντζίπορα*, *Σκαρίπαρα*, *Τόπαρον*, *Βόσπαρα*, *Οὐεσίπαρον* (ἢ *Βησσαπάρα*) ⁴⁾, *Βηρίπαρα*, *Βηλαιδίπαρα*, *Βέπαρα*, *Πρισκούπαρα* ὠσαύτως τὰ: *Ασατάραρα* ⁵⁾, *Δρουσιπάρα* ⁶⁾ καὶ *Δρουσιπάρος* ⁷⁾ *Σουπζούπαρα* ⁸⁾, *Τεμπρυγα* ⁹⁾, *Στύμβαρα* καὶ *Στυβέρρα* ¹⁰⁾, *Δωδάρως* ¹¹⁾ καὶ τὰ ἐν τῇ κριτορικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἐμπορίου *Πίζων*: *Στρατόπαρα*, *Γελούπαρα*, *Βαζόπαρα*, *Κρασαλόπαρα*, *Βαζάπαρα*, *Βουσίπαρα* ¹²⁾ καὶ εἴ τι ἄλλο. Πιθανῶς δὲ κατὰ τὸν

1) *Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 1, 26.—*Roster*, über die Thrakische Zeitschrift für Öster, Gymn., ἔτ. 1873, σελ. 105.

2) *Pauli*, G. Eine vorgiechische Inschrift κτλ. σελ. 21—24.—*Seure*, Archéol. Thrace, II, serie, ἔτ. 1920, σελ. 140, σημ. 5, πρβλ. καὶ *Meyer*, zur Thrakische Glossen, Beitr. Indogerm. Sprache, XX, 124.

3) *Προκοπίου*, ἐνθα ἀνωτέρω.

4) *Itinerarium Antonini Augusti*. Τοῦτο συντάχθη μετὰ τῶν ἐτῶν 250—300 πρὸς χρῆσιν τῶν ἀξιωματούχων Ρωμαίων.

5) *CIL*, τόμ. VI, ἀρ. 2807.

6) *Πτολεμαίου*, III, 11, 13.—*Itiner. Ant. Aug.* 230.

7) Ἀπαντᾷ παρὰ Σουίδῳ *Δριζίπαρον* καὶ λατινιστὶ *Drizipara*, *Drizupara*, *Drizipara* κατὰ τὸν *Tomaschek* (ἐνθα ἀνωτ. I, 81). Ἡ ὀρθὴ γραμμὴ διὰ τοῦ ὄ ἐκ τοῦ *Δρουσῶν*, τ. ἔ. Ὀδρουσῶν καὶ *πάρα*, πρβλ. *Βησσαπάρα* (Βησσῶν *πάρα*). Ἡ ἐκ τοῦ *Δρούσου πάρα* ἐτυμολογία εἶναι ἀτοπος κατὰ τὸν Σκορδέλιν (Θρακικαὶ Μελέται, σελ. 43) διότι τὰ σχηματιζόμενα τοιαῦτα Θρακικὰ τοπωνύμια ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας λαμβάνουν ὡς δεύτερον συνθετικὸν ἀεὶποτε τὸ *πόλις*, οἷον Ἀδριανόπολις, Τραϊανόπολις, Πλωτινόπολις, Φλαβιόπολις, Μαρκιανόπολις· ἄρα ἔδει νὰ λεχθῆ *Δρουσόπολις*, πόλις Δρούσου, τοῦ νικητοῦ τῶν Θρακῶν (Μαρκελλίνου XXVII, 4, 10) καὶ οὐχὶ *Δρουσιπάρα*.

8) *Itiner. Ant. Aug.* 230.

9) *T. Livii*, XXXVIII, 41.

10) *Στράβωνος*, VII, 7, 9. *Πολυβίου*, XXVIII, 8.

11) *Μυρτίλου*, Εἰδήσεις τοῦ Αἵμου, ἐφημ. Φιλ. πόλεως 1902, ἀρ. 576, ἐν ἐπιγραφῇ.

12) Ἴδε *Dobrusky*, Sbornik Σοφίας, τόμ. XII, ἔτ. 1896, σελ. 336. Ἡ ἀξιοσημείωτος αὕτη ἐπιγραφὴ ἐχαράχθη ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου τῷ 202 μ. Χ. πρὸς ἀνάμνησιν τῆς κτίσεως τοῦ ἐν ἄνω λεκανοπεδίου τοῦ Ἐβρώου ἐμπορίου *Πίζας* ἢ *Πιζῶς*. Ἐν αὐτῇ μνημονεῖονται ὀνομαστὶ οἱ ἐκ τῶν πέριξ κομῶν συνοικίσαντες τὸ ἐμπόριον Θρακῆς. Ἀνευρέθη ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως Τσιρπάν, ὅπου τίθεται καὶ ἡ τοῦ ἐμ-

Tomaschek ¹⁾ τὰ φρούρια ἢ τὰ τεῖχη ἐλέγοντο *δίξοι* ἢ *δίξα* καὶ *πόλιν*. Τοιαῦτα δὲ ἀπαντῶσι τὰ: *Τιρόδιξα* ²⁾, *Ταρπόδιξος* ³⁾, *Ὀστούδιξος* ⁴⁾, *Ὀσίξος* ⁵⁾, *Βουρτόδιξος* ⁶⁾, *Δένιξος* ⁷⁾, *Ὀπιξος* ⁸⁾, καὶ πολλὰ ἄλλα, πάντα δὲ πλὴν τοῦ πρώτου ἐκ μεταγενεσιτέρων πηγῶν, ὅπερ ἐμβάλλει τὴν ὑποψίαν μὴ ἢ λέξις *δίξος* εἶναι ξενική, οἷς προσθετέον καὶ τὸ *Βούρδιστα* ⁹⁾.

§ 12) Ὁ ἀμφισμός τῶν Θρακῶν κατὰ τὴν περιγραφὰς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὰς ἐπὶ ἑλληνικῶν ἀγγελίων γραφὰς ἦτο ὅλως ἴδιος. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐν ὄρφ χειμῶνος πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ψύχους ἔφερον ἀλωπεκᾶς ἢ ἀλωπεκίδας ¹⁰⁾, τ. ἔ. καλύμματα ἐκ δέρματος ἀλωπεκῆς καλύπτοντα καὶ τὰ ὦτα, ἔξ οὗ οἱ Βησσοὶ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Λατίνων *pelliti*. Ἐφερον δὲ ταύτας οὕτως, ὥστε ἡ μὲν κεφαλὴ τοῦ ζῴου ἔκειτο ἄνωθι τοῦ μετώπου, ἡ δὲ οὐρὰ ἐπὶ τοῦ τραχήλου μετὰ δύο ἐπὶ πλέον τεμαχίων οἰωνεῖ παρωτίδων πρὸς κάλυψιν τῶν ὠτων ἀπὸ μεγάλου ψύχους. Οἱ χιτῶνες αὐτῶν ἦσαν μικροὶ καλύπτοντες πρὸς τοῖς στέρνοις καὶ τοὺς μηρούς ¹¹⁾, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτῶν καλούμενα *ζειραὶ* ἦσαν πλατεῖα καὶ ποδῆρη διὰ ζώνης περὶ τὴν ὀσφὺν περισφιγόμενα: «Θυήκας δὲ ἐπὶ μὲν τῆσι κεφαλῆσι ἀλωπεκέας ἔχοντες ἐστρατεύοντο, περὶ δὲ τὸ σῶμα κισθῶνας, ἐπὶ δὲ ζειράς περιβεβλημένοι ποικίλας, περὶ δὲ τοὺς πόδας τε καὶ τὰς κνήμας πέδιλα νεβρῶν, πρὸς δὲ ἀκόντια τε καὶ πέλτας καὶ ἐγχειρίδια σμικρὰ» ¹²⁾· αἱ δὲ *ζειραὶ* κατὰ τὸ μέγα ἐτυμολογικὸν ἦσαν «χιτῶνες ἀνακεκολλημένοι ἢ ἀνάκωλοι». Τὰ ὑποδήματα αὐτῶν ἦσαν ὑψηλὰ ὀμοιάζοντα κατὰ τὸν Πολυδεύκηγ ¹³⁾ πρὸς *ταπεινὸν* = *κόθορον*· τὰ ἐν τοῖς ἀναγλύφωις ὅμως τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων ὀμοιάζουσι πρὸς *ἐμβάδας* «εὐτελεῖς μὲν τὸ ὑπόδημα, Θράκιον δὲ τὸ εἶρημα» ¹⁴⁾ καὶ πρὸς *ἐνδρομίδας*. Αἱ Θραῖσαι, ὥσπερ αἱ Μαινάδες, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Διόνυσος κατὰ τὰς ἐπὶ τῶν ἀγγελίων γραφὰς, ἔφερον *βασάρας*, τ. ἔ. ποδῆρεις καὶ ποικίλους χιτῶνας κατὰ τὸν Ἀθήναιον ¹⁵⁾. Ὁ δὲ ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων Θραῖς ἰππεὺς φέρει ἀείποτε τὸν

πορίον θέσις. Ἴδε, *Μυρτ.* Ἀποστολίδου, Θρακικά, τ. VI, 1936, σ. 156, ἀρ. 49.]

1) Tomaschek, αὐτόθι, II, 1, 18.

2) Ἡροδότου, VII, 25. *Στεφ. Βυζαντίου*, ἐν τῇ λ. Πιθανώτερον γραπτέον *Τηρόδιξα* ἐκ τοῦ *Τήρης* καὶ *δίξα*.

3) Itiner. Ant. Aug. 220.

4) Αὐτόθι.

5) Tabula Peutingeriana. Χάρτης ὁδοπορικὸς ἀπὸ τῶν χρόνων Ἀλεξάνδρου Σεβήρου (225—235).

6) Αὐτόθι.

7) Προκοπίου, περὶ κτισμ. IV, 11.

8) Inter. Ant. Aug. 220.

9) Itinerarium Hierosolymitanum. Τοῦτο συνετάχθη ὑπὸ τινος προσκυνητοῦ τῶν ἁγίων τόπων ἐκ Βορδигаλλων ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου (338).

10) *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἀν. VII, 4, 4.—Ἡροδότου, VII, 75.

11) *Ξενοφῶντος*, αὐτόθι.

12) Ἡροδότου, VII, 75.—*Ξενοφῶντος*, Κ. Ἀν. VII, 4, 4.—*Πολυδεύκου*, VII, 60. Ἴδε καὶ *Χρ. Τσοῦντα*, ἀπεικόνισις Θρακῶν ἐπὶ ἀγγελίου, Θρακικά, τόμ. I, ἔτ. 1928, σελ. 28.

13) *Πολυδεύκου*, II, 85.

14) Αὐτόθι, IV, 100.

15) Ἀθηναίου, Δειπν. V, 198.

Ἑλληνικὸν χιτῶνα καὶ τὴν χλαμίδα ἀνemiζομένην ὀπισθὲν τοῦ καὶ ἐμβάδας συνήθως. Αἱ τε ζεῖραι καὶ αἱ βασάροι κατεσκευάζοντο ἐκ παχέως μαλλίνου ὑφάσματος, ὁμοιάζουσαι πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν ἱμάτιον, ἦσαν ἀχειριδῶτοι καὶ ἐφέροντο ἀνηρημέναι ἐπὶ τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, περὶ ὃν συνήπτοντο καὶ ἐπορποῦντο τὰ δύο ἄκρα των. Ὁ συνήθης δὲ ἀμφιεσμός τῶν Γετῶν ἐν ὄρῳ χειμῶνος κατὰ τὸν Ὀβίδιον ¹⁾ ἦτο *δοραὶ* καὶ *πλατεῖαι ἀναξυρίδες*, *pelles* καὶ *luxae bracciae*, καὶ *πίλοι* ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Κατὰ δὲ τὸν Ἡσύχιον καὶ Δίωνα τὸν Χρυσόστομον οἱ Γέται ἐφέρον ποικίλας ἐσθῆτας: «ἀνθρώπους τοὺς μὲν τινὰς πίλους ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς ἔχοντας ὡς νῦν, τοὺς δὲ ποικίλας ἐσθῆτας» ²⁾. Ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Τραϊανείου στήλης ἐν Ρώμῃ ἀναγλύφων παραστάσεων γνωρίζομεν καὶ τὸν ἀμφιεσμὸν τῶν Δακῶν. Αἱ πλεῖσται τῶν Δακίδων φέρουσι ποδήρεις καὶ εὐρείας χειριδῶτας ἐσθῆτας καὶ ὑπεράνω αὐτῶν κυκλοτερές ἱμάτιον καὶ πέλλον καταπίπτοντα ὀπισθεν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς: αἱ ἐσθῆτες δὲ ἐπὶ τῶν νώτων συνάπτονται διὰ πορπῶν ἐν εἴδει κομβίων. Οἱ ἄνδρες φέρουσι ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς ὑψηλοὺς κωνοειδεῖς πίλους ³⁾.

§ 13) Ὁ τῶν Θρακῶν ὄπλισμός κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους οὐδαμῶς διέφερε τοῦ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὀμηρος ἐπαινεῖ τὰ ξίφη αὐτῶν ⁴⁾ τὰ δὲ ἀκόντια χαρακτηρίζει ὡς μακρὰ ⁵⁾. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου οἱ Ἄττοι Θραῖκες ⁶⁾ ἐφέρον μαχαίρας, ὅθεν καλοῦνται *μαχαιροφόροι* ⁷⁾: παρ' αὐτοῖς δὲ ἡ μάχιμα ἐκαλεῖτο *σάλλη* κατὰ τὸν Φώτιον ⁸⁾. Συνήθως δὲ αἱ μάχαιραι ἦσαν ἐπικαμπεῖς. Διὰ τοιούτων εἶναι ὀπλισμένοι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Τραϊανείου στήλης παριστάμενοι Δακοί. Πλὴν τῆς μαχαίρας ἕτερα ἐπιθετικὰ ὄπλα παρ' αὐτοῖς ἦσαν ἐν χρήσει ἡ *ρομφαία*, ξίφος ἢ δόρυ μήκους δύο μέτρων, οὗ τὸ ἦμισυ ἦτο ἐκ διστόμου σιδήρου, ὅθεν καὶ *βαρυσίδηρος* ⁹⁾ καλεῖται, λέγεται δὲ καὶ *ρομφαία*, λατινιστὶ *romphaea* ¹⁰⁾ καὶ *rumpra* ¹¹⁾ καὶ ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, τὸ *ἀκόντιον*, τὸ *τόξον*, οὗ τὰ βέλη οἱ Γέται κατὰ τὸν Ὀβίδιον ¹²⁾ ἐπῆλειπον διὰ δηλητηρίου, ὅπως εἶναι θανατηφόρα, καὶ ὁ *δίστομος πέλεκυς* ¹³⁾, ὅστις ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῶν Θρακῶν βασιλέων Μηδόκου, Ἀμαδόκου καὶ Τήρου II καὶ ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν εἰκονιζομένων Θρακίων θεῶν Ἀρεως καὶ Διονύσου καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἡδω-

1) *Ovidii*, Trist., V, 7, 49. 10, 32. V. 10, 34.

2) *Δ. Χρυσόστομου*, λόγ. 72, 8.

3) Ἴδε *Ukert*, Land der goten und der Daker.

4) Ὀμήρου, Ἰλ. Ψ, 808, Ν, 578.

5) Αὐτόθι Δ. 533.

6) Ἀρχαῖον φῶλον ὑπάρξαν μέχρι τῆς ἐπὶ τῶν Ρωμαίων κατακτήσεως τῆς Θρακίας, καλούμενον ὑπὸ τοῦ Τακίτου (ann. 38, 1) *Diobesi*, τ. ἔ. Ἄττοι Βησσαί.

7) *Θουκυδίδου*, II, 96.

8) *Thomaschek*, ἐνθα ἀνωτ. II, 1, 20.—*Φωτίου*, λέξ. συλλ. 516, 19.

9) *Πλουτάρχου*, Π. Αἰμίλ. XVIII.

10) *Livii*, T. XXXI, 39.

11) *Gellii*, noct. Att. X, 25.—Πιθανῶς ἡ λ. ἐκ τοῦ *ρόμβος*.

12) *Ovidii*, ex Ponto, IV, 9, 83. Trist. V, 7, 15.

13) *Πολυδέμους*, I, 149.

νῶν Λυκούργου ¹⁾). Πρὸς δὲ εἶχον καὶ μικρὰ ἔγχειρ(δια ²⁾).

Ἀμυντικά ὄπλα αὐτῶν ἦσαν ἡ *πέλτη*, ἑλαφρὰ μνησειδῆς ἀσπίς, ἐφεύροσεις κατὰ τὸν Σουίδα ³⁾ θρακική, ἐξ ἧς οἱ φέροντες αὐτὴν ὀπλίται ἐκλήθησαν *πελτασταί* ⁴⁾). Ταύτην εἰσήγαγεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ στρατηγὸς Ἴφικράτης, διότι πρὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ ὑπ' οὐδενὸς τῶν συγγραφέων μνημονεύεται ὡς ἑλληνικὸν ὄπλον ⁵⁾, παρὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ εἶτα παρελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἡ *πέλτη* ἦτο ἄνευ ἴτιος (γύφου), συνήθως πλεκτὴ ἐκ κλώνων ἰτέας καὶ διὰ δέρματος ἄνωθι τεταμένον ἐπικεκαλυμμένη, «ἦτις ἴτυν οὐκ ἔχει οὐδ' ἔστιν ἐπίχαλκος, οὐδὲ βοός, ἀλλ' αἰγὸς δέρματι περιτεταμένη» ⁶⁾. Ὁ *θώραξ*, ὃν ἔφερον ἰππεῖς τε καὶ πεζοί. Οἱ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Περσέως μισθοφοροῦντες Θραῖκες ἔφερον *περικνημίδας* καὶ *θυροεὺς* ⁷⁾, τ. ἔ. μεγάλας ἀσπίδας. Οἱ δ' ἐν τῇ Ρώμῃ μονομάχοι (*gladiatores*) Θραῖκες βραδύτερον ἔφερον *πέλτην* (*parma*), ἦτις εἶχεν ἐνίοτε σχῆμα τετράγωνον, *σκάλην* (*sica*), *κράνος* καὶ *θώρακα*.

§ 14) Τὸ μάχιμον τῶν Θρακῶν ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὁ Ἀριστοφάνης καλεῖ αὐτοὺς «μαχιμώτατον ἔθνος» ⁸⁾, ὁ Εὐριπίδης «Ἄρει κάτοχον γένος» ⁹⁾ καὶ ὁ Ἀρριανὸς «εὐρωστάτους τε καὶ κατὰ τὴν Εὐρώπην μαχιμωτάτους» ¹⁰⁾. Τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην διετήρησαν καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ: «εἰ τις τῶν Θρακῶν ὀνομάσει χώραν, εὐθὺς συνεισέρχεται τῷ λόγῳ καὶ τις ἀνδρεία καὶ στρατιωτικὸν πλῆθος καὶ πολέμων καὶ μάχης ἔννοια ταῦτα γὰρ ἐγγενῆ τε καὶ πάτρια τῇ χώρᾳ καθέστηκεν ἐκεῖνη» ¹¹⁾. Τοῦτου ἕνεκα ἦσαν περιζήτητοι ὡς μισθοφόροι ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῶν τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τῶν διαδόχων καὶ τῶν ἐπιγόνων. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, Κῦρος ὁ νεώτερος κατὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρξου στρατείαν καὶ αὐτὸς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Πέρσης καὶ ὁ Πύρρος εἶχον ἐν τῷ στρατῷ των μισθοφόρους Θραῖκας. Ὡσαύτως καὶ κατὰ τὴν ρωμαιοκρατίαν παρὰ τοῖς ἡγεμόσι τῶν Ἰουδαίων ὑπῆρξον μισθοφόροι Θραῖκες, «τὸ Θρακικὸν στρατιωτικὸν» ¹²⁾ ἢ «τὸ Θρακικὸν στίφος» ¹³⁾. Ἀπετέλουν δὲ οὗτοι τὰ πελταστικά, τὰ ἀκοντιστικά, τὰ τῶν τοξοτῶν καὶ τὰ ἑλαφρὰ ἰππικὰ ἐν τοῖς στρατοῖς τάγματα ¹⁴⁾.

1) *Daremberg*, ἐν τῷ *Saglio dictionnaire des antiquités* ἐν τῇ λ. *securis*. Τοῦ διδύμου πελέκως ἐποιοῦντο χρῆσιν καὶ οἱ Φρύγες καὶ ἕτερα μικρασιατικὰ ἔθνη, παρὰ δὲ τοῖς προϊστορικοῖς Κρησὶν ἦτο ἱερὸν σύμβολον.

2) Ἡροδότου, VII, 75.

3) Σουίδα, ἐν τῇ λ. *πέλτη*.

4) *Θουκυδίδου*, II, 29, 5.

5) Περβλ. *Ξενοφάντος*, Ἑλλ. IV, 4, 16.

6) Σχόλια εἰς Πλάτωνος νομ. VII, 51, 21. 7) *Πλουτάρχου*, Π. Αἰμίλ. XVIII.

8) Ἀριστοφάνης, Ἀχαρνεῖς, 138.

9) *Εὐριπίδου*, Ἐκάβη, 1065.

10) Ἀρριανῶ, Ἄλ. Ἀν. II, 7, 5.

11) Ἰουστινιανοῦ, Νεαρ. 26.

12) Ἰωσήπου Φλ. ἀρχαιολ. VII, 8, 3.

13) Τοῦ αὐτοῦ, Ἰουδ. πολ. I, 33, 9.

14) Ἀρριανῶ, Ἄλ. Ἀν. I, 7, 4. 5, 3. II, 5, 7.

Ἰδίως ὅμως ὑπηρετοῦν οἱ Θραῖκες ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ στρατῷ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Τὸ ὑπὸ τοῦ Σεπτίμιου Σεβήρου ἰδρυθέν τῶν πραιτωριανῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τάγμα ἐπληρώθη κυρίως διὰ Θρακῶν καὶ Δακῶν. Ἐν τοῖς *auxilia* (*cohortes* πεζῶν καὶ *alae* ἵππέων), ἀνεξαρτήτως τακτικοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ σώμασι, συγκεκμημένοις ἐκ Ρωμαίων ὑπηκόων φερόντων τὰ ἔθνηκα τῶν ὄπλα καὶ προσηρημένοις εἰς τοὺς λεγεῶνας, ἐν τισὶ δ' ἐπαρχίαις ἀποτελοῦσι τὰς φρουράς, οἱ Θραῖκες κατεῖχον σπουδαίαν θέσιν. Ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπαντῶσιν 24 Θρακῶν *cohortes* πεζῶν, 9 *alae* ἵππέων, 2 *cohortes* Βησσοῶν καὶ 5 *cohortes* Δακῶν καὶ 1 *ala* ἵππέων¹⁾. Ὁμοίως Θραῖκες Βησσοὶ καὶ Δακοὶ ἀπαντῶσι καὶ ἐν τοῖς *equites singulares* ἐν Ρώμῃ, τ. ἔ. ἐν τῇ ἱππικῇ σωματοφυλακῇ παρὰ τοῖς πραιτωριανοῖς. Κατατασσόμενοι οἱ Θραῖκες εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν ἐλάμβανον τὸ δίκαιον τῶν Λατίνων καὶ ἀπολυόμενοι τοῦ στρατοῦ τὸ πλήρες δίκαιον τοῦ Ρωμαίου πολίτου. Οἱ Βησσοὶ ὑπηρετοῦν προσέτι καὶ ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ ναυτικῷ ἔχοντες τὰ αὐτὰ δικαιώματα τοῖς *equites singulares*²⁾. Ὅθεν ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ ἱστορικοῦ Θεοδ. Mommsen: «οὐδεμία ἄλλη ἐπαρχία παρέσχε τοσοῦτον ὕλικόν εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἱππικοῦ καὶ τοῦ στόλου, ὅσον αὕτη (ἡ Θρακία) ἢ παλαιὰ γενέτειρα τῶν μαχητῶν καὶ τῶν μισθοφόρων»³⁾.

Ἄλλὰ καὶ βραδύτερον ἐπὶ τῶν πρώτων αἰῶνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐξηκολούθουν ἀθρόοι κατατάσσόμενοι εἰς τὸν στρατὸν αὐτῆς ὑπὸ τὸ Λατινικὸν ὄνομα *Thracenses-Θρακῆσιοι*, ἔξ οὗ ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἐν ἧ, ὡς φαίνεται, σῶμα αὐτῶν ἐφφούρει, ἐκλήθη ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος κατὰ τὸν Κ. Πορφυρογέννητον⁴⁾ ἐν τῶν σπουδαιότερων καὶ ἐκτενεστερῶν τῆς αὐτοκρατορίας θεμάτων τῶν *Θρακῆσιων*, οὗ ὁ στρατηγὸς μετὰ τῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ Ἀρμενικοῦ θέματος ἐλάμβανε κατ' ἔτος τὸν παχύτερον μισθὸν ἐκ 40 λιτρῶν χρυσοῦ⁵⁾.

§ 15) Περὶ τῆς πολεμικῆς τῶν Θρακῶν τέχνης πολλὰς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας δὲν ἔχομεν. Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ἕκαιον ἐν καιρῷ νυκτὸς περὶ τὸ στρατόπεδον πυρὰ, ὧν ὀπισθεν μακρὰν ἴσταντο οἱ νυκτοφύλακες, ὅπως αὐτοὶ μὲν μὴ διακρίνονται ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐν τῷ σκότει ὄντες, πόσοι καὶ ποῦ εὐρίσκονται, οἱ δὲ προσερχόμενοι εἶναι διὰ τὸ φῶς καταφανεῖς. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κατ' ἀλλήλων ἐπιθέσεις ἐγίνοντο συνήθως νύκτωρ, καθ' ἃς πολεμικώτατοι πάντων ἦσαν οἱ Θινοὶ, ἐλάμβανον πάντα τὰ μέτρα πρὸς ἀσφάλειαν κατοχυρούμενοι καὶ τοὺς ἵππους παρ' ἑαυτοῖς ἔχοντες ἐγκεχαλιωμένους, ὅπως

1) Ἴδε, *Pauli-Vissowa*, Real Encycl, τόμ. I, 1924 καὶ IV, 231.

2) Ἴδε, *Jung*, Römer and Romanen, σελ. 67.

3) *Mommsen Th. Romische geschichte*, τόμ. V, 193.

4) *Πορφυρογεννήτου*, περὶ θεμάτων, σελ. 24 ἐκδ. Βόννης.

5) *Παπαρηγοπούλου*, ἱστορία τοῦ Ἑλλ. ἔθνους, τόμ. IV, σελ. 53.

ἐν ἀνάγκῃ δύνανται νὰ μεταχειρίζονται αὐτοὺς εἰς ἄμεσον φυγὴν ¹⁾ Κατὰ τὰς νυκτερινὰς πορείας ἐτήρουν ἦν καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τακτικὴν, δηλ. προεπορεύοντο οἱ ἑλαφροὶ σιρατιῶται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἑλληνας, παρ' οἷς «νόμος ἠγεῖσθαι ἐστὶ τὸ βραδύτατον· οὕτω γὰρ ἥκιστα διασπᾶται τὰ στρατεύματα καὶ ἥκιστα λανθάνουσιν ἀποδιδράσκοντες ἀλλήλους», ἦν τακτικὴν ἀνεγνώρισεν ὁ Σεύθης ὡς ὀρθὴν ²⁾. Οἱ Τριβαλλοὶ ἐν καιρῷ μάχης κατένεμον τὴν στρατιάν εἰς τέσσαρας φάλαγγας, «τὴν πρώτην τῶν ἀσθενῶν, τὴν ἐχομένην τῶν κρατίστων, τὴν τρίτην τῶν ἰππέων, τελευταίαν τὴν τῶν γυναικῶν, αἱ αὐτοὺς εἰς φυγὴν τρεπομένους κωλύουσι βλασφημοῦσαι» ³⁾.

Ἐν ταῖς μάχαις ὄρμων μετὰ κρουγῶν συγκροτοῦντες ἅμα τὰς ἀσπίδας ⁴⁾ καὶ οἱ σαλπικταὶ διὰ τῶν κεράτων συνεχῶς ἐσάλπιζον, ὥστε φόβον νὰ ἐμβάλωσι τοῖς ἐναντίοις ⁵⁾. Ἐν γένει δὲ ἦσαν κατὰ τὸν Θουκυδίδην «βοῆς μεγέθει ἀφόρητοι» καὶ «ἢ ἐπανάσεις τῶν ὅπλων εἶχε τινα δῆλωσιν ἀπειλῆς» ⁶⁾, ἀλλ' ὥσπερ εὐκόλως καὶ μετ' ὀρμῆς ἐπετίθεντο, οὕτω καὶ εἰς φυγὴν ἐτρέποντο ἄνευ τάξεως ἠτιώμενοι, καλύπτοντες τὰ νῶτα διὰ τῆς ἀσπίδος. Κατὰ τὸν Ἀρριανὸν παρὰ τῶν Σκυθῶν ἐδιδάχθησαν νὰ μεταχειρίζονται ἐν ταῖς μάχαις τὴν ἐμβολοειδῆ παρατάξιν: «ταῖς δὲ δὴ ἐμβολοειδέσι τάξεσι Σκύθας κεροῦσθαι μάλιστα ἀκούομεν καὶ Θρακῆς ἀπὸ Σκυθῶν μαθόντας· Φίλιππος δὲ ὁ Μακεδῶν καὶ οἱ Μακεδόνες ταύτῃ τῇ τάξει χρῆσθαι ἐπήσκησεν» ⁷⁾. Κατὰ τὴν ὑπέρβασιν τοῦ Αἴμου ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου προκαταλαβόντες τὰς κορυφὰς τοῦ ὄρους ἔθηκαν περὶ ἑαυτοῦς τὰς ἀμάξας ὡς ὄχυρωμα ἔχοντες κατὰ νοῦν νὰ κατακυλίωσιν αὐτὰς κατὰ τῆς φάλαγγος τοῦ ἐχθροῦ ἐπερχομένου, ὅπως διαρρηξῶσιν αὐτὴν ⁸⁾. Οἱ ἔσχατοι δ' αὐτῶν ἡρωικοὶ καὶ ἀπέλπιδες πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἀγῶνες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐν ἔτει 26 μ. Χ. περιγράφονται ἀριστοτεχνικῶς ὑπὸ τοῦ Τακίτου ⁹⁾ κινουντες εἰς θαυμασμὸν τὸν ἀναγνώστην. Διότι ἐν τούτοις οἱ πλείστοι προετίμησαν ν' ἀποθάνωσι μᾶλλον αὐτοκτονοῦντες, δίδοντες τὸ παράδειγμα πρώτου τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Ταροῦ ἢ νὰ πέσωσιν αἰχμάλωτοι εἰς τοὺς Ρωμαίους ¹⁰⁾. Ἔθος δὲ παρ' αὐτοῖς ἦτο νὰ ἀναρτῶσιν ἀπὸ κονιῶν δράκοντας, κατασκευασμένους ἐκ πορφυρῶν νημάτων, οὓς ἔφερον δίκην σημαίων ¹¹⁾.

§ 16) Ἡ τῶν Θρακῶν ὁμιότης κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἦτο ἀπεριόριστος. Ἐξαιρέσιν ἀπειλοῦν οἱ Γέται κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ¹²⁾ ὄντες δικαιοτάτοι· τοῦτο ὅμως διαψεύδει ὁ ἐκ τοῦ πλησίον μετ' αἰῶνας

1) *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἄν. VII, 2, 18—22.

2) *Αὐτόθι*, VII, 4, 37.

3) *Στοβαίου*, ἀνθολ. II, 40.

4) *Πολυδέσκους*, II, 2, 6.

5) *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἄν. VII, 4, 19.

6) *Θουκυδίδου*, IV, 126.

7) *Ἀρριανοῦ*, τακτ. XVI, 6.

8) Τοῦ αὐτοῦ, Ἄλ. Ἄν. I, 1.

9) Taciti ann. IV, 46-51.

10) *Αὐτόθι*, IV, 50. 11) *Ἀρριανοῦ*, τακτ. XXXV, 3, *Marcellini Hns.* XXI, 10.

12) *Ἡρόδοτου*, IV, 98.

και ἐπὶ πολὺν χρόνον γνωρίσας αὐτοὺς 'Οβίδιος ¹⁾, ὅστις καλεῖ αὐτοὺς φρι-
καλέους, ὤμοις, πολεμοχαρεῖς και ἀνθρωποθύτας. Κατὰ τὸν Θουκυδίδη ²⁾ οἱ
Θραῖκες ἦσαν αἰμοχαρέστατοι και φονικώτατοι ἐν πολέμῳ, οὔτε γένους οὔτε
ἡλικίας φειδόμενοι, ἀλλ' ἀνεξαιρέτως φονεύοντες πάντας τοὺς αἰχμαλώτους
και ἀνδρας και γυναῖκας και παῖδας και αὐτὰ τὰ υποζύγια και ἐν γένει πᾶν
ἔμψυχον, ὅπερ ἤθελε τύχει πρὸ αὐτῶν, κατέστρεφον δ' ἅμα οἰκίας τε και να-
οὺς. Κατὰ τὸν Λίβιον ³⁾ ἐπανερχόμενοι ἀπὸ τῶν μαχῶν νικηταὶ ἔφερον ἐπὶ
τῶν αἰχμῶν τῶν δοράτων τὰς κεφαλὰς τῶν πολεμίων ἄδοντες. Παρὰ δὲ τοῦ
αὐτόπτου Ξενοφῶντος μανθάνομεν ⁴⁾ ὅτι αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Σεύθης, ὅστις
προσέκειτο εὐνοὺς τοῖς Ἕλλησι και μειτεῖχεν Ἑλληνικῆς ἐπιδροσεως, δὲν ἦτο
ἀπηλλαγμένος τῆς φυλετικῆς του ὀμότητος, διότι ἠκόντιζε θανατῶν ἰδίᾳ χειρὶ
τοὺς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν προσαγομένους αὐτῷ αἰχμαλώτους ἐκ τῶν ἀντιπά-
λων Θρακῶν. Περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν Κότιος II ⁵⁾ ἐλέγετο ὅτι κατὰ
τὴν μέθην του οὔτε θεοὺς οὔτε ἀνθρώπους ἐσέβητο και ὅτι ἐφόνευσεν ἰδίᾳ
χειρὶ κατὰ ταύτην τὴν γυναῖκα του. Ὁ Σέξτος Ροῦφος ἀναγράφει ὅτι αἰμο-
χαρέστατοι πάντων τῶν λαῶν ἦσαν ἐκ τῶν Θρακῶν οἱ Σκορδίσκοι, ὧν ἡ θη-
ριωδία ἔδωκεν ἕλλην πρὸς μυθοπλαστίαν, λ. χ. ὅτι ἐθυσίαζον τοῖς θεοῖς των
τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου και ἔπινον αἷμα ἀνθρώπειον ἐντὸς κρανίων ⁶⁾. Τὴν
ἀγριότητα δὲ και ὀμότητα τῶν Σκορδίσκων, ὡς και τῶν Αἰμιμοντίων και
τῶν ἕξ Ἀστῶν, ἧς οἱ Ρωμαῖοι πολλὰ δεινὰ ὑπέστησαν και ἐν πολλαῖς μάχαις
ἠττήθησαν κατακοπέντος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν μαρτυρεῖ και ὁ Γότθος ἐπίσκο-
πος Κρότανος Ἰορδάνης : «divi homines omniumque gentium ferocis-
simi sunt Thraces, quorum saevitiam pariter habent et Scordisci et
Aemimontii, Asticique, ob quorum immanitatem Romani multa et
gravia pertulerunt crebris que certatibus exercitus caesus» ⁷⁾.

Ὁ Διόδωρος ἀφηγεῖται διαφόρους λεπτομερείας περὶ τῆς ἀπανθρωπίας
και τῆς ἀγριότητος τοῦ βασιλέως τῶν Καινῶν Θρακῶν Διογύλιος, συγχρόνου
Ἀττάλου τοῦ II (159 π. χ.), ὃς παρατιθέμεθα αὐτολεξεί, ὅτε κατοπιριζούσας
ἄριστα τὰ θηριώδη αὐτοῦ τε και τῆς φυλῆς του πιθανῶς ἐνοστίχτα ⁸⁾. «Διό-
γυλις δὲ ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς...οὐδέκει τῶν ὑποτεταγμένων ὡς φίλων και
συμμάχων ἤρχεν, ἀλλ' ὡς ἀργυρωνήτων ἀνδραπόδων ἢ πολεμίων αἰχμαλώ-

1) *Ovidii*, *Trestia* και ex *Ponto*.

2) *Θουκυδίδου*, VII, πρβλ. και *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἄν. VII, 4, 5-6.

3) *Livii T.* XLII, 60.

4) *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἄν. VII, 4, 6.

5) Ἴδε ἀνωτέρω § 10 σημ. 4.

6) *Sexti Rufi*, *breviar.* IX. Αἱ ἀνθρωποθυσίαι τῶν αἰχμαλώτων τοῖς θεοῖς και
ἡ πόσις τοῦ αἵματος αὐτῶν διὰ ποτηρίων, πεποιημένων ἐκ τῶν κρανίων αὐτῶν, ἦτο
ἔθος Σκυθικόν. Ἴδε, *Ἡροδότου*, IV, 62, 64, 65.

7) *Jordanis*, *Romana*, ἐκδ. Mommsen, σελ. 28, Βερολίνον, ἔτ. 1932.

8) *Διοδώρου*, XXXIII, 14 και XXXIV, 12.

των ὡμῶς ἐδέσποξε. Πολλοὺς μὲν γὰρ καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας Θρακῶν ἀνεῖλε μετ' αἰκίας, οὐκ ὀλίγους δ' ὕβριζε καὶ ταῖς ἐσχάταις παροινίαις περιέβαλλεν. Οὐ γὰρ ἦν οὐ γυναικός, οὐ παιδὸς αὐτῷ κάλλος ἄθικτον, οὐ κατασκευὴ κτημάτων πολυτελῆς ἀναφαίρετος, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἀφ' ἑαυτὸν δυναστείαν ἐπλήρου παρανομίας. Ἐπόρθει δὲ καὶ τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τὰς πλησιοχώρους καὶ τῶν ἀλίσκομένων οὓς μὲν ὕβριζεν, οὓς δὲ δειναῖς καὶ παρηλλαγμέναις αἰκίαις ἐτιμωρεῖτο. Κεριεύσας δὲ ὁ αὐτὸς πόλεως Λυσιμαχείας, τεταγμένης ὑπὸ τὸν Ἀιταλον, τὴν μὲν πόλιν ἐνέπρησε, τῶν δ' αἰχμαλώτων ἐπιλέξας τοὺς ἀξιολογωτάτους ἰδίαις καὶ παρηλλαγμέναις κατ' αὐτῶν ἐχρήσατο τιμωρίαις. Παιδῶν μὲν γὰρ ἀποκόπτων χεῖρας καὶ πόδας καὶ κεφαλὰς ἐξῆπτε ταῦτα φέρειν τοῖς τῶν γονέων τραχήλοις, ἀνδρῶν δὲ καὶ γυναικῶν ἑκατέρων διήλλαττεν ἀμφοτέρων τὰ μέλη καὶ τινας μὲν χειροκοπήσας διεμέλιζε τὰ σώματα κατὰ τὴν ῥάγην, εἶθ' ὅτε δὲ καὶ τὰς διακοπὰς ἐπ' ἄκραις ταῖς λόγγαις φέρειν... Ἐξ ἐνὸς δὲ τεκμηρίαιτό τις τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὠμότητος. Γάμων ἀγομένων τούτῳ κατὰ τι παλαιὸν Θρακικὸν ἔθος δύο νεανίσκους Ἑλληνας καθ' ὁδοιπορίαν συνήρπασαν... Τούτους ἀμφοτέρους καταστέψας ἱερέιου τρόπον εἰσήγαγε καὶ τὸν μὲν νεώτερον κατατείνας μακρὸν διὰ τῶν ὑπηρετῶν ὡς μέσον διακόψων ἀνεφώνησεν ὡς οὐχ ὁμοίους ἱεροῖς δεῖ χρῆσθαι τοὺς ἰδιώτας καὶ τοὺς βασιλεῖς. Κλαίοντος δὲ τοῦ προεσβυτέρου καὶ φιλάδελφον πάθος προφαίνοντος καὶ τιθέντος ἑαυτὸν ὑπὸ τὸν σίδηρον προσέταξε τοῖς ὑπηρεταῖς καὶ τοῦτον ὁμοίως τεῖναι μακρὸν. Διπλασιάζων δὲ τὴν ὠμότητα καὶ μιᾷ πληγῇ καθ' ἑκατέρου χρησάμενος ἐν ἀμφοτέροις εὐστόχησε, παιᾶνι τῶν θεωμένων ἐπισημηνάντων τὴν κατόρθωσιν. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα παράνομα ἐποίησε». Τοῦ δὲ Ἀιτάλου ἐκ φιλάνθρωπίας ἀπολύσαντος τοὺς Θρακὰς αἰχμαλώτους καὶ δμηῖρους, πάντας ἀπανθρωπότατα ἐφόνευσε «καὶ τούτων οἱ μὲν διαμεμελισμένοι τὰ σώματα ποικίλως, οἱ δὲ κεφαλὰς καὶ χεῖρας ἀφρηνημένοι καὶ τούτων οἱ μὲν ἐπὶ σκόλοψιν, οἱ δὲ ἐπὶ δένδροισιν ἀνήρτηντο. Οὐκ ὀλίγας δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ἀνεπτυγμένας τὰ σώματα πρὸς ὕβριν τε ἰδεῖν πρὸς ταῖς τοῦ θανάτου συμφοραῖς προκειμένας, παντοίας διαθέσεις αἰσχύνης ἔξ ὑπερηφάνειας βαρβάρων συντετελεσμένας, αἱ τοῖς μὲν πράξασιν ὠμότητος ἀναισχύντου δεῖγμα προέκειντο, τῶν δὲ θεωρούντων καὶ τὸν ἡμερον ἐχόντων λογισμὸν πολλὰ ἐξεκαλοῦντο πρὸς τὸν τῶν ἠτυχηκότων ἔλεον».

Ἡ τῶν Δακῶν ὠμότης ἀπεικονίζεται καὶ διὰ τῶν ἀναγλύφων παραστάσεων τῆς Τραϊανείου στήλης, ἔνθα περισταναὶ Ρωμαῖοι αἰχμαλῶτοι βασανιζόμενοι καιομένων διὰ δαδῶν τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν ὠμων αὐτῶν. Παρά τισι δὲ τῶν Βησσῶν φυλαῖς ἐπὶ τῶν μεταξὺ τοῦ Αἴμου καὶ τῆς Ροδόπης ὄρεων οἰκούσαις φαίνεται ὅτι ἡ ἀγριότης ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ πέμπτου μ. Χ. αἰῶνος, ἐὰν ἡ τοῦ Σιδωνίου ἐν τινι ποιήματι περιγραφή ¹⁾ εἶναι ἀλη-

1) *Sidonii*, ad *Anthemium* 34 κέξης.

θής· διότι κατ' αὐτὴν νηπιόθεν ἢ χιῶν καὶ οἱ πάγοι ἐσκήρουνον τὰ μέλη τῶν παιδῶν, ὧν οἱ πλείστοι ἐπινον ἀντὶ γάλακτος Ἰππειον αἷμα· μόλις δ' αὐξηθέντες διηγωνίζοντο εἰς τὸ ἀκόντιον καὶ ἔφηβοι γενόμενοι ἐτρέποντο εἰς τὴν θήραν τῶν ἀγρίων ζῶων· εἶχον δὲ τὸ δίκαιον τοῦ ξίφους ληϊζόμενοι καὶ γηράσκοντες δὲν ἠσχύνοντο νὰ τελευτῶσι τὸν βίον αὐτοχειριαζόμενοι.

§ 17) Ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ἐπιτορκία τῶν Θρακῶν ἦτο παροιμιώδης. Δεῖγμα ταύτης μνημονεύει ὁ ἱστορικὸς Ἔφορος τὸ δε: ¹⁾ «Τοὺς μὲν Θραῶκες ποιησαμένους σπονδὰς πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς ἐπιθέσθαι νύκτωρ στρατοπεδεύουσιν ὀλιγορότερον ὡς εἰρήνης γεγонуίας· διακρουσαμένων δ' αὐτοὺς αἰτιωμένων τε ἅμα ὅτι τὰς σπονδὰς παρέβαινον, μὴ παραβαίνειν φάσκειν ἐκείνους· συνθέσθαι γὰρ ἡμέρας, νύκτωρ δ' ἐπιθέσθαι· ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὴν παροιμίαν εἰρησθαι *θρακία παρεύρεσις*». Ὡσαύτως κατὰ τι ἀπόσπασμα τοῦ Μενάνδρου διαμνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Σουίδα ἐλέγγο: «Θραῶκες ὄρκια οὐκ ἐπίστανται». Ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἰρημένου «καὶ δεξιὰς δόντες καὶ λαβόντες ἀπῆλυνον» ²⁾ περὶ ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Σεύθου τεκμαίρεται ὅτι ἡ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εἰθισμένη χειραψία ὡς ὄρκον πίστεως ³⁾ ἦτο ἐν χρῆσει καὶ παρὰ τοῖς Θραξίν. Ἡ μόνη ἀρετὴ πάντων ἐν γένει τῶν Θρακῶν ἦτο ἡ τοῦ θανάτου περιφρόνησις, ἔξ οὗ ἐπήγαγε τότε ἀτρόμητον ἐν ταῖς μάχαις καὶ ἡ μὴ φειδῶ τῆς ζωῆς των, ἀποδεχομένων τὸν θάνατον στωικώτατα. Ἐντεῦθεν προήρχετο καὶ ἡ μεγάλη αὐτῶν πρὸς αὐτοκτονίαν ροπὴ, ἣτις μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου: «οἱ Θραῶκες ἐτοιμότερον θνήσκουσιν» ⁴⁾. Οὕτως οἱ Γέται, οἱ πάντων μαχιμώτατοι ὄντες, ἠψήφουν τὴν ζωὴν ἐν ταῖς μάχαις οὐχὶ μόνον ἔξ ἀνδρείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πίστεως ὅτι ἀποθνήσκοντες μετέβαινον πρὸς τὸν θεὸν των Ζάμολεξιν ⁵⁾, τ. ἔ. εἰς βελτίονα τοῦ ἐπὶ γῆς βίον, ὅπερ ὁμολογεῖ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς λέγων ὅτι ἀπέθνησκον προθύμως «οὐχ ὑπ' ἀνδρείας μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ ὧν ἔπεισεν αὐτοὺς ὁ τιμώμενος παρ' αὐτοῖς Ζάμολεξις ⁶⁾». Ἐν γένει δὲ ἡ περιφρόνησις τοῦ θανάτου ὑπὸ τῶν Θρακῶν ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Πομπωνίου Μέλα ⁷⁾ εἰς τὰς περὶ τοῦ θανάτου δοξασίας αὐτῶν· διότι οἱ μὲν ἐπίστευον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀποθνησκόντων πάλιν θὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν γῆν, οἱ δὲ ὅτι δὲν ἐξαφανίζονται μετὰ θάνατον καὶ ἂν μὴ ἐπανέλθωσιν, ἀλλὰ μεταβαίνουσιν εἰς βελτίονα τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν καὶ ἄλλοι ὅτι συναποθνήσκουσι μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ οὕτως ὁ ἄνθρωπος ἠσυχάζει ἀπαλλασσόμενος τῶν βασάνων ἀπαξ διὰ παντός: *alii redituras putant animas, alii etsi non redeant, non exstingui tamen, sed ad beatiora*

1) *Histor. Graec. fragm.* τόμ. I, σελ. 241, fr. 30. Ἐκ τοῦ *Στραβ.* IX, 2, 4

2) *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἀν. VII, 3, 1.

3) Πρβλ. *Σοφοκλέους*, *Τραχιν.* 1181, «ἔμβαλλε χεῖρα δεξιάν πρώτιστά μοι». *Φιλοκτ.* 813 «ἔμβαλλε χεῖρὸς πίστιν». *Ξενοφ.* Κ. Ἀν. I, 6, 6. *Εὐριπίδου*, *Μήδ.* 496.

4) *Εὔσταθ.*, εἰς Διον. περιήγ. 304. 5) *Ἡροδ.*, IV, 94. Ἴδε καὶ ἀνωτ. § 2.

6) *Ἰουλιανῶ*, 327, Δ.

7) *Pomp. Melae*, II, 2.

transire, alii emori quidem, sed id melius esse quam vivere». Ταῦτα δ' ἐδόξαζον, οὐχὶ μόνον οἱ ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες· ἐκ τούτου ἀπέρρεε καὶ ἡ εὐλαχρινὴς αὐτῶν πόθος νὰ σφαγῶσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς τοῦ συζύγου των ἀποθανόντος καὶ νὰ συνταφῶσιν αὐτῷ. Οὕτω δ' ἐρμηνεύεται εὐκόλως καὶ ὁ θρηνησὸς τῶν Τραυσῶν κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ βρέφους, ἡ χαρὰ δὲ αὐτῶν, αἱ φῦλαι καὶ οἱ ἀγῶνες πάντων τῶν Θρακῶν κατὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν.

§ 18) Ἡ πνευματικὴ τῶν Θρακῶν κατάστασις ἦτο λίαν ταπεινὴ. Παραδείγματα τούτου μνημονεύει ὁ τε Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πολύαινος παρ' ἐνίοις φύλοις. Οὕτω τινὲς δὲν ἠδύναντο ν' ἀριθμῆσιν πλέον τῶν τεσσάρων : «Μόνον δ' ἀριθμοῦσι τῶν Θρακῶν γένος τι εἰς τέτταρα διὰ τὸ ὡσπερ τὰ παιδιά μὴ δύνασθαι μνημονεύειν ἐπὶ πολύ, μηδὲ χοῆσιν μηδενὸς· εἶναι πολλοῦ αὐτοῖς»¹⁾. Ἡ δὲ ἀλογιστία καὶ ἡ κτηνώδης ἀγνοια τῶν Κεβρηνίων καὶ Σκαιβοῶν Θρακῶν ἐξικνεῖτο εἰς τοσοῦτον βαθμὸν, ὥστε ἐπίστευσαν ὅτι ὁ ἱερεὺς αὐτῶν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνέλθῃ διὰ ξυλίνης κλίμακος εἰς τὸν οὐρανόν, ἦν ἤρξατο κατασκευάζων, ὅπως καταγγεῖλῃ αὐτοὺς ἐπ' ἀπειθείᾳ εἰς τὴν θεάν των Ἥραν : «Παρὰ τοῖς Κεβρηνοῖς καὶ Σκαιβόαις νόμος τῆς Ἥρας τοὺς ἱερεῖς ἡγεμόνας ἔχειν. Ἦν αὐτοῖς ἱερεὺς καὶ ἡγεμὼν Κόσιγγας. Οἱ Θραῖκες οὐκ ἐπειθάρχουν. Ὁ Κόσιγγας κλίμακος πολλὰς καὶ μεγάλας ξυλίνας ἤγειρε συνθεῖς ἄλλας ἐπ' ἄλλαις καὶ λόγος ἦν ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσεται κατερῶν πρὸς τὴν Ἥραν τῶν Θρακῶν ὡς ἀπειθοῦντων. Οἱ δὲ οἷα δὴ Θραῖκες ἀνόητοι καὶ ἄλλοι δεῖσαντες τὴν εἰς οὐρανὸν τοῦ ἡγεμόνος ἀνάβασιν ἰκέτευσαν καὶ ὤμοσαν ἢ μὴν ὑπακούσεσθαι πᾶσιν αὐτοῦ τοῖς προστάγμασιν»²⁾.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευομένη ἀλαζονία αὐτῶν δὲν εἶναι ἄμοιρος διανοητικῆς ἡλιθιότητος : «οὗτοι οἱ αὐτοὶ Θρηῖκες καὶ πρὸς βροτην τε καὶ ἀστραπὴν ταξεύοντες ἄνω πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀπειλεύουσι τῷ Θεῷ οὐδένα ἄλλον θεὸν νομίζοντες εἰ μὴ τὸν σφέτερον»³⁾. Ἀφ' ἐτέρου δὲ πρὸς ἀνάπτυξιν ἑαυτῶν οὔτε γραφὴν ἰδίαν οὔτε γραπτὴν γλῶσσαν εἶχον. Τοῦτο ἐκφαίνεται καὶ ἐκ τῶν μέχρι νῦν ἀνακαλυφθεισῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες εἶναι ἑλληνικαί, ἐν δὲ τῇ Μοισίᾳ καὶ λατινικαί, καὶ ἐκ πάντων τῶν νομισμάτων τῶν Θρακῶν βασιλέων, αἵτινα φέρουσιν ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οὐδεμία μνεῖα γίνεται ὑπ' οὐδενὸς τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων συγγραφέων περὶ θρακικῆς γραφῆς ἢ γραπτῆς γλώσσης δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ὅθεν καὶ ἡ νομιζομένη ἐν θρακικῇ γλώσσῃ δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς ψηφίδος χρυσοῦ δακτυλίου, ἀνακαλυφθέντος ἐντὸς χώματος ἐν τῷ ἄνω λεκανοπεδίῳ τοῦ Ἐβρου, ἡ διαφοροτρόπως ἀναγνωσθεῖσα καὶ ἐρμηνευθεῖσα ὑπὸ πολλῶν, ὧν αἱ ἐρμηνεῖαι δὲν συμφωνοῦσιν ἀλλήλαις, εἶναι καθ' ἡμᾶς ἑλληνικὴ καὶ ὡς τοιαυτὴ ἀνεγνώσθη καὶ ἐρμηνεύθη. Εἶναι δίστιχος ἐν ἠρωικῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ συντεθεισα ὑπὸ

1) Ἀριστοτέλ., XV, 3. 2) Πολυαίνου, VII, 22. 3) Ἡροδότου, IV, 94.

Θρακὸς ἐν μειξοβαρβάρῳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ὡς ἐλάλει οὗτος προφανῶς αὐτὴν¹⁾· Περὶ τῆς ἀγραμματοσύνης τῶν Θρακῶν ὁ Αἰλιανὸς λέγει: ²⁾ «τῶν ἀρχαίων φασὶ Θρακῶν μηδένα ἐπίστασθαι γράμματα, ἀλλὰ καὶ ἐνόμιζον αἰσχιστον εἶναι πάντες οἱ τὴν Εὐρώπῃν οἰκοῦντες βάρβαροι χρῆσθαι γράμμασιν... ἔνθεν τοι καὶ τολμῶσιν λέγειν μηδὲ τὸν Ὀρφέα σοφὸν γενέσθαι Θραῶκα ὄντα, ἀλλ' ἄλλως τοὺς μύθους αὐτοῦ καταψεύσασθαι κατὰ τὸν Ἀνδροτίωνα».

Ὁ Ὀβίδιος κατὰ τὴν ἐν Τόμοις ὑπερορίαν τοῦ ἐξέμαθε τὴν γλῶσσαν τῶν Γετῶν καὶ ἐφιλοτέχνησεν ἐν αὐτῇ πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου ποίημα³⁾, ὅπερ δυστυχῶς ἀπώλετο :

«Ah! pudet et Getico scripsi sermone libellum
structaque sunt nostris barbara verba modis».

Ὁλος δὲ ἀμφίβολον εἶναι, ἂν αἱ θεῖαι Γραφαὶ μετεφράσθησαν εἰς τὴν θρακικὴν γλῶσσαν, διότι οὐδεμία ἀνάγκη ὑπῆρχε τούτου, καθ' ὅσον πάντες οἱ Θραῶκες κατὰ τὸν τρίτον μ. Χ. αἰῶνα, ὁπότε ἤρξατο ὁ Χριστιανισμὸς εἰσχωρῶν εἰς τὴν χώραν, ἦσαν ἤδη ἐξηλληνισμένοι⁴⁾. Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐν τινι ρητορικῷ λόγῳ ἐκφωνηθέντι ἐν τῷ Γοτθικῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ ρηθὲν: «καὶ Σκύθαι καὶ Θραῶκες καὶ Σαυρομάται καὶ Μαῦροι καὶ Ἴνδοι καὶ οἱ πρὸς αὐτὰς τὰς ἐσχατίας τῆς οἰκουμένης πρὸς τὴν οἰκίαν ἕκαστος μεταβαλόντες γλῶτταν τὰ εἰρημένα φιλοσοφοῦσιν αὐτὰ»⁵⁾ δέον νὰ ὑποληφθῇ ὡς ρητορικὸν σχῆμα. Τὸ δὲ μνημονευόμενον ἐν τῷ βίῳ τοῦ μοναχοῦ ἁγίου Θεοδοσίου (526 μ.Χ.) ὑπὸ Συμεῶνος τοῦ μεταφραστοῦ, ζήσαντος κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα, ὅτι ἐν ἐνὶ τῶν τεσσάρων παρεκκλησίων μονῆς τινος ἐν Παλαιστίνῃ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ «τὸ τῶν Βησῶν γένος τῇ σφετέρᾳ φωνῇ τῷ κοινῷ Λεσπότῃ τὰς εὐχὰς ἀπεδίδου»⁶⁾ πάντως δηλοῖ οὐχὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ συντόμους τινὰς προσευχὰς, πιθανῶς ἀγράφους. Ἄλλως τε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ οἱ Βησσοὶ ἦσαν ἐντελῶς ἐξηλληνισμένοι, τοῦ χριστιανισμοῦ διαδοθέντος παρ' αὐτοῖς κατὰ τὸ τέλος τοῦ τετάρτου αἰῶνος κυρίως ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ρεμεισιάνων Νικήτα⁷⁾.

1) Ἴδε: Μυρτίλου Ἀποστολίδου, I, inscription de la langue du v. Ezerovo, Annuaire de la bibliothèque nat. à Plovdiv, σελ. 97—112, ἔτ 1926—27.—Πάλιν περὶ τῆς ἐπι τοῦ δακτυλίου ἐκ τῆς κόμης Ἐξέροβο ἐπιγραφῆς. Ἀπάντησις εἰς κριτικὴν τοῦ καθηγητοῦ Βεσβλῆεφ, διασαφήσεις, προσθήκαι, βουλγαριστί, ἔτ. 1930, σ. 39, εἰς 8ον, Plovdiv (Pak za nadpissa virhou pristena et celo Ezerovo. Otgovor na kritikata ot Dr v. Beschevliev, objasnjenja, dobavki).—Περὶ τῆς γλώσσης τῶν Θρακῶν, ἐν τοῖς Θρακικοῖς Ἀθηνῶν, τόμ. Γ', ἔτ. 1932, σελ. 181-235.—Ἡ γλῶσσα τῶν Θρακῶν, IV. Ἀνδριώτῃ, δημοσίευμα ὑπ' ἀριθ. 20 Ἐταιρ. Θρακ. Μελετῶν 1953.

2) Αἰλιανοῦ, ποιμ. ἱστορ. VIII, 6. 3) Ovidii., ex Ponto, IV, 13, 19.

4) Ἴδε, Μυρτίλου Ἀποστολίδου, περὶ Θρακῶν, Θρακικά, τ. I, ἔτ. 1928, § 9.

5) Patrolog. Graec. LXIII, 501, ἐκδ. Migne, Paris.

6) Αὐτόθι, CXIV, 505.

7) Αὐτόθι, XVII, 592.

§ 19. Ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις, ὡς καὶ ἡ ὄρχησις, παρὰ τοῖς βαρβάροις κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους Θραξὶ δὲν ἦσαν ἄγνωστα, διότι ταῦτα παρ' οὐδενὶ λαῶ, ἐν οἰκδηποτε πνευματικῇ καταστάσει διατελοῦντι, καὶ ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ νηπιωδεστάτῃ καὶ βαρβαρωτάτῃ, ἐλλείπουσιν. Ἀνεκὰθεν ὁ ἀνθρώπος ὑπ' ἐνδομύχου ἀνάγκης κινούμενος ἐκδηλοῖ τὰ καταπλημμυροῦντα τὴν καρδίαν του εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα συναισθήματα διὰ τοῦ λόγου, τοῦ μέλους καὶ τῆς ρυθμικῆς κινήσεως. Ἡ δὲ φιλομουσία τῶν προϊστορικῶν καὶ μυθολογουμένων Θρακῶν, οἵτινες ἀπὸ τῆς Πιερίας παρὰ τῷ Ὀλύμπῳ μετέηρχον τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παρ' οἷς διέπρεψαν οἱ μυθολογούμενοι ἄοιδοι Ὀρφεύς, Μουσαῖος, Θάμυρις, Εὐμόλπος καὶ Φιλάμιον, ὁμολογεῖται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου ἤδη ¹⁾. Αἱ περὶ τῆς φιλομουσίας ὅμως τῶν ἱστορικῶν Θρακῶν εἰδήσεις εἶναι ὀλίγαι, ἕξ ὧν εἰκάζεται ὅτι ἡ μουσικὴ παρ' αὐτοῖς διετέλει ἐν πρωτογόνῳ καταστάσει.

Κατὰ τὸν ἱστορικὸν Θεόπομπον «οἱ Γέται κιθάρας ἔχοντες καὶ κιθαρίζοντες τὰς ἐπικηρυκείας ποιοῦνται» ²⁾, ὅπερ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Jordanes ἀφηγούμενος ³⁾ ὅτι οἱ ἱερεῖς τῶν Γετῶν, οἵτινες ἐκαλοῦντο εὐσεβεῖς, πολιορκουμένης ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τῆς Ὀδησσοῦ ἐξῆλθον ἀνοιχθειῶν τῶν πυλῶν τῆς πόλεως λευχειμονοῦντες καὶ κιθάρας ἐν ταῖς χερσὶ κρητοῦντες πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθροῦ, παρακαλοῦντες ἅμα τοὺς θεοὺς τῶν ν' ἀποκρούσωσι τοὺς Μακεδόνας. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἱερεῖς τῶν Ὀδησσιτῶν, ὅσον καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀνεμείχθησαν μετὰ τῶν περιοικούντων Γετῶν, κιθαρίζοντες ἔμελλον ἑλληνιστί, διότι ἦσαν Ἕλληνες διαφυλάξαντες τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρὰ τῶν καὶ βραδύτερον ἔτι ἐπ' αὐτῆς τῆς ρωμαιοκρατίας, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, ἰδιωτικῶν τε καὶ ἐπισήμων, τῆς Ὀδησσοῦ οὔσης ἀποικίας τῶν Μιλησίων ⁴⁾, ἧς τὰ Ἑλληνικὰ νομίσματα ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ ὡς αὐτονόμου πόλεως χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 200 π. Χ. Ὅστε ἐνταῦθα πρόκειται περὶ Ἑλληνικῆς καὶ οὐχὶ Γετικῆς μουσικῆς, πιθανῶς μόνον ληφθέντος ὑπὸ τῶν Ὀδησσιτῶν τοῦ ἔθους τῆς ἐπικηρυκείας πρὸς τοὺς πολεμίους παρὰ τῶν Γετῶν.

Ὁ Ξενοφῶν μνημονεύει ἐπινίκιον ἐν τοῖς χοροῖς ᾠδὴν, καλουμένην *Σιτάλης* ⁵⁾, ἣτις κατὰ τὸν Gruppe ⁶⁾ ἤδeto πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, οὗ τὸ ἐπώνυμον *Σιτάλης* (φύλαξ τοῦ σίτου) εἰσήχθη εἰς τὴν Θράκην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων καὶ ἀπὸ τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος ἀπαντᾷ καὶ ὡς ὄνομα βα-

1) Ἴδε, *Μυρτίλου Ἀποστολίδου*, ἐνθα ἀνωτ. § 5.

2) *Θεοπόμπου*, fr. 209, *Histor. Graec.* τόμ. I.

3) *Jordanis*, *Getica*, X, 65.

4) *Στρέβωνος*, VII, 6, 1. *Σκόμνου*, 748, *Σκύλακος*, περίπλους § 67. *Geogr. minores Graeci*, τόμ. I, ἐκδ. Didot, Paris.

5) *Ξενοφάντος*. K. Ἄν. VI, 1, 5. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω § 10.

6) *Gruppe*, *Griechische Mythologie*, 1829, σημ. 1.

σιλέων ¹⁾, κατὰ δὲ τὸν Fries ²⁾ ἤθετο πρὸς τιμὴν τοῦ Σιτάλκου, Θρακικοῦ τοῦ φωτός θεοῦ. Κατὰ τὸν Kazarow ³⁾ μνημονεύεται ὡσαύτως ὠδὴ καὶ χορὸς Ζάμολξις, ἔχων τὸ ὄνομα ἀναμφισβητήτως ἐκ τοῦ θεοῦ τῶν Γετῶν Ζαμόλξιδος. Ἐπὶ τῶν νεκρῶν αἱ γυναῖκες ἤδον ἐλέγους ἢ παιᾶνας ἢ μᾶλλον ἐπιφωνήματα θρησκευτικά, πρὸς αὐτόν, καλουμένους ὑπὸ τῶν Θρακῶν κατὰ τὸν Ἡσύχιον *τορέλλη*, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ κατὰ τὸν Στράβωνα *τιτανισμός* «κατὰ μίμησιν τοῖς ἐν παιᾶσι φωνῆς» ⁴⁾.

Περὶ τῶν μαγικῶν ἐπωδῶν, δι' ὧν οἱ Θραῖκες ἐθεράπευον τὰς ψυχὰς τῶν νοσοῦντων βικετούντες τὸν θεὸν Ζάμολξιν, μνημονεύει ὁ Πλάτων ⁵⁾. Ὡσαύτως καὶ ὁ Εὐριπίδης ⁶⁾ μνημονεύει φάρμακον γεγραμμένον ἐν Θρακικαῖς σπίνισιν ὑπὸ τοῦ Ὀρφέως, τοῦτο ὅμως θεωρητέον ἐπινόημα τῶν Ὀρφικῶν, εἰς οὗς ἀποδοτέα καὶ τὰ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἀποδιδόμενα εἰς αὐτὸν ποιήματα. Ὁ δὲ Ἀρριανὸς «καὶ Θράκην τινὰ ἱστορεῖ νύμφην σοφὴν ἀμφὶ ἐπωδάς τε καὶ φάρμακα καὶ οἶαν τὰ μὲν ἐκλύσαι τῶν παθημάτων φαρμάκοις, τὰ δὲ ἐργάσασθαι» ⁷⁾. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ τοιαῦται μαγικαὶ ἐπωδοὶ οὐδεμίαν ποιητικὴν καὶ μελικὴν ἀξίαν ἐκέκτηντο οὐσαι οἷαι αἱ νῦν τῶν μάντεων καὶ μαγισσῶν. Μουσικὰ ἔγχορδα ὄργανα Θρακικῆς προελεύσεως ἐνομιζόντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἢ *μάγαδις* ⁸⁾ καὶ ἑτερόν τι ἀνώνυμον, ὅπερ μετεχειρίζοντο κατὰ τὸν Ἀθήναιον ⁹⁾ οἱ τῶν Θρακῶν βασιλεῖς ἐν τοῖς συμποσίοις, πιθανῶς δὲ καὶ ἡ *νάβλη*, ἢ *σαμβύκη* καὶ ἡ *βάρβιτος* κατὰ τὸν Στράβωνα ¹⁰⁾.

§ 20. Αἱ σωματικαὶ τῶν Θρακῶν ἰδιότητες ὁμοιάζουσί πως πρὸς τὰς ἰδιαζούσας καὶ εἰς τοὺς Σκύθας καὶ τοὺς Γερμανοὺς. Ὁ Γαληνὸς εἰς τὰ τρία ταῦτα ἔθνη καὶ εἰς τοὺς Κέλτας ἀπέδιδε «ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν δέριμα» καὶ διὰ τοῦτο «μαλακὸν τε καὶ λευκὸν καὶ ψιλὸν τριχῶν» ¹¹⁾. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ¹²⁾ ἦσαν οἱ Θραῖκες καὶ οἱ Πόντιοι Σκύθαι *εὐθύτριγες*, κατὰ δὲ τὸν Ξενοφάνην ¹³⁾ *πυρροὶ* καὶ *γλαυκοί*, διότι τοιοῦτους παρίστων ἐν ταῖς εἰκόσι τοὺς θεοὺς τῶν. Ὁ Θεοδώρητος ¹⁴⁾ ὀνομάζει *ερυθροὺς* τοὺς ἀνδριάντας τῶν θεῶν τῶν Θρακῶν πεποιημένους κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ λαοῦ, ὅπερ καὶ ὁ Julius

1) Σιτάλκης βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν υἱὸς τοῦ Τήρου κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῶν τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος. Σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην (Ἀχαρνεὺς 144) ἦτο τοσοῦτον φιλαθήναιος, ὥστε ἔγραψεν ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ἀνακτόρων του «Ἀθηναῖοι καλοί».

2) *Tries*, Studien zur Odyssea, I, 259.

3) *Kazarow G.*, ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ ἐν Σοφίᾳ πανεπιστημίου, τόμ. III, 162.

4) *Στράβωνος*, VII, fr. 40.

5) *Πλάτωνος*, Χαρμίδ. V.

6) *Εὐριπίδου*, Ἀλκιστ. 967.

7) *Ἀρριανοῦ*, fr. 37. Hist. Graec. III, 593.

8) *Πολυδέμου*, IV, 61.

9) *Ἀθηναίου*, Δειπν. XIV, 337a.

10) *Στράβωνος*, X, 3, 17.

11) *Γαληνοῦ*, περὶ κρᾶσ. II, 8.

12) *Ἀριστοτέλους*, περὶ εἶδ. ζώων, V, 1.

13) *Κλήμεντος*, Στρωματ. VII, 4. Περβλ. καὶ *Ὀρατίου*, ὠδ. III, 9, 9. «Thrassa Chloe flava».

14) *Theodoretī*, Therap. III, 519.

Firmicus ἐπιβεβαίωι: «omnes in Thracia rubri procurantur» ¹⁾, ἐνῶ προκειμένου περὶ τῶν Γερμανῶν προσθέτει ὅτι ἦσαν λευκοὶ «candidi». Ὁ δὲ Claudianus ²⁾ λέγει ὅτι οἱ Γέται ἦσαν ξανθοὶ «flavi», οἱ δὲ Σκυθικοὶ λαοὶ πάντες βαθύτριχες. Ἐκ τούτων ἔπεται ὅτι οἱ Θραῖκες δὲν εἶχον ὁλοτελῶς τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τοὺς βορείους λαοὺς· ὡσαύτως δὲ οὐδὲ πάντες, ὡς φαίνεται, εἶχον πρὸς ἀλλήλους τὰ αὐτὰ, διότι πολλὰ φύλα διέφερον ἀλλήλων. Ὁ Hirt παρατηρεῖ ³⁾ ὅτι οἱ ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἀπεικονιζόμενοι Θραῖκες ἔχουσι τὴν κόμην μέλαιναν, ἐνῶ ὁ Ξενοφάνης, ὡς προεροήθη, καλεῖ αὐτοὺς πυρροὺς· ἐντεῦθεν εἰκάζει ὅτι οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μνημονεύμενοι χαρακτηρισμοὶ ἀναφέρονται πιθανῶς εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἀρχοντας, ὁ δὲ πολὺς λαὸς εἶχεν ἄλλα χαρακτηριστικὰ. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ ἀρχικὰ αὐτῶν χαρακτηριστικὰ ἠλλοιώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἐνεκα τῆς χρονίας καὶ συνεχοῦς πρὸς ἄλλα φύλα ἐπιμειξίας.

Τὴν κόμην οἱ Θραῖκες ἢ προσέδενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς εἰς κροβύλον κείροντες τὸ λοιπὸν μέρος, ὅθεν καὶ τὸ παρὰ Θεοκρίτῳ θρακιστὶ κέκαρμαι ⁴⁾ ἢ ἐκτένιζον πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅπως οἱ παρ' Ὀμήρῳ μνημονεύμενοι «ἔπισθεν κομόοντες Ἄβαντες» ⁵⁾. Παρὰ τῷ Ὀμήρῳ καλοῦνται ἀκροκόμοι ⁶⁾ καὶ παρὰ τῷ Πολυδεύκῃ ἀκροκόμαι ⁷⁾, παρὰ δὲ τῷ κωμικῷ Ἀλεξανδρείδῃ αἰχμηροκόμοι ⁸⁾, ὅπερ προφανῶς σημαίνει ὅτι ἔτρεπον μακρὰν πῶς, ἀλλὰ οὐπαρὰν καὶ ἀκτένιστον κόμην. Παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ ⁹⁾ οἱ Γέται περιγράφονται ὡς τρέφοντες μακρὰν κόμην καὶ πώγωνα, αἵτινα οὐδέποτε ἤγγισε ψαλῖς. Αἱ Θραῖσαι ἔκοπτον τὴν κόμην των εἰς ἔνδειξιν πένθους ¹⁰⁾, ὥσπερ αἱ Θεσσαλαὶ ¹¹⁾ καὶ σήμερον ἔν τισι κώμαις αἱ Κρηῖσαι, αἵτινες ἀποθέτουσιν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τελευτήσαντος προσφιλοῦς συγγενοῦς ¹²⁾.

Ἡ ἐκτομὴ ὑπελαμβιάνετο παρὰ τοῖς Θραξίν ὕβρις δεινὴ κατὰ τὴν μαγυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους λέγοντος ὅτι ὁ Ἀδάμας «ἀπέστη Κότους διὰ τὸ ἐκτιμηθῆναι παῖς ὢν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ὕβρισμένος» ¹³⁾, ἢ δὲ ἀλληλοκτονία κατὰ κριτος κατὰ τὸν Δημοσθένην, «οὐκ ὄντος νομίμου τοῖς Θραξίν ἀλλήλους ἀποκτινύναι» ¹⁴⁾. Οἱ Θραῖκες ἦσαν μακροβῖοι, ὅπερ ὠφείλετο κατὰ τὸν Μακελλῖνον εἰς τὸ ὑγιεινὸν τῆς χώρας των κλίμα, τὴν ἀπλὴν καὶ φυσικὴν τροφήν καὶ τὸν κατὰ φύσιν βίον ¹⁵⁾. Ὁ βασιλεὺς Τήρης II ἀπέθανε κατὰ τὸν Θεό-

1) Firmici, I, 1.

2) Claudiani, Raptio Proserpinae, II, 65.

3) Hirt, Indogermanen, II, 594.

4) Θεοκρίτου, XIV, 46.

5) Ὀμήρου Ἰλ. Β, 542 καὶ Ἐὐσταθίου εἰς Διονυσ. 520.

6) Ὀμήρου Ἰλ. Δ, 533.

7) Πολυδεύκου, II, 28.

8) Ἀθηναίου, Δειπν. IV, 131. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω § 10.

9) Ovidii, Tristia καὶ ex Ponto.

10) Ἀθηναίου, Δειπν. XII, 524c.

11) Ἐὐριπίδου, Ἀλκυστ. 427 καὶ Ὀμήρου Ἰλ. Ψ, 144.

12) Σακκελαριάδου, ἔνθα ἀνωτ. σελ. 251.

13) Ἀριστοτέλους, πολιτ. V, 8.

14) Δημοσθ. κατ' Ἀριστοκράτους, 169.

15) Marcellini, XXVII, 4, 10.

φραστον ¹⁾ ἐν ἡλικίᾳ 92 ἐτῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ φλέγοντος συγκαταριθμουμένων μακροβίων πέρα τῶν 100 ἐτῶν κατὰ τὸν δεῦτερον μ.Χ. αἰῶνα μνημονεύονται πολλοὶ Θραῖκες ²⁾, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν παρατιθεμένων ὀνομάτων. Ὅτι δὲ καὶ καλοὶ καὶ εὐπλαστοὶ ἔφηβοι Θραῖκες ὑπῆρχον ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν ³⁾, ὁ ἐραστὴς τοῦ καλοῦ, ἀναφέρων τὴν σωτηρίαν ἐφήβου ἐκ τῶν κοιμισθέντων πρὸς τὸν Σεύθην αἰχμαλώτων, ὃν ἤτησε καὶ ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ βασιλέως ὁ Ὀλύμπιος Ἐπιγένης, διότι ἠράσθη τοῦ νεανίσκου διὰ τὸ κάλλος αὐτοῦ ⁴⁾.

1) *Ξενοφῶντος*, fr. 284.

2) *Historico Graec. fragmenta*, τόμ. III, σελ. 609.

3) *Ξενοφῶντος*, Κ. Ἄν. VII, 4, 7 καὶ ἐξῆς.

4) Περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Θρακῶν ἐπιθεὶ καὶ *Tomaschek*, *Die alten Thrakes I, übersicht der Stämme*, Wien, ἐτ. 1893—94. — *Kazarow G.* Σχεδιάγραμμα τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἠθῶν τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, βουλγαριστί, ἐν τῇ ἱστορικῇ βιβλιοθήκῃ, ἐτ. 1928, τόμ. I, καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Θρακῶν (*Bitit na stariti Thraki*), ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Βουλγαρικῆς ἀκαδημίας, τόμ. I, ἐτ. 1913. — *Σακελλαριάδου*, Κ. Σ. Πόλεις καὶ θέσμια Θρακῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, I, ἐτ. 1929, σελ. 233—253. — *Κουρτίδου Κ.*, Ἱστορία τῆς Θράκης, I, ἐτ. 1932, σελ. 314—351. — *Σαμοθράκη Ἀχιλ.*, Ἱστορία τῆς Θράκης, I, ἐτ. 1939, σελ. 123—131.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ Ο ΦΑΚΕΛΛΟΣ 434
ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΠΕΡΙ ΘΡΑΚΗΣ

Γ'

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 1)

Εισαγωγικά. Πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ἐπισκοπῆς Ἀδριανουπόλεως ἀναφέρεται ὁ Εὐτροπίος (328—332). Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ἐπαρχία ἦτο, ἀρχικῶς, μία τῶν ἑξ Μητροπόλεων τῆς Ἑξαρχίας τῆς Θρακικῆς Διοικήσεως, ὑπὸ τὸ ὄνομα Αἰμιμόντιου. Ἀπὸ τοῦ 451, ὑπήχθη ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ 1923, διὰ τῆς μεταναστεύσεως τῶν χριστιανῶν τῆς ἕδρας αὐτῆς, τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ διαφόρων ἄλλων πόλεων καὶ χωρίων, εἰς διαφόρους πόλεις καὶ χωρία τῆς ἐλευθέρως Θράκης καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Μητρόπολις κατηργήθη. Τὸ δὲ ἐν Θράκῃ ἑναπολειφθὲν τιμῆμα αὐτῆς ἀπετέλεσε, μετὰ διαφόρων χωρίων τῶν ἐπαρχιῶν Λιτίσης καὶ Διδυμοτείχου, καθὼς καὶ νέων χωρίων καὶ συνοικισμῶν, τὴν προσωρινὴν Μητρόπολιν Νέας Ὁρεσιᾶδος. Τότε, ὁ τελευταῖος Μητροπολίτης Πολύκαρπος Βαρθάκης ἐπωνομάσθη Ἀδριανουπόλεως καὶ Ὁρεσιᾶδος, ἕδρῶν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ Καραγάτι, τὴν παλαιὰν Ὁρεσιᾶδα. Φιλοξενηθεὶς δὲ ἐπ' ὀλίγον καιρὸν ἐν Διδυμοτείχῳ, μετέβη μετὰ τὴν κατάληψιν καὶ τοῦ Καραγάτι ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν νέαν ἕδραν του, τὴν Νέαν Ὁρεσιᾶδα, ἰδρυθεῖσαν τὸ 1924. Τέλος, μετατεθέντος, τοῦ Πολύκαρπου εἰς τὴν Μητρόπολιν Χίου, κατηργήθη καὶ ἡ προσωρινὴ Μητρόπολις Νέας Ὁρεσιᾶδος, 12 Φεβρουαρίου 1931, συγχωνευθεῖσα μετὰ τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου. Ὁ δὲ Μητροπολίτης Διδυμοτείχου ἐπωνομάσθη ἔκτοτε Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεσιᾶδος. Ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως ἐφημιζετο ὡς «ὕπερτιμος καὶ Ἑξαρχος παντὸς Αἰμιμόντιου». (Ἴδὲ ἐκτὸς ἄλλων σχετικῶν εἰς τοὺς καταλόγους Σάρδεων Γερμανοῦ καὶ Μιλτιάδου Σταμούλη, «Θρακικά», τόμ. ΣΤ' 39—45, ΙΔ' 71—77, εἰς ἡμέτερα εἰσαγωγικά καὶ ἄλλας λεπτομερείας τῶν ἐπαρχιῶν Διδυμοτείχου, Ὁρεσιᾶδος, Λιτίσης, Ἡρακλείας κλπ.).

Διάφοροι ἐπισκοπαὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Ἀδρ)πόλεως

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια τῆς Ἀδριανουπόλεως εἶχεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σχεδὸν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, ὅπως

1) Συνέχεια ἐκ τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' τόμου.

καὶ ἄλλαι μεγάλαι ἐπαρχίαι, πολλὰς καὶ διαφόρους ἐπισκοπὰς. Πρὸ τοῦ λοιποῦ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς παλαιᾶς ταύτης καὶ μεγάλης ἐπαρχίας, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 434 φακέλλου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, θὰ ἀναγράψωμεν γενικὰ τινὰ περὶ τῶν ἐν λόγῳ ἐπισκοπῶν, κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν.

1) **Ἀγαθουπόλεως.** Ἦτο, κατ' ἀρχάς, μία τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐτιμήθη, προσωρινῶς, τὸν 14ον αἰῶνα, εἰς Μητρόπολιν. Περιέπεσεν, ὅμως, εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς, πάλιν, ἐπισκοπικὴν τάξιν. Περιελθούσα ἐν χρεΐα, ἐχρημάτισε, διὰ λόγους καιρικοῦς, ἐπὶ τι διάστημα (Φεβρ. 1389) προσωρινῇ ἔδρᾳ τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως. Καιρικοὶ λόγοι εἶναι τὰ κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς περιφερείας αὐτῆς διαδραματισθέντα γεγονότα. Ὁ κατάλογος τοῦ Μ. Σταμούλη γράφει διὰ τοὺς ὑπ' ἀριθμοὺς 40 καὶ 41, κατ' αὐτόν, Μητροπολίτας Ἀδριανουπόλεως τὰ ἑξῆς: «40). Πολύκαρκος 1360—1361, ὅτε ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν καταλαβόντων αὐτὴν (Ἀδριανούπολιν), μέχρι 1380...41). Ματθαῖος 1380—1389» (ἰδὲ «Θρακικὰ», τόμ. ΙΔ', 1940, σελ. 73). Τὸ 1760, ἀποσπασθεῖσα, ἡ ἐπισκοπὴ Ἀγαθουπόλεως, ἀπὸ τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, προήχθη εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν. Συνηνώθη, ὅμως, τὸν Μάϊον τοῦ 1808, μετὰ τὴν Μητρόπολιν Σωζοπόλεως. Ἀποσπασθεῖσα, δέ, καὶ ἀπ' αὐτῆς, ἐτιμήθη εἰς Μητρόπολιν, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1813. Ἄλλ' ἠνώθη, ἐκ δευτέρου, μετὰ τὴν Σωζόπολιν, τὸν Μάϊον τοῦ 1830, ὑφισταμένη, ἔκτοτε, μετ' αὐτῆς, ὡς μία Μητρόπολις Σωζοαγαθουπόλεως. Καὶ ἡ διπλῆ, ὅμως, αὕτη ἐπαρχία εἶχε παύσει νὰ ὑφίσταται, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὃ δὲ τελευταῖος αὐτῆς Μητροπολίτης Δωρόθεος (29 Ἰανουαρίου 1904—11 Ἰουλίου 1917) μετετέθη ἄλλαχού· (ἰδὲ «Θρακικὰ» τόμ. Η' σελ. 111—120, 161—153· τόμ. ΙΔ' σελ. 65—68, 71—77, 171—173, καὶ ἐπισκοπὴν Σωζοπόλεως).

2). **Ἀρχιάλου.** Ἦτο ἐπισκοπὴ, ὑποκειμένη, ἀρχικῶς, τῇ Μητροπόλει Ἀδριανουπόλεως. Ἐμφανίζεται, ἔπειτα, πιθανῶς, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ε' αἰῶνος, ὡς Ἀρχιεπισκοπὴ, ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ι' αἰῶνος, ἐξέλιπεν, ἢ, μᾶλλον, συνηνώθη, μετὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Μεσημβρίας. Ὅταν ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Μεσημβρίας προεβιβάσθη, (τέλος ιβ' αἰῶνος), εἰς Μητρόπολιν, ἡ Ἀρχιάλος ἐπανεῦρε τὴν προτέραν αὐτῆς ἀρχιεπισκοπικὴν ἄξιαν. Ἀργότερον, ἴσως τέλος τοῦ ιδ' αἰῶνος, προήχθη εἰς Μητρόπολιν. Ὁ Μητροπολίτης αὐτῆς ἐφημίζετο, ὡς «Ἐπίσκοπος καὶ Ἐξαρχος Μαύρης Θαλάσσης». Τελευταῖον Μητροπολίτην εἶχε τὸν τέως Γάνου καὶ Χώρας Κωνσταντῖνον, ἐκλεγέντα τὸ 1909, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου, 10 Ἰουλίου 1923, ἡ ἐπαρχία ἔμεινεν ἄνευ ἀρχιερέως. Εἰς τὰ ἀνωτέρω προσθέτομεν, ὅτι πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὑπῆρξεν ὁ «Σωτᾶς, 170», ὡς ἀναγράφει ὁ Ἀδαμ. Διαμαντόπουλος, καὶ διὰ τῶ 1369 ἐδόθη, κατ' ἐπίδοσιν, ψήφῳ συνοδικῇ, τῷ...μητροπολίτῃ Μεσημ-

βρίας καὶ Ἀγχιάλου καὶ ἡ... Μητρόπολις Βάρνης». (ἰδὲ «Θρακικά», τόμ. Θ' 167—180, ΙΔ', 68—71, Η' 120—125, ΙΔ', 138).

3). **Ἀρκαδιουπόλεως.** Ἐξ ὧσων ἐγράψαμεν περὶ τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης εἰς τὰ περὶ τῆς ἐπαρχίας Ἡρακλείας («Θρακικά», τόμ. 18, σελ. 92), ἐπαγαλαμβάνομεν, ἐνταῦθα, τὰ ἑξῆς: Ὅτι εἶναι, ἴσως, ἡ λεγομένη ἐπισκοπὴ Βουκέλλου ἢ Βουκέλλων καὶ Βεργουλῶν ἢ Βεργούλε, ἔξ οὗ καὶ τὸ κατόπιν μέχρι τοῦδε γνωστὸν ὄνομα (Λουλὲ Βουργάζ—Πύργος), κοινῶς Ἀ. Μπουργάζ. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη, οὕσα ἀρχαία καὶ ὑπαγομένη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἡρακλείας, ἦτο συνηνωμένη μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Βιζύης. Ἀπὸ τοῦ Στ' αἰῶνος φέρεται ὡς ἀρχιεπισκοπὴ (τῆς ἐπαρχίας=Διοικήσεως, ἐξαρχίας Ἐδρώπης) ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ δὲ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου (1186—1196), ὡς Μητρόπολις, ὑφισταμένη μέχρι τῶν μέσων τοῦ ἰδ' αἰῶνος. Παρεχωρήθη, ἐν τῷ μεταξύ, (1315—1317, 1375), τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ Μεσσηνίας, λόγῳ ἐπιδόσεως (ἰδὲ «Θρακικά» ΙΔ', σελ. 87, 141). Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατοχὴν (1360), καταργηθεῖσα, συνεχωνεύθη μετὰ τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, οὐκ καθ' ὁλοκληρίαν, διότι μερικὰ χωρία αὐτῆς παρέμειναν, ἢ, μᾶλλον, συμπεριελήφθησαν, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βιζύης. (Ἰδὲ εἰς τὰ ἡμέτερον περὶ τῶν ἐπαρχιῶν Βιζύης, Ἡρακλείας, καθὼς καὶ «Θρακικά» τόμ. Στ' 52, 53, 57· τόμ. ΙΔ' 71, 86, 90, 94· 140).

4). **Βουκέλλου.** Ἰδέ, ἀνωτέρω, ἐπισκοπὴν Ἀρκαδιουπόλεως, καθὼς καὶ «Θρακικά», τόμ. Στ' 57.

5). **Βουλγαροφύγου.** Κατὰ Μ. Σταμούλην ἀναγράφεται καὶ ὡς ἐπισκοπὴ Βουλγαροφύγης. Εἶναι δέ, κατὰ τὸν Γεώρ. Κονιδάρη, ἡ νῦν Βαβᾶ Ἐσκι («Θρακικά», τόμ. ΙΔ' 94).

6). **Δεβλετοῦ.** Κατὰ τὸν Γ. Λαμπουσιάδην, ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη ἦτο φαίνεται, συνηνωμένη, τὸν Ε' αἰῶνα, μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Σωζοπόλεως.

Βραδύτερον, ἀποχωρισθεῖσα ταύτης, ἀνυψώθη τὸν ιγ' αἰῶνα, εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν, ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν ἐπήγετο καὶ πρότερον. Κατὰ τὸν ἐπίσκοπον Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιον Σαρράφογλου, ἡ Δεβλετὸς ἑκαλεῖτο Δεβλέτου, ἢ Δεβλετοῦ ἢ Δεβλετῆ Ἀγάτς, κοινῶς Ζαγορᾶ. Ἀπέχει δὲ 10 ὥρας τῆς Ἀδριανουπόλεως, (ἑκκλ. ἱστορία. Βιβλ. Ε' κεφ. Θ' σελ. 186—187). Ἡμεῖς εὗρομεν καὶ ἀνεγράψαμεν εἰς τὴν παρούσαν πραγματείαν μας χωρία μὲ τὸ ὄνομα Δεβλετῆ ἢ Ντοβλετλοῦ (Devletli) ἢ Δεβλετῆ Ἀγάτς εἰς διαφόρους ἐπαρχίας, ἔνθα καὶ παραπέμπομεν, καὶ τὸν ἀναγνώστην. Ἐξ αὐτῶν, δέ, συμπεραίνομεν, ὅτι ἐγένετο, ἴσως, σύγχυσις ὀνομάτων, παραποιήσις καὶ ταύτισις. Δηλαδή: Δεβλετὸς καὶ Δεβλετοῦ παρεποιήθησαν εἰς Δεβλετὸς καὶ Δεβλετοῦ ἢ Δεβλέτου, ταῦτα δὲ εἰς τὸ τουρκικὸν Δεβλετῆ ἢ, μᾶλλον Ντοβλετλοῦ Devletli (ἐκ τοῦ Devlet, ἢ Ντοβλὲτ (τὸ ντοβλέτι=κράτος, δύναμις), τὸ ὁποῖον σημαίνει κραταιότητα (ὁ ἀνώτα-

τος ἄρχων, σουλτάνος, τίτλος, διδόμενος καὶ εἰς μεγάλους πασάδες). (Ἰδέ «Θρακικά», τόμ. Β', σελ. 81, ΙΔ' σελ. 102).

7) **Δρυζιπάρων**. Κατέστη, τὸν Η' καὶ Θ' αἰῶνα, ἀνεξάρτητος Ἀρχιεπισκοπή, ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Κατηργήθη, δέ, πιθανόν, κατὰ τὰς βουλγαρικὰς εἰσβολὰς. Κατὰ τὸν Γ. Λαμπουσιάδην, τὰ Δρυζίπαρα εὗρισκοντο, ἔνθα νῦν τὸ Καραστράν, ὅπως γράφει, ἐν ᾧ ἡ ὁρθὴ προφορὰ καὶ γραφὴ τῆς λέξεως εἶναι Κρηστηράν. Ὑπῆρχον, μάλιστα, δύο χωρία μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ Μέγα (μεγάλο) Κρηστηράν καὶ τὸ Μικρὸν (μικρὸ) Κρηστηράν, τὰ ὁποῖα ἐπανειλημμένως ἀναφέρομεν εἰς τὴν μεγάλην ταύτην πραγματείαν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Θράκης. (Ἰδέ «Θρακικά», τόμ. Α' σελ. 280, ΙΔ' σελ. 111).

8). **Καράβου**. Ἐπισκοπή τῆς Ἀδριανουπόλεως. Κατὰ τὸν Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιον Σαράφαγλου «ὁ (ἐπίσκοπος) Καράβου ἢ Καρπουδῶν. Κάρπα δὲ ἢ Κάππα, τὸ πάλαι, ἐλέγετο ἢ χώρα, ἣδη δὲ κοινῶς Χαπά. Μεταξὺ Βιζύης καὶ Ποργάζι, πόρρω τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὥρας 4». Ἰδέ, περαιτέρω, ἐπισκοπὴν Τζωιδῶν. («Θρακικά», τόμ. ΙΔ', σελ. 125 καὶ 173. «Ταχυδρόμος» Κ)λεως, 1903, ἀριθ. 1487).

9). **Μεσημβρίας**. Οὕσα, ἀρχικῶς, Ἐπισκοπή τῆς Ἀδριανουπόλεως, προήχθη, ἴσως, ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος, εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν, ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ι' αἰῶνος, εἶχε συνενωθῆ μετ' αὐτῆς ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀγγιάλου, ἣτις ἀπεσπάρθη, ἀργότερον, καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιαν, πάλιν Ἀρχιεπισκοπὴν, ὅταν, τέλη ΙΒ' αἰῶνος, ἡ Μεσημβρία ἐτιμήθη εἰς Μητροπόλιν. Τὸ 1368, ἐδόθη εἰς αὐτὴν ἡ Μητροπολις Βάρνης καὶ τὰ περὶ αὐτῆς. Τὸν ΙΗ' αἰῶνα φέρεται Μητροπολίτης «Μεσημβριοβάρνης». Ἀπὸ Σεπτεμβρίου, δέ, τοῦ 1831, πάλιν, μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1835, αἱ δύο ἐπαρχίαι Βάρνης καὶ Μεσημβρίας ἦσαν συνηνωμέναι προσωρινῶς. Ὁ Μητροπολίτης Μεσημβρίας ἐφημιζετο ὡς «Υπέριμος καὶ Ἐξάρχος Μαύρης Θαλάσσης». Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μητροπολίτου Νικηφόρου, (21 Μαρτίου 1931), ἡ ἐπαρχία παρέμεινεν ἄνευ ἀρχιερέως. («Θρακικά», τόμ. Η', 152—156. ΙΔ' 137—140. Ἰδέ καὶ ἐπισκοπὴν Ἀρχαδιουπόλεως καὶ ἐπαρχίαν Βιζύης).

10). **Νίκης**. Καλεῖται καὶ Νικαίας (τῆς Θράκης). Ἀρχὰς τοῦ 10ου αἰῶνος, προήχθη εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν, ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη. Διτηρήθη, δέ, μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως. («Θρακικά», τόμ. ΙΔ' σελ. 148).

11). **Πέτρας**. Κατὰ τὸν Μελέτιον Ἀθηνῶν, ἦτο ἐπισκοπή, ὑπὸ τὴν Μητροπόλιν Ἀδριανουπόλεως. («Θρακικά», τόμ. ΙΔ', 159—160).

12). **Προβάτου**. Κατὰ τὸν Γ. Κονιδάρην, ἦτο ἐπισκοπή τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, μέχρι τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἄλλοι, ἀργότερον, ἀναγράφουν ἐπισκοπὴν, ὑπὸ τὰ ὀνόματα Provardia, Probatia, Προβάτου... τὸν 9ον αἰῶνα. («Θρακικά» ΙΔ' 161). Θὰ ἴδωμεν, περαιτέρω, διάφορα χωρία, μὲ τὸ ἴδιον, ἢ, μᾶλλον, παρόμοια ὀνόματα, ἑλληνιστὶ καὶ τουρκιστὶ.

13. **Σαράντα Ἐκκλησιῶν.** Τμήμα τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως, διακυβερνᾶτο, πνευματικῶς, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὑπὸ τιτουλαρίων ἐπισκόπων, βοηθῶν τοῦ Μητροπολίτου, μὲ ἔδραν τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας. Τὸν Μάϊον τοῦ 1906, ἀνεκηρύχθη εἰς ἀνεξάρτητον Μητρόπολιν. Ὁ ἰδρυτικὸς τόμος ἀναγράφει, ὅτι ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν Μητρόπολιν τὸ τμήμα τοῦτο, *συνγείμενον ἐκ τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν χωρίων Σιοποῦ, Ἰέννας, Βουνὰρ Χισσάρ, Σκεπαστοῦ, Εὐκαρύου, Κουρούδερε, Γιαντζηκλάρ, Κογγιούνδερε, Κογιούν Κιαβούρ, Πέτρας καὶ Σιοπέλου...* Ὑφίστατο, δέ, μέχρι τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1922. («Θρακικά», τόμ. Β' 440—449, ΣΤ', 114—117).

14). **Σιοπέλου.** Ἦτο παλαιὰ ἐπισκοπὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἐπίσκοπος αὐτῆς ἀναφέρεται, κατὰ Μ. Σταμούλην, ὁ Ἅγιος καὶ μάρτυς Ρηγίνος τὸ 344. Τιμηθεῖσα, προσωρινῶς, εἰς Μητρόπολιν, μετὰ τὸ 1341, διελύθη καὶ ὡς ἐπισκοπὴ, πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδεία Μακρῆ, ΚΑ' 950. «Θρακικά», Β', 443, ΣΤ' 122, καὶ ΙΔ' 170).

15). **Σωζοπόλεως.** Ὑπήγετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως. *«Πρῶτος ἐπίσκοπος ἀναφέρεται ὁ Πέτρος τὸ 325».* Ἐτιμήθη εἰς Μητρόπολιν, ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Νέου (1328-1341). *«Τῷ 1354, Φεβρ. ὁ Πατρ (ἰάρχης) Κάλλισιος ἔδωσε τῷ Μητρ (οπολίτῃ) Πηγῶν (Βρύσεως—Βουνὰρ Χισσάρ!) τὴν Μητρόπολιν Σωζοπόλεως».* Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1623 ἡ Μητρόπολις αὕτη καὶ ἡ τῆς Μηδείας συνηνώθησαν, προσωρινῶς. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σάρδεων Γερμανόν, ἡ Σωζόπολις ἀναφαίνεται, πάλιν, τὸ 1628, κερχωρισμένη. Κατὰ δὲ τὸν Μ. Σταμούλην ὑπῆρχε: *«Θεοδόσιος, 1624—1636, μητρ. Σουζουπόλεως καὶ Μηδείας».* Ἐτερος, δέ, μητροπολίτης, τὸ *«1648—1660... ἐπιτιλοφορεῖτο Σωζοπόλεως καὶ Μηδείας».* Μετὰ τὴν Σωζόπολιν συνηνώθη καὶ ἡ ἐπισκοπὴ Ἀγαθουπόλεως. Εἰς τοὺς καταλόγους Σταμούλη, ἀναφέρεται, μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων Σωζουπόλεως, ὁ *«Ἰγνάτιος, 1315, Ἀγαθουπόλεως».* Κατὰ τὸν Σάρδεων, δέ, ἀργότερον, συνηνώθη μετ' αὐτῆς ἡ ἐπαρχία Ἀγαθουπόλεως, ἀπὸ μὲν τοῦ Μαΐου τοῦ 1808 μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1813, προσωρινῶς. Ὀριστικῶς, δέ, ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1830. Ὅποτε ἀπετελέσθη μία ἠνωμένη Μητρόπολις Σωζοπόλεως. Ὁ Μητροπολίτης τῆς ἐφημιζετο *«Ὑπέρτιμος καὶ Ἐξάρχος πάσης Μαύρης Θαλάσσης».* Ἀπὸ τῆς 11ης Ἰουλίου 1917, ἡ ἐπαρχία παρέμεινε ἀνευ ἀρχιερέως. (Ἰδὲ «Θρακικά», τόμ. Η', 169—173 ΙΔ', 171—173. Ἐπίσης ἰδὲ ἀνωτέρω, ἐπισκοπὴν Ἀγαθουπόλεως, εἰς δὲ τὴν Μητρόπολιν Ἡρακλείας τὴν ἐπισκοπὴν Μηδείας).

16). **Τζωϊδῶν.** Ὁ Γ. Λαμπουσιάδης, παρὰ Μ. Σταμούλη, λέγει, ὅτι τὸ φρούριον Τζωϊδῶν ἔκειτο, ὅπου ἡ τωρινὴ πόλις Χάφζα, καὶ ἀντικρούει τὸν Ἀθηναίων Μελέτιον, τοποθετοῦντα εἰς Χάφσαν τὴν πόλιν Καρπούζαι. Ἰδέ,

ἀνωτέρω, ἐπισκοπὴν Καράβου. («Ταχυδρόμος» Κ)λεως, ἔτος 1903, ἀριθμὸς 1487, «Θρακικά», ΙΔ', 125 καὶ 173).

Ὁ Φακέλλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Τὰ αὐτὰ παρατηροῦμεν καὶ διὰ τὰ ἔγγραφα τοῦ φακέλλου τούτου, ὡς πρὸς τὴν μεγάλην καὶ περιφανῆ, ἄλλοτε, ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν Ἀδριανουπόλεως. «Τὶ πρότερον, τὶ δ' ὕστερον», νὰ γράψῃ τις ! Καὶ πῶς νὰ ἐξοικονομήσῃ τὸ περιεχόμενον καὶ τὰς πληροφορίας αὐτῶν ! Εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, μικρὰ καὶ μεγάλα, μερικά, δέ, ἐκτενέστατα. Καὶ ἄλλα μὲν περιορίζονται εἰς ὠρισμένον τμήμα, ἢ τμήματα, ἢ καὶ μόνον εἰς ὠρισμένας πόλεις, ἢ χωρία. Ἄλλα, δέ, εἰς πολλὰ ὁμοῦ τμήματα, ἢ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν, ἢ καὶ ὀλόκληρον, ἀκόμη, τὴν νομαρχίαν τῆς Ἀδριανουπόλεως, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐγγράφων. Πολὺ δυσχερὲς, δέ, ἀποβαίνει, καὶ πάλιν, καθὼς εἶδομεν καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας, νὰ διακρίνῃ τις, πόσαι καὶ ποῖαι πόλεις, κωμοπόλεις, καὶ χωρία, ὑπήγοντο, τότε, εἰς τὴν μεγαλῶνυμον ἐπαρχίαν Ἀδριανουπόλεως, ἢ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας. Διότι ἔχομεν πολλὰς συγχύσεις, συνταυτίσεις, ἢ συνωνυμίας, ὡς ἐκ τῆς ἐξέτασως τῆς ἀναγραφῆς τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων, κατὰ πολιτικά, κύριως, τμήματα καὶ διοικητικὰς διαιρέσεις τῆς νομαρχίας. Καί, διὰ τοῦτο, ἐπράξαμεν, καὶ ἐνταῦθα, ὅ,τι καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας.

Τὰ ἔγγραφα τοῦ φακέλλου 434 τῆς Βιβλ. τῆς Βουλῆς. Τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως ἔγγραφα εἶναι 30 τεμάχια, ὑπὸ τοὺς ἐξῆς εἴκοσι δύο, κατὰ σειρὰν, ἀριθμοὺς : 12, 13, 14 (εἰς τέσσαρα τεμάχια), 15, 15α', 16 (εἰς δύο τεμάχια), 17, 18, 20, 21 (εἰς τρία τεμάχια), 22, 25, 27, 28, 33, 34, 35 (εἰς τρία τεμάχια), 35α', 36, 42, 43, καὶ 44. Ταῦτα, ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτῶν, εἶναι τριῶν εἰδῶν : 1ον), ὅσα ἔχουν ὠρισμένην χρονολογίαν, ἀπὸ 9)βρίου 1873 μέχρι 17 Μαΐου 1888. 2ον), ὅσα δὲν ἔχουν χρονολογίαν ὠρισμένην, ἀλλ' ἐξαγομένην ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. καὶ 3ον), ὅσα δὲν ἔχουν οὐδεμίαν χρονολογίαν. Τὰ πρῶτα καὶ τὰ δεύτερα ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν, κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν : 1ον τεμάχιον τοῦ 21, 2ον τεμάχιον τοῦ 21, 1ον τεμάχιον τοῦ 14, 2ον τεμάχιον τοῦ 14, 1ον τεμάχιον τοῦ 16, 3ον τεμάχιον τοῦ 14, 34, 4ον τεμάχιον τοῦ 14, 2ον τεμάχιον τοῦ 16, 33, 36, 17, 18, 35α', 25, 43, 42, καὶ 44. Τὰ δὲ ὑπόλοιπα, δηλαδὴ τὰ τοῦ τρίτου εἴδους, ἐτοποθετήσαμεν μεταξὺ τῶν τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου εἴδους, ἀναλόγως τῶν μικρῶν, ἢ μεγάλων, ἐκκλησιαστικῶν ἢ πολιτικῶν τμημάτων, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται τοιοιτοτρόπως, διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέτασιν ὅλων τῶν ἀριθμῶν, καὶ τῶν τεμαχίων αὐτῶν, ἠκολουθήσαμεν τὴν ἀκόλουθον τακτικὴν σειρὰν : 22, τὸ 1ον τοῦ 21, τὸ 2ον τοῦ 21, 20, τὸ 3ον τοῦ 21, 13, τὸ 1ον τοῦ 14, τὸ 2ον τοῦ 14, τὸ 1ον τοῦ 16, 15, 15α', τὸ 3ον τοῦ 14, τὸ 4ον τοῦ 14, τὸ 2ον τοῦ 16, 28, 34, 17, 18, 33, 36, τὸ 1ον τοῦ 35, τὸ 3ον τοῦ 35, 35α', 25, 12, 27, 43, 42, καὶ 44, ἦτοι τὸ ὅλον 30 τεμάχια, ὑπὸ 22 ἀριθμοὺς.

Γενικαὶ πληροφορίαι περὶ τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως. Εἶναι πολὺ δυσχερές, νὰ ἐξακριβώσωμεν, πόσας καὶ ποίας πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία, εἶχεν ἡ ἐπαρχία Ἀδριανουπόλεως, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν, ὡς ἄνωθι, ἐγγράφων τοῦ φακέλλου 434 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Θὰ ἴδωμεν, βεβαίως, ἐν συνεχείᾳ, κατὰ τὴν, ἐν πρὸς ἐν, ἔξέτασιν τῶν ἐγγράφων τούτων, καὶ, μάλιστα, ἐπαναλαμβάνομένας, πόλεις, κωμοπόλεις, καὶ χωρία. Ἄλλ' ὅπως παρετηρήσαμεν καὶ εἰς τὰς προηγθεῖσας ἐπαρχίας, τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, διὰ τοὺς ἰδίους, γνωστούς, λόγους. Ταυτισμοί, ἢ συνωνυμίαι, καὶ συγχύσεις, ἢ ἀνωμαλίαι ποικίλαι, εἰσεχώρησαν εἰς τὰς ἐκθέσεις καὶ τὰς στατιστικάς, ἐκ μέρους τῶν συντακτικῶν αὐτῶν. Διότι εἶχον ὑπ' ὄψιν τὰς πολιτικὰς διαιρέσεις καὶ τμήματα τῆς χώρας, καὶ ὄχι τὴν κυρίως ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως. Πράγματι, δέ, μερικὰ ἐγγράφα περιλαμβάνουν καὶ δλόκληρον τὴν Νομαρχίαν Ἀδριανουπόλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὐρίσκοντο καὶ δλόκληροι ἄλλαι Μητροπόλεις, ἢ τμήματα αὐτῶν. Μίαν γενικὴν εἰκόνα, δηλαδὴ ἀπαριθμησιν, τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων, τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως, ἔχομεν, ἐὰν κατέλθωμεν εἰς τοὺς πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων χρόνους, ἢ, μᾶλλον, μετ' αὐτούς, καὶ ἐφεξῆς: Πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων, ἡ Μητρόπολις Ἀδριανουπόλεως εἶχεν, ἐκτὸς τῆς ἑδρας αὐτῆς, 101 χωρία καὶ κωμοπόλεις. Ἐκ τούτων, μετὰ τοὺς βαλκανικοὺς καὶ τὸν Α' παγκόσμιον πόλεμον, εἶχον παραμείνει εἰς τὴν Τουρκίαν, δηλαδὴ ἔξω τῆς πνευματικῆς δικαιοδοσίας τῆς Μητροπόλεως, ἐκτὸς τῆς ἑδρας, 65 τὸν ἀριθμὸν, πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία. Κατάλογον τούτων, ἐκ τῆς Μεγάλης ἐγκυκλοπαιδείας Μακροῦ, ἀνεγράψαμεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Διδυμοτείχου, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην (Ἀρχεῖον Θράκης, τόμ. 18). Ἔτερα 13 χωρία εἶχον παραμείνει εἰς τὴν Βουλγαρίαν (ἰδὲ αὐτόθι), τὰ ὑπόλοιπα 23 χωρία εἶχον παραμείνει εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ (τελευταίου) Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Πολυκάρπου.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Μητροπόλεως Αἰτίτης, 6 χωρία αὐτῆς εἶχον περιέλθει εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως (ἰδὲ ἐπαρχίας Διδυμοτείχου, Ν. Ὁρρεσιάδος, αὐτόθι). Πρὸς τούτοις, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν, καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐκκένωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, εἶχον ἀποσασθῆ εἰς τὴν ἐπαρχίαν «*Ἀδριανουπόλεως καὶ Ὁρρεσιάδος*», ὅπως, εἶχε, πλεόν, ὀνομασθῆ, 14 χωρία τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου. Ἡ νέα αὕτη Μητρόπολις «*Ἀδριανουπόλεως καὶ Ὁρρεσιάδος*», ἡ ὁποία εἶχεν ἑδραν, κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ Καραγάτς, κατόπιν, δέ, τὴν Νέαν Ὁρρεσιάδα, μέχρι τοῦ 1931, διελύθη τὸ ἔτος τοῦτο, συγχωνευθεῖσα μετὰ τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου (ἰδὲ ἐπαρχίας Διδυμοτείχου, Ν. Ὁρρεσιάδος, Σουφλίου Ἀρχεῖον Θράκης, τόμ. 18). Εἶχον, δέ, προστεθῆ εἰς αὐτά, βαθμηδόν, πρὸ τῆς διαλύσεως, ἐκτὸς τῆς ἑδρας Νέας Ὁρρεσιάδος, καὶ 6 ἄλλα νέα χωρία, καὶ συνοικισμοί, οὕτως ὥστε

ἡ νέα ἐπαρχία Ἀδριανουπόλεως καὶ Ὀρεστιάδος εἶχεν ἐν ὄλφ $23+6+14+1+6=50$ κωμοπόλεις καὶ χωρία (Ἴδὲ αὐτόθι).

Τὸ ἔγγραφο 22. Εἶναι πρόχειρον, ἀχρονολόγητον καὶ ἀνυπόγραφον, σημείωμα, συνταχθέν, ἴσως, ἐν Ἀδριανουπόλει, τὸ ὁποῖον εἶδομεν καὶ εἰς ἄλλας ἐπαρχίας. Περιέχει, δέ, γενικὰς στατιστικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χωρίων, τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κατοίκων, διαφόρων μεγάλων καὶ μικρῶν πολιτικῶν τιμημάτων τῆς Θράκης. Παραλαμβάνομεν ἐνταῦθα τὰ ἑξῆς :

Τῆς πόλεως Ἀδριανουπόλεως, πληθυσμὸς 28,182, οἰκίαι 10,295, συνοικίαι 204.

Τοῦ Καζᾶ Ἀδριανουπόλεως. Γενικὸς πληθυσμὸς, 47,849 οἰκίαι 17,316. Χωρία 229.

Δουλὲ Βουργάζ. Πληθυσμὸς, 7,762. Οἰκίαι 3,129. Χωρία 45.

Σουλτὰν Γιερεῆ. Πληθυσμὸς 13,598. Οἰκίαι 5.204. Χωρία 100.

Μπαμπᾶ Ἀτικ (= Ἑσκι). Πληθυσμὸς, 4,495. Οἰκίαι 1592. Χωρία 23.

Κιζιλ (Κηζήλ) Ἀγάτς. Πληθυσμὸς, 6,712. Οἰκίαι 1214. Χωρία 21.

Χαφσᾶ. Πληθυσμὸς 4,969. Οἰκίαι 1231. Χωρία 43.

Ἀχῆ (ε) Τσελεμπή. Πληθυσμὸς, 13,543. Οἰκίαι 7,101. Χωρία 41.

Σαράντα Ἐκκλησίαι. Πληθυσμὸς, 17,150. Οἰκίαι 5,431. Χωρία 33.

Μουσταφᾶ Πασᾶ. Πληθυσμὸς. 20,577. Οἰκίαι 11,208. Χωρία 100.

Τὸ 1ον τεμάχιον τοῦ ἀριθμοῦ 21. Εἶναι ἐκθεσις, ὑποβληθεῖσα, ἐκ Μουσταφᾶ Πασᾶ, ἀπὸ 13)25 Φ)βρίου 1873, «*τοῖς ἀξιοτίμοις Κυρίοις Ἐμμανουὴλ Ἀλτίν Ἀλμάζη καὶ Κ)τίνω Δήμητσα, Προέδροις τοῦ ἐν Ἀδρι)λει Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, εἰς Ἀδριανούπολιν*», με ὑπογραφὴν «*ὁ δοῦλός σας Ἀνδρέας Ψιμόπουλος*».

Ἀναγράφει, ὅτι ἡ κωμόπολις Μ. Πασᾶ ἀριθμεῖ 100, σχεδόν, μικτάς, οἰκίας, τῶν ὁποίων 50 γνήσιαι ἑλληνικαί. Ἔχει ἐν ἀλληλοδιδασκτικὸν προκαταρκτικὸν σχολεῖον ἀρρένων, ἰδρυθὲν μόλις πρὸ ἑνὸς ἔτους (1872), καὶ διευθυνόμενον ὑφ' ἑνὸς διδασκάλου. Οὗτος, ὦν καὶ ἱεροψάλτης, διδάσκει καὶ τὴν βουλγαρικὴν. Μισθοδοτεῖται, δέ, διὰ 250 γρόσιων, κατὰ μῆνα, ἐκ συνδρομῶν, καὶ ἔχει 40—45 μαθητάς.

Ἐν τῇ τιμῇαι Μ. Πασᾶ «*οὐδὲν ἑλλην. χωρίον ὑπάρχει, ἐκτὸς τριῶν, δηλ. Ἀλλᾶ Δαγᾶ (μῆπως Οὐλοῦ Ντάγ=ὑψηλὸν δάσος, μεγάλο βοινό), Οὐφλανῆ καὶ Βουνεκλύ, τὰ ὅποια, καίτοι βουλγαρικὰ (βουλγαροφ. ἢ βουλγαρο-ἑθνότητος), ἐμμένουσι πιστὰ εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν (δὲν εἶναι σχισματικά).*

Ἐκ τῶν πολλῶν χωρίων τῆς περιοχῆς Τζιρμενίου (δηλ. τοῦ Μ. Πασᾶ) ἑλληνικὰ εἶναι «*μόνον 8 : Οὐρούμιοι, Κόζλοντζια, Καρᾶ Μπάγ, Πὲς Τεπέ, Γιαλατζίκ, (Μ)πάρα, Σαρή Γιὰρ (Κουμαρλή, μικτὸν) καὶ (Μ)πεντεσιόδες*».

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ συντάκτης, ἐν ᾧ ταυτίζει τὸ Τζιρμενίον, ἢ μᾶλλον τὸ Τσιρμέν μετὰ τὸ Μ. Πασᾶ, ἀναγράφει, ἐν τούτοις, ἰδιαίτερος τὰ χωρία τοῦ Μ. Πασᾶ καὶ ἰδιαίτερος τοῦ Τζιρμενίου! Φαίνεται, ἴσως, ὅτι

ἤθελε νὰ διακρίνῃ τὰ πλησίον τῆς κωμοπόλεως Μ. Πασᾶ χωρία ἀπὸ τὰ χωρία τῆς ὄλης, καὶ μεγαλυτέρας, διοικητικῆς περιφερείας, καπημακαμλικίου, τοῦ Τζιομενίου, ἐν ἧ περιελαμβάνετο, ὡς ἔδρα ὑποδιοικήσεως, τὸ Μ. Πασᾶ !

Συνεχίζων ὁ συντάκτης, προσθέτει : ἕκαστον τῶν (8) χωρίων ἔχει 40—50 οἰκίας, ἐκκλησίαν, ὄχι, ὅμως, καὶ τακτικὸν σχολεῖον, παρὰ ἀπὸ ἓν δωμάτιον, ὅπου «*συναθροιζόμενα περὶ τὰ 5—10 παιδιά, διδάσκονται ὑφ' ἐνὸς κοινοῦ λεγομένου διδασκάλου, τοῦ καὶ χρέη γεωκόρου ἐκτελοῦντος, τὰ κοινὰ γράμματα, δηλαδὴ μηδέν*» ! Τὸ Καρᾶ Μπάγ ἔχει 180 οἰκ., 1 σχολεῖον κοινὸν μὲ 10—15 μαθητάς. Οἱ κάτοικοί του «*ἐργάζονται (δηλαδὴ καλῶς) καὶ εὐποροῦσιν, εἰσὶν ὁμῶς ἀβέλητροι*» ! Δύνανται, ἂν θέλουν, νὰ διατηρήσουν ἑλληνικὸν καὶ ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον... «*Τοιαύτη ἡ κατάστασις τῆς δημομοσίας ἐκπαιδεύσεως... Ἀνυπόμει οὐκ ὀλίγον νὰ βλέπω τὸ μὲν βουλγαρικὸν ἔθνος, ἂν καὶ ἀργὰ ἐξυπνήσῃ, ἡμέραν παρ' ἡμέραν, νὰ φωτίζεται καὶ προάγεται, τὸ δὲ ἡμέτερον νὰ μένῃ στάσιμον καὶ νὰ δπισθοδρομῇ...*» !

Τὸ 2ον τεμάχιον τοῦ ἀριθμοῦ 21. Εἶναι ἐπιστολὴ πρὸς τὸν «*Χριστόδουλον Μαυροῦδην, πρόεδρον τοῦ Ἑλλην. Φιλεκπαιδευτ. Συλλόγου, εἰς Ἀδρῶπολις*», ἐκ Μ. Πασᾶ, ἀπὸ 22 7)βρουαρίου 1874, μὲ ὑπογραφὰς «*Χρ. Κώστογλου*» καὶ «*...Καρτζίν* (δυσανάγνωστον), καὶ σφραγίδα ἐπικεφαλίδος, εἰς 3 γλώσσας, ἑλληνικὴν, βουλγαρικὴν καὶ τουρκικὴν, μὲ τὰς λέξεις «*Ὁρθόδοξος Κοινότης Μουσταφᾶ Πασᾶ*». Οἱ ὑπογράφοιτες ἐκδέτουν τὴν κατάστασιν τῆς σχολῆς των, κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1873—1874. Λέγουν, ὅτι ἡ σχολὴ εἶναι «*ὄλως προκαταρτικῆ*», μὲ 2 διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον καὶ ὡς ἱεροψάλται τῆς Ἐκκλησίας, μὲ 45 μαθητάς, διδασκομένους ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν βουλγαρικὴν. Καὶ συνεχίζουσι : *Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος (1874—1875) ἡ πρόοδος τῶν μαθητῶν φαίνεται ἀσυγκρίτως πολὺν ὑπερεροῦσα τῆς τοῦ παρελθόντος ἔτους*. Ἀλλὰ προσθέτουσι, ἡ Κοινότης των δὲν ἐπαρκεῖ «*εἰς τὰς πληρωμὰς διδασκάλων καὶ λοιπῶν ἐξόδων*», καὶ ζητοῦν τὴν ὑποστήριξιν τῆς σχολῆς των, καθὼς καὶ τὴν ἀποστολὴν βιβλίων, τῶν ὁποίων συνυποβάλλουσι κατάλογον.

Τὸ ἔγγραφο 20. Παρεμβάλλομεν ἐνταῦθα τὸ ἔγγραφο τοῦτο. Διότι καίτοι ἀχρονολόγητον καὶ ἀνυπόγραφον, ἄγνωστον δὲ εἰς ποῖον ὑπεβλήθη, εἶναι, ἐν τούτοις, «*Στατιστικὴ τῶν σχολείων (τοῦ Καζᾶ) Μουσταφᾶ Πασᾶ, ἡ Τζιομενίου*», ὅπως ἐπιγράφεται, περὶ τῶν ὁποίων ἐγράψαμεν εἰς τὰ ἀνωτέρω 1, καὶ 2, τεμάχια τοῦ ἀριθμοῦ 21.

Κωμόπολις Μουσταφᾶ Πασᾶ. Οἰκ. 150 Ἀλληλοδιδ. 1. Μαθηταὶ 40, Μαθήτριαι 5. Τάξεις 5. *Μαθήματα* = Ἀλφάβητος, Ἀναγνωστικόν, Ἱστορία, Ἱερά, Γραμματικὴ τῆς λαλουμένης γλώσσης, Ἀριθμητικὴ καὶ Βουλγαρικὰ. *Βιβλία* τὰ γνωστὰ τῆς Δημοτικῆς Σχολῆς. Διδάσκαλος καὶ ψάλτης 1. Μισθὸς γρ. 4,500. «*Πόροι διὰ συνδρομῆς μετὰ μεγίστης δυσκολίας. Παρατη-*

ρήσεις : *Εἶναι ἀνάγκη ἠθικῆς τε καὶ ὕλικῆς προστάσις καὶ ὑποστηρίξεως, νοουθεσίας δὲ οὐκ ὀλίγης».*

Χωρίον Καρᾶ Μπάγ. Οἶκογ. περίπου 200. Κοινὸν σχολεῖον 1. Μαθηταὶ 15—20. Μαθήματα, τὰ κοινά. Διδάσκαλος καὶ ψάλτης 1. Μισθὸς 1500 ἔκ τῆς ἐκκλησίας. «*Χωρίον ἐλληνικώτατον, ἀλλὰ ἐν μεγίστῃ καὶ παυχῇ ἀμαθίᾳ καὶ ἀβελτηρίᾳ».*

Χωρίον Μπέξ Τεπέ. Οἶκογ. 50 Κοιν. σχολ. 1. Μαθ. 10—15. Διδασ. καὶ ψάλτης 1. Μισθὸς 800 ἔκ τῆς ἐκκλησίας. Παρατηρήσεις, ὅπως καὶ τοῦ Καρᾶ Μπάγ.

Χωρίον Κόζλουτσια. Οἶκογ. 70. Κοιν. σχολ. 1. Μαθ. 5—10. Διδασ. καὶ ψάλτης 1. Μισθὸς ἔκ τῆς ἐκκλ. Εἶναι χειρότερον, καίτοι ἐλληνικώτατον(!)

Χωρ. Ρούμκιοϊ. Οἶκογ. 80. Σχολ. ἑμοῦ μὲ τὸ Κόζλουτσια. Μαθηταὶ 5—10. Παρατηρήσεις, ὅπως καὶ τοῦ Κόζλουτσια.

Χωρ. Μπεκτέσιδες. Οἶκογ. 50. Σχολ. κοιν. 1. Μαθ. 5—10. Διδάσκ. καὶ ψάλτης 1. Μισθὸς 500 ἔκ τῆς ἐκκλησίας. Οἱ κάτοικοι εἶναι φιλότιμοι, ἀλλ' ἀπροστάτευτοι καὶ ἀνοουθέντοι.

Χωρ. Σαρῆ Γιάρ. Οἶκογ. 60. Μισθὸς 400 ἔκ τῆς ἐκκλησίας. Παρατηρήσεις ὡς ἄνω.

Χωρ. Κουμαρλῆ. Ἔχει καὶ βουλγάρους.

Χωρ. Γιαγλιατζίν. Οἶκογ. 40. «*ἐλληνικώτατοι ἀλλ' ἀμαθέστατοι καὶ ἀβέλτηροι».* Διδάσκει ὁ ἱερεὺς.

Χωρ. Πάρα (Μπάρα). Οἶκογ. 40. Διδ. ὁ ἱερεὺς. Παρατηρήσεις ὡς ἄνω.

Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς : 1) Ὅτι τὸ Ρούμκιοϊ εἶναι τὸ Οὐρούμκιοϊ, ὅπερ εἶδομεν εἰς τὸ 1ον τεμάχιον τοῦ ἀριθμοῦ 21. 2) Ὅτι τὸ χωρίον Κουμαρλῆ, ἐνταῦθα μὲν, ἐγράφη χωριστά, οὕτως ὥστε νὰ ἀναγραφοῦν ἐν ὅλῳ 9 χωρία, ἐνῶ εἰς τὸ 1ον τεμάχιον τοῦ 21, ἔνθα ἀνεγράφησαν 8 χωρία, ἐτέθη ἐν παρενθέσει, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῇ, τρόπον τινά, ἢ ὡς ταυτιζόμενον μὲ τὸ χωρίον Σαρῆ Γιάρ, ἀλλὰ κακῶς. 3) Τὸ χωρίον Γιαλατζίκ τοῦ 1ου τεμαχίου τοῦ 21 ἀναγράφεται, ἐνταῦθα, ὡς Γιαίλατζίκ. Ἡ ὀρθὴ γραφὴ τοῦ τουρκικοῦ τούτου ὀνόματος εἶναι Γιαίλατζίκ, ὅπερ εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ Γιαϊλά (=βοσκή, βοσκότοπος), καὶ σημαίνει μικρὰ βοσκή, μικρὸς βοσκότοπος. Ἐνιεῦθεν ἐξάγεται, ὅτι κακῶς ἀνεγράφη εἰς πολλὰ ἔγγραφα τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ Γιαίλατζίκ, ὡς Γιαλατζίκ, τὸ ὁποῖον καὶ μετεωράπη εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους ἀπὸ τῆς ἐλληνικῆς κατοχῆς εἰς Γουαλιά. (Ἴδὲ καὶ ἐπαρχίαν Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος). Εἶδομεν, δέ, καὶ ἐκεῖ (εἰς τὴν παραπομπήν), ἀλλὰ θὰ ἴδωμεν καὶ περαιτέρω, ὅτι πολλὰ χωρία διαφοροτρόπως διεστράφησαν, κατὰ τὸ ὄνομα, ἢ καὶ μετέλλαξαν ὀνομασίας.

Τὸ 3ον τεμάχιον τοῦ ἀριθμοῦ 21. Εἶναι μεγάλη ἐκθεσις, ἀνευ χρονολογίας καὶ ὑπογραφῆς. Συνετάχθη, ἴσως, ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὸν Θρακικὸν Σύλλογον. Καὶ ἔχει μὲν ἐν ἀρχῇ ἐπιγραφὴν «*Περὶ τῶν ἐν*

Ἀδριανουπόλει σχολῶν. Ἐπεκτείνεται, ὅμως, περαιτέρω καὶ εἰς διάφορα τμήματα ἢ κωμοπόλεις καὶ χωρία τῆς Μητροπολιτικῆς ἢ καὶ πολιτικῆς περιφερείας, τῆς Ἀδριανουπόλεως. Μάλιστα δέ, πολλὰ ἐπαναλαμβάνονται καὶ συγχέονται. Διὰ τοῦτο, ἕξ ἀνάγκης, προσεπαθήσαμεν νὰ ἐνοποιήσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν τὸ περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον παρέχει πολλάς καὶ σπουδαίας πληροφορίες, διὰ τὰ σχολεῖα τῆς Ἀδριανουπόλεως κυρίως.

Σχολαὶ τῆς πόλεως Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν προαστείων. Ἑλληνικὴ Σχολή. Συνεστήθη ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἀκμάσασα δὲ κατὰ καιροὺς παρήκμασεν ἀπὸ τοῦ 1821. Μέχρι τοῦ 1847 εἶχεν ἓνα καὶ μόνον διδάσκαλον. Τὸ 1848 μετερορθυσθη. Ἠυξήθησαν ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων καὶ οἱ πόροι. Τὸ 1863 αἱ σχολαὶ τῶν προαστείων ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς κεντρικῆς ἐφορείας. Ἔχει, ἤδη, ἡ Σχολή (τῆς Ἀδριανουπόλεως) 5 διδασκάλους, τῶν ὁποίων οἱ 3 διδάσκουν τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, οἱ δὲ 2 ὁ μὲν τὴν γαλλικὴν, ὁ δὲ τὴν ὀθωμανικὴν γλῶσσαν. Μαθ. 180.

Ἀλληλοδιδασκικαὶ σχολαί. Τὸ 1832 συνεστήθη ἡ *Πρώτη Ἀλληλοδιδασκικὴ Σχολή* εἰς τὸ προάστειον Ἰλδριμ (Γηληνηρήμ). Τὸ δὲ 1859 ἐκτίσθη καὶ *Παρθεναγωγεῖον*. Ἡ σχολή ἔχει 3 διδασκάλους καὶ 1 διδασκάλισσαν, μὲ μαθητὰς (καὶ μαθητρίας) περὶ τοὺς 250 τὸν χειμῶνα. Μετὰ τὸ Πάσχα ὅμως μένουσιν μόνον 50. Τοὺς μισθοὺς καταβάλλει ἡ Ἐκκλησία Ἰλδριμίου ἂν καὶ οἱ πόροι τῆς εἶναι ἀνεπαρκεῖς.

Τὸ 1840 συνεστήθη ἡ *Δευτέρα Ἀλληλοδιδασκικὴ* εἰς τὸ προάστειον *Κιρὲτς χανέ*, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ἔχει 150 μαθητὰς καὶ 2 διδασκάλους. Ὁ εἰς τούτων παρεδίκε μέχρι τοῦδε μαθήματα ἑλληνικά (σχολαρχεῖον). Μισθοδοτοῦνται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, «οὔσης καταχρέου».

Τὸ 1852 συνεστήθη ἡ *Τρίτη Ἀλληλοδιδασκικὴ* εἰς τὸ προάστειον *Κηϊκι*. Μαθηταὶ 140—150. Διδάσκαλοι 2, μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν.

Τὸ 1859 συνεστήθη ἡ *Τετάρτη Ἀλληλοδιδασκικὴ* ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Μαθ. 70, Διδ. 1, πληρωνόμενος «παρὰ τοῦ Ταμείου ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐν Φρουρίῳ (Ἀδριανουπόλει) σχολῶν».

Τὸ 1864 ἐκτίσθη ἡ *πέμπτη Ἀλληλοδιδασκικὴ* εἰς τὸ προάστειον *Ἀτ Παζάρ* καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς (περιβόλου) τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, διατηρουμένη ὑπὸ τῆς εὐπορούσης ἐκκλησίας.

Ἑκτη, ἡ Μεγάλῃ Ἀλληλοδιδασκικὴ Σχολή τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ Φρουρίῳ μὲ 160 μαθητὰς καὶ 8 τάξεις. Εἰς τὰς 2 ἀνωτέρας τούτων ἐφαρμόζεται ἡ συνδιδασκικὴ μέθοδος, εἰς δὲ τὰς ἄλλας 6 ἡ ἀλληλοδιδασκικὴ. Διδ. 2. Μισθοὶ κατὰ μῆνα 550 καὶ 200. Περαιτέρω ἀναφέρεται διδασκαλός τις, Ἡλίας Ἰωάννου, διδάξας ἐν αὐτῇ μετὰ τὸ 1872.

Παρθεναγωγεῖον τοῦ Φρουρίου. Μαθήτριά 170. Διδασκάλισσαι 4. Τούτων ἡ 1η μὲ δίπλωμα τοῦ Ἀρσακείου Διευθύντρια, παραδίδουσα εἰς 32 μαθητρίας ἑλληνικά. Ἡ 2α ὁμοῦ μετὰ τῆς 4ης, ἡ ὁποία εἶναι βοηθὸς συγ-

χρόνως δὲ καὶ μαθητρία, ἔχουν 138 μαθητοῦς τοῦ ἀλληλοδιδασκτικοῦ τμήματος. Ἡ 3η διδάσκει χειροτεχνίαν. Μισθοὶ τῆς 1ης 8.000 γροῦσια ἐτησίως. Τῆς 2ας 520 μηνιαίως. Τῆς 3ης 100 καὶ τῆς 4ης «ἐν ἀργυροῦν μετζιδιέ».

Τὸ 1854 συνεστήθη καὶ ἄλλο *Παρθεναγωγεῖον*, ἐν τῇ συνοικίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Διδασκάλισσα 1, μισθοδοτούμενη «παρὰ τοῦ ταμ. ἐκπαιδ.».

Πρόσοδοι σχολείων. «Μέχρι τοῦ 1848 ἦσαν ἐκ στερεῶν κεφαλαίων 12,000 (γρ.) καὶ ἐκ δίσκου τῶν ἐκκλησιῶν 2,000 (!) γρ., δηλαδὴ τὰ ἐξοδα ἦσαν ἀνάλογα. Ἀπὸ τοῦ 1848 ἐπεβλήθησαν προαιρετικοὶ φόροι καὶ ἐπληξήθησαν αἱ πρόσοδοι, μετὰ τὸ 1854, μέχρι 200.000 γροῦσιων κατ' ἔτος. Καὶ ἰδιαιτέρως ἐκ τοῦ Ταμεῖου τῶν Ἐκκλησιῶν προσετίθεντο προσέτι καὶ τινες πρόσοδοι τῆς Δημογεροντίας. Ἐπεβλήθησαν δὲ τότε δικαίωματα προμηθειῶν εἰς τοὺς ἐμπόρους, ἀναβαίοντα εἰς 20,000 γροῦσια. Ἄλλ' ἤδη δυστυχῶς αἱ πρόσοδοι περιορίζονται εἰς ἐράνους καὶ μικρὸν ποσοστὸν ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν...»

Ἀνάγκη ἰδρύσεως Ἱερατικῆς Σχολῆς καὶ Γυμνασίου. «... Ἀνάγκη μεγίστη νὰ συστηθῇ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἱερατικὴ Σχολὴ καὶ Γυμνάσιον».

Καὶ περὶ μὲν Γυμνασίου, γράφει ὁ συντάκτης, πολὺ κατωτέρω, τὰ ἑξῆς : «Ἡ Ἑλλ. Σχολὴ Ἀδρι.λεως, προαγομένη εἰς Γυμνάσιον, θέλει ὠφελεῖ καὶ τὰ περὶχωρα, διδασκομένων ἐν αὐτῇ καὶ ὑποτρόφων ἐκ τῶν περὶχωρῶν, οἷτινες, τελειοποιούμενοι, τὸ κατὰ δύναμιν, δύνανται νὰ χρησιμεύουσι ὡς διδάσκαλοι εἰς τὰ περὶχωρα».

Περὶ δὲ τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, γράφει, εἰς τὸ τέλος τῆς μεγάλης ταύτης ἐκθέσεως ταῦτα : «...Τὸ σπουδαιότερον πάντων ἐστίν : ἡ σύστασις ἐν Ἀδριανουπόλει Ἱερατικῆς Σχολῆς, περὶ ἧς πρὸ ἐτῶν ἐγένετο λόγος παρὰ τοῦ (Μητροπολίτου) Ἀδριανουπόλεως κατὰ διατάξεις τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας. Διότι ἡ ἀμάθεια τῶν ἱερέων καὶ ἡ συχνὴ χειροτονία αὐτῶν, ... (ὑπερβαίνουσα) εἰς τινα μέρη τὸν ἀπαιτούμενον ὠρισμένον ἀριθμὸν, περὶ οὗ τοσάκις ἐγένοντο αἱ ἀπαιτούμεναι παρατηρήσεις... Ἄλλ' οὐδὲν ἴσχυσε τῆς Σιμωνιακῆς μυστικῆς δωροδοκίας μὴ ἐξαλειφθείσης (καὶ τὸ κακὸν) ἐξηχραίωσε τὸ ἱερατεῖον(!). Καὶ μάλιστα εἰς αὐτὰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ Ἰησοῦτικὴ προπαγάνδα, σήσασα τὰς παγίδας αὐτῆς, καὶ μετ' αὐτὴν ὁ Πανολαβισμὸς, ἐπιχαίρει εἰς αὐτὴν τὴν ἡμετέραν ἀπάθειαν, (ἐξαπατῶσα) τοὺς ἀπλοῦκούς καὶ... (ἀφαρπάζουσα) τοσοῦτους ἀπόρους παῖδας ἐκ τῆς Ἀδρι.λεως».

Μουσταφᾶ Πασᾶ. Πρὸ τοῦ 1860, ὑπῆρχε μία μόνον ἀλληλοδιδ. σχολή, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδιδάσκετο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, μέχρι τοῦ 1863. Ἐξεσλαβίσθη, ὅμως αὕτη, καὶ εἰσῆχθη ἐν αὐτῇ ἡ βουλγαρικὴ. Διὰ τοῦτο, ἡ ἐν Μ. Πασᾶ Ἡπειρωτικὴ Ἑλληνικὴ Κοινότης, συνεργαζομένη μετὰ τινῶν ὀρθοφρονούντων (μὴ σχισματικῶν) βουλγάρων, συνέστησε νέαν ἑλληνικὴν σχολήν. Ἄλλὰ καὶ αὕτη, μετὰ τινα ἔτη, ἀφαρπασθεῖσα (ἀρπαγείσα), μετεβλήθη εἰς βουλγαρικὸν παρθεναγωγεῖον. Ἐν τούτοις, ἡ Ἑλλην. Κοινότης, καίτοι καταδιωκο-

μένη, διετήρει παιδαγωγικὴν (προκαταρακτικὴν) τινα ἑλληνικὴν σχολήν. Μόλις δέ, τὸ 1872, ἀνεγερθεῖσης μετὰ μεγίστης δυσχερείας ἑλλην. ἐκκλησίας, ἀνηγέρθη μετὰ ταῦτα, ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς, καὶ Ἑλλην. Ἀλληλοδιδ. Σχολή. Ἐν αὐτῇ, δέ, ἤρχισαν νὰ διδάσκωνται, παρὰ τοῦ ψάλτου τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τοὺς 30 παῖδες τὴν ἑλληνικὴν καὶ βουλγαρικὴν γλῶσσαν. Ἡ σχολὴ αὕτη δύναται νὰ καταρτισθῇ καλῶς, ἐὰν ἐνισχυθῇ. Προϊστάμενος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος εἶναι ὁ Κος Κώστας Κώστογλου. Οὗτος, τῇ 15ῃ Δεκ. τοῦ 1872, υπέβαλεν ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἐν Κων)λει Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον. Παρεκάλει, δέ, ὅπως δοθῇ χεῖρ βοηθείας εἰς τὴν νέαν ταύτην καὶ οὐδένα πόρον ἔχουσαν σχολήν. Διότι καὶ αὕτη θὰ ἐκπλαβισθῇ, ἀφ' οὗ πρὸ ἐτῶν ἐξεπλαβίσθησαν, ἔνεκα ἀμαθείας, ὅσοι ὀρθοφρονοῦντες βούλγαροι (!) εἶχον συνεργασθῇ, τότε, μετὰ τῶν Ἑπαιρωτῶν, μετὰ μεγάλου ζήλου (!).

Διάφορα χωρία καὶ ἡ Μονὴ Λαμποῦς. Καράμπαα. (Τὸ Καρᾶ Μπάγ, νῦν Πετρωτά). Πλησίον τοῦ Μ. Πασᾶ. Ἔχει σχολήν. Πέριξ αὐτοῦ εἶναι τὰ χωρία *Κόζλουτζια* καὶ *Οὐρουμίιογιοῦ*, τὰ ὅποια, ἄνευ ὑποστηρίξεως, ἐκπλαβίζονται. Ἐν τῇ ἰδίᾳ περιφερείᾳ, εἶναι τὸ ὄνοματι μόνον *Μοναστήριον Λαμποῦς*, διότι δὲν ἔχει μοναχούς. «Περὶ αὐτοῦ *πραῖξίς τις εὐρίσκεται ἐν τινι κώδικι τῆς Κοινότητος ἡμῶν, γενομένη περὶ τὸ 1818, ἵνα δοθῇ ὑπὸ τὴν κατοχήν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Βατοπαϊδίου, ὅπως φροντίσῃ* (διὰ) τὴν σύστασιν κεντρικῆς σχολῆς, ὅπως διδάσκωνται οἱ παῖδες τῶν πλησιοχώρων (χωριῶν), ἐν οἷς εἰσέτι ὑπάρχουσι καὶ Γραικικά (ἑλληνικά), αὐτα καὶ αὐτὰ ἐκπλαβισθῆσονται διὰ τὴν ἀμάθειαν, ἀλλ' οὐδὲν ἐγένετο. Μετὰ δὲ τὸ 1853 ἐλήφθη φροντίς περὶ τοῦ ἐν λόγῳ μοναστηρίου, οὗτινος οἱ κώδικες καὶ ἅλα τὰ ἔγγραφα ἐφυλάττοντο εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Δημογεροντίας, καταγραφείσης ὅλης τῆς περιουσίας, ἵνα τακτοποιηθῇ ἡ διαχειρίσις τῶν τοῦ Μοναστηρίου, περιεληθούσα εἰς τινος κοσμικοῦ χεῖρας, ὃς ἀνεξάρτητος λογίζεται τὴν σήμερον, δίδων, ὡς εἰκός, ἐτήσιόν τι τῶν κατὰ καιρὸς (Μητροπολίτη) Ἀδριανοῦ (πόλεως)».

Ἔτερα χωρία μεταξὺ Ὀρτάκιοῦ καὶ Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλοχοῦ. Μεταξὺ Ὀρτάκιοῦ καὶ Ἀδριανουπόλεως εἶναι τὰ χωρία *Ρίζια*, *Τζιορέκκιογιοῦ* (τσορέκ-κίτ) καὶ *Καραγάτζιον* (Καρᾶ Ἀγάτς = Καραγάτς = Παλαιὰ Ὀρεσιτιάς), τὰ ὅποια ἔχουσι «*παιδαγωγικά τινα*» (προκαταρακτικά) σχολεῖα. Τὸ Καραγάτζιον, «*ἐὰν εἶχε τὴν ἀπαιτουμένην ἐφορίαν*» (ἐπιβλεψιν, ἔλεγχον) ἐπὶ τῶν διαχειριζομένων ἀθλιεστάτων (sic !) χωρικῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ (καλὴν σχολήν), ἄνευ τινὸς ἐνισχύσεως τῶν Συλλόγων. Ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κων)πόλεως ἀποστέλλει κατ' ἔτος εἰς μάτην γρ. 1000. Διότι (τὸ χωρίον τοῦτο) ἔχει κατ' ἐλάχιστον ὄριον ὑπὲρ τὰς 8 χιλ. γρ. ἐτησίαν πρόσοδον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ πλησιέστατον τῆς Ἀδριανουπόλεως κείμενον χωρίον *Μποζνοχώριον* (Βοσνοχώριον) θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη σχολήν διὰ τῶν εισοδημάτων τῆς Ἐκκλησίας του. Εἰς τὰ βορειοανατολικά

τῆς Ἀνδρολεως εἶναι τὰ χωρία Καράκασημ, Ὀλ-πασᾶ (μήπως Οὐλοῦ πασᾶ = Μέγας Πασᾶς), Ὀσμανλῆ, Χάσκιογιού (Χάσκιου), Χάβαρις, Γενίκοι, καὶ τινὰ ἄλλα. Τούτων οἱ κάτοικοι δμιλοῦσιν, ὡς οἱ Μικρασιανοὶ (Μικρασιᾶται), τὴν Ὀθωμανικὴν γλῶσσαν καὶ ἐκκολαβίζονται, ὡς ἐκ τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἐπιμιξίας.

Χωρία τῶν Καρυωτῶν. Βορείως, καὶ μακρὰν, τῆς Ἀδρλεως, εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν βουλγαρικῶν, 6 ἑλληνικὰ χωρία, ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν Καρυωτῶν. Τὸ μεγαλύτερον, τὸ Καβακλῆ, μὲ 800 περίπου οἰκίας, ἔχει 2 Ἐκκλησίας (Ἁγ. Γεωργίου καὶ Παναγίας) καὶ 1 σχολεῖον, ἀνεγερθὲν τὸ 1867, πλησίον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. «Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀνεφύησαν ἔριδες περὶ τῆς κεντρικῆς θέσεως τῆς Σχολῆς, οἱ τῆς Βας Ἐκκλησίας, ἔκτοτε ἀντίπαλοι ὄντες καὶ μὴ συνεισφέροντες, ἀνέχονται τὰ ἀρχαῖα (μὴ συγχρονισμένα) παιδαγωγικὰ (ἀπλᾶ καὶ ἀμέθοδα) σχολεῖα. Καὶ ὡς ἐκ τούτου ἢ ἐν λόγῳ νέα σχολὴ (τοῦ Ἁγίου Γεωργίου) σήμερον ὀπισθοδρομεῖ. Ἐν αὐτῇ ἐδίδαξε Ἕλλας τις Ἰωάννου, μαθητεύσας ἐν Κωνίλει καὶ ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας (Καβακλῆ—Καρυωτῶν) τῷ 1868. Ἀλλά, μὴ λαμβάνων τακτικῶς τὸν μισθὸν του, ἐβιάσθη (ἠναγκάσθη) νὰ παραιτηθῆ μετὰ ἐν ἔτος. Καὶ πάλιν ἀνεδέχθη τὴν θέσιν τῷ 1872. Παθῶν δὲ τὰ αὐτὰ ὡς ἐκ τῶν ραδιοεργειῶν τῶν παιδαγωγῶν (τῶν κακῶν διδασκάλων), φθονοῦντων τὴν πρόοδον τῆς κεντρικῆς σχολῆς, ἐν ἣ ἐδιδάσκοντο 80 παῖδες, παρητήθη, καὶ ἤδη διδάσκει ἐν Ἀνδριανουπόλει (καθὼς εἶδομεν ἀνωτέρω). Οἱ εὐκατάστατοι τοῦ Καβακλῆ, καίτοι δυνάμενοι νὰ διατηρήσωσι μίαν (καλὴν) σχολὴν ἐκ τε τῶν προσόδων τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ ἰδιαιτέρων αὐτῶν συνεισφορῶν, ὡς ἐκ τῆς ἐπιπολαζούσης ἀμαθείας, μὴ εἰδότες τὰ καλὰ τῆς παιδείας, γίνονται αἴτιοι τῆς ὀπισθοδρομήσεως τῆς σχολῆς αὐτῶν.»

2). **Χωρίον Κυριακῆ.** «(μήπως Κερυαί). 400 οἰκίαι «εἶχε πρότερον μίαν σχολὴν πενιχράν... Σήμερον καὶ αὕτη ἐξεμηδενίσθη».

3). **Χωρίον Ντοανὸλ** (Ντογάνογλου). 150 περίπου οἰκίαι.

4). **Τσικούρμιοῦ** 404 οἰκίαι. 5). **Μέγα Μοναστήρ.** 200.

6). **Μικρὸν Μοναστήρ.** «ὀνομάζεται Ἀρβανίταις».

Παρατηρήσεις: «Οἱ κάτοικοι τῶν 6 ρηθέντων χωρίων, οἱ Καργιωῖται, εἰσὶν ἄνθρωποι εὐφρεῖς καὶ δραστήριοι... Τὰ περίε χωρία εἰσὶ βουλγαρικά, τὰ τῶν Καργιωτῶν Γραικικά... Ὡς ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἐκκλησιῶν, εἰν εἶχον ἐλοπτεία (ἐλεγχον), ὑποχρεουμένων τῶν προϊσταμένων, τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν, δίδειν λόγον τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν (θὰ) ἠδύναντο νὰ διατηρῶσι τὰ σχολεῖα των».

Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸ ὄνοματι μόνον Μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος «κείμενον μεταξὺ τῶν Καργιωτικῶν χωρίων, εἶναι ἐν εἶδος Ἀγροκηπίου σημαντικοῦ, ἔχον γεωργίαν ἐκτεταμένην, ἀγέλας βοῶν καὶ προβάτων, χειμαρρόμυλον καὶ ἐτησίους πανταχόθεν εἰσφορὰς... Ἐγένοντο ἀπό-

πείραι τακτοποιήσεως τῆς διαχειρίσεως περὶ τὸ 1854 ὑπὸ τῆς τότε Δημογεροντίας Ἀδριλεως, κατὰ προηγηθεῖσαν ἀναφορὰν τῶν προκρίτων τῶν Καρναϊτῶν, ὁρῶντων μετὰ λύπης τὰς καταχρήσεις τοῦ ἐπὶ ψιλῷ λόγῳ (ὀνόματι) ἡγουμένου καὶ διευθυντοῦ... Καὶ τοῦ ἐν λόγῳ Μοναστηρίου οἱ κώδικες καὶ τὰ ἔγγραφα ἦσαν εἰς τὰ ἄρχεα τῆς Δημογεροντίας (τῆς Ἀδριλεως) φυλαττόμενα. Ἀλλὰ, καίτοι ληφθείσης προνοίας τῆς καταγραφῆς τῆς ὅλης περιουσίας, οὐδὲν ἐγένετο μετὰ ταῦτα. Διὸ καὶ μετὰ τινα ἔτη κατέστη ἡ ἐστία τοσοῦτων ἀλοχορηγῶν (!). Καὶ αὐτοῦ (τοῦ Μοναστηρίου) ἡ διεύθυνσις ἐὰν ᾔην εἰς χεῖρας ἱκανοῦ, καὶ εἰλικρινοῦς (!) παιδείας μετόχου, ἡγουμένου (θα) ἠδύνατο νὰ ἀποφέρῃ ἔτησιαν πρόσοδον ὑπὲρ τὰ 10 χιλ. (γρ.) πρὸς διατήρησιν ἐνὸς σχολείου πλησίον κεντρικοῦ τινος χωρίου».

Μερικαὶ κωμοπόλεις. «Κωμόπολις Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Τὰ σχολεῖα αὐτῆς ἔχουσι τὰς ἀπαιτουμένας προσόδους πρὸς διατήρησιν. Ἄλλ' εἶναι ἐπάναγκες, ἵνα δίδωσιν ἔτησίως λόγον τῆς διαχειρίσεως τῶν ταμείων τῶν ἐκκλησιῶν, ἐξ ὧν διατηροῦνται, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν ἀδειαν, ἵνα κατεξοδεύωσιν εἰς ὅλως ἀνωφελεῖς καλλωπισμοὺς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ χρωματισμοὺς ἀπρεπεῖς τῶν τειχῶν αὐτῶν, ὅπερ τὴν σήμερον ἐπικρατεῖ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πόλεις».

«Τὰ αὐτὰ», συνεχίζει ὁ συντάκτης, «ρητέον καὶ περὶ τῶν κωμοπόλεων Ἀσιλῆ Μπουραζίου, Σκοποῦ, Μπαμπᾶ Ἐσκῆ», διὰ τὰς ὁποίας καθὼς καὶ διὰ τὴν Γένναν, ἔγραφε, λέγει, προηγουμένως, ὅτι «ὁ Κ. Σωφρόνιος, ὁ ἐν Σκοπῷ κατοικῶν, ἐξέθετο πρὸς Ὑμᾶς, τὸν Θερακικὸν (Σύλλογον)». Προσθέτει, δέ, διὰ τὸ Μπαμπᾶ Ἐσκῆ, (τὴν ὁποίαν ἤδη ὀνομάζει κώμην, ἐνῶ τὴν πόλιν Σαράντα Ἐκκλησίαι ὀνόμασε κωμόπολιν), τὰ ἑξῆς : «Ὑπῆρξε (ἐκεῖ) περίφημος τις ἀνὴρ, Χατζῆ Γιαννάκης, ὅς, ἐξ ἰδίων δαπανῶν ἀνεγείρας ἐκκλησίαν περὶ τὸ 1832, ἀνήγειρε συγχρόνως ἐν αὐτῇ τῇ περιοχῇ καὶ ἀλληλοδίδακ. σχολεῖον, ἐνῶ ἐδιδάσκοντο καὶ τινα ἑλληνικὰ μαθήματα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, ὁ διάδοχος αὐτοῦ υἱὸς (δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα του), μὴ βαδίσας κατὰ τὰ ἴχνη τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐγένετο αἷτιος τῆς ἡδὴ παρακμῆς, ἐνῶ καὶ ἐκείνη ἡ ἐκκλησία δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν σχολήν».

Τὸ ἔγγραφο 13. Εἶναι ἀχρονολόγητον καὶ ἐπιγράφεται «Στατιστικῇ Ἑλληνικοῦ Διαμερισματος Καβαλλῆ». «Κοινότητες ἐπὶ τὰ».

Α' Καβαλλῆ. Πληθυσμὸς 6.000—7.000. Σχολεῖον 1 ἀρρένων. Πυρποληθείσης τὸν παρελθόντα Αὐγουστον τῆς ὑπαρχούσης σχολῆς (τοῦ σχολικοῦ κυρίου), ἐχρησίμευσε μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου, οἰκοδομῆ τις προχείρωσ... ἐν ἧ ἐφοίτων τὸν μὲν χειμῶνα περίπου 100 μαθ. ἡδὴ δὲ 60—65.

Τάξεις Α'. Μαθηταὶ 3. Μαθήματα : Ἱερ. Ἱστορία, Γραμματικὴ τῆς καθολομένης. Ἀσκήσεις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς Γραμματικῆς ἐπὶ προτάσεων τῆς αὐτῆς γλώσσης. Ἑλλ. Ἱστορ. βιογραφικῶς. Ζωολογία. Πρακτικὴ Ἀριθμητικῆ. Γεωγραφία πολιτικὴ ἐπίτομος, εὐρωπαϊκὴ Τουρκία, Ἑλλάς. (1. Λιδ.).

Τάξεις Β'. Μαθηταὶ 8. Μαθήματα : Ἱερ. Ἱστορία. Ἀρχαὶ Γεωγρα-

φίας. Καλλιγραφία. Ἀριθμητικῆς αἱ πράξεις ἐπὶ ἀκεραίων. Ἀνάγνωσις κατ' ἔννοιαν ἀπὸ Γεροστάθην καὶ Καλὸν Πατέρα.

Τάξις Γ'. Μαθηταὶ 18. Μαθήματα: Ἀναγνωστικόν, Ἐγχειρίδιον Στοιχ. μαθημάτων ὑπὸ Μωραΐτου, β' σχολ. ἔτος, καὶ εἰς ἐρημίτην κατ' ἔννοιαν. Καλλιγραφία. Ἀριθμητικῆς, ἢ πρόσθεσις.

Οἱ λοιποὶ μαθηταί. Ἀνάγνωσις. 1 Διδ. δι' ὄλους. Μισθὸς 50 λίραι.

Πόροι. Ἐκ συνεισφορῶν, σπανίως δὲ ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐκκλησίας.

Παρατηρήσεις : Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν ἀνωτέρω πυρπόλησιν τοῦ κτιρίου τῆς σχολῆς, ἐγένετο συνεισφορὰ πρὸς ἀγορὰν οἰκοπέδου, ἐνῶ κατ' αὐτὰς ἄρχεται ἡ ἀνάγεισις νέας σχολῆς, τῆς ὁποίας ἡ δαπάνη προϋπελογίσθη μέχρι 1.000 λιρῶν. Πρὸς τοῦτο ἐνηργήθησαν ἐπιτόπιοι προαιρετικαὶ συνεισφοραί, ἀνελθούσαι εἰς 300 περίπου λίρας, συμπεριλαμβανομένων 100 περίπου λιρῶν προερχομένων ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ μακαρίτου συμπολίτου ἡμῶν Χ' Παναγιώτου. Ἐδόθη τοιοῦτον σχέδιον καθότι ἐὰν ἐφαρμοσθῇ ὁσονούπω ἡ καταναγκαστικὴ ἐκπαίδευσις θὰ φοιτῶσιν ἕως 500 μαθηταί, ἐνῶ μέχρι τοῦδε μέρος διδάσκεται ὑπὸ ἀγραμμάτων διδασκάλων, μέρος δὲ τούτων ἀποστέλλεται ὑπὸ τῶν γονέων εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας.

Β'. Καρναί. Πληθ. 1.800—2.000 περίπου. Σχολεῖον 1 ἄρρένων. Μαθηταὶ 40—50. Πρόγραμμα παρόμοιον τοῦ Καβακλή. Διδάσκαλος 1. Μισθὸς 400 γρ. Δαπάναι ἐκ συνδρομῶν δυσκόλως εἰσπρατιτομένων.

Γ'. Σιναπλῆ. Πληθ. 1.200—1.400. Σχολεῖον 1 ἄρρένων, προσφάτως οἰκοδομηθέν, ἐνῶ δύνανται νὰ φοιτοῦν 60 μαθηταί. Τὰ μαθήματα δὲν ἤρχισαν ἀκόμη. Διδ. 1. Μισθὸς 5.000 γρ. ἐκ συνδρομῶν.

Δ'. Μέγα Μοναστήριον. Πληθ. 1.200—1.400. Σχολ. 1 ἄρρένων, τοῦ ὁποίου ἤρχισεν ἡ οἰκοδομή. Μισθὸς μέχρι τοῦδε 2.000 γρ. ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Ε'. Μικρὸν Μοναστήριον. Πληθ. 1.200—1.400. Σχολεῖον ἄρρένων 1 μικρὸν καὶ ἐτοιμόροπον. Χρῆζει ἀνακαινίσεως καὶ ἐπεκτάσεως. Διδάσκαλος 1. Μισθὸς 1.500, ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

ΣΤ'. Δογάνογλον. Πληθ. 550—650. Σχολεῖον ἄρρένων τὸ κελλίον τῆς ἐκκλησίας. Διδ. οὐδείς. Μισθὸς προσφέρεται 3.500—4.000 ἔξ εισφορῶν.

Ζ'. Τσουνοῦρκειοῖ. Πληθ. 180—220. Ἄνευ σχολείου καὶ διδασκάλου. Μισθὸς προσφέρεται 1.000 γρ. ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Σημειώσεις. Εἰς ὅλον τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο διαμέρισμα δὲν ὑπάρχει παραναγωγεῖον ἐνῶ ἡ σύστασις των εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι ἀναγράφονται ὡς χωρία Καρυωτῶν 7 ἀντὶ 6, τὰ ὁποῖα εἰδομεν εἰς τὸ βον τεμάχιον τοῦ ἀριθμοῦ 21, ἔνθα δὲν ἀνεφέρθη τὸ χωρίον Σιναπλῆ, τὸ δὲ χωρίον Καρναί ἀνεγράφη κατὰ παραδρομὴν ὡς Κυριακή!

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συντάκτης γράφει τὰ ἑξῆς : «Ἐν τῷ τμήματι τοῦ Κιζιλ Ἀγάτς ὑπάρχουν δύο ἑλλην. κῶμαι, ἀμφοτέραι καλούμεναι Βογιαλίκια, με 250 καὶ 80 οἰκίας. (Ἀλλὰ ἀναγράφονται ὡς Μέγα Β... καὶ Μικρὸν Β...) Δὲν

ἕνα σχολεῖον, οἱ δὲ κάτοικοι εἶναι «βυθισμένοι εἰς παχυλοτάτην ἀμάθειαν», ἐν τῷ τμήματι, δέ, Ἐμπολέως ὑπάρχει τὸ χωρίον Ροῦμ Ἄκ Μπουνάο, μὲ 80, περίπου, οἰκίας, ἄνευ σχολείου. *Παχολὴ ἀμάθεια!* (Περαιτέρω, εἰς ἄλλα ἔγγραφα, θὰ ἴδωμεν καὶ τὰ χωρία ταῦτα, ὁμοῦ μετὰ τῶν Καρουωτικῶν).

Τὸ 1ον τεμάχιον τοῦ 14. Εἶναι ἐπιστολιμαία ἔκθεσις. Συνετάχθη ἐν Καβακλί, 22 Φεβρίου, ὑπὸ τοῦ μουσικοδιδασκάλου Ἡρακλέους Π. Θεοχαροπούλου, καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν ἐφόρων τῆς Σχολῆς Πατᾶ Χρήστου Ἐξάρχου, Χ΄. Πέτρου, Δημητρίου Τζορματζῆ καὶ Χρήστου Παλάζογλου. Ἀπευθυνομένη, δέ, μὲ τὴν φράσιν «Ἄξιότιμε Κύριε», χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ ὄνομα, ὑπεβλήθη εἰς τὸν Πρόεδρον, ἴσως, τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Συλλόγου. Καὶ περιέχει τὰ ἑξῆς : «Αἱ ἀναρίθμητοι εὐεργεσίαι τὰς ὁποίας κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπεδαφιλεύσατε εἰς τὴν σχολὴν ἡμῶν διὰ τῆς ταπεινῆς μας ταύτης γραφῆς τὰς ἐδαφιαίας προσκυνήσεις μας καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσωμεν θερμῶς νὰ μὴ μᾶς ἀπαξιώσητε τῆς σῆς εὐνοίας, ἣν παρ' ὑμῶν ἔχαιρεν ἡ ἡμετέρα σχολή. Νῦν δέ, λαβόντες ὑπ' ὄψιν τῆς γραφῆς σας, καὶ τῆς ἐγκυκλίου(!) τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου, ἐκπληροῦμεν τὴν ἐπιθυμίαν ὑμῶν. Καί, ἰδοῦ, σᾶς σημειοῦμεν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας ἐν τῇ κοινότητι ἡμῶν. Περὶ δὲ τῶν πλησιοχώρων ἡμῶν ἑλληνικῶν χωρίων, δὲν δυνάμεθα νὰ σᾶς διαδιβάσωμεν ἀκριβῆ γνῶσιν, ἐπειδὴ κατὰ ἁπαστῆν, δὲν ὑπάρχουν τοιαῦτα παιδαγωγεῖα (σχολεῖα), ἐκτὸς τοῦ ἀρτιστυκίου ἐν τῷ χωρίῳ Καρυαῖς κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους, περὶ τοῦ ὁποίου θέλετε λάβει ἐγκαίρως ἀκριβῆ γνῶσιν παρὰ τοῦ ἐκεῖ διδάσκοντος καὶ τῶν ἐφόρων τῆς Σχολῆς».

Τὸ 2ον τεμάχιον τοῦ 14. Εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ διδασκάλου τῶν Καρυαῶν Ἀγγελίνου Παπαϊωάννου, τὴν ὁποίαν συνυπογράφουν «οἱ ἔφοροι Χ΄ Μανώλης, Χ΄ Θεοχάρης, Χρῆστος Γεωργίου, Γεώργιος Μηνᾶ καὶ Πα΄ Δημήτριος Λέλας». Συντάχθεισα δέ, 23 Φεβρ. 1875, περιέχει τὰ ἑξῆς. «...Ἐλάβαμεν τὴν ἐπιστολὴν ὑμῶν, καθὼς καὶ τὰ τῆς παραγγελίας ἡμῶν βιβλία... ἑκατὸν τριάκοντα τόμους... Συμφώνως... πρὸς τήν... ἐπιστολὴν ὑμῶν πρὸς τὸν ἐν Καβακλί... Διδάσκαλον, δι' ἧς ζητεῖτε προηροφίας καὶ περὶ τοῦ ἡμετέρου σχολείου..., ἵνα ἀπαντήσωμεν... Σᾶς εἰδοποιούμεν, ὅτι ἐγὼ (ὁ διδασκ. Α. Π.) ἀνέλαβον τὰς ἡνίας τῆς Σχολῆς ταύτης κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ ἤδη... οἱ μαθηταὶ εὐρίσκονται ὀπωσοῦν προεχωρημένοι, ὡς... θέλετε πληροφορηθῆ ἕκ τῶν σημειώσεων τοῦ Γεν. Μαθητολογίου».

Τὸ πρῶτον τεμάχιον τοῦ 16. Εἶναι τὸ ὡς ἄνωθι ἀναφερόμενον Γενικὸν Μαθητολόγιον, ἢ, μᾶλλον, Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τῆς Σχολῆς Καρυαῶν. Συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ διδ. Ἀγγ. Παπαϊωάννου, 23 Φεβρουαρίου 1875.

Τὸ ἔγγραφον 15. «Γενικὸν Μαθητολόγιον τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου Καβακλί...». Μαθηταὶ 60. Τοῦ διδασκάλου Ἡρακλέους Π. Θεοχαροπούλου. Φεβρ. 1885. Εἶναι πρόγραμμα ἑβδομαδιαῖον. Τάξεις : Ἀνωτάτη,

8η, 7η, 6η καὶ ἄλλαι. Μαθήματα : Ἐξήγησις Χρηστομαθείας. Ἀνάγνωσις Γεροστάθη καὶ Καλοῦ Πατρός. Γραμματικὴ καὶ Τεχνολογία. Πολιτικὴ Γεωγραφία. Ἀριθμητικὴ. Ἰ. Ἱστορία. Ἰ. Κατήχησις. Ἐλ. Ἱστορία. Ἐξήγησις Εὐαγγελίου. Γραφή. Ἡμικύβλια. Πίνακες. κ. λ.

Τὸ ἔγγραφο 15α'. Συνταχθὲν συγχρόνως καὶ ὑποβληθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου διδασκάλου Ἡρ. Π. Θεοχαροπούλου, ἐπιγράφεται «*Στατιστικὴ τῶν Σχολείων τῆς ἐπαρχίας (= τμήματος) Καβακλῆς*».

Καβακλῆ. Κωμόπολις. Σχολὴ (κύριον) ἰδιόκτιστος (!), ἀλληλοδιδασκικῆ. Μία ἢ κεντρικὴ καὶ 4 ἰδιαιτεροὶ (αἰθουσαὶ παραδόσεων). Μαθηταὶ (μόνον) 75—80. Τμήματα (τάξεις) 8. (Διδάσκονται) ἅπαντα τὰ μαθήματα. (Χρησιμοποιοῦνται) βιβλία, ἅπαντα τὰ συντείνοντα εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, τὰ ὁποῖα... ἐστάλησαν παρὰ τοῦ Συλλόγου... (καὶ) ἐδόθησαν δωρεάν. Διδ. 1. Μισθὸς 4000 γρ. Πόροι ἐκ τῆς ἐκκλησίας, τῆς συνοικίας (Ἁγίου Γεωργίου).

Χωρίον Τσικούρμιοῦ. Σχολὴ 1, εἰς δωμάτιον ἐκκλησίας. Μαθηταὶ μόνον 15—20. Τμηματικὴ διαίρεσις (εἰς τάξεις) δὲν ὑπάρχει. Μόνον ἀνάγνωσις ἐκκλησ. βιβλίων καὶ Γραφή. Διδ. 1. Μισθὸς 1000 γρ. Πόροι, ἐκ μαθητῶν.

Χωρίον Σιναπλῆ. Σχολὴ 1, εἰς δωμάτιον ἐκκλησίας. Μαθηταὶ μόνον 30. Τάξεις δὲν ὑπάρχουν. Ἀνάγνωσις ἐκκλησ. βιβλίων καὶ Γραφή. Διδ. 1. Μισθὸς 1300, ἐκ τῶν μαθητῶν.

Χωρίον Μεγάλου Μοναστηρίου. Σχολὴ εἰς δωμάτιον οἰκίας Διδασκάλου. Μαθηταὶ 25—30, ἄνευ τάξεων, Ἀνάγνωσις ἐκκλ. βιβλίων καὶ Γραφή. Μισθὸς 700, ἐκ τῶν μαθητῶν.

Χωρίον Μικρὸν Μοναστηρίου. Σχ. Δωμάτιον ἐκκλησίας. Μισθὸς 500.

Χωρίον Ἄκ Μπουνάργου. Σχολὴ ἰδιόκτιστος. Μαθ. 15—20. Μισθὸς 1100, ἐκ τῆς Κοινότητος. Τὰ ἄλλα τὰ ἴδια.

Περαιτέρω, ὁ συντάκτης ζητεῖ τὴν ἀποστολὴν ἀντιπροσώπου, μὲ τὰ ἀπαραίτητα γράμματα τοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ Ἀρχιερέως (Ἀδ)λεως, τὸν ὁποῖον θὰ συνδράμῃ νὰ περιοδεύσῃ, διὰ νὰ λάβῃ ἀκριβεστέρως πληροφορίας.

Τὸ 5ον τεμάχιον τοῦ 14. Εἶναι ἐκθεσις ἐκ Καβακλῆς, ἀπὸ 7 Μαρτίου 1877, τοῦ γνωστοῦ μας διδασκάλου Ἡρακλέους Θεοχαροπούλου, πρὸς τὸν Φιλεκαίδ. Σύλλογον Ἀθριανουπόλεως. Ἐκθέτει τὸ πόρισμα τῆς πείρας του, ὡς γράφει, ἐκ τῆς τριετοῦς ἐν Καβακλῆ διδασκαλίας του. Ὅτι, παρὰ τὰς προσπάθειάς του, δὲν κατώρθωσε, νὰ ἐννοήσουν οἱ χωρικοὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ σχολείου του, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον ἔχει καλὴν μέθοδον εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην, διότι συναντᾷ πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια. Ὑπάρχει, προσθέτει, ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν τριῶν συνοικιῶν τῆς κωμοπόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ἢ μία, λεγομένη Βουργάρι, εἶναι καλὴ. Διότι διετήρησε τὴν σχολὴν τῆς, ἂν ὅτου ἐκτίσθη, καὶ τὴν διατηρεῖ χάρις εἰς τὰς διὰ λόγων καὶ πράξεων προσπάθειάς τῶν φιλομούσων Χατζῆ Πέτρου καὶ Χρήστου Παπάζογλου. Καίτοι δὲ τὰ ἐξαντληθέντα πλέον βιβλία τοῦ Συλλόγου παρέρχοντο δωρεάν, εἰ

τούτοις οἱ μαθηταί, κατόπιν 2—3 μηνῶν, φεύγουν ἀπὸ τὴν κεντρικὴν σχολὴν τοῦ (!), καὶ μεταβαίνουν εἰς ἰδιαιτέρα κοινὰ σχολεῖα, ὅπου εὐχαριστοῦνται πολὺ, διότι ἡ ἀνάγνωσις γίνεται ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία... Ὅχι δὲ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περίξ χωρία, οἱ κάτοικοι δεικνύουν ἀδιαφορίαν διὰ τὰ ἑλληνικὰ (σχολικὰ) βιβλία. Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ ἄτοπα, τὰ ὁποῖα, μόνον μὲ τὴν δραστηριότητά του, δύναται νὰ ἐξαλείψῃ ὁ Σύλλογος. Πρέπει ὁ Σύλλογος, μὲ τὴν σύμπραξιν τοῦ Ἀρχιερέως, νὰ καταργήσῃ τὰ ἰδιαιτέρα σχολεῖα καὶ νὰ ὑποχρέωσῃ τοὺς κατοίκους τῶν δύο ἄλλων συνοικιῶν νὰ προστατεύσουν ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ, τὴν κεντρικὴν σχολὴν, διὰ νὰ προαδεύσῃ καὶ νὰ ἀποφέρῃ ἀγαθοὺς καρπούς.

Τὰ ἄλλα χωρία, Τσικούρκοιοί, Μεγάλον καὶ Μικρὸν Μοναστήρι, Σιναπλὴ καὶ Ροῦμ ἄλ Μπουναρ, ἐκτὸς τοῦ τελευταίου τὸ ὁποῖον ἔχει ἰδιόκτιστον σχολεῖον, μεταχειρίζονται συνήθως ἀντὶ σχολείων δωμάτια τῆς ἐκκλησίας. Ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὀνομασθοῦν σχολεῖα. Οὔτε δὲ εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητὰς τῶν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν ἀξίαν καὶ σημασίαν, διότι ὅλοι εἶναι ἀμαθεῖς. Καλὸν θὰ εἶναι ἀπεσταλμένος σας νὰ περιέλθῃ τὰ χωρία διὰ νὰ λάβετε ἀκριβεστέρας πληροφορίας.

Τὸ 4ον τεμάχιον τοῦ 14. Ἐκ Καρυῶν, καὶ ἀπὸ 10ης Μαρτίου 1877, ὑποβάλλει, πάλιν, ὁ διδάσκαλος Ἀδγερινὸς Παπαϊωάννου, πρὸς τὸν Φιλεκπαίδ. Σύλλογον Ἀδρι)λεως, ἔκθεσιν ἐκτενεστέραν διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ τῶν Καρυῶν καὶ τινων περίξ χωρίων.

Τὸ σχολεῖον, γράφει, συνεσιήθη μόλις πρὸ τριετίας. Τὸ α' ἔτος εἶχε σημεῖα προόδου, καὶ ἐφαίνετο, ὅτι θὰ εἶχε καλὰ ἀποτελέσματα. Διότι, οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἱκανοί, δυνάμενοι νὰ διδαχθοῦν καὶ ἀνώτερα μαθήματα, νὰ ἐπιτηροῦν δέ, ὡς πρωτόσχοιοι, τὸ σχολεῖον. Καὶ οἱ κάτοικοι ἦσαν ἠνωμένοι, καὶ σύμφωνοι ὅλοι, διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ σχολείου, καὶ τὴν πρόδον τῆς Πατριδος. Ἀλλὰ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἔτους, οἱ ἀναπτυχθέντες, ὀπωσδήποτε, πρωτόσχοιοι, ἤρχισαν, ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, νὰ ἐγκαταλείπουν τὸ σχολεῖον. Τοιοῦτοτρόπως ἐματαιώθησαν οἱ κόποι μου. Τὸ β' ἔτος εἶχε τὴν ἰδίαν τύχην, καθὼς καὶ τὸ γ'. Κατ' αὐτό, μὲ μεγάλῃν δυσκολίαν, παρέμεινα ἐνταῦθα, ἔνεκα τῶν ἀναφρεσιῶν διαιρέσεων καὶ διχονοιῶν. Ὑπάρχουν ἀνθρώποι φθονεροὶ καὶ κενεντροχεῖς, οἵτινες δὲν θέλουν τὴν πρόδον τῆς Πατριδος τῶν. Δὲν ἀγαποῦν τὸ σχολεῖον, ἐπιθυμοῦντες παντοιοτρόπως τὴν καταστροφὴν του. «*Εἰς ἐκ τῶν πολλῶν τούτων εἶναι καὶ τις, Παναγιώτης Γκαβάνης καλούμενος, ὁ ὁποῖος νυχθημερὸν ἀγωνίζεται, ἵνα καταστρέψῃ τὸ σχολεῖον, καταπειθὼν τοὺς ἀπλοῦς νὰ μὴ στέλλωσι τὰ τέκνα τῶν εἰς αὐτό, ἀλλὰ... εἰς ἰδιαιτέρον τι δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν τολμῶμεν νὰ ἀποδώσωμεν τὴν σημασίαν Σχολείου, καθότι ἡ ἀμάθεια ἐπικρατεῖ εἰς τε τὸν διδάσκοντα Ἀντώνιον Γεωργάκη Καρυώτην καὶ τοὺς ἐπ' αὐτοῦ διδασκομένους, καὶ τὸ ὁποῖον τῇ κακοβούλῳ θελήσει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ φηθέντος Πα-*

ναγιώτου ἐσυστήθη κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐπὶ μεγίστη βλάβῃ τοῦ καθ' αὐτὸ Σχολείου. Διότι, οἱ μαθηταί, μὴ εὐαρεστούμενοι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων (σχολικῶν βιβλίων), ἀποσύρονται ἐντεῦθεν καὶ συγνάζουσιν εἰς τὸ ἄνω ρηθὲν σχολεῖον, μεγάλως εὐχαριστούμενοι ἐν αὐτῷ. Διότι ὁ ρηθεὶς Ἀντώνιος οὐδόλως στενοχωρεῖ αὐτοὺς καὶ διότι ἐκεῖ ἡ ἀνάγνωσις γίνεται εἰς ἐκκλ. βιβλία, οἷα εἰσί... Μὴ δυνηθεὶς ἄλλεωτρόπως (sic) νὰ πράξω καὶ ὑπὸ τῶν Πηροεστώτων βιαζόμενος, ἐπέτρεγα καὶ ἐγὼ, ἀκουσίως... τὴν (χορῆσιν τῶν) κοινῶν τούτων βιβλίων εἰς τινὰς τῶν μαθητῶν μου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπληρώθη τὸ σχολεῖον... καὶ μόλις τινὲς μαθηταὶ εὐρίσκονται νῦν παραδιδόμενοι μαθήματα τῆς Ἀλληλοδιδασκτικῆς».

Ὁ συντάκτης αἰτίαν τοῦ κακοῦ θεωρεῖ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων βιβλίων (δικαιῶς) καὶ τὴν ἀνέχειαν τῶν ἐπιθυμούντων νὰ σπουδάσουν τὰ τέκνα των. Ἀμείβεται, προσθέτει, ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, ὥστε οἱ μαθηταὶ δὲν πληρώνουν. Ἀλλ' ἡ ἐναντία μερὶς προσπαθεῖ νὰ μένουν τὰ χορήματα τῆς ἐκκλησίας, ὥστε εἰς κατάλληλον ἑκάστοτε περίστασιν νὰ τὰ καταχρᾶται ἀσυνειδήτως. Δι' ὅλα ταῦτα τὸ σχολεῖον εὐρίσκεται εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ θὰ καταστραφῇ παντελῶς μέχρι τέλους τοῦ Ἰουλίου, ὅποτε λήγει ἡ ὑπηρεσία τοῦ συντάκτου διδασκάλου, ἐκτὸς ἐὰν ὁ Σύλλογος ἐξαλείψῃ ἐγκαίρως τὰ κοινὰ βιβλία καὶ σχολεῖα τῆ συμπράξει καὶ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ ἐμψυχώσῃ τοὺς κατοίκους διὰ προτροπῶν καὶ συμβουλῶν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ διὰ τῆς βίας, νὰ ἀναλάβουν ὅλοι ἐκ συμφώνου τὴν προστασίαν τοῦ σχολείου. Τότε μόνον δύναται νὰ προοδεύῃ τὸ σχολεῖον. Περαιτέρω ὁ συντάκτης γράφει διὰ μερικὰ χωρία.

Τὸ Δογάνογλου ἔχει ἀπὸ τριῶν ἐτῶν μικρὸν σχολεῖον καὶ διδάσκαλον «ὀπωσοῦν μεμορφωμένον». Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ προσπαθοῦν διὰ τοὺς ἰδίους λόγους, νὰ καταργήσουν τὸ σχολεῖον. Τελευταίως μάλιστα, ἐγεννήθη ζήτημα διὰ τὸν διδάσκαλον. Ἄλλοι τὸν θέλουν καὶ ἄλλοι ὄχι, χωρὶς ἀποτέλεσμα μέχρι σήμερον. Ἐλπίζεται ὅμως νὰ παραμείνῃ μὲ ἐλάττωσιν τοῦ μισθοῦ του!

Τὸ Γενίσιοῦ. Ἔχει ἀμαθῆ τινὰ γραμματοδιδάσκαλον, ὅστις διδάσκει τὰ κοινὰ ὀκτώηχον καὶ λοιπά, εἰς τι δωμάτιον.

Καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ χωρία, Σιναπλῆ, Τσικούρκειοῖ, Μικρὸν καὶ Μέγα Μοναστήριον, Ροῦμ Ἀκ Μπουνάρ, ἐκτὸς τοῦ τελευταίου, τὸ ὅποιον ἔχει ἰδιόκτιστον σχολεῖον, χρησιμοποιοῦνται τὰ δωμάτια τῶν ἐκκλησιῶν, μὲ ἀμαθεστάτους γραμματοδιδασκάλους. Διότι «οἱ κάτοικοι ἀποστρέφονται τὰ ἑλληνικὰ γράμματα πραιμιῶντες ἐκεῖνα, ἅτινα ἀναγινώσκουν, χωρὶς νὰ γινώσκουν ἢ ἀναγινώσκουν»...

Τὸ 2ον τεμάχιον τοῦ 16. Ἐκθεσις πάλιν, τοῦ ἐν Καρναῖς διδασκάλου Ἀδγ. Παπαϊωάννου, ἀπὸ 11ης Μαρτίου 1877, περὶ τῶν Καρῶν καὶ τῶν πέριξ χωρίων.

Καρναί. Κομόπολις. 1, ἰδιόκτιστον συνδιδασκτικὸν σχολεῖον (εἶναι τὸ

κεντρικόν). Μόνον μαθηταί, 35—40 εἰς 8 τμήματα. Μαθήματα μικτὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ καὶ κοινά. Βιβλία, τὰ μὲν πρὸς διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, τὰ δὲ πρὸς ἀνάγνωσιν. Διδ. 1. Μισθὸς 2500 ἔκ τῆς ἐκκλησίας. «Ὁ μισθὸς πληρῶνεται πρὸς ζημίαν τοῦ διδ. μετὰ μεγάλης δυσκολίας ἕνεκα τῶν διχονοιῶν».

Καρυαί (τῶν ἄλλων συνοικιῶν). Ὡς σχολὴ χρησιμεύει μικρὸν δωμάτιον μὲ 30—35 μαθητὰς χωρὶς τμήματα. Μαθήματα=ἐκκλησ. βιβλία. Βιβλία=τὰ συντείνοντα πρὸς ἀνάγνωσιν «καὶ οὐχὶ εὐκρινῆ». Διδ. 1. Μισθὸς 1000, ἔκ τῶν μαθητῶν. «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἐν τῇ ἐκθέσει (ἰδὲ 4ον τεμ. τοῦ 14) ἀναφερομένη σχολή, ἣτις ἔγινεν αἰτία τῆς καταφρονήσεως τοῦ κεντρικοῦ σχολείου».

Δογάνογλου. Σχολεῖον ἰδιοκτιστον, συνδιδασκτικόν. Μαθηταί 18—20. Τμήματα 4 Μαθήματα ἀλληλοδιδασκτικὰ. Βιβλία πρὸς διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Διδ. 1. Μισθὸς 1800, ἔκ τῆς Κοινότητος. Παρὰ τὴν συμφωνίαν, νὰ πληρῶνεται ἔκ τῶν μαθητῶν, ἡ πληρωμὴ δυσχεραίνεται.

Γενίκιοϊ. Χωρίον βουλγαρικόν. Μικρὸν δωμάτιον μὲ 10—13 μαθητ. χωρὶς τμήματα. Μαθήματα, τὰ κοινά, ἐν τῇ ἑλληνικῇ. Βιβλία, τὰ κοινά πρὸς ἀπλὴν ἀνάγνωσιν. Διδ. 1. Μισθὸς 300, ἔκ τῆς Κοινότητος. Ὁ διδ. εἶναι καὶ ψάλτης, γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς βουλγαρικῆς, ἀλλ' ἄνευ παιδείας.

Ροῦμ ἄλ' Μπουναρ. Ἔχει σχολεῖον. (Δὲν γνωρίζομεν, πῶς καὶ διατὶ ἴσως ἔξ ἀγνοίας, ἢ παραδρομῆς, τὸ χωρίον τοῦτο γράφεται Ροῦμ ἄλ Μπουναρ ἀντὶ Ροῦμ ἄκ Μπουναρ). Εἰς τὰ χωρία Σιναπλῆ, Τσικούρκοιο, Μικρὸν καὶ Μέγα Μοναστήρι, διδάσκονται τὰ κοινά εἰς τὰς ἐκκλησίας.

Τὸ ἔγγραφο 28. Ἀχρονολόγητον καὶ ἀνυπόγραφον, ἄγνωστον δὲ καὶ παρὰ τίνοσ, καὶ ποῦ, ὑπεβλήθη. Περιέχει δὲ καθὼς εἶδομεν εἰς τὰ περὶ Διδυμοτείχου καὶ Λιτίσης, τμήματα. *Πρῶτον*, τῆς ἐπαρχίας Λιτίσης (Ὁρτάκιοϊ), ἔνθα ἀναμινύει καὶ χωρία τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως. *Λεύτερον* : χωρία τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου. *Τρίτον* : τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως (ἰδὲ Λιτίσης), χωρία Καρυωτῶν καὶ τὸ Μοναστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα, εἰς ὅσα μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Μέγα Καβαλλῆ. Ὑπάγεται εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀδρ)λεως, πολιτικῶς δὲ εἰς τὸν Ναχιὲν (Μουδερλίκ, Δῆμον) Μοναστήρ (Μαναστιρ Ναχιστί). Οἰκογένηται ἑλληνικαὶ 1000. Ἐκκλησιαὶ 2. Ἱερεῖς 10. Σχολεῖα : 1. Ἑλληνικόν. Μαθ. 60. Διδ. 1 μὲ μισθὸν 40 λίρας, καὶ διδάσκοντα τὸ τεχνολογικὸν μέρος τῆς Γραμματικῆς. 2 Ἀλληλοδιδασκτικὰ. Μαθ. 70. Διδ. 2. Ὁ ἑλληνοδιδάσκαλος πληρῶνεται παρὰ τῶν προϊσταμένων (προκοίτων, γνωστῶν ἔκ τῶν προηγηθέντων ἐγγράφων) Χ' Πέτρου καὶ Χρήστου Παπάζογλου. Οἱ δὲ ἀλληλοδιδάκται παρὰ τῶν μαθητῶν, διδάσκοντες Ὁκτώηχον καὶ Ψαλτήριον.

Καρυαί. Ἑλλ. οἰκίαι 130. Ἐκκλ. 1. Ἱερ. 1. Σχολὴ ἀλληλοδιδ. 1. Μαθ. 20. Διδ. 1, διδάσκων κατὰ τὸ ἐν Ἀδρ)λει σύστημα. Μισθὸς 20 λίραι.

Σιναπλῆ. Ἑλλ. οἰκίαι 200. Ἐκκλ. 1. Ἱερ. 3. Σχολὴ ἀλληλοδ. 1. Μαθ. 25. Διδ. 1. Μισθὸς 20 λ., ἔκ τῆς Κοινότητος.

Τσικούρμιοι. Ἑλλην. οἰκίαι 20. Ἐκκλ. 1 «*γυμνωθεῖσα πέρουσι ὑπὸ τῶν Κιρκασίων*». Ἱερ. 1, διδάσκων 5 μαθ.

Μοναστηρι Μέγα. Ἑλλην. οἰκίαι 180. Ἐκκλ. 1, Ἱερ. 2, ὧν ὁ εἰς διδάσκει εἰς 15 μαθ. Ὁκτώηχον.

Μοναστηρι Μικρόν. Ἑλλ. οἰκίαι 180. Ἐκκλ. 1. Ἱερ. 2, ὧν ὁ εἰς διδάσκει εἰς 15 μαθ. τὴν Ὁκτώηχον.

Ἄκ Μπουνάρ Ρωμαϊκόν. (Εἶναι τὸ πολλάκις ἀναφερθὲν Ροῦμ ἄκ Μπουνάρ). Οἰκογένειαι, «ὧν τὸ $\frac{1}{3}$ βουλγαρικά, ἀκαγαγορίζουσαι τὴν Μ. Ἐκκλησίαν καὶ ἐν μεγάλη ὁμοιοῖα συζῶσαι μετὰ τῶν Ἑλλήνων». Ἐκκλ. 1. Ἱερ. 2, ὧν ὁ εἰς διδάσκει 15 μαθητάς.

Ἡ μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἶναι πλησίον τοῦ Καβακλή. «*Ἐχει τοιφλίκι, νερόμυλον, 1000 πρόβατα, 500 γίδια, 300 ἀγελάδες καὶ 8 ζευγάρια*». Ὁ ἡγούμενος εἶναι κοσμικὸς ἀπὸ τὸ Μέγα Μοναστηρι, διοριζόμενος ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία καὶ πληρωνόμενος 3000 γρόσια. Καλόγηροι 2. Ὑπηρέται 60. Οἱ ὀδοιπόροι φιλοξενοῦνται, ἄνευ πληρωμῆς, περὶ τοὺς 30 καθ' ἑκάστην. Ὁ ἡγούμενος δίδει κατ' ἔτος λογαριασμὸν εἰς τοὺς προκρίτους τῶν χωρίων, οἱ ὅποιοι τὸ συνήθως ἐκ 3000 γρ., κατ' ἔτος, περίσσευμα διαθέτου «*εἰς ἀνωφελῆ ἔργα*! Κλίμα ἄριστον. Ὑδατα ἀφθονα καὶ κάλλιστα.

Ἐγγραφον 34. Εἶναι ἐκθεσις τοῦ ἐν Λουλὲ Βουργάζ «*Μουσοφιλοῦς Συλλόγου*», ἀπὸ 8 Μαρτίου 1877, πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Φιλεκαπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἰ. Μ. Ἀλτιναμάζην. Φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ Προέδρου αὐτοῦ Π. Γεωργιάδου καὶ τοῦ Γ. Γραμματέως Γ. Λαμπουσιάδου. Ἀναγράφομεν τὰ κύρια σημεῖα αὐτῆς, σμικρύνοντες τὰς ἀτελειώτους περιόδους τῆς καὶ τροποποιοῦντες ἐλαφρῶς τὴν σύνταξιν.

«...Μόλις. ἔξελθόντες ἐκ λαβυρίνθου περιπλοκῶν, τὴν παντελῆ τοῦ Συλλόγου ἡμῶν ἐξουθενώσιν ἀπειλοῦντων (sic), καὶ ἠτύχησαμεν νὰ ἴδωμεν τὴν πρὸς τὸ ἀξιότιμον τοῦ Συλλόγου ἡμῶν μέλος Κύριον Σταῦρον Ζαχαριάδην ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν τῆς πρὸς Ὑμᾶς ἀποστολῆς θετικῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς παρ' ἡμῖν καταστάσεως τῆς παιδείας... Ἡ παιδεία παρ' ἡμῖν εἶναι λίαν παρημελημένη. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἀπανταχοῦ τῶν ἐλληνικῶν χωρίων ὑπάρχουσι σχολεῖα καὶ πόροι δὲ οὐκ ἔλλείπουσι πάντως πρὸς συντήρησιν. Ἐν τούτοις οὐδεμία ἐκ μέρους τῶν γονέων καταβάλλεται πρόνοια περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν υἱῶν. Οὗτοι, τὰ $\frac{3}{4}$ τοῦ ἔτους παρακολουθοῦντες τοὺς γονεῖς εἰς τὰς γαιοπονικὰς αὐτῶν ἐργασίας, μόνον κατὰ τὸν χειμῶνα φοιτῶσιν ἐν ταῖς ἐκπαιδευτηρίοις, διδασκόμενοι τὰ κοινὰ γράμματα παρὰ διδασκάλων ἀμαθεστάτων, ὡς τὰ πολλά. Οἱ διδάσκαλοι, οὐδεμίαν συναίσθησιν τῶν καθηκόντων τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν θέσεως ἔχοντες, οὐδαμῶς ἢ ἐλάχιστα περὶ τῶν μαθητῶν φροντίζουσιν. Ἄλλ' εἰς τὰ τῆς πολιτείας (τὰ κομματικὰ τῶν κοινοτήτων) ἀναμιγνυόμενοι πράγματα, εἰς ρήξεις διηνεκεῖς μετὰ τῶν πολιτῶν (χωρικῶν) εὐρίσκονται. Ἐξ οὗ κομματικοὶ διαπληκτισμοὶ καὶ μίση, πρὸς μεγίστην συμ-

φοράν, οἱ ὄλεθροι (ὄλεθριοι) οὗτοι καθίστανται αἴτιοι, νὰ ἀναπτύσσωνται. Οἱ δὲ πρόκριτοι, οἱ γεγηρακότες ἐν ἀμαθείᾳ, καὶ πάντες ἐν γένει οἱ τὰ κοινὰ συμφέροντα ὕστερα (δευτερεύοντα) θεωροῦντες, μόνον τὴν αὐτῶν θέλησιν, εἶναι συνηθισμένοι, νὰ ἐπιβάλλωσι, πρὸς οὓς οἱ ἐπιάλται (προδόται) προστρέχουσι. Κολακευόμενοι δὲ (παρὰ τῶν ἐφιαλτῶν)..., μετὰ βλακώδους ἀφελείας καὶ ἀναληψίας, προτιμῶσι νὰ βλέπωσι τὰ πράγματα, τῆς χώρας εἰς τὸ κελὸς τοῦ βασιθροῦ περιερχόμενα, ἢ τὴν μὴ πραγματοποιήσιν τῆς θελήσεώς των. Ἄλλὰ, καὶ ἂν εὐγενῆς τις καρδία (ἐννοεῖ διδάσκαλον καλόν) ἀναφανῆ..., μὴ δυναμένη νὰ εὐαρεστήσῃ τὰς διαμαχομένας μερίδας καὶ μετ' ἑλευθερίας νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ὑγιεῖς αὐτῆς ἀρχάς, ἀπέρχεται νύκτωρ. Καὶ καταρᾶται τὴν δυσμένειαν τῆς τύχης, εἰς τὸν κατάρατον ἐκείνον τόπον προχειρισάσης αὐτὸν διδάσκαλον. Προσθέσατε...καὶ τὴν τῶν κόρων εὐτέλειαν πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων! καὶ ἐγκληματικὴν, ἔστιν ὅτε, διαχείρισιν, ἔτι δὲ τὴν δυσκολίαν (τοῦ διδασκάλου), διὰ νὰ μετατρέψῃ τὴν φυσικῶς ἐπὶ τὸ ἄροτρον κλίνουσαν τοῦ μαθητοῦ φύσιν εἰς τὴν τῶν μουσῶν θεραπείαν...Σχηματίσατε τὴν περὶ τῆς παρ' ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως ἐννοίαν καὶ ἐπιλήφθητε τῆς δυνατῆς θεραπείας... Τὸ ἔργον ὑμῶν εἶναι δυσκολώτατον... Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος...ἠναγκάσθη εἰς μόνην τὴν συντήρησιν νεοδημιτοῦ ἐνταῦθα παρθεναγωγείου νὰ περιορίσῃ τὰς ἐνεργείας του. Ἄλλ' ἡ ραδιουργία καὶ ἐνταῦθα, τὰς πλεκτάνας αὐτῆς ὑφαπλώσασα, μικροῦ δεῖν, τὴν παντελῆ τοῦ Συλλόγου καταστροφὴν συνεπήγετο... Ἐξῆλθε νικητής, ἀλλ' ἐνίκησε Καδμεῖαν νίκην, τὰ οἰκεία καταστρέψας κεφάλαια...ᾧστε, μὴ δυνάμενος νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ παρθεναγωγείου, νὰ ἀπαιτῆ ἤδη τὴν συνδρομὴν παντὸς φιλομούσου...εἶναι σπαραξικάρδιον νὰ βλέπῃ τις τὰ πτωχά...κοράσια θρηνοῦντα, ἅτε μὴ δυνάμενα νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν τῶν...βιβλίων ἀγορὰν καὶ μὴ φοιτῶντα εἰς τὸ σχολεῖον...».

Ἔγγραφο 17. Εἶναι μακροσκελῆς ἔκθεσις μετὰ στατιστικῆς, ἀνυπόγραφος καὶ ἀχρονολόγητος. Καὶ συνετάχθη μὲν ἐν Ἄδρῳλει, μετὰ τὸν ρωσσοτουρκ. πόλεμον τοῦ 1887, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ἐκείνου κατὰστασιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὑπεβλήθη, ἴσως, πρὸς τὴν Φιλεκπαίδ. Ἀδελφότητα Κων)πόλεως, καὶ ἔχει προσφώνησιν «*Κύριε Πρόεδρε*». Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν σημειοῦνται τὰ ἑξῆς: «*Ἀπὸ πολλῶν μερῶν τῆς Θράκης καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, στεροῦμεθα (νεωτέρων) πληροφοριῶν καὶ ὅτι αἱ ὑπάρχουσαι πληροφορίες ἀφορῶσι τὴν πρὸ τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου κατάστασιν ἣτις ὅμως ἔκτοτε πολὺ ἐπὶ τὰ χεῖρω μετεβλήθη*».

Κατόπιν ἄλλων σημείων τὰ ὁποῖα παραλείπομεν, ὁ συντάκτης χαρακτηρίζει τὴν Δημοτικὴν ἐκπαιδευσίν ἐν Θράκῃ τοσοῦτον οἰκτρὰν ὥς νὰ μὴ ὑπῆρχε καὶ συνεχιζεῖ, ὅτι εἰς πολλὰ χωρία «*οὐδὲ ὑπάρχει γραμμάτων διδασκαλία τις (!)*» ὅτι εἰς πλεῖστα διδάσκουν ἀγράμματοι ἱερεῖς, ἢ ψάλται, ἢ κανδηλανάλται, Ὀκτώηχον καὶ Ψαλτήριον. Ὅτι εἰς ὀλίγα ὑπάρχει ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον. Εἰς ἐλάχιστα δέ, ἐφαρμόζεται ἡ συνδιδασκτικὴ μέθοδος.

Σημειώνει πρὸς τούτους, ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα, ἂν μὴ ὅλα, χωρία, διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ διδασκάλου *συγκροτοῦνται αἱ διάφοροι τοῦ χωρίου πολιτικά (κοινωνικά) μερίδες.* Ὡς ἐκ τούτων ἐν ἡ περιπτώσει, ἢ μία μερίς ἐπικρατοῦσα, διορίσῃ τὸν ἐαυτῆς ὑποψήφιον, οἱ τῆς ἐναντίας μερίδος ὁπαδοὶ δὲν στέλλουσι τὰ ἐαυτῶν τέκνα εἰς τὸ κοινὸν (κοινοικτὸν) σχολεῖον, ἀλλὰ μισθοῦσιν ἱερέα τινα, ἢ ψάλτην, ὃ ὁποῖος ἐν τινι δωματίῳ διδάσκει..., τοιοῦτον ἀποτελεῖ... ἄξιον προσοχῆς καὶ θεραπείας!».

Ἀδριανούπολις. Ἐν αὐτῇ, καὶ τοῖς προαστείοις ὑπάρχουν 15 ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια, ἧτοι ἡ Κεντρικὴ Σχολή, τὸ Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον 6 ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα, 5 δευτέρας τάξεως παρθεναγωγεῖα, καὶ 2 πρότυπα νηπιαγωγεῖα 1630 μαθηταὶ καὶ μαθήτριά.

1. Κεντρικὴ Σχολή. Μαθηταὶ 155. Τάξεις 5, ὧν αἱ 3 τοῦ ἑλληνικοῦ σχολεῖου (σχολαρχεῖου), καὶ 2 τοῦ Γυμνασίου (Ἡμιγυμνάσιον). Διευθυντῆς ὁ διδάκτωρ Ι. Βεργάδης, ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλλην. Γραμμάτων Συλλόγου. Καθηγητῆς ὁ Β. Γρηγοριάδης, τῆς φιλολογίας. Διδάσκαλοι οἱ Γ. Λογοθετίδης, Β. Μελανίων, Εὐγένιος Ροδιγὰς καὶ Κ. Χατσόπουλος. Προθύμως διδάσκουν, ὥρας τινὰς καθ' ἑβδομάδα, οἱ ἱατροὶ Α. Κρήτας καὶ Γ. Καραπαναγιώτης, ὃ μὲν τὴν ἀνθρωπολογίαν ἐν τῇ β' τοῦ Γυμνασίου, ὃ δὲ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν εἰς τὰς 2 τάξεις του.

2. Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον. Διευθύντρια ἡ κ. Καλλιρρόη Σιγανοῦ ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Συλλ. πρὸς διάδ. ἑλλην. Γραμμ. Διδάσκαλοι αἱ κ. Ἀσπασία Ἀποστόλου καὶ Ἑλένη Παναγιώτου καὶ οἱ Ι. Βεργάδης, Β. Γρηγοριάδης, Γ. Λογοθετίδης καὶ Κ. Χατσόπουλος. Μαθήτριά 165. Τάξεις 6, ὧν 2 ἑλληνικοῦ καὶ 4 συνδιδασκτικὰ.

3. Ἀλληλοδιδασκτικὴ συνοικίας Χριστοῦ. Διδ. 1. Βοηθὸς 1. Μαθηταὶ 124. Τάξεις 2. Τμήματα 4.

4. Ἀλληλοδιδασκτικὴ συνοικίας Ἁγίου Νικολάου. Διδ. 1. Βοηθὸς 1. Μαθηταὶ 120, τάξεις 2, τμήματα 4.

5. Ἀλληλοδ. Κιῦκίου. Διδ. 1, βοηθὸς 1, Μαθ. 105. Τάξεις 2, τμ. 4.

6. Ἀλληλοδ. Ἰλδιριμίου. Διδ. 1, βοηθὸς 1, μαθ. 280.

7. Ἀλληλοδ. Κοῦμ Μαχαλέ. Διδ. 1. Μαθ. 37.

8. Ἀλληλοδ. Κιρισχανέ. Διδ. 1. Βοηθὸς 1. Μαθ. 118.

9. Παρθεναγωγεῖον συνοικίας Ἁγίου Ἰωάννου. Διδ. 1. Μαθήτρ. 71.

10. Παρθεναγωγεῖον Ἰλδιριμίου. Διδ. 1. Μαθήτρ. 82.

11. Παρθεναγωγεῖον Κιρισχανέ. Διδ. 1. Μηθῆτρ. 65.

12. Τὸ ἐν Γενί Ἰμαρὲτ παρθεναγωγεῖον. Διδ. 1. Μαθήτρ. 24. Διατηρεῖται ὑπὸ τοῦ Φιλεκπαῖδ. Συλλόγου Ἀδριλεως.

13. Παρθεναγωγεῖον Κιῦκίου. Διδ. 1. Μαθήτρ. 126.

14. Πρῶτον Νηπιαγωγεῖον. Νηπιαγωγὸς Χρυσὴ Ἰωάννου. Νήπια 68. Διατηρεῖται ὑπὸ τοῦ Φιλεκπ. Συλλόγου.

15. Δεύτερον Νηπιαγ. Νηπιαγωγὸς Βασιλικὴ Μπάκουλη, μισθοδοτούμενη ὑπὸ τοῦ Συλλ. διδ. Ἑλλ. Γραμ. Νήπια 80. Τὰ λοιπὰ ἔξοδα, 70 λίρ., καὶ ἔτος, βαρύνουν τὸν Φιλεκκ. Σύλλ. Ἀδρι)λεως.

Μ. Πασᾶ. Οἶκογ. 100, ὧν 50 γνήσιοι ἑλληνικαί. Σχολὴ μὲ 45 μαθ. Διδάσκαλος καὶ ψάλτης, διδάσκων καὶ τὴν βουλγαρικὴν. Μισθὸς 4.500 γρ.

Ἀκολουθοῦν τὰ χωρία *Καραμπιά*, Ὀκρούμιοι, Κόζλουτσια, Μπές Τεπέ, Μπεκτεσιδες, Σαρήγιορ, Κουμαρλί, Γιαλατζίν, Μπάρα καὶ Κιολεζιούκ, μὲ ἑπτακοσίας περίπου οἰκογενείας, τρεῖς ἐκκλησίας, τρεῖς Ἱερεῖς, ἓν σχολικὸν κτίριον, 35—45 μαθ., 5 ψάλτας διδασκ. καὶ ὑπὲρ τὰς 3 χιλ. κατοίκους. Ἀναφέρεται ἡ *Μονὴ Λαμποῦς*, μὲ τὴν προσθήκην, «ἐξεταστέα ἡ ὑπόθεσις». Καὶ προστίθενται τὰ χωρία *Ρίζια*, *Τσορέμιοι*, *Μποσοχώριοι*, *Καραγάτσιοι* καὶ *Δεμερδέσιοι*, μὲ 540 οἰκογενείας. Καθὼς καὶ τὰ τουρκόφωνα χριστιανικά: *Καράκασημ*, Ὀλπασιά (30), Ὀσμανλή (σχισματικοὶ 45), Χαβαρλις (σχισμ.) 19, *Γενίκοι* καὶ ἄλλα.

1. *Μέγα Καβακλί.* Ἑλληνικώτατον. Οἶκογ. 1200. Μισθ. διδ. 40 λίρ.

2. *Καρναί.* Ἑλληνικώτατον. Εὐπορον. Οἶκογ. 300. Ἱερ. 4. Σχολεῖον 1 ἑλληνικὸν μὲ 30 μαθ. 1 διδ. μὲ μισθ. 30 λίρ. ὑπὸ τῶν εὐκόρων. 1 ἄλληλοδιδασκικόν. Μαθ. 40, Διδ. 1. Διδάσκονται Ὀκτώηχον καὶ Ψαλτήρια.

3. *Ντοάνογλου.* Χ. ἑλλ. Οἶκογ. 130. Ἐκκλ. 1 Ἱερ. 1. Ἀλληλοδ. 1. Μαθ. 20. Διδ. 1. Μισθ. 20 λ.

4. *Σιναπλί.* Χ. ἑλλην. Οἶκογ. 200. Ἐκκλ. 1. Ἱερ. 3. Ἀλληλοδ. 1. Μαθ. 25. Μισθὸς 20 λ.

5. *Τσοκούρμιοι.* Χ. ἑλλ. Ἐλεηλατήθη ὑπὸ Κιρκασίων. Οἶκογ. 20. Ἐκκλ. 1. Ἱερ. 1, ὅστις διδάσκει 5 μαθ.

6. *Μέγ. Μοναστήρι.* Χ. ἑλλ. Οἶκογ. 180. Ἐκκλ. 1. Ἱερ. 2, ὧν ὁ εἰς διδάσκει 15 μαθ. 7. *Μικρὸν Μοναστήρι.* Ὀπας καὶ τὸ Μέγα Μοναστήρι.

8. *Ἄκ Μπουναρ Ρωμαίϊνον.* Οἶκογ. 120 ἑλλ. καὶ 50 βουλγαρ. τοῦ Πατριαρχείου. 9. *Ὀλ Πασιά.* 30. 10. *Ἰσκενδερί.* 6.

Ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφονται ἄλλα 10 χωρία, μὲ 807 οἰκογενείας.

Καζᾶς Μπαμπᾶ Ἐσκι. Εἶνα τὸ *Μπαμπᾶ Ἐσκι* μὲ 161 οἶκογ. καὶ 5 χωρία μὲ 260 οἶκογ.

Καζᾶς Χάφσα. Χάφσα 62, Πέτρα 187, Σκόπελος 82.

Καζᾶς Δουλὲ Μπουργάζ. Α. *Βουργάζ* 286 καὶ 3 χωρ., μὲ 341 οἶκογ.

Καζᾶς Μπουναρ Χισᾶρ. Ἐξ χωρία, μὲ 1119 οἶκογ.

Καζᾶς 40 Ἐκκλησιῶν. 40 Ἐκκλησίαι. 637 οἶκογ.

Ἐγγραφον 18ον. Εἶναι πρόχειρον σημεῖωμα, συνημμένον πρὸς τὸ 17ον.

Σκόπελος. Ἑλλ. οἰκία 180. Ἐκκλ. 1 τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου. 1 Ἀλληλοδ. 1 Διδ. Μισθ. 1500—2000 γρ. Μαθ. 50—60.

Πέτρα. Ἑλλ. οἰκία 350 καὶ τουρκ. 10—15. Ἐκκλ. 1. τῆς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἀλληλοδ. 1.

Καράμτζα. Βουλγαρικόν. Οἰκίαι 50. Ἄνευ ἐκκλησίας καὶ σχολείου.

Σιλόγλου. Βουλγαρ. οἰκ. 120. Ἐκκλ. 1. Ἄνευ σχολείου.

Κιοκουλέρι. Βουλγ. οἰκ. 30, ἐκκλ. 1.

Ἐγγραφοὶ 33. Ὅπως εἶδομεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βιζύης, εἶναι ἀχρόνολόγητον, συνταχθέν, πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1878, ἐν Λουλέ Βουργάζ, ὑπὸ τοῦ «Μουσοφιλοῦς Συλλόγου».

Λουλέ Βουργάζ. Πρωτεύουσα τοῦ καζᾶ. Κωμόπολις. Ἐχει 3,000 κατοίκους, Ἕλληνας ἑλληνοφώνους. Τούρκους 1200 ἢ 1500. Ἑβραίους 200. Καὶ Ἀθιγγάνους 200. (Οἱ ἀριθμοὶ εἶναι συγκεχυμένοι καὶ ἀκαθόριστοι). Ναὸς 1, μὲ περιουσίαν ἀκίνητον 200 λιρῶν, κινητὴν δὲ 120. Πρόσοδοι ταύτης, ὁμοίως ἐτήσιοι, εἶναι 50 λίραι, τοῦ δὲ παγκαρίου 50 περίπου. Ἐχει γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Δὲν εὐποροῦν οἱ κάτοικοι. Σχολεῖα: Ἀρρεναγωγεῖον: κτίριον κοινοτικόν, συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ Ναοῦ. Διδ. 2. Μισθὸς μηνιαῖος, 6 λίρ. καὶ 4. Μαθηταὶ 170, μὲ τμήματα, ἑλληνικὸν καὶ προκαταρκτικόν. Παρθεναγωγεῖον, συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ «Μουσοφιλοῦς Συλλόγου». Διδασκάλισσα 1. Μαθήτριά 120, διδασκόμεναι τὴν πρωτοβάθμιον παιδείαν δαπάναι 80 περίπου λίραι. Ἡ κωμόπολις ἔχει, ἀπὸ ἐτῶν, τὸν «Μουσοφιλή Σύλλογον», οὗτινος αἱ πρόσοδοι ἀνέρχονται εἰς 50, περίπου, λίρας.

Αἰβαλή. Οἰκ. 130, περίπου. Κάτοικοι 700. Ἕλληνες ἑλληνόφωνοι. Ὁρθόδοξοι (δηλ. ὄχι σχισματικοί). Εἶναι γεωργοὶ καὶ κτηνοτρόφοι, ἄποροι. Ναὸς 1, χωρὶς περιουσίαν. Σχολ. 1 Διδάσκει ὁ ἱερεὺς τὰ κοινὰ (γράμματα) εἰς 40 περίπου μαθητὰς ἀμειβόμενος ὑπὸ τῆς κοινότητος.

Τρουβέη. 45 περίπου οἰκογένειαι. Κάτοικοι 250. Ἕλληνες ἑλληνόφωνοι, ὀρθόδοξοι (μὴ σχισματικοί). Γεωργοί, ἄποροι. Ναὸς 1, ἄνευ περιουσίας. Μέχρι πρὸ δύο ἐτῶν, ὑπῆρχε Γραμματοδιδασκαλεῖον.

Ἀκολουθοῦν 16 «τουρκικὰ χωρία». Ἐκ τούτων ἀναγράφομεν, ὅσα ἔχουν τὸ σημεῖον «χρ.», δηλαδὴ χριστιανούς, ἢ μᾶλλον καὶ χριστιανούς: Ἀχτσάκιοι, 50 χρ. Βαλὸν Χότσα, 75. Καραγάτς (Καρατελεσμάνι, βουλγ.) 50. Πασάκιοι 50. Σαρτσολί (!), 15. Σεϊδιλέρ, (θα εἶναι Σεχτιλέρ, τουρκιστί=οἱ Μάρτυρες) 40 Τσεγκερλί 250.

Ἐγγραφοὶ 36. Εἶναι μεγάλη στατιστικὴ τῶν διαφόρων Καζάδων τοῦ Νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Φαίνεται, ὅτι συνετάχθη ἐκεῖ, μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1878, ὡς ἐξάγεται ἐκ πολλῶν σημείων τοῦ περιεχομένου.

Καζᾶς Ἀδριανουπόλεως 1). Φρούριον (ἢ ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ φρουρίου καθ' αὐτὸ πόλις). Ὁρθόδοξοι (μὴ σχισματικοί) Ἕλληνες 4000. Ὁρθόδοξοι (μὴ σχισματικοί) Ἐκκλησῖαι 10. Γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἑλληνική. Σχολεῖα 7. Τούτων εἶναι 2 δημοτικὰ ἄρρένων, 2 νηπιαγωγεῖα, 2 παρθεναγωγεῖα, καὶ 1 Γυμνάσιον, καλῶς κατηρητισμένον.

2) Ἰλδιδίμιον. (προάστειον). Ἕλληνες 5000, Ἐκκλησία 1. Γλῶσσα αὐτῆς ἡ ἑλληνική. Σχολεῖα 3. Τούτων εἶναι 2 δημοτικὰ «στοιχειωτικὰ σχο-

λαί, ὧν ἡ μία συντηρεῖται δαπάνη τῆς Μασσαλιωτικῆς Ἀδελφότητος (!), ἡ δὲ ἕτερα Παρθεναγωγεῖον».

3) **Κοῦμ Μαχαλέ** (συνουικία). Ἑλλ. 500, ἔκκλ. 1, γλῶσσα ἑλλ. σχολ. 2.

4) **Κηρίτς Χανέ**. Ἑλληνες ὀρθόδοξοι 1500, ἔκκλ. 1, ἰδιὴ μίς καὶ 1 σχισματικῆ. Γλῶσσα ἐκκλησίας ἑλληνικῆ. Σχολεῖα 2.

5) **Κιγίκιον** (προάστειον, ὅπως καὶ τὸ 4). Ἑλληνες 2500. Ἐκκλησία 1 ἡμετέρα, καὶ 1 σχισματικῆ (ἰδὲ Κηρίτς Χανέ). Γλῶσσα ἑλληνικῆ. Σχολεῖα 2.

6) **Βοσνάκ κιοῦ**. Ἑλληνες 1000, ἐκκλησία 1, γλῶσσα αὐτῆς ἑλληνικῆ. Σχολ. 1, ὁ διδάσκαλος πληρώνεται ἐκ τοῦ παγκαρίου.

7) **Καραγάτσιον**. Ἑλληνες, γεωργοὶ εὐποροὶ, 1000, ἐκκλησ. 1, γλῶσσα αὐτῆς ἢ ἑλληνικῆ. Σχολαὶ 2, ὧν ἡ μία ἀρρένων καὶ ἡ ἄλλη θηλέων, συντηροῦμενα ἐκ τοῦ παγκαρίου.

Σημ. Ὅλαι αἱ σχολαὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως διατηροῦνται δαπάνη τῆς Κοινότητος (ἢ μᾶλλον τῶν ἑκασταχοῦ κοινοτήτων), πλὴν τῶν ἀναφερομένων ἐξαιρέσεων, καθὼς καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Γυμνασίου καὶ μιᾶς Νηπιαγωγῆς, οὗς πληρώνει ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ἑλλην. Γραμματῶν.

8) **Τσορέκ κιοῦ**. Ἑλληνες 800, εἶναι γεωργοὶ εὐποροὶ. Ἐκκλησία 1, γλῶσσα ἑλληνικῆ. Σχολὴ 1, ἐκ τοῦ παγκαρίου.

9) **Ρίξια**. Ἑλληνες 600, γεωργοὶ εὐποροὶ, ἔκκλ. 1, γλῶσσα ἑλληνικῆ. Σχολὴ 1, ἐκ τοῦ παγκαρίου.

10) **Δεμίρ Ντέσι**. 250 γεωργοί, εὐποροὶ, ἔκκλ. 1, γλῶσσα ἑλληνικῆ. Σχολὴ 1, εἰς Ναρθηκοδιδάσκαλος, ἐκ τοῦ παγκαρίου.

11) **Ἀργαούτκιοῦ**. 150 γεωργοὶ ἔκκλ. 1, γλῶσ. ἑλλ. 1 Ναρθηκοσχολ.

12) **Τατάρκιοῦ**. Ἑλλην. τουρκόφωνοι 125, ἄνευ ἐκκλησ. καὶ σχολείου.

13) **Καρά Ἰσούφ**. 100, ἔκκλ. 1, σχολὴ 1, ἄνευ διδασκάλου.

14) **Ὀρταντση**. 500, ἐκκλησία 1, σχολεῖον 1.

15) **Μιχαλίτσιον**. 200 ἐκκλησία 1, σχολεῖον τοῦ Σκουτάρεως.

16) **Σκουτάρι**. 1250 ἔκκλ. 1, σχολ. 1, ἐκ παγκαρίου καὶ συνδρομῶν.

17) **Πασᾶ Μαχαλέ**. 200, ἄνευ οὐδενός (!).

Ἐπάρχουν καὶ ἄλλα χωρία, ὑπὸ Βουλγάρων κατοικοῦμενα, μὲ πληθυσμὸν 11,000 περίπου. Ἐπίσης καὶ τουρκικὰ μὲ 6—7 χιλιάδας.

Καζᾶς Μουσταφᾶ Πασᾶ. 1). Κωμόπολις Μ. Πασᾶ. Πατριαρχικοὶ Βούλγαροι 400. Σχισματικοὶ 300. Ἐκκλησία ἡμετέρα 1. Σχισματικαὶ 2, μὲ γλῶσσαν βουλγαρικῆν. Σχολεῖα 3, ἐκ συνδρομῶν, ὧν 2 βουλγαρικὰ, καὶ 1 ἑλληνικόν. Οἱ σχισματικοὶ ὑπάγονται εἰς τὸν σχισματικὸν Μητροπολίτην.

2) **Δημητρίκιοῦ**. Ἑλληνες 625 ἔκκλ. 1. Γλῶσσά τῆς ἢ ἑλληνικῆ.

3. **Τσιρμέν**. Βούλγαροι Πατριαρχικοὶ 100. Σχισματικοὶ 490. Ἐκκλ. βουλγαρ. 1, μὲ γλῶσσαν βουλγαρικῆν.

4 **Ἐσπιτλή**. Βούλγαροι Πατριαρχικοὶ 75. Σχισματικοὶ 180. Γλῶσσα Ἐκκλησίας βουλγαρικῆ.

5. *Κουμαρλή*. Βούλγαροι Πατριαρχικοί 300.
6. *Μπὲς Τεπέ*. Ἕλληνες 400. Ἐκκλ. 1, με γλώσσαν ἑλληνικήν. Σχολεῖον 1. Εἰς Ναρθηκοδιδάσκαλος καὶ ψάλτης, ἐκ παγκαρίου. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοὶ καὶ ἀνθρακεῖς, κατὰ τὸ μᾶλλον, ἢ ἦττον εὐποροὶ. Δύνανται νὰ διατηρήσουν καλὸν διδάσκαλον, διὰ 40, περίπου, λιρῶν.
7. *Σαρῆ Γιάρ*. Ἕλληνες 400. Ἐκκλ. 1. Σχολή 1. Ναρθηκοδιδάσκαλος καὶ ψάλτης, ἐκ παγκαρίου. Γεωργοὶ καὶ ἀνθρακεῖς, μᾶλλον ἦττον, εὐποροὶ.
8. *Μπεκτασλή* (μᾶλλον Μπεκτασή). Ἕλληνες 450. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1. Ναρθηκοδιδ. καὶ ψάλτης, ἐκ παγκαρίου. Γεωργοὶ καὶ ἀνθρακεῖς.
9. *Γιαλατζήμιον*. Ἑλλ. 225. Ἄλλαι πληροφοροῖαι, ὡς τοῦ Μπεκτασή.
10. *Γκολτζισούκ*. (Μπάρα). Ἑλλ. 200. Ἐκκλ. 1. Γεωργοὶ καὶ ἀνθρακεῖς.
11. *Καρᾶ Μπάγ*. Ἑλλ. 1000. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1, ἐκ τοῦ παγκαρίου. Κάτοικοι γεωργοὶ, ἀνθρακεῖς καὶ λιθοξόοι, δυνάμενοι νὰ διατηρήσουν καὶ νηπιαγωγεῖον, καὶ νὰ διαθέσουν 10 χιλ. γρόσια, περίπου.
12. *Μονὴ Ἀγίων Ἀποσιόλων*. Ἐκκλ. 1. Ἐχει γαίας καὶ δάση ἱκανά. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα χωρία, με' σχισματικoὺς βουλγάρους, 4.400, καὶ Ὄθωμανούς, 5000.
- Καζᾶς Χάφσας. 1. Χάφσα*. Ἕλληνες τουρκόφωνοι 350. Ἐκκλ. 1, με γλώσσαν ἑλλην. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοί. Τὸ χωρίον ὑπέστη, κατὰ τὸν πόλεμον, ζημίαν. Ἐχει 750, περίπου, οἰκογενείας Ὄθωμανῶν.
2. *Ὀλ Πασιά*. Ἕλληνες τουρκόφ. 350. Ἐκκλ. 1, με γλώσ. ἑλλην. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοί. Δύνανται νὰ πληρώσουν 1000 γρ., διὰ σχολεῖον.
3. *Χάσκιοι*. Ἑλλην. τουρκόφ. 300. Ἐκκλ. 1. Γεωργοί. Δύνανται νὰ πληρώσουν 1000 γρόσια.
- Καζᾶς Βαβᾶ Ἐσκῆ. 1. Βαβᾶ Ἐσκῆ*. Ἕλληνες 800. Γεωργοί. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιρροπολήθη. Σχολ. 1 συντηρούμενον ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος.
2. *Κέλ Γενίκιοι*. Ἕλληνες 500 γεωργοί. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1.
3. *Ναντιρλή*. Ἕλληνες 600, γεωργοί. Ἐκκλ. 1. Ὁ ναρθηκοδιδάσκαλος λαμβάνει 40 κοιλὰ σίτου.
4. *Ντοάντζαλη*. Ἑλλ. 300, γεωργοί. Ἐκκλ. 1. Ναρθηκοδιδ. καὶ ψάλτης.
5. *Ἰμάμ Παζάρ*. Ἑλλ. τουρκόφωνοι, γεωργοὶ 200. Ἐκκλ. 1. Στερεῖται καὶ ναρθηκοδιδασκάλου.
6. *Ἀλεπλή*. Ἑλλ. γεωργοὶ 800. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 2. Ἀρρένων με διδ. ἀμειβόμενον ἐκ τοῦ παγκαρίου, καὶ Παρθεναγωγεῖον, ὑπὸ τῆς κοινότητος.
7. *Κουμπρουλάρ*. Ἑλλ. γεωργοὶ 300. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1. 1 Διδάσκαλος καὶ ψάλτης, ἐκ τοῦ παγκαρίου.
- Καζᾶς Λουλέ Βουργάζ. 1. Λ. Βουργάζ*. Ἕλληνες γεωργοί, ἐμποροὶ, τεχνῖται κ. λ. 3000. Ἐκκλ. 1. Σχολεῖα 3. Ἑλληνικόν, Δημοτικόν καὶ Παρθεναγωγεῖον, διατηρούμενα ὑπὸ τοῦ παγκαρίου καὶ τῆς Ἀδελφότητος.
2. *Αἰβαλή*. Ἑλλ. γεωργοὶ 800. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1, ἐκ τοῦ παγκαρίου.

3. Τροῦπ Βέη. Ἑλλ. γεωργοί 300. Ἐκκλ. 1.

Εἶναι καὶ διάφορα σχισματικὰ χωρία μὲ 1700, περίου, κατοίκους.

Καζῆς Σαράντα Ἐκκλησιῶν. 1. Σαράντα Ἐκκλησίαι. Ἑλληνες 8.500. Σχισματικοί 5000. Ἐκκλησίαι ἡμέτεραι 4. Σχισματικά 2. Σχολεῖα ἡμέτερα 5, ἐξ ὧν 1 ἑλληνικὸν (σχολαρχεῖον) πλήρες, 2 δημοτικά ἀρρένων, 1 παρθεναγωγεῖον, καὶ 1 νηπιαγωγεῖον. Καὶ 2 σχισματικά. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοὶ καὶ ἀμπελοργοί. Τὰ σχολεῖα διατηροῦνται ὑπὸ τῆς Κοινότητος.

2. Σιοπὸς. Ἑλληνες 5000. Βούλγαροι Πατριαρ. 100. Οἱ κάτοικοι εἶναι ἀμπελοργοὶ καὶ γεωργοί, εὐποροῦντες. Ἐκκλησία ἑλληνικὴ 1, μὲ γλώσσαν ἑλληνικὴν. Σχολεῖα 3, ἑλληνικὸν, δημοτικὸν καὶ παρθεναγωγεῖον, διατηρούμενα διὰ συνδρομῶν καὶ τοῦ παγκαρίου.

3. Πέτρα. Ἑλλ. 1800. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1, ἐκ τοῦ παγκαρίου. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοί, εὐποροί, δυνάμενοι νὰ πληρώσουν ἄνω τῶν 12 χιλ. γρ.

4. Σκόπελος. Ἑλλ. 1000. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1, ἐκ τοῦ παγκαρίου. Γεωργοὶ εὐποροί, δυνάμενοι νὰ διατηρήσουν καὶ παρθεναγ. καὶ ἑλλην. σχολ.

5. Γένα. Ἑλληνες 1200. Σχισματικοί 4000. Ἐκκλ. ἰδική μας 1, μὲ γλώσσαν ἑλληνικὴν. Σχολεῖα 2, ἑλληνικὸν καὶ δημοτικόν. Γεωργοὶ εὐποροί.

6. Βουνὰρ Χισάφ. Ἑλλ. 1200. Σχισματικοί 1200. Ἐκκλ. 1 ἰδική μας, καὶ 1 σχισματικὴ. Σχολ. 1. «ἐκ τοῦ ταμείου τῶν ἐκπαιδευτικῶν». Γεωργοί.

7. Γιαντζικλάφ. Ἑλλ. 600. Ἐκκλ. 1. Σχολ. 1, ἄνευ διδασκάλου.

8. Ἐφθάριον. Ἑλληνες 300. Βούλγαροι Πατριαρχικοὶ 300. Ἐκκλ. 1. μὲ γλώσσαν ἑλληνικὴν. Σχολὴ 1, «ἐκ τοῦ Ταμείου τῶν ἐκπαιδευτικῶν».

9. Κουροῦ Λερέ. Ἑλληνες 300. Σχισματικ. 400, ἐκκλ. ἡμέτερα 1, μὲ γλώσ. ἑλλην. Σχολ. 1, ἐκ τοῦ Ταμείου τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Γεωργοὶ εὐποροί.

10. Βίζα, Σκεπαστός. Ἑλλ. 1500. Ἐκκλ. 1, σχολ. 1, ἐκ ταμ. τῶν ἐκπαιδευτικῶν. Γεωργοὶ εὐποροί. (Ἐνταῦθα ἀναφέρονται 2 ὄνοματά μαζῆ. Τὸ ὄνομα Σκεπαστός εἶδομεν ἄνωτέρω, εἰς τὸν Καζᾶν 40 Ἐκκλησιῶν. Τὸ δὲ Βίζα δὲν εὐρίσκειται εἰς τὸν γνωστὸν κατάλογον τῆς Βιζύης. Καθὼς εἶχομεν ἴδει ἐκεῖ, ἀναγράφεται, εἰς τὸ τμήμα Τυρνόβου, χωρίον Βίζιτσα, μὲ κατοίκους 150 βουλγάρους γεωργούς, μὲ ἐκκλησίαν, καὶ ἄνευ σχολείου. Ἴδὲ περὶ αὐτῶν, τὴν πρώτην ὄψιν—πλευρὰν—τοῦ ἐγγράφου 44.

Ἐπαρχοὶν καὶ ἄλλα χωρία 41, σχισματικὰ μὲ 23,400 κατοίκους.

Τμήμα Καβακλή Ἀνατολ. Ρωμυλίας. 1. Καβακλή. Ἑλληνες 6500 ἐκκλ. 2, σχολὴ 1, ἀστική, ἔχουσα ἑλληνικὰς τάξεις (τοῦ σχολαρχεῖου) κατὰ τὸ νέον σύστημα». Διατηρεῖται ἐκ τῆς κοινότητος. Γεωργοὶ καὶ κηπουροί.

2. Καρναί. Ἑλληνες 2500, ἐκκλ. 1, σχολὴ 1, ἐκ τῆς κοινότητος.

3. Νιογάνογλου. Ἑλληνες 500, ἐκκλ. 1, σχολὴ 1, ἐκ τῆς κοινότητος.

4. Σιναπλή. Ἑλληνες 1500, ἐκκλ. 1, σχολὴ 1, ἐκ τῆς κοινότητος.

5. Τσικούρκοι. Ἑλληνες 150, ἐκκλ. 1, ἄνευ σχολείου.

6. Μεγάλο Μοναστήρι. Ἑλληνες 1500, ἐκκλ. 1, σχολὴ 1, ἐκ τῆς κοι-

νότητος. Γεωργοὶ καὶ κηπουροὶ εὐποροί. Ἐπαρκοῦν εἰς συντήρησιν σχολείων.

7. *Μικρὸ Μοναστήρι*. Ἑλλ. 1500 ἔκκλ. 1, σχολή 1, ἕκ τῆς κοινότητος.

8. *Ροῦμ "Ακ Μπουναρό*. Ἑλλ. 400, ἔκκλ. 1, σχολή 1, ἕκ τῆς κοινότητος.

9. *Μεγάλο Μπογιαλιήκ*. Ἑλληνες 2000 ἔκκλ. 1, σχολή 1, ἕκ τῆς κοινότητος. Γεωργοὶ καὶ κηπουροί. Ὑπέστησαν ὀλικὰς ζημίας, κατὰ τὸν πόλεμον.

10. *Μικρὸ Μπογιαλιήκ*. Ἑλλ. 500 ἔκκλ. 1, σχολή 1 ἕκ τῆς κοινότητος.

11. *Χαρμανλή*. (Κόζλουτζια, ὅπως τὸ εἶδομεν ἀλλαχοῦ). Ἑλλην. 400, ἔκκλ. 1, σχολή 1, ἕκ τῆς κοινότητος. Γεωργοὶ καὶ ἀνθρακεῖς εὐποροί. Ἡ σχολή των (τὸ κτίριον) εἶναι εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

12. *Ρούμκιοῖ*. Ἑλληνες 450 ἔκκλ. 1, σχολή 1, ἕκ τῆς κοινότητος, εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Γεωργοὶ καὶ ἀνθρακεῖς εὐποροί.

Καβακλή=Μονὴ Ἁγ. Τριάδος. Μὲ πολλὰς γεωργησίμους γαίας καὶ ἕτερα εἰσοδήματα, δύναται νὰ βοηθήσῃ πολλὰς σχολὰς.

Ὑπάρχουν καὶ περὶ τὰ 110 σχισματικὰ χωρία, μὲ πληθυσμὸν ἀνερχόμενον εἰς 48.000.

Διάγραμμα συνολικοῦ πληθυσμοῦ, θρησκείας, ἐθνότητος, γλώσσης, ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων τῶν καζάδων τῆς ἐκθέσεως.

Καζάδες	Ἑλληνες	Βούλγαροι Πατριαρχικοί	Ἑλληνες Τουρκόφωνοι	Ἐκκλησῖαι ἡμέτεραι	Ἐκκλησῖαι σχισματικά	Σχολεῖα	Σχισματικοί
Ἄδριπόλεως	19,550	—	125	23	2	23	26,000
Μ. Πασά	3,300	875	—	9	3	8	10,000
Χάφσας	—	—	950	3	—	1	1,500
Βαβὰ Ἑσκή	2,700	—	800	6	—	7	1,700
Λ. Βουργάζ	4,200	—	—	3	—	4	1,500
40 Ἐκκλησιῶν	21,400	400	—	13	—	19	7,000
Καβακλή	17,900	—	—	13	—	11	48,000
Σύνολον	69,050	1,275	1,875	70	5	43	95,700

Τεμάχιον 1ον τοῦ 35ου ἐγγράφου. «Στατιστικὴ τῶν σχολείων ἐπαρχίας (=εἰμήματος) Δουλιῆ Βουργάζ» Κομόπολις Λ. Βουργάζ. Σχολεῖα 2, ἑλληνικὸν (σχολαρχεῖον). Ἀλληλοδιδασκικὸν καὶ Παρθενγωγεῖον. Μαθηταὶ 174. Μαθήτριά 106, σύνολον 280.

Μαθήματα. 1) Ἑλληνικοῦ: Ἑλλ. Ἱστορία, Ἱερ. Ἱστορία, Ἀριθμητικὴ, Γεωγραφία, Θεματογραφία καὶ ἐκθέσεις. 2) Ἀλληλοδιδασκικοῦ: Ἀ-

ἀνάγνωσις, Γραφή, Ἀριθμητικὴ, θρησκευτικὰ καὶ ἑλλην. Ἱστορία. 3) *Παρθεναγωγείου* : Τὰ ἴδια τοῦ Ἀλληλοδιδακτικοῦ καὶ Χειροτεχνήματα.

Βιβλία Ἑλληνικοῦ : Χρηστομάθεια Ραγκαβῆ, Γραμματικὴ Βερναρδάση καὶ Γενναδίου, Ἱστορία Πανταζῆ, Γεωγραφία Σακελλαρίου, Ἀριθμητικὴ Γεράκη, Κατήχησις Καλλιφρονᾶ. 2) *Ἀλληλοδιδακτικοῦ* : Γεροστάθης, Καλὸς Πατήρ, μήτηρ, παιδίον, Ἐλένη, Ἀριθμητικὴ Δραϊκῆ, Ἀλφαριθμητικὸν Βροετοῦ, Ἑλλην. Ἱστορία Ἰοβιγγος. 3) *Παρθεναγωγείου* : τὰ ἴδια.

Διδάσκαλοι : 3 καὶ 1 ὑποδιδάσκαλος.

Μισθοί : Ἑλληνοδιδασκάλου λίρ. 6 (μηνιαίως), ἄλληλοδιδάκτου 420 γρ. Βοηθοῦ 160, Διδυσκαλίσεως 540.

Πόροι : Τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ἄλληλοδιδακτικοῦ ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δὲ παρθεναγωγείου καὶ ἐκ τοῦ Μουσοφιλοῦς Συλλόγου.

Χωρία. Ἐκτὸς τῶν τῆς ἐπαρχίας Βιζύης, (ἔνθα ἰδὲ Ἴον τεμάχιον τοῦ 35ου ἐγγράφου), εἶναι τὰ ἑξῆς : Ἀϊβαλῆ, μὲ μόνον μαθητὰς 15, Τροῦσπεῖ 10, καὶ Ἀλεπλῆ 15. Ἔχουν ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἐνιαχοῦ, δέ, (μᾶλλον εἰς τὰ χωρία τῆς Βιζύης) καὶ Ἀριθμητικὴν καὶ Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. **Βιβλία** : τὰ νεώτερα διδασκτικὰ τοῦ Λ. Μελά καὶ Βροετοῦ.

Τὸ 2ον τεμάχιον τοῦ 35ου ἐγγράφου. Ἀναγράφει 11 τουρκικὰ χωρία τοῦ Λ. Βουργάζ, τὰ ἑξῆς :

1) Μουσλίμ (Μουσελίμ Βιζύης), πληθυσμὸς 350. 2) Τζινκερλῆ 106. 3) Καμπιῆκ, 200. 4) Καραμουσουλ, 108. 5) Καριστράν Κιπιρ (μεγάλον), 239. 6) Κιτίρι (!), 60. 7) Καπελεῆ, 41. 8) Καρᾶ Ταλεσμάνι, (!), 20. 9) Τιραλῆ, 25. 10) Ὀκλαλῆ, 40. καὶ 11) Κιουτσουκ (μικρὸν) Καριστράνι, 50.

Τεμάχιον 3ον τοῦ 35ου ἐγγράφου. Εἶναι, πάλιν, τοῦ τμήματος Λ. Βουργάζ. Ἔχει σφραγίδα, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα τεμάχια, τοῦ «Μουσοφιλοῦς Συλλόγου» (Βιζύης). Παραλαμβάνομεν τὰ μὴ ἀναγόμενα εἰς τὴν Βιζύην.

Λ. Βουργάζ. Ἑλληνες ἑλληνόφωνοι 3.000. Τούρκοι 1,200. Ἐκκλ. 1, μὲ περισυσίαν ἀκίνητον, 200 λιρῶν, καὶ ὁμόλογα, 120 λ. καὶ ἔσοδα, 50 λ. Οἱ κάτοικοι, γεωργοὶ καὶ ποιμένες, μόλις συντηροῦνται. Σχετικῶς εὐποροὶ εἶναι οἱ Γεώργιος Σαζανίδης, Ἀγγελάκης Δ. Τσιγέρογλου, Χριστόφορος Μανροδόγλους, Παναγιώτης Σαζανίδης, Χ. Δημήτριος, Χ. Ἰωάννου, καὶ Ἀπόστολος Ἰωάννου. Μουχτάρηδες (εἶναι δὲ) Ἀντώνιος Δημητρίου καὶ (δ) Φώτιος Εὐσταθίου.

Σχολεῖα 2. Ἐν τῶν ἀρρένων, «μικτὸν» (ἀνώτερον καὶ κατώτερον), συντηρούμενον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν παρθεναγωγείον, ὑπὸ τοῦ Συλλόγου. Μαθηταὶ τοῦ μικτοῦ, περίπου, 170. Διδάσκαλοι 2, ὁ σχολάρχης Ἀντώνιος Ἰωαννόπουλος, μὲ 6 λίρας, τὸν μῆνα, καὶ ὁ ὑποδιδάσκαλος Δημήτριος Θεοχαρίδης, μὲ 4 λ.

Μαθήματα : Τῶν ἀνωτέρων τάξεων : Γραμματικὴ καὶ ἀρχαὶ τοῦ Συντακτικοῦ, Ἱερὰ Ἱστορία, Ἱερὰ Κατήχησις, Ἑλλ. Ἱστορία, Γεωγραφία, Φυσ.

Πειραματική, Γεωμετρία, Ἀριθμητική. κ.λ. *Τῶν δὲ κατωτέρων* : Ἀνάγνωσις ἐκ τῆς σειρᾶς τοῦ Βρετοῦ, Ἀριθμητική, Καλλιγραφία, κ. λ. Εἰς τὸ *Παρθεναγωγεῖον*, διδάσκει 1 διδασκάλισσα, ἡ Βασιλικὴ Θεοχάρη, εἰς 120 μαθητρίας, τὰ ἀνωτέρω.

Ἀϊβαλίη. Ἕλληνες 750, Ἐκκλ. 1. Γεωργοὶ καὶ ποιμένες, μόλις συντηροῦνται. Μουχτάρης εἶναι ὁ Παγώνης. Σχολ. 1. Διδάσκει ὁ ἱερεὺς, τὰ κοινὰ, πληρωνόμενος ὑπὸ τῆς Κοινότητος.

Τρούβη. Ἕλληνες 255. Ἐκκλ. 1. Γεωργοί. Συντηροῦνται μὲ μεγάλην δυσκολίαν. Μουχτάρης ὁ Μιχαὴλ Κωνσταντίνου. Ἄνευ σχολείου.

Ἐγγραφοὺν 35α. Ὅπως εἶδομεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βιζύης, τὸ ἔγγραφον τοῦτο, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Μουσοφιλοῦς Συλλόγου Λουλὲ Βουργάζ, 43)1879, ἐπιγράφεται : «*Συνοπτικὴ κατάστασις τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος ἐν τῇ περιφερείᾳ Λουλὲ Βουργάζ*».

Πόλις Δ. Βουργάζ : «*Κατοικεῖται, καθ' ὑπολογισμόν, ἐκ 3,500 χριστιανῶν Ἑλλήνων, τὴν τε γλῶσσαν καὶ τὸ αἶσθημα, καὶ ἐκ 2,500 Τούρκων, πάντων ὅμως μεταναστευσάντων, ὡς ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου*». Χωρὶς 8. «*Ἦτε πόλις καὶ ἡ περιφέρεια, σχοῦσαι τὴν τιμὴν νὰ οἰκῶνται ἐξ ἀμιγοῦς ἔλλ. στοιχείου καὶ οὔσαι, οὕτως εἶπεῖν, τὸ τελευταῖον, ἐν Θράκῃ, ὄριον τοῦ...ἀμιγοῦς ἔλλην. πληθυσμοῦ... Ἀπὸ τετραετίας (ἔχει) παρθεναγωγεῖον (κτίριον), ὅπερ, περικαλλὲς ὠκοδόμηται ἐν θέσει λαμπρᾷ*».

Προκαταρκτικὴ Σχολή. Μαθηταὶ 160—170. Λιδ. 1. Συντηρεῖται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. *Παρθεναγωγεῖον*. Μαθήτρια ἄνω τῶν 70. Διδασκάλισσα 1, ὑπὸ τοῦ Συλλόγου. *Δαπάναι* ἀμφοτέρων (τῶν σχολείων ἀνέρονται) εἰς 200 καὶ πλέον λίρας, δυσκόλως ποριζομένας, παρὰ τὴν ἀκμαίαν καὶ παραδειγματικὴν φιλομουσίαν τῶν κατοίκων. Μέχρι πέρυσι, διετηρεῖτο καὶ ἑλληνικὸν σχολεῖον (σχολαρχεῖον), μὲ 20 περίπου μαθητῆς. «*Ἄλλ' ἐφέτος διελύθη, ἐλλείπει πόρων, ἔνεκα, τῶν ταραχῶν, αἵτινες εἰσέτι καταναστατοῦσιν ἅπασαν τὴν Θράκην (!)*. Ὁφελιμοσύνη καὶ ἀναγκαιοσύνη ἦτο ἡ συντήρησις τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς». Διότι, εἰς κατηρῖζετο καλλίτερον, διὰ δύο ἀκόμη διδασκάλων, θὰ ἐφοίτων καὶ ἄλλοι 20, ἐκ τῶν περίε χωρίων, καὶ, ἀποφοιτῶντες, θὰ ἐγίνοντο, ἄλλοι μὲν διδασκαλοὶ, ἄλλοι, δέ, θὰ ὠφέλουν, ἄλλως πως, τοὺς συνεγχωρίους των. Ἡ ἰδρυσις τοιοῦτου ἰδρύματος, οὐχὶ διὰ μεγάλης δαπάνης, θὰ εὐηργέτη ὀλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν καὶ θὰ διέσωζε πληθυσμὸν 28 περίπου χιλιάδων. «*Διότι, ναί, μὲν, ἕως σήμερον, καταρρώθη ἡ εἰς τὰ πάτρια ἔμμομη αὐτῶν, μεθ' ὅλας τὰς λυσοαλέας ἐνεργείας γνωσῶν προκτόρων, ἀλλὰ, τίς δύναται νὰ βασιοθῇ ἐπὶ χωρικοῦ, καταπιεζομένου, εἰς οὐτὴν φαντασίαν, ὡς λαμπρὰ γοητεία, παρίσταται ἡ, ἔστω καὶ βάρβαρος ἐλευθερία γειτόνων... ὅς δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν διαφορὰν Ἑλλήνων, ἢ Βουλγάρων ; Ὅταν μάλιστα ὁ τελευταῖος ἐπαγγέλλεται αὐτῷ σωτηρίαν καὶ ἀπαλλαγὴν δεινῶν βεβαίων ;*» Λιὰ τοῦτο ὁ Σύλλογός μας ζητεῖ τὴν σύστα-

αὐτῆς σχολῆς ταύτης. Διότι ἤδη ὁ ἴδιος εὐρίσκεται ἐν ἀδυναμίᾳ, ἕνεκα τῶν κατατροφῶν. «*Ἐύχεται ὁ ἡμέτερος Σύλλογος νὰ κατανοηθῇ τὸ σπουδαῖον τῆς πόλεώς μας, ὡς κέντρον ἐνεργείας διὰ τὸν ὑπὲρ διατηρήσεως τοῦ ἐθνικοῦ μας ἀγῶνα καὶ νὰ ληφθῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα, ἀναλόγως τῆς δραστηριότητος τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ ἐγκαίρως, μήτοι καὶ ἐδῶ ἀναφωνήσωμεν τὰ οἰκτρῶς, οὐπω καιρὸς!*» Ὁ συντάκτης, ἐν συνεχείᾳ ζητεῖ τὴν πρόσληψιν δύο ἀκόμη διδασκάλων εἰς τὴν προκαταρκτικὴν σχολήν, ἐν περιπτώσει ἁπλοῦς τῆς περὶ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς προτάσεώς του.

Ὁ συντάκτης, ἐν συνεχείᾳ, ἐξιστορεῖ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Συλλόγου, πρὸ 8 ἐτῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν θηλέων, διὰ τῆς ἰδρύσεως ἰδίως καὶ διατηρήσεως Παρθεναγωγείου. Ἐνῶ δὲ προώδευε καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς ἐνεργείας του εἰς τὴν προστασίαν καὶ τοῦ ἀρρεναγωγείου καὶ τῶν πέριξ σχολείων, ἐπῆλθεν ὁ πόλεμος. Ἄλλ' ἤδη ἤρρισε, πάλιν νὰ ἐργάζεται. Ἐφερε δὲ ἐξ Ἀθηνῶν διδάσκαλον καὶ διδασκάλισσαν, μέλη τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλλην. Γραμμάτων, ὅστις προθύμως, καὶ ἀρχετὰ βιβλία ἀπέστειλε διὰ τὴν καταριζομένην βιβλιοθήκην του. Ἐχει δὲ αὐτὴ περὶ τοὺς 250 τόμους πολὺ ὠφέλιμον τροφήν διὰ τὰ μέλη του.

Ἐγγραφοῦ 25ον. Εἶδομεν τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἰς τὰς ἐπαρχίας Διδυμοτείχων Ἡρακλείας καὶ Λιτίσης. Ἐπιγράφεται : «*Ἡ δημοσία ἐκπαιδεύσας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀδριανουπόλεως, συνέχεια ἴδε ἀριθμὸν 3193*». Καὶ εἶπαι ἰσχυρῶς τῆς ἐφημερίδος «*Νεολόγος*» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2)14 Ὀκτωβρίου 1879». Ἡ φράσις «*ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ*» δὲν εἶναι ἀρθή. Ἐπρεπε μᾶλλον νὰ γραφῇ «*ἐν τῇ Νομαρχίᾳ*» ἀφοῦ περιλαμβάνει ἢ ἑπταεῖς καὶ ἄλλας ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, ὡς εἶδομεν, αἱ ὁποῖαι ἐνταῦθα ἤδη δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν.

Διαμέρισμα Σαράντα-Ἐκκλησιῶν. Ἀπαρτίζεται τὸ διαμέρισμα τοῦτο λέγει ὁ συντάκτης, ἐκ τῆς δμωνύμου πρωτευούσης καὶ 33 χωρίων. Ἀναγράφει, ἐσφαλμένως, ὅτι «*ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ὑπάρχει μόνον ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, συμποσούμενος εἰς 8 ἕως 9 χιλ. ψυχῶν*». Δὲν ἀναφέρει δέ, ὅχι μόνον ἐκπαιδευτικὰς ἢ ἄλλας πληροφορίας, διὰ τὰ 33 χωρία, ἀλλ' οὐδὲ κἂν τὰ ὀνόματα αὐτῶν, διότι ὡς φαίνεται δὲν θεωρεῖ τὰ χωρία ταῦτα ἑλληνικά. Καὶ περιορίζεται μόνον εἰς τὴν πόλιν 40 Ἐκκλησίαι.

Ἐπάρχουν ἐν αὐτῇ 5 δημοτικαὶ σχολαὶ ἀρρένων, 1 παρθεναγωγεῖον καὶ 1 ἑλληνική. Συντηροῦνται ὑπὸ τῆς Κοινότητος μετὰ μεγίστης στενοχωρίας, καὶ ὡς ἐκ τούτου «*δὲν διατελοῦσιν ἐν ἀνθηρῷ καταστάσει*». Συνιστᾷ «*νὰ χορηγηθῇ ἐπικουρία...*, ὡς λ. χ. ἀποστολὴ καὶ πληρ. μισθ. ἱκανοῦ σχολάρχου».

Διαμέρισμα Βουνὰρ Χισάρ.—Βουνὰρ Χισάρ. Ἕλληνες 1000. Βούλγαροι 1.600. Ὄθωμανοὶ 1000. Ἄλλοτε εἶχε 2 πρωτοβαθμίους σχολὰς ἀρρένων, συντηρουμένας ὑπὸ τῆς Κοινότητος καὶ διὰ συνδρομῶν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συλλόγων «*Φιλολογικοῦ καὶ Θρακικοῦ*». Ἄλλ' ἐπειδὴ, αἱ

συνδρομαὶ ἔπαυσαν, ἐκ τῶν 2 δὲ ἐκκλησιῶν τὴν μίαν ἐσφετερίσθησαν οἱ Βούλγαροι, οἱ κοινωτικοὶ πόροι ἡλαττώθησαν. Διὰ τοῦτο, ἤδη διατηρεῖται 1 Γραμματοδιδασκαλεῖον, μὲ 60 μαθητὰς καὶ 6 μαθητρίδας, μὲ 1 διδάσκαλον, πρὸς 15 λίρας. Ὁ συντάκτης συνιστᾷ τὴν Ἰδρυσιν ἐνὸς νηπιαγωγείου, μετὰ τμήματος παρθεναγωγείου, καὶ μιᾶς πρωτοβαθμίου σχολῆς ἀρρένων.

Γένα. Κοινότητα. Ἑλληνες 2.000. Βούλγαροι 400, καὶ Τοῦρκοι 1000. Ἄλλοτε, ἡ Κοινότης διετήρει 1 ἑλλήν. σχολὴν καὶ 1 δημοτικόν. Ἄλλ' ἐνεκα γενικῆς, πρὸς διετίαν, λεηλασίας ὑπὸ ἀτάκτων σιφῶν, οἱ κάτοικοι περιήλθον εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Ἦδη ἔχει 1 μόνον Γραμματοδιδασκαλεῖον, μὲ 1 διδ. πρὸς 15 λίρας. Νὰ ἀυξηθῶν 1 νηπιαγωγεῖον, μετὰ τμήματος παρθεναγωγείου, καὶ 1 πρωτοβάθμιος σχολῆ ἀρρένων.

Σκεπαστός. Κοινότητα. Ἑλληνες 4.000. Βούλγ. 300. Ἄλλοτε ὑπῆρχον ἑλληνικὴ σχολὴ καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὴ. Ἦδη διατηρεῖται μόνον ἡ τελευταία εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν. Πρέπει αὕτη νὰ βελτιωθῆ καὶ νὰ συσταθῶν 1 νηπιαγωγεῖον μετὰ τμήματος παρθεναγωγείου καὶ 1 ἑλληνικὴ σχολή.

Σποτός. Κοινότητα. Ἑλληνες 5.000. Βούλγαροι 300. Ἐκκλησία 1. συντηροῦσα 1 δῆθεν ἑλληνικὴν σχολὴν μὲ 3 τάξεις καὶ 25 μαθητὰς μὲ 1 διδασκαλον. Ἐπίσης 1 ἀλληλοδιδασκτικὴν μὲ 160 μαθητὰς καὶ 2 διδασκάλους. Νὰ συσταθῶν 1 νηπιαγωγεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον καὶ νὰ βελτιωθῆ ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ διὰ καλοῦ σχολάρχου.

Γιαντζικλάρ. Ἑλληνες 1.000. Ἄλλοτε εἶχεν Ἀλληλοδιδασκτικὴν συντηρουμένην ὑπὸ τῆς κοινότητος καὶ τοῦ Θρακικοῦ Συλλόγου Κων/πόλεως. Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο λεηλατηθὲν ἀδυνατεῖ ἤδη νὰ συντηρήσῃ τὴν σχολὴν. Νὰ συσταθῶν νηπιαγ. μετὰ τμήματος παρθεν. καὶ 1 πρωτοβάθμιος σχολὴ ἀρρένων. Ἀκολουθοῦν τὰ διαμερίσματα Χάφσας, Βαβᾶ Ἐσκὶ καὶ Μ. Πασᾶ.

Ἐγγραφοῦν 12ον. Εἶναι ἀνυπόγραφον καὶ ἀχρονολόγητον. Ἄγνωστον δὲ πόθεν καὶ ποῦ ὑπεβλήθη. Ἐχει ἐπιγραφὴν: *Χωρία τοῦ Καζᾶ Ἀχῆρ Τσελεπῆ μετὰ πληθυσμοῦ μικτοῦ ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν*. Περιλαμβάνει 46 χωρία εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων παραθέτει ὁ συντάκτης διαφορὰς πληροφορίας στατιστικὰς. Τὸ ἔγγραφο 22ον, καθὼς εἶδομεν εἰς τὰ προηγούμενα, ἀναγράφει διὰ τοῦ Ἀχῆρ Τσελεπῆ 41 χωρία, πληθυσμὸν 13.143 καὶ οἰκογενεῖας 7.101. Τὸ παρὸν ὅμως ἔγγραφο ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

Σύνολον: Ἐκκλησίαι 17 (χωρὶς νὰ διακρίνῃ πόσαι καὶ ποῖαι εἶναι σχισματικαί). Σχολεῖα 16 (ἐπίσης χωρὶς διάκρισιν). Διδάσκαλοι ὀρθόδοξοι (ἡμέτεροι) 11, Σχισματικοὶ 7. Μαθηταί: Ὀρθόδοξοι (ἡμέτεροι) 250, Σχισματικοὶ 205. Τουρκικαὶ οἰκογενεαὶ 4.332. Ὀρθόδοξοι (ἡμέτεροι) 1.607. Σχισματικοὶ 1.086. Σύνολον οἰκογενειῶν 7.025. Ἐκ τῶν διδασκάλων οἱ μὲν ἡμέτεροι διδάσκουν ἑλληνικὰ καὶ βουλγαρικὰ (διὰ τοὺς πατριαρχικοὺς Βουλγάρους), οἱ δὲ σχισματικοὶ μόνον βουλγαρικὰ. Ἀκολουθεῖ κατάλ. 46 χωρίων.

Ἐγγραφοῦν 27ον. Εἶναι ἀχρονολόγητον σταλὲν ἴσως ἐκ Σαράντα Ἐκ

κλήσιων καὶ ἔχει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν : «Κατάλογος περιέχων τὰς κόμας καὶ τὰ χωρία τοῦ Μουτσαφιλικίου τῶν Τεσσαράκοντα Ἐκκλησιῶν, ὑπὸ Χριστοφόρου Σαμαρτζίδου πρὸς χρῆσιν τοῦ σεβαστοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς ἐν Κων/πόλει Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος».

Περιέχει ὀνόματα μόνον 196 χωρίων ἠριθμημένων κατ' αὐξοντα ἀριθμὸν, κατὰ καζάδες καὶ δήμους (=Ναχιέδες, δηλαδὴ Μουδιολίκια). Περιορίζομεθα νὰ ἀναγράψωμεν χωριστὰ κατὰ καζάδες καὶ δήμους τοὺς ἀριθμοὺς τῶν χωρίων αὐτῶν. Διότι πολλὰ ἐκ τῶν ὀνομάτων ἀνεγράφησαν εἰς ἄλλα ἔγγραφα διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἑπαρχιῶν, ἰδίως δὲ τῆς Ἀδρ/πόλεως :

Καζὰς 40 Ἐκκλησιῶν. 1—29=29. **Ἄημος Κοφτσᾶς.** 30—44=15. **Ἄημος Βουνὰρ Χισᾶρ.** 45—56=12. **Καζὰς Τυρνόβου.** 57—79=33. **Καζὰς Μηδεῖας.** 80—100=21. **Καζὰς Βιζύης.** 101—127=27. **Ἄημος Σεργαίου.** 128—139=12. **Καζὰς Μπαμπᾶ Ἐσκή.** 140—156=17. **Καζὰς Δουλὲ Βουργάζ.** 157—196=39.

Ἐγγραφοὺν 43ον. Εἶναι ἔκθεσις ἐξ Ἀδριανουπόλεως τοῦ διδασκάλου Π. Α. Βασιλειάδου. Ἔχει ἐπιγραφὴν : «*Σκούταρι 20)2 Ἰουλίου 1880*» καὶ ὑπεβλήθη *«Τῷ ἀξιολίμῳ Συμβουλίῳ τοῦ ἐνταῦθα Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, εἰς Ἀδρ/πολιν»*. Γράφει δὲ ἐκτὸς τοῦ χωρίου Σκούταρι καὶ διὰ τὸ Π(ασᾶ) Μαχαλὲ καὶ ἄλλα. Ἔχομεν 20 περίπου χωρία ἑλληνικά καὶ περισσότερα... (μὴ ἑλληνικά). «Ἡ κόμη Σκούταρι... ἠριθμεῖ πρὸ 400 ἢ 500 ἐτῶν πρὸ τὰς 7.000 οἰκίας καὶ 65 χιλ. κατοίκους... Χρηματίσασα καὶ ἔδρα Σουλτάνων πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Ἀδρ/πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Σώζονται δὲ καὶ ἐρείπια... Ἐν τέμενος, εἰς λουτρῶν, τείχη κατεστραμμένα, τέσσαρες λόφοι ὀνομαστοί, ὅπου ἔκειντο τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ λοιπὰ...».

Πλαγιῶς κεῖται «*κωμίδιον... Πασᾶ μαχαλὲ, ἦτοι συνοικία*», ἐν τῇ ὁποίᾳ «*ἐκάθητο (ὁ Πασᾶς) ὁ διοικητὴς τῆς κωμοπόλεως*» (Σκουτάρως). Ἀφοῦ κατεστράφη ἡ κωμόπολις «*ἔνεκεν τῶν ἀλλεπαλλήλων τῶν Τούρκων ἢ μᾶλλον τῶν Γενιτσάρων ἐπιδρομῶν καὶ σφαγῶν...*», ἔμειναν 164 οἰκίαι καὶ ὑπὲρ τοὺς χιλίους κάτοικοι «*ἅπαντες Ἕλληνες ἀγνοί...*». Τὸ Πασᾶ Μαχαλὲ ἔχει περὶ τὰς 45 οἰκίας μὲ Ἕλληνας κατοίκους, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν γὰρ καὶ ζοῦν ἠνωμένοι μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ Σκουτάρως... καθ' ὅλα καὶ ἐν πλήρει συμπνοίᾳ. Ὁ γὰρ τῆς Θεοτόκου τοῦ Σκουτάρως ἐκτίσθη τὸ 1829 ὑπὸ τῶν Ρώσων. Οἱ κάτοικοι πρέπει νὰ ἀναπτυχθοῦν «*καθότι πρὸ αἰῶνων οἱ δυστυχεῖς... εἰσι βεβυθισμένοι εἰς τὸν βόρβορον(!) τῆς ἀμαθείας... Ἐὰν... ἦσαν ἀνεπτυγμένοι, ὅλα τὰ περίξ βουλγαρικά χωρία θὰ ἦσαν ἤδη ἑλληνικά. Ἐν τούτοις ὑπομονή. Ἦδη ἀπαιτεῖται... ὡς ἀπόγονοι τῶν Σωκράτους, Πλάτωνος, Πυθαγόρου καὶ λοιπῶν, διὰ τῶν ἀθανάτων συγγραμμάτων των κλεισάντων τὸ ἡμέτερον ἑλληνικὸν καὶ ἐνδοξώτατον ἔθνος (νὰ) καταβάλλωμεν καὶ ἡμεῖς ὅλας τὰς προσπαθείας μας, ἵνα μὴ ἐν ἀκαρεῖ τὰ σαρκοβόρα ὄργανα τοῦ Βόλγα καὶ Βορρᾶ καταφάγωσιν ἡμᾶς(!)*. Πρὸ 4 μηνῶν ἀνηγέρθη

Δημοτική σχολή. Μαθηταὶ περίπου 62 εἰς 4 τάξεις καὶ 1 νηπιακὴν.

Ὁ αἰσθηματίας, φιλότιμος, ἀλλὰ καὶ ὀλίγον ἀγαθὸς διδάσκαλος συντάκτης συνεχίζει ὡς ἑξῆς : «Μεγίστην ἐπιμέλειαν καὶ μέριμναν κατέβαλλον καὶ καταβάλλω, ὅπως μορφώσω αὐτοὺς ἑλληνοπροεπῶς διὰ τῆς παραδόσεως μαθητῶν κατὰ τὸ πρότυπον Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ὅτε ἦλθον, εὔρον αὐτοὺς δίκην Ἀθιγγάνων ἐν ἀγυαῖς περιφερομένους ἀνυποδέχτους, γυμνοὺς καὶ πλήρεις ρύπου καὶ βορβόρου. Χάριν ὄθεν τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους, ὑπὲρ οὗ ἐν δοθείσῃ περιστάσει καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μου θυσιάω, ὅτε μὲν ἐτέλεσα καὶ τελῶ χρέη ἅφ' ἐνὸς κουρέως καὶ τροφοῦ, ἅφ' ἑτέρου δὲ διδασκάλου. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τῆς γλώσσης, ἂν μ' ἐρωτήσητε : Διδάσκαλος μόνον τῆς ἑλληνικῆς, ἄνευ τῆς βουλγαρικῆς καὶ τουρκικῆς δυσχερέστατον ἤθελεν εἶσθαι αὐτῷ, ἄνευ διερμηνέως, πρᾶγμα ἀδύνατον». (sic !). «Ἡ σχολὴ (τὸ κτίριον) εἶναι στενόχωρος, ἀπαιτοῦσα εὐρύτεραν θέσιν καὶ διαίρεσιν εἰς δύο τμήματα, ὅπερ πρὸς τὸ παρὸν θὰ μείνῃ ἀνεκτέλεστον, μέχρις οὗ θέσωσιν εἰς τὰς ἀποθήκας αὐτῶν οἱ χωρικοὶ τὰ γεννήματα των, καθότι ἤδη ὑστεροῦνται χρημάτων. Τότε ὅμως ἕκαστος χάριν ἐμοῦ, ἐπειδὴ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν μ' ἀγαπῶσι, θὰ δώσωσι ὅτι προαιροῦνται. Οὐ μόνον δὲ αὐταί, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πέριξ βουλγαρικῶν χωρίων ἅπαντες θὰ συνδράμωσι, πρᾶγμα ἀνήκουστον, βούλγαροι νὰ συνδράμωσιν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς. Εἰς τοῦτο ὅμως συνετέλεσα πάλιν ἐγὼ αὐτὸς μεταβαίνων μετὰ τῶν μαθητῶν μου εἰς τὰ χωρία των καὶ διὰ τινων ἁσματίων, ὡς καὶ τῆς γυμναστικῆς, ἣν ἐτέλεσα καὶ διὰ βουλγαρικῶν λέξεων προσεἶλκυσα αὐτοὺς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἅπαντες οἱ βούλγαροι ἤδη μετὰ χαρᾶς ἀτενίζουσι πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κώμην μας. Καὶ μάλιστα κατὰ 7)βριον σκοπεύουσι νὰ πέμψωσι ἐκ τῶν χωρίων των καὶ παιδία εἰς τὴν σχολὴν μας, ἀφοῦ ἀύξηθῆ αὕτη. Ἡδὴ ἤρχισα νὰ παραλαμβάνω ἰδιαίτερος καὶ κοράσια, κύριον μέλημα ἔχων τὴν σύστασιν παρθεναγωγείου. Καθότι ἀνὴρ εὐπαιδευτος μετὰ γυναικὸς ἀπαιδευτοῦ εἶναι πρᾶγμα ἀσύμφωνον. Καὶ ἐπομένως αὕτη εἶναι, ἥτις θὰ δώσῃ τὴν καλὴν ἀνατροφὴν εἰς τὰ τέκνα τῆς. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ἔνεκα τοῦ θερισμοῦ, δὲν ἔρχονται πολλὰ κοράσια».

Ὁ καλὸς διδάσκαλος ζητεῖ, κατόπιν 1 χάρτην τῶν 2 ἡμισφαιρίων, 2 ἀλφabetικοὺς πίνακας, καὶ 1 βιβλίον Νηπιαγωγικῆς.

Χωρίον Μιχαλίτσι. Οἰκία 40, ἄνευ σχολῆς.

Χωρίον Δημήτρισι. Οἰκία 150. Ἀνεγείρεται, ἤδη, νέα δημοτικὴ σχολὴ (κτίριον). Ἄλλ' ὁ διδάσκαλος εἶναι ἀπαιδευτος.

Τὰ ἄλλα χωρία προσθέτει εἶναι βουλγαρικά, τῶν ὁποίων 3 ὑπάγονται εἰς τὸν ἡμέτερον Μητροπολίτην. (Ἦσαν δηλαδὴ Πατριαρχικά καὶ ὄχι σχηματικά). Τὸ ταχύτερον νὰ σταλοῦν διδάσκαλοι καὶ εἰς αὐτὰ (δὲν λέγει ποῖα χωρία), «καθότι ἡ βουλγαρικὴ προπαγάνδα ἐργάζεται ἀνεנדότως. Μὴ χάνωμεν καιρὸν, προσπαθήσωμεν καὶ οὕτω δειχθῶμεθα ἄξιοι ἀπόγονοι

τῶν... προγόνων... (!) Δεχθῆτε κύριοι...». Καὶ καταλήγει ὁ καλὸς καὶ φιλότιμος διδάσκαλος Π. Α. Βασιλειάδης, διὰ τῆς παλαιᾶς χαρακτηριστικῆς φράσεως : «*ἐν βραχεῖ καὶ βία καὶ μὴ με λησμονεῖτε !*».

Εἶναι ἀξία προσοχῆς ἡ ἐκθέσις αὕτη. Διότι μᾶς παρέχει ζωηρὰν τὴν εἰκόνα τῆς ἔθνικῆς, ἐκπαιδευτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῶν χωριῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀμαθείας, ἐν μέσῳ μυρίων δυσχερειῶν καὶ κινδύνων ! Καθ' ὅσον μάλιστα, μᾶς ἐκθέτει παραλλήλως, τοὺς πολυποικίλους μόχθους καὶ τὴν ἀξιοθαύματον ἀφοσίωσιν καὶ αὐτοθυσίαν, ἀφανῶν, ἀλλ' ἀξιομιμῆτων ἡρώων τοῦ ἔθνικοῦ καθήκοντος. Τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων διδασκάλων τοῦ Γένους, οἱ ὁποῖοι δραματιζόμενοι τὴν διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἔθνικῆς μορφώσεως τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ, ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ὑφίσταντο τὰ πάνδεινα, ἐν πλήρει συναισθήσει τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν καθήκοντος, χάριν τοῦ ὁποῦ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ θυσιάσουν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν ἀκόμη ! Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ! Ἀκολουθεῖ στατιστικὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως 1882.

Μερικαὶ παρατηρήσεις. Ὅπως ἀπ' ἀρχῆς τῆς πραγματείας ταύτης παρετηρήσαμεν εἰς πολλὰ ἔγγραφα, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν ἀνωτέρω στατιστικὴν δὲν καθορίζονται αἱ Μητροπολιτικαὶ περιφέρειαι, ἀλλὰ αἱ πολιτικαὶ καὶ διοικητικαὶ μικραὶ ἢ μεγάλαι, δι' οὗς λόγους καὶ δυσκολίας ἐξεθέσαμεν ἄλλοτε. Ἀλλὰ καὶ αἱ περιφέρειαι αὗται συγγέονται πολλάκις ὡς πρὸς μερικὰς κομποπόλεις καὶ χωρία. Λόγου χάριν ὁ συντάκτης εἰς τὸ τμήμα Ἀδριανουπόλεως μὲ 16 χωρία (1—16) ὑπήγαγε καὶ τὸ τμήμα τῆς Χάφσας μὲ 4 χωρία (17—20), τὸ ὁποῖον ἡμεῖς διεχωρίσαμεν βασισθέντες ἐπὶ τοῦ περιοχόμενου. Ἐν συνεχείᾳ τὸ τμήμα Μουσταφᾶ Πασᾶ μὲ 9 χωρία (21—29) ἀφήσαμεν ὅπως εἶχον. Τὰ περαιτέρω ὅμως 33 χωρία (30—62), τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπαγάγει ὁ συντάκτης ὑπὸ 2 τίτλους, τμήμα 40 Ἐκκλησιῶν καὶ τμήμα Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, διεχωρίσαμεν διὰ τὸν ἴδιον λόγον εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα. Σαράντα Ἐκκλησιῶν, μὲ 5 χωρία (30—34). Βιζύης, μὲ 1 (35). Βουνὰρ Χισάρ, μὲ 3 (36—38). Δουλὲ Βουρτζάζ, μὲ 3 (39—45). Βαβᾶ Ἐσκιῆ, μὲ 8 (42—49). Ἀνατολ. Ρωμυλίας, μὲ 7 (50—56) καὶ Χαρμανλῆ, μὲ 2 (61—62). Καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἐθεωρήσαμεν ἄσκοπον νὰ παραθέσωμεν εἰς τὸ τέλος τὰς ἀνακεφαλαιωτικὰς στατιστικὰς πληροφορίας τῆς ἐκθέσεως περὶ τῶν τμημάτων Μουσταφᾶ Πασᾶ, 40 Ἐκκλησιῶν καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Τὸ ἔγγραφον 44ον. Εἶναι τὸ γνωστὸν καὶ μακροσκελέστατον ἔγγραφον τοῦ καλοῦ διδασκάλου Κ. Ν. Χατζοπούλου, τὸ ὁποῖον εἶδομεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βιζύης. Περιλαμβάνει 2 στατιστικοὺς πίνακας, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 17 Μαΐου 1888, εἰς τὰς δύο ὄψεις τοῦ χάρτου.

Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν 2 πινάκων. Ὁ εἰς τῶν πινάκων, ὡς τὸν ὀνομάσωμεν «Πίνακα Α'» ἢ «τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἢ πλεορᾶς», ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν : «Χωρογραφικὸς καὶ στατιστικὸς πίναξ τῶν πληθυσμῶν κατ' ἔθνικόν».

τητας, τῶν Ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν αὐτῶν, τῆς περιφερείας παντὸς τοῦ Μοντεσαριφλικίου 40 Ἐκκλησιῶν» (πρόκειται μᾶλλον περὶ βουλγαρικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν). Ὁ δὲ ἕτερος, ὡς τὸν ὀνομάσωμεν «Πίνακα Β'» ἢ «τῆς ὀπισθίας ὄψεως ἢ πλευρᾶς», ἔχει τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν : «Στατιστικὸς πίναξ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1887—1888 τῶν Ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς περιφερείας τοῦ Μοντεσαριφλικίου Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ σημερινῆς καταστάσεως αὐτῶν».

Ἡ σύμπτυξις τῶν δύο πινάκων. Ἡμεῖς, ἤδη, θὰ συμπτύξωμεν τοὺς δύο πίνακας, διὰ νὰ μὴ ἀναγράψωμεν δύο φορὰς τὰς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία, καθὼς καὶ μερικὰς πληροφορίας καὶ λεπτομερείας, ἀλλὰ νὰ προσαρμόσωμεν αὐτάς, ὅπου, καὶ ὅσον εἶναι, δυνατόν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἀποφύγωμεν καὶ τὸ ἥμισυ, περίπου, τοῦ ὅλου περιεχομένου τῶν 2 πινάκων. Θὰ ἔχη δὲ ὁ ἀναγνώστης δι' ἑκάστην πόλιν ἢ χωρίον, τὰς σχετικὰς πληροφορίες, ἐν συγκεντρώσει καὶ περιλήψει.

Καὶ μία παρατήρησις. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεως, ἢ μᾶλλον τοῦ Α' πίνακος, ὁ συντάκτης ἀναφέρει τὸ γενικὸν ἄθροισμα τῶν πόλεων, κωμοπόλεων, χωρίων, ἐπαύλεων, τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ ἐθνότητα, τῶν ἐκκλησιῶν, ἱερέων, μοναστηρίων, τζαμιῶν, τεκκέδων, ἐκπαιδευτηρίων κατὰ εἶδη, διδασκάλων, μαθητῶν, δαπανῶν κ.λ.π. Παραλείπομεν, ὅμως πάντα ταῦτα. Διότι : 1ον) περιελήφθησαν πόλεις καὶ χωρία διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν. 2ον) δὲν ἐγένετο πανταχοῦ καὶ πλήρης διάρσις σχισματικῶν, καὶ μὴ, βουλγάρων, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Καὶ 3ον) δὲν μᾶς ἐνδιέφερον, καὶ πολὺ, ὄρισμέναι λεπτομέρειαι τουρκικῶν, ἢ ἄλλων χωρίων, μὴ ὑπαγομένων εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως. Ἄλλως δὲ καὶ πάλιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγράψωμεν ὅλας ὁμοῦ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Μητροπόλεως ταύτης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφόρων ἐγγράφων τοῦ φακέλλου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, ὅπως εἶπομεν πολλάκις, καὶ δι' αὐτήν, καὶ δι' ἄλλας Μητροπόλεις.

Ἡ πόλις Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἐδρα τοῦ ὁμωνύμου Μοντεσαριφλικίου τῆς Νομαρχίας Ἀδριανουπόλεως. Ὑπάγεται εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως. Ἑλληνες 9,500. Ὄθωμανοὶ 3,500. Βούλγαροι 5,500. Ἑβραῖοι 500. Ἀρμένιοι 20. Τὸ ὅλον 19,020. Ἐχει ἀμπελοφυγίαν. Βιοποριστικὰ δὲ ἐπαγγέλματα λίαν περιορισμένα. Οἱ Τοῦρκοι ἔχουν 9 τζαμιά, 3 τεκκέδες. Σχολεῖα δέ, διατηρούμενα ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, 4 ἀρρένων καὶ 1 παρθENAγωγεῖον, μὲ 6 διδασκάλους. Μαθητὰς, δέ, 200. Οἱ Βούλγαροι ἔχουν 3 ἐκκλησίας. Σχολεῖα δὲ διατηρούμενα ὑπὸ τοῦ Κομιτάτου, 3 τῶν ἀρρένων καὶ 2 παρθENAγωγεῖα, μὲ 7 διδασκάλους, μαθητὰς δὲ καὶ μαθητριάς 350. Οἱ Ἑλληνες ἔχουν, ἐκτὸς τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας, καὶ 3 ἄλλας, ἐνοριακάς, ὧς θὰ ἴδωμεν, καὶ 1 μοναστήριον. Σχολεῖα ἔχουν 5 δημοτικὰ ἀρρένων, 3 παρθENAγωγεῖα καὶ 1 νηπιαγωγεῖον. Διδάσκαλοι εἶναι 16. Μαθηταὶ 513. Μαθητριάς 216. Δαπάναι 770 λ. Τουρκίας, Πόροι 705, μὲ ἔλλειμμα 65.

Λειτουργίαι τοῦ Β' πίνακος περὶ τῶν ἐκκλησιῶν, σχολείων κ.λ.

Ὑπάρχουν ἐντὸς τῆς πόλεως 1 ἀστικὴ σχολή, 1 παρθεν. καὶ 1 νηπιαγ. Ἡ ἀστικὴ ἔχει 5 διδασκάλους, 211 μαθητὰς, δαπάνας 305 λ. καὶ πόρους, ὁμοῦ μετὰ τοῦ παρθεναγωγείου, 300. Τὸ παρθεναγωγεῖον ἔχει 2 διδασκαλίσσας, 80 μαθητρίσας, 130 λ. δαπάνας. Τὸ δὲ νηπιαγωγεῖον 2 διδασκ., 30 μαθητὰς, 40 μαθητρίσας (σύνολον 70), 80 λ. δαπάνας, καὶ 200 λ. πόρους. Τὰ 3 σχολεῖα παρουσιάζουν ἔλλειμμα 15 λ.

Παρατηρήσεις τοῦ Πίνακος. Ὑπῆρχεν ἑλληνικὴ σχολή, συμπτυχθεῖσα μετὰ τῆς ἀστικῆς εἰς 7ην τάξιν. Αἱ σχολαὶ διατηροῦνται ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Φιλεκπ. Συλλόγου. Τὸ λῆγον ἔτος, εἶχον 225 λ. ἐκ διδάκτρων, 55 λ. ἐκ τόκων ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου ἐν τῇ Ἐθν. Τραπεζῇ καὶ 20 λ. ἐξ ἐτησίου χορηγήματος Δημητρ. Δοδοπούλου, ὅπερ παύει τὸ προσεχὲς ἔτος, ἦτοι ἐν ὄλῳ 300. Εἰς ταύτας προστιθεμένων τῶν 200 λ. τοῦ Νηπιαγωγείου, αἴτινες δὲν ἐπληρώθησαν εἰσέτι ὑπὸ τῆς ἐν Κων)πόλει Φιλ. Ἀδελφότητος, ὑπάρχει ἔλλειμμα 15 λ. Παλαιὸν ἔλλειμμα 300λ. ἐκαλύφθη πρὸ μηνὸς ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθῆναις ἐπιτροπῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Παιδείας καὶ τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς διατήρησιν τῶν σχολῶν εἶναι ἀνάγκη ὁ προϋπολογισμὸς νὰ ἀνέλθῃ εἰς 600 λ., ὥστε νὰ καταρτισθοῦν πλήρως ἡ Ἀστικὴ σχολὴ καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον. Νὰ ἰδρωθῇ δὲ καὶ Ἡμιγυμνάσιον μὲ 2 τάξεις τοῦ ὁποῖου τὸ ἡμῖσι τῶν δαπανῶν νὰ καταβάλλῃ ἡ ἢ Ἀδελφότης Κων)πόλεως ἡ ἢ ἐπιτροπὴ τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δὲ ἄλλο ἡμῖσι ὅσοι τῶν μαθητῶν, ἔλλείπει ἡμιγυμνασίου, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξακολουθήσουν τὰς σπουδὰς τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀποσύρονται κατ' ἀνάγκην. Ἐπομένως, τὸ ἐτήσιον χορηγήμα πρὸς νὰ ἀνέροχεται εἰς 250 λ. Οὕτω αἱ σχολαὶ θὰ λειτουργοῦν καλῶς καὶ θὰ αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, ἀντὶ νὰ ἐλαττωῦται ὡς συμβαίνει ἔνεκα τῆς ἐνσηψάσης πενίας.

Ἔνορία Ἀγίων Πάντων τῶν Σαραντα Ἐκκλησιῶν. Ἐκκλησία 1. Δημοτ. σχολ. 1, διδ. 1, μαθ. 42. Μισθὸς 25. Παρθεναγωγεῖον 1, διδ. 1. Μαθητρίαι 46. Μισθὸς 50. Δαπάναι 50. Πόροι 40. Ἐλλειμμα. 10. Εἶναι παραρτήματα ἀμφότερα τῆς Κεντρικῆς Ἀστικῆς καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου. Ἐχουν ἀνὰ 3 τάξεις καὶ τμήμα νηπιακόν. Διατηροῦνται ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος «Ἐλπίδος» τῆς ἐνορίας, ἥτις εἰσέπραξεν ἐκ τόκων, ἀποθεματικῶν τῆς κεφαλαίων 16 λίρ., ἐκ τῆς Ἐκκλησίας 12, καὶ ἐκ διδάκτρων 10. Τὸ ὄλον 40. Ἠλαττώθη ὁ ἀριθμὸς Μαθ. καὶ Μαθητριῶν ἔνεκα τοῦ νέου ἔλλειματος 10, καὶ τοῦ παλαιοῦ, 25. Πρὸς καλλιτέραν κατάρτισιν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολῶν, ἀπαγοῦνται 30, τοῦλάχιστον λίραι.

Ἔνορία 40 Μαρτύρων (40 Ἐκκλησιῶν). Ἐκκλησία 1. Δηλ. σχολ. 1. Διδ. 1. Μισ. 100. Μαθ. 125. Παρθ. 1. Διδ. 1. Μισθ. 30. Μαθητ. 50. Καὶ τὰ σχολεῖα ταῦτα εἶναι παραρτήματα τῶν Κεντρικῶν. Ἐχουν ἀνὰ 3 τάξεις καὶ νηπιακὰ τμήματα. Διατηροῦνται ὑπὸ τῆς «Ἀδελφότητος τῶν Ἐφήβων». Δαπάναι 140. Εἰσπράξεις. 50 ἐκ διδάκτρων, 20 τῆς Ἀδελφότητος καὶ

20 τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ὅλον 100 (μᾶλλον 90 !). Ἐλλειμμα 40 (μᾶλλον 50). Ἀνάγκη ἐξωτερικῆς βοηθείας 30 (μᾶλλον 40), τοῦλάχιστον λιγῶν. Καθ' ὅσον τὰ δίδακτρα καὶ οἱ τόκοι θὰ ἐλαττωθοῦν. Τὸ δὲ Παρθ. πρέπει νὰ βελτιωθῇ.

Ἔνοργια Ἀγίου Ἰωάννου (40 Ἐκκλησιῶν). Ἐκκλησ. 1. Δημ. σχολεῖον 1, μὲ 3 τάξεις, καὶ 1 νηπιακὸν τμήμα. Μαθ. 10 Διδ. 1. Μισθ. 55. Πόροι 45. Ἐλλειμ. 10. Διατηρεῖται ὑπὸ τῆς ἐφορίας ἐκ διδασκτρων καὶ τῆς ἐκκλησίας. Διὰ νὰ μὴ αὐξηθῇ τὸ ἔλλειμμα, ἐπαύθη (ὁ πρότερον ὑπάρχων) βοηθὸς τῆς σχολῆς. Ὑπάρχει καὶ 1 ἰδιωτικὴ σχολὴ μὲ μαθ. 35, καὶ συντηρουμένη, ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς, ἐκ διδασκτρων.

Ὁ μὲν Α' πίναξ παρουσιάζει μαζῇ μὲ τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας, 225 (ἢ μᾶλλον 247) κομπολόεις καὶ χωρία βουλγαρικά, ἢ Τουρκικά, ἢ ἀνάμικτα, καὶ ἐλάχιστα ἑλληνικά ἢ μικτά. Ἐνῶ ὁ Β' πίναξ περιέχει μόνον 53 ἂν καὶ εἶναι πλούσιος εἰς πληροφορίας. Ἀκολουθεῖ τὸ ὑπόλοιπον περιεχόμενον τῶν δύο πινάκων καὶ ὁ μικτὸς στατιστικὸς πίναξ Σαράντα Ἐκκλησιῶν μὲ 30 χωρία, τὰ 16 χωρία τῆς ὑποδιοικήσεως Κόφτσας τοῦ Μουτσαρφυλικίου 40 Ἐκκλησιῶν ἀπὸ ἀριθ. 31—46, τὰ 17 χωρία τῆς ὑποδιοικήσεως Βουνάρ Χισάρ ἀπὸ 47—63, τὰ 26 χωρία τοῦ Τμήματος Τυρνόβου ἀπὸ ἀρ. 64—89, τὰ 7 χωρία Τμήμ. Μηδείας 90—96, τὰ τοῦ τμήμ. Ἀγαθουπόλεως ἀπὸ 97—112, τὰ τοῦ τμήματος Βίζας ἀπὸ 113—141, τὰ τοῦ τμήματος Σεραίου μὲ 13 χωρία, τὰ τοῦ τμήματος Βαβῦ—Ἐσκι ἀπὸ ἀριθ. 155—183, καὶ τοῦ τμήματος Λουλέ Βουργάζ ἀπὸ ἀρ. 184—224.

Γενικαὶ παρατηρήσεις. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς μελέτης μας ταύτης καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος εἶχομεν ἀναγράψει κατάλογον τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως τῶν τελευταίων χρόνων τῆς. Δὲν ἦτο βεβαίως πλήρης καθ' ὅλα. Εἶχε τὰ σφάλματά του, ὅπως καὶ οἱ κατάλογοι καὶ τῶν ἄλλων Μητροπόλεων. Οἱ λόγοι τῆς τοιαύτης ἀταξίας εἶναι διάφοροι. Πρὸς τούτους πολλαὶ πολλακίς αὐξομειώσεις ἐπήρχοντο εἰς τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ ὄρια τῶν Μητροπόλεων. Καὶ ταῦτα ἐξ αἰτίας κρίσιμων περιστάσεων καὶ ἐκτάκτων ἀναγκῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἕνεκα ἀνακηρύξεως νέων Μητροπόλεων ἢ συμπτύξεως ἄλλων.

Σημείωσις. Ὡς πρὸς τὴν ὅλην διάταξιν καὶ τὴν μέθοδον τῆς παρούσης μελέτης ἀναγνωρίζομεν ὅτι θὰ ἦτο ἴσως προτιμότερα ἄλλη μέθοδος καὶ ἀνάλογος τακτοποίησις τοῦ περιεχομένου. Τοῦτο ὅμως ἦτο δυσχερέσιον. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐγγράφων δὲν ἐπεδέχοντο αὐστηροτέραν διάταξιν. Καθ' ὅσον μάλιστα δὲν εἶχομεν μίαν σταθερὰν βάσιν πρὸς ἀντιπαραβολὴν καὶ ἀκριβῆ καθορισμόν, κατάλληλα βοηθήματα καὶ καθαρωτέρας πηγᾶς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀπασχολήθημεν ἐπὶ πολὺ μὲ ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν δι' ὅσα καὶ ὅπως ἠδυνήθημεν. Καὶ δὲν μένει παρὰ νὰ ζητήσωμεν τὴν ἐπεικὴ κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν μας δι' ὅσας τυχὸν ἀτελείας παρουσιάζει, καὶ νὰ παρακαλέσωμεν τοὺς δυναμένους νὰ γράψουν περισσότερα καὶ καλλίτερα.

ΣΟΥΛΤΑΝΙΚΟΝ ΒΕΡΑΤΙΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΟΚΟΝΝΗΨΟΥ ΒΗΣΣΑΡΙΩΝΑ (1835)
ΚΑΙ ΣΥΝΟΔ. ΚΑΘΑΙΡΕΣΙΣ ΑΡΧΙΕΠ. ΙΕΡΕΜΙΟΥ (1660)

I

Ἡ γνωστὴ διὰ τὰ λευκά της μάραρα ἐντὸς τῆς Προποντίδος νῆσος Προκόννησος, ἥτις καὶ διὰ τοῦτο νῆσος τοῦ Μαραρᾶ καλεῖται, ὑπῆρξε πάντοτε μία ἐνδιαφέρουσα ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία, ἐγγὺς τῆς βασιλευούσης¹⁾. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν μητροπολίτης Προκοννήσου διετέλει ὁ μέχρι τοῦ 1830 διατηρήσας τὸν θρόνον καὶ μετὰ τῆς ἀκμῆς τῶν σχολείων τῆς Κοινότητος συνδεόμενος Κοσμᾶς²⁾. Τοῦτον διεδέχθη Σαμουήλ ὁ Κύπριος (1830—1835), τοῦ ὁποῦ γνωρίζομεν ἐνδιαφέρον συμβουλευτικὸν γράμμα, κατὰ Νοέμβριον 1822 ἀπολυθέν, πρὸς τοὺς χριστιανούς τῆς ἐπαρχίας του, περὶ τῆς ὀφειλομένης κατὰ τοὺς ἀρραβῶνας εὐταξίας³⁾. Τὸν Σαμουήλ μετατεθέντα εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας

Τὸν νέον μητροπολίτην ἐρχόμενον εἰς Προκόννησον συνώδευε αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον, τὸ ἄλλως μπεράτι καλούμενον, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ Β' ἀπὸ τῆς 17ης τοῦ μηνὸς Σεβὰλ τοῦ ἔτους Ἐγείρας 1250 (=1835). Τὸ ἐγγράφον ἀπόκειται ἤδη εἰς τὴν μητρόπολιν Διδυμοτείχου, ἀγνωστὸν πῶς καὶ ἀπὸ πότε καταλήξαν ἐκεῖ. Εἶναι τοῦτο πολλαπλῶς ἐνδιαφέρον, διότι πολλὰς εἰδήσεις περιέχει περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων μετὰ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως, ἰδίᾳ μάλιστα οἰκονομικῆς φύσεως, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, δι' ὃ καὶ ἐκδίδομεν αὐτὸ περαιτέρω.

Πᾶσα ἐκλογὴ ἀρχιερέως ἐγνωστοποιεῖτο, ὡς γνωστὸν, πρὸ τῆς ἐγκατα-

1) Μ. Ι. Γεδεών, Προκόννησος, ἐκκλησιαστικὴ παροιμία, ναοὶ καὶ μοναί, μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι, ἐν Κωνσταντινίᾳ 1895, σελ. ἰδίᾳ 191 κέξ. — Σ. Θ. Θεοφρανίδου, Προκοννησιακαὶ σελίδες, Ἡ νῆσος Μαραρᾶς. Συνοπτικὴ ἱστορικὴ πραγματεία, ἐν Σταμπούλ 1937, σ. 26. — Εὐστρ. Ε. Βαλσαμῆ καὶ Νικ. Σ. Λαμπραδαρίδης, Προκοννησιακὰ ἱστορικά, Μελέτη ἱστορικὴ τῶν ἐν τῇ Προποντίδι νήσων τῆς Προκοννησιατικῆς παροιμίας, ἐν Ἀθήναις 1940. — Σχετικὴ εἶναι ἡ μελέτη τῆς αὐτῶν, Ἁγίου Γεώργιος ἐν Προκοννήσῳ, 1913.

2) Ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἐπαρχία προήχθη εἰς μητρόπολιν. Μ. Ι. Γεδεών, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 212. — Ε. Βαλσαμῆ—Ν. Λαμπραδαρίδης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 197. — Ὁ Κοσμᾶς παραμείνας μέχρι Σεπτεμβρίου 1830 εἰς Προκόννησον μετετέθη εἰς μητρ. Βιζύης. Πανομοίωτον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ Κοσμᾶ, ἐκ τόμου συνοδικοῦ, ἀναφερομένου εἰς τὴν διαρρῦθμισιν τῶν οἰκονομικῶν ὑποθέσεων τοῦ οἰκ. πατριαρχείου κατ' Ἰανουάριον 1824, ἐπὶ πατρ. Ἀνθίμου, βλ. ὑπὸ Σπ. Π. Λάμπρου—Κ. Ι. Δ(υοβουνιώτου), Ἐγγράφα πατριαρχικά. «Ν. Ἑλληνομνήμων», τ. ΙΖ' (1923) σ. 238.

3) Μ. Ι. Γεδεών, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 181-188. ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως. — Εὐστρ. Ε. Βαλσαμῆ—Ν. Σ. Λαμπραδαρίδης, ἐνθ' ἄν. σ. 194-196. ἐκλήθη νὰ διαδεχθῆ διὰ κανονικῆς μεταθέσεως ὁ ἀπὸ Κορυθαῖς Βησσης ῥίων (1835—1841).

στάσεως αὐτοῦ εἰς τὴν κληρωθεῖσαν ἐπαρχίαν πρὸς τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα διὰ πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς, διὰ τῆς ὁποίας συνήθως ἠγγέλλοντο τὰ γενόμενα, προετρέποντο οἱ χριστιανοὶ εἰς φιλόφρονα ὑποδοχὴν τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἐδέχοντο συμβουλὰς δι' ἐνάρετον βίον κλπ. ¹⁾. Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἦτο ἀρετὴ διὰ τοὺς χριστιανούς. Ἄλλ' οἱ ἀρχιερεῖς ex officio ἤρχοντο εἰς ἐπαφὴν καὶ πρὸς τὴν κατὰ τύπον Τουρκικὴν Διοίκησιν, ἣτις εὐκαιρίας διδομένης παρεῖχε πράγματα εἰς αὐτούς. Διὰ τοῦτο οἱ νεοεκλεγόμενοι ἀρχιερεῖς ἐφρόντιζον, διὰ ν' ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὰς παντὸς εἴδους ὀχλήσεις, νὰ κατοχυρώνωνται διὰ σουλτανικῶν φερμανίων, καταβάλλοντες εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Θησαυροφυλάκιον τὸ νεομισμένον φιλοδώρημα. Χάριν τῆς εἰσπράξεως τοῦ φιλοδώρηματος τούτου κατέστη ὑποχρεωτικὴ ἡ ἔκδοσις τῶν βερατίων ²⁾, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς παροχῆς ἀσυδοσίας, ἢ δ' ἀπληστία τῶν Τούρκων ἤγαγε πολλάκις εἰς τὴν ἐπιβολὴν ἀνάγκης ἀνανεώσεως αὐτῶν ³⁾. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Τουρκοκρατίας ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἄγνωστοι περιπτώσεις, καθ' ὅς καὶ χριστιανοὶ παραπονούμενοι προσέφυγον εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν καὶ ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν αὐτῆς κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν ἀρχιερέων ἢ τῆς ἀνωμαλῶς διαχειρίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας ὑπ' αὐτῶν ⁴⁾. Ἄτυχῶς δὲν ἔχομεν πολλὰ τοιαῦτα κείμενα ἐκδεδομένα.

1) Οὕτως ὁ πατρ. Γεράσιμος Γ' ἀναγγέλλει τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δημητριάδης καὶ Ἀργυροκάστρου Φιλοθέου, κατὰ Ν)βριον 1795, πρὸς τοὺς πατέρας σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς ἐπαρχίας.—Τ ἄ σ ο υ ' Α θ . Γ ρ ι τ σ ο π ο ῦ λ ο υ , Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Δημητριάδης καὶ Ἀργυροκάστρου, «Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. Κ' (1950), σελ. 242-243.

2) Οὕτως εἶναι γνωστὰ μπεράτια : α) πρὸς τὸν Ἀγαθουπόλεως Ἡσαΐαν, τὸν σουλτάνου Μαχμούτ Β', ἀπὸ 26 Ραμαζάν 1232 ἔτους Ἐγύρας (=1821), ἐκδεδομένου ὑπὸ Ἀ ν τ . Ἀ ν α γ ν ω σ τ ῖ δ ο υ , "Ἐνας Τηλιακὸς μητροπολίτης τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, «Δωδεκαμησιακὴ Ἐπιθεώρησις», τόμ. Β' (1945), σελ. 166-171. — β) πρὸς τὸν Ἡρακλείας Διονύσιον, τοῦ αὐτοῦ σουλτάνου, τοῦ ἔτους 1255 (=1839), ἀνέκδοτον, περὶ οὗ βλ. Σ. Θ. Θ ε ο φ α ν ῖ δ ο υ , Σουλτανικὰ βεράτια πρὸς τὸ γένος τῶν Ρωμαίων, «Ἀρχεῖον τοῦ Θρακ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θησαυροῦ», τόμ. ΙΔ' (1947-48), σ. 353-355. — γ) πρὸς τὸν μητρ. Θεσσαλονίκης Γεράσιμον, εἰς τὰ μέσα τοῦ Μουχαρρέμιου τοῦ ἔτους 1203 (=1789) ἀδήλου σουλτάνου, ἐκδεδομένου ὑπὸ Μ ι χ . Ἀ θ . Κ α λ ι ν τ ῆ ρ η , Τὰ λυτὰ ἔγγραφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης, 1676-1808, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1951, σελ. 78-85. — δ) πρὸς τὸν μητρ. Βερροίας Ἰωαννίκιον, ἀναγορευθέντα πατρ. Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν τούτου διάδοχον Ἰωάσαφ, ἀπὸ 7 Τζεματζῆ Οὐλ Ἀχῆ ἔτους 1055 (=1646), ἀνέκδοτον, περὶ οὗ βλ. Ἰ ω . Κ . Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η , Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Βερροίας, ἐκλογαί, Θεσσαλονίκη 1942, σελ. 13.

3) Αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον, κατὰ Δ)βριον 1695, περὶ ὑποχρεώσεως τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ Βερροίας εἰς ἀνανέωσιν τῶν βερατίων τῶν καὶ τὴν καταβολὴν τῶν σχετικῶν φόρων ἐπὶ ποιγῆ παύσεως. Ἰ ω . Κ . Β α σ δ ρ α β ἔ λ λ η , Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α' Ἀρχεῖον Ἱεροδικείου Βερροίας, «Μακεδονία», τόμ. Β' (1941-4952), σελ. 95, ἀριθ. 12.

4) Α ὐ τ ὄ θ ι , σ. 95 κξξ. ἰδίαι ἀριθ. 9, 16, 17, 30, 104, 127, 135, 188 ἐγγράφων.

Τὸ παρὰ πόδας ἐκδι-
δόμενον βεράτιον εἶναι
γεγραμμένον μετὰ πε-
ρισσῆς φιλοκαλίας ἐπὶ
τουρκικοῦ ναστοῦ χάρ-
του, διαστάσεων 1,455X
0,545 μ., εἰς 47 ἐν ὄλω
στίχους, ὑπὸ χειρὸς στα-
θερᾶς καὶ ἐμπείρου, ἣ-
τις ἐχρησιμοποίησε κατ'
ἐναλλαγὴν σύνηθες καὶ
ἐρυθρὸν μέλαν. Ἐντὸς
πυραμίδος ἐπιχρῶσου εἰς
τὸ κέντρον τοῦ γράμμα-
τος τοποθετεῖται ὁ του-
ρᾶς, μετὰ ποικίλου ἐγ-
χρώμου διακόσμου. Τὸ
σημα μετὰ τοῦ διακό-
σμου καταλαμβάνει τὰ
0,68 μ., τὸ δὲ κείμενον
τὰ 0,775 μ. Τὸ ἱερὸν
μονογράμμα τοῦ σουλ-
τάνου ἐντὸς τῆς πυρα-
μίδος, ἐπίχρῶσον, κατά-
φορτον ἀπὸ λεπτοφυῆ
διάκοσμον, ὃν ἀποτε-
λοῦν φύλλα παντὸς εἴ-
δους, μίσχοι, καρποὶ
παντὸς εἴδους, κατε-
σπαρμένα ἐν ἀφθονίᾳ
καὶ ἀνευ τάξεως, καθ' ὅ-
λην τὴν ἔκτασιν, τὴν πε-
ρικλειομένην ὑπὸ τοῦ
μονογράμματος, μετ' ἀν-
τιστοίχων παρ' αὐτὸ ἀν-
θέων, κάλλιστα ἐξεργα-
σμένων, τοποθετουμέ-
νων δὲ ἐντὸς ῥόμβων
καὶ παραλληλογράμμων
τοξοειδῶν. Δύο τερά-
στια βέλη ἔξω τῆς πυ-
ραμίδος μετ' ἀνθη καὶ
φύλλα, παρ' αὐτὰ δὲ

Τὸ Σουλτανικὸν Βεράτιον.

συμπλεγμένοι δύο ἀνθοδέσμαι ἐκ ρόδων καὶ ἴων, συγκρατούμεναι διὰ στενῆς ἐγχρώμου ταινίας (κορδέλλας), δορυφοροῦν ἐπιχαρίτως τὸ μονόγραμμα. Πάντα ταῦτα κλείονται ἐντὸς γραμμωτοῦ πλαισίου, παραλλήλως πρὸς τὸ ὅποιον ὑπάρχει καὶ ἄλλο ὅμοιον ἐξωτερικόν, φέρον ἄλλα ἄνθη, φύλλα καὶ κλάδους. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν σχημάτων, ἀνθῶν καὶ τοῦ γραπτοῦ ἐν γένει διακόσμου μαρτυρεῖ σπατάλην ὕλικῶν καὶ πληθωρισμὸν εἰκονιζομένων εἰδῶν, οἷονεὶ συμβολίζουσα τὴν σουλτανικὴν χλιδὴν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ἔλλείπει ὁμως ἐντελῶς ἢ ἱκανότης τῆς συνθέσεως ὅλων τούτων εἰς ἁρμονικὸν σύνολον.

Διάχυτα στίγματα χρυσᾶ ἐντὸς κειμένου τονίζουσι τὰ διάκενα τῶν στίχων ἀτάκτως. Ἀριστερὰ ἔξω τοῦ κειμένου γραμμαὶ καὶ ἀστέρες. Δεξιὰ τὸ κείμενον πλαισιοῦται ἀπὸ γραμμωτῶν διάκοσμον, ὥσει προβαλλόμενον ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ χάριτης λόγῳ τῆς φθορᾶς, ἐπεκολλήθη ἐπὶ λινοῦ ὑφάσματος κατὰ τὰ νῶτα. Ἐλισσόμενον περὶ ἑαυτὸ τὸ βερατίον φυλάσσεται ἐντὸς σιδηροῦ κυτίου ἐπιμήκου. Τοῦ βερατίου ἡ παρατιθεμένη ἑλληνικὴ μετάφρασις ὀφείλεται εἰς τὸν ἱκανὸν Θράκα γνώστην τῆς Τουρκικῆς Ἰωάν. Γρ. Ἀγυροπόπουλον, ἡ δὲ παράθεσις τοῦ πανομοιότυπου εἰς τὸν συνάδελφον Γρ. Εὐθυμίου. Ἀμφοτέρους τούτους ἢ διεύθυνσις τοῦ «Ἀρχείου Θράκης» καὶ ὁ προλογίζων εὐχαριστοῦν θερμῶς.

Τὸ Βερατίον ἐν περιλήψει διαλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα :

- 1) Ἀναγνωρίζει τὴν ἐκλογὴν τοῦ Βησσαρίωνος.
- 2) Παραγγέλλει τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ἀπὸ μέρους τῶν χριστιανῶν καὶ ἀξιωματοῦχων τῆς ἐπαρχίας του.
- 3) Παραγγέλλει νὰ διατηρηθῇ ἀπαρσάλευτον τὸ ἀνέκαθεν ἰσχύον ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς, ὡς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, μοναστήρια κλπ.
- 4) Ἐξακολουθεῖ ἰσχύουσα, ἢ δικαιοδοσίᾳ τοῦ μητροπολίτου ὡς πρὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον (γάμοι, διαζύγια κλπ.), μηδενὸς ἐπεμβαίνοντος.
- 5) Πρὸς εἰσπραξιν τῶν ἐτησίων δικαιωμάτων τῆς μητροπόλεως, τοῦ πατριαρχείου καὶ τοῦ δημοσίου, οὐδεὶς νὰ ἀρνήται, νὰ ἐπεμβαίνουν δὲ οἱ ἐκάστοτε δικασταί.
- 6) Ἀπαγορεύεται ἀντικανονικὴ περιφορὰ ἱερέων, μοναχῶν κλπ.
- 7) Ἐπιτρέπεται ἡ ἐλευθέρᾳ κίνησις τῶν κληρικῶν δι' ἱεροτελεστίας.
- 8) Καθορίζεται ἡ χορήγησις τῶν ἐπισήμων σφραγίδων καὶ παραγγέλλεται ἢ ἐκτέλεσις τῶν αἰτουμένων δι' ἐνσφραγίστου ἀναφορᾶς.
- 9) Παραγγέλλεται ἡ ἐλευθέρᾳ καὶ ἀνενόχλητος τέλεσις τῶν τῆς θρησκείας ἀθορυβῶς ἐντὸς τῶν οἰκιῶν.
- 10) Ἀπαγορεύεται ὑπὸ ὑπαλλήλων ὁ ἐπὶ χρηματισμῶ ἔλεγχος τῶν φερόντων ἄμφω κληρικῶν.
- 11) Ἀπαγορεύεται ὁ βίαιος ἐξισλαμισμός.
- 12) Ἀπαλλάσσονται παντὸς φόρου καὶ δασμοῦ τὰ διὰ τὸν μητροπολίτην προοριζόμενα εἶδη συγκεντροθέντα ἔναντι χρημάτων ἢ ὡς πεσκέσια.

13) Κηρύσσεται ἀνεξάρτητα εἰς τὴν κατοχὴν καὶ διαχείρησιν παντὸς εἴδους κτημάτων καὶ εἰσοδημάτων τῆς μητροπόλεως, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων.

14) Κηρύσσεται ὁ μητροπολίτης ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τυχόν παράπονα πασάδων καὶ ἱεροδικαστῶν, πᾶν ἐκδοθησόμενον περὶ τοῦ ἀντιθέτου διάταγμα νὰ μὴ ἐκτελεῖται.

15) Κυροῦνται προκαταβολικῶς αἱ τυχόν ὑπὲρ τῶν μητροπολιτῶν κ.λ.π. διαθῆκαι.

16) Ἡ μητρόπολις ἀπαλλάσσεται παντὸς ἐτησίου τελωνειακοῦ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου τέλους, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ πατριαρχείου ἐτήσια δοσίματα, καθοριζόμενα εἰς 12 ἄσπρα ἕξ ἐκάστου ἐγγάμου χριστιανοῦ, εἰς 1 λίβρον ἕξ ἐκάστου ἱερέως (ἑμβατικά), ὡς καὶ τὰ ἐτήσια δικαιώματά τοῦ μητροπολίτου, καθοριζόμενα ὡς καὶ τοῦ Πατριαρχείου.

17) Ἀπαγορεύεται πᾶσα αὐθαίρετος ἀνάμειξις ὑπαλλήλων κατὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ συνόλου τῆς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου φορολογίας ἕξ ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων.

18) Αἱ ὑποθέσεις γάμων καὶ διαζυγίων δὲν εἶναι ἔργον τῶν Καδῆδων καὶ Ναϊσηδων, ἀλλὰ τοῦ μητροπολίτου μέσα, εἰς χρῆσιν τοῦ ὁποίου καθορίζονται ἡ ὁροδοσία καὶ ὁ ἀφορισμός. Τριῶν γάμων συγχωρουμένων ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, νὰ τιμωρῆται πᾶσα παράβασις. Ἐν περιπτώσει θανάτου παρανόμως νυμφευθέντος χριστιανοῦ, τυχόν ἄρνησις κηδεύσεως αὐτοῦ νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, μὴ δικαιουμένων νὰ ἐπιμβαίνουν ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει εἰς ἐπιβαλλομένας πρὸς χριστιανούς ποινάς.

19) Προσωπικὴ κράτησις κληρικοῦ δι' οἰονδήποτε λόγον ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου. Δι' οὐδεμίαν πρᾶξιν αὐτοῦ ὁ μητροπολίτης καὶ ὑπὸ κατὰ πρόσχημα νὰ παρενοχλῆται ὑπ' οὐδενός.

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐπιχειρήσωμεν σύγκρισιν τῶν χορηγουμένων διὰ τοῦ παρόντος Βερατίου προνομίων πρὸς τὸν μητροπολίτην Προκοπήσου Βησσαρίωνα. Τοῦτο θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἐὰν ἤρχοντο εἰς φῶς μεταφρασμένα τυχόν ἀποκείμενα εἰς μητροπόλεις καὶ λοιπὰ ἀρχεῖα καὶ ἄλλα βεράτια, ὑφ' ὧν θὰ ἐπιχυθῆ πλούσιον φῶς εἰς ἀγνώστους σελίδας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τῆς δουλείας. Ἴδου ἤδη τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ μερατίου μετὰ φωτοτυπίας.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΝ ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ ΜΑΧΜΟΥΤ

Ἐπειδὴ καθ' ἃ ἐξάγεται ἕξ ἀναφορᾶς φερούσης τὰς σφραγίδας τοῦ Ἑλληνος Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ περιχώρων, ὡς καὶ τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ μου διαμενουσῆς Συνόδου μητροπολιτῶν, καὶ ὑποβληθείσης εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν Διβάνιον μου, ἐγγώρισαν (οὗτοι) ὅτι, τοῦ ἐκ θ' τοῦ κλίματος τοῦ Πατριαρχείου μητροπολίτου Προκοπήσου καὶ Πασᾶ

- Διμανίου Σαμουήλ μετατεθέντος εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσημβρίας καὶ κενωθείσης οὕτω τῆς θέσεώς του, ὃ τε Πατριάρχης καὶ ἡ Ἱ. Σύνοδος τῶν μητροπολιτῶν συνελθόντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐξέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν δεδοκιμασμένον χαρακτηῆρος, ἀφωσιωμένον καὶ ἔχοντα τὴν ἰκανότητα νὰ γνωρίζῃ τὰ τῆς θρησκείας του καὶ τὰ ζητήματα ὑψηλότητος κληρικῶν Βησσαρίωνα, μητροπολίτην Κορυτσᾶς, οὗ ὁ βίος σφραγισθεῖν ἐπ' αἰσίοις, καὶ ἠτήσαντο τὴν ἔκδοσιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ εἰρημένου μητροπολίτου Ὑψηλοῦ μου Βερατίου, περιλαμβάνοντος λεπτομερεῖς διατάξεις καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς καταβολῆς τοῖς μετρητοῖς τοῦ βασιλικοῦ πεσκεσίου.
- 15 Ἐξακριβωθέντος ἐκ τοῦ παρὰ τῷ Αὐτοκρατορικῷ Θεσαυροφυλακίῳ μου φυλασσομένου βιβλίου τῶν κατ' ἀποκοπὴν τελῶν τῶν ἐπισκόπων, ὅτι ἡ μητρόπολις Προικοννήσου εὔρηται ἐπ' ὀνόματι τοῦ κληρικοῦ Σαμουήλ, μὲ δημόσιον τέλος ἐκ τριῶν χιλιάδων διακοσίων ἄσπρων καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἔκδοθὲν ἀντίγραφον ἐπισήμου δελτίου, συμφώνως πρὸς
- 20 τὸ ἔκδοθὲν Ὑψηλὸν Βερατίον μου, τὸ κατ' ἔτος φιλοδώρημα τοῦ ποσοῦ τούτου τῶν τριῶν χιλιάδων διακοσίων ἄσπρων ἔχει καταβληθῆ τῶς μετρητοῖς εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Θεσαυροφυλάκιόν μου, ἐξέδωκα ἀπὸ τῆς 17ης τοῦ μηνὸς Σεβὰλ τοῦ ἔτους 1250 τὸ παρὸν Αὐτοκρατορικὸν Βερατίον μου καὶ ἐντέλλομαι :
- 25 Ὁ εἰρημένος Βησσαρίων, οὗ ὁ βίος σφραγισθεῖν ἐπ' αἰσίοις νὰ εἶναι μητροπολίτης Προικοννήσου καὶ περιχώρων, ἀντὶ τοῦ μετατεθέντος. Οἱ τῶν εἰς τὴν μητρόπολιν του ὑπαγομένων μερῶν Χριστιανοὶ ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, καλογραφαὶ καὶ ἠγούμενοι, νὰ ἀναγνωρίζωσιν αὐτὸν μητροπολίτην των, εἰς τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις, νὰ μὴ παραβαίνωσι
- 30 τὸν ὀρθὸν λόγον του, νὰ μὴ παραλείπωσι τὴν πρὸς αὐτὸν ὑπακοὴν καὶ νὰ ἀναφέρωσιν εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν παλαιῶθεν ὑπαγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του, νὰ ἀναγνωρίζωσι συμφώνως πρὸς τὴν θρησκείαν των μητροπολίτην αὐτῶν. Οὐδεὶς ἕτερος νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὴν ἀπόλυσιν καὶ διορισμὸν των, τούτου ἀνήκοντος εἰς τὸν
- 35 μητροπολίτην. Ἄνευ ἐτέρας διαταγῆς οὐδεὶς νὰ ἀφαισῆ ἀπὸ τὰς χεῖρας των τὰς παλαιῶθεν εἰς τὴν μητρόπολιν του ὑπαγομένας καὶ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς εὐρισκομένης ἐκκλησίας καὶ μοναστηρία. Οὐδεὶς νὰ ἐπεμβαίη καὶ ἀνθίσταται εἰς ἐπισκευὰς τούτων, αἱ ὁποῖα γίνονται ἀδείῳ ἱερῶ κατὰ τὸ παλαιὸν καθεστῶς. Οἱ ὑπάλληλοι ἄνευ ἱερᾶς ἀδείας νὰ μὴ καταπιέ-
- 40 ζωσι καὶ τιμωρῶσι διὰ προστίμου, μόνον μὲ ἀπλῆν διαταγὴν καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων. Οὐδεὶς νὰ ἀναμειχθῆ ἔκτος τῶν ἀντιπροσώπων, τοὺς ὁποίους θέλει διορίσει ὁ μητροπολίτης, προκειμένου νὰ νυμφευθῆ ἢ νὰ διαζευχθῆ τις ἐκ τῶν χριστιανῶν.
- 45 Ὅ,τι οἱ ἀποθνήσκοντες κληρικοὶ καὶ χριστιανοὶ διαθήσωσι ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου, μητροπολίτου καὶ ἐπισκόπου, νὰ εἶναι ἀποδεκτὸν καὶ

νὰ καλοῦνται εἰς ἀκροάσεις-οἱ χριστιανοὶ μάρτυρες νομίμως. Οὐδεὶς νὰ
 παρεμβάλλῃ ἐμπόδια καὶ νὰ ἀναμειγνύεται, ὅταν, παρουσιαζομένων πα-
 ραπτωμάτων τῶν ἐπισκόπων, μοναχῶν, ἱερέων, καλογοραίων καὶ ἡγουμέ-
 νων τῆς δικαιοδοσίας τοῦ μητροπολίτου, τιμωρηθῶσιν οὗτοι ὑπὸ τοῦ τε-
 50 λευταίου κατὰ τὴν θρησκείαν των. Νὰ ἐκτελῶνται αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποι-
 ναι εἰς ἱερεῖς ἢ καὶ ἀντιπροσώπους των, οἵτινες ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως
 καὶ τῆς ἀδείας τοῦ μητροπολίτου καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θρησκείαν
 των ἤθελον τελέσει γάμον χριστιανοῦ, εἰς ὃν δὲν ἐπιτρέπεται. Ὅταν πα-
 ρουσιασθῇ οἰαδήποτε περίπτωσις δίκης εἰς βάρος τοῦ μητροπολίτου,
 55 τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν ὑπ' αὐτόν, σχέσιν ἐχούσης
 πρὸς τὸν ἱερὸν νόμον, οὗτοι νὰ μὴ ἐξετάζωνται ἐπιτοπίως, ἀλλὰ ἢ ὑπό-
 θεσις νὰ διαβιβάζεται, ἵνα ἐξετασθῇ εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν μου Διβάνι-
 ον, ἐνώπιον τῶν Μεγάλων Βεζυρῶν καὶ Καδηασκέρηδῶν μου, καὶ ἐφ'
 ὅσον ἐξετάζεται εἰς τὸ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Αὐτοκρατορικῶν Διβάνιόν μου
 60 ἀπαγορεύεται ἡ κλήτευσίς των ἐπιτοπίως καὶ οὐδεὶς νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς
 διοριζομένους ὡς ἀντικαταστάτας ἱερεῖς. Οὐδεὶς νὰ πιέξῃ καὶ νὰ ἐκβιάξῃ
 τὸν μητροπολίτην διὰ μεσιτειῶν καὶ παρακλήσεων, λέγων : «τοῦτον τὸν
 μοναχὸν ποίησον ἐπίσκοπον», ἢ νὰ ἐκβιάξῃ καὶ προβαίῃ εἰς αὐθαίρε-
 σίας, λέγων : «ἀπόλυσον τὸν ἱερέα ἐκεῖνον καὶ δῶσε τὴν ἐκκλησίαν του
 65 εἰς τοῦτον».

Οἱ ἐκάστοτε δικασταὶ νὰ παρέχωσι τὴν κατὰ νόμον βοήθειάν των, ἵνα
 ὁ εἰρημένος μητροπολίτης δι' ἀντιπροσώπων του εἰσπράττει ἀπὸ τοὺς
 ἐπισκόπους, μοναχοὺς, ἱερεῖς, καὶ ἄλλους χριστιανούς, τὰ κεκανονισμένα
 δικαιώματα ἢ φιλοδωρήματα, συμφώνως πρὸς τὰ καθιερωμένα καὶ τὸ
 70 Βεράτιόν του. Καὶ οὐδεὶς τῶν χριστιανῶν νὰ δισταῖ νὰ καταβάλλῃ,
 συμφώνως πρὸς τὰ παλαιότερα καθιερωμένα καὶ κατὰ τὸ Βεράτιόν του,
 τοὺς ἐτησίους φόρους τοῦ δημοσίου, τὰ χρήματα ἐλέους, τὰ δικαιώματα
 διὰ τοὺς γάμους καὶ τὰ μοναστήρια, καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο δικαίωμα
 ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς μητροπόλεως. Νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς
 75 μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς ἢ περιφορὰ των ἀντικανονικῶς πρὸς δημιουργίαν
 ταραχῶν εἰς διάφορα μέρη αὐτοβούλως, νὰ ἐμποδίζωνται καὶ νὰ τιμω-
 ρῶνται οὗτοι ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου κατὰ τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ
 ἀποστέλλωνται ὀπίσω εἰς τὰ μοναστήρια, ὅπου ἀρχῆθεν διέμενον.

Νὰ μὴ ἐναντιῶνται οἱ ἱεροδῖκαι, οἱ ἐπαρχοὶ, οἱ βοηθάδι, οἱ ἐφοροὶ
 80 βακουφίων, οἱ ἀστυνόμοι καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι, ὅταν τινὲς τῶν ἱερέων
 καὶ μοναχῶν, ἀδείξῃ τοῦ μητροπολίτου των, μεταβαίνων εἰς οἰκίας
 χριστιανῶν δι' ἱεροτελεστίας, ὡς καὶ εἰς τὰ καθιερωμένα ὑπ' αὐτῶν ἀρ-
 μοδίως, συμφώνως πρὸς τὴν θρησκείαν των.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπίβλεψις καὶ διεξαγωγή ὄλων τῶν ζητημάτων καὶ ὑποθέσεων
 85 τῶν ἐν τοῖς θεοφυλάκτοις χώραις μου εὑρισκομένων πτωχῶν ὑπηκόων

- χριστιανῶν, ὡς καὶ τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ ἄλλων ζητημάτων τῶν
 Κεμισχανέδων δὲν περιορίζονται εἰς τὴν ἐπιμέλειαν μόνον τοῦ ἐκάστοτε
 Πατριαρχοῦ, ἀλλ' ἔχει παραχωρηθῆ καὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῶν
 μητροπολιτῶν καὶ εὐθύνεται καὶ αὕτη διὰ τὰ χρέη καὶ ἐγγυήσεις, αἱ οἰ-
 90 κείαι σφραγίδες κατασκευάζονται ὑπὸ τῆς Συνόδου, ἵνα οὕτως αὕτη
 λαμβάνῃ γνῶσιν τῶν δανειζομένων ποσῶν. Καὶ διὰ ν' ἀπαλλαγῇ αὕτη
 (ἢ Ἱ. Σύνοδος) οἰασθήποτε ἀδικίας καὶ πιέσεως, αἱ σφραγίδες τῶν ἐν
 τῇ ἐπικρατείᾳ μοναστηρίων χορηγοῦνται τοιαυτοτρόπως ὑπὸ τῆς Συνό-
 95 δου, οὐδεὶς ἄλλος νὰ ἀναμειγνύεται ἐν προκειμένῳ. Καθὼς δὲ ἡ σφρα-
 γίς τοῦ Πατριαρχείου ἔχει ἀνατεθῆ εἰς τὴν Σύνοδον τῶν μητροπολιτῶν,
 οὕτω καὶ ἡ σφραγίς, ἡ φέρουσα τὸν τίτλον τῆς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ μου,
 ἔδρευούσης Συνόδου μητροπολιτῶν, νὰ παραδίδεται εἰς μητροπολίτην,
 ἐκλεγησόμενον ὑπ' αὐτῶν. Τῶν ἀναφορῶν τοῦ Πατριαρχείου, τῶν φε-
 ρουσῶν τὰς σφραγίδας τούτου καὶ τῆς Συνόδου μητροπολιτῶν οὐσῶν
 100 ἐκτελεστέων, νὰ παρέχεται πᾶν ὅ,τι ζητηθῇ δι' αὐτῶν τὸ ὅποιον ἀφορᾷ
 εἰς τὴν θρησκείαν των.
 Νὰ μὴ ἐμποδίζεται εἰς τοὺς μητροπολίτας καὶ ἱερεῖς ἡ ἄνευ φωνασκιῶν
 ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου ἐν ταῖς οἰκίαις των. Ἐπειδὴ εἰς προεκδοθὲν
 Ὑψηλὸν Φιρμάνιον μου ὀρίζεται, ὅπως ἀναγράφονται εἰς τὰ Ὑψηλά
 105 Βεράτια οἱ ὄροι αὐτοῦ, καθ' οὓς εἰς οὐδένα τῶν ὑπαλλήλων ἐπιτρέπε-
 ται νὰ ἐνοχλῇ (τοὺς χριστιανούς), ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἐν δωματίῳ τῆς
 οἰκίας των ἐτελέσθη λειτουργία, ἀνεγνώσθη εὐαγγέλιον, ἀνηρητήθη καν-
 δήλιον, ἠνάφθη κηρίον, ἐτοποθετήθη τράπεζα καὶ εἰκὼν ἢ ἐκάθ' ἑν-
 μίαιμα, ὡς ἐπίσης νὰ μὴ πιέζονται οὗτοι ἀδίκως καὶ ἀντιθέτως πρὸς
 110 τὸν Ἱ. Νόμον ὑπὸ τῶν Μίρι — μιρὰν καὶ τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων, ἐπὶ
 πορισμῶ χρημάτων κατὰ τὴν τέλεσιν τῶν ἀνωφελῶν τελετῶν των, ὑπὸ
 τὸν ὄρον νὰ μὴ φωνασκῶσι καὶ βλασφημῶσι, διὰ ταῦτα οὗτοι ἐν ἀντι-
 θέσει πρὸς τὸ Φιρμάνιον νὰ μὴ ταιλαιπωρῶνται καὶ πιέζονται.
 Νὰ παραχωρῶνται ὁδηγοὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦς,
 115 τοὺς ὁποιούς ὁ εἰρημένος μητροπολίτης ἀποστέλλει πρὸς εἰσπραξίν των
 δημοσίων φόρων. Οὐδεὶς τῶν ὑπαλλήλων νὰ ἐπεμβαίῃ καὶ παρέχῃ ἐμ-
 πόδια, ἐπὶ σκοπῷ χρηματισμοῦ, μετὰ τὴν πρόφασιν: — διστὶ περιφέρεισαι
 οὕτω; ὅταν οὗτοι εἰς τὰ μέρη μεταβαίνουσιν ἀλλάζωσιν ἐνδύματα (ἐν-
 δυθῶσιν ἱερά ἄμφια) καὶ φέρωσι ράβδον (ποιμαντορικὴν).
 120 Οὐδεὶς θέλει ἐξιλαμίσει χριστιανὸν βία καὶ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς
 των. Οὐδεὶς τῶν Οἰκονομικῶν Προϊσταμένων νὰ ἐνοχλήσῃ τοὺς ἀντιπρο-
 σώπους τοῦ μητροπολίτου εἰς τὰ καταλύματα, σταθμούς, ἀποβάθρας τε-
 λωνεῖα καὶ πύλας, δι' ἀπαιτήσεως δώρου διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν μεταφερόμενα
 ἔξ εἰσπραξέως δημοσίων φόρων ἢ ὑφάσματα καὶ ἐνδύματα, ἅτινα ἐδό-
 125 θησαν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀντὶ χρημάτων ὑπὸ στερουμένων τοιοῦ-

των. Οἱ οἶκον. προϊστάμενοι καὶ οἱ ὑφιστάμενοί των νὰ μὴ ζητῶσι τε-
λωνειακὸν τέλος ἢ τι ἄλλο εἰς τὰς ἀποβάθρας καὶ τὰς πύλας διὰ μεταφε-
ρόμενα ἔλαια, προοριζόμενα διὰ διατροφήν τοῦ εἰρημένου μητροπολί-
του, ἢ γλεῦκος, ἔλαιον, μέλι καὶ ἄλλα εἶδη, δοθέντα ὑπὸ χριστιανῶν ὑπὸ
130 τύπον ἐλέους.

Οὐδεὶς νὰ ἐπεβαίνειν εἰς τὴν κατοχὴν καὶ διαχειρίσιν τῶν ἀμπελό-
νων, κήπων καὶ τοιφλικίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μητρόπολιν, τὰς ἐκ-
κλησίας καὶ τὰ μοναστήριά της, ὡς καὶ τῶν εἰς πανηγύρεις, ἀγιάσματα,
μοναστήρια καὶ παρομοίας φύσεως ἐκκλησίας παλαιόθεν ἀφιερωθέντων
135 ἀγῶν, μύλων, οἰκιῶν, κτημάτων, πραγμάτων, χρημάτων καὶ ποιμνίων.

Δὲν θὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδειχθῆ ἡ ἀκριβεία
των, παράπονα πασάδων καὶ ἱεροδικαστῶν, περὶ παύσεως, ἐκτοπισμοῦ
καὶ κακῆς διαγωγῆς τοῦ εἰρημένου μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων
του καὶ ἐὰν τυχὸν ἐκδοθῆ σχετικῶς φερμάνιον, νὰ μὴ ἐκτελεσθῆ καὶ νὰ
140 ἐμποδισθῆ ἐπὶ τόπου ἢ ἐκτέλεσις ἱερᾶς διαταγῆς, ἐκδοθείσης καθ' οἷον-
δήποτε τρόπον μὲ χρονολογίαν προγενεστέραν ἢ μεταγενεστέραν.

Τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα τινες τῶν χριστιανῶν θέλουσι διαθέσει ζῶν-
τες ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου, μητροπολίτου, ἐπισκόπου καὶ τῶν ἐκκλησιῶν
των, νὰ παραλαμβάνονται, ὅταν οὗτοι ἀποθάνωσιν, ἀπὸ τοὺς κληρονό-
145 μους, διὰ τοῦ Σερχῆ. Ἐπίσης νὰ εἰσπράττωνται διὰ τοῦ Σερχῆ ἀπὸ τοὺς
κληρονόμους τὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *παρορησία* καὶ *γορτάσι* δικαιώματά
των ἐπὶ τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων ἀποβιωσάντων χριστιανῶν.

Νὰ μὴ ζητῆται τελωνειακὸν τέλος ἀπὸ τοὺς ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἐτη-
σίους φόρους τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν μοναχῶν, τῶν κατοι-
150 κούντων εἰς τὰς ἐπαρχίας, τοὺς δήμους καὶ τὰ χωρία τῆς δικαιοδοσίας
τοῦ εἰρημένου μητροπολίτου, ἀπὸ δικαιώματα σφαγῆς, ἀπὸ χρήματα
ἐλέους, ἀπὸ δικαιώματα ἀγιασμοῦ καὶ πανηγύρεων, πρώτου, δευτέρου
καὶ τρίτου γάμου, ἀπὸ τὰ ὑπὲρ τοῦ Πατριαρχείου δικαιώματα εἰσπρά-
ξεις ἐτησίως, ἥτοι δώδεκα ἄσπρων ἕξ ἐκάστου ἐγγάμου χριστιανοῦ καὶ
155 μιᾶς λίρας ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς, ἀπὸ τὰ ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως δικαιώ-
ματα εἰσπράξεις ἐτησίως ἥτοι δώδεκα ἄσπρων ἕξ ἐκάστου ἐγγάμου χρι-
στιανοῦ καὶ ἀνὰ μιᾶς λίρας ἐκ τῶν ἱερέων, ὡς καὶ ἀπὸ τὰ μεταφερόμενα
πράγματα ἢ ἔλαιον, ἅτινα οἱ χριστιανοὶ δίδουσιν ἐτησίως ἔναντι δημο-
σίων φόρων.

160 Ἀπαγορεύεται ἡ ἄσκησις αὐθαιρεσίας καὶ τυραννίας ὑπὸ τῶν ὑπαλ-
λήλων, ἐπὶ προφάσει ζημίας των, κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραλαβῆς καὶ
εἰσπράξεως διὰ τὸ δημόσιον τοῦ συνόλου τῶν φόρων ἐκ τῶν γενικῶν
προϊόντων τῶν ἄλωνίων, τῶν χωρίων καὶ ἐκκλησιῶν ὑπὸ τοῦ μητροπο-
λίτου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων του, ὡς καὶ ἡ ἀνάμειξις, ἐπέμβασις καὶ
165 ὑπέρβασις ἄλλων.

Νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς φεουδάρχας καὶ τιμαριούχους νὰ ἀνθίστανται εἰς τὴν καταβολὴν δημοσίων φόρων ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν τῶν διαμενόντων εἰς τοιφλίκια, χειμαδιὰ καὶ χωρία των, ἐπὶ τῷ ἰσχυρισμῷ ὅτι οὗτοι εἶναι ἐπιστάται μας, κολλῆγοι, ἐργάται μας καὶ ὑπηρεταί μας.

- 170 Οἱ Καδῆδες καὶ Νάιπηδες νὰ μὴ ἐπεμβαίνοσι καὶ ἐπιβάλλωσι τιμωρίας εἰς περιπτώσεις γάμων καὶ διαζυγίων χριστιανῶν, καὶ παρισταμένης ἀνάγκης, ἐν περιπτώσει διαφιλονεικίας δύο χριστιανῶν, καὶ τῆ συγκαταθέσει καὶ θελήσει αὐτῶν, δοκοδοσίας ἐν ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὴν θρησκευοίαν των, διὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων του, ὡς καὶ
- 175 ἐπιβολῆς τῆς ποινῆς τοῦ ἀφορισμοῦ.

- Ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ θελήσεως τοῦ μητροπολίτου, οἱ ὑπ' αὐτὸν ἱερεῖς νὰ μὴ τελῶσι ἀληγορευμένον ὑπὸ τῆς θρησκευοίας γάμον εἰς χριστιανόν, εἰς ὃν δὲν ἐπιτρέπεται τοιοῦτος. Ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ κατὰ τὴν θρησκευοίαν των μόνον τρεῖς δύνανται νὰ τελέσωσι γάμον, ἡ δὲ σύναψις περισσοτέρων γάμων των, διαζύγιον καὶ νύμφευσις, εἰς ἣν περιπτώσιν ἔχουσι νόμιμον σύζυγον, ἀντίκεινται πρὸς τὴν θρησκευοίαν των, εἰς τοιαύτας περιπτώσεις νὰ μὴ δίδεται ἄδεια καὶ νὰ ἐπιβάλλεται τιμωρία.

- Τὸ θησανροφυλάκιον, οἱ ἐπὶ τῆς διανομῆς κληρονομιῶν ὑπάλληλοι τοῦ Σερεῖ, οἱ ἔφοροι βακουφίων, οἱ προϊστάμενοι βακουφικῶν
- 185 κτημάτων, οἱ ἐπόπται, οἱ προϊστάμενοι τῆς Ἀστυνομίας καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς τελούντες, ὡς καὶ ἄλλα γενικὰ καὶ εἰδικὰ Ταμεῖα νὰ μὴ ἀναμειγνύονται καθ' ὃν χρόνον ὁ μητροπολίτης ἢ οἱ ὑπ' αὐτοῦ ὀριζόμενοι ἀντιπρόσωποι του παραλαμβάνουσι διὰ τὸ δημόσιον τὰ χρήματα καὶ τοὺς ἔπλους, τὰ κτήματα, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα τῶν ἀπο-
- 190 θανόντων ἀτέκνων ἐπισκόπων, μοναχῶν καὶ καλογραϊῶν.

- Τοῦ ἐκκλησιασμοῦ τῶν παρανόμως νυμφευομένων χριστιανῶν ἀντικειμένον εἰς τὴν θρησκευοίαν των, εἰς περιπτώσιν θανάτου τῶν τοιούτων, οἱ Καδῆδες καὶ Νάιπηδες ἀξιοματικοὶ καὶ ἰσχύοντες νὰ μὴ πιέζωσι τοὺς ἱερεῖς, ἀξιοῦντες νὰ κηδεύσωσι τὸν θανόντα. Ἐπίσης νὰ μὴ ἐπεμβαίνοσιν οὗτοι, ὅταν τιμωρῶνται κατὰ τὴν θρησκευοίαν των οἱ δυστροποῦντες εἰς τὴν καταβολὴν τῶν δημοσίων φόρων ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι, καθαιρῶνται καὶ ἀπολύονται, ἡ δὲ θέσις των παραχωρεῖται εἰς ἕτερον.

- Νὰ μὴ γίνεται ἐπέμβασις, ὅταν πρὸς τιμωρίαν καὶ σωφρονισμόν τινος τῶν χριστιανῶν, ἐκδίδωνται, κατὰ τὴν θρησκευοίαν των, καὶ στέλλονται ἔγγραφα ἀφορισμοῦ. Νὰ μὴ τελῆται γάμος εἰς τοὺς ἐκ τῶν χριστιανῶν ἐπιθυμοῦντας νὰ τελέσωσι παράνομον κατὰ τὴν θρησκευοίαν των τοιοῦτον μεταβαίνοντας δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς ἄλλα μέρη.

Νὰ γίνεται δεκτὴ ἡ μαρτυρία δύο χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Σερεῖ, εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν τινὲς τῶν χριστιανῶν διαθέσωσι τὸ τρίτον τῆς πε-

205 ριουσίας των ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων των, τοῦ Πατριάρχου, μητροπολίτου καὶ ἐπισκόπου.

Νὰ κρατῶνται (περιορίζονται) ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου οἱ ἐπίσκοποι ἢ ἱερεῖς ἢ μοναχοὶ ἢ καλογραῖται, δι' οὗς παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ συλληφθῶσι καὶ κρατηθῶσιν, ἀδείξῃ ἱεροῦ, ὑπὸ ἀξιωματικοῦ.

210 Οὐδεὶς νὰ παρεμποδίσῃ τὸν ἔλεγχον ἐκείνων, οἵτινες νέμονται ὡς οἰκονόμοι τὰς περιουσίας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων. Νὰ μὴ ἐκβιάζεται καὶ πιέζεται ὁ μητροπολίτης ὑπὸ στρατιωτικῶν καὶ ἄλλων, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀναγκαστικῆς ἐξυπηρετήσεώς του, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἰδίου. Νὰ μὴ ἐνεργῆται ἐπέμβασις καὶ καταλαμβάνονται οἱ

215 ἴπποι καὶ ἡμίονοι, τοὺς ὁποίους ἱκπεύουσιν ὁ ἴδιος μητροπολίτης καὶ οἱ ἄνθρωποί του. Νὰ μὴ ἐνοχλῆται ὁ μητροπολίτης ὑπὸ ἀξιωματικῶν, ὑπαλλήλων καὶ ἄλλων διὰ προτάσεων παροχῆς καταλύματος ἐντὸς τῆς κατοικίας του καὶ νὰ μὴ παρεμβάλλεται ἐκ μέρους τῶν Μίρι-μιράν, Μίρι-εβέλ, ἐπάρχων, ἐφόρων βακουφίων, ἐποπτῶν, Βοϊβοδῶν, προϊσταμέ-

220 των τῆς Ἀστυνομίας καὶ τῶν ἀνδρῶν των ἐμπόδιον, πίεσις καὶ ἐπέμβασις, ὅταν ὁ μητροπολίτης φέρῃ εἰς χεῖρας του τὴν δι' αὐτὸν καθιερωμένην (ποιμαντορικὴν) ράβδον.

Πᾶσα ἐνέργεια ἀπαρεγκλίτως νὰ γίνεται σύμφωνα μὲ τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος Ὑψηλοῦ βερατίου μου, ἐν οὐδεμιᾷ δὲ περιπτώσει καὶ δι' 225 οἰανδήποτε αἰτίαν νὰ ἐπεμβαίνωσι καὶ ἀνθίστανται ἕτεροι. Οὕτω νὰ γνωρίζωσι καὶ νὰ δίδωσιν ἐμπιστοσύνην (πιστεύωσι) εἰς τὸ ἱερὸν Σύμβολον τοῦτο (τὸν τουγράν).

Υ Π Ο Μ Ν Η Μ Α

Στίχ. 93. Κ ε σ ι σ χ α ν ἑ δ ε ς εἶναι οἴκοι μοναχῶν, ἦτοι τοῦ πατριαρχείου καὶ Μητροπόλεων.

Στίχ. 119. Μίρι-Μιράν ἦτο παλαιὸς ἀνώτατος πολιτικὸς βαθμὸς, κατώτερος τοῦ Βεζύρου, ἀλλὰ καὶ ἀρχηγοῦ στρατ. σωμάτων ἐν καιρῷ πολέμου.

Στίχ. 154. Ἱεροῦ διαταγὴ καλεῖται ἡ διαταγὴ τῶν Ἱεροσπουδαστῶν.

Στίχ. 160. Παρορησία : αὐτουσία ἢ ἑλληνικὴ λέξις, δι' ἧς δηλοῦται ἡ ἐκφώνησις ὀνόματος εἰς τὴν Μεγάλην εἴσοδον λειτουργίας, κατόπιν καταβολῆς χρηματικοῦ ποσοῦ. Ἡ ἀναγραφὴ εἰς δίπτυχα καὶ μνημόνευσις ἐν τῇ Ἀγίᾳ Προθέσει καλεῖται Πρόθεσις. Ἐνίοτε χριστιανοὶ ἀναγράφουν τὰ ὀνόματά των, μετὰ προηγουμένην ἀφιέρωσιν κτήματος, διὰ τόσας πρόθεσεις καὶ παρορησίες.

Στίχ. 161. Γιορτάσι ὁ ἑορτασμός, αὐτὴ αὕτη ἡ ἑλληνικὴ λέξις.

Στίχ. 187. Ναϊπηδες εἶναι οἱ κατὰ τόπους Ἱεροσπουδασταὶ, μᾶλλον δὲ ἀκόλουθοι τῶν Ἱεροδικαστῶν.

Στίχ. 240. Μίρι-εβέλ εἶναι καὶ αὐτὸς πολιτικὸς βαθμὸς.

II

Ὡς γνωστόν, ἡ Προκόννησος ἐτέλει ἀρχικῶς ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Κυζίκου, ὡς ἐπισκοπὴ αὐτῆς, ἔπειτα ἐγένετο αὐτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπὴ καὶ μετὰ τινὰς μεταβολὰς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως προήχθη εἰς μητρόπολιν. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀρχιερέων συγκαταλέγονται ἄνδρες διαπρεπεῖς, ἐνάρετοι, πεπαιδευμένοι, ὑπηρετήσαντες τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Οὐχ' ἦτον ὁμοῦ καὶ τινες μετριότητες καὶ ἀσημότητες παρήλασαν ἀπὸ τὸν ἐνδοξὸν θρόνον. Οὕτως εἶναι γνωστὴ ἡ καθαιρέσις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἱερεμίου, κατ' Αὐγουστον τοῦ ἔτους 1660 γενομένη ἐπὶ πατρ. Παρθενίου Β', ἐκδιδομένη ἐνταῦθα ἐκ τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς τοῦ πατρ. Ἱεροσολύμων Δοσιθέου (φ. 113α). Ἐξ αὐτῆς πληροφοροῦμεθα περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅτι ὑπῆρξε φιλάργυρος καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ χορηγῇ ἀδειαν τελέσεως τετάρτου καὶ πολλὰκις ἀπηγορευμένου γάμου, ὅτι ἠγάπα τὰς διασκεδάσεις καὶ ἔζη βίον ἀνάμωστον πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ πρὸς τὴν ἡλικίαν του, ὅτι κακῶς διεχειρίζετο τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν κ.λ.π. Δι' ὅλα ταῦτα προεκάλεσε σκάνδαλον εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, κληθεὶς δὲ πολλάκις νὰ λογοδοτήσῃ ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου δὲν παρουσιάζετο, ἀλλ' ἐγκατέλειπε τὴν ἔδραν του. Δι' ὃ καθηρέθη ὁ Ἱερεμίας καὶ μετέπεσεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐξελέγη ὁ ἀπὸ ἱερομονάχων Γεράσιμος. Ἡ διδακτικὴ συνοδικὴ καθαιρέσις τοῦ Ἱερεμίου ἔχει ὡς ἀκολούθως.

*Παρθένιος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.*

Καὶ φυτοκόμος ἀγαθὸς οὐ μόνον τὰ τηκεδανὰ τῶν βοτανῶν προθέμεθλον ἀνασπᾶ, ἀτε μεταδοτικὰ τῆς ἐπιβλαβοῦς αὐτῶν ποιότητος καὶ τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ καὶ δένδρων τὰ διάστροφα καὶ ἀκαρπίζοντα τοῦ κήπου ἀναμοχλεύει, ἵνα μὴ ἐτίθειον ἄχθος ἀρούρης εἶεν καὶ μὴ τοῖς γεινιάζουσι τῶν εὐκάρπων λώβης παραίτια γίνοντο· οὐκ ἔστι γὰρ ὅπως τὸ κακὸν ἵνα μὴ διαδόσιμον γίνηται, εἴτ' ἐν τοῖς αἰσθήσεσι εὐμοιροῦσιν, εἴτε καὶ τοῖς ἀμοιροῦσι ταύτης. Ἀλλὰ καὶ ποιμὴν ἀγαθὸς πῶς ἂν ἀγαθὸς εἴη, εἰ μὴ τὰ ψωριῶντα τῶν θρεμμάτων τῶν ὑγιαινόντων ἀπελάσει; Καὶ τούτων οὕτως ἐχόντων, ποίας ἂν μέμφως μοῖραν ἀποδράσειεν ὁ τὸν πνευματικὸν ἀμπελῶνα πεπιστευμένος καὶ τὴν λογικὴν ποιμνὴν τῶν τοῦ Χριστοῦ θρεμμάτων ἐγκεχειρισμένος; Ἡ τῷ τῆς ἀκηδίας ὀλισθήματι οὐ τῶν θρεμμάτων τὰ ψωριῶντα, ἀλλ' αὐτὰ δὴ τὰ προχωροῦντα καὶ ἐν ἡγεμονικῇ τάξει καθεστηκότα παραβλέψει, μυρίοις βρούοντα ἔλκεσι καὶ τοῖς ἐπομένοισι τὴν νόσον μεταδίδοντα. Τοιοῦτον δὴ ἐκκλησιαστικὸν θρέμμα καταστὰς καὶ ὁ χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Ἱερεμίας, τραφεὶς μὲν τῇ πνευματικῇ πανδαισίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, αὐξηθθεὶς δὲ καὶ φθάσας εἰς μέτρον ἀξίας καὶ προσιασίας τῶν τοῦ Χριστοῦ θρεμμάτων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, ὑπολέπτωκεν ἔλκεσι καὶ ἐγκλήμασι

καθυπεβλήθη, ἀπὸ οὐ μόνον προστάτη ἀνοίκεια, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς ἰδιώτη. Ποίαν γὰρ ἀθεμιτογαμίαν ἢ τετραγαμίαν οὐ συνεχώρησε, τῇ λύσσει χρώμενος τῆς φιλαργυρίας : Ἡ ποῖον βέβηλον παραιτήσατο ἔργον, ὥστε μὴ διαπράξασθαι : Ἀσωταίαις συζῶν, μέθαις κωμῶν καὶ οὐδὲ τὴν πολίαν αὐτοῦ αἰσχυνόμενος, ἀμελῶς διακείμενος κατὰ πᾶσαν τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ καὶ μάλιστα περὶ τὰ κτήματα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης, ὥστε προχωρεῖν κατὰ μικρὸν εἰς τέλειον ἀφανισμόν, καὶ πέρας ἐγκαλούμενος διὰ πολλὰς αὐτοῦ ἀτοκίας, ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐλεγχόμενος, φυγὰς ὄχρητο καίτοι πολλάκις μηνυθεὶς καὶ προσκαλεσθεὶς καὶ ἐφάνη πᾶσι τοῖς ἐγκαλουμένοις κατ' αὐτοῦ ὑπόδικος. Διὰ τοιαῦτα, συνόδου συγκροτηθείσης τῶν παρατυχόντων ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν καὶ τῶν κατ' αὐτὸν πάντων ἀκριβῶς ἐρευνηθέντων, τοῦτον μὲν ἀπεφάνθη κοινῶς τελείᾳ καθαιρέσει καὶ ἀπαλλοτριώσει τῆς ἐπαρχίας ὑπαχθῆναι καὶ ὡς διάστροφον φυτὸν τῇ ἀξίᾳ τοῦ πνεύματος ἀποκοπῆναι, ἄλλον τε ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην ἀποκατασταθῆναι. Τούτου χάριν καὶ γράφομεν συνοδικῶς, ἵνα ὁ ἀρχιεὺς αὐτὸς καὶ ἀρχιερωθεὶς Ἱερεμίας, ὁ κρίμασιν οἷς οἶδε θεὸς χρηματίσας ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου καθηρημένος εἴη καὶ γεγυμνωμένος πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ ἐστερημένος καὶ ἀπηλωλωμένος καὶ μακρὰν ἀποδιωγμένος τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Προικοννήσου καὶ ἀποκεκομμένος τῆς σειρᾶς καὶ τοῦ χοροῦ καὶ τῆς τάξεως τῶν ἀρχιερέων καὶ μεμακρυσμένος Ἱερεμίας μοναχὸς ἀπὸ τοῦ νῦν λεγόμενος καὶ ἐν τάξει διάγων ἰδιωτῶν καὶ χειροτονηθήσεται ἕτερος ἀντ' αὐτοῦ. Ὅθεν καὶ εἰς δῆλωσιν τῆς τελείας καὶ ἀμεταβλήτου αὐτοῦ καθαιρέσεως κατέστρωται ἐγγράφως ἐν τῷ παρόντι κώδικι τῷ ἱερῷ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,αχξϛ, ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος ιγ'

Μετὰ τὴν ἀνωτέρω καθαίρεσιν τοῦ Ἱερεμίου, ἥτις χρονολογεῖται ἀπὸ Αὐγούστου 1660, ὄφειλε νὰ ἐκλεγῆ νέος ἀρχιεπίσκοπος Προικοννήσου. Ὅντως παρὰ πόδας τῆς καθαιρέσεως (φ. 113 αβ) ἐν τῇ Νομικῇ Συναγωγῇ, ἔχει καταχωρισθῆ ἡ προᾶξις ἐκλογῆς τοῦ διαδόχου του, κατ' Ἰούλιον 1660. Ἡ διαφορὰ ἴσως ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ὡς χρονολογία τῆς καθαιρέσεως ἀτέθη ἡ χρονολογία τῆς καταστροφῆς εἰς τὸν οἰκείον πατριαρχικὸν κώδικα, καθ' ὅσον θὰ συνέβη νὰ μὴ καταστρωθῆ ἀμέσως. Ἰσως ὁμως νὰ εἶναι καὶ λάθος τοῦ πατριαρχικοῦ νοταρίου ἢ τοῦ ἀντιγραφέως τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς. Κατὰ τὴν γενομένην προᾶξιν ἀναφέρεται ὅτι, τοῦ ἀρχιερατεύσαντος συνοδικῆ καθαιρέσει καθυποβληθέντος ἀμετακλήτως, διὰ τὸ καταλιπεῖν αὐτὴν (= τὴν Προικόννησόν) καὶ λάθρα φυγεῖν καὶ ἐαυτὸν ἀφανίσει, ἐξελέγη διὰ ψήφων κανονικῶν ὁ ἐν ἱερομονάχοις Γ ε ρ ᾶ σ ι μ ο ς.

ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΝ ΑΓΑΛΜΑΤΙΟΝ ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΕΚ ΔΟΡΙΣΚΟΥ

Περὶ τῆς ἀρχαιολογικῆς φυσιογνωμίας καὶ σπουδαιότητος τῆς περιοχῆς τοῦ ἀρχαίου Δορίσκου ἀπασχολήθημεν καὶ εἰς προγενεστέρως δημοσιευθεῖσαν ἐργασίαν μας ¹⁾, ἐξ ἀφορμῆς ἀνευρέσεως ὀστράκων, ὑφ' ἡμῶν ἐπιτευχθείσης, σημασίας ἐκδήλου. Καὶ ἐτονίσσαμεν τότε τὴν ἀνάγκην διενεργείας ἀνασκαφῶν, μὲ τὴν βεβαιότητα ἀνακαλύψεως σημαντικῶν εὐρημάτων. Τὰ πορίσματα, εἰς ἃ κατελήξαμεν, ἐπιστέφονται ἤδη ἀπὸ τὴν τυχαίως γενομένην ἀνεύρεσιν μαρμαρίνου ἀγαλματίου, περὶ τοῦ ὁποίου εὐθύς ὁ λόγος.

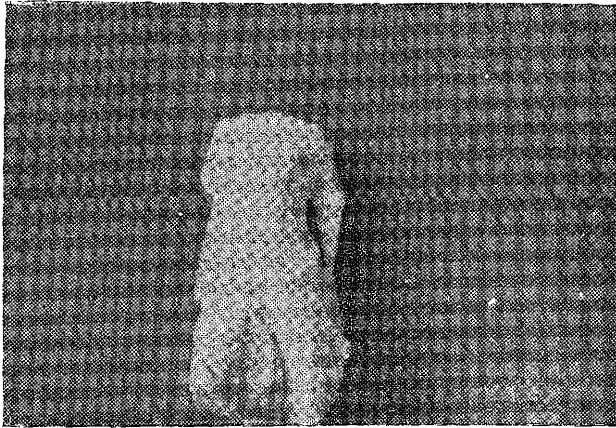
1) Ἱστορικόν. Τὴν 12ην Ἰουνίου π. ἔ. ἀνεῦρε καὶ μετέφερεν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἡ Κοινότητος Δορίσκου, ὑπὸ τὰς ἐξῆς συνθήκας τὸ εὖρημα.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ ποιμὴν Νικ. Γιοφτισίδης ἔβροσκεν τὸ ποιμνιὸν τοῦ, παιδιᾶς χάριν ἀπέσπασε ἐκ τοῦ χώματος λίθους, τοὺς ὁποίους ἐν συνεχείᾳ ἔρριπτε μακρὰν. Ὡς τυχαίως ἀπέσπασε καὶ τὸ ἐν λόγῳ ἀγαλματίον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ πρόσωπον ἦτο κεχωσμένον ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἡ δὲ ράχις αὐτοῦ, μὴ οὖσα ἐξηρασμένη, ἐφαίνεται ὡς ἀπλοῦς λίθος. Ὁ ποιμὴν ἔλαβεν τὸ ἀγαλματίον καὶ ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ κοινοῦ λίθου, ἀλλὰ καὶ ἀμαθείας ἔνεκα δὲν ἐφαντάσθη ὅτι τὸ εὖρημά του εἶχε σπουδαιότητα καὶ ἀξίαν. Δὲν ἀπέρριψε κατὰ γῆς τοῦτο, ἀλλὰ μεταφέρων τὸ ἐτοποθέτησεν εἰς τὴν παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν κρήνην τοῦ σημερινοῦ χωρίου Δορίσκος, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, χρησιμεῖον ὡς παίγνιον εἰς τοὺς ἀγροτόπαιδας, οἵτινες καὶ ἔθραυσαν παίζοντες, τμήμα τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Ἐκ συζητήσεως γενομένης ἐν τῷ χωρίῳ ἐπληροφορήθη τὸ γεγονός ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος κ. Βασ. Πανιζίσης, ὅστις μετὰ τοῦ γραμματέως κ. Νικ. Νικολαΐδου τὸ μὲν εὖρημα μετέφερεν εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Κοινότητος, τῇ δ' ὑστεραίᾳ μετὰ τοῦ ποιμένου καὶ ἄλλων χωρικῶν μετέβη εἰς τὴν τοποθεσίαν πρὸς διενέργειαν προχειροῦ σκαφικῆς ἐρεῦνης, ἀποσκοπούσης εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ ἀγάλματος. Ἄλλ' ἡ ἔρευνα ὑπῆρξεν ἀκαρπός.

2) Φυσιογνωμία τῆς τοποθεσίας. Ἡ τοποθεσία, ἔνθα τὸ ἀγαλματίον εὐρέθη, ὀνομάζεται παρὰ τῶν χωρικῶν μὲ τὸ ἐκ τῆς τουρκικῆς ληφθὲν ὄνομα *Σαράγια*, τούτέστι Ἀνάκτορα. Εἰκόζομεν ὅτι ἡ προσωνομία αὕτη ὑποδηλοῖ ἀκαθόριστόν τινα ἐπὶ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ ἐπίδρασιν τῆς προτέρας τῆς πόλεως αἰγλης, ὡς καὶ ἱστορικὴν τινα ἀπήχησιν μήπω ἀφανισθεῖσαν. Ἡ τοποθεσία ἔχει ἔκτασιν ἐνὸς περίπου στρέμματος καὶ εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν τριακοσίων περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλεξανδρουπόλεως—Ν. Ὁρестиάδος. Κεῖται πρὸ τῆς σημερινῆς πόλεως Φέροι καὶ οὐχὶ εἰς μεγάλην ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν, εὐρίσκεται δὲ μεταξὺ τῆς σιδηροδρ. γραμμῆς καὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἐπὶ ὑψώματος δεσποζόντος τῆς πέριξ κοιλάδος.

1) Γρηγ. Εὐθυμίου, Διάφορα ὀστράκα ἐκ Δορίσκου, Ἀρχεῖον Θερακικοῦ Θησαυροῦ, τόμος ΙΘ'.

Καίτοι τὸ ἔδαφος ἔχει μορφὴν ὑψηλοῦ λόφου, παρὰ ταῦτα ἡ τοποθεσία Σαράγια, ἔχουσα σχῆμα παραλληλογράμμου ὑπερέχει τῆς ὑπολοίπου περιοχῆς, δίκην αὐχένος, μὴ ἀπολήγοντος εἰς ὄξύ, ἀλλ' ἀντιθέτως εἰς ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν, ὁμοιάζουσαν πρὸς ἀλώνιον. Τὸ ὕψος τῆς τοποθεσίας ἔχει ἐπιτευχθῆ τεχνητῶς. Εἰς ἐκάστην δηλ. τῶν πλευρῶν αὐτῆς ἔχουν τοποθετηθῆ ἀργοὶ λίθοι, ἐφ' ὧν καταπεσὸν τὸ χῶμα ἐσχημάτισε κλιτύς. Φέρει ὡσαύτως κλίσιν κατὰ τὴν Β.Δ. κατεύθυνσιν. Ὁ ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχων ἀγρὸς δυσκόλως καλλιεργείται, διότι εἰς μικρὸν βάθος ὑπάρχουν λίθοι ἐμποδίζοντες τὴν ἄροσιν. Ἐπληροφορήθημεν μάλιστα ὅτι ὁ ἄροτριῶν τὸ ἀγρὸν χωρικὸς Ἰωάν. Μιχαλατζάκης ἐξήγαγεν κατὰ καιροῦς ἀκρογωνιαίους λευασμένους λίθους, ὀγκῶδεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοποίησεν διὰ τὴν οἰκίαν του. Μετέβημεν μετὰ τοῦ ποιμένου εἰς τὴν τοποθεσίαν, ἀλλὰ παρὰ τὰς προ-

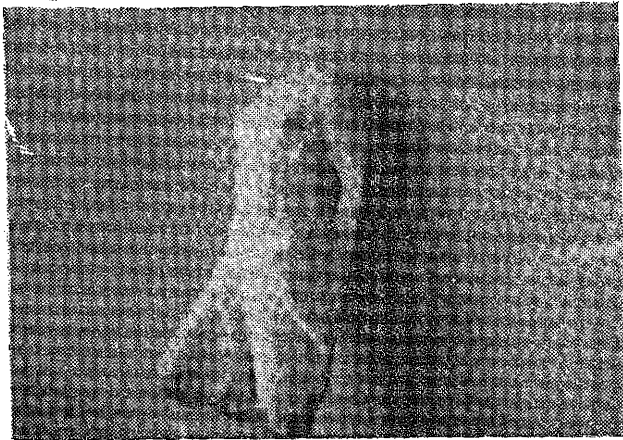

σπαθείας μας οὐδὲν ἕτερον ἀνεύρομεν. Διεπιστώσαμεν μόνον τὴν ὕπαρξιν πολλῶν τεμαχίων ἐξ ὀστράκων ἐπὶ τοῦ χώματος ἀποχρωματισθέντων ἐκ τῆς ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν βροχῶν.

3) Περιγραφή τοῦ εἰδῆματος. Τὸ ὅλον ὕψος τοῦ ἀγαλματίου ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῶν γονάτων εἶναι 0, 23 τοῦ μ. τῆς δ' ἀριστερᾶς χειρὸς ἀπὸ τοῦ ὤμου 0, 12 τοῦ μ. Ἐλλείπει ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ χεὶρ ἡ δεξιὰ. Τὸ δ' ἀπὸ τῶν γονάτων μέχρι τῶν ποδῶν τμήμα ἔχει ὡσαύτως ἀποκοπῆ. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐκεῖ ἔνθα σιτηρίζεται ἡ κεφαλὴ, φέρει μᾶλλον βαθεῖαν ὀπήν. Εἰκάζομεν ἐκ τούτου ὅτι ἡ κεφαλὴ ἐποιεθῆ ἰδιαίτερος καὶ εἶτα ἐνεπήχθη ἐπὶ τῆς εἰς τὸν λαιμὸν ὀπῆς. Διὰ τὸ νὰ μὴ ἀποτελῆ δ' αὕτη συνέχειαν τοῦ λαιμοῦ φαίνεται ὅτι εἶχεν στροφὴν τινα πρὸς τὰ ἄνω ἢ τὰ πλάγια, δὲν ἦτο δὲ δυνατόν εἰς τὸν τεχνίτην νὰ τὴν ἀποδώσῃ αὐτοφυνῶς, ἴσως λόγῳ τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ μαρμαροῦ. Δὲν ἀποκλείεται ὡσαύτως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς

νά ἐστηρίζετο ἕτερόν τι, ὡς λ. γ. κάνιστρον, ἢ ὑδρία, πράγμα ὅπερ ἔχρηζεν ἰδιαιτέρας ἐξεργασίας.

Ἡ δεξιὰ χεὶρ ὡσαύτως ἐλλείπει. Εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ὑπάρχουν δύο ὀπλαί, ἐξ ὧν ἡ μία ἀβαθής. Ὡς λοιπόν, ἡ κεφαλὴ, οὕτω καὶ ἡ χεὶρ ἢ δεξιὰ ἐπορποῦτο. Ἐκ τούτου εἰκόζομεν ὅτι ἡ χεὶρ αὕτη δὲν εἶχε κανονικὴν στάσιν, ὡς ἡ ἀριστερά, ὅτε θὰ ἦτο συνέχεια τοῦ μαρμάρου καὶ ἀγαλματίου, ἀλλ' ἀπέδιδεν κινήσιν τινά, οὔσα κεκαμμένη κατὰ τὸν ἀγκῶνα, ἢ τεταμένη πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι τὸ ἀγαλμάτιον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἀνεῖχεν ἀντικείμενόν τι. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ δεξιὸς ὤμος ὑψοῦται περισσότερο τοῦ ἀριστεροῦ, ὡς συμβαίνει ὅταν ἐπ' αὐτοῦ θέτωμεν βᾶρος, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸ ὀπισθεν μέρος καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον τῆς ὠμοπλάτης φέρει ὡσαύτως βαθεῖαν ὀπὴν. Δὲν αποκλείεται, ὅθεν,

τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ διὰ τῆς δεξιᾶς ἀνεῖχεν χειρὸς, νά ἐστηρίζετο καὶ ἐπὶ τῆς χειρὸς ταύτης καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης.

Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ, ἀπολεπισθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀνευρόντων τὸ ἀγαλμάτιον, ὡς εἶδομεν κατέρχεται μέχρι τοῦ ἱματίου, κεκαμμένη ἑλαφρῶς τὸν ἀγκῶνα. Φαίνεται δ' αἴρουσα ἐπιχαρίτως τὸ ἱμάτιον, ὡς συμβαίνει μὲ τὰς ὑδροφορούσας γυναῖκας ἔτι καὶ σήμερον. Ἡ ἄρσις αὕτη μόλις καθίσταται ἀντιληπτή.

Οἱ πόδες, ἂν καὶ κάτω τῶν γονάτων εἶναι ἀποκεκομμένοι, ἐν τούτοις καταδεικνύουν κινήσιν, προεκβαλλομένου μὲν τοῦ δεξιοῦ, ἀκολουθοῦντος δὲ τοῦ ἀριστεροῦ, ὡς συμβαίνει κατὰ τὸ βᾶδισμα.

Τὸ ἀγαλμάτιον φορεῖ μόνον ἱμάτιον κοντὸν ἐξωσμένον περὶ τὴν ὀσφῦν, φθᾶνον μέχρι τῶν γονάτων, ἐφ' ὅσον ἀμφότερα τὰ γόνατα δὲν καλύπτονται ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ ἱμάτιον πορποῦται εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, φέρει δὲ κοντὰς χειρῖδας. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι τὸ μόνον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον καλύ-

πτεῖ τὸ ἀγαλμάτιον, ὃν ἐκ λεπτοῦ ὑφάσματος κατεσκευασμένον, ἀφίνει νὰ διαγράφεται σαφῶς τὸ στήθος, ἔχων περιφέρειαν 0,9 τοῦ μ., ἀνήκον δὲ εἰς παρθένον. Ὁ πνέων ἄνεμος ἀπὸ τὸ δεξιὸν μέρος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἠνάγκασε τὸ ἱμάτιον νὰ κολλήσῃ ἐπὶ τῆς σαρκός, ἧς διαφαίνονται αἱ πτυχώσεις καὶ ὁ ὀμφαλός, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐσχημάτισεν ὠραίας πτυχὰς μεταξὺ τῶν σκελῶν, ἀκολουθούσας τὴν φυσικὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ βαδίσματος.

Ἐὰν ὑπολογίσωμεν τὸ ὕψος τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ἀπεκεκομμένων ποδῶν, τότε ὁλόκληρον τὸ ἀγαλμάτιον θὰ εἶχεν ὕψος 0,40 τοῦ μ. περίπου.

Γενικῶς τὸ ἀγαλμάτιον εἶναι καλῆς τέχνης, κομψὸν καὶ χαριέν, φαίνεται δ' ἀνήκον χρονολογικῶς εἰς τοὺς μετακλασσικοὺς χρόνους, ἥτιο θεωρητέον ὡς ἔργον τοῦ Γ', π. Χ. αἰῶνος, τῆς Μακεδονικῆς ἴσως ἐποχῆς. Ὅτι δὲ εἶναι ἄγαλμα γυναικός, τοῦτο φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ στήθους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λαγόνων, ἔχουσῶν γυναικείαν ἔκτασιν. Ὡσαύτως καὶ ἡ ἀναλογία τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ σώματος πρὸς ἄλληλα εἶναι ἡ δέουσα. Τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ ἀγάλματος εἶναι χονδροειδῶς πελεκημένον δι' ὀδοντωτοῦ ὄργανου. Δὲν ἀποκλείεται ἐκ τούτου νὰ ἦτο προσκεκολλημένον μετ' ἄλλου ὁμοίου, ἢ νὰ ἦτο προσκεκολλημένον ἐπὶ τοίχου.

4) *Τι παριστᾷ.* Γνωρίζομεν ὅτι τὰ ἱμάτια τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦσαν μακρὰ φθάνοντα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Μόνον αἱ Ἀμαζόνες παρίσταντο φέρουσαι ἱμάτιον μέχρι τῶν γονάτων. Ἄλλ' ἢ ἀπεικόνισις αὐτῶν συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ ἀναπαράστασιν ὄπλων, φερόμενων ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἐξ ἄλλου ἡ ὄλη στάσις καὶ κίνησις τοῦ ἀγάλματος οὐδὲν τὸ πολεμικὸν ἐνέχει. Ἐπειδὴ δ' ἐκ τῆς περιγραφῆς διεπιστώσαμεν ὅτι ἀνήκει εἰς παρθένον, ἀποκλειομένων τῶν Ἀμαζόνων, ἀπομένει νὰ χωρήσωμεν εἰς τὴν ἄποψιν ὅτι τὸ ἀγαλμάτιον παρίστησι θεάν τινα. Ἐκ δὲ τῶν θεαινῶν εἶναι γνωστὸν ὅτι μόνον ἡ Ἀρτεμις, ἡ θεὰ τοῦ κυνηγίου, ἔφερεν ἱμάτιον μέχρι τῶν γονάτων. Ἡ λατρεία μάλιστα τῆς Ἀρτέμιδος ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην ἦτο λίαν διαδεδομένη ἐν Θράκῃ ὡς μαρτυροῦσι νομίσματα καὶ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα αὐτῆς εὑρεθέντα εἰς Θράκην¹⁾. Μάλιστα αἱ γυναῖκες ἔθυον αὐτῇ στάχεις²⁾. Ἦτο κατὰ ταῦτα ἡ Ἀρτεμις θεότις κατ' ἐξοχὴν λατρευομένη ἐν Θράκῃ, ὡς παραδίδει ἡμῖν ὁ Ἡρόδοτος, λέγων περὶ τῶν Θρακῶν: «θεοὺς σέβονται μούρους τοὺς δε, Ἀρεα καὶ Διόνυσον καὶ Ἀρτεμιν»³⁾. Μαρτυρεῖται μάλιστα ὅτι αὕτη ἐν Θράκῃ ἐκαλεῖτο καὶ Οὐπίς⁴⁾.

Ἐφ' ὅσον κατὰ ταῦτα δεχθῶμεν ὅτι τὸ εὑρεθὲν ἀγαλμάτιον ἀναπαρίστησι τὴν ἐν λόγῳ θεάν, συνηγοροῦντων εἰς τοῦτο τῶν ὄσων ἐξεθέσαμεν, ἀπο-

1) Μυρτ. Ἀποστολίδου, περὶ τῆς Θρησκείας τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, Θρακικὰ τόμος Ε', σελ. 43 κἑξ.

2) Ἡροδ. Α, 33.

3) Ἡροδ. Ε', 7.

4) Ἰ. Τζετζη, Κασσάνδρ. Λυκόφρ. στ' 936.

μένει ν' ἀνερευνησώμεν, τί διὰ τῆς χειρὸς καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν ἔφερον αὕτη, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὴν πλαστικὴν κίνησιν. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεξιὰ καὶ δὴ ἐπιχαρίτως, ὡς φανερώ- νει καὶ ἡ κίνησις τῶν ὤμων καὶ ἡ προεκβολὴ τοῦ δεξιοῦ ποδός, ἡ ὁποία δι- ευκολύνει τὴν τοιαύτην τῆς κεφαλῆς στάσιν. Δύσκολον μόνον ἀπομένει νὰ καθορισθῇ τὸ ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον αὕτη ἐκράτει. Συνήθης τῆς θεᾶς ἀπει- κόνισις καὶ εἰς ἀνάγλυφα εἶναι τὸ κρατεῖν διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἔλαφον. Ἐν εἰς τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο ἀποκλείεται ἡ τοιαύτη παράστασις. Οὐδ' εἶναι δυ- νατὸν νὰ φαντασθώμεν τοιοῦτόν τι.

Βεβαίως ἡ ἀπεικόνισις τῶν θεῶν παρὰ τοῖς Θραξὶ δὲν διέφερεν τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Δὲν ἀποκλείεται, λοιπόν, ἡ θεὰ νὰ ἐκράτει διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κἀνίστρον μὲ ἀγροτικὸν περιεχόμενον, καρπὸς ἢ ἄνθη, στηριζόμενον ἐν μέρει καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

5) **Συμπεράσματα.** Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ἀγαλματίου ἐνέχει μεγάλην ἀξίαν. Ἐν πρώτοις φανερώσει ὅτι ὁ Δορίσκος μέχρι καὶ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος δὲν εἶχεν εἰσέτι καταστραφῆ. Ἡ δὲ τοποθεσία, εἰς ἣν καὶ τὸ ἀγαλμάτιον εὐρέθη καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ ἀναφεροθὲς ἀγρότης ἐξήγαγε τοὺς λίθους μαρτυρεῖ ὅτι κέκτηται σπουδαιότητα οὐχὶ συνήθη. Δὲν ἀποκλείεται οἱ ἐξαχθέντες λίθοι ν' ἀπατελοῦν ἀναβαθμοὺς ἀνακτόρου ἢ ναοῦ. Ἐπειτα ὁ γραμματεὺς τῆς κοι- νότητος Δορίσκου ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ μέρος χωρικός τις ὄλιγον πρὸ τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου εἶχεν ἀνεύρει ὄρειχαλκινον ἀγαλμάτιον, ὅπερ ἀπέκρυψεν εἰς τὴν οἰκίαν του, νῦν δὲ παρὰ τὰς ἐρεῦνας του ἀδυνατεῖ νὰ ἐπανεύρῃ. Πάντα ταῦτα, ἦτοι ὄστρακα ἀνιόντια μέχρι καὶ τοῦ ΙΕ' π. Χ. αἰῶνος, ἀγαλμάτια, λίθοι ὀγκώδεις, ὡς καὶ τύμβος, περιέχων ἄμμον, τὸν ὁποῖον εἶδομεν, ἀλλὰ ἔλλειπει οἰκονομικῶν μέσων δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀνα- σκάψωμεν, τεχνίσεις κεχωσμένοι εἰς τὸ γῶμα, μαρτυροῦσιν ὅτι πρόκειται περὶ ἐξεχούσης ἀρχαιολογικῆς τοποθεσίας. Μόνον αἱ ἀνασκαφαί, ἐὰν διεξαχθοῦν, θὰ ἐπιτρέψουν τὴν ἐξαγωγήν τελικῶν συμπερασμάτων καὶ θὰ φωτίσουν πλη- σιφαῶς τὴν τεθιμμένην ἱστορίαν μιᾶς μεγάλης Θρακικῆς πόλεως, ἀπολεσθεί- σης ἀπὸ μακροῦ καὶ περὶ τῆς ὁποίας αἱ ἐλλείπουσαι γραπταὶ μαρτυρίαι ἐπι- βάλλουσι σιγὴν μὴ ἐπιτρεπομένην. Αἱ ἀνασκαφαὶ θὰ διαρρήξωσι τὴν νεκρὴν ταύτην σιγὴν. Καὶ θὰ ὀμιλήσουν τὰ εὐρήματα, τὰ ὁποία θὰ συνθέσουν τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν προῖστορίαν τῆς πόλεως ταύτης. Ἐχομεν δὲ πολλοὺς λό- γους νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἐκ τῆς προῖστορίας τῆς θὰ καταδειχθῇ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπὸ μακροῦ διασαλπίζομεν, δηλ. ἡ ἀδελφικὴ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Θρακῶν συγγένεια καὶ ἡ πρωτελληνικὴ διαμόρφωσις τῆς χερσονήσου, εἰς τὴν ὁποίαν τόσα οἱ Θραῖκες τῶν χρόνων ἐκείνων συνεισήνεγκον.

ΕΣΝΑΦΙΑ - ΡΟΥΦΕΤΙΑ (ΣΥΝΤΕΧΝΙΑΙ) ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

Ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν Τούρκων 1361 μέχρι τοῦ 1830 δὲν εὐρίσκονται στοιχεῖα μαρτυροῦντα τὸν τρόπον τῆς διαβιώσεως τῶν Ἑλλήνων κατοίκων αὐτῆς. Ὁ πέπλος τῆς σκλαβιάς οὐδεμίαν ἀφίνει ἀκίνα οὐδαμοῦ διὰ νὰ συμπεράνη τις πῶς τέλος πάντων διαβιοῦσαν οἱ κάτοικοι οὗτοι, μόνον ὀλίγαι σημειώσεις εὐρίσκονται εἰς τοὺς κώδικας τῆς Μητροπόλεως, σκιαγραφοῦσαι τὴν δεινὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως ταύτης, χρονολογούμεναι καὶ αὗται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1778.

Μόνον μετὰ τὸ 1830, ἀπελευθέρωσιν δηλ. μικροῦ μέρους τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς ἐλευθέρου Κράτους, ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται ζωὴ κοινωνικὴ τῶν δούλων Ἑλλήνων τῆς πόλεως καὶ περιχώρων καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ ἀνασυγκροτοῦνται οὗτοι εἰς ἐσνάφια-ρουφέτια ¹⁾ ἤτοι συντεχνίας καὶ νὰ δημιουργοῦν τρόπον αὐτοδιοικήσεως τοιοῦτον, ὥστε πολλοὶ αἱ ἔθνη καὶ ὠφέλεια νὰ προκύψουν ἐξ αὐτῶν.

Τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν ζωὴν μαρτυροῦν, ὡς εἴπομεν, αἱ συντεχνίαι ὄλων τῶν ἐπαγγελμάτων, αἵτινες ἀπέβησαν στοιχεῖα προόδου οἰκονομικοῦ, πολιτιστικοῦ, ἐθνικοῦ, θρησκευτικοῦ, ἀλληλεγγύης ἀνεκφράστου καὶ φιλογενείας ἀνεκκλήτου. Ἐκάστη τῶν συντεχνιῶν τούτων εἶχεν ἰδίαν δογάνωσιν, διευθυνομένην ἀπὸ τὸν πρωτομαῖστορα, ὅστις ἐκανόνιζε τὴν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς ὀλότητος τῶν μελῶν, ἐκανόνιζε τὰς ἀναφυομένας διαφορὰς αὐτῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν Τουρκικῶν δικαστηρίων, εἰσέπρατε τὸν κεφαλικὸν φόρον, ἵνα μὴ οἱ πένητες καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλωσι τοῦτον ὁμογενεῖς μέλη τῆς συντεχνίας ταλαιπωροῦνται καὶ ἐνήργει πᾶν ὅ,τι ἦτο συμφέρον διὰ τὸ σύνολον τοῦ ἐσναφίου καὶ τοῦ ἔθνους.

Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος περιεστοιχίζετο ἀπὸ ὅλα τὰ ἐργαζόμενα αὐτοτελεῶς μέλη, τοὺς δευτέρους μαῖστόρους, τοὺς καλφάδες καὶ τὰ τσιράκια (μαθητευμένους). Ἐξελέγετο κατ' ἔτος καὶ ἀνελάμβανεν ἀμέσως ὑπηρεσίαν ἅμα τῇ ἐλογίῃ του ὁμοφώνως ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως κατὰ τὴν ὠρισμένην δι' ἕκαστον ἐσνάφιον ἡμέραν τῆς ἀστοκλασίας πρὸς τιμὴν τοῦ προστάτου Ἁγίου αὐτοῦ, παρεδίδοτο αὐτῷ ἢ διαχειρήσις ἀμέσως εἰς χειρόγραφα καὶ μετρητὰ εὐθὺς ἢ ἐλογοδότει περὶ τῶν πεπραγμένων ὁ ἀποχωρῶν προκάτοχός του.

Ὅσάκις ἐγίνετο τελετὴ θρησκευτικὴ ἢ ἐθνικὴ κεκαλυμμένη ὅμως μὲ τὸν πέπλον τῆς θρησκείας, παρίσταντο εἰς αὐτὰς οἱ πρωτομαῖστοροι ὡς ἐκπρόσωποι τῆς ὀλότητος τῆς συντεχνίας καὶ συνεισέφερον εἰς τὸν περιηγόμενον δι-

1) Ἐσνάφι λέξις Ἀραβικὴ=σύνολον ὀργανωμένων ἀνθρώπων ἐπαγγελματικῶς. Ρουφέτιον=λέξις Ἀραβικὴ σημαίνουσα τὸ ἴδιον. Ἀραβιστὶ λέγεται καὶ Ρουφετιά. Ἐπομένως ἐσνάφι καὶ ρουφετί εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα. Ἐγκυκλ. λεξ. Ἐλευθερουδάκη. Βλ. Μυστ. Ἀποστολίδου, Ἀρχ. Θρ. Θεσ. τ. Γ'.

σκον διὰ διαφόρους λόγους καὶ ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ σκοποῦ τῆς συνεισφορᾶς ἐκ τῶν ὑστέρων δὲ ἐνεκρίνοντο.

Εἰδικῶς διὰ τὰ μέλη τῶν συντεχνιῶν ἄτινα οἰκονομικῶς ὑφίσταντο ἀτυχήματα, ὁ θεσμὸς οὗτος ἦτο σωτήριος. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν τοιούτων συντεχνιῶν ἐσχηματίζετο κεφάλαιον, διότι ἡ αὐτοσυντηρησις ὤθει ὅλα τὰ μέλη εἰς συσπείρωσιν καὶ κατέβαλλον τὰς συνδρομὰς τῶν ἄνευ περιστροφῶν, τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο δὲν εὐρίσκετο εἰς χεῖρας τῶν πρωτομαϊστῶρων ἀδρανές, ἀλλ' ἐτοκίζετο εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ μέλη εἴτε εὐποροῦντα, εἴτε ἀτυχήσαντα καὶ ἔχοντα ἀνάγκην οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως. Ἀπλῆ ὁμολογία ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τὸν διοικοῦντα ἢ 2—3 μέλη ὡς μάρτυρες κατωχύρωνον ταύτην καὶ δὲν ἠμφισβητεῖτο ποτὲ τὸ χρέος, ἐκτελεστὴ δὲ καθίστατο εἰς πρώτην ζήτησιν. Ὁ δανειζόμενος πάλιν ἐνεχυροῖαζε τὰ κτήματά του βάσει τῆς ὁμολογίας αὐτῆς (εἶδη γραμματίου) ἄνευ συμβολαιογραφικῆς πράξεως, εἰμὴ δι' ἀπλῆς μόνον ὑπογραφῆς αὐτοῦ ἢ τῶν ἀποτυπωμάτων τοῦ δακτύλου του, ἂν ἦταν ἀγρόμαμος.

Τοιαῦται, λοιπόν, ἐθνωφελεῖς συντεχνίαι ὑπῆρξαν πολλαὶ ἐν Διδυμοτείχῳ, σχεδὸν ὅλων τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἡμιλλῶντο αὐταὶ ποῖα θὰ ὑπερέβαλλε τὴν ἄλλην εἰς ἔργα κοινωφελῆ, φιλογενείας, φιλανθρωπίας καὶ πότε συνέπραττον ὁμοῦ πᾶσαι. Ἡ διὰ τὰ Σχολεῖα πρὸς παντός, πρῶτον ἐμμέσως διὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1856 ἀμέσως, συνεισφορὰ τῶν ἦτο τὸ πρωταρχικὸν μέλημα αὐτῶν. Μιᾶς μόνης τὰ ἀρχεῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας. Τῆς τῶν γεμενετζήδων (σανδαλοποιῶν) καὶ κουντουράδων (ὑποδηματοποιῶν). Πᾶσαι ὅμως εἰσγάζοντο μὲ τὸ αὐτὸ πρόγραμμα καὶ ὁμοιομόρφως διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Τὴν ὑπαρξιν καὶ τῶν ἄλλων συντεχνιῶν ἐξάγομεν ἐκ διαφόρων εἰκόνων ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἀφιερώσεις τῶν Ρουφετιῶν πρὸς τὰς τρεῖς τῆς πόλεως ἐκκλησίας ἀνακαινισθείσας καὶ αὐτὰς εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος δι' εἰδικῶν φερμανίων Αὐτοκρατορικῶν, ἅτινα ὑπῆρξαν ἐνδεικτικὰ τῆς ὁποσδήποτε ἀμβλυνθείσης Τουρκικῆς τυραννίας.

Τοιαῦται ἀφιερώσεις ἀναγράφονται αἱ κάτωθι :

Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἀναγράφεται μὲ κεφαλαῖα στοιχεῖα ἐν συμπλέγατι, ὡς συνήθιζον τότε :

ΙΣΤΟΡΙΣΘΗ Η ΕΙΚΩΝ ΑΥΤΗ ΣΠΟΥΔΗ ΚΑΙ ΛΑΠΑΝΗ ΤΟΥ
ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟΥ ΡΟΥΦΕΤΙΟΥ ΤΩΝ ΜΠΟΓΙΑΤΖΗΛΩΝ ἔτος 1844

Ζωγράφος Χατζηνικόλα, Ἀνδριανουπολίτης

Ἡ ἀνωτέρω εἰκὼν ἀφιερώθη ὑπὸ τῶν μπογιατζήδων (βαφῶν) τῶν ὁποίων ἡ συντεχνία ἦτο ἡ πλουσιωτέρα. Αὕτη, ἡ εἰκὼν, εἰς μέγεθος, εἰς τέχνην καὶ ἔκφρασιν εἶναι ἡ σπουδαιότερα, ἀλλὰ καὶ πλαισιοῦται διὰ στεφάνου ἀργυροῦ ἀξίζοντος πολὺ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ ἀξία τῆς εἰκόνας ἐπομένως ἦτο ἀνάλογος μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν τῶν ἀφιερωσάντων.

Ὅλα τὰ ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν πόλεων καὶ χωριῶν ὑφαίνοντο πρῶτον εἰς τὸν πατροπαράδοτον ἀργαλεῖον καὶ κατόπιν ἐδίδοντο πρὸς βαφήν

εἰς τὸν βαφέα. Πρὸ παντὸς αἱ περισκελίδες (βρακιά) τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν εἶχον ἄλλο χρῶμα ἔκτὸς τοῦ κυανοῦ (λουλακιοῦ) τῶν γυναικῶν δὲ τῶν χωρίων οἱ σάκκοι πλὴν τῆς βαφῆς εἶχον καὶ ἐπίστρωσιν λούστρου διὰ νὰ ἔχουν στιλπνότητα. Ἐφ' ὅσον ἐπομένως ἔβαφον πάντες σχεδὸν τὰ ἐνδύματά των, τὰ δὲ χωρία θερινὰ καὶ χειμερινὰ, εὐνόητον εἶναι διατί ἠπλόρει τὸ ρουφέτιον τοῦτο. Ἦδη εἰς μόνον βαφεὺς ἀπέμεινε ἐν τῇ πόλει, διότι ὁ εὐρωπαϊσμός παραμέρισε τὴν παλαιὰν ἐνδυμασίαν.

Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας εἰς τὴν ἀντίστοιχον πλευρὰν τοῦ εἰκονοστασίου φέρει τὴν ἰδίαν ἀφιέρωσιν μὲ τὰ αὐτὰ στοιχεῖα τοῦ Ρουφετίου τῶν ΓΕΜΕΝΕΤΖΗΔΩΝ (σανδαλοποιῶν). Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Ρουφετίου Σιμηιζήδων (κουλουράδων), τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ τῶν Κασάπηδων, τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου τῶν Γουναράδων.

Τὸ ρουφέτιον τοῦτο ἦτο πλουσιώτατον, διότι λόγῳ τῆς δριμύτητος τοῦ ψύχους τῶν μερῶν αὐτῶν, ἕκαστος τῶν κατοίκων ἔπρεπε νὰ φέρῃ γούναν μεγάλην τὸν χειμῶνα. Αἱ γυναῖκες τῶν πόλεων ἐπίσης ἔφερον γούνας μὲ δέρματα κάστωρος τῶν πλουσίων καὶ μὲ δέρματα ἀλώπεκος τῶν πτωχοτέρων. Πάντες καὶ πᾶσαι κάτοικοι τῶν χωρίων ἔφερον καὶ φέρουν ἀκόμη τὸν χειμῶνα γούναν ἐκ δέρματος προβάτου ἢ ἀρνίου λευκοῦ ἢ μέλανος ἄνευ μανικίων. Τὸν μὲν δριμὺν χειμῶνα ἔχουν τὸ γούναμα ἔσωθεν πρὸς τὸ σῶμα, τὴν ἀνοιξιν δὲ καὶ κατὰ τὰς καλοκαιρίας ἀντιστρέφουν αὐτὴν καὶ τότε, τὸ μὲν γούναμα ἔρχεται ἔσωθεν, ἢ δὲ ἐπιφάνεια τοῦ δέρματος ἔσωθεν.

Σήμερον οὔτε εἰς τῶν γουναράδων ὑφίσταται.

Ἡ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀφιερῶται ὑπὸ τοῦ Ρουφετίου ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ (φαρδορραπτῶν). Ἡ συντεχνία αὕτη μέχρι τοῦ 1940 ἤκμαζε διότι ὅλοι οἱ χωρικοὶ καὶ γέροντες Διδυμοτειχίται ἐφόρουν ἐνδύματα ἐκ σαγακίου χονδροῦ πλαισιωμένα ¹⁾ μὲ γαϊτάνια. Ἐπίσης αἱ γυναῖκες ἐφόρουν κοντογούνια ραμμένα ἀπὸ φαρδορράπτας καὶ στολισμένα μὲ γαϊτάνια διαφόρων χρωμάτων, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως δηλαδή, ἕκαστον χωρίον εἶχε ἰδιαίτερον χρωματισμὸν ἐνδυμασίας (γυναικείας) καὶ διεκρίνοντο μεταξὺ των μόνον ἀπὸ αὐτὸν (τὸν χρωματισμὸν). Ἐπομένως τὰ ἔσοδα τοῦ ρουφετίου τούτου ἦσαν πολλά. Νῦν ὁ ἀριθμὸς τῶν φαρδορραπτῶν περιορίσθη εἰς ἕναν.

Ἡ εἰκὼν τῶν Εἰσοδίων ἀφιερῶθη ὑπὸ τοῦ Ρουφετίου τῶν ΓΕΩΡΓΩΝ, τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ὑπὸ τῶν ΚΕΡΑΜΙΔΑΡΗΔΩΝ, τοῦ Δικαίου Ἰωσήφ ὑπὸ τῶν ΔΟΥΛΓΕΡΗΔΩΝ, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπὸ τῶν ΤΣΟΠΑΝΗΔΩΝ. Ἡ εἰκὼν τῶν Κουγιουμτζήδων (χρυσοχόων) ἦτο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὑπολογίζεται ὅτι τὸ Ρουφέτιον τοῦτο ἦτο τὸ πλουσιώτερον καὶ ἄνω τῶν 60 ἀτόμων εἰργάζοντο εἰς ἐργαστήρια χρυσοχοσίων ὀκλῆς οὐχὶ εὐκαταφρονήτου. Τὰ ἱερά σκεύη πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς περιφερείας κατεσκευά-

1) ἱστορημένα (στολισμένα).

ζοντο ὑπ' αὐτῶν. Αἱ εἰκόνες ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπλαισιοῦντο διὰ κομψοτεχνημάτων ἀργυρῶν. Ὅλαι αἱ γυναῖκες τῶν χωρίων ἐφόρουσαν εἰς τὴν ὄσφυν ζώνην μὲ σπονδύλους ἀργυροῦς καὶ μὲ πόρτην 10X10 ἐπίσης ἀργυρᾶν καὶ στολισμένην μὲ παλυχρώμους λίθους. Αἱ γυναῖκες πάλιν τῶν πόλεων ἔφερον τὰς περικεφαλαίας (σεπελίκια) ἐν εἴδει τασίου (πινακίου) κατὰ τὸ ὁμοίωτυπον τῶν Ὁρτακινῶν καὶ Ναουσαιῶν. Ὅλα ταῦτα ἐκόσμιζον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ τὸ ρουφέτιον ἤκμαζε καὶ εἶχεν οἰκονομικὴν εὐεξίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν. Νῦν ἐξέλιπον πάντες, τὰ δὲ κατασκευάσματά των (τεπελίκια καὶ ζωνάρια) εὐρίσκονται περιφρονημένα εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν οἰκιῶν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀξίας. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἐξετόπισε καὶ ταῦτα.

Ἐίπομεν ὅτι ἐκ τοῦ ἀνωτέρω συντεχνιῶν μιᾶς μόνον τὰ Ἀρχεῖα ἔχομεν εἰς χεῖρας μας καὶ σημειοῦμεν ἐλάχιστα πράγματα ἐξ αὐτῶν καθ' ὅτι ἐπὶ 125 χρόνια ἀναγράφονται στερεοτύπως τὰ αὐτὰ πράγματα κατ' ἔτος πλὴν ὀλίγων σημειώσεων ἃς καὶ θὰ παραθέσωμε. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὸ ἑσνάφιον τῶν ΓΕΜΕΝΕΤΖΗΔΩΝ (σανδαλοποιῶν). Συνίστανται εἰς ἓν βιβλίον δεσματοῦδον μὲ φύλλα χάρτου χονδρὰ καὶ θὰ ἦτο ἀκριβὲς ἐὰν ἀνέγραφεν ἐπ' αὐτοῦ βιβλίον ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Τοῦτο ὅμως ὠνόμασαν Κώδικα. Ἀρχεται ἀπὸ τοῦ 1831 καὶ φθάνει μέχρι τοῦ 1952.

Ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ σελίδι ἀναγράφεται. 1831 φ. Ἰανουαρίου 8" Κώδιξ τοῦ Ἱεροῦ ἑσναφίου τῶν γεμενετζήδων καὶ παπουτσήδων.

Ἐν αὐτῷ καταγράφονται ὀνομαστί τὰ τε κινητὰ καὶ ἀκίνητα ὑποστατικά τῶν αὐτῶν ἑσναφίων, ἀπερ σῶζονται μέχρι τῆς σήμερον, πρὸς διηγεῖν τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἔλθῃ ὁ Πανάγαθος Κύριος διὰ προσβειῶν τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Σπυριδῶνος ἀυξάναι καὶ πληθύναι αὐτὰ. Ἀμήν».

Ἐκ τῆς συντάξεως τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης καὶ τῆς ὀρθογραφίας φαίνεται ὅτι ὁ συντάξας ἦτο ἐγγράμματος. Ἀλλ' εἰς τὰς ἐπομένους σελίδας χροιάζεται ὑπομονὴ διὰ ν' ἀναγνώσῃ τις τὰς σημειώσεις.

Ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ πρῶτον συγκροτούντων τὴν συντεχνίαν μελῶν μετὰ μαῖστόρων, ὑπομαῖστόρων καλφάδων, καὶ τσιρακίων τῶν γεμενετζήδων καὶ κουντουράδων, ἐν ὄλφ 65. Τὰ ὀνόματα γράφονται μὲ τὸ ὑποκοριστικόν: ὁ Δημητράκις, Μιχαλάκις, Βλασάκις, Χρηστάκις, χωρὶς ἐπώνυμον ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς ἢ ἂν δὲν ἦτο ἐν ζωῇ ὁ πατὴρ μὲ τὸ ποτέ. Τοῦ ποτε Μιχαλάκι, τοῦ ποτε Δημητράκι κ.τ.λ.

Εἰς τὰς ἐπομένους σελίδας ἔχει πάλιν τὰ ὀνόματα τῶν κατ' ἔτος ἀποτελούντων τὴν συντεχνίαν. «ἔτος 1837 δεκεμβρίου 12. ἡδοῦ σιμιόνου τὰ γροσσια κανὶ τὸ ἰσάφ τισλίμ ἱμανέτι τὸ Χ" Ἀποστολάκι Α. (800) γροσσια ἔτι λίγο ὀκτακόσια.

1838. Ἐπὶ λέξει: Ἰδοῦ σιμιόνου τὰ ὄσα γροσσια ἐχὶ τοῦ ἰσναφιοῦ μι ὀμο(λο)γίεις πρὸς ὄνομα, λαμβάνι Ναδάλιος 100 γρ. Κυριαῖκος 100 γρ. Γιακόβις 100 γρ. Παναγιότης τοῦ Θανάς 120 γρ.

1839. Ὅμοίως. Στὸν Ἅγιον Ἀθανάσιο μιὰ ὁμολογία 1000 γροσίων λαμβάνι γιανούδης τὸ Θανάς φουτσιτζὶ γρ. 50. ἰδου τιν σούμα πρὸς ὄνομα καὶ ὁμολογίας Κουσαντι Ἄναστὰς 100 γρ. Σταματις Σταμπολι 100. Τζινὰο Κουσαντι 30. Καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς : Γρόσια 2574.

1840. Ἐλαβι ὁ Ποτούρογλους ἀναστασοῦδης ἀπὸ ἰσνάφ γρόσ. 25, Χ'' Πουλιούλους Διμιτράκις 300 γροσ. μιὰ ὁμολογία. Ἴδου ἰ σούμα τις ὁμολογίας... ἦτοι 1810 γρόσια.

Φτάνι ἡ μάνα (κεφάλαιον) μὲ τὸ διάφορον (τόκο) 3234 γρόσια. Ἴδου ὁ λογισμὸς τοῦ ἔτους τούτου τῆς ἀρτοκλασίας. Γρόσια 62 ἀλεύρι, 21 ρακί, 22 μέλι, 20 μυρωδιά, 13 σαμόλαδο, 5 διὰ μεκίκια, 5 ψιστικά, 5 κρασί, 40 διὰ διαπότ, 40 διὰ παγκάλ, 5 διὰ παπάδες, 9 διὰ ψάλτες. Σούμα 214 γρόσ.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου καὶ μέχρι τοῦ 1920 στερεοτύπως γίνονται ὅμοια ἔξοδα τῆς ἀρτοκλασίας, ὡς ἀνωτέρω. Ἡ ἱεροτελεστία ἐγένετο στὴν ἐκκλησία. Ἐπειτα ὅλα τὰ μέλη τῆς συντεχνίας, μετέβαινον εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς μέλους καθορισθέντος ἐκ τῶν προτέρων, ὅπου ἐσήκωνον ὕψωμα, ἐλογοδοτεῖ ὁ πρωτομαϊστορας καὶ ἐξελέγετο νέος τοιοῦτος ὅστις ἀμέσως παρελάμβανε τὴν διασκήψιν καὶ διαχείρισιν. Εἶτα προσεφέροντο ἀναψυκτικά εἰς βάρος τοῦ κοινοῦ ταμείου καὶ πατροπαράδοτα μεκίκια (λουκουμάδες) τὰ ὁποῖα εἰς οὐδεμίαν ἀρτοκλασίαν ἐλείψαν. Ἀπὸ τοῦ 1856 ἤρχισαν νὰ συνεισφέρουν καὶ διὰ τὸ μετόχι, τὸν ἅγιον τάφον καὶ τὰ Σχολεῖα ἀπ' εὐθείας. Ἀπὸ τοῦ 1860 εἰς τὰς 3 ἐκκλησίας ἀνὰ 40, 50, 60 γρόσια.

Παραθέτομεν καὶ μίαν διάταξιν τῆς συνελεύσεως τοῦ Σωματείου μὲ ποινήν κατὰ τῶν φοροφυγᾶδων. Ἴδου ἡ διάταξις. Ἔτος 1871 δεκεμβρίου 12, ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνος.

Ἐἴδου σημιονου οποῦ σιμφονίσαμι σοναφικος προτοι διὰ τὸ κουτι θὰ γιρиси καθε σαβᾶτου καθε μαστοράς το κὰν μπαστι ταμπᾶς (βυρσοδέψης) θὰ δινι ἕνα 1 γρόσι κι (φόρος αἵματος) ἀπο ἐξο οπιος μαστορις ταμπᾶς θα φερι πραμα χωρις να εροτα κριφα δὲν εχι το δικεομα νὰ παρι σαράντα παραδιὸν πραμα ὅπιος θελε καὶ λαθοσι κι πάρι πραμα νὰ ἦνε ἰποχρεος νὰ δινι πρὸς τοκο 1 λιρα ὀθωμανικι διὰ πτοχούς».

Χ'' Ἀποστόλις βεβαιο, Θεολόγικς βεβαιό, Βαγγέλης βεβειονου, Γιοργικς βεβαιονου. Χ'' Ἡλίας βεβαιόνου.

Ἀναγράφομεν καὶ μίαν δωρεὰν φαινομενικῶς διὰ τὴν Μονὴν Κορυοφωλῆας, τὶς εἶδεν ὅμως εἰς ποίους ἔθνικοὺς σκοποὺς ἀπέβλεπεν αὐτῇ. «Γρόσια 1000 ἐδόθησαν εἰς τὸ μοναστηρι τῆς Κορυοφολιάς γρόσια χίλια διὰ μνημοσινου τοῦ ἰσναφιού». Αἱ δωρεαὶ αὗται ἐξυπηρέτου ἀσφαλῶς σκοποὺς ἀλλὰ καὶ ἡ τάσις τοῦ ἰσναφιού πρὸς κοινωφελῆ ἔργα ἦτο μεγάλη. Ἀγαθοεργοὶ πράξεις πολλαί. Σωροὶ καταστάσεων πενήτων εὐρίσκονται εἰς τὰ ἀρχεῖα εἰς οὗς διενέμοντο βοηθήματα. Ἐφθασεν ὁ Κῶδιξ μέχρι τοῦ 1912 ἀναγράφων στερεοτύπως τὰς αὐτὰς δαπάνας. Καὶ μετὰ τὸν πολεμικὸν ὅμως σάλον τοῦ

Βαλκανικοῦ πολέμου καὶ τοῦ α' Εὐρωπαϊκοῦ, δὲν ἔπαισαν αἱ συντεχνίαι δοῦσαι ἔθνοπρεπῶς. Ἴδου ὀλίγαὶ λέξεις μαρτυροῦσαι τοὺς χαλεποὺς ἐκείνους χρόνους τῆς δουλείας καὶ τοῦ τρόμου.

«Ἡ ἀρτοκλασία ἐγένετο εἰς τοῦ Νικολάου Βασιλείου τὴν οἰκίαν τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος τοῦ ἔτους 1914. Οἱ Μάστοροι καὶ οἱ Καλφάδες ἦταν στρατιῶται εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν μνημονεύθηκαν.

Τὸ 1915 ἐγένετο, γράφει, ἡ ἀρτοκλασία μὲ μερικοὺς μαστόρους δηλ. 8. Οἱ ἄλλοι ἔλειπαν.» Ἐλείπαν καὶ ἔλειπαν διὰ παντός, διότι τοὺς κατέταξαν εἰς τὰ τάγματα τῶν ἐργατῶν καὶ δὲν ἐπανῆλθον διότι ἦτο ἐφεύρεσις ἐξοντώσεως.

Τὸ 1916 ἀναγράφεται ὅτι ἡ ἀρτοκλασία ἐγένετο ἐπὶ Βουλγαρικῆς κατοχῆς. Ὁμοίως καὶ 1917 καὶ 1918. Ἡ ἀναγραφὴ αὕτη καὶ ὑπεδήλου. Κατὰ πτριξε τὴν δεινὴν θέσιν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Τὸ 1919 ἀναγράφεται ὅτι ἐγένετο μὲ Γαλλικὴν κατοχὴν.

Τὴν προτελευταίαν ἀρτοκλασίαν εἶδομεν σημειουμένην μὲ 120 μέλη καὶ τελευταίαν τὴν τοῦ 1952 μὲ 60 μέλη.

Ἦδη ἤρχισε τὸ ἔθιμον τοῦτο νὰ ἐγκαταλείπεται, ὡς ἐγκαταλείπονται καὶ πολλὰ ἄλλα.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧῶ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΝ

Α'. ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΣΩΖΟΜΕΝΩΝ ΚΩΔΗΚΩΝ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
Η ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

Οἱ διασωθέντες μέχρις ἡμῶν Κώδικες τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, ταξινομηθέντες καὶ ἐκ νέου ἀριθμηθέντες, ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως :

Κώδιξ Α'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ διακοσίων ἐξήκοντα ἕξ σ. (ἀρ. 266), ἡμισῶν διαστάσεις $0,37 \times 0,27$ τοῦ μ. ἐκ λευκοῦ σκληροῦ χάρτου, φέροντος ὑδατίνας γραμμὰς ὀριζοντίως καὶ καθέτως. Πολλὰ τῶν σελίδων αὐτοῦ εἶναι λευκαί. **Περιλαμβάνει :** Καταγραφὴν χρεῶν εἰς ἄσπρα, θεώρησιν λογαριασμῶν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καταγραφὴν ἐξόδων διὰ τὴν ἀνεγερσιν τοῦ ἐν λόγῳ Ναοῦ, διανεμητήρια, ἐξοφλητήρια, καταγραφὴν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, καταγραφὴν ὁμολόγων, τῶν κεφαλαίων καὶ τῶν τόκων αὐτῶν, πωλητήρια, ἐνοικιαστήρια, διορισμοὺς ἐπιτρόπων, Πατριαρχικὰ καὶ Ἀρχιερατικὰ γράμματα, δωρητήρια, προικοσύμφωνα, διαζευκτήρια, διαθήκας. Πάντα ταῦτα εἶναι κατακεχωρημένα ἄνευ χρονολογικῆς τάξεως. Ἡ παλαιότερα ἕξ αὐτῶν πρᾶξις εἶναι τοῦ 1736, ἡ δὲ νεωτέρα τοῦ 1848.

Κώδιξ Β'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν εἴκοσιν ὀκτὼ (128), διαστάσεων $0,49 \times 0,27$, ἐκ λευκοῦ σκληροῦ χάρτου, φέροντος ὑδατίνας γραμμὰς ὀριζοντίως καὶ καθέτως. Ἡ παλαιότερα ἐν αὐτῷ χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ 1834, ἡ δὲ νεωτέρα τοῦ 1898. Ἡ πρώτη σελὶς φέρει χρονολογίαν αἰωλστ' (1836), Ἰανουαρίου α' (1) καὶ τὴν Ἀρχιερατικὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου Ἀβερκίου, θεωροῦντος τὴν καταγραφὴν τῶν βιβλίων τῆς Μητροπόλεως. Ἡ τελευταία σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν αἰωλζ' (1837) Φεβρουαρίου ιε' (15) περιλαμβάνει διανεμητήρια καὶ λογαριασμοὺς ὄρφανικῆς περιουσίας. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται : καταγραφὴ Ἀρχιερατικῶν ἀμφίων, λογαριασμοὶ ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἀνεγέρσεως τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, καταγραφὴ ὁμολογιῶν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, θεώρησις λογαριασμῶν τοῦ αὐτοῦ Ναοῦ, ὀνόματα ψαλτῶν καὶ διδασκάλων, πιττάκια στασιδίων, ἀνεγερθέντας ἐν τῇ περιφέρειᾳ ναοῦς κ.λ.π.

Κώδιξ Γ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων διακοσίων ἐξήκοντα τριῶν (263), διαστάσεων $0,38 \times 0,25$, ἐκ λευκοῦ μαλακοῦ χάρτου ἄνευ ὑδατίνων γραμμῶν. Εἶναι γεγραμμένος μόνον μέχρι τῆς σελίδος 127, αἱ δ' ὑπόλοιποι καὶ μέχρι τῆς 263ης σελίδος εἶναι λευκαί. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1843, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1910. Ἡ πρώτη σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν αἰωλζ' (1847) Ἰουλίου α'. (1) γράφει ; «Κώδιξ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ

ἀειπαρθένου Μαρίας, ἐνῶ θέλουσι καταγράφεσθαι οὐ μόνον οἱ δοσοληπτικοὶ λογαριασμοί, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια, ὡς καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀφορᾷ τὸν ἱερὸν τοῦτον ναόν». Ἡ τελευταία σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν 10 Μαρτίου 1910 ἀναγράφει πιττάκιον στασιδίου. Μεταξὺ τούτων περιλαμβάνονται περὶ τῆς ἐκ βάθρων ἀνεγέρσεως τῆς ἐκκλησίας Παναγίας, πληροφορίαί, δοσοληπτικοὶ λογαριασμοὶ τῆς ἀνεγέρσεως, λογαριασμοὶ ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας, καταγραφή ὁμολόγων καὶ μπακιέδων, ἰσολογισμοὶ διαχειρίσεως τῶν ὁμολόγων καὶ πιττάκια στασιδίων.

Κώδης Δ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν εἴκοσιν ἕξ (126), διαστάσεων 0,38×0,25 ἐκ λευκοῦ μαλακοῦ χάρτου, ἄνευ ὑδατίνων γραμμῶν. Εἶναι γεγραμμένος μέχρι τῆς 107ης σελίδος, αἱ δ' ἀπὸ ταύτης μέχρι τῆς 126ης εἶναι λευκαί. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1848, ἡ δὲ νεωτέρα τοῦ 1896. Εἰς τὴν 1ην σελίδα ἀναγράφονται τ' ἀκόλουθα «Κώδης τῆς ἐν ἐν τῷ Καλῆ νεοδητύου ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χωρὸν ἐν ᾧ θέλουσι καταγράφεσθαι οἱ δοσοληπτικοὶ αὐτῆς λογαριασμοί, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἀφορᾷ τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦτον», εἰς δὲ τὴν τελευταίαν γεγραμμένην, καταγραφή εἰσφορᾶς γροσίων κατὰ συνοικίας ἄνευ χρονολογίας. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται: πληροφορίαί περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου ναοῦ, κατάλογος συνδρομητῶν, θεώρησις λογαριασμῶν τῶν διαφόρων ἐπιτρόπων αὐτοῦ, καταγραφή ὁμολογῶν καὶ βακιέδων, καταγραφή ἐξόδων διὰ τὴν ἀνάγεσιν κεντρικῆς Ἀλληλοδιδασκατικῆς σχολῆς καὶ Παρθεναγωγείου καὶ πιττάκια στασιδίων.

Κώδης Ε' α'. Ὁ Κώδης οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν πενήκοντα δύο (152), διαστάσεων 0,33×0,20 ἐκ λευκοῦ ἡμισκληροῦ χάρτου, φέροντος ὑδατίνας ραβδώσεις μετὰ μονογράμματος. Εἶναι γεγραμμένος μέχρι τῆς σελίδος 63, αἱ δ' ἀπὸ ταύτης καὶ μέχρι τῆς 152ας εἶναι λευκαί. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1824, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1843. Εἰς τὴν 1ην σελίδα ὑπὸ χρονολογίαν 1824 Δεκεμβρίου 15 καταγράφεται τὸ χρέος τῆς Ἰ. Μονῆς τῆς Δαδιᾶς, τῆς τιμωμένης ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τὸ ὅποιον ἐπλήρωσεν ὁ ἡγούμενος αὐτῆς Ἀ γ ά π ι ο ς εἰς διαφόρους, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν γεγραμμένην σελίδα, ὑπὸ χρονολογίαν 1843 Ἰανουαρίου 31, Μοναστηριακὸν πωλητήριον γράμμα, δι' οὗ πωλοῦνται ἀγροὶ τινες τῆς Μονῆς. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται: καταγραφή τοῦ παλαιοῦ χρέους τῆς μονῆς, θεώρησις λογαριασμῶν, βιβλίων καὶ ἁμφίων καὶ μοναστηριακὰ πωλητήρια.

Κώδης Ε' β'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ὀγδοήκοντα ἕξ (86), διαστάσεων 0,37×0,24, ἐκ λευκοῦ μαλακοῦ χάρτου ἄνευ ὑδατίνων γραμμῶν. Εἶναι γεγραμμένος μέχρι τῆς σελίδος 61ης, ἀπὸ ταύτης δὲ καὶ μέχρι τῆς 86ης αἱ ὑπόλοιποι εἶναι λευκαί. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1847 ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1906. Καὶ ὁ Κώδης οὗτος εἶναι τῆς μονῆς

Δαδιάς. Εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ σελίδα, ὑπὸ χρονολογίαν 1847 Μαΐου 10 ἀναγράφεται ὁ προορισμὸς τοῦ Κώδικος καὶ ἐκτίθενται τὰ ὄσα πράγματα παρεδόθησαν εἰς τὸν Προκόπιον, ἡγούμενον ἐν Κορνοφωλέα, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν γεγραμμένην, ὑπὸ χρονολογίαν 1906, λογαριασμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς μονῆς. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιλαμβάνουσι : καταγραφὴν τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῆς μονῆς, παύσεις καὶ διορισμοὺς ἡγουμένων, ἰσολογισμοὺς ἐσόδων καὶ ἐξόδων, πράξεις θεωρήσεως τῶν λογαριασμῶν καὶ ἀποφάσεις συνεδριάσεων Δημογεροντίας.

Κώδιξ Ε' γ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν τεσσαράκοντα (140), διαστάσεων 0,34 × 0,17, ἐκ χάρτου ἐρριγωμένου. Ἀνήκει εἰς τὴν μονὴν Δαδιάς καὶ εἶναι γεγραμμένος μέχρι τῆς σελίδος 76. Αἱ ἀπὸ ταύτης καὶ μέχρι τέλους ὑπόλοιποι παραμένουν ἄγραφοι. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1853, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1910. Ἡ 1η σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν 1863 Μαΐου 24 φέρει τ' ἀκόλουθα : «Κώδιξ τῆς Ἱ. Μονῆς τῆς Δαδιάς τῆς ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου», ἡ δὲ τελευταία γεγραμμένη περιέχει ἀποφασιν, ὑπὸ χρονολογίαν 5 Νοεμβρίου 1910, δι' ἧς ἀνατίθεται ἡ διαχείρισις τῆς μονῆς εἰς τὸν ἐκ Κορνοφωλέας Ἰωάννην Ἰωαννίδην. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιλαμβάνουσι : καταγραφὴν τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τῆς μονῆς, παραιτήσεις καὶ παύσεις διαφόρων ἡγουμένων, διορισμοὺς νέων τοιούτων, θεωρήσεις λογαριασμῶν καὶ διαχειρίσεων ἐσόδων καὶ ἐξόδων.

Κώδιξ ΣΤ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν ἐξήκοντα δύο (162), ἄνευ ἐξωφύλλων, διαστάσεων 0,34 × 0,21. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς σελίδος φέρει τὴν ἐπιγραφὴν : «Κώδιξ τῶν πρὸς διαφοροὺς στελλομένων γραμμάτων — αωμ' (1840) Ἀπριλίου κη' (28). Ὁ Κώδιξ οὗτος δὲν ἀνήκει εἰς τὴν Μητρόπολιν Διδυμοτείχου, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν σελίδων αὐτοῦ διεπιστώσαμεν, εἰς Μητρόπολιν Σιλιστρίας. Ἄγνωστον πῶς εὐρέθη ἐνταῦθα. Περιέχει ἀντίγραφα Ἀρχιερατικῶν γραμμάτων, ἀποσταλέντων πρὸς τὸν Πατριάρχην, διαφοροὺς τιτουχοὺς τῆς ἐν Μολδοβλαχίᾳ Ἡγεμονίας, πρὸς ἄλλους Μητροπολίτας κ.λ.π. Μερικὰ τῶν γραμμάτων τούτων φέρουσι ὡς τόπον ἐκδόσεως τὴν πόλιν Τούλιζια.

Κώδιξ Ζ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν ἑνενήκοντα ἕξ (196), διαστάσεων 0,36 × 0,25, ἐκ λευκοῦ σκληροῦ χάρτου, ἔχοντος ὕδατινας γραμμάς, παράστασιν δικεφάλου ἀετοῦ καὶ τὰ γράμματα ΕΓΑ. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1842, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1868. Ἡ πρώτη σελὶς ἀναγράφει διὰ κεφαλαίων γραμμάτων τ' ἀκόλουθα : «Ὁ λεγόμενος Κώδιξ ἐν ᾧ περιέχονται τὰ πρακτικά μας δηλονότι ὅλαι αἱ κόπαι τῶν κατὰ διαφοροὺς καιροὺς στελλομένων γραμμάτων ἐκ μέρους μας εἰς διάφορα μέρη—τὸ 1842 Νοεμβρίου 27», ἡ δὲ τελευταία Ἀρχιερατικὸν γράμμα ἄνευ χρονολογίας, δι' οὗ προτρέπονται οἱ κάτοικοι τῆς Ἐπαρχίας Διδυμοτείχου,

ὅπως μὴ σφετερίζωνται τὰ διὰ τὸ βασιλικὸν Ταμεῖον προοριζόμενα προϊόντα, παραδίδωσι δὲ ταῦτα εἰς τὸν παρὰ τοῦ Δουβλείου διορισθέντα Κατῆ Ἀχμέτ Ἐφένδην. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιέχουσιν : Ἀρχιερατικὰ γράμματα, ἐξοφλητήρια, πωλητήρια, διαζευκτήρια, ἐνδεικτικά, ἐπιτροπικά, μαρτυρικά, συμφωνητικὰ διδασκάλων καὶ κατάλογον Μητροπολιτῶν Διδυμοτείχου, συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Μελετίου, Καβάσιλα, Μητροπολίτου.

Κώδης Η'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τριακοσίων εἴκοσι ἐξ (326), διαστάσεων 0,36 × 0,25, ἐκ λευκοῦ μαλακοῦ ἐρριγμένου χάρτου. Ἡ τελευταία γεγραμμένη σελὶς εἶναι ἡ 285η, ἅπασαι δ' αἱ ὑπόλοιποι μέχρι τέλους εἶναι λευκαὶ καὶ ἄγραφοι. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ ἔτους 1863, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1877. Ἡ πρώτη σελὶς φέρει ἐν ἐπικεφαλίδι τὰ ἑξῆς : «Ὁ Διδυμοτείχου Μελέτιος ἐπιβεβαιοῖ τὸ γνήσιον καὶ ἀπαράλλακτον τῶν ἀντιγράφων. Ἐπίσημα ἔγγραφα ἐξερχόμενα ἐκ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ταύτης ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Διδυμοτείχου Κυρίου Μελετίου Καβάσιλα τοῦ ἐκ Καλύμνου. αὐξ' (1863) Φεβρουαρίου α' (1), ἡ δὲ τελευταία ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα, ἄνευ χρονολογίας. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιέχουσιν ἐκκλησιαστικὰ γράμματα, ἤτοι διαζευκτήρια, διανεμητήρια, ἐξοφλητήρια, διαθήκας, μαρτυρικά, διαλυτήρια, ἀποκατάστασιν Μητροπολιτῶν.

Κώδης Θ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν δέκα ὄκτω (118), διαστάσεων 0,35 × 0,25, ἐκ λευκοῦ χάρτου ἄνευ ὕδατινων γραμμῶν. Αἱ τρεῖς τελευταῖαι σελ. αὐτοῦ εἶναι λευκαὶ καὶ ἄγραφοι. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ 1869, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1873. Αἱ τέσσαρες πρώται σελίδες εἶναι ἄγραφοι. Ἡ 5η σελὶς περιέχει πρᾶξιν ἐκλογῆς νέας ἐφοροδημογεροντίας, ὑπὸ χρονολογίαν 27 Μαρτίου 1869, ἡ δὲ τελευταία γεγραμμένη ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως, ὑπὸ χρονολογίαν 29 Σεπτεμβρίου 1873. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιλαμβάνουσι : πρᾶξιν ἰδρύσεως Ἑλληνικῆς Σχολῆς, διορισμοὺς Ἑλληνοδιδασκάλων, θεωρήσεις λογαριασμῶν ἐκκλησιῶν, πληρεξούσια γράμματα τῆς Κοινότητος, ἀποφάσεις περὶ ἐπιβολῆς φόρων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων, Πατριαρχικὰ γράμματα, ἰσολογισμοὺς διαχειρίσεως ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Πρωτοσυγκελλίας, πρᾶξεις ἐκλογῆς Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων, ἀποφάσεις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας περὶ τῶν σχισματικῶν Μητροπολιτῶν Φιλίππουπόλεως Παναρέτου, Λοφτζοῦ Ἰλαρίωνος, συμφωνητικὰ προσλήψεως Ἑλληνοδιδασκάλων, ὄρον τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1872 κατὰ τῶν σχισματικῶν Ἀρχιερέων κλπ.

Κώδης Ι'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τετρακοσίων εἴκοσι πέντε (425), διαστάσεων 0,42 × 0,30 ἐκ χάρτου λευκοῦ ἐρριγμένου. Ἡ τελευταία γεγραμμένη σελὶς αὐτοῦ εἶναι ἡ 411η, οἱ δ' ὑπόλοιποι εἶναι λευκαὶ καὶ ἄγραφοι. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ 1862, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1877. Ἡ πρώτη σελὶς περιέχει ἀντίγραφον πατριαρχικοῦ γράμματος περὶ

τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Ἀρχιερατικῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ τοῦ τρόπου συντάξεως αὐτῆς, ὑπὸ χρονολογίαν αὐξβ'. (1862) Ὀκτωβρίου α' (1), ἡ δὲ τελευταία κατάλογον τῶν σχολείων τῶν ἀνεγερθέντων ἐπὶ Ἀρχιερατείας τοῦ Μητροπολίτου καὶ Προέδρου Διδυμοτείχου Μεθοδίου τοῦ Ἀρῶνη ἄνευ χρονολογίας. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιέχουσι συνεδριάσεις καὶ ἀποφάσεις τῆς Δημογεροντίας Διδυμοτείχου ἐπὶ ὑποθέσεων ἀφορουσῶν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων, διάλυσιν ἄρραβῶνων, διάζευξιν γάμων, ἔλεγχον διαχειρίσεως ἐκκλησιαστικῶν καὶ κοινοτικῶν περιουσιῶν, συμβιβασμὸν ἰδιωτικῶν διαφορῶν κλπ.

Κώδης ΙΑ'. Ὁ κώδης οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων πεντακοσίων ὄγδοῦντα τεσσάρων (584), διαστάσεων $0,42 \times 0,30$ ἐκ χάρτου λευκοῦ ἐρριγωμένου. Ἡ τελευταία γεγραμμένη σελὶς αὐτοῦ εἶναι ἡ 557ῆ. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ 1888, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1951. Ἡ πρώτη σελὶς περιέχει τὴν ὑπὸ στοιχεῖον Ριδ' καὶ χρονολογίαν 15 Ἰανουαρίου 1888 συνεδρίασιν τῆς Δημογεροντίας Διδυμοτείχου, ἡ δὲ τελευταία γεγραμμένη τμήμα ἐκ τῆς διαλέξεως τοῦ Καθηγητοῦ Γρηγορίου Εὐθυμίου τῆ 11ῃ Φεβρουαρίου 1951 περὶ τοῦ νῦν Μητροπολίτου Διδυμοτείχου κ. κ. Ἰωακείμ. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιέχουσιν : ἀποφάσεις συνεδριάσεων Δημογεροντίας περὶ σχολείων καὶ διδασκάλων, περὶ ἄρραβῶνων, γάμων καὶ διαζυγίων, περὶ ἔλεγχου δοσοληπτικῶν λογαριασμῶν τῆς Κοινότητος καὶ τῶν ἐκκλησιῶν, περὶ ἐπιλύσεως ἰδιωτικῶν διαφορῶν κ.λ.π. Ἀπὸ τῶν σελ. 531—540 τοῦ αὐτοῦ κώδικος ὑπάρχει κατάλογος Μητροπολιτῶν Διδυμοτείχου συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Διδυμοτείχου Φιλαρέτου Βαφείδου.

Κώδης ΙΒ'. Ὁ κώδης οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τεσσαράκοντα τεσσάρων (44), διαστάσεων $0,42 \times 0,30$ ἐκ χάρτου λευκοῦ ἐρριγωμένου. Ἀπασαὶ αἱ σελίδες αὐτοῦ πλὴν τῆς τελευταίας εἶναι γεγραμμέναι. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ 1892, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1893. Τὸ ἐν τῇ πρώτῃ σελίδι αὐτοῦ περιλαμβανόμενον εἶναι ἐπιστολὴ τῶν Δημογερόντων Διδυμοτείχου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μεθόδιον ὑπὸ χρονολογίαν 16 Ἰουνίου 1892 περὶ τακτοποιήσεως τοῦ ἔναντι τῆς Κοινότητος χρέους τοῦ πρώην Καμπανίας Νεοφύτου, τὸ δ' ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡ ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 5.248 διεκπ. 3.278 τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1893 Πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος περὶ ἐπισκοπικῆς ἀδείας διὰ τέλεσιν γάμου. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας εὗρονται κατακεχωρισμέναι ἐπιστολαὶ τοῦ Μητροπολίτου Μεθοδίου, τῆς Ἐφοροδημογεροντίας Διδυμοτείχου, τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ Ἐμμ. Ροδοκανάκη, πατριαρχικαὶ ἐγκύκλιοι τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου κλπ.

Κώδης ΙΓ'. Ὁ κώδης οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τεσσαράκοντα ὀκτὼ (48) διαστάσεων $0,42 \times 0,30$ ἐκ χάρτου λευκοῦ ἐρριγωμένου. Ἀπασαὶ αἱ σελίδες αὐτοῦ εἶναι γεγραμμέναι. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τοῦ 1911, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τοῦ 1917. Περιλαμβάνει συνεδριάσεις τῆς Δημογεροντίας ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α' ἕως ΙΒ' τῶν ἐτῶν 1911—1912. Α' ἕως Α' τῶν

ἔτων 1913—1914—1915—1916 καὶ Β' ἕως Η' τῶν ἔτων 1916—1917. Ἡ πρώτη σελὶς αὐτοῦ περιέχει ὑπὸ χρονολογίαν 18 Ἰουλίου 1911 τὴν Συνεδρίασιν Α' τῆς Δημογεροντίας, περὶ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς νέας Σχολῆς τῶν Ἀρσένων, ἡ δὲ τελευταία ὑπὸ χρον. 24 Μαρτ. 1917 ὑπὸ στοιχείον Η' ὁμοίαν συνεδρίασιν, περὶ ἐξοικονομήσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν ἱερέων ἐξ ἱεροτελεστιῶν.

Ἐν συνεχείᾳ τούτων ὑπάρχουν : 1) Βιβλίον Πρακτικῶν τῆς Δημογεροντίας Διδυμοτείχου ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου 1919 μέχρις 11 Μαρτίου 1928. 2) Δύο κώδικες τῆς προσωρινῆς Μητροπόλεως Σουφλίου, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος τοῦ ἔτους 1924, ὁ δὲ δεύτερος τοῦ 1926. 3) Βιβλίον Πρακτικῶν τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου ἀπὸ τοῦ 1928 μέχρι τοῦ 1945. 4) Βιβλίον ἀποφάσεων καὶ περὶ ἀνεγέρσεως (μὴ πραγματοποιηθείσης δυστυχῶς) τῆς «κατερειπωμένης ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου ἐν τῇ πόλει Διδυμοτείχου». Φέρει σελίδας ἠριθμημένας ὑπ' ἀριθ. 1—126 ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθησαν μόνον αἱ μέχρι τῆς 8ης. Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει χειροποίητος εἰκὼν τοῦ ὡς ἄνω Ἀγίου ἐπὶ τῆς ὁποίας σημειοῦνται : «1879 Ἰανουρίου 9» καὶ «Διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου». Ἀκολουθῶς : α) εἰς τὴν 1ην σελίδα ὑπάρχει πρακτικὸν τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε Μητροπολίτου Μεθοδίου Δημογεροντίας, γενόμενον «ἐν μηνὶ Δεκεμβρίῳ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους» (1878), διὰ τοῦ ὁποίου ἐγκρίνεται ἡ ἐκ βάρων ἀνεγερσις τοῦ ὡς ἄνω ἱ. ναοῦ καὶ ὁ διορισμὸς πρὸς τοῦτο δωδεκαμελοῦς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελεσθεῖσης ἐκ δύο δημογερόντων καὶ τῶν λοιπῶν ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων ἐν τῇ πόλει συντεχνιῶν. β) εἰς τὴν σελ. 2 ἕτερον πρακτικὸν τῆς ὑπὸ τὸν αὐτὸν Μητροπολίτην Διδυμοτείχου Δημογεροντίας ὑπὸ ἡμερομην. 20 Δεκεμβρίου 1878, διὰ τοῦ ὁποίου διορίζονται τὰ μέλη τῆς ὡς ἄνω Δωδεκαμελοῦς Ἐπιτροπῆς πρὸς σύναξιν συνδρομῶν διὰ τὸ ἀποφασισθὲν ἔργον. γ) εἰς τὰς σελ. 4—8 ὑπάρχουν ὑπογραφαὶ κατοίκων τῆς πόλεως μὲ παραπλεύρως τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἀνελάμβανε νὰ καταβάλλῃ ὡς συνδρομὴν του, ἀρχῆς γινομένης ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου μὲ τὸ ποσὸν τῶν 1.000 γροσίων. Τὸ σύνολον τῶν οὕτως ἔξασφαλισθεισῶν συνδρομῶν ἀνέρχεται εἰς γροσία 19.454, ἧτοι λ. τουρ. χρ. περίπου 180.

Βιβλία πνευματικῶν καὶ μικτῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων. 1) Τῶν ἔτων 1898—1899 ἐκ σελίδων 1—234, 2) 1898—1905 ἐκ τελίδων 1—188, 3) 1898—1916 ἐκ σελίδων 1—137 (Βιβλ. ἀποφάσεων Μικτ. Ἐκκλ. Δικαστηρίου), 4) 1906—1916 ἐκ σελίδων 1—134, 5) 1903—1920 ἐκ σελίδων 1—132 (Βιβλ. πρακτικῶν συνεδριῶν καὶ συσκέψεων τοῦ Μικτοῦ Ἐκκλ. Δικαστηρίου). Ἐκ τῶν ἠριθμημένων τούτων σελίδων αἱ ὑπ' ἀρ. 128—132. Ἔχει δὲ καὶ μὴ ἠριθμημένα ἕτερα φύλλα ἀγγραφα 36, 6) Βιβλ. πρακτικῶν ὑπὸ στοιχ. α'—σζ' (77) συνεδριάσεων τοῦ Πνευμ. Δικαστ. ἀπὸ 1919—1923.

Βιβλία πρωτοκόλλων ἀλληλογραφίας 1) Τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου ἀπὸ τῆς 27 Φεβρ. 1900 μέχρι τέλους Σεπτ. τοῦ 1909, 2) τῆς ἐν

Σουφλίῳ Ἐφοροδημογεροντίας ἀπὸ 20ῆς Φεβρ. 1900 μέχρι 1ης Ὀκτ. 1913.

Βιβλία διαθηκῶν. 1ον) μὲ σελίδας 1—284 καὶ αὖξοντα ἀριθμὸν διαθηκῶν 1—137. Ἡ πρώτη χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1888, ἡ δὲ τελευταία ἀπὸ τοῦ 1905, μετὰ τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ σχετικὸν εὐρετήριο. Ἡ χρονολογικὴ σειρά ὅμως τῆς συντάξεως τῶν διαθηκῶν μὲ τὴν ἐν τῷ ὡς ἄνω βιβλίῳ καταχώρησιν εἶναι ἄσχετος, οὔτε δὲ καὶ σημειοῦται ὁ χρόνος τῆς καταχώρησεως, δι' ὃ καὶ μετὰ ὠρισμένην χρονολογίαν ἀκολουθοῦν ἄλλαι πολὺ παλαιότεραι, 2ον) μὲ σελίδας 1—279 καὶ αὖξοντα ἀρ. διαθηκῶν 1—179 περιλαμβάνον τὰς καταχωρισθείσας ἀπὸ τοῦ 1905—1910 διαθήκας, 3ον) μὲ σελίδας 1—268 καὶ διαθήκας καταχωρισθείσας ὑπ' αὐτῆς ἀριθ. 1—191 ἀπὸ 1910—τοῦ 1922. Ὁσαύτως, ὡς καὶ ἐν τοῖς προηγουμένοις ὑπάρχει εἰς τὸ τέλος σχετ. εὐρετήριο, 4ον) μὲ 2 σελίδας ἠριθμημέναις 1—49, ἐν αἷς καταχωροῦνται ὑπ' αὐτῆς ἀριθ. 1—25 διαθήκαι τῶν ἐτῶν 1922—1923, πλὴν μιᾶς ὑπὸ χρονολογίαν τοῦ 1919 καὶ ἑτέρας τοῦ 1906, 5) φάκελλος μὴ κατακεχωρισμένων (ἢ καὶ καταχωρισθειῶν) εἰς τὰ ὡς ἄνω βιβλία, διαθηκῶν, προικοσυμφώνων κ.λ.π. καὶ ἄλλων ὁμοίων ἐγγράφων μετὰ καταλόγου σχετικοῦ, 6) «Κώδιξ διαθηκῶν τοῦ Σουφλίου» μὲ σελ. 1—299, γεγραμμένας μέχρι τῆς 257, ἀπὸ τοῦ 1900—τοῦ 1923.

Λογιστικὰ παλαιὰ βιβλία. 1) Βιβλίον Ταμείου τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου τῶν ἐτῶν 1880—1885 ἐκ φύλλων 85, 2) 1885—1893 ἐκ φύλλων 137, 3) 1893—1901 ἐκ φύλλων 155, 4) 1902—1904 ἐκ φύλλων 63, 5) 1904—1908 ἐκ φύλλων 100, 6) Βιβλίον Καθολικὸν τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου τῶν ἐτῶν 1908—1917 ἐκ φύλλων 141, 7) Βιβλίον Καθολικὸν Ταμείου τῆς Κοιν. Διδυμοτείχου τῶν ἐτῶν 1889—1903 ἐκ φύλλων 124, 8) Βιβλίον μισθολογίου τῶν διδασκάλων Διδυμοτείχου τῶν ἐτῶν 1889—1899 ἐκ φύλλων 140 ἐξ ὧν 67 λευκαί, 9) Βιβλίον Ἰσομοῦ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Διδυμοτείχου (σημερινοῦ Α' καὶ Γ' Δημοτικῶν Σχολείων) ὑπὸ ἔτος 1911 κατὰ τὸ ἡμῖσι ἀπὸ 1—110 σελίδας, εἰς αὐτὰ καταγράφονται ὀνομαστικοὶ τῶν κατοίκων Ἰσομοῦ περὶ τῆς ὀφειλομένης ἢ καταβληθείσης εισφορᾶς καὶ 2) κατὰ τὸ ἄλλο ἡμῖσι περιλαμβάνον εἰς σελίδας 1—7 ἐκκαθάρισιν Ἰσομοῦ τοῦ ἔργου ἀπὸ 11-2-1911 ἕως 12-11-1911.

Σημειώσεις : Εἰς τὰ ὡς ἄνω βιβλία Ταμείου τῆς Κοινότητος περιλαμβάνονται καὶ ἐκκαθαρίσεις Ἰσομῶν κατὰ ἔτη, ὡς καὶ οἱ μισθοὶ τῶν διδασκάλων ἐν γένει τῶν ἐν τῇ πόλει σχολείων.

Βιβλία Ἰσομοῦ τοῦ κηροποιείου τῆς Μητροπόλεως. 1) Βιβλίον Ταμείου τοῦ Κηροποιείου ἀπὸ τοῦ 1900—1906 ἐκ σελ. 70, 2) Βιβλίον καθημερινῶν πωλήσεων αὐτοῦ τοῦ 1900—1906 μὴ ἠριθμημένον, 3) Βιβλίον Καθολικὸν ἀπὸ 1900—1907 ἐκ σελ. 75 καὶ 1920, 4) Βιβλίον Ταμείου ἀπὸ τοῦ 1920—1929, 5) Βιβλίον πρόχειρον ἀπὸ Ἰουλ. 1929 ἕως Δεκεμβρίου 1930.

Βιβλία διάφορα. 1) Βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον καταγράφεται ἡ Ἀρχιερα.

τική ἐπιχορήγησις τοῦ 1887, εἶτα δὲ διδασκαλικοὶ μισθοὶ τῶν ἐτῶν 1879—1885, ἐκ φύλλων πεντήκοντα ἑννέα (59), 2) Βιβλίον λ)σμοῦ ὁμολόγων τῶν ἐτῶν 1879—1885, ἐκ φύλλων πεντήκοντα ἑννέα (59).

Πατριαρχικά γράμματα. Ὡσαύτως ὑπάρχουσι Πατριαρχικά γράμματα, χειρόγραφα, ἔντυπα καὶ γραφομηχανημένα, διοριστήρια Μητροπολιτῶν κλπ. τοῦ τέλους τοῦ ΙΘ' καὶ τοῦ Κ' αἰῶνος, ὧν τὸ μὲν παλαιότερον εἶναι τὸ ὑπὸ χρονολογίαν 31 Μαΐου 1882, περὶ τοῦ τρόπου τηρήσεως ληξιαρχείου, τὸ δὲ νεώτερον τὸ ὑπὸ χρονολογίαν Φεβρουάριος 1929, περὶ ἐκλογῆς τοῦ Ἰωακείμ Σιγάλα ὡς Μητροπολίτου Διδυμοτείχου.

Διάφορα ἔγγραφα. Ἐταξινομήθησαν οἱ κάτωθι φάκελλοι διαφόρων ἔγγράφων : Φάκελλος Α'. Οὗτος περιλαμβάνει ἔγγραφα διαφόρων Μητροπόλεων, Ἰ. Συνόδου, Κτηματικά, Προστατευτικά ἀτόμων, τῶν ἐτῶν 1921—1929. Φάκελλος Β'. Οὗτος περιλαμβάνει αἰτήσεις ἐνοριτῶν, βεβαιώσεις ἱερέων, σχετικὰ πρὸς ἐκλογὴν ἐνοριακῶν Ἐπιτροπῶν, ἔγγραφα πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν, τῶν ἐτῶν 1927—29. Φάκελλος Γ'. Οὗτος περιλαμβάνει ἔγγραφα τοῦ Δήμου Διδυμοτείχου, ἀναφορὰς διαφόρων πρὸς Μητρόπολιν, διαζύγια κ.λ.π. τῶν ἐτῶν 1924—1929. Φάκελλος Δ'. Οὗτος περιλαμβάνει τὴν σχετικὴν νομοθεσίαν, διαταγὰς καὶ ἔγγραφα τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου Ἀνταλλαξίμων τῶν ἐτῶν 1924—1929. Φάκελλος Ε'. Οὗτος περιλαμβάνει ἔγγραφα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρμοστείας, τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης καὶ τῆς Νομαρχίας Ἐβρου τῶν ἐτῶν 1920—1927. Φάκελλος ΣΤ'. Οὗτος περιλαμβάνει ἔγγραφα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρμοστείας, τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης καὶ Ὑποδιοικήσεως Διδυμοτείχου τῶν ἐτῶν 1919—1926. Φάκελλος Ζ'. Οὗτος περιλαμβάνει ἔγγραφα τοῦ Δήμου Διδυμοτείχου, διαφόρων Μητροπόλεων, ἀποφάσεις πνευματικοῦ δικαστηρίου, σχέδια ἐγκυκλίων κλπ. τῶν ἐτῶν 1919—1929. Φάκελλος Η' περιλαμβάνων ἐκπαιδευτικὰ τῶν ἐτῶν 1919—1927, δύο φάκελλοι τουρκικῆς ἀλληλογραφίας μετὰ βιβλίου πρωτοκόλλου, περιέχοντες χειρόγραφα γεγραμμένα εἰς παλαιὰν τουρκικὴν γραφὴν, φάκελλος περιέχων στατιστικὰς πληθυσμοῦ, ἐκκλησιῶν, σχολείων κ.λ.π. τῶν ἐτῶν 1901, 1908, 1911, 1915 καὶ μέχρι τοῦ 1925, δύο φάκελλοι περιέχοντες ἀναφορὰς καὶ αἰτήσεις ἰδιωτῶν, πληροφορίας, συμμαρτυρίας, ἐπιστολάς τῶν ἐτῶν 1919-1927.

Τουρκικὰ ἔγγραφα. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἕξ (6) αὐτοκρατορικὰ φιομάνια, ἀγνώστου περιεχομένου, ἐν φιομάνιον ἀδείας πρὸς ἀνακαίνισιν μετὰ κωδωνοστασίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου εἰς τὸ χωρίον Τσαλῆ τῆς 28 Δεκεμβρίου 1909, ἐν φιομάνιον περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς μονῆς Λαδιᾶς καὶ ἐν φιομάνιον πρὸς ἀνέγερσιν νέου κτιρίου τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου ὑπὸ χρονολογίαν 9 Ἀζεμαζῆ οὐλ ἀχῆρ 1323, ἧτοι 9 Σεπτεμβρίου 1905. Ὡσαύτως φιομάνια τῶν ἐτῶν 1742, 1768, 1781.

Ὑπάρχουν ἐπίσης σενέτια ἰδιοκτησίας καὶ ἀποδείξεως καταβολῆς κυβερνητικῶν φόρων, ἀτόμων καὶ Κοινοτήτων.

Β' Ἡ ΠΑΙΔΕΙΑ ΕΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΩ, ΕΚ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ.—ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1)

Αἱ ποικίλαι περιπέτειαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας διήλθεν ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ἀποτελοῦν ὄχι μόνον πεδῖον εἰσέτι ἀνεξερεύνητον, ἀλλὰ καὶ τὸ προσφιλέστερον καὶ πολυαιμακτότερον κεφάλαιον τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ ἔρευνητὴς δύναται θαυμάσια ν' ἀντλήσῃ διδάγματα ἐκπλησσοῦσης ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Πατρίδα.

Βεβαίως, αἱ θυσίαι τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ δὲν ἀπέβησαν ἄκαρποι. Τοῦναντίον μάλιστα, ἐχρησίμευαν ὥς ἡ πλέον ἀκατάβλητος ἠθικὴ δύναμις, ἐπὶ τῆς ὁποίας οὗτος ἔρειδόμενος ἀντιμετώπισε νικηφόρος καὶ τὸν Τοῦρκον δυνάστην, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπ' αἰῶνος ἀπεγνωσμένως ἐπάλαυνεν, καὶ τὸν Βούλγαρον σωβινιστὴν, τὸν μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου διὰ χρυσοῦ καὶ μαχαίρας πρὸς ἐκβουλαγρισμὸν τῶν πάντων ἔξορμήσαντα.

Τὸ γεγονός λοιπόν, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς Θράκης κατὰ τὰ μακρὰ ταῦτα ἔτη τῆς ἀνηλεοῦς καὶ ἀδυσωπῆτου φυλετικῆς πάλης, οὐδαμῶθεν καὶ παρ' οὐδενὸς βοηθούμενος κατώρθωσε ἀλώβητον νὰ διατηρήσῃ τὸ ἔθνικόν καὶ θρησκευτικὸν αὐτοῦ φρόνημα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐπιμαρτυρεῖ βαθεῖαν φυλετικὴν συνείδησιν, ἀποτελεῖ ἐν ταυτῷ ἡρωϊσμὸν σπανίως ἐν τῇ Ἱστορίᾳ συναντώμενον.

Καὶ εἶναι τῷ ὄντι ἐκπληκτικὴ ἡ δύναμις ἡ ἀναβλύζουσα ἐκ τῆς καρδίας τῶν Θρακῶν, ἡ ὁποία καθωδήγησε τὰ βήματα αὐτῶν εἰς τὴν μακροαίωνα πορείαν τῆς Ἱστορίας των καὶ ἡ ὁποία παρέσχεν αὐτοῖς τὰ ὕλικὰ καὶ ἠθικὰ ἐφόδια, διὰ νὰ μὴ συντριβοῦν μεταξὺ ἐχθρῶν ἀγρίων καὶ ἐπικινδύνων, ἐπιζητούντων τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ φυλετικοῦ των χαρακτῆρος καὶ τὴν πρὸς βαρβάρους ἀφομοίωσιν αὐτῶν.

Τὴν ἰσχυροτάτην ταύτην δύναμιν ἀντιστάσεως ἀνεῦρεν κατ' ἀρχάς εἰς τὰς Παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν ἀπλοϊκὴν καὶ συγκινητικὴν των ἀφήγησιν ὠμίλουν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ συνεκλόνιζον ταύτην μὲ τοὺς ἄθλους τῶν Διγενῶν καὶ τῶν Βουλγαροκτόνων. Περιτελλομένων δὲ τῶν ἐνιαυτῶν ἀνεῦρε ταύτην εἰς τὴν Παιδείαν, τῆς ὁποίας τὸ ἀνέσπερον φῶς μετελαμπάδευον εἰς τὸ πνεῦμά του μεγάλοι Ἱεράρχαι καὶ Διδάσκαλοι, τοὺς ὁποίους ἡ Θεῖα Πρόνοια ἐν ταῖς χαλεπαῖς τοῦ Ἐθνους περιστάσεσιν ἐκασταχοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐγκατασπεύρει.

Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ἴδρυσις καὶ λειτουργεῖα τῶν Σχολείων ἐν Θράκῃ προηγήθη τῆς ἐν τῇ ὑπολοίπῳ Ἑλλάδι. Αἴτιον δὲ τούτου εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ γειννιάσις πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα, περίλαμπρον πνευματικὸν κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐφ' ἑτέρου δὲ ἡ προωιμότερα οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῶν μεγάλων θρακικῶν πόλεων. Διὰ τοῦτο ἰδρύθησαν ἐν Θράκῃ Σχο-

1) Ἡ παρούσα μελέτη στηρίζεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς πληροφορίες καὶ γράπτας μαρτυρίας τῶν ἐν τοῖς πρόσθεν περιγραφέντων Κωδικῶν καὶ λοιπῶν ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Διδυμοτείου.

λεῖα ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. *) Ἡ ἐξάπλωσις ὁμως τῆς Παιδείας εἰς πάσας τὰ πόλεις καὶ χωρία αὐτῆς ὀλοκληροῦται περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο, τῆς ἐξαπλώσεως δηλ. τῆς Παιδείας τελευτῶντος του ΙΗ' καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, παρατηρεῖται γενικῶς εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, ὀφείλεται δὲ εἰς δύο σπουδαιοτάτους λόγους: ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν εἶναι διὰ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσουκ Καϊναριτζῆ καὶ τὴν δι' αὐτῆς θεσπισθεῖσαν ἐμπορικὴν ἐλευθερίαν, ἀρχεται ἡ ἄνοδος τῆς ἑλληνικῆς ἀστικῆς τάξεως, ἡ ὁποία συγκεντρώνει εἰς χεῖράς της ὀλόκληρον τὸ ἐμπόριον τῆς φθινοῦσης Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· ὁ δεύτερος εἶναι ἡ ὀσημέραι ἀξαναομένη ἀνάμιξις τῶν Φαναριωτῶν εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους, **) οἱ ὀποιοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀποτελοῦν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν τοῦ Ἐθνους. Ἄν εἰς ταῦτα προσιεθῆ καὶ ἡ κατὰ τὰς δεκαετηρίδας ταύτας ἀνάπτυξις καὶ διάδοσις τῆς τυπογραφίας, τότε ἐπαρκέστατα ἐξηγεῖται ἡ κατ' αὐτὰς παρατηρουμένη ἀνθησις καὶ ἀκμὴ τῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι.

Ἡ ἄνοδος, ὀθεν, τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ ἡ προέκτασις τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς δυνάμεως τῶν Φαναριωτῶν δημιουργοῦν εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα νέας πνευματικὰς ἀνάγκας, μὴ καλυπτομένας ὑπὸ τῆς συντηρητικῆς παραδόσεως τῶν προηγουμένων αἰῶνων. Αἱ δ' ἀνάγκαι αὐταὶ εὗρισκουν διέξοδον καὶ πραγματοποιήσιν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Παιδείας.

Ἡδη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς πνευματικὸς ὀργανισμὸς κατέχει τὸ Ἐθνος. Διδάσκαλοι διασχίζουσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ μεταδώσουν τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως. Αἱ πόλεις ἀμιλλῶνται εἰς τὴν προσέλκυσιν τῶν καλλιτέρων διδασκάλων καὶ τὴν ἴδρυσιν τῶν καλλιτέρων Σχολείων. Οἱ τύποι καὶ τὰ προγράμματα αὐτῶν συνεχῶς μεταβάλλονται διὰ τῆς ἀναζητήσεως τοῦ κρείττονος. Καὶ γενικῶς ὑψηλὸς κρητὸς γνώσεως κατατρώγει τὸ Ἐθνος. Ὅ,τι ἔστερήθη ἐπὶ σειρὰν σκοτεινῶν ἑκατονταετηρίδων, προσπαθεῖ νὰ τὸ ἐκμάθῃ ἐντὸς ὀλίγων δεκαετιῶν. Εἶναι ὁ ὀραιότερος αἰὼν τῆς πνευματικῆς ἀνόδου τοῦ Ἐθνους, δυνάμενος ὀρθῶς νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς αἰὼν τοῦ Ἑλληνικοῦ Διαφωτισμοῦ **).

Τῆς πνευματικῆς ταύτης προόδου ἠμῶισησαν νὰ μετάσχουν καὶ αἱ μεγάλαι Θρακικαὶ πόλεις, καὶ μάλιστα ὀσαι ἐξ αὐτῶν εἶχον κληρονομικὴν τρόπον τινὰ τὴν πνευματικὴν παραδόσιν. Ἐπομένως δὲν ἤτο δυνατὸν νὰ ὀστερηθῆ ταύτης τὸ Διδυμότειχον, ἡ δευτέρα μετὰ τὴν Ἀδριανούπολιν μεγάλη θρακικὴ πόλις ἐν τῇ Μεσογαίᾳ τῆς Θράκης.

Ἐκ τῆς κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα παρατηρηθείσης τοιαύτης ἀκμῆς

1) Ἀδ. Ταμβακίδου, Τὰ Σχολεῖα Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θρακικὰ Τόμ. Γ' (παράρτημα) σελ. 59—83.

2) Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας, τόμ. Α', σελ. 99.

3) Γρηγ. Εὐθυμίου: Ἡ Θράκη στὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τοῦ 21, σελ. 25.

τῆς Παιδείας παρασυρθέντες ἐρευνηταί τινες καὶ πρὶν ἢ ἡ ἔρευνα προσαγάγῃ τὰ νέα στοιχεῖά της, ὑπεστήριξαν ἄλλοι μὲν ὅτι ἡ λειτουργία τῶν Σχολείων ἐν Διδυμοτείῳ ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1856 κ. ε. ¹⁾, ἄλλοι δὲ ὅτι ἡ Σχολὴ Διδυμοτείχου ὑφίστατο ἀπὸ τοῦ 1800 ²⁾.

Ὅτι ἐλέχθη γενικῶς ἀνωτέρω διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Παιδείας κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον, ἰσχύει βεβαίως καὶ περὶ τοῦ Διδυμοτείχου, τὸ ὅποιον τότε εὐρίσκετο εἰς οἰκονομικὴν κατάστασιν θάλλουσαν. Τοῦτο πιστοποιεῖται ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἑσναφίων ἐν τῇ πόλει, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων ἦσαν, καθ' ἃ ἔξ ἡμετέρων ἐρευνῶν συνάγεται τῶν *τζιανακιτζήδων*, τῶν *μαρακτικτζήδων*, τῶν *ἀμπατζήδων*, τῶν *κουγιουμιτζήδων*, τῶν *γουναραδάδων*, τῶν *μακαλήδων*, τῶν *τερτζήδων*, τῶν *παπουτζήδων*, τῶν *πραγματευντάδων* τῶν *κασάπηδων*, τῶν *ντουλγκέρηδων*, τῶν *ριτσιπέρηδων* (δηλ. τῶν γεωργῶν) καὶ τῶν *σιμιτζήδων*. Ἀλλὰ τὸ ἀξιολογώτερον πάντων ἦτο τὸ ἑσνάφιον τῶν τζιανακιτζήδων καὶ μαρακτικτζήδων, διότι τὰ μάλιστα ἠῦδοκίμει ἡ πηλοπλαστικὴ ἐν Διδυμοτείῳ, τὰ δ' ἔξ αὐτῆς σκευὴ καὶ ἀγγεῖα ἐξήγοντο εἰς τὰς ἀγορὰς ὅλων τῶν θρακικῶν πόλεων. Ἡ πηλοπλαστικὴ ἠῦδοκίμει εἰς τὸ Διδυμοτείχον μέχρι καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτε καὶ κατεστράφη συνεπιεῖ τῶν διωγμῶν, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι ἐνήργησαν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς πόλεως.

Ἀλλὰ Σχολεῖα ἐν Διδυμοτείῳ εὐρίσκομεν πολὺ πρὸ τοῦ 10' αἰῶνος λειτουργοῦντα. Τὴν πρώτην περὶ τούτου γραπτὴν μαρτυρίαν εὐρίσκομεν ἐν τῷ Βραβείῳ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἱ. Θεολόγου Πάτμου ³⁾, ὅπερ εἶναι χειρόγραφον χρονικὸν θανάτων τῶν ἐν αὐτῇ ἐνταφιαζομένων κληρικῶν. Εἰς τὴν σελίδα, λοιπόν, 38 τοῦ Βραβείου ἀναγράφεται: «(1741) Μαΐου 4 ἑκοιμήθη ὁ ἱεροδιάκων Ἀθανάσιος Βλάχος καὶ διδάσκαλος εἰς τὸ δυδοιμότειχον». Ἡ μαρτυρία αὕτη εἶναι σπουδαιότης, διότι ἔξ αὐτῆς ἀποδεικνύεται, ὅτι ἤδη πρὸ τοῦ 1741 ἐλειτούργει Σχολεῖον εἰς τὸ Διδυμοτείχον. Ἡ πληροφορία εἶναι βεβαίως βραχυτάτη· διότι δὲν γνωρίζομεν οὔτε εἰς ποίαν ἡλικίαν ἀπέθανεν ὁ ἐν λόγῳ ἀρχιδιάκωνος καὶ διδάσκαλος, οὔτε καὶ ἐπὶ πόσον χρόνον ἐδίδαξεν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος διδάσκαλος Διδυμοτείχου, τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν τὸ ὄνομα καὶ ὀκωσδήποτε τὴν χρονολογίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν συναγωγὴν ἐσφαλμένων συμπερασμάτων ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς Διδυμοτείχου. Δὲν εἶναι δηλ. δυνατὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ Σχολὴ ἰδρύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου Ἀθανασίου Βλάχου δέκα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του. Ἡ

1) Κ. Γ. Κουρτίδου, τὰ γράμματα εἰς Διδυμοτείχον κατὰ τὸν 10' αἰῶνα, Θρακικά, τόμ. ΙΓ'.

2) Ἀδ. Ταμβακίδου, ἐνθ' ἄνωτ.

3) Τοῦτο ἔθεσεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ὁ σεβαστὸς Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Παν. Κρητικὸς.

Σχολή ἀσφαλῶς ἦτο ἰδρυμένη, ὅταν οὗτος ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ. Τὸ ὅτι δ' οὗτος ἦτο ἱερωμένος, δύναται νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς Διδυμοτείχου ἤσκουν τὸ ἱερατικὸν ἐπάγγελμα, ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦσαν καὶ οἱ πλείστοι τῶν διδασκάλων. Τούτων οὕτω θεθέντων δὲν δυνάμεθα μετ' ἀκριβείας νὰ προσδιορίσωμεν οὔτε τὸν χρόνον, καθ' ὃν τὸ πρῶτον ἰδρύθη ἡ Σχολὴ Διδυμοτείχου, οὔτε τὸν πρῶτον ἐν αὐτῇ διδάξαντα. Ἄν ὅμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ Σχολὴ Ἀδριανουπόλεως ἤρξατο λειτουργοῦσα μεσοῦντος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τότε θὰ πρόπη νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἡ Σχολὴ Διδυμοτείχου, τὸ ὅποιον ἦτο ἡ δευτέρα σημαντικὴ πόλις ἐν Θράκῃ καὶ τὸ ὅποιον εἶχε στενωτάτην ἐμπορικὴν καὶ πνευματικὴν ἐπαφὴν μετὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, θὰ ἰδρύθη φθίνοντος τοῦ ΙΣΤ' ἢ ἀρχομένου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Ἡ σχολὴ Διδυμοτείχου, ἀπαξ ἰδρυθεῖσα, δὲν ἐξέλιπεν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀθανασίου Βλάχου. Τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ δύο ἐξ ἴσου πολυτίμων πληροφοριῶν τοῦ κώδικος Α' τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἔχει οὕτω :

«αψήζω ὀκτοβρίου : η : Ἐθεωρήθη ὁ λογαριασμὸς τῆς μητροπόλεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κυρ ἀποστολάκη χρόνων τεσσάρων ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ κυριάρχου ἡμῶν κυρ παΐσιου καὶ τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου λιτίτζης τοῦ ἐξαρχικῶς διορισθέντος παρὰ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἔδειξεν λογαριασμὸν τῆς ἐκκλησίας τῶν τεσσάρων χρόνων ἦτοι διάφορον 1895 : ἦτοι χίλια ὀκτακόσια ἑννεήκοντα πέντε, ὁμοῦ μετὰ τοῦ διαφόρου τῶν χιλίων γροσίων ὅπου εἶχεν ἐπάνω του : χρόνων τεσσάρων δάνεια : ἐξ ὧν εἶχε μόνα δάνεια τετρακόσια πρὸς δέκα τὰ ἑκατόν θεωρουμένων πάντων τῶν λογαριασμῶν ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν, τόσων ἐντὸς τοῦ καλέ, ὅσον καὶ ἐκτός, ἔμεινε νὰ χρεωστῇ : 1120 γρόσ. διὰ χρεωστικῆς ὁμολογίας, ὁμοῦ μὲ τὸ διάφορόν τους, τὰ ὁποῖα ἐδιορίσθησαν διὰ προσταγῆς τοῦ πανιερωτάτου ἁγίου λιτίτζης ἐξάρχου, καὶ δι' ἀποφάσεως τοῦ συνοδικοῦ γραμματός, ὁποῦ κατὰ μῆνα νὰ δίδῃ δέκα γρ. μηνιαῖον τῷ διορισθέντι διδασκάλῳ, διὰ τὰ πτωχὰ παιδιὰ τῶν πτωχῶν χριστιανῶν, τόσον τοῦ ἐντὸς τοῦ καλέ, ὅσον καὶ τοῦ ἐκτός τοῦ καλέ».

Ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Κώδικος Α' εἶναι σπουδαιότατη. Καὶ πρῶτον μὲν ὁ Μητροπολίτης Παΐσιος, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται ἐν αὐτῇ καὶ ὁ ὁποῖος ἀρχιερατεύσεν ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπὸ τοῦ 1779 μέχρι τοῦ 1803, γράφει περὶ ἑαυτοῦ ἰδίᾳ χειρὶ εἰς τὸν αὐτὸν Κώδικα τὰ κάτωθι : «Κατὰ τὸ φθοῦ' ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ ἡ' ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος ὃ ἐκ σίφνου προκάτοχός μου κυρ νεόφυτος ἀρχιερατεύσας χρόνους εἴκοσι δύο καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἡμέξ'· καὶ ἐνεπιστάθην (;) τὸν θρόνον τοῦ διδυμοτείχου εἰς τὰς δέκα τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος καὶ ταπεινὸς ἐκ σύμυνης παΐσιος γραμματεὺς ὧν τοῦ ἁγίου ἐφέσου κυρίου Σαμουὴλ τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως γέννημα ὄντος τε

καὶ θρέμμα τῆς βασιλευούσης, τοῦ Σαμουὴλ ἐκείνου τοῦ πατριαρχεύσαντος ἐκ δευτέρου... καὶ ἀναδέχθηκα τὴν ἐπαρχίαν διὰ πουργίων ὀγδοήκοντα ἔξ· τὰ μὲν ἑβδομήκοντα κατεγράφησαν δι' αὐλικῶν ὁμολογιῶν εἰς τὸν κώδικα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας· τὰ δὲ δεκαἕξ κατέβαλλον ἔξ ἰδίων· ἅτινα ἐδόθησαν εἰς προδεδουλευμένα διάφορα μπεράτ πεσκέσια, καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα ἀφενετα ἔξοδα. ἀποκατέστησα ἐπιτρόπους τὸν τε λογοθέτην κυρίτζη δημητράκην τοῦ δαυιήλ· καὶ τὸν σκευοφύλακα κυρίτζη μιχαήλον δίδοντάς τω καὶ τὸ ἅγιον λείψανον τοῦ ἁγίου Χαραλάμους.»

Ἔ ὁ Διδυμοτείχου παῖσιος

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν αὐτῶν τοῦ Κώδικος Α' ἀβιάτως συνάγομεν τ' ἀκόλουθα : α') ἤδη κατὰ τὸ 1797 καὶ ἐπὶ ἀρχιερατείας Παῖσιου τοῦ ἐκ Συμόρης ἐλειτούργει Σχολεῖον ἐν Διδυμοτείχῳ, ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, ἔνθα κατέκει ὁ συμπαγῆς ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως. Ἔτερον ἐκτὸς αὐτοῦ δὲν φαίνεται νὰ ἐλειτούργει· β') ὁ διδάσκαλος τοῦ Σχολείου ἐδίδασκεν ἀσφαλῶς πρὸ τοῦ 1797, ἀφοῦ ὁ ἐπίτροπος κύρ Ἀποστολάκης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου διετάχθη ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Λιτίτζης Ἰγνάτιον, ἐξαρχικῶς ἀποσταλέντα εἰς Διδυμοτείχον, νὰ δίδῃ δέκα γρόσια μηνιαῖον «*τῷ διορισθέντι διδασκάλῳ*». γ') ἡ μηνιαία αὕτη ἀμοιβή, εὐτελής οὔσα, παρείχετο εἰς τὸν διδάσκαλον ὡς ἐπίδομα τρόπον τινὰ ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου, διὰ τὴν φοίτησιν τῶν ἀπύρων μαθητῶν. Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὅτι πιθανὸν οἱ εὐποροὶ μαθηταὶ νὰ κατέβαλλον ἀπ' εὐθείας τὰ διδάκτρα εἰς τὸν διδάσκαλον. ε') ὁ εὐτελής αὐτὸς μισθὸς τῶν δέκα γροσίων κατὰ μῆνα ἐξηρτάτο ἐκ τῆς εὐσυνειδησίας τῶν ἐπιτρόπων.

Ἡ ἕτερα μαρτυρία ἐκ τοῦ αὐτοῦ Κώδικος ἔχει ὡς κάτωθι : «*αψήζω ὀκτωβρίου* : κ : θεωρηθέντων τῶν λογαριασμῶν τῆς ἐκκλησίας ἐδιορίσθησαν δύο ἐπίτροποι εἰς τὸ παγκάρι ὅτε κύρ μιχαλάκης πατζάκογλους, καὶ ὁ κύρ ἀναστάσης παπάζογλους, διὰ τὴν σύναξιν τοῦ κηρίου καὶ τοῦ λαδιοῦ, διὰ χρόνον ἕνα, ἀρχόμενος ὁ χρόνος νὰ θεωρῆται ὁ λογαριασμὸς του ἐνώπιον πάντων, καὶ νὰ διορίζωνται ἀντ' αὐτῶν ἄλλοι· ἔτι ἐδιορίσθησαν κοινῇ γνώμῃ δύο ἐπίτροποι τῆς σχολῆς, ὁ τε κύρ διαμαντῆς δανήλογλους καὶ ὁ κύρ δημήτρης ζότογλους, διὰ νὰ συνάξωσι τὰ διάφορα καὶ ἄσπρα τῆς ἐκκλησίας ὅλα ἅπερ καταγράφομεν ἔνταῦθα· γρόσια 1.000 : εἰς τὸν ἀποστολάκη διὰ νὰ δίδῃ τὸ διάφορον εἰς τὴν σχολὴν κατὰ τὸν διορισμὸν τῆς ἐκκλησίας».

Καὶ ἐκ τῆς πολυτίμου ταύτης πληροφορίας συνάγομεν ὅτι : α') διὰ πρῶτην φορὰν ἀναφέρεται ὀργάνωσις σχολικῆς Ἐφορείας καὶ ἀναγράφονται ὀνόματα Σχολικῶν Ἐφόρων, οἵτινες ὀνομάζονται «*Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς*». β') κύριον μέλημα αὐτῶν εἶναι ἡ οἰκονομικὴ τῆς Σχολῆς ἐνίσχυσις, χωρὶς νὰ προδιαγράφωνται ἄλλα καθήκοντα αὐτῶν. γ') πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Σχολῆς κατεβάλλετο «*τὸ διάφορον*», ἤτοι ὁ τόκος τῶν 1.000 γροσίων, τὰ ὅποια ἐδόθησαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν Ἀποστολάκη ὡς δάνειον διὰ τὸν σκοπὸν αὐ-

τόν. Τὸ «διάφορον» τῆς Σχολῆς κατὰ τὴν 4ην Νοεμβρίου 1797 ἦτο τὸ κά-
τωθι, συμφώνως πρὸς πληροφορίαν τοῦ αὐτοῦ Κώδικος : «180 γρ. : διάφο-
ρον τοῦ σχολείου εἰς δέκα ὀκτὼ μηνῶν διάστημα». Εἶναι, λοιπόν, ὁ τόκος ἐν
γρόσιον μηνιαίως. Ἄρα ἐκ τῶν 1.000 γροσίων, τὰ ὁποῖα ἐδανείσθη ὁ Ἀπο-
στολάκης δι' ἔν ἔτος, ὁ προκύπτων τόκος διὰ τὴν οικονομικὴν ἐνίσχυσιν τῆς
Σχολῆς θὰ ἦτο 100 γρόσια ἐτησίως. Εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα τοῦ ἰδίου Κώδι-
κος καὶ εἰς τὴν στήλην τῶν ἐξόδων ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς
βαρυσήμαντα : «αψ'ηθ' νοεμβρίου δ' Γρ. 10 εἰς τὸ σχολεῖον μαΐστορικά. Γρ.
140 εἰς τὸν διδάσκαλον». Ἐξ αὐτῶν τεκμαίρεται ὅτι τὸ Σχολεῖον ὑπῆρχε καὶ
ἐλειτούργει, ἀφοῦ μάλιστα ἀναγράφονται ἔξοδα ἐπισκευῆς αὐτοῦ, πολὺ πρὸ
τῆς χρονολογίας ταύτης. Ἐξάγεται ἐπίσης, ὅτι ὁ διδάσκαλος ἐπληρώνετο.
Ποῖαν ὁμως ἀμοιβὴν τοῦ ἀντιπροσωπεύει τὸ ποσὸν τῶν 140 γροσίων, ἦτοι
ἐτησίαν, ἢ μηνιαίαν, καθὼς καὶ ποῖον τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου, ἀγνοοῦμεν.

Βεβαίως τὰ ἐνταῦθα ἀναφερόμενα ποσὰ δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὰ διὰ
τὴν συντήρησιν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τῶν Σχολείων. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου
καὶ ἡ εὐσυνειδησία τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἡ διάθεσις τῶν κατοίκων δὲν θὰ ἦτο
πάντοτε ἡ ἐπιβαλλομένη, ὥστε τὰ σχολεῖα νὰ λειτουργοῦν ἀπροσκόπτως καὶ
νὰ ἔχουν πάντοτε εἰς τὴν διάθεσίν των πάντα τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια καὶ μέ-
σα. Τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐξῆς πληροφορίας τοῦ Κώδικος Α' «Ἐπι-
στολὴ ἐστάλη συναδικῆ νὰ γίνουσι τρία καταστήματα, τὰ μὲν δύο νὰ δωθοῦν
ἀνὰ ἓν τοῖς δυοῖ μαχαλίαις, τὸ δὲ τρίτον νὰ σταλθῇ τῇ ἱερᾷ Συνόδῳ, διὰ νὰ
μὴν ἀρπάζωνται κατὰ καιροὺς τὰ ἄσπρα τοῦ ναοῦ ἀπὸ τοὺς καλελίδες κατὰ
τὴν συνήθειάν των [λέξις δυσανάγνωστος] τὰ ἄσπρα τοῦ ναοῦ ὁποῦ ἐσυνά-
χθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας διὰ ἐπιμελείας ἡμῶν ὀβολοῦ μὴ ὄντος πρὸ ἡμῶν.
Ταῦτα [λέξις δυσανάγνωστος] ὑποφαίνονται ἐνταῦθα καταστρωθέντα.

αψ'ηθ' : νοεμβρίου δ'»

Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι σπουδαιότατη. Διότι, πρῶτον μὲν μανθά-
νομεν ὅτι δύο ἦσαν αἱ κυριώτεραι ἑλληνικαὶ συνοικίαι τῆς πόλεως, ἡ τοῦ
φρουρίου καὶ ἡ ἐκτὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τὴν ἐποχὴν
ταύτην. Δεύτερον δὲ ὅτι ἐπεκράτει μεγάλη ἀκαταστασία εἰς τὰ τῆς διοικήσεως
τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, ἀφοῦ «οἱ Καλελίδες» ἔφθανον μέχρι τοῦ σημείου
ὥστε ν' ἀρπάζουν «τὰ ἄσπρα» τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Διὰ
ποῖον ὁμως λόγον ἔπραττον τοῦτο ; Φαίνεται, καθ' ἃ ἠδυνήθημεν νὰ πληρο-
φορηθῶμεν ἐκ τῶν Κωδίκων, ὅτι ἡ Μητρόπολις ἔδιδε ποσὸν τι ἐκ τῶν εἰ-
σπραξέων τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου διὰ τὰ ἔξοδα τῆς Ἑλληνι-
κῆς Κοινότητος, ἐδρευούσης τότε ἐντὸς τοῦ Καλέ. Ὅσακις, λοιπόν, τὰ χρή-
ματα καθυστέρουντο, ἢ οἱ τῆς Κοινότητος ἀνεβίβαζον τὸ ποσὸν αὐθαιρέτως,
προεκαλοῦντο ἀνεγκλήσεις, ταραχαὶ καὶ βιαιότητες, ὅπως καὶ ἡ ἀναγραφείσα
καθ' ἣν ἤρπαζον τὰ χρήματα τῆς ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὰς συνθήκας, λοιπόν,
αὐτὰς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λειτουργῇ ἀνείως καὶ ἡ Σχολὴ τῆς Κοινότητος,

οὔτε καὶ νὰ ἔχη ἐπάρκειαν πόρων, τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον οὐδεμίαν ἐξόρτησιν εἶχεν ἐκ τῆς Κοινότητος. Ἡ δὲ ἀκαταστασία καὶ ἡ ἔλλειψις ἀρμοδίων ὀργάνων ἀσφαλῶς ἐτάρασσε τὰς σχέσεις τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος καὶ ἐδημιούργει κλίμα ἥκιστα συντελεστικὸν διὰ τὸν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον προέθετεν ἡ Παιδεία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμάθεια τῶν χρόνων ἐκείνων συνηκούριζε τὰς φρένας καὶ ἐξήντλει τὴν δραστηριότητα τῶν κατοίκων εἰς μικροχαρῆ προσωπικὰ ζητήματα καὶ παραμέλησιν οὐσιωδεστέρων.

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν, κατὰ ταῦτα, τοῦ Κώδικος Α' προκύπτει ἀβιάτως τὸ συμπέρασμα, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ Σχολὴ Διδυμοτείχου ἐλειτούργει ἤδη κατὰ τὸ 1797, θὰ εὐρίσκετο ἐν λειτουργίᾳ συνεχῆ καὶ ἀπὸ τοῦ 1741, ὅτε ἀπέθανεν ἐν Πάτρῳ ὁ διδάσκαλος Ἀθανάσιος Βλάχος. Ἄν δὲν γνωρίζομεν τὰ ὀνόματα τῶν διδαξάντων, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Σχολὴ ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται. Διότι, ἐνῶ ἔχομεν ἐπίσημον μαρτυρίαν περὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἐν ἔτει 1797, ἐν τούτοις οὐδεμίαν ἔχομεν περὶ τῶν διδασκάλων αὐτῆς. Ἐπειτα ἡ ἔλλειψις παλαιότερων Κωδῆκων καὶ ἡ ἀμέλεια ἐνίων Μητροπολιτῶν, ἰδίως τῶν ἀπωτέρων χρόνων, νὰ καταγράψωσι λεπτομερῶς τὰ ζητήματα ταῦτα ἀποτελοῦν μέγα ἐμπόδιον διὰ τὴν ὀλοσχερῆ τοῦ πράγματος διαφώτησιν.

Ἡ οἰκονομικὴ ἐξάρτησις τῶν Σχολείων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μέσῳ τῆς Μητροπόλεως ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἔλλειπεν καὶ πᾶσα ὀρθολογιστικὴ ὀργάνωσις τῶν οἰκονομικῶν τῆς Κοινότητος, παρεῖχεν ἀσφαλῶς πλείστας ὄσας δυσχερείας. Διότι ἡ Μητρόπολις εἶχε ν' ἀντιμετώπιση ἐνίοτε ζητήματα τοιαύτης ἐκτάσεως, μὴ καλυπτομένης ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν ἐκκλησιῶν, ὅταν βεβαίως ἐγίνετο τιμία διαχειρίσις αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν ἐπιτρόπων. Ἰδού λ. χ. εἰς ἐνδιαφέρων λογαριασμὸς ἐκ τοῦ Κώδικος Β' τῆς 10 Ἰανουαρίου 1924, ἀρχιερατεύοντος Καλλινίκου τοῦ Κρητός :

«14552 [γροσία] : 28 [παράδες] : εἰς ἔσοδα τῆς ἐκκλησίας, εἰς ἐλευθέρωσι σκλάβων, εἰς μόρτιδες *) καὶ εἰς λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔσοδα, καθὼς φαίνονται εἰς τὸ λεπτομερὲς κατάστιχον τῶν ἐπιτρόπων κῆρ Χ: ἀποστολάκη, κῆρ σταθάκη καὶ κῆρ νικολάκη». Ἄν εἰς ταῦτα προστεθοῦν καὶ τὰ διὰ τὴν συντήρησιν πτωχῶν, ὀρφανῶν καὶ χηρῶν καὶ δι' ἐλεημοσύνας ἔσοδα, τότε ἀντιλαμβανόμεθα πρὸ ποίων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν θὰ εὐρίσκετο ἡ Μητρόπολις ἐκάστοτε. Μετὰ τὰς ἐκ τοῦ Κώδικος Α' πληροφορίας τοῦ ἔτους 1797 ἀκολουθεῖ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ οἱ Κώδικες οὐδὲν ἀναγράφουν

1) Μόρτιδες κατὰ τοὺς Κώδικας Φιλιππουπόλεως ἐλέγοντο οἱ νεκροθάπται τῶν χολεριῶντων καὶ παναλοβλήτων. Βλ. Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θῆσ. τόμ. Ζ', σελ. 40. Τοῦτ' αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ Κώδικος Α' τῆς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου. Οὕτως εἰς τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ χρέους Δανιηλάκη τινὸς πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως, ὑπὸ χρονολογίαν 1832 Ἰουλίου 20 ἀναφέρεται : «Γρ. 200 εἰς δύο μηνιαία τῶν μόρτιδων τῆς χολῆς». Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ χρονολογίαν αὐτῆς Φεβρουαρίου κ' : «Ἐνταῦθα καταγράφονται τὰ ὅσα γρ. ἐξοδεύθησαν ἐκ τῶν ἠθθέντων ἐπιτρόπων...καὶ ἐδόθησαν εἰς μόρτιδες διὰ λοιμικῆς ἀσθενείας».

περι τῶν Σχολείων καὶ διδασκάλων. Καὶ μόνον διὰ τὸ ἔτος 1839, ἦτο μετὰ παρέλευσιν τεσσαράκοντα τριῶν ἐτῶν εὐρίσκομεν εἰς τὸν Κώδικα Β' τὴν κάτωθι πληροφορίαν :

«αωλθ' ὀκτωβρίου ἡ ὄσοι ἐπίτροποι διορίζονται ἤδη διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον ὁ Χαρτοφύλαξ Τζελεμπῆ Γεωργακοῦδης, ὁ πρωτεύδικος Νικολάκης Τζιανακτζῆς, ὁ Μιχαλάκης τοῦ Διαμαντῆ, ὁ γιάνης ὁ πραγματευτής». Εἶναι ἡ δευτέρα φορά, καθ' ἣν οἱ παλαιότεροι Κώδικες ἀναγράφουν ὀνόματα σχολικῶν ἐφόρων, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς». Φαίνεται δ' ὅτι ἀπαξ καθιερωθεὶς ὁ ὄργανισμός οὗτος τῶν Ἐπιτρόπων τῆς Σχολῆς, ἐνηκολούθει συνεχῶς λειτουργῶν, ἔστω καὶ ἂν ἐξ ἀμελείας τῶν διαφόρων γραμματέων τῆς Μητροπόλεως δὲν ἀναγράφονται τὰ ὀνόματά των. Τῆς ἐποχῆς ταύτης σώζονται καὶ ὀνόματα διδασκάλων καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς καταβληθεῖσα ἀμοιβὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ Κώδικος :

«τῷ αωλστ' ἔτει Δεκεμβρίου κε' ὑποσημειοῦνται τῶν ψαλτῶν καὶ διδασκάλων οἱ καιροὶ κατὰ ἔτος καὶ ἡμερομηνίαν. αωλη' Φεβρουαρίου α : ἐσυμφωνήθη ὁ Πρωτοψάλτης Χριστόδουλος, διδάσκαλος τῆς κοινῆς σχολῆς, διὰ γρο', Νο : 800 : αἰτήσιον μισθόν, ὁμοῦ καὶ τὸ γιανούδη ὃ. αωλη' Μαΐου κγ' ἐσυμφωνήθη Διδάσκαλος Ἑλληνικός, ὁ Σωφολύ : Κωνσταντῖνος Ἀθανασιάδης διὰ γρο', Νο 3,000 αἰτήσιον πληρομήν».

Εἰς ἕτερον φύλλον τοῦ αὐτοῦ Κώδικος ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ἀναλυτικοὶ λογαριασμοὶ τῆς μισθοδοσίας ἀμφοτέρων :

ὄσα ἔλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος Ἑλλ :	Δίδα :	γρ :
250 Ἰουνίου ἀπὸ τὸν ἀναγνώστην	1630	[Ἐκ μεταφορᾶς]
120 Σεπτέμβριον τὰ ἀπὸ τὴν παναγίαν	1305	
230 Ὀκτωβρίου κα :	ἀπὸ τὴν πανα-	2935
150 γίαν τῆ σι Νοεμβρίου ἀπὸ τὴν	65	ὁ χατζῆ λογοθέτης καὶ
750 παναγίαν	3000	ἐξόφλισε τελείως
70 ἀπὸ τὸ ἐσνάφι τῶν πραγματευ-		ἔλαβεν ὁ Πρωτοψ. Χρησιτόδουλος
τάδων	133	γρ. πρ. 12 δύο μηνιαία τῆς
520 τῆ κζ' Ἰανουαρίου		σχολῆς
1340	160	Ἰανουαρίου κη
250 ὁ δεσπότης	293	12
40 ἀπὸ τὸν ἀλέξη ἀπό...		
1630		

Ἐκ τῶν ἐκτενῶν αὐτῶν λογαριασμῶν μανθάνομεν ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1838 ἐλειτούργει ἐν τῇ πόλει Ἑλληνικὴ Σχολή, σαφῶς διακρινομένη τῆς κοινῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ὁ τὸ πρῶτον ἀναφερόμενος ἑλληνοδιδάσκαλος

1) Οὗτος ἦτο ἀριστερὸς ψάλτης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Κωνσταντῖνος Ἀθανασιάδης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πληρωμὴ αὐτοῦ φαίνεται γινόμενη κυρίως ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας, σημαίνει ὅτι ἤδη κατὰ τὸ 1838 εὐρίσκετο ἐν πλήρει λειτουργίᾳ ἡ Σχολὴ τῆς Παναγίας, ἰδρυμένη μὲν παλαιότερον, ὡς εἶδομεν, μετατραπεῖσα δὲ εἰς νέου τύπου διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Σχολείου. Ὁ δ' ἕτερος, Πρωτοψάλτης Χριστόδουλος, φαίνεται ὅτι ἐδίδασκεν εἰς τὴν κοινὴν Σχολήν, ἤτοι εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον τῆς πόλεως, εὐρισκόμενον ἐν τῷ φρουρίῳ. Δυστυχῶς δὲ γνωρίζομεν οὔτε τὸ ὄνομα τοῦ προηγουμένου Ἑλληνοδιδασκάλου, οὔτε τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς μεταβολῆς εἰς ἀνώτερον τύπον σχολείου τῆς κατὰ τὴν Παναγίαν Σχολῆς.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἄκρι τοῦδε δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι : α') ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἤνοιξεν εἰς τὸ Διδυμοτείχον τὸ πρῶτον σχολεῖον β') κατὰ τὸν πρὸ τοῦ 1797 χρόνον ἐλειτούργει ἐν τῷ Καλῆ σχολεῖον ὑπὸ διδάσκαλον ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ ἀμειβόμενον. γ) ἀπὸ τοῦ 1838 φαίνονται λειτουργοῦντα ἐν τῇ πόλει δύο Σχολεῖα, ἕξ ὧν τὸ μὲν ἐν τῷ Καλῆ ἐξηκολούθει νὰ λειτουργῇ ὡς Δημοτικόν, τὸ δὲ κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς Παναγίας προήχθη εἰς ἀνώτερον Σχολήν. δ') ἐπειδὴ οὐδαμοῦ ἀναφέρεται σχετικόν τι περὶ παρθυναγωγῶν καὶ τὰ δύο σχολεῖα θὰ ἦσαν μικτά. ε') Ἀμφότερα τὰ σχολεῖα ἐλειτούργουν μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Μετ' αὐτὴν καὶ ἐπὶ τινὰ ἔτη φαίνεται ὅτι ἀνεστάλη ἡ λειτουργία τῶν, ἀφοῦ μάλιστα καὶ διωγμοὶ ἔγιναν κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ εἰς τὴν πόλιν ¹⁾ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν. Τοῦτο πιστοποιεῖται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ μητροπολίτης Καλλίνικος, ἀρχιερατεύσας ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1835, ἐνῶ καταγράφει εἰς τὸν Κώδικα Β' λεπτομερεστάτους λογαριασμοὺς τῆς κατὰ τὸ 1834 ἐκ βαίθρων ἀνεγερθείσης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐν τούτοις οὐδὲ τὸ παραμικρὸν ἀναφέρει περὶ δαπανῶν διὰ σχολεῖα ἢ διδασκάλους. Οἱ λογαριασμοὶ τοῦ ἔτους 1838 ἀνάγονται εἰς τὴν ἀρχιερατείαν τοῦ Ἀβερκίου ²⁾, ὁ ὁποῖος μάλιστα καὶ ἔμεινεν ὀφειλέτης 1650 γροσίων εἰς τὴν Σχολήν, ὡς ἐκ τῆς κατωτέρω πληροφορίας τοῦ κώδικος Β' ἔμφαίνεται : ἄσφμα : Αὐγούστου κη Σημειοῦται τὰ ὅσα πράγματα δίδει ὁ Πανιερώτατος ἡμῶν Δεσπότης κύριος Ἀβέρκιος ἀντὶ τῶν τριῶν χιλιάδων καὶ πεντακοσίων γρ. ὅσα ὀφείλει τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ ὅθεν καὶ δι' αὐτῶν ἐξοφλεῖ ἐπὶ μαρτυρίᾳ ἡμῶν τῶν ὑποφαινομένων.

γρ : 3500 : ὅσα διὰ τὸ πρὸς τὴν Σχολὴν χρέος του
 1850 : ἀφαιροῦνται διὰ τὸ σπίτι τοῦ [δυσανάγνωστον]
 1650 : ἔτι ὀφείλει».

Ἐκτοτε, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 1838 κ. ἔ., φαίνεται ὅτι ὀργανοῦνται καλλι-

1) Ἡ παράδοσις ἀναφέρει τὸν ἀπαγχονισμὸν ἐν τῇ πόλει ἀτόμων τινῶν, ὧν δὲν διεσώθησαν τὰ ὀνόματα καὶ ἐκτοπίσεις ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῶν χωρίων τῆς περιφερείας Διδυμοτείχου εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς Ἐπαναστάσεως.

2) 1835 - 1841.

τερον τὰ τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων ἐν τῇ πόλει, καταγράφονται τακτικῶς τόσον ἡ οἰκονομικὴ τῶν ἐκκλησιῶν ἐνίσχυσις, ὅσον καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐκάστοτε διδασκάλων. Βεβαίως ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ μὴ εἶναι εὐχάριστος. Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ ἐπῆλθε μεταβολὴ καὶ εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ—τὸ σπουδαιότερον—εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν κατοίκων ὡς πρὸς τὸν ὑψηλὸν προορισμὸν τῆς Παιδείας. Τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συντήρησιν, ἔστω καὶ μὲ οἰκονομικὰς δυσίας, τῶν Σχολείων, βαίνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξανόμενον, οἱ δὲ σχετικοὶ λογαριασμοὶ τηροῦνται μὲ τάξιν.

Ἡ λειτουργία τῶν Σχολείων καὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἐξακολουθεῖ ἀπρόσκοπος. Διὰ τὸ ἔτος 1839 ἔχομεν τὴν κάτωθι πληροφορίαν ἐκ τοῦ Κώδικος Β'. «αὐθ' διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν γο. ὀμολ. 100». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι πρὸς συντήρησιν τῆς Σχολῆς ἐξεδόθησαν ἔντοκοι ὀμολογία, μὲ κεφάλαιον διατεθὲν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Ἐπίσης εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως θεωρουμένους λογαριασμοὺς τοῦ ἔτους 1841 τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἀναγινώσκομεν: «αὐμα' Ἀυγούστου κη. ὄσα τὸ πρὸς τὴν Σχολὴν χρῆος γο. 3,500».

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1842 λαμβάνεται ἀπόφασις ἀνεγέρσεως καινουργοῦ κτηρίου πρὸς στέγασιν τῆς ἐν τῷ Καλῷ Σχολῆς. Ὅπως εἶναι ἐπόμενον, τοσαύτη δαπάνη δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀναληφθῆ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς Μητροπόλεως, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὤφειλον τῇ Σχολῇ ἐκ τοῦ προηγουμένου ἔτους 3.500 γρόσια. Πρὸς ἀντιμετώπισιν, λοιπόν, τῆς δαπάνης ἀπεφασίσθη ἡ ἐκδοσις ἔντοκων ὀμολογιῶν διὰ κεφαλαίων προσενεχθέντων ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἰδιωτῶν. Ἴδου καὶ ἡ σχετικὴ πληροφορία ἐκ τοῦ Κώδικος Β'.

«Ἐνταῦθα καταγράφονται αἱ ὀμολογίαι τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, αἵτινες ἀλλάσσονται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. αὐμβ' Ἰανουαρίου α. 6454: ἦτοι ἕξ χιλιάδες τετρακόσια πενήκοντα τέσσαρα τῆς Σχολῆς κεφάλαιον καθαρὸν 1842 Ἰουλίου 1η.

Καταγραφή ὀμολογιῶν τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς 1842 Ἀυγούστου 15.

Κεφ.	τόκ. παρ.	Κεφ.	τόκ. παρ.
6454	967 20	500	75
100	15	300	45
500	75	300	45
750	112 20	250	37 20
1000	150	250	37 20
250	37 20	200	30
500	75	150	22 20
500	75	150	22 20
100	15	150	22 20
250	37 20	150	22 20
500	75	356	53 11
200	30	100	15

Κεφ.	τόκ. παρ.		Κεφ.	τόκ. παρ.	
100	15	ἄσα ὁ Χρὶ. Γιοβάνογλου	200	30	ἄσα ὁ Γεωργιάκης παραγμ.
100	15	ἄσα ὁ Βλάχκος Ἀρπατζῆς	200	30	ἄσα ὁ Κωνσταντῆς κογιμτζῆ
100	15	ἄσα ὁ Κωνντίνος κάπηλας	250	37 20	ἄσα ὁ Σταυρ. ἀναστασίου
200	30	ἄσα ὁ Γιωργ. Δημητρίου	300	45	ἄσα ὁ Θεόδωρ. κεχαγιάς
100	15	ἄσα ὁ Σωτήρης κάπηλας	100	15	ἄσα ὁ Γιαν. Ζήση κουγιτζῆς
200	30	ἄσα ὁ Πέτρος σιμιτζῆς	260	39	ἄσα ὁ Δ. καὶ Θ. Παναγιώτου
100	15	ἄσα ὁ Ἀθαν. ἀμφιστζῆς	90	13 20	ἄσα ὁ Νικολ. Κωσταντῆ
200	30	ἄσα ὁ Σταμπόλης Ναλμπ.	30	4 20	ἄσα ὁ Στέφος Μπογιατζῆς
200	30	ἄσα ὁ Μχ. Γιανακούδογλου			
300	45	ἄσα ὁ Ἀθανασοῦδης στα.	17740	2660	11

Ἐξωφλήθησαν ἅπασαι καὶ τὸ συνταχθὲν ποσὸν ἔδαπανήθη εἰς ἀνέγερσιν τῆς ἐν τῷ Καλέ ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς:

Ὡστε διὰ τοῦ συγκεντρωθέντος ὡς ἄνω ποσοῦ, τοκοσθέντος ὡς φαίνεται πρὸς 15 %, ἐκτίσθη διὰ πρώτην φορὰν ἰδιόκτητον Κοινοτικὸν σχολεῖον, ἐπὶ τοῦ Καλέ, ὀνομασθὲν ὡς ἐκ τῆς ἐφαρμοζομένης παιδαγωγικῆς μεθόδου, Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή¹⁾.

Διὰ τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων τῆς πόλεως ἀναλωθέντα ποσὰ κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἔχομεν καὶ ἐκ τοῦ Κώδικος Γ' τὰς κάτωθι πληροφορίας συμπληρωματικῶς: «Ἀπὸ αὐμγ' Φεβρουαρίου α' ἕως τοῦ αὐμζ' Ἰουλίου ιγ' αὐμγ'. ἄσα εἰς μισθοὺς διδασκάλου, κράκτου, διακόνου Γρ^ο 952, αὐμδ' ἄσα εἰς μισθοὺς διδασκάλων Γρ. 1880, αὐμε' Γρ. 1131, αὐμοστ' Γρ. 2150».

Διὰ τὸ ἔτος 1847 τὰ ἐξῆς ἐκ τοῦ Κώδικος Β'. «αὐμζϞ': Ἰουλίου αη': ἐθεωρήθη τὸ σωζόμενον χρέος τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς Πολιτείας Γρ^ο 7,154».

Καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ Κώδικος τὰ κάτωθι: «αὐμζϞ' ὁ λισμός τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐκκλησίας. νὰ λάβῃ: ἄσα εἰς διδασκάλους ὁμοίως καὶ ἔξοδα Σχολῆς, ὡς τὸ ἰδιαίτερον Γρ^ο 5278».

Ἐκ τοῦ Κώδικος Γ': «αὐμζ': Ἰουλίου α': ἄσα πρὸς τὴν Σχολὴν Γρ. 2535, αὐμη: Ἰουλίου ιγ': ἄσα εἰς μισθοὺς διδασκάλων Γρ. 2550, Γρ. 470».

Σημειοῦμεν ὅτι ὁ Κώδικς Γ' περιέχει λογαριασμοὺς καὶ θεωρήσεις αὐτῶν τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας. Συνεπῶς αἱ διὰ τὴν Σχολὴν καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν διδασκάλων περιεχόμεναι ἐν αὐτῷ διαπάναι ἀφορῶσιν ἀσφαλῶς εἰς τὰ ἔξοδα λειτουργίας τῆς κατὰ τὴν συνοικίαν ταύτην Σχολῆς. Ἐκτὸς ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ταῦτα κατεβάλλοντο τῇ Μητροπόλει, ἦτις καὶ κατένειμε τὰ ποσὰ καὶ εἰς τὰ δύο σχολεῖα τῆς πόλεως ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἀναγκῶν των. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι, ἐνῶ καταγράφονται μετὰ σχολαστικότητος αἱ σχετικαὶ μὲ

1) Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγένετο ἐπὶ ἀρχιερατείας Βησσαρίωνος (1841—1847). Περὶ αὐτοῦ βλ. καὶ Πατρ. Κώδ. ΚΒ' 21. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπίσης ἀνηγέρθη κατὰ Μάϊον τοῦ 1843 καὶ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας, πρότερον μικρὸς ὢν καὶ ἐτοιμόρροπος, τῶν ἐξόδων ἀνεγέρσεως ἀνεβρόντων εἰς 129.277 γρ. καὶ ὁ ναὸς τοῦ Χριστοῦ, πρότερον κατηρειπωμένος.

τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων δαπάναι, οὐδὲν ἀναγράφεται περὶ τῶν διδασκάλων, σχετικὸν μὲ τὸ ὄνομά των, τὸν τόπον καταγωγῆς των καὶ τὴν κατὰ μῆνα ἀμοιβὴν των· Αἱ τοιαῦται πληροφορίαι γίνονται τακτικώτεραι ἀπὸ τοῦ 1850 κ. ἔ. Ἐκ τοῦ Κώδικος Δ' «1850 Ἰουλίου 1. Νὰ Δώση. ὅσα εἰς Σχολεῖον Γρο', 975» Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐπίσης Κώδικος : «αων : ὅσα εἰς ὅμοιον Κωνστ. Διδασκάλου Γρο', 1,178». Ὡσαύτως σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ Κώδικος Β' διὰ τὸ ἔτος 1852 ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἔχουσα ὡς ἑξῆς :

«Ὁ ὑποφαινόμενος δηλοποιῶ διὰ τοῦ παρόντος μου ὅτι ἐσυμφώνησα μὲ τοὺς κατοίκους τῆς πολιτείας Διδυμοτείχου ἵνα διδάσκω ἐν τῷ ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ Ἑλληνικῷ Σχολεῖῳ διὰ δύο ἔτη ἐπὶ μισθῷ δέκα χιλιάδες γρόσια τὸ διετές τοῦτο χρονικὸν διάστημα, τὰ ὅποια θέλουσι μοι πληρῶνεσθαι ἀνὰ πᾶσαν τριμηνίαν, ἡ δὲ τελευταία τριμηνία ἓνα μῆνα πρὸ τῶν προθεσμιῶν, ὡς τὸ ἄνω χερσί μου συμφωνητικὸν αὐτῶν ἔγγραφον, ὑποχρεούμενος νὰ ἐκτελῶ καλῶς τὰ καθήκοντά μου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συμφωνίας μου. διὸ καὶ ὑποφαινομαι

Ἐν Διδυμοτείχῳ 1852 Δεκεμβρίου 25

Ὁ διδάσκαλος Γ. Ι. Περραιβός»

Μετὰ τὸν Κων)τινον Ἀθανασιάδην εἶναι ὁ δεύτερος Ἑλληνοδιδάσκαλος ὁ Γεώργιος Περραιβός, τοῦ ὁποίου γνωρίζομεν τὸ ὄνομα, τὸν χρόνον τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ παρουσίας του ὡς καὶ τὴν ἀντιμισθίαν του. Εἰς τὴν θεώρησιν τῶν λογαριασμῶν τοῦ αὐτοῦ Κώδικος διὰ τὸ ἔτος 1852 ἀναγινώσκομεν : «αωνβ' : Ἰανουαρίου α : ἐσυμφωνήθη ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος κύριος Γεώργιος Περραιβός διὰ γρο', 4500 ἧτοι τέσσαρες χιλιάδες πεντακόσια δι' ἐν ὀλόκληρον ἔτος ἐκτὸς τῶν ὁδοιπορικῶν ἐξόδων γρο', 120 τὸ ὅλον γρο' 4620».

Τὴν ἐξόφλησιν τοῦ ὡς ἄνω ποσοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου Γ. Περραιβοῦ εὐρίσκομεν εἰς τὰ τελευταῖα φύλλα τοῦ Κώδικος Ζ', ἔχουσαν οὕτω : «2370» ἧτοι δύο χιλιάδες τριακόσια ἑβδομήκοντα γρο. ἐλήφθησαν ἀπέναντι τῆς ἀνωτέρω ποσότητος. 1852 Ἰανουαρίου πρώτη, ὁ ἑλλ. διδάσκαλος Γ. Ι. Περραιβός 2250, ἧτοι δύο χιλιάδες διακόσια πενήντα γρόσια ἔλαβον εἰς ἐξόφλησιν τοῦ ἔτησιου μισθοῦ μου. 1852 Δεκ. 25 Γ. Ι. Περραιβός»

Ἡ δὲ συνδρομὴ τῶν ἐκκλησιῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διὰ τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων ἦτο ἡ κάτωθι :

Κώδιξ Γ'. «αωνβ' εἰς μισθοὺς διδασκάλων Γροσ. 4,445, εἰς διάφορα ἔξοδα Σχολῆς γρ. 251,38». Κώδιξ Ζ'. «500 : ὅτι πεντακόσια τὴν εἴσιον προσφορὰν ἧς ἐλυνηκὺν σχολῶν τοῦ σεβαστοῦ γεροντόσματος ἁγίου προέδρου διδιμοτίχου Κυρρου Μελετίου διὰ τὸ ἔτος : 1852.

ὁ Επίτροπος τῆς ἱερᾶς μητροπολεως Απόστολος Τριανταφίλλου».

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ μὲν ἔξοδα διὰ τὴν Σχολὴν τ' ἀναφερόμενα εἰς τὸν Κώδικα Γ', ἀφορῶσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν συνοικίαν Παναγίας τοιαύτης, τὰ δ' εἰς τὸν Κώδικα Ζ' εἰς τὴν ἐν τῷ Καλῆ Ἀλλήλοδιδασκτικῇ.

Αἱ περὶ τοῦ ἐπομένου ἔτους πληροφοροίαι τῶν Κωδῆκῶν, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ δαπανηθέντα ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τῶν Σχολείων καὶ μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων, εἶναι αἱ ἑξῆς :

Κώδιξ Β'. «τὴν κδ' Ἰανουαρίου τοῦ αἰωνοῦ τὸ ἤδη σωζόμενον χρέος πρὸς τὴν Σχολήν, καίτοι ὅλως ἄκυρον γροσ. 7.154. Ὁ λογαριασμός τῆς ἱερᾶς ἐκκλ. τῆς Μητρο. αἰωνοῦ νὰ δώσῃ; ὅσα εἰς μισθοὺς διδασκάλου Γρ. 5.756».

Κώδιξ Γ'. «αἰωνοῦ. ὅσα εἰς μισθοὺς διδασκάλων, ψαλτῶν καὶ κρακτῶν ὁμοῦ Γρ. 16.744».

Κώδιξ Δ'. «αἰωνοῦ. ὅσα εἰς μισθὸν Κωνσταντίνου Διδασκάλου Γρόσια 1.178,20. ὅσα εἰς ὅμοιον Ἑλληνοδιδασκάλου Ἀλεξάνδρου, Πρωτοψάλτου Γρ. 2.319,20, ὅσα εἰς 2 ἑτῶν χιζερικὰ Σχολῆς Γρ. 60».

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων λογαριασμῶν πληροφοροῦμεθα, ὅτι ἔξακολουθεῖ ἐν ἔτει 1853 διδάσκων ὁ Κωνῆτινος Ἀθανασιάδης καὶ ὅτι ἀναφαίνεται νέος Ἑλληνοδιδάσκαλος Ἀλέξανδρος, ὅστις ἐξετέλει καὶ χρέη ψάλτου, κατὰ τὰ ἐν τῷ Κώδικι Δ' ἀναγραφόμενα. Ἐτέραν τινὰ πληροφορίαν περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Ἀλεξάνδρου ἔχομεν κατὰ τὸ ἔτος 1861, ὡς θὰ ἴδωμεν. Ἐπανυμεῖτο δ' οὗτος Γεωργίου. Διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1855 οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν. Προβαίνομεν, ὅθεν, εἰς τὴν θεωρήσιν τῶν ἐπομένων ἔτων.

Κώδιξ Δ'. «1855—60 ὅσα εἰς ἐπισκευὴν ἐκκλησίας καὶ Σχολῆς Γρόσσ. 4.942. ὅσα εἰς μισθοὺς διδασκάλων, ψαλτῶν καὶ κρακτῶν ὁμοῦ γρ. 26.072».

Κώδιξ Γ'. «τὴν κα' ὀκτωβ. αἰωνοῦ εἰς διδασκάλους, βιβλία κλπ. Γρόσια 15.337. ὅσα εἰς Ἑλληνοδιδάσκαλον ἐμετρήθησαν ἐναντι τρέχοντος μισθοῦ του. Γρ. 6.084».

Κώδιξ Β'. «αἰωνοῦ Ἰουλίου α' ἐθεωρήθη τὸ σωζόμενον χρέος τῆς ἱερᾶς ἐκκλ. τῆς Μητρο. πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς Πολιτείας Γρόσια 7.154».

Προφανῶς ἡ ἐκκλησία τῆς Μητροπόλεως βαρυνόμενη μὲ τὸ ἐξ 7.154 γροσίων χρέος αὐτῆς πρὸς τὴν Σχολὴν δὲν ἠδυνήθη κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα νὰ βοηθήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως. Καὶ περὶ σχολικῶν Ἐφόρων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔχομεν πληροφορίαν τινά. Εἰς ἐν ἓκ τῶν τελευταίων λευκῶν φύλλων τοῦ Κώδικος ΥΔ' ἀνεγνώσαμεν τὰ ἑξῆς ἀνορθόγραφα : «ὁσὴ διώριζοντη ἔφωρη τῆς σχολῆς 1857 μαρτίου 18 ἀπῶ μαχαλὲν παζαρπειλῆ ἔδιωρισθη γιάνκως σταμάτη ἀπῶ μαχαλὲ μετρησὲ ἔδιοριζθη ὁ δράκνις στόγιου». Ὡστε ἐκ μὲν τῆς συνοικίας Παζὰρ μπειλῆ ἔφορος διωρίσθη ὁ Γιάνκος Σταμάτη, ἐκ δὲ τῆς συνοικίας Μεντρεσὲ ὁ Δράκνης Στόγιου.

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1860 κ. ἔ. πληροφοροίαι καθίστανται ἔτι μᾶλλον λεπτομερέστεραι, πληρέστερα δὲ τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων. Βεβαίως οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς πόλεως δὲν ἐξεπλήρωνον μετὰ ὅσης θὰ ἐπεβάλλετο ζέσεως τὰ πρὸς τὰ σχολεῖα καθήκοντά των. Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ ὁ ζῆλος τῶν φιλομούσων Ἀρχιερέων καὶ μερίδος τινὸς τῶν πολιτῶν ἀντικαθίστα τὴν δυσάρεστον ταύτην ἀδιαφορίαν. Οὕτω κατὰ τὸ 1860—1861 ἰδρύνεται ἐκ βάρων νέα σχολή,

Κώδη Γ'. «1861_5 λ)μός τής κατά τήν Πανάγιαν ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς ἐκ βιάθρων ἀνεργθεισης».

IV α δ ω σ η

	Γρο.	π.	Γρο.	π.	Γρο.	π.
εἰς ἀγοράν ξυλείας ἀγορασθεισης ἐξ Ἄδελφους ὁμοίως ἐκ Διδμοκτείου	16126	10				
εἰς Ἀσβεστην Καντάρα 269 1/2	3823	20			2332	20
εἰς μαστοροιά διὰ τοὺς τοίχους	1737				13193	20
εἰς ἄγροαν οἶκον Μιχαήλ παραγματευτοῦ πρὸς [ἐχρασαν τῆς Σχολῆς	1900				4442	
εἰς ἡμερομισθία δουλιγέρηδων καὶ ἐργατῶν	4750					
εἰς κερφιά σιδηρᾶ καὶ βελώνας	5620		28336	30		
εἰς κερφιάδια καὶ τοῖβλα	2116				3900	
εἰς ἐξβαλίδια πετρῶν	1584	30			4500	
εἰς μεταφορὰν ἄμιμον, πετρῶν καὶ χώματος	527				5000	
	650	10	10498	20	2000	
εἰς ἀγορὰν κερτυπιῶν καὶ ἀχύρου	134				5585	
εἰς δογμαμάδας καὶ τζάμια, θύρας καὶ τραπέζας	1615					
εἰς σφραγίσματα καὶ μπιγιαῖς	1925					
εἰς πέτρας ἀπὸ Πετραδες διὰ τὸ στρώσιμον [καὶ τὴν κλίμαξα	130					
εἰς κερφάματα ματσορῶν καὶ ἐργατῶν	465	30	4369	30		
εἰς ἔξοδα διάφορα ἐπιστατῶν Κυρ. Χ' Δημη- [τρίου Ἀναγνώστου καὶ Χρηστ. Ἀδαμίδου	338					
εἰς τοκοὺς γενομένου δανείου διὰ τὴν ἀποτε- [ράσιον τῆς οἰκοδομῆς τῆς Σχολῆς ἀπὸ [ἀπριλίου μέχρι 15ης αὐγούστου ἀνωτέρω [ἔτους	510					
ἢ ἄλλη διαπάγη τῆς ἐκ βιάθρων οἰκοδομῆς τῆς [Σχολῆς Γρο.			43953			
ἤτοι τεσσαράκοντα τρεῖς χιλ. ἑνεακόσια πενήκοντα τρία Γρο.						43953

IV α δ β η

Ἀπὸ συναχθεῖσαν συνδρομὴν ἐξ ἐνοικίων ἐκ- [κληρ. ἐργαστηρ.

Ἀπὸ τόκους ἐκκλησιαστικῶν χρεωστικῶν συνα- [χθέντας καὶ ἐνοίκια ὁσαύτως

Ἀπὸ παγκάριον ἐκκλησίας ἐληφθῆσαν

Ἀπὸ δάνεια διεπραγματεύθησαν οἱ ἐπιστάται [ἐπὶ ὄφρανα Δημ. Ταουκτῆ

οἶον, Ἀπὸ Μεγαλάτην Γεωργίουδουλου

Ἀπὸ Γεώργιον Κ. Λογοθέτη

Ἀπὸ Δημητρίου Μιχαήλ

Ἀπὸ Κωνσταντίνου Παταγιαννώσκουλον

Ἀπὸ Χρηστάκη Ἀδαμίδη

ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ κλιουμένη, κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς Παναγίας καὶ προσλαμβάνονται νέοι διδάσκαλοι. Αἱ σχετικαὶ ἐκ τῶν Κωδίκων πληροφορίαι ἔχουσιν ὡς κάτωθι :

Κώδιξ Γ' αὐξ'. «εἰς Ἐφόρους Σχολῆς διὰ οἰκοδομὴν αὐτῆς Γρόσια 4.145, εἰς διδάσκαλον Ἀλληλοδιδασκτικῆς. Γ. Παρρήσην Γρ. 2.950».

Κώδιξ Δ'. «αὐξ' ὅσα εἰς μισθὸν διδασκάλου Γρ. 1.440,20».

Ἐνταῦθα σημειοῦμεν τὴν ὑπαρξιν νέου διδασκάλου, τοῦ Γ. Παρρήση ἐκ Θήρας, ὅστις ἐδίδαξεν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν Κωδίκων μέχρι τοῦ 1863.

Κώδιξ Γ' «αὐξ' εἰς ἐπισκευὴν ἐκκλησίας καὶ Σχολῆς Γρ 3.026, εἰς ἀνθρακας καὶ ξύλα διὰ τὴν Σχολὴν Γρ. 3.488,30, εἰς διδάσκαλον Γ. Παρρήσην Θεραῖον διὰ μισθοῦς του Γρ. 1.790, εἰς Ἀλληλοδιδασκτικὴν Κων. Ἰωαννόπουλον ἐντεῦθεν ἀπέναντι 5.600 μισθοῦ του Γρ. 5.400, εἰς ἔξοδα ἐγένοντο διὰ... ἀλληλοδ. ἐν τῇ Σχολῇ Γρ. 97, εἰς ὑποδιδάσκαλον Ἀλέξανδρον Γεωργίου ἀπέναντι 500 μισθοῦ του Γρ. 450».

Κώδιξ Δ' «αὐξ' ὅσα εἰς ἀλληλοδ. Γεώρ. Παρρήσην Γρ. 885, ὅσα εἰς Γεώρ. Θεῖον, Καλύμιον ὁμοίως Γρ. 1.350, ὅσα εἰς Εὐάγγελον Πρωτοπαπᾶ Σταύρου ἐντεῦθεν ὁμοίως Γρ. 800».

Ἐκ τούτων μανθάνομεν ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἐκ Θήρας Γεωργίου Παρρήση καὶ τοῦ βοηθοῦ διδασκάλου Ἀλεξάνδρου Γεωργίου ἐδίδασκον ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὸ 1861 ὁ ἐκ Καλύμνου Γεώργιος Θεῖος καὶ ὁ ἐκ Διδυμοτείχου Εὐάγγελος Πρωτοπαπᾶς Σταύρου ἢ Παπασταύρου. Τὰ δ' ἔξοδα τῆς ἀνεγέσσεως τῆς κατὰ τὴν Παναγίαν Ἀλληλοδ. Σχ. εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

(Βλ. πίνακα σελ. 166).

Τὴν ἀγν Φεβρουαρίου αὐξασσ † Ὁ Διδυμοτείχου Μελέτιος ¹⁾ .	
νικολακίς ἀποστόλου	X'' Διμίτρη Ἀναγνώστου
μοσχός X'' Βινετίς	σταύρις Γ βλάχογλου
εγο ο δραγνίς του στουγιου	Θεοδουρούς διμητρίου
μάλεος ραγιου	Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης βεβαιῶ
εγο βασιλίς διμητρίου	γοιγώρις εὐσταθίου βεβεν
νικολακίς δ βεβω	διμητριάκίς ζάχουγλους βεβεί
X'' νικῶλακίς Πώγιαζογλ βεβεῶ	πασκάλίς του παβλί βεβεονο
X'' γιανίς το μίχου	γιανίς πογιαζίς βεβεονο
μανολίς πασκάλη	διμητρίς σταύρι
Γιαβάντσος Πάντσου (βουλγ. γραφῆ)	X'' σταβρίς θεοχαρί
Χριστιάκίς Ἀδαμύδης	παβλίς Μιχαήλ

Μεταξὺ τῶν δύο τούτων σειρῶν τῶν ὑπογραφῶν ὑπάρχει διὰ πρᾶσινης μελάνης μεγάλη στρογγυλὴ σφραγίς φέρουσα κύκλῳ τὰ γράμματα : ΡΩΜΑ-

1) Μελέτιος Καβάσιλας ἀπὸ Συνάδων, ἀρχιερατεύσας ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπὸ τοῦ 1860—1868 καὶ ἀπὸ 1874—1877. Τούτου πατὴρς ἦτο ἡ Κάλυμνος.

ΤΗ ΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ 1861. Διὰ τὸ ἔτος 1862 οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν. Περὶ δὲ τῶν δαπανῶν τοῦ ἔτους 1863 ἀναγράφονται τὰ κάτωθι : Κώδης Β'. «αὐξὺν ὁ λισμὸς τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐκκλησίας Νὰ Δόση. Εἰς ἐξόφλησιν μισθοῦ ἀλληλοδιδάκτου Γ. Παροῆση Γρο. 875. εἰς ἐξόφλησιν ὁμοίου Γεωργίου Θείου Καλυμνίου Γρο. 1,350, εἰς Εὐάγγελον Παπαδόπουλον ἀπέναντι Γρο. 350. Τὴν α' Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ χρόνου τῆς ἐκκλησίας σωζόμενα : εἰς ἀλληλοδιδάκτην Εὐάγγελον Παπαδόπουλον εἰς ἐξόφλησιν 9 1/2 μηνῶν μισθῶν του Γρο. 600».

Κώδης Γ' «αὐξ. εἰς ἀλληλοδιδάκτην Κ. Παπαγιαννόπουλον δι' ὑπόλοιπον προοδεδουλευμένον μισθοῦ του Γρο. 200, εἰς ἴδιον ἀπέναντι τρέχοντος μισθοῦ του ὄντος Γρο. 4.000 Γρο. 3,682, εἰς Ἀλέξανδρον ὑποδιδάσκαλον ὁμοίως ὄντος Γρο. 1,200 Γροσ. 1,200, διὰ λογαριασμὸν τῆς Σχολῆς Γρο. 1,000» Κώδης Δ' «αὐξὺν εἰς Ἀλληλοδιδ. Εὐάγγελον Πρωτοπαπᾶ Σταύρου διὰ Φεβρ. Γρο. 1,004».

Ἐκ τῶν ἐν λόγῳ λογαριασμῶν καταφαίνεται ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ μὲν διδάσκαλοι Γεώργιος Παροῆσης, Γεώργιος Θεῖος καὶ Ἀλέξανδρος Γεωργίου ἐξοφλήσαντες τοὺς μισθοὺς τῶν ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς πόλεως, οἱ δὲ Εὐάγγελος Παπαδόπουλος, Κων(η)τῖνος Παπαγιαννόπουλος καὶ Εὐάγγελος Πρωτοπαπᾶ Σταύρου, διδάσκοντες εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως ἤδη ἀπὸ τοῦ 1861, παρέμειναν ἐν αὐτῇ. Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ ἐμείωθη κατὰ πολὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων, ὁ δὲ ζῆλος τῶν ἐντοπίων διὰ τὴν πρόοδον τῶν σχολείων δὲν ἦτο ὁ ἐνδεικνυόμενος. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ τρεῖς Κώδικες τῶν ἐκκλησιῶν οὐδεμίαν ἀναφέρουν δαπάνην διὰ τὸ ἔτος 1864 πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ πληρωμὴν διδασκαλικῶν μισθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς παρατιθεμένης λίαν εὐγλώττου ὁμιλίας τοῦ Μητροπολίτου Μελετίου Καβάσιλα, λεχθείσης «τὴν κδ' Ἰουλίου αὐξήδου κατὰ τὴν στέγασιν Ἑλληνοδιδασκάλου». Ἡ εἰλικρίνεια καὶ ὁ πραγματικὸς πόνος, ὅστις συνεῖχε τὸν Μητροπολίτην ἐκεῖνον διὰ τὴν παραμέλησιν τῆς παιδείας, εἶναι χαρακτηριστικά, δυνάμενα πιστῶς πιστῶν να ἰσχύσουν καὶ διὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Παραθέτομεν ταύτην ὁλόκληρον ἄνευ ἐτέρων σχολίων.

«Κύριοι ! Ἡ ἀπὸ τετραετίας καὶ ἐπέκεινα καταλλήλου Ἑλληνοδιδασκάλου ἔλλειψις, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ἡμετέρα Κοινότης ὀφείλει νὰ περιμένη βαθμῆδον καὶ κατ' ὀλίγον πρὸς τοσοῦτοις ἄλλοις καλοῖς καὶ τὴν πρέπουσαν αὐτῇ ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν, ἐκ τῆς ὁποίας κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται τὸ τε μέλλον αὐτῆς καὶ ὁ προορισμὸς, τοσαύτην, μὰ τὴν ἀλήθειαν, μοὶ ἐπροξένει ἀθυμίαν, ὅση ἦτο ἢ ἐκ μέρους μου συναίσθησις τῆς ἐκ τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως προερχομένης εἰς αὐτὴν ἐθνικῆς καὶ ὕλικῆς ζημίας καὶ τῆς ἐκ ταύτης προστριβομένης καὶ εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ὑμᾶς συγχρόνως μομφῆς καὶ κατηγορίας ὑπὸ παντὸς ὁμογενοῦς ζηλωτοῦ τῆς ἐθνικῆς δόξης καὶ εὐθυμερίας, ἅτε μὴ ἀνεχομένου νὰ παρορῶμεν τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν τῆς συμπολίτιδος ἡμῶν νεολαίας,

τῆς χρυσῆς ταύτης ἐλπίδος τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πατρίδος, ἥτις καὶ ἔπρεπε διὰ τοῦτο νὰ ἦναι τὸ πρῶτιστον ἡμῶν μέλημα καὶ τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τῶν ἡμετέρων φροντίδων. Καὶ πῶς ὄχι, ἀγαπητοί ; καὶ ὑμεῖς καὶ ἐγὼ καὶ λεγόμεθα καὶ ἐσμὲν ἢ τοῦ ἡμετέρου κοινωνικοῦ σώματος κεφαλή· ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου μᾶς ἐπιβάλλεται τὸ ἱερὸν καθήκον νὰ διευθύνωμεν καὶ ποδηγετῶμεν τὰ λοιπὰ αὐτῆς μέλη πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει πάντων ἢ τῆς παιδείας ἐξάπλωσις, ἥτις ἔχουσα τὴν δύναμιν νὰ ἐκπολιτίσῃ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀποκαθιστᾷ καὶ πρὸς ἐξάσκησιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ἄρμοδιώτερον, οὗ ἕνεκα καὶ δέον, νὰ γινώμεθα τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ὅπως ἀέλποτε ὄμεν εἰς θέσιν νὰ αἰρωμεν ἐκποδῶν οἰονδήποτε πρόσκομμα, ὅπερ ἤθελε τείνει νὰ ματαιώσῃ τὰς ἡμετέρας προσπαθείας ἐπὶ τῆς τοιαύτης χειραγωγίας καὶ ποδηγετήσεως τῶν ἀπλουστέρων, οἵτινες ἀδύνατον εἶναι, ὡς ἐξ ἀνατροφῆς ἀπειρόκαλοι, νὰ μὴ ἐμβάλλωσιν ἐμπόδια μικρὰ ἢ μεγάλα εἰς τῶν καλῶν τὴν διάπραξιν παντοῦ τε καὶ πάντοτε. Ἄλλ' ἐν τούτοις τί εἰς ἡμᾶς, ἀγαπητοί, συνέβη ἐναντίον τοῦ ἡμετέρου τούτου καθήκοντος ; Πειραθέντες ἐπ' ὀλίγον ἄλλοτε, ὅπως ἐκ τῶν ἐνόνητων μέσων ἐξασφαλίσωμεν τὴν ὑπαρξίν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς πατρίδος καταστημάτων, ἅμα εἶδομεν ἀντίδρασίν τινα ἐκ μέρους τῶν κατωτέρων(;) τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ἀντὶ νὰ τὴν καταπολεμήσωμεν ὡς ἔπρεπε, καὶ διὰ παντὸς ἐφικτοῦ μέσου προσπαθήσωμεν νὰ τὴν καταβάλλωμεν, ὡς καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος ἀπῆται, προετιμήσαμεν νὰ ὑποχωρήσωμεν καὶ ἀφέντες τὰ πράγματα νὰ τρέχωσιν, ὡς ἀτυχῶς ἔτρεχον, ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους νὰ ἴδωμεν μὲ ψυχρὸν καὶ ἀδιάφορον ὄμμα κλειόμενον τὸ ἑλληνικὸν ἡμῶν Σχολεῖον, ἀφ' οὗ μόλις ἐπταετίαν ἐβίωσε, καὶ μόλις ἤρξατο, εἰ καὶ μὲ ἀλλαγὴν δύο διδασκάλων ἐν τῷ μεταξύ, ν' ἀνταποκρίνηται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς αὐτοῦ συστάσεως· καὶ ἔκτοτε, εἰ καὶ πολλοὶ περὶ αὐτοῦ κατὰ καιροῦς ἐγένοντο λόγοι, ἅπαξ ὑπὸ νάρκης καταληφθέντες, δὲν ἠδυνήθημεν, εἰμὴ ἐσχάτως μόλις, περὶ αὐτοῦ νὰ μεριμνήσωμεν.

Ἄλλὰ πεμφθῆτωσαν ἐν τοσούτῳ εἰς κόρακας αἱ ἀναμνήσεις λυπηρῶν παρελθόντων, ἀφ' οὗ σήμερον ἔχομεν τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδωμεν ἀνοιγομένην τὴν ἡμετέραν ταύτην ἀνωτέραν Σχολὴν διὰ τῆς προσκλήσεως διδασκάλου, περὶ τῆς ἠθικότητος, τῆς φιλοτιμίας, τοῦ ζήλου καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ὁποίου περιττὸν ὅλως νὰ σᾶς ἐγγυῶμαι, προσόντων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπερειδόμενος, ἐστὲ βέβαιοι, ὅτι ἡ λογιότης του ἔσεται ἱκανὴ τὴν ἀποχωρῶσαν νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἡμετέραν νεολαίαν πνευματικὴν μάρφωσιν, ἐὰν οἱ μὲν γονεῖς, μὴ ἀναισθητοῦντες εἰς τὰ τῆς παιδείας κακά, ἔχωσι τὴν ἀξιεπαινον θέλησιν καὶ ἄνευ ἀξιοκατακρίτων ἀπουσιάζσεων διατηρῶσι τὰ τέκνα αὐτῶν σπουδάζοντα ἐν τῇ ὑπὸ οἰωνοῦς αἰσίους ἀνοιγομένη σήμερον Ἑλληνικῇ ταύτῃ Σχολῇ, ἐν τῇ ὁποίᾳ πρόκειται νὰ διακούσῃ πρὸς τῇ προγονικῇ ἡμῶν γλώσσῃ καὶ τὴν Γαλλικὴν καὶ Ὀθωμανικὴν, καὶ προσέτι ὅσα ἄλλα μαθήματα ἀπαρτί-

ζουσι τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν, ἡμεῖς δὲ μὴ ἀπαξιῶμεν νὰ ἐνθαρρύνωμεν αἰ-
ποτε εἰς τό, ὅσον κοινωφελὲς τοσοῦτον καὶ δυσχερὲς ἔργον τῆς διδασκαλίας
τὴν αὐτοῦ λογιότητα, καὶ διηνεκῶς μεριμνῶμεν οὐχὶ μόνον περὶ τῆς διατη-
ρήσεως ὡς νῦν ἔχει, ἀλλὰ καὶ τῆς βαθμιαίας βελτιώσεως τοῦ ἀνωτέρου τού-
του ἐκπαιδευτηρίου, τὸ ὁποῖον θέλει εἶσθαι τιμὴ καὶ τῆς πατρίδος καύχημα.

Ταῦτα, ἀγαπητοί μου, ἀπὸ ψυχῆς εὐχομαι, καὶ παρὰ παντὸς εὖ φρο-
νοῦντος πολίτου ἀπεκδέχομαι. Χαίρων δὲ ἐν τοσοῦτῳ, κύριοι, χαρὰν μεγά-
λην, ὅτι ἐφεξῆς ἀπαλλάττομαι τῆς αἰσχύνης καὶ τοῦ ἀνουσίου(;) κόπου τοῦ νὰ
δικαιολογῶ μὲ ἄλλα ἀντ' ἄλλων ἐνώπιον τῶν περιέργων καὶ ἐνδιαφερομένων
ἀλλοδαπῶν ὁμογενῶν τὴν ἔλλειψιν ἐνὸς τοσοῦτῳ ἀναγκαίου ἀνωτέρου ἐκπαι-
δευτηρίου ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πατρίδι, τῆς ὁποίας (τὸ λέγω μετὰ βαθυτάτης λύ-
πης) δεινότητι δυστυχῶς εἶναι ἡ ἀμάθεια καὶ ἀπαιδευσία, πέποιθα ἐπὶ Κύ-
ριον, ὅστις εἶναι ἡ πηγὴ τῶν φώτων καὶ ὁ χορηγὸς τῆς σοφίας, ὅτι δικαιο-
τέραν θέλομεν ποιεῖ εἰς τὸ ἐπιόν τῶν τῆς παιδείας ἀγαθῶν ἐκτίμησιν, καὶ
περὶ τῆς διαδόσεως αὐτῆς μεριμνῶντες, θέλομεν ἔχει τὸ θάρρος νὰ λέγωμεν
ὅτι δὲν εἴμεθα προγόνων βαρβάρων βάρβαροι ἀπόγονοι, ἀλλὰ τῶν καὶ μέχρι
σήμερον ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀπαραμίλλῳ πολιτισμῷ κλειζομένων ἐκείνων Ἑλλή-
νων, ἐπὶ καταγωγῇ ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἀρμόζει παντάσῃ νὰ σεμνύνηται κοι-
νωνία μισομαθῆς καὶ ἀπαιδευτοῦ. Εἶθε !».

Ἐκ τῆς εὐθαρσοῦς ταύτης ὁμιλίας τοῦ Μητροπολίτου Μελετίου Καβά-
σιλα, ἡ ὁποία ἤχει ὡς κτύπος πελωρίας σφύρας ἐπὶ χαλυβδίνου κώδιωνος, συμ-
περαίνουμεν πολλὰ καὶ δυσάρεστα ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ διαφέρον καὶ τὴν
προθυμίαν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως διὰ τὴν Παιδείαν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς
τὴν τρομερὰν ἔκτασιν τῆς ἐπικρατούσης ἀμαθείας, ἣτις ἐξεδηλοῦτο ὡς ζωηρὰ
ἀντίδρασις κατὰ τῆς λειτουργίας τῆς ἐν τῇ πόλει Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Ποῖος
ὅμως εἶναι ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοσαύτας ἐσθίριξεν ἐλπίδας
διὰ τὴν πνευματικὴν προκοπὴν τοῦ τόπου ὁ Μητροπολίτης Μελέτιος καὶ ὁ
ὁποῖος ἐκτὸς τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ ἐν τῇ νεοδιήτῳ
ἀνωτέρᾳ Σχολῇ καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς Γαλλικῆς καὶ Τουρκικῆς γλώσ-
σης ; Εἰς τὴν ἐκτεθεισάν ὁμιλίαν οὐδόλως γίνεται μνεῖα τοῦ ὀνόματός του,
οὐδὲ εἰς τοὺς κώδικας ἀναφέρεται σχετικόν τι ὑπὸ τὴν ἡμερομηνίαν ταύτην.
Ἀπομένει νὰ υποθέσωμεν ὅτι οὗτος θὰ ἦτο ὁ Γεώργιος Κ. Λογοθέτης ἢ
Λογοθετίδης, ἔξ Ἡπείρου, ὅστις κατὰ μαρτυρίαν ἐπίσημον τῶν Κωδικῶν
ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1869 νὰ διδάξῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῆς πόλεως
ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, ὡς
προϊόντες θὰ ἴδωμεν.

Αἱ μετέπειτα δαπάναι τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως διὰ τὴν συντή-
ρησιν τῶν Σχολείων εἶναι αἱ κάτωθι :

Κώδιξ Β' «Ἰσολογισμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ
Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἀπὸ τῆς 15ης Μαρτίου τοῦ 1863 μέχρι τῆς 5ης Ἀ-

πριλίου 1869. 1868 ὅσα ἐδώκαμεν εἰς διδάσκαλον Εὐάγγελον Μηνιαία 37 Γρόσ. 3.900».

Κώδηξ Γ' «αἰῶσι' εἰς μισθοὺς διδασκάλων Γρ. 4.150, εἰς ἐπισκευὴν Σχολείου παθόντος Γρόσ. 2341, 10».

Κώδηξ Δ' «1855-60 ὅσα εἰς μισθοὺς Διδασκάλων, ψαλιῶν καὶ κρακτῶν ἁμοῦ Γρο. 26,072».

Κώδηξ Γ' «αἰῶξή' ὅσα εἰς ἐπισκευὴν τῆς Σχολῆς Γρο. 1295,40».

Φαίνεται, κατὰ ταῦτα, ὅτι ἡ κατὰ τὴν Παναγίαν Σχολὴ ὑπέστη ζημίας, αἵτινες ἐπιδιωρθώθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1866 καὶ 1868. Ποῖαι ὁμως ἦσαν αἱ ζημίαι αὐται, ἀγνοοῦμεν.

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦ 1688 παρατεθέντων λεπτομερῶν λογαριασμῶν καταδεικνύεται ὅτι ὀλόκληρον τὸ βάρος καὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν σχολείων τῆς πόλεως ἐβάσταζεν ἡ Μητρόπολις μετὰ τριῶν ἐκκλησιῶν, ἐκ τῶν προσόδων τῶν οἰκίων μέγα διειπίθετο μέρος πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν. Ἄλλὰ τὰ οὕτω συγκεντρούμενα ἔσοδα, καὶ ἂν ἀκόμη ἐδαπανῶντο μετ' ἐξαιρετικῆς φειδοῦς, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ἐπῆρκον διὰ τὴν ἀνετον συντήρησιν καὶ λειτουργίαν τῶν Σχολείων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρὸν ὑποτυπωδῶς θὰ ἐλειτούργουν, ἄλλοτε μὲν ἀρμοδίου κτηρίου στερούμενα, ἄλλοτε δὲ προσωπικοῦ ἱκανοῦ καὶ πεπαιδευμένου. Συνεπῶς, οὔτε εἰς σχολεῖα ἀνωτέρου τύπου ἠδύνατο νὰ ἐξελιχθῶσιν, οὔτε ἀρίστων ἐν πᾶσι διδασκάλων νὰ εὐμοιρῶσιν, ὡς ἱκανοποιητικώτερον τούτων ἀπαιτούντων ἀμοιβήν. Ἡ δὲ λειτουργία τῶν ἀντιμετωπιζέτο ἐκ τῶν ἐνότων.

Ἐπειτα, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι καὶ αἱ ἐκκλησῖαι τῆς πόλεως ἦτο ἀδύνατον νὰ παρίδωσι καὶ τὰς ἰδικὰς τῶν οἰκονομικὰς ἀνάγκας. Βεβαίως ἡ προσφορὰ τῶν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων ὑπῆρξε πρωτοφανοῦς ἐκτάσεως, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν ἐκτεθέντων. Ἄλλ' ἐν τοσούτῳ, ὅση καὶ ἂν ἐγένετο χορηγία καὶ ὅση καὶ ἂν ἐπεδεικνύετο καλὴ διάθεσις, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀνευ σοβαρᾶς βλάβης ἢ δυσάρεστος αὕτη κατάστασις, δοθέντος μάλιστα ὅτι, ὡς εἶχον περιαχθῆ τὰ κοινοτικά πράγματα, οὐδεμία ἐκ τῆς κατευθύνσεως ἐκείνης βοήθεια οὔτε ἀνεμένεο, οὔτε ἠδύνατο νὰ παρασχεθῆ.

Τοῦτο δὲν διέλειπε τῆς προσοχῆς τοῦ Μητροπολίτου Διονυσίου, ¹⁾ ὁ

1) Ὁ Διονύσιος οὗτος, Χαριτωνίδης ἐπωνυμιούμενος, ἐξ Ἀδριανουπόλεως τὴν καταγωγὴν ἔλκων, ἀρχιερατεύσεν ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1873. Εἶτα προήχθη εἰς τὸν θρόνον Ἀδριανουπόλεως, τέλος δὲ κατὰ τὸ 1877 ἐγένετο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὑπὸ τὸ ὄνομα Διονύσιος Ε'.

Ὁ τοῦ Διδυμοτείχου Σωφρονίου, ἀρχιερατεύοντος ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι τοῦ 1874, Πρωτοσύγκελλος Μακάριος Τανταλίδης Βυζάντιος, γράφει ἐν τινι τῶν Κωδίκων ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Μαΐου 1873: «Τῆ 1 Μαΐου τοῦ 1873 σωτηρίου ἔτους Συνοδικῆ διαγνώσει ἐκπτώτου γενομένου τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως κ. Κυρίλλου, ὁ μὲν τῶς Μητροπολίτης Διδυμοτείχου κ. Διονύσιος προήχθη εἰς τὸν τῆς Ἀδριανουπόλεως Θρόνον, ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Σωφρόνιος μετετέθη παμψηφεί εἰς τὸν ἱερὸν

ὁποῖος διέγνωσε τὴν ὀργανικὴν αἰτίαν τῆς πλημμελοῦς τῶν σχολείων λειτουργίας καὶ ἔλαβεν τὰ κάτωθι μέτρα, ὡς ἐκ τοῦ Κώδικος Η' ἐξερχομένων ἐγγράφων τῆς Μητροπόλεως διασώζονται :

«† Ὁ Διδυμοτεῖχου Διονύσιος ἐπιβεβαίωσιν

Σήμερον τὴν 28ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους [Σ. Σ. Μαρτίου 1869], ἡμέραν παρασκευὴν συνελθόντες ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει, καθ' ἡμετέραν πρόσκλησιν, ἅπαντες οἱ κύριοι πρόκριτοι καὶ ἐφοροδημογέροντες καὶ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προεδρείαν, συσκέψεως ἐμβριθοῦς γενομένης περὶ διατηρήσεως καὶ βελτιώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ἐνεκρίθη παμψηφεί ἡ ἀπαραίτητος ἀνάγκη συστάσεως ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας κεντρικῆς Ἑλλ. Σχολῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπαρχιακῆς, ἐν ἣ νὰ φοιτῶσιν ἀνεξαιρέτως ἅπαντες οἱ ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐπιέμενοι νὰ σπουδάσωσι Ἑλληνικὰ μαθήματα ὡς καὶ οἱ ἀλλαχόθεν προσερχόμενοι, χωρὶς νὰ πληρώνωσι δίδακτρα. Καὶ πρῶτον μὲν προετάρθη ἡ σύσκεψις περὶ εὐρέσεως πόρων διαρκῶν πρὸς συντήρησιν καὶ ἀξιοπρεπῆ διατήρησιν τοιαύτης Ἑλλ. Σχολῆς ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτεῖαν τῆς αὐστηθείσης ἀξιοτίμου ἐφορίας, καὶ ὑπὸ τὴν ἡμετέραν Ἀρχιερατικὴν ἐπιτήρησιν καὶ κηδεμονίαν. μετὰ πολὺωρον δὲ καὶ ὄριμον σύσκεψιν ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου, ἐνεκρίθησαν καὶ παρεδέχθησαν ὁμοφώνως ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ ἐφεξῆς σταθεροὶ πόροι πρὸς διατήρησιν τῆς ρηθείσης σχολῆς, ἐγχειριζόμενοι τακτικῶς εἰς τοὺς ἀξιοτίμους κυρίους ἐφόρους, ὅπως δι' αὐτῶν πληρῶνται τακτικῶς τοὺς μισθοὺς τοῦ συστηθησομένου Ἑλληνοδιδασκάλου καὶ δαπανῶσι τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὴν Σχολὴν, ὡς καὶ διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν Σχολὴν βιβλίων καὶ τῶν δωρομένων τοῖς ἀπόροις μαθηταῖς· ἐνεκρίθησαν δηλαδὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ ἐφεξῆς σταθεροὶ πόροι.

Α' Ἡ ἡμετέρα ταπεινότης αὐτοπροαιρέτως προσφέρει ἕξ ἰδίων τῆς ἐπισημίας συνεισφορὰν γρόσια δύο χιλιάδας, πληρωνόμενα ἀπὸ τοῦδε τῇ ἀξιοτίμῳ ἐφορίᾳ κατὰ μῆνα ἢ κατὰ τριμηνίαν ἢ καὶ ἅπαξ. ἀριθ. | 2,000.

Β' Ὁ κατὰ καιρὸν ἡγούμενος τῆς ἐν τῇ κατὰ τὴν ἡμετέραν θεόσωστον ἐπαρχίαν ἐνοριακῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Δαδιάς, νὰ προπληρώνη ἐπίσης κατὰ τριμηνίαν ἢ καθ' ἑξαμηνίαν ἀνά γρόσια τρεῖς χιλ. ἐτησίως. ἀριθ. | 3,000.

Γ' Ὁ κατὰ καιρὸν ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κορνοφωλέας (Σουφλι Καρὰ μπουναρίου) τῆς ὑποκειμένης τῇ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει Ἱερᾷ Μονῇ τῶν Ἰβήρων, νὰ προπληρώνη ἐπίσης τῇ ἀξιοτίμῳ ἐφορίᾳ κατὰ τριμηνίαν ἢ καθ' ἑξαμηνίαν γρόσια τρεῖς χιλιάδας λόγῳ δικαιώματος πρὸς ὠφέλειαν τῶν κοινῶν καταστημάτων διὰ τὴν παραχωρουμένην αὐτῷ ἄδειαν ὅπως ἔχη ταξειδιώτην κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐπαρχίαν καὶ εἰσπράττη τὰ προαιρετικὰ ἔλεη τῶν χριστιανῶν πρὸς ὠφέλειαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. ἀριθ. | 3,000.

Θρόνον Διδυμοτεῖχου. Ὅσα δὲ ἐπίσημα ἐγγράφα ἐκδίδονται ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Διδυμοτεῖχου ἐν τῇ ἀρχιερατείᾳ τῆς Α. Σ. καταστρώννυνται ἀπαρράλλaktως ἐφεξῆς κατ' αὐξήοντα ἀριθμὸν εἰς διηνεκὴ ἔνδειξιν καὶ παράστασιν μόνιμον.

Δ' Τὸ ἐν Μανδρίτῳ τῆς ἡμετ. ἐπαρχίας Μετόχιον τῆς ἐν τῷ ἁγιωνύμφῳ ὄρει ἱερᾶς Μονῆς Μ. Λαύρας, ἐπίσης κατ' ἔτος γρόσα. πεντακόσια. ἀριθ. | 500.

Ε' Τὸ ἐνταῦθά τε καὶ ἐν Κιρζιᾷ Ζαλουφῳ Μετόχιον τῆς ἐν τῷ ἁγιωνύμφῳ ὄρει ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Χελινδαρίου ἐπίσης γρόσια...

ΣΤ' Τὸ ἐνταῦθα ἱερὸν Μονίδριον τοῦ Παναγίου τάφου ἐπίσης γρόσια τετρακόσια. ἀριθ. | 400.

Τυχρὰ δὲ εἰσοδήματα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων καὶ ἰδίως τῆς Ἑλλ. Σχολῆς ὁρίσθησαν ὁμοφώνως τὰ ἑξῆς :

α' Τὰ ἀπὸ ἐκδόσεως διαζυγίων ἢ ἀφοριστικῶν κατὰ τὸν Πατρισταρχικὸν περὶ τούτου κανονισμόν.

β' Τὰ ἀπὸ ἀρχιερατικᾶς ἐπιβεβαιώσεως ἐπισήμων ἐγγράφων ἐπίσης. Τούτων οὕτως ἐγκριθέντων καὶ ἀποφασισθέντων παμφηφεῖ, ἔγνωμεν καταστῆσαι αὐτὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι Κώδικι, ὡς ἀξιεπαινον ἀπαρχὴν τῶν πρακτικῶν τῶν κυρίων προκρίτων καὶ τῶν ἐφοροδημογερόντων, ταῖς ὑπογραφαῖς ἀπάντων, καὶ τῇ ἡμετέρῃ ἀρχιερατικῇ ἐπιβεβαιώσει εἰς διηνεκὴ τὴν ἔνδειξιν».

Διὰ τῆς σπουδαιότητος ταύτης ἀποφάσεως ρυθμίζεται τὸ βασικὸν ζήτημα τῆς συντηρήσεως καὶ λειτουργίας τῶν Σχολείων ἐν Διδυμοτείχῳ, δηλ. τῆς οἰκονομικῆς τακτοποιήσεως αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ σχολικὴ Ἐφορεία δὲν ἀναμένει μόνον τὰς ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν προσόδους, ἀλλ' ἀποκτᾷ διὰ τῶν καθιερωθέντων φόρων ἰδίους πόρους σταθερωτέρους. Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης εἶναι ὅτι λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὴν δωρεὰν παροχὴν βιβλίων εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητὰς.

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1869 ἀναφερόμεναι δαπάναι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν Σχολείων εἶναι αἱ ἑξῆς :

Κώδιξ Γ' «αὐξήθ' Ἀπριλίου στ'—αὐο Φεβρουαρίου κε' διὰ πληρωμὴν ἀλληλοδιδάκτου γρ. 3.140».

Κώδιξ Δ' «Ἰσολογισμὸς τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ ἔτους 1869. Ἀπὸ Ἀπριλίου 13 ἕως Φεβρουαρίου 15, ὅσα εἰς τὸν διδάσκαλον Εὐάγγελον Σ. Παπαδόπουλον γρ. 2.500, ὅσα εἰς τὸν ἐπιστάτην τῆς Σχολῆς γρ. 15.348». Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἰσολογισμοῦ μανθάνομεν ὅτι, ἐκτὸς τῶν εἰς χρεῖμα δωρεῶν ἀφιέρωνον καὶ καρποὺς χάριν τῆς Σχολῆς. Οὕτως ἀναγράφεται : «ὅσα ἐκ τῆς πωλήσεως σίτου τῆς Σχολῆς γρ. 1.346, ὅσα ἐκ τῆς πωλήσεως οἴνου τῆς Σχολῆς γρ. 752».

Κώδιξ Β' «Ἰσολογισμὸς τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως. Ἀπὸ Ἀπριλίου 13 τοῦ 1869 ἕως Φεβρουαρίου 20 τοῦ 1870. Ὅσα εἰς Μυρικόγλου διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Σχολείου γρ. 258».

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο προσλαμβάνεται ὡς διδάσκαλος ὁ Γεώργιος Λογοθέτου, Ἡπειρώτης, τοῦ ὁποῦ γίνεται μνεῖα εἰς τὸ κατωτέρω πρακτικὸν τοῦ Κώδικος Η' εἰσερχομένων καὶ ἔξερχομένων ἐγγράφων :

«† Ὁ Διδυμοτείχου Διονύσιος ἐπιβεβαίωτ. Σήμερον τὴν 29ην τοῦ αὐ-

τοῦ μηνὸς καὶ ἔτους [δηλ. Μαρτίου 1869], ἡμέραν Κυριακὴν, γενικῆς συνελεύσεως συγκροτηθείσης τῶν τε προκρίτων καὶ ἐφοροδημογερόντων ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προεδρίαν, ἀντικείμενον σπουδαίας συσκέψεως προϋτάθῃ ἢ εὐρεσις καὶ ἀποκατάστασις καταλλήλου Ἑλληνοδιδασκάλου ἐν τῇ δημοφώνως ἐγκριθείσῃ Ἑλληνικῇ Σχολῇ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας, ἧς ἡ διαπάνη πρὸς ἐπισκευὴν καὶ κατασκευὴν τῶν ἀπαιτουμένων χρεωδῶν ἐνεκρίθη νὰ γίνῃ ἐκ τοῦ ταμείου τῆς ἐφοροδημογεροντίας· μετὰ ἐμβριθῆ καὶ ὄριμον σκέψιν ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου, προετιμῆθη παντὸς ἄλλου καὶ ἐνεκρίθη νὰ προσκληθῆ ὁ ἐνταῦθα διαμέμων Ἑλλογιμώτατος κύριος Γεώργιος Κ. Λογοθέτου Ἡπειρώτης, ἄλλοτε ἐπὶ πολυετιὰν εὐδοκίμως σχολαρχήσας ἐν Ἀθριανουπόλει, ὅστις καὶ ὡς πατριώτης ἐνταῦθα λογιζόμενος καὶ ἐξειδασμένην τὴν πείραν κεκτημένος ἐπὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος, ἐθεωρήθη παρὰ πάντων ἀρμόδιος ὅπως φέρῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα εἰς τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ ἐπίδοσιν τῆς νεολαίας. Τῆς προτάσεως ταύτης γενομένης τῇ ἐλλογιμότητι του, ἐπῆλθεν ὁμόφωνος καὶ εὐχάριστος συμφωνία καὶ ὄντως ἐγένετο τὸ ἐφεξῆς συμφωνητικὸν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ ὡς Ἑλληνοδιδασκάλου ἐπὶ διετίαν. (Σ. Κ. ἔπεται τὸ συμφωνητικόν).

Ἡ Κοινότης Διδυμοτείχου, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Γέροντος Ἀγίου Διδυμοτείχου κυρίου Διονυσίου οἰκειοθελῶς καὶ εὐχαρίστως συνεφώνησε διὰ τῶν προκρίτων καὶ ἐφοροδημογερόντων τῆς πόλεως ταύτης ἑλληνοδιδάσκαλον ἐν τῷ κατὰ τὴν ἐνορίαν τῆς Παναγίας Ἑλληνικῷ Ἐπαρχιακῷ Σχολεῖῳ τὸν ἐξ Ἡπείρου ἐλλόγιμον κύριον Γεώργιον Κ. Λογοθέτην διὰ δύο ἔτη, ἀπὸ τῆς σήμερον, ἐπὶ ἑτησίῳ μισθῷ γροσίων ὀκτὼ χιλιάδων, ἀρ. 8.000, πληρονομένων ἀναλόγως κατὰ μῆνα παρὰ τοῦ ταμείου τῆς Ἐφοροδημογεροντίας. Χρέος τῆς ἐλλογιμότητός του ἔσεται τὸ νὰ παραδίδῃ τῇ νεολαίᾳ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ ὅ,τι ἄλλο συντελεῖ διὰ τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπιστευομένων τῇ εὐσυνειδησίᾳ του μαθητῶν. Οὐδεὶς τῶν γονέων ἢ ἄλλος τις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ παρατήρησιν οἰανδήποτε τῇ ἐλλογιμότητι του δι' ὅ,τι θὰ ἐγκρίνῃ πρόσφορα ἢ ἀρμόδια διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν χρεῶν τῶν μαθητῶν καὶ διὰ τὴν ἀνατιθεμένην αὐτῷ διοίκησιν τῆς σχολῆς· ἄλλ' ὅ,τι ἂν ἔχη τις νὰ παρατηρήσῃ, τὸ κοινοποιεῖ τῇ ἐφοροδημογεροντίᾳ καὶ δι' αὐτῆς τῷ Σεβασμιωτάτῳ Γέροντι Ἀγίῳ Διδυμοτείχου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐλλογιμότης του ἔχει ἐφέτως μεταξοσκώληκας¹⁾, ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τοῖς περὶ χωρίοις, τῷ ἐπιτρέπεται κατὰ τὸ διάστημα τῶν τριῶν πρώτων μηνῶν νὰ κάμῃ ἀπουσίας, ὅσας ἂν ἐγκρίνῃ, ὡσαύτως δὲ καὶ κατὰ τὸ ἐπιπλέον ἔτος δύναται νὰ κάμῃ ἀπουσίας κατὰ τὰς δύο τελευταίας περιόδους τῆς μεταξοσκώληκτροφίας, χωρὶς νὰ ἐλαττωθῆ κατὰ τι ὁ μισθός του. Καὶ παύ-

1) Ἡ σηροτροφία ἤκραζε μετὰ τὴν πηλοπλαστικὴν τὰ μέγιστα ἐν Διδυμοτείχῳ, ἀπτέλει δὲ λίαν προσοδοφόρον ἀπασχόλησιν ὄχι μόνον διὰ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς περιοχῆς.

αἰς δὲ τῶν μαθημάτων κατὰ τὸ θέρος θὰ γίνῃ, ὅση ἂν ἐγκριθῇ παρὰ τῆς Ἐφοροδημογεροντίας καὶ τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἀρχιερέως. Εἰς ἐπιστάτης καὶ εὐταξίας εἰς τὴν σχολὴν θὰ διορισθῇ ἀπὸ τοῦδε, πληρονόμος παρὰ τῆς Ἐφοροδημογεροντίας καὶ ὑπείκων τῷ διδασκάλῳ.

Ἐπὶ ταῦτοις ἐγένοντο δύο παρόμοια ἔγγραφα εἰς ἔνδειξιν. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ α' Ἀπριλίου 1869».

Τὸ ὅτι ὁ προσληφθεὶς Ἑλληνοδιδάσκαλος ἦτο ἐξέχουσα φυσιογνωμία ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς καταχωρίσεως τοῦ συμφωνητικοῦ εἰς τὸν Κώδικα, ἐνῶ ἑτέρου διδασκάλου δὲν ὑπάρχει, ἂν καὶ ἀσφαλῶς καὶ ἄλλοι ὑπηρετοῦν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως, καὶ ἐκ τῶν εὐμενῶν ὄρων, τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ διατυπωθέντων εἰς τὸ συμφωνητικόν. Ἄλλας πληροφορίας περὶ αὐτοῦ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ συγκεντρώσωμεν, πλὴν τοῦ ὅτι ἀσφαλῶς θὰ ἐνυμφεύθῃ ἐν Διδυμοτείχῳ. Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τῆς φράσεως τῆς πράξεως τῆς Ἐφοροδημογεροντίας «...καὶ ὡς πατριώτης ἐνταῦθα λογιζόμενος...».

Ἡ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1870 δρᾶσις ὑπὲρ τῶν Σχολείων, συμφώνως πρὸς τὰς γραπτὰς μαρτυρίας, αὐξάνει ἀλματωδῶς. Ἰδεύονται νέα Σχολεῖα, πρόσλαμβάνονται νέοι διδάσκαλοι, καθιεροῦνται νέα εἰσφορὰ πρὸς ἐπιδότησιν των καὶ γενικῶς ἡ στάθμη τῆς μαθήσεως καὶ προόδου ἀνέρχεται.

Κώδ. Γ'. «Ἀπὸ Μαρτίου μέχρι τέλους Ἀπριλίου αἰσ', εἰς τὸν Ἀλληλοδιδάσκαλον γρο. 660. Ἀπὸ 18 Ἀπριλίου μέχρι τέλους Δεκεμβρίου αἰσ', εἰς μισθὸν διδασκάλου Κων. Παπαῖ Ἰωαννοπούλου γρο. 2,250».

Κώδ. Δ'. «1870. Εἰς 11 μηνιαῖα Ἀλληλοδιδάκτου γρο. 2,750». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνηγέρθη καὶ ἑτέρα Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολὴ εἰς τὴν συνοικίαν Καλέ, πρὸς δὲ καὶ διὰ πρώτην φορὰν Παρθεναγωγεῖον. Τὰ δ' ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν ἔχουν ὡς ἑξῆς κατὰ τ' ἀναγραφόμενα εἰς τὸν Κώδικα Δ' :

«† Ὁ Διδυμοτείχου Διονύσιος ἐπιβεβαίωτ'. Ὅσα ἔξοδα ἔγειναν διὰ τὴν Οἰκοδομὴν τῆς Κεντρικῆς Ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς καὶ Παρθεναγωγεῖου :

<i>Δαβείν</i>	<i>Δούνα</i>		
Ἀπὸ Ταμείον τῆς Ἱερ. Ἐκκλησίας Χριστοῦ Διὰ κερσετὲ ξυλικῆς σανίδια κτλ.			
Ἀπὸ χρήματα προερχόμενα ἐκ Σαλτηκίου	ἀπὸ διαφορῶς	γρο.	16,457,35
	Γρ.	5,500	Εἰς ἡμερομ. Τουλκέριδων 1,085
			12,517,20
Ἀπὸ πώλησιν γεννημάτων	1,436	Εἰς ἡμερομίσθια Τουλκέριδων	
Ἀπὸ πώλησιν κρασίου	752	(τοῦ κουτουροῦ εἰς Παναγιώτην	3,500
Ἀπὸ ἐπίτροπον Ἀθαν. Ζάμφαν	1,360	Εἰς 285 ὄκ. καρφία Φράγεια	921,15
	8,848		34,918,30
Δάνεια ἀπὸ Γιακοῦπ Ἀγά	5,000	Εἰς 1276 ἡμερομίσθ. Ἀμελέδων	6,718
Δάνεια ἀπὸ Νικολάζην Παπαζογλου	8,580	Εἰς 19,500 κεραμίδια	920
Δάνεια ἀπὸ τὸ Ταμείον τοῦ Μιναφῆ	14,000	Εἰς 26,750 τοῦβλα	1,347,10
Ἀπὸ χρήματα Σαλτηκίου διὰ χει-		Εἰς ἑκτακτα διάφορα ἔξοδα	1,581,20
[ροῦς Ἀρχιμανδρίτου	3,681	Εἰς Τσίγκον	130
	31,261		10,696,30

Δαβεῖν	Δοῦναι	
Ἀπὸ χρήματα Σαλτηκίου διὰ χει- [ρὸς Χ' Ἀποστολάκη	Εἰς 1484 Σακάδες νεροῦ	1,474
	Εἰς κλειδουραῖς διόρθωμα	50
Ἀπὸ χρήματα Σαλτηκίου διὰ χει- [ρὸς Στ. Βλάχογλου	Εἰς τουγραμματῆσιν	1,939,20
	Εἰς 7 1/4 Σενδούκια τζιαμνια	1,025
Ἀπὸ συνδρομὴν	Εἰς 128 ἡμερομισθ. Σουβατζήδων	1,705
Ἀπὸ χρήμ. Δημογεροντίας		6,193,20
	18,586,35 Εἰς ἀγάγια	2,006
Ἀπὸ πώλησιν Τζιάμνα καὶ πόρτες	206 Εἰς 1,028 ὄκ. κατένι	1,543
Ἀπὸ ἀσβέστη	211 Εἰς 352 καντάρια Ἀσβέστην	3,478
Ἀπὸ συνδρομὴν Μίλκου Παλτσῆ	104 Εἰς ἀγορὰν τοῦ ὕπισθεν τόπου	1,976
Ἀπὸ ἐτήσιον συνδρομὴν πρὸς τὴν [Δημογεροντ. τοῦ Σ. Γέροντος	Εἰς πέτρας καὶ Μπογαῖς	129,30
	500	9,122,30
	1,021 Εἰς 12,241 "οκ. Κουρασάνι	1,836,60
Ἀπὸ τοὺς ἐπιτρόπους ἐλήφθησαν ἔτι	1000 Εἰς 109 Ἀμάξας χῶμα τοῦ Σουβᾶ	540,20
Ἀπὸ πώλησιν γεννημάτων τοῦ 1870	800 Εἰς μάρμαρον	177
Ἀπὸ Ταμείαν τοῦ Χριστοῦ Χ' Ἀπο- [στολάκη	Εἰς κερπίτσια	197,10
	1,040 Εἰς Τέσσαρας Ἀμάξας Ἀχυρᾶ	160
	2,840	2,910,36
	62,556,35 Εἰς Μεντεσεῖδες	179,20
Πρὸς ἐξίσωσιν τῶν ἀντικρῶ	2,332,30 Εἰς ἐν Σαραπανᾶ	120
	64,889,25 Εἰς 4 παράθυρα σιδηρᾶ	310
	Εἰς Περετέδες τῶν Παραθύρων	194
ἔξήκοντά τέσσαρες χιλιάδες ὀκτα- κόσια ὀγδοήκοντα ἑννέα καὶ ²⁵ / ₄₀	Εἰς Ἄλτσῆ καὶ Μάρμαρον	212 39
		1,016,39
	ἔξήκοντα τέσσαρες χιλιάδες ὀκτα- κόσια ὀγδοήκοντα ἑννέα καὶ ²⁵ / ₄₀	64,889,25

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 31 δεκεμβρίου 1870

ἐπιστάτης διμιτριος μιρκάγλου βεβεδῶ, Χ' νικῶλας Δ Βωγιαζογλου, Ἀρι-
στείδης Γαρίλης βεβεδῶ, Γιobάντος Πάντου [γραμμὰτα βουλγαρικὰ] νικῶ-
λαος κα' σιμεόν, σιάυρις Γ Βλάχογλου, παναγιότης σταματιῆς βεβεδῶ, χα' ἀ-
πουστολις του χριστακι, Α θεωδορου, δράγνης στογιου, πασχάλις πάβλι, χα'
γιάνις μίχου, διμιτράκις ζάχουγλους.

Ἡ δαπάνη κατὰ ταῦτα τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Κεντρικῆς Ἀλληλοδιδακτι-
κῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου ἀνήλθεν εἰς 64,889 γροῦσια καὶ 25/40.

Ἄλλ' ἡ δημιουργία νέων Σχολείων εἶχεν ὡς συνέπειαν ἀναγκαίαν καὶ
τὴν πρόσληψιν νέου διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ συνεπῶς πρόσθετον οἰκονο-
μικὴν ἐπιβάρυνσιν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ διὰ τῆς πράξεως τοῦ 1869 ἀποφασί-
σθεῖσα φορολογία δὲν ἀπέδωκε τ' ἀναμενόμενα. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς ἀντι-
μετώπισιν τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως ἀπεφασίσθη ἡ λήψις νέων
μέτρων, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς κάτωθι πράξεως τοῦ Κώδικος Η'. «Σήμερον
τὴν 15ην Ἀπριλίου τοῦ 1870οῦ ἔτους, ἡμέραν Τετάρτην, γενικῆς συνε-

εἰσέως συγκροτηθείσης ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σουλτανοῦ καὶ φιλομουσοῦ Μητροπολίτου ἁγίου Διδυμοτείχου περὶ εἰσέως μονίμων πόρων πρὸς διαρκῆ καὶ κατάλληλον διατήρησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς πόλεως ταύτης καταστημάτων, καὶ ἰδίως τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Κεντρικῆς Ἐπαρχιακῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, μετὰ ὄριμον καὶ ἐμβριθῆ σύμφωνον ἐνεκρίθησαν παμψηφεί τὰ ἑξῆς, ἐκτὸς τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐγκριθέντων καὶ κανονισθέντων, καὶ ἐν τῷ Κώδικι τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως καταστρωμένων. Α'. Εἰς ἕκαστον συνοικέσιον, ἐκδιδόμενον παρὰ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως, νὰ δίδονται λόγῳ δικαιώματος περὶ διατηρήσεως τῆς κεντρικῆς Ἐπαρχιακῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, εἰς μὲν τὰ τοῦ Α' γάμου συνοικέσια ἀνά γρόσια 5 πέντε, εἰς δὲ τὰ τοῦ Β' γάμου ἀνά γρόσια 10 δέκα καὶ εἰς τὰ τοῦ Γ' ἀνά γρόσια 15 δεκαπέντε.

Β'. Ἐν καιρῷ τῆς ἐσοδίας τῶν κουκκουλίων, ὑποχρεοῦνται οἱ ἀγοράζοντες κουκκούλια Κύριοι Ἐμποροὶ νὰ φυλάττωσι τακτικῶς σημείωσιν τῶν κουκκουλίων, τὰ ὅποια θὰ ἀγοράζωσι, καὶ νὰ κρατῶσι παρὰ τῶν πωλούντων τὰ κουκκούλια ἀνὰ «5» πέντε παράδες τὴν ὀκτάν, λόγῳ δικαιώματος τῶν σχολείων, καὶ τὸ εἰσπραττόμενον ἐκ τούτων ποσὸν χρηματικὸν νὰ τὸ παραδίδωσι εἰς τὴν Ἐφορίαν τῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Γ'. Ἄπαντες οἱ κύριοι ἔμποροι, ἐντόλιοι τε καὶ παρεπιδημοῦντες, ὑποχρεοῦνται νὰ πληρῶνωσιν εἰς τὴν Ἐφορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως, λόγῳ δικαιώματος τῶν Σχολείων, ἀνὰ «2» δύο γρόσια ἐπὶ τοῖς χιλίοις, δι' ὅσας ἀγορὰς θὰ κάμωσι, κουκκουλίων, γεννημάτων καὶ ἐμπορευμάτων ἐξαγωγῆς.

Δ'. Εἰς ὅσον κρασί ἢ ρακὴν θὰ εἰσάγηται εἰς τὴν πόλιν ἔξωθεν, νὰ πληρῶνωσιν οἱ ἀγοράζοντες ἢ φέροντες αὐτὰ ἔξωθεν, ἀνὰ δύο παράδες εἰς τὸ μέτρον ἐπὶ τοῦ κρασίου, καὶ ἀνὰ τέσσαρας παράδες εἰς τὸ μέτρον ἐπὶ τῆς ρακῆς.

Ε'. Εἰς ἕκαστην καταγραφὴν προικὸς καὶ ἐπικύρωσιν παρὰ τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως νὰ λαμβάνονται, λόγῳ δικαιώματος τῶν Σχολείων, ἀνά γρόσια «5» πέντε ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς προικὸς. Τὸ δὲ δικαίωμα τοῦτο νὰ προπληρῶνῃται πρὶν ἢ ἀπέλθωσιν οἱ καταγράφοντες τὴν προῖκα.

ΣΤ'. Ἐκαστον ἐσνάφιον, τελοῦν πανήγυριν καὶ ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν, νὰ πληρῶνῃ εἰς τὴν Ἐφορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως, λόγῳ δικαιώματος τῶν Σχολείων, ἀνά γρόσια «20» εἴκοσι.

Ζ'. Εἰς ἕκαστην τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως νὰ κατασκευασθῶσι τριῶν εἰδῶν στέφανα, Α'. Β'. καὶ Γ'. βαθμοῦ, καὶ ὑποχρεωτικῶς ἅπαντες οἱ στεφανοῦμενοι νὰ μεταχειρίζονται τὰ στέφανα ταῦτα καὶ νὰ λαμβάνηται λόγῳ δικαιώματος τῶν σχολείων εἰς μὲν τὰ τοῦ Α' βαθμοῦ γρ. «20» εἴκοσι, εἰς δὲ τὰ τοῦ Β' βαθμοῦ γρ. δέκα, εἰς δὲ τοῦ τοῦ Γ' βαθμοῦ γρ. «5» πέντε.

Η'. Πιῶν ὀλων τῶν ἱερέων τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τῶν ἐχόντων ἢ λαμβανόντων ἐνορίας, νὰ λαμβάνονται, ἐκτὸς τοῦ νενομισμένου ἐμβατοικίου, λόγῳ δικαιώματος τῶν σχολείων ἀνά γρόσια «20» εἴκοσι.

Θ'. Παρὰ τῶν ἀπερχομένων χριστιανῶν εἰς προσκύνησιν τοῦ Παναγίου Τάφου, ἢ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, νὰ λαμβάνηται τὸ δικαίωμα τῶν σχολείων παρὰ μὲν τῶν προσκυνητῶν τοῦ Παναγίου Τάφου ἀνὰ 50—100 πενήκοντα ἕως ἑκατὸν γρόσια, παρὰ δὲ τῶν προσκυνητῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀνὰ 25—50 εἴκοσι πέντε ἕως πενήκοντα γρόσια.

Ι'. Κατ' ἔτος οἱ κύριοι ἔφοροι τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνὰ «6» ἕξ μὲν δι-
σκους θὰ ἐβγάξωσιν εἰς τὴν ἱερὰν Ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως, ἀνὰ «5»
πέντε δὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας καὶ ἀνὰ «5» πέντε εἰς τὴν Ἐκ-
κλησίαν τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ πρὸς ὠφέλειαν τῶν Σχολείων καὶ ἀγορὰν βι-
βλίων διὰ τοὺς ἀπόρους μαθητάς, ἐν ταῖς ἐπισημοτέραις ἑορταῖς τοῦ ἔτους.

Τ' ἀνωτέρω συζητηθέντα ἐν Α' καὶ Β' συνελεύσει γενικῇ, ἀναγνωσθέντα
εἰς ἐπήκοον πάντων καὶ ἐγκριθέντα καὶ παραδεχθέντα ὁμοφώνως καὶ παμ-
ψηφεί, ἐπικυροῦνται ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν ὑποφαινομένων προΐσταμένων τῆς
πόλεως ταύτης, παρακαλοῦντων τὴν Αὐτοῦ Σεβασμιότητα ὅπως γνωστοποιήσῃ
ταῦτα τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ ἀγία Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐνεργήσῃ νὰ ἐπικυρω-
θῶσι παρὰ τῆς ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς καὶ περιβληθῶσιν οὕτω τῇ
ἰσχύϊ νόμου ἀπαραβάτου. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 17 Ἀπριλίου τοῦ 1870 ἔτους.

Γιοβάντο Πάντισο [γραφή βουлы].
Χα' Γιάννης Μίχου
Χα' Δ Αναγνώστου
δήμιτριως σταύρι
Βασίλης Ν. Αλγανάκι
διμιτράκις ζάχουγλους
Βασίλειος Ν. Ζεννῆς
Χριστόλουνδος Προΐτοψάλτης
Χα' ἀπουστολις
μιχαλάκις του διαμαντι
διμιτρος...

σταυρις Γ βλάχουγλου
Χ' νικόλας Βῶγιατζογλου
μαλεος ράγιου
μοσχος Χ' βινέτη
χα' βλάσις χα' γεοργίου
νικολάνυς διμιτριου
Γεώργιος Χ' Βλασίδης
εγο ο βασιλις του χα' πουλιουγλου
Πασχάλης Πιούλου
γριγώρις εὐσταθίου
Β. Χ' Νικολάου

Τῶν ληφθεισῶν ἀποφάσεων ἀντίγραφον ὑπεβλήθη πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ
Πατριαρχεῖον Κων)πόλεως, ὅπερ ἐξέθεσεν ἐπ' αὐτῶν τὰς κάτωθι σκέψεις τοῦ
«Γρηγορίου ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κων)λεως Νέας Ρώμης καὶ Ὁ-
κουμενικὸς Πατριάρχης. Ἀριθ. Πρωτ. 2006. Ἀριθ. Δ. 1439. Ἱερώτατε Μη-
τροπολίτα Διδυμοτείχου, ὑπέριτε καὶ ἔξαρχε Ροδόπης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι
ἀγαπητὴ ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργῆ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύρ Διονύσιε, χά-
ρις εἴη τῇ αὐτῆς Ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. Ἐλάβομεν τὸ ἀρίτως στα-
λὲν ἡμῖν ἀδελφικὸν αὐτῆς γράμμα, περικλείον καὶ ἀντίγραφον τοῦ πρακτικῶ
τῶν αὐτόθι κοινῇ γνώμῃ τῶν Προκρίτων Χριστιανῶν τῆς γενομένων δια-
τήσεων καὶ τῶν ἐξευρεθέντων πόρων πρὸς συντήρησιν τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ
Σχολείων καὶ εἶδομεν τὴν ἀξίωσιν αὐτῆς καὶ τῆς τιμιότητός των, ὅπως τὸ
κοινῇ συγκαταθέσει ὁρισθέντα ἐπικυρωθῶσι καὶ παρ' ἡμῶν, ἵνα ἐνεργῶνται

διὰ παντὸς ἀπαράβατα. Ἀπαντῶντες τοίνυν πληροφοροῦμεν αὐτῇ ὅτι διελη-
 θάντες τὸ ρηθὲν πρακτικόν, εἰ καὶ εὖρομεν λίαν καλὰ καὶ ἐπαινετὰ τὰ ἐγ-
 κριθέντα ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς αὐτόθι ὁμογενοῦς νεολαίας, οὗ ἕνεκα
 καὶ κατεστήσαμεν ταῖς πατρικαῖς ἡμῶν εὐλογίαις τοὺς χριστιανοὺς αὐτῆς διὰ
 τὴν φιλόκαλον προθυμίαν των, ἀλλ' ἢ ἐκπλήρωσις αὐτῶν παρὰ τῆς Ἐκκλη-
 σίας οὐκ ἔνεκρίθη Συνοδικῶς, καθόσον τοιαῦτα καὶ ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις ἀπε-
 φασίσθησαν καὶ ἐνηργήθησαν ἐπιτοπίως μὴ ἐπικυρωθέντα παρὰ τῆς Ἐκκλη-
 σίας, ὅπως μὴ φανῶσιν ἐπιβλητικὰ τοῖς χριστιανοῖς, οἵτινες χρέος ἔχουσιν
 ἀπαραίτητον κήδεσθαι καὶ φροντίζειν διὰ παντὸς τῆς συντηρήσεως τῶν Σχο-
 λείων πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἰδίων τέκνων. Δύναται ὅθεν ἡ Ἱερότης της μετὰ
 τῶν προκρίτων χριστιανῶν της, ὥστε περιβληθέντα τῇ ἰσχύϊ τῆς ἐπιτοπίου
 κοινῆς ἀποφάσεως καὶ κατακυρωθέντα ταῖς κοιναῖς ὑπογραφαῖς ἐκάστου συ-
 στήματος τὰ ἐν τῷ ἐπισήμῳ πρακτικῷ ἐμπεριληφθέντα, προνοεῖν καὶ ἐπιμε-
 ληθῆναι ὅπως ἐνεργῶνται παρὰ πάντων. Καὶ ταῦτα μὲν πρὸς πληροφορίαν
 της. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μετ' αὐτῆς. ἄω' Μαΐου β'.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν ΧϞ ἀγαπητὸς ἀδελφός

Ὁ Κυζίκου Νικόδημος ἐν ΧϞ ἀγαπητὸς ἀδελφός, ὁ Χαλκιδῶνος Γερά-
 σιμος, ὁ Δέρκων Νεόφυτος, ὁ Τορνόβου Γρηγόριος, ὁ Γρεβενῶν Γεννάδιος,
 ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος, ὁ Σαζιοαγ)λεως Προκόπιος, ὁ Νύσσης Καλλίνικος».

Κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος προσλαμβάνονται καὶ νέοι διδάσκαλοι, ὡς μαρτυ-
 ρεῖται ἐκ τῶν κάτωθι πράξεων.

«† Ὁ Διδυμοτείχου Διονύσιος ἐπιβεβαιοί : Σήμερον τὴν 22αν Ἰουνίου,
 ἔτους 1870 ἡμέραν Δευτέραν, συνελύσεως συγκροτηθείσης ὑπὸ τῶν ὑποφαι-
 νομένων προκρίτων, δημογερόντων καὶ ἐφόρων, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σε-
 βαστοῦ ἡμῶν Ἀρχιερέως, ἀντικείμενον σπουδαίας συσκέψεως προετάθη ἡ εὖ-
 ρεσις καὶ ἀποκατάστασις καταλλήλου διδασκαλίσσης εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ φρουρίου
 τῆς πόλεως Διδυμοτείχου νεόδμητον Παρθεναγωγεῖον. Μετ' ἐμβριθῆ καὶ ὄρι-
 μον σκέψιν ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀντικειμένου ἔνεκρίθη νὰ προσκληθῆ
 καὶ συμφωνηθῆ ἢ ἐκ Κων)πόλεως ἀρτίως ἐλθοῦσα ἐνταῦθα πρὸς ἐπίσκεψιν
 τῶν συγγενῶν της τελειοδίδακτος τοῦ ἐν Φαναρίῳ Ἀγιοταφικοῦ παρθεναγω-
 γεῖου Κυρία Θωμαΐτζα σύζυγος Γεωργίου Πέτρου καταγομένου ἐκ Διδυμο-
 τείχου, ἣτις ἐξειδασμένην πείραν ἐπὶ τῶν χειροτεχνημάτων καὶ τοῦ διδασκα-
 λικοῦ ἐπαγγέλματος κεκτημένη, ἐθεωρήθη παρὰ πάντων ἀρμοδία ὅπως φέρῃ
 τὸ ποθοῦμενον ἀποτέλεσμα εἰς τὴν ἡθικὴν μόρφωσιν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν
 ἀρσίων τῆς πόλεως ταύτης. Τῆς προτάσεως ταύτης γενομένης τῇ ἔλλογιμό-
 τητί της, ἐπῆλθεν ὁμόφωνος καὶ εὐχάριστος συμφωνία καὶ οὕτως ἐγένετο τὸ
 ἐφεξῆς συμφωνητικὸν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτῆς ὡς διδασκαλίσσης ἐπὶ διετίαν.

νικολακις διμυτριου

B: X": Νικολάου

X" νικολάκις Βωγιατζώγλου

σταῦρις Γ. βλάχογλου

Βασίλειος Ν. Ζεννῆς

δημητρωας σταῦρι

Βασίλης Ν. Ἀγανάκι

Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης

Γιοβάντισο Πάντισο [βουλγαριστί]

Χα΄γιανις του μιχου

Χ΄ Δ. Ἀναγνώστου

διμιτράκις ζάχουγλους».

Εἶτα ἀκολουθεῖ τὸ συμφωνητικόν, ἔχον οὕτω : « Ἡ κοινότης Λιδυμοτείχου τῇ ἐγκρίσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Γέροντος Ἀγίου Λιδυμοτείχου Κυρίου Διονυσίου, οἰκειοθελῶς καὶ εὐχαρίστως συναφώνησε διὰ τῶν προκρίτων δημογερόντων καὶ ἐφόρων τῆς πόλεως ταύτης διδασκάλισσαν εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως νεόδμητον παρθεναγωγεῖον τὴν ἐκ Κων)πόλεως Κυρίαν Θωμαΐτζαν σύζυγον Γεωργίου Πέτρου διὰ δύο ἔτη, ἀρχομένης τῆς συμφωνίας ἀπὸ α΄^{ης} τοῦ προσεχοῦς Αὐγούστου ἐπὶ ἑτησίῳ μισθῷ γροσιῶν πέντε χιλιάδων Ἀριθ. 5.000, πληρονομένων κατὰ μῆνα παρὰ τοῦ Ταμείου τῆς ἐφορείας τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, παραχωρουμένου παρὰ τῆς κοινότητος καὶ οἰκῆματος διὰ τὴν κατοικίαν της δωρεάν. Χρέος τῆς ἐλλογιμότητος της ἔσεται νὰ παραδίῃ ἀνελλιπῶς εἰς τὰ κοράσια τῆς πόλεως ταύτης τὰ ἐγκύκλια ἑλληνικὰ μαθήματα, χειροτεχνήματα καὶ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον, καὶ ὅ,τι ἄλλο συντελεῖ εἰς τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπιστευομένων τῇ ἐλλογιμότητί της μαθητριῶν. Οὐδεὶς τῶν γονέων ἢ ἄλλος τις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κάμῃ εἰς αὐτὴν παρατήρησιν οἰανδήποτε δι' ὅ,τι θὰ ἐγκρίνη πρόσφορον ἢ ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν χρεῶν τῶν μαθητριῶν, καὶ διὰ τὴν ἀνατιθεμένην αὐτῇ διοίκησιν τῆς σχολῆς, ἀλλ' ὅ,τι ἂν ἔχη τις νὰ παρατηρήσῃ, θέλει τὸ κοινοποιεῖ τῇ ἐντίμῳ ἐφορίᾳ καὶ δι' αὐτῆς τῷ Σεβασμιωτάτῳ Γέροντι Ἀγίῳ Λιδυμοτείχου. Ἐπὶ τούτοις ἐγένοντο δύο παρόμοια ἔγγραφα εἰς ἔνδειξιν.

Ἐν Λιδυμοτείχῳ τῇ 22 Ἰουνίου 1870

νικολάκις διμιτρίου

B: Χ΄ Νικολάου

Χ΄ νικολάκις Βωγιατζωγλους

σταύρις Γ βλάχογλου

Βασίλειος Ν. Ζεννής

δημήτρηως σταύρη

Βασίλης Ν. Ἀγανάκι

Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης

Γιοβάντισο Πάντισο [βουλγαριστί]

Χα΄γιάνις του μιχου

Χα΄ Δ. Ἀναγνώστου

διμιτράκις ζάχουγλους».

Εἰς τὸν αὐτὸν Κώδικα εὗρισκομεν κατεστρωμένην καὶ τὴν κάτωθι πρῶξιν τοποθετήσεως Σχολικῶν Ἐφόρων :

« Ἐν τῷ Λιδυμοτείχῳ Διονύσιος ἐπιβεβαίωσι : Θεωρηθέντων σήμερον τῶν λογαριασμῶν τῆς πρωτοσυγκελίας, ἀφορόντων τὰς προσόδους τῶν ἐνταῦθα σχολείων καὶ ἀποσπυθέντων τῶν ἄχρι τοῦδε ἐφόρων, κοινῇ γνώμῃ, ἀποφάσει καὶ ἐκλογῇ ἐξελέγησαν διὰ τὸ νέον ἐλευσόμενον ἕως ἐφοροὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων οἱ κύριοι Δημήτριος Ζάχογλους, Βασίλειος Ν. Ἀγαγιαννάκης καὶ Δημήτριος Μηρίκογλους, πρόεδρος δὲ τῆς ἐφορίας ταύτης ὁ Ἀρχιμανδρίτης κύριος Προκόπιος. Ἐν Λιδυμοτείχῳ τῇ 18ῃ Δεκεμβρίου 1870.

νικολάκους διμιτρί

Γιοβάντισο Πάντισο [βουλγαριστί]

Χ'' νικόλας Δ Βωγιαζόγλου
σταύρις Γ Βλάχογλου
γοιγώρις εὐσταθίου
Χ'' γιαννίς μίχου
νικόλαος πα'' σιμεδὸν
ἐγο ο δραγὼς τοῦ στουγιου
μηχαλακί[ς] - πρωτέδικος

μοσχὸς Χ'' βινετι μαρτι[ς]
νικολακίς το[ῦ] αργιου[ου]
Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης
θανάσης τοῦ διμου
μαλεὸς ραγιο μάρτης
Γεώργιος Χ'' Βλάσιος».

Οἱ θεωρηθέντες λογαριασμοὶ τῆς Πρωτοσυγγελίας, περὶ ὧν ἀναφέρει ἡ ἀνωτέρω πράξις, ἔχουσιν οὕτω :

«† Ὁ Διδυμοτείχου Διονύσιος ἐπιβεβαιοῖ : Ἰσολογισμὸς τῆς διαχειρίσεως ἐσόδων τε καὶ ἐξόδων τῆς Πρωτοσυγγελίας Διδυμοτείχου ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Προκόπιου, ἀρχόμενος ἀπὸ 9ης Ἰουνίου μέχρι 31ης Δεκεμβρ. 1870.
Δαβεῖν

Δοῦνα.

	Γρ. πρ.		Γρ. πρ.
ὄσα παρὰ τοῦ Ἀρχιδ. Ἀνθίμου	183	ὄσα εἰς Ἀλέξανδρον παιδονόμον	216 30
ὄσα ἀπὸ Ἠγουμέν. Μοναστηρίων	2065	ὄσα εἰς τὸν Γ. Κ. Λογοθετίδην	5392
ὄσα ἀπὸ διαλ. ἀρραβ. καὶ διαζέγ.	2795	ὄσα εἰς τὴν διδασκάλισσαν	2110
ὄσα ἀπὸ πωλητήρια καὶ μαρτυρικά	952	ὄσα εἰς τὸν Σταύρον Δημητρίου	150
ὄσα ἀπὸ πανηγύρεις ἐσναφίων	85	ὄσα εἰς ἔξοδα τῆς Πρωτοσυγγελίας	54 30
ὄσα ἀπὸ ἐμβατοίκια ἱερέων	1050		8041 20
ὄσα ἀπὸ συνοικέσια	1850		
ὄσα ἀπὸ ἐτησίαν συνδρ. Ἀρχιερέως	2000	ὄσα εἰς ἐξίσωσιν τῶν ἀντικῶν	3068 35
	<u>11.110: 15</u>		<u>11.110: 15</u>

Ἐθεωρήθη τῇ 18ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 1870 ἔτους ἐν Διδυμοτείχῳ. Ὁ τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος Ἀρχιμανδρίτης Προκόπιος.

Χ'' νικόλας Βωγιαζόγλου
σταύρις Γ Βλάχογλου
γοιγώρις εὐσταθίου
νικόλαος πα'' σιμεδὸν
Γιοβάντισο Πάντισο [βουλγαριστὶ]
Βασίλειος Ν. Αλγανάκι
Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης
Γεώργιος Χ'' Βλάσιος
νικολακί[ς] μουμτζίς

νικολακίς διμυτρίου
Χ'' γιάννις το[ῦ] μίχου
δραγὼς τοῦ στουτζου
μηχαλακί[ς] πρωτεδικος
διμυτράκις ζάχογλους
μαλέος ράγιου μάρτης
μόσχος Χ'' Βινετι μαρτις
θανάσης τοῦ δημοῦ
διμίτριωσ σταύρι».

Ἄλλὰ καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς πόλεως προσέφερον εἰς συντήρησιν τῶν Σχολείων αὐτῆς, συμφώνως πρὸς ἐν τοῖς οἰκείοις Κώδιξι λογαριασμοῦς.

Κώδιξ Γ' «Ἀπὸ Μαρτίου μέχρι τέλους Ἀπριλίου αἰω εἰς τὸν Ἀλληλοδιδάσκαλον Γρ.σ. 660. Ἀπὸ 18 Ἀπριλίου μέχρι τέλους Δεκεμβρίου εἰς μισθὸν διδασκάλου Κων. ΠαπαἸωαννοπούλου Γρ. 2,250».

Κώδιξ Δ' «1870. Εἰς μισθὸν Ἀλληλοδιδάκτου Γρ. 2,750».

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος φαίνεται ὅτι ἐδημιουργήθη ζήτημα μεταξὺ τοῦ Ἐλληνοδιδασκάλου Γεωργίου Λογοθετίδου καὶ τῆς Ἐφοροδημογεροντίας,

προελθὸν ἀφ' ἐνὸς μὲν λόγῳ ἐξωσχολικῆς ἐπαγγελματικῆς ἀπασχολήσεως τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ ἀξιώσεως αὐτοῦ ὅπως σὺν τῇ προσήκῃ καὶ τρίτης τάξεως εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν προσληφθῆ βοηθὸς αὐτοῦ, ἀμειβόμενος ὄχι ἐκ περικοπῆς τοῦ μισθοῦ του, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐσόδων τῆς Ἐφορείας. Ἐντεῦθεν προέκυψαν προστριβαί, πρὸς διομάλυσιν τῶν ὁποίων συνεκροτήθη σύσκεψις ἐν τῇ Μητροπόλει, ὡς ἀναφέρει ἡ σχετικὴ πράξις, καταστρωθεῖσα ἐν τῷ Κώδικι Ζ' εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων.

«Τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα υἱικῶς προσκυνοῦντες εὐλαβῶς κατασπαζόμεθα τὴν ἀγίαν αὐτῆς δεξιάν. Γενικῆς συνελύσεως συγκροτηθεῖσης σήμερον ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει τῶν προκρίτων, ἐφόρων, δημογερόντων καὶ προϊσταμένων τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ὑμ. Σεβασμιότητος Ἁγίου Ἀρχιμανδριτοῦ Κυρίου Προκοπίου, ἐπειδὴ προσεγγίζει ἤδη ἡ λήξις τῆς προθεσμίας τοῦ συμφωνητικοῦ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου ἡμῶν Κυρίου Γ. Λογοθετίδου, ἐδέησεν ὅπως ἀπευθυνθῶσιν αὐτῷ παρατηρήσεις τινες γνωσταὶ καὶ τῇ Ὑμετέρᾳ Σεβασμιότητι, περὶ παραιτήσεως δηλονότι αὐτοῦ ἀπὸ τῶν διαφόρων ἄλλων ἀσχολιῶν του καὶ ἁπλῶς ἐνασχολήσεώς του εἰς τὰ διδασκτικὰ καθήκοντά του, καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλογιότης του ἀπαντῶν δὲν παραδέχεται ποσῶς τὴν ἀπὸ τῶν εἰρημένων ἀσχολιῶν παραίτησίν του, ὡς οὐδὲν ἕνεκα τούτων παρεκτρεπόμενος τῶν διδασκτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, καὶ ἕνεκα τῆς, ὡς ἐκ τῆς ἄχρι τοῦδε γενομένης τῶν μαθητῶν προσόδου, αὐξήσεως τῶν δύο τάξεων εἰς τρεῖς, λέγει ὅτι πρὸς ὄφελος τῶν μαθητῶν μετὰ ἕξ μῆνας ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀνάγκη καὶ ὑποδιδασκάλου, τούτου ἕνεκα προετάθη αὐτῷ πρὸς διατήρησιν τοῦ ὑποδιδασκάλου μικρὰ τις τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ ἐλάττωσις, ὅπερ ἐπίσης οὐδὲν ἕνεκα παρεδέχθη, ὑποσχόμενος μόνον ὅτι θέλει ἐξακολουθῆσαι ἐπὶ τῷ ἰδίῳ μισθῷ διδάσκων ὅπως καὶ μέχρι τοῦδε καὶ ἐκτελῶν ἀνελλιπῶς τὰ τῆς διδασκαλίας καθήκοντα. Δηλοποιοῦντες τοίνυν τὰς ὁμοφώνως γενομένας συζητήσεις ἡμῶν ταύτας, ἐξαιτούμεθα θερμῶς καὶ τῆς ὑμετέρας Πατρικῆς περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ἀντικειμένου γνώμης, καὶ διατελοῦμεν μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου 1871

Τῆς Ὑμετέρας προσκνητῆς ἡμῶν Σεβασμιότητος, Νικολάκης Δημητρίου, Χ' Νικολ Βογιατζόγλου, Σταῦρος Βλάχογλου, Νικόλαος Π' Σιμεῶν, Χ' Γιάννης Μίχου, Βασίλειος Ἀγιαανάκης, Γεώργιος Χ' Βλασιδῆς, Δημήτριος Θεοδώρου, Χ' Δημήτριος Ἀναγνώστου, Χ' Απόστολος, Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης, Χ' Παναγιώτης Σταμάτη, Δημήτριος Ζάχογλου, Μαλέος Ράγιου, Γιοβάνιζιος Πάνιζιου, Μιχαλάκης Πέγιου, Γρηγόριος Εὐσταθίου, Δράγνης, Πασχάλης Παύλου, Χ' Μιχαή Χ' Στέργιου».

Ποῖαι αἱ ἀσχολίαι τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου, δὲν ἀναφέρονται ἐνταῦθα, καθ' ὃ γνωσταὶ εἰς τοὺς Ἐφοροδημογέροντας καὶ τὸν Μητροπολίτην. Προφανῶς ὑπαινίσσονται τὸ γεγονός ὅτι οὗτος, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν εἰδομεν,

ἡσυχάζειτο μὲ τὴν μεταξοσκληροτροφίαν καὶ ἀσφαλῶς καὶ μὲ τὴν πώλησιν τῶν κομικουλίων. Χαρακτηριστικὴ ὅμως εἶναι ἡ ἐπέμβασις τῶν Ἐφοροδημογερόντων εἰς τὰ τοῦ Σχολείου καὶ ἡ ἄγρυπνος παρακολούθησις τῶν ἐν αὐτῷ τελουμένων, ὅχι τόσον ἀπὸ ἀπόψεως παιδαγωγικῆς, ὅσον ἀπὸ ἀπόψεως εὐρύθμου αὐτοῦ λειτουργίας. Καὶ τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Σχολικὴ Ἐφορεία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους ἦτο ζῶσα δύναμις, κινουῦσα τὸ Σχολεῖον καὶ ἐκπροσωποῦσα τὸ ζῶηρον ἐνδιαφέρον τοῦ λαοῦ διὰ τὰ ἐν αὐτῷ συμβαίνοντα καὶ δὲν ἦτο νεκρὸς ὄργανισμός, στολίζων διὰ τῶν ὑπογραφῶν του τὰς διαφόρους ἀποφάσεις τῶν διαφόρων Διευθυντῶν τῶν Σχολείων, ὡς σήμερον κινήτησεν. Ἐτέρα σπουδαία πληροφορία εἶναι ὅτι κατὰ τὸ 1871 προσετέθη καὶ τρίτη τάξις εἰς τὴν Ἀστικὴν Σχολὴν τῆς πόλεως καὶ παρέστη ἀνάγκη προολήψεως ὑποδιδασκάλου. Ἡ ἐκζητηθεῖσα ἐπέμβασις τοῦ Μητροπολίτου φαίνεται ὅτι ἔσχεν εὐνοϊκὸν ἀποτέλεσμα, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ κατωτέρω συμφωνητικοῦ μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ τοῦ Γ. Λογοθετίδου :

«Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἐγγράφου γίνεται δῆλον ὅτι ἡ κοινότης Διδυμοτείχου, τῇ ἐγκρίσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Γέροντος ἁγίου Διδυμοτείχου Κυρίου Διουυσίου, εὐχαριστῶς συνεφώνησεν Ἐλληνοδιδάσκαλον τῆς πόλεως ταύτης τὸν Ἐλλόγιμον Κύριον Γεώργιον Κ. Λογοθετίδην Ἡπειρωτὴν ἐπὶ ἓν ἔτος ἀπὸ Ἀπριλίου αἰς τοῦ 1871 ἕως Ἀπριλίου α' τοῦ 1872 ἐπὶ ἐτήσιῳ μισθῷ γροσίων 7200 ἑπτὰ χιλιάδων καὶ διακοσίων πληροθησομένων ἀναλόγως κατὰ μῆνα ἀνά γρόσια 600 ἑξακόσια. Χρέος τῆς ἐλλογιμότητός του ἔσεται τὸ διδάξαι ἀκριβῶς τὴν νεολαίαν τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης καὶ ὅ,τι ἀπαιτοῦσιν αἱ δυνάμεις τῶν μαθητῶν καὶ κυρίως τὴν χρηστοθήθειαν, φιλοτιμούμενος παντὶ σθένει ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐθνικῆς διαπλάσεως τῆς ἐμπιστευομένης τῇ εὐσυνειδησίᾳ του νεολαίας, συμμορφούμενος μὲ τὰ ἐγκρινόμενα παρὰ τῆς συσταθησομένης ἐφορίας, ἐκτελῶν ἀπαραβάτως τὰ διδασκαλικά του χρέη καὶ καθήκοντα καὶ εἰς οὐδὲν ἕτερον ἔργον ἀσχολούμενος, μηδὲ ἀπουσιάζων ποτὲ τῆς Σχολῆς κατὰ τὰς προσδιωρισμένας ὥρας τῶν παραδόσεων. Εἰς ἐπιστάτης τῆς Σχολῆς θέλει διορισθῆ πληρονόμος παρὰ τοῦ Ταμείου τῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἰς ἔνδειξιν τούτων ἐγένετο τὸ παρὸν εἰς διπλοῦν.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ αἰ' Ἀπριλίου 1871

Γεωργ. Βλάχογλους βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν Μόσχος Χ' Βενέτης

Μιχαλάκης Διαμαντῆ

Χ' Γιάννης Μίχου

Χ'' Ν. Βογιατζόγλους

Βασίλειος Ν. Ἀλιανάκης

Βασίλειος Ν. Τζανῆς

Δημήτριος Σταύρου

Δημήτριος Θεοδώρου

Μαλέος Ράγιου

Δημητράκης Ζάχογλους

Γρηγόριος Εὐσταθίου

Χ' Δημήτριος Ἀναγνώστου

Γεώργιος Χ'' Βλασιδῆς

Χ'' Ἀπόστολος

Δράγνης

Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης
 Εὐστάθιος Καβάσιλας
 Νικόλαος πα' Σιμεῶν

Πασχάλης Παύλου
 Χρῆτος πα' Λάμπου»

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1871 δαπάναι πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολείων, αἱ καταβληθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, εἶναι αἱ ἑξῆς :

Κώδης Γ' «αῶσα' διάφορα ἔξοδα ἐκκλησίας καὶ σχολείου γρο. 1229,45 ἐπισκευὴ ἐκκλησίας καὶ σχολείου γρο. 215, μισθὸς διδασκάλου Κων)τίνου γρο. 3,600». Ἐπειδὴ ὁ Κώδης Γ' περιλαμβάνει τὰ ἔξοδα, τὰ γινόμενα ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας, ἔπεται ὅτι τὰ τῆς ἐπισκευῆς ἀναφέρονται εἰς τὴν κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς Παναγίας λειτουργούσης Ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς.

Κώδης Δ'. «αῶσα' εἰς μισθὸν ἀλληλοδιδάκτου γρο. 3,000».

Σοβαρὰν ὄθησιν εἰς τὴν ἔτι περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς Παιδείας ἔδωκε κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα καὶ ἡ τὸ τρίτον ἀνάρρησις εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τοῦ Πατρ. Ἀνθίμου, ἀποστειλάντος τὴν κατωτέρω ἐμπνευσμένην ἐγκύκλιον.

«† Ἀνθίμος ἑλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Ἰερῶτατε Μητροπολίτα Διδυμοτείχου, ὑπέριτε καὶ ἔξαρχε πάσης Ροδόπης ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, κὺρ Διονύσιε' χάρις εἴη τῇ αὐτῆς Ἰερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. Μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ σπουδαιότερων μελημάτων, τὰ ὅποια κυριωτέρως ἐπασχολοῦσι τὴν προσοχὴν καὶ τὴν διάνοιαν ἡμῶν, ἀναλαβόντων, θεῖω ἔλεει, καὶ τρίτον ἤδη τὴν ποιμαντορίαν τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος, ὑπάσχει ὁμολογουμένως ἡ ἠθικὴ μόρφωσις καὶ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου διάπλασις τῆς εὐσεβοῦς ἡμῶν νεολαίας' πρόδηλον γὰρ ὅτι τὰ διανογῆ καὶ καθαρὰ τῆς παιδείας νάματα, εὐμεθόδως διοχετευόμενα εἰς τὰς ἀπαλὰς αὐτῆς ψυχὰς, βλαστάνουσι καὶ ζωογονοῦσι καὶ μεγαλύνουσι τὸ ὑψικορμον τοῦτο τῆς εὐσεβείας καὶ ἠθικῆς ἀναγεννήσεως δένδρον, ἔξ οὗ ἀφθονος καὶ γλυκὺς καὶ ὄρατος ἀποφέρεται ὁ τῶν γραμμάτων καρπός, ὁ ἀνυψῶν τὸν νοῦν εἰς τὴν λατρείαν τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ καὶ εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ καθήκοντος τῆς πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, τῶν δύο τούτων τοῦ τε Θεοῦ καὶ τοῦ προφητικοῦ νόμου θεμελιωδῶν ἀρχῶν, ἐν αἷς ἀριθῆλως ἐποικοδομεῖται ἡ εὐημερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ὑψηλὸς αὐτοῦ προορισμός. Τοῦ τιμαλφοῦς τούτου καὶ θεοδαρῆτου τῆς παιδείας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς χρήματος τὴν διάδοσιν πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ὀρθόδοξον νεολαίαν οὐδέποτε ἐπαύσατο δραστηρίως ἐνεργοῦσα καὶ μετὰ θερμοῦ ζήλου συνιστώσα ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία πρὸς τοὺς κατὰ τόπους Ἁγίους Ἀρχιερεῖς, ὡς ἐμπιστευομένους παρὰ τῆς ἀνωτάτης Θείας Προνοίας τὴν οἰκοδομὴν τῶν ψυχῶν τῶν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἐπίσκεψιν διατελούντων Χριστιανῶν, καὶ εὐθυνομένους ἐνώπιον αὐτῆς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν. Ἐνθέν τοι καὶ ἡμεῖς ὑπὸ τῆς συναισθήσεως τοῦ ὑψηλοῦ τούτου καθήκοντος ὀρμώμενοι, ἔγνωμεν διευθῆναι καὶ τῇ αὐτῆς Ἰερότητι τὴν παροῦσαν Ἐκκλησια-

στικὴν ἡμῶν ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐντελλόμεθα αὐτῇ τε καὶ πᾶσιν ὑμῖν τοῖς προϊσταμένοις καὶ προκρίτοις τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὅπως κατὰ τὸ ἐπικείμενον ὑμῖν ἱερὸν καὶ ἀπαραίτητον καθήκον, συντονωτέραν ἐπιστήσαντες τὴν προσήκον ὑμῶν καὶ ἐπιμέλειαν ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς βασιμωτέρας κατὰ τόπους διαιδάσεως τῆς παιδείας, ὅπου μὲν οὐδόλως ὑπάρχουσι σχολεῖα. φροντίσθητε παντὶ σθένει περὶ τῆς συστάσεως τοιούτων πρὸς διδασκαλίαν τῶν χριστιανικῶν παίδων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὅπου δὲ ὑπάρχουσι, προνοήσθητε περὶ τῆς ἀνέξεως καὶ βελτιώσεως αὐτῶν διὰ τῆς ἀπὸ κοινῆς συνδρομῆς, προμηθείας καὶ ἐξασφαλίσεως πόρων διαρκῶν καὶ τῆς ἀποκιταστάσεως ἐν αὐτοῖς διδασκάλων ἐξ ἐπαγγέλματος, δεδοκιμασμένων ἐπὶ χρηστοῖς ἡθέσιν, εὐσεβείᾳ τε καὶ ἱκανότητι, καὶ ἐφωδιασμένων διὰ διπλωμάτων καὶ ἄλλων συστατικῶν ἐγγράφων, δηλωτικῶν τῆς συστηματικῆς αὐτῶν παιδείας καὶ τῆς εὐδοκίμησεως ἐν τῇ ἐξασκῆσει τοῦ διδασκαλικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος. Ἐν ταῖς κυριωτέραις δὲ καὶ ἐπισημοτέραις πόλεσι, ταῖς ἀκμαζούσαις ἐπὶ τε ἔμπορικῷ πλούτῳ καὶ κοινωνίᾳ πολυπληθεστέρα καὶ συγκριτικῶς ὑπερεχούση τῶν ἄλλων ὡς πρὸς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, μείζων καταβληθῆ ὑπὸ κοινοῦ ἢ προσπάθεια εἰς σύστασιν λυκείων καὶ γυμνασίων καὶ παρθενωγαγείων, ἐντελέστερον κατηρητισμένων, καὶ ὑπὸ ἐφορίας ἀνδρῶν ζηλωτῶν καὶ φιλομούσων διακυβερνωμένων, καὶ ἐποπτευομένων ἐνδεδειχῶς ὑπὸ τοῦ κατὰ τόπον Ἀρχιερέως, ὅπως ἐκπληρωθῶσι πιστῶς καὶ ἐπωφελῶς ὁ σκοπὸς τῆς τούτων συστάσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ πείρας ἀποδέδεικται, ὅτι ἡ Τουρκικὴ, ὡς γλώσσα τοῦ Κράτους, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὀλοίου ζῶμεν, παντοίας παρέχει τὰς ὀφελείας πρὸς πάσας ἐν γένει τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας ἡμῶν, θεωροῦμεν ἐπ'ἀνάγκης ἵνα εἰσαχθῆ εἰς τὰ κεντρικὰ ἐκπαιδευτήρια, ταυτομένη μεταξὺ τῶν ἄλλων γλωσσῶν ὡς ὑποχρεωτικὴ πρὸς ἐκμάθησιν. Ταῦτα ἐκ προνοίας ἡμῶν ἀξιοχρέου Ἐκκλησιαστικῆς προαγόμεθα συστήσαι τῇ τε αὐτῆς Ἱερότητι καὶ ὑμῖν τοῖς προκρίτοις χριστιανοῖς τῆς ἐπαρχίας ταύτης, μηδόλως ἀμφιβάλλοντες ὅτι καθ' ὃν διατρέφετε ἀξίεπαινον ζῆλον ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς φιλομαθοῦς νεολαίας, ἐνθαρρυνόμενοι καὶ παραδειγματιζόμενοι ὑπὸ τῆς Σεβαστῆς ἡμῶν Κυβερνήσεως, τῆς ἀνενδότως μεσιμνώσης ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ αὐτῆς σκιὰν διατελούντων πιστῶν αὐτῆς ὑπληκῶν παντὸς ἔθνους καὶ θρησκευματος, ἐπιδοθήσεσθε ἐν αὐταπαρνήσει εἰς τὸ μέγα μὲν καὶ δυσχερές, πλὴν καὶ κοινωφελὲς ἔργον, περὶ οὗ προεῖρηται, ἐπὶ τῇ ἀδιστάκτῳ πεποιθῆσθε ὅτι, πρὸς τῇ αἰδίῳ εὐγνωμοσύνῃ τῆς παρουσίας τε καὶ τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς, ἐφελεύσητε ἑαυτοῖς καὶ τὴν ὑψηλὴν εὐαρέσκειαν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰς ἀμοιβὰς ἀπειροπλάσιους παρὰ τοῦ μισθοποδοῦ Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος εἶη μετὰ τῆς αὐτῆς Ἱερότητος. αἰοα' Ὀκτωβρίου ιη'.

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός, ὁ Ἡρακλείας Πανάρετος, ὁ Νικομηδείας Διονύσιος, ὁ Νικαίας Ἰωαννίκιος, ὁ Τορνόβου

Γρηγόριος, ὁ Διδυμοτείου Διονύσιος, ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος, ὁ Ἀρχιἄλου Βασιλείος, ὁ Σωζογααθουπόλεως Προκόπιος, ὁ Νύσσης Καλλίνικος».

Διὰ τὸ ἔτος 1871 ἔχομεν καὶ τὴν κάτωθι πρᾶξιν ἀποκαταστάσεως σχολικῶν ἐφόρων ἐκ τοῦ Κώδικος Ζ' εἰσερχομένων καὶ ἔξερχομένων ἐγγράφων : «Θεωρηθέντων σήμερον τῶν λογαριασμῶν τῆς Πρωτοσυγκελίας ἀφορῶντων τὰς προσόδους καὶ δαπάνας τῶν ἐνταῦθα Σχολείων καὶ ἀποσυρθέντων τῶν ἄχρι τοῦδε ἐφόρων, κοινῇ γνώμῃ, ἀποφάσει καὶ ἐκλογῇ ἐξελέγησαν διὰ τὸ πρῶσεχὲς ἔτος ἔφοροι τῶν Ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων οἱ κύριοι Δημήτριος Σ. Μηρίκογλου, Σταῦρος Γ. Βλάχογλου καὶ Χ' Χρηῆτος, Χ' Γιάννης, πρόεδρος δὲ τῆς Ἐφορίας ταύτης ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Ἀρχιμανδρίτης Προκόπιος. Ἐν Διδυμοτείῳ τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1871.

Χ' νικόλας Βωγιαζόγλου

Γιοβάντσιος Πάντσου

μαλέος ράγιος

μόσχος Χ' βινέτι

διμιτράκις ζάχογλου

νικολακίς μομιτζίς

νικολακίς διμιτρίου

μιχαλακίς πεγιουγλου

εργο δραγνης βεβόνου

νικόλαος πα' σιμεον

Χ' Δ. Ἀναγνώστου

Πασχαλι Πάβλι».

Οἱ ἐν ἐν λόγῳ σχολικοὶ ἔφοροι διορίζονται διὰ τὸ ἔτος 1872. Οἱ δὲ λογαριασμοί, περὶ ὧν γίνεται ἀνωτέρῳ λόγος, ἔχουσιν οὕτω, συμφάνως πρὸς τὸν αὐτὸν Κώδικα. «Γενικὸς ἰσολογισμὸς τῶν προσόδων καὶ δαπανῶν τῆς Πρωτοσυγκελίας Διδυμοτείου ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου καὶ λήγων τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1872.

Δαβεῖν

Δοῦναι

Δαβεῖν	Γρ. πρ.	Δοῦναι	Γρ. πρ.
Ἀπὸ περίσσευμα τοῦ περυσιοῦ ὑπολογισμοῦ	3068 35	Εἰς σχέδια χειροτεχνημ. ἐκ Κον- σταντινουπόλεως	301 15
23 Δεκεμ. 1870 ἀπὸ ἄδειαν περιο- δείας Ἡγουμένου Κορνοφαλαῆς	1228 00	Εἰς μακατλήκια τῆς Δημογεροντίας	233 00
27 ἰδίου ἀπὸ πανηγ. λεπτουργῶν	20 00	Εἰς 2 τόπια χειρίου γραψίματος	50 00
Ἰανουάριος 1871	4316 65	Εἰς τηλεγράφημα πρὸς τὸν Σεβ.	
24 ἀπὸ εἰσπραξίν ὁμολόγου τοῦ Γεωργιάκη Κουγιουμιτζῆ	214 00	Γέροντα τὴν 5 Ἀπριλίου	23 05
24 ἀπὸ προικοσύμφωνα	141 05		607 20
24 ἀπὸ συμβιβασμοὺς διαφορῶν καὶ ἐν μαρτυρικῶν	440 20	Εἰς Ἑλληνοδιδάσκαλον Γ. Λογο- θετίδην ἀπέναντι μισθοῦ	7400 00
	3195 25		
24 ἀπὸ διαλύσεις ἀρραβῶνων καὶ ἐν διαζύγιον	1400 00	Εἰς Σταῦρον Μηρίκογλου ἀπέ- ναντι μισθοῦ	550 00
	3,195 25		
24 ἀπὸ ἄδειαν περιοδείας τοῦ Ἀ- γιοταμίτου Ἀδριανουπόλεως	400 00		
24 ἀπὸ πρόστιμα ἱερέων	1530 00	Εἰς διδασκάλισαν ἀπέν. μισθοῦ	4890 00
24 ἀπὸ πανηγύρεις ἐσναφίων	600 00	Εἰς Γ. Λογοθετίδην ἐπληρώθη-	

Δαβεῖν

Δοῦναι

	Γρ. πρ.		Γρ. πρ.
21 ἀπὸ ἐμβατοίκια τῶν ἱερέων	1020 00	σαν ἀπένναντι μισθοῦ διὰ Ἰα-	
21 ἀπὸ 428 συνοικέσια	2575 00	νουάριον καὶ Φεβρ. τοῦ 1872	1251 00
21 ἀπὸ συνδρ. τοῦ Σεβ. Γέροντος	2000 00		
	<u>7,585 00</u>		
	14097 20	Εἰς ἔλλειμα ἰσολογ. ἐφορίας	569 30
ἄσα πρὸς ἐξῆς. τῶν ἀντικρῶ	1,170 30		<u>15,268 10</u>
ἥτοι δέκα πέντε χιλιάδες διακό-	<u>15,268 10</u>	ἥτοι δέκα πέντε χιλιάδες διακό-	
σια ἐξήκοντα ὀκτώ καὶ δέκα.		σια ἐξήκοντα ὀκτώ καὶ δέκα.	

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1871

Ἀρχιμανδρίτης Προκόπιος ὑποβεβαιοῖ

νικολάκις διμυτρίου	θανάσης δημου
Χ' νικόλας βογιαζόγλου	θανασίς κάντζου
Γιοβάντισιος Πάντισιος	μοσχός Χ' βινετι
σταύρις Γ Βλάχογλου	Ε. Καβιάσιλας
εγο ὁ δραγνίς του στουγιου	μαλεός ραγιου
Χ' Δ. Ἀναγνόστου	Σ. Ἀ. Ἀναγ.
Χριστόδουλος Πρωτοψάλτης	διμιτρός θεοδοροῦ
νικόλαος πα'' σιμεον	Δημήτριος ντουλκερ.
διμιτράκις ζάχουγλου	Χ' Χρῆστος Χ' Γιάννης
Χ' ἀπουστολις	πασχάλις παύλις
νικολάκις μομιτζίς	Γεώργις Κουγιμιτζή
Χ' χρ. Ἀδαμίδης	νηκολάκις βασηλῆ

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1872 δαπάναι τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολείων τῆς πόλεως ἔχουσιν οὕτω :

Κώδιξ Γ' «Εἰς μισθὸν ἀλληλοδιδασκάλου Γρ. 3.600».

Κώδιξ Δ' «Εἰς μισθοὺς διδασκάλων κλπ. Γρ. 5.315».

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπίσης ἔτος ἀνεωόθη ἡ μετὰ τοῦ Γ. Λογοθετίδου συμφωνία ἔχουσα οὕτως :

Ἄ) Ἐλαίας Καλλίνικος 1) ἐπιβεβαιοῖ. Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἐγγράφου γίνεται δῆλον οὖν, ἡ κοινότης Διδυμοτείχου τῇ ἐγκρίσει καὶ παραδοχῇ τῆς ἱεράς Μητροπόλεως, εὐχαρίστως συνεφώνησεν Ἐλληνοδιδάσκαλον τῆς πόλεως ταύτης τὸν ἐλλόγιμον Κ. Γεώργιον Κ. Λογοθετίδην Ἡπειρωτὴν διὰ 15¹/₂, δέκα πέντε ἡμίσι μῆνας ἀπὸ τῆς σήμερον μέχρι τέλους Ἰουλίου τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1873, ἐπὶ ἔτησίῳ μισθῷ γροσίῳ 8,000 ὀκτώ χιλιάδων, πληρονομένων εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μηνὸς ἀνά γρόσια 666²/₃, ἑξακόσια ἐξήκοντα

1) Διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. Πρωτοκ. 1755 Διεκλ. 1267 τοῦ ἔτους 1871 συνοδικῆς ἀποφάσεως ὁ Διδυμοτείχου Διονύσιος ἐποποθετήθη ὡς Πρόεδρος τοῦ Διαρκοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου Κοινοπόλεως, εἰς ἀντικατάστασιν δ' αὐτοῦ προήχθη ὁ Ἀρχιμανδρίτης Καλλίνικος λαβὼν τὸ ψιλὸν τίτλον τῆς Ἐπισκοπῆς Ἐλαίας.

ἕξ καὶ τρία τέταρτα· ἓνα δὲ μῆνα ἢ δύο μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ὀφείλει γίνεσθαι ἢ δέουσα συνεννόησις περὶ ἀνανεώσεως συμφωνίας ἢ παραιτήσεως. Χρέος τῆς ἔλλογιμότητός του ἔσεται τὸ διδάξαι τὴν νεολαίαν τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ ὅ,τι ἀπαιτοῦσιν αἱ δυνάμεις τῶν μαθητῶν, καὶ κυρίως τὴν χρησιμοθηρίαν, φιλοτιμούμενος παντὶ σθένει ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἠθικῆς διαπλάσεως τῆς ἐμπιστευομένης τῇ εὐσυνειδησίᾳ του νεολαίας, συμμορφούμενος μὲ τὰ ἐγκρινόμενα παρὰ τῆς ἐφορίας, καὶ ἐκπληρῶν ἀκριβῶς τὰ διδασκαλικά του καθήκοντα. Εἰς ἔνδειξιν τούτων ἐγένετο τὸ παρὸν εἰς διπλοῦν.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 15 Ἀπριλίου 1872.

Χ' νικόλαος Βωγιαζόγλου
νικολακὺς διμυτρίου
μιχαλακὺς διαμαντι
διμιτρακὺς ζάχουγλους
μαλεσὺς ράγιο
χριστόδουλος Πρωτοψάλτης
Πασχάλης Παύλη
Χ' Δ. Ἀναγνώστου
Βασίλειος Ν. Ζεννῆς
Χ' Χρηστος Χ' Γιάννης

Γιοβάντσος Πάντσου [βουλγαρ.]
νικόλαος πα' σιμέων
διμίτριος σταύρι
Βασίλης Ν. Ἀλγανάνι
Γεώργιος Χ' Βλάσιος
Βασίλειος Χ' Νικολάου
Χ' Χρ. Αδαμίδης
Ε. Κυβάσιλας
Α. Γ. Γουρίλης
σταύρις Γ. βλάχογλου.

Φαίνεται, ἐκ τῶν ἐπανελημμένων τούτων συμφωνητικῶν, ὅτι ὁ Ἕλληνοδ. Λογοθετὶδης ἦτο καλὸς ἐκπαιδευτικὸς καὶ ἀπαραίτητος διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐν τῇ πόλει Ἀστ. Σχολῆς, πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ ἀναντικατάστατος.

Ποῖα ὑπῆρξαν τὰ ὑπόλοιπα ἔξοδα συντηρήσεως τῶν Σχολείων κατὰ τὸ ἔτος 1872 δὲν δυνάμεθα μετ' ἀκριβείας νὰ ὑπολογίσωμεν, διότι ὁ Ἰσολογισμὸς τῆς πρωτοσυγκελίας τῆς Μητροπόλεως, ὁ κατεστρωμένος εἰς τὸν αὐτὸν Κώδικα, περιλαμβάνει καὶ δαπάνας τῶν τεσσάρων πρώτων μηνῶν τοῦ ἔτους 1873. Παραθέτομεν αὐτὸν ὡς ἔχει :

« Ἰσολογισμὸς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, ἀρχόμενος ἀπὸ Ἰανουαρίου 1ῃ τῷ 1872 καὶ λήγων τῇ 16 Ἀπριλίου 1873.

Δοῦναι

Λαβεῖν

	Γρ. πρ.		Γρ. πα.
Ἀπριλίου 16. Ἀπὸ διάφορα τυχηρὰ τῇ Πρωτοσυγκελίᾳ παρέδοσεν ὁ Ἅγιος Ἀρχιμυνδρεῖτης Πρωκόπιος πρὸς τὸν Σταύρον Βλάχογλου Ταμίαν Ἐφορίας, ὡς τὸ κατάστιχόν του	5358 20	Ἔξοδα ἕνεκα τῆς ἀνακατασκευῆς τοῦ Σχολείου	1170 30
Ἀπριλίου 30. Ἔξοδα ἀπὸ Πα...κάνονα	200	Ἔξοδα ἕνεκα τῆς ἀνακατασκευῆς τοῦ Σχολείου	549
Μαΐου 24. Ἔξοδα ἀπὸ ἐξοφλητήρια	200	Ἔξοδα ἕνεκα τῆς ἀνακατασκευῆς τοῦ Σχολείου	4110 40
Ἰουνίου 11. Ἔξοδα ἀπὸ Ἀφοριστικά	90	Ἔξοδα ἕνεκα τῆς ἀνακατασκευῆς τοῦ Σχολείου	325
> 12-16. > Προικοσύμφωνα	20	Ἔξοδα ἕνεκα τῆς ἀνακατασκευῆς τοῦ Σχολείου	

17. » » βοήθεια Χρή- στου Λάμπου, μέγα Ζαλούφι	84	Σταύρου Βλάχογλου	884 30
Αύγουστου 15. Ὅσα ἀπὸ Πανήγυ- ριν Καπηλάδων	20	Ὅσα εἰς φορέματα Πριμμυρίου τὸ Πάσχα τὸ 172	236 20
Αύγουστου 6. Ὅσα ἀπὸ δισκον τῆς Παναγίας	86	Ὅσα εἰς τζιάνια τῆς Σχολῆς ὁ Σ. Βλάχογλου	90
7)βρίου 5. Ὅσα ἀπὸ Ἠγούμενον Μανδριτζας	304	Ὅσα εἰς τηλεγραφήματα διὰ τὸν διδάσκαλον Β. Ἀστεράν	15 15
7)βρίου 6. Ὅσα ἀπὸ ἀδειαν περιο- δείας Θεοχάρη, Λύτιτζα, Ὁρτά- κιοῖ	200	Ὅσα εἰς 5 ἀμάξια ξύλα καὶ 1 κάρβουνα διὰ τὸ Παρθεναγωγ.	142
7)βρίου 7. Ὅσα ἀπὸ Ἀγιοταφήτου Ἰσαίου	300	Ὅσα εἰς πίνακα Παρθεναγωγείου ἐξ Ἀδριανουπόλεως	40
8)βρίου 7. Ὅσα ἀπὸ βοήθειαν ὁ- κων τῶν ἱερέων ἐπαρχίας	1010	Ὅσα εἰς θερμάστραν καὶ ξύλα τῆ Ἑλληνικῆ Σχολῆ	210 20
9)βρίου 1. Ὅσα ἀπὸ συνδρομὴν Δήμου, Δουγαντζῆ	149	Ὅσα εἰς κατασκευὴν Πινάκων καὶ Σχέδια Παρθεναγωγείου	177
10)βρίου 6. Ὅσα ἀπὸ συνδρομὴν X' Ἀποστολάκη	50	Ὅσα εἰς τὸν Διδάσκαλον Γ. Λο- γοθετίδην ἕως 15 Ἀπριλ. τὸ 173	3389 15
10)βρίου 7. Ὅσα ἀπὸ συνδρομὴν X' Γιάννη	1000	Ὅσα εἰς τὸν Διδάσκαλον Β. Ἀ- στεράν ἕως 15 Ἀπριλ. τὸ 173	2246 20
10)βρίου 13. Ὅσα ἀπὸ πανήγυριν Τζιαννακτζήδων	20	Ὅσα εἰς χαρτὶ Γραφίματος	52 5
10)βρίου 16. Ὅσα ἀπὸ ἐσνάφιον Γεμεντζίδων	25	Ὅσα εἰς ξύλα, νερὸ καὶ βάψιμο Πινάκων Παρθεναγωγείου	156
Ἰανουαρ. 14. Ὅσα ἀπὸ Προικο- σύμφωνον	15	Ὅσα εἰς ἐλέη πτωχῶν καὶ κηδεῖα ἐνὸς ξένου εἰς τὸ Χάνι	225
Ἰανουαρ. 30. Ὅσα ἀπὸ Πανήγυ- ριν Ἀλευράδων καὶ Φωμάδων	20	<i>Καθυστερούμενα</i>	
Ἰανουαρ. 30. Ὅσα ἀπὸ δισκον τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν διὰ τοῦ Μη- ρίκογλου	22	Εἰς τὸν Σταῦρον Βλάχογλου δι' ἀπόδειξέων του	532
Φεβρ. 3. Ὅσα ἀπὸ Πανήγυριν Χρυσοχῶν	20	Εἰς τὸν Ἰατρόν Ε. Καβάσιαν, ὡς λέγει ὁ Σ. Βλάχογλου	289
Φεβρ. 21. Ὅσα ἀπὸ Πανήγυριν κηπουρῶν διὰ τοῦ Ἰακώβου	20	Εἰς τὸν Δημητράκην Μηρίκογλου δι' ἀποδειξέων του	250
Μαρτίου 14. Ὅσα ἀπὸ τὸν Πασχά- λην Παύλιογλου διὰ τὸν τόκον ἐνὸς ὁμολόγου	240		
Ἀπριλίου 8. Ὅσα ἀπὸ δισκον ἐκ- κλησίας τῆς Παναγίας	43 10		
Ἀπριλίου 8. Ὅσα ἀπὸ Μπελέτια ἔλαβεν ὁ Στ. Βλάχογλου	497		
Ἀπριλίου 8. Ὅσα ἀπὸ διάλυσιν ἀρραβῶνων καὶ διαξέγια	6896 20		
Ἀπριλίου 8 Ὅσα ἀπὸ Συνοικέ- σια κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο	3170	Ἀπριλίου 21 Μετρητὰ παραδῆδο πρὸς ἐξήσοσιν σήμερον	1520 5
	Γρ. 19.911.15		Γρ. 19.911 15

Τὸ ὅλον γρόσια δέκα ἑννέα χιλιάδες ἑνεακόσια ἕνδεκα καὶ δεκαπέντε παράδες,
τῇ 16ῃ Ἀπριλίου 1873

† Ὁ Ὁ Εὐλαίας Καλλίνικος καὶ ἐπίτροπος τοῦ Σεβαστοῦ Γέροντος Ἀγίου
Διδυμοτείου Κυρίου Κοῦ Διονυσίου ἀποφαίνεται.

X'' νικόλας Βωγιαζόγλου

Χα'' Χρ. Ἀδαμίδης

Γιοβάντσος Πάντσου [βουλγαριστὶ]

Βασίλης Ν. Αλγινάκι

διμιτράκις ζάχουγλους

Βασίλειος Χ'' Νικολάου

διμίτριως σταυρί

Ε. Καβάσιλας

μαλέος ραγίος

διμήτρος θεοδόρου

Τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1873 πληρωθέντα εἰς διδασκαλικούς μισθοὺς ὑπὸ τῶν
ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ἔχουν ὡς ἀκολουθῶς :

Κώδηξ Γ' «αωογ'. Πληρωμὴ μισθοῦ Κων)τίνου Διδασκάλου γρ. 3,920»

Κώδηξ Δ' «1873. Εἰς πληρωμὴν μισθοῦ διδ. κ. Εὐαγγέλου γρ. 3,600.
1873. Εἰς πληρωμὴν ἐξόδων Παρθεναγ. καὶ Ἀλληλοδ. γρ. 434,10».

Συμφώνως ταῖς ἐκτεθείσαις πληροφορίαις, τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν
τῶν Σχολείων τῆς πόλεως κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ τῶν : Γ. Λογο-
θετίδου, τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, Β. Ἀστεροῦ, τοῦ Παρθεναγωγείου, Εὐαγγέλου
Παπαδοπούλου τῆς Δημοτικῆς, Κων)τίνου Ἰωαννοπούλου τῆς κατὰ τὴν Πά-
ναγίαν Δημοτικῆς, μιᾶς Νηπιαγωγῆς καὶ τοῦ Σταύρου Μηρικόγλου, διδα-
σκάλου τῆς τουρκικῆς γλώσσης. Ἄλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος ἀντικατεστάθη ὑπὸ
τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως Ἰακ. Στεφανίδου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρω
πράξεως τῆς Κοιν. Διδυμ., κατακεχωρισμένης εἰς τὴν σελ. 25 τοῦ Κώδικος Γ'.

«Συνεδρίασις Γ'. Ἡ Κοινότης Διδυμοτείου διὰ τῶν προκρίτων Δημο-
γερόντων τε καὶ ἐφόρων τῆς πόλεως ταύτης τῇ ἐγκρίσει καὶ παραδοχῇ τοῦ
Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀγίου Διδυμοτείου Κυρίου Κυρίου Σωφρο-
νίου συνεφωνήσεν ὡς Τουρκοδιδάσκαλον ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλ. Σχολῇ καὶ γραμ-
ματέα τῆς Δημογεροντίας τὸν ἐξ Ἀδριανουπόλεως τέως γραμματέα τῆς Ἰ.
ταύτης Μητροπόλεως κ. Ἰάκωβον Στεφανίδην ἐπὶ μισθῷ τεσσάρων ὀθωμ.
λιρῶν, ἥτοι γροσίων τετρακοσίων δέκα ἐξ πληρονομένων κατὰ μῆνα παρὰ τοῦ
ταμείου τῆς Δημογεροντίας. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς 23 τοῦ παρελθόντος Μαΐου μέ-
χρι τῆς 31 Ὀκτωβρίου ἥτοι ἀφότου ἐφέτος ἦλθεν ἐνταῦθα μέχρι τοῦδε, συ-
νεφωνήθη νὰ πληρωθῇ πρὸς διακόσια πενήκοντα ἀριθ. 250 γρόσια κατὰ
μῆνα παρὰ τοῦ ταμείου τῆς Δημογεροντίας. Ἀπὸ δὲ τῆς σήμερον μέχρι τοῦ
τέλους ἑνὸς ἔτους ὁ μηνιαίος αὐτοῦ μισθὸς ἔσται ὁ μνησθεὶς τῶν τεσσάρων
λιρῶν, ἐκτὸς τῶν τυχηρῶν γραφικῶν εἰσοδημάτων, ἅτινα μέχρι σήμερον ἐλάμ-
βανε καὶ τὰ ὅποια τοῦ λοιποῦ θέλει παραδίδει εἰς τὸν ταμίαν τῆς Δημογε-
ροντίας, ἐνδιατωμένος δὲ ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει τετράκις μὲν τῆς ἐβδομά-
δος ἀνά δύο ὥρας τῆς ἡμέρας θέλει διδάσκει εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Ἑλλην.
Σχολῆς τὴν Ὀθωμανικὴν γλῶσσαν, ἐν πάσει δὲ τῶν Δημογερόντων συνεδρι-
άσει διατηρῆ τὰ τοῦ γραμματέως καθήκοντα. Τὰ δὲ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸ γρα-

φείον τῆς Δημογεροντίας γραφικὰ τυχηρὰ θὰ νέμηται ὁ ἴδιος. Τῆς ἐπὶ τούτοις τοῖς ὄροις συμφωνίας παραδεκτῆς γενομένης ἀμοιβαίως, ἐγένετο ἡ παρῶσα πρῶξις κατακεκυρωμένη ταῖς ὑπογραφαῖς αὐτῶν.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1873

Ἀριστείδης Γαρίλης

νικολακος διμυτρι

διμίτριως σταύρι

X'' γιάννης μύσχος

Ε. Καβάσιλας

X'' Χρι. αδαμίδης

Κ. Σ. Τσιαυδάρας

σταύρις Γ. βλάχογλου

διμίτριος πακαλῆς

νικόλαος πα''σιμεων

Βασίλειος Ν. Ἀλγανάκι

Βασίλειος Χ'' νικολάου

† Ὁ Διδυμοτείχου Σωφρόνιος ὑποβεβαίω.

Κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδριάσιν τῆς 14ης Νοεμβρίου 1873 λαμβάνεται πρόνοια «περὶ ἐκπαιδεύσεως νέων τινων ἀπῶρων συμπατριωτῶν μας διακρινομένων ἐπὶ ἐπιμελείᾳ καὶ ζήλῳ ἀφραιφνῇ μὴ δυναμένων δὲ ὡς ἐκ τῆς παντελοῦς ἐνδείας τῶν γονέων αὐτῶν νὰ προμηθευθῶσι τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα βιβλία καὶ φορέματα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν μαθημάτων κατὰ τὴν ἐνταῦθα Ἑλλ. Σχολῆν» καὶ ἀποφασίζεται ἵνα «προμηθευθῶνται παρὰ τῆς ἐφορίας τῆς ἐκπαιδεύσεως οἱ μὲν δύο πρῶτοι καὶ ὁ δευτέρος τὰ ἀπαιτούμενα ἐνδύματα καὶ βιβλία, νὰ ὑποχρεωθῶσι δὲ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἀφιερῶσαι τούτους μόνον εἰς τὰ γράμματα χωρὶς οὐδὲ στιγμῆν ν' ἀπασχολῶσι τούτους δι' ἰδιαιτέρας τῶν ἐργασίας καὶ νὰ κήδωνται περὶ τῆς καλῆς αὐτῶν διαγωγῆς καὶ τακτικότητος αὐτῶν εἰς τὴν Σχολῆν φοιτήσεως».

Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει Δ' καὶ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Νοεμβρίου 1873 κατακυρώθη δι' ἐπισημῶν ἐγγράφων ἢ ἀπὸ 15 Σεπτεμβρίου τοῦ παρόντος ἔτους γενομένη ἐν Κων/πόλει συμφωνία τῆς ἀπὸ τῆς ρηθείσης ἡμέρας ἀποσταλείσης ὑπὸ τοῦ Σεβ. Γέροντος Ἁγίου Διδυμοτείχου κυρίου Κ. Σωφρονίου καὶ ἀναλαβούσης τὰ καθήκοντα αὐτῆς διδασκαλίσεως κυρίας Εὐαγγελικῆς Κάλφογλου δι' ἐν ἔτος ἐπὶ μισθῷ μηνιαίῳ 5», ἧτοι πέντε ὄθωμ. λιρῶν, εἰς ἣν παρεχωρήθη τὸ ὄπλο διευθύνει Παρθεναγωγεῖον πρὸς κατοικίαν τῆς, ἢ ἀπαιτουμένη καύσιμος ὕλη καὶ τὸ δαπανηθησόμενον πρὸς πόσιν καὶ κάθαρσιν ὕδωρ». Ἐκ τῆς πληροφορίας ταύτης μανθάνομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ σχολ. ἔτους 1873 τὴν διεύθ. τοῦ Παρθεναγ. ἀνέλαβεν ἡ Εὐαγγελικὴ Κάλφογλου.

Ἐκ τῆς Ε' συνεδριάσεως ὑπὸ χρονολογίαν 17 Ἰανουαρίου 1874 ἐν σ. 26 τοῦ Κώδικος Γ' πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ χρησιμοποιηθεὶς ὡς Τουρκοδιδάσκαλος Σιαῦρος Δ. Μηρούογλου εἶχε διαφορὰς τινὰς μετὰ τῆς Κοινότητος ὡς πρὸς τὸν μισθὸν του, «γενομένου δὲ τοῦ λησμοῦ τῶν ληφθέντων ὑπ' αὐτοῦ χρημάτων ἐκ τῶν ἀποδείξεων αὐτοῦ καταδείχθη ὅτι ἔμεινε νὰ λαμβάνῃ παρὰ τῆς Δημογεροντίας δύο ἡμισυ μηνῶν μισθὸν ἐκ γρ. 375, ἅτινα καὶ ἐξαφλήθησαν ἐκ τοῦ πρὸς τὴν Δημογεροντίαν χρέους τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Δημητρίου συνισταμένου εἰς 250 δι' ἀποδείξεώς του καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὰ ἐκ τῆς διαλύ-

σεως τοῦ ἀρραβῶνος τοῦ ἰδίου Σταύρου πρὸς τὸ Ταμεῖον ὑφειλόμενα».

Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι λίαν χρήσιμος, διότι ἀποδεικνύει μετὰ πόσον λελογισμένης καὶ ἀγρύπνου παρακολουθήσεως τῶν κοινῶν πόρων ἐνδιεφέροντο τὸ πάλαι διὰ τὴν προκοπὴν καὶ πρόοδον τῶν Σχολείων τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι ἄνευ τῆς χρησιῆς ταύτης διαχειρίσεως ἢ Παιδεία θὰ κατεφθίετο εἰς προσωπικὰς παροχὰς καὶ εἰς ἀλυσίται ἡ διασπάθισιν τοῦ μετὰ τόσου μόχθου συγκεντρουμένου ἱεροῦ τῶν ὑποδούλων χρήματος καὶ θὰ παρήκμαζεν μὲ ὀλεθρίας διὰ τὸ Ἔθνος συνεπειας.

Αἱ διὰ τὸ ἔτος 1874 δαπάναι τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι :

Κώδικς Γ' «αἰσὸς ὅσα εἰς διδάσκ. καὶ ψάλτην ἐτήσι. μισθ. γρ. 4.580».

Κώδικς Δ' «εἰς Ἀλληλοδιδάκτην κ. Εὐάγγελον γρ. 3.600, εἰς κάθοννα σχολῆς γρ. 200».

Ἐτέραν οἰκονομικῆς φύσεως πληροφορίαν διὰ τὰ μέχρι τοῦ 1880 ἔτη δὲν ἔχομεν. Φαίνεται ὅτι τὰ τε ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα, τὰ καταβαλλόμενα ὑπὸ τοῦ ταμεῖου τῆς Δημογεροντίας πρὸς συντήρησιν καὶ λειτουργίαν τῶν Σχολείων, κατεγράφοντο εἰς εἰδικὸν λογιστικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐχάθη. Μόνον ἀπὸ τοῦ 1880 κ. ἔ. ἔχομεν τοιοῦτον βιβλίον, ἔνθα τηροῦνται οἱ λογαριασμοὶ μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν. Τὸ γεγονός ὅμως ὅτι οἱ Κώδικες τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως ἀναγράφουν δαπάνας διὰ διδασκαλικούς μισθοὺς ἀποδεικνύει ἀσφαλῶς ὅτι αἱ τρεῖς ἐκκλησίαι εἶχον ἀναλάβει τὴν μισθοδοσίαν δύο διδασκάλων, ἡ δὲ Δημογεροντία τοὺς διευθυντὰς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ νέου σχολ. ἔτους 1874 ἡ Δημογεροντία ἀντιμετωπίζει τὸ ζήτημα ἐξευρέσεως νέας Παρθεναγωγῆς, διότι ἡ Εὐαγγελικὴ Κάλυφου παρητήθη. Ἴδού, τί λέγει ἡ σχετικὴ πρᾶξις τοῦ Κώδικος συνεδριάσεων ἐν σελ. 26 καὶ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1 Σεπτεμβρίου 1874 : «Σήμερον τὴν αὐτὴν Σεπτεμβρίου τοῦ 1874οῦ ἔτους ἐν γενικῇ συνλεύσει τῶν προκοίτων καὶ Δημογερότων τῆς πόλεως ταύτης κοινῆς ἐμβριθοῦς συσκέψεως γενομένης περὶ ἀντικαταστάσεως τῆς ἀμεταθέτως παραιτουμένης τέως διδασκαλίσεως τῆς πόλεως ταύτης Κας Εὐαγγελικῆς, μετὰ ὄριμον συζήτησιν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐπειδὴ ἡ γενομένη παρὰ τοῦ Κυρίου Βασιλείου Ἀστερᾶ αἰτησις τοῦ νὰ διευθύνῃ τὸ Παρθεναγωγεῖον μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ μὴ ἐγκριθεῖσα ἀπερρίφθη παρὰ πάντων, ἐνεκρίθη καὶ ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως ὅπως ἀνατεθῆ εἰς τὴν Ἐφορίαν τῶν Ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως ταύτης ἡ ἐπιτολὴ ἵνα ἀπευθυνθεῖσα πρὸς τὸν ἐν Κων)πόλει Θερακικὸν Σύλλογον αἰτήσῃ παρ' αὐτοῦ διδασκάλισαν κατάλληλον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς ἐν ταῖθα θηλείας νεολαίας καὶ πρὸς τὴν οἰκονομικὴν θέσιν τοῦ ταμεῖου τῆς ἐν λόγῳ ἐφορίας». Τὸν Σεπτέμβριον ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ ἔτους διορίζεται ταμίας τῆς Ἐφορίας μετὰ τινος βοηθοῦ, ὡς ἡ κατωτέρω πρᾶξις ἐν σελ. 27 τοῦ αὐτοῦ Κώδικος : «Σήμερον τὴν δεκάτην ἐνάτην Σεπτεμβρίου τοῦ χιλιεστοῦ

κατακοιστοῦ ἑβδομηκοστοῦ τετάρτου ἔτους συνελθόντες ἐν κοινῇ συνεδριάσει οἱ ὑποφαινόμενοι Δημογέροντες καὶ Πρόκριτοι τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Πανοσιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου Κ. Γερασίου, ἐξελέξαντο ὁμοφώνως καὶ κοινῇ ἐγκρίσει ταμίαν τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορίας τὸν Κύριον Πασχάλην Παύλου, καταστιχοκράτην δὲ τὸν Κύριον Μόσχον Χρήστου ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ ἐξήκοντα γροσίῳν, ἵνα διαχειρίζωνται τὰ ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων εἰσπρατιτόμενα χρήματα.

Ἄξιον ἰδιαίτερας σημειώσεως εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἰδρῦθη τῷ 1874 ἢ Λιδυμότ. φιλολ. σωματεῖον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλόμενος Ἀδελφότης Εὐμολπος». Ἡ ἐν λόγῳ Ἀδελφότης, διαλυθεῖσα τὸ ἔτος 1878, συγκεκριμένως δὲ ὑπὸ τῆς καταλήψεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ρωσικῶν στρατευμάτων, εἶχεν τὸ πρῶτον ὡς Πρόεδρον αὐτῆς τὸν ἱατρὸν Εὐστάθιον Καβάσταν, ὡς Γεν. Γραμματεὰ δὲ τὸν Π. Λογιωτατίδην, ὅστις ἀργότερον ἐχρημάτισεν Ἑλληνοδιδάσκαλος τῆς πόλεως. Λυστυχῶς, παρ' ἧλας τὰς ἐρεῦνας μας, δὲν κατέστη δυνατόν ἀνεύρωμεν τὸ Καταστατικὸν τῆς ἐν λόγῳ Ἀδελφότητος.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1875 αἱ ἐκκλησίαι συνεισέφερον τὰ κάτωθι :

Κώδη Γ' «ρωσε'. Ὅσα εἰς διδάσκαλον ὁμοῦ καὶ ψάλτην Κων(ῖνον) ἐτήσιον μισθὸν γρο. 4,580».

Κώδη Δ' 1875. «Εἰς Ἀλληλοδιδάσκαλον Εὐάγγελον ἐτήσιον μισθὸν γρο. 3,600, εἰς ἐπισκευὴν Ἀλληλοδιδασκαλικῆς Σχολῆς 1.072,05, εἰς κάβουνα καὶ θεομάστραν 169,25, εἰς χρέος πρὸς Ἀλληλοδιδάκτην Εὐάγγελον 100».

Κατὰ τὰς ἄρχάς τοῦ αὐτοῦ ἔτους προσλαμβάνεται νέα διδασκάλισσα διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον ἡ ἔξ Αἴνου Ἀθηνᾶ Μαργαρίτου, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν πλ. 27 τοῦ προμνησθέντος Κώδικος I' συνεδριάσεων :

«Σήμερον τὴν δευτέραν Μαρτίαν τοῦ χιλιεστοῦ ὀκτακοιστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου σωτηρίου ἔτους ἡμέραν Κυριακὴν συνελθόντες οἱ ὑποφαινόμενοι πρόκριτοι, Δημογέροντες καὶ ἔφοροι τῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς πόλεως ταύτης ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει κοινῇ γνώμῃ ἐνεκρίναμεν καὶ ἀπεφασίσαμεν ὅπως διορίσωμεν καὶ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὴν διδασκαλικὴν ἔδραν τοῦ Κεντρικοῦ Παρθεναγωγείου τῆς πόλεως ταύτης τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀξιῶς ἔξ Αἴνου προσκληθεῖσαν ἑλλόγιμον Κυρίαν Ἀθηνᾶν Μαργαρίτου συμφωνοῦντες αὐτὴν ὑπὸ τοῦ α' ἑξαμήνου δι' ἐν ἔτος ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ πενήκοντα πέντε ἀριθ. δὲ ὄθωμ. λιγῶν πληρονομένων κατὰ μῆνα παρὰ τοῦ ταμείου τῆς ἐκπαιδεύσεως παρεχομένης αὐτῇ δωρεὰν καὶ τῆς καυσίμου ὕλης ἐνδικοιτωμένη ἐντὸς τοῦ εἰρημένου καταστήματος. Εἰς ἐνδειξιν ὅθεν τῆς ὁμοφώνου ἡμῶν ἀποφάσεως ἐγένετο ἡ παρούσα πράξις.

Ἡρώλας πα' σιμεον
διμίτριωσ σταύρι
Βασίλης Ν. Αλγανάκι
ἴνα ὁ δαγαγης

Χ' νικόλαωσ Βογιαζόγλου
νικολακωσ διμυτρίω
σταύρις Γ. Βλάχογλου
διμίτρωσ θεοδώρω

Γεώργιος Χ΄ Βλασίδης Πασχάλης Πάβλου Χα΄΄σταβρις

Αί διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1876 πληροφορίαὶ ἐλλείπουν σχεδὸν τελείως. Μόνον εἰς τὸν Κώδικα Δ' ἀναφέρεται : «Εἰς μισθὸν ἐτήσιον διδασκάλου Εὐαγγέλου Γρ. 4.200». Εἰκάζομεν, λοιπόν, ὅτι οὔτε νέαι προσλήψεις διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἐγένοντο, οὔτε παραίτησις τις ἢ ἄλλη μεταβολή. Αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1877 δαπάναι ἔχουσιν οὕτω :

Κώδηξ Β'. «Ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1877 μέχρι 31 Δεκεμβρίου εἰς τὸν διδασκάλου Εὐαγγέλου Γρ. 100».

Κώδηξ Γ'. «αωοῦς'—αωοη'. ἐπληρώθησαν εἰς μισθὸν δεξιού ψάλτου καὶ διδασκάλου Γρ. 4.950».

Κώδηξ Δ'. «1877 εἰς Ἀλληλοδιδάκτην Εὐαγγέλου 2.625».

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔξακολουθεῖ παραμένουσα ὡς διευθύντρια Παρθεναγωγείου ἡ Ἀθηναῖα Μαργαρίτου, ἐκ δὲ τῆς παραμονῆς τῆς ταύτης προέκυψε τὸ ἀκόλουθον ζήτημα : Κώδηξ Ι', σελ. 30 : «Ἀναγνωσθέντος τοῦ πρακτικοῦ τῆς ἐκτάκτου συνεδριάσεως τῶν τε Δημογερόντων καὶ προκρίτων ὑπογραφέντος τε καὶ ἐπιβεβαιωθέντος κοινῇ ἀποφάσει τῆς Δημογεροντίας προσεκλήθη ἡ Διδασκάλισσα κυρία Ἀθηναῖα Μαργαρίτου καὶ ἠρωτήθη ἐπὶ τίνι συμφωνίᾳ ἐδοῦλεν τοὺς ἐφεξῆς μῆνας ἀπὸ α' Μαρτίου 1876 μέχρι 20 Ὀκτωβρίου 1877 καθότι ἐν τῷ Κώδηκι δι' ἐν μόνον ἔτος ἐφαίνετο συμπεφωνημένη καὶ ἐπειδὴ ἡ διαληφθεῖσα Κυρία δὲν εἶχεν εἰς χεῖρας συμφώνητρόν τι βεβαιούν τὸν ἐτήσιον αὐτῆς μισθὸν ἐδέησε ἵνα προσδιορισθῇ ἐφάπαξ πρὸς καλὸν αὐτῆς καὶ πρὸς ἡσυχίαν τῆς δημογεροντίας ἀπεφασίσθη ἵνα ἀπὸ α' Μαρτίου τοῦ 76 μέχρι 30 8)βρίου τοῦ 77 προσδιορισθῇ ὁ μισθός τῆς ἐν συνόλῳ εἰς λίρας τουρκίας ἐξήκοντα καὶ τουντεῦθεν δηλαδὴ ἀπὸ 30 8)βρίου καὶ ἐφεξῆς δι' ὅσον καιρὸν ἂν θὰ ἔξακολουθήσῃ νὰ ἐργάζεται νὰ πληρόνηται πάλιν ἀνὰ τρεῖς λίρας τουρκίας κατὰ μῆνα πληρονομένη ταῦτα ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς ἐκπαιδεύσεως. 1877 8)βρίου ἐν Διδυμοτείχῳ

(Σφραγίς Κοινότητος) Α. Σακελλίων, νικολακὸς διμυτιῖ, διμητροάκης ζάχογλου, Στ. Χριστόδουλος, Ε. Καβάσιλης.

Ὁ Πρωτοσύγκελος τῆς Α. Σ. Ἀγίου Διδυμοτείχου οἰκ. Γ. Ν. Εὐέλπιδος ὑποβεβαίω τὸ γνήσιον τῶν ἄνω ὑπογραφῶν».

Ἄλλ' ἢ διὰ τῆς ἄνω πράξεως καθορισθεῖσα ὑπὸ τῶν Δημογερόντων μισθοδοσία φαίνεται ὅτι δὲν ἱκανοποίησε τὴν διδασκάλισσαν, ἥτις καὶ ἐζήτησεν αὖξιν. Τοῦτο προεκάλεσεν ἔκτακτον σύγκλησιν τῆς Δημογεροντίας, ὡς ἀναφέρεται ἐκ τῆς κατωτέρω ἀποφάσεως, κατακεχωρισμένης εἰς τὴν σελ. 30 τοῦ αὐτοῦ Κώδικος : «Ἐκτάκτου Δημογεροντικῆς συνεδριάσεως γενομένης κατὰ παράκλησιν τῆς διδασκάλισσης κυρίας Ἀθηναῖας Μαργαρίτου, ἐχούσης παράπονά τινα διὰ τὸ προσγεγόμενον κατὰ τὴν 27ην 8)βρίου πρακτικόν, ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν τὰ παράπονα αὐτῆς καὶ ποικιλοτρόπως σχολιασθέντα, ἐπὶ τέλους ἀπεφασίσθη παμψηφεί ὑπὸ τῶν Κυριῶν Δημογερόντων συνευδο-

κοῦσης καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς διδασκαλίσης ὅπως προσφεροῦσιν αὐτῇ λόγῳ χάριτος πέντε εἰσέτι λίρες Τουρκίας, ὥστε αἱ ἐν τῷ προηγουμένῳ πρακτικῷ φαινόμεναι ἑκατὸν δέκα πέντε λίρες ὡς μισθὸς τριάκοντα δύο μηνιαίων αὐτῆς, νὰ συμπληρωθῶσιν εἰς ἑκατὸν εἴκοσι ἀπὸ πρώτης δὲ Νοεμβρίου καὶ ἐφεξῆς νὰ τρέχῃ ὁ μισθὸς αὐτῆς ἀνά τρεῖς λίρας, αἰτνες θὰ τῇ ἐλήφροναντο ἐν τῷ τέλει ἑκάστου μηνὸς ὑπὸ τῆς δημογεροντίας, πληρονοῦσης ἐκ τοῦ ταμείου τῶν ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων Διδυμοτείου.

Ἐν Διδυμοτείχῳ 21 Νοεμβρίου 1877

(Σφραγὶς Κοινότητος) Ἀθηνᾶ Μαργαρίτου παραδέχομαι τὰ ἄνωθεν
 Ε. Κυβίσιας νικόλαος πα΄σιμεὸν
 Χ΄ Χρῆστος Χ΄ Γιάννης Στ. Χριστόδουλος
 Βασίλειος Ν. Ἀλγανάκι Δημήτριος Μιχαήλ
 Γεώργιος Χ΄ Βλασιδῆς Κ. Τζιαβδάρας

Ὁ Πρωτοσύγκελος τῆς Α. Σ. Ἀγίου Διδυμοτείου οἰκονόμος Γ. Ν. Εὐέλπης ὑποβεβαίω τὸ γνήσιον τῶν ἄνω ὑπογραφῶν.

Τὸ ἔτος 1878 διετεθήσαν τὰ κάτωθι ποσὰ ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς διδασκαλικοὺς μισθοὺς :

Κώδηξ Β΄ «Ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1878 μέχρι τέλους τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Εἰς τὸν διδάσκαλον Εὐάγγελον διὰ μισθοῦς του Γρ. 1.200. Εἰς τὸν ἴδιον διὰ παλαιὸν χρέος γρ. 1.212».

Κώδηξ Γ΄ «αωοη΄—αωοθ΄. εἰς μισθ. δεξ. ψάλτου καὶ διδ. Γρ. 4.500».

Κώδηξ Δ΄ «1878. Εἰς Ἀλληλοδιδάκτην Εὐάγγελον Γρ. 2.175».

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλαβε χώραν ἀναδιοργάνωσις τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορείας Σχολείων Διδυμοτείου, καθορισθέντων τῶν καθηκόντων ἑκάστου σώματος καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν σχέσεων. Τοῦτο ἐξάγειται ἐκ τῆς κάτωθι ἀποφάσεως κατακεχωρισμένης εἰς τὴν σελ. 31 τοῦ Κώδικος συνεδριάσεων. «Σήμερον τὴν 17 Φεβρουαρίου τοῦ 1878 ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῇ προεδρευόντος τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου οἰκονόμου πα΄ Γεωργίου Ν. Εὐέλπιδος συνελθόντες κοινῇ ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῶν ἐνοριῶν Διδυμοτείου ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀναδιοργανώσωμεν τὴν παλαιὰν Δημογεροντίαν καὶ νὰ συστήσωμεν νέαν προσδιορίζοντες ὡς μέλη αὐτῆς τὰ ἑξῆς ἀξιότιμα πρόσωπα. Χ΄ Ν. Βογιατζόγλου, Ν. Δημητρίου Ζεννήν, Ν. Παππάρογλου, Ἀθανάσιον Δουλγκέρην, Χ΄ Χρῆστον Ἀδαμίδην, Δ. Ζάχογλου, Γωβάντισον Πάντσιον, Δράγγην, Δ. Γούναρην, ἀναθέσαντες εἰς αὐτοὺς ἐμπιστευτικῶς τὴν διαίρησιν τῶν κοινῶν ἡμῶν Καταστημάτων, τὴν διαρρυθμίσαι αὐτῶν καὶ τὴν κατὰ τὸ ἐνὸν πρὸς τὰ βελτίω μετατροπὴν αὐτῶν. Ἐπιπροσεδιωρίσαμεν ὡς ἐφόδος καὶ ἐπιτηρητὰς τῶν Σχολῶν τῆς Κοινότητος τοὺς ἑξῆς φιλομούσους πατριώτας ἡμῶν κ.κ. Ἀνδρέαν Ἰατρόν, Σταμάτην Χριστοδοπούλου, Γ. Ἰωάννου καὶ Β. Χ΄ Ἰωάννου ἀναθέσαντες καὶ εἰς τούτους τὴν ἐπίβλεψιν καὶ σύντονον ἐπιμέλειαν εἰς τὸ νὰ βραίωνσιν ἐπὶ τὰ κρείττω αἱ Σχο-

λαὶ ἡμῶν καὶ τὸ νὰ διακοινῶσιν ἐκάστοτε εἰς τὴν Δημογεροντίαν τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, ὧν τὴν ἐπάρκειαν ἀναδέχεται αὐτὴ ἡ Δημογεροντία. Τοὺς κ. κ. Ἐφοροὺς ἐπιτρέπομεν νὰ θεωρῶσι πᾶν τὸ ἄτοπον καὶ νὰ τὸ διορθῶσιν ἐτὶ γνώμη καὶ συναινέσει τῆς Δημογεροντίας, ὑποχρεοῦμεν δ' αὐτοὺς νὰ ὄσι κατὰ τὰς ἐπιθέσεις αὐτοῖ τε καὶ οἱ Διδάσκαλοι καὶ οἱ Μαθηταί, ὧν τὴν ἐπιβλεψὴν ἀναλαμβάνουσιν, εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ ἰσχύοντος Κανονισμοῦ, ὅστις φαίνεται κατωτέρω. Ἀν ἐπιτρέπομεν δ' εἰς οὐδένα τῶν ἔξω τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορίας ν' ἀναμειγνύηται εἰς τὰ τῆς Κοινότητος, ἢ εἰς τὴν ἑξωτερικὴν καὶ ἑσωτερικὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν Καταστημάτων. Ἐκ τῶν διαλειφθέντων προσώπων τὸν μὲν Κον Δημήτριον Γούναρην καθιστῶμεν Ταμίαν καὶ διαχειριστὴν ὑπεύθυνον τῶν εἰσοδημάτων τῆς Δημογεροντίας καὶ παρέχομεν αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη γραμματικὸν ἔμισθον τὸν Κον Δανιὴλ Νικολάου, ὃν κοινῇ γνώμῃ ἐπολοθετήσαμεν εἰς αὐτὸν μὲ μισθὸν γρ. 250 διακοσίων πενήκοντα, καθὼς δὲ κανὸν τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορίας μισθοῦται, οὕτω οὐδ' αὐτὸς δικαιούται νὰ ἔχη ἀπαίτησιν μισθοῦ.

Διὸ ἐγένετο τὸ παρὸν πρακτικὸν καὶ ὑπογράφεται παρὰ τῶν παρόντων Προκρίτων τῶν ἐνοριῶν καὶ ἐπικυροῦται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου τὸ γνήσιον τῶν υπογραφῶν αὐτῶν καὶ τὸ ἔγκυρον τῆς πράξεως. Ἡμέραι τακτικῆς συνεδριάσεως ὀρίζονται ἡ Τετάρτη καὶ Παρασκευή ἐκάστης ἑβδομάδος.

Ἡ μεγάλη σφραγὶς τῆς ἡμ. Κοινότητος συνισταμένη ἐκ πέντε τεμαχιῶν διανέμεται εἰς τὰ ἑξῆς πρόσωπα, οἷον εἰς τὸν κ. Ν. Βογιατζόγλου, κ. Χ' Ἀδαμίδη, Δράγγην, Γιωβάντσον καὶ Ν. Παππάζογλου. Ἡ δὲ μονομελὴς σφραγὶς τῆς Δημογεροντίας παραδίδεται τῷ γραμματεῖ Κ. Δανιὴλ καὶ ἐνοοῦμεν νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτῶν ὡς αἰεὶ ἡ χρεια τὸ καλεῖ τῇ γνώμῃ καὶ συναινέσει τῆς πλειονοψηφίας τῆς Δημογεροντίας. Ἐν Διδυμοτείχῳ 17 Φεβ. 1878.

Ε. Καβάσιλας
Βασίλειος Ν. Ἀλγανάκι
Ἀθανασίος Ἰωάννου
Πασχάλης Σωτηρίου
Γεώργιος Χ' Βλασιδης
γιάννης Α—τού...
δανηλὶς κοσταντινου
στακος τάκου

μόσχο Χ' βινετι
Σ. Ἀναγνώστου
Ἀριστείδης Γαρίλης
παναγιότης ἱμανοῖλ
Γιωβάντσος Πάντσου [βουλγαριστὶ]
γάκος πέης
θανάσις γουβάνι
βασίλειος

Ὁ Ἐπίτροπος τῆς Α. Σ. Ἀγίου Διδυμοτείχου ὑποβεβαίω τὸ γνήσιον τῶν ἀνωτέρω ὑπογραφῶν, τὸ δὲ ἔγκυρον τῆς πράξεως ἐπικυροῦται τῇ σφραγίδι τῆς Κοινότητος. 1878 Φεβρουαρίου 17 ἐν Διδυμοτείχῳ.
(σφραγὶς τῆς Κοινότητος) Οἶκ. Ν. Εὐελπις>

Εἰς τὴν συνεδριάσιν Γ' τοῦ αὐτοῦ Κώδικος ¹⁾ καὶ εἰς τὴν σελ. 34 ὑπὸ

1) Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Μητροπολίτου καὶ Προέδρου Διδυμοτείχου Μεθοδίου Ἀρῶνη εἰς Διδυμοτείχον ὁ ἀριθμὸς συνεδριάσεων ἀρχεται ἀπὸ τοῦ Α' κ. ε.

χρονολογίαν 3 Νοεμβρίου 1878 γίνεται λόγος περὶ τοῦ χρόνου τῶν ἐκκλησιῶν Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ πρὸς τὴν Ἀλληλοδιδάκτην Ε. Παπαδόπουλον, εἰς δὲ τὴν συνεδρίασιν Δ' σελ. 35 τῆς 6 Νοεμβρίου 1878 ἐνεκρίθη «ὅπως κατὰ τὴν προσεχῆ Τετάρτην προσκληθῶσιν ἀφεύκτως οἱ ἐπίτροποι τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν τοῦ τε Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου διὰ νὰ οἰκονομηθῶσι χρήματα καὶ πληρώσωσι μέρος τοὐλάχιστον τῶν καθυστερουμένων μισθῶν» τοῦ ἐν λόγῳ διδασκάλου. Κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίασιν Ε' τῆς σελ. 36 καὶ ὑπὸ χρονολογίαν 8 Νοεμβρίου 1878 αἱ δύο ἐκκλησίαι ἐφάνησαν χορῶσαι πρὸς τὴν λογιότητά του γρ. 841, καὶ ἐνεκρίθη ὅπως τὰ 129 λάβη παρὰ τοῦ ταμίου τῆς Δημογεροντίας κ. Δ. Γούναρη, τὰ δ' ἐπίλοιπα 712 γρ. ἀπὸ τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Εἶτα παρὰ τοῦ ταμίου τῆς Δημογεροντίας κ. Δ. Γούναρη λόγον γενομένου περὶ τοῦ μισθοῦ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου ἀπερρίφθη ἡ ἐρώτησις του ὡς γενομένου τοῦ συμφωνητικοῦ πρὸς λίρας Ὄθωμανικὰς χρυσᾶς πενήκοντα πέντε (ἀριθ.) 55 καὶ ὑπογεγραμμένων ὄλων». Αἱ πληροφορίες αὗται εἶναι σπουδαῖαι, διότι ἐξ αὐτῶν συναγεται ὅτι τοὺς δύο δημοδιδασκάλους ἐπλήρωνον τὰ ταμεῖα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, τὸ δὲ ταμεῖον τῆς Κοινότητος ἐπλήρωνε μόνον τὸν Ἑλληνοδιδασκαλον καὶ τὴν Παρθεναγωγόν, προσέτι δ' ἀντιμετώπιζε καὶ τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως τῶν Σχολείων. Ὁ δ' ἐν τῇ συνεδρίασει Ε' ἀναφερόμενος Ἑλληνοδιδάσκαλος εἶναι ὁ Δ. Κούλλας, ὡς εὐθὺς ἀμέσως θὰ φανῆ. Ἡ δ' ἐκ τῶν εἰσπραξέων τῶν ἐκκλησιῶν ἐξάρτησις τῆς καταβολῆς τῶν διδασκαλικῶν μισθῶν ἐμπεριείχε τὸ μειονέκτημα τῆς ἐπὶ μικρὸν ἢ μέγα χρονικὸν διάστημα καθυστερήσεως αὐτῆς, ἀσφαλῶς ἐπιδρωσῆς καὶ ἐπὶ τὸ ἔργον των.

Κατὰ τὴν Ζ συνεδρίασιν τῆς 12 Νοεμ. 1878 (σ. 37) «παρὰ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου κ. Δ. Κούλλα καὶ τοῦ ἐφόρου τῆς Σχολῆς κ. Σ. Χριστοδούλου λόγου γενομένου περὶ τῶν ἐν τε τῷ Ἑλληνικῷ καὶ τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ ἀπόρων μαθητῶν χρηζόντων βιβλίων καὶ μὴ δυναμένων ν' ἀγοράσωσιν, ἐνεκρίθη ὅπως ἐν προσεχῇ συνεδρίασει παρουσιάσωσιν εἰς τὴν Δημογεροντίαν τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ τὰ περαιτέρω». Σπουδαιόταται εἶναι αἱ πληροφορίες, αἱ παρεχόμεναι ἡμῖν ἐκ τῆς συνεδριάσεως ΙΒ' (σελ. 41) καὶ ὑπὸ χρονολογίαν 24 Νοεμβρίου 1878. Κατ' αὐτὴν «λόγου γενομένου παρὰ τῆς Α. Σεβ. περὶ τῆς ἀνάγκης Παρθεναγωγείου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐπειδὴ τινες ἠθέλησαν νὰ αἰτιολογήσωσι τὴν ἔλλειψιν Παρθεναγωγείου ἀπὸ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀποχρῶντων βοηθημάτων, διὰ ταῦτα ἐνεθάρρουνεν αὐτοὺς ἡ Α. Σεβασμιότης προσειποῦσα νὰ προβῶσιν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Παρθεναγωγείου, διότι ἡ μετ' εὐσυνειδησίας εἰσπραξις τῶν τυχηρῶν δικαιωμάτων εἶναι ἀποχρῶσα διὰ τὴν συντήρησιν τῆς τε Ἑλληνικῆς Σχολῆς καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου, καὶ ὅτι καὶ Αὕτη εὐχαριστως ἠθέλε πληρώσει ἐὰν ἠθέλε φανῆ ἔλλειμμα τοιοῦτον ἐπρότεινε δὲ νὰ ἀντικατασταθῇ τὸ πυρποληθὲν Ἑλλ. Σχολεῖον διὰ τοῦ Μετοχίου, τὸ δὲ νῦν

κατάστημα τοῦ Παρθεναγωγείου, ἀφοῦ ἐκκενωθῆ ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ληφθῆ πρόνοια διὰ νὰ ἐγκατασταθῆ σὺντις Παρθεναγωγεῖον... Εἶτα ἐνεκρίθη νὰ προσκληθῆ ὁ ἠγούμενος τῆς Ἱερᾶς μονῆς τοῦ Καράκουναρ διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ καθυστερούμενα ἐτήσια εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Σχολῆς».

Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικόν, ὄθεν, πόλεμον τοῦ 1878 τὸ μὲν Διδυμότειχον κατελήφθη ὑπὸ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων ¹⁾, τὰ δὲ Σχολεῖα ἐπετάχθησαν ὑπ' αὐτῶν διὰ στρατιωτικὰς ἀνάγκας. Καὶ τότε τὸ Ἑλλην. Σχολεῖον ἐλυπολήθη, ἄγνωστόν πως. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Δημογεροντίας ὁ Μητροπολίτης Μεθόδιος ἐπρότεινε ὅπως τὸ μὲν Ἑλληνικὸν Σχολεῖον στεγασθῆ εἰς τὸ Μετόχιον, τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ πιθανῶς, καταβληθούσιν δ' ἐνέργειαι ὅπως τὸ Παρθεναγωγεῖον ἐκκενωθῆν ὑπὸ τῶν κατεχόντων αὐτὸ Ρώσων, χρησιμοποιηθῆ πάλιν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Αἱ δαπάναι τοῦ ἐπομένου ἔτους διὰ τοὺς διδασκαλικοὺς μισθοὺς ἔχουν ὡς ἑξῆς :

Κώδικς Β'. «Ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1879 μέχρι 31ης Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Εἰς Δημοδιδάσκαλον Κον Εὐάγγελον Γρ. 1.750».

Κώδικς Γ'. «αμοιβὴ εἰς μισθὸν δημοδιδασκάλου Γρ. 5.350».

Κώδικς Ε'. «1879 εἰς διδάσκαλον Γρ. 2.400».

Ἄλλας δαπάνας καὶ διὰ τὸ ἔτος τοῦτο δὲν ἀνεύρομεν. Ἀσφαλῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη βιβλίον ταμεῖου τῆς Κοινότητος, ὅπως ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ 1880 κ.έ. Ἄλλὰ τοῦτο ἢ θὰ κατεστράφη, ἢ θὰ ἀπόλετο. Καὶ οὕτω δὲν γνωρίζομεν λεπτομερῶς τὰ ὑπὸ τῆς Κοινότητος διὰ τὴν συντήρησιν τῶν Σχολείων δαπανηθέντα. Αἱ ἐκ τοῦ Κώδικος συνεδριάσεων πληροφορίαι ἔχουν οὕτω : Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΚΓ' (σελ. 51) τῆς 3 Ἰανουαρίου 1879 ἀποφασίζεται ὅτι «τά τε διαζύγια γάμων καὶ αἱ διαλύσεις ἀρραβάνων ἀνήκουσι παντελῶς εἰς τὸ ταμεῖον τῶν Σχολῶν· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ φιλοδωρήμα τοῦ Ἀρχιερέως, ἀρίνεται τοῦτο εἰς τὴν προαίρεσιν τοῦ φιλοδωροῦντος». Κατὰ τὰς συνεδριάσεις ΚΣΤ' (σελ. 53) τῆς 12)1)1879, ΚΖ' (σελ. 54—55) τῆς 17)1)1879 καὶ ΚΗ' (σελ. 55) τῆς 19)1)1879 συζητεῖται ἀναφορὰ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου Δ. Σ. Κούλλα, δι' ἧς οὗτος ἐξήτει νὰ τὸ καταβληθῶσι τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Διδυμότειχον ὁδοπορικὰ του ἔξοδα, ὡς καὶ τὰ τοιαῦτα τῆς μεταβάσεώς του εἰς Ἀδριανούπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέβη διὰ νὰ παραλάβῃ βιβλία διὰ τοὺς μαθητάς. Ὁ ἐκ τῶν ἐφόρων Χ' Σταματάκης ἐπρότεινε ὅτι «...δέον νὰ τῷ δοθῶσι τὰ εἰς Ἀδριανούπολιν ὁδοπορικὰ ἔξοδα,

1) Τὸ ἱστορικὸν αὐτὸ γεγονός ἐμεινεν εἰς τὴν μνήμην τῶν παλαιότερων μὲ τὴν φράσιν «*ἡ δευτέρα Ρωσία*». Καὶ πράγματι εἶχον ἔλθει ρωσικὰ στρατεύματα εἰς πολὺ παλαιότεραν ἐποχὴν. Πληροφορίαν περὶ τῆς παλαιότερας ἐλεύσεως Ρώσων εἰς Διδυμότειχον παρέχει ἡμῖν ὁ Κώδικς Α'. Ὑπὸ χρονολογίαν αὐτῆς Φεβρουαρίου κα' εἰς τὴν κατάστροφωσιν τοῦ ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου παραδοθέντος λογαριασμοῦ καὶ εἰς τὴν στήλην τῶν ἐξόδων ἀναγράφονται τὰ κάτωθι : «*ἔτι ἔδωσαν οἱ αὐτοὶ Ἐπίτροποι εἰς τοὺς Καλεῆδες διὰ τὸ κριθάρι τῶν ρωσῶν Γρῶσια 244,20*».

ὅτι ἂν δὲν μετέβαινεν ἐκεῖ ἤθελον ἀπολεσθῆ τὰ βιβλία· περὶ δὲ τῶν ἐκ Κων)πόλεως ὁδοιπορικῶν του ἐξόδων οἱ ὑπογραψάντες τὸ συμφωνητικὸν αὐτοῦ παρούσης καὶ τῆς δημογεροντίας εἶναι ἀφομόδιοι ν' ἀποφανθῶσιν· ὅθεν καὶ ἐνεκρίθη νὰ τῷ πληρωθῶσι τὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὁδοιπορικά, τὰ δὲ τῆς Κων)πόλεως ὅταν ἐγκριθῶσιν ὑπὸ τῶν ὑπογραψάντων τὸ συμφωνητικὸν αὐτοῦ». Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ φειδῶ. ἥτις γίνεται εἰς τὰ σχολικά ἐξοδα. Ἡτιολογημένως δέ. Διότι ἄνευ αὐτῆς καὶ ἄνευ λελογισμένης τῶν ἐξόδων παρακολουθήσεως, θὰ ἦτο ἀδύνατος ἡ λειτουργία τῶν Σχολείων.

Κατὰ τὴν συνεδρίσιν Α' (σελ. 57 - 58) τῆς 24) 1879 ἀφοῦ ἀνεγνώσθη ἀναφορὰ τοῦ Ἀλληλοδιδάκτου κ. Εὐαγγέλου Παπαδοπούλου διὰ τῆς ὁποίας ἐξῆται αὕτησιν τοῦ μισθοῦ του, «μετὰ τινα συζήτησιν ἐνεκρίθη ὅπως αὕτηθῆ ὁ μισθὸς ἀμφοτέρων τῶν ἀλληλοδιδακτῶν ἀνά πενήτηντα γρόσια τὸν μῆνα ἀπὸ πρώτης Φεβρουαρίου». Ἀπὸ τὰς ἐπομένως συνεδριάσεις ΑΓ' καὶ ΑΔ' μανθάνομεν τὰς παιδαγωγικὰς ἐπιτευξεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἱ ὁποῖαι μάλιστα εἶναι καὶ διὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἀξιοσημεῖται.

«Κατὰ τὴν συνεδρίσιν ΑΓ' (σελ. 59) τῆς 7 Φεβρουαρίου 1879, λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. Βογιατζόγλου ἐξέφρασε παράπονα κατὰ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου ὅτι δηλ. μετεχειρίσθη τὸν υἱὸν του σκληρῶς καὶ ἀπηνῶς καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου παρακαλεῖ καὶ ἐγκρίνη ἡ Α. Σ. μετὰ τῆς ἐντίμου Δημογεροντίας νὰ προσληθῆ ἡ ἐφορία καὶ παρακληθῆ νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρῶγμα ὡς ἐγένετο καὶ καταστήσῃ τὸν διδάσκαλον προσεκτικόν, ἄλλως θ' ἀποσύρῃ τὸ τέκνον του ἐκ τῆς Σχολῆς, ἐγκριθείσης δὲ τῆς προτάσεως τοῦ κ. Ν. Βογιατζόγλου προσεκλήθησαν οἱ ἔφοροι τῶν σχολῶν καὶ προειράπησαν ν' ἀπέλθωσι πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας, λαβόντες τὴν ἐντολὴν ὅπως παντελῶς ἀπαγορεύσωσι τῆς σχολῆς τὸ τε γονάτισμα καὶ ξύλισμα ὡς βάνανσα μέτρα πρὸς σωφρονισμὸν νέων, ἄλλως πως δυναμένων νὰ σωφρονισθῶσιν, ἀπαιτήσωσι δὲ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου τὴν ἐκ Κων)πόλεως ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σεϊτανίδου σταλεῖσαν πρὸς αὐτὸν σημειώσιν διατιμῆσεως τῶν ἀποσταλέντων βιβλίων, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης πληρῶνεται τὰ βιβλία εἰς τὴν ἀξίαν των καὶ μὴ ὑπερτιμῶνται».

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς σωματικῆς τιμωρίας τοῦ μαθητοῦ ἀπασχολήθη ἡ ἐφορεία, κατὰ δὲ τὴν συνεδρίσιν ΑΔ' (σελ. 60) τῆς 9 Φεβρουαρίου 1879 ἀνεκοινώθησαν καὶ ἀπερασίσθησαν τὰ ἐξῆς, χαρακτηριστικὰ τῆς ἐκτοτε ἐπικρατούσης ὑψηλῆς ἀντιλήψεως περὶ τῶν προσφουεστέρων παιδαγωγικῶν μεθόδων : «Ἀκολουθῶς παρόντες καὶ οἱ ἐντιμοὶ ἔφοροι τῶν σχολῶν κατέθεσαν ὅτι ἐρεῦνης γενομένης διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Κου Ν. Βογιατζόγλου κακώσεις ἔμαρτυρήθη ὅτι αὐταὶ ὄντως ἐγένοντο πλην ταύτας προεκάλεσεν ἡ ἀπέθεια τοῦ μαθητοῦ παροξύναντος τὸν διδάσκαλον. Ἐπειδὴ ὁ τρόπος οὗτος τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου κατεκρίθη, διὰ ταῦτα παρεκλήθησαν οἱ ἔφοροι νὰ κάμωσι τὰς ἀπαιτουμένας παρατηρήσεις εἰς τὸν εἰρημένον Ἑλληνοδιδάσκαλον, καὶ ὅτι τὸ τε γονάτισμα καὶ τὸ ράβδισμα ἀπα-

γορεύονται τοῦ λοιποῦ· ἀντ' αὐτῶν δύνανται οἱ διδάσκαλοι νὰ μεταχειρίζωνται καὶ ὡς ποιητὸς ἀναλόγως τῶν ἀταξιῶν τὸ σήκωμα, τὸ γύρισμα εἰς τὸν τοῖχον τὸ ἔξω τῆς σχολῆς στάσιμον, τὴν κράτησιν εἰς τὴν σχολὴν, τὴν ἀντιγραφὴν ἕκ τινος βιβλίου, τὸ ἐκστήθισμα, καὶ ἔν ἀνάγκῃ τὴν νηστείαν. Εἰς περιστάσει καθ' ἣν δὲν σωφρονίζονται οἱ ἀτακτοῦντες, νὰ καταγγέλωσιν εἰς τὴν ἐφορίαν καὶ τοὺς γονεῖς αὐτῶν καὶ ἐπὶ τέλους ὁπότε ὁ μαθητὴς ἔξακολουθεῖ ἀδιόρθωτος, νὰ καταγγέληται εἰς τὴν Α. Σ. καὶ τὴν ἐντιμον Δημογεροντίαν διὰ νὰ ἀποφασίσῃσι τὸ δέον. Προσέει νὰ προτραπῶσιν οἱ διδάσκαλοι νὰ παρευρίσκωνται ἐνωρίτερον εἰς τὰ σχολεῖα διὰ νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν τάξιν καὶ ἡσυχίαν καὶ προμελετῶσι τοὺς μαθητὰς διαλύοντας καὶ τὰς ἀπορίας αὐτῶν εἰς τὰ μαθήματα καὶ ἐποπτεύωσι αὐτοὺς εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον αὐτῶν. Ἐν ταῖς ἱεραῖς ἐκκλησίαις ἐκκλησιαζομένοις».

Ἡ ἔλλειψις τοῦ Παρθεναγωγείου ἦτο ἐμφανεστάτη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ σοβαρῶς ἀπησχόλησε τὸν Μητροπολίτην καὶ τὴν Δημογεροντίαν. Πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἀπεφασίσθη κατὰ τὴν ΜΑ' συνεδριάσιν (σελ. 67) τῆς 7 Μαρτίου 1879 «ἵν' ἀνασυσταθῇ τὸ Παρθεναγωγεῖον παρεκλήθη δὲ ἡ Α. Σεβασμιότης ὑπὸ τῶν ἐντίμων Δημογερόντων, ὅπως εὐαρεστηθῇ νὰ φροντίσῃ περὶ τοῦ καταλλήλου προσώπου, τόσον ὡς πρὸς τὴν παιδείαν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰ ἥθη· ἥς ὁ μισθὸς ἔσται ἀπὸ τοῦ ταμείου τῆς Δημογεροντίας· ὡς Σχολεῖον δ' Ἑλληνικὸν μέχρις ἀνοικοδομηθῆ τὸ πυρποληθὲν ἐνεκρίθη νὰ χρησιμεύσῃ ἢ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ οἰκία ἀντὶ τοῦ καταστήματος ἐν ᾧ ἤδη διδάσκονται οἱ μαθ. ἄνθος Παρθεναγωγεῖον».

Φαίνεται, κατὰ ταῦτα, ὅτι τὸ Παρθεναγωγεῖον δὲν ἐλειτούργει, μὴ ὑπαρχούσης διδασκαλίας. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ΜΒ' συνεδριάσεως (σελ. 68) τῆς 30 Μαρτίου 1879, καθ' ἣν ἀνεκοινώθη ὅτι ὁ Διδυμοτεῖχου Μεθόδιος ἔγραψεν εἰς τὴν Διευθύντριαν τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ Παρθεναγωγείου τῆς Παλλάδος κυρίαν Σαφῶ Λεοντιάδου, περὶ τῆς ἔξευρέσεως καὶ ἀποστολῆς διδασκαλίας. Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις τῆς εἰρημένης Λεοντιάδου, ὡς αὕτη ἐξετέθη ἐν τῇ ΜΣΤ' συνεδριάσει (σελ. 72) τῆς 16 Ἀπριλίου 1879 δὲν ἦτο εὐνοϊκὴ καὶ εὐχάριστος. Διότι αὕτη δι' ἐπιστολῆς τῆς ἀνέφερεν «ὅτι δυστυχῶς διδασκάλισαν οἶαν θέλει ἡ Κοινότης Διδυμοτεῖχου δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔσῃ ἐν Κων)πόλει. Ἐν Σμόρνῃ ὅμως ὑπάρχουσι δύο τελειόφοιτοι τοῦ ἐκεῖ Μ. Παρθεναγωγείου ἐπὶ dietίαν διδάξασαι παρ' αὐτῆ· ἐὰν δὲ ἡ Κοινότης ἐπιθυμῇ τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν ἄς ἀπάντησῃ καὶ αὐτῆς εἰς τὴν κυρίαν Σαφῶ, σημειώνουσα συνάμα καὶ τὸν μισθὸν αὐτῆς διὰ νὰ φροντίσῃ καὶ γράψῃ, ἐὰν αὕτη συγκατατίθεται». Τὴν λύσιν ταύτην δὲν ἀπεδέχθησαν οἱ σύεδροι μὲ τὸ αἰτιολογικὸν ὅτι «τὰ ἐνταῦθα κοράσια εἶναι ὅλως ἀρχαῖα καὶ οἱ πόροι τοῦ ταμείου τῆς Δημογεροντίας δὲν ἐπαρκοῦν». Διὰ τοὺς λόγους δ' αὐτοὺς ἀπεφασίσθη νὰ εὐρεθῇ μέσος τάξεως διδασκάλισσα, πρὸς τὸν σκοπὸν δ' αὐτὸν

ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει διδάσκαλον κ. Λογοθετίδην, μήπως δυνηθῆ καὶ εὖρη ἐκεῖ τοιαύτην.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν Ν' (σελ. 77) τῆς 1 Ἰουνίου 1897 ἐκτίθενται τὰ κάτωθι σπουδαῖα : «Εἶτα ἐμφανίζονται οἱ ἔφοροι τῶν Σχολείων καὶ καταθέτουσιν ὅτι, ἐπειδὴ οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν τοῦ Ἑλληνικ. Σχολείου ἀπουσιάζουσι, συμβουλευθέντες παρ' αὐτῶν καὶ τῶν διδασκάλων τῶν ἀρῶνται νὰ συμμορφωθῶσι μὲ ταύτας, διὰ ταῦτα ἔξαιτοῦνται τὰς περὶ τοῦ πρακτείου ἀπέψεις τῆς Α. Σεβασμιότητος καὶ τῶν τιμωτάτων Δημογερόντων· ἐνεκρίθη δὲ νὰ προσκληθῶσιν οἱ γονεῖς μετὰ τῶν μαθητῶν ἐν τῇ ἱερᾷ Μητροπόλει καὶ νὰ συμβουλευθῶσι δεόντως. Εἶτα λαβοῦσα τὸν λόγον ἡ Α. Σ. ἐγνωστοποίησε τῇ ἐντίμῳ Δημογεροντίᾳ ὅτι τὴν προσεχῆ Κυριακὴν μέλλει νὰ προσκαλέσῃ τοὺς ἐντιμωτάτους προκρίτους τῆς πόλεως, τοὺς ἐφόρους τῶν Σχολείων καὶ ἱερῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοὺς τιμωτάτους μουκτάριδας τῶν ἐνοριῶν διὰ νὰ καθυποβάλλῃ αὐτοῖς : 1) τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνεγέρσεως τῆς πυρποληθείσης Ἑλληνικῆς Σχολῆς μετὰ τῶν καταστημάτων αὐτῆς· 2) τὴν ἔλευσιν καταλλήλου διδασκαλίας πρὸς ἀνασύστασιν τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ 3) τὴν σύστασιν Φιλεκκ. ἀδελφότητος πρὸς εἰσπραξίν βοθητῶν διὰ τε τὴν Ἑλλην. Σχολὴν καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ τὴν βοήθειαν ἀπόρων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν».

Ἡ γενικὴ αὕτη συνέλευσις τῶν Προκρίτων καὶ Δημογερόντων ἐπραγματοποιήθη τὴν 3ην Ἰουνίου 1879, ἡμέραν Κυριακὴν, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ ΝΑ' συνεδριάσει (σελ. 78) Κατ' αὐτὴν ἀπεφασίσθη : 1) ἡ ἐκ θεμελίων ἀνέγερσις τῆς πυρποληθείσης Ἑλληνικῆς σχολῆς μετὰ τῶν καταστημάτων τῆς· 2) ἡ συγκρότησις ἐφορευτικῆς τοῦ ἔργου ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν Χ'' Ἀδαμίδου, Δημοτηρίου Σταύρου, Σταύρου Ἀναγνώστου, Βασιλείου Χ'' Ἰωάννου καὶ Δημοτηρίου Μ. Γιουριζόγλου, ἧς ἔργον ἐτάχθη νὰ ἐξεύρῃ τὸ ἀπαιτούμενον οἰκοδομικὸν ὕλικόν καὶ τὸ καταλλήλον οἰκόπεδον καὶ νὰ ἐποπτεύῃ τῶν ἐργασιῶν· 3) ἡ ἐναρξίς τοῦ ἔργου τὴν 6ην Ἰουνίου. Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει συνεζητήθη καὶ πάλιν τὸ θέμα τῆς εὐρέσεως διδασκαλίας διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον ἀντὶ μισθοῦ ἐκ πενήκοντα ὄθ, λιρῶν, τὰ δὲ ὀδοιορικὰ ἔξοδα, τὸ οἶκημα, ἡ καύσιμος ὕλη καὶ τὸ ὕδωρ ἀπεφασίσθη νὰ βαρύνουν τὴν Κοινότητα.

Ἡ ἔλλειψις καταλλήλου διδασκαλίας, ἔνεκα τῆς ὁποίας φαίνεται δὲν ἐλειτούργει κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ Παρθεναγωγεῖον, ἀπησχόλησε τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν καὶ κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτῆς ΝΓ' τῆς 1 Ἰουνίου 1879 (σελ. 80). Κατ' αὐτὴν ἀπεφασίσθη «ὅπως ἀνατεθῆ ἡ εὐρεσις διδασκαλίας εἰς τὴν αὐτὴν ἐφορίαν, ὅπως φροντίζουσα ἐγκαίρως περὶ τοῦ καταλλήλου προσώπου αὐτῆς, γράψῃ εἰς τινα τῶν Ἀθηνῶν σύλλογον εἴτε εἰς ἄλλο μέρος». Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἀπεφασίσθησαν ὡσαύτως τὰ ἑξῆς : 1) Νὰ συνταχθῆ κανονισμὸς τοῦ Παρθεναγωγείου, τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἀλληλοδιδασκτικοῦ Σχολείου. 2) Ν' ἀναβληθῆ μετὰ τὰς ἐξετάσεις τὸ ζήτημα, ἂν ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος Δ. Σ. Κούλλας θὰ παραμείνῃ καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. 3) Νὰ ἐξε-

λεχθῆ ὁ λογαριασμός τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου εἰς ἰδιαιτέον συνεδρίασιν.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΝΕ' τῆς 7 Ἰουνίου 1879 (σελ. 82) ἀνεβλήθη μὲν ἡ συζήτησις περὶ τοῦ τόπου, ἐνθα ἔμελλε ν' ἀνεγερθῆ ἡ πυρποληθεῖσα Ἑλληνικὴ σχολή, ἐξελέγη δὲ ἑπταμελὴς ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν : Εὐσταθίου Κυβάσιλα, Ἀνδρέου Σακελλίωνος, Πασχαλάκη Σωτηρίου, Βασιλείου Χ' Ἰωάννου, Σταματίου Ψάλτοπούλου, Κωντίνου Παπαϊωαννοπούλου καὶ Σ. Ἀναγνώστου, ἧς καὶ ἀνέλιβε τὴν σύνταξιν καταστατικοῦ τῆς Βιηθητικῆς καὶ Φιλελευθερευτικῆς Ἀδελφότητος, ὡς καὶ τὴν σχετικὴν προεργασίαν διὰ τὴν σύγκλησιν γενικῆς συνελεύσεως καὶ ἐκλογῆς ὀριστικοῦ Δ. Συμβουλίου. Τὸ ἐν λόγῳ καταστατικόν, τοῦ ὁποῖου δυστυχῶς οὐδαμοῦ ἀνεύρομεν ἀντίγραφον, ἀνεγνώσθη καὶ ἐπεκρωθῆ κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 24 Ἰουνίου.

Ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν τοῦ Κανονισμοῦ τῶν Σχολῶν ἐκ τῆς ΕΔ' συνεδριάσεως τῆς 15 Ἰουλίου πληροφοροῦμεθα, ὅτι αὕτη ἀνετέθη εἰς τοὺς : Εὐστάθιον Κυβάσιλαν, Χ' Σταματάκη, Κωντίνον Παπαϊωάννου καὶ Εὐάγγελον Παπασταύρου. Τὸ δὲ ζήτημα τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου ἐρρυθμίσθη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον : Συνεδριάσις ΟΑ' τῆς 8 Αὐγούστου 1879 (σελ. 96) ἀκόλουθως ἐνεκρίθη ὅπως ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος κος Δ. Κούλλας παρουσιασθῆ τὴν προσεχῆ Παρασκευὴν καὶ ἐνώπιον τῆς ἐντίμου Δημογεροντίας λάβῃ τὰ ἐναπολειφθέντα μηνιαῖα αὐτοῦ πρὸς τελείαν ἐξόφλησιν τῶν ἀπαιτησέων του. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ διαφιλονεικούμενα 300 γρόσια περὶ ὧν ὁ κ. Κούλλας ἔδωκε διπλὴν ἀπόδειξιν παραλαβῆς τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὸν Δ. Γούναρην, ἐνεκρίθη μετὰ πολὺν χρόνον συζήτησιν ὅπως ἀποτίσῃ ταῦτα τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος, ἂν καὶ τὸ λάθος ἀποβλέπῃ τὸν εἰρημένον Δημήτριον Γούναρην. Τὰ δὲ δέκα ἕξ καρυόβολα νέα, αἵτινα ὀφείλει ὁ αὐτὸς εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος ὑπεσχέθη ὅτι μόνος θέλει φέρῃ. Περὶ δὲ τῶν ὑπολειπομένων 400 γροσίων χρέος τοῦ εἰρημένου Δημητρίου εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Κοινότητος, γενήσεται δευτέρα σύσκεψις, ἐὰν δηλ. θὰ ἀποτίσῃ ἢ θὰ τῷ παραχωρηθῶσι ἀπέναντι τῶν ὧν διατείνεται ἀπιπτῶν ἐκ τοῦ ταμείου τῆς Κοινότητος μισθῶν του διὰ τὴν ἐπιστάσιαν ἐν καιρῷ τῆς Ρωσικῆς κατοχῆς πωληθέντων διαφόρων γεννημάτων». Ἐκ τοῦ ἐκτεθέντος ἀποσπάσματος συνάγεται ὅτι καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Κοινότητος δὲν ἦτο εὐχάριστος καὶ ὅτι ἡ διαχείρισις τοῦ μὲ τόσον μόχθον καὶ διὰ τοιοῦτον σκοπὸν προοριζομένου χρήματος ἐξηστᾶτο ἐκ τῆς εὐσυνειδησίας τοῦ διαχειριστοῦ, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ Κοινότης δὲν διέθετε ἄλλα μέσα ἔξανασασμοῦ τοῦ κακῶς διαχειριζομένου τὴν περιουσίαν τῆς.

Ἐτέρα πληροφορία τῆς ΟΒ' συνεδριάσεως τῆς 16 Αὐγούστου (σελ. 98) εἶναι ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ διαρκέσουν αἱ διακοπαὶ τῶν μαθημάτων τῶν Ἀλληλοδιδασκτικῶν Σχολῶν μέχρι τέλους Αὐγούστου. Ἡ ἔναρξις συνεπῶς τῶν μαθημάτων τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους θὰ πρόβῃ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι προσδιωρίσθη διὰ τὴν 1ην τοῦ ἐπομένου μηνός. Τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν κατὰ ταῦτα

τῶν μαθημάτων ἐρρῶθιμιζεν δι' ἀποφάσεώς της ἡ Ἐφοροδημογεροντία. Τοῦτο προφανῶς ἦτο καὶ τὸ πρακτικώτερον, διότι αὕτη ἐτέλει ἐν πλήρει γνώσει ὄχι μόνον τῶν ἀναγκῶν καὶ ἐλλείψεων τῶν σχολείων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδιοτυπίας τῆς περιοχῆς.

Κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν συνεδρίασιν ΟΓ' τῆς 16 Αὐγούστου (σελ. 99), ἡ Δημογεροντία ἀπησχολήθη καὶ πάλιν μετὰ τὸ θέμα τῆς ὀφειλῆς τῶν 300 γροσίων εἰς τὸν Ἑλληνοδιδάσκαλον Δ. Σ. Κούλλαν. Μετὰ τὸν ἔλεγχον τῶν λογαριασμῶν τοῦ Δ. Γούναρη, ἐξ ὧν προέκυπτεν ἐνεργητικὸν ὑπόλοιπον ἐξ 652 γροσίων μόνον, τὸ πρὸς τὸν Ἑλληνοδιδάσκαλον χρέος τῶν 300 γροσίων δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὸν διὰ τὴν Κοινότητα, μὴ εὐθινομένην διὰ τὴν λανθασμένην ἐγγραφὴν τοῦ Ταμίου αὐτῆς, «διότι τὸ λάθος ἐγένετο καὶ ἐκ μέρους τῶν δύο ἐπειδὴ ὁ μὲν Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐπὶ ἀγαθῇ πίστει βασιζόμενος εἰς τὴν ἀπλότητα τοῦ Δημητρίου Γούναρη ἔδωκεν αὐτῷ διπλὴν ἀπόδειξιν παραλαβῆς, ἀπολεσθείσης δὲ τῆς πρώτης ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Δημητρίου, ὁ δὲ κ. Δημήτριος δισχυρίζετο ὅτι ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐμέτρησεν αὐτῷ δις τὰ ποσιν ἀθέντα χρήματα». Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διενέξεως ταύτης ἦτο, ὅτι ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος Δ. Κούλλας κατέλιπε τὸ Διδυμότειχον, χωρὶς ν' ἀνανεώσῃ τὸ μετὰ τῆς Κοινότητος συμφωνητικὸν αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως, μετὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον ἔμεινεν ἄνευ διδασκάλου καὶ προβληματικὴ διὰ τὸ ἐπιὸν κατέστη ἡ λειτουργία του.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΟΔ' τῆς 17 Αὐγούστου 1879 (σελ. 101) καὶ πάλιν ἡ Δημογεροντία ἀπησχολήθη μετὰ τὸ θέμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Παρθεναγωγείου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μὲν νέον σχολικὸν ἔτος ἐπλησίαζεν, ὁ δ' ἐν Ἀθήναις Φιλολογικὸς Σύλλογος «Παρνασσός» ἐβράδυνε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς ἐφορίας περὶ ἔξευρέσεως καὶ ἀποστολῆς διδασκάλου καὶ διδασκαλίας, «ἐνεκρίθη μετὰ πολὺρον συζήτησιν ὅπως πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν τῆς σπουδαζούσης νεολαίας καὶ τῶν δίκην κτηνῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς περιφερομένων κορασίων, ἀποταθῇ διὰ γράμματος ἡ ἐντιμος τῶν σχολῶν ἐφορία πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Κοὺς Ἰ. Βρυτὸν καὶ Καραβοκρυόπουλον καὶ παρακαλέσῃ αὐτοὺς ὅπως εὐαρεστηθῶσι νὰ λάβωσι τὴν καλοσύνην νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἀποστολὴν τοιούτων ἐν Διδυμοτείχῳ».

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΟΘ' τῆς 31 Αὐγούστου (σελ. 104-105) ἀνεγνώσθη τὸ ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου ἀποσταλλέν ἐγγραφον μετ' ἀποσπάσματος τῶν ἐν Φιλιππουπόλει Ζαριφείων Διδασκαλείων, «ἐν ᾧ καταδεικνύεται ἡ ἐπιθυμία τοῦ εἰρημένου Συλλόγου ὅπως προᾶξῃ καὶ ἀναπτύξῃ κάλλιον τὴν παιδείαν ἀνὰ τὴν Θράκην», ἐζητήθη δὲ ὅπως ἀποσταλῇ ὡς ὑπότροφος εἰς τὰ ἐν λόγῳ Διδασκαλεῖα μία νέα, διὰ νὰ σπουδάσῃ δωρεάν.

Ἡ ἐπομένη συνεδρίασις Π' (σελ. 105-106) τῆς 2 Σεπτεμβρίου κατηναλώθη εἰς τὴν ἐξεύρεσιν διδασκάλου διὰ τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν καὶ διδασκαλίας διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον. Ἀνεγνώσθησαν εἰς ἀπάντησιν τρεῖς ἐπι-

στολαί· μία τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου τῶν γραμμάτων, μία τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἰ. Βρειτοῦ καὶ μία τοῦ Πασχαλάκη Ζ. Λογιωτατίδου. Μετὰ δὲ τῶν ἐπιστολῶν τὴν ἀνάγνωσιν ὁ Μητροπολίτης ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Δημογεροντίας ἐπὶ τῶν μελλόντων ν' ἀποφασισθῶσι, διότι, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ οικονομικὰ τῆς Κοινότητος ἦσαν καχεκτικά, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἑλληνικὴ σχολὴ δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς μαθητάς. Ἐν τέλει ἀπεφασίσθησαν : 1) νὰ προσκληθῇ ὁ Πασχαλάκης Λογιωτατίδης καὶ νὰ συμφωνηθῇ ὡς Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐπὶ τριετίαν μὲ ἐτήσιον μισθὸν 65 ὀθ. λιρῶν, ἀντὶ 70, τὰς ὁποίας οὕτως ἐξήτει, «ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ Κοινότης θεωρεῖ ἑαυτὴν ἐξησφαλισμένην, ἐὰν οὗτος παραδειχθῇ νὰ διδάξῃ, καθήτι ὁ κ. Πασχαλάκης χρηματίσας καὶ προηγουμένως Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐν Διδυμοτείχῳ κατέδειξεν ἀγλαοτάτους καρπούς κατὰ συνέπειαν δὲ χαίρει ἀπαραδειγματίστον ἐμπιστοσύνην καὶ ὑπόληψιν οὐ μόνον τῆς Κοινότητος ἀλλὰ καὶ ἀπάντων τῶν κατοίκων πολιτῶν». 2) νὰ γράψῃ εἰς τὸν Π. Λογιωτατίδην ὁ ἐκ τῶν ἐφόρων Εὐστάθιος Καβάσιλας, προτρέπων ὅπως ἔλθῃ τάχιστα εἰς Διδυμοτείχον· 3) ν' ἀπαντήσῃ ὁ αὐτὸς Καβάσιλας εἰς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνα πρόξενον Ν. Γεννάδην, ὅστις ἐν συνεχείᾳ ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, νὰ ζητήσῃ ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος Διδυμοτείχου διδασκαλίαν γνωρίζουσαν καὶ τὸ νηπιαγωγικὸν σύστημα ἐπὶ ἐτησίῳ μισθῷ ἐκ 50 ὀθ. λιρῶν, εἰς τὰς ὁποίας προστίθενται καὶ ἕτεροι 5 διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ ταξιδίου της.

Αἱ σύντομοι αὗται ἐνέργειαι ἀπέδωκαν τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΠΑ' (σελ. 107) τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1879 ἀνεγνώσθη ἀπαντητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ ἐν Ἀθήναις Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων πρὸς τὴν Ἐφοροδημογεροντίαν Διδυμοτείχου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνηγγέλλετο ὅτι ὑπὸ τοὺς προβληθέντας ὄρους θ' ἀποσταλῇ ἐγκαίρως «δευτεροβάθμιος διδασκάλισσα ἔχουσα καὶ γνώσεις νηπιαγωγικῆς», μὲ ἐτήσιον μισθὸν 50 ὀθ. λιρῶν. Τὰ δ' ἔξοδα ταξιδίου αὐτῆς ἀπὸ Ἀθηνῶν εἰς Διδυμοτείχον, συμποσούμενα εἰς 200 δραχμάς, κατέβαλεν ὁ Σύλλογος, παρακαλῶν νὰ ἀποσταλῶσι μὲ πρῶτην εὐκαιρίαν. Ἐν τέλει ἀνεγνώσθη τὸ κάτωθι συμφωνητικόν, ὑπογραφὴν καὶ κυρωθὲν ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἐφόρων.

«Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων. Διὰ τοῦ παρόντος ἰδιωτικοῦ συμβολαίου, ἰσχύοντος ὡς ἂν ἐγένετο ἐν συμβολαιογραφείῳ, ὁ κύριος Ν. Μαυροκορδάτος πρόεδρος τοῦ πρὸς διαίδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων Συλλόγου, ἐν ὀνόματι τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ ἐφορείας τῶν σχολείων καὶ ἡ κυρία Σοφία Πολίτου διδάσκαλος Β' τάξεως συνεβάλλοντο ὡς ἑξῆς : 1) Ἡ κυρία Σοφία Πολίτου ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν καὶ διδασκαλίαν τοῦ ἐν Διδυμοτείχῳ Παρθεναγωγείου κατὰ τὰ προγράμματα καὶ τὴν τάξιν τῶν Παρθεναγωγείων τῶν ἐν Ἑλλάδι διατηρουμένων, καὶ τοὺς κανονισμούς, οὓς ἠθελε κρίνει ἀναγκαίους ἢ ἐν Διδυμοτείχῳ τῶν σχολείων ἐφορεία' ὑπόσχεται δὲ νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν καὶ εὐδῶσιν τοῦ αὐτῆ ἀνατιθεμένου ἔρ-

του. 2) Ὑποχρεοῦται ν' ἀναχωρήσῃ ἐντεῦθεν διὰ τῆς πρώτης εὐκαιρίας. 3) Ἡ ἐν Διδυμοτείχῳ ἐφορεία ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλλῃ ἔτησίως τῇ κ. Σ. Πολίτου λίρας ὀθωμανικὰς πενήτηντα (50) πληρωτέας κατὰ μῆνα· ἐτι δὲ νὰ παράσχῃ κατοικίαν, θέρμανσιν καὶ νὰ καταβάλλῃ αὐτῇ τὴν δαπάνην τῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Διδυμοτεῖχον μεταβάσεως αὐτῆς καὶ τῆς συνοδοῦ τῆς εἰς 2 δευτέρας θέσεις. 4) Ἡ παρούσα συμφωνία συνομολογεῖται ἐπὶ ἐν (1) ἔτος ἀρχόμενον ἀφ' ἧς ἡμέρας ἡ κυρία Σοφία Πολίτου φθάσει εἰς Διδυμοτεῖχον, διε ὑποχρεοῦται ν' ἀναλάβῃ τὰ καθήκοντα αὐτῆς. 5) Οἱ συμβαλλόμενοι ὑποχρεοῦνται ν' ἀναγγείλωσιν ἀλλήλοις τὴν διακοπὴν ἢ συνέχειαν τῆς παρουσίας συμφωνίας δύο (2) μῆνας πρὸ τῆς ταχθείσης προθεσμίας. 6) Οἱ κ. κ. Ἐφοροὶ τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ σχολείων ὑποχρεοῦνται νὰ κυρώσωσι διὰ τῆς ὑπογραφῆς τῶν τῶ παρὸν συμβόλαιον. Ἐγένετο εἰς τριπλοῦν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28 Ἀυγούστου 1879

Οἱ συμβαλλόμενοι Ν, Μαυροκορδάτος, Σοφία Πολίτου, Ἀνδρέας Σακελλίων, Σταματάκης Ψυλτόπουλος».

Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἀπεφασίσθη ὅπως «τὰ εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον εἰσαγόμενα κορσάια λαμβάνωσιν ὑπὸ τῆς ἐφορίας εἰσιτήρια. Οἱ δὲ γονεῖς τῶν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Σχολῇ εἰσαγομένων μαθητῶν συμμορφούμενοι τῷ συνταχθησομένῳ κανονισμῷ τῶν Σχολείων, ὑποχρεοῦνται νὰ παράσχωσιν ἐγγυητικὸν ἔγγραφον ὅτι τὰ τέκνα τῶν φοιτῶντα ἐν τῇ σχολῇ νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἐνιαυσίους ἑξετάσεις».

Ἐν τέλει ἀνεγνώσθη καὶ ὑπεγράφη τὸ ἑξῆς συμφωνητικὸν ἔγγραφον μετὰ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου Λογιωτατίδου καὶ τῆς Κοινότητος :

Συμβόλαιον. Διὰ τοῦ παρόντος συμφωνητικοῦ ἔγγραφου γίνεται δῆλον ὅτι οἱ κύριοι ἔφοροι τῶν ἐνταῦθα ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων ἀφ' ἑνός, καὶ ὁ Κος Π. Ζ. Λογιωτατίδης ἀφ' ἑτέρου συνεβάλοντο πρὸς ἀλλήλους ὑπὸ τοὺς ἀκολουθοῦς ὅρους:

Α) Ὁ κύριος Π. Ζ. Λογιωτατίδης ἀναδέχεται ἐπὶ τριετίαν ὅλην, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 15ης Σεπτεμβρίου ἔ. ἔ. νὰ διδάξῃ τοὺς ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλληνικῇ σχολῇ φοιτήσοντες νέους τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν μετὰ τῶν λοιπῶν βοηθητικῶν μαθημάτων τῶν κριθησομένων ἀναγκαίων συνωδὰ τῷ ὑπὸ τῆς ἐφορείας συνταχθησομένῳ κανονισμῷ ὑποχρεούμενος ὅπως ἔκτελῃ τὸ ἀνατεθὲν αὐτῷ ἔργον μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ὑπὸ τοῦ ἔργου του εὐσυνειδησίας. Β') Οἱ κύριοι ἔφοροι ὑποχρεοῦνται τὸν μισθὸν αὐτοῦ ὀρισθέντα εἰς λίρας ὀθωμανικὰς διακοσίας (200) διὰ τὴν ὅλην τριετίαν νὰ πληρῶνωσιν ἀναλόγως καὶ τακτικῶς κατὰ μῆνα. Γ') Ὀλίγημα πρὸς κατοικίαν τοῦ Κ^{ου} Π. Ζ. Λογιωτατίδου καὶ καύσιμος ὕλη θέλωσιν εἶσθαι εἰς βάρος αὐτοῦ. Δ') Ἀμφοτέρω τὰ συμβαλλόμενα μέρη ὀφείλουσι δύο μῆνας πρὸ τῶν ἐνιαυσίων ἑξετάσεων τοῦ τρίτου ἔτους νὰ εἰδοποιῶνται ἂν προτίθενται ν' ἀνανεώσωσι τὴν συμφωνίαν.

Ἐγένετο τὸ παρὸν εἰς δύο ὅμοια πρὸς ἕν καὶ τὸ αὐτὸ τέλος, ἕκαστον δὲ

τῶν συμβιλλομένων μερῶν ἔλαβεν ἀνὰ ἓν. Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 5ῃ 7βρίου 1879. Οἱ συμβαλλόμενοι : Π. Ζ. Λογιωτατίδης, Ἀνδρέας Σακελλίων, Σταματάκης Ψιλλόπουλος, Γεώργιος Ἰωάννου».

Καὶ ἡ μὲν διδασκάλισσα Σοφία Πολίτου ἦλθεν εἰς Διδυμοτείχον καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Παρθεναγωγείου. Ἄλλ' ὁ Λογιωτατίδης δὲν παρουσάσθη, ὡς ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ ἴδωμεν. Τοῦτο δὲ ἐπεβράδυνε κατὰ πολὺ τὴν λειτουργίαν τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς, ἥτις ὀλίγον ἔλειψε νὰ κλείσῃ.

Ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει ΠΒ' τῆς 7 Σεπτεμβρίου (σελ. 109) ἐνεκρίθη τῇ προτάσει τῆς ἐντίμου ἐφορίας πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ὅπως καὶ αἱ δύο Ἀλληλοδιδασκατικαὶ Σχολαὶ συγχωνευθῶσιν εἰς μίαν τὴν τῆς ἐνορίας τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν καὶ διεύθυνσιν τῶν δύο Δημοδιδασκάλων τοῦ Κυρίου Εὐαγγέλου Παπαδοπούλου καὶ Κωνσταντίνου Πιπταῖωαννοπούλου. Ἡ δὲ ἀλληλοδιδασκατικὴ σχολὴ τοῦ Καλῆ μεταβληθῆ εἰς νηπιαγωγεῖον/Παρθεναγωγεῖον. Τὸ δὲ Παρθεναγωγεῖον μεταβληθῆ εἰς Ἑλληνικὸν σχολεῖον, ἐπὶ λόγῳ ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἐστὶ οἰκονομικώτερον καὶ ἐπωφελέστατον... Οἱ δὲ ἀλληλοδιδάκται προσκληθέντες καθοδηγήθησαν καὶ προετραπήσαν ὅπως συμμορφωθῶσι μὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς τε Δημογεροντίας καὶ ἐφορίας, τὰ δὲ μαθήματα αὐτῶν ἀρχήσωσι τὴν προσεχῆ Δευτ. [ἡλ. 10 Σεπτ.] διδάσκοντες ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ σχολῇ».

Κατὰ ταῦτα, ἡ ἔλλειψις κτηρίου τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς ἐπέβαλεν ὥστε αἱ μὲν δύο ἀλληλοδιδασκατικαὶ σχολαὶ νὰ συγχωνευθῶσιν εἰς μίαν, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ τὸ κτήριον τῆς ἐν τῷ Καλῆ ὡς Παρθεναγωγεῖον καὶ Νηπιαγωγεῖον, τὸ δὲ κτήριον τοῦ Παρθεναγωγείου νὰ χρησιμεύσῃ ὡς Ἑλληνικὴ σχολή. Ἄλλ' ἡ χωρητικότης τῆς ἐν τῷ Καλῆ Ἀλληλοδιδασκατικῆς δὲν ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὴν συνεδριάσειν ΠΖ' τῆς 19 Σεπτεμβρίου (σελ. 112—113). «Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐνυπάρχον Παρθεναγωγεῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς σκοπὸν διδασκαλίας ἕνεκα τῆς πληθύος τῶν μαθητῶν, διὰ ταῦτα προαποφασίσθη ἵνα μεταβληθῆ ἡ τοῦ Καλῆ Δημοτικὴ Σχολὴ εἰς Παρθεναγωγεῖον διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀρκετὴ χρηματικὴ δαπάνη. Διὰ τὴν γενομένην λοιπὸν δαπάνην ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς ἐντίμου Δημογεροντίας καὶ ἐφορείας τῶν σχολῶν, ὅπως γίνῃ προαιρετικὸς ἔρως ἐντὸς τῆς πόλεως Διδυμοτείχου». Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδριάσει ἀπεφασίσθησαν καὶ τὰ κάτωθι ἀξιοσημειώτα : 1) Καθιερώθησαν τριῶν κλάσεων εἰσιτήρια, ἥτοι τῶν 20, τῶν 10 καὶ τῶν 5 γροσίων, τὰ ὅποια, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς τῶν καταστάσεως, ὑπεχρεοῦντο νὰ λαμβάνουν ἀπὸ τὴν σχολικὴν ἐφορείαν ὅλοι γενικῶς οἱ μαθηταὶ οἱ εἰσαγόμενοι εἰς τὴν Δημοτικὴν Σχολὴν καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον. 2) Ἀνέλαβεν ὁ Μητροπολίτης νὰ συντάξῃ ἐγκύκλιον ἐπ' ἐκκλησίαις ἀναγνωσθησομένην, διὰ τῆς ὁποίας νὰ προτρέπωνται πάντες οἱ γονεῖς οἱ ἔχοντες τέκνα, νὰ τ' ἀποστέλλωσιν εἰς τὸ σχολεῖον. 3) Ἐξελέγη νέα ἐφορεία τῶν σχολείων, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Ἀνδρέου Σακελλίωνος, ὡς Προ-

δροῦ, καὶ Βασιλείου Χ' Ἰωάννου ὡς Ταμίου. Ἐν τέλει ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ ἐφορεία τηρῆ μητρώων τῶν ἐγγραφομένων καὶ φοιτῶντων μαθητῶν.

Παρὰ τὰς ὑλὸς τῆς Ἐφοροδημογεροντίας καταβληθείσας ἀόκνους προσπάθειάς, διὰ τὰς θῆσιν εἰς κίνησιν καὶ λειτουργίαν ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως, ἡ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς λειτουργία δὲν κατέστη ἐφικτή. Τοὺς λόγους δι' οὓς δὲν ἐλειτούργησεν εὐρίσκομεν εἰς τὴν συνεδρίασιν Ψ' τῆς 3 Ὀκτωβρίου (σελ. 115). Κατ' αὐτὴν ἐγνωστοποιήθη ὅτι ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος Π. Ζ. Λογιωτατίσης «ἐνεκα ἀσθενείας αὐτοῦ, τῆς συζύγου καὶ τοῦ τέκνου τοῦ εἰδοποίησεν εἰς τὸν κ. Εὐστάθιον Κυβάσιλαν ὅτι δὲν δύναται ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐκκληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις του, διὰ ταῦτα μετὰ λύτης του παραιτεῖται». Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ δημιουργηθέντος ἀδιεξόδου ἀνετέθη εἰς τοὺς ἐφόρους νὰ ἀπευθυνθῶσι διὰ τοῦ ἐν Ἄδρ)πόλει Ἑλληνοσ Προξένου Ν. Γεννάδη πρὸς τὸν ἐν Ἀθήναις Σύλλογον πρὸς διὰδασιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ν' ἀποστείλῃ διδάσκαλον γνωρίζοντα καὶ τὴν νηπιαγωγικὴν μέθοδον καὶ δυνάμενον νὰ διδάξῃ καὶ τὴν πρώτην τάξιν Ἑλληνικὰ μαθήματα, νὰ ἐξαοκήσῃ δὲ καὶ τοὺς ἐν Διδυμοτείχῳ δύο διδασκάλους εἰς τὸ νηπιαγωγικὸν σύστημα, χρησιμοποιοῦν αὐτοὺς καὶ ὡς βοηθοὺς. Ἐλήφθη δ' ἀπόφασις ν' ἀποστειλῇ ὁ Λογιωτατίδης τὸ εἰς χεῖρας του πιστοποιητικὸν τῆς ἐφορείας καὶ νὰ λάβῃ τὸ ἰδικόν του. Ἐν τῷ μεταξὺ φαίνεται ὅτι ἔγινε διάβημα τῶν δύο δημοδιδασκάλων περὶ αὐξήσεως τῶν ἀποδοχῶν των, τὸ ὅποιον συζητητὸν κατὰ τὴν ΨΖ' συνεδρίασιν τῆς 18 Νοεμβρίου ἀπερρίφθη μὲ τὸ αἰτιολογικὸν ὅτι «ἡ τῆς παρακλήσεως τῶν εἰρημένων Δημοδιδασκάλων ἐκτέλεσις περὶ αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ των ἀποβαίνει ἀδύνατος».

Ἄλλ' ἡ κατὰστασις τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς, στερουμένης διδασκάλου καὶ ὡς ἐκ τούτου μὴ λειτουργούσης, ἐπέβαλε τὴν λήψιν ἀμέσων μέτρων, τοσοῦτον μάλιστα καθ' ὅσον ἡ μὲν ἔλευσις διδασκάλου δὲν ἐφαίνετο σύντομος, τὸ δὲ ἀνοιγμα τῆς σχολῆς μετὰ πάροδον τεσσάρων περιπτῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐναρξῆς τῶν μαθημάτων προσέβλεπεν ὡς ἐπιτακτικόν. Τὴν κατάστασιν ταύτην ἀνέληψε νὰ διορθώσῃ ἡ ἐφοροδημογεροντία ἐκ τῶν ἐνόντων, ὡς πληροφοροῦμεθα ἐκ τῆς συνεδριάσεως ΡΒ' (σελ. 127) τῆς 28 Δεκεμβρίου: «Ἐῖτα ἡ Α. Σ. προσκαλέσασα τὴν ἐντιμὸν ἐφορείαν τῶν σχολείων ἐπρότεινε τὴν ἐπανάληψιν τῶν μαθημάτων τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς ὡς ἀκολούθως: 1) ὁ εἰς τῶν Δημοδιδασκάλων νὰ διορισθῆ Διευθυντὴς καὶ διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς, ἢν συστήσωσιν ἐκ τῶν ἱκανωτέρων μαθητῶν τῆς Δημοτικῆς 2) νὰ παρακληθῶσιν οἱ δυνάμενοι τῶν πολιτῶν νὰ διδάξωσιν ἐν αὐτῇ ἀνὰ ἐν μάθημα 3) νὰ παρακληθῆ ὁ ἐκ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἐνταῦθα Ἀυτοκρατορικοῦ Δικαστηρίου κύριος Χρυσάνθος νὰ διδάσῃ τρις τὴν ἑβδομάδα τὰ ὀθωνματικά 4) Ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐφημερίαν τοῦ ἱεροῦ Ἐδαγγελίου τῶν Κυριακῶν καὶ τὰ μαθήματα τῆς ἱερᾶς ἱστορίας καὶ κατηχήσεως ἡ Α. Σιβισιμιάτης μέχρι τοῦ νέου σχολ. ἔτους, ὅτε ἡ ἐντιμὸς Δημογεροντία μετὰ τῆς ἐφορείας σκεφθῆ

ὠρίμως περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Ἀποδεκτῆς δὲ γενομένης τῆς προτάσεως τῆς Α. Σεβασ. ὑπὸ τε τῶν τιμιωτάτων Δημογερόντων καὶ ἐφόρων τῶν σχολείων ὁ μὲν ἱατρὸς κύριος Εὐστάθιος [Καβάσιλας] ἀπεδέξατο νὰ διδάξη ἐν φυσικὸν μάθημα δωρεάν· ὁ ἱατρὸς κύριος Ἀνδρέας [Σικελιώων] ἕτερον Ζωολογικὸν δωρεάν, ὁ ἱατρὸς κύριος Ἀσκληπιάδης ἕτερον. Ὁ κύριος Χρυσάνθος τρεῖς τῆς ἐβδομάδος τὰ Ὀθωμανικὰ καὶ ἡ Α. Σ. τὰ Ὀρησκευτικὰ νὰ γίνῃ δὲ ἑναρξίς μετὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Θεοφανείων».

Εἶναι τῷ ὄντι συγκινητικὴ ἡ προθυμία τῶν μορφωμένων ἐκ τῶν Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων νὰ διατηρώσῃσι μὲ πᾶν μέσον τὴν Ἑλληνικὴν τῆς πόλεως Σχολήν, διδάσκοντες ὅ,τι ἡ εἰδικότης ἐκάστου ἐπέτρεπεν. Καὶ ἡ πληροφορία εἶναι ἐπίσης χρησιμωτάτη, διότι διὰ πρώτην φοράν γίνεται λόγος περὶ τῶν διδασκομένων μαθημάτων. Ἡ Ἑλληνικὴ κατὰ ταῦτα Σχολὴ ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τάξεων, ἐδιδάσκοντο δ' ἐν αὐτῇ πλὴν τῶν Ἑλληνικῶν, τὰ Ὀρησκευτικὰ καὶ δὴ Ἱερὰ Ἱστορία, Κατήχησις καὶ Ἑρμηνεία περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐκ δὲ τοῦ μαθήματος τῶν Φυσικῶν ἡ Ζωολογία, ἡ Ἀνθρωπολογία καὶ ἡ Πειραματικὴ Φυσικὴ, τὰ Μαθηματικὰ καὶ ἡ Τουρκικὴ γλῶσσα. Εἰσὶν οὖν οἱ μαθηταὶ ἐκ τῆς τελευταίας τάξεως τῆς Ἀλληλοδιδασκτικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν οὐχὶ δι' εἰσιτηρίων ἐξετάσεων, ἀλλὰ δι' ἐπιλογῆς τῶν ἱκανωτέρων. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐξῆς ἀποσπάσματος τῆς ΡΓ' συνεδριάσεως τῆς 30 Δεκεμβρίου (σελ. 128—129). «Ἀκολούθως ἡ ἐντιμος Δημογεροντία καθυπέβαλε τοῖς Διδασκάλοις τῆς πόλεως Διδυμοτειχοῦ τὴν ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς προηγουμένης συνεδριάσεως ἀπόφασίν τῆς ἡς τινος καὶ ἀποδεκτῆς γενομένης παρ' αὐτῶν, παρεδέξαντο ὁ μὲν Κοσ. Εὐάγγελος Παπαδόπουλος ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν καὶ διεύθυνσιν τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς ἐν τῷ ἄνω μέρει τοῦ Παρθεναγωγείου, ὁ δὲ Κοσ. Κωνσταντῖνος παπα-Ἰωαννόπουλος τὴν διεύθυνσιν καὶ διδασκαλίαν τῆς παρὰ τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Δημοτικῆς Σχολῆς προστιθεμένου ἐν αὐτῇ καὶ ἐνὸς βοηθοῦ ἕνεκεν τῆς πληθύος τῶν μαθητῶν. Ἐνεκρίθη δέ, ἵνα ἡ Α. Σεβ. μετὰ τῆς ἐντίμου ἐφορείας κατέλθῃ εἰς τὴν Δημοτικὴν σχολὴν πρὸς ἐπιλογὴν τῶν ἱκανωτέρων μαθητῶν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν σχολήν, τὴν προσεχῆ Τετάρτην».

Μετὰ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν κατὰ τὸ 1879 ἀόκνων προσπαθειῶν διὰ τὴν συντήρησιν καὶ εὐπρεπῆ λειτουργίαν τῶν Σχολείων τῆς πόλεως ἐν μέσῳ μάστιχα τόσων ἀντιξῶν περιστάσεων, προσελθουσῶν ἐκ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, προσπαθειῶν καταβληθειῶν ὑπὸ τῶν ὀλίγων ἐκείνων φιλομούσων ἀνδρῶν καὶ τοῦ Μητροπολίτου ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀρωγῆς καὶ βοηθείας, ἔλθωμεν νῦν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὸ ἔτος 1880 διαδραματισθέντα.

Αἱ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πληροφορίαι εἶναι πλουσιώτεροι, κυρίως διότι ἂν' αὐτοῦ καὶ ἐξῆς τηρεῖται τακτικῶς καὶ ἀνελλιπῶς βιβλίον ταμείου τῆς Κοινότητος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγγράφονται τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα ὑπὲρ τῶν Σχολείων τῆς πόλεως. Γενικῶς εἰπεῖν τὰ ἔσοδα προέρχονται ἐκ τῆς φορολογίας

τῆς ἐπιβληθείσης διὰ τῆς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐκτεθείσης ἀποφάσεως τῆς Ἐφοροδημοδεροντίας Διδυμοτείχου, ἤτοι ἐκ φιλοδωρημάτων, δωρεῶν, διαθηκῶν ὑπὲρ τῶν Σχολείων, ἐξ ἀδειῶν γάμων, ἐξ ἐπικυρώσεως δημολόγων, ἐξ ἐδάσεως διαζυγίων, ἐκ διαλύσεως ἀρραβώνων κ. λ. π. Τὰ δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1880 ἔξοδα διὰ τὰ Σχολεῖα τῆς πόλεως, τὰ γενόμενα ὑπὸ τοῦ Ταμίου τῆς Κοινοῦτος Γεωργίου Βασιλείου ἔχουν κατὰ μῆνα ὡς ἑξῆς :

Ἔτος 1880. Μὴν Ἰανουάριος γρ. 159 1/2, Φεβρουάριος γρ. 1.304 1/2, Μάρτιος γρ. 182, Ἀπρίλιος γρ. 1.000, Μάϊος γρ. 1.026, Ἰούνιος γρ. 825, Ἰούλιος γρ. 606, Αὐγουστος γρ. 1.150, Σεπτέμβριος γρ. 1582, Ὀκτώβριος γρ. 401 1/2, Νοέμβριος γρ. 2.158, Δεκέμβριος γρ. 4.710.

Ἐπίσης ἐκ τῶν αὐτῶν λογαριασμῶν τῶν ἑξόδων προκύπτει ὅτι κατὰ τὸ 1880 τὰ σχολεῖα Διδυμοτείχου διέθετον τὸ ἑξῆς διδακτικὸν καὶ βοηθητικὸν προσωπικόν : τὴν διδασκάλισσαν τοῦ Παρθεναγωγείου Σοφίαν Πολίτου, μίαν Νηπιαγωγόν, τὸν διδάσκαλον Χρῦσανθον Θωμαΐδην, τὸν διδάσκαλον Κ. Ἰωαννινοπούλου, τὸν διδάσκαλον Εὐάγγελον Παπαδόπουλον, τὴν βοηθὸν Νηπιαγωγῆς Ἀσπασίαν, μίαν ὑπηρετίαν τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τὸν ἱεροψάλτην Μόσχον, διδάξαντα ἐπὶ 15 ἡμέρας εἰς τὴν Ἀλληλοδιδασκτικὴν Σχολήν.

Ἐξ ἄλλου καὶ αἱ τρεῖς ἐκκλησίαι τῆς πόλεως κατέβαλον τὰ κάτωθι διὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν διδασκάλων :

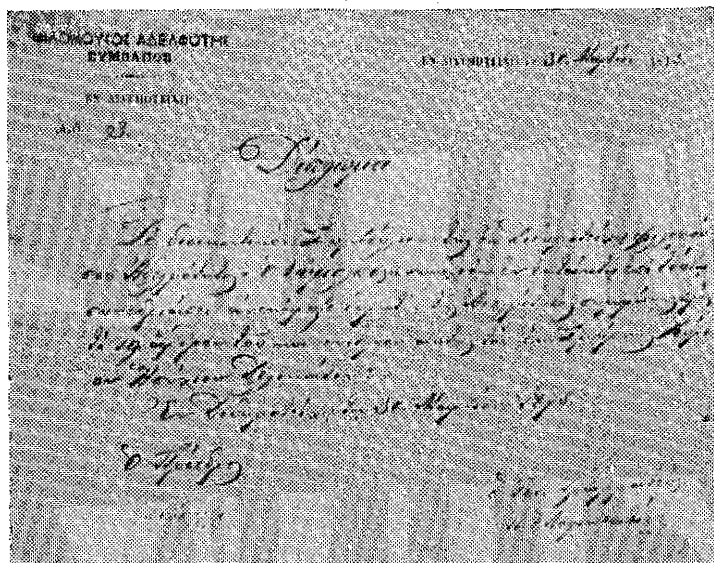
Κώδης Β'. «Ἰσολογισμὸς ἐκκλησίας Ἀγ. Ἀθανασίου τοῦ ἔτους 1880. Εἰς μισθὸν διδασκάλου γρ. 1,800».

Κώδης Γ'. «αὐπ—αὐπα: Δι' ὅσα ἐδόθησαν τῷ Κων. Παπα Ἰωαννοπούλῳ, ἀπέναντι δέκα τριῶν μηνιαίων του, λογιζομένων ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1880 μέχρι 31ης Ἰαν. 1881 (ἐκάστου μηνιαίου ὄντος 450 γρ.) γρ. 4,594».

Κώδης Δ'. «1880. Εἰς Εὐάγγελον ἀλληλοδιδάσκαλον Γρ. 2,400».

Κατὰ τοὺς πρώτους ἑξὶ μῆνας τοῦ ἔτους τούτου τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν Σχολείων ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ τὸ αὐτό ἤτοι διὰ τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ Νηπιαγωγεῖον ἡ ἐξ Ἀθηνῶν διδασκάλισσα Σοφία Πολίτου, διὰ τὸ συμπτυχθὲν εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Παναγίας Δημοτικὸν δὲ Κων. Παπαϊωαννινοπούλος καὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν ὁ Εὐάγγελος Παπαδόπουλος. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως στεγάσεως τῶν σχολείων ἡ κατάστασις δὲν ἐβελτιώθη. Διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὴν συνεδρίασιν Α' τῆς 2 Ἰανουαρίου 1880 (σελ. 131) ἀπεφασίσθη νὰ προσληφθῇ ὑπηρετὴς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν σχολὴν «ὅπως εὐπεπίζη αὐτήν, καθαρῶς καὶ ἔχει πάντοτε ἐτοιμίην καὶ ἀνοικτὴν ἐγκαίρως ἕως τοὺς διδάσκοντας», εἰς δὲ τὴν συνεδρίασιν ΙΔ' τῆς 17 Φεβρουαρίου 1880 (σελ. 141) ἐγένετο παραδεκτὴ πρότασις τοῦ Μητροπολίτου πρὸς τοὺς Δημογερόντας, Ἐφόρους καὶ Ἐπιτρόπους τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως «να ἰδρυθῆ εἰς κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως Σχολεῖον, ἄνωθεν μὲν Ἑλληνικὸν κάτωθι δὲ Ἀλληλοδιδασκτικόν» Ἐρρίφθη μάλιστα ἡ ἰδέα, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης νὰ ἐκποιηθῶσι κτήματα δωρηθέντα εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ καὶ θρησκευ-

τικά καθιδρύματα και διὰ τῶν ἐκ τῆς ἐκποίησης χρημάτων ν' ἀνεγερθῇ τὸ νέον κτήριον. Ἡ συνεδρίασις ΙΖ' τῆς 4 Μαρτίου 1880 (σελ. 144) καταλάθη εἰς συζήτησιν ἐπὶ ἀναφορᾷ τῆς διδασκαλίσσης, παραπονουμένης ὅτι «μητέρες τινὲς τῶν μαθητριῶν ἀνευ ἐρωτήσεως ἀποσπῶσι τὰ τέκνα αὐτῶν ἐκ τῆς Σχολῆς ἐν καιρῷ τιμωρίας». Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου οἱ συσκεπτόμενοι ἀπεφάσισαν πρὸς περιστολὴν τοῦ κακοῦ νὰ λάβουν παρὰ τῆς ἐπιστατορίας ἐγγράφως τὰ δνόματα τῶν μητέρων αὐτῶν, τὰς ὁποίας καὶ νὰ καλέσουν εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Δημογεροντίας διὰ νὰ τὰς συμβουλευσούν «διὰ πρώτην καὶ τελευταίαν φοράν». Εἶναι καὶ τοῦτο ἐνδεικτικὸν τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐξετέλουν τὸ ὑψηλὸν ἔργον των.

Δίπλωμα τῆς Ἀδελφότητος Εὐμόλπος Διδυμοτείχου. (βλ. σ. 198).

Ἡ ἔλλειψις ὁμοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου ὁσημέραι καθίστατο ἀναγκασιότατα. Ἐπειδὴ δέ, παρὰ τὰς ἀναζητήσεις, οὐδαμοῦ ἀνευρίσκετο τοιοῦτος, ἡ Ἐφοροδημογεροντία ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μὲ τὸν πρό τινα ἐτῶν διδάξαντα εἰς Διδυμότειχον Λογοθετίδην, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπηρετεῖ εἰς Ἀδριανούπολιν. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ΚΕ' τῆς 30 Μαρτίου 1880 ἐγνωστοποιήθησαν αἱ ἀξιώσεις τοῦ Λογοθετίδου διὰ νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Διδυμότειχον. Οὗτος δηλ. ἀπῆτει νὰ τῷ δίδωνται ἑκατὸν ὀθωμανικαὶ λίραι ὡς ἐτήσιος μισθός, νὰ τῷ παραχωρῆται οἰκία καὶ καύσιμος ὕλη καὶ δύο μῆνες ἄδεια κατ' ἔτος διὰ νὰ μεταβαίη εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ συνεδρίασις ἀπησχολήθη μὲ τὸ πρῶτον αἴτημα αὐτοῦ, ἐλήφθη δὲ ἀπόφασις νὰ προσκληθῇ οὗτος νὰ διδάξῃ ἐπὶ τριετίαν μὲ μισθὸν 70 ὀθωμανικῶν λιρῶν ἐτησίως.

Ἦδη ὁμως ἔληγε καὶ τὸ μετὰ τῆς διδασκαλίσης Σοφίας Πολίτου συναφθὲν ὑπὸ τῆς Κοινότητος συμβόλαιον. Συμφώνως, ὅθεν, πρὸς τὸν ὄρον αὐτοῦ ἡ εἰρημένη ὑπέβαλεν ἀναφοράν, συζητηθεῖσαν εἰς τὴν ΚΗ' συνεδρίασιν τῆς 30 Ἀπριλίου 1880 (σελ. 152), διὰ τῆς ὁποίας ἐξέτετε τὰς ἐξῆς ἀποφαισι :

Ἐὰν ἡ Κοινότης ἐμελλε νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον σχολικὸν ἔτος ὡς Διευθύντριαν καὶ τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τοῦ Νηπιαγωγείου, τότε ἐξήτει αὔξησιν τῶν ἀποδοχῶν τῆς ἀπὸ 50 εἰς 70 ὄθωμ. λίρας. Ἐὰν πάλιν προτιθέτο νὰ τὴν κρατήσῃ μόνον διὰ τὸ Νηπιαγωγεῖον, τότε ἀπῆτει μισθὸν πέντε ὄθωμ. λίρας κατὰ μῆνα καὶ τὰ ἐξοδα ταξιδίου αὐτῆς καὶ τῆς συνοδοῦ τῆς εἰς 2 δευτέρας θέσεις. Καὶ ἐπροτάθη μὲν νὰ τῆς δοθῶσι 60 ὄθωμ. λίραι, ἵνα παραμείνῃ ὡς Διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ Νηπιαγωγείου, ἀνευ ὁμως τῶν ἐξόδων ταξιδίου τῆς, ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὴ παρ' αὐτῆς. Ἐνεκα τούτου ἀνεβλήθη ἡ λήψις ὀριστικῆς ἀποφάσεως. Παρ' ὅλον ὅτι τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν Σχολείων δὲν ἦτο πολυάριθμον, ἐν τούτοις ἡ Κοινότης δὲν εὗρίσκετο εἰς ἀκμαίαν οἰκονομικὴν κατάστασιν. Διὰ τοῦτο ἡ συνεδρίασις ΚΘ' τῆς 14 Μαΐου 1880 ἀψησχολήθη μὲ τὸ θέμα, ἀλλ' ἀνέβαλε τὴν λήψιν ἀποφάσεως. Περιορίσθη δὲ μόνον νὰ παρατείνῃ τὰ μαθήματα τῆς ἀνωτέρας τάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου πέραν τῶν κεκανονισμένων, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ τάξις αὕτη ἤρϊθμει δύο μόνον μαθητάς. Ἡ συνεδρίασις ΛΑ' τῆς 18 Μαΐου 1880 κατηναλώθη εἰς τὰ δύο φλέγοντα ζητήματα, τὸ τῆς διδασκαλίσης καὶ τὸ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου. Καὶ διὰ μὲν τὸ πρῶτον ἡ Δημογεροντία, ἀναγνωρίσασα τὰς ὑπηρεσίας τῆς διδασκαλίσης, ἀνέθεσεν εἰς τὴν Ἐφορείαν νὰ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτῆς τὰ τῆς ἀμοιβῆς τῆς. Διὰ δὲ τὸ δεύτερον ἐπροτάθη νὰ δοθῇ εἰς τὸν Λογοθετίδην ἀμοιβὴ ἕξ 80 ὄθωμ. λιρῶν καὶ νὰ παραμείνῃ οὗτος ἐπὶ μίαν τριετίαν.

Ἀποφασιστικὴν ὁμως ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω ἐπίδοσιν τῶν Σχολείων καὶ τὴν ἐπ'ἀνδρωσιν αὐτῶν διὰ καταλλήλου διδακτικοῦ προσωπικοῦ ὄχι μόνον τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ τῆς περιφερείας Διδυμοτείχου, ἔσχεν ἡ ἐνεργὸς ἀνάμειξις τοῦ ἐν Κων)πόλει Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ὅστις δι' ὄλων αὐτοῦ τῶν δυνάμεων συνέβαλεν εἰς τὴν ἐξάλωσιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς παιδείας, ὡς ἐν τοῖς ἐπομένοις θὰ ἴδωμεν.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΕΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑΙ ΘΕΑΤΡΟΥ

Εἰς προηγουμένους τόμους τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐδημοσίευσα δύο μελέτας, σχετικὰς μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικοῦ καὶ ρουμανικοῦ θεάτρου ¹⁾. Ἡ παρῶσα μελέτη, ἀφορῶσα εἰδικῶς εἰς τὴν πρώτην ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικὴν θεατρικὴν παράστασιν καὶ εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου Καρατζαλή, μαθητοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Κυριακοῦ-Ἀριστίας, ἐπιθυμῶ, ὅπως θεωρηθῇ ὡς συμπλήρωμα τῶν δύο προγενεστέρων μου ἐργασιῶν.

Α'. Ἡ πρώτη ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικὴ θεατρικὴ παράστασις ²⁾

Διὰ τὴν πρώτην ἑλληνικὴν θεατρικὴν ἐν Βουκουρεστίῳ παράστασιν ἔγραψε πρῶτος ὁ Γ. Β. Τσοκόπουλος εἰς ἴδιον ἄρθρον, δημοσιευθὲν εἰς τὰ «Παναθηναῖα», Β', Ἀθῆναι 1901, σελ. 221—224 ³⁾. Εἰς τὸ ἄρθρον τούτου ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει τὸ περιεχόμενον ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ εὐγενεστάτου ἀρχοντος Κωνσταντίνου Ἀργυροπούλου πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Κορνηλίαν Μάιγερ γράφει: «Περιεργοτάτη ὁμῶς καὶ εἰς τὸ ἄκρον ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Ἀργυροπούλου περὶ μιᾶς παραστάσεως ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ τοῦ Βουκουρεστίου. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐνδιαφέρουσιν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ θεάτρου εἰδικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ ἐν γένει τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγῶνος, πρὸς τὰς ὁποίας ἀμεσσοτάτην σχέσιν ἔχει τὸ παιχθὲν ἔργον. Ὡς γνωστὸν καὶ ἐν γένει ὡς ἐξάγεται ἐκ δύο προηγουμένων ἐπιστολῶν, εἰς τὰς ὁποίας δυστυχῶς μόνον αὐτὴ ἡ λεπτομέρεια ὑπάρχει, ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπῆρχον δύο θέατρα τὸ ἐν τούτων ἦτο ἡγεμονικὸν ἐντὸς αὐτῶν τῶν αὐθεντικῶν ἀνακτόρων, ἀπετελεῖτο δ' ἐκ μεγάλης τινὸς αἰθούσης, εἰς τὸ βάθος τῆς ὁποίας ὑπῆρχε μικρὸν ἰκρίωμα, ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους. Ἡ αἴθουσα ἦτο κυκλοτε-

1) Δημητρ. Βασ. Οἰκονομίδου, Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Νεοελληνικοῦ καὶ Ρουμανικοῦ Θεάτρου. Συμβολὴ εἰς τὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Κωνσταντίνου Κωνστ. Κυριακοῦ Ἀριστίου (1800—1880), Ἀρχ. τοῦ Θεατρ. καὶ Γλωσσ. Θεσ., τόμ. ΙΖ', Ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 147—196. Τοῦ Ἰδίου, Τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικὸν θεᾶτρον καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Κωνσταντίνου Κωνστ. Κυριακοῦ-Ἀριστίας, Ἀρχ. τοῦ Θεατρ. καὶ Γλωσσ. Θεσσαροῦ, τόμ. ΙΘ', Ἐν Ἀθήναις 1954, σ. 161—192.

2) Βλ. καὶ Ἑλληνικὴ Δημιουργία, ἔτ. Ε', τ. 10ος, τεύχ. 112, Ἀθῆναι 1 Ὀκτωβ. 1952, σ. 433—436.

3) Εἰς τὸ ἄρθρον μου «Ἱστορία τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικοῦ Θεάτρου», Ἑλληνικὴ Δημιουργία, τεύχ. 32 (Ἀθῆναι 1949), σ. 895—896, ἀπὸ ἐσφαλμένην διόρθωσιν τῶν δοκιμίων ἐγένετο τὸ ὄνομα τοῦ Τσοκοπούλου ἀπὸ Γεώργιος Κωνσταντίνος, ὁ Β' τόμ. τοῦ περιοδ. «Παναθηναῖα» ἐγένετο 10ος (τὸ λατινικὸν Π τοῦ χειρογράφου μου μετετράπη εἰς Ι), τὸ δὲ 1901 μετεβλήθη εἰς 1910.

ρῆς, τὸ βάθος τῆς δὲ ἀποκεκομμένον ἀπετέλει τὴν σκηνήν. Καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν τοίχων καθίσματα διετίθεντο διὰ τοὺς θεατὰς· εἰς τὸ θεατρίδιον αὐτὸ ἐδίδοντο συχνότατα μουσικαὶ συναυλίαι, μικροὶ ἀγῶνες πάλης καὶ ταχυδακτυλογίας, ἐνίοτε δὲ ἐδίδον ἔνοι θίασοι πρὸ πάντων κωμικὰ μουσικὰ ἔργα. Τὸ θέατρον τοῦτο ἐκῆν τῷ 1802 ἢ 1803 ἐσπέραν τινὰ, καθ' ἣν ὁ Πολωνὸς μουσικὸς Πονιελόφσκη ἔψαλεν εἰς τὴν αἴθουσαν πρὸ τῶν ἡγεμόνων. Καὶ τὸ μὲν κτίριον ταχύτατα ἀνενεώθη, διότι δὲν ἦτο κεχωρισμένον ἀπὸ τὰ ἄλλα ἀνάκτορα καὶ ἐπομένως δὲν ἀπῆτει καιρὸν καὶ σχέδια, παραστάσεις ὅμως οὐδαμοῦ ἀναφέρονται δοθεῖσαι μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀργυροπούλου.

Τὸ δὲ δευτέρον τοῦ Βουκουρεστίου θέατρον ἦτο εἰς τὴν θέσιν *Ποδοσὸί* ἐν μέσῳ ὠραίου κήπου, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο μᾶλλον φθδικὸν καφενεῖον καὶ μόνον ἐπὶ τοῦ τίτλου τούτου ἡδύνατο νὰ ἔχη ἀξιώσεις. Εἰς τὸ θέατρον λοιπὸν τοῦτο ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν, αἰτινες ἐδόθησαν ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τοῦ αὐθέντου καὶ ἐπὶ τῇ ἀφίξει ἐπισήμου ἀπεσταλμένου τῆς Πύλης, τοῦ Νετζίτ, ἐδόθη μία παράστασις περιεργοτάτη ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις καὶ κυρίως διότι εἶναι ἡ πρώτη περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λεπτομερῆς, εἰς ἔγγραφα τουλάχιστον, λόγος. Τὸ θέατρον *Ποδοσὸί* ἦτο, ὡς εἶπομεν, εἰς τὸ βάθος τοῦ κήπου, εἶχε δὲ καὶ αὐτὸ μᾶλλον τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν θεάτρων. Εἰς τὸ βάθος ἦτο μία μικρὰ σκηνή, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιοῦν ἐνίοτε καὶ ὡς στάδιον ἀγῶνων, γύρωθεν δὲ καθίσματα καὶ εἰς τὸ βάθος σειρὰ καφασίων διὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν Τούρκων. «Τὰ καφάσια ταῦτα πάντοτε ἀπομένουσι κεκλεισμένα—λέγει ὁ Ἀργυρόπουλος—διότι ἡ τέχνη τοῦ θεάτρου δὲν εἶναι ἐπαγωγὸς διὰ τὸν Τούρκον, οὐδὲ ἀρεστὴ εἰς τὴν βαρβαρικὴν του φύσιν». Εἰς τὸ θέατρον λοιπὸν τοῦτο, ἐξακολουθεῖ ὁ Γ. Τσοκόπουλος, ἐδόθη τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1810 μία παράστασις. Οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς Ἀκαδημίας, ὡς ἐλέγετο ἡ σχολὴ ἐκείνη, εἶχον κατανεμηθῆ τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος. Τὸ δράμα ἐλέγετο *Φωκίων*, φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀνάγεται εἰς τὸν βίον τοῦ ἀρχαίου Ἀθηναίου. Εἶναι ὅμως δύσκολον νὰ εὐρωμεν τί εἶδους ψυχικὰ πάθη καὶ ποῖον ἀνά γε ἐνδιαφέρον ἡδύνατο νὰ συγκεντρώσῃ ἐπὶ σκηνῆς ἀπλουσιότη καὶ ἀνευ ἐνδιαφέροντος ὑπόθεσις. Ὁ Ἀργυρόπουλος οὐδὲν λέγει περὶ τούτου, διότι καταγίνεται μᾶλλον εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς διδασκαλίας, τὰς ὁποίας δημοσιεύομεν ὀλοκλήρους ἐκ τῆς ἐπιστολῆς του : «Ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ ἐδόθη εἰς τιμὴν τοῦ ἐκλαμπρ. αὐθέντου καὶ τοῦ ἐνδοξ. ἀπεσταλμένου τῆς Πύλης μία ὠραία θεατρικὴ διδασχὴ. Τὰ ὑψηλὰ πρόσωπα, εἰς τιμὴν τῶν ὁποίων ἐδίδετο ἡ διδασχὴ, δὲν παρέστησαν, τί νὰ σοὶ εἴπω δὲ ἀδελφῆ μου ; καλῶς ἔπραξαν, διότι παρεξηγήσεις τινὲς ἡδύνατο νὰ ἐπέλθωσι καὶ νὰ βλαφθῇ ὁ καλὸς διδάσκαλος καὶ λογιώτατος Κωνσταντῖνος Ἰατρόπουλος. Τὴν πρώτην οὖν ἐσπερινὴν ὥραν ἤρχισεν ἡ διδασχὴ. Τὸν Φωκίωνα, τὸν Ἀγάθωνα καὶ Ἀνθίπην, τὴν Μέγαιραν, τὸν Μελανίωνα, τὸν Σπεύσιππον ὑπεδύθησαν οἱ μαθηταὶ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ αὐθέντου, πάντες

δὲ μετὰ περισσοῦς ἐπιτυχίας ἐνεσάρκωσαν τὰ ἀρχαῖα ταῦτα ὑποδείγματα. Ὁ Φωκίων, καθ' ἣν στιγμήν ἐρίζει πρὸς τὸν Μελανίωνα, ἐνόμιζον, ὅτι ἔβλεπον ἀνθρώπον πραγματικῶς ἐξηγησιωμένον καὶ ἔτοιμον, ἵνα προβῆ εἰς κακουργίαν. Διὸ ἐγκαρδίως ἐπεδοκίμασαν τὸν νεανίαν τὸν ὑποδυσάμενον τὸ πρόσωπον τοῦτο καὶ συνεβούλευσαν αὐτῷ, ἵνα ἐπιμείνη εἰς τὴν τέχνην τὴν σκηνικήν, ἐν ἣ κέκληται, ἵνα διαπρέψη. Εἶναι δὲ καὶ οὗτος μαθητὴς καὶ ὀνομάζεται Φωτίδης, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τὸν Μελανίωνα ὑποκριθεὶς Μουνδανώτης. Καὶ νῦν, ἀδελφὴ μου, πολυφίλητος, ἄκουσον καί τι, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ φυλάξης ἐγκαρδίον. Ἐν τῷ δράματι ἠφθόνουν οἱ ὑπαιγιμοὶ καὶ αἱ προβλήψεις καὶ προφητεῖαι περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ γένους, περὶ ἀποτινάξεως τοῦ καταθλιπτικοῦ ζυγοῦ τῶν Ἀγαρηνῶν. Ἡ ὑποδυσασμένη τὴν Ἀνθίπην ἀντεπροσώπευεν αὐτὴν τὴν καταδεδουλωμένην Ἑλλάδα καὶ ὁ ποιήσας τὸ ἔργον ἐξέφερε δι' αὐτὴν ὠραῖα καὶ παρορμητικὰ λόγια, τὰ ὁποῖα ἐκλόνισαν τὰς ψυχάς. Εἶδον παρ' ἡμῖν δακρύνοντας ὀφθαλμοὺς καὶ ἐγὼ αὐτὸς συνεῖχον τὴν καρδίαν μου. Εἶναι ὅμως παράφρον τοῦτο καὶ ἔδει νὰ κατασιγασθῇ ὁ ἐθνικὸς πόθος ἐν κοινῇ καὶ δημοσίᾳ συναθροίσει ἐκθετουσῆ εἰς κίνδυνον τοὺς παρισταμένους. Ὁ Φωκίων ὑποβαμμένα ἔχων τὰ βλέφαρα κατὰ τὸ ἀρχαῖκόν ἐδάκρυσεν, ὥστε ἡ βαφὴ νὰ καταρρεύσῃ μετὰ τῶν δακρύνων, ἡ δὲ ποδῆρης ἐσθῆς τῆς Ἀνθίπης διέσχισται περὶ τὸ στήθος ἐκ τῆς δομῆς μεθ' ἧς ὁ ὑποδύμενος μαθητὴς ἐκτύπησε τὰς χεῖρας εἰς δείγμα τῆς ἐκ τῆς δουλείας ἀπελπισίας. Ὁ ἔκλαμπρος αὐθέντης ὡς ἔμαθε τὰ συμβαίνοντα ἐκάλεσε τὸν Φωτίδην καὶ ἐπεδοκίμασε μὲν τὴν τέχνην αὐτοῦ, συμφώνως ὧν εἶχε λάβει πληροφοριῶν, κατέκρινεν ὅμως αὐστηρῶς τὴν διαγωγὴν του, ἥτις ἐξέθετεν εἰς κίνδυνον οὐ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὴν σχολὴν καὶ τὴν μαθητεῖαν. Καὶ διὰ γλώσσης πατρικῆς καὶ ἠρέμου ἐπέβαλλεν αὐτῷ συνοχὴν τῶν πόθων δι' ἄλλον ἐπικαιρότερον χρόνον».

«Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ Ἀργυροπούλου, γράφει ὁ Γ. Τσοκόπουλος, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀσφαλῶς, ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη δοθεῖσα ἑλληνικὴ παράστασις καὶ ὅτι ὁ πρῶτος ἐπομένως Ἕλληνας ἀναβάς τὸ λογεῖον εἶναι ὁ μαθητὴς Φωτίδης»¹⁾.

Ἐχρειάσθη νὰ παραθέσω ἐδῶ αὐτολεξεῖ ὅσα ἔγραψεν ὁ Γ. Β. Τσοκόπουλος διὰ τὴν πρώτην ἑλληνικὴν θεατρικὴν παράστασιν τοῦ Βουκουρεστίου, διότι κατωτέρω θὰ προβῶ εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτῶν. Πρὶν ὅμως ἐπιχειρήσω τοῦτο, θὰ κάμω λόγον διὰ τὰ μετὰ τὸ 1901 ἐπὶ τοῦ θέματος δημοσιευθέντα: Ὁ ἱστορικὸς τοῦ Νεοελληνικοῦ Θεάτρου Ν. Λάσκαρης, βασισθεὶς εἰς ὅσα ἔγραψεν, ὡς εἶδομεν, ὁ Γ. Β. Τσοκόπουλος, λέγει, ὅτι κατὰ τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1810 διὰ πρώτην φορὰν ἐδόθη ἡ πρώτη δημοσία παράστασις ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μαθητὰς τοῦ Βουκουρεστίου ἐπὶ σκηνῆς προχείρου θεά-

1) Παναθήναια Β' (1901), σ. 223—224.

τρον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἰδρυθῆ ἔντὸς κήπου καὶ ὑπενθύμιζε τὰ ἀρχαῖα ἑλλη-
νικὰ θέατρα. Οἱ δρασιτέχναι ἠθοποιοὶ εἶχον ἑξασκηθῆ, γράφει, ἀπὸ τὸν κα-
θηγητὴν των Κωνσταντῖνον Ἰατρόπουλον, ὅστις κατόπιν ἀνέλαβεν ἐπισήμως
τὴν διδασκαλίαν διαφόρων ἔργων, τὰ ὁποῖα οἱ μαθηταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σχο-
λῆς ἐδίδαξαν ἐπὶ σειρὰν ἔτων εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ θέατρον ¹⁾. Κατόπιν ὁ
καθηγητὴς Ν. Βέης εἰς ἄρθρον του περὶ τοῦ Κ. Ἀριστίου ²⁾ γράφει : «Ἐφ'
ὅσον γνωρίζομεν, ἡ πρώτη δημοσία παραστάσις ἐδόθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων
μαθητῶν τοῦ Βουκουρ. τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1810 ἀπὸ σκηνῆς τοῦ αὐτόθι
θεάτρου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἰδρυθῆ ἔντὸς κήπου εἰς τὴν θέσιν Ποδοσοῖ κατὰ
σχέδιον, ὑπενθυμίζον τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ θέατρα». Κατωτέρω λαμβάνων ὑπ'
ὄψιν ὅσα γράφει ὁ Γ. Β. Τσοκόπουλος ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Ἰατρό-
πουλος ἦσο πιθανῶς συγγραφεὺς ἢ διασκευαστὴς τοῦ Φωκίωνος ³⁾.

Μετὰ τούτους ὁ Γιάννης Σιδέρης εἰς τὴν μελέτην του «Οἱ ἀρχὲς τοῦ
Νέου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου» ⁴⁾ γράφει, ὅτι «στὰ 1810 ⁵⁾ ἔχομε ἀ π ο λ ὄ-
τ ω ς ἔ ξ η κ ρ ι β ω μ ἔ ν η παραστάση *Φωκίωνος*».

Καθὼς βλέπομεν, ὅλοι οἱ ἀναφεροθέντες συγγραφεῖς, οὔτινες ἠσχολήθη-
σαν μὲ τὸ ζήτημα τῆς πρώτης ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικῆς θεατρικῆς παρα-
στάσεως, ἐστηρίχθησαν εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ Κ. Ἀργυροπούλου ἢ μάλ-
λον εἰς τὴν ὑπὸ Γ. Β. Τσοκοπούλου ἐκθεσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Μό-
νον ἡ Ἀριάδνη Καμαριανοῦ, ἀνεπιὰ τοῦ ἀειμνήστου Δημοσθένους Ρούσσου,
εἰς ἄρθρον της ὑπὸ τὸν τίτλον *Le théâtre grec à Bucarest au début du
XIX-e siècle*, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ ἐκδοθὲν πε-
ριοδικὸν *Balkanica*, τόμ. 6ος (1943), σ. 381—416, ἐξέφρασεν ὠρισμένας ἐπι-
φυλάξεις καὶ ἀμφιβολίας διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Γ. Τσοκοπούλου γραφέντα. Τὰ ἐπι-
χειρήματα αὐτῆς παραθέτω ἐνταῦθα ⁶⁾ διότι, ὡς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης, εἶ-
ναι πειστικὰ καὶ δὲν δύναται τις νὰ τ' ἀντιπαρῆλθῃ εὐκόλως. Ἴδου αὐτὰ :
1) Ποῖος εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Ἀργυρόπουλος ; Τὸ πρόσωπον αὐτὸ τὸ
ἀγνοοῦμεν. Δὲν εὐρίσκομεν περὶ αὐτοῦ τίποτε οὔτε εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ε. R.
R[angabé], *Livre d'or de la noblesse Phanariote et des familles de la
Valachie et de Moldavie*, β' ἔκδοσ., Ἀθήναι 1904, οὔτε εἰς τοῦ Σπ. Λάμ-
πρου τὰ «Ἀργυροπούλεια», Ἀθήναι 1910, οὔτε εἰς τοῦ Στεφ. Greceanu
τὰ «Genealogiile documentate ale familiilor boeres,ti, Βουκουρέστιον

1) Ν. Δάσκαρη, Ἰστ. τοῦ Νεοελλ. Θεάτρου, τόμ Α', Ἀθήναι 1938, σ. 184—185.

2) Ν. Βέη (*Bees*), Κωνστ. Κυριακὸς Ἀριστίας καὶ Ἀνδρέας Κάλβος, Ν. Ἐστία, ἔτ. ΙΑ', τόμ. 27ος, τεύχ. 313, Ἀθήναι 1 Ἰανουαρίου 1940, σ. 13 κέ.

3) Ν. Βέη (*Bees*), ἔ. ἀ., σ. 14.

4) Περιοδ. «*Παιδεία*», τεύχ. 10, σ. 522-30 καὶ 11-12, σ. 579-591, Ἀθήναι 1947.

5) Γιάννη Σιδέρη, ἔ. ἀ., τεύχ. 10, σ. 529—530.

6) Περβλ. Δ. Β. Οἰκονομιδην, Ἑλληνικὴ Δημοσυργία, ἔτ. Β', τὴμ. 3ος, τεύχ. 32,
σ. 895—896 καὶ Ἀρχ. τοῦ Θεατρ. Λογογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσ., τ. ΙΘ' (1954), σ. 166—167.

1913. 2) Ὁ Τσοκόπουλος εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ τῶν «Παναθηναίων» μᾶς λέγει ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1809 διὰ τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου τὸν προσεκάλεσεν ὁ ἡγεμὼν Ἰω. Γεώργ. Καρατζᾶς ¹⁾, τὴν ἐποχὴν ὅμως αὐτὴν δὲν ἡγεμονεύει ὁ Καρατζᾶς, ἡ δὲ Βλαχία εὐρίσκεται ὑπὸ ρουσιακῆν κατοχῆν. Ὁ Κ. Ἀργυρόπουλος θὰ ἦλθε μετὰ τὸ 1812 εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅποτε ὁ Καρατζᾶς ἦτο ἡγεμὼν ²⁾. 3) Τὸ θέατρον, λέγει ὁ Τσοκόπουλος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεβιβάσθη ὁ *Φωκίων*, ἦτο εἰς τὴν θέσιν Ποδοσοῦ. Τοιαύτη ὅμως τοποθεσία δὲν ὑπάρχει ἐν Βουκουρεστίῳ. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ Podul Mogosoaiei. 4) Ὁ Κωνστ. Ἰατρόπουλος δὲν εὐρίσκετο εἰς τὴν Βλαχίαν τῷ 1810, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποπερατώσει τὰς σπουδὰς του ἐν Κυδωνίαις ³⁾. 5) Ὁ Ἀργυρόπουλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν του ἀναφέρει, ὅτι τοὺς κυρίους ρόλους τοῦ *Φωκίωτος* τοὺς ὑπεδύθησαν δύο νέοι μαθηταί, ὁ *Φωτίδης* καὶ ὁ *Μουντανιώτης*. Μαθητὴν Μουντανιώτην ἀγνοοῦμεν, ἀλλὰ γνωρίζομεν καθηγητὴν Μουντανιώτην κατὰ τὸ 1819 ἐν Βουκουρεστίῳ. Πρόκειται περὶ τοῦ Γεωργίου Πρατῆδου (1791—1873) ἐκ Μουντανιῶν τῆς Μ. Ἀσίας ⁴⁾. Ὡς πρὸς τὸν Φωτίδην πιθανῶς ὁ Τσοκόπουλος ἀπέδωκεν ἐσφαλμένως τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀργυροπούλου. Γνωστὸς εἶναι εἰς Φωτίλας, καθηγητὴς ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1819 ⁵⁾. 6) Ὁ Ἀργυρόπουλος γράφει πρὸς τὴν ἀδελφὴν του, ὅτι ἡ παράστασις ἐγένετο ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου τοῦ ἡγεμόνος, χωρὶς νὰ καθορίξῃ ἂν πρόκειται περὶ τοῦ Καρατζᾶ ἢ τοῦ διαδόχου του Ἀλ. Σούτσου.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐπιχειρήματα τῆς Καμαριανοῦ προσθέτω καὶ τὰ ἑξῆς:

1) «Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1809 ἀνεχώρησεν ἐκ Κων)πόλεως μεταβαίνων εἰς Βουκουρέστιον ὁ ἀρχὼν Κωνστ. Ἀργυρόπουλος... ὅτε ἐκλήθη... ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ἰω. Καρατζᾶ, ὡς γραμματεὺς αὐτοῦ. Ὁ Ἀργυρόπουλος δὲν ἀπεδέχθη τὴν θέσιν εἴτε φρονῶν ὅτι αὐτὴ δὲν ἦτο ἀνάλογος τῶν ἀξιῶσεών του, εἴτε διότι ἦτο φύσει κωθρὸς καὶ φίλος τῆς ἀναπαύσεως. Κατόπιν ὅμως τῶν ἐπανειλημμένων προσκλήσεων τοῦ ἡγεμόνος, ὅστις ἐγνώριζεν αὐτὸν προσωπικῶς, ὁ Ἀργυρόπουλος μετέβη εἰς Βουκουρέστιον χάριν περιεργείας μᾶλλον ἢ ὅπως ἐργασθῆ παρα τῷ ἡγεμόνι». *Γ. Τσοκοπούλου*, ἔ. ἀ. σ. 221.

2) Ὁρθῶς ὁ *N. Βέης* διερωτᾶται ποῖον αὐθάντην ἐννοεῖ ὁ Ἀργυρόπουλος (ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐδόθη ἡ παράστασις τοῦ *Φωκίωτος*). Κατὰ τὴν περίοδον 25 Δεκεμβρίου 1806—28 Μαΐου 1812 ἡ Βλαχία κατεῖχτο ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ἀπὸ δὲ τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1808 μέχρι τῆς 28 Μαΐου 1812 διωκεῖτο ὑπὸ μίας πενταμελοῦς Ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ τοῦ Ματίου 1809 μέχρι τῆς 28 Μαΐου 1812 διετέλεσεν ἐν Βλαχίᾳ «βίττε-πρεσιδέντης τοῦ Διβανίου ὁ γενεράλ Ἐγγελχάρδ [Engelhardt]. *Διον. Φατεῖνου*, Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας κτλ., τόμ. Β'. Ἐν Βιέννῃ 1818, σ. 525. *N. Βέη*, ἔ. ἀ. σ. 13, στίλη 2α, σημ. 3η.

3) Περὶ τούτου βλ. *Τρ. Ἐδαγγελίδου*, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τ. Β', Ἀθ. 1936, σ. 408. Ἐν Βουκουρ. εὐρίσκετο τῷ 1818. Ἐρμῆς ὁ Λόγιος, Βιέννη 1818, σ. 210.

4) *N. Βέη*, ἔ. ἀ., σ. 14, ἔνθα καὶ αἱ σχετικαὶ παραπομπαί.

5) Βλ. περὶ τούτου *Τρ. Ἐδαγγελίδου*, ἔ. ἀ., σ. 408.

Ἐκ τῶν Ρουμάνων ἱστορικῶν τοῦ θεάτρου (καὶ ἔχουν πολὺ καλοὺς ἱστορικούς τοῦ θεάτρου τῶν οἱ Ρουμάνοι, ὡς εἶναι ὁ Λημ. Ὀλλανέσκου, Στ. Βελλέσκου, Ν. Μπελαντόρ, Θ. Μπουραντᾶ κ. ἄ.) οὐδεὶς ἀναφέρει τι περὶ τῆς ἐν λόγῳ θεατρικῆς παραστάσεως. Ὁ Στ. Βελλέσκου, ὅστις μᾶς ἔδωσε χρησιμωτάτας πληροφορίας διὰ τὸ θέατρον εἰς τὸ ἔργον του *Pagini pentru istoria teatrului Român, Scrisori adresate d-lui Th. M. Stoenescu*, ἐν *Revista Literara*, ἔτ. XVIII, Bucur. 1897 καὶ ἔτ. XIX, Bucur. 1898, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ *Φωκίωνος*. «Ἀπὸ τοῦ 1797 μέχρι τοῦ 1812, λέγει, δὲν εὐρίσκωμεν καμμίαν ἐκδήλωσιν ἐν Βλαχίᾳ σχετιζομένην μετὰ τὸ θέατρον ἢ τὴν δραματικὴν λογοτεχνίαν»¹⁾.

Βεβαίωτερον λοιπὸν εἶναι, ὅτι ὁ Ἀργυρόπουλος δὲν ἦλθεν εἰς τὸ Βουκουρεσίον τῷ 1809 καὶ ὅτι ἔργον «*Φωκίων*» δὲν ἐδιδάχθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Ἰατροπούλου τῷ 1810. Ἐπίσης δὲν γνωρίζομεν τὸν συγγραφέα αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ποίου ἀκριβῶς *αὐθέντου* παρεστάθη. Αὐταὶ ἦσαν αἱ ἀπορίαι καὶ αἱ ἀμφιβολίαι, τὰς ὁποίας διετύπωσα τῷ 1949 ἐν τῇ «Ἑλληνικῇ Δημιουργίᾳ»²⁾. Ἄλλ' αὐταὶ οὐδόλως ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Κ[ώστα] Κ[αίροφύλα], ὅστις εἰς ἄρθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὴν ἐφημερίδα «*Βῆμα*» τῆς 25 Αὐγούστου 1949 ὑπὸ τὸν τίτλον : «Τὸ θέατρό μας στὸ Βουκουρεσί τὸ 1810» ἀντιγράφει ὅσα ἔγραψεν ὁ Τσοκόπουλος, χωρὶς νὰ τὸν ἀναφέρῃ, λέγων μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο : «Στὰ 1809 πῆγε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸ Βουκουρεσί ὁ ἄρχοντας Κωνστ. Ἀργυρόπουλος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ μορφωμένους Φαναριῶτες, προσκαλεσμένος ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Γιάννη Καρατζᾶ γιὰ γραμματικὸς του. Μένοντας ἐκεῖ ἔγραψε στὴν ἀδελφή του γράμματα πού σῶζονται ἕως τὴν ἰστίαν καὶ τὰ ὁποία δίνουν μιὰ ἐνδιαφέρουσα εἰκόνα τῆς ἑλληνικῆς μορφῆς πού εἶχε τότε τὸ Βουκουρεσί». Ἐξ αὐτῶν θὰ ὑπέθετον ὁ ἀδαῆς ἀναγνώστης, ὅτι ὁ ἀρθρογράφος ἔχει εἰς χεῖρας του ἢ γνωρίζει τὰ γράμματα τοῦ Κ. Ἀργυροπούλου πρὸς τὴν ἀδελφήν του, ἐνῶ ἐν τῇ πραγματικότητι οὗτος μετατρέπει εἰς τὴν δημοτικὴν τὸ εἰς καθαρεύουσαν ἄρθρον τοῦ Τσοκοπούλου, χωρὶς νὰ παραπέμπῃ εἰς αὐτὸ καὶ χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν μελέτην μου διὰ τὸ ἑλληνικὸν θέατρον τοῦ Βουκουρεστίου, ἢ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν Δημιουργίαν».

Τέλος ὁ Γιάννης Σιδέρης εἰς τὸ ἔργον του «Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου» (1794—1944), τόμος πρῶτος (1794—1908) [Ἀθήναι], σ. 16—17, δὲν νομίζει, ὅτι εἶναι πειστικαὶ αἱ ὡς ἄνω παρατηρήσεις περὶ τῆς πρώτης ἐν Βουκουρεσίῳ θεατρικῆς παραστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλ', ὡς εἶδομεν, ὅ τε Καρατζᾶς καὶ ὁ Ἰατρόπουλος δὲν εὐρίσκοντο εἰς τὴν Βλαχίαν τῷ 1810. Ἐπειτα δὲν γνωρίζομεν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ «*Φωκίωνος*», οὔτε τὸν

1) *S. Vellescu*, *Pagini pentru istoria teatr. Rom.*, ἐν *Revista Literara*, ἔτ. XVIII, Bucur. 1897, σ. 372.

2) *Τεύχος 32*, σ. 896—897.

συγγραφέα αὐτοῦ, ἐν ᾧ δι' ἄλλα ἔργα παρασταθέντα εἰς τὸ Βουκουρεστίον ἔχομεν πολλὰς καὶ αὐθεντικὰς πληροφορίας. Παρὰ ταῦτα δὲν ἀποκλείω τὴν ἀφῆξιν τοῦ Κ. Ἀργυροπούλου εἰς τὴν Βλαχίαν, ἀλλὰ βραδύτερον τοῦ 1810, δὲν ἀποκλείω ἐπίσης παράστασιν ἔργου ὑπὸ τὸν τίτλον «Φωκίων», ἀλλὰ πολὺ βραδύτερον, πιθανῶς κατὰ τὸ 1820 ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Σούτσου. Αὐτὰ μᾶς ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν ἢ ἔρρευνα τῶν πηγῶν καὶ ἢ κριτικὴ βάσανος τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, τὰ ὅποια πρέπει νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τόσον οἱ εἰδικῶς, ὅσον καὶ οἱ ἑρασιτεχνικῶς ἀσχολούμενοι μετὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Νεοελληνικοῦ θεάτρου ¹⁾.

Β'. Κων. Στεφ. Καράτζαλης ²⁾, μαθητὴς τοῦ Ἀριστία (1815-1877)

Ὁ Κωνσταντῖνος Στεφάνου Καράτζαλης, ἰσάκιος τοῦ διδασκάλου, του Κωνσταντίνου Κυριακοῦ Ἀριστία καὶ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἠθοποιοῦ, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πρωτεργατῶν τῆς ἐθνικῆς ρουμανικῆς Σκηπῆς, χωρὶς νὰ παύσῃ ποτὲ νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν του καταγωγὴν. Οὗτος σήμερον εἶναι ὀλίγον γνωστὸς εἰς τὴν Ρουμανίαν, διότι τὸν ἐπισκιάζει ἡ φήμη τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰωάννου Λουκά Καράτζαλη, σημαντικοῦ θεατρικοῦ συγγραφέως, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἐντελῶς ἀγνωστος. Ὁ Κωνσταντῖνος Caragiale (Καράτζαλης) ³⁾, εἰς ἐκ τῶν καλύτερων μαθητῶν τοῦ Κωνσταντίνου Κυριακοῦ Ἀριστία, ἐγεννήθη ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1815 ⁴⁾. Κατήγετο ἀπὸ πτωχικὴν καὶ πολυμελῆ οἰκογένειαν,

1) Καὶ ὁ Ἀθ. Σαράφης τελευταίως εἰς ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Ἑλληνικὸ θέατρο εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821» (ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ *Ραδιοπρογράμμα*, ἔτ. Δ' Ἀθῆναι, τεύχ. 251, 20—26 Μαρτίου 1955, σ. 16), χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὰς ἐργασίας μου, αἱ ὁποῖαι ἐκυκλοφόρησαν καὶ διὰ τῶν βιβλιοπωλείων, ἐπαναλαμβάνει τὴν στερεότυπον ἀνακρίβειαν: «Ἔτσι ἔχουμε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1810, τὴν πρώτη ἑλληνικὴ παράσταση ποὺ δόθηκε ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς τοῦ Βουκουρεστίου μετὰ τὸ ἔργο «Φωκίων» ἀγνώστου συγγραφέως κτλ.»

2) Πρὸβλ. Ἑλλ. Δημιουργίαν, τεύχ. 22, Ἀθῆναι 1 Ἰαν. 1949, σελ. 32—36.

3) Περί τῆς ἑλληνικῆς μορφῆς τοῦ ὀνόματος Caragiale (Καράτζαλης) πρὸβλ. τὰ ἄρθρα τοῦ Ν. Batzarica (μισέλληνος Κουτσοβλάχου) εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Βουκουρεστίου Adevărul, ἔτ. ΧΙ, Βucur. 1929, ἀρ. 13869 καὶ 13875.

4) Οἱ Ρουμάνοι ἐρρευνηταὶ δὲν συμφωνοῦν διὰ τὴν χρονολογίαν τῆς γεννήσεώς του. Ὁ D. Ollanescu ἐν Teatrul la Români, μέρ. II, Buc. 1898, σ. 104, ὡς ἀκριβῆ χρονολογίαν γεννήσεώς του θεωρεῖ τὴν 29ην Μαρτίου 1815. Ὁ B. Jordan καὶ L. Predescu τὴν αὐτὴν χρονολογίαν ἀναγράφουν εἰς τὸ βιβλίον των Caragiale, Bucur. 1939, σ. 12. Ὁ D. G. Carussy εἰς τὸ ἄρθρον του Celebritat, ille nostre, Costache Caragiale, δημοσιευθὲν ἐν Gazeta Artelor, ἔτ. Α', ἀρ. 32, Bucur. 15 Ὀκτωβρίου 1903, σ. 1—2, λέγει, ὅτι ὁ Κων. Καράτζαλης ἐγεννήθη τῷ 1814. Ἄτερος συγγραφεὺς, ὁ D. R. Rosetti ἐν Dicționarul contemporinilor, Bucur. 1897, ἐν λέξει, λέγει, ὅτι εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας τὴν 13ην Ἀπριλίου 1813. Ἄλλοι λέγουν τῷ 1812. Μόνον ὁ D. Ollanescu, παραπέμπων εἰς τὴν Gazeta Teatrului, ἀρ. 2, Bucur. 11 Δεκεμβρίου

ἔχε δὲ δύο ἀδελφοὺς καὶ δύο ἀδελφάς. Οἱ ἀδελφοὶ του ὠνομάζοντο Λουκάς (πατὴρ τοῦ συγγραφέως τῆς «Χαμένης ἐπιστολῆς») καὶ Γεώργιος, αἱ δὲ ἀδελφαὶ του Ἀναστασία καὶ Αἰκατερίνη. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ὁ πρωτότοκος¹⁾. Ὁ πατὴρ των Στέφανος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἄγνωστον ἀπὸ ποίαν περιοχὴν καὶ πότε ἀκριβῶς. Ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν «Αὐτοβιογραφίαν» του²⁾ γράφει, ὅτι ὁ πατὴρ του ἐγκατέλειπε γονεῖς, συγγενεῖς καὶ πατριδα ἀπὸ ἡλικίας δώδεκα ἐτῶν. Σύζυγος τοῦ Στεφάνου Καράτζαλη καὶ μήτηρ τῶν ἀνωτέρω ἦτο ἡ Μαρία Νέστωρ, εὐσεβῆς, φιλόστοργος καὶ ὡραία. Μολονότι οἱ γονεῖς τοῦ Κωνσταντῖνου ἦσαν πτωχοὶ, ἐν τούτοις προσεπάθησαν, ὅσον ἠδύναντο, νὰ προσδώσουν εἰς τὰ τέκνα των τὴν ἐμπρέπουσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μόρφωσιν. Αἱ θυγατέρες, ὅπως ἦτο τότε συνήθεια, ἐμορφώθησαν κατ'οἶκον, τὰ δὲ ἀγόρια ἀπεστάλησαν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐκ τούτων διεκρίθη περισσότερον ἐκείνος, ὁ ὁποῖος ἀργότερον διὰ τῆς κλίσεώς του πρὸς τὸ θέατρον ἐτίμησε τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας του.

Ὁ Κωνσταντῖνος Καράτζαλης ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἔδωκε δείγματα τῆς θεατρικῆς του ἰδιοφυΐας. «Εἶχον, λέγει ὁ ἴδιος, μεγάλην κλίσιν ν' ἀπομιμούμαι οἰτιδήποτε ἔβλεπον»³⁾. Ἐν τούτοις αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Κωστῆ—ὅπως τὸν ἀπεκάλουν οἱ ἰδικοὶ του—δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λαμβάνωνται τότε σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν, διότι τὸ θέατρον εὐρίσκετο εἰς τὰ σπάργανα, χωρὶς νὰ ἔχη ἀποκτήσει ἀκόμη τὴν ἀπαιτουμένην ὀντότητα καὶ ἐπιβολήν. Ἀπὸ ἡλικίας δέκα ἕξ ἐτῶν ὁ Κωστῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸν στίβον τῆς βιοπάλης. Ἡ ζωὴ τοῦ ἐμόρφωσε χαρακτῆρα ἐκλεκτόν, χαρακτῆρα, ὁ ὁποῖος τὸν ὕψωσε ὑπεράνω τῶν συγχρόνων του ἐκ τοῦ θεατρικοῦ κόσμου, τοῦ κόσμου τοῦ ἰδικοῦ του, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐνεφανίσθη καὶ ἔδρασε μὲ δύναμιν μοναδικὴν καὶ ἀναμφισβήτητην.

Ὡς γνωστόν, οἱ Ἴω. Ἡλιάδης—Ραντουλέσκου, Ἴω. Κουμπινεάνου καὶ Κωνσταντῖνος Κυριακὸς—Ἀριστίας ἴδρυσαν τῷ 1834 τὴν «Φιλαρμονικὴν Ἐταιρείαν» Βουκουρεστίου, ἡ ὁποία προσεκάλεσε τοὺς νέους, τοὺς ἔχοντας ἐνδιαφέρον καὶ κλίσιν διὰ τὸ θέατρον, νὰ παρακολουθήσουν τὰ μαθήματά της. Προηγουμένως ὁ Κωστῆς φαίνεται, ὅτι ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικὴν καὶ διωρίσθη διδάσκαλος τῆς γλώσσης αὐτῆς εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ μοναστηρίου τῆς Doamna

1835, ἐξ ἧς ἦντλησε τὴν ἀκριβῆ ἡμερομηνίαν καὶ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Κ. Καράτζαλη, λέγει τὴν ἀλήθειαν.

1) Πρὸβλ. τὴν 2αν σημείωσιν εἰς τὸ ἔργον τοῦ *Ion Diaicu Xenofon*, Teatru vechi românesc, pagini inedite, Cost. Caragiale, Bucur. 1940, σ. 148.

2) Ἡ «Αὐτοβιογραφία» τοῦ Κωνστ. Καράτζαλη εὐρίσκεται ὡς πρόλογος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3466 χειρόγραφ. τῆς ἐν Βουκ. Βιβλ. τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον : «Feliurite poezii de C. Caragiale, Es,ii 1841». Ἡ εἰς τὰ φ. 1—22 τοῦ ἀνωτέρου χειρογράφου «Αὐτοβιογραφία» ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Ion Diaicu Xenofon* εἰς τὸ ἔργον του *Costache Caragiale*, Bucures,ti 1940, σ. 59—90.

3) *Ion Diaicu Xenofon*, ἔ. ἀ., σ. 80.

Balas, a, κατά την περίοδον 1831—1834 ¹⁾). Εἰς τὴν «Φιλαρμονικὴν» τίθεται ὑπὸ τὴν σοφὴν καθοδήγησιν τοῦ Κωνσταντίνου Ἀριστία—καθηγητοῦ τῆς δραματικῆς ἀπαγγελίας καὶ ἠθοποιίας—, σημειώνει εὐθὺς ἀμέσως προσόδους σημαντικὰς καὶ μίαν ἐσπέραν τοῦ Νοεμβρίου 1835 πρωταγωνιστεῖ ἐπὶ τῆς ρομανικῆς Σκηπῆς. Ὑπεδύθη τὸν «Πρωτὸν Ἀμερικανὸν» εἰς τὴν «Ἀλζίραν» τοῦ Voltaire ²⁾, ἀντικαταστήσας τὸν ἐκ Κερκύρας ὁμοεθνή του Ἰωάννην Κουρῆν, ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζε κατ' ἐκείνην τὴν ἐσπέραν ἐκ τοῦ θεάτρου. Ἡ κριτικὴ, ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἰω. Ἡλιάδου Ραντουλέσκου ³⁾, ἔχει μόνον ἐπιφαντικὰ σχόλια διὰ τὸν νέον ἠθοποιόν. Ἀπὸ τὴν πρώτην του ἐμφάνισιν ἐπὶ τῆς θεατρικῆς σκηπῆς ἡ ζωὴ τοῦ Κ. Καράτζαλη ἔχει πλέον προσανατολισθῆ πρὸς τὴν τέχνην. Τὸ θέατρον ἀποτελεῖ ἔκτοτε τὸν στόχον τῆς θελήσεώς του καὶ πρὸς αὐτὸ ἀφοσιούται μὲ ἀυταπάρησιν. «Ἡ ζωὴ μου, λέγει, ἤρχιζε μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς αὐλαίας καὶ ἐτελείωνε μὲ τὸ κλείσιμόν της» ⁴⁾. Αὐστιχῶς ὁμοῦς ἡ «Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία» δὲν ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὸ τόσον ὠφέλιμον ἔργον της. Ὁ Ἰω. Κουμπινεάνου κατὰ τὸ 1836 συνέστησεν εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς «Δραματικῆς Σχολῆς», εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν ὁ Ἀριστίας, νὰ ἐξεύρουν ἄλλην ἐργασίαν. Ὁ Κωνστ. Καράτζαλης ὁμοῦς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐδέχθη ν' ἀνταλλάξῃ τὴν Σκηπῆν μὲ ὁποιανδήποτε ἄλλην ἀπασχόλησιν ⁵⁾. Καθ' ἐκάστην διήρχετο ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ θεάτρου, ὅπου ὅλα τοῦ ὠμιλοῦσαν, ὅλα τοῦ ἔφερον ἀναμνήσεις γλυκείας καὶ τὸν συνεκίνουν μέχρι δακρύων. Πρὸς στιγμὴν ἔλαβε τὴν μεγάλην ἀπόφασιν νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα—ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς, ὡς εἶπομεν—, διὰ νὰ συνεχίσῃ ἐδῶ τὴν καλλιτεχνικὴν του σταδιοδρομίαν, ἀλλὰ τὸν ἠμπόδισεν ἡ τύχη. Ἀπὸ μίαν ἐφημερίδα, ἡ ὁποία ἐξεδίδετο εἰς τὸ Ἰάσι ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀσάκη, ὁ Καράτζαλης ἐπληροφορήθη περὶ τῶν ἐν Μολδαβίᾳ θεαμάτων ⁶⁾. Ἀμέσως μετέβη ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀνωτέρω Ἀσάκης εἶχεν ἰδρύσει τὸ Conservatorul filarmonic—dramatic, τὸ ὁποῖον λόγῳ ἑλλείψεως πόρων ἐβυχορράγει, οἱ δὲ Μολδαβοὶ προετίμων τὰ θεάματα τοῦ ξένου θιάσου κάποιος Frisch. Ὁ Κ. Καράτζαλης ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ἐπεχείρησε νὰ σχηματίσῃ θίασον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Ἀπὸ τῆς 19ης Μαρτίου 1838 ⁷⁾ ἐπὶ ἓν ἑξάμηνον δὲν εὔρεν οὐδαμοῦ ὑποστήριξιν.

1) Τοῦτο πιστοποιεῖ ὁ ἱστορικὸς τοῦ ρομανικοῦ θεάτρου D. Ollanescu, ἔ. ἀ., σ. 104, στηριζόμενος εἰς τὴν Gazeta Teatrului ἀρ. II, Bucur. 11 Δεκεμβρίου 1835.

2) Ὁ D. R. Rosetti ἐν Dicționarul Contemporanilor, ἐν λ. Caragiale C., γράφει ἐσφαλμένως, ὅτι οὗτος ἐπίαξε τὸν ρόλον τοῦ πρωταγωνιστοῦ εἰς τὸν «Μωάμεθ» τοῦ Voltaire.

3) Gazeta Teatrului National, ἀρ. 3, Bucur. 1835.

4) Ion Diaconu Xenofon, ἔ. ἀ., σ. 85.

5) Ion Diaconu Xenofon, ἔ. ἀ., σ. 87--88.

6) Albina Româneasca, Iasi, ἀρ. φ. 16, 24 Φεβρουαρίου 1838.

7) Οὐχὶ τῷ 1839, ὡς ἐσφαλμένως γράφει ὁ Jordache Hârnuș, Pentru Teatrul National din Iasi, ἐν Foaie pentru minte, inima și literatură, Brasov 1844, ἀρ.

Ἐλὸς ἐσχημάτισε πρόχειρον θίασον ἐρασιτεχνῶν, μεταξὺ τῶν ὀπσίων καὶ ὁ Ἕλλην Ἰ. Πόνης, μετέβη δὲ μετὰ τοὺς συνεργάτας του εἰς τὸ Μποτοσάνι κατὰ τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1838. Τὸ κοινὸν τοὺς ὑπεδέχθη εὐμενῶς καὶ κατεχειροκρότησε τὰ ἔργα «Στέφανος ὁ μέγας» τοῦ Γ. Ἀσάκη, «Στολὴ τοῦ στρατάρχου Οὐδέλιγκτων», κωμῳδία τοῦ Kotzebue κ. ἄ., τὰ ὅποια παρέσθησεν ὁ θίασος τοῦ Καράτζαλη ἰ). Τὰ ἐπαινετικά ἄρθρα τοῦ Γ. Ἀσάκη 2) ἐνεθάρρυναν τὸν Καράτζαλη, ὁ ὅποιος ἤλπιζεν, ὅτι, ἂν ἐπέστρεφεν εἰς Ἰάσιον, θὰ ἐτύγχανε τῆς ἀναμενομένης ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωρίσεως τῆς Μολδαβικῆς πρωτεύουσας. Τὸ Μποτοσάνι ἦτο τόπος μικρός, διὰ νὰ ἰδρῦσῃ θεάτρον. Ἐπαύεται λοιπὸν εἰς τὸ Ἰάσιον τῷ 1839, καὶ ἀνασηματίζει τὸν θίασόν του, διὰ προσθήκης νέων προσώπων. Ἡ κοινωνία τοῦ Ἰασιῦ τὸν ὑποδέχεται τῶρα εὐμενῶς καὶ μετὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Θ. Σταμάτη, καθηγητοῦ τῶν φυσικῶν εἰς τὴν Academia Mihaileana, κατορθώνει ν' ἀναβιάσῃ ἐπὶ Σκηνῆς τὸν «Σαοὺλ» τοῦ Alfieri, τὴν 16ην Σεπτεμβρίου 1839, κατὰ μετάφρασιν τοῦ Κ. Ἀριστία 3). Εἰς τὴν τραγωδίαν αὐτὴν ἔπαιξε τὸν ρόλον τοῦ πρωταγωνιστοῦ. Μέχρι τῆς ἀνοξέως τοῦ 1840 ἔδιδε μίαν καθ' ἑβδομάδα παράστασιν. Ὁ Κ. Καράτζαλης θεωρεῖται, μετὰ τὸν Γ. Ἀσάκην, θεμελιωτὴν τῆς μολδαβικῆς Σκηνῆς ἤδη ἀπὸ τῆς 27ης Δεκεμβρίου 1816, ὡς ὁ δεύτερος πατήρ τοῦ ἐν Ἰασίῳ ἔθνικοῦ θεάτρου. Ὁ ἐνθουσιασμός τῶν ἐν Ἰασίῳ ἦτο τόσον μέγας, ὥστε, ὅταν κατὰ τὴν 6ην Φεβρουαρίου 1840 παρουσίασε τὸ μελόδραμα *Furiosul* (Μαινόμενος) ἐν διασκευῇ, τὸ κοινὸν κατὰ τὸ διάλειμμα τῆς 4ης πρὸς τὴν 5ην πρᾶξιν ἔρριπεν ἐπὶ σκηνῆς ποσὸν 86 ἄσπρων, μίαν χρυσῆν ἀλυσίδα καὶ στέφανον ἐξ ἀνθῶν 4). Ἔτσι τὸ ὄνειρον τοῦ Κωστῆ ἐπραγματοποιήθη. Ἡ Μολδαβικὴ Κυβέρνησις διώρισε τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1840 θεατρικὴν «Ἐπιτροπὴν», ἣτις θ' ἀνελάμβανεν ὑπευθύνως τὴν διοίκησιν τοῦ μολδαβικοῦ θιάσου. Τὴν ἐπιτροπὴν ἀπετέλουν οἱ λογοτέχνη Κ. Νεγρούτζη, Β. Ἀλεξανδροῦ, Μιχ. Κογκάλνιτσεάνου καὶ Ἰ. Κουμπινεάνου. Μολονότι ὁ ξένος θίασος τῆς Frisch ὑπεστηρίζετο ὀλικῶς περισσότερον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἐν τούτοις ὁ Κωστῆς, χωρὶς νὰ στενοχωρηθῆ διὰ τοῦτο, ἀναβιάζει μετὰ τὴν νέαν θεατρικὴν περιόδον τοῦ 1840 μίαν κωμῳδίαν τοῦ Β. Ἀλεξανδροῦ. Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1841 ὁ Κωστῆς ἔρχεται μεθ' ἑνὸς Γαλλικοῦ θιάσου εἰς Βουκουρέστιον, παρέμεινε δὲ ἐκεῖ καθ' ὄλον τὸ θέρος 5). Οὕτως ἐν Βουκουρεστίῳ ἐπανῆλθε μετὰ τριετῆ ἀποδημίαν, κατὰ δὲ τὸ 1842 παρευρέθη

15, σ. 116—119 καὶ ἀρ. 16, σ. 122—124.

1) Albina Româneasca, ἀρ. 96, 4 Δεκεμβρίου 1838, σ. 410.

2) Αὐτόθι, σ. 410.

3) *Din operile lui Alfieri*, τόμ. I, trad. de K. Aristia, Bucur. 1836. Ἴδὲ καὶ *J. Eliade Radulescu*, *Curierul Românesc* 23 Ὀκτ. 1856, Bucur. ἀρ. 70, σ. 280.

4) Albina Româneasca, ἀρ. 11, 8 Φεβρ. 1840, σ. 44. Αὐτοβιογρ., ἔ. ἄ., σ. 89.

5) Albina Româneasca, ἀρ. 30, 17 Ἀπριλίου 1841, σ. 118.

ἐκεῖ εἰς τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του Στεφάνου. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἐν Ἰασίῳ θιάσός του παρῳμείνας ἀνευ ἀρχηγοῦ, περιῆλθε κατ' ἀρχὰς εἰς χεῖρας τῆς κυρίας Frisch, ἔπειτα δὲ ἐνὸς Masè—Γάλλου ἠθοποιοῦ. Κατὰ τὸ 1843-44 ὁ Masè τὸν προσεκάλεσεν εἰς Ἰάσιον. Ὁ Κωστής ἐπανελθὼν ἐκεῖ διέμεινε μόνον κατὰ τὸ 1844—1845 καὶ κατόπιν ἐπιστρέφει εἰς Βουκουρέστιον ¹⁾, τὸ ὁποῖον ἐστρεφεῖτο θεατρικῆς κινήσεως κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐκεῖθεν ἀπουσίας του, ἐξαιροῦσι τῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐφορτῆς τοῦ ἡγεμόνος Γκίκα πανηγυρικῆς παραστάσεως μιᾶς κωμῳδίας τοῦ Ἰωάννου Ἡλιάδου—Ραντουλέσκου (30 Αὐγούστου 1837).

Ἡ ἀναγέννησις τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ θεάτρου ἀρχεται μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Κωστή (1845). Ὁ σχηματισμὸς θιάσου ἐν Βουκουρεστίῳ τότε ἦτο δύσκολος, διότι οἱ πρόηγον ἐν τῇ «Φιλαρμονικῇ Ἑταιρείᾳ» συμμαθηταὶ του εἶχον τραπῆ εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ δὲν ἦτο εὐκόλον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν Σκηνὴν. Μὲ μεγάλην δυσκολίαν ἐπέτυχεν τὸν σχηματισμὸν θιάσου ἐκ τῶν ἀδελφῶν Ραλίτσας καὶ Ζίνκας Μιχαϊλεάνου, τοῦ ἀδελφοῦ τῶν Κωνσταντίνου, τῆς κυρίας Καλλιόπης, συζύγου τοῦ Λουκά Κυράτζαλη, ἀδελφοῦ τοῦ ἠθοποιοῦ μας, καὶ τοῦ Λασκαρέσκου. Πάντες οὗτοι ἦσαν μαθηταὶ τοῦ ἠθοποιοῦ Κ. Κυριακοῦ—Ἀριστία. Εἰς τούτους δὲ προσετέθησαν καὶ νεώτερα στελέχη. Κατὰ τὴν 21ην Μαρτίου 1845 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ θεάτρου Momolo ²⁾ ἀρχεται ἡ πρώτη περίοδος τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωστή ἀναγεννηθέντος ἔθνικοῦ τῆς Βλαχίας θεάτρου. Ἐνταῦθα ἀναβιβάζει τὸν «Furiosul». Ὁ κόσμος κατακλύζει τὸ θέατρον καὶ ἡ πυράστασις ἐπαναλαμβάνεται. Ὁ Κωστής ἐργάζεται πυρετωδῶς. Ἡ φροντίς του διὰ τοὺς ἠθοποιοὺς εἶναι ἀπαράμιλλος. Μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 παραμένει ἐν Βουκουρεστίῳ. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου κατέφυγεν εἰς Κραϊώβαν, μετὰ τινῶν ἄλλων ἠθοποιοῶν, μὲ τὴν προοπτικὴν νὰ ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ. Ἐνταῦθα γίνεται ὁ πρῶτος ἰδρυτῆς ἔθνικῆς Σκηνῆς. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

Κατὰ τὸ 1852, ὅτε ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἔθνικοῦ θεάτρου, ὁ Κωστής διωρισθὴ διευθυντῆς τοῦ μὲ νέον κτήριον μεγάλου ἰδρύματος, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ διδασκάλου τῆς Κ. Ἀριστία. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν θερινῶν διακοπῶν μετέβαιναν εἰς Παρισίους ἐπιστρέφων τὸ φθινόπωρον καὶ φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ἐκλογὴν ἐκ τοῦ ἐν τῇ Εὐρώπῃ δραματολογίου. Τὰ ἔξοδα τῶν ταξιδίων αὐτοῦ ἀνελάμβανεν ὁ πλούσιος γαμβρός του Γεώργιος Κομιζόπουλος. Τὴν ἀκούραστον ἐργασίαν τοῦ Κωστή ἤλθε νὰ διακόψῃ ἡ ἐπὶ Σκηνῆς κατὰ τὸ 1853 ἐμφάνισις τοῦ Matei Millo, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἠθοποιοὺς ἐν Ρουμανίᾳ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ὁποίου πολλαὶ συζη-

1) Τότε ἐνυμφεῦθη τὴν κόρην τοῦ δικηγόρου Δημητρίου ὀνομαζομένην Iasomia

2) Περὶ τούτου βλ. D. Ollanescu, ἔ. ἀ., σ. 48, σημειώσεις. Ἡ θεατρικὴ αἰθουσα Momolo εὑρίσκειτο εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας καὶ Edgar Quinet.

τήσεις ἐγένοντο ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τοῦ ρουμανικοῦ θεάτρου. Ὁ Millo εἰσήγαγε τὰ μολδαβικὰ κωμειδύλλια εἰς τὸ θέατρον, ἤλλαξε τὸ δραματολόγιον τοῦ Κωστῆ, ἐπέβαλε τὰ μετὰ μουσικῆς ἄσματα, ὡς καὶ ὀλόκληρα μέρη ἄνευ προγράμματος, διὰ νὰ τέρψη τὸ κοινόν. Οὐδεὶς τὸν ἠμποδίσεν. Ὁ Κωστῆς ἀπεχώρησε τῆς διευθύνσεως τῷ 1855, δὲν ἔπαυσεν ὁμως νὰ παίζῃ ὑπὸ τὴν διευθύνσιν ἄλλων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του—μετὰ τὸ 1865—ἀπεσύρθη τοῦ θεάτρου ἐπὶ τινα χρόνον καὶ ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου καὶ τοῦ δικαστοῦ ¹⁾. Ταυτοχρόνως ἐδίδαξε μαθήματα δραματικῆς. Ἐπαῆλθεν δ' εἰς τὸ θέατρον δι' ὀλίγον χρόνον, ἡ δὲ τελευταία του ἐμφάνισις ἐγένετο εἰς τὸ ἔργον τοῦ Hasdeu, Domnit, a Roxandra. Τὴν 13ην Φεβρουαρίου 1877 ἀπέθανεν ἐκ καρδιακῆς ἐμβολῆς.

Ὁ Κ. Καρατζαλης, καίτοι νεώτερος τοῦ Κ. Κυριακοῦ—Ἀριστία κατὰ δέκα πέντε ἔτη, ἀπέθανε τρία ἔτη ἔνωριτερον τοῦ διδασκάλου του. Τὸ ἔργον τοῦ Ἀριστίας συνεπλήρωσεν ὁ Καρατζαλης καὶ ἄλλοι τινὲς Ἕλληνες καὶ Ρουμάνοι ἠθοποιοί. Οὗτος δὲν ὑπῆρξε μόνον διευθυντῆς θιάσου, ἐξαιρέτως ἠθοποιός, ἀλλὰ καὶ σκηνοθέτης καὶ συγγραφεύς. Διεξήγαγεν ἀγῶνας κατὰ τοῦ κωμειδουλλίου, εἰσήγαγε δραματολόγιον ἐκ τῆς Δύσεως καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἐθνικὴν τῶν Ρουμάνων θεατρικὴν δημιουργίαν. Ἐνηγκαλιζέτο τοὺς νέους ἠθοποιούς, τοὺς διαθέτοντας τάλαντον, ὑπεστήριξε τοὺς συναδέλφους του μὲ αὐταπάρησιν καὶ ἠγαπᾶτο ὑπὸ πάντων ²⁾. Ἐπίσης διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς πρωταγωνιστῆς εἰς τὸν «*Σαοῦλ*» τοῦ *Alfieri*, εἰς τὸν *Φάουστ* (τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1851), εἰς τὸν *Κόμητα* τοῦ Ἀγίου Γερμανοῦ ἀπὸ τὸ μελόδραμα τῆς «*Τυφλῆς τῶν Παρισίων*» τοῦ *Amicet Bourgeois*, εἰς τὸν *Furiosul* καὶ εἰς ἄλλα ³⁾. Τέλος ὑπ' αὐτοῦ ἐμορφώθησαν οἱ ἠθοποιοὶ *Ἴω. Πόνης*, *Ματίλδα Πασχάλη* καὶ *Κωνσταντῖνος Δημητριάδης*, οἱ μεγαλύτεροι ἠθοποιοὶ τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ θεάτρου, ἅπαντες Ἕλληνες. Ὡς συγγραφεύς εἶναι μέτριος. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔγραφε στίχους. Οἱ στίχοι του στεροῦνται βεβαίως λογοτεχνικῆς δυνάμεως, ἀποδεικνύουν ὁμως εὐαισθησίαν, ὄνειροπόλον φαντασίαν καὶ χιοῦμο, τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν ἐπίσης εἰς τὴν «*Αὐτοβιογραφίαν*» του, δυναμένην νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰς καλυτέρας σελίδας τοῦ πεζοῦ λόγου εἰς τὸ εἶδος τῶν «*Ἀπομνημονευμάτων*». Κατόπιν ἔγραψεν ἐν φυλλάδιον—Βουκουρ. 1849—εἰς τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ ν' ἀπολογηθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν, ὅτι δὲν μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848. Ἀργότερον ἐπεδίωξε νὰ συγγράψῃ μίαν ἱστορίαν τοῦ ἐθνικοῦ ρουμανικοῦ θεάτρου «*Teatru Nat.ionala în T.era Ro-*

1) Τὴν νομικὴν εἶχε σπουδάσει ἐν Παρισίοις κατὰ τὰς ἐκεῖ ἐπισκέψεις του διὰ θεατρικοῦ σκοποῦς.

2) *Curierul Românesc*, ἀρ. 46, 4 Δεκεμβρίου 1847, σ. 186.

3) Ἐθνουσιώδεις κριτικὰς τῆς θεατρικῆς του δράσεως βλ. ἐν *Curierul Românesc*, ἀρ. 61, 27 Αὐγούστου 1845, Bucuressti, σ. 243—4, ἀρ. 90, 26 Νοεμ. 1846, σ. 357—358. Βλ. καὶ *Vestitorul Românesc*, ἀρ. 99, 18 Δεκεμ. 1845, σ. 393—394.

mânesca de C. Caragiale, Dedicata publicului Român, Bucuresți 1855 Junie, Tip. C. A. Rosetti 1867». Πρόκειται περί τῆς πρώτης ἀποπεύρας διὰ τὴν συγγραφὴν ἐνὸς τοιούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν D. Ollanescu-Ascanio ¹⁾, M. N. Belador ²⁾ καὶ Th. Burada ³⁾. Ἐκτὸς τούτων ὁ Καράτζαλης διεσκεύασε καὶ τὸν «Μαινόμενον» (Furiosul) κατὰ τὸ λιμπρέττο τοῦ μελοδράματος τοῦ G. Donizetti. Ἡ διασκευὴ ἦτο μετρία, ἀλλ' ὡς ἀρχὴ ἢ προσπάθειά του ἦτο ἀξιέπαινος. Περισσότερον ὅμως ὄλων τῶν ἄλλων θεμάτων τὸν εὐχαριστοῦν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Οὕτω συνέγραψε τὴν μονόπρακτον φάρσαν «Μία Μολδαβικὴ ἐπανάληψις», τὴν δίπρακτον κωμωδίαν «Μία χοροεσπερὶς εἰς τὴν συνοικίαν» καὶ δύο κωμειδύλλια ⁴⁾. Ὁ Κ. Καράτζαλης ἐδημιούργησεν εἰς τὴν Ρουμανίαν τὴν διδακτικὴν κωμωδίαν, ἐνῶ ὁ ἀνεψιὸς του Ἰωάννης Λουκᾶ Καράτζαλης τὸ δράμα.

1) D. Ollanescu—Ascanio, Teatrul la Români, Bucur. 1898.

2) M. N. Belador, Istoria Teatrului Român, Craiova 1895

3) Th. Burada, Istoria Teatrului în Moldova. Iasi, τόμ. I, 1915, τ. II, 192.

4) Πρὸβλ. τὸ κωμειδύλλιον Ingâmfata plapamareasca, ἐν Ion Diaconu Xenofon,

ΤΑ ΣΥΝΘΕΤΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΜΒΡΟΥ (Στή μητέρα μου)

Στήν πραγματεία μου «Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς Ἴμβρου», δημοσιευμένη στὸ περιοδικὸ «Ἀθηνᾶ», τόμ. 42 (1930), σελ. 146—187, περιορίσθηκα νὰ ἐξειάσω τίς φωνητικὲς καὶ μορφολογικὲς ιδιορρυθμίες τοῦ ιδιώματος καὶ παράλειψα τὴ σύνθεση, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορέσω ἀργότερα νὰ προσθέσω καὶ τὸ κεφάλαιο αὐτὸ βυσιζόμενος σὲ ὑλικὸ πλουσιώτερο ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ εἶχα τότε στὴ διάθεσή μου.

Τὸ χρονικὸ διάστημα ποῦ πέρασε ἀπὸ τότε εἶναι βέβαια μακρὸ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι μακρόθυμη. Ἔτσι προσθέτοντας σήμερα τὸ καθυστερημένο αὐτὸ κεφάλαιο ἐλπίζω ὅτι συμπληρώνω τὴν εἰκόνα τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς Ἴμβρου, δείχνοντας καὶ τὴ συνθετικὴ του ἱκανότητα.

Τὸ ὑλικὸ τῶν σύνθετων λέξεων ποῦ ἔχω συγκεντρωμένο σήμερα εἶναι πλουσιώτερο ἀπ' ὅσο χρειάζεται γιὰ τὴ συγγραφὴ τοῦ συνθετικοῦ μέρους τῆς γραμματικῆς τοῦ ιδιώματος, ὅπου λίγα παραδείγματα θὰ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ τὴν πιστοποίησιν τῆς κάθε συνθετικῆς μορφῆς. Ἡ πολύχρονη ὁμως θητεία μου στὴ σύνταξιν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μὲ κρατεῖ ἀκόμη καὶ σήμερα πιστὸν στὴν ἀξία καὶ τὴ χαρὰ τοῦ λεξιλογικοῦ πλούτου τῆς γλώσσας μας, καὶ μοῦ φαίνεται κρίμα νὰ πᾶν χαμένο τὸ ὑλικὸ μου, ποῦ, ἔξω ἀπὸ τὴ γραμματικὴ, ἔχει καθ' ἑαυτὸ τὴ λεξικολογικὴ ἀξία του. Γι' αὐτὸ προτίμησα νὰ δώσω στὴν παρούσα πραγματεία μου τὸ χαρακτηριστὸν συλλογῆς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ, μὲ μόνον σκοπὸ τὴ διάσωσίν του, καὶ νὰ ἀρκεσθῶ σὲ μιὰ ἀδρομερῆ κατάταξιν τῶν συνθέτων, ὅχι μὲ βάση τὴ σημασία, ὅπως θὰ ταίριαζε περισσότερο σὲ μιὰ πραγματεία γραμματικῆς μορφῆς, ἀλλὰ μὲ βάση τὸ γραμματικὸ εἶδος κάθε συνθετικῶν τῶν συνθέτων, δηλ. διαιρώντας τα: 1) σὲ σύνθετα ἀπὸ δύο οὐσιαστικά, 2) σὲ σύνθετα ἀπὸ ἐπίθετο καὶ οὐσιαστικό, 3) σὲ σύνθετα ἀπὸ δύο ἐπίθετα, 4) σὲ σύνθετα ἀπὸ οὐσιαστικὸ καὶ ῥῆμα, 5) σὲ σύνθετα ἀπὸ ῥῆμα καὶ οὐσιαστικὸ κ.ο.κ.

Κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν συνθέτων ποῦ παραθέτω ἐδῶ προτίμησα τὰ ἰδιωματικά, ἐκεῖνα δηλ. ποῦ δὲ συνηθίζονται στὴν κοινὴ Νεοελληνικὴ. Φυσικὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ σύνθετα τοῦ ιδιώματος τῆς Ἴμβρου ὑπάρχουν καὶ σὲ ἄλλα ἰδιώματα συγγενικά, ἰδίως θρακιώτικα, μὲ τὰ ὁποῖα τὸ ἰδιώμα μας συγγενεὺν περισσότερο. Αὐτὸ ὁμως δὲ λιγοστεύει τὴ χρησιμότητα τῆς συλλογῆς μου, γιὰ τὴν πιστοποίησιν τῆς παρουσίας τους καὶ στὴν Ἴμβρον συμπληρώνει τὴν εἰκόνα τῆς γεωγραφικῆς τους ἔκτασης.

Τὸ ὑλικὸ ποῦ παραθέτω προέρχεται ἀπὸ δική μου συλλογὴ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς Ἴμβρου, τὴν Παναγία, ποῦ εἶναι ἡ γενέτειρά μου. Περιέλαβα ὁμως καὶ ὑλικὸ ἀπὸ τὸ δυτικώτερον χωριὸν τοῦ νησιοῦ, τὸ Σχοινοῦδι, ποῦ προέρχεται ἀπὸ συλλογὴ τοῦ κ. Ἀλκιβιάδου Παπαδά, ὁ ὁποῖος κατάγε-

ται ἀπ' ἐκεῖ καὶ ποῦ πρόθυμα μοῦ πρόσφερε τὴ συλλογὴ του, γιὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴ δική μου. Τὰ σχοινοδιώτικα σύνθετα διακρίνονται μὲ ἓνα Σ μετὰ τὸ ἐρμήνευμα.

1) Οὐσιαστικὸ + οὐσιαστικὸ :

ἀβατόσφ'να ἦ, τὸ δάσος τῶν βάτων, τὸ μέρος ποῦ εἶναι ἀδιάβατο ἀπὸ βάτους. ἀβγουμάτς ὁ, (δηλ. ἀβγουμάτρα), ἐκεῖνος ποῦ οἱ βολβοὶ τῶν ματιῶν του εἶναι μεγάλοι σὰν ἀβγά.

ἀβδιλουκόκκαλον τό, τὸ κόκκαλο τῆς βδέλλας, δηλ. πράγμα ἀνύπαρκτο' πβ. μάθρακουμάλλ', μ'λαρουπούλαρον.

ἀβαρότ'χους ὁ, ὁ τοίχος τοῦ σπιτιοῦ στὸ μέρος ποῦ βρεῖσκειται τὸ ἀμπάρι.

ἀβαρουκάπακου τό, τὸ καπάκι ποῦ κλείνει τὸ ἀμπάρι.

ἀβαρουπανάθιρου τό, τὸ παραθυράκι ποῦ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸ ἀμπάρι.

ἀγούθαλαμα τό, (βούφθαλμος ἢ αἰγόφθαλμος) εἶδος σταφυλιοῦ.

ἀδιρφουμέρι'κου τό, τὸ μερτικὸ κάθε ἀδερφοῦ ἀπὸ κληρονομιά τῶν γονιῶν.

ἀδιρφουπαιδία τά, τὰ παιδιὰ δυὸ ἀδελφῶν, πρῶτοξάδερφοι.

ἀδραχτανάστας' ἦ, ἡ ἀνάστασις τῶν ἀδραχτιῶν, ἡ Δευτέρα τοῦ Θωμᾶ, ὅποτε οἱ γυναῖκες ἀρχίζουν πάλι νὰ γνέθουν.

ἀθότυρους ὁ, τὸ ὑπόλειμμα τῆς ἀποβουτυρωμένης μυζήθρας.

ἀλιβρονδόχ' ἦ, τὸ μέρος γύρω ἀπὸ τὴ μυλόπετρα, ὅπου χύνεται τὸ ἀλεύρι.

ἀλιβρουσκον'στίης ὁ, ὁ σπάταλος Σ.

ἀλιτρουθηλειὰ ἦ, ἡ θηλειὰ τοῦ ἀλετριοῦ, εἶδος δεσίματος τοῦ σχοινοῦ.

ἀλιτρόχιρ' ἦ, τὸ χερούλι τοῦ ἀλετριοῦ.

ἀλ'ματουκέρ' τό, τὸ σαρματσέτο.

ἀλτσάχιν' ἦ, (ἀλὸς ἄχρη), τὸ λεπτὸ στρώμα ἀλατιοῦ ποῦ σχηματίζεται ἀπὸ νερὸ τῆς θάλασσας ποῦ ἐξατμίστηκε.

ἀμμουβούν' τό, τὸ βουναλάκι ἀπὸ ἄμμο Σ.

Ἄμυγδαλόραχ' ἦ, τοπωνύμιο.

ἀμυγδαλόφ'λλου τό, τὸ τσόφλι τοῦ ἀμυγδάλου.

ἀνιμόβ'νους ὁ, ὁ λοφίσκος ὁ σχηματιζόμενος ἀπὸ ψιλὸ ἄμμο ὕστερα ἀπὸ ἰσχυρὸ ἄνεμο.

ἀνιμόσκαλα ἦ, ἡ κινητὴ σκάλα, γιὰ δέντρο, τοῖχο κ.τ.θ.

ἀνιμουβρόχ' τό, ὁ ἄνεμος ποῦ συνοδεύεται ἀπὸ βροχὴ Σ.

ἀνιμουρόδανου τό, τὸ ροδάνι τῆς ἀνέμης.

ἀνιμουτσ'πίδα ἦ, ὁ ἀνεμοστρόβιλος.

ἀνιμουσπίδα ἦ, ἡ ριπὴ ἀνέμου Σ.

ἀπαλιρουκούκ'τσου τό, τὸ κουκούτσι, ὁ καρπὸς τοῦ παλιουριοῦ Σ.

ἀπ'δαλαχειλ'ς ὁ, ἐκεῖνος ποῦ σκίστηκαν τὰ χεῖλη του ἀπὸ νόσημα.

ἀπ'δialουτύρ' τὸ τυρὶ ποῦ ἔχει σχηματίσει ἀπ'διάλ', δηλ. πήδαλους, εἶδος σκουληκιῶν ποῦ πηδοῦν Σ.

- ἀπ'δόψ'χα ἤ, (ἀπιδόψιχα), ἡ φρέτα ἀπιδιοῦ ποῦ ξεραίνεται στὸν ἥλιο καὶ τρώγεται τὸ χειμῶνα· πβ. ἀχαβαδόψ'χα.
- ἀραπουσίτιαρου τό, τὸ σιτάρι μὲ μελαψὸ σιάχυ, μαυραγάκι. Σ.
- ἀριφ'θουφάσ'λα τά, τὰ ρεβίθια καὶ τὰ φασόλια μαζί.
- ἀριφ'θουχώραφου τό, τὸ χωράφι ποῦ κάνει καλὰ ρεβίθια.
- ἀρκουβατιά ἤ, ἡ πυκνὴ σειρὰ ἀπὸ βάτους.
- ἀρονόμαλλου τό, τὸ μαλλὶ τοῦ ἀρνοιοῦ.
- ἀρχουδουσοῦμ'ς ὁ, (ἀρχοντο-σουσοῦμης), ἐκεῖνος ποῦ ἔχει ἀρχοντικὰ σουσοῦμια, θωριά ἀρχοντικὴ Σ.
- ἀρχουθέσ' ἡ θέση ρούχων, ἱματιοθήκη Σ.
- ἀσκαλπότρυπα ἤ, ἡ φωλιά τοῦ τυφλοπόντικα.
- ἀσκαμ'νιονζούμ' τό, τὸ ζουμί ἀπὸ μαῦρα μοῦρα Σ.
- ἀσκαμνιόφ'λλου τό, τὸ φύλλο τῆς μουριάς.
- ἀφουκέρα ἤ, (θειαφοκέρα), τὸ φιτίλι τὸ ποτισμένο μὲ θειάφι, ποῦ ἀνάβει μόλις τὸ ἐγγίσης σὲ κάρβουνο. Τὸ χρησιμοποιοῦσαν παλαιότερα γιὰ νὰ οἰκονομοῦν τὰ σπύρα.
- ἀχαβαδόψ'χα ἤ, ἡ ξερὴ φρέτα ἐνὸς εἶδους ἀπιδιοῦ ποῦ λέγεται ἀχαβάδα· πβ. ἀπ'δόψ'χα.
- ἀχλαδουβέλουν' ἤ, τὸ ἀγκάθι τῆς ἀγριαχλαδιάς Σ.
- ἀχλάπ'δου τό, (ἀχλαδάπιδο), τὸ ἀγριάπιδιο.
- ἀχ'τών'χου τό, (ἀϊτόνχο), εἶδος σταφυλιοῦ μὲ ρῶγες μυτερὲς καὶ κυριές.
- ἀχυροῦβουρδα ἤ, τὸ ἀχυροτσούβαλο.
- βαγιουκούκ'τσα τά, τὰ κουκούτσια τῆς βάγιας, δηλ. ὁ καρπὸς τῆς μυρσίνης Σ.
- βασ'λ'κόσπουρους ὁ, ὁ σπόρος τοῦ βασιλικοῦ.
- βασιλουκόρ' ἤ, ἡ βασιλοπούλα, σιὰ παραμύθια.
- βασ'λαπίδα ἤ, εἶδος ἀπιδιοῦ ποῦ ὠριμάζει τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.
- βουδόγλουσσους ὁ (βού-γλωσσον), εἶδος φυτοῦ μὲ φύλλα μακρὰ, πλατεῖα καὶ χνουδωτά.
- βουδόματους ὁ, εἶδος σταφυλιοῦ μὲ μεγάλες μαῦρες καὶ μακρουλὲς ρῶγες.
- βουδόπιτρα ἤ, ἡ πέτρα ποῦ σχηματίζεται στὴ χοληδόχο τῶν βοδιῶν καὶ χρησιμεύει ὡς παχυντικὸ φάρμακο: Πάχ'νι, θαρρεῖς κι' ἔφαρι βουδόπιτρα.
- βουδουβ'νιά ἤ, ἡ βουινιά, δηλ. ἡ κοπριά βοδιοῦ.
- βουδουκιφάλα ἤ, τὸ κεφάλι τοῦ βοδιοῦ ποῦ γέννησε ἡ ἀγελαδάραινα (σὲ παραμύθι).
- βρακουθηλειὰ ἤ, ἡ θηλειὰ τοῦ βρακιοῦ, ἀπ' ὅπου περνᾷ ἡ βρακοζώνη.
- βρακουπόδ' τό, τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ πανταλονιοῦ ποῦ περιβάλλει τὴν κνήμη.
- βρουμάχυρα τά, τὰ ἄχυρα τῆς βρώμης.
- βρουμουθῆκα ἤ, (θῆκη βρόμας), ἰβριστικὴ προσωνυμία γιὰ γυναῖκα.
- βρουμουχώραφου τό, τὸ χωράφι ποῦ εἶναι κατάλληλο γιὰ βρώμη Σ.

βαβακότσιφλου τό, τὸ τσόφλι τοῦ καρυδιοῦ τῆς βαμβακιᾶς.

βαβακουρόδανου τό, τὸ πρωτόγονο εἰδικὸ χειροκίνητο ἐργαλεῖο γιὰ τὴν ἐκ-
κίκκιση τοῦ βαμβακιοῦ.

βαθουκαρύδα ἢ, (*βαμβακοκαρύδα*), τὸ καρύδι, ὃ καρπὸς τῆς βαμβακιᾶς.

βαλκονόπουρα ἢ, ἢ πόντια τοῦ μπαλκονιοῦ.

βιλάραβδους ὃ, (*ἀμπελόραβδος*), τὸ μακρὸ ραβδί, καὶ μεταφορ. ὃ πολὺ ψη-
λὸς ἄνθρωπος: *γ'ναῖκα ἀψ'λή σά βιλαράβδους*.

βιλουμάθρακους ὃ, ὃ ἀμπελοβάτραχος.

βουλιόκλουρους ὃ, ὃ κλώνος τοῦ μπολιοῦ, δηλ. ἑλιάς.

βουλιόφ'λλου τό, τὸ φύλλο τῆς ἑλιάς.

βουτ'κότρυπα ἢ, ἢ τρύπα τοῦ ποντικοῦ.

βουτ'κουδὸλαπους ὃ, τὸ ντουλάπι γιὰ τὰ τρόφιμα, ὅπου μποροῦν καὶ μπαί-
νουν ποντικί.

βουτ'κουκούραδου τό, ἢ κοπριά τοῦ ποντικοῦ.

βουτ'κουλόγους ὃ, τὸ φίδι ποῦ ζῆ μέσα στοὺς τοίχους καὶ τρώει ποντικούς.

γαδαράθριπους ὃ, ὃ ἄνθρωπος ποῦ εἶναι κακὸτροπος καὶ ἀχάριστος Σ.

γαδαραλ'χήνα ἢ, εἶδος λειχήνας, δερματικοῦ ἐξανθήματος.

γαδαραχείλ'ς ὃ, ἐκεῖνος ποῦ ἔχει χεῖλη μεγάλα καὶ κρεμασμένα σὰν τοῦ γαι-
δάρου Σ.

γαδαρόβ'χας ὃ, ὃ δυνατὸς βήχας Σ.

γαδαρόκουμπους ὃ, εἶδος κόμπου ποῦ δὲ λύνεται εὐκόλα, καὶ ἐπιφρ. *γαδα-
ρόκουθα* (τῶδισις *γαδαρόκουθα*).

γαδαρόσφηγα ἢ, εἶδος μεγάλης σφήκας.

γαδαρουκαβαλλίνα ἢ, ἢ κοπριά τοῦ γαιδάρου.

γαδαρουκάνταρον τό, εἶδος μεγάλου καναριοῦ, δηλ. κουνουπιῦ.

γαδαρουμούλαρον τό, τὸ μουλάρι ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ διασταύρωση γαιδού-
ρας καὶ ἀλόγου Σ.

γαδαρουμούτσ'νους ἐπίθ., ὃ ἀσημημομούρης.

γαδαρουσάμαρον τό, τὸ σαμάρι τοῦ γαιδάρου.

γαζουηόκαλον τό, τὸ μπουκάλι τοῦ *γαζιοῦ*, δηλ. τοῦ πετρελαίου.

γαζουγνάλ' τό, τὸ μπουκάλι τοῦ πετρελαίου Σ.

γαζουλύχαρον τά, τὸ λυχνάρι ποῦ καίει μὲ πετρέλαιο.

γαλατόγ'λα τά, τὰ γουλιά, δηλ. οἱ φαγώσιμοι βλαστοὶ χόρτων ποῦ ἔχουν
χυμὸ γαλακτώδη.

γαλατουμούτσ' τό, τὸ μουτσί (=τουλουμοτύι) ἀνάμικτο μὲ γάλα.

γ'δόχιρους ὃ, τὸ γουδοχερί Σ.

γ'ζόφαδου τό, (*γριζό-φαδο*), ἢ μάλλινη κλωστή μὲ τὴν ὁποία ὑφαίνεται ὃ

γριζος, δηλ. τὸ ἐγκώριο μάλλινο ὕφασμα γιὰ ἀνδρικά ἐξώρρουχα.

γιαλαμαχείλ'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος ποῦ σκίζονται τὰ χεῖλη του Σ.

γιαλαστοιβιά ἢ, εἶδος ἀστοιβιάς ποῦ φυτρώνει στὴν παραλία.

γιαλόβουλους ὁ, ὁ βῶλος τοῦ γιαλοῦ, βότσαλο μεγάλο.

γιαλουμένα η, ἐκεῖνος πού εἶναι πολὺ ἐπιτήδειος στὸ νὰ βγάξη γιαλικά,

δηλ. ἀχινιούς, πεταλίδες, χιαπόδια κ.τ.δ.

γιαλουπαισιὰ ἢ, εἶδος ἀστοιβιάς, πού φυτρώνει στὴν παραλία.

γρουδουφ'τειά ἢ, (γερωντο-φυτειά), τὸ παιδί πού γεννήθηκε, ὅταν ὁ πατέρας του ἦταν πιά γέρος.

Γκριμουσιὰ ἢ συκιὰ τοῦ γκριμοῦ, τοπωνύμιο τοῦ Κάστρου.

γλικουπίνακου τό, τὸ ἀσημένιο πιατάκι, ὅπου ἔβαζαν παλαιότερα τὰ κουτάλια τοῦ γλυκοῦ, ὅταν κερνοῦσαν γλυκὸ μὲ τὸ δίσκο.

γουδουκόπανους ὁ, τὸ γουδοχέρι.

γουζάριν' τό, τὸ ἀρνὶ πού ἔχει γόζα, δηλ. πάθος, καὶ δὲ μεγαλώνει.

γουρονόλακκος ὁ, ὁ λάκκος πού ἀνοίγουν τὰ γουρούνια μὲ τὴ μύτη τους Σ.

γουρνονμάδιρ' τό, ἢ μάντρα τῶν γουρουνιῶν.

γουρ'νουφάγ' τό, τὸ φαεὶ τοῦ χοίρου.

γουφαρόδιχτου τό, τὸ δίχτυ πού πιάνει τὰ γουφάρια.

γουφαρουμάννα ἢ, εἶδος μεγάλου γουφαριοῦ, πού λέγεται καὶ γόφιννα.

γρουβουγούλ' τό, τὸ γουλί, δηλ. βλαστάρι τῆς γροῦβας.

γυαλοντόλαπους ὁ, τὸ ντουλάπι ὅπου φυλάγονται τὰ γυαλικά τοῦ σπιτιοῦ καὶ πού κλείνει μὲ φύλλα τζαμωτά.

γυαλουμαστραπὲς ὁ, ἢ γυάλινη κανάτα.

δαφνόλυρα ἢ, εἶδος σουραβλιοῦ ἀπὸ ξύλο ροδοδάφνης.

δαφνόνιρον τό, τὸ νερὸ ἀπὸ βρασμένα δαφνόφυλλα, μὲ τὸ ὁποῖο λούνονται τὰ κορίτσια γιὰ νὰ μακρύνουν τὰ μαλλιά τους.

δαφνουκούκ'τσου τό, ὁ σπόρος τῆς ἡμερῆς δάφνης.

δαφνουλούλ'δου τό, τὸ λουλούδι τῆς πικροδάφνης.

δαφνουχέλιδους ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει στὸ πρόσωπο ραβδώσεις σὲ χροῶμα φύλλων ξερῆς δάφνης, γιὰ αἰγες.

διαβουλουπρόζ'μου τό, τὸ προζύμι τῶν ἐπτάζυμων, πού θεωρεῖται ἔργο τοῦ διαβάλου.

διαγουρτουσακκούλα ἢ, ἢ σακκούλα πού στραγγίζουν τὸ γιασοῦρι.

διδρουλίβανους ὁ, τὸ φυτὸ δενδρολίβανον.

Διμουρνόκαστρον τό, κάστρο τῶν δαιμόνων, τοπωνύμιο Σ.

δραλαπίζ' (ἀπὸ τὸ ἕδρo-λαῖλαψ), ψιχαλίζει δυνατά.

δρουσαπίδα ἢ, εἶδος ἀπιδιοῦ μὲ πολὺ χυμὸ.

δουματουζούμ' τό, ὁ ντοματοπελετές.

ζαλουξήλουσ' ἢ, ἢ ζάλη καὶ ἢ ξήλωση, μεγάλη ζάλη ἀπὸ φωνές, ἀπὸ ταραχῆ.

ζαχαρουκούκκ' τό, τὸ κουφέτο.

ζ'γόλιρους ὁ, (ζυγὸ-λωρος), δερμάτινη ταινία.

ζημιόκατα ἢ, ἢ γάτα πού κάνει ζημιές Σ.

ζημιουκάτρα ἢ, θηλ. τοῦ ζημιουκάτ'ς, ἢ γάτα πού κάνει ζημιές.

- θειασφουτινικὲς ὁ, ὁ τενεκὲς μετὰ τὸν ὁποῖον θειαφίζουσι τὰ ἀμπέλια.
 θιόρανα ἐπίρρ., στὸ ψηλότερον μέρος τοῦ οὐρανοῦ.
 θ'κανόπιτρα ἢ, (δοκανόπετρα), εἶδος τσακμακόπετρας σκληρῆς καὶ μυτερῆς
 μετὰ τὴν ὁποία ἀρματώνεται ἡ ὄλωνιστικὴ δοκάνη Σ.
 θ'κέντριον τό, (βουκέντριον), βουκέντροι.
 θ'σασκουμιριά ἢ, ἡ κάθε μεριά τοῦ δισακκιοῦ.
 Ἰλαμμοὺς ὁ, ὁ ἄμμος καὶ ἰλὺς μαζί.
 καδ'λανάφης ὁ, ὁ καντηλανάφης.
 καλαμ'κάνν' τό, τὸ μεγάλο μασούρι ἀπὸ καλάμι.
 καλαμουπόδαρα τά, οἱ κνήμες.
 καλ'βουκάρφ' τό, τὸ καλλιγοκάρφοι Σ.
 καλ'βουσφύρ' τό, τὸ σφυρὶ μετὰ τὸ ὁποῖο καλλιγώνουν Σ.
 καλτσόν'μα τό, νῆμα πού πλέκουν κάλτσες.
 καλουγιρουπαῖδ' τό, νεαρὸς μαθητευόμενος μοναχός.
 καραβουπάνν' τό, τὸ πανὶ τοῦ καραβιοῦ.
 καρ'δαμύγδαλα τά, τὰ καρύδια καὶ τὰ ἀμύγδαλα μαζί.
 καρ'δόγρια ἢ, εἶδος παιγνιδιοῦ ἀπὸ δυὸ καρύδια, πού περιστρέφονται περὶ
 σμένον σὲ ἄξονα ξύλινον.
 καρ'δουμάτ'ς ὁ, ἐκεῖνος πού τὰ μάτια του εἶναι πεταγμένα ἔξω σὰν καρύδια·
 πβ. ἀβγουμάτ'ς.
 καρρ'ζουκέφαλος ὁ, ἐκεῖνος πού ἔχει κεφάλι μεγάλο σὰν καρπούζι Σ.
 καρπουζόψ'χα ἢ, ὁ σπόρος τοῦ καρπουζιοῦ.
 καρπουζότσιφλου τό, τὸ τσόφλι τοῦ καρπουζιοῦ.
 καστρότ'χος ὁ, ὁ τοίχος τοῦ ἐρειπωμένου μεσαιωνικοῦ κάστρου.
 κατοργόπουρα ἢ, ἡ πόρτα τοῦ κατωγιοῦ.
 κατορλουνότους ὁ, ἡ βροχερὴ νοτιά.
 κατο'βιλόγαμος ὁ, ὁ γύφτικος γάμος.
 κατο'βιλόκιρος ὁ, ὁ συννεφιασμένος, σκοτεινὸς καὶ κρύος καιρὸς Σ.
 κατο'βιλόσουγον τό, ἡ γύφτικη γενεά, ἢ εὐτελὲς οἰκογένεια.
 κατο'βιλουκάριβ'να τά, τὰ κάρβουνα πού καίνε πρόχειρα οἱ γύφτοι Σ.
 κατο'βιλουκόφ'νον τό, τὸ κοφίνι ἀπὸ βέργες λυγαριάς, πού φτειάται ἀπὸ
 γύφτους.
 καρόθρικον τό, τὸ μπρῖκι τοῦ καφέ.
 κ'δουδάπ'θον τό, (κνδων-ἀπιδο), εἶδος ἀπιδιοῦ.
 κ'θαρονκούκκ' τό, ὁ κόκκος τοῦ κριθαριοῦ.
 κ'θαρονφώμ' τό, τὸ κριθῖνο ψωμί.
 κιδρουκούκ'τσου τό, (κεδρο-κούκουντσο), ὁ καρπὸς τοῦ κεντριοῦ, τοῦ κέδρου.
 κερამόπ'τα ἢ, (κεραμό-πιττα), τὸ πρόχειρο ψωμί πού ψήνονταν ἄλλοτε
 ἐπάνω σὲ κεραμίδι.
 κερამόρ'δους ὁ, (κεραμό-ροδον), τὸ γεῖσο τῆς στέγης, ἢ ἀστρέφα.

κρόμιλ' ἢ, 1) ἢ μελόπιττα, 2) τὸ ζουμί πὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ βράσιμο τῆς κερήθρας, ἀπὸ τὴν ὁποία προηγουμένως ἀφαιρέθηκε τὸ μέλι Σ.

κεφαλάγαθος ὁ, εἶδος ἀγκαθιοῦ πὺ σχηματίζει λουλούδι σὰν κεφάλι, τὸ γαϊδουράγκαθο.

κεφαλότχους' ὁ, ὁ τοῖχος τοῦ δωματίου, σὶν ὁποῖον εἶναι χτισμένο τὸ τζάκι, ἄλλιως τζιακότ'χους.

κεφαλουμέρτ'κον τό, (κεφαλομέρτικο), τὸ μερτικὸ τοῦ γιοῦ ἀπὸ κληρονομιά, σχετικὰ μὲ τὸ μερτικὸ τῶν ἔγγονων.

κ'ιόζ'μους ὁ, τὸ ζουμί ἀπὸ βρασιμένα κουκκιά.

κ'ιότσιφλον τό, τὸ φλούδι τοῦ κουκκιοῦ.

κ'ιουφάσ'λα τά, τὰ κουκκιά καὶ τὰ φασόλια μαζί.

κλειδαρότρυπα ἢ, ἢ τρύπα τῆς κλειδαριᾶς.

κλήματουκούτσιρον τό, τὸ κούτσουρο τοῦ κλήματος.

κ'ιόμαλλα τά, τὰ μακριὰ μαλλιά τοῦ νεογέννητου βρέφους, πὺ εἶχαν φυτρώσει ὅταν ἀκόμα ἦταν μέσα στὴν κοιλιά.

κ'λιουτζίγιρα τά, ἢ κοιλιά καὶ τὰ τζιγκέρια μαζί.

κυνθόδισ' ἢ, τὸ δέσιμο τῶν κόμπων τοῦ στημονιοῦ, ἢ ἀρχὴ τοῦ ὕφαντοῦ.

κυνθουσκοίν' τό, τὸ σκοινὶ πὺ ἔχει κόμπους.

κυνκ'ναράλιβρον τό, τὸ ἀλεύρι ἀπὸ κουκουνάρα, δηλ. ἀραβόσιτο.

κ'νόστουμμον τό, (κυνό-στόμον), ἢ πιθαμή.

κυνκ'ναρόξ'λον τό, τὸ πρέμνο τοῦ ἀραβοσίτου.

κυνκ'ναρόπ'τα ἢ, ἢ πίτα ἀπὸ ἀλεύρι κουκουνάρας, δηλ. ἀραβοσίτου.

κυνκ'ναρόφ'λλον τό, τὸ φύλλο τοῦ φυτοῦ τοῦ ἀραβοσίτου.

κυνλιάδιρον τό, τὸ κωλέντερο, τὸ ἀρχαῖο ἐντεροκαλῆ.

κυνλλ'βός'μους ὁ, (κυνλλυβό-ζωμος), τὰ κόλλυβα μὲ ζουμί.

κυνλόκουρα τά, τὰ κοντὰ μαλλιά πὺ κουρεύονται ἀπὸ τὰ πισινὰ προβάτων.

κυνλουκ'θόπ'τα ἢ, ἢ πίτα μὲ κολοκύθι ὡς γέμισμα.

κυνλουκ'θουστούπουμα τό, τὸ τάπωμα τῆς νεροκολοκύθας καὶ μεταφορικῶς ὁ μικρόσωμος Σ.

κυνλουμέρ' τό, ὁ γλουτός.

κυνλουράδ' καὶ *κυνλουράδ'* (Σ) τό, τὸ ἱερὸν ὄστον.

κυνλουρρίζ' τό, (κυνλουρρίζι), ἢ παραφυάδα πὺ φυτρώνει στὴ ρίζα δέντρου.

κυνλουφούσκ' τό, τὸ κορίτσι πὺ εἶναι παχὺ καὶ κοντό.

κυνλουφουτιά ἢ, ἢ πυγολαμπίδα.

κυνλουχαλίδα ἢ, Σ. βλ. *κυνλουχαραγίδα*

κυνλουχαραγίδα ἢ, τὸ αὐλάκι τῶν δύο γλουτῶν.

κυνπρουλιά ἢ, ὁ καρπὸς τῆς ἐλιάς πὺ εἶναι μακρουλὸς καὶ χοντρὸς Σ.

κυνρασόσπουρος ὁ, ὁ σπόρος κορασιῶν, δηλ. μεταξοσκωλήκων.

κυνρασουκλάδ' τό, τὸ κλαδί πὺ κάνουν ἐπάνω τὰ κουκούλια τους οἱ μεταξοσκώληκες.

κουριφτουγάλ'δου τό, τὸ ψιλίδι τῶν κουρευτῶν τῶν αἰγοπροβάτων, μεγάλο ψιλίδι.

κουρνοναγηλιά ἤ, οἱ κουροῦνες καὶ γαῆλοι μαζί, μεταφορ. μέγα καὶ πολυθόρυβο πλήθος.

κουτ'κόμαλλα τά, τὰ μαλλιά τοῦ κούτικα, δηλ. τοῦ κροτάφου.

κουτσ'λόχισμα τό, ἡ κουτσουλιά.

κουτσ'νιλιὰ ἤ, (κουτινο-ελιά), ἡ ἀγριελιά.

κουτσουλιὰ ἤ, ἡ ἀγριελιά Σ.

κουφνιδουκάλαθου τό, τὸ μεγάλο καλάθι σὰν κοφινίδα.

κ'πάγουρου τό, (κηπ-ἀγγουρο), τὸ τρυφερὸ ἀγγούρι, ἄλλως νιράγουρου.

κ'πουτσάνακα τά, οἱ κοῦπες καὶ τσανάκια μαζί Σ.

κρασουλιὰ ἤ, ἡ οὔλια τοῦ κρασιοῦ, τὸ κατακάθι Σ.

κρατ'νόψ'χα ἤ, ὁ σπόρος τῆς κρατουίνας, δηλ. τῆς νεροκολοκυθιάς.

κριατόπ'ττα ἤ, ἡ κρεατόπιττα.

κριατουζούμ' τό, τὸ ζουμι ἀπὸ κρέας.

κριατουλιὰ ἤ, ἡ κρεατοελιά.

κριββατόγγρους ὁ, τὸ παννὶ πὺν περιβάλλει τὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ, γιὰ γιὰ νὰ κρύβῃ ὅ,τι ὑπάρχει ἀπὸ κάτω.

κριμόσ'κου τό, τὸ σύκο ἀπὸ ἄγρια συκιά πὺν φυτρώνει σὲ γκρεμούς.

κρουμ'δουμάννα ἤ, τὸ κρεμμύδι πὺν ἔμεινε χωμένο καὶ ξαναβλάστησε τὴν ἄλλη χρονιά Σ.

κρουμ'δουφλοῖδα ἤ, τὸ φλούδι τοῦ κρεμμυδιοῦ.

κ'τσιανουσίδιδρου τό, τὸ μυτερὸ σίδερο στὴν ἄκρη τοῦ ραβδιοῦ τῶν ποιμένων πὺν μπήγεται στὴ γῆ καὶ δὲ γλισσιᾶ Σ.

κυρασουλέν' ἤ, (κυρά-σελήνη), τὸ οὐράνιο τόξο.

λαγ'νουθεύδουτσα τά, οἱ στάμνες καὶ τὰ τσουκάλια μαζί Σ.

λαγ'νουστάτς ὁ, τὸ μέρος ὅπου τοποθετεῖται ἡ λαγήνα, ἡ στάμνα.

λαγόκουλους ὁ, ὁ γυμνόκωλος (λαγός=γυμνός).

λαγουβιβιλιὰ ἤ, ἡ κοπριά τοῦ λαγοῦ Σ.

Λαγουβούναρον τό, τοπωνύμιο.

λαγουπάτ'μα τό, εἶδος χόρτου φαγώσιμου Σ.

λαγουπροβιά ἤ, ἡ προβιά τοῦ λαγοῦ.

λαδακόν' ἤ, ἡ πέτρα ἢ ἀλειμένη μὲ λάδι, ὅπου ἀκονίζουν τὰ μαχαίρια.

λαδόμ'λους ὁ, (λαδό-μυλος), τὸ ἐλαιοτριβεῖο.

λαδουθόκαλου τό, τὸ μπουκάλι πὺν βάζουν λάδι.

λαδουθοντικός ὁ, ὁ ποντικός πὺν ἔπεσε μέσα στὸ λάδι.

λαδουγνάλ' τό, τὸ μπουκάλι τοῦ λαδιοῦ Σ.

λοδουδόλαπους ὁ, τὸ ντουλάπι ὅπου βάζουν τὰ μπουκάλια γιὰ τὸ λάδι.

λαδουκούμαρον τό, τὸ ἐλαιοδοχεῖο.

λαδουλιὰ ἤ, ἡ ἔλια πὺν βγάζει πολὺ λάδι.

λαδουλόγγαρον τό, τὸ λυχνάρι πού καίει μὲ λάδι.

λαδουφά'γ τό, τὸ λαδερό φαί.

λακκουσαγίττα ἦ, ἡ σαίττα τοῦ λάκκου, δηλ. τοῦ ἀργαλειοῦ.

λαμπουγγιάλ' τό, τὸ γυαλί τῆς λάμπας.

λαμπουφάναρον τό, τὸ φανάρι πού ἔχει μέσα λάμπα πετρελαίου.

λαφανουγγούλ' τό, τὸ γουλί, δηλ. τὸ βλαστάρι τοῦ φυτοῦ λαφάνα.

λιγδουμ'τζούρα ἦ, ἡ κουτζούρα ἀπὸ λιπαρὴ ἀκαθαρσία.

λίγόβιργα ἦ, ἡ βέργα τῆς λυγιάς Σ.

Λιουβούνια τά, (ἔλιοβούνια), λόφοι κατάφυτοι ἀπὸ ἐλιές, τοπωνύμιο Σ.

λιόζ'μους ὁ, τὸ νερό πού στραγγίζει ἀπὸ ἀποθηκεμένες ἐλιές.

λίπρινους ὁ, εἶδος πρίνου μὲ φύλλα χωρὶς ἀγκάθια, σὰν τῆς ἐλιάς.

λίσκ'ζα ἦ, ἡ σκίζα ἀπὸ ξύλο ἐλιάς Σ.

λιουκούκ'τσου τό, τὸ κουκούτσι τῆς ἐλιάς.

λιουσακί' τό, τὸ σακί μὲ τὸ ὅποιο κουβαλοῦν ἐλιές Σ.

λιουσκούν' τό, τὸ φυτὸ μέντα.

λυρουδαύλια τά, τὰ μουσικὰ ὄργανα ὅλα μαζί.

λυρουκουλόκ'θου τό, τὸ μεγάλο κοκκινωπὸ κολοκύθι.

λυγνουστά'τς ὁ, τὸ μέρος ὅπου κρεμοῦν τὸ λυχνάρι.

μαγισιλουχόρταρον τό, τὸ χορτάρι μὲ τὸ ὅποιο θεραπεύουν τὸ μαγισίλι.

μαγιόξ'λου τό, τὸ ξύλο τοῦ Μάη, μόνο στὴ φράση: Πιάνου τοῦ μαγιόξ'λου
(=κάνω ἐκδρομὴ τὸ πρῶτὸ τῆς πρωτομαγιάς).

μαθρακουμάλλ' τό, τὸ μάλλι τοῦ βασιλέως, δηλ. ἀνύπαρκτο πράγμα. πβ.
ἄβδιλουκόκκαλου, μ'λαρουπούλαρου.

μακαρουζούμ' τό, τὸ ζουμί πού μένει ὅταν στραγγιστοῦν τὰ μακαρόνια.

μαλαθροξ'λου τό, τὸ σιέλεχος τοῦ μάλαθρου. (Τὸ μεταχειρίζονται στὸ βρέ-
ξιμο τοῦ τραχανᾶ).

μαμ'δουκούκκια τά, τὰ κουκκιά πού ἔχουν μέσα μαμούδια Σ.

μαννόγαλου τό, τὸ γάλα μάννας καὶ κόρης πού χρησιμοποιεῖται ὡς φίλτρο Σ.

μαργόπ'λους ὁ, ὁ πηλὸς ἀπὸ βρώμικα νερά.

μαρμαρουκαρδιά ἦ, τὸ ἐσωτερικὸ μαρμαρίνης πέτρας, πού τὸ μεταχειρίζον-
ταν ὡς συστατικὸ μαγικοῦ φαρμάκου γιὰ παθήσεις ἀπὸ μεγάλο φόβο.

ματουκάπακου τό, τὸ ματόφυλλο, τὸ βλέφαρο.

ματουλιά ἦ, (αἱματο-ελιά), εἶδος ἐλιάς μὲ κόκκινη σάρκα.

ματόχαδρου τό, τὸ χάντρο πού τὸ φοροῦν γιὰ τὸ κακὸ μάτι Σ.

μ'γαδάλιβρου τό, τὸ ἀλεύρι ἀπὸ σμιγάδι, δηλ. ἀπὸ σιτάρι καὶ κριθάρι Σ.

μητρόπουνους ὁ, ὁ πόνος τῆς μήτρας.

μιλίγαλα τό, ἡ πανώλης (εὐφημιστικῶς).

μιλίγαλου τό, 1) Τὸ μέλι καὶ γάλα: Φρ. Τί θέλ'ς; τοῦ μιλίγαλου; (γιὰ τοὺς
ἀνικανοποίητους). 2) Τὸ μέλι μὲ γάλα πού ρίχνουν στὰ σταυροδρόμια γιὰ
τὰ ξωτικά Σ.

- μιλόπ'τια ἤ, ἡ μελόπιττα, κερήθρα μὲ μέλι Σ.
 διλουχουγούλια τὰ, οἱ φαγώσιμοι τρυφεροὶ βλαστοὶ τῆς μολόχας.
 μιλουχουλού'δα τὰ, τὰ λουλούδια τῆς μολόχας.
 μιλ'σουβάραδον τό, ἡ κυψέλη Σ.
 μιλ'σουκέδιρ' τό, τὸ κεντρὶ τῆς μέλισσας Σ.
 μιλ'σουκέρ' τό, τὸ κερί τῆς μέλισσας Σ.
 μιλ'σουμάδιρ' τό, ἡ μάντρα ὅπου φυλάγονται κυψέλες Σ.
 μιλ'σουπούλ' τό, τὰ νεογνὰ τῶν μελισσῶν.
 μιλ'σουσίδιρον τό, τὸ εἰδικὸ σιδηρένιο ἐργαλεῖο ποὺ χρειάζεται στὸ τρύ-
 γημα τῶν μελισσῶν Σ.
 μιρουμήνια τὰ, οἱ πρώτες 12 μέρες τοῦ Αὐγούστου ποὺ οἰωνίζονται τὸν
 καιρὸ τῶν 12 μηνῶν.
 μιταξουλούρ' τό, τὸ τσεμπέρι μὲ μεταξωτὲς ρίγες.
 μιταξουτριχιά ἢ, τὸ ψιλὸ κόσκινο ἀπὸ μεταξωτὸ παννί.
 μ'λαροπούλαρον τό, τὸ πουλάρι τοῦ μουλαριοῦ, πράγμα ἀνύπαρκτο Σ. ββ.
 μαθρακουμάλλ', ἀβδιλουκόκκαλον.
 μουλ'βουδ'νά τὰ, (μουλο βοδινά;) τὰ διάφορα ζῶα, κοπάδι διαφόρων ζῴων.
 μουλ'βουκόδ'λου τό, τὸ μολύβι ποὺ γράφουν.
 μουρμύσ'κον τό, εἶδος σταφυλιοῦ.
 μουσοκουκύδουνον τό, εἶδος κυδωνιοῦ μὲ δυνατὴ εὐωδιά.
 μουσοκουλίβανους ὁ, λιβάνι ἀπὸ λουλούδια καὶ μπαχαρικά.
 μουστουλαβάδα ἢ, ἡ ἄρμαθιά ἀπὸ καρύδια ἢ ἀμύγδαλα βουτηγμένη σὲ μου-
 σταλευριά.
 μ'σκαρουρ'θού'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ρουθούνια ἀνοιχτὰ σὰν τοῦ μο-
 σκαριοῦ.
 μ'σταρουσακκούλα ἢ, ἡ σακκούλα ποὺ βάζουν τὰ μακριὰ μαστάρια τῶν αἰ-
 γῶν, γιὰ νὰ προφυλάγονται ἀπὸ τ' ἀγκάθια καὶ γιὰ νὰ μὴ βυζαίνουν τὰ
 κατοίκια Σ.
 μ'τζηθρόπλυμα τό, τὸ πλύμα, δηλ. ὁ ὄρκος τοῦ γάλακτος μετὰ τὴν ἀφαι-
 ρεση τῆς μυτζήθρας.
 μ'τζουρουμύτς ὁ, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μουτζουρωμένη ἢ μύτη του.
 Μ'τσουκουλῆς ὁ, ἐκεῖνος ποὺ οἱ γλουτοὶ του εἶναι χοντροὶ σὰν μουτσί (—του-
 λούμι), πρόσωπο παραμυθιοῦ.
 μυξουμάδ'λου τό, τὸ μαντήλι γιὰ τὴ μύτη.
 μυρμηγουβότανον τό, (ἐλμιγγο-βότανον), τὸ φάρμακο γιὰ τὰ σκουλήκια τοῦ
 ἐντέρου τῶν μικρῶν παιδιῶν.
 νιβρόπλασμα τό, ὁ νευρικός καὶ εὐερέθιστος ἄνθρωπος Σ.
 νικρόρ'χα τὰ, τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσε ὁ νεκρὸς πρὶν ξεψυχήση.
 νιράγουρου τό, τὸ ἀγγούρι πρὸς πατίζεται, ἄλλιως κ'πάγουρου.
 Νιρόβιγλα ἢ, (Ἡμερόβιγλα), τολων., ὄνομα βουνοῦ.

- νερόβουρου τό, ὁ βοριάς πού συνοδεύεται μὲ βροχή: *Μᾶς πάγουσι τὸ νερό-
βουρου,*
- νερουθούτσ' τό, τὸ φαγητὸ μὲ πολὺ ἀραιὸ ζουμί: *Ἡ σοῦπα γίν'κι νερουθούτσ'.*
- νερούλι ἢ, ἡ πράσινη ἐλιά πού διατηρεῖται σὲ ἄωρη.
- νερουπούλια τά, οἱ βάτραχοι εἰρωνικά, ἐπειδὴ λαλοῦν σὰν νᾶταν πουλιά.
- νερουχέλιδους ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει λεπτές, κάθετες, ἀνοιχτόχρωμες γραμμὲς
σὲ τὸ πρόσωπο λέγεται γιὰ αἶγα.
- νερουχόρταρον τό, κάθε χορτάρι τῆς Ἐνοιξῆς, πού τρώγοντάς το τὰ αἰγο-
πρόβατα κάνουν νερουλὸ γάλα.
- νεκουκρουμαχαλάς ὁ, ἡ συνοικία καλῶν νοικοκυραίων.
- νεκουκρουπαῖδ' τό, τὸ παιδί νοικοκυραίων, ἀπὸ καλὸ σπίτι.
- νεχτουήμιρον τό, τὸ ἡμερόνυχτο.
- νεδουγαλ' τό, τὸ μπουκάλι πού βάζουν ξίδι Σ.
- νεδουλιχ ἢ, ἡ οὐλιά, δηλ. τὸ κατακάθι τοῦ ξιδιοῦ Σ.
- νελάγουρου τό, τὸ ἄγουρο πεπόνι.
- νελικουρας ὁ, ὁ ψηλὸς καὶ ἰσχνὸς ἄνθρωπος.
- νελάβιρους ὁ, ὁ ξύλινος μύθος.
- νελουθήκ' ἢ, στοίβα ξύλων.
- νελουκόμματα τά, τὸ κόψιμο τῶν ξύλων γιὰ τὸ χειμῶνα. Γίνεται μὲ ἀλληλο-
βοήθεια, γι' αὐτὸ καὶ τὸ γνωμικόν: — *Δαν'κὰ εἶνι τὰ νελουκόμματα.*
- νελορμέρηγας ὁ, εἶδος μεγάλου μαύρου μύρημηγα, πού ζῆ μέσα στοὺς κορ-
μοὺς τῶν δέντρων.
- νεορθόκουλους ὁ, εἶδος ἐξανθήματος τοῦ δέρματος, ἀλλοῦ λέγεται βαζδραβίτσα.
- νεορθουκόλιασμα τό, τὸ ἀνατορίασμα Σ.
- νεορθουκουτσ'λιά ἢ, τὸ περιίτωμα τῆς ὄρνιθας Σ.
- νεορθουτ'φλιά ἢ, τὸ νὰ μὴ βλέπη κανεὶς τὴ νύχτα, ὅπως οἱ κότες Σ.
- νεορθόψειρα ἢ, ἡ ψείρα τῆς ὄρνιθας.
- νεπννέγ'λα τά, τὰ γουλιά, δηλ. οἱ βλαστοὶ τοῦ φαγώσιμου χόρτου «παννί».
- νεπννέδ'ζ'μους ὁ, τὸ ζουμί νερόβραστων φασολιῶν (νεπννέδ'ζα=γεφυτοφάσσουλο).
- νεπννιουμύτς ἐπίθ., (οὐδ. νεπννιουμύτ'κου), ἐκεῖνος πού ἔχει πλατεῖα μύτη σὰν
τῆς πάπιας.
- νεπαρμ'θουφ'λλάδα ἢ, τὸ βιβλίον πού περιέχει παραμῦθια.
- νεπ'γιαδδ'φ'λιου τό, τὸ χεῖλος τοῦ πηγαδιοῦ.
- νεπ'θαμουγόνταους ἐπίθ., ὁ πολὺ βραχύσωμος.
- νεπιδιουγέμ' καὶ νεπιδιουγόν' τό, τὸ πλῆθος παιδιῶν, στὴν ἴδια οἰκογένεια.
- νεπικμ'ζόχουμα τό, εἶδος χώματος πού τὸ χρησιμοποιοῦν διὰ τὸ κάνουν τὸ πετιμέζι.
- νεπικ'δ'όπ'λους ὁ (νεπρικ'όπουλος), ὁ νεοσσὸς τῆς πέριδικας.
- νεπιταλ'δόκουλους ὁ, ὁ κῶλος τῆς πεταλίδας.
- νεπιτ'νουζ'νίχ'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει λαμὸ ψηλὸ σὰν τοῦ πετεινοῦ, ὁ μα-
κρόλαιμος.

πιτρόκ'πα ἤ, ἡ πῆλινη κούπα.

Πιτρόσ'κους ὁ, τοπων. ὅπου ὑπάρχουν πολλές συκίες ριζωμένες σὲ βράχους.
πιτρουκάρ'δου τό, εἶδος καυδιοῦ μὲ σκληρὸ τσόφλι.

πιτρουκλάδ' τό, τὰ κλαδιὰ τὰ πετρωμένα, καὶ ὡς ἐπίρρ. σωρηδόν.

πιτρουκούπ' τό, ἡ πῆλινη γαβάθα.

πιτρουπιλικούδ' τό, πέτρες καὶ πελεκούδια μαζί : Μαζεύ'κι τοῦ πιτρουπιλικούδ' (=μέγα πλῆθος).

πιτρουσάλιαγας ὁ, βλ. γυμνουσάλιαγας. Σ.

πιτρουτζιτζιρούδ' τό, τὸ πῆλινο τεντζερεδάκι.

πιτρουχάρανου τό, ἡ πῆλινη χύτρα.

πιτρουχούδιλ' ἤ, (πετρο-χόδολη) οἱ πέτρες οἱ ἀνακατεμένες μὲ χρώματα, ἀλλιῶς χούπιτρου.

πιτράψαρου τό, τὸ ψάρι ποὺ ζῆ σὲ βραχώδη παραλία.

πλατανόφ'λλου τό, τὸ φύλλο τοῦ πλατάνου.

π'γκουτουμέσαλου τό, τὸ μεσάλι τῆς πινακωτῆς.

πουδόν'χα τά, τὰ νύχια τῶν ποδῶν.

πουνόλιμος ὁ, ὁ πόνος τοῦ λαιμοῦ : "Εἰ π' νὰ βγάλ'ς δοῦ βουνόλιμου ! (ἀρὰ)

πουρδουράκ' τό, τὸ ἀδύνατο καὶ παρακατιανὸ ρακί Σ.

προυδατολιὰ ἤ, (προδατο-τιλιὰ) ἡ κοπριά, τὸ περίττωμα τοῦ προβάτου.

π'τουγάλ' τό, (πυτιο-γυάλι) τὸ πηγμένο τυρὶ πρὶν ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὸν ὄρο.

π'τανουθήκα ἤ, ἡ μεγάλη πόρνη.

πυριόβουλους ὁ, τὸ τσακμάκι Σ.

πυρυστιὰ ἤ, ὁ σιδερ. τρίποδας ὅπου τοποθετοῦν τὴν κατασρόλα στὴ φωτιά.

ρακουκάζανου τό, ὁ ἄμβυξ.

ρ'ζόγαλου νό, τὸ ριζόγαλο.

ρουδανόχιρους ὁ, τὸ χερουλί μὲ τὸ ὁποῖο γυρίζουν τὸ ροδάνι : Φρ. γυρίζου

σὰ ρουδανόχιρους (=περιστρέφομαι ἀδιάκοπα).

ρουγότ'πα ἤ, ἡ τσίπα τοῦ ρώγου, δηλ. ὁ ἴστος τῆς ἀράχνης.

ρουκουέφαλου τό, τὸ κεφάλι τῆς ρόκας, ὅπου δένεται ἡ τουλούπα τοῦ μαλ-

λιοῦ ποὺ γνέθουν.

Ρουμιουκατ'θέλα ἤ, ἡ χριστιανὴ γύφτισσα.

ρουστάσ' τό, (ἔρο-στάσιον) τὸ σύνορο δυὸ χωραφιῶν.

Σαβθουν'κουλουβάρθα τά, οἱ γιορτὲς τῶν ἁγ. Σάββα, Νικολάου, Βαρβάρας.

σαλιακότσιπλα τά, τὰ ἄδεια κελύφη τῶν σαλιγκαριῶν.

σαλιακουμάννα ἤ, ὁ γυμνοσάλιακας.

σαμουκούκκ' τό, ὁ κόκκος τοῦ σησαμιοῦ.

σαπ'νόχουμα τό, τὸ ἀσπρόχωμα Σ.

σαρδிலουμάννα ἤ, εἶδος μεγάλης σαρδέλας.

σιδιδρόπαννου τό, τὸ παννὶ ποὺ ἀπλώνουν ἐπάνω στὸ ροῦχο ποὺ σιδερώνουν,

γιὰ νὰ μὴν καῖ.

- σ'διρσίπιτρα ἢ, εἶδος πολὺ σκληρῆς πέτρας Σ.
 σ'διρουπάλ'κου τό, τὸ σιδερένιο παλούκι Σ.
 σκατουδουματιὰ ἢ, ἢ ντοματιὰ πού φυτρώνει μόνη τῆς σὲ μέρη κοπροισμένα.
 σκατουκατουρήματα τά, κοπριῆς καὶ οὐρα.
 σκατουκόκκαλους ἐπίθ., ὕβριστικὴ προσωνυμία γιὰ νεχρό.
 σκατουμά'δους ὁ, ὁ κοπροκάνθαρος.
 σκατουφούκιαρου τό, μεταφορ. ὁ ἄνθρωπος πού διαβάλλει, συκοφαντεῖ, δημιουργεῖ φιλονικίες.
 σκατόψ'χους ἐπίθ., ὕβριστικὴ προσωνυμία γιὰ νεχρό.
 σ'κίόκλουρους ὁ, ὁ κλώνος τῆς συκιάς.
 σ'κίόφ'λλου τό, τὸ φύλλο τῆς συκιάς.
 Σκ'λόγριμους ὁ, τοπωνύμιο.
 σκ'λουδύζ' τό, τὸ μεγάλο σπυρὶ πού βγαίνει κάτω ἀπ' τὴ μασχάλη.
 σκ'λουζουή ἢ, ἢ σκυλήσια ζωή.
 σ'κουκάρ'δα τά, σύκα καὶ καρύδια μαζί.
 σκουλ'κουλιὰ ἢ, ἐλαιόκαρπος μὲ σκυλήκι.
 σκουρδουγούδ' τό, τὸ ξύλινο γουδι πού κάνουν τὴ σκορδαλιά.
 σκουρδουκόπανους ὁ, ὁ κόπανος τοῦ γουδιοῦ τῆς σκορδαλιάς Σ.
 σκουρδουρόπανα τά, τὰ σκόρδα καὶ τὰ ρεπάνια μαζί.
 σκουρδουπλιξίδα ἢ, ἢ ἄρμαθιὰ ἀπὸ σκόρδα Σ.
 σκουρδουσι'λλίδα ἢ, ἢ σκελίδα τοῦ σκόρδου.
 Σκουτ'νόλακκους ὁ, τοπωνύμιο.
 σκουτόπουνους ὁ, ὁ κοιλόπανος.
 σ'μαδαχείλ'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει σημάδι (οὐλή) στὰ χεῖλη.
 σ'νιφόκαμα τό, ἢ κουφόβραση.
 σ'νουκλονή ἢ, ἢ κλωστή ἀπὸ μαλλι ἐγγώριο Σ.
 σ'νουκούδαρου τό, τὸ κουβάρι τοῦ σ'νοῦ, δηλ. τῆς μάλλινης κλωστῆς.
 σ'νουσκάμαζου τό, τὸ σαμάγγι, δηλ. ἢ τολύπη ἀπὸ μαλλι πού κλώθεται
 στὸ ἀδράχτι καὶ γίνεται σ'νός (=μάλλινη κλωστή).
 σουγλόβιρους ὁ, ξύλινος μυτερός μίτρος καὶ ρ. σουγλουβιριάζου τρουπῶ μὲ
 σουγλόβιρου.
 σουγλουμύτς ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει σουβλερὴ μύτη Σ.
 σουκακόςκ'λου τό, ὁ σκύλος πού γυρίζει ἀδέσποτος στὰ σοκάκια καὶ ὕβρι-
 στικά ὁ ἀλήτης.
 σουρλουδούβανα τά, τὰ μουσικὰ ὄργανα : Ἡ μεγάλους ἢ γάμους θέλ' δού-
 βανα κι ἢ μ'κρὸς σουρλουδούβανα. Γνωμ.
 σπ'τότουπους ὁ, τὸ οἰκόπεδο.
 σταλ'δουμύξ'ς ὁ, ἐκεῖνος πού τοῦχει διαρκῶς ἢ μύξα του.
 σταλ'δουμύτς ἐπίθ., ἐκεῖνος πού στάζει ἢ μύτη του Σ.
 σταρουκούκκ' τό, ὁ κόκκος τοῦ σιταριοῦ.

- σταρουμάννα ἤ, ἡ κάθε ρίζα τοῦ φυτρωμένου σιταριοῦ μὲ πολλά καλάμια.
 σταρουχώρραφου τό, τὸ χωράφι ποὺ κάνει καλὸ σιτάρι.
 σταυραδέρραφα τά, ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὸν ἴδιο νουνό.
 σταυραχίτος ὁ, εἶδος αἰτοῦ.
 σταυράραθους ὁ, εἶδος ἀγκαθιοῦ μὲ κόκκινο χυμὸ σὰν αἷμα καὶ μὲ εὐχάριστη
 μυρωδιά. Πιστεύεται ὅτι ἀπὸ τὸ ξύλο του ἔγινε ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ.
 σταφ'λιουκόφ'νου τό, τὸ εἰδικὸ κοφίνι ποὺ κουβιλοῦν τὰ σταφύλια Σ.
 σιφανουχάρτ' τό, τὸ πιστοποιητικὸ τοῦ γάμου.
 σλιδόγρια ἤ, ἐκεῖνη ποὺ ἔχει ζάρες στὸ πρόσωπο σὰ γριά Σ.
 στουμουχαλίναρα τά, τὸ σιόμα καὶ τὰ χαλινάρια. Λέγεται γιὰ ἀνθρώπους:
 Θὰ σὶ σπάσου τὰ στουμουχαλίναρα σ'!
- σφαραγουζούμ' τό, τὸ ἀφέψημα τῶν βλαστῶν τοῦ σπαραγγιοῦ.
 σφουγαρόπιτρα ἤ, εἶδος πέτρας ἐλαφοῦς μὲ πόρους σὰν τὸ σφουγγάρι, ποὺ τὴ
 ρίχνουν τὰ κύματα στὶς ἀρογιαλιές. Μὲ αὐτὴ τρίβουν τὰ μαχαιροπήφουνα.
 σφουγαρόπαννου τό, τὸ παννὶ μὲ τὸ ὁποῖο σφουγγαρίζουν.
 σφουγιουπάννα ἤ, πάντα λερωμένη σὰν τὴ σφούγια τοῦ φούρνου, μεταφο-
 ρικά, ἀκάθαρτη γυναίκα.
 τζατζαλόκ'λιμου τό, τὸ κιλίμι τὸ ὑφασμένο μὲ κουρέλια, ἢ κουρελοῦ.
 τζιακόπαννου τό, τὸ πανὶ ποὺ κρεμοῦν μπροστὰ στὸ τζάκι γιὰ νὰ μὴ βγαίνει
 στὸ δωμάτιο ὁ καπνός.
 τζιακότ'χους ὁ, ὁ τοῖχος τοῦ δωματίου, στὸν ὁποῖον εἶναι χτισμένο τὸ τζάκι,
 ἄλλιωὺς κιφαλότ'χους.
 τζιαμουδόλαπους ὁ, βλ. γιαλουδόλαπους.
 τζιβλουλόχαρου τό, τὸ λυχνάχι ποὺ τζιμπλιάζει καὶ δὲ φέγγει καλά.
 τζιβλουπόνια τά, οἱ πρῶτοι μικροὶ πόνοι τῆς ἐπίτοκης γυναίκας.
 τζιζβουκούτια τά, τὰ μπρόκια καὶ οἱ καφετιέρες μαζί Σ.
 τιλιγραφέ'λου τό, ὁ στύλος τοῦ τηλεγράφου.
 τ'λουπάνν' τό, ἡ τούλινη μαντήλα τοῦ κεφαλιοῦ τῶν γυναικῶν.
 τουρκόπ'λους ὁ, ὁ μικρὸς Τοῦρκος, τὸ τουρκάκι.
 τουρκουμνήμουρα τά, τὸ τουρκικὸ νεκροταφεῖο.
 τραπιζουμάχισου τό, τὸ μαχαίρι τοῦ φαγητοῦ.
 τραπιζουμέσαλου τό, τὸ τραπεζομάντηλο.
 τσαπουδός ὁ, (τσαπο-δόντης) ἐκεῖνος, ποὺ οἱ κοπιῆρες τῶν δοντιῶν του εἶ-
 ναι μεγάλοι σὰν τσάπες Σ.
 τσιβλουφάναρου τό, τὸ φανάρι ποὺ δὲ φέγγει καλὰ Σ.
 τσιλικόβιργα ἤ, ἡ βέργα μὲ τὴν ὁποία χτυποῦν τὸ τσιλίκι (ξυλίκι) στὸ παγνίδι.
 τσιτσιρλουχοιρνούλδαν'κα τά, τὰ χοίρινα γλυκάδια, χοίρινο λίπος καὶ λουκά-
 νικα, ὅλα μαζί.
 τσ'καλουβάρδακα τά, τὰ τσουκάλια καὶ μπαροδάκια μαζί, τὰ διάφορα οἰ-
 κιακὰ ἄγγεϊα.

το παμόγδαλο τό, τὸ ἀμύδαλο μὲ λεπτὸ τσόφλι.

το πουάρδου τό, τὸ καρῦδι μὲ λεπτὸ τσόφλι.

τυρουπ'τιά ἦ, ἡ μαγιά τοῦ τυριοῦ Σ.

τ'φικόδριγα ἦ, ἡ βέργα πού καθαρίζουν καὶ γεμίζουν τὴν κάννη τοῦ κυνηγε-
τικοῦ ὄπλου Σ.

φαγαρρώστια ἦ, τὸ νὰ κάνη κάποιος τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ ζητᾷ διαρκῶς φα-
γητό. Στὴ Λήμνο λέγεται ἀρρουστουφαγιά.

φασ'λάχυρα τά, τὰ ἄχυρα τῶν ἀλωνισμένων φασολίων.

φασ'λουκέρατα τά, τὰ χλωρὰ ἀμπελοφάσουλα.

φασ'λόψιου ἐπίθ., τὸ πρόβατο πού γύρω στὰ μάτια καὶ στὰ χεῖλη ἔχει μαῦρα
σημάδια, ὅπως τὰ γυφτοφάσουλα Σ,

φ'δόλαδου τό, τὸ λίπος τοῦ φιδιοῦ, πού χρησιμοποιεῖται ὡς ἀλοιφή τῶν μαλ-
λιῶν τῶν κοριτσιῶν, γιὰ νὰ μακρύνουν.

φιλ'τζανόπιατου τό, τὸ πιατάκι τοῦ φλιζανιοῦ.

φισκόλπ'τα ἦ, ἡ πίτα ἀπὸ φέσκ'λα, δηλ. σέσκουλα.

φικουνέρ' τό, τὸ νερὸ πού παίρνει μαζί της σὲ δοχεῖο ἡ γυνάικα ὅταν πάη
μὲ τὸ παιδί της νὰ πάρη εὐχὴ ἀπὸ τὸν παπᾶ, 40 μέρες μετὰ τὸν τοκετό.

φλουμαρόδριγα ἦ, ἡ βέργα μὲ τὴν ὁποία ἀνοίγουν τὰ φλουμάρια, τὰ φύλλα
τοῦ ζυμαριοῦ.

φουκιουρ'θούγα ἦ, ἐκείνη πού τὰ ρουθούνια της εἶναι ἀνοιχτὰ σὰν τῆς φώ-
κίας.

φουνου· ὡς α' συνθετικὸ μὲ τὴν ἔννοια μακαρίτης : ἡ φουνου·μάννα μ', τοῦ
φουνου·Μαριό. Ἴσως ἀρχικὰ νὰ λεγόταν γιὰ πεθασμένους ἀπὸ φόνο.

φουρνόξ'λου τό, τὸ μακρὸ ξύλο πού συνδουλίζουν τὸν φούρο Σ.

φουρνόπ'τα ἦ, τὸ προφούρσι.

φουτόσκουλα τά, οἱ σκόλες τῶν Φώτων καὶ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου.

φουτουχυσία ἦ, ἡ φωταγωγήση τῶν χωριῶν στὶς ἐθνικὰς γιορτές.

Φραγδέρυσα ἦ, τοπωνύμιον, πηγὴ.

φραγουπούλα ἦ, εἶδος λουλουδιοῦ.

φρουκαλόσπουρος ὁ, ὁ σπόρος τοῦ φυτοῦ πού γίνονται οἱ σκαῦλες.

χαλβαδόπ'τα ἦ, ἡ στρογγυλὴ πίτα τοῦ χαλβᾶ, πασμένη μὲ ἄσπρο σουσάμι.

χιρόβλους ὁ, ὁ χερόμυλος.

χιρόγραμμα τό, τὸ χειρόγραφο.

χιρουβλισκὸς ἐπίθ., ὁ ζυμωμένος μὲ ἀλεύρι τοῦ χερόμυλου : ἡ γάτσα χιρου-
βλισ'κιά.

χιρουπιασίδ' τό, τὸ ἐργόχειρο, ὅ,τι γίνεται μὲ τὸ χερί.

χαιρ'νόκουλος ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει πολὺ πάχος στοὺς γλουτούς. (χαιρνό=
πάχος γενικῶς).

χαιρ'νουλόκαν'κα τά, τὰ χοιρινὰ καὶ τὰ λουκάνικα μαζί.

χουματ'δόδουλος ὁ, (χουματίδα+βῶλος), ὁ βῶλος τοῦ χώματος.

χούπιτρου τό, τὸ χῶμα πού περιέχει πέτρες, ἀλλιῶς πιτροχούδιλ'.
 χουρ'κουγανοί οἱ, γονεῖς μικρῶν παιδιῶν.
 χουρ'κουμάννα ἢ, ἢ μωρομάννα (χουρ'κὸ=μωρό).
 χουρταρόπ'τα ἢ, ἢ χουρταρόπιτα.
 χουρταρόρ'ζα ἢ, τὸ κοντὰ στὴ ρίζα μέρος τοῦ φαγώσιμου χουρταριοῦ πού
 βυθίζεται στὴ γῆ.
 χ'στέσκουλα τά, οἱ γιορτές τῶν Χριστουγέννων.
 χ'στουλούλ'δου τό, τὸ λουλούδι ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο Σ.
 χ'τουνόσπ'του τό, τὸ σπίτι τοῦ γείτονα, τῆς γειτονιάς.
 χ'τουνουπαῖδ' τό, τὸ παιδί τοῦ γείτονα : Παίξου μὲ τὰ χ'τουνουπαῖδια.
 Ψαρόλακκος ὁ, λάκκος ποταμοῦ ὅπου ζοῦν ψάρια, τοπωνύμιο.
 ψαρὸν'μα τό, τὸ νῆμα πού πλέκουν δίχτυα Σ.
 ψαρουπατσιαβούρα ἢ, ἢ ψαρωμένη πατσαβούρα : Φρ. θὰ σὶ πετάξ' μὲ δὴ ψ.
 (=θὰ σὲ διώξουν κακὴν κακῶς).
 ψαρουφλοῖδα ἢ, τὸ λέπι τοῦ ψαριοῦ.
 ψειρουρ'θναῶς ὁ, αὐτὸς πού ἔχει ψεῖρες καὶ στὰ ρουθούνια του, ὑβριστικό.
 ψουλουδούζα ἢ, ἢ αἶγα μὲ πολὺ μακριὰς τὶς θηλές τῶν μαστῶν της.
 ψουμόχλου τό, τὸ ψίχουλο ψωμιοῦ.
 ψουρουζ'νίχ'ς ὁ, ἐκεῖνος πού ἔχει ψῶρα στὸν τράχηλό του.
 ψουρουμαχαλᾶς ὁ, ἢ φτωχογειτονιά.
 ψ'χουμάννα ἢ, ἢ ψυχουμάννα.
 ψ'χουκαβᾶς ὁ, ὁ ψυχοπατέρας.
 ψ'χουχάρτ' τό, τὸ ψυχοχάρτι.

Στὴ συνθετικὴ ἱκανότητα τοῦ ἰδιώματός μας πρέπει νὰ καταλογιστῇ καὶ
 ἡ συχνότητα συνθέτων πού ἐνώνουν τὸ ἐπώνυμο μὲ τὸ βιωματικὸ κάθε προ-
 σώπου, καθὼς Δρακου-Στέλιους, Δρακου-Μαριώ, Κακ'γαρου-Μπότς, Κου-
 τραδου-Μ'χάλ'ς, ΠιτρούΝ'κόλις, Ρουκου Νικόλας, Σ'κναδου-Ν'κόλ'ς, Συντη-
 ρό-Γιαν'ς, Τζιβλου-Μπουτῆς κ.τ.δ.

2) Οὐσιαστικὸ + ἐπίθετο

καλαμάγρα ἢ, τὸ ἄγριο καλάμι, εἶδος ζιζανίου.
 κ'λιάρφανους ἐπίθ., ὁ ὀρφανὸς ἀπὸ τὴν κοιλιά τῆς μάννας του, δηλ. πρὶν
 γεννηθῆ.
 μιλίχλους ἐπίθ., ὁ λίγο χλωρὸς : Τυρὶ μιλίχλουρου.
 σουγλουμουτιρὸς ἐπίθ., ὁ μυτερὸς σὰ σουβλί.
 χαρκαουπράσ'νους ἐπίθ., (χαλκοπράσινος), ὁ ὑποπράσινος.
 χιδρουπέτσλους ἐπίθ., ὁ πιτσουλός, ὁ παρδαλὸς σὰν τὴν ὄχεντρα.

3) Ἐπίθετο + οὐσιαστικὸ

ἀγριουβλόκαδου τό, τὸ ἄγριο πλοκάδι, εἶδος φυτοῦ πού τυλίγεται γύρω ἀπὸ

- ἄλλα καὶ κάνει λουλούδια ἄσπρα σὰν χωνάκια.
 Ἄσπρ' κους ὁ, τοπωνύμιο (Ἄγ. Κήρυκος).
 ἀκριδουνιριά ἢ, ἢ λειψυδρία.
 ἀνοιχτουρούκ' ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ χαζεύει μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, ὁ χαζός.
 ἀνοιχτουματιά ἢ, ἢ ξευπνάδα.
 ἀνοιχτουμάτς ὁ, ὁ ξευπνος.
 ἀπλουγιαλιά ἢ, τὸ ἀνοιχτὸ μέρος, ἢ ἀπλοχωριά Σ.
 ἀπλουτουπιὰ ἢ, ἀπλωτὸς τόπος, εὐρουχωρία.
 ἀπ' στόκουλα ἐπίρρ., πισόκωλα, ἀνάποδα.
 ἀπρόφιος ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἄσπρο πρόσωπο, γιὰ πρόβατο.
 (ἄ)χαρου- ὡς συνθετικὸ κυρίων ὀνομάτων, μὲ τὴ σημασίαν «ὁ καημένος» :
 ἢ (Ἄ)χαρου-Γιώρς, ἢ (Ἄ)χαρου-Στράτς.
 ἀγουρέκουλος ὁ, ὁ ἄγουρος καρπός, ἰδίως μοῦρο.
 ἀγριαδυσίμους ὁ, ὁ ἄγριος δυσίμος.
 ἀγριάσσυρου τό, τὸ ἄγριο ξινάγγουρο Σ.
 ἀγριάσ' κου τό, τὸ ἄγριο σύκο Σ.
 ἀψ' λουμύτς ὁ, ὁ ψηλομύτης, ὁ περήφανος.
 βαθ' λάκκ' οἱ, (βαθιοὶ λάκκοι), τοπωνύμιο τῆς περιοχῆς Ἐδλαμτίου.
 βαριουζιβγουλάτς ὁ, ὁ πλούσιος γεωργός.
 βαριουν' κουκύρ'ς ὁ, ὁ πλούσιος νοικοκύρης, ὁ μεγαλονοικοκύρης.
 βαριουτζουβάν'ς ὁ, ὁ πλούσιος τσομπάνης.
 βαρκότπουπος ὁ, ὁ ὑγρὸς τόπος, ὁ εὐφορός.
 βαρουξ' λιὰ ἢ, ἢ γεμπελιά : Ἐχου μιὰ βαρουξ' λιὰ !
 βαρουκουῶ (ἀπὸ τὸ μεσαιωνικὸ ἐπίθ. βαρύκωλος) βραδύνω, ἀγοποροῶ, ἀνα-
 βάλλω μιὰ ἐργασία.
 βριχτουκουκκία τά, τὰ βρεχτὰ κουκκία.
 βροῦμουτέρ' τό, τὸ βρόμικο τυρί.
 γλυκέρ' ζα ἢ, ἢ γλυκεῖα ρίζα ἐνὸς φυτοῦ, ποὺ κάνουν μὲ αὐτὴ δυναματικὸ
 ματζούνι.
 γλυκουκουλόκ' θου τό, εἶδος μεγάλου καὶ γλυκοῦ κολοκυθιοῦ Σ.
 γλυκουχόρταρα τά, τὰ φαγάσιμια χόρτα ποὺ δὲν εἶναι πικρά. Μὲ αὐτὰ κά-
 νουν τίς χορταρόπιτες.
 γουργόπ' τα ἢ, τὸ προφούρι, ἄλλιῶς φουρνόπ' τα Σ.
 γρουχώραφου τό, τὸ χωράφι σὲ μέρος ὑγρὸ, βαρκιό.
 γυμνόστρατους ἐπίθ., ὁ ἀσαμάρωτος, γιὰ ὑποζύγιο, καὶ ἐπίρρ. γυμνόστρατα
 χωρὶς σαμάρι : Κρεχλλ' κέου γυμνόστρατα.
 γυμουκρίθαρα τό, εἶδος κριθαριοῦ, ποὺ ὁ κόκκος του δὲν ἔχει φλούδι καὶ
 μοιάζει μὲ σιτάρι Σ.
 γυμουσάλιαγας ὁ, ὁ σάλιακα; χωρὶς κέλυφος, ἄλλιῶς σαλιακουμάννα.
 διξιάχιρους ἐπίθ., ὁ ἐπιτήδειος Σ.

διπλουκάνατος ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει διπλά κανάτια, φύλλα, γιὰ πόρτα ἢ παράθυρο: Διπλουκάνατου παναθύρ^ο.

διπλόσκουλου τό, ἡ διπλή σκόλη, Κυριακή πού εἶναι καί γιορτή Σ.

διπλουγινιά ἡ, ἡ διπλή συγγένεια.

διφτιρουκόριμα τό, τὸ δεύτερο κούρεμα τῶν προβάτων, πού γίνεται τὸν Αὐγούστο.

διφτιρόσκαμα τό, τὸ δεύτερο σκάψιμο τοῦ ἀμπελιοῦ, πού γίνεται τὴν Ἄνοιξη.

δαγδάλαδου τό, τὸ ταγγὸ λάδι.

ζαραχινός ὁ, ὁ ἄνθρωπος ὁ ζωωμένος σὺν ἀχινιός.

ζ'διράδραχτου τό, τὸ σιδεράδραχτο, τὸ σιδερένιο ἀδράχτι.

ζ'διρουγούδ' τό, (σιδερο-γούδι), τὸ μπρούτζινο γουδί.

ζ'διρουκέφαλος ἐπίθ., ὁ σιδεροκέφαλος.

ζιρβιουκ'τάλα ἡ, (ζερβή κουτάλα), ἡ ζερβοχέρα, γιὰ γυναῖκα πού ἔργάζεται μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι.

ζ'λιαρόκατα ἡ, (ζουλιάρα γάτα), ἡ γυναῖκα πού ζηλεύει.

ζουστουπίτ' τό, τὸ ζεστό ψωμί: Τοῦ ζουστουπίτ' χαλνᾶ τοῦ σπίτ' (γνωμ.).

ζουστουφάγ' τό, τὸ ζεστὸ φαί.

καθαρουκ'λιά ἡ, ἐκεῖνος πού δὲν τρώει ὅ,τι νᾶναι, ἀλλὰ μόνον ἐκλεκτὸ φαί Σ.

καθαρουσπὸρ' τό, ὁ καθαρισμένος καρπός, πού προορίζεται γιὰ σπορά.

καθαρουψώμ' τό, τὸ σιταρένιο ψωμί, πού ζυμώθηκε μὲ ψιλοκοσκινισμένον ἄλευρι Σ.

κακουζουή ἡ, ἡ δυστυχησμένη ζωή.

κακουμούτσ'νους ἐπίθ., ὁ ἀσχημοπρόσωπος Σ.

κακουν'κουκυρᾶ ἡ, ἡ γυναῖκα πού δὲν κάνει καλὸ νοικοκυριό.

κλαγαθ' τό, ὁ ψευδάνθρωπος.

καλουμάννα ἡ, ἡ καλὴ μητέρα.

καλουτ'χᾶ τᾶ, οἱ καλοτυχίες μὲ ἀντίφραση, δηλ. οἱ ντροπές, τὰ αἴσχη: δ' φώναξι σβλα τσ' τὰ καλουτ'χᾶ.

καλουτ'χιά ἡ, ἡ καλὴ τύχη.

καλουψύχ' τό, τὸ κατὰψυχο, ἡ δροσιά πού εὐφραίνει. Καί μὲ ἀντίφραση, τὸ παγετὸ ρεῦμα: Σφαλλῆτι δ' βόρτα, κι ἔρχιτι τοῦ καλουψύχ'.

κατσαρουμάλλ'ς ὁ, ὁ σγουρομάλλης Σ.

κατσ'πουδιᾶ ἡ, ἡ κακοτυχία, καὶ ρ. κατσ'πουδιᾶζουμ' γίνουμαι ἄτυχος.

κουδῶθουρος ἐπίθ., (κοντό-θωρος) ὁ μύωπας.

κουδῶκαλτσα ἡ, ἡ κοντὴ μάλλινη ἀνδρική κάλτσα, πού φοριέται πάνω ἀπὸ τὴν ψηλή.

κουδουγούν' τό, τὸ κοντογούνι.

κουδουζνίχ'ς ὁ, αὐτὸς πού ἔχει κοντὸ τράχηλο, ὁ κοντόλαιμος.

κουδουπόδουτα ἐπίρρ., σὲ μικρὴ ἀπόσταση, κοντά.

κουδουπέταμου τό, ὁ μικρὸς παραπάταμος.

κουδουπουδατ'νός ἐπίθ., ὁ κοντινός.

κουδουσκωνίδ' τό, τὸ κοντὸ σκαμνί, καὶ μεταφορικὰ ὁ κοντὸς ἄνθρωπος.

κουδουσκοίν' τό, τὸ κοντὸ σκοινί, καὶ ρ. κουδουσκ'νίζου κονταίνω τὸ σκοινί,
 μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι δεμένο ἓνα ζῶο : Κουδουσκ'νίζου d' αἶγα.

κουδουσκουτιάζου κονταίνει τὸ συκώτι μου : Κουδουσκώτιασα γὰ σὶ φωνά-
 ζου κι δὲν ἀκούς.

κουδουσύλλαδους ἐπίθ., ὁ σύντομος : Γράμμα κουδουσύλλαδου.

κουκ'νάπ'δου τό, τὸ κοκκινάπιδο, εἶδος ἀπιδιοῦ.

κουκ'νουβάβακου τό, εἶδος κοκκινωποῦ βαμβακιοῦ.

κουλ'δουράδ'ς ὁ, αὐτὸς ποῦ ἔχει κολοβὴ οὐρά, ἢ ποῦ δὲν ἔχει οὐρά.

κουτρουκαλαθέλλ' τὸ καλαθάκι ποῦ δὲν ἔχει χέρι.

κουτρουκάλαθου τό, (κουτουλο-κάλαθo), τὸ καλάθι ποῦ δὲν ἔχει χέρι.

κρουδάχτ'λου καὶ κρουδαχτ'λέλλ' τό, (ἄκρο-δάκτυλον), ὁ μικρὸς δάκτυλος.

κρουέραμα καὶ κρουκίράματα τά, οἱ ἄκρες τῶν κεραμιδιῶν τῆς στέγης Σ.

κ'τοαχείλ'ς ὁ, ὁ κοφαχείλης, ὁ χωρὶς χεῖλη.

κ'τσόμαλλου τό, τὸ κοντὸ μαλλί ποῦ χρησιμεύει στὸ γέμισμα στρωμάτων.

κ'τσόπλυσ' ἢ, (κουτσό-πλυση), ἢ μικρὴ πλύση.

κ'τσουγιόρτ' τό, (κουτσο-γιόρτι), ἢ μικρὴ, ἢ ἀσήμαντη γιορτή.

κ'τσουδούλ' τό, ἢ μικρὴ δουλειά : Ἐχου ἀκίμα κάτ' κ'τσουδούλια γὰ κάνου.

κ'τσουκέφαλα ἐπίρρ., ἀτελῶς, ἄτεχνα : Κ'τσουκέφαλα τ'κτανις οὔλα.

κ'τσουκέφαλους ἐπίθ., ὁ ἀναίσθητος ἀπὸ ἀρρώστεια : Κεῖτι στοῦ στρώμα
 κ'τσουκέφαλους.

κ'τσουλάγ'νου τό, ἢ σιάμνα ποῦ ἔσπασαν τὰ χέρια ἢ τὸ στόμα τῆς.

κ'τσουμάν'κους ἐπίθ., ὁ χωρὶς μαντίλα, γιὰ ροῦχο : Π'κάμ'σου κ'τσουμάν'κου.

κ'τσιουμάτς ὁ, ὁ χωρὶς μάτια' καὶ ὡς ἐπώνυμο.

κ'φάλουγου τό, τὸ κουφὸ ἄλογο.

κ'φόρθα ἢ, ἢ ὄρνιθα ποῦ δὲν ἀκούει.

κ'φουνουτιά ἢ, ὁ ἀσθενὴς νότιος ἄνεμος.

λαφουσκιάρ'ς ὁ, (ἐλαφρο-ησκιάρης) ὁ δειλὸς Σ.

λ'γουδέκαδους ἐπίθ., λέγεται γιὰ παννὶ ὑφασμένο σὲ χτένι μὲ λίγες δεκαίδες
 θυρῶν, δηλ. στενό : Παννὶ λ'γουδέκαδου.

λ'γουζώτ'κους ἐπίθ., ὁ λιγὸζωσος.

λ'γουψύχιασμα τό, ἢ λιποθυμία.

λ'γουψ'χιά ἢ, ἢ λιποψυχία Σ.

λουλουχαδρής ὁ, ὁ θεότρελλος.

μακρουμούτ'νους ἐπίθ., μακροπόσωπος.

μαυραγάν'κου ἐπίθ., ἐκεῖνο ποῦ ἔχει μαῦρα ἄγανα, γιὰ σιτάρι Σ.

μαυρουδουτάνα ἢ, εἶδος φυτοῦ φαγώσιμου.

μαυρουδέματους ἐπίθ., (μαῦρο δέμας), ὁ μελαχρσινός.

μαυρουκάκκαλου τό, ὁ πολὺ μελαχρσινὸς ἄνθρωπος.

- μαυρουκουρούνα ἢ, ὁ μαυροκόρακας.
μαυρούπ'λάδα ἢ, ὁ κότσυφας Σ.
μαυρουρόπανους ὁ, ἐκεῖνος πού τὸ πρόσωπό του εἶναι μακρὸν σὰ ρεπάνι καὶ μελαιψός.
μαυρόψιου ἐπίθ., ἐκεῖνο πού ἔχει μαύρη ὄψη, γιὰ πρόβατο.
μέλαγας ὁ, (μελάγ-γαιος) τὸ μαυρόχωμα.
μιγαλόσπ'του τό, τὸ μεγάλο σπίτι.
μιγαλουβάρβας ὁ, ὁ θεῖος τοῦ πατέρα ἢ τῆς μητέρας.
μιγαλουθειά ἢ, ἡ θεία τοῦ πατέρα ἢ τῆς μητέρας.
μιγαλου'κουκύρ'ς ὁ, ὁ πλούσιος νοικοκύρης· πβ. βαριου'κουκύρ'ς.
μιγόμ' τό, (ἡμι-γόμιον) τὸ μισὸ φῶρτωμα πού εἶναι ἀπὸ τῆ μιὰ μεριὰ τοῦ φῶρτωμένου ζώου : Ὁνα μιγόμ' ξύλα.
μιλιχόν'ς ἐπίθ., (μελάγ-χολος) ὁ φιλάσθενος.
Μισόβ'ρους ὁ, (μεσό-δρους) τοπωνύμιο.
μισότ'χους ὁ, ὁ τοίχος πού χωρίζει δυὸ οἰκοδομές.
μ'κρανεψιός ὁ, ὁ μικρανεψιός.
μουνανέσαστα ἐπίρρ., σὲ μιὰ ἀναπνοή, κάτι πού γίνεται πολὺ γρήγορα Σ.
μουναχουπαῖδ' τό, ὁ μονογενής.
Μουνόλιθρος ὁ, (μονό-λίθος) τοπωνύμιο Παναγίας.
μουνόπουρτου τό, βλ. μουνότριου.
μουνόσπ'του τό, (μονό-σπιτο) τὸ σπίτι πού ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα δωμάτιο.
μουνότριου τό, (μονό-θυρο) τὸ ἀραιὸ ὕφασμα· (θύρα=τὸ κάθε μάτι τοῦ χτενιοῦ)· πβ. μουνόπουρτου.
μουνουδύζα ἢ, τὸ θηλυκὸ ζῶο μὲ ἕνα βυζί.
μουνουσύγουρους ἐπίθ., ἐκεῖνος πού συνορθεύει ἄμεσα μὲ ἄλλον : Χουράφια μουνουσύγουρα.
μουνόχουτους ἐπίθ., (μονό-χλωτος) ὁ ἀκοινώνητος.
μουρόλιμνους ἐπίθ., ραγδαῖος : Κατέβινι τοῦ νιρὸ μουρόλιμνου.
μ'σάβαρου τό, ἢ σειρὰ ἀπὸ ντουλάπια χαμηλὰ κατὰ μῆκος τοῦ πατώματος καὶ τοῦ τοίχου. Ὅπως παρετυμολ. τοῦ μεσάντρα.
μ'σόρανα ἐπίρρ., στὴ μέση τοῦ οὐρανοῦ, πολὺ ψηλά.
μ'σότριους ἐπίθ., ὁ μεσόκοπος τὴν ἡλικία: Μ'σότριου ροῦχου (=τὸ μισοτριμμένο, μισοφορεμένο).
μ'σουγύνικου τό, ἢ μισὴ γυναῖκα, ἢ πολὺ κοντὴ.
μ'σουδόκ' τό, (μεσο δόκιον) τὸ μεσαῖο δοκάρι τῆς στέγης.
μ'σουδόδαρου τό, τὸ ἐνδιάμεσο ντουβάρι, ὁ μεσόταιχος.
μ'σουθαλασσιὰ ἢ, ἢ μέση τῆς θάλασσας, τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπίρρημα: Πνίγ'κι μ'σουθαλασσιὰ.
μ'σουπίνακου τό, τὸ μισὸ πινάκι : Ὁνα μ'σουπίνακου στάρ' =τρεῖς ὀκάδες.
μ'σουσέλ' ἐπίρρ., στὴ μέση τῆς σέλλας ἢ τοῦ σμμαριοῦ.

Μ'σουφέρακλου τό, τοπωνύμιο στήν περιοχή τῆς Ἀρασιᾶς.

ἐνουθηλεῖα ἤ, ἡ δερμάτινη λουρίδα-μέ τήν ὁποία πλέκουν γύρω γύρω τὸ τσαρούχι Σ.

ἐραλ'πας ὁ, ἡ ἄγωνα γῆ ἀπὸ ξερὸν ἄλιπα.

ἐραλ'χήνα ἡ, εἶδος λειχήνας τοῦ δέρματος.

ἐρουκέφαλος ἐπίθ., ὁ ἀνόητος.

ἐρουκιφαλιὰ ἡ, ἡ ἀνοησία.

ἐρουκόμματος τό, τὸ κομματί ξεροῦ ψωμιοῦ.

ἐρόλακκος ὁ, τοπωνύμιο.

ἐρουμούτς' τό, τὸ ξερὸ μούσι, τὸ ξερὸ τουλουμοτύρι Σ.

ἐρουνομη ἡ, (ξερο-νομή) τὸ ξερὸ χορτάρι ποῦ τρών τὰ ζῶα τὸ χειμῶνα.

ἐρουπιταλ'δέλλ' τό, εἶδος ξηανθήματος τῶν παιδιῶν ἀνάμεσα στίς τρίχες τῆς κεφαλῆς.

ἐρουτήγανου τό, τὸ τηγανισμένο ξερά, δηλ. χωρὶς λάδι, λίπος κ.τ.θ.

ἐρουτρόχαλους ὁ, ξεροτοιχιά, φράχτης χτισμένος χωρὶς λάσπη.

ἐ'λουκέφαλος ἐπ., ἐκεῖνος ποῦ ἔχει κεφάλι ξυλένιο, ὁ ξεροκέφαλος, ὁ ἀνόητος.

ἐ'λουκιφαλιὰ ἡ, ἡ ξεροκεφαλιὰ, ἡ ἀνοησία.

ἐ'γάγουρου τό, τὸ ἀγοιάγουρο.

ἐ'νουνέρ' τό, τοπωνύμιο.

ἐ'νουπόταμος ὁ, τοπωνύμιο.

ἐ'νουπρόζ'μου τό, τὸ ξινὸ προζύμι, ποῦ τὸ ξανακυλοῦν, γιὰ νὰ γίνῃ περισσότερο, καὶ ὕστερα μὲ αὐτὸ ζυμώνουν τὰ ψωμιά.

ἐ'νουτραχανός ὁ, ὁ τραχανάς ὁ βρογμένος σὲ ξινόγαλο.

οὐλόμρου ἐπίρ., ὅλη τῆ μέρα : Κάθευμ' οὐλόμρου ν'σκός.

παλιουπούλ' τό, τὸ παλιὸ πουλί, εἰρωνικά γιὰ τὴ γριὰ.

παλιουπρουδιὰ ἡ, μεταφορ. ὁ πολὺ υποχωρητικὸς καὶ φιλότιμος ἄνθρωπος.

παλιουχουραφιαίου παλιώνω, ἐξαντλοῦμαι, γιὰ χωράφι : Τὰ χωράφια μας παλιουχουραφιάναν (=ἐγίναν παλιοχώφια).

πικρόξ'λου τό, εἶδος πικροῦ ξύλου, ποῦ πουλιέται στὰ φαρμακεία σὲ ρινίσματα καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακο.

π'κρόματος ἐπίθ., (πικρο-αίματος) ὁ ἄτυχος, ποῦ δὲν τὸν ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι.

π'κρουματιὰ ἡ, (πικρο-αιματιὰ) ἡ ἀτυχία ἐνὸς ἀτόμου ποῦ δὲν τὸν ἀγαποῦν : Δὲν ἔχου δὰ κι π'κρουματιὰ ! (=εἶμαι πολὺ ἄτυχος).

πλατουκούκκ' τό, εἶδος πλατιοῦ κουκκιοῦ.

πουλόλουγος ἐπίθ., ὁ φλύαρος.

πουλόπουδα τιά, οἱ ὀρνιθόψειρες.

προυτόγαλου τό, πρῶτο γάλα ἐνὸς ζῶου ποῦ γέννησε.

προυτέδραμου τό, τὸ μεταβγαλμένο καὶ δυνατὸ ρακί.

προυτουλάτς ὁ, (πρωτο-λάτης) τὸ πιὸ δυναμωμένο, ψηλὸ καὶ μεστὸ στάχυ Σ.

προυτουπαίδ' τό, τὸ πρῶτο παιδί μιᾶς οἰκογενείας.

προυτουρ'μάδια τά, οἱ καρποὶ τοῦ ὠριμάζουσαν πρῶτ' ἀπὸ τοῦς ἄλλοις σὲ
κάθε δέντρο.

π'στάγουνα ἐπίθ., (δπισθ-ἀγκωνα) μὲ τοῦς ἀγκῶνες δεμένους πίσω.

π'στουκέρ'κου ἐπίθ., (δπισθο-κέρικο) τὸ ζῶο ποὺ τὰ κέρατά του κλίνουν πολὺ
πίσω Σ.

ρύπουδου τό, (ἀρύ-ποδο=ἀράχνη): Φρ. Δὲν ἀπόμ'νι ρύπουδου (=δὲν ἔμεινε
κανεὶς ἀπολύτως).

σγουρουμάλλ'ς ἐπίθ., αὐτὸς ποὺ ἔχει σγουρὰ μαλλιά' καὶ ὡς ἐπώνυμο.

Σκουτ'γόλακκος ὁ, τοπωνύμιο τῆς περιοχῆς Ἐύλαμπίου.

σμιχτουφρῦδ'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ ἔχει σμιχτὰ φρυδία Σ.

σ'μούθουρα τά, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου: Τὰ σ'μούθουρα τ' εἶναι τὰ
ἴδια τὸ μάννας τ'.

σταυρουπόδ' ἐπίθ., μὲ σταυρωμένα πόδια (καθιστός).

στιρνουκλάδ' τό, τὸ τελευταῖο παιδί μιᾶς οἰκογενείας.

στραβαρίδ'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ ἔχει στραβὲς ἀρίδες, δηλ. στραβὲς κνήμες.

στραδουκάν'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ ἔχει στραβὰ κανιά, στραβὲς κνήμες Σ.

στραδουπηγρονᾶς ὁ, αὐτὸς ποὺ ἔχει στραβὸ πηγούνι (πρόσωπο παραμυθιοῦ)

τσαχλούπιτ' τό, ἡ πρόχειρη τηγανίτα ἀπὸ χυλό.

τσιτσ'δόκουλους ὁ, ὁ γυμνόκωλος Σ.

τσιουπλακουκρίθου τό, Σ. βλ. γυμνουκρίθου.

χουδρουβαλας ὁ, πολὺ χοντρός· στὸ σῶμα ἄνθρωπος.

χουδρουτριχιά ἡ, τὸ ἀραιὸ κόσκινο, ποὺ βγάζει χοντρὸ ἀλεύρι.

χουδρουφάγ' τό, τὸ βαρὺ φαί, καθὼς φασόλια, ρεβίθια, κουκκιά κ.τ.δ.

χ'σουγάιτανου τό, τὸ χρυσογάιτανο, εἶδος χρυσοῦ σιριτιοῦ, ποὺ κεντοῦσαν ἄλ-

λοτε τὰ γυναικεῖα φορέματα: Φόρουμ' κουδουγούν' μὲ τοῦ χ'σουγάιτανου.

χ'σουμάμ'δους ὁ, ὁ χρυσοκάνθαρος.

Χ'σουξ'λίτσα ἡ, (χρυσο-ξυλίτσα) πρόσωπο παραμυθιοῦ, ἀντίστοιχο μὲ τὴ

Σταχτοπούτα.

ψαρουμάτς ἐπίθ., ὁ γαλανομάτης.

ψαρουτρίχ'ς ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γκριζὰ μαλλιά.

ψιακαμύγδαλου τό, τὸ πικραμύγδαλο Σ.

ψιακουκαφές ὁ, ὁ πικρὸς καφές.

ψιακουχόρταρου τό, κάθε χόρτο ποὺ εἶναι πικρὸ στὴ γεύση.

ψ'λουστόμαχος ἐπίθ., οὗτος ποὺ ἔχει πολὺ εὐαίσθητο στομάχι καὶ δὲν μπο-

μεῖ νὰ φάῃ ὅ,τιδήποτε.

ψ'λουτριχένιους ἐπίθ., ὁ καμωμένος ἀπὸ ψιλοκοκινισμένο ἀλεύρι: Ψ'λου-

τριχένιου ψουμί.

ψ'λουτριχιά ἡ, ἡ ψιλὴ τριχιά, δηλ. τὸ λεπτὸ, πυκνὸ κόσκινο.

ψ'μάριν' τό, τὸ ὄψιμο ἄρνι,

ὀμόσταρου τό, τὸ ὄψιμο σιτάρι.
 ὀμουκούδουα τά, τὰ ὄψιμα κυδώνια.
 ὀμουλουλ'δα τά, τὰ ὄψιμα λουλούδια, τὰ κυκλάμια.
 ὀουφουπρουδιά ἤ, βλ. παλιουπρουδιά.

4) **Ἐπίθετο + ἐπίθετο :**

ἀλόρτους ἐπίθ., ὀλόρθος, ὄρθιος.
 ἀπρουμούδαλους ἐπίθ., ὁ παρθαλός.
 ζ'γανουπαχτός ἐπίθ., ὁ σιγανός καὶ πεταχτός, ἐπεινος ποῦ κάνει τὸν σιγανό, ἀλλὰ εἶναι δραστήριος.
 κουδουβ'δηχτός ἐπίθ., ὁ πηδηχτός, γιὰ χορό.
 κουδουπατός ἐπίθ., ὁ κοντός : βάμνις κουδουπατός.
 κριάχαμνος ἐπίθ., (ἀκρ-άχαμνος), ὁ ἰσχνός.
 μαυρουμούδαλους ἐπίθ., μὲ ὑπόμαυρο τρίχωμα, γιὰ ζῶα.
 μαυρουπαλιά ἤ, εἶδος μαύρου καὶ γλυκοῦ κρασοσιτάφυλου.
 μ'κρουμέγαλους ἐπίθ., ὁ μικρὸς ποῦ φαίνεται σὰν μεγάλος καὶ ἀντίστροφα.
 μουρφάνουστους ἐπίθ., ὁ ὄμορφος, ἀλλὰ ἄνοστος.
 μ'σουκούτ'λους ἐπίθ., ὁ μισὸς καὶ κούτουλος (=ἐλλιπής) : Φρ. Μ'σὸς κί μ'σουκούτ'λους.
 μ'τζουρουκούτ'λους ὁ, ἡ στάμνα ποῦ ἔχουν τὸ χεიმώνα στὸ παραγώνι, γιὰ νὰ μειριάζεται ἡ ψύχρα τοῦ νεροῦ.
 μυριαγόρατους ἐπίθ., ὁ κοσμογυρισμένος. Γιὰ γυναῖκες ἔχει κακὴ σημασία.
 οὐλόγρους ἐπίθ., ὁ ἐντελῶς ὑγρὸς, ὁ κἀθυγρος.
 οὐρτάνοιχτους ἐπίθ., ὁ ἐντελῶς ἀνοιχτός.
 στραδουκούτ'λους ἐπίθ., ὁ στραβὸς καὶ κουτσουρεμένος.
 στραβουλίβουρδα ἐπίρρ., στραβὰ καὶ ἀκανόνιστα Σ.

5) **Ἐπίρρημα + ἐπίρρημα ἢ ὄνομα :**

ἀληφέμματα ἐπίρρ., (ἀλήθεια-φέμματα) σιὰ ψέμματα, εἰκονικά.
 αὐγιαργα ἐπίρρ., αὐριο ἀργά, αὐριο βράδου.
 βρουστουπίσ'να ἐπίρρ., τὰ μπρὸς πίσω : Γύρσι βρουστουπίσ'να.
 ἐπίρρ. ἴσια :
 σιαβρὸς ἐπίρρ., ἴσια ἐμπρός.
 σιάδανα (ἴσια ἐδῶ νὰ) ἐπίρρ., κατὰ δῶ.
 σιάδικι (ἴσια ἐδῶ ἐκεῖ) ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
 σιάκ'να (ἴσια ἐκεῖ νὰ) ἐπίρρ., κατὰ ἐκεῖ.
 σιαμέσα ἐπίρρ., στὸ μέσα μέρος, στὸ βάθος τῆς κοιλάδας.
 σιαόξου ἐπίρρ., πρὸς τὸ ἔξω μέρος.
 σιαπίσου ἐπίρρ., στὸ πίσω μέρος.
 σιάφ'να (ἴσια αὐτοῦ νὰ) ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.

οὐσιακατ' ἐπίρρ., ἴσια κάτω.

οὐσιαπαν' ἐπίρρ., ἴσια ἐπάνω.

ἐπίρρ. ἔξω :

ἀξάδουρου τό, (ἐξώ-θορρον) τὸ μέρος πού εἶναι ἐντελῶς ἐκτεθειμένο στὸ βοριά.

ξουμιρίτ'ς ὁ, ὁ κάτοικος τῆς ξωμεριάς, τῆς ἐσοχῆς.

ζώκαρπα ἐπίρρ., ἀνεπιτυχῶς.

ζώλαβρα ἐπίρρ., μετὰ τὴν ἐσορτὴ τοῦ Πάσχα.

ζώφαρσα ἐπίρρ., ἐπιφανειακά, ἐπιπολῆς, ἀδέξια.

ζώφουτα ἐπίρρ., μετὰ τὴν ἐσορτὴ τῶν Φώτων.

ἐπίρρ. κάτω : καταστάγ'νου τό, τὸ κατωσίγωνα, κατουρῆ ἢ τὸ κατώγι.

ἐπίρρ. ἔσω :

σουπάτ' τό, (ἔσω-πάτι) ἡ ἐσωτερικὴ πατοῦσαι τοῦ παπουτσιοῦ.

σουκατέδατους ἐπίθ., (ἔσω-κατέδατος) ἐκείνος πού δὲν ἐφαρμόζει καλά : Σου
κατέδατα ροῦχα.

ἐπίρρ. μονάχα : μοναχοῦθ'κὸμ' ἀποκλειστικά δικό μου.

ἐπίρρ. μόνο : μογιόλα (μόνο-κιόλα) ἀμέσως : Ἡρτι μογιόλα !

ἐπίρρ. χάμω :

χαμὸγ' τό, (χάμαί-γαιον) τὸ ἰσόγειο σπίτι.

χαμουλιῶς ὁ, (χαμαί-λέων) εἶδος ἀκανθωτοῦ φυτοῦ μὲ φαρμακερὴ ρίζα.

χαμουλούλ'δου τό, τὸ χαμομήλι Σ.

6) Οὐσιαστικὸ + ρῆμα ἢ ρηματικὸ θέμα :

ἀθγουρρούφτους ἐπίθ., ἐκεῖνος πού εἶναι σὰν ρουφηχτὸ ἀβγό, εὐαίσθητος,
νευλιχάτος Σ.

ἀθαρουτ'νάχτς ὁ, ἐκεῖνος πού ξετινάζει, ἀδειάζει τ' ἀμπάρι, ὡς προσωνυ-
μία τοῦ Μαρτίου πβ. κρυφ'νιδουτ'νάχτς.

ἀχιρουγάμ'ς ὁ, εἶδος πουλιοῦ (ἀλλιῶς ἀνιμουγάμ'ς), μεταφορικὰ ἐκεῖνος πού
ἐρωτοτροπεῖ ἀνώφελα Σ.

ἀγούδουρας ὁ, (βου-δῶρος) εἶδος φυτοῦ, πού ὅποια ζῶα τὸ φάνε πρῆσκονται.
ἀδρουκάμμέν' ἐκεῖνη πού ἔχει κατὴ γιὰ ἄντρα, πού λαχταρᾷ σύζυγο, γιὰ γε-
ροντοκόρη.

ἀγιλουπαραστέκουμ' βλέπω κοντά μου τὸ Χάρο ψυχομαχώντας.

ἀγιλουσκιάζουμ' ἀγγελουσκιάζομαι.

ἀγουρουφᾶς ὁ, ὁ ἀγγουροφάγος, ἔντομο πού καταστρέφει τὶς ἀγγοουριές.

ἀλιθρουγρίζου παλεύοντας ρίχνω κάποιον κάτω μὲ εὐκολία : Μι μιὰ δούη
ἀλιθρουγύρ'σι Σ.

ἀλ'σσοιδιμένους ἐπίθ., ὁ δεμένος μὲ ἀλυσίδες.

ἀνιμουκαλαμίζουμ' ἐτοιμάζομαι : Ἀνιμουκαλαμίζιτι, γιὰ νὰ φύγ'.

ἀνιμουμάζουμα τό, τὸ ἀδικο κέρδος. Μόνο σιγὴν παροιμία : Ἀνιμουμαζώ-
ματα διαβουλουσκορπίσματα.

ἀνιμουσοῦρτζ'μα τό, τὸ ἰσχυρὸ ρεῦμα ἀέρος.

ἀπαλιρουκίπους ὁ, τὸ εἰδικὸ μαχαίρι ποῦ κόβουν παλιούρια.

ἀπριλουδρέχ' βρέχει τὸν Ἀπρίλη.

ἀραγ'δουπαρμένους ἐπίθ., ὁ παρμένος ἀπὸ τῆς ἀραγίδες (=νεοαίδες).

ἀφαλόκουμμα τό, ὁ πόνος τοῦ ἀφαλοῦ Σ.

ἀφαλουκόφτου κόβω τὸν ἀφαλό τοῦ νεογέννητου.

β'δουλόγους ὁ, τὸ τρύπωμα τοῦ φορέματος ποῦ ράβεται, ἀραιὸ ράψιμο.

β'δουλουγῶ (φουντο-λογῶ) τρυπῶνω τὸ φόρεμα ποῦ ράβω.

βλαστουλουγῶ κόβω τοὺς βλαστοὺς ἐνδὸς φυτοῦ : Βλαστουλουγῶ τ' ἀβέλ'.

βλουγιουκουμμένους ἐπίθ., ἐκεῖνος ποῦ ἔχει στὸ πρόσωπο σημάδια βλογιᾶς.

βουδουπατ'σιὰ ἡ, ἡ πιτημασιὰ βοδιοῦ Σ.

βουλόσυρρους ὁ, ὁ σύριγξ ποῦ ἴσοτεδώνει τοὺς βῶλους ὀργανμένου χωροφιοῦ.

βουτριδουτρώγου ἀμετάβ., τρώγομαι ἀπὸ σκόρο : Βουτριδῶφαγι τοῦ ρούχου.

βραχόσφαχτα τὰ, μόνο στὸ καθαρογλώσσημα : δού βράχου βράχου πήγινα κι
μάζιβα βραχόσφαχτα.

βικρουλουγῶ γυρίζω ἐδῶ κι ἐκεῖ καὶ πίνω : Λυέτι κι βικρουλουγᾶ μέσ' τὸ
καφινέδης.

βικρουπίνου πίνω σὰν μεκρήξ : Λυέτι τὸ καφινέδης κι βικρουπίν'.

βουρτζιλουχουμένους ἐπίθ., ὁ χωμένος στὸ μπόρτζι, δηλ. στά χρέη.

βουτ'κουκρυμμένους, ὁ δειλὸς ἢ ντροπαλὸς, ποῦ κρύβεται σὰν ποντικός.

βουτ'κουφαγούμενους ἐπίθ., ὁ φαγόμενος ἀπὸ ποντικό.

γαδαρουκαθίζου, καθίζω κάποιον στὸ γάιδαρο, τὸν διαπομπεύω.

γαδαρουκ'λίστρα ἡ, 1) ὁμαλὸ μέρος ὅπου κυλιόνται τὰ γαϊδούρια, 2) τόσο
λίγος τόπος ὅσοι χρειάζεται γιὰ νὰ κυλιστῇ γάιδαρος : Ἐχου μιὰ γαδα-
ρουκ'λίστρα τόπου.

γαδαρουλέχου ἐλέγχω κάποιον δοιμύιατα, τοῦ κάνω αὐστηρὲς παρατηρήσεις.

γιατροπουρεῦουμ' περνῶ μὲ ψευτογιατρικά.

γ'λλουπατιέμι μὲ πατιῆ ἢ Γιλλοῦ, νεοαἰδολαίνομαι.

γλουσουδέτς ὁ, τὸ πάθος τῆς γλώσσας ποῦ ἐμποδίζει τὴν ὁμιλία Σ.

γλουστασιάζου (γλωσσο-στασιάζω), κουράζεται ἡ γλῶσσα μου ἀπὸ τὸ πολὺ
μίλημα.

γουργουανθριμμένους, ἐκεῖνος ποῦ ἀνατράφηκε σὰ γουργούνη, ὁ ἀνάγωγος.

γρουθουκουπῶ δέφνω κάποιον μὲ γροθιές.

δακρουφουρτουμένους ἐπίθ., ἐκεῖνος ποῦ ἔχει τὰ μάτια γεμάτα δάκρυα :

Ἡρτι δακρουφουρτουμέν', νὰ παραπονιθῇ.

διαβουλουσκόρπισμα τό, μόνο στὴν παροιμία : Ἄνιμουμαζώματα διαβουλου-
σκούρπισματα.

δρουχώνουμ' χώνομαι στὸν ἰδρώτα, ἰδρώνω πολὺ.

ζιβγολάτς ὁ, ὁ ζευγολάτης, ὁ γεωργός.

καδ'λουθαφτίζου βιφιτίζω πρόχειρα ἐτοιμοθάνατο βρέφος χορίονιάς το με λάδι
τοῦ καντηλιοῦ.

καρδιουκαίγρουμ' καίεται ἡ καρδιά μου γιά κάτι πού μοῦ ἀρέσει πολύ : Αὐτό
τοῦ σπίτ' τοῦ καρδουκάγ'κα.

κ'κιουσύρνω ρίχνω τὰ κουκιά: *Ἡρτι πὰ ζδ' ὄρα τ', θαρρεῖς κί κ'κιουσύραμ'.
κουβόδις' ἢ, ἢ ἀρχή τοῦ ὕφαντοῦ, ὅπου εἶναι οἱ κόμποι τοῦ στημονιοῦ.

κουλουδγάστς ὁ, (κωλο-δγάστης) ἢ χοντρή μεταξωτή κλωστή πού ράβονταν στό
γύρω ἀπό τοὺς γλουτοὺς μέσα μέρος τοῦ φουστανιοῦ, γιά νά τὸ φουσκώσει.

Κουλουδρέχτς ὁ, (κωλο-δρέχτης) τοπωνύμιο ἀκρογιαλιάς τοῦ Κάστρου.

κουλουδαμάζω, δαμάζω, δηλ. δέχνω πολὺ τὸν πισινὸ κάποιου.

κουλουζώνουμ' ζώνομαι χαμηλά, γύρω στοὺς γλουτοὺς.

κουλουκόφτου Φρ. Μὲ κουλόκουψι τοῦ φουρτιδῶ=μὲ σικάτευε.

κουλουσκιπάζου σκεπάζω τὸν πάτο, τὸν πυθμένα, καὶ ἀμετάβ. σκεπάζομαι :

*Ἰσια π' κουλουσκέπασι τοῦ χαρανὶ (=τὸ φαῖ εἶναι λίγο καὶ μόλις σκεπά-
ζεται ὁ πάτος τῆς κατσαρόλας).

κουλουσύρνω κωλοσύρνω, σύρνω ἐπάνω στὴ γῆ.

κουνόκλαστου τό, (κωλό-κλαστον ;) ἢ ἀρθρωση τοῦ μηροῦ στὴ λειάνη.

κουνοκ'λῶ καὶ κουλουκ'λῶ (κωλο-κυλῶ), κυλῶ κάτι ἐδῶ κι ἐκεῖ.

κουπρουτρώγου τρώγω σὰν κόπρος, σὰν ἀχόρταγος, τρώγω ὑπερβολικά : Κου-
πρόφαγι ἀπόψι κί δὲ ἔορει νὰ κ'μηθῆ.

κουριουμαζώνου μαζεύω κοριοὺς: Οὐλῆ νύχτα ἀπόψι κουριουμάζουνα.

κουρνούβιγλίζου κάθομαι καὶ κοιτάζω σὰν κουρούνα, ἡλίθια.

κουρνούμαδίζουμ' μαδιέμαι, θρηνώ σὰν κουρούνα: Ἡ γριά κουρνούμαδίζ'δαν.

κουσμουγιμίζου διαδίδω μιὰ εἴδηση σὲ ὅλο τὸν κόσμο.

κουτσ'λουχέζου λερώνω μὲ κουτσουλιές.

κουφ'νιδουτ'νάχτς ὁ, ἐκείνος πὸν ξετινάζει, ἀδειάζει τὶς κοφινίδες ἀπὸ τὰ
τροφίμια, προσωνυμία τοῦ Μαρτίου· πβ. ἀβαρουτ'νάχτς.

κριατουδάγμα τό, τὸ κρεατοδάγμα, ὁ πόνος στὴ σπονδυλικὴ στήλη, πού
προήλθε ἀπὸ βάρος Σ.

κριατουφάς ὁ, ἐκείνος πὸν τρώει πολὺ κρέας.

λαγουκ'μοῦμι λαγοκοιμάμαι, κοιμάμαι ἑλαφρά, σὰν λαγός.

λαγουπίνου πίνω ἀργά, σὰν λαγός.

λαμουκ'λῶ κυλῶ κάτι μέσα στὸν ἴαμμο, δηλ. στὴ λάσπη.

λασπουδέρνου ἀμετάβ., παραδέρνω μέσα στὴ λάσπη.

λιόκαυτους ἐπίθ., ὁ ξεραμένος στὸν ἥλιο : Λιόκαυτις ἀστακουρές.

λιουβούτ'μα τό, ἡ δύση τοῦ ἡλίου.

λιουκαμάδα ἢ, τὸ σημάδι στὸ δέγμα τοῦ προσώπου ἀπὸ κάψιμο τοῦ ἡλίου.

Λιουμαζουχτής ὁ, ὁ μήνας πού μαζεύουν τὶς ἐλιές, ὁ Ὀκτώβριος.

λιουμαζώνου μαζεύω ἐλιές.

λιουπιάστρα ἢ, ἡ πολὺ ὄμορφη γυναίκα, πού ἐπισκιάζει τὸν ἥλιο μὲ τὴ

λάμψη τῆς ὁμορφιάς της.

λαχουμαχῶ ἀσθμαίνω· πβ. σκουμαχῶ.

λαουμυδέτς ὁ, ὁ λαιμοδέτης, ἡ γροβάτα ἢ τὸ μαντήλι γύρω στὸ λαιμὸ Σ.

μαᾶ' λουδιμένους ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τυλιγμένο τὸ κεφάλι του μὲ μαντήλι.

μαλλαματουκαπνισμένους ἐπίθ., ὁ ἐπίχουσος.

μαλλιουβράζου στή φρ. Μαλλιουβράζαν τὰ κ'τάβια (=ἦταν πάρα πολλά).

μαλλουφάς ὁ, τὸ ἐσωτερικὸ ὕφασμα τοῦ μαξιλλαριοῦ ποὺ εἶναι γεμάτο μὲ μαλλί.

μαρμαρῶδιμα τό, εἶδος ἐγχώριου ὕφαντοῦ ποὺ σχηματίζει καρδεάκια στὴν ἐπιφάνειά του.

μαστρουχαλαστής ὁ, ὁ ἀδέξιος μάστορας.

ματουχώνουμ' χώνομαι στὸ αἷμα, ματώνομαι πολύ.

μεταξουτρώγ' (τοῦ παννί) ἀμετάβ., κόβεται τὸ μεταξωτὸ παννὶ ἀπὸ τὴν πολυ-
καιρία : Τοῦ παννί μεταξόφαγι.

μιλ' σσουφάς ὁ, τὸ πουλί μελισσοφάγος.

μῖρόκαμα τό, τὸ ἡμεροκάματο.

μῖρουχουρίζου χωρίζω τὰ ἀρνιά ἀπὸ τίς προβατίνες τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ μὴν
τὰ βυζαίνουν.

μ' λουκαίγουμ' καίγομαι στὴν πέτρα τοῦ μύλου, γιὰ καρπὸ ποὺ ἀλέστηκε γρή-
γορα καὶ ἄναψε.

μουσκουβουλιέμι μυρίζομαι : Δοῦ μ' τὰ λουλούδια, νὰ τὰ μουσκουβουλ' στῶ.

Μουσκουπλυνάδους ὁ, τοπωνύμιο, ὄνομα βρύσης τῶν Ἀγριδίων.

μ' λουκαμμένους ἐκεῖνος ποὺ κἀηκε στὴν πέτρα τοῦ μύλου : Μ' λουκαμμένου
ἀλέβιρ'.

μυρουκουπῶ εὐωδιάζω πολύ : Τὰ λουλούδια μυρουκουποῦ.

νιρόπιασμα τό, ἡ ὑδρωπικία Σ.

νιβρουκαβαλλίκιμα τό, ὁ πόνος ποὺ ἀποδίδεται σὲ μετακίνηση ἐνὸς νεύρου.

νιρουβγάστρα ἡ, ὁ τόπος ποὺ βγάξει νερό Σ.

νιρουβράζου βράζω φαεῖ μόνο μὲ νερό, τὸ κάνω νερόβουστο.

νιρουδίφακας ὁ, ἐκεῖνος ποὺ πίνει πολὺ νερό, ποὺ διψᾷ πολὺ, καὶ εἶδος ἐν-
τόμου ποὺ ζῆ στὸ νερὸ τῶν πηγῶν.

νιρουκ' θανῶ κουβαλῶ νερό.

νιρουπλυμένου ἐπίθ., τὸ φαῖ ποὺ ἔχει παραπλανιστὸ νερό, τὸ ἄνοστο Σ.

νιρουχύτς ὁ, ὁ νεροχύτης.

νυπνουφάς ὁ, ἐκεῖνος ποὺ κοιμᾶται πολύ.

νυχτουπατῶ περιφέρομαι τὴ νύχτα.

ν' φουστόλ' τό, ἡ συνοδεία τῆς στολισμένης νύφης, ὅταν πάει στὴν ἐκκλησιὰ
γιὰ τὴ στέψη.

ξ' λάρμινου τό, τὸ καῖμι ποὺ παρᾶσύρεται ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ ἀρμενίζει μὲ
σκισμένα παννιά Σ.

ξ'λουκαμμένους ἐπίθ., ὁ στερημένος ἀπὸ ξύλα καύσιμα κατὰ τὸν χειμῶνα.

ξ'λουκ'θανῶ κουβαλιῶ ξύλα, καὶ οὖσ. ξ'λουκ'θ'αν'τής.

ξ'λουφάς (ξυλο-φάγος) τὸ ἐργαλεῖο ποῦ λιμάρει τὸ ξύλο.

ξ'λουφέγου (ξυλο-φέγγω) γίνομαι διαφανής : Ἐ'λόφιξι ἄπ' d' βειγ.

πιδουσ'κώστρα ἦ, ἡ ὑπερέτρια ποῦ σηκώνει τὸ μωρό.

πιννουφόρους ὁ, ὁ κοντυλοφόρος.

πιτράξ'μα τό, εἶδος φυσικῆς κόκκινης οὐσίας, μὲ τὴν ὁποία τὰ κορίτσια ἔβα-
φαν τὰ νύχια τους.

πιτρουδουλιῶ εἶχνω πέτρες, γιὰ νὰ χτυλήσω κάτι.

πιτρουζούλ'μα τό, τὸ πόνεμα τοῦ πέλματος ἀπὸ πέτρες ποῦ πατοῦν οἱ ξυπό-
λυτοι.

πλακουβαδρέουσ παντρεῦω κάποιον ποῦ εἶθε νὰ τὸν ἔθαβα. Λέγεται μὲ ὀργή.
πουδουδουλιῶ περνῶ ἀπὸ κάπου, πηγαίνω κάπου : Αὐτὸς δὲ βουδουδουλιῶ
σιάδιου.

πουτάμδουρμα τό, ἡ νεροποντή.

προυσουπουδέρνου ἔλέγχω κάποιον κατὰ πρόσωπον.

πυρουφάν' τό, ὁ λυχνοστάτης.

ρ'δουνοκόφτις ὁ, (θηλ. ρ'δουνοκόφτρα) ἐκεῖνος ποῦ κόβει τὸ ρ'δόνι, δηλ.
θερίζοντας χαράσσει τὸ τετράγωνο τοῦ ἀθήριστου χωραφιοῦ, ποῦ οἱ ἄλλοι
θεριστοὶ τὸ θερίζουν.

ρουφαγίδα ἦ, (νερο φαγίδα) τὸ νέο ποταμάκι ποῦ σχηματίζουν τὰ νερά τῆς
βροχῆς σὲ μαλακὸ χῶμα.

ρ'χουθιμέν' ἐπίθ. θηλ., αὐτὴ ποῦ ἔχει πολλὰ ρουχικά ὡς προῖκα.

σακκουρράφ' ἦ, ἡ σακκορράφα.

σαρκουφάς ὁ, εἶδος χόρτου ποῦ προκαλεῖ στὸ δέρμα φουσακάλες, καὶ ποῦ χρο-
σιμοποιεῖται ὡς φαρμακευτικὸ.

σακτουδρέπουμ' νιρέπομαι πολὺ : Τ' ἄκ'σι κι σακτουδράπ'κι.

σακτουταγίζου λέω σὲ κάποιον «σ. νὰ φάς».

σκ'λλαφουρ'σμένους ἐπίθ., ὁ σκύλλος ὁ ἀφορισμένος (ὑβριστικὰ γιὰ ἄνθρωπο).
σκ'λλουγιρῶ γερνῶ σὰ σκύλος, γίνομαι σὺν γερασμένος σκύλος. Λέγεται γιὰ
πρόσωπα μισητά.

σκ'λλουμυρίζουμ' μυρίζομαι ἐδῶ κι ἐκεῖ σὺν σκύλλος.

σκ'λλουμυρ'στής ὁ, αὐτὸς ποῦ μυρίζεται παντοῦ σὺν σκύλλος.

σκ'λλουκατουρίτις ὁ, εἶδος μικροῦ μανιταριοῦ μὲ μακρὸ λεπτὸ στέλεχος, ποῦ
φυτρώνει σὲ μέρη ἀκάθαρτα, καὶ μεταφορικὰ ὁ πολὺ ἰσχνὸς ἄνθρωπος.

σκ'λλουψουφῶ ψοφῶ σὰ σκύλλος, ἔχω κακὰ τέλη.

σκουδ'λουμαζώνου μαζεῖω σκόνταλα (=φούγανα).

σκουλ'κουτρώγου ἀμειάβ. μὲ τρώει τὸ σκουλήκι : Σκουλ'κουτρώει τοῦ ξό-
λου' ἄρ. σκουλ'κόφαγι.

σκουμαχῶ ξεφυσῶ σὺν ἀσπός, κοντανασαίνω, ἀσθμαίνω' λβ. λιχουμαχῶ.

σκουρδ'λουκουμμένους ἐπίθ., ἐκεῖνος πού εἶθε νά τὸν κόψη ἢ σκουρδούλα, δηλ. ἢ παιώλης.

σμάδουλογῶ βάζω σημαίδι, ἐπισημαίνω ἓνα μέρος.

σπ'τούκαθίστρα ἢ, ἢ καλὴ νοικοκυρά πού δὲν πολυβγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι της. σταυρουκ'τσιάζου καθίζω σταυρουκούτσ', δηλ. μὲ σταυρωμένες τὶς κνήμες. στομουδένου δένω τὸ στόμα κάποιου, τὸν φιμώνω.

τζιτζιρουπιασίδια τά, τὰ δυὸ ἐνωμένα μὲ κλωστή τετράγωνα παννάκια, μὲ τὰ ὁποῖα πιάνουν τὸν τένιξερη.

τσιανακουγλείφτς ὁ, ἐκεῖνος πού γλείφει τὰ τσανάκια ἄλλου, ὁ παράσιτος.

τσιανακουπλίνου πλύνω τὰ πιάτα.

τσιανακουπλύτς ὁ, τὸ παννὶ μὲ τὸ ὁποῖο πλύνουν τὰ πιάτα.

τσικνουδουλῶ ἀναδίδω δυνατὴ δυσάρεστη μυρωδιά : Τσικνουδουλά τοῦ σπίτ'.

τυροκουμῶ τυροκομῶ, πήζω καὶ στραγγίζω τὸ τυρὶ.

φ'λλουγυρίζου γυρίζω τὰ φύλλα βιβλίου.

φ'λλουμιτρῶ μετρῶ, γυρίζω τὰ φύλλα βιβλίου.

φτιρουτσαγ'σμένους ἐπίθ., (φτερο-τσακισμένος) ἐκεῖνος πού τσακίστηκαν τὰ φτερά του, πού ἔχασε τὴν αἰσιοδοξία του : Πῆγι χαρούμινους κι ἤρτι φτιρουτσαγ'σμένους.

χαδάκουσ'κῶνου ἀνοίγω χαντάκι γύρω ἀπὸ χωράφι, γιὰ νὰ τὸ ἀποστραγγίσω.

χειραπλώνου ἀπλώνω τὸ χέρι, πιάνω κατ' ἀπαγορευμένο.

χιρουπιασίδ' τό, ὅ,τι γίνεται μὲ τὸ χέρι, ἰδίως τὸ ἐργόχειρο.

χουλιουσκῶ χολοσκάζω Σ.

χουλόσκασ' καὶ χουλουσκασίδα ἢ, ἢ σύγχυση, ἢ ψυχικὴ ταραχὴ.

χ'στιανουμάχους ὁ, (χριστιανο-μάχος) ὁ κακόψυχος, ὁ ἄσπλαγχνος ἄνθρωπος.

φειρουτσακίζου τσακίζω, σκοτώνω ψεῖρες.

φειρουσκουτῶν'ς ὁ, αὐτὸς πού σκοτώνει ψεῖρες, ὁ ματαιόσχιλος.

φειρουγιλῶ γελῶ, ἀπατῶ κάποιον μὲ ψευτιές.

φ'λλουχέζου λερώνω μὲ φυλλοχέσματα.

φουμου'ζδῶ ζητιανεύω ψωμί.

φουμουτρῶγου τούγω ψωμί.

ψ'χανιδάζου ψυχοφραγῶ Σ.

ψ'χουλιμουνίτ'ς ἐπίθ., ὁ εὐσπλαγχνος.

ψ'χουεγάζου βγάζω τὴ ψυχὴ κάποιου, τὸν τυραννῶ Φτάν' πλιά, μὲ ψ'χόβγαλις!

ψ'χουπιάνουμ' πιάνεται ἢ ψυχὴ μου, δυναμώνω, συνέρχομαι ἀπὸ ἐξάντληση:

Φάγι, νὰ ψ'χουπιαστῆς.

ψ'χούφουρτουμέν' ἢ, ἢ ἔγκυος.

7) Ἐπίθετο ἢ ἐπίρρημα + ρῆμα ἢ ρηματικὸ θέμα :

ἀδ'κουθνατῶ πεθαίνω μὲ ἄδικο θάνατο.

ἀργουδλαστῶνου (βλαστῶνω ἀργά), διαρκῶ πολύ.

ἀσπρουγανιάζω χάνω τὸ χρώμα μου, ξεβάφω, ξεθωριζώ.

ἀψ'λουφουνάζω καὶ ἀψουφουνάζω φωνάζω δυνατὰ Σ.

βρουστουλατῶ προπορεύομαι : βρουστουλατεῖ τοῦ δῶδ'.

γλυκουθνατῶ πεθαίνω ἀνώδυνα.

γλυκουσαλίξω γλυκαίνω τὸ σάλιο μου τρώγοντας κάτι γλυκό.

ζ'γανιμισσοῦμ' (σιγ-χνεμίζομαι) κινουῦμαι σιγά, μόλις σαλεύω.

θουλουπλέγου (πλέω στὰ θολὰ) ἀρχίζει νὰ μὲ παίρνει ὁ ὕπνος : Ἵσια π' θου-

λόπλιγα, ἀκ'σα σύνοδου κι νιώσα (=μόλις ἄρχισε νὰ μὲ παίρνει ὁ ὕπνος,

ἄκουσα θόρυβο καὶ ξύπνησα)

κακουζῶ δυστυχῶ, μετοχ. κακουζουσμένος δυστυχῆς.

κακουδάνου βάζω κακὸ στὸ νοῦ μου, ὑποπεύομαι.

κακουνοματίζοῦμ' βγάζω κακὸ ὄνομα, δυσφημιζομαι.

κακουφουρμίζου ἐρεθίζομαι ἐκ νέου, γιὰ πληγῆ.

κακουφάνου μὲ δυσκολία ἐπαρκῶ.

καλουκαίρ'σμα τό, τὸ νὰ καλοκαιρίση κανεῖς, δηλ. νὰ φάη γιὰ πρώτη φορὰ ἐφεινὸ φροῦτο.

καλουκιρίζου τρώγω δορισμένο ὀπωρικὸ γιὰ πρώτη φορὰ ἐφέτος.

καλουξέσιασ' ἦ, ἦ καλὴ περιποίηση.

καλουξισιάξου περιποιοῦμαι καλά

καλουπιασοῦ ἦ, ἦ ἐπιδέξια στὰ ἔργα της.

κουδανισαίνου ἀνασαίνω συχνά, ἀσθμαίνω.

κουδόγιμους ἐπίθ., σχεδὸν γεμάτος.

κουδουβ'δῶ πηδῶ μικρὰ πηδήματα.

κουδουζ'λῶ ζουλῶ λίγο, ζουλῶ κρυφά.

κουδουκαθίζου καθίζω λίγο, χωρὶς νὰ ἐγγίσω κάτω, ὀκλάζω.

κουδουσκουτιάξου κονταίνει τὸ συκῶτι μου ἀπὸ κόπο : Κουδουσκώτιασα νὰ σὶ φουνάζου.

κουδουστέκοῦμ' στέκομαι λίγο : Πέρασι κι κουδουστάθ'κι κάτ' ἀπ' τοῦ σπίτ'μας.

κ'τσοῦμ'τίξου κόβω τὴ μύτη, τὴν προεξοχὴ ἐνὸς πράγματος.

λατζαρ'νουδιμένους ἐπίθ., μόνο στὸ αἶνιγμα : Ἡ σαρῶφα μας ἦ λατζαρ'νή, ἦ λατζαρ'νουδιμένη, | σαράντα μάνταλα φουρεῖ κι' στὸ νερὸ πηγαίνει (=τὸ μαγγανοπήγαδο).

λ'γουψ'χιάξουμ' λιποθυμῶ.

λιανουδρέχ' εἶχνει ψιλὴ βροχή.

λιρουφουρῶ φορῶ λερωμένα ροῦχα, γιὰ πένθος.

μιγαλουδείχνου φαίνομαι μεγαλύτερος στὴν ἡλικία ἀπ' ὅ,τι εἶμαι.

μιγαλουπιάνουμ' ὑπερηφανεύομαι, γίνομαι ἀκατάδεχτος.

μιγαλουπρουσκ'γῶ σταυροκοπιέμαι ἐπιδεικτικὰ, μὲ μεγάλα σταυροκοπήματα.

μ'κρουδείχνου φαίνομαι στὴν ἡλικία μικρότερος ἀπὸ ὅ,τι εἶμαι.

μ'κρουπιάνουμ' κρύβω τὴν ἡλικία μου, παρουσιάζομαι νεώτερος ἀπ' ὅ,τι εἶμαι.

μουνουδαλίζου μιῶ διαρκῶς μονολογώντας λέγεται γιὰ βρόφη.
 μουνουρροῦφ' ἐπίρρ., τὸ νὰ πίνη κανεὶς κάτι με μιὰ ἀναπνοή.
 μουρφουπέινου πίνω πολὺ καλά : Τοῦ μουρφουπιήκαμ' τοῦ κρασοῦδ'.
 μουρφουπιρνῶ περνῶ, ζῶ πολὺ καλά.
 μουρφουτριῶγου τρώγω πολὺ καλά : Τοῦ μουρφουφάγαμ' τ' ἄλιδρούδ' μας.
 μ'σουκουπῶ φτάνω στὰ μισά : Μ'σουκόπ'σι ἡ μήγας.
 μ'σουφιλιάζουμ' πέφτω στὴ μέση : Μ'σουφιλιάσ'κα π' στὸ κατέφλιου.
 μ'σούκισμα τό, τὸ σκισμένο στὰ δυό' λέγεται γιὰ χοντραλεσμένο σιτάρι.
 ξινουκαίτικισμα τό, τὸ κούφνιασμα τῆς κόττας σὲ ξένον ὀρνιθῶνα Σ.
 ξιραχαμνιέμι ἀποταυρίζομαι.
 ξιρουγλιντῶ τρώγω ἢ πίνω κάτι σιγὰ σιγὰ, γιὰ νὰ τὸ ἀπολαμβάνω περισσό-
 τερη ὥρα.
 ξιρουζ'λεύω ζουλεύω στὰ κρυφά.
 ξιρουζ'μῶνου ζυμώνω με λίγο νερὸ καὶ με πολὺ ἀλεύρι.
 ξιρουκατουρεῖ (κάνει πῶς οὐθεῖ), χρονοτριβεῖ, χασσομερᾶ.
 ξιρουχασμίζουμ' χασσομεριέμαι Σ.
 πουλιουκιρίζου παλιώνω, μετοχ. πουλιουκιρ'σμένους παλιός.
 πουλλακαμένους ἐκεῖνος ποὺ κήκε στὴ ζωὴ του πολλά, ὁ πολὺπαθος : Γυ-
 μνός, ν'σκόδ κι πουλλακαμένους.
 προμουρ'μάζου ὀριμάζω πρῶιμα.
 προμουραίρνω ἀρχίζω πρῶιμα, ἐγκαίρωσ : Προμουρηῖρα δὴ δ'λειά μ' φέ-
 του κι τέλειουσα νουρίς.
 τ'αχτουπ'δῶ πηδῶ χαρούμενα.
 τ'ιζ'νουμιτρῶ μετρῶ κάτι τσιγκούνικα, με φειδῶ.
 τ'μουγιλῶ χαμογελῶ.
 τ'μουκαλ'μένους ἐκεῖνος ποὺ μισοκλείνει τὰ βλέφαρά του.
 τ'μουκλαίγου σιγοκλαίω.
 φτινοτ'πίζου γίνομαι φτενός, δηλ. λεπτός σὰν τσίπα, γιὰ ὕφασμα.
 χαμουταρᾶσσο κουνῶ σιγὰ, σείω ἑλαφρά, με προσοχή : Χαμουτάραξέ του
 τοῦ πουδάρ', νὰ πάη τοῦ κόκκαλου ζῆδου δόπου τ'.
 χ'σουκιδμένους ἐπίθ., ὁ χουσοκενημένος Σ.
 ψιφτουγάδρισμα τό, ἡ ἑλαφρὴ ἐρωτοτροπία, τὸ ἀθῶο φλέρτ.

8) Ρῆμα ἢ ρηματικὸ θέμα + οὐσιαστικόν :

ἀλιχνόφικαρου τό, τὸ φτυάρι με τὸ ὁποῖο λιχνίζου.
 ἀλλαξουκιριά ἦ, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ.
 ἀλλαξουκουλιά ἦ, ἡ συνουσία.
 ἀλλαξουσ'μαδιάζου ἀλλάξω τὸ διακριτικὸ σημάδι στὸ ἀφτί τῶν αἰγοπροβά-
 των. Αὐτὸ τὸ κάνει ὅποιος κλέψη ἕνα ζῶο καὶ τὸ κοῦβει μέσα στὰ δικά του.
 ἀλλαξουτουπῶ ἀλλάζω τὴ θέση ἑνὸς πράγματος : Ἐδανα τοῦ εἶχα τ' ἄλας.

ποιός τ' ἀλλαξουτόπ'σι ; πβ. μετατουπῶ.

ἀλλαξουτραχ'λιάζου ἀλλάζω τῆ λειωμένη τραχηλιά τοῦ πουκάμισου μὲ καινούργια.

ἀλλαξουφιγαριά ἦ, ἡ νέα σελήνη.

ἀργαστουτσούκαλου τό, ἡ γυναίκα πού ὄλο «ἀργάζιτι», δηλ. κακολογεῖ τοὺς ἄλλους.

ἀπλουχιριά ἦ, ἡ γεμάτη φούχτα Σ.

βασ'κόπιτρα ἦ, ἡ πέτρα πού προφυλάσσει ἀπὸ τῆ βασκανεία.

γουρλάπ'δου τό, τὸ στυφὸ ἀπίδι, πού κάνει ἐκεῖνον πού τὸ τρώει νὰ «γκουρλώνη», δηλ. πού στέκεται στὸ λαιμὸ του, ἢ σκουραχλιάδα.

ζαδουκαλλιιάζουμ'ζαβώνει τὸ κάλλαιό μου, ἀρρωστῶ, μαθαίνομαι (γιὰ κόπτες). ζαρουκακλιιάζου ζαβώνει τὸ κάκαλό μου, δηλ. τὸ κάλλαιο, (λέγεται γιὰ κόπτες ἀρρωστες).

ζαρουμαγ'λιάζου ζαρώνουν τὰ μάγουλά μου ἀπὸ ρυτίδες.

Ζουνουμέσ'ς (ζωνο-μέσης) ἐπώνυμο.

καλ'δουμάτς ὁ, ἐκεῖνος πού καλύθει, δηλ. κλείνει τὰ μάτια του συχνά, ὁ καμμύων, ἀλλιῶς τσ'μουκαλ'μένους.

καπλαδουβέλουνου τό, τὸ μεγάλο βελόνι, μὲ τὸ ὁποῖο καπλαντίζουν τὰ πιπλώματα.

καπλαδουσόδουνου τό, τὸ μεγάλο σεντόνι μὲ τὸ ὁποῖο καπλαντίζουν τὸ πλώμα Σ.

καψουπαῖδ' τό, καημένο παιδί: Φρ. βρὲ καψουπαῖδ' ! (=καλὲ εἰ μᾶς λέεε !)
κλειδουστουμαιάζου κλειδώνεται τὸ στόμα μου ἀπὸ τρόμο ἢ ἀπὸ ἄλλη αἰτία, δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω.

κουλλιμ'τζούρα ἦ, ἡ ρητίνη τῶν καρποφόρων δένδρων.

κουμμαχείλ'ς ὁ, ἐκεῖνος πού εἶναι κομμένο τὸ ἕνα του χεῖλι· πβ. κουψαχειλ'ς
κούτσαυλους ὁ, (κόψ-αυλος) ὁ κουτσός, ὑβριστικά.

κουψαχειλ'ς ὁ, ἐκεῖνος πού εἶναι σκισμένο τὸ ἕνα χεῖλι του.

κ'τσουματίζου κόβω τὰ μάτια τῶν ξερῶν κουκκιῶν, γιὰ νὰ τὰ μαγειρέψω :

Ἦσαν ἕνας γέρος κι μιὰ γριά κι κ'τσουματίζαν κ'κιά (ἀπὸ παραμύθι).
μαδουσκλιῶ μαδῶ τὰ σκουλλιά, δηλ. τὰ μαλλιά τῶν κροτάφων κάποιου :

Κάτσι καλά, γιατί θά σ'κουθῶ νὰ σι μαδουσκ'λήσου' πβ. ξισκ'λίζου.

νιβρουκούδαρα τά, (ἀνευρο-κούδαρα :) ἡ ἀσήμαντη κληρονομιά, εἰρωνικά :

Τσ' μάνναξ ἰμ' τὰ νιβρουκούδαρα.

ξιρουματιαίγου ξεροίνεται τὸ μάτι μου, λέγεται γιὰ τὸ στυγρὸ δῖαν ξεραθῆ τὸ μέρος πού βγάζει τὸ πύο : Τοῦ πόνημα ξερουματιάνι.

πρησκλουμμάτς ὁ, ἐκεῖνος πού εἶναι πρησμένα τὰ μάτια του.

πυρουλατῶ πυρώνω πολύ.

συρουλαγ'νου τό, ἡ μεγάλη σιάμνα Σ.

συρτουηλειά ἦ, εἶδος θηλειᾶς, δεσίματος πού ὅσο τὸ σύβεις τόσο σφίγγει.

τρουτοῦ λανάρου τό, εἶδος λαναριοῦ.

σφιχτου χέρ'ς ὁ, ὁ σφιχτοχέρης, ὁ τσιγκούνης.

τρουπουκαδρῆς ὁ, αὐτὸς πού τρυπᾷ χάντρες, ὁ ματαιιδόσχολος.

τρώκατα ἡ, ὁ καρχαρίας, ἐπειδὴ εἶναι σὰν γάτα πού χύνεται, πού ἐφορμᾷ.

φούπουρους ὁ, ἡ χλόη πού φυτρώνει μετὰ τὰ πρωτοβρόχια.

φούσκουδιδριά ἡ, ἡ ἐποχὴ πού μπουμπουκιάζουν τὰ δέντρα.

φούσκουθαλασσιᾶ ἡ, ἡ φουσκοθαλασσιᾶ Σ.

φούσκουμαγ'λάς ἐπίθ., ἐκεῖνος πού ἔχει φουσκωμένα μάγουλα Σ.

Ῥῆμα + ἐπίθετο :

μαίκαλους ἐπίθ., αὐτὸς πού μισεῖ τὸ καλό, ὁ φθονερός, ὁ ἀκαλαίσθητος, ὁ ἀπολίτιστος.

9) Ῥῆμα + ῥῆμα ἢ ῥηματικὸ παράγωγο :

ἀλ'πανάδχτους ἐπίθ., ὁ λιπανάβατος, γιὰ ψωμί.

ἀν'γουσφαλίτς ὁ, εἶδος λουλουδιοῦ πού ἀνοίγει τὸ πρωῖ καὶ κλείνει τὸ βράδι.

ἀνοιγουγυρεύου ἀνοίγω καὶ γυρεύω, ἀναζητῶ κάτι παντοῦ.

ἀνοιγουζ'δῶ ἀνοίγω καὶ ἀναζητῶ κάτι.

δαγαρούφα ἐπίρρ., τὸ νὰ δαγκάνης ψωμί καὶ νὰ ρουφᾷς γάλα, ὅπως κάνουν οἱ ποιμένες Σ.

ζ'λουπατῶ ζουλιῶ καὶ πατῶ.

ζλιφτουλουγῶ κλέβω συνεχῶς.

κουμμουψυγ'μένους ἐκεῖνος πού εἶθε νὰ κοπῆ καὶ νὰ ψυγῆ.

μαγίρουκινώνου μαγειρεύω καὶ σερβίρω τὸ φαί.

ματσιακόφτου ματσιαῶζω καὶ κόφτω, κατακόφτω.

ξιρνούλουγῶ ξερνῶ πολὺ καὶ συνεχῶς.

ξ'μερουδραδιάζουμ' Ἐημερώνομαι καὶ βραδιάζομαι.

πουνουτρώγου προκιλῶ πόνου καὶ φαγοῦρα, ὅπως λ. χ. τὸ δάγκαμα τοῦ κουνοπιοῦ, ἡ πληγὴ: 'Ἡ γιρᾶ μὲ πουνουτρώγ'.

σεισμίσσουμ' σείω τὸ σῶμα μου.

σκαλουρουμνῶ σκαλίζω καὶ ἐρευνῶ.

σουγλαράφτου σουβλίζω καὶ ράβω, ράβω ἀδέξια, ἄσχημα.

σ'φραβαλώνου σουφρώνω καὶ μπαλώνω.

τραγ'δουμαχῶ τραγουδῶ συνεχῶς.

τριζουμαχῶ τρίζω πολὺ δυνατᾶ.

τσιρουμαδῶ σουρομαδῶ.

τσιρουπιτῶ ἀναφερουγίζω, θέλω νὰ πετάξω: Τσιρουπιτᾶ τὸ π'λί.

φιγουλουγῶ φέγγω πολὺ ἔντονα.

φιγουμαχῶ φέγγω πολὺ ἔντονα.

10) Ἀριθμητικὸ + οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο :

ἀλ' ποδῶ (δι-ποδῶ) τρέχω πηδώντας, καλπάζω.

δ' βουλίζω ὀργάνω ἓνα χωράφι δυὸ φορές.

δ' γών' δου τό, (δι-γώνιδε) τὸ μέρος ποῦ δυὸ τοῖχοι τοῦ δωματίου σχηματίζουν γωνία.

θ' σάγουου τό, τὸ δισέγγονο.

θ' σάκκ' τό, τὸ δισάκκι.

δ' βούτζα καὶ λ' βούτζα ἢ, τὸ κοντοσκοῖνι ποῦ δένουν τὰ μπροστινὰ πόδια τῶν ζώων, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρύνωνται Σ.

Δίλαβρου τό, ἢ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ παρετυμολογία ἀπὸ τὸ Ἀντίλαμπρο.

διμνίτς ὁ, (δι-μηνίτης) εἶδος σιταριοῦ ποῦ φυτρώνει καὶ θερίζεται σὲ δυὸ μῆνες.

διπλουχρόνια τά, τὸ μνημόσυνο τῶν δύο ἐτῶν.

δ' πούλλ' τό, ὁ δικέφαλος ἀετὸς ποῦ κεντοῦν ἐπάνω στὰ προσκέφαλα καὶ στρώματα ὑφαίνοντάς τα.

τράπιτρου τό, τὸ παιγίδι ποῦ παίζεται μὲ τρία πετραδάκια.

τρικλών' τό, ἢ τριπλὴ κλωστή κλωσμένη: Τῶκλουσα τοῦ νῆμα τρικλών'.

τριβούρδ' τό, στή φο. Γυρίζου σὰ ποῦ τριβούρδ' (= πολὺ).

Τρικύριακου τό, ἢ τρίτη Κυριακὴ τῆς Μ. Σαρακοστῆς.

τριμήνια τά, τὸ μνημόσυνο τῶν τριῶν μηνῶν.

τριχρόνια τά, τὸ τελευταῖο μνημόσυνο νεκροῦ, τρία χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του.

τισσαρουκέρ' κου τό, τὸ πρόβατο ποῦ ἔχει τέσσερα κέρατα Σ.

τιτράγιρους ἐπίθ., ὁ πολὺ γερός.

Τιτρακύριακου τό, ἢ τέταρτη Κυριακὴ τῆς Μ. Σαρακοστῆς.

Πιδακύριακου τό, ἢ πέμπτη Κυριακὴ τῆς Μ. Σαρακοστῆς.

πιδάνιθρου τό, εἶδος χόρτου, ποῦ τὸ φύλλο του τὸ ἐπιθέτουν στὶς πληγές.

ξαγών' τό, εἶδος κριθαριοῦ, ποῦ τὸ στάχυ του ἔχει ἕξι σειρὲς κόκκους.

Φτακαμαριώτς ὁ, ἐπώνυμο ἑνὸς ἐξωκκλησιοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

ἰφτάγλουσσους ἐπίθ., ὁ φλύαρος.

ἰφτάκ' λου τό, τὸ κλῆμα ποῦ κάνει σταφύλια συνεχῶς.

ὀχτουμιρίζου γίνομαι ὀχτὼ ἡμερῶν : Ὀχτουμέρ' σι τοῦ ψουμί μας.

νιαμήνια τά, τὸ μνημόσυνο τῶν ἐννέα μηνῶν.

νιάμιρα τά, ἢ ἕνατη μέρα ὕστερα ἀπὸ καί : Τοῦ Παναγιᾶς τὰ νιάμιρα.

νιάπιτρου τό, τὸ παιγνίδι ποῦ παίζεται μὲ ἐννιά πετραδάκια.

σαραδουκούλ' κα τά, τὰ κουλουράκια ποῦ κάνουν στὴ γιορτὴ τῶν 40 μαρτύρων ἱεραδελῶν' ὁ, ὁ φιλάργυρος.

11) Πρόθεση ὡς α' συνθετικὸ :

α) ἀνά : ἀνάθουλα ἐπίρο., φουσκωτά, ἀπαλά, ἀραιά, ὄχι ζουληγμένα.

ἀγάπαλα ἐπίρο., βλ. ἀνάθουλα.

ἀνιδάν'σασ ἢ, (ἀναβάλλουσα) ἢ πηγὴ νεροῦ.

ἀνιδούθιου τό, ἢ βοήθεια.

ἀνιδουβούλα ἢ, ἢ ἀναταραχὴ.

ἀνιγαλλιᾶζουμ' βλέπω τὸ Χάρο' λέγεται γιὰ ἐτοιμοθάνατο : Ἡ ἀρροустους ἀνιγαλλιᾶσ'κι.

ἀνιγάλλισο' ἢ, τὸ ἀγγελόσησιασμα τοῦ ἐτοιμοθάνατου : Φρ. Ἐνιγάλλισο' κί προουκουπή! (=ἀλίμονο).

ἀνιγιλῶ περιγιελῶ, κοροϊδεύω.

ἀνιγ'λιᾶζου μού ἔρχεται ἀναγούλα.

ἀνιδίνου βγάζω ὑγρασία : Ἐνιδῶκι ἢ τοίχους.

ἀνιδρανῶ (ἀν-εντρανῶ) βλέπω κατὰ πρόσωπο : Δὲν ἔχ' μοῦτρα νὰ μ' ἀνιδρανῆσ'.

ἀνιθουλιᾶζου ἀνατινάζω τὸ γέμισμα στρωμάτων ἢ μαξιλαριῶν, ὥστε νὰ γίνουιν ἀνάθολα, φουσκωτά.

ἀνιζ'δῶ ἀναζητῶ κάτι, αἰσθάνομαι ὅτι μού λείπει κάτι ποῦ εἶχα : Χιτὲς χάσα δ' δαχ'λήθρα μ' κί σήμερα δ' ἀνιζήτσα.

ἀνιζ'λας ὁ, ἢ οὐλίτις : Τὰ δόδια σ' ἔχ' ἀνιζ'λα.

ἀνικαθιρίζου ξεπερδεύω τὰ νήματα τοῦ στημονιοῦ στὸν ἀργαλειό, ὥστε νὰ περνοῦν εὐκόλα ἀπὸ τὸ χτένι.

ἀνικαλαμίζουμ' ἐτοιμάζομαι γιὰ κάτι σπουδαῖο.

ἀνικαλιέμι ἐπικαλοῦμαι, παρακαλῶ τὸ Θεό.

ἀνικάφτου προκαλῶ δίψα : Ἐφχα σαρδέλις κί μ' ἀνικάφαν. Μ' ἀνέκαφι τὸ φαγεῖ.

ἀνικουλώνουμ' ἀποκαλύπτω τὰ ὀπίσθια.

ἀνικουρκ'δίζου καθίζω ἀνακούρκουδι.

ἀνικόλουμα τό, βλ. ἀνικουλώνουμ'.

ἀνικαβῆ ἢ, (ἀνα-λαμπῆ) ἢ λάμψη.

ἀνικαλ'τό τό, (ἀνα-λαλητὸ) οἱ φωνῆς πολλῶν ἀνθρώπων : Μαζιφτήκαν οὐλ' κί φουνάζαν, κ' ἤβγινι τ' ἀνικαλ'τό.

ἀνιλυῶ διαλύω, λειώνω : Τοῦ χιόν' πιάσι κί ἀνιλυεῖ.

ἀνιμαδιᾶζου κάνω ἀνω κάτω, ἀναστατώνω : Μ' ἀνιμαδιᾶσαν τοῦ σπιτ'.

ἀνιμαλλιᾶζου ἀνακατώνω τὰ μαλλιά : Μ' ἀνιμάλλισαι ἢ ἀγέρας.

ἀνιπίνου ἀναπνέω μὲ δυσκολία (ἀπὸ τὸ ρ. ἀναπνέω, παρατ. ἀνέπ'να).

ἀνιπ'λιᾶσματα τά, οἱ φοβέρες, οἱ ἀπειλές.

ἀνιπιέμι ἀπειλῶ, φοβερίζω : Τι' σ' ἔκανα κί μ' ἀνιπ'λιέσι;

ἀνιπουπ'λιζου βγάζω νέα πούπουλα, ἀναρρωνύω, δυναμώνω.

ἀνιρουτῶ ἀνακρίνω : Θα μ' ἀνιρουτῆσ' ὁ Θεός γιὰ τσ' ἀγάπεις ποῦκανα :

ἀνιρ'φιέμι (ἀνα-ρουφιέμαι) ἀναρρουφῶ, καὶ μεταφορικὰ ἀδυνατίζω.

ἀνισβέλγου (ἀνα-βάλλω) φέρω στὸ νοῦ μου κάτι καὶ κάνω λόγο γι' αὐτό.

ἀνισκιλνῶ διασκελίζω, ὑπερπηδῶ.

ἀνισύργου ἀνανεώνω τὰ σπασμένα κεραμίδια τῆς στεγῆς ἢ τὰ βάζω στῆ

- θέσι τους' πβ. ξανισύρνου.
 ἀνισ'χαδιάρ'ς ἐπίθ., αὐτὸς ποὺ σιχαίνεται τὸ κάθε τι.
 ἀνιστ'ώνου ἀναρρωνύω, δυναμώνω.
 ἀνισσύνουμα τό, ἡ ἀνάρρωση.
 ἀνιφουριάς ὁ, ὁ φεγγίτης τῆς στέγης.
 ἀνιφουφ'λίξου μόλις φέγγω, μόλις διακρίνω.
 ἀνιχαράσου ἀναμισῶ, μηρυκάζω. Ἦγ αἶγα ἀνιχαράσο'.
 ἀνιχιρίζουμ' ἀνασκουπώνομαι, ἐτοιμάζομαι γιὰ κάτι σημαντικό ἢ τολμηρό.
 ἀν'στουρῶ (ἀν ιστορῶ) βάζω μὲ τὸ νοῦ μου, ἀναπολῶ.
 ν'φάδρα ἡ, ἡ ἀνυφάντρα : Αὐτήν' εἶνι πρῶτ' ν'φάδρα.
 β) ἀπό : ἀπάγουρα τό, τὰ τελευταῖα ἀγγούρια.
 ἀπακλούθα ἐπίρρ., : Μὲ πῆρι ἀπακλούθα (=ἄρχισε νὰ μὲ παρακολουθῆ).
 ἀπαλέτς ὁ, ὁ τακτικὸς πελάτης ὀρισμένου μύλου.
 ἀπανιθαίνου φορτώνομαι σὲ κάποιον, τὸν ἐνοχλῶ : Ἦρτι κὶ μᾶς ἀπανέθ' κὶ
 ἀπανουμίζου καθίζω στὴν ἀπανεμιά.
 ἀπιθγάζου ἀνταποδίδω, ἐκδικουῖμαι : Ὅ, τ' μ' ἔκανις θὰ σὶ τ' ἀπιθγάλου.
 ἀπιλείπου λείπω, ἀπουσιάζω : Δὲ μᾶς ἀπιλείπ' (=μᾶς ἔρχεται συχνά).
 ἀπίλουγους ὁ, (ἀπό-λογος) ὁ τελευταῖος λόγος τοῦ ἐτοιμοθάνατου : Φρ. Νὰ
 πῆς δοὺν ἀπίλουγου ! (=νὰ πεθάνης).
 ἀπιτώρα ἐπίρρ. χρον., πρὸ ὀλίγου : Ἄπιτώρα δοὺν εἶδα.
 ἀπ'κάζου (ἀπ-εικάζω) ὁσφραίνομαι : Εἶμι κ'ναχουμένους κὶ δὲν ἀπ'κάζου.
 ἀπ'λουγιέμι (ἀπο-λογοῦμαι) ἀπαντῶ : Σὶ φουγάζου τόσ' ὥρα, πῶς δὲν ἀπ'
 λουγιέσι ;
 ἀπόσ'κα τό, τὰ σύκα ποὺ ὠριμάζουν τελευταῖα.
 ἀπόσ'κους ὁ, ἡ σκιά τοῦ ἀνθρώπου.
 ἀπουβάλλουμ' κάνω ἀποβολή, γιὰ ἔγκυο γυναῖκα.
 ἀπουδέλ'πους ἐπίθ., ὁ ὑπόλοιπος.
 ἀπουδέρνου ρίχνω τοὺς ὠριμοὺς καρποὺς δέντρου μὲ βέρυα : Ἄπουδέρνου
 d' ἀμυγδαλιά, ἀπουδείραμ' d' γαρυά.
 ἀπουκλειστρα ἡ, ὁ στάβλος τῶν χοίρων.
 ἀπουκλειῶ κλείνω μέσα, δὲν ἀφήνω νὰ βγῆ : Ἄπουκλειῶ τσ' ὄρθις.
 ἀπουσιπρινὰ ἐπίρρ., ἀποβραδύς.
 ἀπουτάσσου (ὑπο-τάσσω) ἀποκτῶ : Πουτὲ νὰ μὴν ἀπουτάξ' ! (ἀρά).
 ἀπουχαλιασμός ὁ, ἀδιαθεσία, ἀνημποριάδα.
 παλουγίζου τελειώνω τὸ ἀλώνισμα.
 πανοίγου παρακμάζω, γιὰ λουλούδια : Πανοίξαν τὰ λουλούδια' πβ. πιτρίθου.
 πέβρασμα τό, ἀπόβρασμα.
 πέπυρους ἐπίθ., (ἀπό-πυρος) ὁ φουῆνος ποὺ πυρώθηκε γιὰ δεύτηρη φορὰ τὴν
 ἴδια μέρα.
 πιγιμίζου χύνω ἀκόμα λίγο νερό, ὥστε νὰ γεμίση ἐντελῶς ἓνα μισογεμάτο δο-

χεῖο : Πιγιμίζου δ' λαγήνα.

πιγυρίζου στρέφω, πηγαίνω ἀπὸ τὸ πίσω μέρος.

πιγύρ'σμα τό, ἡ καμπὴ τοῦ δρόμου.

πιδιαλέγου κἀνω ἐπιλογή, ἀφαιρῶ τὸ καλύτερο : Τὰ πιδιαλέξαμ' κι ἀφήκαμ' τὰ πιδιαλόγια.

πιδιαλόγια τά, ὅ,τι μένει ἀπὸ τὴν ἐπιλογή, τὰ κατώτερης ἀξίας ὑπολείμματα.

πιδιρμανίζου μεταχειρίζομαι, διευθετῶ : Εἶνι μιγάλου τοῦ σιδόν' κι δὲ βουρῶ νὰ τοῦ πιδιρμανίσου.

πιδιδαγιζοῦμ' τεντώνομαι, ἀποταυρίζομαι.

πιθαμάζου (ἀπο-θαυμάζω) στέκομαι καὶ θαυμάζω κάτι : Βγῆκι ἡ κόσμους κι τσ' πιθάμαζι.

πικάθιρα τά, τὰ σκουπίδια.

πικέρια τά, ὑπολείμματα κεριῶν ποῦ κἀηκαν.

πικλουνίδα ἡ, τὸ ὑπόλειμμα κλωστής, ἡ μικρὴ κλωστήτσα : Ξήλουσα τοῦ ρου-
χου κι γέμουσι τοῦ σπῖτ' πικλουνίδις.

πικόκχαρου τό, τὸ μικρὸ καὶ ὄψιμο στέλεχος τοῦ καλαμποκιοῦ.

πικόρασ' ἡ, (ἀπο-κούραση) ἡ ἀνάπαυση.

πικόπουμ' (ἀπο-κόπτομαι) γίνομαι, βγαίνω στὴν ἐπιφάνεια : Τώρα στὰ γέ-
ρατα τ' κι αὐτὸς μᾶς πικόπ'κι γλιτζές.

πικουμματιὰ ἡ, τὸ ὑπόλειμμα ἀπὸ φέτα ψωμιοῦ, ποῦ περισσεύει στὸ τραπέζι.

πικουράζοῦμ' ξεκουράζομαι.

πικουσκ'νίδια τά, τὰ ἀλοκοσκινίδια, ὅ,τι πέφτει ἀπὸ τὸ κοσκίνισμα τῶν δη-
μητριακῶν.

πικρατῶ κρατῶ, φυλάγω κάτι γιὰ τὸ μέλλον.

πικριμάζοῦμ' στηρίζω τὶς ἐλπίδες μου σὲ κάποιον καὶ ἀδρανῶ.

πιλάνχρα τά, οἱ ἀκαθαρσίες ποῦ μένουν στὸ λανάρι ἀπὸ τὸ μαλλὶ ποῦ λανα-
ρίστηκε.

πιμάζια τά, τὰ ὑπολείμματα καρπῶν ποῦ μαζεύτηκαν.

πινέρια τά, ἀπονέρια, ὑπολείμματα νεροῦ ὅπου πλύθηκαν ρούχα.

πιξέραδου τό, τὸ μικρὸ ζυμαράκι ποῦ δὲν διαποτίστηκε καλὰ με νερὸ καὶ
ἔμεινε μέσα στὸ ψωμί ξερό.

πιξ'λώνοῦμ' (ἀπο-ξυλώνομαι) γίνομαι ξύλο: Φρ. Νὰ ξιραθῆς κι νὰ πιξ'λουθῆς!

πир'χάινου (ἀπο-λοχαίνω) χάνω τὴ λόχη μου, τὴ ζέστη, κρυώνω λίγο, γιὰ φα-
γητό : Κένουσα τοῦ φαγεῖ στὰ πιάτα, νὰ πир'χάν'.

πισῶ (ἀπο-σβήνω) σβήνω ἐντελῶς : Πιζιβ'σι ἡ σιὰ.

πισ'πιλ'δίζου μόλις διακρίνω, μὲ δυσκολία βλέπω.

πισίνια τά, τὰ ὑπολείμματα ἀλεύρου ἐπάνω στὸ σινὶ ὅπου κλάθονται τὰ ψωμιά.

πιστραγίδια τά, ὅ,τι βγῆ ἀπὸ τὸ τελευταῖο στράγγισμα.

πισφαλῶ κλείνω μέσα, κρύβω.

πισφιζου (ἀπο-σφιγγω) μεταφορικά, ἐπιπλήττω.

πισώνουμ' (ἀπο-σώνομαι) φτάνω κάπου.

πιταχιά ἐπίρρ. χρον., χιτές.

πιτ'λίσσομ' (ἀπο-τυλίσσομαι) σπεύδω, βιάζομαι.

πιτρίβου ἀποτριβομαι, φυλλορροῶ: Πιτρίψαν τὰ λουλούδια· πβ. πανοίγου.

πιτύλιξ' ἢ, ἢ βία, ἢ σπουδή: φρ. "Ἐχ' τσ' ἀχιλώνας d' βιτύλιξ' ἢ τσ' ἀχι-

λώνας τὰ βιασ'κά, εἰρωνικά γιὰ κείνους πού βιάζονται, ἀλλὰ βραδύνουν.

πιφάγια τά, τὰ ὑπολείμματα τῶν φαγητῶν.

πιχτ'πίδα ἢ, (ἀπο-χτυπίδα) ἢ λαχιάρα, τὸ καρδιοχτύπι.

πουπλάκ' τό, (ἀπο πλάκι) τὸ ὑπόλειμμα ἀπὸ πλάκα σαπουνιοῦ.

πουσκότ' τό, (ἀπο-σκοτί) τὸ βαθὺ σκοτάδι.

πουρ'σκώνου ξεφουσκώνω, ἀνακουφίζομαι.

φαρπάζουμ' (ἀφ-αρπάζομαι) ἐρεθίζομαι ἀμέσως, θυμώνω γιὰ τὸ παραμικρό.

φάρπασμα τό, ἢ εὐθιξία, ἢ ὀργή γιὰ τὸ τίποτα.

φουτζιοῦ (ἀφ' δτου): Φουτζιοῦ στάθκι ἢ κόσμους (=ἀπὸ κτίσεως κόσμου) Σ.

γ) διά: διαγ'μίζου διαγουμίζω, ληλαιῶ.

διαλουγιέμι συλλογίζομαι, καὶ ἐπίθ., ἀδιαλόγ'στους (=ἀσυλλόγιστος).

διαμοιράζου μοιράζω, κατανέμω: Εἶνι πουλὸ τοῦ στάρ', διαμοίρασέ του σ' ἑνὸ σακκιά.

διαμπτῶ μερῶ ἓνα ἓνα: Διαμπτῶ δοὺν ἄμμου.

διανιρίζου μόλις διακρίνω Σ.

διάπαδα τά, ὀλόκληρη ἢ περιουσία κάποιου: Ποιδὺν θ' ἀφήσ' τὰ διάπαδα τ' σὰ βιθάν' ;

διαστουρῶ (δι-ιστορῶ) βλέπω μὲ τὴ φαντασία μου.

διαφουστουρίζου, (διά+ἀφιστορίζω) ξεχωρίζω μὲ τὸ μάτι, διακρίνω.

διαφουρ'λίζου ξεχωρίζω μὲ τὸ μάτι, μόλις διακρίνω.

δ) ἐπί: π'δέξιους ἐπίθ., ὁ ἐπιδέξιος, ἐπιτήδειος.

π'διξουπιάστρα ἢ, ἢ ἐπιδέξια στίς δουλιές της.

π'διξουσύν' ἢ, ἢ ἐπιδεξιότητα.

π'χύζουμ' (ἐπιχύζομαι) συγχύζομαι, ταράσσομαι.

ε) κατά: Καταβιρνῆ ἢ, τοπωνύμιο (ἴσως ἀπὸ τὸ Κατα-βορινή).

καταβουλαδιάζου οἰχνω στὴ γῆ, καταβάλλω, ἐξαντιῶ: Μὴ καταβουλάδιασι ἢ ἄρρωστια.

κάταγη ἐπίρρ., καταγῆς: Κεῖτι κάταγη, ἐπισι κάταγη.

κατάγιαλου τό, ἢ παραλία: "Ἐχουμ' σπít' στοῦ κατάγιαλου.

καταγ'νικοῦ μόνο στὴ φρ. γ'ναῖκα καταγ'νικοῦ (=ὀλομόναχη, ἀπροστάτευτη γυναῖκα).

καταγλύκατους ἐπίθ., ὁ πολὺ γλυκός.

κατάδρουμα ἐπίρρ., στὴ μέση τοῦ δρόμου.

Κατάκαλους ὁ, ἐπώνυμο.

κατάκαρσα ἐπίρρ., ἀκριβῶς ἀπέναντι.

κατακιφαλιά ἢ, τὸ χτύπημα στὸ κεφάλι : Ἔφαγι μιὰ γρατακιφαλιά.

κατακνήκατος ἐπίθ., ἐκεῖνος ποῦ ἔχει βαθύ κνηκάτο χρῶμα, δηλ. βαθύ κόκκινο.

κατακουφτός ἐπίθ., ὁ φιλοκομμένος : Κατακουφτό κρουμύδ'.

κατακρίνου κακολογῶ, κουτσομπολεύω.

καταλαλῶ διασύρω ἠθικῶς κάποιον' μετοχή καταλαλ'μέν' ἢ γυναῖκα ποῦ εἶπαν πολλὰ εἰς βάρος της.

κατάμιρου τό, τὸ ἓνα μέρος τοῦ σώματος ἀπὸ πάνω ἕως κάτω : Δέ γροικῶ τοῦ διζί μ' τοῦ κατάμιρου.

καταμισῆ καὶ καταμισισῶ ἐπίρρ., καταμεσῆς.

καταμισήμερου τό, ἀκριβῶς ἐπάνω στὸ μεσημέρι.

κατάμουνους ἐπίθ., ὁ πολὺ ὅμοιος μὲ ἄλλον Σ.

κατανέους πολὺ νέος : Πέθανι νέους, κατανέους.

κατάπατα ἐπίρρ., κατάρσρακα : Φουρεῖ τοῦ π'κάμ'σου τ' κατάπατα.

καταπουδ'νός ἐπίθ. ὁ ἐπόμενος.

καταπουνῶ ρίχνω κάτω κάποιον παλεύοντας, τὸν νικῶ στὴ δύναμη : Ἰγῶ ἰσένα σὶ καταπουνῶ : Παλέσαμ' κι μὲ καταπόνισι.

κατασταλάσσου κατασταλάζω.

κατατρυπῶ τρυπῶ σὲ διάφορα μέρη : βήγου βήγου τοῦ μαχαίρ' | κι κατατρυπῶ τοῦ χέρ'.

καταυκαλιά ἢ (κατα-καυκαλιά, ἀνομ.) τὸ χτύπημα στὸ κεφάλι, ὁ κόλαφος, ἢ καρπαζιά.

καταφιιάζουμ' (κατηφιιάζομαι) μοῦ ἔρχεται δύσπνοια, στενοχώρια.

καταφιρμένους ἐπίθ., παθ. μετ. τοῦ καταφέρνου, ἐξαντλημένος, ἀδύνατος.

καταφρόνιου τό, ὁ περιφρονημένος ἄνθρωπος, ὁ ἀνυπόληπτος.

καταφρουνῶ περιφρονῶ.

Κατάφουδα ἢ, (ἴσως Καταφύγα) τοπωνύμιο τῆς Παναγίας.

καταχιρίζου κάνω ἀρχὴ μιᾶς ἐργασίας : Καταχιρίζου ταντέλα.

καταχουνιάζου καταβροχθίζω μεγάλη ποσότητα φαγητοῦ.

κατάψ'χου τό, ἢ βραδυνὴ δροσιά.

καταψ'χόν' ἀπρόσωπο, δροσίζει τὸ βράδυ : Πιάσι κι καταψ'χόν'.

κατέλ'σις οἱ, (καταλύσεις) οἱ διάφορες τοῦ ἐτοιμοθάνατου.

σι) μετὰ : μιταγουμίζου γέρονω δεξιὰ καὶ ἀριστερά, λέγεται γιὰ ζῶο φορτωμένο.

μιταδένου δένω ἓνα ζῶο σὲ ἄλλο μέρος ἀπ' ἐκεῖνο ὅπου τὸ εἶχα πρὶν δεμένο γιὰ νὰ βόσκη : Πάγου νὰ μιταδέσου τὰ ζᾶ' καὶ οὐσ. μιτάδιμα.

μιταλλάσσομ' ἀλλάζω διαδοχικὰ : Αὐτήν' τρεῖς ἄδιρ' μιταλλάχ'κι.

μιταπατῶ μετακινουῖμαι ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ στέκομαι : Δὲν ἔχου τόπου νὰ μιταπατήσου.

μιταπιάνου βοηθῶ κάποιον στὴ δουλειά : Δὲν ἔχου κανέναν νὰ μὲ μιταπιάσ'.

μετατουπῶ μεταφέρω κάτι σὲ ἄλλο τόπο· πβ. ἀλλαξουτουπῶ.

μιτέχου συζῶ συζυγικά : Χαρά ζδην ἀπ' θὰ δοῦ μιτέξ' (=χαρά στην πού θὰ ζήση μαζί του), συνήθως εἰρωνικά.

ζ) ξε- (έκ) : ἀξαγουγή ἢ, κάθε οἰκιακὸ σκεῦος.

Ξαγρίζου ἀερίζω : Ἀνοίγου τοῦ παναθέρ' νὰ Ξαγρ'σθῆ τοῦ σπίτ'.

Ξαγρ'κός ἐπίθ., ὁ εὐάερος : Ξαγρ'κὸ μέρους.

Ξαγρίζου ξεροζώνω τὴν ἀγοριάδα ἀπὸ τὸ χωράφι.

Ξαγλῆσιὰ ἢ, ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ἐκκλησιαστικὴ ποινὴ πού ἐπιβάλλει ὁ δεσπότης σ' ἐκείνον πού ἀφορίζεται.

Ξαγλῆσιὰζου ἀφορίζω καὶ ἀποκλείω κάποιον ἀπὸ τὴν ἐκκλησία.

Ξάκρια ἐπίθ., σὲ ἀπόκεντρο μέρος : Τοῦ σπίτ' μας εἶνι Ξάκρια.

Ξακρίζου κόβω τίς ἄκρες.

Ξανιτέρνου φέρω εἰς πέρας μιὰ ἐργασία : Ξανιτάραμ' ἀπ' τοῦ θέρους.

Ξανισύρνου σηκώνω τὰ κεραμίδια τῆς στέγης καὶ τὰ τοποθετῶ ἐκ νέου.

Ξανιστήνου ξαναφέρνω στὴ ζωή.

Ξανοιχτός ἐπίθ., ὁ εὐρύχωρος.

Ξάφτου (ἐξ-άπτω) ἀνάβω : Ξῆψα δοῦ φούρνου, καὶ αὐτῶ. Ξῆψα ἀπ' τοῦ κάμα.

Ξαπισκιλάνου ἀνοίγω πολὺ τὰ σκέλη.

Ξιβλέξια τά, οἱ δυσκολίες, οἱ φασαρίες, οἱ μελεάδες.

Ξιβιλούμι (ἐξ-απολύομαι) γίνομαι ἄτακτος, ἰδιότροπος, παραχαϊδεύομαι : Ξιβιλόθ'κι τοῦ πιδί ἀπ' τὰ χάδια. Πιδι Ξιβιλ'μένου.

Ξιδγάζου ξεπλένω γιὰ τελευταῖα φορὰ τὰ ροῦχα τῆς μπουγάδας, καὶ οὐσιασι. Ξέβγαλμα.

Ξιδρουσιτάζου φέρου δυὸ ἀνθρώπους σὲ ἀντιπαράσταση.

Ξιγαλίνου γίνομαι γυαλιστερός, ὠριμάζω : Ξιγαλίναν τὰ σταφύλια.

Ξι-διαδρέπουμ' ξεπληρώνω μιὰ ὑποχρέωση, ὥστε νὰ μὴν ντρέπομαι πιά.

Ξιδίνου στρέφομαι πρὸς τὰ ἔξω : Ξιδίν' ἢ νοῦζ ιμ (=ξεστενοχωροῦμαι).

Ξιδουδίζουμ' καθαρίζω τὰ δόντια μου : Δέν ἀδειάζου οὔτε νὰ Ξιδουτ'τῶ.

Ξιδρουγεῦου γίνομαι πάλιν αἰθριος : Ἢ κερὸς ἤδ'αν δρουγιμένους κί τώρα Ξιδρόγιψι.

Ξιζώνουμ' χαλαρώνω τὴν ζώνη μου, γιὰ νὰ ἀναπνεύσω : Ξιζώσ'κι ἀπ' τοῦ πουλὸ φαγί.

Ξιγ'βίζουμ' (ξε-κουμπίζομαι) βλ. Ξιγριμίζουμ'.

Ξιγ'δῶ (ξε-κουντῶ) σερῶνω πολλὰς φορὰς : Δοῦ Ξιγ'δήσαν κί δοῦ βγάλαν ὄξου.

Ξιγριμίζουμ' φεύγω ἐπὶ τέλους. Λέγεται γιὰ ἀνεπιθυμήτους : Πότι θὰ Ξιγριμ'σθῆ ; Ξιγριμ'σ'κι κί ἔφ'γι·πβ. Ξιγ'βίζουμ'.

Ξιθανατίζου γηροκομῶ : Αὐτὸ τοῦ πιδί μ' θὰ μί Ξιθανατίσ'.

Ξικαπλαδίζου ἀφαιρῶ τὸν καπλάμ ἀπὸ τὸ πάλωμα.

Ξικ'νιέμι ἀρχίζω νὰ κουνιέμαι : Ξικ'νιέτι τοῦ δῶδ'ιμ'.

Ἐγκατουριέμι αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ οὐρήσω.

Ἐκουπαδιάζου στερωῶ κάποιον ἀπὸ τὸ κοπάδι του, τοῦ τὸ διαλύω : Οἱ κλέφτις μὲ ξικουπαδιάσαν' ἀλλιῶς μὲ ξιτζιουβανιάναν.

Ἐλαδίζου βγάζω τὸ λάδι ἀπὸ τὴ στέρνα λαδομύλου καὶ μὲ στάμνες τὸ μεταφέρω στὸ σπίτι.

Ἐλακκιάζου βγάζω τὴν ὄρνιθα ἀπὸ τὴ φωλιά πού γεννά.

Ἐλ'γυρωῶ (ξε-λιγρωῶ) πιύω νὰ ἐπιθυμῶ, χορταίνω κάτι.

Ἐλαγχαρίζουμ' χιλαρῶνομαι.

Ἐλιερίζου κάνω τὸ πρῶτο πλύσιμο στὰ ἐσώρουχα, γιὰ νὰ φύγη ἡ λέρα πρὶν τὰ μπουγαδιάσω.

Ἐλουλαίνου τρελλαίνω ἐντελῶς : Τοῦ ξιλόλωνις τοῦ πιδί μὲ τὰ χάρδια σ'.

Ἐλουλ'διάζου βγάζω λουλούδια, ἀνθίζω.

Ἐλουνίζου ἀναλύω ἓνα σχοινὶ στὰ λουριά του, δηλ. στὶς κλωστὲς πού τὸ ἀποτελοῦν.

Ἐμουρφώνουμ' (ἐκ-μορφοῦμα;) παρουσιάζομαι ἑαφνικά : Ἐιμουρφώθ'κι σὰ δοὺν ἀσκάλ'πα ἀπ' ἄ' γῆ.

Ἐματώνου ματιώνω : Μὲ χτύπ'σι κὶ μὲ ξιμάτρουσι.

Ἐμισιάζου ἔξαρθρώνω τὴ σπονδυλικὴ στήλη κάποιου.

Ἐμισικλιζου χωρίζω τὰ δύο ἡμισκέλια, σχίζω κάποιον τραβώντας του τὸ ἓνα πόδι ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅπως ὁ Πιτυοκάμπτης' πβ. Ἐσιμρδιάζου.

Ἐνιρίζου ξεχωρίζω, διακρίνομαι ἀνάμεσα σὲ ἄλλους.

Ἐνιγριώνου (ἐξ ανα-γριώνω) ἐρεθίζω, ταράσσω, κάμνω κάποιον νὰ κλαίῃ : Μὴ δοῦ ξιγριών'ς τοῦ πιδί.

Ἐν'σκώνουμ' παθαίνω ἀπὸ βουλιμία : Νῆστιφζι πουλλὲς μέρις κὶ ξιν'σκώθ'κα. Ἐπαίρνονουμ' ὑπερηφανεύομαι ὑπερβολικά, ἀλαζονεύομαι, μετοχ. Ἐπαρμένους ὁ ἀλαζονικός.

Ἐπαπκδιζου ἀνοίγω στὰ δύο τὴν σκελίδα τοῦ κερυδιοῦ, ἀμυγδάλου κ.τ.θ.

Ἐπαραλυῶ ἐηλώνω κάτι ραμμένο.

Ἐπατῶ σηκώνω τὸ πόδι μου ἀπὸ τὸ μέρος πού πατώ.

Ἐπαρτσάλωνου ξεκαρφώνω, ἐηλώνω, διαλύω.

Ἐπισσώνου βγάζω τὴν πίσσα μου, γιὰ νεογέννητο παιδί πού μπορεῖ πιά νὰ θηλάση.

Ἐπιτιτέμι ὑπερσηδῶ, παρακάμπτω, γλυτώνω ἀπὸ κάτι : Τοῦ ξιπιταχτήκαμ' τοῦ κηκῶ (=γλυτώσαμε).

Ἐπιτραδιζου χωρίζω, ἀφαιρῶ τὶς πέτρες ἀπὸ τὸ χῶμα.

Ἐπιλυμμένους ἐπίθ., μεταφορικά, ὁ φτωχός.

Ἐπιουρτίζου βγαίνω ἀπὸ τὸ σπίτι μου : Ἐχου μιὰ βδομάδα νὰ ξιουρτίσου.

Ἐπρραχώνουμ' βγάζω, ἔξαρθρώνω τὴ ραχοκοκαλιά μου : Ἐπρραχώθ'κα.

ξισιδίξου ἀποσπῶ κλωνάρι φυτουῦ ἀπὸ τὸ στέλεχος του, χωρὶς νὰ τὸ σπάσω.
 ξισγουρδίξου κόβω τὸν λάρουγγα πιέζοντας τὸ λαιμό, πνίγω.
 ξισιάξου περιποιοῦμαι κάποιον : Εἰσιάξου τὰ πιδιά μ'. Δὲν ἔχου κανέναν νὰ
 μὲ ξισιάσ'.

ξισκίξου κατασκίξω : Εἰσκ'σα τὰ ροῦχα μ' μέσ' τὰ κλαδιά.

ξισκ'λίξου βγάξω τὰ σκουλλιά τοῦ μαλλιουῦ, τὸ ξαίνω.

ξισμυρδιάξου βλ. ξιμισκιλίξου.

ξισπουριαίνου βγάξω σπόρους : Ἡ βασιλ'κός μας ξισπέριανι.

ξισπ'τώνου βγάξω κάποιον ἀπὸ τὸ σπίτι του' μέσο καὶ παθητ. ξισπ'τώνουμ'
 χάνω τὸ σπίτι μου, μένω χωρὶς σπίτι.

ξισπ'πίξου κόβεται ἡ ἐπιφάνειά μου, λειώνω : Ξισπ'πήσαν τὰ ροῦχα μ'.

ξισπ'ώνου (ξε-στουπώνω) ξεριζώνω : Ξισπ'ώνου τ' ἀγριουχοῦρταρα, ξιστουπύουσα
 μιὰ ρίζα.

ξιστιρνιά ἡ, ἡ τελευταία στερνιά τοῦ νερομύλου.

ξित'νάσσομ' ἀναπτύσσομαι, μεγαλώνω.

ξιστ'τώνου τεντώνου τόσο ὥστε νὰ ἐξαρθρωθῇ : Τοῦ τράθιξι τοῦ ποδάρι μ'
 κί τοῦ ξιστίτουςι.

ξιτζ'βίξου κόβω τὸ τσουμπλί, τὸν μίσχο καρποῦ.

ξिताφώνου ξεαφανίζω : Ξिताφουθήκαν οἱ κουριοί.

ξιτουρλιου τό, ἡ μυτερὴ κορυφὴ λόφου ἢ δέντρου.

ξιφιγαρών' ἀπρόσωπο, ἀνατέλλει τὸ φεγγάρι.

ξιφουτίξου παύω νὰ βγάξω φλόγα : Ξιφουτίσαν οἱ δαυλοί.

ξιφ'σκώνου βγάξω φουσκες, ἐρεθίζομαι : Ἔφαγα ἀγουρα σῦκα κ' ξιφ'σκώσαν
 τ' ἀχείλια μ'.

ξιφ'σῶ ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τὴ φύση μου, ἐκφυλίζομαι.

ξιφτωῦ φτύνω κάποιον πολλὰς φορὲς.

ξιχάνου ξεχνῶ, λησμονῶ.

ξιχουμουλεῦου ἀνασκάλτω καὶ χωρίζω τὶς πέτρες ἀπὸ τὸ χῶμα.

ξιχουρταρίζου ξεριζώνω τὰ ζιζάνια ἀπὸ τὰ σπαρτά.

ξιχώνου 1) ἐκθάπτω, 2) λερώνω ἀγγίζοντας κίχου : Ξέχουσα τὰ ροῦχα μ'.

Ποῦ ἀγοῦπ'σις κί ξιχῶθ'κίς ;

ξιφαρώνου βγάξω τὸ ψάρι ἀπὸ τὸ ἀγκίστρι.

ξιφουμίξου οἰκονομῶ τὸ ψωμί μου φιλοξενούμενος : Πῆγι μ'σαφίρ'ς, γιὰ νὰ
 ξιφουμίσ'.

ξίλῶνου ξηλώνω, ἀλλιώως ξιπαρλωῶ.

ξίμίζου (ξε-νομίζω) πλέκω ἐκ νέου τὶς κάλτσες σιὰ σημεῖα ποῦ ἔλειψαν :

Ἔχου κάλτσες νὰ ξίμίσου.

ξώρας ἐπίρω., ἀργά : Ρύρ'σα στοῦ σπίτ' ξώρας.

ξώρ'μους ἐπίθ., ὁ πολὺ ὄρμιμος, γιὰ φροῦτι.

3) παρὰ : παραβαράδα ἡ, τὸ ἐλάττωμα : Καλὸς εἶνι, ἀμ' ἔχ' μιὰ παραβαράδα.

παραδερῶ δίνω βάρος σὲ κάποιον : Δὲν ἤρτα νὰ σὰς παραδαρέσου.

παραδατιά ἡ, ἡ ἀταξία, ἡ κακὴ πράξις : Δὲν εἶνι φρέν'μου τοῦ πιδὶ, κάν' ποὺλλές παραδατιές.

παράδατος ἐπίθ., ὁ ἀτακτος : Παράδατου πιδὶ.

παραδηάξου συνοδεύω ὡς τὴν παραλία ἐκεῖνον ποὺ πρόκειται νὰ ταξιδέψῃ, ἢ ὡς τὴν πόρτα τὸν ἐπισκέπτη, προβοδῶ, κατενοδῶνω.

παράδρουμα τό, τὰ κοπανισμένα πασιὰ ψάρια ποὺ ρίχνουν οἱ ψαράδες στὴ θάλασσα πρὶν ψαρέψουν, γιὰ νὰ μαζευτοῦν τὰ ψάρια.

παρδρουμίξου ρίχνω στὴ θάλασσα παρόβρωμα, γιὰ νὰ μαζευτοῦν τὰ ψάρια.

παραγ'δῶ (παρ-οδηγῶ) καταγγέλλω στοὺς γονεῖς ἢ στὸ δάσκαλο.

παραγύρ'σμα τό, τὸ ξαφνικὸ γύρισμα, ἡ ξαφνικὴ ἐπιστροφή.

παραγιός ὁ, ὁ μισθωτὸς βοσκός.

παραγιουσύν' ἡ, ἡ ὑπηρεσία τοῦ παραγιοῦ.

παραδειπνῶ ἀργῶ νὰ ἀνατεῖλω, γιὰ τὸ φεγγάρι : Τοῦ φηγάρ' πιάσι κι πα-
ραδειπνᾶ.

παρδρουμίξου ξεστοματίζω, βγαίνω ἀπὸ τὸ δρόμο.

παρθέτου 1) τοποθετῶ κάτι σὲ μέρος ἀσφαλές, 2) ἀναβάλλω νὰ κάνω κάτι :

"Ἐχου μιὰ δ'λειὰ νὰ κάνου κι ρύλου δ' βαρθέτου" πβ. παρκα'λῶ.

παράθουρος ἐπίθ., ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀλλοιωμένα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προ-
σώπου, ὁ ἀγνώριστος : "Ἀπ' δ' ἀρρώστια γίν'κι παράθουρος.

παρκατ'θαίνου κατεβαίνω λίγο' ἀντίθ. παραινδαίνου.

παρκαρίζου μένω ἔξω παρᾶκαιρα, ἀργῶ νὰ ἐπιστρέψω' ἀλλιῶς παρατουρίζου.

παρκαίρὸς ὁ, ὁ ἐνάντιος ἄνεμος γιὰ τὸ πλοῖο ποὺ ταξιδεύει.

Παρακλάδ' τό, τοπωνύμιο τῆς Παναγίας, ὄνομα μικροῦ παραποτάμου.

παρκα'λῶ διαρκῶς ἀναβάλλω νὰ κάνω κάτι' πβ. παρθέτου.

παρκαδ' τό, ὁ ἐνοχλητικὸς μόνιμος ἐπισκέπτης, ὁ παρᾶσιτος.

παρκαρόμ'δου τό, ἡ παραφυάδα κρεμμυδιοῦ.

παρκαλῶ παραμιλῶ : Οὕλη γύχτα παρκαλάει.

παρκαλέκτους ἐπίθ., ἀλλόκοτος, στραβός, ἀσύμμετρος.

παρκαμαγούλα ἡ, ἡ παρωτίτις.

παρκαμάς ὁ, ὁ ἀλλοίθωρος.

παρκαμένου μεταβ., μένω κοντὰ σὲ κάποιον καὶ τὸν περιποιοῦμαι, ἰδίως τὴ νύ-
χτα : Παρκαμένου δουν ἄρρουστου.

παρκαίνου ἀνεβαίνω λίγο' ἀντίθ. παρκατ'θαίνου.

παρκανοιχτὸς ἐπίθ., ὁ λίγο ἀνοιχτός, ὁ μισἀνοιχτός : "Ἀφ'σι δ' βόρτα πα-
ρανοιχτή.

παρκανῶτ' τό, ὁ ἀέρας ὁ γειτονικὸς τοῦ νότου.

παρκανουμιάζου προσφωνῶ κάποιον μὲ τὸ παρατσούκλι του, τὸν ὑβρίζω : Μὴ
μὲ παρκανουμιάζ'ς, γιὰτὶ θὰ σὶ δείρου.

παρκαχίδα ἡ, ἡ παρκαυχίδα.

παρὰ πόρτ' τό, ἢ πλάγια μικρὴ θύρα.

παρὰ πουμένου μένω πολὺ ἀργὰ πίσω, ὑπολείπομαι : Οὐδ' ἤρταν, ἰσὺ γιὰτι
παρὰ πόμ' νις ;

παρὰ πουνίδ' τό, τὸ στυγὲ Σ.

παρὰ σμιρα ἐπίρρ., παρήμερα, σὲ ἀπόκεντρο μέρος.

παρὰ σπέρνον καλλιερῶ τὰ χωράφια μου μὲ δικά μου ἔξοδα, χωρὶς σύντροφο.

παρὰ στόλ'ς ὁ, καὶ οὐδ. παρὰ στόλ' τό, ἐκεῖνος τοῦ παρὰ στωλιάζει.

παρὰ στωλιάζου στέκομαι καὶ περιμένω νὰ μὲ καλέσουν σὲ γεῦμα : Πῆγι ἀκά-
λιστους ζῆδου γάμου κὶ παρὰ στόλιαζι.

παρὰ σφαλιῶ κλείνω λίγο : Παρὰ σφαλιῶ d' βόρτζ.

παρὰ ταγίζου ταίζω ἰδιαιτέρως, δίνω πρόσθετη τροφή σὲ κάποιον.

παρὰ ταίρ' ἐπίρρ., γιὰ δυὸ πράγματα τοῦ προέρχονται ἀπὸ διαφορετικὸ ζευ-
γάρι : Αὐτὲς οἱ κάλτσις εἶναι παρὰ ταίρ'.

παρὰ τάξ' ἢ, ἢ μεγαλοπρεπὴς κηδεῖα μὲ περιφορὰ τοῦ νεκροῦ ἀπὸ τοὺς κεν-
τρικοὺς δρόμους.

παρὰ τουρίζου μένω ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι ἀργὰ τὴ νύχτα, ἀργῶ νὰ ἐπιστρέψω.

παρὰ τραγ' δῶ σιγοτραγουδῶ.

παρὰ τρίζου μετακινῶ κάτι : Εἶναι βεβῶ, δὲ βουρῶ νὰ τοῦ παρὰ τρίζου.

παρὰ τρουμάσσου τρουμάζω πολὺ : Ὅσ' τ' ἀκούσαν παρὰ τρουμάζαν.

παρὰ φέλλα ἢ, ἢ λωρίδα τοῦ σκίζεται ἀπὸ κάπου.

παρὰ φέρνον μοιάζω λίγο μὲ κάποιον.

παρὰ φουτίζουμ' μὲ ἐκθαμβώνει τὸ φῶς τοῦ ἡλίου : Παρὰ φουτίζουμ' κὶ δὲ
βουρῶ ν' ἀνοίξου τὰ μάτια μ'.

παρὰ φτιδα ἢ, τὸ μέρος τοῦ κρανίου τοῦ βρῖσκεται πίσω ἀπὸ τὸ ἀφτί.

παρὰ χουρίτ'ς, θηλ. παρὰ χουρίτσα, οὐδ. παρὰ χουρίτ'κου, ὁ κάτοικος τῶν μι-
κρῶν χωριῶν, ἀντίθετα πρὸς τὸν κάτοικο τῆς πρωτεύουσας.

παρὰ χώνου χώνω βαθιά.

παρὰ ἥμιρα ἐπίρρ., πρόωρα.

παρὰ ἴσκουλου τό, ἢ μικρὴ σκόλη, ἢ ἀσήμαντη γιορτὴ ἄλλιως κ' τσουγιόρτ'.

η) περὶ : περιθρίσκου μαντεύω τί θέλει κάποιος, τὸν ἱκανοποιῶ : Δὲ βουρῶ
νὰ σὶ περιεύρου.

περιχιτέμι περιχύνουμαι : Τοῦ περιχιθ'κα τοῦ λάδ'. Περιχιτέμι ἀψάδης (=κοκ-
κινίζω ἀπὸ ταραχὴ, ἐντροπή).

περιχῶ περιχύνω : Περιχῶ τὰ μακαρόνια μὲ καυτὸν βούτυρο.

πριμάζουμα τό, ὁ ἀλλοδαπός, ὁ πρόσφυγας (ὑβριστικά).

πριμάζουξ' ἢ, ἢ ἐποχὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ φθινοπώρου, τοῦ συγκεντρώνονται οἱ
ξωμεροῖτες στὸ χωριό.

πριμαζώνου (περι-μαζώνω), μέσ. πριμαζώνουμ' ἐπιστρέφω ἀπὸ τὶς δουλειὲς
τῆς ἐξοχῆς στὸ χωριό κατὰ τὸ φθινόπωρο.

θ) πρό : ἑριόφ'λιου τό, (πρό-φλιον) τὸ στόμιο τοῦ φούρνου.

προυαδῶ προῦπαντῶ : Βγῆκαν κι μᾶς προυαδῆσαν· πβ. σ'ουαδῶ.
προυούκ' τό, τὸ ὄρεκτικό, ὃ μεζές.

βρουμ'τῶ ρίχνω ἢ πέφτω βρουύμυτα.

προυάγου προλαμβάνω : Δὲ βρόκανα νᾶρτου. Σᾶς προυάκαναμ' (=σᾶς φτιάσαμε).

προυμῖωθι ἐπίρω., πρὸ ἡμερῶν.

προυπαίρνω προλαμβάνω κάποιον, λέγω κάτι πρὶν τὸ πῆ ἄλλος : Πῆγα νᾶ
τοῦ πῶ κι μὶ προυπῆρι.

προυσ'κῶνζουμ' προσηκῶνομαι τιμητικά γιὰ κάποιον ἐπίσημον.

ι) πρὸς : πρὸςγαλου τό, τὸ γάλα πὸν προσθέτουν στὸν ὄρη πὸν ἔμεινε μετὰ
τὴν ἀφαίρεση τοῦ τυριοῦ καὶ βράζοντάς τα μαζί κάνουν τὴ μυζήθρα.

προυσάναμα τό, τὸ ἔναυσμα : Δὲν ἔχου προυσάναμα νᾶ προυσανάψου d' φουτιά.

προυσανάφτου ἀνάβω τὴ φωτιά μὲ μικρὰ ξυλαράκια, μὲ δαδὶ κ.τ.δ.

προσῆλιους ὃ, τὸ μέρος πὸν τὸ χτυπᾷ ὃ ἥλιος, τὸ εὐῆλιο.

προσυλιάζουμ' κάθουμι στὸ προσῆλιο : Βγῆκίτι : ζδοῦ βρουσῆλιου καὶ προ-
σλιαζόστι.

προσυφαγιάζου συνοδεύω μὲ προσφάι : Προσυφαγιάζου τοῦ ψουμὶ μ'. Ὅμοιο
τὸ προσβουκίζου.

προσυφᾶς ὃ, τὸ προσφάγι.

προσυφουλῶ βάζω τὸ δάχτυλο στὴν κότα γιὰ νᾶ δῶ ἂν ἔχη ἄβγῳ.

προσυφῶλ' τό, τὸ ἄβγῳ πὸν ἀφήνουν στὴ φωλιά τῶν ὄρνιθων, γιὰ νᾶ γεν-
νοῦν κοντὰ σ' αὐτὸ οἱ ὄρνιθες.

ια) σύν : ζ'βόσια τᾶ, (συν-πόσια) μόνο στίς φρ. Κατὰ τὰ ζ'βόσια (=καθὼς
φαίνεται) καὶ Ἔρ'μα ζ'βόσια ! (εἰρωνικά).

ζ'δάσσου (συν-τάσσω) ὑπόσχομαι : Μὶ τοῦ σύδαξίς κι πρέπ' νᾶ μὶ τοῦ δῶσ'.

ζ'δλίσσου (συν-τυλίσσω) γεμίζω ἄσφυκτικά : Καπνίζ' τοῦ τζάκ' κι ζ'δλίξι
τοῦ σπὶτ' ἀπ' δοῦ γαπνῳ.

ζ'γερνῶ (συγ-κερνῶ) ἀνακατεύω ζεστὸ μὲ κρῶυ : Καίει τοῦ θιρμό, θᾶ βάλου
κρῶυ νᾶ τοῦ ζ'γερᾶσου.

ζ'γουλλέμι (συγ-κολλιέμαι) φορτώνουμι σὲ κάποιον, τοῦ γίνομαι ἐνοχλητι-
τικός : Τί θέλ'ς κι μὶ ζ'γουλλήθ'κίς :

ζ'γόφτου (συγ-κόπτω) στὴ μετοχῆ ζ'γουμμένα γ'ζόφαγα (=ἀπίως λεπτές μάλ-
λινες κλωστές).

σ'μαζεύου συμμαζεύω, συγκεντρώνω.

σ'μαζουχτής ὃ, ἐκεῖνος μαζί μὲ τὸν ὄπαῖο μαζεύει κανεὶς ἑλιές.

σ'γαίμα τό, τὸ πύο πὸν περιέχει καὶ αἷμα.

σ'νάκατα ἐπίρω., (συν-ανάκατα) κοινόχρηστα : Αἰτοίν' τᾶ ἔχ' σῶλα σ'νάκατα.

σ'ναλλάσσου ἀλλάζω κάθε τόσο : Δυὸ π'κάμ'σα ἔχου κι τὰ σ'ναλλάσσου.

σ'νάπαλα τᾶ, τὰ τρίμματα τοῦ τυριοῦ πὸν μόλις ἔπηξε, ὅταν τὸ βγάζουν ἀπὸ
τὸν ὄρη καὶ τὸ ρίχνουν στὴ σακκούλα γιὰ νᾶ τὸ στραγγίσουν.

σ'νεικάζου (συν-εικάζω) συνέρομαι ἀπὸ πείνα : Τόσου φαγὶ ἔφαγι κι ἀκόμα

δὲ σ'νεΐκασι.

σ'νιέρχουμ' συνέρχομαι ἀπὸ λιποθυμίας, φρόβο ἢ πείνα : Ἀκόμα δὲ βουρεὶ
νὰ σ'νιέρτ'.

σ'νινογιώνω βάζω μιὰ ἰδέα σὲ κάποιον : Αὐτὸς σ' τοῦ σ'νέγγουσι (=αὐτὸς
τῆς τὸ ἔβαλε σιὸ νοῦ τῆς).

σ'νουβαδῶ (συν-απαντῶ) προῦπαντῶ : Βγήκαν κι μᾶς σ'νουβατήσαν' πβ. προυβαδῶ.
σ'νουβάζου (συν-εμβάζω) συγκομίζω τοὺς καρποὺς τῆς χρονιάς.

σ'νουγυρίζου (ἀπὸ τὸν ἄθρ. συνεγύρισα τοῦ ρ. συ-γυρίζω) γυρίζω πότε ἀπὸ
τῆ μιὰ καὶ πότε ἀπὸ τὴν ἄλλη.

σ'νουδαούμ' παρηγοροῦμαι, ξεσταινομαι : Οὐλη γύχτα κρύουνα κι δὲ βό-
ρουμ' νὰ σ'νουδιφτῶ.

σ'νουδιὰ ἦ, ἡ συντροφιά : Δὲν ἔχου σ'νουδιὰ, εἶμι σὺλουμόναχους.

σ'νουμήλ'κους ἐπίθ., συνομήλικος.

σ'νουνόματους ἐπίθ., συνονόματος.

σ'νουπαίρνου συνεπαίρνω, βοηθῶ κάποιον παίρνοντας τὸ φορτίο του.

σ'νουπανουτίζου (συν-επανωτίζω) ἔρχομαι ἐπανωτά, ἄλλεπαλλήλως : Μὲ σ'νου-
πανώτσι ἢ θέριμ'.

σ'νουπιρνῶ (ἀπὸ τὸν ἄθρ. συνεπέρασα τοῦ ρ. συμπερνῶ), περνῶ συχνά.

σ'νουρ'γῶ (ἀπὸ τὸν ἄθρ. συνερρίγησα τοῦ ρ. συρ-ριγῶ) : Μὲ σ'νουρρίγασι (=μ'
ἔπιασε ρίγος) : Ἐχου θέριμ' κι μὲ σ'νουρ'γᾶ.

σὺβρασ' ἦ, τὸ σύβρασμα, καιτὸ λάδι μὲ κοκκινιστὰ κρεμμυδάκια ἢ ψίχουλα,
ποὺ ρίχνουν σὲ ὀρισμένες σοῦπες.

σὺβατους ἐπίθ., ὁ ὀλόκληρος, μὲ ὅλα τὰ μέρη του : Τοῦ σπὶτ' ἔπιασὶ σὺβατου.

σὺγρους ἐπίθ., ὁ λίγο ὑγρός : Τὰ ρούχα τὰ μάζιψα σύγρα.

σὺδαχα καὶ ζ'δάχ'να ἐπίθρ., πολὺ πρῶι.

σὺδρέχου βοηθῶ οἰκονομικῶς : Δὲν ἔχου κανέναν νὰ μὲ σὺδρέξ'.

σὺδριφους ὁ, ὁ συγκαλλιεργητῆς γεωργός, ὁ κολήγας.

σὺδρουμάσσου τρομάζω πολὺ : Ἀκ'σα σὺνουδου d' γύχτα κι σὺδρόμαξ.

σὺγλαίγου (σὺγ-κλαίω) συλλυποῦμαι κάποιον : Σὶ λ'ποῦμι κι σὶ σὺγλαίγου.

σὺγλουσιάζου (σὺγ-κλωνιάζω) ἀρχίζω νὰ κλώθω καὶ νὰ τυλίγω στὸ ἀδράχτι.
σὺνατὸι τσ' αἰτοί τους, οἱ ἴδιοι αὐτοπροσώπως.

σὺχαρους ἐπίθ., ὁ περιποιητικὸς, ὁ φιλόφρων.

σὺχλιους ἐπίθ., ὁ λίγο χλιαρός : Τοῦ θιρμὸ εἶνι σὺχλιου.

σὺψουμα ἐπίθρ., μὲ δικό μου ψωμί : φρ. Δ'λεύου σὺψουμα (=εργάζομαι μὲ
ἡμερομίσθιο τρώγοντας ἐξ ἰδίων) : Σὺψουμα κι χῶρις χάκ' κι τσιρβούλια 'ποὺ
d' ἀράχ' (παροιμ.).

Σημείωση γενική : Τὸ τυπογραφεῖο δὲν εἶχε εἰδικὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ
τὴ παράσταση τῶν οὐρανικῶν συμφῶνων κ. γ, χ, λ, ν, σ, τσ, ζ, ξ, ψ. Γι' αὐτὸ ὁ
ἀναγνώστης πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι τὰ σύμφωνα αὐτά, ὅπου συνοδεύονται ἀπὸ ἀπό-
στοφο, ποὺ μαρτυρεῖ τὴν ἀποβολὴν αἰτονου *i*, πρέπει νὰ διαβαστοῦν ὡς οὐρανικά,
δηλ. ἀκριβῶς ὅπως προφέρονταν πρὶν ἀποβληθῆν τὸ ἐπόμενο αἰτονο *i*.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

[Συνέχεια ἐκ σ. 48, ἰδίου τόμου]

1877 Ἰβρίου 27 ἐν Διδυμοτείχῳ Α. Σακελλίων, νικολακίς διμιτρι, Γιοβάντσο Πάντσο [γράμματα βουλγαρικά], Χ' Χρη. Αδαμίδης, διμιτριος σταυρι, Γεώργιος Χ' Βλασίδης, διμιτρο θεοδορου. Δ. Μηχαήλ, διμιτρακίς Ζάχογλου, νικόλας πά'' σιμεόν. [Σημ: ἡ σφραγίδα ἀπὸ 4 κομμάτια εἶναι στρογγυλὴ καὶ στὸ ἄκρο τῆς περιφέρειάς της ἔχει τὰ γράμματα: ΡΩΜΑ·Ι·ΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ. Στὸ κέντρο ἔχει τούρκικα γράμματα].

Γιὰ ποῖο λόγο ὁ Ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τοῦ Σωφρονίου ἀλλάξεν ἄρθρα τοῦ κανονισμοῦ. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὠρισμένα ἄρθρα τοῦ Κανονισμοῦ ἢ δὲν ἐφαρμοζόνταν, ἢ ἐφαρμοζόνταν κακῶς. Αὐτὸ τὸ βλέπουμε λ. χ. ἀπὸ τὶς παραγράφους δ' καὶ ε'. Ἡ παράγραφος δ' ὀρίζει ὅτι ὅλες οἱ συζητούμενες ὑποθέσεις πρέπει νὰ παίρνουν κάποιον τέλος, πράμα ποῦ μᾶς κάνει νὰ σκεφτοῦμε ὅτι οἱ Δημογέροντες θὰ καταπιάνονταν μὲ ἀτελεῖωτες συζητήσεις ἢ καὶ ἀντεγλήσεις καὶ θ' ἄφιναν τὶς ὑποθέσεις στὴ μέση.

Ἡ παράγραφος ε' πάλι ὀρίζει ὅτι, ὅσοι κι ἂν εἶναι παρόντες, ἢ ἀπαρτία ὑπάρχει. Αὐτὸ σημαίνει, ὅτι πολλὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας μπορεῖ ν' ἀπουσίαζαν ἐπίτηδες ἀπὸ ὠρισμένες συζητήσεις, γιὰ νὰ προσβάλουν ἀργότερα τὴ σχετικὴ ἀπόφαση, ὅτι δὲν πάθηκε κατὰ πλειοψηφία.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο ἐγένετο ἀντικατάσταση μερικῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας καὶ τῆς Ἐφορίας τῶν Σχολῶν. Ἡ σχετικὴ πράξις ἔχει: «Σήμερον τὴν 17ην Φεβρουαρίου τοῦ 1878 ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῇ προεδρεύοντος τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου οἰκονόμου Πα'' Γεωργίου Ν. Εὐέλπιδος συνελθόντες κοινῇ ἅπαντες οἱ κάτοικοι τῶν ἐνοριῶν Διδυμοτείχου ἀπεφασίσαμεν νὰ ἀναδιοργανώσωμεν τὴν παλαιὰν Δημογεροντίαν καὶ νὰ συστήσωμεν νέαν προσδιορίζοντες ὡς μέλη αὐτῆς τὰ ἑξῆς ἀξιοτίμα πρόσωπα Χ' Ν. Βογιατζόγλου, Ν. Δημητρίου Ζαννῆν, Ν. Παπάζογλου, Ἀθανάσιον Δουλγκέρην, Χ' Χρήστον Ἀδαμίδην, Δ. Ζάχογλου, Γιοβάντσον Πάντσιου, Δράγγην, Δ. Γούναρην· ἀναθέσαντες εἰς αὐτοὺς ἐμπιστευτικῶς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν ἡμῶν καταστημάτων, τὴν διαρρύθμισιν αὐτῶν καὶ τὴν κατὰ τὸ εἶναι πρὸς τὰ βελτίω μετατροπὴν αὐτῶν· εἶ ἐπροσδιωρίσαμεν ὡς ἐφόρους καὶ ἐπιτηρητὰς τῶν Σχολῶν τῆς Κοινότητος τοὺς ἑξῆς φιλομούσους πατριώτας ἡμῶν κ. κ. Ἀνδρέαν Ἰατρόν, Σταμάτην Χριστοδούλου, Γ. Ἰωάννου, καὶ Β. Χ' Ἰωάννου ἀναθέσαντες καὶ εἰς τούτους τὴν ἐπίβλεψιν καὶ σύντονον ἐπιμέλειαν εἰς τὸ νὰ βαίνωσιν ἐπὶ τὰ κρεῖττω αἱ Σχολαὶ ἡμῶν καὶ νὰ τὰ διακοινῶσιν ἐκάστοτε εἰς τὴν Δημογεροντίαν τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, ὧν τὴν ἐπάρκειαν ἀναδέχεται αὐτὴ ἡ Δημογεροντία. Τοῖς κ.κ. Ἐφόροις ἐπιτρέπομεν νὰ θεωρῶσι πᾶν τὸ ἄτοπον καὶ νὰ τὸ διορθῶνωσι τῇ γνώμῃ καὶ συναινέσει τῆς Δημογεροντίας, ὑποχρεοῦμεν δ' αὐτοὺς νὰ ὦσι καταλειθεῖς αὐτοὶ τε καὶ οἱ διδάσκαλοι ὡς καὶ οἱ μαθηταί, ὧν τὴν ἐπίβλεψιν ἀναλαμβάνουσιν, εἰς τὰ ἄρθρα τοῦ

ισχύοντος κανονισμοῦ, ὅστις φαίνεται κατωτέρω. Δὲν ἐπιτρέπομεν δ' εἰς οὐδένα ἔξω τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορίας νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ τῆς Κοινότητος ἢ εἰς τὴν ἔξωτερικὴν καὶ ἑσωτερικὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν καταστημάτων. Ἐκ τῶν διαληφθέντων προσώπων τὸν μὲν κ. Δημήτριον Γούναρη καθιστῶμεν ταμίαν καὶ διαχειριστὴν ὑπεύθυνον τῶν εἰσοδημάτων τῆς Δημογεροντίας καὶ παρέχομεν αὐτῷ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχη γραμματεῖα ἑμμισθον τὸν κ. Δανιὴλ Νικολάου, ὃν κοινῇ γνώμῃ ἐτοποθετήσαμεν (·) εἰς αὐτὸν μὲ μισθὸν γροῖσια 250 δικασίων πενήτηντα, καθὼς δὲ κανὲν ἓκ τῶν μελῶν τῆς Δημογεροντίας καὶ Ἐφορίας μισθοῦται, οὕτω οὐδ' αὐτὸς δικαιούται νὰ ἔχη ἀπαίτησιν μισθοῦ. Διὸ ἐγένετο τὸ παρὸν πρακτικὸν καὶ ὑπογράφεται παρὰ πάντων τῶν Προκρίτων τῶν ἑνοριῶν καὶ ἐπικυροῦται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου τὸ γνήσιον τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν καὶ τὸ ἔγκριτον τῆς πράξεως.

Ἡμέραι τακτικῆς Συνεδριάσεως οὐρίζονται ἡ Τετάρτη καὶ Παρασκευή ἐκάστης τῆς ἑβδομάδος. Ἡ μεγάλη σφραγὶς τῆς ἡμ. Κοινότητος συγκειμένη ἓκ πέντε τεμαχιῶν διανέμεται εἰς τὰ ἑξῆς πέντε πρόσωπα οἷον εἰς τὸν κ. Νικ. Βογιατζόγλου, κ. Χ' Ἀδαμίδη, Δράγνην, Γιωβάντσον καὶ Ν. Παπάζογλου. Ἡ δὲ μονομελὴς σφραγὶς τῆς Δημογεροντίας παραδίδεται τῷ γραμματεῖ κ. Δανιὴλ καὶ ἐννοοῦμεν νὰ γίνῃ χρῆσις αὐτῆς ὁσάκις ἢ χρεῖα τὸ καλεῖ τῇ γνώμῃ καὶ συναινέσει τῆς πλειοψηφίας τῆς Δημογεροντίας.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 17 Φεβρουαρίου 1878

Ε. Καβάσιλας, Βασίλειος Ν. Ἀλγανάκι, Ἀθανάσιος Ἰωάννου, Πασχάλης Σωτηρίου, Γεώργιος Χ' Βλάσιος, Γιάννης Α-τούγιλος, διανοητὴς κωνσταντηνι, στακος τάκου, μόσχος Χ' Βενέτι, Σ.... Ἀριστείδης Γαρίλης, Χ' Γ. ντουλικερ, Παναγιώτης εμаноιλλ, Γιωβάντσο πάντσο, [γράμματα βουλγαρικά], γάκος πέης, θανάσις γουβάνι, Βασίλειος στρατή· ὁ ἐπίτροπος τῆς Α. Σεβ. Ἀγίου Διδυμοτείχου ὑποβεβηκὼ τὸ γνήσιον τῶν ἄνωτέρω ὑπογραφῶν τὸ δὲ ἔγκυρον τῆς πράξεως ἐπικυροῦται τῇ σφραγίδι τῇ κοινότητος, 1878 Φεβρουαρίου 17 ἐν Διδυμοτείχῳ. (Τ.Σ.) Οἶκ. Γ. Ν. Εὐελις»

Στὰ 1878 τὸν Ὀκτώβριον μῆνα ἔρχεται Μητροπολίτης σιὸ Διδυμοτείχον ὁ Μεθόδιος Ἀρώνης. Στὴν πρώτη συνεδρίασι, μὲ ἡμερομηνία 27 Ὀκτωβρίου 1878 προσκαλεῖ τὴν Δημογεροντίαν, πὸν ἀπαρτίζοιταν ἀπὸ τούς: Χ' Ν. Βογιατζόγλου, Ν. Δημητρίου, Χ' Χρῆστο Ἀδαμίδη, Δ. Ζάχογλου, Γιωβάντζο Πάντσο, Δράγνη καὶ Γούναρη ὑπὸ τὴν προεδρεία του καὶ ἀντικατέστησε δύο μέλη τῆς Δημογεροντίας μὲ τούς: Μόσχο Χ' Βενέτη καὶ Δημήτριον Μιρόκ δγλου.

Μὲ τὴν μελέτη μας τούτη προσπαθήσαμε ἓνα μοναχὰ ν' ἀποδείξουμε: ὅτι οἱ ἀκατάλυτοι δεσμοί, πὸν δημιούργησε τὸ Ἔθνος κάτω ἀπ' τὴν ἀλυσίδες τῆς σκλαβιάς, στάθηκαν οἱ ἑσποιοὺς ἐκείνες δυνάμεις, πὸν ὄχι μοναχὰ τὸ κράτησαν μακρὰ ἀπὸ κάθε λογῆς ἀφομοιωτικῆς προσπάθειας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐτοιμάσαν τὸ δρόμο τῆς ἀποκαταστάσεως.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΩΖΟΜΕΝΩΝ ΚΩΔΗΚΩΝ ΤΗΣ Ι. ΜΗΤΡΟΠ. ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Παρά πάντων τῶν ἐρευνητῶν τῆς ἀπολεσθείσης Ἑλληνικῆς Θεράκης ἔχει τονισθῆ καὶ ἐξαρθῆ ἡ μεγάλη ἀξία τῶν Κωδικῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ σχολαστικῆς τῆ ὄντι ἐπιμελείας καὶ θρησκευτικῆς εὐλαβείας ἐτηρήθησαν, διὰ νὰ παρῶσθουν ἡμῖν σήμερον ἀδιαφιλονίκητα τεκμήρια τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ὅστις ἀπετέλει τὸ οἰκονομικῶς ἀκμαιότερον καὶ φυλετικῶς συμπαγέστερον τμήμα, τὸ κατακυροῦν τὰ ἀπαράγραπτα Ἑθνικὰ δίκαια ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν ἐκείνων 1). Ἄλλ' ἡ μεγάλη καταστροφή, ἡ πρόρριζα καὶ κατ' ἄκρας ἐκθεμελιώσασα τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκείνου, κατέλιπεν ἡμῖν σήμερον τὰ γραπτὰ αὐτοῦ μνημεῖα, τῶν ὁποίων ἡ μελέτη καὶ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα προκαλεῖ ἱερὰν συγκίνησιν καὶ αἴσθησιν βαθυτάτην, ἕνεκὰ τοῦ μεγέθους τῆς δραστηριότητος ἐνὸς προσφιλοῦς τμήματος τοῦ λαοῦ μας, τὸ ὁποῖον ἐντελῶς μόνον καὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων κατάρθωνε νὰ διατηρῆται πάντοτε ἀκατάβλητον ἀπὸ τοῦ περιζωννύοντος αὐτὸ διαρκοῦς καὶ πολλαπλοῦ κινδύνου 2).

Οἱ ἐξ ἀνατολικῆς Θεράκης πρόσφυγες δὲν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὸν ἄρτυτον δρόμον τῆς ἐξορίας μόνον τοὺς ἔφεστιοὺς θεοὺς καὶ τὴν ἀνάμνησιν ἡμερῶν ἀρχαίων, ἀλλὰ καὶ πάντα σχεδὸν τὰ γραπτὰ αὐτῶν μνημεῖα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὁσμὴ εὐωδίας πνευματικῆς καὶ ἱερότητος ἀναδίδεται. Ἄλλ' ὅ,τι ἡ φιλοπατρία ἐκείνων περισυνέλεξε καὶ διέσωσεν, ἡ τῶν ἡμετέρων ὀλιγογρία καὶ ἄγνοια διεσκέδασεν, εἰς τρόπον ὥστε πολλὰ μὲν ν' ἀπολεσθῶσι διὰ παντός, ἐλάχιστα δὲ καὶ δὴ ἠκρωτηριασμένα μέχρις ἡμῶν νὰ διασωθῶσιν. Ἄλλὰ καὶ ταῦτα δὲν εἶναι ἥσσονος ἀξίας τῶν τοῦ Κεραιμικοῦ τεθραυσμένων μαρμάρων καὶ παντοειδῶν ὀστράκων, ἢ τῶν χειροτιμῆτων ἀγαλμάτων τῶν Μουσειῶν, ἢ τῶν ἐπὶ γῆς κατακειμένων σπονδύλων καὶ κιονοκράνων. Ὅπως δ' ἀκριβῶς τὰ ἐν τοῖς Μουσειοῖς μνημεῖα θεωροῦνται πολύτιμα διὰ τὴν ἀναπαράστασιν

1) Πρὸβλ. *Πολ. Παπαχριστοδοῦλου*, Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Θεράκης, Ἀρχ. Θεσ., τόμ. ΙΣΤ', σ. 25—26. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ὁ κώδικας τῆς Ἑλλην. Σχολῆς Στενιμάχου. Ἐπιτύμβιον Χρ. Τσοῦντα, σ. 660—669. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἀπὸ τοῦς Κώδικας Μητροπόλεως Ἀδριανέως, Ἀρχ. Θεσ., τόμ. Α', τεύχ. Β', σ. 169—224. — *Κ. Μ. Ἀποστολίδου*, Κώδικες Ἀνατ. Θεράκης, Θερακικά, τόμ. ΙΙΙ', σ. 93—160. — *Μ. Α. Σταμούλη*, Θερακικοὶ Κώδικες, Θερακικά, τόμ. Θ. σ. 122—156 καὶ 427.

2) *Γεωργ. Ίαν. Λαμπουσιάδου*, Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης Ἀδριανέως ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θερακικά, τ. Α', σ. 298—331. — Ἡ ἐν Ἀδριανί Ἑλληνικὴ Κοινότης, Θερακικά, τ. ΙΗ', σ. 352—353. — *Κ. Μ. Ἀποστολίδου*, Ἡ διὰ τῶν αἰῶνων ἐθνικὴ φυσιογνωμία τῆς Θεράκης, Ἀρχ. Θεσ., τόμ. Η', σ. 83—122. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Μητρόπολις Φιλιππύλεως, Ἀρχ. Θεσ., σ. 59—60, σημ. α' καὶ β'.

τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων προγόνων, οὕτω καὶ τὰ χειρόγραφα ταῦτα φύλλα ἀπατελοῦν τὴν πλεόν πολύτιμον καὶ ἀδιάψευστον μαρτυρίαν τῆς ζωῆς τῶν πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν κατὰ τὰς χειμερινὰς ἡμέρας τῆς Τουρκοκρατίας.

Περὶ τῶν Κώδικων τῆς ἑλληνικωτάτης Ἀδριανουπόλεως πληροφορία καὶ περιγραφήν παρέσχεν ἡμῖν ὁ Κ. Μ. Ἀποστολίδης, πλὴν ὅμως ἑλλιπῆ, διότι μόνον τοὺς εἰς τὸ Γραφεῖον Ἀνταλλαξίμων εὐρεθέντας περιέγραψεν ¹⁾ Ἄλλ' οἱ Κώδικες οὗτοι ἔχουν ὑποστῆ ὀλόκληρον περιπέτειαν, τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ μελετηταὶ ἠγνόουν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐκθέτομεν.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἐκκένωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, διὰ Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων ἐξ Ἀδριανουπόλεως ἐκόμισεν εἰς Διδυμοτείχον ὑπὲρ τὰ ἑβδομήκοντα κιβώτια, περιέχοντα Κώδικας, ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, ἱερὰ σκευῆ, δύο κιβώτια περιέχοντα κηρὸν ἐκποικηθέντα ἐν Διδυμοτείχῳ, ἔπιπλα οἰκιακὰ παντοειδῆ ὡσπύτως ἐν Διδυμοτείχῳ ἐκποικηθέντα, καὶ πλείστα ἄλλα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ Διδυμοτείχον εἶχε τότε κατακλυσθῆ ὑπὸ τῶν προσφύγων καὶ δὲν ὑπῆρχε μέρος διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν κιβωτίων, παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς ὁ ἔγκριτος ἔμπορος Διδυμοτείχου κ. Δημήτριος Τεκτονίδης μίαν εὐμεγέθη ἀποθήκην, εἰς ἣν καὶ τὰ ἐτοποθέτησαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ διατήρησις τῶν κιβωτίων ἦτο δυσχερὴς ἐν τῇ ἀποθήκῃ, διὰ τοῦτο οἱ πρόκριτοι μετ' οὐ πολὺ μετέφερον ταῦτα εἰς Ἀθήνας καὶ παρέδωκαν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸ ἐνταῦθα Βυζαντινὸν Μουσεῖον, συνταχθέντος τοῦ κάτωθι Πρωτοκόλλου :

«Πρωτόκολλον παραδόσεως καὶ παραλαβῆς Ἱερῶν Ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν Κοινότητος Ἀδριανουπόλεως. Ἐν Ἀθήναις σήμερον 29ην Νοεμβρίου 1922 καὶ ἐν τῷ καταστήματι τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ Βυζαντινοῦ Μουσείου οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι ἀφ' ἑνὸς κ. κ. Κ. Ὁρφανὸς καὶ Χριστόφορος Πανταζίδης ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Κοινότητος Ἀδριανουπόλεως, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 25ης Ὀκτωβρίου 1922 πληρεξουσίου τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἁγίου Πολυκάρπου (Ἀδριανουπόλεως) ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ὡς Προέδρου τῆς Κοινότητος, παρέδωκαν πρὸς φύλαξιν εἰς τοὺς κ. κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Διευθυντὴν τοῦ Μουσείου, Νικόλαον Καλογερόπουλον, Ὑποδιευθυντὴν καὶ Θ. Βαλίδην ἐπιμελητὴν τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, διορισθέντας πρὸς τοῦτο ὡς ἐπιτροπὴ παραλαβῆς δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 45524 καὶ ἀπὸ 16-11-1922 ἐγγράφου διαταγῆς τοῦ Σεβ. Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν, οὔτινες παρέλαβον τὰ κάτωθι ἐξήκοντα ἑννέα (69) κιβώτια, ἄνω σφραγισθέντα διὰ διπλῆς σφραγίδος ὑπὸ στοιχεῖα «Κ. Ο. καὶ Χ. Π.» (ἐκ μέρους τῆς ἐπιτροπῆς Κοινότητος Ἀδριανουπόλεως) καὶ «Β. Χ. Ρ. Μ.» (τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου) ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ΒΑ δωμάτιον τῶν ἰσογειῶν τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἠριθμήθησαν ὡς ἐξῆς :

1) Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Κώδικες Ἀνατ. Θράκης, εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων Ἑταιρ. Θεολογικῶν Μελετῶν, ἀριθ. 30, σ. 5-15. — Βλ. καὶ Ν. Βαφείδου, Ἐκκλησιαστικαὶ Θράκης, Ἀρχ. Θε. Θεσσαροῦ, τόμ. Κ., σ. 87 κ. ἑ.

- Αἰθ. ἀριθ. 1 φέρον διακριτικὰ τὴν ἐπιγραφὴν Ἐκκλησία Ταξιαρχῶν.
 » » 2—11 φέροντα » » » » Μητροπόλεως.
 » » 12Α', 12Β'—16 φέροντα τὰ διακριτικὰ «Ζ. Π.» (Ζωοδόχ. Πηγὴ).
 » » 17—19 » τὴν ἐπιγραφὴν Ἐκκλησία Ἁγ. Σεφάνου.
 » » 20—26 » » » Ἁγίας Τριάδος.
 » » 27—31 » » » Ἁγ. Γεωργίου.
 » » 32 φέρον τὴν ἐπιγραφὴν Σιναϊτικόν.
 » » 33—36 φέροντα διακριτικὰ «Ι. Μ. Α.» Ἱ. Μητρο. Ἀδριπόλεως.
 » » 37 ἄνευ διακριτικοῦ σημείου.
 » » 38—40 φέροντα τὸ διακριτικόν «Β. Κ. Ε.» (Βιβλ. Κεν. Ἐφορίας).
 » » 41 ἄνευ διακριτικοῦ.
 » » 42—44 φέροντα τὰ διακριτικὰ «Β. Κ. Ε.».
 » » 45 ἄνευ διακριτικῶν.
 » » 46—47 φέροντα τὸ διακριτικόν «Β. Κ. Ε.».
 » » 48 ἄνευ διακριτικοῦ.
 » » 49—53 φέροντα τὰ διακριτικὰ «Β. Κ. Ε.».
 » » 54 ἄνευ διακριτικοῦ.
 » » 55—63 φέροντα τὰ διακριτικὰ «Β. Κ. Ε.».
 » » 64—65 φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν Ἐκκλησία Παναγίας.
 » » 66 ἄνευ διακριτικοῦ, μικρὸν κιβώτ. ἐλαίου περιέχον κηρία.
 » » 67—68 φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν Ἐκκλησία Ἁγίας Τριάδος, καὶ
 » » 69 φέρον διακριτικὰ «Ζ. Π.» (Ζωοδόχος Πηγὴ).

Ἐφ' ᾧ ἐγένετο τὸ παρὸν εἰς διπλοῦν ὑπογραφὴν παρὰ πάντων τῶν μελῶν τῶν δύο ἐπιτροπῶν, ἕξ ὧν ἐκάστη ἔλαβεν ἀνὰ ἓξ ἀντίγραφον».

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν μελῶν τῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου. Ἀντίγραφον ὑβεβλήθη τὴν 22αν Μαΐου 1924 εἰς Γεν. Διοίκησιν Θράκης, καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας (Δ/σιν Ἀνταλλαγῆς), τμήμα Γ.Ι. τὴν 29ην Αὐγούστου 1924.

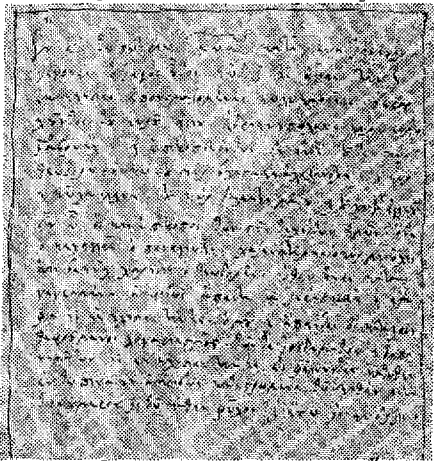
Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν Κωδίκων τούτων τῶν ἐν ταῖς κιβωτίσις ἐγκλεισθέντων, παρέμειναν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς τότε προσωρινῆς Μητροπόλεως Νέης Ὁρεστιάδος, νῦν δ' ἐν τῷ αὐτῷ γραφεῖῳ τῆς τοῦ Διδυμοτείχου Ὁρεστιάδος Σουφλίου¹⁾, ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα δύο (62) Κώδικας τῆς Μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως, τοὺς ὁποίους ἐταξινομήσαμεν, ἠριθμήσαμεν καὶ κατετάξαμεν, παρέχοντες ἅμα ἀπλὴν περιλήψιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ παρέξωμεν ἔκτενεστέραν εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον.

Κώδιξ Α' : Φαίνεται δι εἶναι ὁ παλαιότερος σωζόμενος Κώδιξ Ἀδριανουπόλεως, δοθέντος ὅτι τινὲς τῶν γεγραμμένων σελίδων αὐτοῦ φέρουν χρονολογίαν 1801. Ἀποτελεῖται ἐκ σελ. διακοσίων τεσσάρων (204), καθ' ἡμέ-

1) Βλ. Γρ. Π. *Ἐὐθνμίου*, Ὁ Διδυμοτ. Ὁρεστιάδος Σουφλίου Ἰωακείμ σ. 20—21,

τέραν ἀριθμησιν, ἐκάστης ἐχούσης διαστάσεις 0,30×0,21, μετ' ἐξωφύλλου δερματίνου, πορπομένου εἰς δύο μέρη δι' ἐνὸς ἀγκίστρου. Τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι ἐκ ναστοχάρτου, τὸ δὲ κατὰ σελίδας περιεχόμενον ἔχει οὕτω :

Σελ. 1. Φέρει κατ' ἀραιὰ διαστήματα τρεῖς σειρὰς λογαριασμῶν ὑπὸ χρονολογίαν 1824 Ἀπριλίου 22 καὶ 1824 Ἰουνίου 21. Αἱ σελ. 2—3 εἶναι ἄγραφοι. Εἰς τὴν σελ. 4 ἐντὸς πλαισίου ἐκ δύο γραμμῶν χαραγμένον διὰ μελάνης, ἔχοντος δ' ἄνωθεν καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς σχεδιασμένα δύο φυτὰ, ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς : « Ἐν ἔτει σωτηριῶ αωα κατὰ μῆνα Ἰαννουάριον γέγονεν ὁ ἱερός οὗτος Κώδιξ τῆς ἁγίας ταύτης ἐκκλησίας ἐπονομαζομένης κωλυκαράϊας 1) ἱεραρχοῦντος τοῦ κυροῦ ἁγίου Ἀδριανουπόλεως κυρίου κυρίου

1.—Ἡ 4η σελίς τοῦ Α' Κώδικος.

Γαβρηήλ. καὶ ἐπιτροπευόντων ἐν αὐτῇ τοῦ τε κ. κ. Θεωδορῆ στάνκου τοῦ κ. κ. βλασάκη ἀλεξανδρῆ τοῦ κ. κ. νικῶλα γλάνη τοῦ κ. κ. δημήτρι μάτου καὶ τοῦ χατζῆ ἀγγελῆ ἐν ᾧ οἱ καὶ ἐπίτροποι τῶν σὺν τεχνιτῶν ἡμῶν ὁ τε ὁ Κεχαγιᾶς ὁ παναγιώτης. χατζηναζισης ὁ κ. κ. μανῶλης καὶ βεκύλ χᾶραξης ὁ θεοδωρῆς ὁθεν εἶναι καταγεγραμμένα ἀκριβῶς ἅπαντα τὰ ἱερά σκεῦη καὶ ἄμφια τῆς ἐκκλησίας ταύτης. ὁμοῦ καὶ ἅπαντες οἱ κατὰ κείρον θεωροῦμενοι λογαριασμοί. τῶν τε ἰσοδημάτων καὶ δαπανημάτων τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὧς φαῖνονται κατωθεν ἐν τῷ πίνακι ἀκριβῶς κατέστρωμένα τῷ

καθὲν μετὰ τῷ νοῦμερον εἰς τῷ καθὲν φύλον καὶ ἔστω εἰς ἔνδειξιν».

Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἡ ἐπομένη σελίς 5 ἀναγράφει τὸ τοῦ κώδικος τούτου περιχόμενον ὡς ἑξῆς :

« Πίναξ τοῦ παρώντος κωνδίκου ὧς εἶναι κατόνομα».

περὶ τῆς ἰκῶνας τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τὰ ἴτοι ἀφιέρωσαν φύλλα

περὶ τῶν δίσκων ἑξαπτεροῦγων κανδύλων καὶ περιζωνίων εἰς φύλλα

περὶ τῶν φελωνίων στιχαρίων πετραχειλίων ὑπομάνικων εἰς φύλλα

περὶ δίσκων ποτυρίων ἀστέρων καὶ καλυμμάτων εἰς φύλλα

περὶ βιβλοίων καὶ ἐτέρων καὶ τῶν βημωθῆρων πύλη εἰς φύλλα

περὶ ἐτέρων δίσκων προυτζήγων καὶ μανουαλίων εἰς φύλλα

1) Γ. Κωνσταντινίδου, Ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικῆ Κοινότης. 1) Οἱ ἱεροὶ νοοὶ τοῦ Ἄσπεος, τῶν προαστείων καὶ τῶν περιχώρων, Θερακικά, τόμ. ΙΗ., σ. 50-80.

περὶ κανδύλων καὶ θυμιατήρων ἀργυρῶν εἰς φύλλα	7
περὶ τῶν χαλκωμάτων τῆς κατασκευῆς τοῦ κερικοῦ εἰς φύλλα	8
περὶ τοῦ παγκρατίου τοῦ χριασθέντος καὶ ἐπιταφίων εἰς φύλλα	9
περὶ τῶν στασιδίων εἰς φύλλα	10
περὶ ἕτερα χριαζόμενα τῆς ἐκκλησίας καὶ καιλαρίων εἰς φύλλα	11
περὶ τῶν εὐ ἀγγελείων τῆς ἐκκλησίας εἰς φύλλα	12
περὶ τῶν τρισκελίων ποδιάς καὶ ἕτερος μπόγος εἰς φύλλα	13».

Αἱ σελ. 6, 7, 8, 9, 10 καὶ 11 εἶναι ἄγραφοι. Εἰς τὴν σελ. 12 καταγράφονται τὰ σκεύη τοῦ παγκρατίου, εἰς τὴν 13ην τὰ ἄμφια, εἰς τὴν 14ην τὰ ἱερά σκεύη, εἰς τὴν 15ην τὰ ἐκκλησιαστικά βιβλία, εἰς τὴν 16ην τὰ σκεύη τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν 17ην, 18ην καὶ 19ην ὡσαύτως. Αἱ σελ. 20 καὶ 21 εἶναι ἄγραφοι, εἰς τὴν 22αν καταγράφονται τὰ εὐαγγέλια καὶ εἰς τὴν 23ην οἱ μπόγοι. Εἰς τὴν 24ην διάφοροι δόσεις. Εἰς τὴν 26ην τὰ ἐξῆς : «1822 Νοεμβρίου 1: Ἴδου περιέχονται τὰ ὅσα βερσεῖδια μᾶς ἄφησαν κατ' οὐνομα ὡς φαίνονται δι' ὁμολογιῶν». Συνεχίζεται δ' ἡ καταγραφή μέχρι τῆς σελ. 30. Εἰς τὴν ἐπομένην 31ην σελίδα τὰ ἐξῆς : «1822 Νοεμβρίου 1 : Ἴδου καὶ τὰ ὅσα μετρητὰ εἰς κάσσαν μᾶς ἐπαρέδωσαν οἱ πρῶν ἐπίτροποι, καὶ τὰ ὅποια ἀνέρχονται εἰς γρόσια 12.099. Ἀπὸ σελ. 32—40 καταγράφονται «τὰ βερσεῖδια τῆς κάσσης» ὑπὸ χρονολογίαν 1823 Δεκεμβρίου κ'. Ἡ σελ. 41 εἶναι λευκῆ. Ἀπὸ σελ. 42—55 καὶ ὑπὸ χρονολογίαν 1824 Νοεμβρίου α' καταγράφονται «τὰ ὅσα βερσεῖδια ἔχει ἡ ἐκκλησία νὰ συνάξῃ». Αἱ σελ. 56 καὶ 57 εἶναι ἄγραφοι. Ἀπὸ 58ης μέχρι 59ης καταγράφονται ὑπὸ χρονολογίαν 1822 Νοεμβρίου ι' «τὰ ὅσα νέα κεφάλαια λαμβάνομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας δι' ὁμολογιῶν». Ἀπὸ 60ης μέχρι 61ης ὑπὸ χρονολογίαν 1823 Δεκεμβρίου α' «τὰ ὅσα νέα κεφάλαια λαμβάνομεν ἐπὶ ἡμερῶν μας δι' ὁμολογιῶν», ἀπὸ δὲ 62ας μέχρι 63ης ὑπὸ χρονολογίαν 1824 Νοεμβρίου ι' «τὰ ὅσα νέα κεφάλαια λαμβάνομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας δι' ὁμολογιῶν». Αἱ σελ. 64—66 εἶναι ἄγραφοι. Ἀπὸ 67 ἕως 71 ὑπὸ χρονολογίαν 1822 Νοεμβρίου ι' καταγράφονται «καὶ τὰ ὅσα δεδουλευμένα ἡντερέσα δίδονται δι' ὁμολογιῶν», ἀπὸ σελ. 72 ἕως 75 ὑπὸ χρονολογίαν 1823 Δεκεμβρίου α', ὡσαύτως «τὰ ὅσα δι' ὁμολογιῶν δεδουλευμένα ἡντερέσα δίδονται», καὶ ἀπὸ σελ. 76 ἕως 79 ὑπὸ χρονολογίαν 1824 Νοεμβρίου ι', ὡσαύτως «τὰ ὅσα δι' ὁμολογιῶν δεδουλευμένα ἡντερέσα δίδονται». Αἱ σελ. 80, 81, 82, 83 καὶ 84 εἶναι ἄγραφοι. Εἰς τὰς σελ. 85 καὶ 86 ὑπὸ χρονολογίαν 1822 Νοεμβρίου ι' «τὰ ὅσα κεφάλαια δίδονται δι' ὁμολογιῶν ἐχόμενον χρέος», εἰς τὰς σελ. 87 καὶ 88 ὑπὸ χρονολογίαν 1823 τῆς αἱ Δεκεμβρίου «τὰ ὅσα κεφάλαια δίδονται δι' ὁμολογιῶν ἐχόμενον χρέος». Ἡ σελ. 89 εἶναι ἄγραφος. Ἡ σελ. 90 ὑπὸ χρονολογίαν 1824 α' Νοεμβρίου περιλαμβάνει «τὰ ὅσα κεφάλαια δίδονται δι' ὁμολογιῶν σωζόμενον χρέος». Αἱ σελ. 91 καὶ 92 εἶναι ἄγραφοι. Ἀπὸ τῆς 94ης μέχρις 96ης ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Αὐγούστου α' καταγράφονται «τὰ ὅσα κεφάλαια λαμβάνομεν». Εἰς τὴν 97ην

οὐδὲν καταγράφεται. Ἐκ τῆς 98ης μέχρις 103ης ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἀυγούστου α' «τὰ ὅσα ἤντερέςαι δίδωμεν». Αἱ 104 καὶ 105 εἶναι ἄγραφοι. Ἐκ 106—108 ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἀυγούστου α' «τὰ ὅσα κεφάλαια δίδομεν». Ἡ 109 εἶναι ἄγραφος. Εἰς τὴν 110ην ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἀυγούστου 16 σημειοῦνται «τὰ ὅσα γρόσια λαμβάνωμεν ἀπὸ τοῦ παγκαριστάς» καὶ τὰ ὅποια ἀνέρχονται εἰς 7.198. Ἡ σελὶς 111 εἶναι ἄγραφος. Εἰς τὴν σελ. 112 ὑπὸ χρονολογίαν 1825 [Ἀυγούστου α'] καταγράφονται «ὅσα λαμβάνομεν ἀπὸ κυρ ζαφειράκη Σακελλάριον ἀπὸ τὰ στασίδια» γρ. 974,20. Ἡ σελ. 113 εἶναι λευκή. Εἰς τὴν σελ. 114 ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἀυγούστου 29 «τὰ ὅσα γρόσια λαμβάνομεν ἀπὸ κυρ Δημήτριον μετ' ἀπὸ τὸ κουτίον διὰ τοῦ σκλάβους», ἀνιόντα δὲ εἰς 197,30. Ἡ σελ. 115 εἶναι λευκή. Εἰς τὴν 116ην ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἀυγούστου α' ἀναγράφεται «καὶ ὅση χασούρα γίνεται ἐκ τῆς Μονέδας», ἀνιούσα εἰς γρόσια 4.524,16, εἰς δὲ τὴν 117ην ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ὀκτωβρίου 17 «τὰ ὅσα ἀφαιρώματα λαμβάνομεν», ἀνιόντα δ' εἰς γρόσια 3.401. Αἱ σελ. 118 καὶ 119 εἶναι ἄγραφοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἔχουν ἀποκοπὴ 3 φύλλα. Εἰς τὴν σελ. 120 ὑπὸ χρονολογίαν 1801 Ἰανουαρίου 31 σημειοῦται «Ἰδοῦ σημειῶν τὰ ὅσα εἶχον παραδόσει τὸν Κυρ Χ' ἀναστάσιν ὅσον κινήτων καὶ ἀκινήτων» ἐκ γρσ. 10.962, εἰς δὲ τὴν 121 τὰ ἑξῆς : «Ἐκ τῆς 1801 : Ἰανουαρίου 31 : Ἰδοῦ σημειῶν ὅπου τὰ ὅσα ἐπαρῶσαν τὸν κυρ Χ' ἀναστάσιν καὶ ἐδούλευσε μέχρι σήμερον, καὶ παραδίδη τὸν λογαριασμὸν εἰς τοὺς μαϊστόρους ἦτοι εἰς τοὺς 1809 Ὀκτωβρ. 2 ὅσον ἔσοδον τε καὶ ἔξοδον ἐφανέρωσεν μέχρι τὸν ὀκτῶ ἐτῶν καθὼς φαίνεται κάτωθεν, καὶ μετέπειτα παραδίδονται εἰς τοὺς νῦν Ἐπιτρόπους δηλ. τὸν κυρ Δημήτρι καὶ κυρ πανούσιν καὶ Χ' Θεοδωρὴν νικολάου, καὶ κυρ ἀντωνάκιν, διαφύλαξιν τὰ κάτωθι γεγραμένα». Αἱ σελ. 122 καὶ 123 εἶναι ἄγραφοι. Εἰς τὴν σελ. 124 ἀναγινώσκωμεν : «1813 : ἠγοράσθη ἐν ὀσπῆτι τοῦ χ' Φωτῆ κολυτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διαγρ. χιλιάδας : 10.000 : δέκα, καὶ ἐδόθη ὁμολογία χρεωστικῆ τῆς αὐτῆς σοῦμας» καὶ κατωτέρω «1820 Νοεμβρίου 30 : τὰ ὅποια γρόσια ἐπληρώθησαν εἰς καιρὸν εἰς τὸν Χ' Γεωργίου καὶ κυρ ἀντων : ἡμερῶν. Ἰδοῦ λοιπὸν ὡς φαίνονται εἰς τὸν κώδικα εἰς φύλλον 13». Ἡ σελ. 125 εἶναι λευκή. Εἰς τὰς σελ. 126 καὶ 127 ἀναγράφεται : «1831 : ἀυγούστου 1' λογαριασμὸς τῆς ἐν ἀδριανουπόλει ἐκκλησίας παναγίας κολυκαρέας ἐν τῇ ἐπιτροποιᾷ, τῶν τιμιωτάτων ἐπιτρόπων χ' ἀθανασίου στογιαννοῦ καὶ ἰζελεμπῆ βασιλάκι σωτηρίου καὶ κυρ παναγιότου καὶ διμητρίου γαβριήλ καὶ χ' διμητρίου ἀνδρέου καὶ τοῦ γραμματέως γεωργίου ἀπὸ 1828 Δεκεμβρίου κ' : ἕως τῆς ἄνω Δάτας ὅπου ἐδουλεψεν εἰς καιροῦ λογαριασμοῦ τῶν τούτου τὸ χρέος ἄφισαν εἰς τοὺς κατα καιρὸν ἐπιτρόπους χ' θανάσις σταγιάνου, καὶ βασιλάκι σωτηρίου, καὶ κυρ παναγιότης διμητρίου ζαφουράκι σακελλαρίου καὶ χ' διμητράκι ἀνδρέου». Αἱ σελ. 128—129 εἶναι λευκαί, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἔχουν ἀφαιρεθῆ φύλλα ἀποτελοῦντα τὸ ἥμισυ καὶ πλεον τοῦ

Κώδικος. Ἡ σελ. 130 ὑπὸ χρονολογίαν 1824 δεκεμβρίου 23 ἀναγράφει πρὸν 300,10 γροσίων, δοθὲν εἰς τοὺς «κρισχαναλίδες διὰ ἐλεημοσύνην». Ἡ σελ. 131 εἶναι ἄγραφος. Εἰς τὴν 132αν ὑπὸ χρονολογίαν 1824 Νοεμβρίου 21 ἀναγράφονται «καὶ ὅσα ἔξ ἀφιερωμάτων καὶ ἄλλων τινῶν λαμβάνομεν κατ' ὄνομα», ἀνιόντα δ' εἰς γρόσια 1.286,25. Ἡ σελ. 133 εἶναι ἄγραφος, ἡ δὲ 134 ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἰανουαρίου 1 ἀναγράφει «καὶ τὰ ὅσα συνάξονται διὰ τοὺς σκλάβους ἀπὸ κουτίον», ἦτοι γρ. 336,3, καὶ ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Φεβρουαρίου 22 τὰ ἐκ στασιδίων ἔσοδα, ἀνιόντα εἰς 983 γρόσια. Ἡ σελ. 135 εἶναι ἄγραφος. Εἰς τὴν σελ. 136 ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἰανουαρίου 1 καταγράφονται τὰ ὅσα λαμβάνονται ἀπὸ τοὺς παγκαρσιτάς. Ἡ σελ. 137η εἶναι ἄγραφος. Ἀπὸ σελ. 138—139 ὑπὸ χρονολογίαν 1825 Ἰανουαρίου 28, σημειοῦνται τὰ «ὅσα ἀπὸ ἀφιερόματα καὶ διάφορα τὰ λαμβάνομεν κατ' ὄνομα», ἦτοι γρ. 4.679,13. Αἱ σελ. 140—151 εἶναι ἄγραφοι, ἡ σελ. 152 ὑπὸ χρονολογίαν 1822 Νοεμβρίου 26 εἰσπραξίν 265 γρ. ἀπὸ στασιδίων, ἀπὸ δὲ 153—161 οὐδὲν σημειοῦται. Εἰς τὴν 162αν ὑπὸ χρονολογίαν 1824 Φεβρουαρίου 10 σημειοῦνται γρ. 1.037,10 ἔξ ἀφιερωμάτων. Ἀπὸ σελ. 163—173 οὐδὲν ἀναγράφεται. Εἰς τὴν 174ην ὑπὸ χρονολ. 1824 Αὐγούστου 1 σημειοῦται εἰσπραξίς 50 γρ. ἔξ ἐκπονηθέντων ἀρνίων. Ἡ σελ. 175 εἶναι ἄγραφος, ἡ 176η ὑπὸ χρονολογ. 1824 Ἰανουαρίου 20 σημειοῖ γρόσια 8.934,15 μεριτὰ ληφθέντα ἀπὸ τὸ παγκάριον, ἡ δὲ 177η εἶναι ἄγραφος. Εἰς τὴν σελ. 178 σημειοῦνται ὑπὸ χρονολ. 1823 Φεβρουαρίου 4 γρ. 679,20 λαμβανόμενα ἀπὸ τὸ κουτίον διὰ τοὺς σκλάβους. Ἡ σελ. 179 εἶναι λευκή. Εἰς τὴν 180ην ὑπὸ χρονολ. 1823 Ἰανουαρίου 23 σημειοῦνται «τὰ ὅσα γρόσια δίδωμεν διὰ τοὺς σκλάβους διὰ προσταγῆς τοῦ δεσπότη καὶ τῶν Δημογερόντων κατ' ὄνομα ὡς φαίνονται», ὄντα δὲ 2.550 γρ. Ἡ σελ. 181 περιέχει λογαριασμὸν διαγεγραμμένον. Αἱ σελ. 182, 183, 185, 187 καὶ 188 εἶναι ἄγραφοι, ἡ 184η ὑπὸ χρονολ. Ἰανουαρίου 1, 20 γρ. ἀπὸ στασιδία, ἡ 186η ὑπὸ χρονολ. 1827, Ἰανουαρίου 1, γρ. 2.000 ληφθέντα ἀπὸ τὸ παγκάριον, ἡ δ' 189 λογ)σμοὺς διαγεγραμμένους. Εἰς τὴν σελ. 190 ὑπὸ χρονολ. 1825 Αὐγούστου 31 σημειοῦνται «καὶ τὰ ὅσα ἐδώσαμεν τὸν κύρ πετράκι σακελάριον καὶ κύρ γιανάκη Ἰακώβ», ἀνιόντα δ' εἰς γρ. 932,25. Ἡ σελ. 191 περιέχει λογαριασμοὺς διαγραφέντας. Εἰς τὴν σελ. 192 ὑπὸ χρονολ. 1822, Δεκεμβρίου 3, σημειοῦνται «καὶ τὰ ὅσα λαμβάνομεν ἀπὸ παγκάρι μεριτὰ εἰς κάσσαν», ὄντα δὲ γρ. 8.554, εἰς δὲ τὴν 193ην λογαριασμὸς διαχειριστῶν. Εἰς τὰς σελ. 194 καὶ 195 ὑπὸ χρονολ. 1824 μαρτίου 2 σημειοῦνται διάφοροι λογαριασμοί. Αἱ σελ. 196, 197 καὶ 198 εἶναι ἄγραφοι, ἡ δὲ 199η περιέχει διαγεγραμμένον μικρὸν λογ)σμόν. Εἰς τὴν σελ. 200 ὑπὸ χρονολογ. 1823 Ἰουλίου 29—1824 Αὐγούστου 10 σημειοῦνται ἔσοδα ἐκ στασιδίων. Ἡ σελ. 201 εἶναι ἄγραφος. Τὰ αὐτὰ ἔσοδα καὶ εἰς τὴν σελ. 202 ὑπὸ χρονολ. 1823 μαρτίου 11 καὶ Ἰουλίου 23. Ἡ σελ. 203 εἶναι ἄγραφος, εἰς δὲ τὴν τελευ-

ταίαν σελ. 204 ὑπὸ χρονολ. 1823 Φεβρουαρίου 21, Μαΐου 16 καὶ Ὀκτωβρίου 9 διάφοροι λογαριασμοί.

Κώδηξ Β'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελ. ἑξήκοντα ἕξ (66), ἐσταχωμένους με φύλλα ἐκ ναστοχάρτου, διαστάσεων 0,27×0,24. Εἰς τὸ ἐσώφυλλον ἀναγράφει : «Κώδηξ τῆς Πολιτείας Ρωμαίων Ἀδριανουπόλεως περιέχων τοὺς ἐπιστοὺς τοὺς τῆς Δημογεροντίας ἐκάστου ἐνιαυτοῦ. Ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ ἔτους 1838 Ἀπριλίου 20 καὶ λήγων τῷ 1858 Δεκεμβρίου 31». Περιέχει κατὰ ταῦτα λογαριασμοὺς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Δημογεροντίας, θεωρουμένους ὑπὸ τῶν Μητροπολιτῶν Ἀδρ)πόλεως Γρηγορίου, Γερασίμου κ. ἄ. Εἰς τὴν 9ην σελ. ὁ Ἀδρ)πόλεως Γεράσιμος ὑπὸ χρονολογίαν κ' Ὀκτωβρίου αωμ (1840) ἐπιβεβαιοῖ ἀποδεικτικὸν γράμμα τῶν Ρουφειῶν τῆς πόλεως περὶ διορισμοῦ 12μελοῦς Δημογεροντίας. Εἶναι δὲ τὰ Ρουφέτια, ὡς ἀναγράφονται μετὰ τῶν ὑφ' ἐκάστου αὐτῶν ἀποστελλομένων Δημογερόντων, τὰ ἑξῆς : τῶν Γουναράδων, τῶν Πακάληδων, τῶν Τζελέπηδων, τῶν Κεριστιτζήδων, τῶν Ἀπατζήδων, τῶν Κογιμτζήδων καὶ τῶν Τεκτόνων.

Εἰς τὰς σελ. 9—10 καταχωρίζεται κανονισμὸς τῆς 12μελοῦς Δημογεροντίας ¹⁾ ἔχων οὕτω : «Ὁ Ἀδριανουπόλεως Γεράσιμος ἐπιβεβαιοῖ. Διὰ τοῦ παρόντος κοινοῦ ἐνυπογράφου ἡμῶν Γράμματος δῆλον ἀποκαθίσταται, ὅτι ἐπειδὴ ἡ ὀλομέλεια τῆς Κοινότητος τῶν Ρωμαίων Ἀδριανουπόλεως δι' ἰδιαιτέρου Κοινοῦ Γράμματος ἀποκαθίστησιν ἡμᾶς πληρεξουσίους διευθυντὰς τῶν Κοινῶν ὑποθέσεων δι' ἓν ὀλόκληρον ἔτος ἀπὸ τῆς σήμερον, κατὰ συνέπειαν καὶ ἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι δωδεκαμελῆς δημογεροντία ὑποχρεούμεθα ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ νὰ διευθύνωμεν καὶ διοικήσωμεν τὸ κοινὸν ἐπὶ βάσει τῶν ἐπομένων ἕξ Ἀρθρῶν=οἶον.

Ἄρθρον αον. Πᾶν ζήτημα Κοινὸν ἢ ἰδιωτικὸν βασιζόμενον ἐμμέσως, ἢ ἀμέσως ἐπὶ τῶν Κοινῶν πραγμάτων, καὶ πᾶσα τοιαύτη διένεξις εἶναι ὑποκείμενον τῶν συζητήσεων. Κορυφαῖος δὲ τῆς Δωδεκαμελοῦς ἡμῶν ἐπιτροπῆς εἶναι καὶ θεωρεῖται ὁ Σεβαστὸς ἡμῶν Πατὴρ καὶ Ἀρχιερεὺς, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ὁποῦοῦ κἀμμία ὀποιαδήποτε πράξις ἤθελεν εἶσθαι, δὲν εἶναι δεκτὴ εἰς τὸ Κοινόν, καὶ ὅταν τὰ μέρη εἰς τὰς συζητήσεις τῶν ἐνδιαφερόντων, ἢ πλειοψηφία, ἦτοι οἱ περισσότεροι ἔχουν τὴν Ἴσχὺν καὶ τὸ κῦρος, ἐὼν συγκατατεθῆ με αὐτοὺς ἢ Σεβασμιότης του.

Ἄρθρον βον. Ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος θέλει γίνεσθαι συνεδριάσις τακτικῆ, εἰς ἣν ἀπαιτεῖται νὰ συμπαρεδρεύωσιν ὅλα τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἀναποδράστως, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ κατεπειγούσῃ, δύναται ἕκαστος νὰ διορίσῃ ἀντ' αὐτοῦ ὅποιον ἐκ τῶν συμπαρέδρων εὐαρεστεῖται, ἐκ τῆς τακτικῆς δὲ ταύτης

1) Δημογεροντία Κοινότητος Φιλιππουπόλεως, Ἀρχεῖον Θεολ. Λαογρ. καὶ Γλωσσ. Θεσσαροῦ, τόμ. ΙΓ', σ. 81.—Γρηγ. Π. Εὐθυμίου : Καταστατικὸν Δημογεροντίας Διδυμοτείχου, Ἀρχεῖον Θεολογικοῦ Θεσσαροῦ, τόμ. ΙΙΙ', σελ. 209—221.

συνεδριάσεως ἀποκλείεται γενικῶς ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ἄλλου τινὸς Συνεδριάσεως, ἢ γνωμοδοτήσεως, καὶ πᾶσα ἐξωτερικὴ ἐπιρροή, εἰμὴ ἐν περιπτώσει ἐκτάκτου συνελεύσεως, καθ' ἣν θέλουν συνεδριάζει πάλιν ἐκείνοι, τοὺς ὁποίους τὰ μέλη τῆς Δημογεροντίας συνωδᾷ τῷ Σεβαστῷ Ἀρχιερεὶ ἤθελαν ἐκλέξει.

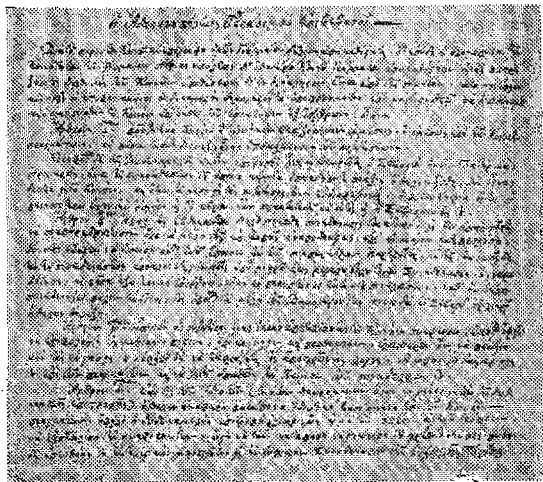
Ἄρθρον γον. Ἐπειδὴ αἱ συζητήσεις εἶναι ἱερὰ ἀποβλέπουσαι τὸ Κοινὸν συμφέρον, ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἐπιφυλάτῃ ἐχρηυσθίαν, πίστιν, εἰλικρίνειαν καὶ προθυμίαν, ἐλεύθερος ὢν νὰ προτείνῃ μὲν τὰς ἐνοστάσεις του, ὀφείλει δὲ νὰ ἐκφράζηται τοὺς ἀποχρῶντας λόγους, νὰ σαφηνίζῃ τὰς κρίσεις του ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ νὰ ζητῇ ἀπαθῶς τὴν Γνώμην τῶν συναδελφῶν του.

Ἄρθρον δον. Ἐάν τις τῶν Ἰδιωτῶν (τοιούτων θεωρουμένων ὅλων ἐν γένει ἐκτὸς τῆς δωδεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς) ἤθελεν ἀναφέρει παραλόνα Ἰδιωτικά βασιζόμενα ἐπὶ τῶν Κοινῶν πραγμάτων, ὀφείλει ἢ δωδεκαμελῆς ἐπιτροπῆ εἰλικρινῶς καὶ μὲ τὸν πλέον εὐγενῆ τρόπον, νὰ ἐξομαλίῃ τὴν ἀναφορὰν τῶν, ὥστε νὰ τὸν καταπέσῃ νὰ γνωρίσῃ τὸ χρέος του. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀπειθείας τὸ ἐκτελεστικὸν ἀφοσιοῦται εἰς τὴν τοπικὴν Συνεδριάσιν τῆς Ὑψηλῆς Πόρτας¹⁾.

Ἄρθρον εον. Ἐάν τις ἐκ τῶν δώδεκα φωραθῆ ἀντιπολιτευόμενος καὶ ἀντιφερόμενος εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα, ὅταν, αὐτὸν ὡς τοιοῦτον, θεωρήσουν οἱ περισσότεροι μετὰ τοῦ Σεβαστοῦ Ἀρχιερέως, ὁ τοιοῦτος ἀποβάλλεται καὶ Γράφεται τὸ ὄνομά του ἐπὶ τῆς Μελαίνης Πλακῆς ἀπρωρημένης ἀπὸ τοῦ Τοίχου τῆς οἰκίας τῆς Συνεδριάσεως, καὶ ἀποκωλύεται εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ πᾶν Πολιτικὸν δικαίωμα.

Ἄρθρον στον. Ἡ Πληρεξουσιότης καὶ ἡ Ἰσχὺς τῆς δωδεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς θέλει διαρκέσει διὰ ἓνα ὀλόκληρον χρόνον ἀπὸ τῆς σήμερον.

Αὐτὰ ταῦτα δεχόμεθα ἅπαντες οἱ ὑποφαινόμενοι καὶ ὑποχρεούμεθα ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ νὰ φυλάξωμεν ἀπαραιμίωτα μέχρι κεραίας. Διὸ ἀπὸ μέρους τῆς ὀλομελείας τοῦ κοινοῦ ἐπικυροῦται τὸ παρὸν διὰ τῆς κοινῆς καὶ πολιτι-

2. Ἡ 1η σελὶς Κανονισμοῦ Δημογεροντίας Ἀδριανουπόλεως, Κώδικς Β'.

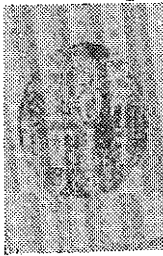
1) Ἡ ὑπογράμμισις τοῦ κειμένου.

κῆς τετραμεροῦς Σφραγίδος, τὴν ὁποίαν σήμερον διὰ κλήρου λαμβάνομεν, καὶ ἔσται ὑπὸ ἀσφαλῆ φύλαξιν τῶν ἡμετέρων κληρούχων· προσεπικυροῦται δὲ καὶ διὰ τῆς ἐπιβεβαιώσεως τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Πατρὸς καὶ Ἀρχιερέως Ἁγίου Ἀδριανουπόλεως Κυρίου Κυρίου Γερασίμου 1) εἰς Ἐνδειξιν καὶ Ἀσφάλειαν· ὅθεν καὶ ὑποφαινόμεθα.

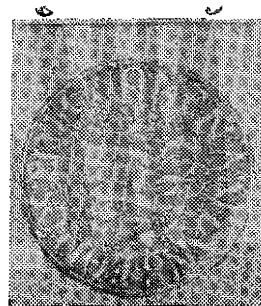
Ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ κ' 8βρίου αὐτοῦ.

Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ καὶ ἡ Τετραμερὴς σφραγίς: Χ' Ἀντώνης ἱερωσύνης, Δημήτριος Γαβριήλ, Θεόδωρος Χ' ματθαίου, Χ" Ἀθανασάκης Θ. Κώνστογλους, Παναγιώτης Δημητρίου, Ἰωάννης νέσιου σχοιναῆς, Ἰάσκος κούρη ταββακῶφ, βασιλεῖος Ἀναστασίου, Γεώργιος καρκακίτζι, ἀγγελιάης κάλφας, γεωργιάκης γ' παράσχου, νικολάκης δήμου.

Κώδη Γ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελ. τριακοσίων πενήκοντα ἕξ (356),

3. Παλαιότερα σφραγίς
Κοινότητος Ἀδριπόλεως.

4. Νεώτερα σφραγίς
Κοινότητος Ἀδριπόλεως.

ἑσταχωμένον, ἐκ χάρτου ἐρρινωμένου. Ἐκάστη αὐτῶν ἔχει διαστάσεις 0,47X 0,31. Εἰς τὴν 1ην σελ. ἐντὸς πλαισίου φιλοτεχνηθέντος ὑπὸ τοῦ γράψαντος, σημειοῦνται τὰ ἑξῆς: «Ὁ παρῶν Κώδη περιέχει σελίδας 372. Ἀπὸ τῆς 1ης μέχρι τῆς 60ῆς Σελίδος ἐμπεριέχονται τὰ πρακτικὰ καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα, ἀπὸ δὲ τῆς 60ῆς μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος περιλαμβάνονται οἱ ἐτήσιοι ἰσολογισμοὶ τῆς ἱερᾶς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως καὶ πρὸς ἔνδειξιν ἐσφραγίσθη ἢ παροῦσα πρᾶξις τῆ σφραγίδι τῆς Κοινότητος». Εἰς τὴν 3ην σελ. ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 54 καταχωρίζεται γράμμα τοῦ Ἀδριανουπόλεως Νεοφύτου πρὸς τοὺς Ἐπιτρόπους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως καὶ λοιποὺς συννοήτας. Εἰς τὴν 8ην σελ. περιέχεται πῖναξ σκευῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως καταρτισθεὶς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1892. Ἐν συνεχείᾳ ὑπάρχουν μερίδες λογισμῶν τῶν Ἐσναφίων τῆς πόλεως, ἧτοι εἰς τὴν σελ. 7 Σύντεχνία Καλλιπετρίδων, εἰς τὴν σελ. 8 Σύντεχνία Τεκτόνων, εἰς τὴν 9ην Σύντεχνία Μπεζάσι-

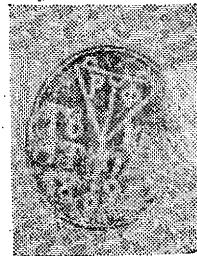
1) Ὡσαύτως.

δων, εἰς τὴν 10ην Συντεχνία Ἀμπατζίδων 1), εἰς τὴν 12ην Συντεχνία Μαγείρων, εἰς τὴν 13ην Συντεχνία Ἰππομυλονάδων, εἰς τὴν 14ην Συντεχνία Παπουτζίδων, εἰς τὴν 15ην Συντεχνία Μεταξουργῶν, εἰς τὴν 16ην Συντεχνία Κρεσσιτζίδων, εἰς τὴν 17ην Συντεχνία Ζυθοπῶλων (Μποζατζίδων), εἰς τὴν 18ην Συντεχνία Καπνοπῶλων, εἰς τὴν 19ην Συντεχνία Γουνάρεων, εἰς τὴν 20ην Συντεχνία Παντοπῶλων (Μπακάλιδων), εἰς τὴν 21ην Συντεχνία Χαλκοπρακτῶν. Ἀπὸ τῆς σελ. 23 καταχωρίζονται ἔγγραφα εἰσαγόμενα τοῦ ἔτους 1892, ἀπὸ δὲ τῆς σελ. 29 ἔγγραφα ἐξαχθέντα ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Ἐπιτροπῆς ὠσαύτως τοῦ 1892. Ἀπὸ τῆς σελ. 37—59 οὐδὲν ἀναγγελλοῦνται. Ἀπὸ τῆς σελ. 59 σημειοῦνται διάφοροι λογαριασμοί.

Κώδηξ Δ', ἐπιγραφόμενος «Κατάστιχον Ταμείου Ἑλέους ἀπὸ 1856 Ἰανουαρίου 1». Εἰς τὴν 1ην σελ. γράφει «Πρόχειρον Κατάστιχον τῆς Ἐφορίας τοῦ Ἑλέους, περιέχον ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1856 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1856 καὶ καθιεῖς. Ἀριθμὸς Ἀος». Ὁ Κώδηξ οὗτος περιέχει σελίδας διακοσίας (200) διαστάσεων 0,34X0,24, ἑσταχωμένος. Ἡ τελευταία σ. φέρει χρονολογίαν 1866 Ἀυγούστου 7.

Κώδηξ Ε', ἐπιγραφόμενος «Πρακτικὰ Πρωτοσυγκλησίας τοῦ ἔτους 1882». Ἀποτελεῖται ἐκ σελ. 227, μετ' ἔξωφύλλων. Ὁ χάριτης τῶν φύλλων αὐτοῦ εἶναι ἐκ τετραγωνιδίων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῷ καταχωρισθειῶν ὑποθέσεων ἀρκεῖται ἀπὸ τοῦ 2576 καὶ ὑπὸ χρονολογίαν 15 Ἰανουαρίου 1882 καὶ λήγει μέχρι τοῦ 2716 τῆς 16 Δεκεμβρίου 1883. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὑπῆρχε προηγουμένως ἕτερος Κώδηξ προφανῶς ἀπολεσθεῖς. Εἰς τὸ τέλος ὑπάρχει ἰδιαίτερα ἀρίθμησις ἀπὸ 1 ἕως 6 ἔνθα ὑπάρχει «εὐρετήριο τῶν ἐν τῷ παρόντι βιβλίων συζυγικῶν ὑποθέσεων».

Κώδηξ ΣΤ', ἀποτελούμενος ἐκ σελ. 192, ὧν αἱ ἀπὸ 86—191 ἔλλειπουν καὶ ἐκάστη τῶν ὁποίων ἔχει διαστάσεις 0,34X0,25. Εἶναι ἑσταχωμένος, μετ' ἔξωφύλλων. Εἰς τὰς σελ. 3—4 καὶ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ χρονολογίαν 17 Μαρτίου 1884 ὁ Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος βεβαιοῖ μαρτυρικὴν κατάθεσιν τοῦ Κωστῆ Χρήστου Μαντζανίδου περὶ ἰδιοκτησίας τοῦ Χ' Γεωργίου Δήμου Ἀλευρά, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν σωζομένην σελίδα 84ην ὑπ' ἀριθμ. 70 καὶ χρονολογίαν 29)7)1908 βεβαιωτικὸν ὅτι ὁ Δημήτριος Γεωργίου τυγχάνει διεζευγμένος. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται τοιαῦτα μαρτυρικά, προκοσύμφωνα, ἀγωγαὶ διαζυγίων, ἐξοφλητικά, διαθῆκαι κλπ.

5. Σφραγὶς Ρουφείου Τεκτόνων Ἀδριπόλεως.

1) **Κ. Μ. Ἀποστολίδου**, Τὰ Ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐνοικίου τῶν Ἀμπατζίδων, Ἀρχ. Θρ. Θεσ. τόμ. Γ', σ. 145—195.—**Τοῦ ἀδελφοῦ**, Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐνοικίου Τεκτόνων, ἐνθ' ἀνωτ. τόμ. Α', σ. 102—130. Βλ. καὶ **Πολυδ. Παπαχριστοδοῦλου**, Τὰ ἐσνάφια, ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. ΙΣΤ', σ. 54—75.

Κώδηξ Ζ', ἀποτελούμενος ἐκ σελίδων 202, ἐκάστης ἐχούσης διαστάσεις $0,58 \times 0,43$. Κατὰ μήκος δύο σελ. καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος ἐπιγράφεται ὡς «Βιβλίον πρακτικῶν τῶν συνεδριάσεων τῆς Δημογεροντίας», ἐν συνεχείᾳ δ' εἶναι διηρημένον τύπῳ εἰς τὰς ἐξῆς στήλας : 1) Αὔξ. ἀριθ., 2) Μέλη παρόντα, 3) Διαδικοί, 4) Ὑπόθεσις, διαδικασία καὶ ἀπόφασις, καὶ 5) Παρατηρήσεις. Ὁ Κώδηξ φέρει ἐξώφυλλα, τὰ δὲ φύλλα αὐτοῦ εἶναι ἐρριγωμένα. Εἰς τὴν 1ην σελ. ὑπὸ χρονολογίαν 3 Ἰανουαρίου 1899 περιλαμβάνεται ὑπ' ἀριθ. 1 ἀπόφασις περὶ ἀντικατάστασεως ἀπαθανόντος μέλους τῆς Δημογεροντίας Γεωργίου Τσαροπούλου καὶ ἀντικατάστασις πέντε ἀποχωρούντων δημογερόνων διὰ συγκλήσεως Ἐκλογικῆς Συνελεύσεως. Εἰς τὴν σελ. 192 ὑπ' ἀριθ. 195 τῆς 31 Δεκεμβρίου 1892 ἀναγινώσκουμεν. «Ἡ εὐλογημένη Συντεχνία τῶν Φραγκοκουντουράδων προσήνεγκε πέντε χρυσὰ εἰκοσάφραγκα συνδρομὴν ὑπὲρ τοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου. Ἐφ' ᾧ ἐνεκρίθη νὰ διαβιβασθῇ αὐτῇ τὸ ἀπαιτούμενον εὐχαριστήριον πιττάκιον». Ἀπὸ τῆς σελ. 194—202 ὑπάρχει ἀλφαθητικὸν κατ' ὄνομα καὶ οὐχὶ ἐπίθετον εὐρετήριον τῶν ἐν τῷ Κώδηκι δικῶν καὶ ὑποθέσεων, μὲ παραλομπὴν κατὰ σελίδα. Εἰς τὸ αὐτὸ εὐρετήριον καταχωρίζονται καὶ ἰδιαίτερος καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ προηγούμενα διάφοροι μικταὶ ὑποθέσεις, διάφορα σωματεῖα καὶ ἐπιτροπαί, ὧν ὑποθέσεις ἐν τῷ κώδηκι συνεζητήθησαν καὶ κατεγράφησαν. Εἰς δὲ τὰς μεταξὺ σελίδας περιέχονται διάφοροι ἀποφάσεις, ἦτοι περὶ διατροφῆς, διαζεύξεως, ἀποτίσεως χρέους, κληρονομίας, συζυγικῶν διαφορῶν, ἀποδόσεως προγαμιαίων δωρεῶν, μνηστειῶν, ὕλικῶν ἀπαιτήσεων, διυλίσεως ἀφραβῶνων, παραχωρήσεων, συντηρήσεως, πληρωμῆς μισθοδοσιῶν, τραχωμάτων, ἀποδόσεως προικός, διαχειρίσεως χρημάτων ἐκκλησιῶν, περὶ τοῦ Ἱεροδιακόνου Κυρίλλου, περὶ κωδωνοκρουσιῶν, Σχολείων, πλημύρας καὶ διανομῆς ἐράνων, συνεισφορῶν Συντεχνιῶν ὑπὲρ τοῦ Σιναϊτικοῦ Μετοχίου κλπ.

Κώδηξ Η'. Οὗτος ἀριθμηθεὶς παρ' ἡμῶν φέρει σελίδας 124, διαστάσεων $0,40 \times 0,30$ ἑσταχωμένους. Αἱ σελ. 1, 2, 20—22, 31—32, 52, 60, 75, 83 καὶ 122—124 εἶναι ἄγραφοι. Ἐκσάτη σελὶς ἐκ χάριτος ἐρριγωμένου φέρει διπλὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν εἰς τὸ ἄνω μέρος, ἐν συνεχείᾳ δὲ 39 γραμμὰς κάτωθι ταύτης. Ἡ 1η σελ. ἔχει χρονολ. 30 Μαρτίου 1892 καὶ καταχώρισιν εὐχετηρίου ἐπιστολῆς ὑπ' ἀριθ. 1 τοῦ Ἀδριανουπόλεως Κυρίλλου πρὸς τὸν Ἡσακλείας Γερμανόν, Δέρκων Καλλίνικον, Νικομηδείας Φιλόθεον, Κορυθαῖς Φιλόθεον καὶ Διδυμοτείχου Μεθόδιον. Ἡ τελευταία γεγραμμένη σελὶς περιέχει ὑπὸ χρονολ. 13 Ὀκτωβρίου 1907 ἐπιστολὴν τοῦ Ἀδριανουπόλεως Κυρίλλου πρὸς τὸν κ. Ἀλ. Βρυέννιον, ἐν ἧ πρώτος παραπονεῖται ὅτι συνεπείᾳ ἰδρύσεως τῆς Μητροπόλεως 40 Ἐκκλησιῶν ἀπεκόπησαν τὰ ἔσοδά του. Αἱ μεταξὺ σελ. περιέχουν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Φιλικπαίδευτικῆς Ἀδελφότητος Κων/πόλεως, πρὸς τοὺς δημογέροντας τῶν 40 Ἐκκλησιῶν, τῶν προκρίτων Ἀδριανουπόλεως, πρὸς τὸν Μητροπολίτην αὐτῶν διὰ βιαιοπρα.

γίας Ὀθωμανῶν κατὰ ὁμογενῶν, πρὸς τὸν Διδυμοτείχου Μεθόδιον, πρὸς τὸν Οἰκουμ. Πατριάρχην, πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Συγγρόν, ἀντίγραφα διαθηκῶν, Πατριαρχικά γράμματα, ἐν τέλει δὲ κατάλογον τῶν παρὰ τοῦ βουλγαρικοῦ κοιτίτου παθόντων τμήματος 40/Ἐκκλησιῶν 1900—1904 (σελ. 76 82), κατὰστάσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων¹⁾, ἤτοι Γυμνασίων, Ἀστικῶν Σχολῶν, Γραμματοδιδασκαλείων, Παρθεναγωγείων, Διδασκάλων, μαθητῶν καὶ ἐτησίαν δαπάνην συντηρήσεώς των (σελ. 84—88) εἰς φράγμα χρυσᾶ. Συνοπτικῶς ἔχει οὕτω : (Βλ. πίνακα σελ. 286).

Κώδῆξ Θ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελ. ἑκατὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων (144), ἐκάστης ἐχρύσης διαστάσεις 0,43 × 0,26, μετ' ἐξωφύλλων, ἐκ χάρτου ἐροισμένου. Φέρει παλαιόθεν ἐπιγραφὴν «βιβλίον Γενικῶν Συνεδριάσεων πολιτῶν 1890—1922». Εἰς τὴν 3ην σελ. ὑπὸ χρονολογίαν 4 Φεβρουαρίου 1890 ἡμέραν Κυριακὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ προσηγουμένου Βασιλείου Λαυρεώτου, ἐπιτρόπου τοῦ Μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως Κυρίλλου, καταχωρίζεται συνεδρίασις περὶ ἐκλογῆς τοῦ ἡμίσεος προσωπικοῦ τῆς Δημογεροντίας εἰς ἀντικατάστασιν ἀποχωρούντων δημογερόντων, ληξάσης τῆς θητείας των. Εἰς τὴν 4ην σελ. ὑπὸ χρονολογίαν 8 Ἀπριλίου 1890 καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Κυρίλλου καταχωρίζεται συνεδρίασις συγκληθεῖσα πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ ἐγκριθέντος Κανονισμοῦ λειτουργίας τῶν Σχολείων. Εἰς τὴν 5ην σελ. συνεδρίασις τῆς 6)5)1890 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου, περὶ ἐκλογῆς 4 μελῶν Δημογεροντίας εἰς ἀντικατάστασιν ἀποχωρούντων. Εἰς τὴν σελ. 6, συνεδρίασις τῆς 9)9)1890 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Πρωτοσυγγέλλου Κων)τίνου, περὶ ἐκλογῆς Ταμίου τῆς Ἐφορίας Ἐκπαιδευσεως. Εἰς τὴν σελ. 7 συνεδρίασις τῆς 30)9)1890 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ αὐτοῦ Κων)τίνου περὶ ἐκλογῆς ὡσαύτως τοῦ εἰρημένου ταμίου. Εἰς τὴν σελ. 9 συνεδρίασις τῆς 13)1)1891 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μητροπολίτου Κυρίλλου ὡσαύτως περὶ ἐκλογῆς Ταμίου. Εἰς τὴν σελ. 10 συνεδρίασις τῆς 27)1)1891 περὶ ἐκλογῆς νέων μελῶν Δημογεροντίας ἐπὶ λήξει θητείας. Εἰς τὴν σελ. 12 συνεδρίασις τῆς 5)5)1891, περὶ ἐκλογῆς νέων μελῶν τῆς Ἐφορίας Ἐκπαιδευσεως. Εἰς τὴν σελ. 15, συνεδρίασις τῆς 12)1)1892 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου, περὶ ἐκλογῆς τοῦ ἡμίσεος προσωπικοῦ τῆς Δημογερον-

1) **Κ. Γ. Κουρτίδου**, Τὰ γράμματα εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀρχεῖον Θρ. Θεσσαροῦ τόμ. Στ', σελ. 113—131.—**Ι. Ἀδαμαντιάδου**, Κατάστασις τῶν Ἑλληνικῶν ἐν Θράκῃ Σχολείων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, Ἀρχεῖον Θρ. Θεσσαροῦ, τόμ. ΣΤ', σελ. 132—141.—**Σταμ. Ψάλτου**, Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἑλληνικοῦ στοιχείου.—**Τρ. Εὐαγγελίδου**, Τὰ Σχολεῖα Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Θρακικά, τ. Γ' παρ., σελ. 50—83 καὶ τόμ. Δ', σελ. 367—368.—**Γ. Κωνσταντινίδου**, Τὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ τὰ Σοματεῖα Ἀδριανουπόλεως, Θρακικά, τόμ. ΙΘ', σ. 39—71.—**Εὐαγ. Σαβράμη**, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Σχολείων τῆς Θράκης, Θρακικά, τόμ. Ζ', σ. 144—152.

τίας. Σελ. 17 συνεδριάσις τῆς 10)5)1892 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ Κυ-
 ρίλλου, περὶ ἐκλογῆς Ταμίου τῆς Ἐφορίας καὶ 4 μελῶν αὐτῆς. Σελ. 18 συ-
 νεδριάσις τῆς 10)1)1893 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ, περὶ ἐκλογῆς νέων
 Δημογερόντων. Σελ. 20, συνεδριάσις τῆς 9)5)1893 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ
 Πρωτοσυγγέλλου Κων)τίνου, περὶ ἐκλογῆς 4 νέων μελῶν τῆς Ἐφορίας. Σελ.
 21, συνεδριάσις τῆς 26)1)1894 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητρο)του Κυρίλλου,
 περὶ ἐκλογῆς τοῦ ἡμίσεος προσωπικοῦ τῆς Δημογεροντίας. Σελ. 23, συνεδρια-
 σις τῆς 8)5)1894 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου, περὶ ἐκλογῆς 4
 νέων μελῶν τῆς Ἐφορίας. Σελ. 25, συνεδριάσις τῆς 22)1)1895, περὶ ἀντι-
 καταστάσεως τοῦ ἡμίσεος προσωπικοῦ τῆς Δημογεροντίας. Σελ. 27, συνε-
 δριάσις τῆς 26)2)1895 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ, περὶ ἀντικαταστάσεως
 4 μελῶν τῆς Ἐφορίας. Σελ. 31, συνεδριάσις τῆς 26)5)1895 ὑπὸ τὴν προε-
 δρείαν τοῦ κ)ρ Διονυσίου Λαυρεώτου, περὶ ἐπισηφίσεως τοῦ σχεδίου ἐπι-
 σκευῆς τοῦ Γυμνασίου, ὑποστάντος βλάβῃν ἐκ τοῦ σεισμοῦ. Σελ. 32—33,
 ἀντίγραφον ἐκθέσεως τοῦ Ἀρχιτέκτονος Πατρόκλου Καμπανάκη μετὰ προϋ-
 πολογισμοῦ δαπάνης, ἀπαιτουμένης πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ Γυμνασίου. Σελ. 35,
 συνεδριάσις τῆς 28)1)1896 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Κυρίλλου,
 περὶ ἐκλογῆς νέων Δημογερόντων εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παραιτηθέντων δώ-
 δεκα. Σελ. 37, συνεδριάσις τῆς 15)5)1896 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ,
 περὶ ἐκλογῆς 5 νέων μελῶν Ἐφορίας. Σελ. 39, συνεδριάσις τῆς 12)1)1897
 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ, περὶ ἐκλογῆς 6 μελῶν τῆς Δημογεροντίας.
 Εἰς τὴν σελ. 41—45 καταχωρίζεται ὁ Κανονισμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἐφορίας
 τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Σελ. 46, συνεδριάσις τῆς
 11)5)1897 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ Κυρίλλου, περὶ ἀντικαταστάσεως
 4 μελῶν τῆς Κεντρικῆς Ἐφορίας. Σελ. 57, συνεδριάσις τῆς 18)5)1899 περὶ
 ἐκλογῆς Δημογερόντων. Εἰς τὴν σελ. 73—79 καταχωρίζεται Κανονισμὸς τῆς
 Δημογεροντίας τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικῆς Κοινότητος. Ὁμοίως ἀπὸ
 σελ. 80-97 καταχωρίζονται συνεδριάσεις τῆς 6)5)1906, 21)5)1906, 14)1)1907,
 6)5)1907, 4)5)1908, περὶ ἀντικαταστάσεως μελῶν τῆς Δημογεροντίας καὶ
 Ἐφορίας. Σελ. 97, συνεδριάσις τῆς 11)1)1908, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ
 Μητροπολίτου Καλλινίκου, περὶ ἐκλογῆς Δημογεροντίας. Ὁσαύτως ἡ συνε-
 δριάσις τῆς 5)7)1909 περὶ ἐκλογῆς Ταμίου Κεντρικῆς Ἐφορίας. Σελ. 105,
 συνεδριάσις τῆς 16)1)1911 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρ-
 που, περὶ ἀντικαταστάσεως 7 μελῶν τῆς Δημογεροντίας. Ἐν συνεχείᾳ εἰς
 τὴν συνεδριάσιν τῆς 8)5)1911, περὶ ἀντικαταστάσεως ἀποχωρούντων Δημο-
 γερόντων. Συνεδριάσις τῆς 26)7)1911 περὶ ἀνεγέρσεως νέου Κοινοτικοῦ Οἰ-
 κοτροφείου. Ὁσαύτως συνεδριάσεις τῆς 12)5)1912, 12)5)1913, 16)5)1914,
 18)5)1914, 24)10)1918, 3)2)1919, περὶ ἀντικαταστάσεως μελῶν Δημογερον-
 τίας καὶ Ἐφορίας. Συνεδριάσις τῆς 28)10)1919, περὶ βελτιώσεως τῆς θέ-
 σεως τῶν διδασκάλων ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ σε-

λίδα ἢ συνεδρίασις τῆς 19) 1) 1920 περὶ ἐκλογῆς νέων Δημογερόντων.

Κώδηξ Γ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελ. τριακοσίων ἑννεήκοντα πέντε (395), φερουσῶν ἔντυπον τὴν ἀρίθμησιν, ἐκάστης αὐτῶν ἐχούσης διαστάσεις 0,60 × 0,43. Εἶναι ἐσταχωμένους, ἀλλ' ἔλλείπει τὸ τελευταῖον κάλυμμα. Τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι ἐρριγωμένα. Ἐλλείπουν αἱ σελίδες 1—2. Εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα, εἰς τὴν ἄνω γραμμὴν καὶ καθ' ὄλον τὸ μῆκος αὐτῆς, ἐπιγράφεται : «1893. Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων τῆς Δημογεροντίας καὶ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου». Ἐκάστη σελὶς εἶναι διηρημένη διὰ καθέτων ἐρυθρῶν γραμμῶν, εἰς τὰς ἐξῆς στήλας : 1) Ἡμερομηνία καὶ Μέλη παρόντα, 2) Διάδικοι ἢ ἐνδιαφερόμενοι, 3) Ὑπόθεσις, διαδικασία καὶ ἀπόφασις, 4) Παρατηρήσεις. Ἡ σελ. 2 φέρει χρονολογίαν 15 Ἰανουαρίου 1893, ἡ δὲ τελευταία 16 Αὐγούστου 1909. Ἀπὸ τῆς σελ. 393 ἕως 394 περιέχονται εἰς 4 στήλας ἀλφαβητικῶς τὰ ὀνόματα καὶ ἐπώνυμα τῶν ἀτόμων, ὧν ἐξεδικάσθησαν ὑποθέσεις, ὡς καὶ παραπομπὴ κατὰ σελίδας.

Κώδηξ ΙΑ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων διακοσίων ὀγδοήκοντα ἕξ (286), ἐκάστης ἐχούσης διαστάσεις 0,34 × 0,25, μετ' ἐξώφυλλων, ἐκ χάρτου ἐρριγωμένου. Αἱ σελ. 255—286 εἶναι ἄγραφοι. Φέρει δ' ἔκπαιλαι τὴν ἐπιγραφὴν : «Πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου». Τὸ πρῶτον τῶν ἐν λόγῳ πρακτικῶν ὑπὸ χρονολογίαν 18 Ἀπριλίου 1895, περιέχει διορισμὸν τῶν μελῶν τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου, τὸ δὲ τελευταῖον ὑπ' ἀριθ. 65 καὶ ἄνευ χρονολογίας, ἐκ τῶν προηγουμένων δὲ χρονολογούμενον ἀπὸ Δεκεμβρίου 1900, περιέχει διαλυτήριον ἀρραβῶνος, φέρον τὰς ὑπογραφάς : «Ὁ Πρωτοσύγγελλος Στέφανος—Οἶκον. πα" Γω"—Σακελλ. Παπαγεληῆς παπ" Θεοδόσιος—Ἱερομνήμων Χρ. Πασκαλίδης. Συζητηθεῖσαι ὑποθέσεις τοῦ ἔτους 1895 ἑβδομήκοντα τρεῖς (73), τοῦ ἔτους 1896 ἑννεήκοντα ἑπτὰ (97), τοῦ ἔτους 1897 ἑννεήκοντα (90), τοῦ 1898 ὀγδοήκοντα (80), τοῦ 1899 εἴκοσι πέντε (25), τοῦ 1900 ἐξήκοντα πέντε (65).

Κώδηξ ΙΒ'. Ἀριθμηθεῖς παρ' ἡμῶν εὐρέθῃ περιέχων σελίδας ἑκατὸν ὀγδοήκοντα (180), διαστάσεων 0,45 × 9,27. Αἱ σελ. 1—38 εἶναι κατεστραμμένοι κατὰ τὴν δεξιὰν πλευράν. Εἶναι ἐσταχωμένος, ἀλλ' ἔλλείπει τὸ κάτω ἐξώφυλλον. Ἐκ τῆς 1ης σελ. φαίνεται ὅτι εἶναι Κώδηξ τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Μικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου. Ἡ σελ. 1—2 φέρει χρονολογίαν 7 Μαρτίου 1899, ἡ δὲ 111η 28 Αὐγούστου 1907. Ἀπὸ τῆς σελ. 112 οὐδὲν πλέον ἀναφέρεται. Ὁ χάρτης εἶναι ἐρριγωμένος.

Κώδηξ ΙΓ'. Ἐκ σελίδων διακοσίων τριάκοντα ἑννέα (239), διαστάσεων 0,41 × 0,29. Αἱ σελ. 213 μέχρι τέλους εἶναι ἄγραφοι. Ὁ χάρτης εἶναι ἐρριγωμένος, ὁ δὲ Κώδηξ φέρει ἐξώφυλλα. Πρόκειται περὶ Κώδηκος πρακτικῶν Πνευματικοῦ Δικαστηρίου. Τὸ ἐν σελ. 2 πρῶτον πρακτικὸν φέρει ἡμερομηνίαν 9 Ἰανουαρίου 1901, τὸ δὲ τελευταῖον 16 Δεκεμβρίου 1903, ὑπογραφομένων τῶν Σ. Παπᾶ Ἀγγελοῦ, Ἰωακείμ Παπανδρέου, Ἀρχιμανδρίτης,

Σχευοφύλαξ Παπᾶ Γεώργιος. Αἱ δὲ περιλαμβανόμεναι ὑποθέσεις εἶναι τοῦ ἔτους 1901 ὀγδοήκοντα τρεῖς (83), τοῦ 1902 ἑβδομήκοντα ἕξ (76), καὶ τοῦ 1903 ἑξήκοντα (60).

Κώδιξ ΙΔ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν ἑννεήκοντα τεσσάρων (194) φερουσῶν ἔντυπον ἀρίθμησιν, διαστάσεων 0,56 × 0,41, ἐκ χάρτου λευκοῦ μετ' ἐξωφύλλον, διηρημένων καθέτως εἰς τὰς ἐξῆς στήλας : 1) Αὔξων Ἀριθ., 2) Ἡμερομηνία καὶ μέλη παρόντα, 3) Διάδικοι ἢ Ἐνδιαφερόμενοι, 4) Ὑπόψεις, Διαδικασία καὶ Ἀπόφασις, καὶ 5) Παρατηρήσεις. Ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ὑπάρχει παλαιὰ ἐπιγραφὴ «Βιβλίον Πρακτικῶν τῶν Συνεδριάσεων τῆς Δημογεροντίας». Εἰς τὴν 2αν σελ. ὑπὸ χρονολογίαν 30 Αὐγούστου 1902 καὶ αἰξ. ἀριθ. 191 καταχωρίζεται πρῶτις περὶ διαφορῶν λογαριασμῶν Ἐπιτροπῆς Ἐλέους κατὰ Μάρτιον τοῦ 1894, εἰς δὲ τὴν σελ. 172, ὑπ' αἰξ. ἀριθ. 193 καὶ χρονολογίαν 17 Δεκεμβρίου 1904 περὶ λήξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Δημογεροντίας. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται ἀποφάσεις περὶ Ταμίου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, περὶ Ἐθνικῶν Φιλανθρωπικῶν Καταστημάτων, περὶ ἐπιτροπῆς τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, περὶ διαθήκης τοῦ Ἀνδρέου Μανυρίδου, περὶ Ἱ. Μονῆς Λαμποῦς¹⁾, περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, περὶ τοῦ Ταμείου Ἐλέους, περὶ παθόντων ἐκ πυρκαϊᾶς, περὶ Κεντρικῆς Ἐφορείας, περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων, περὶ δημοσιευμάτων τῆς ἐφημερίδος «Ἐβρος», περὶ τοῦ Ταμίου τῆς Δημογεροντίας, περὶ Ἐπιτροπῆς διανομῆς Στρατιωτικοῦ Φόρου, περὶ Σχολῆς Κιγκίου, περὶ τῆς ἐκκλησίας Ἰωάννου Προδρόμου, περὶ ζητήματος Κοινότητος Καραγατσίου, περὶ Ἐφοροεπιτροπῆς Καραγατσίου, περὶ Παρθεναγωγείου Γιλδιριμίου κλπ.

Κώδιξ ΙΕ'. Ἀποτελεῖται ἐκ φύλ. 200, ὧν τὰ ἀπὸ 155 ἕως 168 εἶναι ἄγραφα. Ἐχει διαστάσεις 0,58 × 0,40 μετ' ἐξωφύλλον, ἐκ φύλλων λευκῶν, ἐπιγραφόμενος τύπῳ εἰς τὸ ἄνω μέρος καὶ κατὰ μῆκος δύο σελίδων ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΝ ΔΗΜΟΓΕΡΟΝΤΙΑΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ καὶ χωρισμένος εἰς τὰς κάτωθι στήλας : 1) Αὔξων Ἀριθ., 2) Χρονολογία εἰσερχομένων ἔγγράφων, 3) Χρονολογία παραλαβῆς, 4) ὁ Ἐπιστέλλον, 5) Τόπος ἐκδόσεως, 6) Πρὸς ὃν διευθύνεται, 7) Περιεχόμενον ἢ περιλήψις εἰσερχομένων, 8) ἐνέργεια εἰσερχομένων ἔγγράφων, 9) Περιεχόμενον ἢ περιλήψις ἐξερχομένων ἔγγράφων, 10) Χρονολογία ἐξερχομένων ἔγγράφων, 11) πρὸς ὃν διευθύνεται καὶ 12) Χρονολογία διεκπεραιώσεως. Εἰς τὸ α' φύλλον τὸ εἰσερχόμενον ἔγγραφο ὑπὸ χρονολογίαν 9 Ἰανουαρίου 1904 εἶναι τὸ παρὰ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Κηροποιείου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως, δι' οὗ παρακαλοῦνται ὁ Μητροπολίτης καὶ ἡ Δημογεροντία νὰ διατάξουν, ποῦ

1) Ἀδ. Ἀδμαντίου, Ἡ παρὰ τὴν Ἀδριανουπόλιν μονὴ τῆς Λαμποῦς, Θερακικά, τόμ. Β', σελ. 251—252.—Γεωργ. Ἰαν. Λαμπουσιάδου, Περὶ τῆς Μονῆς Λαμποῦς, Θερακικά, τόμ. Α', σ. 290—298.

πρέπει να κατατεθῶν τὰ χρήματα ἐξ εἰσπράξεων τοῦ Κηροποιείου. Τὸ ἔσο-
χόμενον ἔγγραφον τοῦ αὐτοῦ φύλλου ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 1 καὶ χρονολογίαν 3
Ἰανουαρίου 1904, ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γεώργιον Στρόλλαν εἰς Ὀρτάκιον
παρακινούμενον ν' ἀποστείλῃ τὸ ἐνοίκιον τῆς Ἰ. Μονῆς Λαμποῦς. Ἀπὸ τοῦ
φύλλου 168 κ. ἔ. καταχωρίζονται ἀγωγαὶ ἀρμοδιότητος τοῦ Πνευματικοῦ
Δικαστηρίου. Πρώτη καταχωρίζεται ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 65 καὶ χρονολογίαν 21
Σεπτεμβρίου 1910 ἡ ἀγωγή τῆς ἐκ Φιλιππουπόλεως Μαριάνθης Σπασίδου
κατὰ Βασιλείου Μήτσαϊνα ἐξ Ἀδριανουπόλεως περὶ ἀκυρώσεως τοῦ μεταξὺ
αὐτῶν γάμου. Τοιαῦται ὑποθέσεις καταχωρίζονται μέχρι τῆς 6ης Ἰουλίου
1915. Μετὰ ταῦτα ὁ Κώδης χρησιμοποιεῖται καὶ πάλιν ὡς πρωτόκολλον εἰ-
σερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐγγράφων. Τὸ τελευταῖον φύλλον ὑπὸ χρονολο-
γίαν 28 Δεκεμβρίου 1920, περιέχει αἴτησιν Βασιλικῆς Κωνσταντινίδου, κα-
τοίκου Ὀρτακίου, περὶ διαζεύξεως ἀπὸ τοῦ συζύγου της Β. Παπαδοπούλου.

Κώδης ΙΣΤ'. Οὗτος ἔχει σελ. τετρακοσίας ἐξ (406), διαστάσεων 0,41 ×
0,29, ἐκ λευκοῦ χάρτου. Περιέχει ἀποφάσεις τοῦ Πνευματικοῦ Δικαστηρίου.
Ἡ πρώτη τούτων φέρει ἀριθμὸν 1 καὶ χρονολογίαν 13 Ἰανουαρίου 1904, ἡ
δὲ τελευταία τῆς σελ. 406 ἀριθμὸν 3 καὶ χρονολογίαν 17 Μαΐου 1911. Τὸ
1904 περιέχει συνεδριάσεις 84, τὸ 1905 συνεδριάσεις 78, τὸ 1906 συνεδριά-
σεις 105, τὸ 1907 συνεδρ. 70, τὸ 1908 συνεδρ. 105, τὸ 1909 συνεδρ. 76, τὸ
1910 συνεδρ. 40 καὶ τὸ 1911 συνεδρ. 15.

Κώδης ΙΖ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελ. τριακοσίων ἑννεήκοντα ὀκτῶ (398),
διαστάσεων 0,57 × 0,40, ἐσταχωμένος μετ' ἐξωφύλλων. Εἰς τὴν ἄνω γραμμὴν
ἐπιγράφεται «Βιβλίον Πρακτικῶν τῶν Συνεδριάσεων τῆς Δημογεροντίας»,
τύπῳ δ' εἶναι διηρημένος κατὰ στήλας καθέτους. Εἰς τὴν 2αν σελ. ὑπ' αὔξ.
ἀριθ. 1 καὶ χρονολογίαν 14 Ἰανουαρίου 1905 καταχωρίζεται τὸ ὑπ' ἀριθ.
πρωτ. 232 καὶ χρονολογίαν 12)1)1905 γράμμα τῆς Συντεχνίας Ἐμποροπώ-
λοπῶν περὶ διορισμοῦ ἐπιτρόπου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μητροπόλεως τοῦ
μέλους αὐτῶν Ἄθαν. Ἀποστολίδου. Εἰς δὲ τὴν σελ. 398 ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 100
καὶ χρονολογίαν 26 Μαρτίου 1910 ἀπόφασιν περὶ οἰκίας τοῦ ἱερέως τῆς ἐκ-
κλησίας τῆς Μητροπόλεως. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιέχουν ἀποφάσεις περὶ ἐνο-
κιάσεως τοῦ ἐργαστηρίου τῆς Δημογεροντίας, περὶ σφραγίδος αὐτῆς, περὶ Τα-
μίου αὐτῆς, περὶ ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν Μητροπόλεως καὶ Ἀγ. Γεωργίου,
περὶ Ἐφοροεπιτροπῆς Καραγατσίου, περὶ τῆς Συντεχνίας Παντοπωλῶν Κα-
ραγατσίου, περὶ συγχωνεύσεως τοῦ Πνευματικοῦ μετὰ τοῦ Μικτοῦ Δικαστη-
ρίου, περὶ κληροδοτήματος Μαριγοῦς Καπνᾶ, περὶ ἐπιτροπῆς Σχολῆς Κιγι-
κίου, ὡς καὶ περὶ ἄλλων ἰδιωτικῶν καὶ κοινῶν ὑποθέσεων.

Κώδης ΙΗ'. Οὗτος ἀριθμηθεὶς παρ' ἡμῶν εὐρῆθη ἔχων σελίδας ἑκα-
τὸν ἑννεήκοντα ἐξ (196) διαστάσεων 0,36 × 0,24; μετ' ἐξωφύλλων, ἐκ χάρ-
του ἐρριγωμένου, περιέχει δὲ συνεδρίας τοῦ ἐν Ἀδρ)πόλει Ἐκκλησιαστικοῦ
δικαστηρίου. Εἰς τὰς σελ. 1—3 καταχωρίζεται ἡ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ χρονολο-

ἡταν 11 Νοεμβρίου 1908 συνεδρία, ὑπογεγραφομένη ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Καλλινίκου ὡς Προέδρου καὶ τῶν μελῶν Οἴκου. Ἀντωνίου, Σ. Παπαῦ Ἀγέλου, Ἱερομνήμονος παπα Χρήστου, Παπαῦ Κων)τίνου καὶ τοῦ Γραμματέως Γ. Κωνσταντινίδου, εἰς δὲ τὰς σελ. 190—195 ἡ τελευταία συνεδρία ὑπὸ χρονολογίαν 16 Αὐγούστου 1922 ἡμέραν Τρίτην.

Κώδης ΙΘ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελ. ἑκατὸν ἐξήκοντα τεσσάρων, διαστάσεων 0,34×0,26. Ἐκπαια ἐπιγράφεται «Βιβλίον προχείρων Πρακτικῶν Δημογεροντίας 1900—1911». Εἰς τὴν 3ην σελ. περιέχει συνεδρίασιν ὑπὸ χρονολογίαν 22 Ἰανουαρίου 1910, εἰς δὲ τὴν 163ην διὰ μολυβίου ἀπόφασιν περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, ὑπεραμυνομένην τῆς καθαρευούσης, περὶ τῶν ἐπιπέλων τοῦ πρώην Ἀδρ)πόλεως Κυρίλλου καὶ περὶ τῆς ἐπιτροπῆς Ἰδιριμίου. Εἰς τὴν 3ην σελ. περιέχεται προσφώνησις τοῦ Μητροπολίτου Καλλινίκου πρὸς τοὺς Δημογέροντας καὶ ἔκφρασις εὐχαριστιῶν πρὸς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀποχωροῦντας. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιέχονται ἀποφάσεις περὶ τῆς Ἱ. Μονῆς Λαμποῦς, περὶ Συναϊτικοῦ οἰκοπέδου, περὶ κοινοτικῶν Δεμοδυσίου, περὶ τῆς τῶν Ἀμπατζίδων Συντεχνίας, περὶ τοῦ Θερησκευτικοῦ Συλλόγου «Ὁρθοδοξία», περὶ οἰκοπέδου τῆς ἐκκλησίας Παναγίας εἰς Ταχτά-Καλέ, περὶ δανείου τῆς Κεντρικῆς Ἐφορείας, περὶ τῆς τῶν Μπασματζίδων Συντεχνίας, περὶ Φιλεκαπαιδευτικοῦ Συλλόγου, περὶ τῆς τῶν Καπῆλων καὶ Ἀμαξοποιῶν Συντεχνίας, περὶ ἐπιτροπῆς Κιγκίκου καὶ Προδρόμου, περὶ Παρθεναγωγείου καὶ κωδωνοστασίου Ἰδιριμίου, συγκρότησις συλλαλητηρίου περὶ Κρήτης, περὶ Φιρμανίου στρατολογίας, περὶ ὑποδοχῆς τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρπου, διαθήκαι κλπ.

Κώδης Κ'. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τετρακοσίων δύο (402), μετ' ἐξωφύλλων, διαστάσεων 0,50×0,34, ἐκ χάρτου λευκοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ἀναγράφει: «Πρακτικὰ Δημογεροντίας ἀπὸ 30ῆς Μαρτίου 1910 μέχρι 23 Μαρτίου 1918». Εἰς τὴν 1ην σελ. ὑπ' ἀξ. ἀριθμ. 101 καὶ χρονολογίαν 30 Μαρτίου 1910 καὶ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀδρ)πόλεως Καλλινίκου καταχωρίζονται γνῶμαι καὶ σκέψεις τῆς ἐκτάκτως προσκληθείσης συνεδριάσεως τῆς Δημογεροντίας ἐπὶ δύο σχεδίων Κανονισμοῦ τῶν Σχολείων, ἀποφασίζονται δ' ὅπως ἕκαστον μέλος παραλάβῃ ἀντίγραφον τῶν ἐν λόγῳ σχεδίων καὶ ὑποβάλλῃ γραπτῶς τὰς παρατηρήσεις του. Εἰς τὴν σελ. 401 καταχωρίζεται ἡ συνεδρίασις τῆς 23 Μαρτίου 1908 ἀπασχοληθεῖσα περὶ τῶν κτημάτων τοῦ Θ. Καλλιβούλου ἐν Σαράτς Χανέ, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρπου. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται συνεδριάσεις περὶ Ἱ. Μονῆς Λαμποῦς, περὶ Ἐπιτροπῆς Τσιορέκ-μιοῖ, περὶ διαθήκης τοῦ Χ' Παναγιώτου Πασχάλογλου, περὶ παραθέσεως γεύματος εἰς ὁμογενεῖς στρατιώτας, περὶ Συντακτικῆς ἐπιτροπῆς Κανονισμοῦ, περὶ Φιρμανίου Στρατολογίας, περὶ δανείου τῆς Ἐκπ. Ἐφορείας, περὶ ἀκυρώσεως διαθήκης, περὶ διορισμοῦ ἐκκλ. ἐπιτροπῶν, περὶ ἐπιτροπῆς Χαφσᾶς, περὶ ἐπιδόματος πυροσβεστῶν, περὶ

ἐκκλησίας Ἀγ. Νικολάου, περὶ πυρκαϊᾶς τῆς 12 Ἀπριλοῦ 1914 κλπ.

Κώδης ΚΑ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελ. ἑκατὸν πενήκοντα ὀκτῶ (158), μετ' ἐξωφύλλων, ἐκ χάρτου ἑρριγωμένον, διαστάσεων $0,40 \times 0,28$. Ἐπὶ τοῦ ἐξωφύλλου ἀναγράφονται δι' ἑρυθρᾶς μελάνης τὰ κάτωθι: «Πρακτικὰ Δημογεροντίας ἀπὸ 6 Ἀπριλοῦ 1918—7 Φεβρουαρίου 1920». Εἰς τὴν 3ην σελίδα καταχωρίζεται ὑπὸ χρονολογίαν 6 Ἀπριλοῦ 1918 συνεδρίασις γενομένη ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρπου καὶ ἀπασχοληθεῖσα μετ' τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῆς ὄρφανῆς Ἀνθούλας Κωνσταντίνου. Εἰς τὰς σελίδας 119—122 περιλαμβάνεται συνεδρίασις τῆς 7 Φεβρουαρίου 1920 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ, περὶ λειτουργίας τοῦ γραφείου τῆς Δημογεροντίας. Αἱ σελ. 112—158 εἶναι ἄγραφοι. Εἰς δὲ τὰς μεταξὺ περιλαμβάνονται ἀποφάσεις περὶ διαθήκης Θεοδ. Μαρασιδίου, περὶ βοηθημάτων εἰς ἱερεῖς, περὶ ὄρφανῶν Γρηγοριάδου, περὶ διαθήκης Ἀντ. Καϊμακτοῦ, περὶ τῆς τῶν ἐμποροπαντοπωλῶν Συντεχνίας, περὶ λογιστικῶν βιβλίων ἐκκλησιῶν, περὶ δημοπρασίας κτημάτων, περὶ Ἐπιτροπῆς ἐκθέτων, περὶ λογισμοῦ ἐκκλησιῶν Ταξιαρχῶν καὶ Ἀγ. Ἀποστόλου, περὶ ὁμοίου Οἰκοτροφείου Ἀρρένων, περὶ ἰσολογισμοῦ Κηροποιεῖου, περὶ παραιτήσεως Δημογερόντων, περὶ δωρεῶν Δημητρίου Ἀβγερίδου, περὶ μνημοσύνου ὑπὲρ τῶν προμάχων τῆς Ἐλευθερίας, περὶ σχεδίου αἰτήσεων ἀποζημιώσεως, περὶ Ἑλληνικοῦ Συνδέσμου Συντεχνιῶν, περὶ ἐγκαινίων ἀποστολῆς Ἐυθυροῦ Σταυροῦ, περὶ Κυριακῆς ἀργίας, περὶ ἐορτάσμου 25ης Μαρτίου, περὶ ἐπιτυμβίου πλακὸς Ἰλδιριμίου, περὶ ἐπίδοματος Μητροπολίτου κλπ.

Κώδης ΚΒ'. Ἀριθμηθεὶς παρ' ἡμῶν φέρει σελίδας ἑκατὸν ἑννεήκοντα δύο (192), μετ' ἐξωφύλλων, ἑσταχωμένος, διαστάσεων $0,33 \times 0,21$. Ἀναγράφεται ὡς «Δημογεροντίας Βιβλίον πρόχειρον Πρακτικῶν ἀπὸ 23 Ὀκτωβρίου 1920—10)1)1922».

Κώδης ΚΓ'. Ἐκ σελίδων ἄνευ ἀριθμῶν, διαστάσεων $0,33 \times 0,23$, ἑσταχωμένος, μετ' ἐξωφύλλων. Εἶναι ὡσαύτως πρόχειρον βιβλίον Πρακτικῶν Δημογεροντίας ἀπὸ 14 Μαΐου 1921 μέχρι 17 Ἰουλίου 1925. Πλεῖστα τῶν ἐν λόγῳ πρακτικῶν ἔχουν γραφῆ διὰ μολυβίου.

Κώδης ΚΔ'. Ἀριθμηθεὶς παρ' ἡμῶν, ἔχει σελ. ὀγδοήκοντα ὀκτῶ (88), ἑσταχωμένος, μετ' ἐξωφύλλων, διαστάσεων $0,36 \times 0,24$. Μεταξὺ τῶν σελ. 86 καὶ 87 ἔχουν ἀφαιρεθῆ πολλά φύλλα. Ἀποτελεῖται ἐκ χάρτου καντριγιέ. Περιέχει δὲ συνεδρίας τοῦ ἐν Ἀδρῳπόλει Μικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου. Εἰς τὰς σελ. 3—4 καταχωρίζεται ἡ πρώτη συνεδρία ὑπὸ χρονολ. 20 Μαΐου 1911, εἰς δὲ τὰς σελ. 84—86 ὑπὸ χρονολογίαν 3 Ἰουνίου 1922 ἀπόφασιν περὶ υἱοθεσίας. Πολλαὶ τῶν ἀποφάσεων φέρουν ἐπικύρωσιν τοῦ Ἀδριανουπόλεως Πολυκάρπου.

Κώδης ΚΕ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τριακοσίων (300), ἑσταχωμένος, μετ' ἐξωφύλλων, διαστάσεων $0,31 \times 0,24$, ἐκ χάρτου ἑρριγωμένου. Περιέ-

χει συνεδρίας τοῦ Μικτοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστηρίου. Εἰς τὰς σελ. 3—4 καταχωρίζεται ἡ πρώτη συνεδρία ἐπὶ χρονολ. 24 Ἀπριλίου 1921, εἰς δὲ τὴν τελευταίαν σελίδα ἡ συνεδρία τῆς 4ης Ἰουλίου 1925. Πολλὰ τῶν συνεδριῶν τούτων εἶναι γεγραμμένα διὰ μολυβίου.

Κώδηξ ΚΣΤ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων ἑκατὸν τριάκοντα τεσσάρων (134), μετ' ἑξωφύλλων, διαστάσεων 0,30×0,20, ἐκ χάρτου ἐρριγμένου. Περιλαμβάνει συνεδρίας τοῦ Μικτοῦ Ἐκκλησ. Δικαστηρίου. Ἡ 1η σελὶς περιέχει συνεδρίαν τῆς 12 Ὀκτ. 1921, αἱ δὲ 133—134 τὴν τῆς 14 Δεκ. 1924.

Κώδηξ ΚΖ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τριακοσίων τριάκοντα ἑννέα (339), μετ' ἑξωφύλλων, διαστάσεων 0,34×0,23, ἐκ χάρτου καντριγέ. Περιλαμβάνει ὡσαύτως συνεδρίας τοῦ Μικτοῦ Ἐκκλησ. Δικαστηρίου. Ἡ 1η σελὶς περιλαμβάνει τὴν συνεδρίαν τῆς 24 Μαΐου 1911, ἡ δὲ τελευταία τὴν τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1921.

Κώδηξ ΚΗ'. Ἀποτελεῖται ἐκ σελίδων τετρακοσίων ἑννεήκοντα ἑννέα (499) φερουσῶν ἔντυπον ἀρίθμῃσιν, μετ' ἑξωφύλλων, ἑσταχωμένος, διαστάσεων 0,29×0,23, ἐκ χάρτου γραφομηχανῆς λεπτοῦ. Περιλαμβάνει ἀντίγραφα ἀποσταλέντων γραμμάτων πρὸς διαφόρους ἱερεῖς τῶν χωριῶν. πρὸς τὸν Ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον, πρὸς τὰς Συντεχνίας Ἀδρ)λεως, πρὸς τὸν Φιλεκαπαιδευτικὸν Σύλλογον, πρὸς τὸν Πατριάρχην, πρὸς τὸν Πισιδίας Κων)τίνον, πρὸς τὸν Πρόεδρον Ἐφορίας Ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων Κων)πόλεως, πρὸς διαφόρους ἰδιώτας κλπ. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τῆς 12ης Ἰανουαρίου 1911, ἣν φέρει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἱερέα Βαβῆ Ἐσκή Βασιλεῖον, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τῆς 22 Φεβρουαρίου 1912, ἣν φέρει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκκλησίας Ἀγ. Τριάδος Κιγικίου. Ἄπαντα ταῦτα φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς Μητροπόλεως Ἀδρ)λεως καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρπου Σακελλαροπούλου.

Κώδηξ ΚΘ'. Ἐκ σελίδων πεντακοσίων (500) μετ' ἔντυπον ἀρίθμῃσιν, διαστάσεων 0,29×0,23, ἑσταχωμένος μετ' ἑξωφύλλων, ὡς καὶ ὁ προηγούμενος ΚΗ'. Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἡ τῆς 22 Φεβρουαρίου 1914, ἡ δὲ νεωτέρα ἡ τῆς 10 Δεκεμβρίου 1915. Ἡ 1η σελὶς περιλαμβάνει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ Ἀδρ)λεως Πολυκάρπου πρὸς τὸν Χ' Γεώργιον Χ' Νικολάου, πληροφροῦμενον ὅτι ἐξελέγη παγκαριστής, ἡ δὲ τελευταία συγκριτικὸν πίνακα τιμῶν τῶν διαφόρων τροφίμων τῶν ἐτῶν 1913 καὶ 1915. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται ἀντίγραφα ἐκδοθεισῶν ἐπιστολῶν πρὸς διαφόρους ἰδιώτας, πρὸς τὸν Πρόξενον τῆς Ρωσίας, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Γερμανόν, πρὸς τὸν Πατᾶρον Μελέτην, Λιτίτσης Νικόδημον, πρὸς τὸν Νομάρχην Ἀδρ)λεως κλπ. ὡς καὶ ἀντίγραφα ἐκδοθέντων διαφόρων πιστοποιητικῶν, ἥτοι ἀδειῶν γάμου, ἀποφάσεων Πνευματικοῦ δικαστηρίου, πιστοποιητικῶν βαπτίσεων, ἰθαγενείας κλπ., ὧν πολλὰ εἶναι συντεταγμένα εἰς Γαλλικὴν γλῶσσαν, ἀποφάσεων Δημογεροντίας, κλπ.

Κώδη Δ'. Τῶν αὐτῶν ἀκριβῶς διαστάσεων καὶ τῆς αὐτῆς κατασκευῆς, ὡς οἱ ΚΗ' καὶ ΚΘ' Ἡ ἐν αὐτῷ παλαιότερα χρονολογία εἶναι ἢ τῆς 24 Φεβρουαρίου 1914, ἢ δὲ νεωτέρα ἢ τῆς 24 Ἰουλίου 1920. Περιέχει σελίδας τετρακοσίας τριάκοντα πέντε (435). Ἐν αὐταῖς εὔρηται ἀντίγραφα διαφορῶν ἐπιστολῶν, ὡς καὶ πίναξ ἐπιδομάτων τῆς ὑπαίθρου χώρας τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως τοῦ σχολ. ἔτους 1914—1915, ὁμοιος πίναξ τῆς ἐπαρχίας Λιτίτζης, πίναξ χωρίων τῆς ἐπαρχίας Ἀδρ)λεως ἐχόντων ἀπόλυτον ἀνάγκην διὰ τοὺς ἱερεῖς ἐπιδομάτων, στατιστικὸς πίναξ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἀδρ)λεως κατὰ τὸ 1915 (σύνολον 20.890), κατάλογος ὑποψηφίων βοηθῶν διδασκαλισσῶν, κατάστασις διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ ὑπαίθρου χώρας Ἀδρ)λεως ¹⁾, πίναξ τῶν εἰς Βουλγαρίαν παραχωρηθέντων χωρίων μετὰ τὸν πληθυσμὸν αὐτῶν (14.911), κατάλογος τῶν εἰς τὰ χωρία Λιτίτσης διορισθέντων διδασκάλων, πίναξ τῶν ἐκδιωχθέντων χωρίων, πίναξ τῶν πληρωθέντων ποσῶν διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ τοῦ ἔτους 1914—1915, πίναξ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1915—1916 ὑπηρετησάντων εἰς τὰ χωρία Ἀδρ)λεως διδασκάλων, ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μητροπολίτην Σαράντα Ἐκκλησιῶν, προϋπολογισμὸς τῆς ὑπαίθρου χώρας ἐπαρχίας Ἀδρ)λεως 1916—17 (χωρία 19 Αἴραι Τουρκ. 509), πίναξ πληρωθέντος βοηθητικοῦ προσωπικοῦ Σχολειῶν κατὰ τὸ 1915—1916, πίναξ πληρωθέντος ποσοῦ εἰς διδακτικὸν προσωπικὸν χωρίων Ἀδρ)λεως κατὰ τὸ 1915—1916, πίναξ πληρωθέντος ποσοῦ εἰς διδακτικὸν προσωπικὸν χωρίων ἐπαρχίας Λιτίτσης, ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Λιδυμοτείχου Φιλάρετον, στατιστικὴ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ Ἀδρ)λεως τῆς 27 Μαΐου 1917 (κάτοικοι 10.154, στρατιῶται 1250, πρόσφυγες 1516), κυβερνητικὴ στατιστικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ Ἀδρ)λεως (κάτοικοι 12.462), στατιστικὴ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ Ἀδρ)λεως γενομένη ὑπὸ τῶν ἱερέων τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1918 (κάτοικοι 10.274), στρατιῶται 1260, πρόσφυγες 1194).

Κώδη ΔΔ', Ἐκ σελ. τετρακοσίων ἐννεήκοντα ἕξ (496), διαστάσεων 0,29×0,23, τῆς αὐτῆς κατασκευῆς μὲ τοὺς τρεῖς προηγουμένους. Ἡ 1η σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν 17/30 Μαΐου 1917 καὶ ἀριθμ. πρωτ. 501 περιέχει ἀντίγραφον πιστοποιητικοῦ (Certificat) γαλλιστί συντεταγμένου, ἢ δὲ τελευταία ὁσαύτως πιστοποιητικὸν ἑλληνιστί ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 1090 καὶ χρονολογίαν 28 Ἰουλίου 1820. Εἰς τὰς μεταξὺ σελίδας περιλαμβάνονται ἀντίγραφα πιστοποιητικῶν ἐλευθερογαμίας, ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί, ἀποφάσεων Πνευματικοῦ δικαστηρίου, Πρακτικῶν Δημογεροντίας, ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Προϊστάμενον τῆς ἐν Καραγατσίκῳ Καθολικῆς παροικίας ²⁾, πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Συμβου-

1) Βλ. καὶ Στατιστικοὶ πίνακες τῶν ἐκκλησιῶν, ἀγιασμάτων, ἱερέων, σχολῶν, διδασκάλων καὶ μαθητῶν τῶν ἱερῶν Μητροπόλεων τοῦ Οἴκου μ. Πατριαρχείου, ἐν Θρακικοῖς, τόμ. ΙΕ', σελ. 374—375.

2) Βλ. καὶ Μ. Α. Σταμούλη, Καθολικοὶ Ἀρχιερεῖς, Θρακικά, τόμ. ΙΑ' σ. 210—230, τόμ. ΙΣΤ' σ. 395 καὶ τόμ. ΙΖ', σ. 456.

λίον Συνδέσμου Συντεχνιῶν Ἀδρ)λεως, ἀντίγραφα διαζυγίων, κλπ.

Κώδης ΚΒ'. Ἐκ σελίδων ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὀκτώ (183), τῶν αὐτῶν μὲ τοὺς τέσσαρας προηγουμένους διαστάσεων καὶ κατασκευῆς. Ἡ 1η σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν 25 Φεβρουαρίου 1920 περιέχει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς δυσανάγνωστον, ἀναφερομένης εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς κοινότητος, ἡ δὲ τελευταία σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν 31 Ἀυγούστου 1922 ὡσαύτως ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἐν Ἀδρ)λει Διευθυντὴν τῶν Ἐκπαιδευτηρίων. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιλαμβάνουν ἀντίγραφα ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Καθηγητὴν Γυμνασίου Ἀδρ)λεως Χριστόφ. Δρακοντίδην, πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀδρ)λεως, πρὸς τὸν μέγαν εὐεργέτην Χ' Γεώργιον Ἀθανασιάδην, πρὸς τὸν Νομάρχην Ἀδρ)λεως, πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ Ζαλπέιου Παρθεναγωγείου, πρὸς τὸν Λιτίσης Νικόδημον, πρὸς τὸν βουλευτὴν Περ. Κουρτίδην, πρὸς τὴν Διεύθ. Παιδείας Ἀδρ)λεως, πρὸς τὴν Διεύθ. τοῦ Γυμνασίου Ἀδρ)λεως, Διοικ. Θράκης Χ. Βοζίκη, Φρούραρχον Ἀδρ)λεως Ψήχαν κλπ.

Κώδης ΔΓ'. Ἐκ σελίδων διακοσίων τεσσαράκοντα ἑννέα (249) τῶν αὐτῶν διαστάσεων καὶ κατασκευῆς μὲ τοὺς προηγουμένους πέντε (ΚΗ'—ΛΒ'). Ἡ 1η σελὶς ὑπὸ χρονολογίαν 28 Ἰουλίου 1921 περιέχει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἀδρ)λεως Κων)τίνον Καλλιαν, ἡ δὲ τελευταία ὑπὸ χρονολογίαν 28 Μαΐου 1921 πιστοποιητικὸν διδασκαλίας εἰς τὸν Ἀθαν. Χατζηστεφάνου. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιέχουν ἀντίγραφα πιστοποιητικῶν ἰθαγενείας, ἐλευθερογαμίας, βαπτίσεων, διδασκαλίας, ἀντίγραφα διαζευκτηρίων καὶ διαλυτηρίων, ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Ὑπατον Ἀρμοστὴν Θράκης, Νομάρχην Ἀδρ)λεως, Πρόεδ. Διδασκ. Ἀδελφότητος, Ὑπουργ. Ἐξωτερικῶν Ἀθηνῶν, Λήμαρχον Ἀδρ)λεως, Βασιλέα Κων)τίνον.

Κώδης ΔΔ'. Ἐκ σελίδων τετρακοσίων ἐξήκοντα μιᾶς (461), διαστάσεων 0,35×0,23, τῆς αὐτῆς κατασκευῆς μὲ τοὺς ἑξὶ προηγουμένους (ΚΗ'—ΔΓ'). Ἡ 1η σελὶς περιέχει ἀντίγραφον πιστοποιητικοῦ γεννήσεως ἐκδοθέντος τὴν 28ην Μαΐου 1921, ἡ δὲ τελευταία ὑπὸ χρονολ. 21 Ἰανουαρίου 1923 ἀντίγραφον ἀναφορᾶς ἑξ Ὁρσπειάδος πρὸς τὴν Γεν. Διοικ. Θράκης εἰς Κομοτινήν, Δ)σιν Ἐκπαιδ. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιλαμβάνουν ἀντίγραφα πιστοποιητικῶν ἰθαγενείας, ἐλευθερογαμίας, ἐκδοθέντων διαζυγίων, συμβολαίων, διαλυτηρίων, ὑποσχετικῶν, πιστοποιητικῶν διδασκαλίας, πρακτικῶν Δημογεροντίας, κλπ.

Κώδης ΔΕ'. Ἐκ σελίδων τετρακοσίων ὀγδοήκοντα ἑπτὰ (487), διαστάσεων 0,29×0,22, τῆς αὐτῆς κατασκευῆς μὲ τοὺς προηγουμένους ΚΗ'—ΔΔ'. Ἡ 1η σελὶς περιέχει ἀντίγραφον ἐπιστολῆς ὑπὸ χρονολογίαν 28 Ἀπριλίου 1923 καὶ τόπον ἐκδόσεως τὴν Ὁρσπειάδα, ἡ δὲ τελευταία ὑπὸ χρονολογίαν 16 Σεπτεμβρίου 1925 ἀπόσπασμα πρακτικοῦ Δημογεροντίας ἐκ τοῦ εἰδικοῦ βιβλίου τῆς 1ης Ἰουνίου 1912, σελ. 155. Αἱ μεταξὺ σελίδες περιλαμβάνουν ἀντίγραφα πιστοποιητικῶν ἰθαγενείας, ἐλευθερογαμίας, διαζυγίων, χειροτονίας, κινητῆς περιουσίας Ἀδρ)πόλεως καὶ Καραγατσίου, διδασκαλίας.

Κώδης ΔΣΤ'. Ἐκ σελίδων διακοσίων ὀγδοήκοντα τεσσάρων (284), μετ' ἔξωφύλλων, ἑσταχωμένους, διαστάσεων 0,40×0,30, περιλαμβάνων καταχωρίσιν ἐκδοθέντων ἔγγράφων. Ἡ 2α σελὶς περιέχει ὑπ' ἀριθ. 101 καὶ χρονολογίαν 1η Νοεμβρίου 1906 ἔγγραφον πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῆς ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως, ἡ δὲ τελευταία ὑπ' ἀριθ. 186 καὶ χρονολογ. 21 Δεκεμβρίου 1910 ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην, περὶ ἐξευρέσεως πόρων πρὸς συντήρησιν τῶν Σχολείων. Εἰς τὴν σελ. 2 ὑπ' ἀριθ. 102 καταχωρίζεται ἐγκύκλιος τοῦ Πρωτοσυγγέλλου Κυρίλλου, ἐν ᾧ γνωστοποιεῖται ὅτι οἱ Σχισματικοὶ εἶναι ἀφωρισμένοι καὶ πᾶς ὅστις πλησιάζει αὐτούς, δὲν θὰ εὐλογῆται ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων. Εἰς τὴν σελ. 2—3 ὑπάρχει ἐπιστολὴ τῶν Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων ὑπ' ἀριθ. 113 καὶ χρονολ. 9 Νοεμβρίου 1906, ἀναφερομένη εἰς τὸν ἀπάνθρωπον διωγμὸν τῶν ὁμογενῶν ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων εἰς Ἀνατολ. Ρωμυλίαν¹⁾ καὶ δι' ἧς ζητεῖται ἡ ἀποστολὴ ἐνισχύσεων διὰ τοὺς ἐξ αὐτῆς πρόσφυγας. Τὸ ἔτος 1906 καταχωρίζονται 23 ἔγγραφα, τὸ δὲ ἔτος 1907 ἐπιστολὴ Δημογερόντων καὶ Ἐφόρων πρὸς τὸν Πατριάρχην, δι' ἧς καταγγέλλονται παράνομοι ἐνέργειαι τῶν Βουλγάρων Ἰλδιριμίου. οἵτινες ἀνερχόμενοι εἰς 9 βουλγαριζούσας οἰκογενεῖας ἐπὶ 10.000 κατοίκων, κατώρθωσαν ν' ἀνεγείρουν καὶ ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτῆς Σχολεῖον, παρακαλεῖται δ' ὁ Πατριάρχης ὅπως φροντίσῃ νὰ διαφωτίσῃ τοὺς ἀρμοδίους, διὰ νὰ μὴ ἐκδοθῇ Αὐτοκρατορικὸν Φιρμάνιον, ἐνισχυτικὸν τῶν σχεδίων τῶν. Ὑπ' ἀριθ. 10 τῆς 5 Φεβρουαρίου 1907 καταχωρίζεται ἔγγραφον πρὸς τὸν Πατριάρχην ἐν ᾧ ἐπισυνάπτεται κατάλογος τῶν ἐξ Ἀνατολ. Ρωμυλίας καὶ Βουλγαρίας προσφύγων ὁμογενῶν. Εἰς τὰς σελ. 62—121 περιέχονται 161 ἔγγραφα τοῦ ἔτους 1908, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πατριάρχην διὰ τὸ ζήτημα τὸ δημιουργηθὲν μεταξὺ τοῦ Γυμνασιάρχου Δ. Σάρρου καὶ τοῦ καθηγητοῦ Χ. Σκαλισιάνου, ἑτέρα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτὸν ὅπως ἀποστείλῃ διὰ τὰ Ἐκπαιδευτήρια 100 λίρας τοῦ κληροδοτήματος Χρυσοβέργη, ἑτέρα πρὸς τὰ Ἐθνικὰ Φιλανθρωπικὰ Καταστήματα Κων)πόλεως, πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τῶν ἐκκλησιῶν Ἀδρ)πόλεως, πρὸς τὸν Πατριάρχην διὰ τὸ ζήτημα τῶν Βουλγάρων ἐπιδιωκόντων τὴν ἰδρυσιν Σχολείου ἐν Ἀδρ)πόλει, πρὸς τὸν Πρόεδρον Ἐφοροδημογεροντίας Στενιμάχου, πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Θεόκλητον, πρὸς τὸν Λιτίτσης Νικόδημον, πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ προκοίτους Καραγατσίου, δῆλωσις τῆς Δημογεροντίας Ἀδρ)πόλεως ὅτι τάσσεται ὑπὲρ τοῦ Περικλ. Κουρτίδου, καθ' οὗ ἐγράφη λίβελλος εἰς τὸν «Ἐβρον» κλπ. Τὸ ἔτος 1909 (σελ. 121—210) καταχωρίζονται 229 ἔγγραφα, ἐν οἷς περὶ ἀναθέσεως εἰς τὸν Γυμνασιάρχην Ἀλεξ. Ζημετίκου τῆς ἐποπτείας Παρθεναγωγείου Καραγατσίου, πρὸς Φιλό-

1) Κ. Μ. Ἀποστολίδου, Ἡ κατάλυσις τῆς ἐν Φιλιππουπόλει Ὀρθοδόξου Κοινότητος, κλπ. Ἀρχ. Θρ. Θεσσαυροῦ, τ. ΙΓ', σ. 63—78.—Πολ. Παπαχριστοδούλου, Ἡ καταστροφὴ τοῦ Βορειοθρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ (1878—1914), Ἀρχ. Θρ. Θεσσαυροῦ, τ. ΙΣΤ', σ. 16—112.

μουσον Ἀδελφότητα, πρὸς Ν. Ευδάκην Πρόξενον Ἑλλάδος, πρὸς Πατριάρχην ἐπὶ ἐνεργειῶν Βουλγάρων ἐπιδιωκόντων ἴδρυσιν Σχολείου ἐν Ἀδριπόλει, πρὸς τὸν αὐτὸν περὶ ἐνεργειῶν 250 Βουλγάρων ἐκδραμόντων εἰς Δημητρίκειο λόγῳ μὲν χάριν ἀναφυγῆς, πράγματι δὲ πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν κατοίκων, πρὸς τὸν Ἀρχιερατ. ἐπίτροπον Λουλέ-Βουογᾶς, πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ πάλιν περὶ ἐκνόμων ἐνεργειῶν Βουλγάρων, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀδριπόλεως οἱ πρόκριτοι τοῦ χωρίου Καρὰ-Χαλλῆ ἀναφέροντες τὰς παντοειδεῖς πιέσεις τῶν Βουλγάρων ὅπως οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἀσπασθοῦν τὸ σχῆμα, κλπ. Τὸ ἔτος 1910 καταχωρίζονται 185 ἔγγραφα (σελ. 211—281), ἐν οἷς πρὸς τὸν Πρόεδρον Ἀδελφότητος Βαβᾶ-Ἑσκή, πρὸς τὸν Χίου Ἱερώνυμον, Μυτιλήνης Κύριλλον, πρὸς Ἑλ. Γεωργιάδην, Κων. Γεωργιάδην, Κυρ. Μαργαριτίδην, Στ. Ἀμηρᾶν, Χ. Ἀργυριάδην, κατοίκους Ἀδριπόλεως, ὅπως συντρέξωσι τὴν δοθησομένην κινηματογραφικὴν παράστασιν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων μαθητῶν, πρὸς τὸν Μέμφιδος Νεκτάριον, πρὸς τὸν Πατριάρχην Κων. πόλεως, ὅτι ὁ Ἀδριπόλεως εἶναι ἀπαράδεκτος, κλπ.

Κώδης ΔΖ'. Ἀριθμηθεὶς παρ' ἡμῶν ἔχει φύλλα ἐκ χάρτου λευκοῦ τεσσαράκοντα ἕξ (46), διαστάσεων 0,40×0,28. Ἔχει διαιρεθῆ κατὰ στήλας καθετοῦς διὰ μολυβίου, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποτελῆ πρωτόκολλον εἰσερχομένων καὶ ἔξερχομένων ἐγγράφων. Ἀπὸ τοῦ 1920—1921 ἔχουν πρωτοκολληθῆ 157 ἔγγραφα, ἕξ ὧν τὸ πρῶτον φέρει χρονολογίαν 4 Ἰανουαρίου 1920 ἐν Ἀδριπόλει καὶ εἶναι αἰτησις διαζεύξεως. Τὸ τελευταῖον ἔγγραφο τοῦ 1920 ἔχει πρωτοκολληθῆ ὑπὸ χρονολογίαν 13 Ὀκτωβρίου καὶ εἶναι ἐπιστολὴ τῆς Μητροπόλεως πρὸς τὸ Δημαρχεῖον Ἀδριπόλεως, ὅπως ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπόν του πρὸς σύσκεψιν διὰ τὴν δοθησομένην κινηματογραφικὴν παράστασιν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων μαθητῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1922 ἔχουν πρωτοκολληθῆ 124 ἐν ἄλλῳ ἔγγραφο, ἕξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ χρονολογίαν 4 Ἰανουαρίου 1922 εἶναι τοῦ Δήμου Ἀδριπόλεως ἀποστέλλοτος εἰς τὴν Μητρόπολιν ἐκλογικὸς καταλόγος πρὸς ἀνάγνωσιν ἐπ' ἐκκλησίαις, τὸ δὲ τελευταῖον ὑπὸ χρονολογίαν 29 Νοεμβρίου 1922 καὶ ἀριθ. 123 μὲ ἔδραν τὴν Ὁρειτιάδα Πρωτόκολλον παραδόσεως τοῦ Ἀρχείου Ἀδριπόλεως εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Μετὰ ταῦτα φέρονται κατακεχωρημένα 278 ἔγγραφα μέχρι 28 Σεπτεμβρίου 1925. Ἀπὸ τοῦ 46ου φύλλα κ. ἔ. ἔχουν ἀποκοπῆ τὰ ἐν συνεχείᾳ.

Κώδης ΔΗ'. Ἐκ σελίδων διακοσίων πενήκοντα δύο (252), διαστάσεων 0,32×0,20, μετ' ἔξωφύλλων, ἐπιγραφόμενος εἰς τὴν ἰην σελ. «Κατάστηχον τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Καρᾶ Βαᾶ τῇ 7 Ἰουλίου 1895 τοῦ ἔτους +». Περιέχει δοσοληπτικὸς λογαριασμοὺς ἀπὸ τοῦ 1895 μέχρι τοῦ 1897.

Κώδης ΛΘ'. Ἐκ φύλλων 35, διαστάσεων 0,36×0,24, μετ' ἔξωφύλλων, ἐπιγραφόμενος «καθολικὸν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Τιμ. Προδρόμου συνέχεια χρήσεως 1909 καὶ 1910 Νο 2». Περιέχει τοὺς δοσοληπτικὸς λογαριασμοὺς τῆς ἐν λόγῳ ἐκκλησίας.

Κώδης Μ', ἐκ σελίδων ἑκατὸν ἐξήκοντα ὀκτὼ (168), ἐσταχωμένος, μετ' ἐξωφύλλων, διαστάσεων 0,24×0,15. Περιέχει τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα τῆς Ἱ. Μο- νῆς Λαμποῦς τῶν ἐτῶν 1897—1901.

Α Λ Λ Α Β Ι Β Λ Ι Α

α') **Βιβλίον διαζυγίων**, ἐκ σελίδων πενήκοντα ἕξ (56), ἐκ χάρτου ἐρ- ριγωμένου, διαστάσεων 0,46×0,31. Αἱ δύο πρῶται σελ. ἠλείπουν. Ἡ 3ῃ σελ. φέρει χρονολογίαν 1 Φεβρουαρίου 1891. Εἶναι διηρημένον εἰς τὰς ἀκο- λούθους στήλας δι' ἐρυθρᾶς μελάνης: 1) Αὔξ. ἀριθ., 2) Ὑπόθεσις, διαδι- κασία καὶ ἀπόφασις, 3) Διάδικοι. Ἔχουν καταχωρισθῆ 48 ὑποθέσεις διαζυ- γίων μέχρι τῆς 29 Ὀκτωβρίου 1891.

β') **«Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τῶν θυμάτων τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 20ῆς Αὐ- γούστου τοῦ 1905 Ἐπιτροπῆς»**, ἀπὸ 21 Αὐγούστου 1905—16 Μαΐου 1908, ἐκ σελίδων ἐξήκοντα δύο (62), διαστάσεων 0,23×0,24.

γ') **Μητρῶν διδασκάλων καὶ Σχολείων**, ἐκ σελίδων πενήκοντα τεσ- σάρων (54), διαστάσεων 0,39×0,30, ἐκ χάρτου καντριγέ. Ἀπὸ σελ. 4—16 περιέχει κόμας καὶ χωρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας Ἀδρ)πόλεως κατὰ τὸ σχολ. ἔτος 1910—1911, με ἀριθμὸν καὶ εἶδος Σχολείων, ἀριθμὸν κατοί- κων, ἀριθμὸν διδασκάλων καὶ μαθητῶν, ἐκκλησιῶν καὶ ἐφημεριῶν, μισθο- δοσίας διδασκάλων. Αἱ σελ. 17—23 εἶναι ἄγραφοι. Ἀπὸ σελ. 25—37 πε- ριέχει Μητρῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας Ἀδρ)- πόλεως σχολ. ἔτους 1912—1913. Ἀπὸ σελ. 40—46 περιλαμβάνεται κατάλο- γος διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν ἐπαρχίας Ἀδρ)πόλεως σχολ. ἔτους 1913—14 καὶ ἀπὸ σελ. 47 κ. ἔ. ὁμοιος κατάλογος τοῦ σχολ. ἔτους 1914—1915.

δ') **«Βιβλίον πρακτικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἱερατικῆς Ἀδελφότητος ἐν Ἀδρ)πόλει Μάϊος 19»**, ἐκ χάρτου ἐρριγωμένου, δια- στάσεων 0,28×0,20. Περιλαμβάνει καὶ πρακτικὰ γενικῶν συνεδριάσεων τῶν ἱερέων τῆς πόλεως Ἀδρ)πόλεως καὶ Προαστείων ἀπὸ 2 Μαΐου 1919 μέχρι 30 Δεκεμβρίου 1919.

Λ Ο Γ Ι Σ Τ Ι Κ Α Β Ι Β Λ Ι Α

1) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον **«Ταμείον Μετρητῶν»**, διαστ. 0,29×0,19, μετ' ἐξωφύλλων, ἐκ σελίδων ἑβδομήκοντα (70). Τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι ἐρρι- γωμένα ὡς τῶν ἐν χρήσει λογιστικῶν βιβλίων. Χρονολογεῖται ἀπὸ 1880—1881. Ἔχουν ἀποκοπῆ φύλλα, πιθανῶς ἄγραφα.

2) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον **«Βιβλίον Καθολικὸν τῆς Δημογεροντίας»**, ἐκ σελ. ἑκατὸν ἑννεήκοντα (190), διαστάσεων 0,40×0,28, ἐκ φύλλων ἐρρι- γωμένων ὡς τὸ προηγούμενον. Χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1890—1900.

3) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον **«Ἱσολογισμοὶ Δημογεροντίας»** ἐκ σ. ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἑννέα (179), διαστάσεων 0,33+0,24, ἐκ φύλλων ἐρριγωμένων,

χρονολογείται ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1904 μέχρι 31ης Δεκεμβρίου 1906.

4) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον ἐν σελίδι 1η **«Γενικὸς Ἰσολογισμὸς διὰ τὰ ἀπόλυθα κεφάλαια κηροποιείου»**, ἐκ σελ. πεντακοσίων (500), μετ' ἔξωφύλλων, διαστάσεων 0,40×0,28, ἐκ χάρτου ἐρριγωμένου ὡς τὰ λογιστικά βιβλία. Χρονολογείται ἀπὸ Ἰανουαρίου 1903 μέχρι Δεκεμβρίου 1920.

5) **Βιβλίον Ταμείου Δημογεροντίας**, ἐκ σελ. τριακοσίων ἑννεήκοντα ἑννέα (399), μετ' ἔξωφύλλων, διαστάσεων 0,40×0,28. Εἰς τὴν 1ην σελίδα ὑπάρχει εὐρετήριον μεριδίων. Εἰς τὴν 83ην καὶ 84ην σελίδα καταχωρίζονται λογισμοὶ Ἱ. Μονῆς Λαμποῦς. Χρονολογείται ἀπὸ τοῦ 1906—1912.

6) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον **«Καθολικὸν Δημογεροντίας»**, ἐκ σελίδων ἑκατὸν εἴκοσι ἐπτὰ (127), μετ' ἔξωφύλλων, διαστάσεων 0,37×0,24. Χρονολογείται ἀπὸ τοῦ 1908—1910.

7) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον **«Ταμείον Συσσιτίου»**, ἐκ φύλλων εἴκοσι δύο (22), διαστάσεων 0,33×0,24, μετ' ἔξωφύλλων. Περιέχει τοὺς δοσοληπτικούς λογαριασμοὺς τῶν ἐτῶν 1910—1912.

8) **Βιβλίον-Καθολικὸν Δημογεροντίας**, ἐκ σελ. ἑβδομήκοντα ἐπτὰ (77), διαστάσεων 0,33×0,25, ἐτῶν 1911—1912.

9) **Βιβλίων Ἰσολογισμῶν Δημογεροντίας**, διαστάσεων 0,32×0,24, ἐκ φύλλων ἐρριγωμένων κλπ., περιλαμβάνον ἰσολογισμοὺς τοῦ 1912.

10) **Βιβλίον Ταμείου**, ἐκ φύλλων ἑκατὸν τεσσαράκοντα ὀκτῶ (148), διαστάσεων 0,35×0,22, μετ' ἔξωφύλλων. Περιέχει ἰσολογισμοὺς τῶν ἐτῶν 1912—1921, ταμείον Μετρητῶν, Γενικὰς πωλήσεις κηρίων κλπ.

11) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον **«Γενικοὶ Ἰσολογισμοὶ καὶ δοσοληπτικοὶ λογαριασμοὶ κηροποιείου»**, ἐκ φύλλων ἑκατὸν τεσσαράκοντα ὀκτῶ (148), διαστ. 0,36×0,22, μετ' ἔξωφύλλων. Χρονολογείται ἀπὸ τοῦ 1912—1921.

12) **Βιβλίον Ταμείου Μητροπόλεως**, ἐκ φύλλων πενήτηκοντα (50), διαστάσεων 0,35×0,23, μετ' ἔξωφύλλων, τῶν ἐτῶν 1911—1915.

13) **Βιβλίον Ταμείου Δημογεροντίας**, ἐκ σελ. ἑννεήκοντα πέντε (95), διαστάσεων 0,33×0,24 τῶν ἐτῶν 1914—1915.

14) **Βιβλίον Ταμείου Δημογεροντίας**, ἐκ σελ. ἑβδομήκοντα (70), διαστάσεων 0,33×0,20 τῶν ἐτῶν 1914—1919.

15) **Βιβλίον Καθολικὸν Δημογεροντίας**, ἐκ σελίδων ἑβδομήκοντα ἐπτὰ (77), διαστάσεων 0,33×0,25, τῶν ἐτῶν 1919—1922.

16) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον **«Καθολικὸν τῆς ἱ. ἐκκλησίας τῆς Μητροπόλεως»**, ἐκ φύλλων ἑκατὸν τριάκοντα τριῶν (133), διαστάσ. 0,23×0,19. Ἀπὸ σελ. 1 καὶ χρονολ. 1919 περιλαμβάνει **Ταμείον Μετρητῶν**, εἰς δὲ τὴν σελ. 132 **Γενικὰ Ἐξόδα**, ὑπὸ χρονολογίαν 1921.

17) **Βιβλίον Καθολικὸν Δημογεροντίας**, ἐκ φύλλων ἑβδομήκοντα τεσσαράκοντα (74), διαστάσεων 0,33×0,20 τοῦ ἔτους 1920.

18) **Βιβλίον Ταμείου Δημογεροντίας**, ἐκ φύλλων ἑκατὸν ἑννεήκοντα (190), διαστάσεων $0,33 \times 0,20$ τοῦ ἔτους 1920.

19) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον «**Ταμείον Μετρητῶν Δημογεροντίας**», ἐκ φύλλων ἑξήκοντα πέντε (65), διαστάσεων $0,33 \times 0,20$ τοῦ ἔτους 1920.

20) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον «**Καθολικὸν Δημογεροντίας**» διαστάσεων $0,33 \times 0,20$, χρονολογούμενον ἀπὸ 1ης Ἰαν 1921 μέχρι 31 Δεκεμ. 1921.

22) **Βιβλίον Κηροποιείου**, ἐκ σελ. γεγραμμένων τεσσαράκοντα (40), διαστάσεων $0,33 \times 0,20$, τοῦ ἔτους 1921.

23) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον «**Ταμείον Κοινοτικῆς Κηροποιείου**», διαστάσεων $0,33 \times 0,21$, τῶν ἐτῶν 1921—1922.

24) Βιβλίον ἐπιγραφόμενον «**Ἡμερολόγιον Δημογεροντίας**», ἐκ σελ. ἑκατὸν εἴκοσι μίας (121), διαστάσεων $0,37 \times 0,25$, μετ' ἑξωφύλλων, φέρον τοὺς λογαριασμοὺς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῶν ἐτῶν 1921 καὶ 1922.

25) **Βιβλίον Ἰσολογισμῶν** ἐκ σελ. γεγραμμένων ὀγδοήκοντα δύο (82) τῶν ἐτῶν 1921 καὶ 1922.

Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουν καὶ τὰ ἑξῆς : Μητροῶν Γεννήσεων, Βαπτίσεων καὶ Γάμων τῶν ἐτῶν 1889—1893, Μητροῶν Γάμων τῶν ἐτῶν 1900—1910, Μητροῶν Γεννήσεων καὶ Βαπτίσεων τῶν ἐτῶν 1902—1917, καὶ Μητροῶν Γάμων τῶν ἐτῶν 1912—1922, ὡς καὶ 2 βιβλία περιέχοντα τουρκικὰ ἔγγραφα.

Καὶ αὕτη μὲν ἐν πάσῃ δυνατῇ ἀκριβείᾳ εἶναι ἡ περιγραφή τῶν ἀνευρεθέντων Κωδίκων Ἀδολεωσ. Θεωροῦντες δὲ καὶ λίαν εὐλόγως ὅτι ἡ ἀνεύρεσις αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον ἐπιστημονικὸν γεγονός τοῦ 1955, ἐλπίζομεν τῇ πολυτίμῳ τῆς Ἑταιρείας Θερακικῶν Μελετῶν συνδρομῇ ἐκτενέστερον νὰ ἐκθέσωμεν τὰ ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐν λόγῳ Κωδίκων πορίσματα.

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ
ΤΩΝ ΚΑΤΣΙΒΕΛΛΩΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Τὸ θέμα πὸν θέσαμε μὲ τὴν προηγούμενη ἐργασία μας σχετικὰ μὲ τὴ φυλετικὴ καταγωγὴ, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Κατσιβέλλων τοῦ Διδυμοτείχου ¹⁾ δὲν εἶναι μῆτε τόσο ἀπλό μῆτε τόσο εἰδικό, ὥστε νὰ λυθῇ μὲ μιὰ ἢ δυὸ παρόμοιες προσπάθειες. Μέσα στὸ ἴδιο ἀνάτυπο τῆς Ἑταιρείας Θεορικῶν Μελετῶν ὁ σεβαστός μου καθηγητὴς ἀρχιμανδρίτης κ. Νικόλαος Βαφειδῆς, μὲ τὴν ἐρευνητικὴ διάθεση πὸν τὸν διακρίνει μέσα σὲ λίγες γραμμὲς του, πὸν ἀποτελοῦν γνώμες σοβαρὲς καὶ πολὺτιμες, γιὰ τὴν ἐξῆσε στὸ Διδυμοτεῖχο καὶ γνώρισε ἀπὸ κοντὰ τὴ φυλὴ τῶν Κατσιβέλλων, δίνει καινούργια εὐκαιρία κ' ἀφορμὴ γιὰ συζήτηση μὲ σκοπὸ νὰ βρεθῇ ἢ τουλάχιστο νὰ ζυγώσῃ πὸν κοντὰ μας ἡ ἀλήθεια σχετικὰ μὲ τὴν καταγωγὴ τῶν Κατσιβέλλων γενικὰ τῆς Θράκης καὶ εἰδικὰ τῶν μόνιμα ἐγκατεστημένων στὸ Διδυμοτεῖχο Τουρκοκατσιβέλλων καὶ Ρωμιοκατσιβέλλων, ἂν δηλαδὴ καὶ κατὰ πόσο τοῦτοι ἐδῶ ἀποτελοῦν ξεχωριστὴ ράτσα, ἢ εἶναι ἡ ἴδια ράτσα μὲ τοὺς ἄλλους νομαδικὰ περιπλανωμένους Τσιγγάνους, πὸν ἐξασκοῦν διάφορα ἐπαγγέλματα, σὺν τοῦ ἀκονιστῆ, τοῦ χιενᾶ, τοῦ καλαθοπλέκτη, τοῦ κοσκινοποιοῦ, τοῦ μυλωνοποιοῦ, τοῦ τζαμπάζη (ζωόμπορου), τῆς χορογράφου ἢ χρισομάντιδος, πὸν εἶναι ξεχωριστὸ γυναικεῖο ἐπάγγελμα κτλ. Ὅπως χαρακτηριστικὰ γράφει ὁ κ. Βαφειδῆς: «Υπάρχουν τοιοῦτοι (Κατσιβέλλοι) καὶ εἰς ἄλλης πόλεις καὶ χωρία τοῦ Ἐβρου καὶ ἐν γένει τῆς Θράκης, καθὼς διαπιστοῦται καὶ ἐκ τινων ἐγγράφων τοῦ ὑπ' ἀριθ. 434 φακέλλου «Περὶ Θράκης» τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς» ²⁾. Πραγματικὰ ὁ κ. Βαφειδῆς ἔχει δίκιο πὸν γράφει πὸν: ὑπάρχουν κ' ἄλλοι Κατσιβέλλοι σὲ ἄλλης πόλεις τῆς Θράκης ἐκτὸς τοῦ Διδυμοτείχου, ὅπως καὶ στὰ χωριά. Καθὼς εἶμαι σὲ θέσῃ νὰ γνωρίζω καλά, ὑπάρχουν Τουρκοκατσιβέλλοι, πὸν ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χαμαλῆ καὶ τοῦ λούστρου — τὰ ξεχωριστὰ ἐπαγγέλματα τῶν Τουρκοκατσιβέλλων — καὶ στὴν Ἀλεξανδρούπολη, καὶ στὴν Νέα Ὀρεστιάδα, καὶ στὴν Κομοτινὴ, καὶ στὴν Ξάνθη. Ρωμιοκατσιβέλλους δὲν ἔτυχε νὰ δῶ, ἀλλὰ τούτους ἐδῶ μὲ τὴν θρησκευτικὴ συνταύτισή τους μὲς μας καὶ τὴν γλωσσικὴ τους ἀφομοίωση, δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ξεχωρίσῃ κανεὶς εὐτολα, αἷμα δὲν τοὺς γνωρίσῃ, γιὰ τὴν ἀκούουν σὲ ἑλληνικώτατα ὀνόματα καὶ ἐπιθετα. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ κ. Π. Παπαχοστοδοῦλου μὸν ἀιέφερε σὲ γενομένη συζήτηση, πὸν στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ ἰδιαίτερα στὴν περιοχὴ τοῦ Λουλέ - Μπουργκαζ ὑπῆρχαν πολλοὶ Ρωμιοκατσιβέλλοι.

1) Βασίλη Σ. Σιναπίδη, Φυλετικὴ καταγωγὴ, ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου Θράκης (Ἑταιρεία Θεορικῶν Μελετῶν Ἀρ. 24). Ἀθήναι 1953.

2) Στὸ ἴδιο ἀνάτυπο σελίς 290.

λοι, που αποτελούσαν προοδευτικώτατο στοιχείο και πώς μερικές οικογένειες ανάμεσά τους κατώρθωσαν ν' ανέβουν την πολιτιστική κλίμακα και ν' αναδείξουν έλλεκτους επιστήμονες. Στην περιοχή Σερρών υπάρχει ένα χωριό που λέγεται Έμμανουήλ Παππᾶ, στο όνομα του Μακεδόνα ήρωα της έπανάστασης του 1821, που ξεσήκωσε με τη φλογερή του ψυχή τους καλογήρους του Άγιου Όρους, και που κατοικείται από τους πρόσφυγες αυτούς Ρωμηοκατσιβέλλους. Αυτό το ξέρω, γιατί έτυχε στο στρατιωτικό με το συμμαροτοπόλεμο νάχω στη διμοιρία μου σά στρατιώτες δυο παιδιά από τη φυλή αυτή.

Έκτος όμως από τους Τουρκοκατσιβέλλους και Ρωμηοκατσιβέλλους αυτούς, που είναι σκορπισμένοι σ' όλοκληρη την περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης είτε σε μόνιμους συνοικισμούς από την πρώτη κιόλας εμφάνισή τους στα πρόθυρα της Εδυώπης, είτε συγκεντρωμένοι και κατασταλαγμένοι εκεί ύστερα από διάφορες περιπέτειες και μετοικεσίες, υπάρχουν ακόμα και γνήσιοι, καθαροίμοι Τσιγγάνοι (Sinde), που, καθώς διεπίστωσαν οι συγκριτικές γλωσσολογικές έρευνες, ξεκίνησαν από το δυτικό μέρος των Ινδιών. Στο χωριό Έλαφοχώρι (τουρκικά Καρατζάχαλη) υπάρχουν πολλές οικογένειες από αυτούς, που κάνουν το επάγγελμα του τσαμπάζη (ζωεμπόρου). Μιλούν την ακατάληπτη εκείνη γλώσσα των Ινδιών και φορούν μιᾶ ιδιότυπη φορεσιά—καφέ σκοῦρο μάλλινο ύφασμα με κόκκινο ζωνάρι και μαῦρο καλπάκι, παντελόνι σφιχτοδεμένο γύρω στις κνήμες με κόπιτσες σαν υποδήματα. Τριγυρνούν περισσότερο και πάνω στ' ἄλογο, κινούνται και μιλούν με άνεση σά νά βρίσκονται στο φυσικό τους στοιχείο—Κένταυροι πραγματικοί. Όταν τους βλέπεις πεζούς βαδίζουν ιδιότυπα, κάπως ελεύθερα, αδιάφορα, κι' ατημέλητα, ανεμίζοντας στο χέρι ένα καμουτσίκι. Όταν τους παρατηρῶ θυμῶμαι κάποιο τσιγγάνικο διήγημα του Μαξίμ Γκόρκυ το «Μακὰρ Τσουντρα», μνημειώδες έργο της ρωσικής πεζογραφίας¹⁾. Οί γυναίκες τους είναι κι' αυτές κάπως χειραφετημένες, με την καλή σημασία της λέξης, δηλαδή με πρωτοβουλία και δυναμισμό, ώσπῃτες και γελαστές με μαῦρα μάτια και μελαψή επιδερμίδα. Ντύνονται εκείνη τὴ γνωστὴ φορεσιά των τσιγγάνισσων της χειρομαντικής, που βλέπει κανείς συχνά στα πάρκα της Ἀθήνας και της Θεσσαλονίκης: με τὰ παρδαλὰ χρώματα. Από την ἴδια αὐτὴ φυλὴ των κατ' ἔξοχὴν τσιγγάνων υπάρχουν και σε ὁρισμένα χωριά της Ν. Ὀρεστιάδας μικροὶ συνοικισμοὶ ἀπὸ δυό, τρεῖς, ὡς ἕξι οικογένειες που κάνουν το ἴδιο επάγγελμα του ζωεμπόρου. Στην τουρκική ὄλοι αὐτοὶ λέγονται «Τράμπα-Τσεγγεεσί», δηλαδή τσιγγάνοι της ἀνταλλαγῆς, γιατί ἀνταλλάζουν με το παραπάνω τὰ υποζύγια που ἔχουν στην κατοχή τους και με τὴν ἀνταλλαγὴ αὐτὴ κατορθώνουν πάντα νὰ βγαίνουν κερδισμένοι κι' ἀργότερα νὰ πωλοῦν τὸ ζῶο σε πολλὸ

1) Μαξίμ Γκόρκυ. «Ὁ περσικὸς και ἄλλα διηγήματα». Μετάφρασις Νίκου Καστρινοῦ. Βιβλιοπωλεῖον Γ. Ἰ. Βασιλείου, Ἀθήνα 1921.

μεγαλύτερη τιμή. Κάνουν τή δουλειά αὐτή ἀτταβιστικά μπορεῖ νά πῆ κανεῖς, δηλαδή ἀπό παλλοῦ πρὸς πάλλον, καί γι' αὐτὸ καθὼς εἶναι φυσικὸ ἔχουν ἀποκτήσει μεγάλη εἰδικότητα καὶ καταποσσύνη στὸ ἐπάγγελμα. Ὅλοι οἱ παρσάνω γνήσιοι τσιγγάνοι πού ἀνάφερα, εἶναι ἐγκαταστημένοι στὰ χωριά τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης καὶ κατεβαίνουν τακτικά στὰ πανηγύρια καὶ στὰ παζάρια προξενῶντας ἐντύπωση μὲ τὶς παρδαλές καὶ χιτυπητὰ πολύχρωμες φορεσιές τῶν γυναικῶν τους. Εἶναι ὅλοι τους ἀρεκετὰ εὐκατάστατοι καὶ πολιτισμένοι καὶ ντυνόνται καθαρὰ καὶ μὲ γοῖστο. Εἶναι ὅλοι τους χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι καὶ ἐκκλησιάζονται μὲ πολλὴ εὐλάβεια καὶ πίστη μαζί μὲ τοὺς Ἑλληνας συμπατριῶτες τους. Κατοικοῦν στὸ Διδυμοτεῖχο, στὴ Ν. Ὁρεοσιάδα, στὸ Θούρειο, στὴ Σαγήνη, στὸ Ἐλαφοχώρι κλπ. Μαθαίνουν τὰ ἑλληνικὰ σὰ δεύτευή τους γλῶσσα, γιατί τὴν χρειάζονται σιτὴ συναλλαγῆ, καὶ ἔχουν τὴν τάση τοῦ ἐξελληνισμοῦ σὰν τοὺς Ρωμηοκατσιβέλλους τοῦ Διδυμοτείχου, γιατί κι' αὐτοὶ φέρουν ἑλληνικὰ ὀνόματα καὶ ἐπίθετα.

Ἀναφορικά μὲ τοὺς ἄλλους τσιγγάνους, πού οἱ γυναῖκες τους ἄσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα τῆς χειρομάντισσας καὶ τῆς χαρτορίχτρας, ἔχω τὴ γνώμη πὼς προέρχονται ἀπὸ τὴ Νέα Ἑλλάδα, ὅπου φαίνεται πὼς ἦταν καὶ εἶναι ἀκόμα φιλοξενούμενοι ἀπὸ πολλὰ χεῖνια, γιατί ἡ προφορά τους ἔχει τὴν ἀπόχρωση τοῦ Νότιου ἰδιώματος, τὸ ἴδιο καὶ ἄλλοι πού κάμνουν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀρκουδιστῆ, τοῦ μυλωνᾶ, τοῦ μαχαιροποιοῦ, τοῦ χτενᾶ, τοῦ ἀκονιστῆ. Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι νομάδες καὶ γυρολόγοι. Στήνουν τὶς σκηνές τους στὸ ὑπαιθρο καὶ κάθονται ἕνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα ἀπὸ πέντε δέκα ἡμερῶν μέχρι δύο μηνῶν. Μᾶς ἐπισκέπτονται συνήθως πάνω στ' ἄλωνα, δηλαδή τὴν ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς τῶν δημητριακῶν. Οἱ νομάδες αὐτοὶ μετακινοῦνται μὲ τὸ ἀλάθειο ἐκεῖνο ἐνστικτο πῶχουν οἱ λύκοι, νὰ ζυγώνουν τὸ χειμῶνα ἐκεῖ πού εἶναι μάντρες καὶ πρόβατα.

Ἐγὼ στὴν ἐργασία μου αὐτὴ ἔχω σὰ σκοπὸ ὄχι τόσο νὰ περιγράψω τὶς διαφορὲς ἐπὶ μέρους φυλές τῶν τσιγγάνων, ὅσο νὰ ξεκαθαρίσω τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τους. Θέλω νὰ ξεδιαλύνω καὶ ν' ἀποδείξω ὅσο μοῦ εἶναι δυνατό: 1) Ἄν καὶ κατὰ πόσο οἱ μόνιμα ἐγκαταστημένοι στὸ Διδυμοτεῖχο Τουρκοκατσιβέλλοι καὶ Ρωμηοκατσιβέλλοι εἶναι μιὰ κι' ἀχώριστη ράτσα μὲ τοὺς διαφοροὺς Γόφτους τῆς Εὐρώπης τοὺς *Sinde*, πού παίρνουν σὲ κάθε τόσο καὶ διαφορετικὰ ὀνόματα¹⁾, ἢ ἂν ἀποτελοῦν ξεχωριστὴ φυλὴ, πού δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τοὺς *Sinde* καὶ 2) Ἄν οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι καὶ οἱ Ρωμηοκατσιβέλλοι αὐτοὶ εἶναι συγγενεῖς μεταξύ τους, δηλαδή ἀνήκουν στὴν ἴδια φυλὴ, ἢ μήπως εἶναι δυὸ διαφορετικὲς φυλές. Κι' ἄ: πάρουμε νὰ ἐξετάσουμε στὴν ἀρχὴ τὸ πρῶτο πρόβλημα. Ὁ κ. Βασίλειος Ζάχος ὑπομνησάρχης Διοικητῆς τοῦ τμήματος ἐλέγχου διαβατηρίων Πυθίου γράφει καὶ τὴ γνώμη πού

1) Βασίλη Σ. Συναπίδη. Φυλετικὴ καταγωγὴ, ἦθος καὶ ἔθιμα τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου Θράκης, ἔκδοσις Ἑταιρ. Θρακ. Μελετῶν (ἀρ. 24), Ἀθῆναι 1953, σ. 289.

ἀσπάζεται και ὁ ἀοχιμανδρίτης κ. Νικόλαος Βαφείδης, ὅτι οἱ Κατσιβέλλοι τοῦ Διδυμοτείχου και τῆς περιφερείας «δὲν ἔχουν κανένα φυλετικὸν δεσμόν μετὴν γνωστῆν νομάδα φυλὴν τῶν τσιγγάνων, τὴν διάγουσαν τὸν πλάνητα βίον και ἀσχολουμένην κατ' ἀτυβισμόν μετὰ τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ τσαμπάζη (μικροπρόρου), κατασκευαστοῦ μύλων τοῦ καφέ, τὴν κοσμινοποιίαν, καλαθοποιίαν και χειρομαντείαν... ἥτις εἶναι τὸ κατ' ἔξοχὴν ἐπάγγελμα τῶν θηλέων τσιγγάνων, ἥτις ὅμως εἶναι ἀγνωστος εἰς τοὺς Κατσιβέλλους». Παρ' ὅλον ὅτι στὴν προηγουμένη μου μελέτῃ ἐξέθεσα μετὰ ἀρκετὴ σαφήνεια τὸ ποῦ βιοῖζω τὴ γνώμη μου σχετικὰ μετὴν καταγωγὴ τῶν Κατσιβέλλων τοῦ Διδυμοτείχου ἀπὸ τις Ἰνδίες, καθὼς και τοὺς λόγους ποὺ τοὺς ἐσπρωξαν νὰ κατοικήσουν στὸ Διδυμοτείχο και νὰ ἀσπασθοῦν τὸ Χριστιανισμὸ και ἀργότερα τὸ Μωαμεθανισμὸ, καθὼς και τοὺς λόγους ποὺ τοὺς ἐξαναγκάζουν νὰ κρύβουν τὴν πραγματικὴ τους προέλευση και καταγωγὴ ¹⁾, ὥσποσο ὅμως θαρρῶ πὼς εἶναι ἀνάγκη γιὰ ἐπίρρωση τῆς γνώμης μου ἐκείνης, μιὰ ποὺ παρουσιάζεται και ἀντίθετη γνώμη, ἐννοῶ τὴ γνώμη τῶν κ. κ. Ζάχου και Βαφείδη, νὰ προσθέσω μερικὰ ἀκόμα ἐπιχειρήματα.

Κι' ἂς πάρουμε πρῶτα τὴ θετικὴ ἀποψη. Σὰν ἐνδείξεις ἀν' ὅχι ἀποδείξεις τῆς γνώμης μου ὅτι οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι και οἱ Ρωμιοκατσιβέλλοι τοῦ Διδυμοτείχου εἶναι ἡ ἴδια κι' ἀπαράλαχτη φυλὴ μετὸς νομάδες τσιγγάνους (Sinde) τοὺς «διάγοντας τὸν πλάνητα» βίον» φέρνω : 1) **Τὴν ὀνομασία Τσεγγενέ, Τσιγγάνος, Ἀθίγγανος, Zigeuner, Zingari κλπ., ὀνομασία ποὺ δίνεται και στοὺς νομάδες Τσιγγάνους τῆς Ἑλλάδας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Γερμανίας κλπ. και ποὺ τὴν ἔχουν και οἱ Κατσιβέλλοι τοῦ Διδυμοτείχου.** Ἐπίσης ἡ ὀνομασία γύφτος και Κατσιβέλλος εἶναι κοινὴ ὀνομασία τῶν νομάδων και τῶν μόνιμα ἐγκατεστημένων Κατσιβέλλων τῆς μελέτης μας. Ἀποῦ λοιπὸν οἱ Sinde και οἱ Κατσιβέλλοι μας ἔχουν τὴν ἴδια ὀνομασία πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ἀνήκουν στὴν ἴδια φυλὴ και νὰ προέρχωνται ἀπὸ τοὺς ἴδιους προγόνους, αὐτοὺς ποὺ ξεκίνησαν μπροστὰ ἀπὸ ἕξη αἰῶνες, ἴσως και περισσότερο, ἀπὸ τὰ βάθη τῶν Ἰνδιῶν, ποῖος ξέρει πὼς και γιατί, πάντως γιὰ λόγους ἀνώτερης βίας, νὰ ἀνήκουν λέω στὴν ἴδια φυλὴ, ποὺ δὲν ἄλλαξε κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς τῆ γλώσσα, τὰ ἥθη και τὰ ἔθιμά της, τὴ γεμάτη πάθος και μυστήριο φυλὴ, ποὺ πιστεῖει στὰ ἄστρα και στὴ μοῖρα, προσπαθῶντας νὰ διαβάση τὴ γλώσσα τοῦ πεπρωμένου στὰ χεῖρά και στὴ φυσιογνωμίη και στὰ χαρτιά, περισσότερο μετὴν εὐφυΐα και τὴν διαίσθηση και λιγώτερο μετὰ κάποια προφητικὴ ἐνόραση. Ὁ Παλαμῆς σ' ἕνα ποίημα ψάλλει χαρακτηριστικὰ τὴ μαντικὴ και προφητικὴ ἰκανότητα τῆς Τσιγγάνας :

1) Βασίλη Σ. Συναπίδη. «Φυλετικὴ καταγωγὴ, ἥθη και ἔθιμα τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου Θράκης», ἔκδοσις Ἑταιρείας Θερακικῶν Μελετῶν (ἀρ. 24), Ἀθῆναι 1953, σελ. 289—294 Βλ. και Ἀρχ. Θε. Θεσ. τ. ΙΑ', σ. 157—163, Β. Δεληγιάννη, Γύφτοι στὴ Θράκη.

*Περδικόστηθη Τσιγγάνα, ὃ παρθένα, πού μιλεῖς
τὰ μεσάνυχτα πρὸς τ' ἄστρα γλώσσα προσταγῆς.*

*Σφίξε γύρω μου τὸν κρίκο τῶν ἀνδρῆκιων σου χερσιῶν
τ' εἶμαι ὁ Μάγος τῆς Ἀγάπης, μάλιστα τῶν ἀστεριῶν.*

* Ἐλεγα λοιπὸν πὼς οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι καὶ οἱ Ρωμιοκατσιβέλλοι τοῦ Διδυμοτείχου μὲ τὴν ὄνομασία τοῦ Τσεγγενέ, πού τοὺς δόθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ τοῦ Κατσιβέλλου ἀπ' τοὺς Ἑλληνοθρακιώτες κατοίκους του, βγαίνει τὸ συμπέρασμα πὼς δὲν *μπορεῖ νάναί παρὰ Τσιγγάνοι*, πού ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα ἐκεῖ, ἀπομεινάρι τῆς μυστηριώδους αὐτῆς φυλῆς. Τὸ ὅτι ἡ ὄνομασία πού ἀποδίδεται σ' ἓνα λαὸ ἀπὸ τοὺς συνοίκους ἢ περιοίκους λαοὺς εἶναι ἓνα σοβαρὸ ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο τῆς καταγωγῆς του, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὰ παραδείγματα πού θὰ ἀναφέρω παρακάτω. Οἱ Τούρκοι, οἱ Νορμανδοί, οἱ Γαλάται κι' ἄλλοι νέοι καὶ ἀρχαῖοι λαοὶ δείχνουν μὲ τὴν ὄνομασίαν τους πὼς κατάγονται ἀπὸ τὸ Τουρκεσιάν, ἀπὸ τὸ Βορρᾶ (Nord), ἀπὸ τὴ Γαλατία, καθὼς καὶ ἄλλες μικρότερες φυλὲς σὰν τοὺς Ἀρβανίτες, Πομάκους, Γιαγκαβούζηδες δείχνουν μὲ τὴν ὄνομασίαν τους, ὅτι προέρχονται ἀπὸ ὠριμένες τοπικὲς περιοχὲς. Οἱ Πομάκοι μάλιστα αὐτοαποκαλοῦνται Ἀχριάν, δηλαδὴ Ἀγρᾶνες, ἀρχαία θρακικὴ φυλὴ τοξοτῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἀπὸ τὴν ὄνομασίαν ξεκινᾷ πάντα ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα γιὰ τὴν φυλετικὴ τοποθέτηση ἑνὸς λαοῦ.

2) **Τὰ κοινὰ χαρακτηριστικά.** Δὲν ὑπάρχει καμμιά οὐσιώδης διαφορὰ τῶν Τουρκοκατσιβέλλων καὶ Ρωμιοκατσιβέλλων τοῦ Διδυμοτείχου, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὰ τῆς μορφῆς, πού καθορίζουν καὶ διακρίνουν μιὰ φυλὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὲ τοὺς Τσιγγάνους τῆς νομαδικῆς ζωῆς. Τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδας, τὰ μάτια, ἡ κατατομή, τὸ ἀνάστημά τους, εἶναι τὰ ἴδια. Εἶναι κι' αὐτοὶ μελαψοί, μὲ μεγάλα μαῦρα μάτια, ἰσχυροί, μᾶλλον κοντοὶ καὶ σπιρτόζοι σὰν ἐκείνους. Βρίσκει βέβαια κανεὶς ἀνάμεσά τους καὶ μερικοὺς πιὸ λευκότερους μὲ εὐρωπαϊκώτερα χαρακτηριστικά. Αὐτὸ ὅμως μπορεῖ κάλλιστα νὰ ἐξηγηθῆ. Δὲν ἦταν δυνατὸ αὐτὴ ἡ φυλὴ ἀπὸ τότε πού ἐγκαταστάθηκε μόνιμα στὴ Θράκη, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν 14ο αἰῶνα, νὰ μὴν ἔπαθε κάποια φυλετικὴ ἀλλοίωση ἀπὸ κρυφὴ ἐπιμειξία μὲ διάφορα στοιχεῖα εὐρωπαϊκῆς καταγωγῆς. Ἐγὼ ἀποδίδω τῇ μερικῇ ἀλλοίωσιν καὶ διαφοροποίησιν αὐτῇ τοῦ κλασσικοῦ, ἃ; τὸν πούμε ἔτσι, τσιγγάνικου τύπου στὴ φυσικὴ αὐτὴ ἐπιμειξία, πού συμβαίνει πάντα μεταξὺ λαῶν πού συμβιοῦν καὶ συγχρωτίζονται πολλοὺς αἰῶνες.

3) **Ἡ ἀνδρική καὶ γυναικεῖα φορεσιά.** Ἡ φορεσιά τῶν Κατσιβέλλων εἶναι ἓνα φανερὸ σημάδι τῆς καταγωγῆς τους ἀπὸ τοὺς νομάδες Τσιγγάνους τοὺς καθαρόαιμους Sinde. Ἡ φορεσιά τῶν Τσιγγάνων ἔχει καταντήσει κοινὸ θέαμα μὲ τὸ θέατρο καὶ τὸν κινηματογράφου, πού, ὅπως ἀνάφερα καὶ στὴν προηγούμενη ἐργασία μου, τόσο πολὺ ἀρέσκεται νὰ παίρῃ τὰ θέματα τῶν ὑποθεσεῶν του ἀπὸ τὴ ζωὴ, τὰ ἔθιμα καὶ τὴ φυλετικὴ νοοτροπία τοῦ ἀλήτη

αυτοῦ ἀλλὰ καλλιτέχνη λαοῦ. Ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ποικίλει βέβαια κάπως ἡ φορεσιὰ τῶν Τσιγγάνων, ἐπειδὴ πάντα ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς ἑνὸς λαοῦ δανεῖζει καὶ δανεῖζεται διάφορα στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς συνοίκους ἢ περιοίκους λαοὺς. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ τσιγγάνικη φορεσιὰ ἔχει κάπως διαφοροποιηθῆ στὶς διάφορες χώρες τῆς Εὐρώπης, γιὰτὶ δανείσθηκε ὠρισμένα στοιχεῖα ἀπὸ τοὺς ντόπιους λαοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἔζησε τόσους αἰῶνες. Ἡ φορεσιὰ νὰ ποῦμε τῶν Τσιγγάνων τῆς Ρουμανίας διαφέρει κάπως ἀπὸ τὴ φορεσιὰ τῶν Τσιγγάνων τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Ἰσπανίας, τῆς Σερβίας κ.λ.π. Πάντα ὁμως ὑπάρχει ὁ κοινὸς χαρακτήρας, τὰ κοινὰ γνωρίσματα, τὰ ἀναλλοίωτα δηλαδὴ στοιχεῖα τῆς φορεσιάς ἀνάμεσα στὸν τόπο καὶ στὸ χρόνο. Τὰ ἀναλλοίωτα καὶ κοινὰ αὐτὰ στοιχεῖα τῆς τσιγγάνικης φορεσιάς εἶναι γιὰ τοὺς ἄντρες τὸ στενὸ παντελόνι γύρω στὶς κνήμες, τὸ κόκκινο χρῶμα τῆς μαντιέλας καὶ τοῦ ζωνarioῦ στὴ μέση καὶ στὸ λαιμό, ποὺ δείχνει τὴ γεμάτη πάθος ψυχὴ τους. Ἡ φορεσιὰ τῶν γυναικῶν διατηρεῖ περισσότερα κοινὰ στοιχεῖα. Εἶναι τὰ παραδὰ καὶ χτυπητὰ χρώματα τῶν φουστάνων, ἡ βράκα μέχοι τῶν ἀστραγάλων, τὰ φαρδεῖα μανίκια καὶ τὸ χρωματιστὸ τσεμπέρι, τὰ μεγάλα κίτρινα σκουλαρίκια, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητο στολίδι τῆς γυναικείας καλλονῆς. Αὐτὰ τὰ κοινὰ στοιχεῖα τῆς Τσιγγάνικης φορεσιάς ὑπάρχουν καὶ στοὺς Τουρκοκατσιβέλλους καὶ στοὺς Ρωμιοκατσιβέλλους τοῦ Διδυμοτείχου, ὅπως θὰ φανῆ ἀπ' τὴν περιγραφὴ τῆς φορεσιάς τους ποὺ κάνω παρακάτω: *Ἡ φορεσιὰ τῶν Τουρκοκατσιβέλλων*. Οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι τοῦ Διδυμοτείχου εἶναι ἀλήθεια ὅτι πρόσθεσαν τὸ φέσι οἱ ἄνδρες καὶ οἱ γυναῖκες τὸ μαῦρο χιτῶνα καὶ τὸ ἄσπρο γιασμάκι σὰν τὶς χανούμισσες, ἀλλὰ ἡ βράκα στὴ γυναῖκα καὶ ἡ προτίμηση στὰ παραδὰ χρώματα διατηρεῖται κάτω ἀπὸ τὸ ἔξωτερικὸ τουρκικὸ καμουφλάζ. Οἱ πολλοὶ ἄνδρες πάλι φοροῦν τὸ ζουνάρι καὶ τὸ στενὸ παντελόνι γύρω στὶς κνήμες. *Ἡ φορεσιὰ τῶν Ρωμιοκατσιβέλλων*. Παρ' ὅλες τὶς ἐπιδράσεις τῆς ντόπιας χριστιανικῆς φορεσιάς οἱ Ρωμιοκατσιβέλλοι, περισσότερο οἱ γυναῖκες καὶ λιγώτερο οἱ ἄνδρες, δὲ διαφέρουν στὸ ντύσιμο ἀπὸ τοὺς νομάδες Τσιγγάνους καὶ εἰδικώτερα ἀπὸ τοὺς «Τυάμπι-Τσεγγενεσί», ποὺ περιέγραψι στὶς προηγούμενες σελίδες. Οἱ ἄνδρες οἱ γεροντότεροι φοροῦν τὸ καλλάκι, τὸ κόκκινο ζουνάρι καὶ τὰ πουτούρια ἀπὸ ἀδίμητο σὰν τοὺς παλιούς Θρακιώτες ἀστούς, ὥστίσο ὁμως τὰ πουτούρια αὐτὰ δὲν εἶναι φαρδεῖα μέχοι τοὺς ἀστραγάλους, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ γόνατα καὶ κάτω στενεύουν πολὺ, σφίγγουν τὶς κνήμες καὶ κουμπώνονται μὲ κόπιτσες ἢ ἄλλα συνδετικὰ μέσα. Οἱ γυναῖκες τους φοροῦν μακρὰ φουστάνια μὲ πολύχρωμα καὶ χτυπητὰ χρώματα, φαρδεῖα μανίκια καὶ κίτρινα σκουλαρίκια στ' αὐτιά.

Καὶ τώρα ἂς πάρομε τὴν ἀρνητικὴ ἀποψη τοῦ προβλήματός μας. Ἐνας ποὺ πιστεύει στὸ ὅτι οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι καὶ Ρωμιοκατσιβέλλοι τῆς Θράκης καὶ εἰδικώτερα τοῦ Διδυμοτείχου δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τοὺς νομάδες Τσιγγάνους Σινδε, θὰ μεταχειρίζοταν ἀσφαλῶς σὰ σοβαρώτερα ἐπιχει-

ρήματα τῆ γλῶσσα καὶ τῆ θρησκεία τους κατὰ πρῶτο λόγο καὶ τῆ φυλετικὴ τους νοοτροπία καὶ βιοθεωρία κατὰ δεύτερο. Σ' αὐτοὺς θὰ εἶχαμε νὰ ἀπαντήσουμε τὰ ἑξῆς :—**Τῆ γλῶσσα καὶ τῆ θρησκεία** δὲν μπορούμε νὰ τὶς θεωρήσουμε σὰ σοβαρὰ ἐπιχειρήματα καὶ σὰν ἀσφαλτὰ κριτήρια τῆς καταγωγῆς ἐνὸς λαοῦ. Σὰν παράδειγμα ἔχουμε τοὺς Καραμανλῆδες, τοὺς Τουρκοφώνους Μικροσιᾶτες, ποὺ ἐνῶ ἄλλαξαν τῆ γλῶσσα τους, διατήρησαν ὡστόσο ἀβυσσὴ μέσα στὰ βάθη τῆς ψυχῆς τους τὴν Ἑλληνικὴ καὶ χριστιανικὴ τους συνείδηση καὶ καταγωγή σὲ σημεῖο, ὥστε νὰ ἀποβοῦν σήμερα ἀπὸ τὰ πῶ διαλέκτᾳ στοιχεῖα τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τοὺς Πομάκους τῆς ὀρεινῆς Ροδόπης, ἀρχαῖα Θρακικὰ φύλα, ποὺ μὲ τὸ κύλισμα τῶν αἰῶνων ἔχασαν καὶ τῆ γλῶσσα καὶ τῆ θρησκεία τους ¹⁾. Ἔτσι μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου οἱ Ρωμιοκαταιβέλλοι στὴν ἀρχὴ ἔγιναν Χριστιανοὶ κι' ἀργότερα μὲ τὴν κατάκτηση τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους Τούρκους ἄλλαξαν τῆ γλῶσσα τους καὶ μίλησαν Τούρκικα, ἐνῶ οἱ Τουρκοκαταιβέλλοι ἀσπάσθησαν καὶ τῆ θρησκεία καὶ τῆ γλῶσσα τῶν νεοφώτιστων καὶ φανατικῶν, σὴ διάδοσή τους ὀπιδῶν τοῦ προφήτη, ποὺ ἦρθαν σὰν κατακτητές.

Ἡ φυλὴ αὐτῆ, ὅταν ἀπομονώθηκε καὶ ἀποκόπηκε ἀπὸ τοὺς ἄλλους δαιμόνες ἀδελφούς της, ποὺ συνέχισαν καὶ συνεχίζουν πολλοὶ τῆ νομαδικὴ ζωὴ τους, ἐνοιωσε σὰν ἀπορφανισμένη κι' ἔρημη, ἀνάμεσα στοὺς Βυζαντινοχριστιανούς, ποὺ ἦταν καὶ στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴν πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ τους διάθρωση πολὺ ἀνώτεροι ἀπ' αὐτούς. Τότε καταλαβαίνοντας τὴν κατωτερότητά τους, θέλησαν ν' ἀλλάξουν τῆ θρησκεία τους, ἴσως καὶ τῆ γλῶσσα τους, μὲ τὴν ὠρμία κι' ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἄποψη γλῶσσα καὶ θρησκεία τῶν Βυζαντινῶν. Οἱ Τσιγγάνοι ἦταν μᾶλλον εἰδωλολάτρες καὶ εἶχαν γιὰ γλῶσσα μιὰ στοιχειώδη διάλεκτο τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν, ποὺ ἴσως ἔχασαν καὶ νὰ τῆ γράφουν. Ἐθιάμασαν λοιπὸν καὶ ζήλειψαν γι' αὐτὸ παρέμειναν καὶ θέλησαν νὰ γίνουν πολῖτες τῆς ἰσχυρῆς καὶ πολιτισμένης αὐτῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ν' ἀλλάξουν γλῶσσα καὶ θρησκεία. Τὸ Βυζάντιο μὲ τὴν αἴγλη τῆς λατρείας καὶ τῆ φαντασμαγορικῆ μεγαλοπρέπεια τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἄλλων τελετῶν κατῶρθωσε νὰ προσηλυτίση ὀλόκληρους αὐτοκράτορες μὲ τοὺς λαούς των, καὶ δὲ θὰ προσηλυτίση τοὺς ἔρημους καὶ φτωχοὺς αὐτοὺς μετανάστες ; Ἀργότερα ἡ Τουρκικὴ βία κι' ὁμῶς μὲ τὴν κατάκτηση τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, κατῶρθωσε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς αὐτοὺς Τσιγγάνους νὰ τοὺς ἀλλαξοπιστήση, ὅπως τὰ κατάφερε καὶ μὲ τοὺς Πομάκους, καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους Μικροσιᾶτες Ἑλληνες, ποὺ ἄλλαξαν ἀπὸ φόβο τὴν πίστη τους καὶ ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀσπάσθησαν τυπικὰ μονάχα τὸ Μωαμεθανισμό, ἐνῶ κρυφὰ πίστευαν καὶ λάτρευαν τῆ θρησκεία τοῦ Ναζωραίου.

1) Βλέπε καὶ Πολυδώρου Παπαχριστοδούλου «Οἱ Πομάκοι καὶ ὁ δίκαιος ἀγῶνας των ν' ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὸν ἀβάσταχτο βουλγαρικὸ ζυγὸ», ἔκδ. Β' συμπλ. 1947.

Θά μπορούσαν ἀκόμα μερικοί νά προβάλουν σάν ἐπιχείρημα τῆς ἀρη-
 τικῆς τῶν ἄποψης γιά τήν καταγωγή τῶν Κατσιβέλλων τοῦ Διδυμοτείχου ἀπ'
 τοὺς Ἴνδοὺς τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, καθὼς καὶ τῆ φυλετικῆ νοοτροπία
 τους. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἡ νοοτροπία τους ἔχει ἀλλάξει κατὰ πολὺ. Εἶναι ἀν-
 θρωποὶ μᾶλλον βολικοὶ καὶ φιλήσχοι, νομοταγεῖς, μπορεῖ νά πῆ κανεὶς δου-
 λοπρεπεῖς, κι' ἔρχονται ἔτσι σὲ μεγάλη ἀντίθεση μὲ τοὺς ὁμαίμονες—κατὰ τὴ
 γνώμη μου—ἀδελφούς των, πού συνεχίζουν τὴ νομαδικὴ ζωή, πού εἶναι θεο-
 μάιμοι κι' ἀνήσχοι, πνεύματα σπινθηροβόλα καὶ εὐφυῆ, μὲ ψυχὴ καλλιτε-
 χνική, γεμάτη πάθος καὶ μυστήριον, ἐλεύθεροι ἀπὸ κάθε ἄποψη μὲ τὴν κυρια-
 λεκτικὴ σημασίᾳ τῆς λέξης, ἔξω ἀπὸ κάθε κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ συμβατι-
 κότητα. Ἡ φυλετικὴ τους ὁμῶς νοοτροπία, ὁ τρόπος τους δηλαδὴ τοῦ σκέ-
 πτεσθαι καὶ τοῦ πράττειν, ἡ κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία τους, ἦταν πολὺ φυ-
 σικὸ ν' ἀλλάξουν κατὰ πολὺ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου σ' ἓνα λαὸ πού ξεκι-
 νησε ἀπ' τὶς Ἰνδίες χωρὶς δυνατὴ θρησκευτικὴ συνείδηση κι' ἀνεπτυγμένο πο-
 λιτισμὸ, χωρὶς ποιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ὁργάνωση. Ἐγκατεστάθηκαν μόνιμα
 ἐδῶ καὶ 600 χρόνια στὴ Θράκη, στὰ Βιζάντια καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία, κι' ἔτσι
 δὲν ἀποκλείεται νᾶναι σωστὴ ἡ γνώμη τοῦ πανοσιολογιστάτου κ. Ν. Βαφειδῆ
 ὅτι «Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ (Τουρκοκατσιβέλλοι καὶ Ρωμιοκατσιβέλλοι) προσήλ-
 θον, φαίνεται, τμηματικῶς καὶ κατὰ διμορφοὺς ἐποχὰς καὶ περιστάσεις ἐκ
 Τουρκοφώνων περιφερειῶν ἴσως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς λα-
 λουμένης γλώσσης»¹). Ἐπειδὴ δὲν εἶμαι τέλεια κάτοχος τῆς Τουρκικῆς δὲν
 ἐπιμένω ἴσως νᾶναι σωστὴ ἡ γνώμη τοῦ κ. Βαφειδῆ μόνον ἀναφορικὰ μὲ
 τοὺς Τουρκοκατσιβέλλους, ἐνῶ γιά τοὺς Ρωμιοκατσιβέλλους ἔχω τὴ γνώμη
 πὼς πρέπει νᾶχουν μᾶλλον ἐγκιτασταθῆ στὴ Θράκη ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας
 ἐμφάνισή τους, πὼς εἶναι δηλαδὴ παλιὸ ντόπιον στοιχεῖο, γιὰ τὴ Μικρὰ
 Ἀσία θὰ τοὺς ἦταν πολὺ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, νά διατηρήσουν τὸ Χρι-
 στιανισμὸ σὰ θρησκεία, ἐφῆσον ὑπάρχει τὸ προηγούμενο τῆς ἀλλαξοπιστίας
 τόσων καὶ τόσων Μικρασιατικῶν Ἑλληνορθοδόξων. Μᾶλλον εἶναι πιθανώτερο
 νᾶναι παλιοὶ κάτοικοι τοῦ Διδυμοτείχου, ὅπου ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ προστιθετικὴ
 θαλπωρὴ τῶν Πατριαρχείων καθὼς καὶ τὰ προνόμια τοῦ Θωάμεθ τοῦ Πορ-
 θητῆ ἔφθναν ἀπ' τὴν Κωνσταντινούπολη σχεδὸν ἀπείραχτα ἐξαιτίας τῆς μι-
 κρῆς ἀπόστασης. Ἔλεγα λοιπὸν πὼς 600 χρόνια συμβίωση καὶ συγχώρησιμὸς
 μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τοὺς Τούρκους δὲν ἦταν δυνατὸ παρὰ ν' ἀλλάξη τὴ
 φυλετικὴ τους νοοτροπία καὶ τὸ φυλετικὸ τους χαρακτῆρα κάτω ἀπὸ τὴν πί-
 εση καὶ τὸν ξαναγκασμὸ διαφόρων παραγόντων, ὅπως ἡ φτώχεια, ἡ στέ-
 ρηση, ἡ δυστυχία καὶ ἡ σκληρὴ καὶ τυραννικὴ διοίκηση τῶν Τούρκων. Πρὸς
 ἐπίρρωση τοῦ φαινομένου αὐτοῦ φέρνω τρανὸ παράδειγμα τὸν ξεπεσμὸ καὶ
 τὴν κατάπτωση τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν ραγιάδων* Ἑλλήνων, πού

1) Βλέπε Ἀνάτολο Ἐταιρ. Θερακ. Μελετῶν (Ἄρ. 24), Ἀθῆναι 1953, σ. 300, § 7.

χοιρίσθησαν ἐπίπονη, συστηματικὴ καὶ πολυχρόνια καθοδήγηση καὶ προσπάθεια τόσων καὶ τόσων λογίων, ποιητῶν καὶ ἐθνικῶν εὐεργετῶν, ὅσο νὰ ξυπνήσῃ μέσα τους ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῶν προγονικῶν ἀρειῶν καὶ τῆς ἐθνικῆς τους ὑπερηφανείας, ποὺ τοὺς ᾠδήγησαν στὸ μεγαλειῶδες ἔσσηκωμα καὶ στὰ ὑπεράνθρωπα κατορθώματα καὶ δλοκαυτώματα τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821. Τὸ θλιβερὸ αὐτὸ φαινόμενο τῆς κατάπτωσης τοῦ Ἑλληνικοῦ Πνεύματος καὶ φρονήματος διεπίστωσε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια ὁ μεγάλος Ἄγγλος ποιητῆς λόρδος Byron καὶ τὸ ἀποθανάτισε σὲ μερικὸς του στίχους :

*Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σὰς χρυσώνει ὡς τὰ τώρα,
μὰ βασίλευσαν ὅλα, ὅλα τ' ἄλλα σας δῶρα !*

*Καὶ τί νᾶχη ἔδῳ ἄλλος ποιητῆς, παρὰ μόνο
γιὰ τοὺς Ἑλληνες αἶψα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνο !¹⁾*

Τὸ φαινόμενο τῆς κατάπτωσης καὶ τῆς παρακμῆς εἶναι παγκόσμιος φυσικὸς νόμος, ποὺ ἔχει ἐφαρμογὴ καὶ στὰ ἄτομα καὶ στοὺς λαούς, ὅταν πιέζονται ἀπὸ τὸ δυσβάσταχτο βᾶρος τῆς ἀνάγκης. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς πέρασε ἀπὸ τὸ στάδιο αὐτὸ καὶ ξαναβρῆκε τὸν αἰώνιο δρόμο του τῆς πνευματικῆς πρωτοπορείας, ἀλλὰ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς εἶχε τὰ λογοτεχνικὰ του ἀριστουργήματα, τὴν ἱστορία του, τοὺς πνευματικοὺς ἡγέτες του, τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτες τους, ἐνῶ ὁ φτωχὸς τοιγγάνικος λαός, ὁ γύφτος λαός, τὸ ἔξουθένωμα τοῦ κόσμου τούτου, ποῖον καὶ τί εἶχε γιὰ βοήθῃ, γιὰ στήριγμα, γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ νέα πνοὴ ζωῆς ; Ἀσφαλῶς κανέναν. Νὰ λοιπὸν πῶς καὶ γιατί ἔξετεσε κι' ἄλλαξαν κατὰ πολὺ ἡ νοοτροπία του, τὰ φυλετικὰ του προτερήματα κι' ὁ ὑπερήφανος κι' ἀνυπότακτος φυλετικὸς του χαρακτήρας.

Τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Τουρκοκατσιβέλλων καὶ Ρωμηοκατσιβέλλων, δηλαδή ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς τους πολιτισμὸς, ἦταν φυσικὸ νὰ ὑποστῆ κι' αὐτὸς τὴν ἐπίδραση τῶν νεότιων Θεακιωτῶν συγκατοίκων τους καὶ ν' ἀλλοιωθῆ σὲ σημεῖο ποὺ σήμερον πολὺ δύσκολα νὰ μορῆ νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὰ ἀρχέγονα σημάδια. Ὡστόσο καθὼς ἀνέφερα καὶ στὴν προηγούμενη ἐργασία μου ἡ ἀγάπη στὸ γλέντι καὶ στὸ τραγούδι, ἡ ὀλιγάρκεια καὶ ἡ λιτότητα ἔσποιν κάπου-κάπου μὲ ἓνα πρωτόγονο πάθος στὸ γλέντι καὶ στὸ τραγούδι, ποὺ βασιτᾶ καμμιά φορὰ ὀλάκαιρες μέρες μὲ κρουσιὰ, μὲ πνευστιὰ καὶ μὲ ἔγχορδα ὄργανα ὡς τὰ βιθιεῖα μεσάνυχτα, εἶναι καθαρὸ κατ'ἀλοιο ἑνὸς φλογεροῦ καὶ τρελλοῦ αἵματος, μιᾶς ἀνατολίτικης ἰδιοσυγκρασίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δεύτερο πρόβλημα, δηλαδή ἂν Ρωμηοκατσιβελλοὶ κι' οἱ Τουρκοκατσιβελλοὶ εἶναι συγγενεῖς μεταξύ τους, ἂν ἀνήκουν στὴν ἴδια φυλὴ ἢ εἶναι δυὸ διαφορετικὲς φυλές, νομίζω πῶς μὲ ὅσα ἀνέφερα στὰ προηγούμενα

1) Βλέπε Βύρωνος : «Ἐκλεκτὲς σελίδες». Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδος, ποίημα. Μετάφραση Ἀργύρη Ἑφταλιώτη.

φαίνεται καθαρά ότι τους λογαριάζω για μιὰ και τὴν αὐτὴ φυλὴ, γι' αὐτὸ και δὲν ἔκαμα διαστολὴ τῶν δύο αὐτῶν φυλετικῶν κλάδων στὴν πορεία τῆς εξέτασης τοῦ πρώτου προβλήματος. Δὲ βλέπω τὸ λόγο μιᾶς τέτοιας διαστολῆς. Ὀνομάζονται και οἱ δύο αὐτοὶ φυλετικοὶ κλάδοι μὲ τὴν ἴδια ὀνομασία τοῦ Κατσιβέλλου, ἔχουν τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ και δὲ διαφέρουν παρὰ μοναχὰ στὸ θρησκειομα, στὴν ἐπαγγελματικὴ ἀσχολία και στὶς συνήθειές τους, γιατί οἱ Ρωμιοκατσιβέλλοι, ἐπειδὴ ἀσκάσθηκαν τὸ Χριστιανισμό, πῆραν Ἑλληνικὲς συνήθειες, ἐνῶ οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι ἀντίθετα πῆραν Τουρκικὲς.

Ὁ καθηγητὴς τῆς γλωσσολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Νικόλαος Ἀνδριώτης γράφει σχετικὰ μὲ τοὺς γύφτους, ἀλλὰ πιστεύω πὺς θὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του μᾶλλον τοὺς γύφτους ὠρισμένων περιφερειῶν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδας (ὅτι : ') «Στὴν ἀρχὴ ἦταν ὅλοι τοὺς Μωαμεθανοὶ κι' ἔπρεπε ν' ἀνταλλαγοῦν σύμφωνα μὲ τὴν συμφωνία Ἑλλάδας και Τουρκίας κατὰ τὴν ὁποία ὡς βάση δὲν ἐλήφθη μῆτε ἡ ἐθνικότητα μῆτε ἡ γλῶσσα ἀλλὰ ἡ θρησκεία. Μὲ τὸ νὰ θεωρηθῆ ὡς βάση ἀνταλλαγῆς ἡ θρησκεία σήμερα στὸν Πόντο ἔχουν μείνει Ἑλληνες Πόντιοι ἑλληνικὰ ὀμιλοῦντες, γιατί ἦσαν Μωαμεθανοὶ στὸ θρησκειομα. Ἡ περίπτωση αὐτὴ μᾶς ὠφελοῦσε πολὺ, γιατί ἦταν εὐκαιρία νὰ ἐκλάβουμε τοὺς γύφτους ὡς Τούρκους και νὰ τοὺς ξεφορτωθοῦμε. Κανονικὰ ἔπρεπε νὰ φύγουν ὅλοι, ἀλλὰ ἐδῶ κυριάρχησε ἡ καιροσκοπικὴ πολιτικὴ και οἱ Ἑλληνες μόνοι τοὺς ματαίωσαν τὸ τόσο ὠφέλιμο αὐτὸ πρᾶγμα. Βλέποντας οἱ γύφτοι πὺς πρόκειται ν' ἀπαχθοῦν σὲ μέρη ἀγνωστα και εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὰ ἄσυλο, πὺς εὔρισκαν στὴν Ἑλλάδα εἶπαν: —Μᾶς διώχνετε γιατί εἴμαστε Μωαμεθανοὶ, θὰ γίνουμε ἀμέσως χριστιανοί». Πῆραν παπάδες κι' ἀρχισαν νὰ βαπτίζονται ἀθρόως και συλλήβδην, γιατί ὑποσχέθηκαν σὲ ὠρισμένους Ἑλληνες πολιτικούς, ὅτι θὰ τοὺς ψηφίσουν στὶς ἐρχόμενες ἐκλογές».

Αὐτὰ πὺς ἀναφέρει ὁ κ. Ἀνδριώτης ἀσφαλῶς εἶναι ἱστορικῶς ἐξακριβωμένα. Ἀλλὰ ὁ κ. Ἀνδριώτης δὲν θὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του τοὺς Ρωμιοκατσιβέλλους τοῦ Διδυμοτείχου, τῆς Δυτικῆς και Ἀνατολικῆς Θράκης, πὺς ἀσκάσθηκαν τὸ χριστιανισμό πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, σίγουρα ἐπὶ βυζαντινῆς ἐπαχῆς, ἀφοῦ ἐπὶ Τουρκίας ἦταν Χριστιανοί. Δὲν ἦταν δυνατὸν αὐτοὶ ἀνθρώποι νὰ γίνουν χριστιανοὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας. Νὰ ἐξισλαμισθοῦν ἀσφαλῶς μπορούσαν και ἴσως ἐξισλαμίσθηκαν πολλοί, ποτὲ ὅμως νὰ ἐκχριστιανισθοῦν. Αὐτοὶ πὺς ἔγιναν χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἀνταλλαγῆς θὰ ἦταν ὠρισμένες φυλὲς μυλωνάδων, χτενάδων και ἀκονιστάδων, πὺς μᾶς ἐπισκέπτονται νομαδικὰ. Σήμερα ὅλοι αὐτοὶ εἶναι χριστιανοί. Αὐτοὶ ὅμως οἱ νομάδες εἶναι κατώτεροι ἀπὸ ἀποψη πολιτισμοῦ κι' ἀπ' τοὺς δικούς μας ἀκόμα Κατσιβέλλους και φτωχότεροι ἀπ' αὐτοὺς κι' ἔχουν ρευστὴ θρησκευτικὴ συνείδηση.

1) Πολυγραφημένες σημειώσεις παραδόσεών του στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Πανεπιστημιακὸν ἔτος 1946—47, σελ. 50.

Πάντως γιά νά ἐπανέλθουμε στό θέμα μας τὸ πῶς πιθανὸ πρέπει νάναί αὐτὸ πὺν καταδείχθηκε καὶ τονίσθηκε καὶ στὶς δυὸ ἐργασίες μας, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ρωμηοκατσιβέλλοι καὶ οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι εἶναι Τσιγγάνοι *Sinde*, πὺν ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα κι' ἀσπάζθηκαν οἱ πρῶτοι τὸ χριστιανισμὸ στὰ χρόνια τοῦ Βυζαντίου, μὲ τὴν πρώτη κιόλας ἐμφάνισή τους στὴ Θράκη κι' οἱ δεῦτεροι τὸ μωαμεθανισμὸ ἐπὶ τουρκοκρατίας μᾶλλον μὲ τὴ βία. Τὴν κοινὴ τους καταγωγὴ καὶ συγγένεια μαρτυρεῖ ἡ κοινὴ ὄνομασία, τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ κι' ὠρισμένα κοινὰ γνωρίσματα τῆς φροεσιάς, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τους, τῆς φυλετικῆς τους νοοτροπίας καὶ τοῦ φυλετικοῦ τους χαρακτήρα, ὅπως τὰ περιέγραφα στὶς προηγούμενές μου σελίδες.

Καὶ τώρα κλείνοντας τὴν ἐρευνά μου αὐτὴ γιά τὴ φυλετικὴ προέλευση τῶν Ρωμηοκατσιβέλλων καὶ Τουρκοκατσιβέλλων τοῦ Διδυμοτείχου εἰδικὰ καὶ γενικώτερα τῶν ὑπολοίπων τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, νομίζω πὺς ἔκανα ὅσο μποροῦσα φανερὸ ὅτι ἡ φυλὴ αὐτὴ προέρχεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοὺς νομάδες Τσιγγάνους *Sinde*, ἀλλὰ μὲ τὴ μόνιμή της ἐγκατάσταση ἄλλαξε γλῶσσα καὶ θρησκεία. Σήμερα οἱ Τσιγγάνοι σ' ὅλο τὸν κόσμο ὑπολογίζονται περὶ τὸ ἓνα ἑκατομμύριο, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ ἑξακόσιες χιλιάδες κατοικοῦν στὴν Εὐρώπη. Αὐτοὶ πὺν κατοικοῦν στὴν Εὐρώπη εἶναι μοιρασμένοι ὡς ἑξῆς : Διακόσιες χιλιάδες στὴν Τουρκία, διακόσιες χιλιάδες στὴ Ρουμανία, ἑκατὸ χιλιάδες στὴν Αὐστρουγγαρία, εἴκοσι χιλιάδες στὴν Ἀγγλία, σαράντα χιλιάδες στὴν Ἰσπανία καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ μοιράζονται διάφορες ἄλλες χῶρες. Στὴν Ἑλλάδα ὅλοι οἱ Τσιγγάνοι ὑπολογίζονται σαράντα ὡς πενήντα χιλιάδες. Στους σημερινούς Τσιγγάνους, πὺν ζοῦν στὴν Ἑλλάδα μποροῦμε νά διακρίνουμε τρία ἐξελικτικὰ στάδια : *Πρῶτο στάδιο* εἶναι οἱ νομάδες *Sinde*, πὺν διατηροῦν γλῶσσα, ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ ἀμιγῆ φυλετικὸ τύπο. *Δεῦτερο στάδιο* εἶναι οἱ μόνιμα ἐγκαταστημένοι *Sinde* Τσιγγάνοι, σὰν αὐτοὺς πὺν ζοῦν στὸ Διδυμοτείχο, Ὁρεσιάδα, Σαγῆνη, Δούριο, Ἐλαφοχώρι κι' ἄλλοῦ, οἱ *Τράμπα Τσεγγενοσί*, πὺν διατηροῦν κι' αὐτοὶ τὴ γλῶσσα, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά τους, τὸ φυλετικὸ τους χαρακτήρα κι' ἀμιγῆ τὸ φυλετικὸ τους τύπο. *Τρίτο στάδιο* εἶναι οἱ Τουρκοκατσιβέλλοι καὶ Ρωμηοκατσιβέλλοι τοῦ Διδυμοτείχου, πὺν ἄλλαξαν τὴν γλῶσσα τους κι' ἔπαθαν σοβαρὴ ἀλλοίωση τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τους καθὼς καὶ τοῦ φυλετικοῦ τους τύπου καὶ χαρακτήρα. Ποιὸ θάναί ἀραγε τὸ νεώτερό τους στάδιο ; Θὰ σταματήση τάχα ἐδῶ ἡ διαρροή τους ἢ θὰ προχωρήση ἀκόμα περισσότερο μέχρι τελείας ἀλλαγῆς καὶ ἐξελληνισμοῦ τους ; Εὐτυχῶς γιά τοὺς Τουρκοκατσιβέλλους δὲν ὑπάρχει τέτοιος φόβος γιὰτὶ μᾶς χωρίζει ἡ θρησκευτικὴ ἀβυσσος. Πάντως ἡμεῖς σὰν Ἕλληνες ἔχω τὴν γνώμη ὅτι τίποτε δὲν ἔχουμε νά ὠφεληθοῦμε ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀφομοίωση, ἀλλὰ μᾶλλον βλάβη θὰ ὑποστοῦμε, γιὰτὶ δὲν εἶναι καὶ τόσο βιολογικὰ ἰσχυρὸς λάος, δείχνουν μάλιστα καὶ σημεῖα ἐκφυλισμοῦ, κι' αὐτὸ συμβαίνει περισσότερο μὲ τοὺς Τουρκοκατσιβέλλους καὶ λιγώτερο μὲ τοὺς Ρωμηοκατσιβέλλους.

λους. Οί πρώτοι φαίνεται ότι έπαθαν έπιβλαβή έπιμειξία από διάφορα ξενικά στοιχεία. Ο καθηγητής πάλι κ. Ν. Ανδριώτης πάνω στο θέμα αυτό αναφέρει σχετικά τὰ εξής: «Τό ότι έμειναν οί γύφτοι είναι μεγάλο δυστύχημα για τόν Έλληνισμό, γιατί χωρίς νά καυχώμαστε, οί γύφτοι είναι ένα έθνος βιολογικά κατώτερο από μās και πολύ άσχημο. Τώρα που έγιναν χριστιανοί θ' αρχίσουν άμέσως οί έπιμειξίες Έλλήνων και γύφτων. Φαίνεται ότι ή έμφάνιση τών γύφτων δέν είναι και τόσο άποκρουστική στους Έλληνες, γιατί υπάρχουν και τραγούδια όπου ύμνοϋνται τὰ κάλλη τής περιδικόστηθη: Τσιγγάνας. Οί Έλληνες δέν τους άποστρέφονται καθόλου και ύπάρχει ό φόβος μέσα σέ μερικά χρόνια ν' απορροφηθοϋν όλοι οί γύφτοι, πράγμα που δέν θ' άποβή προς τό καλλό του έλληνικού έθνους. Τό ν' άφομοιώσουμε σαραντα ως πενήντα χιλιάδες γύφτους αυτό πρέπει νά θεωρηθῆ ένα μεγάλο φυλετικό άτύχημα». Αὐτά λέει ό κ. Ανδριώτης και πραγματικά έχει δίκιο, πρέπει τό Κράτος νά ενδιαφερθῆ για τήν περίπτωση αυτή. Τό ζήτημα είναι καθαρά διοικητικό. Θα μπορούσαν ίσως νά άπομονωθρύν και οί Τουρκοκατσιβέλλοι και οί Ρωμιοκατσιβέλλοι σέ διαφόρους καθαρά δικούς τους συνοικισμούς, όπως γίνεται μέ τους μαύρους Νέγρους τής Αμερικής, και εκεί νά εργασθοϋν παραγωγικά τῆ γῆ και για τό δικό τους και για τό γενικώτερο συμφέρον. Οί Τουρκοκατσιβέλλοι προπαντός ζοϋν τέλεια παρασιτική ζωή. Είναι βέβαια πιθανόν άργότερα νά εκπολιτισθοϋν χωρίς τόν κίνδυνο τής έπιμειξίας, μαζί μας, γιατί έκτός από τό φυλετικό ξεχώρισμα, έχουν και διαφορετική θρησκεία και γλώσσα, άλλα μέχρι τότε θά ναι εύχης έργον νά δουλέψουν θετικά και παραγωγικά. Κάνουν βέβαια σήμερα τό λοϋστφο και τό χαμάλη, όμως αυτά δέν είναι παραγωγικά επαγγέλματα, και δέν πρόκειται χωρίς αυτά νά σταματήση ή ζωή του Διδυμοτείχου. Όταν όμως άποχτήσουν τή συνείδηση τής μικρῆς ιδιοκτησίας και καταλάβουν τήν αξία τους ασφαλώς θά προχωρήσουν άλματωδώς στην εξέλιξη και θά ξυπήση ό άποκοιμισμένος πνευματικός και ψυχικός τους κόσμος. Μά πώς θά κατορθωθοϋν όλα αυτά; Ένα σωρό έρωτήματα και άπορίες προβάλλουν σ' ένα τέτοιο έγχείρημα στην εκτέλεση ενός τέτοιου σχεδίου. Θα μπορέσουν άράγε νά προσαρμοσθοϋν στην καινούργια ζωή, νά στρώσουν στη δουλειά τήν γεωργική, που δέν σκαμπάζουν τίποτε; Έχουν κυριολεκτικά διαφοροποιηθῆ και συνήθισαν σέ μιá άλήθικη και όλιγαρκῆ διαβίωση. Θα μπορέσουν ν' άποβάλλουν αυτό τό δουλικό κι' όλιγαρκῆ τους χαρακτήρα; Ποιός ξέρει; Αὐτά είναι σοβαρά προβλήματα και δέν είναι μήτε τής ειδικότητας μήτε τής δικῆς μας άρμοδιότητας νά τὰ επιλύσουμε. Απλώς κάνουμε μερικές σκέψεις και νύξεις για τή λύση τών προβλημάτων αυτών. Γι' αυτό στο σημείο τούτο κλείνω τή δεύτερή μου αυτή εργασία για τους Κατσιβέλλους κι' εύχομαι νά βρεθοϋν άλλοι καλύτερα και ισχυρότερα θωρακισμένοι από μένα, ώστε τό πρόβλημα τής καταγωγῆς και τής μελλοντικῆς εξέλιξης τών Κατσιβέλλων γενικά τής Ελλάδας εν

αἰσεί με μᾶς πάντα τοὺς Ἕλληνες συνυπηκόους τους, νὰ βρῆ τήν ὀριστική τους λύση καὶ νάχη κατάλληλη ἀπλήρηση ἢ λύση του αὐτῆ.

ΑΛΛΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΚΑΤΣΙΒΕΛΛΩΝ

Ἐφημερίς «Τὰ Νέα» 12 Ἰαν. 1950. Τοῦ Κ. Κουκίδου.

1—«Εἰς τὸ Διδυμότειχον ἀπὸ μιᾶς ἀγνωστη ἐποχῆ ἐπῆρε ὑπόστασιν ἓνα ζήτημα παράδοξον, ζήτημα φυλετικῶν σπανίας μορφῆς. Οἱ Διδυμοτειχιῆτες τὸ ἀντικρούουν καθημερινῶς εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν καὶ στὶς πλαγιὰς τοῦ κάστρου. Εἶναι τοῦτο οἱ γύφτοι ποὺ ἀραδιάζονται κάθε πρωὶ με τὸ χαμά- λικο σαμάρι στὴ ράχι τους καὶ ποὺ κρατοῦν εἰς σπηλιὰς τοῦ κάστρου τειχι- σμένη ἀπ' ἔξω καὶ μεταμορφωμένες σὲ τρωγλές κατοικίες των. Ἀπαρνηταὶ τῆς νομαδικῆς ζωῆς τῆς φυλῆς των, ἀποτελοῦν μίαν συμπαγῆ ὁμάδα συγκεν- τρωμένων εἰς τὸ Διδυμότειχον, ὑπολογίσιμη κατὰ τὰς στιγμὰς ποὺ κρίνονται γενικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου. Πράγματι ὁ ἀριθμὸς των εἶναι ἀεὶ σφέβαστος ὡς εὐμάλακτη ἐκλογικὴ μᾶζα. Ἀνέρχονται οἱ γύφτοι ὀθωμανοὶ εἰς 753—200 οἰκογένειαι—καὶ οἱ γύφτοι ἑλληνοχριστιανοὶ εἰς 445—99 οἰκογένειαι. Σκυμ- μένοι μᾶλλον εἰς ἔργα ποὺ ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τοῦ παραχοῦμα ἢ ὀκνηρὴ διά- θεσίς των, εἶναι ἄγροικοι καὶ προσέρχονται πρῶτοι ὅσες φορὲς γίνονται δω- ρεὰν διανομῆ καταναλωσίμων ἀγαθῶν. Οἱ γύφτισσες ἐκινήθησαν τὰς ἡμέ- ρας αὐτὰς πρὸς ὅλα νὰ ἀνομῶδια γραφεῖα ποὺ ἦταν ἀνάγκη καὶ ἐπέτευχαν ἐκ- λογικὸν βιβλιάριον. Τὸ ὅλον διακόσιες πενήντα ὅσες τὸ ἐπῆραν, δὲν εἶναι ἀπίθανον ν' ἀναδειχθοῦν ἐν καιρῷ εἰς ὑπολογίσιμους ρυθμιστοῦς τῆς ἐκλο- γικῆς καταστάσεως. Κάποιος ἐπίσημος μετὰ ἐπιτόπιον μελέτην τοῦ ἀθιγ- γανικοῦ θέματος ἀνέλαβε νὰ ὑποδείξῃ μέτρα ἱκανὰ νὰ ὀδηγήσουν τοὺς γύ- φτους τοῦ Διδυμοτείχου εἰς τὴν δίνην τοῦ πολιτισμοῦ γύρω στὴν ὁποία κι- νοῦνται ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Ἡ ἀναγγελία τῶν μέτρων αὐτῶν καθυστε- ρεῖ, ἀλλ' ἀναμένεται εἰς τὸ Διδυμότειχον με ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι οἱ γύφτοι τοῦ Διδυμοτείχου δὲν ἐγνωρίζαν κανένα ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς ποὺ συνηθίζονται στὰ κλίματα ἄλλων χωρῶν εἰς βάρος τῶν χρωματισμένων κατοίκων των. Ἐλεύθεροι πολῖται τῆς πολιτείας ἀπολαμ- βάνουν ἀπὸ τὸ ἓνα ἑκατομμύριον τῶν ἐλληνικῶν νόμων τὴν ἰδίαν προστασίαν ποὺ γνωρίζει ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος.

Κατὰ τὴν βεβαίωσιν τῶν καθηγητῶν τῶν μαθηματικῶν κ. Σαζανίδη, καταγομένου ἐκ Λουλὲ-Μπουργάζ οἱ γύφτοι τῆς πατρίδος των ἦσαν χριστιαν- οὶ ὁμοδόξοι, τὸ ἔθνος 500 περίπου καὶ ἔφυγαν μαζί με τοὺς Ἕλληνες τὸ 1922. Οἱ γύφτοι ποὺ εἶδα τὸ 1951 στὸ Λουλὲ-Μπουργάζ εἶναι μουσουλμά- νοι ποὺ κατέφυγαν ἐκεῖ ἀπὸ ἄλλες περιφέρειες. Ὁ γύφτος γιατρὸς του Λουλὲ Μπουργάζ λεγόταν Λεόντιος Λεοντίου καὶ ἐσπούδασε στὰ Ζαρίφεια Διδα- σκαλεῖα τῆς Φιλιππουπόλεως καθὼς καὶ στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν με ὑποτροφία τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἐνας ἄλλος φημισμένος γύφτος

τοῦ Λουλέ—Μπουργάζ στάθηκε ὁ μουσικὸς Ζαφειράκης ποὺ εἶχεν ἀναλάβει ὑπηρεσίαι στὴ μουσικὴ μπάνια τοῦ σεραγιοῦ τοῦ Γιλνιτζ, ὅπου ἔμενον ὁ σουλτάνος Ἀβδούλ Χαμίτ ὁ Β'».

2.—Στὸ «Βῆμα» 2)9)53 βοήκαμε τὰ ἐξῆς γιὰ τὸ Παγκόσμιο Συνέδριον τῶν Τσιγγάνων: «Πόσοι ἀκριβῶς Ἀθίγγανοι ἢ «γύφτοι» ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον; Ὄρισμένοι στατιστικαί τοὺς ἀναβιβάζουν εἰς 4 ἔως 5 ἑκατομμύρια. Δὲν εἶναι βέβαιοι ὅτι εἰς τὸ συνέδριον τῆς Γκοντσάγκας θὰ ἐκπροσωπηθοῦν οἱ ἅπανταχοῦ τοῦ κόσμου Ἀθίγγανοι. Τὸ συνέδριον ὅμως τῶν μεγάλων αὐτῶν νομάδων προβλέπεται ὅτι θὰ εἶναι γραφικόν. Ἀπὸ ποῦ ἐξεκίνησαν οἱ πρῶτοι τσιγγάνοι, ποῖα εἶναι ἡ προέλευσίς των; Ἀυτὰ τὰ ζητήματα συζητοῦνται ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Ἰταλικοῦ τύπου αὐτὰς τὰς ἡμέρας, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ Συνεδρίου των. Ποῦ ζοῦν οἱ ἀκούραστοι αὐτοὶ νομάδες καὶ εἶναι πραγματικὰ Τσιγγάνοι τὰ μπουλούκια τῶν ἐντόνως μελαψῶν ἀνθρώπων ποὺ στήνουν τὰ τσαντήρια των εἰς τὰ πρόθυρα τῶν πόλεων καὶ περιφέρουν μέχρι τῶν κέντρων των τὴν γραφικὴν...ἀκαθαρσίαν των; Ἐνας θρητλος, ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Στέφανον Πασκιέ, Γάλλον νομομαθῆ καὶ ἱστορικόν τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ ἁμαρτωλοί, οἱ ὅποιοι παρουσιάζοντο ὡς χριστιανοί, ἔφθασαν περὶ τὸ 1400 ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον—ἐξ οὗ καὶ εἰς πολλὰς γλώσσας, ὅπως τὴν Ἀγγλικήν, οἱ Τσιγγάνοι ὀνομάζονται «Τζίτσιλ», δηλαδὴ Αἰγύπτισι—εἰς τὴν Ρώμην μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξομολογηθοῦν τὰς ἁμαρτίας των εἰς τὸν Πάπαν. Ὁ Ἅγιος Πατὴρ, ἀφοῦ τοὺς ἤκουσε, τοὺς συνέστησε νὰ περιφέωσονται ἐπὶ ἐπὶ ἔτη, χωρὶς ποτὲ νὰ πέσουν ν' ἀναπαυθοῦν εἰς ἓνα κρεβάτι. Ἦσαν ἐπὶ ἓνας δοῦξ, ἓνας κόμης καὶ πέντε ἱππεῖς, ἀλλ' ἠκολουθοῦντο ἀπὸ ἄλλα 120 ἄτομα, τὰ ὅποια καὶ αὐτὰ ἦσαν ἁμαρτωλοὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐξαγνισθοῦν. Οἱ περιπλανώμενοι ἁμαρτωλοί, χωρὶς νὰ εἶναι γνωστὸν ἂν ἐξετέλεσαν μέχρι τέλους τὴν παραγγελίαν τοῦ Πάπα, κατέληξαν εἰς τὸ Παρίσι, ὅπου ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν Σαλέλ. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ Παρισιοῦ ὀθιούμενος ἀπὸ περιέργειαν, συνέρρεε διὰ νὰ τοὺς ἰδῆ. Αἱ γυναῖκες των, αἱ ὅποια φοροῦσαν σκουλαρικά, ἐχόρευαν καὶ τραγουδοῦσαν. Ἐλεγον, ἀπὸ τότε εἰς τοὺς ἐπισκέπτας των τὴν μοῖραν των. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Παρισιοῦ ἐζήτησεν ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν νὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἀφώρισεν ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔτρεχαν νὰ τοὺς συμβουλευθοῦν καὶ νὰ τοὺς εἰποῦν τὴν μοῖραν των. Ὁ Πασκιέ ἀναφέρει ὅτι αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Ἀθιγγάνων εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ γλῶσσα τῶν νομάδων αὐτῶν εἶναι κρᾶμα τῶν γλωσσῶν τῶν Αἰγυπτίων, τῶν Κοπτῶν, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Βουλγάρων, τῶν Βλάχων καὶ τῆς Ρωμέικης γλώσσας. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι οἱ νομάδες αὐτοί, οἱ ὅποιοι φημίζονται ὡς διάσημοι... κλέπται, ἔκλεψιν ὀλίγον ἀπὸ παντοῦ τὴν γλῶσσαν τοῦ ὁμιλοῦν. Ἐπικρατέστερη εἶναι ἡ γνώμη ὅτι οἱ Ἀθίγγανοι ἐνεφανίσθησαν διὰ πρώτην φοράν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντινοῦ Κωνστ. Κομρωνύμου. Ὁ Βυζαντινὸς αὐτὸς αὐτοκράτωρ ἀφοῦ περὶ τὸ 743 μ. Χ. ἔφθασεν ἔως

τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου, ἔφεραν ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Σύρους, Αἰθίοπας καὶ Ἰθαγενεῖς τῆς Νουβίας. Τοὺς ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἀπετέλεσαν ἀποικίαν μὲ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν τὸν ἀρχηγόν των. Ὡς πρῶτον ἀρχηγόν των οἱ ἀποικοὶ αὐτοὶ ἐξέλεξαν κάποιον Ἀθίγγαν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ ὠνομάσθησαν Ἀθίγγανοι.

Στὴν Ἐφημερίδα «Μακεδονία»

3.—«Οἱ Ἀθίγγανοι ἢ Γύφτοι, τῶν ὁποίων ἀντιπρόσωποι συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ἐκλέξουν βασιλέα, ἀνήκουν εἰς φυλὴν προερχομένην ἐξ Ἰνδιῶν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ εἶναι κατεσπαρμένοι εἰς ὀλόκληρον τὸν κόσμον, ὅπου ζοῦν νομαδικῶς ἢ ἐν ἡμινομαδικῇ καταστάσει, καὶ ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σιδηροουργοῦ, τοῦ μουσικοῦ, τοῦ ἀκροβάτου, τοῦ χαρτομάντου, τοῦ γυρολόγου, τοῦ μάγου ἀκόμη. Εἰς τὴν Εὐρώπην διεπεραιώθησαν διὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ διὰ τοῦ Καυκάσου, πιθανῶς ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Οἱ εἰς ὅλον τὸν κόσμον ζῶντες Γύφτοι ὑπερβαίνουν τὸ ἑκατομμύριον. Μελαχροῖνοι, εὐσταλεῖς, εὐφρέστατοι, ἀνυπότακτοι καὶ ἀντινομισταί, ὁμιλοῦν ἰδίαν γλῶσσαν, ἔχουν ἀναμφισβήτητον κλίσιν πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ ἐπιτηδεύονται τὴν μαγειρίαν. Ἐκάστη φυλὴ ὑπακούει εἰς τὸν ἀρχηγόν της, ὁ ὁποῖος διοικεῖ αὐταυτικῶς. Γενικῶς, δὲν συνάπτουν γάμους, παρὰ μόνον μεταξὺ των. Δὲν φαίνεται ν' ἀνήκουν εἰς ὠρισμένην θρησκείαν, ἀλλ' ἀσπάζονται τὸ θρησκευμα τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν. Ἡ γλῶσσα των ἔχει κάποιαν συγγένειαν μὲ τὴν Σανσκριτικὴν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατῆλθον ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, εἴτε ὡς Μουσουλμάνοι (Τουρκόγυφτοι), εἴτε ὡς Χριστιανοί, ζοῦν δὲ μέχρι σήμερον νομαδικῶς ἢ μονίμως εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς χώρας».

4.—Ὁ Δ. Βουαζλῆς γράφει στὸ ἔργο του : Οἱ μεινότητες στὴ Βουλγαρία : **Οἱ Ἀτσιγγανοὶ Βουλγαρίας.** «Οἱ Ἀτσιγγανοὶ Βουλγαρίας ἂν ἔχουν κοινὴ γλῶσσα, ἥθη, ἔθιμα, ὀργάνωση καὶ ἀρχηγούς, χωρίζονται ὅμως σὲ Μουσουλμάνους καὶ ὀρθοδόξους. Ἦσαν φερέοικοι, ἀλλὰ μὲ νόμο· κατὰ τὰ τέλη τοῦ προηγούμενου αἰῶνος ὑλοχερέθησαν νὰ ἐκλέξουν διαρκῆ διαμονή, ἔτσι πὸς σήμερον εἶναι σπάνιο φαινόμενο κοπάδια Ἀθιγγάνων νὰ μεταβαίνουν ἀπὸ δῶ ἐκεῖ. Ἦταν ἐποχὴ ἐπὶ Σταμπούλωφ, πού οἱ Ἀτσιγγανοὶ ἔπαιξαν σοβιερότατο ρόλο στὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς Βουλγαρίας. Ἐπειτα μὲ νόμο τοὺς ἀφαιρέθηκε τὸ ἐκλογικὸ δικαίωμα. Μόνο μετὰ τὸ 1944 ξαναδόθηκε τὸ δικαίωμα ἐπὶ κομμουνιστικοῦ καθεστώτος».

5.—Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Νικ. Βαφείδης γράφει γιὰ τοὺς Τσιγγάνους τὰ ἑξῆς : «Κοντὰ στὰ ἄλλα, πού ἐγράψαμε ὁ μαθητὴς μου Β. Σιναλίδης καὶ ἐγώ, γιὰ τοὺς Κατσιβέλλους τοῦ Διδυμοτείχου, μπόρεῖ νὰ σημειωθοῦν καὶ τὰ κατωτέρω : Στὴν ἐφημερίδα «Καθημερινή» (ἀριθ. 12.574) 23)8)53) ὁ κ. Κ. Η. Μιροῆς ἐδημοσίευσεν ἓνα ἀρθρον μὲ τὸν τίτλο «Οἱ Γύφτοι στὴν Ἑλλάδα». Ἀπ' ἐκεῖ παραλαμβάνω τὰ ἑξῆς : «Οἱ Γύφτοι, πού ζοῦν σήμερον στὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὅλοι χριστιανοί. Δὲν ἔχουν δική τους γλῶσσα καὶ τὰ ὀνόματά

τους είναι όλα χριστιανικά... Ἐγιναν χριστιανοὶ ὄχι μετὰ τὴν τουρκοκρατία... Ἦσαν ἐγκατεστημένοι στὸ Βυζαντινὸ κράτος ὡς χριστιανοὶ πρὶν γίνῃ ἡ εἰσβολὴ τῶν Τούρκων, ἢ ... ἤλθαν ὡς χριστιανοὶ μετὰ τὴν εἰσβολή... Ἡ παρουσία τους στὴν Ἑλλάδα σημειώνεται γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνα. Στὸ «Νεκρικό Διάλογο» τοῦ Μάξاري, ὅπου ἀναφέρονται ξένοι πάροικοι τῆς Πελοποννήσου, βλέπομε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ Αἰγυπτίους. Ὁ Παπαρρηγόπουλος... μεταφράζει... τὴν λέξιν Αἰγύπτιοι μετὰ τὸ Ἀθίγγανοι. Ὁ Καρολίδης... (του) ἀποκρούει... (καὶ) ἐξηγεῖ... (ὅτι) οἱ Ἀθίγγανοι... ἄσχετοι εἶναι πρὸς τοὺς Τσιγγάνους. Ἄλλὰ παίρνει καὶ αὐτὸς... ἀθαίρητα... ὅτι... «οἱ Αἰγύπτιοι τοῦ Μάξاري εἶναι οἱ γερμανιστὶ Zigeuner καλούμενοι, ἦτοι Δζινγκενέδες, ὡς καλοῦνται ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρ' ἡμῖν τζιγκούνης... καὶ συνεχίζει... Παρ' ἡμῖν τὸ σύνθηδες ὄνομα τῆς φυλῆς ταύτης εἶναι Γύφτοι (ἐκ τοῦ Αἰγύπτιος), καὶ Κατσιβέλος». Ὁ... Γερμανὸς προσκυνητῆς τῶν Ἁγίων Τόπων Ἀρνόλφος φὸν Χάρφ (1486—1499)... σημειώνει... ὅτι κατοικοῦσαν (εἰς τὴν Μεθώνην)... περὶ τὶς 300 οἰκογένειες «... ποὺ ὀνομάζονται Suyginer... ποὺ ἐμεῖς τοὺς λέμε ἐθνικοὺς Αἰγυπτίους». Σὲ ἄλλο... σημεῖο γράφει... ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴ χώρα Γὺπ ἢ Τζύπ, ὄχι μακρὰ ἀπὸ τὴν Μεθώνη. Ὁ κ. Μπριῆς προσθέτει ὀρθῶς, ὅτι ἡ λέξις Γὺπ ἢ Τζύπ τοῦ Γερμανοῦ εἶναι ἡ Αἴγυπτος καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι (ἐκεῖνοι) εἶναι πραγματικὰ Αἰγύπτιοι. Τὸ Suyginer ὁμοίως, λέγει, ὅτι εἶναι ἀνεξήγητον. Δὲν σημαίνει Τσιγγάνους, τοὺς ὁποίους ὁ Γερμανὸς θὰ ἔγραφε στὴ γλῶσσά του Zigeuner. Ἄλλως τε οὔτε αὐτός, οὔτε ἄλλος χρονολογὸς τῶν χρόνων ἐκείνων ἀναφέρει Τσιγγάνους στὴν Ἑλλάδα. Ἀσφαλῶς μετὰ τὴν κατάληξιν —iner ἀπέδωσε τὴν ἑλληνικὴ πατριδονυμικὴ κατάληξιν —ιώτες καὶ ἔγραψε πιστά, ὅπως τὴν ἄκουσε, τὴν προφορὰ τῆς ρίζας Ζυγι— μετὰ τὸ Suyg. (προφ. Ζουίγκ). Πρόκειται λοιπὸν ἐδῶ περὶ Ζυγιωτῶν, περὶ τῶν Μελιγγῶν τοῦ Ζυγοῦ τῆς Μάνης, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Χαλκοκονδυλῆς... ὡς Ἀφρικούς, λέξις, ποὺ ὁ ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἄμαντος τὴν διώρθωσε ὡς Ἀφρικούς. Ἀνάλογη ἐρμηνεῖα τῆς πληροφορίας τοῦ Χάρφ δίδει καὶ ὁ Σπύρος Λάμπρος, συσχετίζοντας μάλιστα τὸν ὄρον Ζυγιώτες μετὰ τοὺς Γυπτιώτες (Αἰγυπτιώτες)... Παροικίαις Γύφτων ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη σὲ πολλὰς καλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ τρόφιμοί τους γενικὰ δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέσιν μετὰ τοὺς Τσιγγάνους, οὔτε ἔρχονται μαζί τους σὲ συνάφεια, ὅταν ἐκεῖνοι περνοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν περιοδεύοντας. Οἱ κάτοικοι τοὺς ὀνομάζουν ἐπίσης καὶ Κατσιβέλους. Καὶ ἐνῶ τοὺς Τσιγγάνους, ποὺ ἐπισκέπτονται τὴν πόλιν τους, τοὺς ὀνομάζουν καὶ Γύφτους, τοὺς Γύφτους, περὶ εἶναι μόνιμα ἐγκατεστημένοι σ' αὐτὰς, ποτὲ δὲν τοὺς ὀνομάζουν Τσιγγάνους... Οἱ Γύφτοι... τὸ μόνο βέβαιο εἶναι, ὅτι ὑπῆρχαν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας...».

6.—Ὁ ἴδιος μᾶς γράφει : «Ἐλαβον τὸ ὑπ' ἀρ. 24 φυλάδιον καὶ ἀνάτυπον τοῦ ἐκτυπωμένου 18ου τόμου τοῦ Ἀρχείου Θράκης. Περιέχει : 1) Βα

αίλη Σ. Συναπίδη : Φυλετική καταγωγή, ἦδη καὶ ἔθιμα τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου Θράκης, καὶ 2) Γνώμη τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Νικολ. Βαφειδῆ.

Ἡ γνώμη μου εἶναι πρόχειρον σημείωμα ἐξ ἀφορμῆς ἀποριῶν τοῦ κ. Β. Ζάχου, αἱ ὁποῖαι εἶχον παραπεμφθῆ εἰς ἐμὲ ἀπὸ τὸν κ. Παπαχριστοδοῦλου. Δὲν ἦτο δὲ γνωστὸν ἀκόμη, ὅτι θὰ παρουσίαζε σχετικὸν δημοσίευμα ὁ Β. Συναπίδης, ἐκ τῶν ἄλλοτε ἐν Διδυμοτείχῳ ἀρίστων μαθητῶν μου. Ἀνεγνώσα μὲ ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν τὴν μικρὰν καὶ ὥραϊαν πραγματείαν του. Τὸν συγχαίρω θερμῶς καὶ εὐχομαι νὰ συνεχίσῃ τὰς φιλοτίμους μελέτας του. Καὶ ἦδη παρατηρῶ τὰ ἑξῆς : 1) Οἱ Κατσιβέλλοι δὲν λέγονται τουρκιστὶ *Τσεργενέ* ἀλλὰ *Τσιγκιανέ*, ἢ μᾶλλον πρὸς ὀρθὴν ἀπόδοσιν τῆς προφορᾶς *Τζιγκιανέ*. 2) Ὅχι μόνον σὲ *τεχνητὲς σπηλιές*, ἀλλὰ καὶ *φυσικὰ κοιλάματα τοῦ βράχου, τακτοποιηθέντα ἄλλοτε διὰ λαξεύσεως*. 3) Οἱ *Ρωμηοκατσιβέλλοι* δὲν ὀνομάζονται μόνον *ἔτσι* στὸ *Διδυμοτεῖχο*, ἀλλὰ καὶ *ἀλλαχοῦ*. 4) Ὅχι *πουτούρια*, ἀλλὰ *ποτούρια*. 5) Ὅχι *τσεμπέρια*, ἀλλὰ *τζεμπέρια*. 6) Οἱ *Γκαγκαβούζηδες*, ἢ μᾶλλον, καθὼς γνωρίζω, *Κακα(β)ούζ(ηδες)*, ὑπάρχουν, ὡς γνωστὸν, ὄχι μόνον εἰς τὴν Θράκην, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (Βάρνα). 7) Δὲν εἶμαι τῆς γνώμης τοῦ Συναπίδου, ὅτι οἱ *Ρωμηοκατσιβέλλοι* δὲν διαφέρουν καὶ πολὺ ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τῆς Θράκης. Ἀπ' ἐναντίας διαφέρουν πολὺ. Καὶ δὲν πρέπει νὰ συγκρίνωνται μὲ αὐτοὺς διὰ πολλοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος. 8) Ὅχι *Σοννέτ*, ἀλλὰ *Σουννέτ* (περιτομή). 9) Ὅχι *Μαλεσί*, ἀλλὰ *Μαχαλεσί*, ἢ ἀπλοῦστατα *Μαχλεσί* λέγεται ἐνίοτε καὶ *Μααλεσί*, χωρὶς σχεδὸν νὰ ἀκούεται τὸ γράμμα —χ—. Ποτέ, ὅμως, *Μαλεσί*. Θὰ τὸ ἐξελάμβανον ὡς τυπογραφικὸν λάθος, ἐὰν δὲν ἐπανελαμβάνετο δις καὶ τρίς. 10) Ὅχι *Τζιτζιρλή*, ἀλλὰ *Ζιτζιρλή* ἢ *Ζεντζιρλή*. 11) Ὅχι *σὴ θέσι Ἀγία Κυριακή*, ἀλλὰ ὑπερθεν αὐτῆς. 12) Τὸ *τσιφτέ-τέλι*, ἢ μᾶλλον *τσιφτέ-τέλ*, (διπλῆ χορδή), εἶναι ὄργανον καὶ ὄχι χορδός, ὥστε νὰ τὸν χορεύουν. 13) Ὁ *Γκαζῆ Φεράτ*, ἢ μᾶλλον *Γκαζῆ Φερχάτ* Μπαμπᾶ, ἦτο ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Διδυμοτείχου φονευθέντων ἐπισήμων ἱερωμένων. 14) Περὶ αὐτοῦ, τοῦ *Ζεντζιρλή*, τοῦ *Γιαχουνδὶ Ροῦμ* *μαχαλεσί*, τῆς Ἀγίας Κυριακῆς, καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων, ἀναγράφω ἀρκετὰ εἰς διαφόρους πραγματείας μου».

ΣΤΕΦ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ Ο (ΘΡΑΞ) 1)

Και οί ιδέες του γιά τή γλώσσα, τήν ποίηση, τὸ διήγημα κατὰ τὸν δημοσιογράφον Ν. Σπανδωνήν

Ὁ Στέφανος Κουμανούδης ὁ Θραῆς (1818 — 1899) εἶναι ὁ σπουδαιότερος πνευματικὸς τοῦ τελευταίου ἸΘ' αἰῶνος ἄνθρωπος. Ἡ σημασία του εἶναι κολοσσιαία εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον, ἐπομένως καὶ οἱ γνώμες του. Ἐδῶ μεταφέρομεν αὐτουσίαν τὴν συνέντευξίν του στὰ 1894 μετὰ τὸν Ν. Σπανδωνήν χάριν τῆς διασώσεως τῶν πολυτίμων γνώμων καὶ ιδεῶν του περὶ Δημοτικῆς.

«Εἶμαι ὑπὲρ τῆς δημόδους. Ἀδύνατος, ὅμως πλέον ἢ κατίσχυσις αὐτῆς. Ἀγνοῶ ποῦ θὰ σταθῇ ἡ τάσις πρὸς τὸν ἀρχαϊσμόν. Κατὰ τῆς διγλωσσίας. Οἱ ποιηταὶ μας μ' ἀρέσουν. Τοὺς λείπει ὅμως ὁ ρυθμὸς. Τὸ διήγημα προοδεύει. Πολλὰ ἐνέργεια ἐγένοντο πρὸς ἴδρυσιν ἑλλην. θεάτρου. Εἶθε νὰ ἐπιτύχωσι. Οὐδόλωσ πλέον ἀμφιβάλλω, ὅτι μετὰξὺ τῶν ὄντων ὑφίσταται τις ἀκατάλληλος καὶ διαέριος συνεννόησις καὶ ἐπικοινωνία. Ἡ συνεννόησις αὕτη θὰ γίνεταί βεβαίως διὰ μορίων ἀπὸ τῶν ὄντων τούτων ἐκπεμπομένων καὶ ἄτινα, ἂν τυχὸν δὲν παρακλυθῶσιν ἐν τῇ πορείᾳ των, ἔρχονται εἰς ἐπαφήν. ὦ! περὶ τούτου οὐδόλωσ πλέον ἀμφιβάλλω, ἀφοῦ σᾶς βλέπω ἐνώπιόν μου. Προχθὲς ἔλεγον κατ' ἐμαυτόν, τί νὰ γίνεταί ὁ Σπανδωνῆς; Τόσον καιρὸν εἶχον νὰ σᾶς ἴδω ἢ νὰ σᾶς ἀναγνώσω. Καὶ ἰδοὺ σεῖς ἐνώπιόν μου σήμερον». Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀνεκάγχασεν ὁ Στέφ. Κουμανούδης ὑποδεχόμενός με ἐν τῷ παρὰ τὴν ὁδὸν Ζαλοκώστα μικρῷ οἰκίσκῳ του, ἐντὸς τοῦ λιτοῦ εἰς ἐπιπλα, ἀλλὰ τοσοῦτον πλουσίου εἰς ἄριστα βιβλία γραφείου του.

Εἶτα δὲ ἐπιδεικνύων μοι φύλλον τῆς γαλλικῆς Illustration μοὶ προσέθηκε: «Τὴν στιγμήν ταύτην ἀκριβῶς περιεῖραζόμεν τὸ νεκρικὸν μνημεῖον τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, τὸ παρὰ τοῦ Rodin φιλοπονηθὲν κατὰ τὴν δετὴν ἐν τῇ Illustration ἀπεικόνισιν καὶ ἐσκεπτόμην πόσον κακόζηλον εἶναι καὶ ἀρρυθμιστον. Παρατηρησάτέ το. Ἠδ᾽χαριστήθην δὲ σφόδρα, ὅτι τῆς ἐμῆς γνώμης εἶναι καὶ ὁ Γάλλος τεχνοκρίτης».

* *

«Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις, ἐξεικονίζει, ὡς ἄριστα, τὸ διαρῆς τοῦ ἀνδρὸς μέλημα, τὸν δι' ὀλοκλήρου τοῦ βίου αὐτοῦ διαπνέοντα θερμὸν πρὸς τὴν τέχνην ἔρωτα. Ἡ τέχνη καὶ κατ' ἐξοχὴν ἰδιαίτατα ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη ἀψηχόλησε καὶ καθήδυνε καὶ ἐδίδαξε καὶ εὐδαίμονα ἐποίησατο τὸν Κουμανούδην ἐπὶ πεντηκονταετιάν ὄλην. Ὁ ἔρως πρὸς πᾶν ὅ,τι ἡ ἀρχαία τέχνη παρήγαγε καὶ πρὸς τὸν συναφῆ αὐτῇ ἀρχαῖον βίον ἐν μόνον ὄριον ἐγνώρισε,

τὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ, ἂν δ' ὑπάρχη ἑλληνικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη εἰς αὐτὸν ὀφείλεται καὶ περὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ περιγράφεται. Ἡ ἀνάματος ὁμως αὐτοῦ φιλεργία, τὸ ζητητικόν, ἢ ἐπιστημονικὴ αὐτοῦ περιέργεια καὶ πρὸς ἄλλας μελέτας τὸν ὠθησαν. Θέλων ν' ἀναπαύσῃ τὸν νοῦν ἀπὸ τὰς βαθείας μελέτας δίδεται εἰς περιεργοτάτας λεξιλογικὰς ἐρεῦνας ὡς ἄλλοτε ποτε ὁ γεωμ. νομοδιδάσκαλος Θιβώ, ὅστις τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεώς του κατηνάσκειν εἰς συγγραφὴν τοῦ τελειοτάτου γαλλο-γερμανικοῦ λεξικοῦ. Ἐκ τῆς περιέργου ταύτης ἐργασίας τοῦ Στεφ. Κουμανούδη παρήχθησαν δύο πολυτιμώτατα ἔργα, τὸ μὲν ἐκδοθὲν ἤδη ἦτο ἡ συλλογὴ λέξεων *Ἀθησανούριων*, τὸ δ' ἕτερον ἀνέκδοτον ἔτι, καὶ φέρον τὸν τίτλον: *λέξεις νεοελληνικαὶ ὑπὸ λογίων ποιηθεῖσαι ἀπὸ δύο περίπου αἰώνων μέχρι τῆς σήμερον*. Ἡ τελευταία αὕτη συναγωγὴ περιλαμβάνει 36.000 λέξεων φιλοτεχνηθεισῶν παρὰ λογίων καὶ εἰσαχθεισῶν εἰς τὴν καθομιλουμένην, ὡς καὶ παρὰ τῶν Φράγκων δι' ἰδίαν ἐπιστημονικὴν χρῆσιν κατεργασθεισῶν εἰς τὴν ἡμετέραν δὲ μετενεχθεισῶν.

«Μὴ γράφοντες ἢ ἀπλὴν σκιαγραφίαν τοῦ ἀνδρὸς δὲν νομίζομεν ἀναγκαῖον ν' ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα τὰ ἀρχαιολογικὰ του συγγράμματα ἢ τὰς ἄλλας ἱστορικοφιλολογικὰς μελέτας του, ἢ τὴν σοφὴν συνεργασίαν του ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, ἢ τὴν διδασκαλίαν του τῆς Λατιν. φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἢ τέλος τὰ χαριέστατα ποιήματά του τὰ κατεσπαρμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἐν οἷς πρωτεύει ὁ διδακτικώτατος *Στράτης ὁ Καλοπείχειρος*. Ἐν μόνον ἀρκούμεθα νὰ σημειώσωμεν: ἂν ὑπάρχον τρεῖς σοφοὶ εὐσυνείδητοι παρ' ἡμῖν, εἰς αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ Στ. Κουμανούδης.

* * *

«Ἐν μιᾷ δὲ λέξει ὁ Στεφ. Κουμανούδης εἶναι ὁ τελειώτατος παρ' ἡμῖν τύπος τοῦ Γερμανοῦ καθηγ., τοῦ σοφοῦ. Οὔτε ὁ πρὸς τὰ οἰκόπεδα ἔρως, οὔτε ἢ πρὸς τὰς μετοχὰς τῆς Ἑθν. Τραπέζης στοργή, οὔτε ἢ πρὸς τὴν πολιτικὴν τάσιν ἐτάραξάν ποτε τὸν μετριόφρονα τοῦτον σοφόν. Ὁ Κουμανούδης κατόρθωσε τὸ ἀληθῶς παρ' ἡμῖν ἀκατόρθωτον, νὰ ζῆ ἐντὸς ἑνὸς καὶ μόνον ὑπερνεφέλου καὶ κυανοῦ κόσμου, τῶν *καλῶν* τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος χρόνων. Ἡ Ἀκρόπολις, τὸ Θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ Ἀσκληπιεῖον, τὸ Δίπυλον, αἱ νεκρικαὶ Παραστάσεις καὶ ἐπιγραφαί, αἱ ἀνέφικτοι κάλλους Ταναγραφαὶ κόραι, ἰδοὺ ὁ κόσμος ἐνῶ ζῆ ὁ πανευδαίμων οὗτος ἄνθρωπος, τὰ λοιπὰ δι' αὐτὸν ἔχουσι τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἦν τὸ χῶμα τὸ περίξ καλοῦ τινος ἀγάλματος ἀνευρεθέν.

«Ἐν τοιαύτῃ μελέτῃ τοῦ καλοῦ ὁ Κουμανούδης ζῶν καὶ κινούμενος διέπλάσθη ἀγαθός, ἦπιος, ἀθῶος, ὡς παιδίον, ἠκόντισε θαυμασίως τὴν περὶ τὸ καλὸν κρίσιν του καὶ ὁ νοῦς αὐτοῦ διαπλέων ἀεννάως τὰ γλαυκὰ καὶ πάγκαλα πελάγη τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἐξήρθη τῆς συνήθους πεζότητος, τῆς τελευτουμένης κοινωνίας μας καὶ διαπνέεται ὑπὸ γλυκειᾶς ποιητικῆς αὔρας, οὐδόλως ἀήθους φαινομένης πρὸς τὴν λευκανθεῖσαν κόμην του.

—Πολὺν περιεργὸς εἶμαι, κ. Καθηγητά, νὰ μάθω τὴν γνώμην ἡμῶν ἐπὶ

τινων ζητημάτων ἰδιαιτέρως ἔχομένων τῇ συγχρόνῳ ἡμῶν φιλολογικῇ κινήσει. Μοὶ ἐπιτρέπετε νὰ ὑποβάλω ἡμῖν ἐρωτήσεις τινάς ;

— Ἐὐχαρίστως, ἂν καὶ τίς ὠφέλεια προσγενήσεται ὑμῖν ἐκ τῆς γνώσεως τῆς ἐμῆς γνώμης ;

— Καὶ πρῶτον τί φρονῆτε περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως τῆς γλώσσης ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς ; Θὰ κατισχύσῃ ἢ καθαρεύουσα, θὰ νικῆσῃ ἢ δημοδῆς, μετὰ 10 ἢ 15 ἔτη, θὰ πλησιάζωμεν ἐπαισθητῶς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἢ θὰ γράφωμεν τὴν γλῶσσαν τῶν δημοτικῶν ἀσμάτων ;

— Τὸ ζήτημα αὐτὸ τῆς γλώσσης ἀνέκαθεν μὲ ἀπσχόλησε, εἰς πολλὰς μερίμνας μὲ ἔροισε καὶ εἰς πολλοὺς πειρασμοὺς μὲ ἐνέβαλε. Δὲν ἐτόλμησα ὅμως νὰ βγάλω *δική μου παντιέρα*, ὡς τόσοι ἄλλοι, δειλίαν ἔσχον. Καὶ ἤξεύρετε διατί ; Ἄς κάμω καὶ μίαν μικρὰν παρέμβασιν.

Τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ γράμματα ἐδιδάχθην ἐν Βελιγραδίῳ παρὰ τοῦ πολλοῦ τότε διδασκάλου Ἰ. Μυσιῦ Πανταζῆ, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων. Ὁ διδασκαλὸς αὐτός, ἀκόμη τὸν ἐνθυμοῦμαι, μὲ τὸ κυανοῦν *σαριακέμιον ἀντερί* του ἦτο δεινὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γνώστης καὶ δεινὸς ἐπίσης ἐρμηνευτῆς αὐτῆς καὶ πρακτικώτατος. Ἐνθυμοῦμαι, ὅταν ἡμέραν τινὰ μᾶς ἐδίδασκε τὸν Πλοῦτον τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖῳ καὶ ἀναβλέψαντος πρὸς τὸν Ἡλιον καὶ τὸ Ἄστρ. τῶν Ἀθηνῶν ἠγέρθη καὶ ἀπήγγειλε τοὺς θαυμασίους στίχους ἠξεύρετε πῶς ; Νά ! καὶ ὁ Κουμανούδης ἠγέρθη καὶ μιμητικώτατα ἤρξατο σταυροκοπούμενος :

*Καὶ προσκυνῶ γε πρῶτα μὲν τὸν Ἡλιον
ἔπειτα σεμνῆς Παλλίδος κοινὸν πέδον
χώραν τε πᾶσαν Κέκροπος, ἢ μ' ἐδέξατο.*

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ Τουρκομερίτες, ὡς εἶμεθα, δὲν ἠδυνάμεθα ἄλλως νὰ ἐννοήσωμεν τοὺς στίχους τούτους ἢ διὰ σταυροκοπήματος. Λοιπὸν διὰ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον, μετὰξὺ ἄλλων ἐδιδάχθημεν τότε ἐκ τῆς *Χρηστομαθείας* Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντιῦ καὶ τὸ περὶ *Φιλίας*, καὶ προετάσσετο τὸ ρητὸν : *ὅσον ἀναγκαϊότατον, τόσον καὶ δυσχερέστατον*. Αἶ ! λοιπὸν τὸ ρητὸν αὐτὸ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημά μας καὶ αὐτὸ μὲ ἔκαμε νὰ δειλιάσω, ὅπως ἀποφανθῶ γνώμην. Καὶ νῦν δὲ τῇ ἐπιθυμίᾳ ὑμῶν ἐπόμενος γενικῶς πῶς μόνον θὰ εἴπω ὑμῖν τί φρονῶ περὶ τῆς γλώσσης ἡμῶν. Καὶ ταῦτα εἰπὼν ὁ γηραιὸς καθηγητῆς, ἠγέρθη καὶ δις συνέστριψε διὰ τῶν δακτύλων του τὴν μακρὰν κατάλευκον γενειάδα του, κατὰ τὴν συνήθη αὐτῷ χειρονομίαν, ὁσάκις θέλει νὰ συγκεντρώσῃ τὰς ἰδέας.

— Ἐγὼ ἀνέκαθεν ἠγάπων τὴν νεωτέραν γλῶσσαν, τὴν δημοδῆ, καὶ ἀεὶ ποτε ἐθαύμασα τὸ ζωηρὸν αὐτῆς καὶ τὸ εἰκονικὸν καὶ τὸ ἐκφραστικόν. Εἰς τὸν Στράτην τὸν Καλοπύχειρον δὲν εἶπον μήπως ; δημοδῆ λέγω καὶ κολλᾶ ἢ γλῶσσά μου. Ἐνῶ δὲ ἔγραφα πολλὰ εἰς καθαρεύουσαν, ἔγραφα καὶ πλεῖστα εἰς δημοδῆ, ὡς ποιήματα ἐγκατεσπαρμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τινὰ δ' ἔγραφα, ὡς

ἐν τῷ Στρατῇ καὶ εἰς παγχυδαιοτάτην. Τὴν δημῶδην τὴν θέλω καὶ τὴν ἀγαπῶ· ἐκεῖνο ὅπερ δὲν ἀνέχομαι ἐν αὐτῇ εἶναι αἱ ξένοι λέξεις." Α ! ξένοι λέξεις ὄχι ! Μετὰ τὴν προσάρτησιν μάλιστα τῆς Ἑπτανήσου, κρίνων ἐν τῷ Φιλίστορι μετάφρασιν τοῦ Οἰδίποδος παρὰ τοῦ Ν. Κοντοπούλου ἐξέφραξα τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἴσως, διὰ τῆς προσελεύσεως τῶν Ἑπτανήσιων, παρ' οἷς συχνότερα εἶναι ἡ χρῆσις τῆς δημῶδους, ἴσως ἐπιρρωσθῆ ὁ ἀγὼν τῶν ὑπὲρ τῆς δημῶδους. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐλπίς αὕτη ἀπέβη φροῦδην.

— Ὡστε νομίζετε, ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ κατίσχυσις πλέον τῆς δημῶδους ;

— Ὑπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν τοῦτο ἦν δυνατόν. Περὶ τὸ 1760 ἐπὶ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Ἄν τότε τὰ ἱστορικά, φιλολογικά, ἐπιστημονικά ἐν γένει συγγράμματα συνεγράφοντο εἰς τὴν δημῶδην, ἂν ἡ διδασκαλία ἐγίνετο εἰς τὴν δημῶδην, ἂν οἱ γράφοντες ἀπεφάσιζον νὰ γράφωσι μὲ κοινὴς κατάληξεις, τότε πιθανώτατα νὰ κατίσχυεν ἡ δημῶδης καὶ νὰ καθίστατο τιμίᾳ γλῶσσα τοῦ ἔθνους. Ἄλλ' ἡ στιγμή ἐκεῖνη παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτί, καὶ ἤδη τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀδύνατον.

— Ἄλλὰ διατί νομίζετε, ὅτι ἀδύνατος εἶναι ἡ κατίσχυσις τῆς δημῶδους ;

— Φρονῶ αὐτὴν ἀδύνατον διὰ τόνδε τὸν λόγον. Ἀφοῦ οἱ νόμοι τοῦ Βασιλείου ἐγένοντο εἰς τὴν καθαρεύουσαν, ἀφοῦ τὰ στρατιωτικὰ παραγγέλματα, τὰ δικαστικά ἔγγραφα, ἡ ἱστορία, ἡ ἰατρικὴ, ἡ φιλοσοφία, ἡ νομικὴ κλπ., αὕτη ἡ δημοσιογραφία γράφονται εἰς καθαρεύουσαν, πῶς θέλετε πλέον νὰ κατίσχυσῃ ἡ δημῶδης ; Ὁ λαὸς διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὰ ἀναγκαϊότατα αὐτῷ πράγματα ἀναγκάζεται νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν καθαρεύουσαν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπηρείας τῶν προηγμένων ἡ καθαρεύουσα ἐπιβάλλεται εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰσδύει παρ' αὐτῷ. Τούτου ἕνεκα θεωρῶ ἀδύνατον τὴν ἐπαναδρομὴν ἡμῶν ἐπὶ τὴν δημῶδην.

— Τινὲς πιστεύουσιν, ὅτι ἡ ἔξοικίωσις αὕτη τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν καθαρεύουσαν καὶ ἡ χρῆσις παρ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην νέων λέξεων ἐκ τῆς ἀρχαίας θὰ μᾶς προσεγγίσῃ ἀναγκαίως πρὸς τὴν ἀρχαίαν. Τί φρονεῖτε ὑμεῖς ;

— Τινὲς τὸ πιστεύουσι καὶ μάλα γε. Ἐγὼ ἔχω ἀμφιβολίας. Ἐν τούτοις εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ λαὸς ἤρρισε χρώμενος οὐ μόνον ἀρχαίαις λέξεσιν ἀλλὰ καὶ ἀρχαίοις τύποις. Οὕτω πρὸ πολλοῦ ἤδη τὰ εἰς -ως ἐπιρρώματα εἰσῆλθον εἰς τὰ καπηλεῖα, ἐνῶ τὰ εἰς -ος θηλυκά, τέως παντελῶς ἄγνωστα τῇ δημῶδει, κατέστησαν κοινὸν κτήμα τῶν ἑξ Ἄνδρου καὶ Τήνου τροφῶν. Ἐν γένει δὲν δύναμαι νὰ προφητεύσω τί θὰ γίνῃ. Ἐκεῖνο ὅμως πού δύναμαι νὰ βεβαιώσω εἶναι, ὅτι ἡ δημῶδης δὲν θὰ κατίσχυσῃ, ὅτι τὸ λεξικὸν τοῦ λαοῦ θὰ πλουτίζεται διηνεκῶς διὰ νέων λέξεων ἐκ τῆς ἀρχαίας, καὶ ὅτι πλείστοι ἐκ τῶν τύπων αὐτῆς θὰ εἰσαχθῶσιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν καθαρεύουσαν.

— Ὡστε θεωρεῖτε ἀσχολον τὸν ἀγῶνα τοῦ Ψυχάρη καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ;

— Φοβοῦμαι, ὅτι ναί. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀρχαῖσμός *gagne du terrain*. Μέχρι πόσον ὅμως ; ἀγνωῶ. Πιθανὸν ὁ Ψυχάρης καὶ οἱ λοιποὶ λαμπροὶ

λογογράφοι, οἱ γράφοντες τὴν δημῶδη νὰ κηλώσιν ἡμᾶς, ὡς μάγοι, νὰ μαγεύσιν ἡμᾶς. Τοῦτου ὅμως πλέον ἀμφιβάλλω ἂν θὰ κατορθώσωσί τι.

— Ἄλλὰ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν ἐπιστημονικῶς μία γλῶσσα νὰ εἶναι ἡ καθαρεύουσα, διὰ δὲ τὴν ποίησιν καὶ τὴν διηγηματογραφίαν ἡ δημῶδης :

— Ἄ ! μοῦ προβάλλετε τὸ φάσμα τῆς διγλωσσίας ! Ἄ ! νὰ σᾶς εἶπω μεθ' ὅλον τὸ ταλαντεύεσθαί με περὶ τὴν γλῶσσαν, τὴν διγλωσσίαν δὲν τὴν θέλω, τὴν βδελύσσομαι, τὴν θεωρῶ ἄτοπον. Τὸ πολὺ πολὺ διὰ τὴν διηγηματογραφίαν δέχομαι τὴν μετριοτέραν, οἷα φέρ' εἰπεῖν, ὁ Κυλόγιαννος ἐν τῇ « Ἐστία » χρῆται.

— Καὶ ἐγκρίνετε τὴν κατίσχυσιν ταύτης τῆς καθαρουσύσης :

— Οὐχί, ἐγὼ μάλιστα πιστεύω ἀκραδάντως ὅτι ἡ κατίσχυσις τῆς δημῶδους θὰ συνετέλει εἰς τὴν ἠθικὴν κατάρτισιν τοῦ ἔθνους. Ἐν γένει δὲ γράφων δεικνύω τὴν ἀγάπην μου πρὸς τὴν λαϊκὴν καὶ τὴν λύπην μου διότι δὲν ἐπεκράτησε τότε ὅποταν ἔπρεπε !

* * *

— Καὶ τίς ἡ γνώμη ἐπὶ τῆς συγχρόνου ποιήσεως :

— Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητήματος θὰ ἤθελον νὰ σᾶς εἶπω ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγώτερα πράγματα. Οἱ Ἑπτανήσιοι ποιηταὶ μοῦ ἀρέσκουν καὶ ἰδίᾳ ὁ Σολωμός, ὅστις εἶναι λίαν μεμετρημένος. Παρὰ τοῖς λοιποῖς παρατηρῶ τίσιν πρὸς τὸ ἀλλόκοτον καὶ ἔλλειψιν ἐν γένει παντὸς κανόνος. Ἐν γένει ὅμως οἱ νεώτεροι παρήγαγόν τινα ἀρκούντως ὑποφερτά.

— Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ χρῆσις τῆς δημῶδους ἐν τῇ ποιήσει :

— Δὲν εἶναι κακὴ ἡ χρῆσις, ὅποταν δικαιολογεῖται, ἐκ τῶν περιστάσεων, δὲν συμφωνῶ ὅμως μετὰ τῶν δοξαζόντων, ὅτι διὰ τὴν ἀνωτέραν *λυρικὴν* ἀπαραιτήτως εἶναι ἡ δημῶδης. Ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ *λυρικῇ* ἐκφράζονται ἰδέαι πολὺ ὑψηλαί, συχνάκις καὶ φιλοσοφικαί. *Φιλοσοφικὴν* δὲ γλῶσσαν ἔχομεν τὴν καθαρεύουσαν καὶ οὐχὶ τὴν δημῶδη. Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ δέον αὐστηρῶς νὰ παταχθῇ παρὰ τισὶ ποιηταῖς, εἶναι ἡ ἀρρυθμία τῶν στίχων. Ταῦτα λέγων ὁ Κουμανούδης ἠγέρθη καὶ δι' ἀστείωτάτων χειρονομιῶν ἠθέλησε νὰ μοῦ παραστήσῃ τὰ γραφόμενα. « Στίχοι κουτσοί, στραβοπόδηδες εἰσάγονται. Οἱ παρὰ τοῦ Πολυλά εἰσαχθέντες δεκατρισύλλαβοι παραπαίουσι. Τὸν καυμένον τὸν δεκαπεντασύλλαβον, ὅστις εἶναι συμφυῆς τῷ ἑλληνικῷ πνεύματι, τὸν *ἐτραβούλιασαν*. Εἰς τὴν γαλλικὴν τὸ τοιοῦτον πηγαίνει, παρ' ἡμῖν ὅμως ὄχι. Ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος πρέπει νὰ ἀφρηθῇ, ὡς ἔχει, ὁ ρυθμὸς πρέπει νὰ καθίσταται παρ' αὐτῷ αἰσθητὸς κατὰ διποδίαν.

— Εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη τῶν δοξαζόντων, ὅτι ἐλλεῖπει ποιητικῆς ἀμοσφαίρας στεροῦμεθα ποιητῶν :

— Οὐδαμῶς. Ἄμα γεννηθῇ ποιητικὸς νοῦς, θὰ γράψῃ ποιήματα καὶ θὰ μορφώσῃ περὶ ἑαυτὸν ποιητικὴν ἀτμόσφαιραν.

—Ὡς πρὸς τὸ διήγημα, τί φρονεῖτε ;

—Δὲν μοι ὑπολείπεται χρόνος πολὺς διὰ τὴν ἀνάγνωσιν διηγημάτων. Ἐξ ὧν ὅμως ἀνέγνων βλέπω αἰσθητὴν τὴν πρόοδον καὶ πολλὰ καλὰ περὶ τῆς νεωτέρας διηγηματογραφίας προσιωνίζομαι.

*
**

—Περὶ τοῦ θεάτρου ;

—Καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐμορφουτο τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον. Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ 1854 εἰργάσθην πρὸς τοῦτο καὶ ἐν τῇ Μνημοσύνῃ ἐδημοσίευσα μελέτην ἐνὰ τοῦ Σχιλλέρου, δις δὲ ἔλαβον μέρος ὡς ἐπιτροπὴ μετὰ τοῦ μακ. Ζαλοκώστα. Ἐκτοτε ὅμως πολλαὶ ἐπιτροπαὶ ἐγένοντο καὶ πολλὰ προσπάθειαι καὶ πολλὰ ἐγράφησαν, δὲν εἶδον ὅμως εἰσεῖ τιποτε κατορθωθέν. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅμως !

N. I. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ

Β'.—**Ἡ Ἐξαρχία καὶ ὁ ἑλληνικὸς κληρὸς στὴ Θράκῃ κατὰ τὰ χρόνια τῆς βουλγαρικῆς κατοχῆς.** § 1. Ὁ φίλος κ. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου μοῦδωσε ἓνα καθαρογραμμένον βουλγαρικὸ χειρόγραφο ¹⁾ νὰ τὸ ἐξετάσω. Εἶναι ἓνα χαρτοδεμένο τετράδιο διαστάσεων 22 × 15 ὑφεκ. μὲ 70 φύλλα, σὲ πολὺ καλὴ κατάστασιν. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενόν του φαίνεται ὅτι εἶναι Ἡμερολόγιον τοῦ Δήμου Διδυμοτείχου. Περιλαμβάνει σαράντα ὀκτὼ ἔγγραφα, ἧτοι ἀλληλογραφίαν τοῦ Δήμου Διδυμοτείχου μὲ διάφορες Ἀρχάς, ἔγγραφα ληξιαρχικὰ κλπ. Ἡμερομηνία τοῦ πρώτου ἔγγραφου εἶναι 14 Ἰανουαρίου 1916 καὶ μὲ αὐξ. ἀρ. 214, τοῦ δὲ τελευταίου 23 Αὐγούστου 1917 χωρὶς αὐξ. ἀριθμῶ. Ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνισιν καὶ τὴ συρραφή του φαίνεται, ὅτι τὸ πρῶτον κομμάτι του λείπει, ἄλλωστε αὐτὸ φανερῶνει καὶ ὁ αὐξων ἀριθμὸς του 214. Πάντως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι πρόκειται περὶ ἀθνητικῶν ἐπισήμων ἔγγράφων ἐπὶ βουλγαρικῆς κατοχῆς Θράκῃς, ἡ ὁποία καθὼς εἶναι γνωστὸν ἀδόξως ἐτερωματίσθηκε τὸν Αὐγούστου τοῦ 1918, δηλ. λίγο πρὸ τῆς διασπάσεως τοῦ Γερμανοβουλγαρικοῦ μετώπου τῆς Βαλκανικῆς ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν καὶ συμμαχικὸν στρατό, στὴ μάχῃ τοῦ Σερᾶ-ντι-Λέγκεν (15 Σεπτεμ. 1918).

§ 2. Κάθε ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔγγραφα ἔχει τὴν σημασίαν του, τὴν ἱστορικὴν του σημασίαν, ἰδίως ὅταν κανεὶς ξέροι νὰ διαβάξῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς γραμμὰς του. Ἔτσι λ. χ. τὸ πρῶτον ἀπ' αὐτὰ μὲ ἀριθμ. 214 καὶ ἡμερομηνία 14 Αὐγούστου 1916 εἶναι μιὰ κοινοποίησι τῆς τριμελοῦς διοικητικῆς Ἐπιτρο-

1) Σ. Α. Τὸ χειρόγρ. εὑρέθη εἰς Διδυμοτείχον μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Βουλγάρων καὶ μᾶς τὸ προσεκόμισεν ὁ συνεργάτης μας κ. Γρηγ. Εὐθθυμίου. Εἶναι ἡμερολόγιον τοῦ Δήμου Διδυμοτείχου. Περιλαμβάνει 48 ἔγγραφα πρὸς διάφορας ἀρχὰς ληξιαρχικὰ. Ἡμερομηνία τοῦ πρώτου ἔγγράφου 14 Ἰανουαρίου 1916 μὲ αὐξ. ἀριθμ. 214. Τοῦ τελευταίου 29 Αὐγ. 1917. Τὸ ἡμερολόγιον αὐτὸ ἀνέγνωσεν ὁ κ. Δημ. Βογαζλῆς ὁ Φιλικπολιτῆς, ὅστις καὶ ἐρμήνευσε κέσχολλασε τὴν τιμωρίαν τοῦ Παπαχρήστου διὰ ὅτιθεν εὐλογίαν παρανόμου γάμου. Εἶναι ἀθνητικὸν καὶ χαρακτηρίζει τὴν βουλγαρικὴν κατοχὴν μέχρι 14 Σεπτεμβρίου 1918.

πῆς τοῦ Δήμου Διδυμοτείχου πρὸς τὸν Ἑλληνα Μητροπολίτην τῆς ἰδίας πόλεως. Τὸ τελευταῖο πρὸς τὸν Βούλγαρο Μητροπολίτη Γεοντόσι (Θεοδόσιο τῆς Μαρωνείας). Θὰ πῆ, ὅτι ὡς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1916 ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία δὲν εἶχε καταργηθῆ οὔτε εἶχε ἀντικατασταθῆ ἐπὶ Θράκης καὶ ἴσως καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆ βουλγαρικῆς. Κατόπιν οἱ Ἕλληνες Μητροπολίται, οἱ ἀνώτεροι κρατικοὶ καὶ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι τῆς Θράκης τί ἐγιναν, εἶναι γνωστό. Αὐτοὶ πῆραν τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας πρὸς τὴ Σούμλα καὶ τὴν Πλέβνα, ἐκτὸς ἂν χαρακτηρίσθησαν ὡς προδότες καὶ τοὺς ἔστειλαν πρὸ τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἀποσπάσματος.

§ 3. Ἄλλὰ πολὺ πῖδ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ περιεχόμενον τῶν ἄλλων καὶ ἰδίως τοῦ τελευταίου ἐγγράφου. Ἀντικατοπτρίζει σ' αὐτὰ τὴν δολιότητα ἀλλὰ καὶ τὴν καμουφλαρισμένη ὅσο καὶ ραφινारισμένη ἀγριότητα τοῦ Βουλγάρου, ὅσο καὶ τὸ μῖσος τοῦ ἐναντίον μας. Λοιπὸν τὸ ὑπ' ἀριθ. 214)16 ἐγγράφον εἶναι παραπεμπτικὸ τῆς ἐγκυκλίου ἀριθ. 4755 τοῦ βουλγαρικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐπιτελείου πρὸς τὸν Ἑλληνα Μητροπολίτην τοῦ Διδυμοτείχου, καθὼς ἀναγράφει ἐπὶ τέλος, «πρὸς γινῶσιν», «πιστὴν ἐκτέλεσιν» καὶ «κοινοποίησιν» πρὸς τὸ ποίμνιόν του — φυσικὰ τὸ ἑλληνικὸν — ἐπίσης τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ συσκευάζωνται καὶ μέσον τοῦ Δημαρχείου ν' ἀποστέλλωνται τὰ κολέτα τὰ προοριζόμενα γιὰ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ τοὺς ὀπλίτας τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐπὶ μέτωπον. Παρακάτω δίδονται λεπτομερεῖς ὁδηγίαι, πῶς θὰ πακετάρωνται τὰ κολέτα ποὺ περιέχουν μάλλινα ἐνδύματα, σκεπάσματα, τροφίμα κτλ. Ἀπὸ ὁλόκληρον τὸ ἐγγράφον μ' ὄλον ὅτι κατ' ἐπανάληψιν ἐπαναλαμβάνεται τὸ «πρὸς τὸν πανιερώτατον Ἑλληνα Μητροπολίτην κύριον, κύριον κτλ.», καταφαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ παρακλήσεως ἢ προσκλήσεως τοῦ τελευταίου ὡς ποιμενάρχου τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ Διδυμοτείχου, ἀλλὰ περὶ αὐστηροῦς διαταγῆς τῆς βουλγαρικῆς Ἀρχῆς, τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἀγρύπνως θὰ παρακολουθήσουν αἱ δημοτικαὶ Ἀρχαί. Τί ἀναίδεια ἀλλὰ καμουφλαρισμένη πάντοτε!

§ 4. Σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε, ὅτι οἱ Γερμανοὶ κατακτηταὶ ὅσο τυραννικοὶ καὶ ἀπάνθρωποι καὶ ἂν ὑπῆρξαν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ἦσαν τοῦλάχιστον *εἰλικρινεῖς καὶ σοβαροί*. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἐσεβάσθησαν τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινωτικῶν, δικαστικῶν καὶ ἄλλων ἀρχῶν τῆς Ἑλλάδος. Τοὺς χρειάζονταν κατὰ τὸ ἐπαίτιον χωρὶς περιστροφῆς μὲ τὸ «ἔτσι τὸ θέλω». Ὅχι κόλπα φαρισαιστικά οὔτε ὑποκρισία. Ἀντίθετα, ἂν ἔλθωμε στοὺς Βουλγάρους, ἃς ἀναπολήσωμε σὲ τί τραγικὴ οἰκονομικὴ κατάστασι βρισκόταν τότε ὁ πληθυσμὸς τῆς Θράκης. Πῶς μπορούσε νὰ ἔλθῃ ἀρωγὸς ἐπὶ τὸσο καλὰ τρεφόμενο καὶ ζεστὰ ντυμένο καὶ ὑποδημένο βουλγαρικὸν στρατόν, ἐνῶ αὐτὸς—ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας—ἐκτὸς τῆς καθημερινῆς ἀγωνίας νὰ συρθῆ σὲ ἐκτοπισμόν, πέθαινε ἀπὸ τὴν πείναν καὶ περνοῖσε τὶς μέρες τοῦ γυμνὸς καὶ ξυπόλυτος!

§ 5. Ἄλλ' ἄς σταματήσουμε ὡς ἔδω, διότι ἄλλιῶς ἕνας ὀγκώδης τόμος τοῦ «Ἀρχείου» θὰ ἔπρεπε νάφιερωθῆ στή μετάφρασι καὶ σχολίασι τῶν ἐγγράφων τοῦ βουλγαρικοῦ ἡμερολογίου τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς τοῦ Διδυμοτείχου ἐπὶ κατοχῆς. Θὰ περιορισθοῦμε λοιπὸν κατ' ἀνάγκην στή πιστὴ μετάφρασι τῶν δύο τελευταίων ἐγγράφων τοῦ ἐν λόγῳ ἡμερολογίου κι' ἐπειδὴ εἶναι σχεδὸν ταυτόσημον καὶ ὁ χῶρος δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπει, ἄς περιορισθοῦμε στή μετάφρασι τοῦ τελευταίου.

§ 6. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἑλληνα Παππᾶ Παναγιώτη Χρήστωφ (ἔτσι ἀποκαλεῖται ὁ Παννᾶς-Παναγιώτης Χρίστου), ὁ ὁποῖος χωρὶς «Βούλα» δηλ. ἐγγραφον εἶδησι τοῦ βουλγάρου Μητροπολίτου, στεφάνωσε δυὸ χωρικούς, (Ἕλληνας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα) σ' ἕνα χωριὸ τῆς περιφερείας Διδυμοτείχου.

Ἴδου ἡ μετάφρασί του :

§ 7. Πρὸς τὸν Πανιερώτατον Μητροπολίτην Μαρωνείας Κύριον, Κύριον Τεοντόσην (Θεοδόσιον),

«Θὰ ἐπιθυμοῦσα πολὺ, Πανιερώτατε, νὰ συναντηθῶ προσωπικῶς μὲ Σᾶς καὶ νὰ συζητήσωμε μερικὰ σοβαρὰ ζητήματα. Τοιοῦτον ζήτημα ἔχει ὑποκινηθῆ ἔσχατως κατόπιν τῆς λήψεως παρ' ἐμοῦ ἐγγράφου τοῦ Κου Νομάρχου, ὑπ' ἀριθ. 2934 τῆς 23 ΙΙΙ τρέχ. ἔτους, μὲ τὸ ὁποῖον μοῦ κοινοποιεῖ ἀπόφασιν τῆς Ἀγίας Μητροπόλεως Μαρωνείας βάσει ἄλλης ἀποφάσεως τοῦ ἐκεῖ Ἐπαρχιακοῦ Πνευματικοῦ Συμβουλίου. Τὸ ἐγγραφον ἀφορᾷ τὸν Ἑλληνα ἱερέα Παναγιώτην Χρήστωφ ἀπὸ τὸ χωριὸν Τοκλάκιοι, Ἐπαρχίας Διδυμοτείχου. Οὗτος ἐπῆγε εἰς τὸ χωριὸν Κρούσοβον κι' ἐστεφάνωσε χωρὶς βούλαν (ἄδειαν) τὸν Τσάγκο Μαβροδῆφ. Ἄγνοῶ βέβαια τὰ αἴτια, διατὶ παρετέμφθη τὸ ζήτημα εἰς τὸν κ. Νομάρχην, ἐνῶ παρόμοια ζητήματα εἶναι τῆς ἀρμοδιότητός μας. Ἄλλωστε αἱ διάφοροι Ἀγίαι Μητροπόλεις μας ἔχουν ἤδη διευκρινίσει, ὅτι ἴδιαι καὶ ὅμοιαι εἶναι αἱ διατάξεις μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας σχετικῶς μὲ τὸ στεφάνωμα ἄνευ βούλας καὶ διὰ ἱεροτελεστίας ἱερέως εἰς ξένην Ἐπαρχίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἀμέσως προσεκάλεσα τὸν ρηθέντα Παναγιώτην Χρήστωφ καὶ τὸν ἐτμώρησα μὲ «ἀργίαν». Ἐν τούτοις ἀπὸ τὰς ἐξηγήσεις του καταφαίνεται, ὅτι ὁ ρηθεὶς ἱερεὺς ἔκαμε τὸ ἐν λόγῳ παράπτωμα ὄχι ἐξ ἀγνοίας τοῦ νόμου, ἀλλὰ διότι τὸν ἐβίασε ὁ κοινοτάρχης Γιαννάκης, ὁ ὁποῖος καὶ παρεκράτησε τὴν ὀφειλομένην ἀμοιβὴν του. Ὁ ρηθεὶς Παναγιώτης Χρήστωφ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδέποτε ἔδωσε ἀφορμὴν παραπόνων ἐναντίον του, διότι εἶναι ἄνθρωπος φιλήσυχος καὶ νομοταγῆς. Καθὼς ἐξάλλου ἔχω πληροφορηθῆ θετικῶς ὁ ἱερατικὸς ἐπίτροπος καὶ ἀντικαταστάτης Σας εἰς τὸ Σουφλί εἶχεν ἐκδώσει εἰς τὸν ἱερέα Χρήστωφ τὴν σχετικὴν ἄδειαν γάμου κι' ἐπομένως ὄχι αὐτὸς ἀλλ' ὁ τελευταῖος παρέβη τὸν νόμον. Ὅτι δὲ ἐβιάσθη νὰ προβῆ εἰς τὴν ἱεροτελεσίαν ἀπὸ τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινό-

τητος Γιαννακῆεφ είναι γεγονόςδ ἀναμφροσβήτητο. Παρακάτω ἀναγράφονται ὄνόματα καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἱερέων ποὺ ἔπαθαν ἀνάλογα μὲ τὸν δύσμοιρο Παναγιώτη Χρήστου. Εἰδικῶς ἀναφέρεται ἡ περίπτωσης ἐνὸς Ἑλληνος Παπᾶ ποὺ τὸν προσκάλεσε ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος Τσαουσπλούκοιὶ νὰ στεφανώσῃ τὸν γραμματέα τοῦ χωριοῦ. Αὐτὸς ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ πάθημα τοῦ συναδέλφου του Παπᾶ Παναγιώτη, τὸν ὁποῖον ἐκτὸς τῆς ἀργίας τὸν ἔχουν ἐκτοπίσει ἀπὸ τὸ χωριὸ του, — ἀρνήθηκε νὰ τὸ κάνει. Τὴν ἱεροτελεστία τότε μονάχα δέχθηκε νὰ τὴν κάνει, ὅταν ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος τοῦ παρουσίασε ἐκτὸς τῆς «Βούλας» ἀλλὰ καὶ «Ράσπισκαν» δηλ. ἀπόδειξιν ὅτι αὐτὸς (ὡς Πρόεδρος) ἀναλαμβάνει κάθε εὐθύνην. Παρακάτω ἀναγράφεται ὅτι πολλὲς ἀπ' αὐτὲς τῆς ράσπισκες εἶναι πλαστογραφημένες κι' ἐπειδὴ οἱ Ἑλληνες ἱερεῖς δὲν ξέρουν βουλγαρικὰ δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ διακρίνουν τῆς ἀληθινῆς ἀπὸ τῆς πλαστῆς. Ὅτι πολλοὶ βούλγαροι Παπάδες χωρὶς «βούλα» καὶ «ράσπισκες» ἐκτελοῦν διάφορες ἱεροτελεστίας καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ στεφανώματα. Καὶ τέλος, ὅτι σὲ πολλὰ χωριά τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου, ποὺ ἐκτὸς τῶν ἐντοπιῶν Ἑλλήνων κατοίκων ἐποικίσθησαν καὶ Βούλγαροι, πηγαίνουν ὅλοι σ' ἑλληνικὲς Ἐκκλησίες καὶ τί μέτρα πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ νὰ τεθῇ τέρμα σ' αὐτὴ τὴν ἀνωμαλία !»

§ 8. Δὲν ξέρω αὐτὲς οἱ ἀποκαλύψεις τί ἐντύπωσι θὰ κάνουν στὸν ἀναγνώστη μου, τί θὰ σκεφθῇ γιὰ ὅλες αὐτὲς τῆς αὐθαιρέσιες τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν κατοχῆς τῆς Θράκης ἀπέναντι τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου. Ἐγὼ ἐν τούτοις — τὸ ὁμολογῶ — δὲν ἔχω ἀπαντήσει (ἐκτὸς τῆς διαγωγῆς τῶν Βουλγάρων ἀπέναντί μας) τόσον φαρισαϊσμὸ μὲ τόσο κακῶς σκεπασμένη ἀναίδεια καὶ θράσος. Ἦσαν κυρίαρχοι. Ἡ Ἐξαρχία μπορούσε κάλλιστα μὲ μιὰ τῆς ἐγκύκλιου ν' ἀπαγορεύσῃ στὸν ἑλληνικὸ κλήρο νὰ ἐκτελῇ ὁποιαδήποτε ἱεροτελεστία. Θὰ ἦταν, βέβαια, ἓνα μέτρο σκληρὸ καὶ ἀδικο, ἀλλὰ τέλος πάντων θὰ ἤξεραν οἱ ἄνθρωποι τί πρέπει νὰ κάνουν καὶ τί τοὺς περιμένει. Ἄντ' αὐτοῦ τί βλέπουμε ; Τὸν γέρον Παπα-Παναγιώτη, ἀφοῦ τοῦ ἄλλαξαν τὸ ὄνομα καὶ ἀπὸ Χρήστου, τὸν ἔκαναν Χρηστωφ, τοῦ ἄλλαξαν κυριολεκτικῶς καὶ τὴν «πίστη». Τὸν διατάζει ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος νὰ στεφανώσῃ τὸν συγχωρικό του Μαυρουδῆ (Μαυρουδῆεφ). Τοῦ δείχνει τὴν ἀπαιτούμενη ἄδειαν, ἡ ὁποία ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδεικνύεται ὅτι εἶχεν ἐκδοθῆ κανονικὰ ἀπὸ τὴν ἀρμόδια βουλγαρικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή. Τοῦ σφετερίζεται τὴν ἀμοιβή. Τὸ φοβερὸ αὐτὸ ἔγκλημα τοῦ γέρον ἑλληνος παπᾶ (ποὺ ἀφοῦ πέρασε ἑβδομῆντα χρόνια τῆς ζωῆς του σὰν παραδειγματικὸς λευίτης, θὰ ἦταν σίγουρα ἐνενηντὰ χρονῶν, ἴσως καὶ ἄνω), τὸ πληροφορεῖται ὁ βούλγαρος Νομάρχης. Διατάζει τὸν Δήμαρχο Διδυμοτείχου νὰ τιμωρήσῃ τὸν παραβάτη. Αὐτὸς τὸν προσκαλεῖ καί, ἐνῶ εἶναι φῶς φανερὸ καὶ ὁ ἴδιος ὁ δήμαρχος τὸ ὁμολογεῖ, ὅτι δὲν φταίει ὁ ἑλλην ἱερεὺς, ἀλλὰ μονάχα ἐπειδὴ εἶναι Γραικός, τὸν καταδικάζει στὴν ποινὴ τῆς ἀργίας (ποινή, ποὺ μόνον ἓνα Πνευματικὸ Δικαστή-

ριο μπορεί νὰ ἐπιβάλη, σύμφωνα μὲ τὸ Κανονικὸ Δίκαιο), καὶ τὸν ἐκτοπί-
ζει ἀπὸ τὸ χωριὸ του, δηλαδὴ τὸν καταδικάζει σὲ θάνατο ἀπὸ πείνα.

Δ. ΒΟΓΑΖΛΗΣ

Γ'. — *Ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς φιλολογίας, ἀρχαίας περιόδου καὶ τῶν βιογραφιῶν τοῦ Κυρίλλου καὶ Μεθόδιου.* 1. *Ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος.* «Ὁ Ἅγιος Κύριλλος (γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 827) καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μεθόδιος (τὴν 6/17 Ἀπριλίου 825 ἐν Βελεγκράτ-Μοραβίας) υἱοὶ τοῦ Λέβ (Λέοντος διασήμεου ἀξιωματοῦχου βοηθοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ ἐν Θεσ)νίκῃ) καὶ ἐκ μητρὸς Ἰσως Σλαυίδος, ἔτυχον εὐρείας διὰ τὴν ἐποχὴν των μορφώσεως. Ὁ νεώτερος Κύριλλος (μέχρι τῆς εἰσδοχῆς του εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὀνομαζόμενος Κωνσταντῖνος) ἐσπούδασε μαζὶ μὲ τὸν νεαρὸν βυζαντινὸν βασιλέα Μιχαὴλ εἰς τὴν περίφημον τότε ἐν Κων)όπλει Ἀκαδημίαν ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ διασήμεου, ἀριστα κατὰ τὴν ἐποχὴν του μορφωμένου Πατριάρχου Κων)πόλεως Φωτίου. Ὁ ἀδελφὸς του Μεθόδιος ἀπέκτησε τὴν μόρφωσίν του κατ' οἶκον, κατέστη Διοικητῆς μᾶς Ἐπαρχίας ἐν Θεσσαλίᾳ, κατοικημένης ὑπὸ σλαύων καὶ ἐλλήνων. Τάχιστα ἐκάθη μοναχὸς εἰς τινα μονὴν τοῦ ὄρους Ὀλύμπου τῆς Μ. Ἀσίας.

«Ὁ Κων)τῖνος πλουσίως πεπροικισμένος μὲ φυσικὰ χαρίσματα εὐρέως μορφωμένος καὶ λίαν τετιμημένος (εἰς τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα ἐπωνομάζετο πάντοτε Κων)τῖνος ὁ φιλόσοφος) ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν εἰρημένην Ἀκαδημίαν καὶ βιβλιοθηκῆριος αὐτῆς. Κατέστη διδάσχος ὡς σοφὸς καὶ ἐπιστήμων θεολόγος καὶ καλὸς λογομάχος(;) ἀπεστάλη μὲ σπουδαίας ἀποστολὰς εἰς δημοσίας συζητήσεις μετὰ μωαμεθανῶν θεολόγων (ἐν Μικρῷ Ἀσίᾳ) μετὰ Σαρακηνῶν (Ἀράβων) μωαμεθανῶν καὶ κατὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ Μωαμεθανισμοῦ (μετὰ τῶν Χαζάρων—ἐν Κριμαίᾳ). Σοβαρωτέρα ὑπὸ ἔποψιν ἀποτελεσμάτων δι' ὀλόκληρον τὸν σλαυϊσμὸν καὶ τὸ ἡμέτερον Ἔθνος, εἶναι ἡ τελευταία ἀποστολὴ τῶν δύο ἀδελφῶν εἰς Μοραβίαν. Ἐνεκα λόγων πολιτικῶν διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κλήρου καὶ ἐξασφαλισθῇ κατὰ τῆς συμμαχίας τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου μετὰ τῆς Βουλγαρίας ὁ Ροτισλάβ, ἡγεμὼν τότε τῆς Μοραβίας, ἐστράφη πρὸς τὸ Βυζάντιον παρακαλῶν νὰ τῷ ἀποσταλῶσιν ἱεροκήρυκες διὰ νὰ διδάξωσι τὸν θεῖον λόγον εἰς γλῶσσαν τοπικὴν καὶ νὰ προετοιμάσωσι κλῆρον ἐξ αὐτοῦ τοῦ Μοραβικοῦ Ἔθνους.

2. *Περὶ μεταβάσεως τῶν ἀδελφῶν εἰς Μοραβίαν.* «Ὁ Ροτισλάβ, ἡγεμὼν τῆς Μοραβίας, παρακινούμενος ἀπὸ τὸν Θεὸν συνεκάλεσε συμβούλιον τῶν ἡγεμόνων καὶ Μοραβιτῶν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ (ἀπεσταλμένους) λέγων : «Διὰ τοὺς ἀνθρώπους μας, οἱ ὁποῖοι ἀπεινάξαν τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ τηροῦσι τὸν χριστιανικὸν νόμον δὲν ἔχομεν διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος νὰ μᾶς ἐρμηνεύσῃ τὴν ἀληθινὴν χριστιανικὴν πίστιν εἰς τὴν γλῶσσάν μας, διὰ νὰ βλέπωσι τοῦτο καὶ ἄλλαι χῶραι καὶ μᾶς ἀκολουθῶσι. Διὰ τοῦτο, Μεγαλειότατε, ἀπέστειλον εἰς ἡμᾶς τοιοῦτον Ἐπίσκοπον καὶ διδάσκαλον διότι

ἀπὸ σᾶς ἐξέρχεται πάντοτε (καὶ διαδίδεται) παντάχῃ καλὴ πίστις». Ὁ Αὐτοκράτωρ συνεκάλεσε συμβούλιον, ὅπερ ἐκάλεσε τὸν φιλόσοφον Κων(ι)ντίνον καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν λόγον τοῦτον, εἰπὼν : «Σὲ γνωρίζω, φιλόσοφε, ὅτι εἶσαι κουρασμένος, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταβῆς ἐκεῖ, διότι κανεὶς ἄλλος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ αἴτημα τοῦτο ὅπως σὺ». Ὁ φιλόσοφος ἀπήντησεν : «Μολονότι εἶμαι κουρασμένος καὶ ἀσθενής, μετὰ χαρᾶς θὰ ὑπάγω ἐκεῖ, ἂν ἔχωσι στοιχεῖα εἰς τὴν γλῶσσαν των». Εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Αὐτοκράτωρ : «Ὁ πάππος μου καὶ ὁ πατήρ μου καὶ πλείστοι ἄλλοι ποῦ ἐζήτησαν ταῦτα, δὲν τὰ εὔρον, πῶς νὰ τὰ εὔρω ἐγώ ;» Εἶπε δὲ ὁ φιλόσοφος : «Ποῖος λοιπὸν ἔμπορεῖ νὰ γράψῃ λέξεις ἐπάνω εἰς τὸ νερὸ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ὄνομα αἰρετικόν ;» Ἀπεκρίθη καὶ πάλιν ὁ Αὐτοκράτωρ μαζὶ μὲ τὸν Βάρδα, τὸν θεῖον αὐτοῦ : «Ἄν ζητήσῃς δύναται νὰ σοὶ δώσῃ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς ὅλους τοὺς αἰτοῦντας ἀνενδοιάστως, καὶ ἀνοίγει εἰς τοὺς κρούοντας». Ὁ φιλόσοφος ἐξῆλθε καὶ κατὰ τὴν ἀρχέτυπον συνήθειαν, ἐπεδόθη εἰς προσευχὴν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους συνεργάτας (του). Τάχιστα δὲ τῷ ἐφανερώθη ὁ Θεός, ἀκούσας τὰς δεήσεις τῶν δούλων του. Ὁ δὲ Κων(ι)ντίνος παραχορμᾶ ἐτοποθέτησε γράμματα καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου : «Ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς ἦν ὁ λόγος κτλ.» Ἐχάρη ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν συμβούλων καὶ ἀπέστειλε τὸν Κωνσταντίνον μὲ πολλὰ δῶρα, γράψας εἰς τὸν Ροστισλάβ.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς Μοραβίαν, ὁ Ροστισλάβ τὸν ὑπεδέχθη μὲ μεγάλας τιμὰς, συναθροίσας δὲ μαθητὰς παρέδωκε τούτους εἰς αὐτὸν νὰ τοὺς διδάξῃ. Μετὰ τοῦτο μετέφρασεν ὀλόκληρον ἐκκλησιαστικὸν τυπικὸν καὶ ἐδίδαξε τὸν ὄρθρον, ὥρα, ἐσπερινόν, ἀπόδειπνον καὶ μυστικὴν λειτουργίαν. Καὶ ἤνοιξαν τότε κατὰ τὰς προφητικὰς ρήσεις, «τὰ ὄρα τῶν κωφῶν διὰ νὰ ἀκούσουν τὸν λόγον τῶν ἁγίων βιβλίων», σαφῆς δὲ κατέστη ἡ γλῶσσα τῶν ὑποκρίτως λαλοῦντων. Ἐχάρη ὁ Θεός, ὁ δὲ δισβόλος κατησχύνθη. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ (ἡ διδασκαλία) ἠὔξανε καὶ ἐστερεοῦτο, ὁ κακὸς ἐξ ἀρχῆς, φθονερὸς καὶ κατηραμένος διάβολος, δὲν ἠνέχθη τὸ καλὸν τοῦτο, ἀλλὰ εἰσῆλθε μέσα εἰς τὰ μυαλὰ τῶν ὀπαδῶν του καὶ ἤρχισε νὰ ὑποκινή πολλοὺς λέγων : «Δὲν ὑμνεῖται μὲ τὸν τρόπον τοῦτον ὁ Θεός. Ἄν τοῦτο ἦτο εἰς αὐτὸν εὐχάριστον, δὲν ἔμποροῦσε νὰ κάμῃ οὕτως ὥστε καὶ αὐτοὶ ἐξ ἀρχῆς νὰ ὑμνοῦν τὸν Θεὸν γράφοντες μὲ στοιχεῖα τὰς ὁμιλίας των ; Ἐξέλεξεν ὅμως μόνον τρεῖς γλῶσσας : ἑβραϊκὴν, ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν, μὲ τὰς ὁποίας μόνον ἀφορᾷ νὰ δοξάζωμεν τὸν Κύριον». Ἐλεγαν δὲ ταῦτα λατῖνοι ἀντίπαλοι (ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς καὶ μαθηταί). Ἀναλαβὼν ὁ Κωνσταντίνος κατὰ τούτων ἀγῶνα, ὅπως ὁ Δαβὶδ κατὰ τῶν ἀλλοφύλων καὶ κατανικήσας αὐτοὺς μὲ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς, ὠνόμασε τούτους τριπλάσιος εἰδωλολάτρων καὶ Πιλάτους κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πιλάτου, ὅστις εἶχε γράψαι (εἰς τρεῖς γλῶσσας) τὴν ἐπιγραφὴν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου Χριστοῦ. Διατρίψας δὲ ἐπὶ τεσσαράκοντα μῆνας

εις Μοραβίαν, ἀνεχώρησεν εις Ρώμην διὰ νὰ ἀγιάσῃ τοὺς μαθητὰς του. Ὁ Κότσελ, ἡγεμὼν τῆς Πανορίας, προὐλήνητῃσε καὶ ὑπεδέχθη τὸν Κωνσταντῖνον, ἐπειδὴ δὲ ἐπεθύμει ἀκριβῶς νὰ διδαχθῆ ἀπὸ αὐτὸν τὰ βιβλία τοῦ λόγου, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν περὶ τοὺς πενήκοντα μαθητὰς πρὸς διδασκαλίαν καὶ τὸν ἐξαπέστειλε μὲ μεγάλας τιμὰς. Δὲν ἔλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος οὔτε ἀπὸ τὸν Ροτισλάβ, οὔτε ἀπὸ τὸν Κοτσὲλ οὔτε χρυσόν, οὔτε ἄργυρον, ἢ τι ἄλλον, διδάσκων τὸν ἑλληνικὸν λόγον ἄνευ ἀμοιβῆς, μόνον δὲ παρεκάλεσεν ἀμφοτέρους ὅπως ἀπελευθερώσωσιν 900 αἰχμαλώτους τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέλυσε.

Μ. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Δ'. — **Κούσκουλας Διδυμοτείχου.** Ἐπάνω ἀπὸ τὸν Τοπχανὰ καὶ στὸ ὑψηλότερον σημεῖο τοῦ Καλὲ (φρουρίου), ὑπάρχει ἕδαφος ἐπίπεδο, ἐκτάσεως 5—8 στρεμμάτων καὶ ἀκριβῶς ὅπου ὁ λουτρος, καὶ λέγεται Κούσκουλας. Αὕτῃ ἡ λέξις εἶναι παραφθορὰ τῆς Τούρκικης λέξεως Κιζ-κουλέ, ἧτοι πύργος τῆς κόρης ἢ καλύτερα τῆς βασιλοπούλας. Ὅλοι οἱ Διδυμοτεῖχῖται ἀπὸ τὰ παιδικὰ τους χρόνια ἐνθυμοῦνται τὴν θέσιν αὐτήν, διότι εὕρισκετο μακρὰν ἀπὸ τὰ ὄμματα τῆς Τουρκικῆς Ἀρχῆς καὶ τοῦ ὄχλου, ἔδιδε ἄσυλον εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν σχολείων ἰδίως, νὰ παίζουν ἐλεύθερα καὶ νὰ ἐκδηλώνουν τὴν ἐθνικὴν ἔξαρσιν καὶ θυγασμὸν. Ἔστηνάν μικροσκοπικὰς σηματεῖς Ἑλληνικὰς μεταξένιες καὶ ἐχόρευαν χοροὺς Ἑλληνικοὺς κλέφτικους καὶ ἔψαλλον θούρια ἐνθουσιώδη, χωρὶς φόβους παρεξηγήσεων καὶ συνεπειῶν.

Εἰς τὴν θέσιν ἀκριβῶς αὐτήν καὶ εἰς τὸ Β.Δ. μέρος τοῦ λεγομένου λουτροῦ, ὑπῆρχε πύργος τετράπους ὕψους 20 περίπου μέτρων, ὅστις ἔφερε εἰς τὸ ἄνω μέρος δωμάτιον μὲ ἀνοικτὰ τὰ παράθυρα καὶ στέγην θολωτήν, ἐπάνω δὲ εἰς αὐτὴν εἶχε χῶρον περικυκλωμένον μὲ γεῖσον, σὺν εἶδος ταράτσας, ὅπου ἦτο δυνατὸν ἐλεύθερα κανεῖς νὰ σταθῇ. Ἡ ἀνοδος ἐγένετο μὲ λιθίνη σκάλα καὶ ἐχρησίμευε σὺν ἀναπαντήριον γιὰ τὴ βασιλοπούλα στὰ Βυζαντινὰ χρόνια. Ἀπὸ ἐκεῖ ἡ βασιλοπούλα ἀπελάμβανε τὴν θέαν τῶν ἀπειροκάλλων τοπίων τοῦ Διδυμοτεῖχου καὶ τῶν πέριξ, διότι εἶχεν ἀνοικτὸν ὀρίζοντα καὶ ἔδιδε ὀρατότητα μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἡ στέγη ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἐμπομπὰς ὀπτικῶν τηλεγράφων διὰ πυρσῶν τὴν νύκτα καὶ σὺν παρατηρητήριο κατοπιτεύσεως τῶν πέριξ ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῶν λαῶν ἐχθρικῶν πρὸς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος. Ὁ πύργος αὐτὸς ὑφίστατο μέχρι πρὸ 100 ἐτῶν περίπου καὶ κατεδαφίσθη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν, διὰ νὰ ἐπιστραφθοῦν μὲ τοὺς λίθους οἱ δρόμοι τοῦ Διδυμοτεῖχου.

Πῶς ὀνομάζετο ἐπὶ Βυζαντινῆς ἐποχῆς, δὲν γνωρίζομεν. Ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ὄμιον κατόπιν προσωνυμίαν μεταφραζόμενος ὁ Κιζ-κουλέ, ἀποδίδει τὴν λέξιν: πύργος τῆς κόρης. Παραφθαρεῖς οὗτος ὑπὸ τῶν κατοίκων κατόπιν, ὀνομάσθη Κούσκουλας. Ἰσως διὰ τὴν προσωνυμίαν αὐτὴν νὰ ὑπάρχουν ἀντιρροήσεις μερικῶν, οἱ ὁποῖοι δυνατὸν τὸ Κούσκουλας νὰ ἐρμηνεύουν ὡς Κούσκιουλας, ἧτοι πύργος τῶν πτηνῶν, λόγῳ τοῦ ὅτι εἰς τὰς κοιλότητας τοῦ

πύργου εἶχον τὰς φαλαῖς τῶν πτηνῶν. Ἄλλα διατί οἱ ἄλλοι πολυάριθμοι πύργοι τοῦ Φρουρίου νὰ ὀνομάζωνται ἁπλῶς κουλάδες (πύργοι) καὶ ὄχι kouchi—κουλάδες, ἀφοῦ πλῆθος κίρκων καὶ κοράκων (καργῶν) ἐνδουαίτωνται στὰ κοιλώματά των ; Ὅσάκις λοιπὸν παρουσιάζετο κίνδυνος ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων, ἔσπευδον οἱ Διδυμοτειχῖται καὶ ἡ φρουρά των νὰ ἐγκλεισθοῦν ἐντὸς τοῦ Φρουρίου, νὰ καταλάβουν τὰς ἐπάλλξεις διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν ἐχθρὸν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐναποθῆκενον τροφάς, συνισταμένας εἰς δημοτικὰ καὶ πρὸ παντὸς κέχρον, ὅστις ἔχει ἀντοχὴν μεγαλυτέραν εἰς πολυκαιρίαν. Νερὸ ἐπρομηθεύοντο διὰ τῆς Κερκόπορτας, παρὰ τὴν Ἀρμενικὴν ἐκκλησίαν, ἀπὸ τὰ εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ἐρυθροποτάμου ἀκόμη ὑπάρχοντα πηγαδίτσια. Ἐπὶ δὲ τῆς βορείου πλευρᾶς Διδυμοτείχου καὶ εἰς τὴν κοίτην τοῦ παραρρέοντος Ἐρυθροποτάμου ὑπῆρχε καταπακτὴ, ἣν ὁσάκις ἤθελον οἱ πολιορκούμενοι ἔκλειον καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ὑδάτων διήρχετο διὰ τῆς κοίτης τῆν, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ διὰ χάνδακος διοχετευτικῆς ἀνατολικῶς τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τὰ δύο ρεύματα συνηνοῦντο Ν.Α. καὶ οὕτω ἡ πόλις μετετρέπετο εἰς νησίδα. Τοῦτο ἴσως νὰ εἶναι ἀπίστευτον. Ἄν ὅμως λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὴν στάθμην τῶν ὑδάτων τῶν τελευταίων πλημμυρῶν, εἶναι δυνατὸν τάφρος ἔμπροσθεν (ἀνατολικῶς) τοῦ Μ. Τζαμίου, βάθους 5—10 μέτρων, νὰ μετατρέψῃ τὸ Διδυμοτείχον εἰς νήσον.

Τότε ὁ Πύργος ἔπαυε νὰ παρέχῃ θέαμα εἰς τὴν κόρην τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος Διδυμοτείχου καὶ καταλαμβάνετο ἀπὸ τὸν παρατηρητὴν, ὁ ὁποῖος κατώπτευε τὰ πέριξ καὶ εἰδοποιεῖ τὴν φρουρὰν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀνεφάνη εἰς τὸ τάδε σημεῖον, ἀπ' ὅλου δηλαδὴ ἐνεφανίζετο. Κατὰ μίαν παράδοσιν, εἰς μίαν τοιαύτην περίπτωσιν ἐκ τῶν πολλῶν, δηλ. ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς πόλεως ταύτης, προφανῶς τῶν Κουμάνων ἢ Βουλγάρων ἢ καὶ τοῦ Βουλγάρου Ἀσάν, κατὰ τὴν ὁποίαν δεινῶς ἐληλατήθη καὶ ἐπυρπολήθη ἡ πόλις (ἔξω τοῦ Φρουρίου πόλιν), οἱ κάτοικοι ἐσώθησαν κατὰ τὸ ἕξῃς τρόπον, ὅπως ὁ θρύλος σώζεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Εἶχαν πληροφορίας ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔρχεται. Τὰ πάντα εἰς τὸ φρούριον ἦσαν ἔτοιμα. Ὁ παρατηρητὴς εἰδοποιεῖ τὴν φρουρὰν ὅτι ἔφθασεν ὁ ἐχθρὸς καὶ προελαύνει ἔξ ὕλων τῶν μερῶν καὶ ὅτι διέρχεται ἤδη τὸν πέριξ τῆς πόλεως Χάνδακα, διότι ἦτο μὴν Ἰούνιος καὶ δὲν εἶχεν ὁ Ἐρυθροπόταμος νερό. Φθάνουν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἡ μάχη ἀρχίζει μὲ τὰ σύγχρονα τῆς ἐποχῆς μέσα. Οἱ πολιορκούμενοι ἀνθίστανται γενναίως. Λόγω ὅμως τῆς ὑπεροχῆς εἰς ἀριθμὸν τοῦ ἐχθροῦ ἀρχίζουν νὰ χάνουν τὰς ἐλπίδας διασώσεώς των καὶ ἀναθέτουν πλέον τὴν προστασίαν των εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ προσεύχονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐπικαλούμενοι τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Τὴν νύκτα ἐκείνην τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς, καταρακτώδης βροχὴ προκαλεῖ πλυμμύραν πρωτοφανῆ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ θέρους καὶ οἱ πολιορκη-

ταί μὴ ἐννοήσαντες τὶ ἀκριβῶς συμβαίνει, περικυκλοῦνται ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων καὶ τῶν περιρρεόντων ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ. Τοῦτο ἐνθαρρύνει τοὺς Ἑλληνας οἵτινες ἐπιτίθενται κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὧν ἄλλοι μὲν φονεύονται, ἄλλοι αἰχμαλωτίζονται καὶ ἄλλοι πνίγονται ριπτόμενοι εἰς τὸν ποταμὸν.

Οἱ Διδυμοτειχῖται σώζονται καὶ εἰς ἐνδειξιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν προστασίαν τῶν ὑπὸ τῆς εἰκόνας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, παραλαμβάνουν αὐτὴν καὶ μὲ κατάνυξιν λιτανεύουν μέχρι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, μετὰ δῶρον δὲ ἐπαναφέρουν αὐτὴν πάλιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος καθιερώθη ἔκτοτε νὰ γίνεται πάντοτε κατ' ἔτος τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἡ λιτανεῖα αὐτὴ καὶ πανηγυρις ὀνομαζομένη Καλὲ-παναῖρη, ἥτοι τὸ πανηγύρι τοῦ φρουρίου ὅπου ὁ Κούσκουλας.

Οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν καὶ ἐπέτρεπαν τὴν τέλεσιν τῆς πανηγύρεως ὅπου ἐλάμβανον χώραν παλαιστρα μὲ ἐπαθλα. Λόγω ὅμως τῆς μεγάλης κομοσυρροῆς οὔτε ὁ χώρος τοῦ φρουρίου ἦτο ἐπαρκής, οὔτε ὕδωρ εὐρίσκετο διὰ τοὺς προσκυνητὰς καὶ μετετοπίσθη ἡ πανηγυρις εἰς τὴν θέσιν Τσαῖρια συνοικίαν Χλόης. Μέχρι τοῦ 1940 ἐξηκολούθει νὰ γίνεται ἡ πανηγυρις μετὰ τῆς αὐτῆς πάντοτε εὐσεβείας καὶ ζωηρότητος, ὅπως παραστατικῶς περιγράφει ἐν τοῖς Ἐθρακικοῖς ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρῆτις κ. Ν. Βαφειδης. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1940 περιορίσθη εἰς τὴν λιτανεῖαν ἡ ὁποία περιγράφεται ὡς ἄνω καὶ οὔτε χοροὶ καὶ παλαιστραι γίνονται, ἡ δὲ χορεία ἡ ἐθνικὴ σὺν τῷ χρόνῳ λησμονεῖται καὶ ἀπομένει ἡ θρησκευτικὴ μόνον πλευρὰ τῆς πανηγύρεως αὐτῆς.

Δ. ΜΑΝΑΚΑΣ

Ε'. — Ἡ Ἁγία Πέτρα Διδυμοτειχοῦ καὶ τὰ εἰρημώματα περὶ αὐτήν.

Ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς Πέμπτης Διακαινησίμου (β' κόκκινης Πέμπτης), οἱ Διδυμοτειχῖται κάτοικοι ἐπισκέπονται τὴν ἁγίαν Πέτραν. Ἐξ ἀφορμῆς μυκητισμοῦ διανοουμένων τινῶν χαρακτηριζόντων τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην εἰδωλολατρικὴν, καθ' ὅσον Ἁγία Πέτρα δὲν ὑπάρχει ἀθλήσασα ἢ μαρτυρήσασα, γράφω τὰς κάτωθι ὀλίγας γραμμὰς πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων. Κατ' ἀρχὴν οὐδὲν φαινόμενον ὑπάρχει ἄνευ αἰτίας. Δεύτερον δὲ ἡ Ἁγία Πέτρα δὲν προσκυνεῖται ὑπὸ τῶν Διδυμοτειχῖτῶν ὡς Πέτρα καθ' ὅτι αὕτη εἶναι ὀγκώδης βράχος ἔχων ρωγμὴν καὶ εἰς τὴν κοιλότητα αὐτῆς, ὅπου διατηροῦνται ὀλίγα εἰκόνες καὶ κανδήλια, ἀλλὰ διότι πέριξ τοῦ βράχου τούτου ὑπῆρχον τόποι ἱεροί, ναοί, ἀγιάσματα, ἐξωκκλήσια, παρεκκλήσια κτλ. Ἐξ ὧν ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν τῆς Ἁγίας Πέτρας, ὅπως καὶ τὸν τῆς Ἀκροπόλεως βράχον νομίζομεν ἱερόν. Ἐὰν οἱ ξένοι κύριοι—τῶν ὁποίων τὸ ἐπιστημονικὸν κύρος καὶ τὰς ἀγαθὰς διὰ τὸν τόπον διαθέσεις ἐκτιμῶμεν—ἔιχον τὴν καλωσύνην νὰ ἐρευνήσουν, ἀκόπως δέ, τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις τοῦ τόπου, θὰ ὑπεδαύλιζον πρὸς διαιώνισιν ἕλας αὐτὰς τὰς δοξασίας, τὰς τάχα εἰδωλολατρικὰς, διότι ὑπ' αὐτὰς κρύπτονται ἱστορικαὶ ἀλήθειαι ὑψίστης ἐθνικῆς καὶ θρη-

σκευτικῆς σημασίας, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ προσκύνησις αὐτῆ τῆς Ἀγίας Πέτρας, ἔστω καὶ μὴ ὑπαρχούσης, δὲν ἀμβλύνει τὴν θρησκευτικότητα τῶν κατοίκων.

Ὁ βράχος αὐτὸς ὑπῆρξέ ποτε τόπος, ὅπου διεδραματίσθησαν γεγονότα σπουδαῖα τὸ πάλαι ποτὲ καὶ περὶ αὐτὸν διεξήχθησαν ἀγῶνες πνευματικοὶ διανοουμένων καὶ πολλῆ μελάνη κατηναλώθη. Ἐπ' αὐτοῦ ἀκριβῶς καὶ ἀναμφισβητήτως διειπλώθη, ὅτι ὑπῆρχεν ἡ ἀρχαία Πλωτινούπολις, περὶ ἧς ἐπαναλαμβάνομεν, πολὺς ἐγένετο θόρυβος πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως ὅπου εὗρισκετο, ἕως ὅτου ἡ σκαπάνη τοῦ πτωχοῦ ἐργάτου ἀπεκάλυψε τὴν γνωστὴν ἀναθηματικὴν στήλην καὶ τὸ μυστήριον διελευκάνθη. Ἡ προχριστιανικὴ Πλωτινούπολις δὲν γνωρίζομεν ἂν εἶχε ναοὺς ἀρχαίων θεῶν θρακικῶν, φαίνεται ὅμως ἀργότερον εἴτε ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, εἴτε ὑπ' ἄλλο ἡσπᾶσθη τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἶχεν ἐκκλησίας, τίς οἶδε πόσας, ρυθμοῦ θολωτῆς κατακόμβης κτλ. Μία τοιαύτη ἐκκλησία ὑπῆρχεν ἀκριβῶς παραπλεύρως τοῦ δρόμου, ὃ ὁποῖος ἄγει πρὸς τὸ Ντεβέ-μαργκὰν ἀπὸ τὸν γεωργικὸν προσφυγικὸν συνοικισμὸν, ἠτις λόγῳ τῆς πολυκαιρίας ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἔχει ἐπιχωσθῆ τελείως καὶ οὔτε ἕγγος αὐτῆς φαίνεται. Ὁ ἀνωτέρω συνοικισμὸς ἐγένεν ἀκριβῶς εἰς τὴν θέσιν ἔνθα εὗρίσκετο ἐπὶ Τουρκοκρατίας στρατῶν μεραρχίας ἑλληνικοῦ μὲ σταύλους καὶ γραφεῖα εἰς ὄλους τοὺς βοηθητικὸς χώρους μεγάλης ἐκτάσεως. Κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν στρατιῶνων τούτων, προφανῶς ὀλίγον μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Διδυμοτείχου, ἡ ἐκκλησία ὑπῆρχεν ἐρειπωμένη καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ διέταξαν καὶ μετεφέρθη δι' ἀμάξης ἕνας σπόνδυλος τοῦ ἐνὸς κίονος τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ πεδῖον ἀσκήσεων τοῦ στρατοῦ, ὅπου ὁ νῦν Ἀστικὸς προσφυγικὸς συνοικισμὸς. Ὁ σπόνδυλος οὗτος μήκους 1,50 περίπου μέτρον ἐνεπήχθη εἰς τὴν γῆν παρὰ τὸ σημερινὸν στρατιωτικὸν φυτώριον καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ἀναβατήρ τῶν τούρκων στρατιωτῶν κατὰ τὰς ἀσκήσεις. Οὗτος ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκόμη χωρὶς νὰ κινῆ τὴν περιέργειαν κανενός.

Ὁ ἐν Ἀλεξανδρουπόλει διαμένων συνταξιούχος σιδηροδρομικὸς Διδυμοτειχίτης κ. Δ. Σαζανίδης, ἀφηγεῖται ὅτι ἤκουσέ ποτε ἀπὸ γέροντας κατοίκους ὅτι κάποτε τὰ ἄλογα τοῦ Τουρκοῦ ἑλληνικοῦ κατελήφθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιδημικῆς νόσου μάλιος (σακαῖ) καὶ πρὸς πρόληψιν μεταδόσεως τῆς νόσου, ἐθάπτοντο τὰ τεθνεῶτα ἄλογα εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτήν. Ἀξιωματικὸς ὅμως τοῦ τουρκοῦ στρατοῦ κτηνίατρος Ἀρμένιος, μὴ θέλων νὰ βεβηλοῦται ἡ ἐκκλησία, ἀνέφερεν εἰς τὴν προϊσταμένην τοῦ Ἀρχῆν, ὅτι ἂν τὰ θνησιμαῖα δὲν μεταφερθοῦν πέραν τοῦ ποταμοῦ Κιζιλ-ντερε, ὃ κίνδυνος μεταδόσεως τῆς νόσου θὰ ὑφίσταται πάντοτε. Εἰσηκούσθη ἡ πρότασις του καὶ ὅλα τὰ θνησιμαῖα μετεφέρθησαν πέραν τοῦ ποταμοῦ, ἡ δὲ Ἐκκλησία αὕτη ἐπιχωσθεῖσα ἔμεινεν ἄγνωστη εἰς πολλοὺς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι ὑφίστατο ἡ Ἐκκλησία μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, οὐχὶ περισσοτέρων τοῦ 150, ἀλλ' ἦτο εἰς πολλοὺς ἄγνωστη διότι πόδι χριστιανικὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο δύσκολον νὰ πατήσῃ εἰς τὸν χώρον ἐκεῖ-

νον. Ἐὰν ἐπομένως ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐτιμᾶτο τότε ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Πέτρου εἰς τὴν ὁποίαν, καθὼς λέγεται, κρυπτοχριστιανοὶ ποτε Τοῦρκοι περιποιούντο αὐτὴν καὶ προσήχοντο, δὲν εἶναι ἄστοχος ἢ ὑπὸ τοῦ λαοῦ προσωνομία ὅλης τῆς θέσεως ἐκείνης μετὰ τοῦ βράχου, τῆς Ἁγίας Πέτρας, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ ἐκκλησία δὲν φαίνεται καὶ ἔμεινεν ὡς παράδοσις ἢ ἀγιότης τοῦ τόπου τούτου. Ἄλλὰ καὶ ἂν δὲν ἔλαβε τὴν προσωνομίαν ταύτην ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω αἰτίας, ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρξε Πέτρα ἁγία (θηλυκὸν τοῦ Πέτρος καὶ συνητήσαμεν ἄλλοῦ πολλὰς τοιαύτας γυναῖκας) ἀθλήσασα, μαρτυρήσασα ἢ ἀσκητεύσασα εἰς τὴν ὄρη τὴν αὐτὴν τοῦ βράχου, ὅπου τῶρα τὰ εἰκονίσματα καὶ ἦτις ἁγία δὲν συμπεριελήφθη εἰς τὸ συναξάριον ; Μήπως καὶ ὁ ἐν Διδυμοτείχῳ μαρτυρήσας ἱεροδιάκονος Παρθένιος κατὰ τὸ 1803 εἶναι κάπου ἐγγεγραμμένος εἰς συναξάριον ; Καὶ ἀφοῦ δὲν εἶναι ἔπαυσεν ἡ ἀγιότης του ;

Ταῦτα ἀπὸ ἀπόψεως θρησκευτικῆς πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν Διδυμοτείχιτῶν ἐκ τῆς κατηγορίας τῆς εἰδωλολατρείας. Ἀπὸ ἀπόψεως δὲ ἱστορικῆς ἢ εὐρεθεῖσα ἀνωτέρω ἀναθηματικὴ στήλη ὁμιλεῖ καλύτερον, πόσον ἐνδιαφέρον πρέπει νὰ στραφῇ ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων Ἄρχων, ἵνα γίνουν ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι, διότι πολλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακαλυφθοῦν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς εὐρέσεως τῆς στήλης, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους χώρους, πλησίον ἐκεῖ εὐρισκομένους. Πῶς οἶδε πόσα κειμήλια μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας εὐρέθησαν ὑπὸ πολλῶν, χωρὶς νὰ ἴδουσι ποτὲ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ! Κατὰ τὸ 1942 π. χ. ἐποχὴν τῆς κατοχῆς, μία κόρη, Χρυσῆ Μανουσιάδου ὀνομαζομένη, σκάπτουσα τὴν ἄμπελον τοῦ κ. Ἀχιλ. Παγκάλου ἐπὶ τῆς Ἁγίας Πέτρας, εὗρεν ἐνώτιον (σκουλαρίκι) χρυσοῦν, ἀξίας ἀρχαιολογικῆς μεγάλης. Τοῦτο ὑπεδείχθη εἰς ἐμὲ καὶ συνέστησα νὰ τὸ κρύψῃ καλῶς, διότι ἔχει ἀξίαν καὶ ἀργότερον θὰ ἔφερεν εὐτυχίαν εἰς τὴν οἰκογένειάν της. Πράγματι ἡ ὄρφανὴ πατρὸς κόρη ἔκρυψε τὸ κόσμημα εἰς τὸ κιβώτιον τῆς προικὸς της. Τοῦτο πληροφορηθέντες ἐπιτήδειοι, ἔπεισαν τὸν τότε μικρὸν ἀδελφόν της νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτοὺς καὶ οὕτω τὸ ἀρχαιολογικὸν αὐτὸ κειμήλιον παρεδόθη εἰς αὐτοὺς ἀντὶ ἐνὸς χιλιογράμμου καπνῶν (σιγαρέττων) Τουρκικῶν. Εἰδοποιηθεῖσα ὑπ' ἐμοῦ ἡ Ἀστυνομία, οὐδὲν κατώρθωσε λόγῳ τῆς τότε καταστάσεως. Καὶ οἱ σφετερισθέντες ὅμως, μὴ γνωρίζοντες τὴν πραγματικὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἐξεποίησαν εἰς τρίτον ἀντὶ πινακίου φακῆς.

Τὸ ἀνωτέρω κόσμημα ἦτο κυκλωτέρες χρυσοῦν καὶ ἡ μὲν κάτω ἐπιφάνεια ἦτο χονδρὴ, 0,005 περίπου, εἶχε δὲ κρεμαμένας ἀπείρους μικροσκοπικὰς καρδίας δι' ἀλύσεων τριχοειδῶν. Τὸ ἄνω μέρος, ἔξ οὗ ἀνηρτᾶτο εἰς τὸ ὠτίον, ἦτο λεπτότερον καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ ἐλατηρίου ἀνοιγοκλεισίματος ἔφερε λεπτὴν ἄλυσον ἀνηρτημένην 0,15 περίπου, δι' ἧς προφανῶς συνεδέετο τὸ ἕτερον σκουλαρίκι διὰ τοῦ ἀχένους τῆς κτήτορος. Φαίνεται ὅτι ἐκτύπησεν ἡ κόρη μὲ τὴν σκαπάνην καὶ ἀπέκοψε τὴν ἄλυσον εἰς δύο καὶ τὸ ἕμισυ τοῦ ὅλου κοσμήματος ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἀντίληψίν της, τὸ ἄλλο ὅμως, παρὰ τὰς

ἔρευνας τῆς, δὲν ἀνευρέθη. Τὸ κυκλωτέρως τοῦτο κόσμημα εἶχε διάμετρον 0,04—0,05 τοῦ μέτρου καὶ ἔξ αὐτοῦ ὑποτίθεται τὸ μεγαλόσωμον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡς τοῦτο μαρτυροῦν καὶ σαρκοφάγοι ἀνακαλυφθεῖσαι κατὰ τὴν τοποθέτησιν σωλήνων τοῦ ὑδραγωγείου τῆς πόλεως παρὰ τὴν Ἁγίαν Αἰκατερίνην, αἱ ὁποῖαι εἶχον μῆκος πλεόν τῶν 2 μέτρων, τὰ δὲ ὄσῳ τῶν λειψάνων γυναικῶν, μεγιστάνων προφανῶς, ὑπερμεγέθη καὶ μαρτυρεῖται ἔξ αὐτοῦ ὁ πολιτισμὸς τῆς τέχνης τῶν χρόνων ἐκείνων.

Δ. ΜΑΝΑΚΑΣ

Γ'. — *Κιρτζαλήδες, Πομάκοι, Ἀργιᾶνοι, Νταγλήδες καὶ Κιζιλ-μπάσδες, οἰκοῦντες πέριξ τοῦ ὄρους Ροδόπης.* Ἀναγνώσας τὶς φυλετικὰς καὶ ἔθνικὰς μειονότητες τῆς Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας τοῦ κολοσσοῦ Βαλκανιολόγου κ. Δ. Βογαζλή, ἔδοκίμασα ἐν ἐρωτηματικῶν εἰς τὸ σημεῖον ὅπου κάμνει λόγον περὶ Πομάκων, διότι θεωρεῖ, ὅλους τοὺς πέριξ τῆς Ροδόπης οἰκοῦντας, Πομάκους, καὶ ἐνῶ ἐν τῇ σελίδι 28 ἀναγράφει 3 θρησκευτικὰς αἱρέσεις, δὲν ἐπεξηγεῖ ποῖαι εἶναι αὐταί.

Ἄν ἔχω ἐγὼ ἀνάστημα νὰ ὀρθώσω ἐνώπιον τοῦ κολοσσοῦ κ. Βογαζλή, ἔχοντος τόσα καὶ τόσα στοιχεῖα σοβαρὰ περὶ Πομάκων κλπ., ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι πλήρης ἡ περιγραφή περὶ αὐτῶν, διότι πρέπει νὰ ξεκαθαρισθῇ ποῖαι εἶναι αἱ αἱρέσεις αὐταί, ὥστε σαφῆ εἰκόνα τοῦ λαοῦ τούτου καὶ ἄλλων οἰκούντων ἐπὶ τῆς Ροδόπης νὰ σχηματίσωμεν. Καὶ 1) Νοτίως τῆς γραμμῆς Ὁρτάκιοι—Κουσιοῦ—Καβάκ—Κιρτζαλή καὶ Πασμακλή, ἦτοι ὅλη σχεδὸν ἡ Βόρειος πλευρὰ τοῦ ὄρους Ροδόπης, κατοικεῖται ἀπὸ φανατικούς Τούρκους, πολλάκις πολλὰ δεινὰ προξενήσαντας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, διώκτας τρομεροῦς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τούτους ἀποκαλοῦν *Κιρτζαλήδες*, ἐκ τοῦ ὀνόματος περιφερείας Κιρτζαλή. Οὗτοι, ὡς λέγουσιν ἀνθρώποι δυνάμενοι νὰ ἔχουν γνώμην, δὲν εἶναι ἐντόπιοι, ἀλλ' ἦλθον ἐκ Μ. Ἀσίας, τίς οἶδε κατὰ ποῖαν ἐποχὴν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου καὶ ἀφομοίωσιν τῶν πέριξ. 2) Ὁλὴ ἡ Δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Ὁρβύλου ὄρους μέχρι τοῦ Στρουμῶνος, κατοικεῖται ἀπὸ *Πομάκους* καὶ ἀποκαλουμένους ὑπὸ τοῦ Θουκνιδίδου *Ἀργιᾶνας*, οἵτινες ἔχουν χαρακτηριστικὰ ἀδρά, χαρακτῆρα σιληρόν, ἐκδικητικὸν καὶ εἶναι κρυφίνους καὶ φανατικῶς προσηλωμένοι εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν. 3) Ὁ Νότιος πλευρὰ τοῦ ὄρους Ροδόπης καὶ μέχρι τοῦ τοταμοῦ Νέστου κατοικεῖται ἀπὸ *Νταγλήδες*, ἦτοι ὀρεσιβίους, ὡς ἐρμηνεύεται ἡ λέξις, ἀν καὶ ὅλοι εἶναι ὀρεσιβίιοι, πρὸς διάκρισιν ὅμως ἀπὸ τοὺς Πομάκους, ἀγαθοὺς καὶ φιλησύχους, λιτοδιαίτους, οἵτινες ἀσχολοῦνται εἰς ὀλίγην κτηνοτροφίαν, μελισσοκομίαν καὶ συλλογὴν ὀπωρῶν, τὰς ὁποίας ξηραίνοντες τὸ θέρος, πωλοῦν εἰς τὰς ἀγορὰς Διδυμοτείχου, Κομοτινῆς καὶ Ξάνθης. Οὗτοι ὁμιλοῦν τὴν τουρκικὴν καὶ ποτε μίαν παρεφθαρόμενην γλῶσσαν μεμειγμένην μὲ Τουρκικὰς, Βουλγαρικὰς καὶ Ἑλληνικὰς λέξεις. Ἔχουν ὑποτυπώδεις τόπους προσευχῆς (τζαμιά), δικούς των χοτζάδες καὶ μουεζίνηδες. Εἶναι καὶ

αὐτοὶ παραφυὰς τῶν Πομάκων καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν Θρακοπελασγικὴν φυλὴν, καὶ 4) Ὅλοι οἱ τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ροδόπης ἀνωθεν τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ *Κιζιλ-δελη-δερε* (*Ἐρυθροποτάμου*) κατοικοῦντες, ὀνομάζονται *Κιζιλ-πάσηδες*, ἦτοι κοκκινοκέφαλοι, διότι ἔβαφον πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν τὴν κόμη των μὲ κινά.

Ἡ παραφυὰς αὕτη τῶν Πομάκων ἔχει τελείως διαφορετικὸν τρόπον ζωῆς καὶ σκέψεως, ἀλλὰ καὶ σωματικῶς διαφέρουν πολὺ αὐτῶν. Εἶναι εὐειδεῖς ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Εὐθυτενεῖς, ροδαλοὶ καὶ ἄκρως συμπαθητικοί. Τὸ γυναικεῖον φύλον δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ζωγραφικῆς πινακῶν καλλονῆς μὲ λεπτὰ χαρακτηριστικά, μύτην μικράν, λευκοτάτην σάρκα καὶ τὸ ἄκρως εὐδιάθετον. Προῶοι, φιλάνθρωποι καὶ ἀφαντάστως χρηστοί. Ἔργαζόμενοι εἰς τὰ δάση, ἐγκαταλείπουν τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας των καὶ ἔργαλειά, χωρὶς νὰ σημειωθῆ ποτὲ κλοπή. Ἡ φιλοξενία των εἶναι παροιμιώδης. Αἱ γυναῖκες των δὲν φοροῦν φανερῆ—γιασμῆ—κεκρυφάλον. Δὲν κρύπτουν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοὺς χριστιανούς. Φιλοξενοῦν αὐτοὺς εὐχαρίστως εἰς τὰς οἰκίας των, οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς Τούρκους, πρὸς οὓς δὲν ἔχουν συμπαθείας. Ἡ κατοικία των εἶναι ἀρχέγονος οἰκία, σκεπασμένη μὲ σχιστολίθους καὶ στολίζεται αὕτη μὲ ὀλίγα ἐπιπλα ἰδικῆς των κατασκευῆς. Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν ἀποτελεῖται χειμῶνα καὶ καλοκαίρι ἀπὸ χονδρὸν ὕφασμα ὑφαινόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν των καὶ κτυπημένον ἀπὸ νεροτριβάς. Αἱ γυναῖκες ἀρκοῦνται εἰς πέπλον λευκὸν ἢ γαλάζιον. Εἶναι λάτρεις τοῦ ποτοῦ καὶ τοῦ κρέατος. Ἡ ρακὴ οὐδέποτε ἀπολείπεται ἐκ τῆς οἰκίας των, ὁσάκις δὲ δίδεται εὐκαιρία τρώγουν κατὰ κόρον ἐψημένον κρέας. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους βράζουν, ὅπως καὶ οἱ Νταγλῆδες, ξηρὸς ὀπώρως καὶ πίνουν χροσάφι ἀντὶ νεροῦ. Οἱ φανατικοὶ μωαμεθανοὶ τοὺς ἀποστρέφονται, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς Σαμαρείτας. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ εἰς οὐδένα συγχρωτισμὸν ἔρχονται μὲ αὐτοὺς οὔτε εἰς ἐπιμειξίαν καὶ μὲ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς γείτονας των Νταγλῆδες. Δὲν εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Ἐχουν ἀντὶ τζαμίου τεκέδες (εἶδος μοναστηρίου, ἢ, ὅπως ἡμεῖς ἔχομεν παρεκκλησία). Λέγουν ὅτι μίαν νύκτα τοῦ ἔτους συγκεντρῶνονται ὅλοι οἱ ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τοὺς τόπους αὐτῆς τῆς προσευχῆς καὶ ἐκεῖ ἀρχίζουν ὁμαδικῶς νὰ ἀπαγγέλλουν διάφορα τροπάρια ἀκατάληκτα, μέχρις ὅτου καταληφθοῦν ἀπὸ ἐστειρικότητα, ὅποτε ἐπιδίδονται εἰς ὄργια. Εἶδος δηλ. Ἐλευσινίων μυστηρίων ἢ Νυμφωνισμῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Τούρκοι σκωπτικῶς ὁμιλοῦν περὶ αὐτῶν. Θρησκευτικὰς τελετὰς ἄλλας, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, δὲν ἔχουν, εἰμὴ μόνον τὸ μπαϊράμι καὶ πανηγύρι τοῦ *Γιαηλά*, ἦτοι τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ κατὰ τὴν 20ὴν Ἰουλίου, καθ' ἣν ἀνεβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Ἀν. Ροδόπης, ἣτις ὀνομάζεται *γιαηλάς*. Καίτοι τοῦτο ἀποτελεῖ στοιχεῖον περὶ τῆς χριστιανικότητός των τὸ πάλαι, τίς οἶδε κατόπιν πόσων πιέσεων τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν, μετέτρεψαν τὴν θρησκευτικὴν πανηγυρίαν

εις ἐμπορικὴν. Λαμβάνουν ὅμως μέρος καὶ εἰς τὸ Σουλτάν-μπαϊράμι καὶ Τατάρ-μπαϊράμι μαζί με τοὺς Νταγλῆδες.

Εἰς τὰς πανηγύρεις αὐτὰς λαμβάνουν μέρος πωληταὶ διάφοροι ὄλων τῶν πλησίον πόλεων καὶ γίνονται ἐμπορικαὶ πράξεις εἰς μεγάλην κλίμακα. Τούτους παραλαμβάνουν ἀπὸ ἀποστάσεως 1 ὥρας με τυμπανοκρουσίας καὶ ζουρνάδες, παρέχεται δὲ ἄφθονος ρακί εἰς ὄλους τοὺς ξένους, κρασί καὶ ψημένον κρέας. Εἰς τὸ τέλος τῆς πανηγύρεως λαμβάνουν χώραν χοροί, παλαιστραὶ κλπ.

Περὶ αὐτῶν ἀσφαλῶς ἔμυλον οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ ὅτι εἶναι ὑπολείμματα τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, ἀρχαιοτέρων τῶν Πομάκων, καὶ αὐτοὺς ὀνομάζουν τὰ μάλα οἰνόφυγας καὶ κρεατοφάγους.

Δ. ΜΑΝΑΚΑΣ

Ζ'.—Τὸ λινάρι-κανάβι. Τὸ λινάρι (λίνος) καὶ κανάβι ἐκαλλιεργοῦντο στὴν περιοχὴ Σαμακοβιοῦ (450 π. Χ. Ἡροδότου μοῦσαι). Παράγεται στὴ Θράκη κανάβι πολὺ ὑπέρτερο τοῦ λιναριοῦ, ποὺ κατασκευάζουν οἱ Θρακιῶτες ρούχα πολὺ στερεὰ ποὺ μοιάζουν μετὰ τὰ λινά. Κεῖνος ποὺ δὲν ξέρει, δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ τὸ ἓνα πανὶ ἀπὸ τᾶλλο. Κεῖνος ποὺ δὲν εἶδε κανάβι, μπορεῖ νὰ τὸ ἐκλάβῃ γιὰ λινάρι. Ἡ Θράκη ἦταν πατρίδα τοῦ λιναριοῦ, γιὰτὸ φοροῦσαν λινὰ χειμῶνα καλοκαίρι οἱ Σαμακοβιανοὶ ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια. Ἦταν καὶ τὰ δυὸ ἀπὸ τὰ πιὸ προσοδοφόρα σπαριά ὑστερα ἀπὸ τὸ σιτάρι καὶ τὸ καλαμπόκι ποὺ φύτευον στὸν Ἀϊθανάση, τὶς Λιναρίνες, Μουρτάτη, Παλιοκκλησιά, Καραβιζύη, Μεγαλόγγος, Θελοπόταμο. Τὸ λινάρι φυτρώνει σὲ ποτιστικὰ μέρη σὰν ὕδροχαρές, ὁ κορμὸς του ἀνεβαίνει ὅπως τὸ σιτάρι με μικρὰ πλατεῖα κοντὰ φύλλα. Τὸ ἄνθος εἶναι γαλάζιο κιὸ καρπὸς του, ὁ λιναρόσπορος, ποὺ βρῖσκεται στὰ φαρμακεία ὡς φάρμακο ἰαματικὸ (λαπάδες μαλαχτικοί) εἶναι κοκκινωπός. Στὴν συγκομιδῇ τὸν ἔβγαζαν μαζί με τὶς ρίζες καὶ τὸν ἔδεναν σὲ χειρόβολους, τοὺς ἔστηναν ὄρθια, ὅπως τὸ σισάμι στὸν ἥλιο νὰ ξεραθοῦν, ὑστερα τοὺς κοπάνιζαν ὡς ποὺ νὰ τινάξουν τὸ καρπὸ τους, τὸ λιναρόσπορο. Οἱ χειρόβολοι αὐτοὶ ἦταν μεγάλη ποσότητα καὶ ἐλίμναζαν, δηλ. τᾶβαζαν πλαγιαστά μέσα στὸ νερὸ στὶς λίμνες ἢ πρόχειρες δεξαμενές, νὰ σταθοῦν σ' ὄριασμένο διάστημα, ὡς πού νὰ σαπίσουν οἱ ξυλώδεις κορμοὶ καὶ νὰ μείνῃ ἢ καθαρῇ ἓνα τοῦ λιναριοῦ. Τότε τᾶβαζαν ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ τὰ στέγνωσαν ὀλότελα. Εἰδικὰ ἐργαλεῖα (οἱ μέλικιες) ποὺ μεταχειρίζονταν γυναῖκες καὶ κορίτσια τὰ ἐπεξεργάζονταν καὶ τὰ καθιστοῦσαν ἔτοιμα σκουλουττα. Τὰ σκουλούττα τὰ ἔγνεθαν σὲ ψιλὸ νῆμα σύμφωνα μετὰ τὴν παραγωγὴ τοῦ ὑφάσματος ποὺ ἤθελαν. Ὑφαντήρια (λάκοι) ὑπῆρχαν στὸ κάθε σπῆτι καὶ ὑφαίναν πολλὰ λινὰ ὑφάσματα, ποὺ τὰ κατασκεύαζαν γυναῖκες καὶ ἄντρες ὡς τὰ 1900. Ἀπὸ τὸν καρπὸ ἔβγαζαν τὸ λινέλαιο (μπεζίρι), ποὺ ἀντικαθιστοῦσε τὸ ἐλαιόλαδο, ποὺ εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὸ σισαμέλαιο (σαμόλαδο). Ἡ Τρουλιὰ εἶχε πολλὰ ἐλαιοτριβεῖα. Ἴδια ἐπεξεργασία γίνονταν καὶ στὸ κανάβι, φυτὸ ὑψηλό, ὅπως τὸ λιουτρόπι, μετὰ φύλλα ἀμπελοειδῆ σχιστά. Στὰ 1900 ἔσβησε ἢ

ἐπεξεργασία τοῦ λιναριοῦ, γιατί ἔμπαιναν πανιά εὐρωπαϊκὰ φθινότερα.

Κ. ΒΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Η'.—*Ἡ μασκαροδευτέρα ἢ Πιτεροδευτέρα στὸ Σαμμακόβι καὶ οἱ Πιτεράδες.* Ὅπως σὺλα τὰ μέρη τῆς Θράκης γιορτάζονταν ὁ Καρνάβαλος ἔτσι καὶ στὸ Σαμμακόβι γιορτάζονταν μὲ τοὺς Πιτεράδες. Τοὺς Πιτεράδες σχημάτιζαν νεαροὶ καὶ ἡλικιωμένοι κωμικοὶ τοῦ Σαμμακοβιοῦ, ποὺ ἔκαμναν τὸν κόσμον νὰ ξεκαρδίζεται. Ἡ νυφικὴ πομπὴ ἀποτελοῦνταν : ἀπὸ τὸν ἀρκουδιάρη, τὸν κουρέα μὲ τὰ λαμπερὰ ξυράφια, τοὺς ἀχθοφόρους, τὸν Κουτρούλη, τοὺς Σειμένηδες, τὴ μαύρη σκούφια κλπ.

Ἡ μαύρη σκούφια ἦταν ὀλιγομελῆς παρέα ἀλλὰ ἀπὸ διαλεγμένους μασκαράδες. Ἀνάμεσά τους ἦ γριὰ ἦταν τὸ σπουδαιότερο πρόσωπο, ὁ σκουφοφόρος μὲ τὰ κουδούνια ποὺ εἶχε κρεμασμένα στὸ ζωνάρι του, κελαιδοῦσε τὴ μαύρη του σκούφια : « Σὰν τὴν ἔβαλε...ποτὲ δὲν τὴν ἔβγαλε». Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ἐπαναλάμβανε μὲ γυναικεία φωνὴ κάνοντας τσακίσματα, ποὺ προκαλοῦσαν γέλοια. Ἡθοποιοί, ποὺ διακρίθησαν στὸν καιρὸ μας, ἦταν : Ὁ Πουσκέφτης, ὁ Μαλακός, ὁ Θεγόφλος, ὁ Μάντη.

Τοῦ Κουτρούλη ὁ γάμος. Ὁ Κουτρούλης κατοικοῦσε ἀκριβῶς ἀπέναντι στὴ βρύση τοῦ Κουτούλη ¹⁾ καὶ ὠνομάζονταν Θανάσης Κουτούλης, ποὺ ἔγινε Κουτούλης, διότι εἶτανε κουτός. Ἡ φύσις τοῦ ἐστέρησε τὴ μνήμη. Δὲν θυμοῦνταν ὅ,τι ἐπάθαινε καὶ ὅ,τι τοῦλεγαν τὸ πιστεῦε. Εἶχε μέτριο ἀνάστημα, ἔλαμπε τὸ πρόσωπό του ἀπὸ ἀγαθότητα καὶ πάντα στὰ χεῖλια του εἶχε τὸ χαμόγελο.—Ρὲ Κουτρούλη τί κάνεις ;—Καλὰ παιδιὰ.—Κουτρούλη θὰ σάραβωνιάσουμε !—Ἀλήθεια ;—Ναί, σὲ βρήκαμε τὴ νύφη.—Δὲ μὲ παίρουνε ἐμένα.—Τότες θὰ σὲ κάνουμε νύφη νὰ σὲ πάρουν τὰ παλλικάρια.—Ἀλήθεια;! Καὶ τὸ πιστεῦε ὁ ἀνάχαρος. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν Κουτρούλη, οἱ Πιτεράδες τὸν ἔντυναν νύφη, τὸν στόλιζαν, τοῦ ἔβαφαν τὰ μάγουλα κατακόκκινα καὶ ὠργάνωναν *γαμήλιο πομπὴ* μὲ παρέλαση στοὺς κεντρικοὺς δρόμους. Ἡ ἐμφάνισή του κ' ἦ ἐνδυμασία του τὸν ἔκαμναν κωμικώτατο. Ἡ τελετὴ ἀρχίζε ἀπὸ τὸ πρῶν 8 ὥς τὸ βράδυ. Στὴ διαδρομὴ ἐτραγουδιούνταν κατάλληλα στιχογραφήματα λαϊκὰ. Ὅσοι παρέβαιναν τὸν ἠθικὸ νόμον ἀλλοίμονό τους—ἀκουαν ἀπίστευτα, τόσο ποὺ εἶτε ἄντρας εἶτε γυναῖκα δὲν μπορούσε νὰ ξεπλυθῆ. Στὴ νυφικὴ πομπὴ πήγαινε μπροστὰ ὁ ὀργανοπαίχτης εἶτε γκάϊνταιζης εἶτε λυράρης, παίζοντας τὸν πασίγνωστο σκοπὸ : ντιλιν-ντί, μωρέ, ντιλιν-ντί. Ἀκολουθοῦσαν τὰ προικιά τῆς νύφης φορτωμένα στὸ γαῖδαρο ἀπὸ παλιὰ ράκη, ἔπειτα τὰ δῶρα στὸ πανέρι τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης. Ἀκολουθοῦσε κατόπι τὸ ζευγάρι Κουτρούλη μὲ τὸν παράγαμπρο, ποὺ κρατοῦσε λεμονόκουπα στυμένη, γιὰ τὴ νύφη νὰ μωσκίζεται μὴ λιγοθυμήσῃ. Ἡ πομπὴ συνωδεύονταν μὲ χοροὺς καὶ μὲ καλαμπούρια τῆς ἐποχῆς, ποὺ μαυτὰ καλοῦσαν τὸ πλῆθος τὸ

1) Τὸνομά Κουτούλης πήρε τὸ ο κέγινε Κουτρούλης.

ἀπόγευμα νὰ παρευρεθῆ στοῦ «Κουτρούλ' τὸ γάμο», πού ἦταν καὶ τὸ πιὸ ἀστεῖο μέρος τῆς παραστάσεως.

Στὶς πέντε τὸ ἀπόγευμα τὸ πλήθος συγκεντρώνονταν, ἄντροι καὶ γυναῖκες, στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν καὶ συρριανοῦσαν τὰ καμώματα καὶ τὰ κωμικά κ' ἀστεῖα, πού ἦταν ἀπερίγραπτα. Τόσο ἦταν τᾶστεῖα, ὥστε ὁ κόσμος ἔξαφανίζονταν ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ οἱ ἄντρος κυλιούνταν στὴ γῆ ξεκαρδισμένοι ἀπὸ τὰ γέλοια. Οἱ Σεϊμένηδες ¹⁾—νεαροὶ βοσκοὶ—ντύνονταν τὸ πλεῖστον στὰ μεκιάνια τους ²⁾ τῆς ἡμέρας τῆς Τυρινῆς κατεβαίνοντας ἀπὸ τὰ βουνά. Ντύνονταν μὲ καμάρι κάτασπρα πτυχωτὰ φουστάνια, πού δανείζονταν ἀπὸ νοικοκυρόσπιτα. Φοροῦσαν κόκκινα φέσια δεμένα μὲ πλουμιστὸ τσεμπερί, γελέκα κεντημένα πολύχρωμα, ἄσπρες περισκελίδες, τσαρούχια στὰ πόδια, στοὺς ὤμους πρόσθετες μάλλινες μέρτες χρωματιστὲς καὶ ζώνη δερμάτινη κιόρμα-τοθήκη (σελαχλίκι), ὅπου ἦταν οἱ κομποῦρες, μάχαιρες ³⁾ καὶ γιαταγάνια κατακαίνουργια—κειμήλια ἀξίας. Στὸν ὄμο ἔφερναν σουλτάτα, σισανέδες, κариоφύλια, λογιῆς κοπῆς ὄπλα μὲ χάρη καὶ ὑπερηφάνεια. Ἐκαμναν τὸ γύρο τοῦ χωριοῦ καὶ σὲ κάθε ἀπλωσιά (μεϊντάν) ἔστηναν ἔμμορφο χορὸ μὲ τοὺς ἤχους τῆς γκαίντας. Κερνοῦσαν στὰ σπίτια σὲ πλίνη κούπα κρασί ἐγχώριο καὶ μεγάλους σβόλους τυρὶ νὰ ξεθευτοῦν δλα τὰ σαρακοστιανά. Περνώντας ἀπὸ τὸ διοικητήριο ἔστηναν χορὸ πρὸς τιμὴν τῶν Τούρκων καὶ μένα στόμα ὑμνοῦσαν τὸν Πατισάκ : Μπὶν γιασά.

Κ. Γ. ΒΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Θ'.—*Μία ἐπιστολὴ τοῦ ἀποθανόντος ἐφέτος διασήμου Ἑγγλοῦ ἀρχαιολόγου καὶ καθηγητοῦ Dawkins R. πρὸς τὸν διευθ. τοῦ Ἀρχείου Θράκης.* «Πολλὲς εὐχαριστίες γιὰ τὸ γράμμα σας τῆς 1ης τρέχοντος. Χαίρομαι πού ἐλάβετε τὸ βιβλίον μου *Modern Greek Folktales*, καὶ εἶμαι πολὺ εὐχαριστημένος ἐπίσης ὅτι θὰ γράψετε μιὰ κριτικὴ. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἐργασιῶν μου ἀπὸ Ἑλληνας ἐπιστήμονες, μοῦ δίνει βαθεῖαν ἱκανοποίησιν. Τώρα ἔχω στὸ τυπογραφεῖο τοῦ Πανεπιστημίου ἄλλον ἕνα τόμον μεταφρασμένων παραμυθιῶν ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶχατε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ μεταφράσω μερικὰ (Θρακιώτικα παραμύθια).

Ἡ «προηγούμενη ἐργασία μου» εἶναι ὁ μεγάλος τόμος «*Forty-five Stories From the Dodekanese*, πού ἐξεδόθη πρὸ ὀλίγων χρόνων. Τὰ λίγα ἀντίτυπα πού εἶχα γιὰ διανομὴ στοὺς φίλους μου πρὸ πολλοῦ ἔχουν ἐξαντληθῆ. Ὅλα τὰ παραμύθια ἦταν παρμένα ἀπὸ τὰ Δωδεκάνησα καὶ ἡ ἐργασία δὲν εἶναι πλήρης ὅσον ἤλπιζα νὰ ἀποδώσω στὸ «*Modern Greek Folktales*». Βεβαίως θὰ σᾶς στείλω ἀντίτυπον ἀπὸ τὸ καινούργιον βιβλίον, πού θὰ ἐκδοθῆ τὸ φθινόπωρον. Εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸ προηγούμενον, ἀλλὰ περιέχει

1) Ἡ λέξις δὲν ἐξηγεῖται παρὰ ἐκφράζει ἕναν εὔζωνα.

2) Ποιμνιστάσιά τους.

3) Κεῖνο τὸν καιρὸ οἱ Τούρκοι ἐπέτρεπαν νὰ ἔχουν οἱ χριστιανοὶ ὄπλα.

ἀρχετὰ καλὰ παραμύθια. Φαίνονται ἀνεξάντλητες οἱ συλλογές τῶν παραμυθιῶν καὶ τελευταίως ἔχομε ἓνα ἐξαιρετικὸν τόμον ἀπὸ τῆ Σίμη ὑπὸ τῆς Madame Maskoni. Βρίσκω ὅτι αὐτὰ τὰ παραμύθια μεταφράζονται πολὺ ὠραῖα εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ἴσως σὲ μιὰ ἑλαφρὰ ἀρχαϊκὴ γλῶσσα τῆς Ἀγγλικῆς. Μερικὰ ἀπὸ τὰ καλλίτερα παραμύθια εἶναι ἀπὸ τὴν Θράκην. Περιμένω μὲ ἀνυπομονησίαν τὸν ἐπόμενον τόμον σας καὶ τὴν κριτικὴν».

Γνώμες τοῦ P. Ντόκινς γιὰ τὰ ἑλληνικὰ παραμύθια

1.—Ὁ πλοῦτος τῆς Θρακ. λαογραφίας ἀπετέλεσε ἔκκληξιν γιὰ μένα.

2.—«Δὲν νομίζω ὅτι ἔχω νὰ πῶ τίποτε ἄλλο παρὰ, ὅτι μοῦ ἔκαμε τεραστία ἐντύπωσιν ἢ ποσότης καὶ ἀκόμα περισσότερον ἢ ποιότης τῶν παραμυθιῶν ἀπ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα» δηλ. ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν Θράκην ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον, τὴν Σκύρον καὶ τὸν Πόντον. Εἶναι μιὰ καταπληκτικὴ ἐκδήλωσις ἐθνικῆς τέχνης καὶ θέλω νὰ πράξω πᾶν τὸ δυνατόν διὰ νὰ τὴν διαδώσω. Οἱ λαογράφοι—καὶ τοῦτο ἰσχύει ἰδιαίτερος εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν—ἔχουν πλήρη ἄγνοιαν τῶν θησαυρῶν αὐτῶν καὶ κάτι πρέπει νὰ γίνη. Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συναδέλφων σας ἐλπίζω νὰ κάνω κάτι.

Μετὰ πάσης τιμῆς

R. DAWKINS

Γ'.—*Τὰ κεμπάπια στὴ Θράκην.* Στὴ Θράκην τὴν ἀνοιξή, μὲ τὸ ἀνοιγμα τῆς μυγδαλιᾶς ὡς τὸν τρύγο, ὁ λαὸς—κυρίως ἢ μεσαία τάξη τῶν ἐπαγγελματιῶν—σὲ κάθε εὐκαιρία, γιορτῇ—Κυριακῇ, ζητοῦσε διέξοδον νὰ διασκεδάσῃ τῆς ἑβδομάδος τοὺς κόπους. Καὶ δημιουργοῦσε μιὰ ἔξοδον στὴν ἐξοχὴ, εἴτε οἰκογενειακὴ εἴτε μόνον ἄντρες. Πήγαιναν στὸ κεμπάπ, δηλαδὴ πήγαιναν νὰ ψήσουν κεμπάπ, νὰ ξαπλώσουν στὸν τάπητα τὸ φυσικὸ—στὸ χορτάρι, νὰ πιοῦν, νὰ τραγουδήσουν, νὰ φᾶν, νὰ χορέψουν καὶ στὸ πέσιμον τοῦ ἡλίου—τὸ ἡλιοβασίλεμα, τραγουδώντας εὐχαριστημένοι νὰ γυρίσουν σκορπώντας τὴν εὐθυμία, ἀπ' ὅπου περνοῦσαν. Εἶναι ἀλησμόνητα αὐτὰ τὰ γλέντια. Ἀνύψωναν τὸ κέφι πρὸς τὴ δουλειὰ καὶ τὴ ζωὴ, ἀδελφώναν τοὺς πάντας καὶ σκορποῦσαν τὴν ἀγάπην κεντίμιση καὶ ἐγκαρδίωσαν τὴν ψυχὴν στοὺς ἀγῶνες.

Ἐκينوῦσαν πολὺ πρῶτ' ὦρα ἐκδρομῆς μὲ τὸ ἔβγα τοῦ ἡλίου καὶ πήγαιναν σὲ μιὰ ἀπὸ τίς ξακουστὰς τοποθεσίας τοῦ τόπου, ἐκεῖ ὅπου ἐκτείνονταν ἓνας ἀμυγδαλεώνας ἢ ἓνας καρυδεώνας. Τραβοῦσαν στὸ ποτάμι σὲ θεσπέσιες τοποθεσίας, κάτω ἀπὸ ἱτιές καὶ καρυδιές καὶ κυπαρίσσια, πλάγι σάγιασματὰ δασήσκιατα, ἀπ' ὅπου χαρχαλιστὸ ξεπηδοῦσε νερὸ καθάριον.

Ἐκεῖ—σὲ τέτοια μέρη εὐχάριστα—ἔμεναν ὅλη τὴν ἡμέραν. Ἐπιναν τὸ οἶζον καὶ ἔτρωγαν τὸν πρῶτον μεζέ τους. Ὑστερα ἔψηναν τὰ κεμπάπια. Ἐκοβαν τὰ κρέατα—μόνον ψαχνὰ—σὲ κομματάκια, τάλατιζαν καὶ τὰ πιπέριζαν πικαρυστικά, τὰ περνοῦσαν σὲ μακρυνές—ὡς ἓνα μέτρο—σοῦβλες κιανάβοντας τεχνικὰ τὴν κατάλληλη φωτιά, τίς σοῦβλιζαν πάνω στὴ χόβολη. Καὶ

τις γύριζαν πάνω σὲ παλούκια δίχαλα βάζοντάς τες καὶ σιγὰ-τις ἔψηναν. Ἡ ἀτμόσφαιρα γέμιζε κνίσα. Μοσχομύριζε ὁ τόπος. Τὸ κεμπάπ' τοῦτο τὸ σκορποῦσαν πάνω σὲ φύλλα καρδιᾶς ποὺ τὰπλωναν γιὰ πιάτο. Τί μυρωδιά, τί ἡδονή! Τότε ἀνοίγαν τὰ λαμπρὰ κρασιά. Τὰ λογιῆς λογιῶν κρασιά. Οἱ νταμιτζάνες χιλιάρικες — πεντακοσάρικες ἄδειαζαν. Ἐπιναν ἀχόρταγα τὰ περίφημα κρασιά τῆς Θράκης. Κιὸ πότος ἔφερεν τὸ κέφι καὶ τὸ τραγοῦδι καὶ τέλος τὸ χορὸ. Τὰ λαοῦτα, τὰ κλαρίνα, τὰ βιολιά ἡδονικὰ ἔδιναν τὸ ρυθμὸ. Καὶ ρυθμικὰ χόρευαν τὸ συρτὸ ἢ τὸ χασάπικο. Αὐτὸ γινότανε ὅλη τὴν ἡμέρα. Οἱ οἰκογένειες ἀδελφωμένες διασκεδάζαν, φιλιώνονταν καὶ κέρδιζαν διάθεση γιὰ τὴ ζωὴ, γιὰ δουλειὰ. Τὸ Μπαντεμλίκι ἢ τὸ Μπαλαμπάν—μπαμπὰ στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες ἦταν δυὸ ἔξαιρετικὲς τοποθεσίες, ὅπου σύχναζε ὁ κόσμος νὰ ψήση τὸ κεμπάπι του, νὰ φάγη τοὺς ντολμάδες του, νὰ χαρῆ τὴν πῆττα του ἢ τὰ μπουρέκια του, νὰ εὐφρανθῆ τὸ γιούρτζι του, νὰ γευθῆ τὸ φροῦτο του. Ἡμέρα φαγητοῦ, πότου καὶ χοροῦ καὶ γέλοιου. Αὐτὰ εἶναι μὲ δυὸ λόγια τὰ κεμπάπια τῆς Θράκης, ποὺ τὰξησε ὁ κόσμος αἰῶνες καὶ τώρα τὰ στερήθηκε παντοτεινὰ—ποὺ οἱ νέοι δὲν τὰ ξαίρουν, ἀλλὰ τὰ νοσταλγοῦν οἱ παλαιοί.

π. π.

ΙΑ'.—*Τὸ ἱστορικὸν ἔγκλημα τῶν Τούρκων τῆς 6—7 Σεπτεμβρίου 1955 καὶ τὸ 10ον Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον.* Οἱ ἀνερευθρίαστοι Τούρκοι, ἀφοῦ ἔκαψαν ὅλες τὶς ἐκκλησίες στὴν Πόλῃ (βλ. «Βῆμα» 23-9 55 ἀνταπόκρισιν ἐκ Κων)πόλεως), πλὴν τῆς Πατριαρχικῆς, ἀφοῦ ἐσύλησαν τάφους Πατριαρχῶν καὶ μεγάλων Ἑλλήνων εἰεργετῶν κ' ἔκαψαν τὰ κόκκαλά των, ἀφοῦ οὖρησαν εἰς ἱερὰ δισκοπότηρα καὶ ἀποπάτησαν ἐπὶ τῶν ἁγίων τραπεζῶν, ἀφοῦ κατέστρεψαν ἀπάξάπαντα τὰ σχολεῖα τῆς καρδίας τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν αἰωνόβιον Μεγάλῃν τοῦ Γένους Σχολὴν—τὸ κάρφος τῶν ὀφθαλμῶν των—τὸ Ζάπλειον καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, ἐπραγματοποίησαν ὑπερήφανοι καὶ τὸ Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον 15—21 Σεπτεμβρίου, ὅπου ὁ ἀνερευθρίαστος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας των, ὀμιλήσας πρὸς τοὺς συνέδρους—ἀπόντων τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων—ἐκαυχήθη κηρύξας ὅτι ἡ Τουρκία ἀνέκαθεν ἐπροστάτευσε καὶ προστατεύει τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα! Φωνὴ διαμαρτυρίας βέβαια οὐδαμόθεν ὑψώθηκε νὰ κεραυνοβολήσῃ τὸν ψευδόμενον ὑπουργόν, τὸν ἀντιπρόσωπον τῶν καταλυτῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῶν καταστροφῶν τῶν κειμηλίων καὶ μνημείων τοῦ ἐνδόξου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἐγένετο τὸ Συνέδριον. Οὕτω τὸ ἔγκλημα τῆς καταστροφῆς τῶν βυζαντινῶν μνημείων ἐθεωρήθη ἄπλοῦν «μικρὸν ἐπεισόδιον», ποὺ πρόπει, κατὰ τοὺς Ἀμερικανούς, νὰ τὸ λησμονήσωμεν, διὰ νὰ μὴ διαταραχθῆ ἡ Ἀτλαντικὴ συμμαχία, ἢ ὅποια τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα τὰ θέλει δι' ἑαυτήν. Τόσην λοιπὸν ἀξίαν ἔχει ὁ καταστροφόμενος βυζαντινὸς πολιτισμὸς διὰ τοὺς πολιτισμένους λεγομένους φιλελευθέρους λαοὺς τοῦ κόσμου ;

IB'. — *Ἡ νέα ἔκδοσις τοῦ Καταλόγου τῶν μοτίβων τοῦ παραμυθιοῦ.* Μιά εἴδησις, πού ἤρθε τελευταία, ἐνδιαφέρει πάρα πολὺ ὄλους ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴ συγκριτικὴ ἔρευνα στὴ δημόδιη λογοτεχνία καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὸ παραμῦθι στοὺς διαφόρους λαούς: Πρόκειται γιὰ τὴ νέα ἔκδοσις τοῦ ὀνομαστοῦ ἐξατόμου ἔργου «*Motif-Index of Folk-Literature*» (=Κατάλογος μοτίβων λαϊκῆς λογοτεχνίας) τοῦ Stith Thompson. Ὁ πρῶτος τόμος, ἀπὸ 600 περίπου σελίδες, θὰ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1955. Οἱ ὑπόλοιποι τόμοι, μὲ ἀνάλογο ἀριθμὸ σελίδων καθένας, θὰ κυκλοφορήσουν μὲ χρονικὸ ρυθμὸ τεσσάρων μηνῶν γιὰ κάθε τόμο. Ἡ ἐπανεκδοσις γίνεται στὴν Κολεγιάγη ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο Rosenkilde καὶ Bagger.

Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὅταν κυκλοφόρησῃ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1932—1936, εἶχε σημειώσει σπουδαιότατο σταθμὸ στὴ λαογραφικὴ ἐπιστήμη. Ὁ συγγραφέας του Ἀμερικανὸς Stith Thompson, καθηγητὴς τῆς Λαογραφίας στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Indiana, ἦταν ἀπὸ πρὶν γνωστὸς διότι εἶχε μεταφράσει καὶ πλουτίσει μὲ νέο ὕλικὸ τὸ σπουδαῖον βιβλίον τοῦ Φιλλανδοῦ Antti Aarne («*Verzeichniss der Märchentypen*» F. F. C. ἀρ. 3, τὸ 1910) δίνοντάς του τὸν τίτλον «*The Types of the Folktale*» (F. F. C. ἀρ. 74, τὸ 1928).

Ἐνῶ ὅμως μὲ τοὺς «τύπους» αὐτοὺς ἡ ἔρευνα τῶν παραμυθιῶν περιοριζόταν κυρίως μόνον στὰ θέματα τῶν παραμυθιῶν τῆς Εὐρώπης καὶ μερικῶν χωρῶν τῆς Δυτικῆς Ἀσίας ἕως τὴς Ἰνδίας, μὲ τὸ νέο βιβλίον γιὰ τὰ «μοτίβα» ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα κατορθώθη ν' ἀπλωθῇ σὲ ὅλες τὴς Ἡπειροὺς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο σήμερον κάθε ἐρευνητὴς, καὶ ἂν δὲν ἔχη στὴ διάθεσίν του παραμῦθια τοῦ αὐτοῦ θέματος, ὅμως μπορεῖ, ἀνάμεσα σὲ ἄσχετα μεταξὺ τοὺς παραμῦθια ἀπομακρυσμένων χωρῶν, νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ νὰ παρακολουθῇ τὴν πορεία τῶν αὐτῶν μοτίβων, τὰ ὁποῖα στὴν πραγματικότητα δὲν εἶναι παρὰ μικρὰ ἀνεξάρτητα παραμυθιακὰ ἐπεισόδια, πού συνθεμένα μὲ κατάλληλη πλοκὴ ἀπαρτίζουν τὸ σύνολον τοῦ κάθε παραμυθιοῦ, δηλ. τὸν «τύπον» τοῦ παραμυθιοῦ.

Ἡ συστηματικὴ ἀποδελτίωσις καὶ ἄλλων εἰδῶν τοῦ λαϊκοῦ λόγου (π. χ. τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν μυθιστορημάτων διαφόρων λαῶν) ἔχει πλουτίσει τοὺς καταλόγους καὶ τοὺς ἔχει κάμει νὰ εἶναι ἀπαραίτητοι καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους ἐπιστήμονες, ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν λαογράφων. Ἡ ταξινομήσις ὄλων αὐτῶν τῶν ἀφηγηματικῶν στοιχείων, πού βρῖσκονται μέσα σὲ παραμῦθια, μπαλλάντες, μύθους, μεσαιωνικὰ μυθιστορήματα, τοπικὰ παραδόσεις καὶ ἀνέκδοτα, εἶχε γίνῃ μὲ πολλὴ τάξις καὶ εὐσυνειδησία.

Ὁ Stith Thompson, πού σήμερον θεωρεῖται σὰν ὁ κορυφαῖος εἰδικὸς στὴν ἔρευνα τοῦ παγκοσμίου παραμυθιοῦ, συνέχισε ν' ἀποδελτιῶνῃ πλῆθος νέες πηγὰς μὲ τὸ σκοπὸ νὰ πλουτίσῃ ἀκόμη περισσότερο τὸ ἔργον του. Ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι, ἐνῶ ἡ πρώτη ἔκδοσις περιεῖχε περὶ τὴς 20 χιλιάδας ταξινομημένα μοτίβα, τώρα ἡ νέα ἔκδοσις τοῦ ἐξατόμου ἔργου ὑπολογίζεται νὰ πε-

οιλάβη 40 περίπου χιλιάδες μοτίβα. Τὸ νέο ὕλικὸ προέρχεται κυρίως ἀπὸ μικρὰ λαϊκὰ μυθιστορήματα τῆς Ἰταλίας, ἀπὸ ἱστορίες καὶ θρύλους τῆς Ἰσπανίας, Ἰρλανδίας καὶ Ἰσλανδίας, ἀπὸ τὴ λαϊκὴ λογοτεχνία τῶν λαῶν ποὺ πιστεύουν στὸ Μίθρα, ἀπὸ παραμύθια τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἰαπωνίας, ἀπὸ παραδόσεις καὶ παραμύθια τῆς Λιθουανίας, ἀπὸ μύθους καὶ ἱστορίες τῶν Ἑσκιμῶν, ἀπὸ πολλὰ παραμύθια τῶν Ἐρυθροδέρμων τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἀπὸ Βρετανικὲς καὶ Ἀμερικανικὲς παραδόσεις, ποὺ κυκλοφοροῦν μέσα στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες.

Σὲ ὅσους χρησιμοποίησαν τὴν πρώτη ἔκδοση τοῦ περιήφημου αὐτοῦ βιβλίου, ἰδιαίτερη ἔκανε ἐντύπωση ἡ ἔλλειψη ἐπαρκῶν μοτίβων, ὅσα προέρχονταν καὶ ἀντιπροσώπευαν τὰ νεοελληνικὰ παραμύθια. Καὶ ὅμως τὰ παραμύθια αὐτὰ καὶ ὁμορφιὰν ἔχουν στὴ σύνθεσιν τῶν ἱστοριῶν τους, καὶ πολλὴν ἀσκοῦν γοητεία, ἀκόμη καὶ πάνω σὲ λογοτεχνικὰ μορφωμένους ἀναγνώστες. Ἡ ἔλλειψη αὐτὴ ἐδικαιολογεῖτο, βέβαια, ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχὴ ἔλλειψη ἐπαρκῶν μεταφράσεων τῶν νεοελληνικῶν παραμυθίων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἔλλειψη δημοσιευμένων καταλόγων τῶν «τύπων» καὶ τῶν «μοτίβων» τῶν νεοελληνικῶν παραμυθίων, μιὰν ἔλλειψη ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ ὑφίσταται, ὕστερα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀνθιστὴ τῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν στὴ χώρα μας, ὅπως ἐκδηλώνεται τὰ τελευταῖα 25 χρόνια.

Εὐτυχῶς ἔνα ἀξιόλογο μέρος ἀπὸ τὸ κενὸ αὐτὸ καλύπτουν τώρα τὰ τρία τελευταῖα βιβλία τοῦ καθηγητοῦ R. M. Dawkins, ποὺ μόλις πρὶν λίγους μῆνες ἀπέθανε. Στὰ βιβλία του αὐτά, ὅπου ὁ Dawkins μεταφράζει στὴν ἀγγλικὴ 155 νεοελληνικὰ παραμύθια, συναντᾷ κανεὶς ἀρκετὰ, τὰ ὁποῖα ἔχουν καὶ ἀνθρώπινα σὲ περιεχόμενο καὶ σὲ χαρακτηριστὲς ἡρώων, καθὼς ἐπίσης καὶ σημαντικὴ πρωτοτυπία σὲ «τύπους» καὶ «μοτίβα», συνεχίζοντας ἔτσι τὸ ἰδιαίτερο πλεονέκτημα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς μυθολογίας καὶ τὸ ξεχωριστὸ γνώρισμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ σὰν ἀκούραστον ἀφηγητῆ καὶ πλάστη ὡραίων ἱστοριῶν. Ἐλπίζει καθένας μας ὅτι τὰ βιβλία τοῦ Dawkins, παρ' ὅλο ποὺ κυκλοφόρησαν μόλις τὰ τελευταῖα 5 χρόνια (1950, 1953 καὶ 1955), θὰ ἔχουν ἐπισύρει τὴν προσοχὴ τοῦ ἀκαταπόνητου Stith Thompson καὶ τῶν ἄλλων συνεργατῶν του, καὶ, γιὰ τοῦτο, ἡ ἀπουσία μοτίβων ἀπὸ τὰ νεοελληνικὰ παραμύθια δὲν θὰ εἶναι αὐτὴ τὴ φορὰ, μέσα στὴ νέα ἔκδοση, τόσο αἰσθητή.

Μὲ τὴν εὐκαιρία σημειῶνω ἐδῶ τὰ τρία σημαντικὰ βιβλία τοῦ Dawkins, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δυὸ πρῶτα εἶναι καὶ τὰ σπουδαιότερα, ἰδίως γιὰ τὶς ἐπιστημονικὲς παρατηρήσεις, μὲ τὶς ὁποῖες ὁ συγγραφέας συνοδεύει τὴ μετάφραση τοῦ κάθε παραμυθιοῦ : α) «Forty-five Stories from the Dodekaneese», τὸ 1950, β) «Modern Greek Folktales», τὸ 1953, καὶ γ) «More Greek Folktales» τὸ 1955.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ ΤΩΝ ΔΥΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ,
ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑ-ΣΟΦΙΑΣ

Α'

Σκοπός μου στη μελέτη αυτή είναι να εξετάσω συγκριτικά την τεχνολογία του προοιμίου των δύο παλαιότερων «Ιστορικών» τραγουδιών του ελληνικού λαού, ιδιαίτερα όμως του τραγουδιού για το «Κροῦσος τῆς Ἀντριανόπολης»¹⁾. Το προοίμιο τούτου ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸς ἐξῆς τρεῖς στίχους :

*Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης
κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι,
κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολη, τὴν πολυκρουσεμένη²⁾.*

Ἡ ἐνέργεια, πὺθ θὰ μᾶς εἰσαγάγῃ στὸ κύριο θέμα τοῦ τραγουδιοῦ, ἀποκαλύπτεται στὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου στίχου, ἀμέσως στὸ πρῶτο τοῦ ἡμιστίχιου ὅπου βρίσκεται τὸ κύριο ρῆμα. Ὁ πρῶτος στίχος τοῦ τραγουδιοῦ, ὅσο καὶ ἂν εἶναι σπουδαῖος, ὥστίσσο εἶναι εἰσαγωγικός, ἔχοντας ἀναπτυγμένο σ' ὀλόκληρες τὲς δεκαπέντε συλλαβὲς μονάχου τοῦ τὸ ὑποκείμενο τοῦ κύριου ρήματος.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ εἴδους αὐτοῦ δὲν εἶναι νέα μέσα στὴ δημοτικὴ μας ποίηση, τὸ ἀντίθετο μάλιστα, παρουσιάζεται περισσότερο σιὰ Ἀκριτικά καὶ στὲς Παραλογές. Οὔτε καὶ εἶναι φαινόμενο σπάνιο, ἀλλ' ἀντίθετα εἶναι ἀγαπητὸ σι τοὺς συνθέτες τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, οἱ ὅποιοι προτιμοῦν πολλὰ τραγουδία τοὺς νὰ τὰ ἀρχίζουν μ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Γιὰ ἀπόδειξη τούτου φέρνω στὴν πὺθ κάτω ὑποσημείωση μερικὰ ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα παραδείγματα τῆς συλλογῆς τοῦ Ν. Πολίτη, ὅπου ὁ πρῶτος στίχος τοῦ τραγουδιοῦ περιλαμβάνει μόνο τὸ ὑποκείμενο, ἐνῶ τὸ κύριο ρῆμα παρουσιάζεται ἀμέσως ἔπειτα, στὸ πρῶτο ἡμιστίχιο τοῦ δευτέρου στίχου³⁾. Ἡ πε-

1) Ἀνάλυση τοῦ κύριου θέματος τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ, καθὼς καὶ ἐξέταση τοῦ προβλήματος τῆς χρονολογίας του, θὰ συνεχίσω σὲ ἐπόμενο τόμο τοῦ Ἀρχείου Ἑθνικοῦ Ἑθναροῦ.

2) Ν. Πολίτη, Ἐπαινοὶ ἀρ. 1 στίχ. 1—3. Ὁ πρῶτος καὶ ὁ τρίτος στίχος προέρχονται ἀπὸ τὴ συλλογὴ Ἀ. Μανούσου (Τραγουδία Ἑθνικά, Κέρκυρα 1850, Μέρος Β' σελ. 119). Ὁ δεύτερος στίχος προέρχεται ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Α. Passow (Carmina popularia Graeciae recentioris, Lipsiae 1861 ἀρ. 193).

3) Ἴδου μερικὲς περιπτώσεις, ὅπου τὸ δημοτικὸ τραγουδὶ ἀρχίζει μὲ ἓναν δεκαπεντασύλλαβο, ἀφιερωμένον ὀλόκληρο στὸ ὑποκείμενο, ἐνῶ τὸ κύριο ρῆμα βρίσκεται ἀμέσως ἔπειτα, στὸ πρῶτο ἡμιστίχιο τοῦ ἐπόμενου στίχου :

*Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης
κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά* Π. Ε. ἀρ. 1, στίχ. 1—2

*Ἡ Εὐγενοῦλα ἡ μοσχοδιά κι' ἡ μικροπαντρεμένη
ἐβγήκε κι' ἐκαινεύτηκε* Π. Ε. ἀρ. 217, στίχ. 1—2

*Ὁ Κώσταντῆς ὁ ὁμορφονιός, ὁ μικροκωσταντίνος,
μιὰ μέρα θέλησε νὰ βγῆ* Π. Ε. ἀρ. 74, στίχ. 1—2

ρίπτωση αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ ὑπλαθῆ στὴ γενικὴ δριάδα τοῦ διασκελισμοῦ,

Ἄνδρουῖτος ὁ πρᾶτευτῆς, Ἄνδρουῖτος ὁ στρατιώτης,

ἀπὸ ψηλὰ κατέβαινε Π. Ε. ἀρ. 87, στίχ. 1—2

Τῆς νύχτας οἱ ἀρματολοὶ καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφτες
δλονυχτεῖς κουρσεύανε Π. Ε. ἀρ. 27 καὶ 29, στίχ. 1—2

Ἐνα κομμάτι μάλαμα, ἕνα κομμάτι ἀσῆμι
ἐκόπη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ Π. Ε. ἀρ. 100, στίχ. 1—2

Τὰ παλληκάρια τοῦ Μοριᾶ κι' οἱ ἔμορφες τῆς Πάτρας
ποτὲς δὲν καταδέχονταν Π. Ε. ἀρ. 4, στίχ. 1—2

Σαρανταπέντε μᾶστοροι κι' ἑξήντα μαθητάδες
γιοφύρι νῆθεμέλιοναν Π. Ε. ἀρ. 89, στίχ. 1—2

Ὁ Κωσταντῆς, οἱ ἄρχοντες κι' ὁ βασιλιάς ἀντάμα
κάθονται τρῶν καὶ πίνουνε Π. Ε. ἀρ. 90 Α', στίχ. 1—2

Ἡ κυρὰ Ρήνη τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Δούκα ἢ θυγατέρα,
χρόνος τῆς γράφουν τὰ προικιά Π. Ε. ἀρ. 85, στίχ. 1—2

Ὅλες οἱ καπετάνισσες ἀπὸ τὸ Κακοσοῦλι
ὄλες τὴν Ἄρτα πέρασαν Π. Ε. ἀρ. 7, στίχ. 1—2

Ἐνα πουλι θαλασσινὸ κι' ἄλλο πουλι βουνήσιο,
τὰ δυὸ πουλιὰ μαλώνανε Π. Ε. ἀρ. 170, στίχ. 1—2

Ὁ δυὸσμος κι' ὁ βασιλικὸς καὶ τ' ἄσπρο καρνοφύλλι,
ἀντὰ τὰ τρεῖα μαλώνανε Π. Ε. ἀρ. 232, στίχ. 1—2

Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τραγούδια σὲ στίχο δωδεκασύλλαβο :

Ἐνας ἄγουρος κι' ἕνας καλὸς στρατιώτης
κάστρο γύρευε Π. Ε. ἀρ. 147 Β', στίχ. 1—2

Κόρη λυγερή, ξανθὴ καὶ μαυρομάτα,
ἀνεπλέκεντο Π. Ε. ἀρ. 133, στίχ. 1—2

Κάποια Ἐμίρισσα, κάποια κυρὰ μεγάλη,
ἀραθύμησε Π. Ε. ἀρ. 97, στίχ. 1—2

Μερικὲς φορὲς τὰ ὑποκείμενα ἀναπτύσσονται καὶ κιάνουν ὀλόκληρους τοὺς δυὸ πρῶτους στίχους. Τότε τὸ κύριο ῥῆμα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ δευτέρου στίχου μετατοπίζεται στὴν ἀρχὴ τοῦ τρίτου :

Ὁ Κωσταντῆς ὁ μικρὸς κι' ὁ Ἀλέξης ὁ ἀντρειωμένος,
καὶ τὸ μικρὸ Βλαχόπουλο, ὁ καστοροπολεμίτης,

ἀντάμα τρῶν καὶ πίνουνε Π. Ε. ἀρ. 70, στίχ. 1—3

Ἡ κυρὰ Ρήνη τοῦ Σκληροῦ κι' ἡ Ἄρετὴ τοῦ Δούκα,
κι' ἡ Χρυσοκουβουκλιώτισσα, πανέμουστα χορῆσια,

βγήμαν νὰ περπατήσουνε Π. Ε. ἀρ. 86 Α', στίχ. 1—3

Ἐνας ἀητὸς περηφάνος, ἕνας ἀητὸς λεβέντης,
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι' ἀπὸ τὴ λεβεντιά του,

δὲν πάει τὰ πατώμερα Π. Ε. ἀρ. 24, στίχ. 1—3

Σὲ ὅλα τὰ πῦρ πάνω παραδείγματα ὁ πρῶτος στίχος τοῦ τραγουδιοῦ (ἢ, στὰ τρεῖα τελευταῖα, καὶ οἱ δυὸ πρῶτοι στίχοι,) ἀνήκει στὸ ὑποκείμενο καὶ στοὺς προσδιορισμοὺς πού τὸ συνοδεύουν. Στὸ τελευταῖο παράδειγμα τῶν τριῶν στίχων, ὁ δευτέρος στίχος ὀδισιατικὰ ἀποτελεῖ προσέκταση τοῦ ὑποκειμένου, ἐπειδὴ γίνεται ἐκεῖ ἀνάλυση τῶν ἰδιότητων του : (ἀητὸς *περηφάνος* καὶ *λεβέντης*, πού ἔχει *περηφάνεια* καὶ *λεβεντιά*, ὅπως τὸ βεβαιώνουν καὶ τὰ πρὶν ἐπίθετα).

ποῦ σχηματίζεται ἀπὸ ὑποκείμενα, ἀντικείμενα καὶ προσδιορισμούς ¹⁾.

Πρὶν ὅμως νὰ προχωρήσουμε στὸ κύριο θέμα τῆς τεχνικῆς τοῦ προοιμίου, ἀξίζει νὰ προσέξουμε ὅτι στὸ παλαιὸ τοῦτο τραγούδι παρουσιάζονται τὰ πουλιὰ νὰ κλαίνε γιὰ τὶς συμφορὰς τῶν ἀνθρώπων. Ἡ στοργικὴ καὶ προφητικὴ συμπαράσταση τῶν πουλιῶν στὰ προβλήματα τῶν θνητῶν φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς ἀρχαίας οἰωνοσκοπίας ²⁾ καὶ συνεχίζεται, μὲ ἀξιόλογη συχνότητα παρουσίας, μέσα στὰ Ἀκριτικὰ καὶ στὶς Παραλογές, ὅπου ὁ ρόλος τῶν πουλιῶν εἶναι περισσότερο προφητικός, ἄρα γνησιώτερος ὡς πρὸς τὴν προέλευσή του ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μαντικὴ. Ἐκεῖ τὰ πουλιὰ προλέγουν στὸν ἥρωα τί θὰ τοῦ συμβῇ (π. χ. στὸ Θάνατο Διγενῆ κ. ἄ.) ἢ τοῦ ἀποκαλύπτουν ποιὰ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἄγνωστη ἀλήθεια γιὰ τὴν πραγματικὴ σχέσι τῶν δύο ἡρώων (π. χ. στὸ τραγούδι τοῦ Κοινοῦ ποῦ πουλάει τὴ γυναίκα του, ἢ στὸ τραγούδι τοῦ Νεαροῦ Ἀδεροφῶ, κ. ἄ.).

Τὸ *τεχνοτροπικὸ σχῆμα*, ποῦ συναντοῦμε στοὺς πρὸ πάνω στίχους 2—3 τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Ἀδριανούπολης, ἔχει παλιὰ καὶ εὐρωστὴ παράδοση μέσα στοὺς στίχους τῶν Ἀκριτικῶν καὶ τῶν Παραλογῶν. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ στὸ προοίμιό τοῦ ἄλλου Παλαιότατου «ἱστορικοῦ» τραγουδιοῦ μας, γιὰ τὴν Ἁγιά Σοφιά. Καὶ ἐκεῖ ἡ εἰσαγωγὴ στὸ θέμα γίνεται μὲ ἕνα δίστιχο, δπου τὸ ρῆμα στὸν πρῶτο στίχο ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές, ἐνῶ στὸν δεύτερο μιά, στὴν ἀρχὴ μόνο τοῦ στίχου. Ἴδου ἡ βασικὴ ὁμοιότητα τῶν δύο προοιμίων :

*Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια ³⁾,
σημαίνει κι' ἡ ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι.*

*Κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι,
κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολη, τὴν πολυκρουσεμένη.*

Οἱ δεύτεροι στίχοι τῶν πρὸ πάνω δυὸ παραδειγμάτων ἔχουν καὶ ἕνα ἄλλο, ἀκόμη, κοινὸ χαρακτηριστικὸ : Τὸ πρῶτο τους ἡμιστίχο περιέχει ἕνα κύριο ὄνομα, ποῦ ἔχει τὴν ἀποστολὴ ν' ἀναδειχθῇ ἡ κεντρικὴ βάση, στὴν ὁποία θ' ἀφιερωθῇ ὁλόκληρη ἡ συνέχεια τοῦ τραγουδιοῦ (*κλαίγουν τὴν Ἀντριανό-*

1) Γιὰ τὸ *διασκελισμὸ* στὴ δημοτικὴ ποίηση βλέπε ὅσα γράφει ὁ καθηγητῆς *Στ. Κυριακίδης*, ὁ ὁποῖος, ἐρευνώντας στὴ συλλογὴ τοῦ Fauriel γιὰ νὰ βρῇ ἐξαιρέσεις διασκελισμοῦ, διαπιστώνει ὅτι τὸ ὑποκείμενο, τὸ ἀντικείμενο καὶ διάφοροι προσδιορισμοὶ τοπικοί, χρονικοὶ καὶ τροπικοί, ποῦ ἀναφέρονται ἐμπρόθετοι ἢ ἐπιρρηματικοί, χωρίζονται ἀπὸ τὴν ἄλλη πρόταση καὶ πιάνουν ὁλόκληρο στίχο (*Ἡ Γένεσις τοῦ διστίχου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσομετρίας*, Θεσσαλονίκη 1947 σελ. 51 κέξ.). Γιὰ τὸ ὑποκείμενο ἀναφέρει ἐκεῖ 7 παραδείγματα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὰ 4 ἔχουν τὴ μορφὴ κλητικῆς προσφώνησης.

2) Γιὰ τὰ πουλιὰ καὶ τὸ ρόλο τους στὴ δημοτικὴ ποίηση, ἕναν ρόλο ποῦ μοιάζει μὲ τὸν ἀντίστοιχο τῶν ἀρχαίων οἰωνῶν, βλέπε *Κ. Ρωμαίων*, Ἀρχεῖον Πόντου 17 (1932) 158—159.

3) Ἐντὶ «τὰ ἐπουράνια» λέγεται καὶ «τὰ οὐράνια».

πολη, ... σημαίνει κι' ἡ Ἁγιά Σοφιά... Ὅλη ἡ συνέχεια τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι εἰδικὰ γιὰ τὴν Ἀδριανούπολη καὶ γύρω ἀπὸ τὴν Ἁγιά Σοφιά). Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὄχι μόνο τὸ πρῶτο τους, ἀλλὰ καὶ τὸ δεύτερο ἡμιστίχι οἱ δυὸ στίχοι τῶν δυὸ τραγουδιῶν τὸ ἔχουν παράλληλο. Συμβαίνει τοῦτο, διότι καὶ οἱ δυὸ περιπτώσεις ἀκολουθεῖ μιὰ ἐπεξήγηση ποῦ ἀναφέρεται στὸ κεντρικὸ ὄνομα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ δηλώνει τὴν κυριώτερη ιδιότητά του. Γιὰ τὴν Ἀδριανούπολη εἶναι τὸ πολὺ τῆς κούρσεμα, καὶ γιὰ τὴν Ἁγιά Σοφιά ἡ ἐπιβλητικὴ ἐκκλησιαὶ ποῦ μπορεῖ τὴ στιγμή ἐκείνη νὰ γεμίσει τὸν ἀνοιχτὸ χώρο μὲ κωδωνοκρουστές :

Κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολη, τὴν πολυκρουσεμένη.

Σημαίνει κι' ἡ Ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι.

Σημασιολογικά, ἡ ἐπεξήγηση τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Ἀδριανούπολης ἔχει δικό της ιδιαίτερο δεσμὸ μὲ τὸ κύριο ρῆμα, ποῦ λίγο πρὶν ἀκούγεται καὶ ξανακούγεται τέσσερες ὀλόκληρες φορὲς (κλαίγουν ... κλαίγουν ... κλαίγουν ... κλαίγουν ... ἐπειδὴ εἶναι πολυκρουσεμένη). Τὸ ἴδιο ὅμως συμβαίνει καὶ στὸ ἄλλο τραγούδι. Καὶ ἐκεῖ ὁ ποιητής, μὲ τὴν ἐπεξήγηση, μιλάει γιὰ τὸ πόσο μέγα εἶναι τὸ μοναστήρι, καὶ, γιὰ τοῦτο, ἀμέσως συνεχίζει ν' ἀπαριθμῇ καμπάνες καὶ σήμαντρα, ἐπειδὴ θέλει καὶ ἐδῶ ὅλην αὐτὴ τὴν ἐπεξήγηση νὰ τὴ συνδέσῃ αἰσθητικὰ μὲ τὸ κύριο ρῆμα ποῦ ἐπίσης λίγο πρὶν ἀκούγεται τέσσερες ἀπανωτὲς φορὲς (σημαίνει... σημαίνει... σημαίνουν... σημαίνει... ἐπειδὴ εἶναι μέγα μοναστήρι καὶ ἔχει τετρακόσια σήμαντρα καὶ ἔξηνταδυὸ καμπάνες).

Κοινὸς λοιπὸν καὶ οὐσιαστικὸς σύνδεσμος στενὰ συνδέει τὴν ὅμοια τεχνική, ποῦ χαρακτηρίζει τὴν εἰσαγωγή τῶν δύο ἀρχαιότερων «ἱστορικῶν» τραγουδιῶν τῆς νεοελληνικῆς δημοτικῆς ποίησης.

Β'

Ὁ δεύτερος στίχος τοῦ προοιμίου, στὸ τραγούδι τῆς Ἀδριανούπολης, παραδίδεται ὡς ἑξῆς :

κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι.

Ὁ στίχος αὐτὸς παρουσιάζει μερικὲς ἐσωτερικὲς ἀντιφάσεις. Ὅπως ἔχει ὁ στίχος τώρα, μπορεῖ νὰ δώσῃ τὴν ἐντύπωση ὅτι τὰ πουλιὰ κλαῖνε ἀργά, κλαῖνε καὶ γοργά, κλαῖνε καὶ τὸ μεσημέρι. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ὁ στίχος ἔπρεπε νὰ περιέχῃ ὀργανικὲς ἀντιθέσεις, ὅλες ὅμως σημασιολογικὰ χρονικὲς καὶ ὅλες γραμματικὰ *ὁμοειδέις*. Δὲν ἀποδίδει γνήσιο ὕφος δημοτικοῦ τραγουδιοῦ ἢ συνύπαρξη, σ' ἓνα τέτοιο σχῆμα στίχου, ἀσχετῶν γραμματικῶν ὄρων. Ἐδῶ τὸ τρίτο στοιχεῖο εἶναι οὐσιαστικὸ (=τὸ μεσημέρι), ἐνῶ τὰ δυὸ πρὶν εἶναι ἐπιρρήματα (=ἀργὰ καὶ ταχιά). Κανονικὰ ἔπρεπε ὅλα νὰ ἦσαν οὐσιαστικά, ἢ ὅλα νὰ ἦσαν ἐπιρρήματα. Ἐπίσης δὲν γίνεται ἀμέσως σαφὴς ἡ σημασία ποῦ πρέπει νὰ ἔχουν ἐδῶ τὰ δυὸ ἐπιρρήματα καὶ ποῦ, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ νόημα, ἐπιβάλλεται νὰ σημαίνουν ὅτι καὶ τὰ οὐσιαστικὰ «τὸ βράδυ» (βλ. Ἱστορ. Λεξ. λ. ἀργὰ Α Β) καὶ «τὸ πρωῒ, ἡ ἀγῆ».

Κανονικὰ τὸ ἐπίρρημα ἀργὰ θὰ χρειάζοταν σὲ μιὰν ἀντίθεσίν του ἔνα ἐπίρρημα γοργά, ὅπως ἀκριβῶς τέτοιο συμβαίνει στὸ τραγούδι τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας, ὅπου μὲ τὴν παρακοὴ ποῦ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν ἐκεῖ δημοχία τῶν ἐπιρρ. ἀργὰ - γοργὰ ἀποκορυφώνεται μὲ ταχὺ ρυθμὸ τὸ δραματικὸ στοιχεῖο τοῦ τραγουδιοῦ: (Πιάνει μὴναί τῆς λυγερῆς... Ἀργὰ ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχῆ... Καὶ τὸ πουλί παρὰκουσε... Γοργὰ ντυσου, γοργὰ ἀλλάξε...).

Ἐδῶ ὅμως τὸ «ταχιά» δὲν ἔχει ἀμεση σχέση μὲ τὸ γοργά, γιὰ τὸ ταχιά πρέπει νὰ σημαίη «πρῶτῳ». Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀποδώσωμε στὸ ἐπίρρ. ταχιά τὴν ἔννοια «γορήγορα», ἀκόμη καὶ τότε δὲν ὑπάρχει κανένας ἀληθινός, ἄρα δογματικός, σύνδεσμος ἀνάμεσα στὶς τρεῖς αὐτὲς λέξεις ἀργά... ταχιά... τὸ μεσημέρι. Καὶ ὅμως, ἐπειδὴ ἀνήκουν στὸν ἴδιο στίχο καὶ, κυρίως, ἐπειδὴ τὰ τρία ῥήματά τους εἶναι τὰ αὐτά, γιὰ τοῦτο εἶναι φυσικὸ ὅλη αὐτὴ ἢ προπαρασκευὴ νὰ μὴ γίνεταί στὴν τύχη, ἀλλὰ νὰ ἔχη κάποια βαθύτερη σκοπιμότητα μεγαλύτερου κοινοῦ δεσμοῦ. Ἡ μόνη λέξη, ποῦ ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα τῆς παράδοσής της δικαιούται τὸ σεβασμὸ μας, εἶναι τὸ οὖσ. μεσημέρι, ἔνῳ τὰ ἐπιρρ. ἀργά... ταχιά... μὲ τὴ δική τους ἀντίφραση ἐνισχύουν τὴν ὑπόψια ὅτι δὲν διατηροῦν τὴ γνήσια παράδοση. Γιὰ τοῦτο προτείνω τὴν ἑξῆς διόρθωση, ποῦ κατὰ τὴ γνώμη μου ἀποκαθιστᾷ τὴν ὀρθὴν ἀρχικὴ παράδοση:

κλαίουν τὸ βραδύ, κλαίουν τὸ ταχύ, κλαί(γ)ουν τὸ μεσημέρι ²⁾.

1) Γιὰ τὴ σκόπιμη ἀντίθεση τῶν ἐπιρρημάτων ἀργὰ-γοργὰ μέσα στὸ τραγούδι τοῦ Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας βλέπε Κ. Ρωμαῖον, Ἀρχ. Θεσπ. 17 (1952) 318—319.

2) Γιὰ νὰ πεισθῶ ὅτι πράγματι ἔτσι ἦταν ἡ ἀρχικὴ μορφή τοῦ στίχου, προχώρησα σὲ μιὰν εἰδικὴ ἀναζήτησιν τῆς παρουσίας τοῦ ζεύγους ταχιά-ἀργὰ καὶ τοῦ ζεύγους ταχύ-βραδύ μέσα στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι τὸ ζευγάρι ταχιά-ἀργὰ δὲν ἔτυχε νὰ τὸ συναντήσω. Ἀντίθετα τὸ ζευγάρι ταχύ-βραδύ σημειώθει συχνὴ παρουσία. Προκύπτει λοιπὸν πιθανὸν ὅτι στὸ ἀρχικὸ σχῆμα βραδύ-ταχύ-μεσημέρι, ἔγινε στὴ λέξη ταχύ σημασιολογικὴ μετάπτωση καὶ ἀντὶ ταχύ (=πολύ πρῶτῳ) νομίσθηκε ταχιά (=ταχέως, γορήγορα). Τότε ξεφύτρωσε τὸ ἀντίθετο ἀργά, ποῦ ἀντικατάστησε τὸ ἀρχικὸ βραδύ, πρὸς τὸ ὁποῖο θὰ φαινόταν καὶ θὰ νομίσθηκε συνώνυμο: βραδύ (ὄχι=βράδυ, ἀλλὰ= τὴν ὥρα ποῦ εἶναι ἀργὰ πιά. Βλέπε καὶ Ἱστορ. Λεξ. λ. ἀργά Α Β, ὅπου ἡ σημασία «κατὰ τὸν περὶ τὴν ἐσπέραν χρόνον»).

Ἀναγράφονται πῶς κάτω μερικὰ ἀπὸ τὰ λεπτομερειακὰ στοιχεῖα, ποῦ συγκέντρωσα καὶ ποῦ μὲ δδήγησαν στὸ πῶς πάνω συμπέρασμα. Γιὰ λόγους μερικοῦς οἱ τῶνοι στὶς λέξεις βραδύ-ταχύ δὲν συναντιοῦνται πάντοτε μὲ σταθερὴ καὶ μόνιμη θέση:

ἽΟποιος βρεθῆ καὶ τὸ εἶπῃ σὲ τρεῖς φορὲς τὴ μέρα,
μιά τὸ ταχύ, μιά τὸ βραδύ, μιά ὄντας γέρον' ἢ μέρα,

Λαογραφία 11, 257 στίχ. 110—111

Ἐνάθεμα ὅπ' εἶπενε γυναῖκα ἔχει πίστη,
ἀποβραδύς τὴν φίλιουμον καὶ τὸ ταχύ μ' ἀρνήστη.

Κρήνη Μ. Ἀσίας=Ἱστορ. Λεξικόν, χειρῶν. 37 σελ. 32

Σὰν ἔκαμαν νι' ἐπιάστηκαν ἀπ' τὸ ταχύ ὡς τὸ βράδυ

Θρακικά 3 (1932) 239.

Τώρα μάλιστα, ἔτσι δεμένα *καὶ τὰ τρία οὐσιαστικά* δημιουργοῦν μιὰν ἐνιαία καὶ ἀδιάσπαστη σύνθεση χρόνου, ποὺ δηλώνει τὸ κάθε βράδυ, τὸ κάθε πρωῖνὸ καὶ τὸ κάθε μεσημέρι, ἄρα ἐκφράζει ἕναν θρήνο ποὺ προχωρεῖ συνεχῶς ἀδιάκοπος, γιατί ἡ διάρχεια, ποὺ ἀποζητᾷ τὴν δώση, ἐκφράζεται στὸ αὐτὸ ῥήμα μὲ τοὺς ἐνεστώτες καὶ στὰ διαφορετικά, ἀλλὰ δημοειδῆ, ὀνόματα μὲ τοὺς τρεῖς κυριώτερους χρονικοὺς σταθμοὺς τῆς κάθε ἡμέρας.

Πόσο καὶ στὸ σημεῖο τοῦτο μοιάζουν τὰ προσίμια τῶν δυὸ παλαιότερων «Ἱστορικῶν» τραγουδιῶν μας, τοῦτο γίνεται φανερό ἀπὸ τὴ σύγκριση τῶν δυὸ παράλληλων στίχων τους :

Ἀθρόπους τὸ ταῖζανε πᾶσα ταχὺ καὶ βράδυ

Γιανναράκη, Ἔσματα Κρητικά σελ. 1

Σὰν ἄρχισαν τὸν πόλεμον ἀπ' τὸ ταχὺ ὡς τὸ βράδυ

Ζαμπελλοῦ, Ἔσματα Δημοτικά σελ. 631, ἀρ. 43

Θέλω τοῦ λόγγου τὰ κουλιά μὲ τὸν κελαιδισμό τους

νὰ μὲ κοιμίζουν τὸ βραδύ, νὰ μὲ ξυπνοῦν τὸ τάχυ

«Ἐλλάς» Ἀμστελόδ. VI, 164

Τὸ βράδυ μὲ μαλώνει γιὰ τὰ στρώματα

καὶ τὸ ταχὺ μὲ στέλνει γιὰ κρυὸ νερὸ

Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ Δημ. Ἐσμάτων Ἡπείρου σ. 144 ἀρ. 207

Ὅμοια ἀντιστοιχία ζευγαριοῦ βραδύ-ταχύ παρουσιάζεται καὶ σὲ παροιμίες :

Ὅ,τι λένε τὸ βραδύ, δὲν τὸ λένε τὸ ταχύ

Αἴγινα=Ἱστορ. Λεξ. Χειρόγρ. 524 σελ. 169

Ἄλλα λὲς ἀποβραδύς, ἄλλα κάνεις τὸ ταχύ

Αἴγινα=Ἀρχεῖον Ἱστορ. Λεξικὸν

Τὸ ταχύ, σὲ δημοτικοὺς στίχους, ἀπαντᾷ καὶ σὲ σύνθεση μὲ τὸ μεσημέρι (ὅπως καὶ ἐδῶ στὸ τραγοῦδι τῆς Ἀντριανόπολης) ἢ καὶ μὲ τὰ μεσάνυχτα :

Γαρύφαλλό 'σαι τὸ ταχύ, ῥόδο τὸ μεσημέρι,

ἀξάδερφός μου σ' ἀγαπᾷ καὶ θὰ σὲ κάμη ταίρι

Νάξ. (Ἀπύρανθ.)=Χειρόγρ. Ἱστορ. Λεξ. 571 σελ. 666

νὰ κρούη οὐ ἤλιους τοῦ ταχύ, νὰ κρούη τοῦ μισημέρι

Χειρόγρ. Μακεδονικά ἀρ. 56α σελ. 15

Τόνα τοῦ πίνουν τοῦ ταχύ, τ' ἄλλου τοῦ μισημέρι,

τοῦ τρίτου τοῦ φαρμακιρὸ ὄντας γυρνᾷ οὐ ἤλιους

Χειρόγρ. Μακεδονικά ἀρ. 56α σελ. 14

Νὰ τὰ φιλῶ μεσάνυχτα, νὰ τὰ φιλῶ τὸ τάχυ

Ἀραβαντινοῦ, Συλλογὴ Δημ. Ἐσμάτων Ἡπείρου σ. 116

Στὸν καθημερινό, ἐξ ἄλλου, λόγο ἢ φρ. βράδυ καὶ ταχύ, ἢ ταχὺ καὶ βράδυ, ἢ ταχὺ-βράδυ, ἢ βράδυ-τάχυ, λέγεται συχνά καί, ὅπως βεβαιώνεται ἀπὸ πληροφορίες τοῦ Ἀρχεῖου τοῦ Ἱστορ. Λεξικῶν, ἢ γεωγραφικὴ τῆς ἔκταση εἶναι ἀξιόλογη (Ἡπειρος, Μέγαρα, Νάξος, Θήρα, Εὐβοία, Ἀνατ. Θράκη, Λιβύσσι Μ. Ἀσίας, κ. ἄ.). Ὡς πρὸς τὴ χρῆση τοῦ οὐσ. τὸ ταχὺ μέσα στὸ δημοτικὸ τραγοῦδι, ἢ παρουσία του εὐνοεῖται καὶ ἀπὸ τὴ σχετικὴ παραδοχή τοῦ μεσαιωνικοῦ ἔμμετρον λόγου. Βλέπε π. χ. Γαδάρον, *λύκων κ' ἄλουπούς διήγησις ὠραία* στίχ. 56 (ἔκδ. G. Wagner σελ. 125), *Περὶ γέροντος νὰ μὴν πάρη κορίτσι* στίχ. 65 (ἔκδ. G. Wagner σελ. 108), *Χρῶνικὸν Μορέως* στίχ. 8,977 (ἔκδ. J. Schmitt σελ. 581), κ. ἄ.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια.

Κλαίουν τὸ βραδύ, κλαίουν τὸ ταχύ, κλαίουν τὸ μεσημέρι.

Ἀπὸ τὰ τρία ὀνόματα τοῦ πρώτου παραδείγματος (Θεός—γῆς—ἐπουράνια ἢ οὐράνια), τὰ δύο τελευταῖα δηλώνουν τόπο. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ ἐννοήσωμε μ' αὐτὴ τὴ σημασίαν καὶ τὸ πρῶτο ὄνομα «Θεός», γιὰ νὰ ἐξασφαλιστῇ ἔτσι ἡ ἀπαραίτητη ἀδιάσπαστη ἐνότητα τῶν τριῶν. Στὴ λαϊκὴ γλῶσσα, μὲ τὴ λέξη Θεός δηλώνεται καὶ τὸ ὕψιστο σημεῖο τοῦ οὐρανοῦ, μάλιστα τὸ κατακόρυφο, ἐκεῖ ὅπου πιστεύεται ὅτι βρῖσκεται ὁ Θεός.

Νομίζω ὅτι ἔτσι, μὲ τὴν ἐνιαία τοπικὴ ἐδῶ σημασίαν καὶ τῶν τριῶν ἐννοιῶν Θεός—γῆ—οὐράνια, ὀδηγοῦμεθα στὴν πληρέστερη σύλληψη τοῦ ὕφους ποῦ πρόκάλυψε τὴ σύνθεση τοῦ τεχνοτροπικοῦ τούτου σχήματος : Τοποθετοῦνται δηλ. μαζί τρεῖς διάφορες ἐννοιες, ἀπὸ τίς ὁποῖες οἱ δύο πρῶτες βρῖσκονται σὲ ἰδιαίτερη μεταξὺ τους ἀντιθετικὴ σχέση, ἐνῶ ἡ τρίτη ἔχει τὴ θέσιν μιᾶς νέας ἐννοίας, ἐνδιάμεσης ἢ συμπληρωματικῆς πρὸς τίς δύο προηγούμενες, πρὸς τίς ὁποῖες δὲν παύει νὰ συνδέεται, χωρὶς ὅμως ὁ σύνδεσμός τους νὰ εἶναι ἔτσι ἔντονος καὶ ἀντιθετικὸς ἢ παραπληρωματικὸς, ὅπως συμβαίνει ἀνάμεσα στίς δύο πρῶτες ἐννοιες. Ἐκεῖνες μάλιστα, οἱ δύο πρῶτες ἐννοιες, μερικὲς φορὲς ὁμοιοκαταληκτοῦν, δημιουργώντας ἓνα σχῆμα ἐσωτερικῆς ὁμοιοκαταληξίας πραγματοποιημένης στὸ πρῶτο ἡμιστίχιο τοῦ αὐτοῦ δεκαπεντασύλλαβου¹⁾. Σὰν ἀπόδειξη γιὰ τὸ τελευταῖο στοιχεῖο, δηλ. γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν στὸν αὐτὸ στίχο ὁμοιοκαταληξίαν, ἀναφέρω τοὺς ἑξῆς γνωστοὺς στίχους, ὅπου ὑπάρχει ὄχι μόνον ἡ ὁμοιοκαταληξία, ἀλλὰ καὶ τὸ σχῆμα τῆς ὁμοίας τριπλῆς ἀρχῆς στὰ τρία διαφορετικὰ τμήματα τοῦ αὐτοῦ στίχου²⁾ :

1) Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτὴ ὁμοιοκαταληξία στὸν ἴδιο στίχο, ποῦ ἐπὶ μακροῦς αἰῶνες παραδίδεται μέσα στὸ δημοτικὸ τραγούδι, ἐνθυμίζει παρόμοια σχήματα στὴν ἐντεχνη νεοελληνικὴ ποίηση, ὅπου τὸ γνωστότερο ἴσως καὶ τὸ πιὸ ἀγαπημένο παράδειγμα τέτοιων στίχων εἶναι στὸν «Πραματευτὴ» τοῦ Γρυπάρη :

μ' ἄσημικά καὶ χρυσικά
καὶ μὲ γλυκὰ καὶ μαῦρα μάτια.

—Δὲν τὴν πουλῶ μὲ οὐδὲ φλουριά,
μὲ οὐδ' ὄσα κι' ἄλλα τόσα γρόσσα.

2) Τὸ σχῆμα τῆς ὁμοίας τριπλῆς ἀρχῆς τῶν τριῶν διαφορετικῶν τμημάτων τοῦ αὐτοῦ δεκαπεντασύλλαβου εἶναι ἔντονο στὰ παραδείγματα ποῦ ἀναγράφονται ἐδῶ. Βλέπε π.χ. στὸ παράδειγμα ἀριθμ. 1 ὅπου ἡ τριπλὴ ἐπανάληψη μῆνα... μῆνα... μῆν... Τὸ ἴδιο στὸν ἀριθμ. 2, ὅπου κυρά... κυρά... κυρά... Στὸν ἀριθμ. 3 ἔχομε ἀργά... ἀργά... ἀργά... Στὸν ἀριθμ. 4 δούλα... δούλα... δούλα... Ἀριθμ. 5 μὲ τό... μὲ τό... μὲ τό... Ἀριθμ. 6 πολλοὺς... πολλοὺς... πολλοὺς... Ἀριθμ. 7 καὶ ποιὸς νά... καὶ ποιὸς νά... καὶ ποιὸς νά... Ἀριθμ. 8 τῆς... τῆς... τοῦ... Ἀριθμ. 9 νᾶναι... νᾶναι... νᾶναι... Ἀριθμ. 10 μάννα... μάννα... μάννα... Ἀριθμ. 11 γιὰ ἐνός... γιὰ ἐνός... γιὰ ἐνός... Ἀριθμ. 12 ἐγὼ νά... κι' ἐγὼ νά... κι' ἐγὼ νά... Ἀριθμ. 13 τηράει... τηράει... τηράει... Ἀριθμ. 14 βαρεῖ... βαρεῖ... βαρεῖ... Ἀριθμ. 15 κοιμᾶται... κοιμᾶται... κοιμᾶται... Ἀριθμ. 16 καὶ μιάν... καὶ μιὰ... μιὰ...

1. *Μήνα πεινάς, μήνα διψάς, μὴν ἔχης κακὴ μάνα ;*
(Γυρισμὸς τοῦ Ξενιτεμένου=Π. Ε. ἀρ. 84, στίχ. 12)
2. *Κυρὰ ψηλὴ, κυρὰ λιγνὴ, κυρὰ καμαρωμένη*
(Ἐγκωμιαστικὰ κάλαντα=Π. Ε. ἀρ. 159, στίχ. 1. Βλ. καὶ ἀρ. 160, 1)
3. *Ἄργα ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γόμα*
(Γεφύρι τῆς Ἄρτας=Π. Ε. ἀρ. 89, στίχ. 16)
4. *Δούλα χρυσή, δούλα ἀργυρῆ, δούλα μ' ἀγαπημένη*
(Τοῦ Μουριανοῦ καὶ τῆς ἀδερφῆς του=Π. Ε. ἀρ. 81, στίχ. 34)
5. *μὲ τὸ γυαλί, μὲ τὸ ψηφί, μὲ τὸ μαργαριτάρι*
(τοῦ Κολυμπητῆ=Π. Ε. ἀρ. 90 Α, στίχ. 23)
6. *πολλοὺς ἀνθούς, πολλοὺς σγουρούς, πολλοὺς μαλαματένιους*
(τοῦ Κολυμπητῆ=Π. Ε. ἀρ. 90 Β, στίχ. 3)
7. *καὶ ποιὸς νὰ μπῆ, καὶ ποιὸς νὰ βγῆ, καὶ ποιὸς νὰ μοῦ τὸ βγάλῃ*
(τοῦ Κολυμπητῆ=Π. Ε. ἀρ. 90 Β, στίχ. 19)
8. *τῆς ἔρημιᾶς, τῆς σκοτεινιᾶς, τοῦ γιοῦ μου τοῦ φεγγάτου*
(Ἄρπαγὴ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀκρίτα=Π. Ε. ἀρ. 75, στ. 35 καὶ 49)
9. *Νᾶναι πλατύ, νᾶναι μακρὸ, νᾶναι γιὰ δυὸ νομάτους*
(Τῆς Αυγεροῦς καὶ τοῦ Χάρου=Π. Ε. ἀρ. 217, στίχ. 39)
10. *Μάνα λωλή, μάνα τρελλή, μάνα ξεμυαλισμένη*
(τοῦ Κίτσου=Π. Ε. ἀρ. 47, στίχ. 11)
11. *Γιὰ ἐνὸς σγουροῦ, γιὰ ἐνὸς ξανθοῦ, γιὰ ἐνὸς ἀγγελομάτῃ*
(τῆς Ἀπολησομημένης=Π. Ε. ἀρ. 82, στίχ. 3)
12. *Ἐγὼ νὰ μπῶ, κι' ἐγὼ νὰ βγῶ, κι' ἐγὼ νὰ σοῦ τὸ βγάλω*
(τοῦ Κολυμπητῆ=Π. Ε. ἀρ. 90 Β, στίχ. 20)
13. *Τηράει ζερβά, τηράει δεξιὰ, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα*
(τοῦ Ἀνδροίτζου=Π. Ε. ἀρ. 57, στίχ. 14)
14. *Βαρεὶ δεξιὰ, βαρεὶ ζερβιὰ, βαρεὶ μπροστὰ καὶ πίσω*
(τοῦ Χρόνη=Π. Ε. ἀρ. 56, στίχ. 16)
15. *Κοιμᾶται ἀστρί, κοιμᾶται ἀυγῆ, κοιμᾶται νιδὸ φεγγάρι*
(τοῦ Κοντογιάννη=Π. Ε. ἀρ. 63, στίχ. 1)
16. *Καὶ μιὰν ἀυγῆ καὶ μιὰ λαμπροῦ, μιὰ πίσσημον ἡμέρα*
(τῆς Κλεφτοπούλας=Π. Ε. ἀρ. 72 Β, στίχ. 5)

Ἐφαρμόζοντας τώρα τὸν κανόνα, ποὺ βρισκομε νὰ ὑπάρχη καὶ νὰ θυμίσῃ τὰ δύο τμήματα τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου, μποροῦμε ν' ἀνακαλύψωμε ἀκόμη καὶ τὴν ἀρχικὴ ἀγνωστὴ μορφή μερικῶν στίχων. Π. χ. στὸ τραγοῦδι τῆς Ἀπολησομημένης (Π. Ε. ἀρ. 82) στὸν στίχ. 34 :

Γιὰ ποιὰν *μοῦ λές*, γιὰ ποιὰν *λαλεῖς*, γιὰ ποιὰν *μοῦ* συντυχαίνεις ;
ἡ ἀρχικὴ μορφή πρέπει νὰ ἦταν ἡ ἐξῆς ὁμοιοκαταληκτικὴ, ἀκόμη καὶ ἂν θὰ τύχη νὰ εἶναι ἀμάρτυρη :

Γιὰ ποιὰν *μιλεῖς*, γιὰ ποιὰν *λαλεῖς*, γιὰ ποιὰν *μοῦ* συντυχαίνεις ;

Τὸ κτητικὸ *μοῦ*, ποῦ ὑπάρχει στὸ β' ἡμιστίχιο, ἔγινε αἰτία ὥστε καὶ τὸ «*μιλεῖς*» νὰ παραφθαρῆ σὲ «*μοῦ λές*».

Στὰ πρῶτα 16 παραδείγματα, οἱ δυὸ πρῶτες ἔννοιες ἄλλοτε εἶναι ἀντιθετικὲς καὶ ἄλλοτε παραπληρωματικὲς, ἀπαρτίζοντας μαζὶ ἓνα εἰδικὸ σύνολο. Στὸ πρῶτο ἔξαφνα παράδειγμα οἱ δυὸ πρῶτες ἔννοιες συμπληρώνουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη (= πείνα καὶ δίψα), στὸ ἔβδομο οἱ ἔννοιες εἶναι ἀντιθετικὲς (= νὰ μπῆ καὶ νὰ βγῆ).

Παρόμοια «ἀντιθετικὴ» κατάσταση, ἐσωτερικὴ στὸν ἴδιο στίχο, ὑπάρχει καὶ σιτοῦς δυὸ στίχους τῶν τραγουδιῶν τῆς Ἀδριανούπολης καὶ τῆς Ἀγιά Σοφιάς. Στὸ πρῶτο τραγούδι βίαση τῆς ἐνότητος εἶναι ὁ *χρόνος*, καὶ δηλώνεται πρῶτα τὸ ἓνα ἄκρο τῆς μέρας (= τὸ βραδύ), ὕστερα τὸ ἄλλο, τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο, (= τὸ ταχύ), καὶ τρίτο ἔρχεται τὸ ἐνδιάμεσο (= τὴ μεσημέρι). Στὸ δεύτερο τραγούδι, τῆς Ἀγιά Σοφιάς, βίαση στὴν ἐνότητα εἶναι τὸ *ῥυθμός* μέσου στὸν ἀπέραντο ἀνοιχτὸ χῶρο, καὶ δηλώνεται πρῶτα μὲ τὸ ἀνώτατο τοπικὸ σημεῖο (= ὁ Θεός, ἐκεῖ πολὺ ψηλά), ἔπειτα μὲ τὸ ἄλλο, τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο (= ἡ γῆς, ἐδῶ κάτω σὲ μᾶς), καὶ τρίτο ἔρχεται τὸ ἐνδιάμεσο καὶ συμπληρωματικὸ (= τὰ οὐράνια ἢ ἐπουράνια, ὁ λοιπὸς χῶρος τοῦ οὐρανοῦ).

Ἀνάλογες ἀντιθέσεις στὰ δυὸ πρῶτα σημεία, ποῦ δλοκληρώνονται μὲ τὴ συμπλήρωση τοῦ τρίτου στοιχείου, παρατηροῦνται καὶ σὲ πλῆθος ἄλλων παραδειγμάτων, ποῦ ἀνήκουν ὅλα στὸ αὐτὸ τεχνολογικὸ σχῆμα, κατὰ τὸ ὅποιο τὸ πρῶτο ἡμιστίχιο τοῦ δεκαπεντασύλλαβου κατέχεται ἀπὸ τὰ δυὸ πρῶτα ἀντιθετικὰ στοιχεῖα, ἐνῶ τὸ δεύτερο ἡμιστίχιο ἀφήνεται γιὰ τὸ τρίτο σημεῖο, τὸ συμπληρωματικὸ ἀλλὰ καὶ δευτερότερο σὲ ἀξία. Μερικὲς ὅμως φορὲς τὸ τρίτο στοιχεῖο, ἀπὸ δευτερότερο, ἀναδεικνύεται οὐσιαστικὰ τὸ κυριώτερο. Τέτοιο π. χ. συμβαίνει στὰ πρῶτα ὑπ' ἀριθμ. 8, 9 καὶ 3 παραδείγματα, ὅπου πρωταρχικὲς ἔννοιες εἶναι ὁ *φευγάτος γιὸς* ποῦ μὲ τὴν ἀπουσία του ἔφερε σιτοῦς γονιούς του τὴν ἐρημιὰ καὶ τὴ σκοτεινιά, εἶναι ἐπίσης οἱ *δυὸ νομάτοι* ποῦ πρέπει νὰ χωρέσουν στὸ ἴδιο κιβούρι, καὶ τέλος εἶναι ἡ παραγγελιὰ στὴ γυναίκα τοῦ πρωτομάστορα ποῦ τὴν παρακαλεῖ νὰ τοῦ κἀν ἀργὰ τὸ φαγητό, ἀναβάλλοντας ἔτσι τὴ λύση στὸ δίλημμα γιὰ τὴν ἐκτέλεση ἢ ὄχι τῆς ἀνθρωποθυσίας.

Γ'

Ὅλα τὰ προηγούμενα μᾶς πείθουν ὅτι τὰ δυὸ τραγούδια, τὰ παλαιότερα ἀπὸ τὰ «Ἱστορικὰ» μας, ἔχουν τὴν αὐτὴ τεχνολογία στὸ προοίμιο. Ὑπάρχει ὅμως καὶ μιὰ ἄλλη ἀκόμη ὁμοιότητα, ποῦ συνδέει τὰ δυὸ προοίμια: Ὅτι ἡ ἐνέργεια καὶ τὰ αἰσθήματα, γιὰ τὰ ὅποια εἰδικὲς γίνεται ἐκεῖ λόγος, δὲν περιορίζονται μόνο στὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ παίρνουν μιὰ τέτοια προέκταση ποῦ σχηματίζουν τελικὰ μιὰ καθολικὴ ἐνέργεια καὶ ἓνα καθολικὸ αἰσθημα, ποῦ γεμίζει ὁλόκληρον τὸ χῶρο. Στὸ τραγούδι π. χ. τῆς Ἀγιά Σοφιάς δὲν εἶναι μόνο του τὸ μέγα μοναστήρι ποῦ σημαίνει. Ὅλος ὁ χῶρος γίνεται ἓνα

«σήμασμα», μιὰ ἐνέργεια καθολικὴ ἀπὸ τὸ ὕψιστο σημεῖο τοῦ οὐρανοῦ ἕως κάτω στὴ στέρεη ἐπιφάνεια τῆς ἀπέραντης γῆς. Στὸ τραγούδι ἐξ ἄλλου τῆς Ἀδριανούπολης δὲν εἶναι μόνο οἱ ἄνθρωποι ποὺ κλαίνε γιὰ τὸ κοῦρσοσ τῆς μεγάλης πολιτείας. Ὅλος ὁ χώρος ἀντηχεῖ ἀπὸ τὸ κλάμα, ποὺ εἶναι καθολικό, ποὺ δὲ γίνεται μόνο ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ποὺ προχωρεῖ ἕως τὰ πουλιά. Καὶ οὔτε γίνεται ἀπὸ μερικά πουλιά ἐκεῖ κοντὰ στὴν Ἀνατολικὴ Θυράκη, ἀλλὰ ἀπὸ ὅλα τὰ ἀμέτρητα εἶδη τῶν πουλιῶν ποὺ γεμίζουν ὁλόκληρο τὸν ἀπέραντο χώρο ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ἕως μακριὰ στὴ Δύση :

Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιά τῆς Δύσης.

Ἄν στὸ τραγούδι τῆς Ἁγιά Σοφιάς εἶχαμε τὰ δυὸ ἔσχατα ἄκρα τοῦ χώρου, παρμένα *κατακόρυφα*, — ἀπὸ τὸ Θεὸ ψηλὰ ὡς τὴ γῆ κάτω, — ἐδῶ στὸ τραγούδι τῆς Ἀδριανούπολης ἔχομε τὴν ἴδιαν ἔκφραση τῶν ἄκρων τοῦ χώρου, ὅμως αὐτὴ τὴ φορά παρμένων σὲ κατεῦθυνση *ὀριζόντια*, δηλ. ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ καὶ ὡς μακριὰ στὴν ἀπώτατη Δύση ¹⁾).

1) Μπορεῖ νὰ ἐπιδοῦν κανεὶς ὅτι ἀρχικὰ ὁ πρῶτος στίχος τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Ἀντριανούπολης ἴσως δὲν εἶχε πλαστῆ γιὰ νὰ δηλώσῃ τὸν ἀπέραντο χώρο τῆς γῆς, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ ἕως τὴ Δύση. Ἀρχικὰ ὁ ποιητὴς θὰ ἀποσκοποῦσε νὰ εἰπῆ ὅτι ὅλα τὰ πουλιά, ἀηδόνια ποὺ λαλοῦν πικραμένα καὶ ἄλλα εἶδη, ἀπὸ τὸ πρῶτὸ ὡς τὸ βραδύ θρηνοῦν τὸ χαμὸ τῆς Ἀντριανούπολης. Ἡ χρονικὴ αὐτὴ ἰδέα ἐκφράζεται στὸν πρῶτο στίχο τοῦ τραγουδιοῦ μὲ τὸ σχῆμα *ἀνατολὴ καὶ δύση* (τοῦ ἡλίου), καὶ στὸ δευτέρου στίχο τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὴν ἐνότητα *τὸ ταχύ-τὸ μεσημέρι-τὸ βραδύ*. Θὰ ἦταν δηλαδή :

Τ' ἀηδόνια τὴν ἀνατολὴ καὶ τὰ πουλιά τὴ δύση

κλαίουν τὸ ταχύ, κλαίουν τὸ βραδύ, κλαίουν τὸ μεσημέρι.

Ἡ μεταγενέστερη ὅμως μετάπτωση στὴ σημασία (ἀπὸ ἀνατολὴ καὶ δύση ἡλίου, ποὺ σημαίνει *χρόνος*, σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ποὺ σημαίνουν ἀπέραντη *ἐκταση*), ὅταν πρωτοσηματίστηκε, φαίνεται πὼς φάνηκε πιὸ ἔντονη, ἄρα πιὸ ἱκανοποιητικὴ, γιὰ τοῦτο καὶ ἐπιγράφησε. Ἡ ἰδέα «ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ πουλιά τῆς Δύσης» εἶναι πρωτότυπη, δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐμπειρία τῶν μακρυνῶν ἐκείνων τόπων καὶ τῶν πουλιῶν ποὺ τοὺς κατοικοῦν, καὶ δὲν εἶναι ἀπλή, ἄρα δὲν ταιριάζει γιὰ πρῶτος στίχος τραγουδιοῦ, ποὺ συνήθως εἶναι τὸ πρῶτο καὶ τὸ αὐθόρμητο γέννημα τῶν αἰσθημάτων ποὺ γεννοῦν τὸ τραγούδι. Ἀντίθετα, ἀπλή καὶ φυσικὴ εἶναι ἡ ἰδέα τῶν ἀηδονιῶν ποὺ κελαιοῦν *πολλὸ πρῶτὸ* καὶ τῶν πουλιῶν ποὺ *κάθε ἡλιοβασιλεμα* γιὰ ὥρα πολλὴ χαλοῦν τὸν κόσμο μὲ τίς φωνές τους. Ἐνα δίστιχο, ποὺ θὰ ἦταν περὶ του σάν τὸ ἐπόμενο, μοῦ φαίνεται πὼς μπορούσε ἐντελῶς ἀβίαστα νὰ εἶχε γίνει ἀφαιρετικὴ :

Τ' ἀηδόνια τὴν ἀνατολὴ καὶ τὰ πουλιά τὴ δύση

κλαίουν τὴν Ἀντριανούπολη, τὴν πολυκρουσεμένη.

Ὅταν ὅμως ἡ αὐγὴ καὶ τὸ ἡλιοβασιλεμα νομίσθησαν *τόποι*, Ἀνατολὴ καὶ Δύση, ἕνας νέος καὶ τεχνικός, γιὰ τοῦτ' ὄχι πιὰ αὐθόρμητος, στίχος ἔρχεται καὶ παρεμβάλλεται γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀρχικὴ παρουσία τῶν ἐννοιῶν τοῦ πρωϊνοῦ καὶ τοῦ βραδύνοῦ, ποὺ τώρα κινδύνευαν νὰ σβήσουν ἀπὸ τὸ προσοίμιο. Ἡ νέα σύνθεση, φτιαγμένη μὲ τρεῖς στίχους, φάνηκε σάν ἡ ὀρθότερη λύση, ἀφοῦ καὶ *τόπος καὶ χρόνος* μὲ ἐπιτυχία τώρα προεκτείνονται ὡς τὰ ἔσχατα δυνατὰ ὄρια :

Δ'

Ἔπειτα ἀπὸ ὅλα τὰ προηγουόμενα καταλήγω νὰ δεχτῶ τὴν ἑξῆς σειράν στὴν ἐξέλιξιν τοῦ προοιμίου τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Ἀδριανούπολης: Ἀρχικὰ ἀποτελοῦσαν τοῦτο δύο στίχοι, οἱ ἑξῆς, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὴν παραλλαγὴν τοῦ *Passow* ἀρ. 193 καὶ ἀπὸ ὅσα λέγονται στὴν πῖδ πάνω σημ. 1 τῆς σελ. 352.

**Κλαίουν τ' ἀηδόνια τὴν ἀυγὴν καὶ τὰ πουλιὰ τῆ δύσης,
κλαίουν τὴν Ἀντριανόπολιν, τὴν πολυκουρσεμένην.**

Ἀργότερα οἱ δύο στίχοι ἀναπτύσσονται σὲ τρεῖς, καὶ καθένας τους παρουσιάζει τὶς ἀκόλουθες ἐξελίξεις:

1. **Ἐξελίξεις στὸν πρῶτον στίχον:** Ὅταν τὸ ρῆμα φεύγει ἀπὸ τὸν πρῶτον στίχον, τότε ἡ δισύλλαβη *ἀυγὴ*, ποῦ σώζεται ἀκόμη ὡς τώρα καὶ ποῦ μαρτυρεῖται σὲ μιὰ Κρητικὴ παραλλαγὴ (Λαογρ. Ἀρχεῖον, χειρόγρ. 1161 σελ. 53), ἀναπτύσσεται στὴν τετρασύλλαβη *ἀνατολήν*. Παράλληλα, καὶ τὰ δύο οὐσιαστικά *«ἀυγὴ»* καὶ *«ἀνατολήν»* μετασχηματίζονται σὲ ἰσοσύλλαβα τοπωνύμια, τὸ πρῶτον στὴ *Βλαχιά*, τὸ δεύτερον στὴν Ἀνατολήν, καὶ δημιουργοῦνται οἱ ἑξῆς μορφές:

α) Παραλλαγές μετὰ τὸ ὄνομα Ἀνατολήν:

Τ' ἀηδόνια τὴν ἀνατολήν καὶ τὰ πουλιὰ τῆ δύσης ¹⁾

Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης ²⁾

Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης ³⁾

β) Παραλλαγές μετὰ τὸ τοπωνύμιον *Βλαχιά*, ἐνῶ τὸ ἄλλο προσηγορικὸν «*δύση*» τότε παραμένει καὶ τότε γίνεται καὶ αὐτὸ τοπωνύμιον. Τὸ μετρικῶς τρισύλλαβον *«τ' ἀηδόνια»* μετασχηματίζεται στὸ πεντασύλλαβον *«τὰ χελιδόνια»* γιὰ λόγους μετρικῆς ἀνάγκης, τὸ θρηνητικὸν ὅμως τραγοῦδι ταιριάζει νὰ γίνῃται ἀπὸ ἀηδόνια καὶ ὄχι ἀπὸ χελιδόνια:

Τ' ἀηδόνια τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰ πουλιὰ τῆς Δύσης
κλαίουν τὸ ταχὺ, κλαίουν τὸ βραδύ, κλαίουν τὸ μεσημέρι,
κλαίουν τὴν Ἀντριανόπολιν, τὴν πολυκουρσεμένην.

Στὴν παραλλαγὴν ποῦ ἔχει ὁ *Passow* ἀρ. 193 (= *Mullach*, *Conjectan. byzantina*, Berol. 1852 σελ. 13)—καὶ ποῦ ἔχει τὸ αὐτὸ προοίμιον μετὰ τὴ δημοσιευμένην τὸ 1840 ἀπὸ τὸν J. Wilhelm Zinkeisen καὶ ἀναδημοσιευμένην στὰ *Θρακικά* 2 (1929) 414,—ὁ 1ος καὶ ὁ 3ος στίχος ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Κλαίουν τ' ἀηδόνια τῆς Βλακιάς καὶ τὰ πουλιὰ στὴν δύσιν,
κλαίουν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν βαρῖα κουρσεμένην.

Μὲ τὴν ἔκφραση *«στὴ δύση»* νοεῖται βέβαια ἡ δύση τοῦ ἡλίου. Ἀντιθετικὰ βαλμένο ταίρι τῆς θᾶ περιμένε κανεὶς *«τ' ἀηδόνια τῆς ἀυγῆς»* καὶ ὄχι *«τῆς Βλακιάς»*.

1) Ἡ ἀρχικὴ μορφή τοῦ στίχου τῆς ομάδας αὐτῆς.

2) Ἀ. Μανούσου. Τραγοῦδια ἔθνικα, Κέρκυρα 1850, Μέρος Β' σελ. 119.

3) Ν. Πολίτη, Ἐκλογαὶ ἀρ. 1. Κ. Πασαγιάννη, Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγοῦδια σελ. 25, ἀρ. 46. *Θρακικά* 2 (1929) σελ. 414, ἀρ. 2.

Κλαίγουν τ' ἀηδόνια τῆς Βλακιάς καὶ τὰ πουλιά σὴν δύσιν ¹⁾

Τὰ χελιδόνια τῆς Βλακιάς καὶ τὰ πουλιά τοῦ δύσης ²⁾

Τὰ χελιδόνια τοῦ Βλακιάς καὶ τὰ πουλιά τοῦ Δύσης ³⁾

2. **Ἐξελίξεις στὸ δεύτερο στίχο.** Ὁ στίχος αὐτὸς δὲν ὑπῆρχεν ἀρχικά. Ὅταν ὅμως οἱ χρονικὲς ἔννοιες τοῦ πρῶτου καὶ τοῦ βραδυνοῦ θρήνου τῆς κάθε ἡμέρας παραγκωνίσθησαν ὀριστικὰ ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχο, ὅπου ἀντὶ τῶν ἐννοιῶν χρόνου ἄρχισαν νὰ προσβάλλουν ὁμώνυμα τοπωνύμια, τότε ἀναπτύχθηκε ὁ ἐνδιάμεσος νέος στίχος γιὰ νὰ περισώσῃ καὶ νὰ ἐπιτείνῃ τίς ἔννοιες τῶν ἀρχικῶν οὐσιαστικῶν, ποὺ δῆλωναν τὸ χρόνο καὶ ποὺ ὅμως ἐξοβελίσθησαν. Ἡ ἀρχικὴ μορφή τοῦ νέου στίχου, μὲ τὰ τρία οὐσιαστικά, ποὺ δηλώνουν τοὺς τρεῖς κύριους χρονικοὺς σταθμοὺς τῆς κάθε ἡμέρας, εἶναι :

κλαίουν τὸ βραδύ, κλαίουν τὸ ταχύ, κλαίγουν τὸ μεσημέρι.

α) Μαρτυροῦνται ὅμως καὶ παραλλαγές, ὅπου ὁ νέος στίχος δὲν ὑπάρχει, ἀπλῶς οἱ χρονικὲς ὑποδιαίρεσεις τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐξοβελίσθησαν ὀριστικά. Βλ. Λαογρ. Ἀρχεῖον, χειρόγρ. ἀρ. 132—56—59 καὶ ἀρ. 132—56—60. Παράλληλα ὅμως μαρτυροῦνται διαφορετικὲς γραφές τοῦ στίχου, οἱ ἐξῆς :

β) Μὲ βάση τὰ ἐπιρρήματα *ἀργὰ* καὶ *ταχιά* :

κλαίγουν ἀργὰ, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν τὸ μεσημέρι ⁴⁾

κλαῖσιν ἀργὰ, κλαῖσιν ταχιά, κλαῖσιν τὸ μεσημέρι ⁵⁾

κλαῖνε ἀργὰ, κλαῖνε ταχιά, κλαῖνε τὸ μεσημέρι ⁶⁾

γ) Μὲ βάση τὴ διατήρηση ἢ, ἔστω, τὴν ἐπανεμφάνιση τοῦ ἀρχικοῦ ὀνόμ. *αὐγῆ*. Παρατηρεῖται ὅμως σύγχυση στὶς χρονικὲς ἔννοιες πρῶτ' καὶ βραδύ. Τὰ νέα ὁμοιοκατάληκτα οὐσιαστικά τοῦ α' ἡμισιχίου «*πρῶτ'*» καὶ «*αὐγῆ*» εἶναι ταυτὸσημα καὶ ὄχι ἀντιθετικά, ὅπως ὀφείλε νὰ εἶναι :

κλαῖν τὸ πρῶτ', κλαῖν τὴν αὐγῆ, κλαῖνε τὸ μεσημέρι ⁷⁾

δ) Στὴν παραλλαγὴ τῆς Κέρκυρας, ποὺ ἔχει δημοσιευθῆ τὸ 1850, γίνεται ἡ μεγαλύτερη ἀπόκλιση :

κλαῖνε τὴν Πόλη, κλαῖνε τὴν, κλαῖνε τὴν Ἀλιτζέρη ⁸⁾

Φαίνεται ὅτι ἐδῶ ἔγινε ἐπίδραση, καὶ σὲ ὕφος καὶ σὲ ὄνομα, τοῦ πρώτου

1) Passow ἀρ. 193.

2) Λαογρ. Ἀρχεῖον, χειρόγρ. ἀρ. 95, σελ. 9 (Ἀποκορώνου Κρήτης).

3) Λαογρ. Ἀρχεῖον, χειρόγρ. ἀρ. 132, 56, 59 καὶ 60. Ἀρ. 1161, σελ. 53. Ἀρ. 1161 Δ σελ. 70. Ἀρ. 1437 σελ. 11 (ὅλα τῆς Κρήτης).

4) Passow ἀρ. 193. Ἀπ' ἐδῶ καὶ ὁ Ν. Πολίτης, Ἐκλογαὶ ἀρ. 1, ἀπ' ὅπου καὶ ὁ Κ. Πασαγιάννης (ἐνθ' ἀν. σελ. 25 ἀρ. 46), γράφοντας :

κλαῖγαν ἀργὰ, κλαῖγαν ταχιά, κλαῖγαν τὸ μεσημέρι.

5) Κρήτη : Λαογρ. Ἀρχεῖον, χειρόγρ. 1161 Δ, σελ. 70 καὶ ἀρ. 1437 σελ. 11.

6) Κρήτη : Λαογρ. Ἀρχεῖον ἀρ. 95, σελ. 9.

7) Κρήτη : Λαογρ. Ἀρχεῖον ἀρ. 1161, σελ. 53.

8) Ἀ. Μανούσου, Τραγούδια ἔθνικα, μέρος Β', σελ. 119.

στίχου τῆς παραλλαγῆς τοῦ Fauriel γιὰ τὸ τραγούδι τῆς Ἀγιᾶ Σοφίας. Παρουσιάζεται ἡ ἐξῆς χαρακτηριστικὴ συγγένεια: Ἔχουν τὸ αὐτὸ ἀντικείμενο «τὴν Πόλην», στὴν ἴδια θέση τοῦ ἀ' ἡμιστίχιου, καὶ ἔχουν τὸν αὐτὸν τρόπο τῆς τριπλῆς ἐπανάληψης τοῦ ῥήματος:

*Πῆραν τὴν Πόλην, πῆραν τὴν, πῆραν τὴ Σαλονίκη. 1)
Κλαῖνε τὴν Πόλην, κλαῖνε τὴν, κλαῖνε τὴν Ἀλιτζέρην.*

3. **Ἐξελίξεις στὸν τρίτο στίχο:** Ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐδῶ ἡ γλωσσικὴ ποικιλία στὸν τύπο τοῦ ῥήματος (*κλαίγουν, κλαῖσιν, κλαῖνε*). Σημασία ὅμως σπουδαία ἔχουν ἐδῶ οἱ ἐξελίξεις, ποὺ γίνονται στὸ δεύτερο ἡμιστίχιο. Καὶ αὐτὲς εἶναι ποὺ ρυθμίζουν τὸ σχηματισμὸ τῶν ἐξῆς ὁμάδων:

α) **Μὲ βάση τὸ πολὺ κούρσεμα ἢ τὸ βαρὺ κούρσεμα** τῆς ὀνομαστῆς πολιτείας: 2)

*κλαίγουν τὴν Ἀντριανόπολη, τὴν πολυκρουσεμένη 3)
κλαῖσιν τὴν Ἀντριανόπολη, τὴν πολυκρουσεμένη 4)
κλαίγουν τὴν Ἀδριανούπολην, τὴν βαριά κουρσευμένη 5)
κλαίγουν τὴν Ἀδριανούπολην, τὴν βαριά κρουσεμένη 6)
κλαῖσι τὴν Ἀδριανούπολη, τὴν κρουσεμένη χώρα 7).*

β) **Μὲ βάση τὸν πολὺ πλοῦτο** τῆς πολιτείας, τὸ χρυσαφί καὶ τὰ πλουμιά τῆς:

*κλαῖσιν τὴν Ἀντριανούπολη, τὴ βαροχρουσωμένη 8)
κλαῖνε τὴν Ἀντριανόπολη, τὴ βαροπλουμισμένη 9).*

Ἐφορμὴ στὴν πρώτη μεταβολὴ ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ὁμοιότητα καί, γιὰ τοῦτο, ἡ εὐκόλῃ γιὰ προφορικὴ παράδοση μεταπήδηση ἀπὸ τὸν ἓνα τύπο στὸν ἄλλο, ἀπὸ τὴ **βαροκρουσεμένη** (βλέπε «βαριά κουρσευμένη», Passow ἀρ. 193) στὴν **βαροχρουσωμένη**, ποὺ σημαίνει αὐτὴν μὲ τὰ πολλὰ καὶ τὰ βαρύτερα χρυσαφικά. Ἀπὸ ἐδῶ ἦταν εὐκόλο νὰ προχωρήσουν στὴν **βαροπλουμισμένη**, αὐτὴν μὲ τὰ πολλὰ πλουμιά. Στὸ σχηματισμὸ τῆς τελευταίας μετοχῆς ἐπίδραση ἔχουν προφανῶς ἀσκήσει μερικὰ παρόμοια σύνθετα, ποὺ

1) Fauriel, τόμ. 2, σελ. 340. Passow, ἀρ. 194, Kind σελ. 42.

2) Γιὰ τίς ἀλλεπάλληλες ἀλώσεις τῆς Ἀδριανούπολης καὶ ἰδίως γιὰ τὴν ἄλωση τοῦ 813 μ. Χ. ἀπὸ τὸν Κροῦμο, βλέπε ὅσα ἔχει γράψει ὁ καθηγητὴς Γ. Α. Μέγας, Ἀδριανούπολις ἢ πολυκρουσεμένη, περιόδ. «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» τεύχος 2 (1948) σελ. 92—94.

3) Ἀ. Μανοῦσος, ἔνθ' ἀν. 119.

4) Κρήτη: Λαογρ. Ἀρχ. 1161 Δ, σελ. 70.

5) Passow, ἀρ. 193.

6) Θερακικά, 2 (1929) 414 ἀρ. 1.

7) Κρήτη. Λαογρ. Ἀρχεῖον, 132—56—59 καὶ 60.

8) Κρήτη. Λαογρ. Ἀρχεῖον, 1437, σελ. 11.

9) Κρήτη. Λαογρ. Ἀρχεῖον 1161, σελ. 33.

βρίσκονται σὲ γνωστούς δημοτικούς στίχους καὶ ἀναφέρονται σὲ κεντημένα μαντήλια, ὅπως π. χ.

*Ἄν κλαί' ὁ μαῦρος τὰ φλοοριά, δὲν κλαίω καὶ τὸ μύσκο,
μόν' κλαίω τὸ μαντήλι μου, τὸ βαρξομπλιασμένο ¹⁾.*

*Λεβέντης ἐρροβόλαγε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια,
μὲ τὸ μαντήλι στὸ λαιμό, τὸ βαροκεντημένο ²⁾.*

γ) *Μὲ βάση τὸ συμφυρμὸ μὲ τὴν Ἁγιά Σοφιά :*
κλαῖνε τὴν Ἀδριανούπολην, τὸ μέγα μοναστήρι ³⁾.

Εἶναι φανερὸ ὅτι ὁ στίχος αὐτὸς προῆλθε ἀπὸ συμφυρμὸ πρὸς τὸν ἀντίστιχο τοῦ τραγουδιοῦ γιὰ τὴν Ἁγιά Σοφιά, ὅπου πρῶτα ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ παράθεση «τὸ μέγα μοναστήρι» καὶ πιάνει ὀλόκληρο τὸ β' ἡμιστίχιο :

Σημαίνει κι' ἡ Ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι.

Κλαῖνε τὴν Ἀδριανούπολην, τὸ μέγα μοναστήρι.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὁμοία τεχνοτροπία, ποῦ ὅπου ὑπάρχει διευκολύνει τὴ μηχανικὴ μεταπήδηση σὲ ξένο θέμα, τὸ συμφυρμὸ προκάλεσαν ψυχολογικὰ στὸν ἀφηρημένον τραγουδιστὴ καὶ οἱ ἐξῆς συμπτώσεις : Ὅτι α) τὸ ρῆμα «κλαῖνε» θύμιζε τὸ θρηνο γιὰ τὸ Πάρισιμο τῆς Πόλης, καὶ β) στὸ τραγοῦδι τῆς Ἀδριανούπολης ἀναφέρεται ἀμέσως πιὸ κάτω ὅτι τὸ κούρσεμα γινόταν σὲ γιορτὲς ἐκκλησιαστικῆς, ἅρα ποῦ ἔχουν κάποια ἐξωτερικὴ σχέση μὲ τὸ «μέγα μοναστήρι» καὶ προκαλοῦν γιὰ τοῦτο τὴν ἀδικαιολόγητη ἐδῶ παρουσία του. Κουρσεύαν τὴν Ἀδριανούπολην, ὅπως λέει τὸ τραγοῦδι,

*τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κηρὶ καὶ τοῦ Βαγιοῦ γιὰ βάρια,
καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴ γιὰ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη ⁴⁾.*

1) Βλέπε Ἱστορικὸν Λεξικὸν τόμ. 3, σελ. 463, ρῆμ. *βαρξομπλιάζω*.

2) *N. Πολίτη*, Ἐκλογαὶ ἀρ. 214, στίχ. 1—2.

3) Κρήτη. Λαογρ. Ἀρχεῖον ἀρ. 95, σελ. 9.

4) *N. Πολίτη*, Ἐκλογαὶ, ἀρ. 1, στίχ. 5—3.

Α' Τ' ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ ΤΟΥ 1955

1. Ἐλάβουμε ἐκ μέρους τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ δημοσιεύουμε τὰ παρακάτω τρία ἔγγραφα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἄξια νὰ περισωθοῦν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθιμου τῶν ἀναστεναρίων. Ἡ ἱερὰ Σύνοδος μὴ ἔξαρθεῖσα εἰς τὸ ὕψος τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ συκοφαντοῦσα τὸ ἔθιμον, ἔξακολουθεῖ νὰ υἱοθετῇ καὶ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ ἁγίου Θεσσαλονίκης περὶ διωγμοῦ καὶ ἔξαφανίσεως τοῦ ἔθιμου. Τὸ ἔθιμον ὁμως ζῆ καὶ τελεῖται διαιωνιζόμενον παρὰ τὶς παρόμοιες ἀντιδράσεις τῆς Ἐκκλησίας ἀνέκαθεν. Ἴδου τὰ ἔγγραφα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 644
Διεκπ. 615

Ἀθήνησι τῇ 5 Μαρτίου 1955

Πρὸς τὸν κ. Πολ. Παπαχριστοδοῦλου

(Ἐταιρείαν Ὁρακικῶν Μελετῶν) Ὀδὸς Ἀκαδημίας 23
Ἐνταῦθα

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπὸ 5—3—1955 ὑμετέρου ἔγγραφου, διὰ τοῦ ὁποίου παρακαλεῖτε τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἵνα συστήσῃ εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονα τὴν μὴ παρεμβολὴν ὑπ' αὐτοῦ προσκομμάτων εἰς τὴν τέλεσιν τῶν Ἀναστεναρίων ἐν Λαγκαδᾷ, Συνοδικῇ διαγνώμῃ καὶ ἀποφάσει διαβιβάζομεν ὑμῖν, ἐν ἀντιγράφῳ τὸ τε ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1531)778)25-6-49, ἔγγραφον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σεργῶν κ. Κωνσταντῖνον, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 1428)770)28-5-1954 ἔγγραφον αὐτῆς πρὸς τὸν Δήμαρχον Λαγκαδᾷ, ἐν τοῖς ὁποίοις σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἐκφέρεται ἡ γνώμη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περὶ τῶν εἰδωλολατρικῆς καταγωγῆς Ἀναστεναρίων, καὶ συνιστῶνται τὰ δέοντα ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως.

Ὁ Ἀθηνῶν
Συριδίων

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Θέμελης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 7531
Διεκπ. 778

Ἀθήνησι τῇ 25ῃ Ἰουνίου 1947

Πρὸς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Σεργῶν κ. Κωνσταντῖνον
Σεβασμιώτατε ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 246 καὶ ἀπὸ 20-5-1947 ἔγγραφου ὑμῶν, δι' οὗ ἀναφέρεται ὅτι οἱ ἀπὸ τοῦ 1922 ἐγκατασταθέντες εἰς τὸ χωρίον Ἁγία Ἐλένη τῆς καθ' ὑμᾶς Θεοσώστου Ἐπαρχίας, πρόσφυγες ἐκ Κοστί τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἔξακολουθοῦν κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης νὰ ἐορτάζουν παλαιὸν ἔθιμον τῆς πατρίδος αὐτῶν τὰ κα-

λούμενα Ἀναστενάρια καὶ παρακαλεῖτε ὅπως παρὰσχωμεν ὁδηγίας ἐὰν πρό-
πη νὰ ἐπιδιώξετε τὴν κατάργησιν τοῦ ἔθιμου τούτου, ἢ νὰ ἐπιδείξετε ἀδια-
φορίαν, Συνοδικῆ διαγνώμη γνωρίζομεν ὑμῖν, τὸ ἐν λόγῳ ἔθιμον ὡς εἰδω-
λολατρικὸν καὶ ἀναγόμενον εἰς τὰς ὀργιαστικὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου δέον νὰ
καταργηθῆ ἡ χρησιμοποιοιμένων πάντων τῶν πνευματικῶν μέσων τῶν ὑπὸ τῆς
Ἐκκλησίας διατεθειμένων.

Ἐπὶ τούτοις κατασπαζόμενοι τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιότητα ἐν Κυρίῳ
διατελοῦμεν μ' ἀγάπης.

Ὁ Ἀθηνῶν

Δαμασκηνός, Πρόεδρος

Ἐν Ἀθήναις τῆ 18 Μαρτίου 1955

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ἀρχιεραγματεὺς

Ἀρχ. Δαμασκηνός Κοτζιάς

Ὁ Ἀρχιεραγματεὺς

Ἀρχ. Χρυσόστομος Θέμελης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθ. Πρωτ. 1428
Διεκπ. 770

Ἀθήναι τῆ 28ῃ Μαΐου 1954

Πρὸς τὸν κ. Δήμαρχον Λαγκαδᾶ

Εἰς Λαγκαδᾶν

Κύριε Δήμαρχε,

Ἡ Ἱερά Σύνοδος μετὰ πολλῆς τῆς χαρᾶς ἐπληροφόρηθη παρὰ τοῦ Σε-
βασμιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμονος ὅτι οἱ κάτοικοι
Λαγκαδᾶ, ὑπακούοντες εὐπειθῶς εἰς τὴν φωνὴν αὐτοῦ, ἀπέσχον ἐφέτος τῆς
τελέσεως τῆς εἰδωλολατρικῆς ἐκδηλώσεως, τῆς ὀνομαζομένης «πυροβασία ἢ
ἀναστενάρια», ἢ ὅποια ὡς μὴ ὄφειλεν, ἐπανῆλθε πρό τινων ἐτῶν εἰς τὴν ἐμ-
φάνειαν, ἐξ αἰτίας ἀχαρακτηρίστου σιτάσεως, ἣν ἐτήρησαν ἀνθρώποι τινες
ἐπιδιώκοντες σκοποὺς πόρρω ἀπέχοντα· τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διδαχῆς τοῦ
Εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν εἰδωλολατρικὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἀναστεναρίων, ἡ Ἱερά Σύνοδος διὰ
τῆς ὑπ' ἀριθμ. 1531/778 καὶ ἀπὸ 25-6-1947 ἀποφάσεως αὐτῆς ἐξαοικητήρι-
σεν ὡς ἔθιμον εἰδωλολατρικὸν καὶ ἀναγόμενον εἰς τὰς ὀργιαστικὰς ἐορτὰς τοῦ
Διονύσου καὶ ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ κινδύνου τού-
του, ὅστις θίγει αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὃ εἰδωλο-
λατρικὴ εἰς τὸ βάθος καὶ εἰς τὴν οὐσίαν τελετή, καὶ ζημιοῖ τὴν ψυχὴν τοῦ
ἀνθρώπου ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἀπέθανεν ὁ Χριστός.

Ὅθεν, ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως ἐκφράσῃ ὑμῖν, καὶ δι' ὑμῶν εἰς τοὺς
εὐσεβεῖς κατοίκους τοῦ Λαγκαδᾶ, τὰ συγχαρητήρια αὐτῆς ἐπὶ τῇ ὑπακοῇ εἰς
τὴν φωνὴν τοῦ Ἱεράρχου ὑμῶν, καὶ τὸν ἔπαινον τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τούτοις εὐχεται ὑμῖν, καὶ τοῖς κατοικοῦσι τὸν δῆμον Λαγκαδᾶ, πρό-
οδον εἰς βίον καὶ ἔργα σύμφωνα πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Κυρίου καὶ τὰς πα-

ραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἧς ὁ ἰδρυτὴς ὁ παθὼν καὶ ἀναστάς Ἰησοῦς, οὐ τὸ ἔλεος καὶ ἡ εὐλογία ἔστωσαν μεθ' ἡμῶν.

Πρόεδρος

Ὁ Ἀθηνῶν *Σπυρίδων*

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς

Αρχιμ. Χρυσόστομος Θέμελης

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18ῃ Μαρτίου 1955

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Αρχιμ. Χρυσόστομος Θέμελης

2. Τἀναστενάρια τοῦ 1955. Ἡ ἀγάπη πὺν κατέχομαι, νὰ παρακολουθῶ συνεχῶς τὴν τέλεση τῶν ἀναστεναρίων κάθε 21—23 τοῦ Μῆνι στοῦ Λαγκαδᾶ καὶ τὴν Ἁγία Ἐλένη Σεργῶν, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε ἀληθινὰ ὠφέλιμη. Κάθε φορὰ κάτι ἀποκαλύπτω, ὅ,τι μοῦ ἔξφυγε ἀπὸ τὴν προηγουμένη παρακολούθησι. Γιατὶ ἡ ἀποκάλυψη τῶν λεπτομερειῶν αὐτῶν δὲν εἶναι παρὰ ζήτημα μεγάλης προσοχῆς καὶ ἐπισταμένης παρατηρήσεως. Ἐκεῖ πὺν πιστεύεις πὺς συμπλήρωσες τὴν λεπτομερειακὴ περιγραφὴ προσώπων, πραγμάτων καὶ ψυχικῶν καταστάσεων, ἔξαφνα κάτι βγαίνει στοῦ φῶς ἀγραφο κιἀπαρατήρητο, πὺν δὲν εἶναι καὶ ἀνάξιο : μιὰ νέα ὁμολογία, ἓνα νέο λαογραφικὸ στοιχεῖο, μιὰ ψυχολογικὴ λεπτομέρεια.

Ἡ περιγραφὴ δὲν εἶναι ἔργο ἑνός, χροεῖζεται γιὰ νὰ γίνῃ, πολυμελὲς ἔξετασι. Γιαντὸ κέδημιούρησι ἐπιτελεῖο καὶ μαυτὸ ξεκινήσαμε ὁμαδικὰ πρὸς τοὺς ἀναστεναρηδες γιὰ δευτέρη φορὰ. Ἐτσι στὰ ἀναστενάρια τοῦ 1954, πὺν δημοσιεύθηκαν στὸν 10' τόμο, βλέπει ὁ ἀναγνώστης πολλὰς λεπτομέρειες, πὺν ἄξιζε νὰ τις προσέξουμε κατὰ τὴν ἐκτέλεσι. Γιατὶ ὅ,τι κάνουν οἱ πολλοὶ δὲν τὸ κάνει βέβαια ὁ ἓνας.

3. Ἡ ἔφρετινὴ τέλεση τῶν ἀναστεναρίων τοῦ 1955 βρῆκε δυσκολίες πολλὰς. Καὶ πάλιν ὠρθῶθηκε ὁ δεσπότης Θεσσαλονίκης, ἐμπροσωπούμενος ἀπὸ τὴ χωροφυλακὴ. Ὀνομάζω τὸν κ. Λάϊον, συν)χην, πὺν φωτισθεὶς καταλλήλως ὅτι τὸ ἔθιμον εἶναι «βάρβαρον, πρωτόγονον, ἀντιχριστιανικὸν καὶ εἰδωλολατρικόν», καὶ ἄλλους χαρακτηρισμοὺς τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ἐπρόβαλε διάφορες αἰτίες νὰ μὴ τελεσθῇ. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντελήφθη ὅτι καμμία αἰτία δὲν ἤμπορεῖ νὰ ματαιώσῃ τὸ ἔθιμο. Ἐτσι κῆγινε. Στοῦ Λαγκαδᾶ τελέσθη μεσάνυχτα στοῦ μικροῦ χώρου τοῦ κονακιοῦ τῆς Φωτεινῆς Μοσχολᾶ δυὸ φορὰς μετὴν πρέπουσα κατάνυξι καὶ μεγαλοπρέπεια καὶ ὁ Γ. Ἐμμανουὴλ καταδείχθη ὑπέροχος στὴν πυροβασία μετὸν θίασο ὄλο. Οἱ τῆς

Πρὸς τὸ ἅγισμα (Ἁγία Ἐλένη)

χωροφυλακῆς παραγνωρίζοντες τὴν ἀξίαν τοῦ ἐθίμου καὶ μὴ ἀντιλαμβάνόμενοι τὴν ψυχικὴ πᾶλη τῶν ἀναστενάρηδων, ὅπως στὴ Θεσσαλονίκη, νομίζον ὅτι ἡμπορεῖ τοῦτο νὰ τελεσθῆ ὅπουδήποτε, ὡσὰν ταυρομαχία λ. χ. ἢ ξιφομαχία καὶ ὅτι αὐτὴ ἢ πυροβασία εἶναι ἓνα μεμονωμένο σημεῖο τῆς ὅλης τελετῆς ἀσύνδετο πρὸς τᾶλλα σημεῖα τοῦ ἐθίμου καὶ ἡμπορεῖ νὰ τελεσθῆ ἄσχετα μὲ τᾶλλα καὶ νὰ ἐπαναληφθῆ μεμονωμένο. Πρὸς τοῦτο ἐδημοσίευσα στὴν «Μακεδονία» τῆς 21 Μαΐου τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴ :

«Κύριε διευθυντά, Ἐφθάσε μήνυμα ἐκ Σερρών, ὅτι ἡ ἐκεῖ χωροφυλακὴ ἡμπόδισε τὴν τέλεσιν τοῦ θρακικοῦ ἐθίμου τῆς πυροβασίας, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν τελετῶν προηγουμένων τῆς πυροβασίας, διότι ὁ χώρος τοῦ χωρίου Ἁγία Ἐλένη εἶναι μικρὸς καὶ τὸ προσερχόμενον πλῆθος πολὺ καὶ καλεῖ τ' ἀναστενάρια νὰ μεταβοῦν εἰς Σέρρας διὰ νὰ ἐπιδειξοῦν τὴν δεινότητά

Τὰ πρὸ τῆς θυσίας

τους εἰς τὴν πυροβασίαν, ὡσὰν ξιφομάχοι ἢ ταυρομάχοι, διὰ νὰ χειροκροτηθοῦν ἀπὸ τὸ πλῆθος. Ἀλλὰ τ' ἀναστενάρια εἶναι θρησκευτικὸν ἔθιμον καὶ ὄχι θεαματικόν. Θέλει ὄχι ἀπαθεῖς θεατὰς καὶ περιέργους, ἀλλὰ πιστοὺς χριστιανούς, συμπαραστάτας καὶ συμμετόχους καὶ συλλειτουργοὺς τῶν φάσεων τοῦ ἐθίμου ποὺ τελεῖται μὲ ἀγιασμόν, θυσίαν ταύρου, ψυχικὴν προπαρασκευήν, δεινὴν καὶ κοπιώδη

διὰ νὰ δοθῆ τὸ ἐγκάλεσμα, λειτουργίαν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ ὡς χριστιανῶν καὶ ὄχι ὡς θεατῶν ἐτοίμων νὰ χειροκροτήσουν τοὺς πυροβάτας μὲ τὴν πυροβασίαν ποὺ ἀποτελεῖ ὄχι θέαμα, ἀλλὰ δεῖγμα ὑπεριότητος πίστεως καὶ ἀντοχῆς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Ἡ χωροφυλακὴ Σερρών, φωτιζομένη ἐκ τῶν γραφομένων μου, παρακάλεῖται νὰ ἀφήσῃ τοὺς χριστιανοὺς αὐτοὺς νὰ τελέσουν τὸ ἔθιμόν τους εἰς τὸν ἰδικὸν τους χώρον καὶ ἂς τηρήσῃ μόνον τὴν τάξιν, ὡς ἔχει καθῆκον καὶ δύναμιν.

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΗΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ..

4. Εἰς δὲ τὸ «Βῆμα τῆς (25-5-55) ἐδημοσίευσα τὴν κάτωθι ὁρηθεῖς ἀπὸ τὴν ἐξῆς παρατήρησιν τοῦ «Βήματος :

«Ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν δυνάμεθα θὰ ἐξηγήσωμεν τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα λαμβάνει κατ' ἔτος ἡ Χωροφυλακὴ εἰς Σέρρας καὶ Λαγκαδᾶν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς τελέσεως τοῦ ἐθίμου τῶν Ἀναστεναρίων. Ἀρχικῶς τὸ ἀπαγορεύει καὶ εἰς τὸ τέλος εὐλόγει τὸ ἔθιμον. Ἄν ἡ ἀπαγόρευσις γίνεται διὰ τὴν τήρη-

σιν τῆς τάξεως, λόγω τοῦ συνωστισμοῦ, ποὺ προκαλεῖται, εἶναι εὐκολώτατον νὰ ὑποχρεώσῃ τοὺς ὄργανοτάς τοῦ ἔθιμου, ὅπως περιφράσσουν καὶ ἀπομονώ-
νουν τὸν χώρον τῆς πυροβασίας διὰ συρματοπλέγματος, ὥστε νὰ μὴ παρεμ-
ποδίζεται ἡ ὁμολή διεξαγωγῆ τῆς τελετῆς. Ἡ ἀπαγόρευσις ὁμως αὐτῆς ἢ ἡ
μετατόπισις τῆς εἰς περιχαρικομένον οἰκόπεδον, εἰς αὐλόγυρον π. χ. σχολείου
κ.λ.π. ἰσοδυναμεῖ πρὸς ματαίωσιν καὶ κατάργησιν τοῦ ἔθιμου».

Πὼς ἐμποδίζονται τὰ Ἀναστενάγια. Κύριε Διευθυντά, Ἐπιθυμῶ νὰ
δώσω μίαν ἐξήγησιν ἐπὶ τοῦ σημειώματός σας τῆς 25)5)55 διὰ τὴν τέλεσιν
τῶν Ἀναστεναρίων. Χθὲς ἐπανῆλθον ἀπὸ τὸν Λαγκαδᾶν καὶ τὴν Ἀγίαν Ἐ-
λένην Σερρῶν, ὅπου παρηκολούθησα τὴν τέλεσιν τοῦ ἔθιμου. Λοιπόν, ὡς ἐξ-
ηκρίβωσα, ἡ μόνη αἰτία τῶν δυσκολιῶν εἶναι ἡ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης.
Τις προσπάθειες τοῦ Δήμου Λαγκαδᾶ, ὅπως τἀναστενάγια τελεσθοῦν δημο-
σίᾳ, ἐξουδετέρωσεν ὁ συνταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς κ. Λάγιος, συντα-
χθεὶς μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μητροπολίτου, ὅτι τὸ ἔθιμον εἶναι βάρβαρον καὶ
ἀντιχριστιανικόν, εἰδωλολατρικόν κλπ. καὶ ὅτι πρέπει νὰ παρεμποδισθῇ ἡ τέ-
λεσις του. Καὶ διὰ νὰ τὸ ἀπαγορεύσῃ, ἐσοφίσθη νὰ προβάλλῃ τὴν ἀνεπάρκειαν
τοῦ χώρου ὡς δικαιολογίαν ἐπιμένον πεισματωδῶς νὰ τελεσθοῦν τἀναστενά-
για εἰς τὸ γυμναστήριον ἐνάμισυ χιλιόμετρον μακρὰν ἀπὸ τὸ κонаκί τῶν ἀνα-
στεναρηδῶν. Ἡ πρότασις του ἀπερρίφθη ὡς ἀπαραδέκτος, διότι τὸ ἔθιμον
τελούμενον ἐκεῖ, ἐλάμβανε τὴν μορφήν τσίρκου ἢ ταυρομαχίας. Ἐπεσκέφθη
τὸν κ. Λάγιον διὰ νὰ ἄρω τὴν ἀντίδρασίν του, ἀλλ' ἐστάθη ἀνένδοτος, ὄχι
ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Κράτους, ἀλλὰ τοῦ Μητροπολίτου. Τὸν χώρον, ἄλλως τε,
ὡς ἔγραψα καὶ ἄλλοτε, τὸν δορίζει αὐτὸ τὸ ἔθιμον καὶ εἶναι τὸ τρίστρατον τοῦ
χωρίου ἀπ' ὅπου εἰσέρχονται τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ καλόν. Ἐκεῖ ἀνάβεται ἡ πυρὰ
καὶ ἐκεῖ δοκιμάζεται ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ποὺ πυροβατοῦν καὶ δὲν
καίονται. Ἔτσι τὸ ἔθιμον ἐτελέσθη δις μεγαλοπρεπῶς ἐντὸς τοῦ μικροῦ χω-
ρου τοῦ κонаκίου. Εἰς τὰς Σέρρας, ὁ Μητροπολίτης ἀνέκαθεν δὲν παρεμβαί-
νει, ὡς καὶ ὁ ἀποθανὼν μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος. Ἄλλ' ἐπι-
εικέστερα σκεπτόμενος, ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζει τὴν τέλεσιν τοῦ ἔθιμου, ἀλλὰ
καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου τελεῖ τὸν ἀγιασμόν καὶ διαβάζει τὴν εὐχὴν τῆς θυ-
σίας, τὴν ὁποίαν ἡ Ἐκκλησία παραδεχομένη, περιέλαβεν εἰς τὸ εὐχολογιόν της,
καὶ ὁ ἴδιος λειτουργεῖ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐπομένην τῆς ἑορτῆς, ἐρχόμενος
εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ποιμνίον του. Εἰς τὰς Σέρρας ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὸν
Ἀρχηγὸν τῆς Χωροφυλακῆς, ἀλλ' οὗτος ἐπέδειξε κατανόησιν καὶ ὄχι μόνον
δὲν ἐπέμεινε καθόλου, ἀλλ' ἐνίσχυσε τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔθιμου, ὥστε ὅλοι νὰ
ἱκανοποιηθοῦν. Ἐκ τῶν λεγομένων, δύναται ὁ καθεὶς νὰ συναγάγῃ τὸ συμ-
πέρασμα, ὅτι ἡ Χωροφυλακὴ ἐνήργησε εἰς Λαγκαδᾶν μὲν ἐχθρικῶς, εἰς δὲ Ἀ-
γίαν Ἐλένην ὡς συμπαραστάτης δίκαιος τοῦ πανάρχαιου ἔθιμου, ὥστε νὰ τε-
λεσθῇ μεγαλοπρεπῶς πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν βέλων ἐπισκεπτῶν καὶ τοῦ λαοῦ.

3.—Οἱ ἐφετεινές μας παρατηρήσεις εἶναι οἱ ἑξῆς : α) Ἀξιοπαρατήρητον σημεῖον εἶναι ὅτι ὁ διωγμὸς οὐδεμίαν προκαλεῖ ἀπογοήτευσιν εἰς τοὺς ἀναστενάρηδες. Ἄρχει νὰ λάβουν τὸ ἐγκάλεσμα τοῦ Ἁγίου. Ὁ ἀρχιαναστενάρης Γ. Ἐμμ.—ἀπτήμων καὶ ἀκλήρος—ἐργαζόμενος εἰς Θεσσαλονίκην ὡς θυρωρὸς ἐργοστασίου, αἰσθανθεὶς νὰ τὸν ἐγκαλῆ ὁ ἅγιος, ἔσπευσεν ἀργὰ εἰς Λαγκαδᾶν καὶ ἐτέλεσε τὸ ἔθιμον κατὰ τὰ μεσάνυκτα, χωρὶς ἁγιασμόν, ἀλλὰ μὲ θυσίαν μπικαδιοῦ, ἀφιερωμένου ἀπὸ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἐν μέσῳ πλήθους καὶ ξένων ἀμερικανῶν ἱερωμένων, Ὅμοίως τὸ ἐτέλεσε καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν περὶ ὥραν 11ην μ.μ. εἰς τὸν αἰλόγυρον τοῦ κονακίου, μέσα εἰς θρησκευτικὴν κατάνυξιν τῶν συγχωριανῶν του καὶ ὀλίγων ξένων καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἑταιρείας Θεολογικῶν Μελετῶν, ἧτις καὶ τὸν παρέλαβεν ἐκ Θεσσαλονίκης, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μοιράρχου κ. Σταυροπούλου. Ἡ μεσονύκτιος ὥρα, ἡ κατασκευαστικότης, ἡ εὐλάβεια καὶ εὐσέβεια τῶν παρισταμένων, προσέδωκαν εἰς τὸ ἔθιμον μίαν θρησκευτικὴν ἐξαιρετικὴν. Ἡ κ. Ἄννα Ἀντωνιάδου καὶ δ κ. Π. Σεγδίτσας ἀπεθανάτισαν τὴν τελετὴν ὀλόκληρον μὲ κινηματογραφικὰ μηχανήματα καὶ προβολεῖς. β) Ὁ Γ. Ἐμμανουὴλ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς Θεσ)νίκην ἀνθρόρητος μᾶς ἐτραγοῦδησε, ἐπηρεασμένος ἀκόμη ἀπὸ τὸν ἅγιον, ἓνα τραγοῦδι, ποὺ εἶχαμε καταγράψει καὶ δημοσιεύσει τὸ κείμενον πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Εἶναι τὸ ἑξῆς : (Θρακικὰ τόμ. Δ' σελ. 207—208).

*Ἀναμμα πυρᾶς

Πὰ σὲ πρόσινο λιβάδι
κάθονταν τρία παλλικάρια
μὲ σπαθιά καὶ μὲ δοξάρια.
Τὴν ἡμέρα κάνουν βίγλα
καὶ βιγλίζουν τοὺς διαβάτες
νᾶβρονν Τούρκους νὰ σκοτώσουν
καὶ Ρωμοὺς νὰ ξεσκαβώσουν.
Ἡῦραν ἓνα γέρο Τούρκο
ποῦσερε μιὰ Ρωμοπούλα.
10—Ποῦ τὴν ἦῤρες γέρο-Τούρκο
τὴ Ρωμιά, τὴ Ρωμοπούλα ;

—Δῶκα γρόσια καὶ τὴν πῆρα
καὶ φλουριά τὴν ἀγοράσα.
—Μπρὲ γελᾶ σας, παλλικάρια,
15 πὲ τὸ σπάτι μας μὲ πῆρε
τὸ παιδί μου μέσ' τὴν κούνια
τὰ ρουχάκια του στὴ σκάφη
τὸ ψωμί μου μέσ' τὸ φούρνο.
—Κούνια, κούνιε τὸ παιδί μου
ὡς που νᾶκουστή ἢ φωνή μου.
20 —Φοῦρε, ψῆνε τὰ ψωμιὰ μου,
ὡσπον νᾶκουστή ἢ λαλιά μου.

Τὸ δεύτερο εἶναι τὸ ἑξῆς :

*Κάτω στὸν Ἅγι-Θόδωρο στὸν Ἀγικωνοσταντῖνο
Δώδεκα κάτια ὁ χορὸς καὶ δεκοχτὼ μπαλαῖστρες
Καὶ τὸ παιδί ἦταν λωλὸ τὸ τέλαλα ¹⁾ τὸ πιάνει
Κι ἀπολογήθηκε καὶ λέει καὶ τὸ τὸ λόγο λέει :*

5 —Γύρισε, μάννα μ', γύρισε στὸ σπίτι μας νὰ πάης
Θυμᾶσαι ποὺ κοσκίνιζες στάχτες ἀντὶς ἀλεῦρι,
κῆπούλιες, μάννα μ', κῆλεγες καλὸ καθάριο ἀλεῦρι.

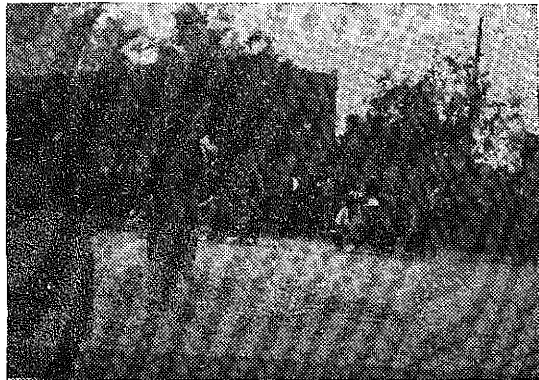
Τῇ μελωδία τοῦ κατέγραψεν ὁ κ. Π. Καβακόπουλος. Ἡ μελωδία εἶναι τραπεζικοῦ τραγουδιοῦ, ἀργόσυρτη καὶ πολύγορη μὲ τσακίσματα πολλὰ ²⁾.

6. Ὁ Λιοῦρος Σωτήρης, ἀναστενάρης τολμηρότατος ἐχόρευε ἂν καὶ καταπονημένος ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ ἀριστεροῦ τοῦ χεριοῦ, ποὺ θεορίζοντας τὸ αἰσθάνθηκε νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ θέση του. Κρατώντας τοὺς ἁγίους τοῦ ἐχόρευε στὴν φλεγόμενη πυρὰ Ἰσάξια μὲ τὸν Γ. Ἐμμανουήλ. Ἡ μάννα τοῦ ἦ Φωτεινῆ, ἡ παλαιότερη ἀναστενάρισσα δὲν ἐμπῆκε στὴ φωτιά, γιατί εἶναι ἄρρωστη βαρεια. Ὁμοίως δὲν ἐφανίσθηκε καὶ ἡ Ματθαίου.

7. Ἡ Μαρούλα Γιαννακόπουλου κράτησε ἀνοιχτὸ τὸ κονάκι τῆς στοὺς ἐπισκέπτες καὶ ἔγινε χορὸς στὸ εἰκονοστάσι τῆς. Τὸ ἀγορὶ τῆς ξενητεμένο στὴν Αὐστραλία, δὲν τὴν παράστεκε ἐφέτος, ὅπως τόσα χρόνια.

8. **Στὴν Ἁγία Ἐλένη** ὁ Γεωδραγουίλης 95 χρονῶν, παραστάθηκε καὶ ἐνίσχυσε τὸ ἔθιμο. Μὲ τὸ ραβδί στὸ χέρι πηγαινοέρχεται. Εἶναι ὁ συμβουλάτορας τοῦ θιάσου, ὁ προϊστάμενος τοῦ ἀγιασμοῦ καὶ τῆς θυσίας. Ὁ Γιαβάσης ὁ ἀρχιαναστενάρης κι' ὁ ἀρχιπυροβάτης τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι, τὸν συμβουλεύεται, τὸν σέβεται καὶ ὑπακούει.

9. Ἐφέτος παρατηρήσαμε κάτι ποὺ μᾶς διέφυγε πολλὰς φορές. Πῶς, μετὰ τῆς θυσίας κατὰ τὸ «παρτσάλισμα» τοῦ θύματος παράχωρεῖται τὸ μαῦρο συκῶτι στοὺς σφαγεῖς θύτες, πῶς ἀνάβεται φωτιά μικρὴ κοντὰ στὸ λάκκο καὶ ψήνεται τὸ συκῶτι στὰ κάρβουνα καὶ τεμαχιζόμενο μοιράζεται στοὺς παρισταμένους ἐνῶ προσφέρεται καὶ μιὰ γουλιὰ ρακί. Εἶναι «ἀντέτι» καλιό. Αὕτη

Πυροβασία (Ἁγία Ἐλένη)

1) τέλαλα=ξάλη.

2) Βλ. μουσικὸ κείμενο στὴ μελέτη του.

ἡ ρουφιζιά εἶναι τὸ μόνο ποτὸ ποὺ προσφέρεται στοὺς παρισταμένους.

10. Δυὸ χρήσιμα ὄργανα τῆς θυσίας ἐκτὸς τῆς μαχαίρας—παμπάλαιης—εἶναι καὶ ὁ ὄστρογγος. Ἔνα κλαδί χοντρό, ποὺ τὸ στήνουν ὄρθιο στὴ γῆ καὶ τὸ στερεώνουν καλά, μὲ σκαλωτήρια φυσικά, ὅπου κρεμοῦν τὸ θῦμα καὶ τὸ γδέρονουν, καὶ β) τὸ κουκούρι, ἕνας κορυμὸς δέντρον μὲ τρία φυσικά πόδια, ὅπου—ὅπως ὁ χασάπης—παρτσαλίζουν τὸ κρέας σὲ τόσα κομματάκια ὅσες οἱ φαμίλιες—«τὰ στέφανα»—τοῦ χωριοῦ.

11. Ἀξιοπαρατήρητο ὅτι οἱ παριστάμενοι ξένοι ἐξεδήλωσαν τὸν θαυμασμό τους γιὰ τὰ δρώμενα καὶ ὁρώμενα μέσα σὲ θρησκευτικὴ κατάνυξη. Πᾶσα ἔμφιβολία των προερχομένη ἀπὸ ἀφηγήσεις καὶ ἄλλες πληροφορίες διαλύθηκε καὶ παρέμεινε ὁ θαυμασμός των γιὰ τὴν πυροβασία καὶ τὴν ἀκαία, γερνόντα ἀναμφισβήτητα.

12. Ἡ κ. Ἀμαριώτου Μ. στὶς 3 Ἰουνίου 1955 δημοσίεψε στὰ «Νέα»

τὴν ἐξῆς ἀξιόλογη ἀποψη γιὰ τὴν τέλεση τῶν ἀναστεναρίων καὶ τὸ ἔθιμο : «Ὡστε κινδυνεύουν καὶ τ' Ἀναστενάρια, ὅπως ἔχουν κινδυνέψει καὶ χαθῆ τόσες ζωντανές παραδόσεις ! Τὸ πρῶτο ποὺ αἰσθάνεται κανεὶς εἶναι ἀνησυχία κι' ἔπειτα θλίψη, θλίψη.

«Στὴν κάτω μεριά τῆς Ἑλλάδας ὁ γιατρὸς Στέλιος Γιαμαλάκης προσπαθεῖ νὰ σώσει τὰ πολύτιμα, τὰ σπάνια λείψανα μιᾶς ἐξαιρετικῆς ἐποχῆς

Πυροβασία 1955 (Ἁγία Ἐλένη)

οὔ πολιτισμοῦ μας, ὅσα ἔχει φυλάξει ἡ πιστὴ γῆ μέσα στὴν ἀγκυλιά της. Χιλιάδες χρόνια πιὰ ἔχουν γίνει στάχτη τὰ θαυματοργὰ ἐκεῖνα χέρια, ποὺ σκάσαν σὲ μιὰ δαχτυλιδόπετρα τὸ ὑπέροχο ἐκεῖνο ἀρνὶ μὲ τὰ σγουρά μαλλιά. Ἰονάχα μὲ φακὸ μπορεῖς νὰ καμαρώσεις τὸ ἔργο τοῦ ἀγνωστου Μινωικοῦ ῥητικοῦ. Στὴν ἀπάνω μεριά τῆς Ἑλλάδας κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ της, κάτι ἀπὸ τὴν υγὴ της, δὲν εἶναι κρυμμένο στὰ βάθη τῆς γῆς, εἶναι ὀλοζώντανο μέσα στὶς υγὲς τῶν ἀναστεναρίων, μιὰ ὀργιαστικὴ λατρεία, ποὺ μὲ τὴν πίστη τῶν ψυδὸν μεταδόθηκε, παραδόθηκε ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, ἔγινε ἕνα κομμάτι τῆς χριστιανικῆς λατρείας, κι' ἔφτασε στὶς ἡμέρες μας, τὶς ἡμέρες μας τὶς ἀνίδεες, σ' ἀμύητες. Δὲν εἶναι μονάχα ὁ στενόκαρδος φανατισμὸς ποὺ τὰ πολεμᾷ ἀπὸ ὄχι ἀπὸ κεῖ. Παραδόσεις καὶ ἔθιμα, σφραγίδες ἐλληνικῆς γνησιότητος καὶ ἰνικῆς ἀθανασίας, ποὺ πέρασαν μέσα στὴ χριστιανοσύνη μας κι' ἐνώθηκαν : τὶς γιορτὲς τῆς ὀρθοδοξίας, ὅπως ὁ Κλήδοντας καὶ τ' Ἀναστενάρια, ποιὰ

εἰδωλολατρικὴ ἀνάμνηση ξυπνοῦν στοὺς σημερινούς Ἕλληνας καὶ τὰ κυνηγᾶ ἢ μυωπικὴ θρησκοληψία.

«Ἐφέτος ὅμως δὲν ἦταν κάτι τέτοιο τὸ ἐμπόδιο. Μᾶλλον μέτρα προστασίας ἀπὸ τῆ φωτιά! Ἡ ἀστυνομία φοβήθηκε μὴν πάρουν φωτιά τὰ γύρω κτίσματα καὶ διέλεξε ἄλλη πλατεῖα, ἀκίνδυνη κατὰ τὶς ἀντιλήψεις της. Ἐδῶ πρόκειται νὰ χορέψουν ξυπόλυτοι πάνω στὰ κάρβουνα οἱ ἀναστενάγηδες, χωρὶς νὰ καοῦνε, καὶ ἔμεῖς φοβόμαστε μὴν πιάσει φωτιά ἓνα στίτι. Αὐτὰ ὅλα δὲ σημαίνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ πὼς εἴμαστε ὅλοι μας πολὺ μακριὰ πιά ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας, τὴν ψυχὴ τῆς πίστεως καὶ τῆς δύναντος. Δὲν εἶναι θεάματα, οἱ ἐκδηλώσεις τῶν ἀναστενάγηδων, δὲν τὸ κάνουν αὐτοὶ γιὰ τουρισμό. Εἶναι μιὰ βαθιὰ πίστη, μιὰ παράδοση ποὺ αἰῶνες τώρα τὴν καλλιεργοῦν, χωρὶς νὰ ρωτοῦν γιὰ κίνδυνο. Πιστεύουν, προσεύχονται, ἐκστασιάζονται, πατοῦν τ' ἀναμμένα κάρβουνα καὶ δὲν καίγονται! Στέκουν ἐκεῖ νὰ μᾶς πιστοποιήσουν τὴν ἀληθινότητα τῶν μαρτυριῶν ποὺ νίκησαν οἱ μάρτυρες τοῦ χριστιανισμοῦ μὲ τὴν πίστη τους. Ὁ Παῦλος μᾶς δίδει μιὰν ἀδρῆ, συνοπτικὴ εἰκόνα ὅλων τῶν θριάμβων ποὺ γνώρισαν οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν πίστη ὀρθή. Οἱ σημερινοὶ ἀναστενάγηδες εἶν' ἓνα ζωντανὸ τεκμήριον τῆς ἀσύλληπτης αὐτῆς πραγματικότητος. Τί ἔχει νὰ πῆ σ' αὐτὰ τὰ καταπληκτικὰ ζητήματα ἢ ἀσφάλεια καὶ ἡ τάξη καὶ ὁ τουρισμός; Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν τὴν πίστη, πὼς μονάχα κοντὰ στὸ «κονάκι» τους θὰ γίνῃ τὸ θαῦμα τῆς πυροβασίας καὶ τῆς ἐκστασης, πρέπει νὰ μένουν κοντὰ στὸ «κονάκι» τους, στὶς πλατεῖες τους, στοὺς τόπους τους τοὺς συνηθισμένους. Θίγοντας αὐτὰ τὰ ἔθιμα, ποὺ δὲν νοιώθεις τὸ ψυχικὸ τους περιοχόμενο, θίγεις τὴν ἴδια μας τὴν ψυχὴ, στὴν πιὸ βαθιὰ της οὐσία, στὴ δημιουργία καταστάσεων θαυμαστῶν μὲ μόνη τὴν πνευματικὴ δύνανση, τὴν τόσο ἀνεξιχνίαστη ἀκόμη σὲ τόσους τομεῖς τῆς ἀναμφισβήτητης καὶ καθημερινῆς της δραστηριότητος. Ἀλλὰ τί νὰ λέω αὐτὰ γιὰ τὴν ἀστυνομία μας, ποὺ κάνει ὅ,τι κάνει ἀπὸ ζῆλο στὴ δουλειά της. Ἀπὸ ζῆλο καὶ ἀφοσίωση ἄραγε νὰ πρότεινε καὶ ἓνα παγκόσμιον συνέδριον γυναικῶν γιὰ τὴν κατάργησιν τῆς περιτομῆς, γιὰ νὰ μὴν ὑποφέρουν τὰ παιδιὰ; Ἡ μήπως ἀπὸ τὴν ἀτροφία κάθε βαθύτερης πίστεως στὴν ψυχικὴ δύνανση;

Ὅργανα. Λύρες καὶ τόμπανα

«Ἡ Πηνελόπη Δέλτα ἀναφέρει κάπου τὴ μητέρα ἑνὸς παιδιοῦ, ποὺ φοβότανε μὴν κολλήσει τὸ παιδί της μεταλαβαίνοντας μὲ τὴν ἴδια λαβίδα ποὺ μεταλαβαίνει ὁ κόσμος ὅλος! Ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ μας ἤθελε κάποτε

νά ἔχει κάθε στρατιώτης δικό του κουταλάκι γιὰ τὴν Κοινωνία τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων ! Ἡ περιτομὴ καὶ ἡ κάθε θρησκευτικὴ ἐνέργεια, ἡ μεταληψὴ, τὸ βάπτισμα, ἔχουν πίσω τους τὴν πίστη, ἔχουν ἀπέναντί τους μιὰ καταπληκτικὴ δύναμη, μιὰ δύναμη ὑπερκόσμια, τὴν πίστη καὶ τὴν ψυχικὴ συγκατάθεση χιλιάδων ἀνθρώπων ἐπάνω σ' ὅλη τὴ γῆ, μιὰ ζωὴ χιλιάδων ἐτῶν πίσω τους. Δὲν ἄκουσα ποτὲ πὼς ἐκρύωσε στὴν κολυμπήθρα ἓνα παιδί, οὔτε πὼς ἐκόλλησέ ποτε ἓνας πιστὸς ἀπὸ τὴ λαβίδα. Ὁ ἱερέας τῆς Σπιναλόγκας δὲν κινδυνεύει ἀπὸ λέπρα, μεταλαβαίνοντας ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι, ὅπου βουτᾶ τὴ λαβίδα γιὰ τοὺς δυστυχημένους τοὺς πιστοὺς. Ἀσφαλῶς οὔτε καὶ κανένα παιδί θὰ πλήρωσε τὴν περιτομὴ του μὲ ἀρρώστια ἢ μὲ μεγαλύτερο κίνδυνο. Οὔτε οἱ παγκόσμιες κυρίες, οὔτε οἱ μητέρες μὲ τὸ χαϊδεμένο τους, οὔτε ὁ ἀξιωματικὸς ποὺ νιαζόταν τοὺς ὀπλίτες του, οὔτε καὶ οἱ ἀστυνομικοὶ μας ποὺ φο-

βόταν τὴ φωτιά γιὰ τὰ ἐφρεινὰ Ἀναστενάγια, συλλογίστηκαν τὸν παράγοντα αὐτόν, ποὺ ἀνεξερεύνητος καὶ ἀνεξιχνίαστος ἀκόμα, ἀλλὰ πάντα του ἀληθινὸς καὶ κραταιότατος ὀπλίζει τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου μὲ δύναμη σχεδὸν μαγικὴ.

« Ἄν εἶναι θλιβερὸς οἰωνὸς ἢ παγκόσμια ἐκδήλωση μιᾶς κάποιας δυσπιστίας καὶ φόβου γύρω σὲ θεσμοὺς αἰώνων δλόκληρων, γιὰ μᾶς θὰ εἶναι καὶ ἐθνικὴ ζημιὰ ἢ ἀρραίωση καὶ τὸ σβήσιμο τῶν Ἀναστεναρίων στὴ βόρεια Ἑλλάδα. Μιὰ ζημιὰ ποὺ δὲ θὰ μπορεῖ ν' ἀντισηκωθῆ μὲ τίποτε, οὔτε μὲ τὴν παραχώρη τῆς παράδοσης στὰ λαογραφικὰ ἀρχεῖα, οὔτε μὲ τὴ συνείδηση πὼς ἐσώσαμε ἀπὸ μιὰ ἐνδεχόμενὴ φωτιά μιὰ μικρὴ πλατεῖα. Ἐνα τσιγάρο, ἓνα μισοσβησμένο

Χορὸς ἀπολύσεως

σπίρτο ἔκαψε πολλὰς φορὰς χιλιάδες δέντρα, μὰ ἡ φουνάρα τῆς Λαμπρῆς μὲ τὶς φλόγες τῆς τὶς ἀληθινὰ «οὐρανομήκεις» καὶ μὲ τὶς σπίνθες τῆς ποὺ πέφτουν σὰ βροχή, δὲν ἐτσουρούφλισε ποτὲ οὔτε τὸ ἄγριο θυμαράκι ποὺ φύτρωσε στοῦ ἱεροῦ τὴν κόχη.

« Ἄν εἶναι ὅμως θλιβερὸ ποὺ δὲν ὑπολογίσαμε τὸν ψυχικὸ παράγοντα πίσω ἀπὸ τ' Ἀναστενάγια, καὶ τὸν ἐθνικὸ, τὸ πιὸ θλιβερὸ ἀπ' ὅλα εἶναι ἂν κάπου ἔμειναν μονάχα τρεῖς ἀναστεναρηδες, δυὸ ἄντρες καὶ μιὰ γυναίκα ! »

ΜΑΡΙΑ ΒΜΑΡΙΩΤΟΥ

13. Πρῶτὴ φορὰ ἐφέτος ἤκουσα καὶ πρόσεξα τὸν ἀρχιαναστενάρη νὰ φωνάζει μπαίνοντας στὴ φωτιά : « Στάχτη νὰ γένῃ, στάχτη νὰ γένῃ ! » Ἡ παρόρμηση αὐτὴ δίνει δύναμη στοὺς ἀναστεναρηδες καὶ τὴ νέα διάθεση νὰ τελειώσῃ ἢ πυροβασία κανονικὰ μὲ τὴν ταπεινώσῃ τῆς πυρᾶς. Ἄν ἡ πυρὰ ἤθελε μείνῃ ἀκόμη ζωντανή, τότε ἡ πυροβασία θεωρεῖται ἀποτυχημένη καὶ

παιδεύονται οί πυροβότες, και ή παιδευση δέν τελειώνει, αν δέν αναφτῆ νέα πυρά, πού θά σβηστῆ και θά γίνη στάχτη με τὰ πόδια τῶν αναστενάρηδων. Τέτοια δυσκολία εἶδαμε στό Λαγκαδά στά 1953 ¹⁾.

ΠΟΛ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Β' ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΑ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ ΤΟΥ 1955

Ἡ ἐφετεινὴ μετάβασή μου στὰ Ἐναστενάρια (Μάϊος 1955) εἶχε τὰ φυσιολογικὰ γνωρίσματα και τὰ ἀποτελέσματα, πού ἀναμένεται νὰ ἔχη κάθε δεύτερη αὐτοπρόσωπη ἐμπειρία πάνω σὲ ἕνα λατρευτικὸ ἔθιμο, πολύωρο σὲ διάρκεια και πολύμορφο σὲ σύνθεση. Ἡ πρώτη μου ἐπίσκεψη ἔγινε πέρυσι και γι' αὐτὴν ὁ ἀναγνώστης παραπέμπεται σὲ ὅσα ἔγραψα τότε στὸ Ἄρχεϊον Θερακινοῦ Θεσσαυροῦ ²⁾.

Στὴν πρώτη ἐπίσκεψη ὁ παρατηρητὴς, ὅσο και ἂν ἔχη προετοιμασθῆ, αἰσθάνεται σὰν ξένος και ἀρκεῖται νὰ παρακολουθῆ τὸν ἔντονο, ἀδιάκοπο και διαρκῶς νέο ρυθμὸ τῶν πραγμάτων. Στὴ δεύτερη, ἡ ἐκπληξη τοῦ νέου στοιχείου και ἡ ἀπασχόληση ἀπὸ τὴν πολυμορφία στὴ ροὴ τῶν φαινομένων ἔχει πιά ἀτονήσει. Ὁ ἐρευνητὴς ἔχει ἀπὸ πρὶν ἐπισημάνει ποιά σημεῖα δὲν πρόσεξε πέρυσι, ἢ ποιά θέλει ἐφέτος ἰδιαίτερα νὰ παρακολουθῆ. Ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἐκπληξη τοῦ καινούργιου και ὀπλισμένος με τὴν ἀπαιτούμενη ψυχραιμία ἢ και τὴν ἀπάθεια, πού εἶναι ἐπιζήμια στὸν ἀπλὸν ἐπισκέπτη, πολύτιμη ὅμως στὸν ἐρευνητὴ, ἐλέγχει τὴν ποικιλία τῶν λεπτομερειῶν και τώρα μπορεῖ νὰ ἰδῆ προσεκτικώτερα ὅσα ἀπὸ πρὶν ἔχει ἀποφασίσει νὰ μὴ τοῦ διαφύγουν.

1. **Τὰ Ἐναστενάρια στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών** : Ἐφέτος οἱ ἐφημερίδες, ἐπὶ ἡμέρες πρὶν και ἕως τὴς 21 Μαΐου, μετέδιδαν ἐπίμονα τὴν εἶδηση ὅτι τὰ Ἐναστενάρια δὲν θά ἐπιτραπῆ νὰ γίνουν. Δικαιολογία ἀναφερόταν, ὅτι ἡ Ἀστυνομία, αἰφνιδιασμένη ἀπὸ τὴν περυσινὴ ἀνθρωποθάλασσα δεκάδων χιλιάδων ἐπισκεπτῶν, δὲν ἀναλάμβανε τὴν εὐθύνη νὰ τηρήσῃ τὴν τάξη, διότι ὁ χῶρος, ὅπου συνηθίζεται νὰ γίνεται ἡ πυροβολασία, δὲν ἦταν ἀρκετὸς, ἄρα δὲν ἦταν κατάλληλος. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι μόνο ἡ πυροβολασία, δηλ. τὸ πέρασμα με γυμνὰ πόδια πάνω στ' ἀναμμένα κάρβουνα, εἶναι ἐκεῖνο πού φουντώνει τὴν περιέργεια και προσελκύει τὰ πλήθη. Ὅσο γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα σημεῖα τῆς τελετῆς, αὐτὰ θά μπορούσε νὰ γίνουν ἐλεύθερα.

1) Τ' ἀναστενάρια παρακολούθησαν ἐφέτος ἐξ Ἀμερικῆς περιηγητὲς ἐπίτηδες ἐλθόντες εἰς Λαγκαδᾶν. (Βλ. περιγραφὴν τοπικῆς ἐφημερίδος «Φωνὴ τοῦ Λαγκαδά» 19 Ἰουνίου 1955 και τὴν τέλεση τῆς πυροβολασίας σ. 4).

2) Τὰ Ἐναστενάρια : Ἡ μουσικὴ, τὸ «ἐγκάλεσμα», ὁ χορὸς, Ἄρχ. Θερακ. Θεσ. 19 (1954) 316—326.

Οι ένδοιασμοί τῆς Ἀστυνομίας, ὡς πρὸς τὸ χῶρο ὅπου ἀπὸ χρόνια γίνεται ἡ πυροβολασία στὴν Ἁγία Ἐλένη, ἦσαν ἀβάσιμοι. Ὁ χῶρος εἶναι κατάλληλος, καί, ὅπως ἀποδείχθηκε, προσεκτικὴ διπλὴ περίφραξη μὲ σχοινιά καὶ πασσάλους τοῦ κυρίως χώρου τῆς πυρᾶς, μαζί μὲ ἀντίστοιχη δημιουργία μεγάλου κύκλου γιὰ τοὺς θεατές, ἐπιτρέπει τὴν ἀνεὶθ παρακολούθηση τοῦ ἐθίμου ἀπὸ ἀρκετὲς χιλιάδες κόσμου.

Ἀποτέλεσμα τῶν φημῶν ἦταν νὰ ἐρῆ ἐφέτος στὴν Ἁγία Ἐλένη λιγώτερος κόσμος, καὶ ἔτσι τὰ Ἀναστενάρια νὰ γίνουν μὲ συνθῆκες ἰδεώδεις γιὰ ἐπιστημονικὴ παρακολούθηση. Ἀντίθετα μὲ τὰ γραφόμενα τὶς προηγούμενες μέρες, ἡ Ἀστυνομία Σερρῶν ρύθμισε ὅλα μὲ ὑποδειγματικὴ τάξη, καὶ ἐπίσης φρόντισε καὶ διευκόλυνε σὲ μέγιστο βαθμὸ τὸ ἔργο ὄλων τῶν ἐπιστημόνων ἐπισκεπτῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων.

Ἡ ἐπίσκεψή μας στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρῶν (20 καὶ 21 Μαΐου) εἶχεν ἔτσι οὐσιαστικὰ ὄφελῃ. Οἱ γνώριμες τελεῖες τοῦ χοροῦ, τῆς θυσίας, τοῦ ἁγιασμοῦ στὸ «ἀγίασμα», τῆς πομπῆς τῶν εἰκόνων, ἔγιναν κανονικά. Ἡ πυροβολασία κράτησε περίπου μισὴ ὥρα, μὲ κύριους εἰκονοφόρους πυροβόλους τοὺς ἐξῆς τρεῖς : Τὸν ἀρχιαναστενάρη Γιωργάκη Γιαβάση, ποὺ μάλιστα σὲ μιὰ διαδρομὴ στὴ φωτιὰ πάτησε σὲ μέρος ποὺ ὑπῆρχαν ἀκόμη ζωντὲς φλόγες, τὸν Γιώργη Βλάσκο καὶ τὴν ἀποφασιστικὴ σὲ τολμηρὰ πυροβαδίσματα Κυριακούλα Χαρατσῆ.

2. *Ἀνάμειξη τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου καὶ προφητικοὶ λόγοι τῶν «ἐνθουσιῶντων»* : Ἀπὸ τὶς διάφορες σημειώσεις, ποὺ κράτησα στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρῶν, ἀναφέρω μιὰ περίπτωσι, τὴν ἐξῆς : Κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ ἐκστασιακοῦ χοροῦ μέσα στὸ «κονάκι», τόσο τὴν παραμονὴ (20 Μαΐου) ὅσο καὶ τὸ ἀπόγεμα τῆς γιορτῆς (21 Μαΐου), παρατήρησα ἐφέτος ὅτι δύο ἠλικιωμένες Ἀναστενάρισσες, χορεύοντας καὶ κρατώντας στὰ χέρια τὶς εἰκόνες, ἀνάφεραν ἀρκετὲς φορὲς τὴν Ἀλβανία, τὸν πόλεμο, τὰ παιδιά ποὺ πολεμοῦν ἐκεῖ, τὰ χιονισμένα βουνά, τὴν Ἑλλάδα ποὺ θὰ νικήσῃ καὶ θὰ δοξαστῇ. Τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες οἱ δυὸ γυναῖκες βροισκόντουσαν σὲ ἀπόλυτῃ ἔκστασι, καὶ οἱ φράσεις τους ἦσαν σὲ ἀρκετὰ σημεῖα ἀσυνάρτητες. Ἐπίσης μιλοῦσαν γιὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1940 σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ πόλεμο ποὺ συμβαίνει σήμερα καὶ ποὺ τὸ τέλος του εἶναι ἀδηλό. Παρ' ὅλο ποὺ ἡ τελικὴ του ἔκβασις ἦταν ἀβίβαιη, ὥστόσο οἱ γυναῖκες αὐτὲς ἐπρόβλεπαν ἀπὸ τώρα τί θὰ γίνῃ στὸ μέλλον : ὅτι ἡ Ἑλλάδα γρήγορα θὰ νικήσῃ ἐκεῖ πάνω στὰ χιονισμένα βουνά, γιὰτὶ ὁ Ἄγιος Κωσταντῖνος προστατεύει τὸ στρατό. Τὸ ὕφος τους ἦταν ἀποφασιστικὸ καὶ ζύγωναν σὲ μᾶς, ποὺ καθόμαστε στὸν καναπέ ποὺ βρῖσκεται ἀριστερὰ στὴν εἴσοδο στὸ κονάκι, ἀνακοινώνοντας τὶς προβλέψεις τους μὲ πείσμα καὶ μὲ χειρονομίες, σὰ νὰ τοὺς φαινόταν πὼς ἀμφιβάλλαμε καὶ ἀπαιτοῦσαν νὰ πάψῃ κάθε μας ἐνδοιασμός.

Ἡ πρόβλεψή τους γιὰ τὴ νίκη, πού τόσο κατηγορηματικά τὴν ἀνακρίνωσαν σὲ στιγμὲς πού δὲν εἶχαν ἐπίγνωση τί λένε καὶ σὲ ποιούς μιλοῦνε, μού ἔφερνε σὸ νοῦ τίς ἀνάλογες προφητικὲς ρήσεις τῆς Δελφικῆς Πυθίας, ἡ ὁποία τὴ στιγμή πού χρησιμοδοτοῦσε βρισκόταν σὲ παρόμοιον ἐκστασιασμό. Ἀπὸ ἐκεῖνες τίς ἀσυνάρτητες φράσεις πού τυχαῖα τότε ἔλεγε, οἱ ἱερεῖς, πού τίς πρόσεχαν καὶ τίς σημειῶναν, ἔβγαναν τὸ συμπέρασμα ἂν ἡ Πυθία προφήτευε νίκη ἢ ἤττα.

Μοῦ θύμισαν ἐπίσης καὶ ἕναν παράλληλο — ὑποβολιμαῖον ὅμως γιὰ τὴ συγκεκριμένη κείνη περίσταση — προφητικὸ ὄλο πού, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς, εἶχαν βάλει μιὰ φορὰ τοὺς Ἀναστενάρηδες νὰ πραγματοποιήσουν. Τότε, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴ μαρτυρούμενη πολιτικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ φαινομένου τούτου, οἱ γύρω θεατὲς συνήθιζαν νὰ προσέχουν τὶ ἀσυνάρτητους λόγους λένε τὴ στιγμή τοῦ **«ἐνθουσιασμοῦ»** των οἱ Ἀναστενάρηδες, ποιά θέματα ἀναφέρουν καὶ τί λένε γι' αὐτά. Θεωροῦσαν τοὺς λόγους αὐτοὺς ὡς προφητείες, ὡς τὴν ἀλάνθαστη φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ τιμώμενου Ἁγίου, ὅποιο κι' ἂν εἶχεν αὐτὸς ὄνομα, Ἀπόλλων, Δημήτριος ἢ Κωνσταντῖνος. Τὴ λαϊκὴ τούτη πίστη, πού ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας εἶχε μεταδοθῆ καὶ στοὺς ἄλλους γειτονικοὺς λαοὺς τοῦ Αἴμου, θέλησαν νὰ τὴν ἐκμεταλλεῦθουν πολιτικὰ οἱ Βούλγαροι ἐπαναστάτες Πέτρος καὶ Ἀσάν, προσπαθώντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ ξεσηκώσουν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, μαζί μὲ τοὺς Βουλγάρους, καὶ τοὺς Βλάχους: *«Τῶν δὲ Μυσῶν ἀποσιάντων ὡς εἴρηται καὶ κατὰ διαπραξαμένων Ρωμαίοις μέγιστα ἔξεισιν ὁ βασιλεὺς καὶ' αὐτῶν. Λέγεται δὲ καὶ ὅτι οἱ Βλάχοι ἀνεβάλλοντο τὴν ἀπόστασιν πρότερον, εἰς ἣν ἠρέθιζον αὐτοὺς ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν, δειλαινόμενοι τῷ μεγέθει τῆς πράξεως, οἱ δὲ τῆς δειλίας τούτους ἀπάγοντες εὐκτῆριον ἀνεγείρουσιν οἶκον ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου τοῦ μεγαλομάρτυρος, εἰς ὃν πολλοὺς συναθροίσαντες δαιμονολήπτους, οὓς Ἀσθενάρια τινες ὀνομάζουσιν, ἔπειθον τούτους λέγειν ἐνθουσιῶντας, ὅτι ὁ Θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένους τὴν ἐλευθερίαν ἠὲ δόκησε καὶ διὰ τοῦτο τὸν μυροβλήτην μέγαν μάρτυρα Δημήτριον τὴν Θεσσαλονικέων καταλιπόντα ἐλθεῖν εἰς τὴν τούτων βοήθειαν τὰς μετὰ Ρωμαίων ἐνδιατριβάς καταλείψαντα»*. (Κων. Σάββα, Μεσαιων. Βιβλιοθήκη τόμ. 7 σελ. 371)¹).

Τὸ αὐτὸ περιστατικὸ ἔχει διασώσει²) καὶ ὁ Νικήτας Χωνιάτης (Βασιλεία Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, βιβλ. 1, παράγρ. 238 Β—C, ἔκδ. Βόννης σελ. 485): *«Τῆς δὲ δειλίας ταύτης τοὺς ὁμογενεῖς ἀπάγοντες οἱ ταυτάιμοι εὐκτῆριον ἐδείμαντο οἶκον ἐπ' ὀνόματι Δημητρίου τοῦ καλλιμάρτυρος, εἰς ὃν πολλοὺς τῶν δαιμονολήπτων συνηθροικότες ἐξ ἐκατέρου γένους. . τοιαῦτα*

1) Βλέπε Κ. Ἀ. Ρωμαίων Ἀρχ. Θεακ. Θεσ. 11 (1945) σελ. 25.

2) Βλέπε στὴν ἴδια μελέτη, Ἀρχ. Θεακ. Θεσ. 11 (1945) σελ. 24.

τούτοις ἐνθουσιῶσιν ὑπετίθουν φθέγγεσθαι, ὡς ὁ Θεὸς τοῦ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Βλάχων γένους ἐλευθερίαν ἠδύοκησε καὶ τοῦ χρόνιου ζυγοῦ ἐπένευσεν ἀπαυχένισιν, οὐ χάριν καὶ τὸν Χριστομάρτυρα Δημήτριον ἀπολιπεῖν μὲν τὴν τῶν Θεσσαλονικέων μητρόπολιν καὶ νεῶν τὸν ἐκεῖ καὶ τὰς παρὰ Ῥωμαίους διατριβάς, ἐς δ' αὐτοὺς ἀφικέσθαι ὡς ἐπαρήξοντα καὶ συλλήπτορα τοῦ ἔργου ἐσόμενον».

Ἡ ἀνάμειξη τοῦ Ἀλβανικοῦ πολέμου, τὴ στιγμή πού οἱ δυὸ ἠλικιωμένες Ἀναστενάρισσες ἦσαν «ἐνθουσιῶσαι», μὲ παρακίνησε νὰ ζητήσω περισσότερες σχετικὲς πληροφορίες. Ἔμαθα τότε ὅτι οἱ Ἀναστενάρηδες τῆς Ἀγίας Ἐλένης Σερρών, ὅπως βρισκονται σ' ἓνα χωριὸ μὲ τὰ 80% τῶν κατοίκων νὰ τὸ ἀποτελοῦν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀνατ. Θράκη, καὶ ἀφοῦ μὲ τὴ θαρραλέα προστασία τῆς «Ἐταιρείας Ψυχικῶν Ἐρευνῶν» τῶν Ἀθηνῶν μποροῦσαν προπολεμικὰ νὰ ἐκτελοῦν φανερὰ τὰ ἔθιμά τους, ὁργανώθηκαν σὲ θίασο. Μὲ τίς προαιρετικὲς εἰσφορὲς τῶν συμπατριωτῶν τους ἔκαμαν ἰδιαίτερο ταμεῖο, γιὰ νὰ μποροῦν ἀπ' αὐτὸ νὰ ἐξασφαλίζουν κάθε χρόνο ἓναν καὶ δυὸ ταύρους γιὰ τὴ θυσία. Στὸ μεταξὺ τὸ ἀποθεματικὸ τοῦ ταμείου τους εἶχε σημαντικὰ ἀὔξηθῆ, καὶ εἶχαν τὴν προοπτικὴ νὰ χτίσουν ἐκκλησίαι κλπ.

Ὅταν ὅμως κηρύχθηκεν ὁ Ἀλβανικὸς πόλεμος, οἱ Ἀναστενάρηδες τῆς Ἀγίας Ἐλένης ἔδειξαν σπουδαία πατριωτικὴ στάση: α) Πρῶτα-πρῶτα, χάρισαν στὴν Κυβέρνηση ὅλα τὰ χρήματα τοῦ ταμείου των, νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ τὴν καλύτερη ὁργάνωση τοῦ πολέμου. Πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀνατ. Θράκη, εἶχαν πικρὴ πείρα ὡς πρὸς τὸ τί σημαίνει πόλεμος καὶ δοῦλοι ἀδερφοὶ τῆς Βορ. Ἠπείρου. β) Μὲ βεβαίωση ἀπὸ ἄλλου ὅτι τότε, κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ πολέμου, τὸ *ἱερὸ νταούλι* τους δὲν ἔλαυε κάθε τόσο νὰ χτυπᾷ μονάχο του. Ὁ αὐτόματος, μεμονωμένος καὶ ὑπόκωφος χτύπος τοῦ νταουλιοῦ, παρόμοιος σὰ νὰ πετάξῃ ἓνα χοντρὸ χαλίκι στὸ τεντωμένο δέρμα τοῦ τυμπάνου, — αὐτόματος χτύπος πού συμβαίνει καὶ τώρα 5—6 φορὲς κάθε παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου¹⁾, πιθανῶς ἀπὸ ἐπίδραση τῆς σκέψης τῶν ἴδιων Ἀναστενάρηδων πάνω σ' ἄψυχα, γιὰτὶ γίνεται ἀκριβῶς τὴν ἴδια στιγμή πού σιωπηλοὶ καρτεροῦν τὸν ἦχο τοῦτο καὶ ἔντονα συλλογιόυνται ὅτι πράγματι σὲ λίγο θὰ συμβῆ, — σημαίνει τὴν ἔλευση καὶ τὴν παρουσία τοῦ προσιάτῃ Ἁγίου. Ὁ Ἅγιος λοιπόν, ἔλεγαν, δὲν ἔλειπε τότε, ἀλλὰ ἦταν παρὼν, βοηθώντας τὸν Ἕλλητισμό. Ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀπὸ ψυχολογικὴ πλευρὰ πολὺ παρόμοια μὲ ὅσα ὁ Νικήτας Χωκιᾶτης ἀναφέρει, ὅτι δηλ. ὁ μυροβλήτης ἅγιος Δημήτριος «κατέλιπε τὴν Θεσσαλονικέων πόλιν» καὶ ἦρθε σὲ βοήθεια τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ

1) Γιὰ παρόμοιους αὐτόματους χτύπους τοῦ νταουλιοῦ πού ἔγιναν στὶς παραμονὲς τῆς γιορτῆς τοῦ 1953 καὶ 1954 βλέπε ὅσα γράφουν ἡ κ. Ἀ. Ἀντωνιάδου καὶ ὁ Π. Καβακόπουλος (*Αρχ. Θεολ. Θεσ.* 19, 1954, σελ. 334 καὶ 341). Τοὺς χτύπους αὐτοὺς στὶς 20 Μαΐου 1954 καὶ 1955 ἄκουσα καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ ὅλοι ὅσοι εἶχαμε πάει ἐκεῖ μαζί.

αὐτὰ σύμφωνα μετὰ τὰ ὅσα ἔλεγαν τὰ «^οΑναστενάρια» τὴν ὥρα τοῦ ἔκστασιασμοῦ των. γ) Ἐπίσης τότε, τὸ 1940, κατὰ τὴν ἔκσταση τοῦ χοροῦ των, ἀνάφεραν διαρκῶς τὴν Ἄλβανία, τὸν πόλεμον, τὴ νίκη ποῦ θὰ κερδίσει ἡ Ἑλλάδα.

Φαίνεται λοιπὸν πιθανώτατο ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἰσχυρὰ βιώματα τοῦ 1940, μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ νέου «*ἐνθουσιασμοῦ*», ἀπροσδόκητα ξανάρθαν ἐφέτος στὸ ἐπίκεντρο τῆς μνήμης τῶν δυὸ ἠλικιωμένων γυναικῶν. Ἡ ἔκσταση, — ὁ «*ἐνθουσιασμός*» τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, — ἀπάλειψε τὸ χρονικὸ χάος τῶν δεκαπέντε ἐτῶν (1940—1955) καὶ ἐξίσωσε χρονικὰ τίς δυὸ ἀπομακρυσμένες ἐποχές. Συνέβη δηλ. κατὰ τὴν ἐφετεινὴ τους ἔκσταση νὰ ξεκινήσουν ἀπὸ τὸ μακρυνὸ ὑποσυνείδητο καὶ νὰ ἐπιανεμφανισθοῦν ὅσα, μετὰ τὸ ἔντονον πατριωτικὸ τους περιεχόμενον, συστηματικὰ κυριαρχοῦσαν στὴν ψυχὴ τους κατὰ τοὺς ἔκστασιασμοὺς τοῦ 1940. Ἐξ ἄλλου, ἡ περίπτωσις τῶν Ἀναστενάρηδων, σὰν ἓνα νεώτερον ἐπιβίωμα ἀρχαϊκῆς λαϊκῆς μαντικῆς, μπορεῖ, νομίζω, νὰ μᾶς βοηθήσῃ στὴν πληρέστερη κατανόησιν τοῦ τρόπου σχηματισμοῦ τῶν προφητειῶν τῆς Πυθίας: Ἡ τυχαία ψυχολογικὴ διαμόρφωσις, ποῦ κάθε φορὰ καὶ ἀπὸ συμπωματικὴν προβολὴν διαφορετικῶν ὑποσυνείδητων συμπλεγμάτων, μποροῦσε νὰ κυριαρχῇ πάνω στὴν ψυχὴ τῆς ἔκστασιασμένης Πυθίας, θὰ νομιζόταν καὶ τότε ὅτι εἶναι παράλληλη διαμόρφωσις καί, κατὰ συνέπειαν, ἡ ἀναμενόμενη ἀντίστοιχη ἀπάντησις στὸ ἐρώτημα, γιὰ τὸ ὁποῖον κάθε φορὰ οἱ ἱερεῖς τῶν Δελφῶν ἔκαναν τὴ σχετικὴ θυσία καὶ ζητούσαν τὸ χρῆσμον τοῦ Ἀπόλλωνος.

3. Τὰ Ἀναστενάρια στὸ Λαγκαδᾶ Θεσσαλονίκης: Στις 23 Μαΐου, νωρὶς τὸ ἀπόγευμα, εἶχαμε φτάσει στὸ Λαγκαδᾶ. Στις 21 εἶχαν σφάξει ἐκεῖ ἓνα μικρὸ «*μπικάδι*» (=ταῦρον) καὶ εἶχε γίνῃ ἡ πυροβολασία, ποῦ τὴν παρακολούθησαν ἀρχετοὶ Ἀμερικανοὶ ἱερωμένοι καὶ μέλη θρησκευτικῶν τους συλλόγων. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ Θεσσαλονίκης δὲν φανταζόταν ὅτι θὰ ξαναγίνῃ καὶ στις 23 ἡ πυροβολασία, γιὰ τοῦτο καὶ ἔλειψαν, εὐτυχῶς, οἱ πολλοὶ καὶ οἱ περιεργοί. Οἱ μόνοι, ποῦ ἦσαν βέβαιοι ὅτι τὴ νύχτια ἐκεῖνη θὰ γίνῃ ἡ ἐπανάληψις τοῦ ἐθίμου τῆς πυροβολασίας, — ποῦ κατὰ τὸ τυπικὸ τῆς ὄλης τελετῆς εἶναι ἀνίγκη πᾶσα νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ κατὰ τὴν τρίτην μέραν, ὁπότε καὶ γίνεται ἡ «ἀπόδοσις» τῆς ἀρχικῆς γιορτῆς, — ἡμεῖς οἱ 4—5, καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονικὴ εἶχαμε πάρεϊ μαζί μας στὸ αὐτοκίνητον τὸν ἀρχιαναστενάρη τοῦ Λαγκαδᾶ, τὸν συμπαθῆ Γιώργη Ἐμμανουήλ, μαζί μετὰ τὴ γυναίκα του.

Ἡ πυροβολασία ἐγίνετο στὸ μικρὸν κῶρον ποῦ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ «κονάκι». Ὁ κῶρος ἐκεῖνος εἶναι ἀπὸ ἀρχετὰ χρόνια ὁ καθορισμένος γιὰ τὴν ἱερὴν πυρά, πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι δὲν εἶναι πρόσφορος γιὰ δημόσια τελετὴ, διότι μόλις μπορεῖ, μετὰ συνωστισμόν μάλιστα, νὰ χωρῆσι λίγες ἑκατοντάδες θεατῶν. Ὡστόσο καὶ ἐδῶ ἡ Ἀστυνομία κράτησε ὑποδειγματικὴν τάξιν, καὶ ὁ Δῆ-

μος Λαγκαδᾶ ἔλαβε ἕκτακτα μέτρα καὶ ἔγινε ἓνας ἄπλετος φωτισμὸς ὄλου τοῦ ἕξω στὸ «κονάκι» χώρου, κατάλληλος γιὰ νὰ παρῆ ἡ κινηματογραφικὴ ταινία ποὺ γυρίσθηκε τότε στὴν Ἁγία Ἐλένη Σερρών καὶ στὸ Λαγκαδᾶ μετὴν ἀδιάκοπη ἠθικὴ συμπαράσταση τῆς Ἑταιρείας Θεραπικῶν Μελετῶν, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ προέδρου τῆς κ. Πολυδ. Παπαχριστοδοῦλου.

Ἡ πυροβασία κράτησε 35 πρώτα λεπτά, ἀπὸ τὴς 11 παρὰ 20' ἕως τὴς 11 καὶ τέταρτο, τὴ νύχτα. Ἀκατάπαντα, ὄλην αὐτὴ τὴν ὥρα, περνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὴν πυρὰ τρεῖς καὶ ἑδῶ (κατὰ σύμπτωση, διότι ἄλλοτε εἶναι περισσότεροι ἢ λιγώτεροι) πυροβάτες, ὁ Γιώργης Ἐμμανουήλ, ὁ Σωτήρης Λιοῦρος καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ πρώτου Εἰρήνη Ἐμμανουήλ. Γύρω τους, ὅπως συνηθίζεται τὴν τρίτη μέρα, οἱ ἄλλοι τοῦ θιάσου, καθὼς καὶ μερικοὶ ἀπὸ μᾶς τοὺς ἐπισκέπτες ποὺ πιά ἔχομε γίνεи οἰκείοι καὶ μᾶς περιβάλλουν μετ' ἐκτίμηση καὶ φιλία, σχηματίσαμε μεγάλο κύκλιο χορὸ, χορεύοντας «συρτὸν» γύρω ἀπὸ τὴν πυρὰ καὶ τοὺς πρωταγωνιστῆς, ποὺ ἐπίμεναν, πατώντας τὴ φωτιά, νὰ τὴν κάνουν σιγά-σιγά. «Στάχτη νὰ γίνη», εἶχε προστάξει ὁ ἄρχιαναστενάρης, ὅταν κάποια στιγμή οἱ δυὸ ἄλλοι, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ περάσματα πάνω στὴ φωτιά, θέλησαν νὰ πάρουν τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ στὸ κονάκι.

4. Λατρευτικὴ χρῆση Ἀκριτικῶν τραγουδιῶν : Κατὰ τὴν ἐπίσκεψη στὸ Λαγκαδᾶ σημείωσα ἄρκετὰ ἐνδιαφέροντα πράγματα. Περιορίζομαι ν' ἀναφέρω τὰ ἑξῆς, χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴν παρεμβολὴ Ἀκριτικῶν τραγουδιῶν μέσα στὴ χριστιανικὴ τελετῇ, μιὰ παρεμβολὴ γιὰ τὴν ὁποία πρώτη καὶ εὐκόλη δικαιολογία εἶναι ἡ συμπτωματικὴ ταύτιση τῶν ὀνομάτων τοῦ χριστιανικοῦ Ἀγίου καὶ τοῦ Ἀκριτικοῦ ἥρωα Κωνσταντίνου καί, γιὰ τοῦτο, ὁ φυσιολογικὸς συμφορμὸς τῶν δυὸ ξένων θεμάτων :

α) Γιὰ πολλὴν ὥρα μέσα στὸ ταπεινὸ καὶ μισοφωτισμένο κονάκι τοῦ Σωτ. Λιοῦρου γινόταν μετ' μελωδία καὶ χορὸ ἡ ψυχικὴ προπαρασκευὴ τῶν Ἀναστενάρηδων. Νταούλι δὲν ὑπῆρχε στὸ Λαγκαδᾶ. Ἄλλὰ καὶ ἓνας γέρος λυράρης, ἄρκετὰ ἀδέξιος, ἔλειπε ἕξω ἀπὸ τὴν πόλη καὶ ἄργησε περισσότερο ἀπὸ μιὰμιση ὥρα νὰ ἔρθῃ. Δὲν ὑπῆρχαν οὔτε ἄλλοι ἐπισκέπτες μέσα στὸ κονάκι. Εἶχα ἔτσι τὴ μοναδική, ὅσο καὶ σπάνια, εὐκαιρία νὰ παρακολουθῆσω τότε καὶ νὰ ξεακριβώσω ποιά τραγούδια ἔλεγαν χαμηλόφωνα τέσσερες πέντε μαζὶ γυναῖκες, ἀντικαθιστώντας τὸ παίξιμο τῆς λύρας.

Σ' ὅλο τοῦτο τὸ διάστημα οἱ Ἀναστενάρηδες χόρευαν, χωρὶς ὅμως ξεσπάσματα, δείχνοντας μόνον θλιμμένη περίσκεψη καὶ πολλὴν εὐλάβεια πρὸς τὰ εἰκονίσματα. Συχνὰ προχωροῦσαν χορεύοντας πρὸς τὸ εἰκονοστάσι, ἢ γιὰ νὰ τὸ θυμιάσουν μετ' τὸ μικρὸ λιβανιστήρι, ἢ γιὰ νὰ ἐπαναλάβουν ἐκεῖ νέες κατανυκτικὰς «μετάνοιες».

Τὸ τραγούδι, ποὺ λεγόταν ἀπὸ μελαγχολικὰς φωνές, ἢ ἔλλειψη τοῦ βροντεροῦ νταουλιοῦ καὶ τῆς ἐπίμονης λύρας, οἱ πολλὰς λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις

μέσα σὲ καθαρὰ χριστιανικὸ πλαίσιο, ὅλα καθιστοῦσαν τὸ περιβάλλον πρὸ υποβλητικὸ, καὶ μοῦ ἀποκάλυπταν μὲ ποιὸν περίπου τρόπο ἐπὶ χρόνια κατόρθωνε νὰ διατηρῆται κρυφὰ τὸ ἔθιμο, χωρὶς τὸ βρόντο τοῦ νταουλιοῦ, ἀλλὰ μόνο μὲ τὸ σιγανὸ τραγοῦδι ἢ τὸ παῖξιμο λύρας, μὲ κατάνυξη καὶ γονατίσματα στὸ εἰκονοστάσι καὶ μὲ χοροὺς εὐλαβικοὺς. Σὲ τέτοιες περιστάσεις κρυφῆς τελετῆς, ἀκολουθοῦσε κάποτε, πρὸς τὸ τέλος, ἡ ἀναπόφευκτη ἀποκορύφωση τοῦ ἐκστασιασμοῦ ποὺ ζητοῦσε τὴν ἐκτέλεση τοῦ τελικοῦ χοροῦ. Ἦταν τοῦτο ὁ καθαρὸς καὶ ἡ δίοδος «διὰ πυρὸς» (ἡ δοκιμασία τοῦ διὰ πυρὸς ἵσταναι), ποὺ τὴν πραγματοποιοῦσαν μὲ τὸ νὰ σκορπίζουν στὸ χωμάτινο δάπεδο τοῦ κονακιοῦ τ' ἀναμμένα στὸ τζάκι κάρβουνα καὶ νὰ περνοῦν πατώντας πάνω τους, καθαίροντας ἔτσι τὸν ἑαυτὸ τους καί, συνεκδοχικά, τὸν κύκλο τῶν δικῶν τους, ἀνθρώπων καὶ ζώων.

β) Ἦταν μετὰ τὰ μεσάνυχτα τῆς 23 Μαΐου, ὅταν ἕνα εὐρύχωρο ταξὶ μᾶς ξανάφερε ἀπὸ τὸ Λαγκαδᾶ στὴ Θεσσαλονίκη. Εἴχαμε πάλι μαζί μας τὸν ἀρχιαναστενάρη Γιώργη Ἐμμανουήλ, γιατί ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ γρήγορα στὴν ἐργασία του. Κρατοῦσε διπλωμένη τὴν εἰκόνα τῶν Ἁγίων, ποὺ τὴν ἔφερε πάλι στὸ σπίτι του.

Σιωποῦσαμε ὅλοι διακριτικά, καθένας ἀφημένος στοὺς συλλογισμοὺς του. Εἶραμε τί ψυχικὴ δοκιμασία εἶχε περάσει λίγο πρὶν ὁ συνταξιδιώτης μας καὶ προτιμήσαμε ν' ἀφήσωμε σ' αὐτὸν τὴν πρωτοβουλία γιὰ κουβέντα ἢ σιωπή. Ἐξω ἡ πεδιάδα τοῦ Λαγκαδᾶ φωτιζόταν ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ οἱ πελώριες λεῦκες, στὴν ἔξοδο τῆς πόλης, ἔδειχναν σὰν πελώρια μυθολογικὴ φρουρά, παραταγμένη σ' ὀλόκληρο χιλιόμετρο δεξιὰ κι' ἀριστερὰ τοῦ δρόμου.

Ὁ Ἐμμανουήλ, εὐχαριστημένος γιατί εἶχε μὲ ἐπιτυχία ἐπιτελέσει ὅλο τὸ χρέος πρὸς τὸν προστάτη του Ἅγιο, στὴν ἀρχὴ σιωποῦσε, χωρὶς ὅμως, ἴσως συνεπαρμένος καὶ ἀπὸ τὸ τοπιὸ γύρω, ἄρχισε νὰ τραγουδάῃ ἕνα Ἄκρτικὸ τραγοῦδι, ἀργὸ καὶ υποβλητικὸ: «Πὰ σὲ πράσινο λειβάδι κάθοντιαν τριά παλληκάρια». Ἦταν τὸ ἴδιο τραγοῦδι, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ λυράρης στὴν Ἁγία Ἐλένη στὶς 20 τοῦ μηνός, τὴν παραμονὴ τὸ ἀπόγεμα, εἶχε ἀρχίσει νὰ τὸ τραγουδάῃ υποβλητικά, συνοδεύοντας το κατόπι μὲ σιγανὴ ὑπόκρουση τῆς λύρας του. Τόσο ἡ υποβλητικὴ ἀρχὴ τῆς τελετῆς τότε, ὅσο καὶ ἡ ἡρεμὴ λήξη της τώρα, ὕστερα ἀπὸ 4 μέρες, ἀρχίζε καὶ ἔκλεινε μὲ τὸ ἴδιο τραγοῦδι, ποὺ γιὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη ἰδιόζουσα σημασία.

Περάσαμε τὴν πεδιάδα τοῦ Λαγκαδᾶ, ἀνεβήκαμε στὸ Δεοβένι, ζυγώσαμε πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ μάλιστα τότε ὁ Ἐμμανουήλ εἶχε φτάσει στὸ τέλος τοῦ ἀργοῦ καὶ υποβλητικοῦ τραγοιδιοῦ του. Μὲ τὸ τέλος τοῦ τραγοιδιοῦ ἐσήμαινε ὅτι τὸ ἐφετεινὸ «πανηγύρι τοῦ Ἁγίου» εἶχε τελειώσει πιά. Τὸ ἔνοιωσε πρῶτος ὁ ἴδιος ὁ Ἐμμανουήλ, γιὰ τοῦτο μᾶς εὐχίσθη καὶ «εὐγεία» καὶ «βοήθεια» καὶ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου». Κι' ἐμεῖς, διακόποντας τὴ σκόπιμη σιωπὴ μας, τοῦ ἀνταποδώσαμε τὴν εὐχὴ, λέγοντες του «καὶ τοῦ χρόνου» καὶ νᾶναι σιδε

ρένιος μὲ τὴν πενταμελῆ οἰκογένειά του. Μὲ συγκίνηση τότε ἡ γυναῖκα του, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν εὐχὴ ποὺ τοῦ εἶπαμε, μᾶς βεβαίωσε ὅτι ὁ Γιώργης πρὶν χρόνια διαρκῶς ἀρρωστοῦσε, καὶ ὅτι, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ὑλακοῦει στὸ θέλημα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ «κάνει τὸ ἀντίτι» (δηλ. τὸν λατρεύει μὲ τὴν πυροβασία), ἔφυγαν πιά οἱ ἀρρώστειες καὶ πῶς, μ' ὅλη του τὴ φτώχεια, αἰσθάνεται ὕγεια καὶ ποτὲ δὲν ἀρρώστησε.

Θὰ ἦταν μιὰ μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν ἀφήσαμε τὸν Ἐμμανουὴλ στὸ σπῆτι του. Μπῆκε στὴν αὐτὴ κρατώντας εὐλαβικά στὰ δυὸ χέρια του τὴν εἰκόνα τοῦ σπιτιοῦ του, τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου ποὺ τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν «χρυσέαν ὑγίειαν», ὅπως σωστὰ ὁ Πίνδαρος τὴν ὀνομάζει γράφοντας στὸν ἀρρωστο Ἰέρωνα (*Πυθ. Β, 73*). Μποροῦσε νὰ ἔχουμε, καὶ ἀσφαλῶς ἔχουμε, ζωηρὲς ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὸν ἀρχαῖο καί, προπαντός, τὸν παράδοξο τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Ἐμμανουὴλ καὶ οἱ ἄλλοι ὁμοϊδεάτες του ἐκφράζουν τὴ χριστιανικὴ τους πίστη. Ὡστόσο, δὲν εἶχαμε καμιὰ ἀντίρρηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ λίγο πρὶν κατέβηκε ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητό μας, κρατώντας μὲ τόσην εὐλάβεια τὴν εἰκόνα, ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ἀληθινὰ θρησκευόμενος καὶ ἀφοσιωμένος, ἔστω μὲ τὸν τρόπο του, στὴ χριστιανικὴ πίστη. Μιὰ πίστη, ἄλλωστε, ποὺ μπορεῖ καὶ χωρεῖ ἑκατομμύρια διαφοροποιημένων μεταξὺ τους πιστῶν καὶ ἑκατοντάδες διαφορετικῶν μεταξὺ τους δογμάτων καὶ τύπων λατρείας.

5. *Ἄλλες γενικὲς παρατηρήσεις* : Γιὰ ὅσα πέρουσι ἔγραψα καί, κυρίως, γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ μορφή τοῦ «*ἐγκαλέσματος*» καὶ τοῦ ρόλου τῆς μουσικῆς καὶ τοῦ χοροῦ¹⁾, εἶχα ἐφέτος τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμω νέο ἔλεγχο καὶ νὰ διαπιστώσω μὲ εὐχαρίστηση ὅτι δὲν ἔχω τίποτε νὰ τροποποιήσω ἀπὸ τὴ βασικὴ θέση τῶν πορισμάτων ἐκείνων.

Ὁ ἐπισκέπτης ἐπιστήμων, ποὺ ἔχει ἀπὸ πρὶν μελετήσει προσεκτικὰ ὅσα, πληροφορικὰ καὶ ἐρμηνευτικά, ἔχουν γραφῆ γιὰ τὸ θέμα, σχηματίζει τὴν ἐξῆς περίπου πεποίθηση : α) Ὅτι ἀρκετὰ σημεῖα, μερικὰ μάλιστα οὐσιώδη, ἔχουν ξεφύγει τὴν πρόσοχὴ τῶν παλαιότερων πληροφοριοδοτῶν (Χουρμουζιάδης καὶ ὕλων τῶν ἄλλων). Ἐπίσης, ὅτι οἱ παλαιότεροι σὲ μερικὲς πληροφορίες τοὺς ἔχουν πλανηθῆ. (Π. χ. φαίνεται ὅτι οἱ γύρω πανηγυριστὲς εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ διασκεδάζουν, οἱ Ἀναστενάρηδες ὅμως ποτὲ δὲν μεθοῦσεν, οὔτε κἂν ἔπιναν τίς μέρες ἐκεῖνες κρασί). β) Ὅτι ἀρκετὰ σημεῖα τῆς τελετῆς ἔχουν μὲ τὰ χρόνια τροποποιηθῆ ἢ καὶ ἀτονῆσει, ἀποτέλεσμα φυσικὸ καὶ ἀναπόφευκτο μέσα στὶς νέες συνθῆκες, τὸ ρυθμὸ τῆς ἐποχῆς καὶ τὸν πνευματικὸ καὶ ψυχικὸ κόσμον τοῦ καινούργιου περιβάλλοντος. Ἀξίζει κάποτε νὰ κάτση κανεὶς καὶ νὰ κάμῃ στατιστικὴ καθορίζοντας ποιά σημεῖα παρουσίασαν ἀντοχή, ποιά ἔδειξαν ἀδυναμία καὶ χάθηκαν, καὶ ποιά προσαρμόσθηκαν στὴ

1) Ἀρχ. Θεολ. Θεσ. 19 (1954) 316—326.

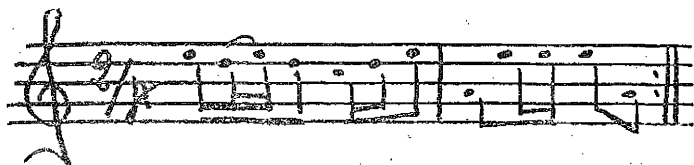
νέα εποχή, πῶς ἔγινε ἡ προσαρμογή καὶ ποιοὶ οἱ λόγοι πού τὴν προκαλέσαν.
 γ) Ὅτι τὰ πορίσματα τῆς μελέτης τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Κ. Ἀ. Ρωμαίου διατηροῦν πάντοτε τὴν ἀξία τους. Παρ' ὄλο πού οἱ πληροφοριοδότες του δὲν ἦσαν πάντοτε λεπτομερειακοὶ καὶ ἀκριβεῖς, καὶ παρ' ὄλο πού ὁ ἴδιος δὲν εἶχε τὴν εὐκαιρία αὐτοψίας τοῦ ἐθίμου, ὅμως κατόρθωσε, χάρις στὴ δική του βαθειὰ γνώση τοῦ ἀρχαίου θρησκευτικοῦ κόσμου, νὰ δώσῃ ἐρμηνεῖες πού θὰ παραμείνουν βασικὲς καὶ ἀκριβεῖς, ἔστω καὶ ἂν θὰ μεσολαβήσουν μικρότερες τροποποιήσεις.

Οἱ ἐφετεινές μου παρατηρήσεις, συμπληρωμένες μὲ νεώτερες ἀπὸ μιὰ τρίτη μελλοντικὴ επίσκεψη, (πού τώρα φαίνεται περισσότερο ἀπαραίτητη ἀπ' ὅσο πέρυσι φαινόταν ἡ ἐφετεινὴ), ἐλπίζω ὅτι θὰ μὲ βοηθήσουν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ στὰ ἐξῆς δυὸ σημεῖα : α) Νὰ συμπληρώσω μιὰ μελέτη μὲ θέμα τῆς ποιᾶ εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ σχέση Ἀναστεναρίων καὶ Ἀκριτικοῦ κύκλου, πού προκαλεῖ τὴν παρουσία ὄρισμένων Ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Τὸ θέμα τοῦτο, πού τὸ πρόσεξα εἰδικὰ πέρυσι καὶ τὸ συνέχισα ἐφέτος, ἐλπίζω νὰ δημοσιευτῆ γρήγορα. β) Νὰ γίνῃ μιὰ γενικὴ καταγραφή, σὲ χρονικὴ σειρᾶ, τῶν διαφόρων σταδίων πού τὸ ἔθιμο τῶν Ἀναστεναρίων ἀκολουθεῖ στὴ σημερινή τὸν μορφή, καὶ ἰδίως κατὰ τὸν τρόπο πού ἐκτελεῖται μεταπολεμικὰ στὴν Ἀγία Ἑλένη Σερρών.

Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ

Γ' Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΗΔΩΝ

Ἡ τελευταία μου ἐπίσκεψη στὴν τέλεση τοῦ ἐθίμου τῶν Ἀναστεναριῶν τῆς Ἁγίας Ἐλένης Σεργῶν, ἦταν πλέον ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ τὴν προηγούμενη. Κατὰ τὰ περυσινὰ Ἀναστενάγια κατέγραφα γιὰ πρώτη φορά, ξεχωρίζοντας σκοποὺς (χοροὺς) ποὺ παίζουν τὰ ὄργανα κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δρόμου, καὶ τοὺς χαρακτηρίσα ἀνάλογα.

1. Ὁ τρόπος παρασκευῆς καὶ ὁ ρόλος τῶν ὀργάνων. Ἐκεῖνο ποὺ ἀξίζει φέτος νὰ σημειωθῆ εἶναι ὁ τρόπος προπαρασκευῆς, μέχρις ὅτου τοὺς ἔλθῃ τὸ ἐγκάλεσμα. Τὸ μέσον τῆς προπαρασκευῆς εἶναι ὁ χαρακτηριστικὸς σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ: *Πὰ σὲ πράσινο λιβάδι*, ποὺ ἀποτελεῖ μιὰ μελωδία καθιστή. Ὁ σκοπὸς του εἶναι ἀργός, μὲ βαθὺ πάθος καὶ ἐνεργεῖ καὶ διεγείρει σιγὰ σιγὰ τὴν ψυχικὴ κατάσταση καὶ διάθεση τῶν Ἀναστενάρηδων.

Καθισμένοι οἱ Ἀναστενάρηδες, σὲ μικρὰ σκαμνάκια ἢ χάμω στὸ πάτωμα, στρωμένο ἀπὸ χειροποίητους σιτζαντιέδες (χαλιά), εἶναι σκεπτικοὶ καὶ παρακολουθοῦν μὲ τὴν σκέψη τους τὸν τραγουδιστὴ λυράρη, διὰν τραγουδώντας παίξῃ συγχρόνως τὸ ἄνω τραγοῦδι. Ὅταν, σὲ μιὰ στιγμή, καὶ χωρὶς καὶ οἱ ἴδιοι νὰ τὸ καταλαβαίνουν, σηκώνονται *δρημητικά*, κατευθύ-

Πὰ σὲ πράσινο λιβάδι καταγραφή
Πάντ. Καθαπολιέμου

ἄρχο

Πὰ σὲ πράσι- νο λι-βά-δι
κα-νὰ ἐρί- α- πα-ρ-α-κά-ρια
α-α μέ-σα θιά- και- α- μί- δο-ε-ρα

ονται πρὸς τὸ εἰκονοστάσι, ἀρπάζουν τὶς ἅγιες εἰκόνες καὶ ἀρχίζουν νὰ χορεύουν στὸν χορευτικὸ σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ: *Κάτω στὸν ἅγιο Θόδωρο στὸν ἅγιο Κωνσταντῖνο*. Αὕτῃ ἔδω ἡ σκηνὴ μοιάζει θὰ ἔλεγε κανεὶς πολὺ μὲ τὰ ἑρῶα ἑλληνικὰ γλέντια, μὲ τὴ διαφορὰ ὅμως ὅτι οἱ Ἀναστενάρηδες δὲν γλενοῦν, οὔτε πίνουν γιὰ νῦθουν στὸ κέφι, ἀλλ' ἐπελεοῦν ἓνα θερησκευτικὸ καθῆκον πρὸς τὸν προστάτη τους ἅγιο, τὸν ἅγιο Κωνσταντῖνο. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ γλέντια τὸ κέφι τῶν συνδαιτυμόνων προπαρασκευάζεται μὲ φαγοπότι καὶ

τραπεζικά ὄμορφα τραγούδια, πού τοὺς ἐνθουσιάζουν καὶ τοὺς ἐγείρουν τὴν διάθεση γιὰ χορὸ. Ἔτσι λοιπὸν καὶ οἱ Ἀναστενάρηδες, χωρὶς τὸ ἔθιμό τους νὰ θεωρῆται γλέντι, ἀλλὰ θρησκευτικὸν καθῆκον, ὀδηγοῦνται σιγά-σιγά ἀπὸ τὸ καθησικὸ τραγούδι, τοῦ : *Πὰ σέ πράσινο μβράδι*, στὸ ἀκράτητο ἐγκάλεσμα, στὸ κέφι ὅπως θὰ ἐλέγουμε ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ γλεντιοῦ. Ἡ σκηνὴ τῆς διεγέρσεως εἶναι χαρακτηριστικὴ, γιὰτὶ ἐνῶ ὁ λυράρης τραγουδεῖ καὶ παίζει τὸ τραγούδι, ἑξάνου πετιοῦνται ὄρθιοι οἱ παρευρισκόμενοι Ἀναστενάρηδες καὶ χορεύουν. Ἡ ὄψη τους παίρνει τέτοια διάθεση θρησκευτικὴ, πού καταντοῦν ἀγνώριστοι. Τὴν παραγγελία τοῦ χοροῦ δὲν τὴν δίνει κανεὶς, γιὰτὶ ὁ ἴδιος ὁ ὄμιλος τῶν μουσικῶν εἶναι μυημένος ποιὸ σκοπὸ θὰ παίξῃ. (Δηλαδή

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρὸς

καταγραφή
Κωνσταντίνου

$\text{♩} = 92$

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρὸς, πού πρὸ παντὸς στὴν ἀρχὴ τοῦ ἐγκαλέσματος εἶναι δραματικὸς καὶ διεγερτικὸς).

Ἐκεῖνο πού ἰδιαίτερα ἐπιχειρήσει ἐφέτος νὰ ἐξακριβώσω εἶναι ποιὸς ὁ ρόλος πού παίζουν τὰ δύο ὄργανα, τὸ νταούλι καὶ ἡ λύρα. Ὡς δ' ἐξακριβώσω ἐν σχέσει μὲ τὴ λύρα, τὸ νταούλι εἶναι κυριώτερο. Μὲ τὸν βροντερό του ἦχο καὶ τὰ πολυποικίλα ρυθμικὰ τεχνάσματα κατὰ τὴν κρούση τοῦ ἀπὸ τὸν νταουλιέρη, πού πρέπει νᾶναι ἀρετὰ δεξιότηνης, θίγει ἀκόμα περισσότερο τὴν ψυχικὴ διάθεση τῶν παρευρισκομένων ἀναστενάρηδων, πού τοὺς ξεσηκώνει κυριολεκτικὰ. Μπορῶ νὰ πῶ μάλιστα πῶς τὸ νταούλι μοιάζει σὰν τὸ κλαρίνο, πού τὸ καλλιτεχνικὸ παίξιμό του ἀπὸ τὸν λαϊκὸ κλαρινίστα ἐνθουσιάζει τόσο τὸ χορευτὴ, ὥστε τὸν κάνει νὰ χορεύῃ χωρὶς νὰ αἰσθάνεται κόπο, ὅπως ἀντίθετα τὸ κακὸ παίξιμο δύσκολα συγκινεῖ καὶ προτρέπει στὸ χορὸ. Ἔτσι

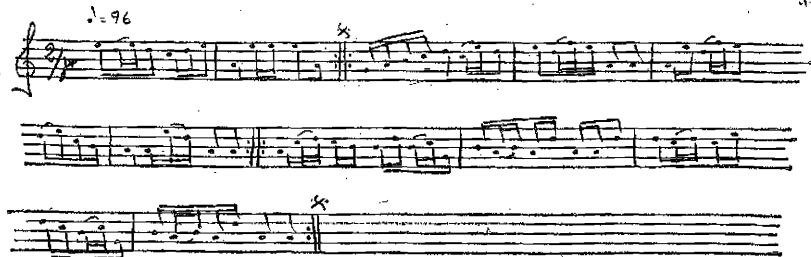
οιπὸν συμβαίνει καὶ μὲ τὸ νταούλι. Ὅσο ὁ νταουλιέρης τοῦ δμίλου τῶν Ἀναστενάρηδων εἶναι τεχνίτης τῶν ἀναστενάρικων ρυθμῶν, τόσο γρηγορώτερα ῥχεται τὸ ἐγκάλεσμα σιτοῦς Ἀναστενάρηδες καὶ ὁ χορὸς μπορεῖ νὰ κρατᾷ ὄρες, χωρὶς νὰ φέρῃ κόπο ἰ).

Ὁ λυράρης, εἶναι κι' αὐτὸς ἄξιος μουσικός, πὸν παίζει τοὺς Ἀναστενάρικους σκοπούς. Ἡ καλλιτεχνικὴ ὁμωσ ἱκανότης, ὅσων λυράρηδων καὶ ἄν ἴκουσα, εἶναι πολὺ φτωχέα συγκρινομένη μὲ αὐτὴν τῶν λυράρηδων τῆς Ἰσθμίας ἢ ἄλλων νησιῶν ὡς καὶ τῶν λυράρηδων τῆς Πόλης. Ἡ λύρα τῶν Ἀναστενάρηδων εἶναι ὅμοια μὲ τὴν Πολίτικη, χορδισμένη κατὰ μίαν πέμπτην αἰ μίαν τετάρτην (ρέ, λά, ρέ). Οἱ λυράρηδες τῶν Ἀναστενάρηδων, χαράσσουν ἄλεγα τὸ σκοπὸ, χωρὶς νὰ ποικίλουν τὸν σκελετὸ τῆς μελωδίας. Ἀντίθετα μωσ, ὅταν τραγουδοῦν, εἶναι ἀσχετὰ εὐστροφοί.

2. Ὁ χορὸς τῆς ἀπολύσεως τῆς ἐορτῆς. Κατὰ τὴν τελευταία ἡμέρα οὔ ἔθιμου, πρωτοῦ οἱ ἅγιες εἰκόνες γυριστοῦν καὶ στὸ τελευταῖο σπῆτι, (τοῦ Αναστασίου Ρέκλου), κι' ἐνῶ βρισκονται στὸ πρὸ τελευταῖο πού τοὺς τραεζώνουν, διότι ἔτσι τῶχουν τάξιμο, ἐξέρχονται στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, που καὶ τὸ σταυροδρόμι πού ἀνάβεται ἢ φωτιά κι' ἀρχίζουν τὸ χορὸ.

Συρτός χορὸς τῆς ἀποσκευῆς

καταγραφή
Κων. Καβαλινοπούλου

Καθὼς ἡ ὄλη πομπὴ κατατεθύνεται πρὸς τὴν πλατεῖα, τὰ ὄργανα παί-
υν τὸν σκοπὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐν ἀντιθέσει μὲ ἄλλες φορὲς πού
τὰ τὴν διάρχεια τοῦ δρόμου, παίζουν τοὺς εἰδικoὺς σκοποὺς τοῦ δρόμου.
τάνοντας στὴν πλατεῖα, πιάνονται ὅλοι χέρι — χέρι καὶ ἀρχίζουν τὸ χορὸ

1) Παρατήρησα ὅτι ὁ καλύτερος λυράρης παίζοντας τοὺς ἀναστενάρικους σκο-
ὺς μαζί μὲ τὸν χειρότερο νταουλιέρη, ἔχει μικρότερα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν
ἴδραση τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν Ἀναστενάρηδων. Ἐνῶ ἀντιθέτως, ὅταν
ἴξη ὁ καλύτερος νταουλιέρης μαζί μὲ ἓνα μέτριο λυράρη, τὰ ἀποτελέσματα εἶναι
καλά καὶ οἱ ἀναστενάρηδες μὲ περισσότερη διάθεση, θ' ἄλεγε κανεῖς, ἐπιτελοῦν
σκοπὸ τοῦς. Κι' αὐτὸ, γιὰτὸ ὁ βρόντος τοῦ νταουλιῶ καὶ τὰ δεξιότεχνικά κρο-
ατά του, ξεσηκώνουν πραγματικὰ ἀκόμη καὶ ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ. Ἴσως γι' αὐτὸ νὰ
ρηθῆται καὶ ἱερὸν ἀπὸ τοὺς ἀναστενάρηδες καὶ γι' αὐτὸ τὸ θέτουν πάντοτε εἰς τὸ
νάκι κάτωθι τῶν εἰκόνων.

τῆς ἀπολύσεως, τὸν συρτό, ὅπως τὸν λέγουν. Ὁ λυράρης ἐδῶ δὲν σταματᾷ τὸ σκοπὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀλλὰ συνέχεια μὲ δυὸ συνδετικὰ μέτρα μουσικῆς ποῦ δὲν ἐπαναλαμβάνονται γιὰ δεύτερη φορά, συνδέει τοὺς σκοποὺς τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τοῦ χοροῦ τῆς ἀπολύσεως. Ἔτσι χωρὶς νὰ φανῆ, ὅτι ἄλλαξε σκοπὸ, μεταφέρεται στὸ χορὸ τοῦ συρτοῦ. Τὴν ἀρχὴ τοῦ χοροῦ τὴν κάνει ὁ ἀρχιαναστενάρης Γεώργιος Γιαβάσης. Κρατᾷ στὰ χέρια του τὸν τσεβρέ, τὸ ἱερὸ μαντήλι τῶν εἰκόνων, μαζί μὲ τὸν δεύτερο χορευτῆ, ὅπως ἀκριβῶς φαίνεται στὴν φωτογραφία. (Βλ. σ. 366). Ὁ ἀρχιαναστενάρης προσφέρει κατὰ σειρὰ τῆ θέσῃ του στοὺς ἄλλους ἀναστενάρηδες καὶ ἀναστενάρισσες. Ὁ χορὸς αὐτὸς τῆς ἀπολύσεως, εἶναι ἀφάνταστα θεαματικὸς. Χορεύεται κυκλικὰ μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο : Ὁ χορὸς περνᾷ γύρω-γύρω σὲ ὅλο τὸ ἀνοιγμα τῆς πλατείας, χωρὶς περιορισμό, ὅσο μεγάλη καὶ ἂν εἶναι ἡ πλατεία. Εἶναι πραγματικὰ ὠραῖος, τόσον ὥστε μόνο ἐκεῖνος ποῦ θὰ εὐτυχήσῃ νὰ τὸν χαρῆ παρῶν, μόνον αὐτὸς ἔμπορεῖ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ὁμορφιά του.

ΠΑΝΤ. ΚΑΒΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Δ' ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΗΔΕΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΦΑΚΟΥ

Ἐχουν περάσει ἑννέα μῆνες τώρα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ ὁ φίλος μου κ. Π. Παπαχριστοδούλου, ἔπειτα ἀπὸ παράκλησίν μου, μοῦ προσέφερε νὰ διαβάσω ὅ,τι εἶχε δημοσιευθῆ στὸ Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ σχετικὸν μὲ τὰ ἀναστενάρια. Ὅ,τι εὗρηκα μέσα στὰ ὠραῖα ἐκεῖνα δημοσιεύματα—ἐκτὸς τοῦ γεγονότος ὅτι μὲ ἐγέμισαν ἀπὸ θαυμασμόν, πρῶτον μὲ τὴν διαπίστωσιν ὅτι ἐκδηλώσεις λατρείας ἀπὸ 3 χιλιάδων ἐτῶν, περιεσώθησαν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων καὶ εἰσῆχθησαν ὑπὸ νέαν μορφήν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καί, ἔπειτα, διὰ τὸ τί μπορεῖ νὰ ἐπιτελῆ ἡ βαθεῖα πίστις—μοῦ ἐγέννησαν τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν νὰ κινηματογραφήσω τὸ ἔθιμον αὐτό, ὄχι μόνον διὰ νὰ ἱκανοποιήσω μίαν ψυχικὴν μου εὐχαρίστησιν, ἐπειδὴ ἐρασιτεχνικὰ ἀσχολοῦμαι μὲ τὴν ἑβδόμην τέχνην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀποτυπώσω ἐπάνω στὴν κινηματογραφικὴν ταινίαν ὅλες τῖς διαδοχικὰς εἰκόνες, ποῦ μᾶς προσφέρει ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔθιμου, αὐτὸ δὲ διὰ νὰ τὴς περιώσω, ἔπειτα ἀπὸ τὸν φόβον ποῦ ἐννοίωσα ἀπὸ ὅσα ἐδιάβασα, μήπως τὸ θαυμαστὸν αὐτὸ ἔθιμον, βοηθοῦντος καὶ τοῦ φυσιολογικοῦ χαμοῦ τῶν προσώπων, περιπέσῃ εἰς λήθην, ἔπειτα ἀπὸ τὸν διωγμὸν ποῦ ὑφίσταται, διότι θεωρεῖται ἔθιμον εἰδωλολατρικόν.

Μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μου αὐτὴν, τὸ πρῶτὸ τῆς 19ης Μαΐου τοῦ ἔ. ἔφθασα στὴν Ἁγίαν Ἑλένην, στὸ ὁμορφο καὶ θαυμαστὰ πράσινο χωριὸ αὐτὸ τῶν Σερωῶν, καὶ ἐζήτησα νὰ ἔλθω εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἀρχιαναστενάρην, τὸν κ. Γεώργιον Γιαβάσην. Μοῦ ἔδειξαν τὸ σπίτι του, τὸ «Κονάκι», ὅπως τὸ λένε, καὶ ὅταν ἐπῆγα, εἶδα ἓνα ὁμορφοκτισμένο χωριάτικο σπίτι, μὲ τὴν αὐλὴν του,

δὲν σταῦλο του, τὴν ἀρτεσιανή του βρύσι, ποὺ χάριζε ἀστείρευτα τὸ νάμα ης, τὸν κήπον τὸν γεμάτον ὀπωροφόρα δένδρα καὶ τὰ μελίσια του. Ἐξή-ησα στὸν Γιαβάσην ποὺ μὲ ἐδέχθη μὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς πατροπαρά-οτης θρακιώτικης φιλοξενίας μέσα στὸ δωμάτιό ποὺ ἦταν τὸ εἰκονοστάσι μὲ δειες τὶς «ποδιές», ποῖος ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς μεταβάσεώς μου καὶ ἰδίως τὸν ρώτησα «ἂν θὰ γίνουν τὰ Ἀναστενάρια», γιατί, καθὼς εἶχα διαβάσει στὶς ρημερίδες, εἶχεν ἀπαγορευθῆ ἡ ἐκτέλεσις των ἀπὸ τὴν χωροφυλακὴ Σερρῶν, ὅποια εἶχε προθυμοποιηθῆ νὰ διευκολύνη τὴν ἐκτέλεσι αὐτοῦ εἰς τὸ γήπε-ον Σερρῶν καὶ οὐχὶ εἰς Ἄγιαν Ἐλένην, ὅπου λόγῳ τῆς στενότητος τοῦ χώ-ου θὰ υπεῖχεν εὐθύνας διὰ τὰ πιθανὰ ἀτυχήματα εἰς τοὺς θεατάς. Μόλις χα διατυλώσει τὰ ἐρωτήματά μου καὶ ἡ βαρεῖά-φυσιογνωμία τοῦ ἀρχιανα-ενάρη ἐπῆρε μιὰ ἔκφρασι ποὺ ἐξωτερίκευε λύπη καὶ πόνο μαζύ :

— Καὶ τί ξέρουν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ ἀναστενάρια ; εἶπε. Τί ξέρουν αὐτοὶ γιὰ ἔμπορῶν νὰ ἀπαγορεύουν καὶ νὰ ἐπιτρέπουν καὶ ἀκόμη περισσότερο νὰ ῖζουν ποὺ θὰ ἐκτελεσθοῦν ; Περάσανε ἴσως τὰ ἀναστενάρια γιὰ θέατρο καὶ ἄς γιὰ σαλτιμπάγκους ; Καὶ σεῖς ἀκόμα ποὺ ἐρχόσαστε νὰ κάμετε φωτο-ιαφίες, τί ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ ἐκάματε γιὰ τὰ ἀναστενάρια ; Μήπως σᾶς νοιαξέ ποτε ἂν οἱ «Παποῦδες» δὲν στέκουν ἐδῶ ;

Καὶ ὁ Γιαβάσης, ἓνας ἄνδρος παιδευμένος στὴ ζωὴ του, κλαίει, χύνει ῖρινα δάκρυα, τρέμει ὀλόκληρος, ἐρμαῖον δυνατῆς ταραχῆς καὶ τὰ μάτια του ῶφώνονται στὶς ἄδειες ποδιές. Καὶ τότε μόνον ἔνοιωσα ὅτι μὲ τὴν ἐρώ-σί μου ἀνέξεσα τὴν ἀθεράπευτη καὶ πάντα αἰμορροῦσα πληγὴ τῶν ἀνα-ενάρηδων. «Γιατί οἱ «παποῦδες» δὲν εἶναι στὸ κονάκι ; ἐρωτᾷ μὲ λυγμούς. οἶδος νόμος, θεῖος ἢ ἀνθρώπινος, εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπαγορεύει νὰ βρισκων-ι οἱ εἰκόνες στὸ κονάκι ; Γιατί νὰ μὴν εἶναι στὴ θέσι ποὺ αἰῶνες ὀλόκλη-υς εἶχανε ; Ποῖος ἔκλεισε τοὺς «Ἄγιους» καὶ τοὺς κραταίει αἰχμάλωτους ἢν ἐκκλησία ;» Σταματάει γιὰ μιὰ στιγμή τὸ κλάμμα καὶ μένει σκεπτικός. ἰὰ πίκρα τώρα σταλάζει ἀπὸ τὰ χεῖλια του καὶ μὲ ἔκφρασι πόνου ἀφάντια-ου ἀφίνει ν' ἀκουστῆ : «Καὶ σιὰ χρόνια ποὺ οἱ πατέρες μας ζούσανε σκλά-ι στὸ Κωστή, οἱ «Ἄγιοι» ἦταν ἐλεύθεροι, ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους καὶ οὗς Βούλγαρους. Καὶ τώρα ποὺ ἐλευθερωθήκαμε ἡμεῖς σκλαβώθηκαν οἱ Ἄγιοι». Ποῦ σκλαβώθηκαν ; Μέσα σιὰ ἐλεύθερα χώματα τῆς Ἑλλάδας !»

Ἡ ἀφιξὶς τοῦ παλιοῦ ἀρχιαναστενάρη, τοῦ γέρω-Δραγούλη, μαζί μὲ τὸν ὁ του καὶ τὸν ἀναστενάρη Σωτήρη Βλάσκο, μὲ βροῆθησε νὰ βγῶ ἀπὸ δύσκολη θέσι ποὺ βρισκόμουναι, μὴ ξέροντας τί νὰ πῶ γιὰ νὰ καθησω-τω τὸν Γιαβάση. Μιλῆσαμε τότε ὅλοι γιὰ τὶς πιθανότητες ποὺ ὑπῆρχαν νὰ τρέψουν οἱ Ἀρχές-τῶν Σερρῶν τὴν ἐκτέλεσι τοῦ ἐθίμου στὴν Ἄγ. Ἐλένη μιλῆσαμε μεγαλοφῶνως, γιὰ νὰ μπορέση νὰ μᾶς παρακολουθήση καὶ ὁ ω-Δρακούλης, ποὺ λόγῳ τῆς ἐκ τῆς μεγάλης του ἡλικίας κωφότητος, δὲν ἤκουε. Ὁ γέρω-Δραγούλης εἶναι ἡλικίας 95 ἐτῶν καὶ παραπονεῖται γιὰ

διαρκεῖς βόμβους στὰ αὐτιά. Ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν συνομιλίαν ἐβγαλα τὸ συμπεέρασμα, ὅτι τὰ ἀναστενάρια θὰ ἐγίνοντο ὁποσδήποτε, ἔστω καὶ ἂν οἱ Ἄρχεῖς ἀπαγόρευαν τὴν ἐκτέλεσί των, θὰ ἐγίνοντο στὴν αὐτὴν τοῦ κονακιοῦ νύχτα καὶ ἔπρεπε νὰ γίνουν «γὰ νὰ κάμουν οἱ ἀναστενάρηδες τὸ θέλημα τῶν Ἀγίων καὶ νὰ ἐξιλεωθοῦν ἀπέναντί των».

Ὅταν τοὺς ἀπεχαιρέτησα γιὰ νὰ ἐπιστρέψω στὰς Σέρρας, ὁ γέρο-Δραγούλης μοῦ ἐξέφρασε τὴ λύπη του, γιατί λόγῳ τῆς κωφότητός του δὲν εἶχε μπορέσει νὰ παρακολουθήσῃ ὅσα ἰδίως εἶχα εἰπεῖ ἐγώ. Τοῦ ἀπήντησα τότε ὅτι θὰ τοῦ τὰ ἐπαναλάμβαναν ὁ Γιαβάσης καὶ ὁ γυιὸς του. «Καὶ βέβαια θὰ μοῦ τὰ ποῦνε, ἀπάντησε μ' ἕνα χαμόγελο. Ἀλλὰ θὰ τὰ ἐννοιωθῶ πιὸ καλά, γυιέ μου, ἂν τᾶκουα ἀπὸ τὸ στόμα σου, ἂν ἄκουα τὴ φωνή σου. Αὐτὸ θᾶχε τὴ χάρι πού μοῦ στερεῖ ἡ κουφάμαρά μου, γιατί ὁ τόνος τῆς φωνῆς σὰν λέγονται μερικὰ πράματα κι' ὅταν δὲν τὸν κατέχεις, εἶναι κάτι πού τίποτα δὲν τὸ ἀναπληρῶνει...».

Ξαναγύρισα στὴν Ἁγία Ἐλένη τὴν 21ην Μαΐου. Παρηκολούθησα ὅλην τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐθίμου, τὴ θυσία τῶν ἀρνιῶν, τὸ χορὸ τοῦ ἀρχιαναστενάρη πρὸ αὐτῆς, τὸν ἀγιασμὸ στὴν ἱερῇ πηγῇ τοῦ χωριοῦ, στὸ Ἁγίασμα ὅπως τὸ λένε, καὶ ἐκινηματογράφησα ὅλες τὶς φάσεις αὐτοῦ, ἀκριβῶς ὅπως ἐξετυλίχθησαν, χωρὶς καμμίαν προπαρασκευὴν ἢ προειδοποίησιν πῶς θὰ ἐξετυλισσοντο, δὲν ξέρω δὲ ἂν ἐννοίωσεν τὴσιν ἀγωνίαν ὄσιν ἐγώ, μὲ τὸ διαρκὲς ἀναπάντητον ἐρώτημα, τοῦ πότε θὰ γίνῃ ἡ πυροβασία καὶ ἰδίως ἂν θὰ ὑπῆρχε πιθανότης νὰ γίνῃ σὲ ὥρα πού θὰ μπορούσε νὰ κινηματογραφηθῇ, γιατί στὴν Ἁγίαν Ἐλένην ὑπῆρχε μὲν ἠλεκτρικὸν φῶς, πού εἶχε δοθῆ διὰ πρώτην φορὰν τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἀλλὰ ἔλειπαν τὰ μέσα τῆς χρησιμοποίησεως τῶν προβολέων, πού εἶχα μαζύ μου. Ἄν λοιπὸν ἡ πυροβασία ἐγίνετο νύκτα, ἡ κινηματογράφησις τῆς θὰ ἦταν ἀδύνατος καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ συμπληρωθοῦν ἴσως μετὰ ἕν ἔτος ὅλες οἱ σκηνές, πού εἶχαν ληφθῆ πρὶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ πυροβασία ἔγινε καὶ τὴν ἐκινηματογράφησα, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ ἔγινε μὲ ὄρους μόλις ἀνεκτοὺς ἀπὸ ἀλόπως φωτισμοῦ.

Τὴν μεθεπομένην, 23ην Μαΐου, ἐκινηματογράφησα τὴν πυροβασίαν στὸν Λαγκαδᾶ κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν προβολέων, παρ' ὅλες τὶς δυσκολίας ποικίλης φύσεως, χάρις στὴν βοήθειαν τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἐταιρείας κ. Καρυοφύλλη, πού μοῦ παρέσχε προθύμως τὰ μέσα, τοῦ ὑπομοιράρχου κ. Σταυροπούλου καὶ τοῦ νεαροῦ δημοσιογράφου τῆς «Φωνῆς τοῦ Λαγκαδᾶ» κ. Εὐθυμίου Κούζου, καὶ ὅλα αὐτὰ χάρις στὴν ἠθικὴν συμπαράστασιν τοῦ φίλου μου κ. Πολ. Παπαχριστοδούλου.

Καὶ ξαναγύρισα στὴν Ἁγ. Ἐλένη καὶ στὸν Λαγκαδᾶ μετὰ τρεῖς μῆνες καὶ ἐπῆρα συμπληρωματικὰς σκηνὰς τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τῶν ἀναστενάρηδων πού συνέλαβεν ἔξ ἀπίνης ὁ κινηματογραφικὸς φακὸς καὶ ἐγνώρισα ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἀναστενάρηδες σὲ ἄλλας ὥρας ἡρεμίας καὶ γαλήνης καὶ ὄχι στὶς στιγμὰς

ε παραφορᾶς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐθίμου, πού τοὺς παρουσίαζαν γιὰ θρώπους νευρωτικούς, διατελοῦντας ὑπὸ τὸ κράτος μιᾶς καταστάσεως; ἐξω-ενικῆς, ἐννοίωσα δὲ πὼς εἶναι ὅλοι χωρικοὶ ἀπλοῖκοί, πιστοὶ δουλευτάρη-; τῆς γῆς, ἄνθρωποι ἀφωσιωμένοι στὴν οἰκογένειά τους, καλοὶ πατέρες καὶ ζυγοὶ, πιστοὶ χριστιανοί, μὲ μιὰ λέξι, αὐτὸ πού λέμε «ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ».

Ἔτσι, στὴν Ἁγία Ἑλένη, εἶδα τὸν Γιαβάση νὰ μεταφέρῃ μὲ τὸν ἀρα-ᾶ του τὰ προϊόντα τοῦ κήπου του στὰς Σέρρας διὰ νὰ τὰ πωλήσῃ στὸ πα-ρι, τὸν Σωτήρη Βλάσκο νὰ καλλιεργῇ τὸν λαχανόκηπό του, νὰ περιποιῆ-τὰ γελᾶδια του καὶ ἔπειτα, ἀνάμεσα στοὺς δικούς του, νὰ χαίρεται τὶς ολαύσεις τοῦ πατέρα καὶ τοῦ παπποῦ, καὶ τὴν Κυριακούλα Χαρατσῆ νὰ αἰνῆ στὸν ἀργαλειό της ἕνα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὠραῖα ὑφαντά, πού ἐθαύμασα ντοῦ ὅπου ἐπῆγα στὴν Ἁγία Ἑλένη. Καὶ στὸν Λαγκαδά εἶδα τὴν παλαιὰν κστενάρισσαν Μαρούλαν Γιαννακοπούλου νὰ περιποιῆται τὸ εἰκοροστάσι; καὶ νὰ ἀσχολῆται στὶς δουλειᾶς τοῦ σπιτιοῦ, ὅπως μιὰ ὁποιαδήποτε ἄλλη κοκυρά, εἶδα τὸν Γιώργη Ἑμμανουήλ στὴ Θεσσαλονίκη νὰ ξενοδουλεύῃ ἰηρὰ γιὰ νὰ βγάλῃ τὸ ψωμί τῆς φραμίλιας του (ἔχει γυναῖκα καὶ 4 παιδιὰ), ἰιδῆ ἡ κτηματικὴ τους περιουσία δὲν εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ τοὺς θρέψῃ, καὶ α τὴν Βιζοῆν Ἑμμανουήλ, τὴ γυναῖκα του, νὰ δουλεύῃ καὶ αὐτὴ στὸν ἰπο τοῦ Λαγκαδά, σὺν νὰ ἦταν ψημμένος ἄνδρας, μὲ τὸν κασμᾶ στὰ χέ-ι, γιὰ νὰ βοηθῆσῃ τὸν ἄνδρα της. Καὶ εἶδα ἀκόμη τὸν Γιώργη Ἑμμα-ἠήλ, ἔξω ἀπὸ τὸ φτωχικὸ του δωμάτιο στὴ Θεσσαλονίκη, νὰ ἐξηγῆ μὲ ἀγ-ικὴ ἀλλόττητα σὲ δυὸ ἀπὸ τὰ παιδιὰ του, τὴν ὠρα πού εἶχε σχολάσει ἀπὸ δουλειά του, πὼς νὰ περιποιῶνται τὰ λουλούδια.

Τοὺς ἠῶρα, ὅπως εἶπα, ἀνθρώπους ἀπλοῖκούς, ὅπως εἶναι ἀπλοῖκοι καὶ ες ἄλλες χιλιάδες ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀπλοῖκότης αὐτὴ ἰ χαρακτήρων, πού διέκρινε εἰς ὅλους, καὶ ἡ ἀγαθότης τῆς ψυχῆς των, ἡ ἰσῆλωσίς των στὴ μητέρα γῆ καὶ ἡ πατροπαράδοτη ἀπὸ χιλιετηρίδος λα-ία τους στοὺς «παπποῦδες», μὲ ἔκαμαν ἀκόμη περισσότερον νὰ θαυμάσω ἰ ἰδίας πλέον ἀντιλήψεως—*τί μπορεί νὰ κάμῃ ἡ ἀκατάλυτη δημιουργικὴ ἰ αμι πὸν κλείνει μέσα του ὁ ἄνθρωπος, σὲ μιὰ λανθάνουσα κατάστασι πὸν τὴν εἶδα νὰ ἐκδηλώνεται μὲ θαυμαστά ἀποτελέσματα, μὲ τὴν βα-ᾶ πίσι τῶν ἀναστενάρηδων, στὴν πυροβολία καὶ στὸ φαινόμενο τῆς ἰας κατ' αὐτήν.*

1. — **Δημοσιεύματα 'Εταιρ. Θρακ. Μελετών.** Οί εκδόσεις τῆς 'Εταιρ. Θρ. Μελετών καί ἡ δωρεάν διανομή τῶν δημοσιευμάτων ἐξακολουθεῖ. Κατά τὸ 1955 ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: *Πασχαλινὰ διηγήματα*, Πολυδ. Παπαχριστοδούλου, *Τὸ Θρακικὸ τραγοῦδι βυζαντινὸ τροπάρι*, τοῦ ἰδίου, *Τάναστενάρια τοῦ 1954*, *Μελέτη περὶ τοῦ βίου τοῦ Οἰκουμένου Πατριάρχου Διονυσίου Α'*, Γάσσου Γριτσοπούλου, *Ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι Θράκης*, Ἀρχιμ. Ν. Βαφείδου, *Οἱ Γραικομάνοι*, Δ. Γ. Βογαζλή, *Ἡ παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν*, Γρ. Εὐθυμίου. Τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ καθ' ἕκαστον καὶ ὁμαδικῶς ἀποσκοποῦν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ θρακικοῦ καὶ ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὰ θρακικά, ἱστορικά καὶ λαογραφικά προβλήματα καὶ ζητήματα. Ἄλλα τῶν δημοσιευμάτων ἔχουν μορφήν καθαρῶς ἐπιστημονικὴν, ἄλλα ἐκλαϊκευτικὴν. **Τὰ Πασχαλινὰ διηγήματα** εἶναι ἔργον λογοτεχνικὸν μὲν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἱστορικόν. Εἶναι μιὰ ζωντανὴ ἀπεικόνισις προσώπων καὶ πραγμάτων τῆς ζωῆς τῆς χαμένης Θράκης. Ἐπαγωγὰ διηγήματα, ποῦ ἀναζωπνεύουν τὸ παρελθόν καὶ δημιουργοῦν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγνώστου τὸ νοσταλγικὸν παρελθόν. Διαβαζόμενα προκαλοῦν δάκρυα καὶ πόνον ψυχῆς καὶ ἔτι πλέον, τὴν νοσταλγίαν μιᾶς ἐποχῆς, ποῦ ἐξάθηκε καὶ ἔσβησε ἴσως διὰ παντός. Καὶ οἱ Θράκες πρέπει κάποτε νὰ κλαίῃ τὴν χαμένη Πατρίδα. Τὰ λογοτεχνικά χαρίσματα τοῦ συγγραφέως εἶναι ἡ παραστατικότης, ἡ δυνατὴ κίεφραστικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἀκένωτος πηγὴ τῆς θρακικῆς ζωῆς. Ἡ μελέτη **Θρακικὸν τραγοῦδι βυζαντινὸ τροπάρι** εἶναι μιὰ δουλειὰ ποῦ χρειάζεται μεγάλῃ προσοχῇ γιὰ τὸ θέμα τῆς τῶ πρωτότυπον, ὅτι τὸ θρακικὸν τραγοῦδι ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν τῆς βυζαντινῆς μελωδίας καὶ τᾶνάπαλιν. Ὁ ἀναγνώστης βρῖσκει στὴ μελέτῃ τοὺς ἐπεξηγηματικοὺς λόγους τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν μελωδιῶν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν βυζαντινῶν τροπαρίων καὶ κείμενα ἀντίστοιχα μουσικά ποῦ καταδειχνουν τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Εἶναι θέμα ποῦ ἀργὰ γρήγορα θὰ τὸ καταπιασθοῦν οἱ μουσικολόγοι, ὅπως ἔκαμε ἤδη ὁ Σ. Περιστερῆς τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου Ἀκαδημίας, κινούμενος ἀπὸ ἓνα Ποντιακὸν τραγοῦδι. Τοῦτο τὸ θέμα ἐδόθη ὡς διάλεξις, καὶ συνωδεύτηκε ἀπὸ τὴ χορωδία θρακικῶν μελωδιῶν, ποῦ τραγοῦδησε τραγοῦδια Θρακικὰ κῆφαλε βυζαντινὰ τροπάρια. **Τάναστενάρια τοῦ 1954** εἶναι ἔργασίαν ποῦ ἀπέρρευσε ἀπὸ τὴ συνεργασίαν τοῦ Παπαχριστοδούλου Π., Ρωμαίου Κ., Καβακοπούλου Π., κ. Χατζηνικολάου Ἄννας καὶ τοῦ Violon G., ποῦ παρηκολούθησαν τὰ ἀναστενάρια καὶ ἕκαστος κατέθεσε τὰ στοιχεῖα τῶν παρατηρήσεών του εἰς τὴν ἀκτίνα τῆς εἰδικότητός του. Οὕτω τὸ ἔργον εἶναι μιὰ προσπάθεια ὁμαδικῆς συνεργασίας ποῦ ἀπέφερε καρποὺς καλοὺς. Τὸ ἔργον περικουσιεῖται μὲ ὄρατες εἰκόνες, ποῦ προσδίδουν στὸ δημοσίευμα ζωντανὴν εἰκόνα τῶν τελομένων καὶ δρωμένων. Μὲ τὰ δημοσιεύματά των γιὰ τὰναστενάρια ἢ περιγραφή τοῦ ἔθιμου συνετε-

έσθη, ἡ προσπάθεια τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐπροχώρησε καὶ τὸ ἔθιμον ἐστε-
 ρεώθη εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἐπιστημόνων. Ἡ μελέτη *περὶ τοῦ*
βίου τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου Α' εἶναι ἀξιόλογη καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς
 καὶ ἀπὸ συγγραφικῆς ἀπόψεως. Ὁ κ. Τ. Γριτσόπουλος, πού μετὰ τὰ δημοσιεύ-
 ρατά του ἐκέρδησε τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἐρευνητοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας
 οὗ ἔθνους, εἰργάσθη νὰ δώσῃ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ
 Διονυσίου Α', ἐπισυνάψας δὲ καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγιοσθέντος Πατριάρ-
 χου, μᾶς ἔδωκε ἓνα ἔργον ἀξιόλογον καὶ διὰ τὴν ἐρευνάν του καὶ διὰ τὴν
 ἴλην του καὶ τὰ ἐπιστημονικά του συμπεράσματα καὶ τὴν συγγραφικὴν ἱκα-
 ότητα. *Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχαὶ τῆς Θράκης* εἶναι τὸ τέλος τῆς ἐργα-
 ρίας τοῦ Ἀρχ. Ν. Βαφειδίου ἐπὶ τοῦ φακέλλου 434 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βου-
 ῆς. Πρόκειται περὶ τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως, τῆς ὁποίας παρέχει εἰκόνα
 κπαιδευτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Οὕτω συνεληρωθή-
 ῃ ἐκτύπωσις τοῦ περιεχομένου—πολυτιμοτάτου—τῶν φακέλλων, πού κατὰ-
 εἰνται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, ἀφοῦ ὠμίλησαν οὗτοι «φωνὴν ἀφιέν-
 ες» διὰ τοῦ Ἀρχιεῖου Θράκης διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν ἐπιστημονικὸν κό-
 μον, πού καταγίνεται μετὰ τὴν ἔθνολογίαν παρωχημένων ἐποχῶν, ἀλλὰ ὄχι
 αἱ πολὺ ἀπομακρυσμένων. *Οἱ Γραικομάνοι* τοῦ Δ. Βογαζλή εἶναι μιὰ ἐργα-
 ρία πολὺ καλὴ καὶ ἐκλαϊκευτικὴ. Γράφηκε ἀπὸ ἄνδρα, πού γνωρίζει τὰ πρά-
 ματα καλά. Τὰ γεγονότα βέβαια εἶναι γνωστά, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς συναρμο-
 ούσεως τοῦ ὕλικου καὶ τῶν συμπερασμάτων εἶναι εἰλικρινῆς, τίμιος καὶ
 παγωγός. Ἡ ἀφέλεια τῆς ἀφηγήσεως καὶ ἡ ἐγκατάμιξις προσωπικῶν γνω-
 ῶν μετὰ τὰ γεγονότα, εἶναι ἐνίσχυσις τῆς εἰλικρινείας τοῦ συγγραφῆος νὰ εἰπῇ
 αἱ μόνον τὴν ἀλήθειαν. *Ἡ παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν τουρκοκρα-
 τίαν* τοῦ Γρ. Εὐθυμίου, εἶναι ἀρχαϊκὴ μελέτη ἐκ τῶν κωδίκων τῆς μητρο-
 πόλεως Διδυμοτείχου. Εἶναι ἀπὸ τίς καλύτερες ὁμοίως ἐργασίαι, γιατί στηρί-
 ζεται σὲ κείμενα, ἀποφάσεις καὶ ἔγγραφα τῶν κωδίκων Διδυμοτείχου, πού
 ἔχε τὴν εὐτυχῆ ἐμπνευσιν νὰ μελετήσῃ ὁ κ. Γρ. Εὐθυμίου. Τέτοιαι ἐργασίαι
 ὄνον ὁ μακ. Μ. Ἀποστολίδης ἔκαμε μελετήσας τοὺς κώδικας τῆς μητρ. Φιλιπ-
 ουπόλεως καὶ τοὺς κώδικας τῶν ἑσναφίων τῶν ἀμπατζήδων καὶ τεκτόνων
 ὑγῆς. Ἦδη μετὰ τὴν δημοσίευσιν καὶ τῶν εὐρεθέντων νεωτέρων κωδίκων Ἀ-
 ριανουπόλεως καὶ καταγραφὴν τοῦ περιεχομένου των, ὁ κ. Γρ. Εὐθυμίου
 κινθάνει θέσιν ἐρευνητοῦ εἰς ὃ, τι ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν τοῦ τουρκοκρατούμενου
 Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν.

π. π.

—*Γεωργίου Οἰκονόμου Εἰρ. Βαρούχα—Χριστοδουλοπούλου* Νομισμα-
 τικὴ Συλλογὴ Ἀναστ. Κ. Π. Σταμούλη Ἀθῆναι 1955.

Εἶναι κατάλογος ἀρχαίων ἑλληνικῶν νομισμάτων. Τὸ μεγαλύτερον τμήμα,
 οὐ ἔχάρησε εἰς τὸ Ἐθν. Νομισματικὸν μουσεῖον τὸ 1924, ἡ οἰκογένεια Ἀν.
 ταμούλη. Ἡ συλλογὴ ἔχει καταρτισθῆ ἀπὸ τὸ 1875—1922 εἰς Σηλυβρίαν

καὶ περιέχει 93 βυζαντινὰ νομίσματα, μολυβδόβουλλα, 37 μολυβδίνους σφραγίδας, 13 βαθυία καὶ διάφορα μικρὰ ἀντικείμενα. Τοῦ ἔργου προτάσσεται διςέλιδος πρόλογος τῆς κ. Εἰρ. Βαρούχα. Τὸ ἔργον εἶναι σπουδαῖον καὶ ἡ συλλογὴ ἀξιόλογος. Διότι ἔχει καταρτισθῆ εἰς τὴν Προποντιίδα, καὶ διότι περιέχει ἀνέκδοτα ἢ σπάνια ἢ νέας παραλλάγας γνωστῶν νομισμάτων. Τὸ εὐτύχημα εἶναι ὅτι διὰ τῆς συνεργασίας τοῦ μακαρ. Γ. Οἰκονόμου καὶ κ. Εἰρ. Βαρούχα καὶ τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ Μιλτ. Σταμούλη, ἀπεκτίσαμεν ἓνα ἔργον ποῦ τιμᾶ τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ τὴν Θράκην, ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς βυζαντινοὺς θησαυροὺς ποῦ περιλαμβάνει. Τὸ ἔργον ἐξετυπώθη μὲ φιλοκαλίαν καὶ περιλαμβάνει ἐν τέλει πίνακα τῶν δωρηθέντων.

3. Ὁ 23ος τόμος τῶν Θρακικῶν. Ἐκυκλοφόρησεν ἐπὶ τέλους ὁ διαφημιζόμενος τόμος τῶν Θρακικῶν μὲ 13 τυπογρ. φύλλα καὶ μελέτην περὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἡρακλείας τοῦ Ἑβλ. Κουρούλα καὶ ἴσως οὐδὲν ἄλλο ἀξίον προσοχῆς. Ἡ Ἐταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν ὅμως ἐξετύπωσε ἕως τώρα 46 δημοσιεύματα καὶ τὰ ἐμοίρασε κατὰ χιλιάδας δωρεὰν πρὸς τὸν λαὸν τῆς Θράκης, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ὑπεβόηθησεν τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ΙΘ' καὶ Κ' τόμου τοῦ Ἀρχείου Θράκης μὲ ἐξαιρετικὸν ἔλικόν καὶ 50 τυπογραφικὰ φύλλα καὶ δημοσιεύματα, ποῦ ἀληθῶς ἐξυπηρετοῦν τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας καὶ λαογραφίας τῆς Θράκης. Εἰς καλλιτεχνικὴν ἔκδοσιν ἐτοίμασε τὴν μεγάλην συλλογὴν τῶν Θρακ. μελωδιῶν διὰ συνεργεῖου, τῆς ὁποίας δημοσιεύεται τὸ 1ον μέρος. Προωθεῖ τὴν συλλογὴν ἱστορικῶ ἔλικου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θρακικὸν λαὸν διὰ τὰ σύγχρονα γεγονότα τοῦ 1910—1950. Ἐκδίδει προσεχῶς ἀξιόλογον συλλογὴν δημοτικῶν ᾠμάτων καὶ παραμυθιῶν ὑπομνηματισμένων ἐπιστημονικῶς, διὰ νὰ καταδειχθῆ ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία τῶν πνευματικῶν προϊόντων τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ. Ἐκπέμπει ὀμιλίαι καὶ τραγούδια χάριν τῶν Θρακῶν ἀπὸ τοῦ Ραδιοφ. σταθμοῦ Κομοτινῆς—Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης. Ἦδη ἐτοίμασε πρὸς ἔκδοσιν σειρὰν ὀμιλιῶν ἱστορικῶν, λαογραφικῶν, καὶ λογοτεχνικῶν, ποῦ ἐκπέμπονται διὰ τῶν Ραδιοφ. σταθμῶν. Ἐπιχειρεῖ ἀνασκαφὰς εἰς Θράκην. Ἀπεκάλυψε τοὺς χαμένους Κώδικας Ἀδελφῶς κ. λ. π. Χωρὶς νὰ παριθιμήσωμεν καὶ τὴν ἄλλην ἐργασίαν τῆς Ἐταιρείας λέγομεν:—Τί ἐχρηιάζετε ὅλη αὐτὴ ἡ προσπάθεια τοῦ Θρακ. Κέντρου μὲ τὸ φτωχὸν ἐπιτελεῖόν του ;

4. Δελτίον Λεσβιακά. Παν. Νικήτα : Τὸ λεσβιακὸ μνηολόγιον. Μυτιλήνη 1953. Τόμ. Α' τεύχ. Α'.

Εἶναι μιὰ ἐργασία λαογραφικὴ πολλῆς ἀξίας, ὅμοιος τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχουν ἄλλες στὸ λαογραφικὸ μας θησαυρό. Ὁ μακ. Χουρμουζιάδης, διδάσκαλος στὶς Δελιώνας Ἀν. Θράκης, ἔχει συνθέσει τὸ Καλαντάρι, ποῦ ὅμως ὑπολείπεται ἀπὸ τὸ Λεσβιακόν. Τὰ κείμενα τὰ συνοδεύουν καὶ τραγούδια σὲ βυζαντινὴ κιεθρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ, ποῦ συμπληροῦν τὴν ἐργασία τοῦ λαογράφου Παν. Νικήτα, ποῦ ἀναδειχεται ἀξιόλογος παράγον στὴ Λεσβιακὴ λαογραφία.

π. π.

Τὰ ἄπαντα τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ : Ἐπιμέλεια διδως Κ. Μαμώνη, Θρακιώτισσας δ. φ. (ἔκδοτικός οἶκος «Βίβλος»).

Στὴ σειρά τῶν ἐκδόσεων νεοελλήνων συγγραφέων, ποὺ ἀνέλαβε ὁ ἔκδο-
 δος οἶκος «Βίβλος», συμπληρώθηκε τελευταία, ἡ εἰς ἑβδομαδιαῖα φυλλά-
 ἔκδοσις τῶν λογοτεχνικῶν ἀπάντων τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ. Στὴν ἔκδοσι αὐτὴ
 εἶναι ἡ ἀριώτερον καὶ ἡ πληρέστερον ἀπ' ὅλες τὶς προηγούμενες ἐκδόσεις
 ἔργων τοῦ Βιζυηνοῦ, συμμαζεύεται δλόκληρον τὸ καθαρὰ λογοτεχνικὸ,
 ἠθικὸ καὶ διηγηματογραφικὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Θρακιώτη, ὅσο φυσικὰ
 μέχρι τώρα τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Ἡ δις Κ. Μαμώνη, ποὺ ἀνέλαβε
 ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς, εἶχε ν' ἀντιμετώπιση δύο σοβαρώτατες
 κόλλες στὴν ἐργασία της : α) Τὸ τραγικὸ σκόρπισμα αὐτοῦ τοῦ τυπωμέ-
 ἔργου τοῦ Βιζυηνοῦ, πρὸ πάντων τοῦ ποιητικοῦ, σὲ ἐκδόσεις σπάνιες,
 εὔρετες, σὲ παλιὰ καὶ σπάνια ἔντυπα τῆς ἐποχῆς καὶ β) τὴν ἀτέλεια τῶν
 ἡγουμένων ἐκδόσεων Φέξη καὶ Σιδέρη, ὅπου ὑπάρχουν ἕνα σωρὸ λάθη
 καὶ παραλείψεις. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς οὐσιαστικώτατες δυσκολίες, μπο-
 με νὰ ποῦμε ὅτι ξεπεράσθηκαν ἂν ὄχι ἀπόλυτα, πάντως πολὺ ἱκανοποιη-
 ῖ. Ἀπόλυτα θὰ μπορούσαν νὰ ξεπερασθοῦν, ἂν εἴχαμε σήμερον στὰ χεῖρα
 καὶ ὄλο τὸ χαμένο ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Βιζ. καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ δημο-
 μένου του ἔργου, γιὰ νὰ γίνουν ἀπ' ἐκεῖ οἱ συγκρίσεις, οἱ παραβολὲς καὶ
 μορφώματα. Ὅμως μὲ τὸν τραγικὸ καὶ πρόσφορον χαμὸ τοῦ μεγάλου λογο-
 ῆ τῆς Θράκης, τὰ χειρόγραφα του σκορπίσθηκαν καὶ σήμερον ἀγνωστοῦμε
 βρίσκονται ἔργα του ποὺ ἦταν τότε ἔτοιμα γιὰ τύπωμα, καὶ ποὺ μᾶς ἄφι-
 μονάχα τοὺς τίτλους τους. Στὴν ἔκδοσι αὐτὴ συμμαζεύεται ὄλο τὸ σκορ-
 ἔνο λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Βιζυηνοῦ καὶ κατατάσσεται χρονολογικὰ, ἀνά-
 με τὸν χρόνον τῆς πρώτης δημοσιεύσεως. Τὰ διηγήματα δὲν ἀναδημο-
 ονται ἀπλῶς ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἐκδόσεις Φέξη καὶ Σιδέρη, ἀλλὰ συγ-
 ονται μὲ τὶς πρώτες δημοσιεύσεις, ποὺ εἶναι οἱ αὐθεντικώτερες, γιὰτὶ
 ἐκτὸς ἀπὸ τὸν «Μοσκῶβ Σελῆμ» ποὺ δημοσιεύτηκε, ὅταν ὁ Βιζυηνὸς
 κίταν στὸ φρενοκομεῖο, ἦταν φροντισμένες ἀπ' τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα.
 τὰ λάθη καὶ οἱ παραλείψεις τῶν ἐκδόσεων ἐκείνων ἀποφεύγονται, κι'
 εἶναι πολὺ σημαντικὸ. Ἀπὸ τὰ ποιήματα περιλαμβάνονται στὴν ἔκδοσι
 ὑτὰ ποὺ τυπώθηκαν σὲ συλλογὲς κι' αὐτὰ ποὺ δημοσιεύθηκαν σκόρπια
 ρημερίδες καὶ περιοδικὰ, κι' ἀκόμα καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἐκδεδομένα ποιή-
 τοῦ χειρογράφου «Τὰ λυρικά», ποὺ εἶναι σήμερον κτῆμα τοῦ Πολυδ.
 αχριστοδούλου. Πολὺ σημαντικὸ ἐπίσης εἶναι τὸ ὅτι συγκεντρώνονται
 ἔκδοσι ὅλα τὰ σκορπισμένα παιδικὰ ποιήματα τοῦ Βιζυηνοῦ, αὐτὸς ὁ
 ἴμνητος θησαυρὸς γιὰ τὴν ἠθικὴ καὶ χριστιανικὴ διαπαιδαγώγησι τῶν
 ὦν μας, ποὺ ὁ ἄτυχος ποιητὴς δὲν ἀξιώθηκε νὰ τὰ δῆ τυπωμένα σὲ
 ῆ. Ποιήματα ἀπ' τὴν «Ἐστία», ἀπ' τὴ «Διάπλασι», ἀπὸ παλιὰ ἀνα-
 τικά, ἀπὸ τὴν ἔκδοσι Ε.Θ.Μ. τῶν παιδικῶν τραγουδιῶν τοῦ Βιζυηνοῦ

ἀπ' τὸ χειρόγραφο «Τὰ λυρικά», συγκεντρώνονται ἔδω μὲ πολλή φροντίδα καὶ ἀγάπη. Τὴν ἔκδοσι κλείνουν βιβλιογραφικά, πλούσια κριτικά ὑπομνήματα, καθὼς καὶ φροντισμένο γλωσσάριον, πολύτιμος θησαυρὸς τοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θρακιώτικου ὕλικου.

Χαιρετίζουμε μὲ χαρὰ τὴν ἔκδοσι τῶν λογοτεχνικῶν ἀπάντων τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, κι' εὐχάμαστε πολὺ γλήγορα νὰ ἔχωμε συγκεντρωμένο κι' ὀλόκληρο τὸ αἰσθητικὸ καὶ φιλοσοφικὸ ἔργο τοῦ μεγάλου καὶ ἄξιου παιδιοῦ τῆς Θράκης.

π. π.

Ἐπανόρθωση. Τὸ λαϊκὸ τραγοῦδι τοῦ ΙΘ' τόμου σ. 302—304 γιὰ τὸν ἔκτολισμὸ τοῦ Σαμμακαριοῦ ποὺ περιώσαμε μὲ ἴδιον τοῦ Θεοδ. Κιακίδη ἱατροῦ λαθασμένα, ἔχει γραφῆ ἀπὸ τὸν ἐξάδελφό του Θεοδ. Κιακίδη, κἀταίκο τῆς Ν. Φιλαδελφείας Ἀθηνῶν, μικρέμπορο, ποὺ ἀγαπᾷ νὰ συλλέγη παντὸς εἴδους λαογραφικὰ κείμενα καὶ νὰ δημοσιεύῃ προφορικὰ ἱστορήματα στὸν «Προσφυγικὸ Κόσμο» καὶ ποὺ πάσχει κι' αὐτὸς ἀπὸ ἀθεράπευτη νοσταλγία γιὰ τὸ Σαμμακόβι καὶ τὴ Θράκη.

Ἐπανόρθωση. Τὰ δυὸ συνδετικὰ μέτρα μουσικῆς τῆς σ. 376 ὁ μελετητῆς πρέπει νὰ μεταθέσῃ στὴ σ. 379 σειρὰ πέμπτη, διότι ἐκεῖ ἀνήκουν, παρεμβληθέντα κατὰ λάθος ἐκεῖ ὅπου τώρα βρίσκονται.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

† **Εὐδοκία Κιάκη.** Ἡ τραγουδίστρια Εὐδοκία Κιάκη, ποὺ μᾶς τραγούδησε σὸν λαϊκὸς βάρδος καὶ καταγράψαμε τὰ Σαμμακαριανὰ τραγοῦδια καὶ ἦταν ἡ μόνη γοιὰ ποὺ μπόρεσε νὰ μᾶς τραγουδήσῃ σωστὰ τίς λαϊκὰς αὐτὰς μελωδίας, ἀπέθανε. Τὴ φωνή της τὴν σώσαμε καὶ στὸ μαγνητόφωνο. Τὰ τραγοῦδια της κατέγραψε ὁ κ. Π. Καβιρόπουλος καὶ μερικὰ ἐκδίδονται ἤδη εἰς τὸ Α' μέρος τῶν Θρακιῶν Λαϊκῶν Μελωδιῶν. Αἰωνία της ἡ μνήμη καὶ τὸ κῶμα τῆς Δυτικῆς Θράκης ποὺ τὴν σκεπάζει ἑλαφρόν.

† **Ἀσπασία Φαλλιέρου.** Ἡ Θράκη ἔχασε καὶ τὴν εὐγενικὰ καὶ τὴν καλὰ μορφωμένη Ἀσπασία Φαλλιέρου ἐκ Μαδύτου, πολὺ νέα ἀκόμη. Ἡ μακαρίτισσα εἶχεν ἑξαισία φωνή καὶ ἀγαποῦσε νὰ τραγουδῇ τὰ λαϊκὰ τραγοῦδια καὶ μᾶς τραγούδησε καὶ καταγράψαμε ἀρκετὰ Μαδυτιανὰ, ὅπως τό:

Βάλε κινὰ στὰ χέρια σου στὰ πέντε δάχτυλά σου

καὶ τὸ πρωτοχρονιάτικο κάλανδο : *Μᾶς ἦρθε ἡ Πρωτοχρονιά.* Στὸ μαγνητόφωνό μας περιώσαμε τὴ φωνή της καὶ τὸ πηγαῖο θρακικὸ τραγοῦδι της. Ὁ Θεὸς ἄς ἀναπαύσῃ τὴ Θρακιώτισσα τραγουδίστρια στὴν Ἀττικὴ γῆ.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

- ἰθουπόλεως 82
 Πέτρα Διδυμοτείχ. 331, 332 333, 334
 ἰος Κύριλλος 327
 ρεϊτικός κώδιξ 23
 ἰάλου 82
 νατίζοντες Γέται 50
 γγανοί ἢ Γύφτοι 315
 ἰκεταί σφραγίδες 128
 ἰλώτος 7
 ἀλώτους 900, 329
 τοῦ ἑλληνικοῦ διαφωτισμοῦ 154
 οὐθία ἀγίου 26, 37
 3ῆς χρονολ. ἀνόδου Δ. εἰς θρόνον 11
 ἀνικός πόλεμος 370
 βιβλία 298
 σημειώμ. περὶ Κατσιβέλλων 313
 ; γενικῆς παρατηρήσεις 374
 ἰοδιδασκικαὶ Σχολαὶ 91, 206
 βιάδης Παπαδάς 225
 ριώτου Μ. 364
 ἰα ἐνίων μητροπολιτῶν 159
 ἰκά ὄπλα 69
 ἰνῆσις θεάτρου Βουκουρεστίου 222
 ὀργάνωσις τῆς Δημογεροντίας καὶ
 ρείας Σχολῆς Διδυμοτείχου 195
 εἰς Φαναριωτῶν 154
 ἰα πυρᾶς 362
 τενάρια 1956, 357
 τενάρια μέσφ τοῦ κινηματογραφι-
 φρακοῦ 367
 ἰή καὶ γυναικεία φορεσιά 305
 ἰώτης Ν. 310
 ῥωνασκιῶν ἀνάγν. Εὐαγγελίου 128
 εν εἰς τὸν Οἶκον, θρόνον 8
 ἰοθυσία 51
 ; τῆς ἑλλην. ἀστικῆς τάξεως 154
 Λαγνε 341
 νισις θεῶν παρὰ Θραξί 138
 ἰ καὶ ἐπιτομία Θρακῶν 74
 ἰολογία ὑπογεγραμμένη 140
 ἰσμα τῆς ΡΓ' συνεδριάσεως 208
 ἰλή εἰς Μοραβίαν 327
 ἰολίδης Κ. Μ. 274
 ἰεις 201
 ἰόπουλος Κωνστ. 212
 ἰόπουλος Γ. Γρ. 124
 ἰκὸν οὐσιαστ. ἢ ἐπίθετο 258
 ἰουπόλεως 83
 ἰα στίχων 322
 ἰκόπου Ἰερεμίου 132
 ἰσκοπή Ἀχιλῆος 11
 ἰτεία Ἀβερκίου 161
 ; Γ. 221
 ἰ; αὐθαιρέσις 129
 ἰ. ἑλληνοδιδασκάλου 183
 Ἀτοίγγανοι Βουλγαρίας 315
 αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα τοῦ Σουλ-
 τάνου Μαχμούτ 125
 αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον 122
 ἀφελεῖς στίχοι 14
 Βασίλης Σ. Συνακίδης 314
 Βαφείδης Ν. Ἀρχιμ. 316
 Βησσαρίων 126
 βιβλία διάφορα 151
 βιβλία λογαριασμοῦ τοῦ κηροποιείου
 τῆς μητροπόλεως 151
 βιβλία διαθηκῶν 151
 βιβλία πρωτοκ. ἀλληλογραφίας 150
 βιβλία πνευματικῶν καὶ μικτῶν ἐκκλη-
 σιαστικῶν δικαστηρίων 150
 βιβλίον πρακτικῶν 298
 βιβλίον ταμείου Κοινότητος 208
 βιβλίων διαζυγίων 298
 Βούλα 325
 Βογατλῆς Δ 315
 Βούλαγοι Πέτρος καὶ Ἀσάν 369
 Βραβεῖον Ἰερᾶς Μονῆς Ἰωάννου Θεο-
 λόγου Πάτμου 155
 Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον 34
 γεμενετζήδων καὶ κουντουράδων 140
 γενικαὶ πληροφωρίαι 87
 γενικὴ συνέλευσις προκρίτων 201
 Γεννάδης Ν. πρόξενος Ἀδριλέως 207
 Γεννάδιος Σχολάριος 7
 γεραρά μονῆ Κοζινίτζας 20
 Γερωδραγοῦλης 363
 Γιάγκος Σταμάτης 165
 Γιάννης Σιδέρης 215, 217
 γράμματα ἀπολυθέντα 20
 Γρηγόριος ἐλέφ Θεοῦ 178
 Δακῶν ὁμότης 73
 Dawkins καθηγητῆς 338, 339
 Dawkins γνῶμες 339, 342
 Δεβελτοῦ 83
 δευτέρα πατριαρχεία 19
 δευτέρα ἀνοδος Διονυσίου Α' 16
 δευτέρον τοῦ Βουκουρ. θεάτρον 213
 δευτέρος στίχος προοιμίου 346
 Δημητσάνα 3
 Διάγραμμα συνολικοῦ πληθυσμοῦ 110
 διαζύγιον καὶ νόμφαισις 130
 Διαμέρισμα Σαρ. Ἐκκλησιῶν 113
 Διαμέρισμα Βουνάρ-Χισάρ 113
 Διάφορα ἔγγραφα 152
 Διάφοροι ἐπισκοποὶ 81
 διδάκτρα 157
 διδάσκαλος Αὐγερινός Παπαϊωάννου
 πρὸς Φ. Σ. Ἀδρ. 99
 διδάσκαλος Γ. Ι Περραιβός 164
 διδάσκαλος ἀλληλοδ. Γ. Παρηγῆς 167

διδάσκαλος Γ. Κ. Λογοθέτης 170, 173
 διδασκάλισσα Ἀθηνᾶ Μαργαρίτου 193
 διδακτικὸν καὶ βοηθητικὸν προσωπι-
 κὸν (1880) 209
 διδακτ. συνοδικὴ καθαίρεσις ἱερ. 132
 διηγηματογραφία 323
 δική μου παντιέρα 320
 Διονύσιος Α' 3, 11
 Διονύσιος ἐτούρκευσε καὶ περιετριμῆθη 13
 Δράγγης Στόγιου 165
 ἔγγραφον 34, 102
 ἔγγραφον 17, 103
 ἔγγραφον 36, στατιστικὴ 106
 ἔγγραφον 25, 113
 ἔγγραφον 27, 114
 ἔγγραφον 43, 115
 ἔγγραφον 43, 115, ἐκθεσις ἐξ Ἀδριλέως
 ἔγγραφον 44, 117
 ἔγγραφον Θερακ. Φιλεκπαίδ. Συλλ. 203
 ἔγκληνια ἐθνικοῦ θεάτρου 222
 ἐθνικοὶ χοροὶ 63
 Εἰκοσιφρόνισσα 3
 εἰκὼν τῆς Παναγίας 141
 εἰκὼν ἀγίου Δημητρίου 141
 εἰκὼν τῶν Εἰσοδίων 141
 εἰκὼν ἀγίου Σπυριδωνοῦ 141
 εἰκὼν Δικαίου Ἰωσήφ 141
 εἰκὼν ἀγίου Γεωργίου 141
 εἰσαγωγικά 81
 εἰσιτήρια 205
 ἔκαμαν ἄριτι 16
 ἐκθεσις Καβακλή (1877) 98
 ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία Ἀδριπόλεως 81
 ἐκτομή 79
 ἐκ τῶν ἐκτενῶν λογαριασμῶν 160
 Ἐλαίας Καλλίνικος 187
 ἔλλειψις κτηρίου Ἑλλην. Σχολῆς 206
 ἔλλειψις ἑλληνοδιδασκάλου 210
 ἔλλειψις παρθεναγωγείου 200
 Ἑλληνας κάτοικοι 165
 Ἑλληνικὴ Σχολὴ 208
 Ἑλληνικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία 324
 ἑλληνικὸν κείμενον βερατίου 125
 ἑλληνικὸν θέατρον 323
 ἑλληνοδιδάσκαλος Ἀλέξανδρος 165
 ἐμειώθη ὄραθ. τῶν διδασκάλων 168
 ἐμπορία ἀνδραπόδων 58
 ἐνδιαφέρον λογαριασμοῦ 159
 ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν 140
 ἐνεκρίθησαν παμπήρησι 177
 ἐνιαύσιοι ἐξετάσεις 205
 ἐνόπλιοι χοροὶ 63
 ἐνορία 40 Μαριτύρων Σαρ. Ἐκκλησ. 119
 ἐνορία Ἀγ. Πάντων Σαρ. Ἐκκλησ. 119
 ἐνορία Ἀγ. Ἰωάννου Σαρ. Ἐκκλησ. 120
 ἐντοκοὶ ὁμολογίαι 162
 ἐπαρχία καὶ ἑλλ. κλήρος στῆ Θεράκη 323
 ἐξέλιξεν προομίον 353
 ἐξέλιξεν στὸν πρῶτον στίχον 353
 ἐξέλιξεν στὸν δεῦτερον στίχον 351.

ἐξέλιξεν στὸν τρίτον στίχον 355
 ἐξέχουσα φυσιογνωμία 175
 ἐπιγραφαι 2 πινάκων 177
 ἐπίθετο καὶ οὐσιαστικὸν 240
 ἐπίθετο ἢ ἐπίρρονημα καὶ ῥῆμα ἢ ῥημα-
 τικὸν θέμα 253
 ἐπίσημα δεῖπνα 62
 ἐπιστολὴ Ἀργυροπούλου 214
 ἐπιστ. διδασκ. Ἀγγερ. Παπαϊωάννου 97
 ἐπιστολιμαία ἐκθεσις 97
 ἐπίστρωσις λούστρου 141
 ἐπίτροποι Σχολῆς 157, 160
 Ἑπτανήσιοι ποιηταὶ 322
 ἔργα περὶ ἡθῶν καὶ ἐθίμων 49
 ἔργον Ἀριστία 223
 ἐσηκωναν ἕνθεμα 143
 ἐσνάφια, ρουφέτια 139
 ἐτέρα μαρτυρία 157
 Εὐγενικοῦ κώδιξ 5
 Εὐγενίου Βουλγάρεως 321
 ἐφεξῆς σταθεροὶ πόροι 172
 Ζάχος Β. 317
 ζήτημα ἑλληνοδιδασκάλου Γ. Λοδοθετί-
 δου καὶ ἐφοροδ. 181
 Ζυγομαλῆς Θεοδ. 5
 Ζωγράφος Χατζηνικόλα Ἀδριλίτης 140
 Ἡμερολόγιον Δήμου Λιδυμοτείχου 323
 Θεὸν Ζάμοξιν 50
 Θερακικὸς σύλλογος Κων.πόλεως 192
 Θερακῶ νόμος 54
 Θερακῶν τροφή 59
 Θερακῶν ταφαὶ 52
 Θερακῶν κατοικίαι 64
 Θερακῶν πολυποσία 60
 Θερακῶν ἀμφοισμός 67
 Θερακῶν ὁμότης 71
 Θερακῶν ὄπλις 68
 θέμα ὀφειλῆς 203
 θέμα διδασκαλίας 203
 θεωρηθέντες λογαριασμοὶ τῆς πρωτο-
 συγγελίας 181
 ιδιόκτητον Κοινοτικὸν Σχολεῖον 163
 ἰδιωματικά 225
 ἱερῶν θύεσθαι 51
 ἱερὸν νταούλι 370
 ἱεροδικῶν Ἀθανάσιος Βλάχος 155
 ἱμάτιον κοτὸν ἐξωσιμένον 136
 ἰσολογισμὸς Μητρ. Λιδυμοτείχου 183
 ἱστορικὸν ἀνευρέσεως 131
 ἱστορικὸν ἔγκλημα Τούρκων 340, 341
 Καθῆδες καὶ Ναῖπης 130
 καθαίρεσις Ἱερεμίου 133
 καθορισθεῖσα μισθοδοσία 194
 Καλελιῆδες 158
 κανονισμός 22
 κανὼν καὶ προσόμοια 23
 Καράτζαλης Κ. Στ. 218, 219, 220, 221, 224
 καταγραφή ὁμολ. Ἑλλην. Σχολῆς 162
 κατάλογος μοτιβῶν λαϊκῆς τέχνης 341
 κατάστασις Ἑλλην. Σχολῆς 207

τὰ τὴν Παναγίαν Σχολή 171
 τὰ τὸν Ρασσοτουρκικὸν πόλεμον 198
 τὸ στὸν Ἁγιοδόξω 363
 ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς Θεολογίας 339, 340
 ὁμοίωσις 140
 ἱεραρχία, Ποιᾶκοι, Ἀγριᾶνοι, Ντα-
 λῆδες, Κιζιλμπάσηδες 334, 335, 336
 ιορλές 70
 νὰ χαρακτηριστικὰ 305
 κούρι 364
 ὁμοίωσις Διδυμοτείχου 329, 330, 331
 ὑποὸ τὴν ἄνω 337, 338
 ἡ Θεολογία 79
 ὑποπύλου Ν. 321
 ἡλίτσα Μαρία 10
 ἱεραρχία Παντοκράτορος 220
 ἡ Θεολογία ἐπὶ τῆς Γ. Πέτρου 179
 ἱεραρχίας 7
 ἡ ἱερ. ἐπιτομὴν γεμενετζήδων 142
 ἡ ἱερ. Δ'—ΠΓ' 146, 290
 ἡ ἱεραρχία Ἀθανασιάδης 160, 161
 ἡ ἱεραρχία Ν 214
 ἡ ἱεραρχία Ἀρτέμιδος 137
 ἡ ἱεραρχία ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς 372
 ἡ ἱεραρχία νεοελληνικαὶ 319
 ἡ ἱεραρχία Λεοντίου 313
 ἡ ἱεραρχία—κανάβι 336, 337
 ἡ ἱεραρχία τῆς κατὰ τὴν Παναγίαν
 ἡ ἱεραρχία ἀποστολικῆς Σχολῆς 166
 ἡ ἱεραρχία βιβλία 298, 299, 300
 ἡ ἱεραρχία πολλατὰ βιβλία 151
 ἡ ἱεραρχία Π. Ζ. 205
 ἡ ἱεραρχία Βαγρον 309
 ἡ ἱεραρχία ἐπιτομῶν 78
 ἡ ἱεραρχία Σχολῆς Καβακλή 97
 ἡ ἱεραρχία Μ. χρονολογία 5, 13
 ἡ ἱεραρχία Γεδεών 24
 ἡ ἱεραρχία Σουλτανόπουλου 8
 ἡ ἱεραρχία Ἐφέσου 4
 ἡ ἱεραρχία ἀγαλμάτων Ἀρτέμιδος 134
 ἡ ἱεραρχία Σουλτάνου 10
 ἡ ἱεραρχία 337, 338
 ἡ ἱεραρχία Ν. 204
 ἡ ἱεραρχία σφραγίδος 196
 ἡ ἱεραρχία 327
 καὶ παρατηρήσεις 117
 τὴν ἐκκένωση Ἁγ. Θεολογίας 274
 ἡ ἱεραρχία Φιλίππουπόλεως 8
 ἡ ἱεραρχία Σερρών Κωνσταντίνου 357
 ἡ ἱεραρχία Διονυσίου 171
 ἡ ἱεραρχία Καλλίνικου 161
 ἡ ἱεραρχία Παΐσιου 156
 ἡ ἱεραρχία Θεσσαλον. Παντελεήμων 358
 ἡ ἱεραρχία διδασκάλων καὶ σχολείων 298
 ἡ ἱεραρχία 131
 ἡ ἱεραρχία 128, 131
 ἡ ἱεραρχία κυβερνήτης 221
 ἡ ἱεραρχία Ἁγίας Τριάδος (Καβακλή) 99
 ἡ ἱεραρχία Κορνοφωλιάς 143
 ἡ ἱεραρχία Φιλοσόφου 3

ἡ ἱεραρχία Προδρόμου 6
 ἡ ἱεραρχία Μαγγάνων 3
 ἡ ἱεραρχία Ἁγίας Τριάδος 102
 ἡ ἱεραρχία 159
 ἡ ἱεραρχία ἀνεκδοτολογίας 13
 ἡ ἱεραρχία καὶ ποιήσεις 77
 ἡ ἱεραρχία Ζαφειράκης 314
 ἡ ἱεραρχία Κ. 315
 ἡ ἱεραρχία 61
 ἡ ἱεραρχία 342
 ἡ ἱεραρχία Χωνιάτης 369, 370
 ἡ ἱεραρχία ἐν ἱερομονάχοις Γεράσιμος 133
 ἡ ἱεραρχία θάνατος εὖρος τὸν ἄνδρα 22
 ἡ ἱεραρχία οἰκογένεια Λαμπαδαροπούλου 3
 ἡ ἱεραρχία οἰκονομική τῆς σχολῆς ἐπίσχυση 157
 ἡ ἱεραρχία οἰκονομική ἐξέλιξις τῶν Σχολείων 159
 ἡ ἱεραρχία οἰκονομική κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς
 Κοινοῦτητος 162
 ἡ ἱεραρχία οἶνος ἀκατος 61
 ἡ ἱεραρχία ὁμοίωσις. Μελετήσις Καβάσιλα 168
 ἡ ἱεραρχία ὀνόματα διδασκάλων 160
 ἡ ἱεραρχία ὁμοίωσις ἐπιτομῶν 155
 ἡ ἱεραρχία ὁμοίωσις Ἐκκλησίας 5
 ἡ ἱεραρχία ὅσα ἐξοδα ἐγέναν διὰ τὴν οἰκοδομήν Κ.
 ἡ ἱεραρχία ἀλλήλοδ. Σχ. καὶ Παρθεν. 175
 ἡ ἱεραρχία 364
 ἡ ἱεραρχία οὐσιαστικὸ—οὐσιαστικὸ 226
 ἡ ἱεραρχία οὐσιαστικὸ—ἐπίθετο 240
 ἡ ἱεραρχία οὐσιαστικ.—ῥήμα ἢ ῥημα. θέμα 248
 ἡ ἱεραρχία παιδεία ἐν Ἰδιῶν καὶ τῶν Κωδικίων 153
 ἡ ἱεραρχία παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ 145
 ἡ ἱεραρχία παιδία 63
 ἡ ἱεραρχία Παναγία ἢ Ἀχειροποίητος 14
 ἡ ἱεραρχία Παναγία Ἰμβρου 225
 ἡ ἱεραρχία Πυλαργηγόπουλος 316
 ἡ ἱεραρχία Πατὰ Παναγιώτης Χρῆστος 325
 ἡ ἱεραρχία παραλλαγές μετὰ τὸ τοπων. Βλαχία 353
 ἡ ἱεραρχία παρανόμος νυμφευθῆναι 130
 ἡ ἱεραρχία παράνομα κατὰ τοῦ Ἑλλ. διδασ. 199
 ἡ ἱεραρχία παρατηρήσεις πίνακος 119
 ἡ ἱεραρχία Παρθένος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπισκόπος
 Κωνσταντινουπόλεως 132
 ἡ ἱεραρχία Πά σὲ πράσινο λιβάδι 362, 373
 ἡ ἱεραρχία Πασχαλάκης Λογιωτατίδης 204
 ἡ ἱεραρχία πατριαρχικά γράμματα 152
 ἡ ἱεραρχία πατριπαράδοξα μετρίκια 143
 ἡ ἱεραρχία περιγραφή εὐρήματος 135
 ἡ ἱεραρχία περὶ ἡθῶν καὶ ἐθίμ. ἀρχ. Θεολογίας 49
 ἡ ἱεραρχία περὶ μεταβάσεως τῶν ἀδελφῶν εἰς Μο-
 ρβίαν 327
 ἡ ἱεραρχία περισκελίδες 141
 ἡ ἱεραρχία περὶ πολεμικῆς Θεολογίας 70
 ἡ ἱεραρχία περὶ σχολικῶν ἐφόρων 165
 ἡ ἱεραρχία περιτετημένους ἔχει 13
 ἡ ἱεραρχία περὶ τῶν κωδ. Μητρ. Ἀδελφ. 273
 ἡ ἱεραρχία πεσκέσιον 9
 ἡ ἱεραρχία πηγή δούλων 58
 ἡ ἱεραρχία πηλοπλουσιακή 155
 ἡ ἱεραρχία πληροφορία πλουσιώτερα 208
 ἡ ἱεραρχία πνευματικῆς Θεολογίας κατάστασις 75

πνευματικός και ήθικός πολιτισμός 309
 ποιναί 200
 πόλη Σαράντα Ἐκκλησιῶν 118
 Πολίτου Σοφία 204
 πολυγαμία 53
 πρακτικά 298
 πρακτικόν τοῦ Κώδικος Η' 173
 πρόθεσις ὡς α' συνθετικό 258
 Προκόννησος (νήσος Μαρμαρᾶ) 121
 πρὸς ληστείαν ροπή 57
 πρόνοια περὶ ἐκπαιδεύσεως 191
 προσόμιον 343
 προσφορά στὴν ἔρευνα Κασιβελλῶν 301
 προσφορά εἰς τὴν λειτουρ. τῶν Σχ. 171
 πρώτη ἐν Βουκουρεστίῳ ἑλληνικὴ θεα-
 τρικὴ παράστασις 212
 πρωτόκολ. παραδόσ. καὶ παραλαβῆς 274
 Πρωτοψάλτης Χριστόδουλος 160, 161
 πῶς ἐμποδίζονται τ' Ἀνοστενάρια 361
 Ράσισκα 326
 ρῆμα ἢ ρημ. θέμα+ουσιαστικό 255
 ρῆμα+ἐπίθετο 257
 ρῆμα+ρῆμα ἢ ρημ. παράγωγο 257
 Ροντισλάβ 328
 ρουφέτιον Γεμενετζήδων 141
 ρουφέτιον ἄμπατζήδων 141
 Ρωμαϊκὴ κοιν. Διδυμοτείχου 186!, 168
 Σαμουήλ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως 156
 Σερῆ, 129, 130
 σιγίλλιον ὑπὲρ αὐτῆς (μονῆς) 21
 σιγίλλιον 1467 ἐνοριακοῦ δικαίου 12
 Σουλτανικὸν βεράτιον (μπεράτι) 121
 Σπανδωνῆς Ν. 318
 Στατιστικὴ τῶν Σχολείων Καβακλή 98
 Στάχτι νὰ γένη 367, 372
 Στέφ. Πασσιέ 314
 Στέφ. Κουμανούδης 318
 στιγμιτισμός 55
 στιγμὴ ἐνθουσιασμοῦ τῶν 369
 Stith Thompson 341, 342
 Στράτην Καλοπύχειρον 320
 στρογγύλη σφραγίς 167
 Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνι-
 κῶν Γραμμάτων 204
 Συμῶν Τραπεζούντιος 8, 10, 15
 Συμπεράσματα 138
 συμπληρωματικά γιὰ τὴ δημογεροντία
 Διδυμοτείχου 38, 48
 συμφωνητικὸν 180
 συμφ. κατοίκων καὶ Γ. Λογοθετίδου 183
 συνεδριάσεις ΛΑ'
 συνεισφορά 140

Σύνθετα Ἴμβρου 225
 συνθετικὴ ἱκανότητα ἰδιώμ. Ἴμβρου 225
 συνοδικὴ ἀπόφασις 12
 συνοδικὸν ψήφισμα 16, 17
 Σχολὴ Διδυμοτείχου 159
 Σχοινοῦδι (χωριό) 225
 Σχολὴ Διδυμοτείχου 155, 156
 σωματικαὶ ἰδιότητες 78
 σωματικὴ τιμωρία 199
 Τὰ ἄσπρα 158
 τὰ διατρέξαντα 13
 Τὰ τὸ 1880 διαδραματισθέντα 208
 τελωνειακὸν τέλος 129
 τεμάχιον 4ον τοῦ 14, 99
 Θεοντόση μητρ. Βουλγαρος 324, 325
 τεχνικὴ προσομιλοῦ τῶν δύο τραγουδ. 343
 νεχνοτροπικὸ σῆμα 345
 τῆς γυναικὸς θέσις παρὰ Θραξίν 55
 τιμια διαχειρίσις 159
 τὸ δεύτερο πρόβλημα 309
 τὸ διάφορον 157, 158
 τὸ θησαυροφυλάκιον 130
 τὸ ἱερὸν μονόγραμμα τοῦ Σουλτάνου 123
 τὸ μάχιμον Θρακῶν 69
 τοποθεσία Σαράνγια 135
 Τὸ τρίτον ἀνάρρησις Ἀνθίμου 184
 τουρκικὰ ἔγγραφα 152
 τουρκικὴ βία 307
 τράμπά Ἰσχυγενεσί 311
 τρία ἔγγραφα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου 357
 τρίτον τεμάχιον τοῦ 14, 98
 τριῶν κλάσεων εἰσιτήρια 206
 Τσιγγάνοι Sinde 311
 Τσοκόπουλος Γ. Β. 212
 τυχηρὰ εἰσοδήματα 173
 ἕλικὸ πού παραθέτω 225
 ἕλικὸ σύνθετον λέξεων 225
 ὑποδιδ. Ἀλέξ. Γεωργίου 167
 Φάκελλος Βιβλιοθήκης Βουλῆς 86
 φάσμα διγλωσσίας 322
 Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία 219
 Φιλόμουσος ἀδελφότης Εὐμόλπος 196
 φιλοσοφικὴ γλῶσσαν 322
 φορεσιά τῶν Ρωματοκασιβελλῶν 306
 φορεσιά τῶν Τουρκοκασιβελλῶν 306
 φυσιογνωμία τοποθεσίας 134
 φυλετικὴ νοοτροπία 303
 χάριν τῆς Ἱερᾶς σκήτης 21
 χάματα tumuli 52
 χωριό Ἐλαφοχώρι 302
 Ψυχάρης 321

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κατὰ συγγραφείς

	Σελίς
Ανδριώτη Ν. Τὰ σύνθετα τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Ἴμβρου . . .	225—270
Ποστολίδου Μ. Περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Θρακῶν . . .	49— 80
Κριεῖδη Ν. Ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Θράκης καὶ ὁ φάκελος 434	81—120
Βαζλιῆ Δ. Ὁ Ἑλληνικὸς κλῆρος στὴ Θράκη . . .	323—327
Κοιτσπούλου Τ. Ὁ Φιλιππουπόλεως Διονύσιος ὁ Ε΄ . . .	3— 25
» » Σουλτανικὸν Βεράτιον . . .	121—131
Εὐθυμίου Γρηγ. Συμπληρωματικὰ γιὰ τὴ Δημογεροντία Διδυμοτείχου . . .	88— 48
» » Μαρμάρινον ἄγαλμα Ἀρτέμιδος ἐκ Δορίσκου . . .	134—138
» » Ἡ παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ . . .	145—211
» » Περὶ σωζομένων κωδίκων Ἀδριανουπόλεως . . .	273—300
Μανάκα Δημ. Ἐσνάφια . . .	139—144
» » Κούσκουλας—Ἁγία Πέτρα—Πομάκοι . . .	329—336
Κοινομίδη Δημ. Προσθήκῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ρουμανίᾳ θεάτρου	212—224
Ἰμαίου Κ. Τεχνικὴ τοῦ προοιμίου . . .	343—356
Συναπίδη Β. Φυλετικὴ προέλευση Τσιγγάνων . . .	301—318
Σπανδωνίδη Ν. Ὁ Στέφανος Κουμανούδης καὶ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα . . .	318—323
Πατριστοδοῦλου Π. Τ' Ἀναστενάριον . . .	357—382
Π. Βιβλιοκρισία . . .	383—387
Π. Μνημόσυνα . . .	388
ῤετήριον . . .	388—391

Καθ' ὕλην

ῤαχαιολογικά. Μαρμάρινον ἄγαλμα Ἀρτέμιδος Δορίσκου (Γρηγορίου Εὐθυμίου) σελ.	134—138. Περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἀρχ. Θρακῶν (Ἀποστολίδου Μ.) σ. 49—80.
βλικοκρισία. Δημοσιεύματα Ἐταιρείας Θρακικῶν μελετῶν (Π. Π.) σελ.	383—387.
γλωσσικά. Τὰ σύνθετα τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Ἴμβρου (Ἀνδριώτη Ν.) σελ.	225—270. Ὁ Στ. Κουμανούδης καὶ ἡ δημοτ. γλῶσσα (Σπανδωνὴ Ν.) σ. 318—323.
ἱστορικά. Ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι τῆς Θράκης καὶ ὁ φάκελος 434 (Ν. Βασιλείδη	σελ. 81—120. Ὁ Φιλιππουπόλεως Διονύσιος ὁ Ε΄ (Τάσου Γριτσοπούλου) σελ.
3—25. Σουλτανικὸν βεράτιον (Ἰδίου) σελ.	121—133. Συμπληρωματικὰ γιὰ τὴν
δημογεροντία Διδυμοτείχου (Γρηγ. Εὐθυμίου) σελ.	145—211. Περὶ σωζομένων
κωδίκων Ἀδριανουπόλεως (Ἰδίου) σελ.	273—300. Προσθήκῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν
Ρουμανίᾳ θεάτρου (Οἰκονομίδου Δημ.) σελ.	212—224. Φυλετικὴ προέλευση Τσιγγ-
γάνων (Συναπίδη Β) σελ.	301—317.
ομογραφικά. Ἐσνάφια, Κούσκουλας, Ἁγία Πέτρα, Πομάκοι (Δ. Μανάκα) σ.	329—336.
Τεχνικὴ τοῦ προοιμίου τῶν δύο τραγουδιῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἁγίας Σο-	φίας (Κ. Ρωμαίου) σελ. 343—356. Ἡ νέα ἔκδοσις τοῦ καταλόγου τῶν μοτίβων
τοῦ παραμυθιοῦ (Κ. Ρωμαίου) σελ.	341—342.
μειώματα. Ὁ Στ. Κουμανούδης καὶ οἱ ἰδέες του γιὰ τὴ γλῶσσα, τὴν ποίησις, τὸ	διήγημα (Ν. Σπανδωνὴ) σελ. 318—323. Ἐξαρχία καὶ ὁ Ἑλληνικὸς κλῆρος στὴ
Θράκη (Δ. Βαζλιῆ) σελ.	323—326. Ἐκ τῆς βουλγαρικῆς φιλολογίας (Μ. Μο-
σχοπούλου) σελ.	327—329. Κούσκουλας, Ἁγία Πέτρα, Πομάκοι (Δ. Μανάκα) σ.
329—336. Λινάρι, Μασκαροδευτέρα (Κ. Βουτσοπούλου) σ.	336—338. Ἐπιστολὴ
Dawkins σελ.	338—339. Κεμπάπια στὴ Θράκη (Π. Π.) σελ. 339—340. Ἰστο-
ρικὸν ἔγκλημα τῶν Τούρκων (Π. Π.) σελ.	340. Τ' ἀναστενάριον τοῦ 1955 (Π.
Π.) σελ.	357—382.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΩΜΟΠΟΛΕΩΣ ΤΣΕΝΤΩΣ (ΤΣΑΝΤΩ)

**Γενική. Ίδρυση. Παραδόσεις. Όνομα. Τοποθεσία.
Δρόμοι. Συνοικίες. Βρύσες. Έξοχές. Γειτονιά τής
Τσεντώσ.**

Ίδρυση. Η Τσεντώ εΐτανε μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες κομποπόλεις τῆς Α. Θράκης ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸ καὶ τὴν ἀγροτική περιουσία. Διότι εἶχε 800 σπίτια μὲ ἰσάριθμες περίπου οἰκογένειες, 4 καὶ παραπάνω χιλ. κατοίκους, 5 ἑκατ. κλήματα ἀμπέλια, πολλὰ κοπάδια πρόβατα κτλ. Ἐνα χωριὸ μὲ τόσο σημαντικὸ πληθυσμὸ καὶ πλοῦτο καὶ μὲ ἀξιόλογη κοινοτική ὀργάνωση φαίνεται ὅτι θὰ κτίσθηκε πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἴσως πρὶν καὶ ἀπὸ 4-5 αἰώνες. Χρειάζεται πράγματι νὰ περάσῃ ἕνα πολὺ μακρὸ διάστημα, ἕως ὅτου ἕνας μικρὸς συνοικισμὸς, πρὸ τὸν συστήνουν ἀντόρμητα μέσα στὸ δάσος μερικοὶ χωρικοὶ, μεγαλώσῃ ἀπὸ λίγο χωρὶς κρατική συνδρομή καὶ γίνῃ πρῶτα χωριὸ καὶ κατόπι κομποπόλη, καὶ στὸ ἀναμεταξὺ λάβῃ στοιχειώδη πολιτισμὸ, κοινωνική τάξῃ καὶ κοινοτικὸ σύστημα. Σ' αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ μᾶς διαφωτίσῃ ὁ Ἐβλιγιά, πρὸ περιηγήθηκε ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ ἔγραψε τὶς ἐμπεικασεῖς του, πρὸ ἔχουνε δημοσιευθῆ στὰ «Θρακικά». Δυστυχῶς ὁ Ἐβλιγιά πρὸ ἀναφέρει στὴν περιγραφή του, ὅτι στὸν 17ον αἰῶνα τὸ γειτονικὸ Φανάρι εἶχε 700 σπίτια καὶ τὸ μικρὸ Κυστεμίρι 500, δὲν ἀναφέρει τίποτα γιὰ τὴν Τσεντώ, πρὸ εἶτανε μεγαλύτερη κ' ἀπὸ τὰ δυὸ προηγούμενα χωριά. Οὔτε καὶ οἱ γεροντότεροι κάτοικοι τῆς Τσεντώσ θυμούνταιε στὶς ἡμέρες μου τίποτε γιὰ τὸ πότε καὶ πῶς κτίσθηκε τὸ χωριὸ μας.

Παραδόσεις. Μονάχα μιὰ ἀνάμνηση διατηρούτανε θαμπή ὅτι στὰ περασμένα χρόνια τὸ χωριὸ εἶτανε κτισμένον παρακάτω πρὸς τὴ θάλασσα, στὴν ἄκρη τῶν ἀμπελιῶν τῆς καὶ κοντὰ στὴν τοποθεσία, πρὸ τὴν ἔλεγαν Ντρεμούλα, ὅπου οἱ γεωργοὶ εὔρισκαν πέτρες ὀργώνοντας τὰ χωράφια τους. Σ' ἐκείνη λοιπὸν τὴ θέση οἱ κάτοικοι τῆς πρώτης Τσεντώσ συχνὰ ὑποφέρανε ἀπὸ ἐπιδρομὲς τῶν κουρσάρων, πρὸ ἔβγαιναν μὲ τὰ γειτονικά τους κᾶπια στὴ γειτονική ἀκρογιαλιά τῆς θάλασσας τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ διαγούμιζαν τὰ περιχωρα. Γιὰ νὰ γλυτώσουνε λοιπὸν μιὰ καὶ καλὴ οἱ χωρικοὶ μετοικήσανε, κατὰ τὴν παράδοση, στὴ σημερινὴ θέση τῆς Τσεντώσ πρὸ εἶτανε τότε δασωμένη. Κ' ἐπειδὴ ὁ ἕνας ἔδινε εἰδηση στὸν ἄλλον μὲ τὸ κουνδούνι, γιὰ νὰ λάβουν προφυλακτικὰ μέτρα, ὅταν στὴν ἀκρογιαλιά ἔβγαιναν κουρσάροι, τὸ καινούργιο τὸ χωριὸ ὀνομάσθηκε Τσαντα, τάχα ἀπὸ τὸ τσάν τσάν, δηλ. ἀπὸ τὸν ἦχο ἑνὸς μεγάλου κουνδουνοῦ, πρὸ μεταχειρίζονταν πρὸς τοῦτο.—Σχετικῶς

τέρα μου ἡ Εὐρωπία, πού εἶναι σήμερα 85 χρονῶ, μᾶς ἔλεγε γιά ἓνα νικό μας σπίτι, τῆς Ὁράνης χήρας Πάντισου, πού ξεχώριζε ἀπό τὰ κρινά του μέ τοὺς ἀφεγγυτες στή στέγη καὶ τὰ ξύλα τὰ χοντρά, ὅτι, καὶ ἀκουγε ἀπὸ τὸν πατέρα της τὸν παπᾶ - Φωτάκη τὸν Κεσμενιώτη, ἡ ξυποὺ χρησιμοποιοῦντο γιά τὸ κτίσιμό που εἶχε κοπῆ ἐκεῖ ἐπὶ τόπου, ἀπὸ ἄντρα τοῦ δάσους. Εἶναι περίεργο ὅτι ὅμοια παράδοση σώζονταν καὶ στή κίπολη.

Όνομα.—Τὴν Τσεντῶ ἔλεγαν Τ σ ἄ ν τ α οἱ Τοῦρκοι. Μάλιστα ἡ παραγαγίδα τοῦ χωριοῦ, πού κρατοῦσε ὁ μουχτάρης ἔγραψε Τσέντη. Μετάσκαλοι τῶν σχολείων τῆς Τσεντῶς εἶχαν ἐπιχειρήσει σὲ παρωσιμένα χρόνᾶ τὴν μετονομάσουν Ἀμπελάκια, γιά νὰ τὴν ψιλαίνουν. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα εἶναι ἔμεινε γραμμμένο μονάχα σὲ μερικὰ χωριά. Τελευταῖα κ' ἡ Ἑλ. διη εἶχε συστήσει Ἐπιτροπὴ, πού ἀλλάξε τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα τῆς Α. κης καὶ μαζὺ μέ ἄλλα ὀνόμασε καὶ τὴν Τσεντῶ Σάσκι, ἀπὸ τὸ Βυζαντινὸν ῤιο Σάσκι, πού ὑπῆρχε ἐκεῖ κάπου παραπάνω. Ἀλλὰ οἱ Σάσκι ἐκεῖνοι παίρουμε ἂν εἶχαν καμμιά σχέση μέ τὴν Τσεντῶ κ' ἔξωλλου δὲν εἶναι ὀρθὸ λάξουν τὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα, ἂν δὲν ὑπάρχη ἔξαιρετικὸς λόγος, οὐφελεῖ σὲ τίποτε. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι κ' οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοὶ μας ἀλλάξαν ὄρια ὀνόματα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ σύμφωνα μέ τὴν καλαισηθῶς τὴν φωνητικὴ ὀνόμαζαν τὸν Κουράσχ, Κῦρο, τὸν Μακάουρα Μυκεκτ. Ἀλλὰ μέ τίς παρομοιωφάσεις αὐτὲς δημιουργήσαν δυσκολίες στοὺς ἰνολόγους στή μελέτη τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν ἐκείνων. Ὅπως καὶ ἂν μέ τὴν ἐκκένωση τῆς Α. Θ. ἡ ἀξιόλογη ἐκείνη κομποτόλη τῆς Τσεντῶς θηκε, οἱ κάτοικοὶ της διασκορπίσθηκαν σὲ διάφορα μέρη τῆς Μακεδονίας ὀνομασία της δὲν πρόκειται ν' ἀπασχολήση ξανά καμμιά ἐπιτροπὴ ἀργῶν φιλολόγων.

ὀποθεσία.—Ἡ Τσεντῶ εἶτανε κτισμένη ἐπάνω σὲ μιὰ τοποθεσία ἀνάμαλα ὑψηλὴ καὶ ὄμορφη. Εἶτανε σὲ ὕψος 300 περ. μ. ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιὰ τῆς θάλασσας. Εἶχε δεξιά της σὲ ἀπόσταση μιᾶς ὥρας τὴν Προπον-ἀντικρον της πρὸς Α. τὴ Σηλυβρία σὲ ἀπόσταση 2½ ὥρων καὶ ἀρι-ἀ της πρὸς Β. τὰ τελευταῖα δασωμένα ὑψώματα, πού κατέβαιναν ἀπὸ Ἐτράντζας τὰ βουνά. Τὰ σπίτια της ἀμφιθεατρικὰ κτισμένα εἶχαν τὰ σότερα τὸ πρόσωπό τους πρὸς τὴν Α. τοῦ ἡλίου καὶ ἔδλεπαν τὴ Σηλυβρία. ἰκὸνα ὅμως τῆς Τσεντῶς δημοσιευμένη στὰ «Θρακικὰ Τ. 12 σελ. 328» εἶ-ἀρμένη ἀπὸ τὴ νοτιὰ, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Ἀρσοῦ καὶ εἶκο-τὸ χωριὸν ἐπιροφίλ ἀπὸ τὸ πλάγι.

Δρόμοι.—Ἀπὸ τὴν Τσεντῶ ξεκινουσαν 4 κύριοι δρόμοι. Ὁ σημαντικώτε-ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸ ἄκρο ἀνάμεσα ἀπὸ τ' ἀμπέλια καὶ κατάληγε στή Σηλη-Ὁ δρόμος αὐτὸς περνώντας ἀντίθετα ἀπὸ τὸ βόρειο πλευρὸ τοῦ χωριοῦ

ἔφθινε στὸ δυτικὸ ἄκρο καὶ συνεχίζονταν πρὸς τὸ Κερμενί καὶ τὴν Τσόρλου. Ἀπὸ τὸ νότιο ἄκρο ἀρχίζει ἐπίσης ἀνάμεσα ἀπὸ τ' ἀμπέλια ὁ δρόμος πρὸς τὴν Ἀρσοῦ, ποὺ ἐξακολουθώντας μέσα στὸ χωριὸ τὸ διέσχισε σὲ 2 μεγάλα τμήματα, χώριξε τὸν Ἐπάνω ἀπὸ τὸν Κάτω Μαχαλά, καὶ ἔβγαине ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ στὸ βόρειο ἄκρο, ἀπ' ὅπου συνεχίζονταν πρὸς τὸ Κισοτεμείρι καὶ τὸ Σινεκλί.

Νερά, ἐξοχές. — Ἡ Τσεντῶ δὲν εἶχε ἀφθονο πῶσιμο νερό. Μέσα στὸ χωριὸ ὑπῆρχανε μονάχα 7 βρύσες, ποὺ ἔτρεχαν διαρκῶς τοῦ Νέσου, ὁ Κήρ-τσασιές, ὁ Παμτσασιές, τὸ Χαβούζι, οἱ 2 Τσεσιμέδες καὶ τὸ Τσασιμουδί. Ἐπῆρχανε ὅμως κ' ἕξω ἀπὸ τὸ χωριὸ στὴν ἐξοχὴ 7 βρύσες: τὸ Κιούγκι, ὁ Ἀηγιάννης, ὁ Ἀθηανάσης, ὁ Χασάντσασιές, ἡ Νιτρεμούλα, τοῦ Βουτσᾶ καὶ ἡ Κερασιά. Ἐκτὸς ἀπὸ τίς δημόσιες βρύσες πολλὰ σπίτια εἶχανε τὰ πηγὰδια τους, τὸ νερὸ τους ὅμως δὲν εἶτανε κατάλληλο πρὸς πόση. Τέτιο εἶτανε καὶ τὸ νερὸ τοῦ Χαβουζιοῦ, ποὺ εὐπρόεπιζε τὴ μικρὴ πλατεῖα τοῦ χωριοῦ μὲ τὴ δεξαμενὴ του, ποὺ τὴν τριγύριζαν ὁμορφες λεύκες. Ἡ δεξαμενὴ καὶ ἡ βρῦση τοῦ Χαβουζιοῦ ἔγιναν μὲ κοινὰ ἔξοδα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα. Τὰ μάρμαρα, ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὶς πλευρὲς τῆς δεξαμενῆς τὰ εἶχανε φέρεϊ ἀπὸ τὴν Ἀρσοῦ, καὶ εἶτανε προφανῶς πλευρὲς σαρκοφόρων τῆς μακεδονικῆς ἐποχῆς, διότι στὸ μέσο ἑνὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ μάρμαρα ἑπάνω σὲ τεχνητὴ προσεχολὴ ἀναγιγνώσκονταν εἰδικώριτα μιὰ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή, ποὺ ἔλεγε τὰ ἑξῆς, ἀν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη: «Ἀντιόπη Ἐσιμόγενη τοῦ Ἐσιμογένους βουλευτοῦ θυγατρὶ ζησάση ἔτη εἴκοσι δύο Ἀντίλοχος μνήμης χάριν». Ἰσως κάμνω κανένα λάθος. Πάντως τὸ σωστὸ τὸ κείμενο τὸ διατηρεῖ ἑξάπαντος ὁ Σεβ. Ἐλευθερουπόλεως κ. Σωφρόνιος, ποὺ δημοσίευσε σχετικῶς σ' ἓνα ἡμερολόγιο.

Μέσα στὸ χωριὸ διακρίνονταν, οἱ ἑξῆς τοποθεσίαι: τὸ Τσαρσί, τὸ Χαβούζι, τὸ Ἐκαλησιᾶς, τ' Ἀλῶνι, τοῦ Μπουτζιῶ, ἡ Κουπριά, τὰ Χάνια, οἱ Μύλοι, τὸ Μαχαλί, οἱ 2 Τσεσιμέδες.

Οἱ κυριώτερες ἐξοχικὲς θέσεις γύρω ἀπὸ τὸ χωριὸ εἶτανε ὁ Ντουρμιές, οἱ Καριδιές τὸ Κιούγκι, τὸ Πρωτογόνατο, ὁ Ἀηγιάννης, ὁ Ἀθηανάσης, ὁ Χασάντσασιές, ἡ Νιτρεμούλα, τὸ Τσακάλ - ντερεσί, ὁ Ἀηγιόλας καὶ κάπως μακρότερα τὸ Καραγάτς καὶ ὁ Ἀηγιώργης ὁ Κηρήσιος. Ἀπ' αὐτῆς ὁ Ἀθηανάσης, τὸ Κιούγκι, ὁ Ἀηγιώργης καὶ τὸ Καραγάτς ξεχώριζαν μὲ τὰ δέντρα καὶ τὴ θέση τους, καὶ θὰ κάμουμε λόγο ἀργότερα. Ἄλλες τοποθεσίαι ὀλόγουρα στὸ χωριὸ εἶτανε: τὸ Κοκκινόχωμα, τὸ Λούγαλο, τὸ Σέριμπαμπαῖο, τὸ Τσακαλντερεσί, τὰ Ρέματα, τοῦ Βασιλή καὶ Γκιόλα, τὰ Μπουνάρια, τὸ Κατρακίλι, τὰ Νταμάρια, ἡ Τσουρτσουρίκα, τὸ Σαρίγιας, τὸ Καρμάγιου, τὸ Τσακηλί.

Συνοικίαι. — Ἡ Τσεντῶ μὲ τὸν δρόμο ποὺ προαναφέραμε διαιροῦνταν σὲ δύο μεγάλα καὶ ἄνισα τμήματα: τὸν Ἐπάνω Μαχαλά καὶ τὸν Κάτω Μα-

Ὁ Ἐπάνω Μαχαλάς περιελάμβανε τὸν καθαντὸ Πάμ - Μαχαλά παρα-
 ἄπὸ τὸ Χαβοῦζι, καὶ ἀπ' αὐτὸ ἕως τὴν Ἐκκλησιά τὴν μεσαία συνοικία.
 Ἰλου τὸ Νότιο ἄκρο τοῦ Κάτω Μαχαλά ἔσχωριζε ἀνάμεσα σὲ δυὸ χωριά
 μικρὰ καὶ ἀπομονωμένη συνοικία, τὸ Μαχαλί. Στὴ Μεσοία Συνοικία
 νυνταν ἡ Ἐκκλησιά, τὸ Σχολεῖο καὶ τὸ Τσαρσί, καθὼς λέγονταν ἐκεῖ ἡ
 κῆ θέση, ποὺ εἶταν συγκεκριμένα περισσότερα καταστήματα καὶ κα-
 ῖ, καὶ βρίσκονταν τὸ Χαβοῦζι. Ὑψηλότερα στὶς ἀνηφοριές ὁ Ἐπάνω
 λὰς εἶχε τὶς κατοικίες τῶν εἰμπορατέρων κατοίκων. Κ' ἐπειδὴ ἀπ' αὐ-
 ἐλλέγονταν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς τσορματζήδες, ποὺ διηύθυναν
 νά, ὁ Κ. Μαχαλάς, ποὺ κατοικοῦνταν τὸ περισσότερο ἀπὸ μικρογεωρ-
 αὶ ἐργάτες τσιφλικιῶν δὲν ἐλάμβανε ἀνάλογο μέρος στὴ διοίκηση τῶν
 καὶ εἶχε τὴν ἰδέα ὅτι μὲ τὰ χωριανικὰ χρήματα θεραπεύονται συνή-
 ἰ ἀνάγκες τοῦ Ἐπ. Μαχαλά. Κάποιο παράπονο παλιὸ κρατοῦσε γι' αὐ-
 τοῦ ἑνὸς μαχαλά εἰρωνεύονταν μὲ σκοπιτικοὺς χαρακτηρισμοὺς τοὺς
 οὺς τοῦ ἄλλου μαχαλά, ὑπῆρχε τέλος μιὰ μικρογραφία τῆς διαμάχης
 ἰων καὶ πληθείων, μάλιστα κάποτε παιδιὰ τῶν δυὸ συνοικιῶν χωρισμέ-
 δυὸ παρατάξεις ἀντιθέτες ἔκαμαν πετροπόλεμο ἀπὸ δυὸ ἀντικρουὰ ὑ-
 α. Σ' ἓνα σημεῖο τῆς βορεινῆς πλευρᾶς τοῦ χωριοῦ μιὰ μικρὴ συνοι-
 ιοτελοῦσε ἀνορθογραφία σ' ἐκείνη τὴν κομόπολη, διότι κατοικοῦνταν
 ἀτάτερα στοιχεῖα, ποὺ ἔσχωριζαν μέσα στὸν ἐργατικὸ καὶ φιλήσυχο
 ῖο τῆς Τσεντῶς. Τέλος στὸ Β.Α. ἄκρο τῆς Τσεντῶς ὑπῆρχαν 3 ἀνεμό-
 ὁ Πάμς, ὁ Μεστινὸς καὶ ὁ Κάτς, ποὺ ἔμοιαζαν σὰν νὰ φρουροῦσαν τὸ
 ὡς σκοποὶ μυθικοὶ καὶ πελώριοι. Εἶταν συνηθισμένο νὰ ἔχουνε στὴν
 τους μίλους στὰ χωριά. Εἶχε τὸ Κερμένι στὴν περιφέρειά μας, τὸ
 ι, οἱ Ντελλιῶνες, ἡ Σηλυβρία, οἱ Πλιθάτες, ἡ Καλλικρατία καὶ ἄλ-
 μιά, κ' ἀπὸ τότε τὸ μάτι μου ζητᾷ νοσταλγικὰ νὰ δῆ κανένα μύλο, ὅταν
 σὲ χωριό.

ειονιά. — Πρὸς τὰ δυτικά τῆς Τσεντῶς κεῖθε ἀπὸ τὰ δασωμένα ὑ-
 α τοῦ Καράκιογιου σὲ ἀπόσταση 1 περ. ὥρας βρίσκονταν ἓνα μεγα-
 ῖο χωριὸ τῆς ἐπαρχίας Τσόρλους, τὸ Κερμένι, ποὺ δὲν φαίνονταν ὀ-
 θόλου ἀπὸ μᾶς. Πρὸς Ν. εἶταν τὸ Μπαλαμπανλή καὶ στὴν παραλία τὸ
 κλή, δυὸ μεγάλα καὶ ὠραία τσιφλίκια μὲ εὐφορες ἐκτάσεις, ποὺ ἀνή-
 τοὺς κληρονόμους τοῦ Νταμάτ Μαχμουτ Πασᾶ. Πλάγι στὸν δρόμο
 ἡ Σηλυβρία εἶταν μιὰ ὥρα κεῖθε τὸ βακουφικὸ τσιφλίκι Μεγ. Τσελτίκι
 ἰο μunteβελή τὸν Σουλεϊμάν Ντεντέ, καὶ ἔπειτα ἀπὸ 1 ὥρα δρόμο τὸ
 ῶρη, ποὺ τὸ καλλιεργοῦσε δεκάδες χρόνια μὲ τὸ νοικί ὁ μακαρίτης
 ἰκῆς Μπόσκογλους. Ἀριστερὰ τῆς Τσεντῶς βρίσκονταν βορειοανατολι-
 τὸ Μικρὸ τὸ Τσελτίκι ἐπίσης βακουφικὸ, καὶ λίγο παραπέρα τὸ Κιστε-
 ὶ εἶταν δυὸ τρεῖς αἰῶνες ἀρχήτερα σπουδαῖα κομόπολη κατὰ τὴν περι-

γραφή τοῦ Ἐβλιγιᾶ (Θ! 29 - 31), ἀλλὰ στὶς ἡμέρες μας εἶτανε ἰδιόκτητο ἀγρόκτημα τοῦ Κ)τη Θ. Τζούνη, ποὺ τὸ καλλιεργοῦσε μὲ κολλήγους. Ἐπίσης Α. τῆς Τσεντώσ ὑπῆρχε μιὰ κόμη ἢ Καλαβρῆ, ποὺ εἶχε πολλοὺς λαχανοκίττους, διότι περνοῦσε ὁμορφο αὐλάκι ἀπὸ μέσα της. Ἡ Καλαβρῆ εἶχε καὶ μεγαλοῦταικη σχετικῶς Ἐκκλησιά, ἀφιερωμένη στὴ Μεταμόρφωση τοῦ Χριστοῦ, ποὺ τὴν ἔλεγαν Ἀγιασωτήρω μὲ ἀγίασμα μέσα στὴν Ἐκκλησιά βαθύ. Ἐκεῖ ἐκκλησιαζόνταν οἱ χριστιανοὶ τῶν γειτονικῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, καὶ κάθε χρόνο στὶς 6 Αὐγούστου γίνονταν πανηγύρι σημαντικὸ ὅπου πήγαινε πολλὸς κόσμος ἀπὸ τὰ περὶχωρα, προσπάντων ἀπὸ τὴν Τσεντώ καὶ τὸ Φανάρι, καὶ μετὰ τὴν ἀκολουθία διασκορπίζονταν μέσα σποὺς λαχανοκίττους καὶ πλάγι στ' αὐλάκι. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια καταλάμβανε τὸν παχὺ ἥσκιο ἑνὸς δέντρου, κατέβαζε ἀπὸ τὸ βωδιάμαξο τὶς ψάδες ἄστρωνε χράμα τοποθετοῦσε μαλακοὺς ισιλτάδες γεμάτους γομῖδια καὶ ἀμέσως ἔβαζε στὴ φωτιά φρεσκοκομμένες μελιτζάνες μὲ μπόλωλο λάδι, καὶ πρὶν νὰ γίνῃ μεσημέρι, ἔτρωγαν ἀφροῖτο ψαμί σπιτικό, κολιοσαλάτα καὶ καρπούζια μὲ μπρούσκο κρασί, ποὺ τὸ κρυώσανε μέσα στ' αὐλάκι, καὶ ἔτσι καλοπερνοῦσαν ἕως τὸ ἀπόγευμα, ὅποτε ξεκινοῦσε ὁ καιθένας γιὰ τὸ χωριὸ του. Οἱ Τσεντιανοὶ ποὺ πήγαιναν στὸ Καλαβρινὸ τὸ πανηγύρι στόθιμεναν κατὰ τὸ γυρισμὸ στὸ Κάραγατς σ' ἕνα πελώριο δέντρο πλάγι στὸ δρόμο, καὶ διασχίζαζαν κάτω ἀπ' τὸν ἥσκιο του. Καὶ πρὸς τὸ θρόνυ διανέμψαιναν στὸ χωριὸ ἔβγαιναν πολλοὶ στῆς Καλαβρῆς τὸν δρόμο, γιὰ νὰ προὑπαντήσουν τοὺς παναγυρτζήδες, καὶ στολίζονταν ὁ δρόμος καὶ τὰ χαντάκια τῶν ἀμπελιῶν ἀπὸ πολλὲς παρές φαιδρές. Κεῖθε ἀπὸ τὴν Καλαβρῆ βρῖσκονταν τὸ Κιουτσουκ - Σεψιμέν, ἀνάμμεσα σὲ κατάφυτη περιοχὴ, μιὰ ὥρα παραπάνω φαίνονταν οἱ ἀγερόμυλοι τοῦ Φαναριοῦ, καὶ ἀριστερώτερα σπὸ τέσμα τοῦ δρίζοντα ἄσπριζε τὸ Κουρφαλί κοντὰ στὸ Σινεκλί, ποὺ εἶχε τὸν σιδ. σταθμὸ τῆς γραμμῆς Κων)πολεως, - Ἀδρ)πόλεως, τὸν γειτονικώτερο ἀπὸ ὅλους πρὸς τὴν Τσεντώ.

Κλίμα, ὑγεία, ἀρρώστειες, μαμές, γατροί, ἐμπειρικὲς θεραπειες, ἐπιζωοτίες. - Ἐδαφος, προϊόντα.

Κλίμα, χάρες κλπ. — Ἡ θερμοκρασία τῆς Τσεντώσ εἶτανε μέτρια καλοκαίρι καὶ χειμῶνα, καὶ τὸ κλίμα της εἶταν ἐξαιρετικῶς ὑγιεινὸ. Οἱ γνώσεις τους γιὰ τὴν ὑγιεινὴ εἶταν ἀνάλογες. Ἦξαιραν νὰ προφυλαχτοῦν ἀπὸ τὸ κρύο μὲ περισσότερα ρούχα, ξεχώριζαν τὰ βαρῶ φαγιὰ, πετούσανε τὰ ξυνισμένα, δὲν κάθονταν ἰδρωμένοι στὸν ἀέρα. Γιὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι, ἀν καὶ δὲν διατρέφονταν πολὺ γερά, δὲν πολυκαρρωστοῦσαν, καὶ διὰν ἀρρωστοῦσαν, περίμεναν πρῶτα νὰ περάσουν μερικὲς ἡμέρες γιὰ νὰ γιάνουν, κάμνον-

τοῦ σπιτιοῦ τὰ γιαιτρικά. Μὲ τὸ παραμικρὸ δὲν προσκολοῦσανε γιαιτρό. τείνονταν πρῶτα στὶς πρακτικὲς γιάτραινες, ποὺ εἶτανε συνάμα γηγεῦ- καὶ ἰδίως στὶς μαριές, ποὺ θεωροῦνταν εἰδικιώτερες ἕξαιτίας τοῦ κυρίου ἐπαγγέλματος.

Θεραπείες. — Τὰ παιδιὰ ὅταν ἔπεφτε ἢ σταφυλὴ τοὺς τὰ πατοῦσαν τερες γιάτραινες, ποὺ σήκωναν τὸν ἀμυγδαλίτη τῶν παιδιῶν μὲ τὸ δά- ὀ τους, ὅπως ἦ γριὰ ἢ Μαμελετζού, ποὺ ἐργάσθηκε σ' αὐτὴν τὴν ἐπιστή- ῃ ἀλλὰ χρόνια, καὶ σώζεται ἔως τώρα τ' ὄνομά της. Οἱ θεραπευτικὲς γνώ- εἶταν προτόγονες, ἀλλὰ ἀρκετές. Αἰφνης ὅταν ἔκοφτε κανεὶς τὸ χέρι τὸν ἔβαζαν κομμένο καρπὸ, γιὰ νὰ σταματήσουν τὸ αἷμα. Ὅταν ἔκαιγε ἰς κανένα μέρος τοῦ κορμιοῦ του, δρόσιζαν ἐκεῖνο τὸ μέρος μὲ κρασί. δαρμένο τὸν ντύλιγαν μέσα σὲ προβιές ζῶων, ποὺ σφάζουνταν μόλις. Ἐ- ἰν ποὺ τρόμαζε ἀπὸ φάβο τὸν πήγαιναν στὸ Φανάρι, ὅπου τὸν κρεμοῦσαν τὸ ταβάνι ἀνάποδα μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ κάτω καὶ τὸν κάπνιζαν καίγον- δενζαφωτί. Ἐάν κανένας κρύωνε καὶ πονοῦσαν τὰ κομμάτια του, τὸν ὶωναν προῖμντα καὶ κάποιος πατῶντας μὲ τὰ πόδια στὴ γράχη του ἐπάνω ἔκαινε μασάζ.

Νταλάκι. — Ἀνάμεσα πάθαιναν ἀνδρσκα ἀπὸ κρέας ἀρρώστου ζῶου ἀλοκαίρι. Αὐτὸ δὲ δὲν μπορούσανε νὰ τὸ γιαιτρέψουν οἱ διπλωματοῦχοι ροί, ἀλλὰ τὸ ἔκαιγαν μὲ πυρακτωμένα καρφιὰ μερικοὶ πρακτικοί, καὶ ἄντων ὁ Στρατῆς ὁ Παπατζογλου, ποὺ τοῦ πήγαιναν ἀμέσως στὴ Σηλυ- τοὺς νταλακωμένους. Κ' ἐκεῖνος ἅμα ἔκαινε τὴ διάγνωση ὅτι εἶταν ῃματι νταλάκι, ἔβαζε τὰ καρφιὰ του στὴ φωτιά, κ' ἔκαιγε τὸ μαυρισμέ- ἔρος ἔως ὅτου ἔφθανε στὸ γερὸ τὸ κρέας, ὅποτε ἔνοιωθε λόνο ὁ ἄρρω- καὶ φαίνονταν ὅτι εἶχε πιά γλυτώσει τὴ ζωὴ του. Ἐτσι ὁ Παπατζογλου ε ἀπὸ βέβαιο θάνατο πολλούς, ποὺ τὸν σχωροῦνε ἔως τώρα.

Ὅταν κανένας κρύωνε καὶ συναχώνονταν, τὸ κλασικὸ καὶ πρῶτο σπιτι- ἰατρικὸ εἶτανε νὰ ἀναπνεύσῃ ὁ συναχωμένος καρπὸ ἀπὸ ζάχαρη, ποὺ τὴν ἰγαν γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ στὴ φωτιά.— Ὅταν κανένας εἶχε εὐκοιλία, ἔβοραζαν ριζόσουπα, καὶ ἔστιβαν μέσα λεμόνι.— Τὰ μικρὰ τὰ χαράζανε ἰ ξουρόφι τὴ γράχη, καὶ τὰ ἔπαιρναν τὸ κακὸ τὸ αἷμα.— Ὅταν κανένας ἀ κάπου πληγῇ, τὸν ἔδεσαν ἐπάνω της φύλλα ὠρησμένου φυτοῦ.

ἄδε πληγῇ εἶχε τὴν ἀλοιφή της. Κάθε σπυρὶ τὸ γιαιτρικὸ του. Πῶς γιά- ἰν στὴν Τσεντῶ κάθε σοματικὴ πάθηση οἱ γυναῖκες ἐκθέτει λεπτομε- ἢ Γ. Ἐλ. Σ. Σ. στὴ μελέτη της «Πῶς γιάτρευαν στὴ Θράκη» (Ἡ' .383-Θ' 197-275) Ἐνδημικὴ ἀρρώστια δὲν εἶχε κομμιά. Οἱ θέρ- ἰρχονταν ἀπὸ τὴν Καλαβρῆ κι' ἀπ' ἄλλου. Ἡ φυματίωση εἶχε ἐλάχιστα τα, κ' ἐκεῖνα διότι δὲν ἤξαιραν νὰ ἐφαρμοσόουν κατάλληλη θεραπεία μὲ σπιτισμό. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο χάλαινε ἀκόμη κ' ἡ ἐπιστήμη. Ἐως τελευταία

λ.χ. μιὰ ἀγαπητὴ φυματικὴ ποὺ μποροῦσε νὰ σωθῆ μὲ τὴν ὀρθὴ διαίτα ἔκαμνε κατὰ παραγγελία τῶν ἰατρῶν τῆς ἡλιοθεραπεία τὸ καλοκαίρι, ἐνῶ σήμερα θὰ τὴν ἔστειλαν σὲ χώρα ὑψηλὴ, γιὰ νὰ γυρνᾷ μέσα στὰ χιόνια.— Πολλὰ μικρὰ παιδιὰ εἶχανε τὸ λεγόμενον ἔτιο ἢ ἀμπέλι ἢ κέλλα στὸ κεφάλι τους, ποὺ γέμιζε σπυριά, καὶ τὰ γιάτρευαν μὲ καθημερινὸ λούσιμο, τὰ σκεπούσανε μὲ λαχανόφυλλα, καὶ τὰ ἔβαζαν εἰδικῆς ἄλοιψές. Τὸ ἔτιο ἐξαιλείφονταν μὲ τὸν καιρὸ, καὶ γιὰ σημάδι ἄφινε μερικὰ ἄτριχα μέρη ποὺ διαρκούνταν στὸ κεφάλι τῶν παιδιῶν καὶ στὴν κατόπι τους ζωή.

Χάρες. — Γιὰ ὀρισμένους παθήσεις κατέφευγαν στὶς χάρες. Στὸν Ἄγι-ὄρρη τὸν Ἀράση τῆς Ἀρπουλοῦσανε τ' ἄρρωστιαρῖκα παιδιὰ.— Στὸν Ἀηγιάννη τοῦ Κουλτουμουσιοῦ πήγαιναν ὅσοι ὑπόφεραν ρεματικά καὶ παραχῶνουνταν.

Γιατροί. — Εἶπαμε ὅτι τὸν γιατρὸ τὸν φώναζαν, μόνον ὅταν ἡ ἐμπειρικὴ θεραπεία ἀποτύχαινε, καὶ ὁ ἄρρωστος ἄρχιζε νὰ θαραίνη. Γιὰ τοῦτο ἂν καὶ τὸ χωριὸ εἶχε 4 χιλ. οἰκογένειες, κανένας ἀπὸ τοὺς γιατροὺς ποὺ ἦλθαν ἐκεῖ δὲν ἱκανοποιήθηκε, γιὰ νὰ κατοικήσῃ μονίμως. Τελευταῖος ἀπὸ ὅλους εἶχε ἐγκατασταθῆ ὁ Γ. Μαγκανένης, καὶ παντρεύθηκε μάλιστα ἐκεῖ, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ ζῆσῃ μόνον ἀπὸ τὴν ἐξάσκηση τῆς ἰατρικῆς, διότι καθὼς συνήθιζε νὰ λέγῃ κοί Τσεντιανοὶ σιδηροκεφάλιασαν καὶ δὲν ἄρρωστοῦσαν». "Ὅταν ἔβλεπαν τὰ σκουρα, ἔφερναν γιατρὸ ἀπὸ τὴ Σηλυβρία καὶ κάποτε κάποτε καὶ ἀπὸ τὴν Τσόβλου. Ἄπ' ἐκεῖ φουσιὰ ἀγόραζαν καὶ τὰ γιατρικά, διότι στὴν Τσεντῶ δὲν εἶχε φαρμακεῖο.

Ἐπιζωοτίες. — Τὰ ζῶα ποὺ ἄρρωστοῦσαν τὰ γιάτρευαν οἱ κύριοί τους, καὶ σὲ κάπως δυσκολώτερες περιπτώσεις χρησιμοποιοῦσαν ὡς κτηνιάτρους τῶν μεγάλων ζῶων τοὺς ναϊμπάντηδες. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπιβάλλονταν ἰδιαίτερη θεραπεία ἀναλόγως τὴν ἀρρώστια. "Ὅταν λ.χ. εὑρίσκε τὰ μεγάλα ζῶα ἢ ἀρρώστια ποὺ τὴν ἔλεγε καράγιανκι, ἔσθιναν σὲ ὀρισμένη μέρα τὶς φωτιές σ' ὅλη τὴν περιφέρεια, ποὺ εἶχε ἄρρωστα ζῶα, καὶ ἄναθαν φωτιά μονάχα σ' ἓνα μέρος τρίβοντας δυὸ ξύλα ἀπὸ φουντουκιά. Ἐπάνω ἀπὸ τὴ φωτιά ἔστηναν δυὸ ξύλα γυριστά, καὶ περνοῦσαν ἀπὸ κάτω τους τὰ ἄρρωστα ζῶα, καὶ γιὰ τρέουνταν.

Ἐδαφος, προϊόντα. — Ἡ ἀγροτικὴ περιοχὴ τῆς Τσεντῶς καλύπτονταν ἀπὸ μαῦρο λιπαρὸ ἢ κόκκινο χῶμα, καὶ εἶτανε γόνιμη. Ἐβγαζε κυρίως σταφύλια γλυκά, ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ δημητριακά, καὶ σὲ μικρότερες ποσότητες ὄσπρια, λαχανικά καὶ καπνὰ, μετάξι, λινάρι καὶ μέλι. Ἐπίσης ἀπὸ τὰ γίδια, τ' ἀγγελᾶδια καὶ τὰ πρόβατα, ποὺ ἔβοσκαν μέσα στὴ βοσκὴ τῆς Τσεντῶς ἔπαιρναν γάλα, κ' ἔκαμναν τυρὶ, μιζήθηρα, κατέκι, γιαγούρτι καὶ βούτυρο.— Ἀπὸ τὰ πουλερικά διατηροῦσαν τὸ περισσότερο ὄρνιθες γιὰ τὸ τρυφερό τους κρέας καὶ τ' αὐτὰ τους. Ἀπὸ τὸ κρέας τῶν προβάτων καὶ τῶν μεγαλυτέρων ζῶ-

ν ἔκαμναν καθουριάδες, παστρουριάδες καὶ σουτζούκια.— Ἐτρεφαν καὶ συρούνια ἀρεκτά γιὰ νάχουνε κρέας θρεπτικὸ καὶ λαοδὶ τὸν χειμῶνα. Ὅλα αὐτὰ προωρίζουνταν γιὰ τὴν τοπικὴ κατανάλωση. Μονάχα ἐξαγωγή σταυλιῶν ἔκαμνε ἡ Τσεντώ καὶ γι' αὐτὰ θὰ γίνῃ λόγος ἀρεκτὸς παρακάτω. Ἀδὲ τὰ δασικὰ προϊόντα ἡ Τσεντώ εἶχε μονάχα ξύλα λιγιστά, καὶ τὰ κάρβουνα ἀγόραζαν ἀπὸ Στραντζαλιῶτες ἢ Καναδάδες κάρβουνάδες, ποὺ τὰ ἔφεραν στὸ χωριὸ μας καὶ τ' ἀνταλλάζανε μὲ σιτάρι ἢ ἄλλο παρόμοιο.

Φροῦτα τῆς Τσεντῶς.— Ἡ Τσεντώ ἔστειλε πολλὰ σταφύλια στὴν Πόλη καὶ κερσία στα πέρα χωριά. Τὰ λοιπὰ ὀπωρικὰ ἔσοδεύουνταν μέσα στὸ χωριό. Μὲ τὰ βερόκοκκα, τὰ κολοκύνθια καὶ τὰ κυδώνια, ἔκαμναν ὀλόγλυκα ρετσέλια. Τὰ καρύδια καὶ τὰ ἀμύγδαλα τὰ μεταχειρίζονταν στὰ γλυκύματα.

Ἀσχολίες τῶν κατοίκων.

Γῶν ἀντρῶν. Ἀμπελοουργία. Κτηνοτροφία. Κεχαγιαλίσια. Κυρίως γεωργοί. Ἄλλα ἐπαγγέλματα. Ἐμπόριον, νομίσματα. Ἀσχολίες τῶν γυναικῶν.

Τῶν ἀντρῶν.—Οἱ κυριώτερες ἐπαγγελματικὲς ἀσχολίες τῶν κατοίκων τῆς Τσεντῶς εἶταν ἡ ἀμπελοουργία μὲ τὴν κτηνοτροφία καὶ σὲ μικρότερο βαθμῶ ἡ κυρίως γεωργία. Ἡ ἀγροτικὴ περιοχὴ τῆς Τσεντῶς εἶταν στενὴ, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ γεωργία περισσύτερο. Διότι τίς μεγάλες καὶ εὐφορες ἐκτάσεις τῆς γῆς ὀλόγουρα τίς κατεῖχαν οἱ μπέηδες, οἱ ἰδιοκτήτες τῶν μεγάλων γειτονικῶν τουφλικιῶν, ποὺ ἀρχίζαν μόλις 20 λ. τῆς ἄρας ἀπὸ τὸ τελευταῖο σπίτι τοῦ χωριοῦ.

Ἀμπελοουργία.—Ἀναγκασμένοι ἢ περιορισμένοι ἀπὸ τὴ στενότητα τῆς γῆς οἱ Τσεντιανοὶ σὲ μικρὴν περιοχὴ εἶχαν ἐπιδοθῆ ἔνωρις στὴν καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, ποὺ ἔχει μεγαλύτερη ἀπόδοση σὲ περιορισμένον χώρον, γέμισαν ἀπὸ ἀμπέλια τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιοχῆς, ποὺ εἶχε μείνει στὴν Τσεντώ, καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔγινε ἡ ἐκκένωση τῆς Α. Θράκης κατάρθωσαν νὰ ἔχουν περὶ τὰ 5 ἑκατ. κλήματα. Ὅλοι σχεδὸν εἶχαν ἀμπέλια ἐκεῖ, ἓνα ἀμπέλακι τουλάχιστον εἶχε καὶ ὁ πιὸ φτωχός, καὶ ὅταν ἡ χρονιά εὐδοκιμοῦσε ὡς πρὸς τὰ σταφύλια, εἶτανε εὐτυχησμένη γιὰ τὸ χωριό. Ἀπεναντίας ὅταν τὰ σταφύλια δὲν γίνονταν, τὸ χωριὸ ὀλόκληρον κακοπερνοῦσε, καὶ μὲ δυσκολία βολέβουνταν ὡς τὴν ἐπόμενη ἔσοδια. Ὅταν ἐπικρατοῦσε ξηρασία γίνονταν ὑπαίθρια δέηση γιὰ νὰ βρῆξῃ μὲ τὴν περιφορὰ εἰκόνων μέσα στα ἀμπέλια (ἔβγαζαν τὰ σύχνα), καὶ τὰ παιδιά τραγουδοῦσαν στοὺς δρόμους. «Βρῆξε, βρῆξε, Κύριε νὰ γένε τὰ σταφύλια» Μολονότι ὅμως εἶτανε σταφυλοχώρι ἡ Τσεντώ συνέβαινε καὶ τὸ ἐξῆς περιεργὸ ἐκεῖ. Ἐπειδὴ ὁ καθένας ἔτρωγε ἀπὸ τ' ἀμπέλι του δὲν πουλιούντανε λιανικῶς σταφύλια, καὶ ὁ ξένος ποὺ βρίσκουν-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Κ' ΤΟΜΟΥ

ΤΑΣΟΥ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ : 'Ο από Φιλιππουπόλεως Οίκουμην- νικός Πατριάρχης Διονύσιος δ' Α'	Σελίς 3— 22
» » » Πατριάρχου Διονυσίου Α' ακολουθία	26— 37
ΓΡΗΓ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ : Συμπληρωματικά γιά τή Δημογ. Διδυμοτείχου Και άλλαχοῦ συνέχεια	38— 48 271—272
Μ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ : Περι τῶν ἠθῶν καὶ ἠθίμων τῶν ἀρχ. Θρακῶν	49— 80
ΑΡΧΙΜ. Ν. ΒΑΦΕΙΔΟΥ : 'Εκκλησιαστικά ἐπαρχίαί τῆς Θράκης καὶ ὁ φάκελλος 434 Βιβλιοθ. Βουλῆς	81—120
ΤΑΣΟΥ ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ : Σουλτανικόν Βεράτιον πρὸς τόν Προ- κοννήσου Βησαφίωνα (1835)	121—133
ΓΡΗΓ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ : Μαρμάρινον ἀγαλμάτ. 'Αρτέμιδος ἐκ Δορίσκου	134—138
ΔΗΜ. ΜΑΝΑΚΑ : 'Εσνάφια Διδυμοτείχου	139—144
ΓΡΗΓ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ : 'Η παιδεία ἐν Διδυμοτείχῳ κατὰ τὴν Τουρκο- κρατίαν	145—212
ΔΗΜ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ : Προσθήκη εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Ρουμα- νία θεάτρου	212—224
ΝΙΚ ΑΝΔΡΙΩΤΗ : Τά σύνθετα τοῦ γλωσσ. ἰδιώματος τῆς Ἰμβρου	225—270
ΓΡΗΓ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ : Περι τῶν σωζομένων κωδικῶν 'Αδρ/πόλεως	273—300
ΒΑΣΙΛΗ Σ. ΣΙΝΑΠΙΔΗ : Προσφορὰ στήν ἔρευνα γιά τὴ φυλετικὴ προέλευση τῶν Κατσιβέλλων Διδυμοτείχου Θράκης 'Ἄλλα διάφορα περὶ Κατσιβέλλων	301—318
ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ	318—342
Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ : Τεχνικὴ τοῦ προοιμίου τῶν δύο τραγουδιῶν 'Αδρια- νουπόλεως καὶ 'Αγίας Σοφίας	343—356
Π. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ, ΠΑΝΤ. ΚΑΒΑΚΟΠΟΥ- ΛΟΥ, Π. ΣΕΓΔΙΤΣΑ : Τ' 'Αναστενάρια τοῦ 1955	357—382
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ	381—387
ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ	387
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ	388—391
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ κατὰ συγγραφεῖς καὶ καθ' ὕλην	392